

**T.C.
SELÇUK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
KAMU HUKUKU ANABİLİM DALI**

**İDARE HUKUKUNDA
HAKLI BEKLENTİNİN KORUNMASI**

Selman Sacit BOZ

DOKTORA TEZİ

**Danışman
Yrd. Doç. Dr. Ahmet Ziya ÇALIŞKAN**

Konya – 2017

T. C.
SELÇUK ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü

Bilimsel Etik Sayfası

Öğrencinin

Adı Soyadı	Selman Sacit BOZ
Numarası	134134001016
Ana Bilim / Bilim Dalı	Kamu Hukuku/Kamu Hukuku
Programı	Tezli Yüksek Lisans ☐ Doktora ☒
Tezin Adı	İdare Hukukunda Haklı Beklentinin Korunması

Bu tezin proje safhasından sonuçlanmasına kadarki bütün süreçlerde bilimsel etiğe ve akademik kurallara özenle riayet edildiğini, tez içindeki bütün bilgilerin etik davranış ve akademik kurallar çerçevesinde elde edilerek sunulduğunu, ayrıca tez yazım kurallarına uygun olarak hazırlanan bu çalışmada başkalarının eserlerinden yararlanılması durumunda bilimsel kurallara uygun olarak atıf yapıldığını bildiririm.

Selman Sacit/BOZ

T. C.
SELÇUK ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü

Doktora Tezi Kabul Formu

Öğrencinin	Adı Soyadı	Selman Sacit BOZ
	Numarası	134134001016
	Ana Bilim / Bilim Dalı	Kamu Hukuku/Kamu Hukuku
	Programı	Tezli Yüksek Lisans ☐ Doktora ☒
	Tez Danışmanı	Yrd. Doç. Dr. Ahmet Ziya ÇALIŞKAN
Tezin Adı	İdare Hukukunda Haklı Beklentinin Korunması	

Yukarıda adı geçen öğrenci tarafından hazırlanan "İdare Hukukunda Haklı Beklentinin Korunması" başlıklı bu çalışma 27/02/2017 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda oybirliği/oyçokluğu ile başarılı bulunarak, jürimiz tarafından doktora tezi olarak kabul edilmiştir.

Ünvanı, Adı Soyadı

Danışman ve Üyeler

İmza

Yrd. Doç. Dr. Ahmet Ziya ÇALIŞKAN

Danışman

Prof. Dr. Halil KALABALIK

Üye

Prof. Dr. Mustafa AVCI

Üye

Prof. Dr. Ramazan ÇAĞLAYAN

Üye

Yrd. Doç. Dr. Ayşegül ÇOBAN ATİK

Üye

İÇİNDEKİLER

İÇİNDEKİLER.....	i
ÖZET	ix
SUMMARY.....	x
KISALTMALAR.....	xi
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM HAKLI BEKLENTİNİN KORUNMASI İLKESİNİN TEORİSİ

I. HAKLI BEKLENTİNİN TANIMI, AMACI, HUKUKİ NİTELİĞİ VE BENZER

KAVRAMLARDAN AYRILMASI.....	7
A. YENİ BİR İLKENİN DOĞUŞU: HAKLI BEKLENTİ.....	7
B. HAKLI BEKLENTİ KAVRAMI VE ÖZELLİKLERİ.....	11
1. Haklı Beklenti Kavramı	11
2. Mahkeme İçtihadında Haklı Beklenti İlkesinin Tanımı	18
3. Doktrinde Haklı Beklenti İlkesinin Tanımı.....	21
4. Haklı Beklenti İlkesinin Özellikleri.....	25
C. HAKLI BEKLENTİ İLKESİNİN AMACI.....	28
Ç. HAKLI BEKLENTİ İLKESİNİN HUKUKİ NİTELİĞİ.....	34
1. Haklardan Beklentilere: Haklı Beklenti Bir Hak Mıdır?.....	34
2. Haklı Beklenti İlkesi Hukukun Genel Bir İlkesi Midir?.....	40
3. Haklı Beklenti İlkesinin Hukuki Niteliğinin Sonuçları	45
D. HAKLI BEKLENTİ İLKESİNİN BENZER KAVRAMLARDAN AYRILMASI	53
1. Kazanılmış (Müktesep) Hak.....	53
a. Kazanılmış (Müktesep) Hak ile Haklı Beklenti Arasındaki Benzerlikler.....	56
b. Kazanılmış (Müktesep) Hak ile Haklı Beklenti Arasındaki Farklılıklar	58
2. Müesses (Yerleşmiş) Durum.....	61
3. İdari İstikrar	67
4. Estoppel (Önceki Beyanlarına Aykırı Davranış Yasağı).....	69
5. Kamu Külfetleri Karşısında Eşitlik (Fedakârlığın Denkleştirilmesi)	79
6. Beklenen Hak (Beklemece-Kazanılması Ümit Edilen Hak-Bekleme Vaziyeti)	82
7. Makul-Meşru-Yasal-Hukuki-Yerleşmiş-Temelli-Doğal Beklenti	85

II. HAKLI BEKLENTİ İLKESİNİN TEMELLENDİRİLMESİ	90
A. HAKLI BEKLENTİNİN KORUNMASI GEREKLİLİĞİNİN DAYANAKLARI	90
1. İyiniyet İlkesi.....	91
2. Tabiî (Doğal) Adalet İlkesi	92
3. Hukuk Devleti (Hukukun Üstünlüğü) İlkesi	94
4. İdari İstikrar (Tutarlılık) İlkesi	98
5. Kazanılmış Hakların Korunmasına Saygı İlkesi	101
6. Hukuki Güvenlik İlkesi.....	102
7. Hukuki Kesinlik-Belirlilik (Düzenli İdare) İlkesi	111
8. Ölçülülük İlkesi	115
9. Eşitlik İlkesi.....	119
10. Özerklik İlkesi	123
11. İyi İdare İlkesi.....	124
12. Temel Hak ve Hürriyetlerin Korunması	127
13. Nesafet (Hakkaniyet-Nısfet) Kuramı.....	129
14. Yetkinin Kötüye Kullanılmaması Ödevi.....	135
15. Adalet İlkesi ve Adil Davranma Ödevi.....	138
16. Yasal Geçişme Teorisi (Osmosis Theory)	142
B. HAKLI BEKLENTİNİN REDDİNE İLİŞKİN İTİRAZLAR	143
1. Mevcut İtirazlar	144
a. Toplum Kaynaklarının Tazminat Ödemeye Aktarılması.....	144
b. İdarenin Takdir Yetkisinin Sınırlanması.....	145
c. Yargı Organlarının Yerindelik Denetimi Yapması.....	153
ç. Kuvvetler Ayrılığı İlkesinin İhlal Edilmesi.....	158
d. Korumanın İmtiyaz Sayılması.....	161
e. İdarenin Düzenleme Yapma Yetkisinin Daralması	163
f. Kamu Hizmetlerinde Uyarılma ve Değişkenlik İlkesinin Kısıtlanması	165
g. Dava ve İdari İş Yükünün Artması.....	169
ğ. Belirsizliğin ve Karışıklığın Ortaya Çıkması.....	171
h. Soğutma Etkisi	172
ı. Demokrasinin Zarar Görme İhtimali.....	172

2. Muhtemel İtirazlar	174
a. İdare Hukukununun Statüler Bir Hukuk Dalı Olması Özelliğinin Kaybolması	174
b. İdari İşlem ve Eylem Niteliğinde Yargı Kararı Verilmesi.....	179
c. İdarenin Tutum ve Davranışlarının Yargısal Denetime Tabi Olması.....	180
ç. İdarenin Yetkilerinin Hukuka Aykırı Olarak Genişlemesi	181

İKİNCİ BÖLÜM
HAKLI BEKLENTİNİN KORUNMASI İLKESİNİN
USUL VE ESASLARI

I. HAKLI BEKLENTİ İLKESİNİN KORUNMA YÖNTEMİNE GÖRE TÜRLERİ..... 184

A. HAKLI BEKLENTİ İLKESİNİN ŞEKLİ (USUL-PROSEDÜREL) AÇIDAN KORUNMASI.....	186
B. HAKLI BEKLENTİ İLKESİNİN MADDİ (ESAS-İÇERİK-ASLI) AÇIDAN KORUNMASI.....	202
1. Lehteki Görüşler.....	204
2. Aleyhteki Görüşler	207
C. HAKLI BEKLENTİ İLKESİNİN TELAFİ (TAZMİN) EDİCİ KORUNMASI.....	213
1. Hukuka Aykırı Kararların Sebep Olduğu Zararın Tazmini	219
a. İngiliz Hukuku.....	220
b. Avrupa Birliği Hukuku	223
c. Fransız Hukuku.....	225
2. Hukuka Uygun Kararların Sebep Olduğu Zararın Tazmini.....	230
a. İngiliz Hukuku.....	231
b. Avrupa Birliği Hukuku	232
c. Fransız Hukuku.....	233

II. HAKLI BEKLENTİNİN KORUNMASI İLKESİNİN ŞARTLARI..... 234

A. BEKLENTİ İDAREYE ATFEDİLEBİLİR BİR DAVRANIŞ NETİCESİNDE OLUŞMALIDIR.	235
B. BEKLENTİ HUKUKEN KORUNMAYA DEĞER AŞAMAYA GELMİŞ OLMALIDIR.	237
C. BEKLENTİNİN OBJEKTİF BİR GÜVEN TEMELİNE DAYANMASI GEREKİR.	241
Ç. ZARAR DOĞMASI VEYA BİR MENFAATİN (ÇIKAR) İHLAL EDİLMESİ GEREKİR.	251
D. BEKLENTİNİN HUKUKA UYGUNLUĞU ŞARTTIR.....	254
E. BASKIN KAMU YARARININ BULUNMAMASI GEREKİR.	273
F. BEKLENTİDEN DÜRÜSTLÜK İLKESİNE UYGUN OLARAK FAYDALANILMALIDIR.....	283
G. BEKLENTİDE KANUNA KARŞI HİLENİN BULUNMAMASI GEREKİR.....	288
Ğ. BEKLENTİ SAHİBİNİN İYİNİYETLİ OLMASI GEREKİR.....	289

H. HAKLI BEKLENTİ DOĞURAN DURUMLARIN VARLIĞI GEREKİR	297
1. İdarenin Uzun Süreden Beri İzlediği Bir Davranışı Ansızın Değiştirmesi-(İdari Teamül-Uygulama-Tatbikat Kurallarına Aykırılık)	302
2. Politika Tercihlerinin Değişmesi.....	313
3. İdarenin Yanıltıcı Beyanları	321
a. Resmi Beyanlar.....	323
b. Gayriresmi Beyanlar	327
4. İdarenin Açık Bir Şekilde Verdiği Taahhüdü, Teminatı, Güvenceyi veya Sözü Yerine Getirmemesi.....	333
5. Düzenleyici İşlemlerin Beklenmedik Değişimi	342
6. İdari İşlemin Çelişkili (Tutarsız-Muğlak) Hükümler İçermesi	347
7. Alınan Bir Karardan Geçerli Bir Sebep Olmaksızın Vazgeçilmesi	352
8. Uluslararası Sözleşmelere Aykırılık	354
9. Örf ve Adet (Gelenek ve Görenek) Kurallarına Aykırılık	355
10. İdari Makamların Hukuk Yaratma Yetkisinin Hatalı Kullanımı.....	357
11. Emsal İdari Tasarruflara Aykırılık.....	360
12. Geçmişe Etkili İdari İşlemlerde Kazanılmamış Hak ve Durumların Gözetilmemesi.....	363
III. HAKLI BEKLENTİ İLKESİNİN KORUNMAYACAĞI ALANLAR	368
A. HAKLI BEKLENTİNİN ŞARTLARINDA EKSİKLİK	369
B. BELİRLİ BİR SÜREYE TABİ DURUMLAR	370
C. BASKIN KAMU YARARININ BULUNDUĞU DURUMLAR	379
Ç. TEMENNİ, GÖRÜŞ VE DÜŞÜNCE İÇEREN İŞLEMLER	380
D. HAK KAZANDIRICI NİTELİĞİ HAİZ OLMAYAN İŞLEMLER	380
E. İRADE SAKATLIĞI DURUMLARINDA YAPILAN BAZI İŞLEMLER.....	382
1. Hile ve İkrahtan Kaynaklı Tesis Edilen İşlemler	383
2. Açık Hata Sebebiyle Yapılan İşlemler.....	386
F. YOK HÜKMÜNDE OLAN BAZI İŞLEMLER.....	387
G. KANUNA AYKIRI DURUMLAR	390
Ğ. DİĞER DURUMLAR.....	391

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM
KARŞILAŞTIRMALI HUKUKTA HAKLI BEKLENTİNİN KORUNMASI İLKESİ,
ÇIKARIMLAR VE ÖNERİLER

I. HAKLI BEKLENTİ İLKESİNİN ORTAYA ÇIKIŞI, GELİŞİMİ VE FARKLI HUKUK SİSTEMLERİNDEKİ GÖRÜNÜMÜ	399
A. DOKTRİNEL TEMELİN ORTAYA ÇIKTIĞI HUKUK SİSTEMLERİ	402
1. Alman Hukuk Sisteminde "Vertrauensschutz" Kavramı ve Temel İçtihat.....	402
a. Prusya Yüksek İdare Mahkemesinin 1892 tarihli Kararı.....	406
b. Berlin Yüksek İdare Mahkemesinin 1956 tarih ve DVB I. S. 503 sayılı Kararı	407
c. Federal Yüksek İdare Mahkemesinin 28.06.1957 tarih ve BVerwG IV C 235.56 sayılı Kararı	409
ç. Federal Yüksek İdare Mahkemesinin 25.10.1957 tarih ve BVerwG III C 370.56 sayılı Kararı	412
d. Federal İdare Mahkemesinin 28.10.1959 tarih ve Az. VI C 88.57 sayılı Kararı	414
e. Greifswald Yüksek İdare Mahkemesinin 06.08.2008 tarih ve Az. 2 L 100/07 sayılı Kararı.....	416
f. Baden-Württemberg Eyalet Sosyal Mahkemesinin 05.10.2011 tarih ve Az. L 12 AS 3830/11 ER-B sayılı Kararı.....	417
g. Alman Federal Anayasa Mahkemesi 10.10.2012 tarih ve Az. 1 BvL 6/07 sayılı Kararı.....	419
ğ. Hamm Eyalet İş Mahkemesinin, 14.01.2015 tarih ve Az. 4 Sa 1176/14 sayılı Kararı	422
2. İngiliz Hukukunda "Legitimate Expectation" Kavramı ve Temel İçtihat	423
a. "Schmidt v. Secretary of State for Home Affairs" Kararı.....	423
b. "R. v. Liverpool Corporation, ex parte Taxi Fleet Operators' Association" Kararı	428
c. "Attorney-General of Hong Kong v. Ng Yuen Shiu" Kararı	430
ç. "Mc. Innes v. Onslow Fane" Kararı.....	432
d. "R. v. Secretary of State for the Home Department, ex parte Kahn" Kararı	433
e. "CCSU v. Minister for the Civil Service" Kararı.....	435

f. "R. v. Secretary of State for the Home Department, ex parte Ruddock" Kararı	436
g. "R. v. Devon Heufth Authority, ex parte Coughlan" Kararı.....	438
ğ. "R. v. Secretary of State for the Home Department, ex parte Hargreaves" Kararı	441
h. "R. (Bibi) v. London Borough of Newham" Kararı.....	443
3. Fransız Hukuk Sisteminde "Confiance Légitime-Attentes Légitimes" Kavramı ve Temel İçtihat	444
a. "Fédération Départementale des Syndicats d'Exploitants Agricoles des Cotes- du-Nord c. Ministre de l'Agriculture" Kararı.....	452
b. "French Data Network" Kararı.....	452
c. "Métropole Télévision (M6) c. le Conseil Supérieur de l'Audiovisuel (CSA)" Kararı.....	453
ç. "La Société Ti Fonds c. Odéadom (l'Office de Développement de l'Economie Agricole d'Outre-mer)" Kararı	454
d. "Société d'Editions et de Protection Route (SEPR)" Kararı	455
B. DİĞER ÜLKE UYGULAMALARI	456
1. Avustralya Hukuk Sisteminde Haklı Beklenti ve İçtihadi Yaklaşım	457
a. "Salemi v. Minister for Immigration and Ethnic Affairs" Kararı.....	458
b. "Attorney-General (NSW) v. Quin" Kararı	459
c. "Haj-Ismael (H. and M.) v. Minister for Immigration and Ethnic Affairs" Kararı	462
ç. "Heatley v. Tasmanian Racing and Gaming Commission" Kararı.....	463
2. Kanada Hukuk Sisteminde Haklı Beklenti ve İçtihadi Yaklaşım	464
3. Hollanda Hukuk Sisteminde Haklı Beklenti ve İçtihadi Yaklaşım.....	466
4. Güney Afrika Hukuk Sisteminde Haklı Beklenti ve İçtihadi Yaklaşım.....	468
5. Yeni Zelanda Hukuk Sisteminde Haklı Beklenti ve İçtihadi Yaklaşım	472
6. Hindistan Hukuk Sisteminde Haklı Beklenti ve İçtihadi Yaklaşım	475
7. Pakistan Hukuk Sisteminde Haklı Beklenti ve İçtihadi Yaklaşım.....	481
8. Singapur Hukuk Sisteminde Haklı Beklenti ve İçtihadi Yaklaşım	484
9. Bangladeş Hukuk Sisteminde Haklı Beklenti ve İçtihadi Yaklaşım.....	486
10. Macaristan Hukuk Sisteminde Haklı Beklenti ve İçtihadi Yaklaşım	488

11. İspanya Hukuk Sisteminde Haklı Beklenti ve İçtihadi Yaklaşım	490
12. Avusturya Hukuk Sisteminde Haklı Beklenti ve İçtihadi Yaklaşım	492
13. Sri Lanka Hukuk Sisteminde Haklı Beklenti ve İçtihadi Yaklaşım	496
C. ULUSLARARASI YARGI ORGANLARININ KONUYA BAKIŞI	499
1. Avrupa Birliği Adalet Divanı Kararlarında Haklı Beklenti ve Temel İçtihat.....	500
a. "Lemmerz-Werke GmbH" Kararı.....	504
b. "Re Civil Service Salaries: E.C. Commission v. E.C. Council" Kararı	507
c. "Comptoir National Technique Agricole SA v. Commission (CNTA)" Kararı	509
ç. "J. Mulder v. Minister van Landbouw en Visserij" Kararı	510
d. "Spagl v. Hauptzollamt Rosenheim" Kararı	511
e. "Dürberk v. Hauptzollamt Frankfurt" Kararı	512
f. "Dieckmann and Hansen GmbH v. Commission" Kararı	513
g. "Hamble Fisheries" Kararı	514
ğ. "Branco v. Commission" Kararı.....	515
2. Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi Kararlarında Haklı Beklenti ve Temel İçtihat .	516
a. "Öneryıldız v. Turkey" Kararı.....	518
b. "Hamer v. Belgium" Kararı.....	520
c. "Mürsel Eren v. Turkey" Kararı	522
ç. "Dursun v. Turkey" Kararı	523
d. "Altunay v. Turkey" Kararı.....	525
e. "Kopecký v. Slovakia" Kararı	527
e. "Bélané Nagy v. Hungary" Kararı	528

II. TÜRK YÜKSEK MAHKEME KARARLARINDA HAKLI BEKLENTİNİN

KORUNMASI İLKESİ..... 529

A. ANAYASA MAHKEMESİ KARARLARINDA HAKLI BEKLENTİ	529
B. DANIŞTAY KARARLARINDA HAKLI BEKLENTİ	537
C. ASKERİ YÜKSEK İDARE MAHKEMESİ KARARLARINDA HAKLI BEKLENTİ.....	558
Ç. YARGITAY KARARLARINDA HAKLI BEKLENTİ.....	563

III. HAKLI BEKLENTİNİN KORUNMASINA İLİŞKİN ÇIKARIMLAR

VE ÖNERİLER 563

A. HAKLI BEKLENTİ İHLAL EDİLMEDEN İDARE TARAFINDAN ALINABİLECEK ÖNLEMLER ...	564
--	-----

1. Düzenleyici İdari İşlemlerde Haklı Beklentinin Önlenmesi.....	565
a. Düzenleyici İdari İşlem Değişikliğinin Değişiklikten Makul Bir Süre Önce Duyurulması.....	565
b. İdarenin Yeni Düzenleyici İşlemlerinde Beklentileri Karşılacak Geçiş Hükümlerinin Konması	566
c. İdarenin Düzenleyici İşlemlerinde Belirli Süre Değişiklik Yapmasının Kanunla Yasaklanması	576
ç. Düzenleyici İdari İşlemin Yürürlüğe Girmesinden Önce Önleyici [A Priori] Denetim Yapılması.....	577
2. Bireysel İdari İşlemlerde Haklı Beklentinin Önlenmesi.....	579
B. HAKLI BEKLENTİ İHLAL EDİLDİKTEN SONRA İDARENİN YAKLAŞIMI	581
VI. BİREYİN HAKLI BEKLENTİSİNİN KORUNMASI İSTEMİ.....	582
A. İDARENİN HAREKETSİZLİĞİNİN HAKLI BEKLENTİ DOĞURDUĞU GEREKÇESİYLE İDAREYE YAPILAN BAŞVURU.....	582
B. İDARENİN BİR TASARRUFU SONUNDA YAPILAN BAŞVURU	585
C. YARGISAL BAŞVURU YOLLARI	587
1. Haklı Beklentinin Korunması Talepli İptal Davası.....	592
a. Haklı Beklentinin Korunmasına İlişkin Düzenleyici İdari İşlemlerin İptali .	593
b. Haklı Beklentinin Korunmasına İlişkin Bireysel İdari İşlemlerin İptali	596
2. Haklı Beklentinin Korunması Talepli Tam Yargı Davası	596
SONUÇ.....	598
KAYNAKLAR.....	604
Kitaplar	604
Makaleler ve Kitap Bölümleri.....	614
Tezler	637
Diğer Eserler ve Alıntılar.....	640
KARARLAR LİSTESİ.....	645
Yabancı Yargı Kararları.....	645
Türk Yargı Kararları.....	659

Öğrencinin

Adı Soyadı	Selman Sacit BOZ
Numarası	134134001016
Ana Bilim / Bilim Dalı	Kamu Hukuku/Kamu Hukuku
Programı	Tezli Yüksek Lisans ☐ Doktora ☒
Tez Danışmanı	Yrd. Doç. Dr. Ahmet Ziya ÇALIŞKAN
Tezin Adı	İdare Hukukunda Haklı Beklentinin Korunması

ÖZET

Hukuk devleti ilkesinin 1970'li yıllarda fark edilmiş unsuru olan haklı beklentinin korunması, günümüzde bağımsız bir ilke olarak kabul edilebilecek seviyeye ulaşmıştır. Haklı beklentinin korunması ilkesi, idare hukukunda tatbik edilen hukukun diğer genel ilkeleriyle bazı hususlar açısından benzerlik göstermektedir. Ancak haklı beklentinin korunması bu benzerliğe rağmen, hukukun gelişim ve değişimine paralel olarak ortaya çıkan ve diğer ilkelerin koruma alanı dışında kalan bazı idari tasarrufların denetimini sağlayacak olması açısından da son derece önemli ve münferit bir şekilde incelenmesi gereken hukukun genel bir kaidesidir.

Alman hukukunda "vertrauensschutz" kavramı, Fransız hukukunda "confiance légitime" kavramı ve diğer ülkelerde "legitimate expectation" kavramıyla ifade edilen haklı beklenti, bireylerin hukuka dolayısıyla da Devlete olan güvenlerinin güvencesini oluşturur. Diğer taraftan haklı beklentinin korunması gerekliliğinin dayanakları arasında iyiniyet, tabii adalet, hukuk devleti, istikrar, kazanılmış haklara saygı, hukuki güvenlik, hukuki kesinlik, ölçülülük, eşitlik, özerklik, iyi idare, temel hak ve hürriyetlerin korunması, nesafet, yetkinin kötüye kullanılmaması, adalet ve adil davranma gibi ilkeler bulunmaktadır. Bu ilkeler haklı beklentinin idare hukukunda korunmasının ne denli önemli olduğunun en temel göstergeleridir.

Haklı beklentinin korunması ilkesinin temel fikri, öngörülebilir bir hukuki çerçevede hayatlarını idame ettirme hakları bulunan her bir bireyin, yanlış yönlendirilmesi sonucunda oluşan güvensizliklerinin giderilmesidir. Bu açıdan haklı beklenti, idarenin belirli yönde hareket edeceği hususunda idareden sadır bir tasarruf sonucunda oluşan, bireyin idareye olan güveninin, bazı durumlarda uygun bir görüşme ortamında usuli bir korumayla, bazı durumlarda ilgisine idareye karşı kendi lehinde bir tasarrufta bulunulmayı talep etme imkânının tanındığı esas korumayla sağlanan, bazı durumlar da ise tazminat yoluyla karşılanan bir fayda, rahatlama ya da çare bulma beklentisidir.

SELÇUK
ÜNİVERSİTESİ

T. C.
SELÇUK ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü

Öğrencinin

Adı Soyadı	Selman Sacit BOZ
Numarası	134134001016
Ana Bilim / Bilim Dalı	Kamu Hukuku/Kamu Hukuku
Programı	Tezli Yüksek Lisans ☐ Doktora ☒
Tez Danışmanı	Yrd. Doç. Dr. Ahmet Ziya ÇALIŞKAN
Tezin İngilizce Adı	Protection of Legitimate Expectation in Administrative Law

SUMMARY

The protection of legitimate expectations, which has been spotted as an element of the principle of the rule of law in the 1970s, has actually reached a level where it can be considered as an independent principle. With regard to some aspects, the principle of protection of legitimate expectations resembles other general law principles applied in the administrative law. Despite this resemblance, the protection of legitimate expectations is a quite important general law principle which should be examined separately while it emerged parallel to the development and evolution of the law and provides the opportunity to monitor administrative disposals which fall beyond the protection area of other principles.

The principle which is been called "vertrauensschutz" in the German law, "confiance légitime" in the French law and "legitimate expectation" in other countries, constitutes the guaranty for the trust of the citizen in the law and thus to the state. On the other hand among the justifications of the necessity to protect legal expectations are principles such as good faith, natural justice, rule of law, consistency, respecting acquired rights, legal security, legal certainty, proportionality, equality, autonomy, good administration, protection of fundamental rights and liberties, equity, avoiding abuse of discretion, fairness and acting fairly. These principles are the best indicators to show how important it is to protect legitimate expectations in the administrative law.

The main idea behind the principle of protecting legitimate expectations is to avoid mistrust of a citizen who has the right to maintain his life in a predictable legal environment and has been misguided by an authority. As such the legitimate expectation is the expectation of the individual for some benefit, relief or remedy, which emerges due to an administrative decision suggesting that the administration will act in a particular way and where the trust of the individual in the authority is protected sometimes by giving him the opportunity to an appropriate hearing prior to the final decision procedural protection, in some cases by giving him the opportunity to enforce a decision in his favor substantial protection or sometimes in form of a compensation.

Alâaddin Keykubat Kampüsü Selçuklu 42079
KONYA Telefon : (0 332) 241 05 21-22 Faks : (0 332) 241 05 24
e-posta : sosbilens@selcuk.edu.tr Elektronik Ağ : www.sosyalbil.selcuk.edu.tr

KISALTMALAR

ABAD	: Avrupa Birliği Adalet Divanı
ABD.	: Ankara Barosu Dergisi
AİD.	: Amme İdaresi Dergisi
AİHS.	: Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi
akt.	: aktaran
AÜEHFD.	: Atatürk Üniversitesi Erzincan Hukuk Fakültesi Dergisi
AÜHFD.	: Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi
AYİMD.	: Askeri Yüksek İdare Mahkemesi Dergisi
B.	: Baskı
bkz.	: bakınız
C.	: Cilt
CAA.	: Court Administrative d'Appel (Fransız İstinaf Mahkemesi)
CFIEC.	: Court of First Instance of the European Communities (Avrupa Toplulukları İlk Derece Mahkemesi)
CJEU.	: Court of Justice of the European Union (Avrupa Birliği Adalet Divanı)
Cs.	: Case (Dava)
Çev.	: Çeviren
D.	: Décision (Karar)
dn.	: dipnot
DÜHFD.	: Dicle Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi
E.	: Esas

e.t.	: erişim tarihi
ECHR.	: European Court of Human Rights (Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi)
ECR.	: European Community Review
Ed.	: Editor (Editör)
EÜHFD.	: Erzincan Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi
fn.	: footnote (dipnot)
GÜHFD.	: Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi
HHFD.	: Hacettepe Hukuk Fakültesi Dergisi
ICSID.	: International Center of the Settlement of Investment Disputes (Uluslararası Yatırım Anlaşmazlıkları Çözüm Merkezi)
Iss.	: Issue (Sayı)
İİİD.	: İdare Hukuku ve İlimleri Dergisi
İÜHFM.	: İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası
K.	: Karar
m.	: madde
nkl.	: naklen
No.	: Number (Numara)
p.	: page (sayfa)
pp.	: pages (sayfalar arası-sayfadan sayfaya)
REC.	: Recueil des arrêts de la CJCE ou du TPI
Rec.	: Recueil des décisions de Conseil d'État

RGS.	: Resmi Gazete Sayısı
RGT.	: Resmi Gazete Tarihi
s.	: sayfa
S.	: Sayı
Sec.	: Section (Bölüm)
ss.	: sayfadan sayfaya
SÜHFD.	: Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi
T.	: Tarih
TBBD.	: Türkiye Barolar Birliği Dergisi
vd.	: ve devamı
Vol.	: Volume (Cilt)
Y.	: Yıl

GİRİŞ

"Bir devletin halkın beklentilerini güvence altına almaktaki başarısızlığı, bireylerin büyük kısmını büyük mutluluk arayışından uzaklaştırır".*

I. Konunun Takdimi ve Yöntem

Hukuk devleti ilkesi, günümüzde içerik ve anlam değişikliğine uğramıştır. Bireylerin devlete olan güvenlerinin tapusu olarak görülen "hukuk devleti ilkesi [*rule of law principle*]" artık bireylerin beklentilerini de karşılayacak derecede nitelikli ve geniş bir korumaya sahiptir.

Mecelle'nin 39. maddesi "zamanın değişmesiyle, hükümlerin de değişmesi inkâr olunamaz [*ezmânın tegayyürü ile ahkâmın tegayyürü inkâr olunamaz*]" şeklindedir. "Zaman değişir ve biz de değişiriz [*tempora mutantur et nos mutamur in illis*]", dolayısıyla hukuk devleti de değişmek ve gelişmek zorundadır. Başka bir ifadeyle, hukukun değişmekte olduğunu anlamanın ve bu değişime karşı hukuk sistemimizi uyarlamamanın zamanı gelmiştir.

Hukuk devleti ilkesinin günümüzdeki en yeni alt unsuru olan haklı beklentinin farklı bakış açılarıyla değerlendirilmesi, çok çeşitli tanımlamaların ortaya çıkmasına sebebiyet vermiştir. Haklı beklentiye birçok açıdan tanımlamak mümkündür.

Çeşitlerine göre haklı beklenti şu şekilde tanımlanabilir:

- i. Şekli (usuli-prosedürel) haklı beklenti: Muhatabının hukuksal statüsünde olumsuz etki bırakan veya statüsünü değiştiren işlemlerin tesisinden evvel, işlemde etkilenecek bireyin dinlenilmesini, bireye söz ve savunma hakkının tanınmasını, bireye kendisinin beyan ve gösterdiği delillerinin uygun bir zeminde tartışılma imkânının sağlanmasını zorunlu kılan müzakere durumuna "haklı beklentinin şekli açıdan korunması" denir.

---

* **Alexander BROWN**, "Justifying Compensation For Frustrated Legitimate Expectations", *Law and Philosophy Review*, Vol. 30, No. 6, November 2011, p. 709.

- ii. Maddi (esas-asli) haklı beklenti: Bazı durumlarda idareye atfedilebilir bir tasarrufa (idari teamül, irade beyanı, taahhüt, teminat, güvence, söz, emsal tutum ve davranış, takip edilen politika vs.) dayanılarak bazı durumlarda mevcut bir düzenlemeye güvenerek (düzenleyici işlem, uluslararası sözleşme vs.) idarenin belirli bir yönde karar alacağını düşünen ve buna inanarak belirli davranışta bulunan bireyin belirli şartlar dâhilinde kendi lehinde bir tasarrufta bulunulmayı talep etme imkânının bulunduğu duruma "haklı beklentinin maddi açıdan korunması" denir.
- iii. Telif (tazmin) edici haklı beklenti: Haklı beklentinin tüm şartlarını taşımasına rağmen şekli ve maddi korumanın sağlanmasının hukuki ve fiili sebeplerle mümkün olmadığı durumlarda beklenti sahibinin tazminat ödemek suretiyle beklentisinin muadil bir formülle karşılanmasına "haklı beklentinin telif edici korunması" denir.

Dar ve geniş anlamda olmak üzere haklı beklenti şu şekilde tanımlanabilir:

- i. Dar anlamda haklı beklenti; bireyin devlete duyduğu güveni sarsmamak adına, dürüstlük ilkesi çerçevesinde hukuki güvenliğin tesisi amacına yönelik korumadır.
- ii. Geniş anlamda haklı beklenti; kimi zaman yerleşmiş idari teamülün ansızın değişmesinden, kimi zaman idare tarafından verilen taahhüde uyulmamasından, kimi zaman yetkili idari makamların yanıltıcı beyanlarından, kimi zaman bir devlet tasarrufuna olan güvenden kaynaklanan; menfaati ihlal edilen veya zarara uğrayan iyiniyetli bireyin hukuka uygun objektif nitelikteki, hukuken korunmaya değer aşamaya gelmiş, baskın kamu yararına üstün gelen ve hakkın kötüye kullanılması niteliğini taşımayan, bireye idareye karşı kendi lehinde bir tasarrufta bulunulmayı talep etme imkânı veya dinlenilme hakkı tanıyan hukukun genel bir ilkesidir.

Bu çalışmada haklı beklenti ilkesinin analizinde çok az sayıda Türkçe eserden faydalanılmıştır. Bunun sebebi haklı beklenti alandaki çalışmaların sınırlı sayıda kalmasındandır*. Çalışma kapsamında Almanca, Fransızca ve İngilizce eserlerden istifade edilmiştir. Almanca ve Fransızca eserlere oranla neredeyse çalışmanın temeli İngilizce eserlerden faydalanılarak inşa edilmiştir. Bu yöntemin belirlenmesinin sebebi; İngiliz hukukçularının Alman ve Fransız hukukçulara nazaran konuya daha fazla önem vermeleri ve buna bağlı olarak İngilizce eser sayısının çok daha fazla olmasıdır. Diğer taraftan Fransa ve Almanya dışında kalan diğer ülke hukuklarında uygulanan haklı beklentinin korunması ilkesinin İngilizce kaleme alınmış olması, İngilizce eserlerden daha fazla istifade edilmesinin bir diğer sebebini oluşturmaktadır.

Hukukun genel ilkelerinden biri olan haklı beklentinin korunması ilkesinin Türk idare hukukunda uygulanabilirliği, kapsamı, içeriği ve şartları geniş yelpazede farklı hukuk sistemlerinin yargı içtihatlarının tahlili ile elde edilmiştir. Ancak haklı beklentinin korunması ilkesinin kabul edildiği hukuk sistemleri arasında en fazla faydalanılan İngiliz hukuk sistemi olduğunu bir kez daha hatırlatmak gerekir.

Haklı beklenti ilkesinin temelini batı hukukunda atılmış olması, bu ilkenin ulusal hukuk sistemine "batı hayranlığı" sebebiyle iktibas edilmeye çalışıldığı intibayı uyandırmaması gerektiği hususunu özellikle vurgulamak isterim. "İdare hukukunda haklı beklentinin korunması" isimli doktora tez çalışması, idareye hâkim olan anayasal ilkelerin başında yer alan "hukuk devleti" ilkesinin gereğinin yerine getirilmesi arzusunun bir yansımasıdır.

---

* 1969 yılından itibaren hukuk literatüründe bulunan, neredeyse hukukun tüm alanlarında uygulanan ve Avrupa ülkelerinden uzak doğu ülkelerine kadar çoğu hukuk sisteminde önemli bir yer tutan haklı beklentinin korunması ilkesi Türk İdare Hukukunda monografi olarak şu eserlerde incelenmiştir: **OĞURLU, Yücel**, İdare Hukukunda Kazanılmış Haklara Saygı ve Haklı Beklentiler Sorunu, Ankara, 2003; **ALTINDAĞ, Halil**, Yürürlükte Olan Yasalara ve İdari Düzenleyici İşlemlere Güvenden Kaynaklanan Haklı Beklenti Kavramı ve Korunması, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 2010; **ÖZCAN, Nur**, Avrupa Toplulukları Adalet Divanı Kararları Işığında Haklı Beklenti İlkesi, Galatasaray Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2011; **SAYGIN, Engin**, "Haklı Beklentilerin Korunması İlkesine Yönelik Türk ve İngiliz İdare Hukuku Yaklaşımı Üzerine Karşılaştırmalı Bir Analiz", TBBD., S. 126, Y. 29, 2016, ss. 211-234; **DALKILIÇ, Elvin Evrim**, Avrupa ve Türk İdare Hukukunda Hukuki Güvenlik ve Meşru Beklentilerin Korunması, Ankara, 2016.

II. Konunun Amacı ve Önemi

Hukuk devleti ilkesinin günümüzde en önemli unsurlarından biri olarak başta Avrupa olmak üzere hemen hemen tüm hukuk sistemlerinde kabul edilen haklı beklentinin korunması ilkesinin, Türk idare hukukunda uygulanabilirliğini göstermek çalışmanın ana gayesidir. Diğer taraftan Türk yargı organlarının içtihatları ile doktrinde sınırlı sayıda yer alan çalışmayı birleştirme amacını taşıyan bu çalışma, "hayal gibi gözüken" ancak hukuk devletinin bir bileşeni olan haklı beklentinin korunması ilkesinin tatbik kabiliyetini tespit etmek, unsurlarını, çeşitlerini, nasıl ortaya çıktığını ve nasıl korunması gerektiğini belirleyebilmek ve adeta soyut nitelikteki ilkeye "hayat vermek" için kaleme alınmıştır.

Haklı beklenti, hukuk devleti ilkesinin alt unsurları arasında yer alan birçok ilke ile benzer korumayı sağlamakla birlikte, bu ilkelerden farklı bir şekilde bireylerin beklentilerinin de korunması gerektiğini ifade etmektedir. Haklı beklentinin korunması ilkesi, idare hukukunda tatbik edilen hukukun diğer genel ilkeleriyle, bazı hususlar açısından benzerlik göstermektedir. Ancak haklı beklentinin korunması bu benzerliğe rağmen, hukukun gelişim ve değişimine paralel olarak ortaya çıkan ve diğer ilkelerin koruma alanı dışında kalan bazı idari tasarrufların denetimini sağlayacak olması açısından da son derece önemli ve münferit bir şekilde incelenmesi gereken hukukun genel bir kaidesidir. Bu açıdan haklı beklenti gerek yabancı gerekse Türk doktrin ve içtihatlarında bağımsız bir ilke olarak kabul edilmektedir.

Hukuk devletinde, hukukun istikrarı ve öngörülebilirliği tesis edilmelidir. Hukuk kurallarının hiçbir sınır olmaksızın sürekli olarak değiştiği bir düzende bireylerin devlete olan güvenleri azalır ve zamanla kaybolur. Bireylerin devlete olan güvenleri, hem Devletin meşruluğunu sağlar hem de Devletin devamlılığı için bir gerekliliktir. Nitekim Şeyh Edebali'nin Devlet-i Aliyye-i Osmaniyye'nin kurucusu Osman Gazi'ye verdiği önemli öğütlerden biri de "İnsanı yaşat ki Devlet yaşasın!"dır. Günümüz Türkiye'sinde bireylerin Devletten talep ettikleri temel kamu hizmetlerin yanı sıra beklentilerinin de karşılanması, artık en temel gereklilikler arasında yer almaktadır.

III. Konunun Sınırlandırılması

Bu çalışma, haklı beklenti kavramının tanım, içerik ve şartlarının belirlenmesindeki güçlük nedeniyle öncelikle yabancı içtihat ile doktrinin harmanlanmasını ve bu suretle ilkenin Türk idare hukukuna uygulanabilirliğinin tartışılmasını içermektedir.

Özel hukuk kavramının zamanla kamu hukukunda da tatbik edilmesi düşüncesi ile hukuk literatürüne giren haklı beklentinin korunması ilkesi, kamu hukukunun tüm alanlarında uygulanabilir niteliktedir. Ancak "İdare Hukukunda Haklı Beklentinin Korunması" isimli bu tezde, ilke sadece idare hukuku boyutlarıyla incelenmiştir. Bazı kısımlarda özel hukuktaki haklı beklenti ile anayasa ve ceza hukuku bağlamında kamu hukukunun diğer alanlarında haklı beklentinin korunmasına ilişkin değerlendirmelere dipnotlarda yer verilmiştir. Başka bir ifadeyle, haklı beklentinin özel hukuk boyutu bu çalışmanın konusu değildir.

Diğer taraftan yasama ve yargı organı ile özel kişilerin davranış ve tasarrufları sonucunda haklı beklentinin meydana gelmesi mümkün olmakla birlikte, bu durumlar tezin kapsamı dışında kalmaktadır.

Bu tez üç bölümden oluşmaktadır;

Birinci bölümde, haklı beklentinin korunması ilkesinin teorik temelleri incelenmiştir. Bu bölümde "haklı beklenti [*legitimate expectation*]" kavramının; ilk hangi ülke hukukundan doğduğu, haklı beklenti ilkesinin tanımı, amacı, hukuki niteliği ve benzer kavramlardan ayrılan yönleri ortaya konulmuştur. Haklı beklentinin dayanakları ve ilkenin reddedilmesine ilişkin mevcut ve muhtemel itirazlar dikkate alınarak ilk bölüm sonlandırılmıştır.

İkinci bölümde, haklı beklentinin korunması ilkesinin usul ve esasları ortaya konulmuştur. Bu açıdan haklı beklentinin türleri, ilkenin hangi unsurların gerçekleşmesiyle korunmayı hak edeceği, haklı beklentinin şartları ve ilkenin hangi durumlarda koruma görmeyeceği ayrıntılı bir şekilde incelenmiştir.

Üçüncü ve son bölümde, haklı beklentinin korunması ilkesinin karşılaştırmalı hukukta tahlili ve farklı hukuk sistemlerindeki yüksek mahkemelerin içtihadî yaklaşımlarının analizi yapılmıştır. Bu analiz, ilkenin ilk ne zaman ortaya çıktığı ve hangi ülke tarafından hukuk literatürüne kazandırıldığı tartışmalarının yapıldığı Alman, İngiliz ve Fransız Hukuk Sistemlerindeki içtihatlar temelinde gerçekleştirilmiştir. Diğer taraftan yargı ayrılığı ya da yargı birliği sistemlerinin uygulandığı ve haklı beklentinin korunduğu tespit edilebilen tüm ülke sistemlerindeki içtihatlara yer verilmiştir. Ayrıca Türk yüksek yargı organlarının temel içtihatlarına da yer verilmesi suretiyle ilkenin ülke sistemimizdeki görünümü ortaya konulmuştur.

Son olarak idari ve yargısal koruma taleplerinde ilgili mercilerin nasıl bir yol izlemesi gerektiği, haklı beklenti ilkesinden kaynaklanan sorumluluk konuları ele alınmış ve haklı beklentinin korunmasına ilişkin çıkarım ve önerilerde bulunularak tez sonlandırılmıştır.

BİRİNCİ BÖLÜM HAKLI BEKLENTİNİN KORUNMASI İLKESİNİN TEORİSİ

"İnsan verdiği sözleri tutmalıdır. Bundan daha da ziyade; söz sadece verilmiş olmak için değil karşı tarafın buna güvenerek hareket etmesini sağlamak niyetiyle veriliyorsa bu söz tutulmalıdır"*.

I. HAKLI BEKLENTİNİN TANIMI, AMACI, HUKUKİ NİTELİĞİ VE BENZER KAVRAMLARDAN AYRILMASI

Türk idare hukuku literatüründe ve idari yargısında son derece zayıf olarak incelenen "haklı beklenti" kavramının tanımlanmasında sistematik bir yöntem izlenmiştir. Bu yöntemde haklı beklentinin korunması ilkesinin sistematik betimlemesi; ilk olarak ilkenin hukuk literatürüne girişi, amacı, hukuki niteliği, diğer kavramlarla benzerliği ve farklılığının ortaya konulması suretiyle yapılmıştır. Daha sonra bu ilkenin temellendirilmesi yoluna gidilerek dayanakları ile mevcut ve muhtemel itirazlar değerlendirilmiştir.

A. YENİ BİR İLKENİN DOĞUŞU: HAKLI BEKLENTİ

"Haklı beklenti [*legitimate expectation*]"¹ kavramı, hukuk literatürüne tartışmalı olmakla birlikte, 1969 yılında İngiliz mahkemesinin verdiği bir karar [Schmidt v. Secretary of State for Home Affairs] neticesinde girmiştir². Bu tarihten

* **Alfred Thompson DENNING**, "Recent Development in the Doctrine of Consideration", *Modern Law Review*, Vol. 15, No. 1, January 1956, p. 5.

¹ "Legitimate expectation" kavramının Türkçe karşılığı; bu çalışmadan önce yayımlanan eserlerde "haklı beklenti" olarak tercüme edilmiştir. Kavram karmaşasına mahal vermemek için aynı karşılık kullanılmıştır. Diğer taraftan söz konusu kavram, istisnasız tüm eserlerde "haklı beklentiler [*legitimate expectations*]" olarak yer almakla birlikte bu çalışmada tekil kullanım tercih edilmiştir.

² **FORSYTH, C. F.**, "The Provenance and Protection of Legitimate Expectations", *Cambridge Law Journal*, 47(2), July, 1988, p. 238; Bu makale, daha sonra Glasgow Üniversitesi öğretim üyesi Esin Örucü tarafından Türkçe'ye çevrilmiştir. Söz konusu çeviri eser "Haklı Beklentilerin Doğuşu ve Korunması" adı altında *İdare Hukuku ve İlimleri Dergisinde* (Y. 7, S. 1-3, 1986, s. 121-139) yayımlanmıştır. Çalışma kapsamında "The Provenance and Protection of Legitimate Expectations" isimli asıl eserden yararlanılmıştır; **THOMAS, Robert**, *Legitimate Expectations and Proportionality in Administrative Law*, Oxford Portland Oregon, 2000, p. 26; **SCHÖNBERG, Søren J.**, *Legitimate Expectations in Administrative Law*, New York, 2000, p. 38; **MUZAFAR, Seemeen**, "Doctrine of Legitimate Expectation in India: An Analysis", *International Journal of Advanced Research*

itibaren haklı beklenti kavramı, hem Birleşik Krallıkta hem de Commonwealth ülkelerinde birçok yargı kararında önemli bir yere sahip olmuştur³.

Haklı beklenti kavramının, ilk olarak hangi ülkede ortaya çıktığı hususunda ise tartışmalar bulunmaktadır⁴.

FORSYTH, kavramın İngiliz hukuku ile Avrupa hukuku arasında karşılıklı etkileşim sonunda ortaya çıktığını⁵; TEN BERGE-WIDDERSHOVEN ve MONIKA, kavram kökeninin İngiliz ve Amerikan hukuk sistemlerinde uzun süredir uygulanan "süreklilik-tutarlılık ilkesinden [*principle of consistency*]" kaynaklandığını⁶; ELOFSSON, haklı beklenti ilkesinin ilk olarak Alman

---

in Management and Social Sciences, Vol. 2, No. 1, January 2013, p. 116; **ELIAS - ROBERTS, Alicia**, "A Comparative Analysis of the UK and Commonwealth Caribbean Approach Towards Legitimate Expectation", Commonwealth Law Bulletin, Vol. 39, No. 1, 2013, p. 144.

³ **SCHÖNBERG**, p. 3; **FORSYTH**, "The Provenance and Protection of Legitimate Expectations", p. 238; 1980'den önce haklı beklenti ifadesi kullanarak bildirilmemiş olgu bulma ihtimali neredeyse yoktur. 1945'ten 1968 yılına kadar yapılan karar aramasında "Re Meux, Gilmour v. Gilmour", [1958], Ch. 154-161 kararında haklı beklenti kavramına rastlansa da bu bilinen anlamıyla kullanılmamıştır, **RIGGS, Robert E.**, "Legitimate Expectation and Procedural Fairness in English Law", The American Journal of Comparative Law, Vol. 36, No. 3, 1988, p. 398, 402, fn. 13, 19.

⁴ Tartışma "haklı beklentinin korunması doktrininin [*doctrine of protection of legitimate expectation*]" İngiliz, Fransız ve Alman hukuku tarafından sahiplenilmesi temelinde yapılmaktadır, **OGURLU, Yücel**, İdare Hukukunda Kazanılmış Haklara Saygı ve Haklı Beklentiler Sorunu, Ankara, 2003, s. 227; Ancak kavram olarak haklı beklentinin hukuk literatürüne girişi "Schmidt v. Secretary of State for Home Affairs" davası olarak kabul edilmektedir. Haklı beklentinin tarihsel gelişimi hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. **SMITH, K. J.**, "The Developing Doctrine of Legitimate or Reasonable Expectations in the Public and Private Law of England and Australia", PhD Thesis, University of Cambridge, England, 1994.

⁵ **FORSYTH**, "The Provenance and Protection of Legitimate Expectations", p. 241; Haklı beklentinin korunması ilkesinin önce Avrupa'da daha sonra İngiltere'de idari hukukun merkez bir ilkesi haline geldiği ifade edilmektedir, **BARAK - EREZ, Daphne**, "The Doctrine of Legitimate Expectations and the Distinction Between the Reliance and Expectation Interests", European Public Law, Vol. 1, Iss. 4, p. 584; Kavramın ilk olarak Avrupa hukukunda ortaya çıktığı ifade edilmektedir, **ŞİMŞEK, Suat**, "Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi Kapsamında Mülkiyet Hakkının Kapsamı Açısından Mevcut Mülk ve Meşru Beklenti Kavramları", Adalet Dergisi, S. 53, 2015, s. 100.

⁶ **TEN BERGE, Gio-WIDDERSHOVEN, Rob**, "The Principle of Legitimate Expectations in Dutch Constitutional and Administrative Law", Netherlands Reports to the Fifteenth International Congress of Comparative Law, (Conference Report), 1998, p. 426; **MONIKA**, Doctrine of Legitimate Expectations in India: Emerging Trends, Department of Law Kurukshetra University, Doctor of Philosophy in Law, Kurukshetra, 2014, p. 48.

hukukunda geliştirilmiş olsa da 1970 ve 1980'li yıllarda Avrupa hukukunda kabul görmeye başladığını⁷; CALMES-BRUNET, THOMAS, ZULEEG ve RENGELING, "hukuki kesinlik [*rechtssicherheit*]" ve "itimadın korunması-haklı beklenti [*vertrauensschutz*]" ilkelerinin elli yıldan fazladır Alman hukukunun odak noktasında yer aldığını ve bu bakımdan Avrupa Adalet Divanı ve Avrupa İnsan Hakları Mahkemesini etkilediğini⁸, SCHÖNBERG, haklı beklenti kavramının uzun yıllardır İngiliz ve Avrupa Birliği hukukunda yer aldığını ancak Fransız hukukunda bu kavrama doğrudan rastlanılmadığını⁹ ifade ederken; DOKTRİNDEKİ HÂKİM GÖRÜŞ, kavramın İngiliz ve Avrupa Birliği hukukunda uygulanmasından önce Alman hukukunda "itimadın-güvenin korunması [*vertrauensschutz*]" kavramı ile kullanıldığını¹⁰.

⁷ **ELOFSSON, Martin**, Recovery of Illegal State Aid from a Beneficiary's View-The Exception of Legitimate Expectations, the (Mal)Functioning Air Bag of the State Aid Policy?, Thesis in European Law University of Gothenburg Department of Law, 2010, p. 23; İlkenin Avrupa Toplulukları Adalet Divanı içtihadından kaynaklandığını ancak Divanın Alman hukukundan esinlendiği ifade edilmiştir, **BÜLBÜL, Erdoğan**, İdari İşlemin Yürürlükten Kaldırılması, İstanbul, 2010, s. 41-42; Kavramın Almanya'da doğduğu, ancak kullanım ve içeriğinin Avrupa Birliği'nde farklılaştığı ifade edilmektedir, **ÖZCAN, Nur**, Avrupa Toplulukları Adalet Divanı Kararları Işığında Haklı Beklenti İlkesi, Galatasaray Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2011, s. 7.

⁸ **CALMES-BRUNET, Sylvia**, "Rechtssicherheit und Vertrauensschutz im Verwaltungsrecht Ein Vergleich Zwischen Deutschem und Französischem Recht", Juristische Schulung, 2014 (12), p. 1077; **THOMAS, Robert**, The Relationship Between English and European Community Administrative Law: The Principles of Legitimate Expectations and Proportionality, PhD Thesis, University of Nottingham, 1998, p. 117; **ZULEEG, Manfred - RENGELING, Hans-Werner**, "Deutsches und Europäisches Verwaltungsrecht-Wechselseitige Einwirkungen", Europäische Union: Gefahr oder Chance für den Föderalismus in Deutschland, Österreich und der Schweiz?, Berichte und Diskussionen auf der Tagung der Vereinigung der Deutschen Staatsrechtslehrer in Mainz vom 6. bis 9. Oktober 1993, Berlin - New York, 1994, p. 173; Ayrıca kavramın Avrupa Birliği hukukunda Fransız ve Alman hukukunun etkisi sonucunda kullanıldığı doktrindeki diğer bir görüştür, **YANNAKOPOULOS, Constantin**, Le Notion de Droit Acquis en Droit Administratif Français, Paris, 1997, p. 544'ten akt. **OĞURLU**, s. 270.

⁹ **SCHÖNBERG**, p. 3; "Fransız hukuku ise bu ilkelerle ancak son yıllarda ilgilenmeye başlamıştır", **CALMES-BRUNET**, p. 1077.

¹⁰ **THOMAS**, p. 42; **FORSYTH**, "The Provenance and Protection of Legitimate Expectations", p. 242-243; **QUINOT, Geo**, "Substantive Legitimate Expectations in South African and European Administrative Law", German Law Journal, Vol. 5, No. 1, 2004, p. 67; **CALMES-BRUNET**, p. 1077; **ZEYL, Trevor**, "Charting The Wrong Course: The Doctrine of Legitimate Expectations in Investment Treaty Law", Alberta Law Review, Vol. 49, No. 1, July 2011, p. 215; **WATSON, Jack**, "Clarity and Ambiguity: A New Approach to the Test of Legitimacy in the Law of Legitimate Expectations", Legal Studies, Vol. 30, No. 4, December

Görüldüğü gibi haklı beklenti ilkesinin hangi hukuk sisteminde ortaya çıktığı hususunda bir tartışma bulunmaktadır. Ancak haklı beklenti kavramı hangi ülke hukuk sisteminden doğarsa doğsun; gelişmesi, değişmesi, benimsenip sahiplenilmesi İngiliz hukuk sistemiyle büyük bir ivme yakalamıştır.

Kavramı, günümüz karşılığında ilk kullanan ve hukuk literatürüne kazandıran LORD DENNING'dir. İngiliz mahkemesinde görülen ve kavramın ilk kullanıldığı "Schmidt v. Secretary of State for Home Affairs" davasında bu kavramın kaynağını göstermemiştir. Bu davadan sonraki diğer uyuşmazlıklarda da kavramın kaynağını gösteren bir mahkeme kararına rastlanmamıştır.

DENNING kavramın çıkış temelini 19 Ocak 1987'de yazdığı bir mektupta¹¹ "bu kavram aklımdan çıkmıştır kara Avrupası'ndan veya başka bir kaynaktan değil" sözleriyle ifade etmiştir. FORSYTH'e göre kavram "Lord Denning'in yaratıcı zekâsında gizlidir"¹².

2010, p. 641; **PRANEVIČIENĖ, Birutė - MIKALAUŠKAITĖ/ŠOSTAKIENĖ, Kristina**, "Guarantee of Principles of Legitimate Expectations, Legal Certainty and Legal Security in the Territorial Planning Process", *Jurisprudence*, Vol 19(2), p. 647; **METİN, Yüksel**, "Avrupa Birliği'nde Hukuk Devletin'in Unsurları", *Hukuk Devleti Hukuki Bir İlke Siyasi Bir İdeal*, Ankara, 2008, s. 593; **POTESTÀ, Michele**, "Legitimate Expectations in Investment Treaty Law: Understanding the Roots and the Limits of a Controversial Concept", *ICSID Review*, Vol. 28, No. 1, 2013, p. 94; **FELIX, Shivaji**, "The Protection of Substantive Legitimate Expectations in Administrative Law", *Sri Lanka Journal of International Law*, Vol. 18, 2006, p. 70; **OĞURLU**, s. 271; **ALTINDAĞ, Halil**, *Yürürlükte Olan Yasalara ve İdari Düzenleyici İşlemlere Güvenden Kaynaklanan Haklı Beklenti Kavramı ve Korunması*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 2010, s. 7; **WEISBROT, Marcin**, "Application of the Principle of Protection of Legitimate Expectations in Recovery of Unduly Paid Subsidies in the Context of Judicial Coherence in the European Union", *Review of European Administrative Law*, Vol. 8, No. 2, 2015, p. 350.

¹¹ **FORSYTH**, "The Provenance and Protection of Legitimate Expectations", p. 241, fn. 17; **SCHÖNBERG**, p. 38, fn. 60; **SNODGRASS, Elizabeth**, "Protecting Investors' Legitimate Expectations: Recognizing and Delimiting a General Principle", *ICSID Review-Foreign Investment Law Journal*, 2004, p. 26, fn. 105; **McGILVRAY, Stuart Angus**, "Making Sense of Substantive Legitimate Expectations in New Zealand Administrative Law", *University of Otago, Dunedin-New Zealand*, 2007, p. 10; **THOMAS**, p. 47; **FELIX**, p. 70; **CLAYTON, Richard**, "Legitimate Expectations, Policy, and The Principle of Consistency", *The Cambridge Law Journal*, Vol. 62, Iss. 01, March 2003, p. 105, fn. 68.

¹² **FORSYTH**, "The Provenance and Protection of Legitimate Expectations", p. 241; **PANDEY, B. N.**, "Doktrine of Legitimate Expectation", *The Banaras Law Journal*, Vol. 31, 2002, p. 58; Ancak Forsyth bu makalesinden 23 yıl sonra yeni bir yazı kaleme almış ve şu sözleri sarf etmiştir: "1988'deki makalemde Alman idari hukukundan alınan "vertrauensschutz" konseptinin, haklı beklentilerin İngiliz hukukunda gelişmesinde rol oynamış olabileceğini ve

B. HAKLI BEKLENTİ KAVRAMI VE ÖZELLİKLERİ

1. Haklı Beklenti Kavramı

Türk Dil Kurumu tarafından "bireyin belli şart ve durumların alacağı biçimler veya kendisinden beklenenler konusundaki öngörüsü" veya "bir olgunun sonunda gerçekleşmesi beklenen şey"¹³ olarak ifade edilen "beklenti" kavramının özel hukuk literatüründeki karşılığı, "şarta bağlı işlemlerde şarta bağlı hak sahibinin hukukî durumu(dur)"¹⁴. MEHER ve URMI'ye göre, "beklenti ifadesi adil olma ihtimali olan veya adil olan bir şeyi bekleme; genel ahlak kurallarına, geleneğe veya davranışa göre olacak olan şeyi bekleme durumu veya eylemi anlamına gelmektedir"¹⁵.

---

bunun da, bir hukuk sisteminden bir başkasına geçişi için örnek teşkil etmiş olabileceğini öne sürmüştüm. Böylece Lord Denning'e mektup yazma ve ona, kaynak göstermeksizin haklı beklentileri İngiliz Hukuku'nda ilk kez dile getirdiği İçişleri Bakanlığına karşı Schmidt davasındaki kararında vertrauensschutz konseptinin etkili olup olmadığını sorma hatasını işledim. Hemen cevap verdi ve "bu fikrin kendi kafasından çıktığını ve herhangi bir kaynakta yer almadığına emin olduğunu" ifade etti. O halde İngiliz yasaları açısından söz konusu olan konseptin kaynağı Lord Denning'in meşhur yaratıcı zekasında yatar, başka bir yerde değil! demiştim. Bu, itimadın bir gerekçe olmadığı anlamına gelmemektedir, bu sebeple bu düşüncem, umut kırıcı bir başlangıçtı", **FORSYTH, C. F.**, "Legitimate Expectations Revisited", *Judicial Review*, 2011, p. 430; Bu açıklamaya rağmen terim olarak "haklı beklenti [*legitimate expectation*]" tamlamasının mimarı, Lord Denning'dir. **SCHÖNBERG**, p. 38, fn. 60; **QUINOT**, p. 68, fn. 24; **MONIKA**, p. 4.

¹³ **TÜRK DİL KURUMU**, Türkçe Sözlük, 9. Baskı, Ankara, 1988, s. 257; Cambridge International Dictionary of Law tarafından "legitimate" kavramı "hukuka göre izin verilmiş, mantıklı ve kabul edilebilir" olarak açıklanmıştır, dictionary.cambridge.org, e.t. 08.10.2015; **IKHARIALE, M. A.**, "The Doctrine of Legitimate Expectations: Prospects and Problems in Constitutional Litigation in South Africa", *Journal of African Law*, Vol. 45, No. 1, 2001, p. 3; **TAY KUAN SENG, Charles**, "Substantive Legitimate Expectations-The Singapore Reception", *Singapore Academy of Law Journal*, Vol. 26, 2014, p. 611.

¹⁴ **NOMER, Halûk N.**, Beklenen Haklar Üzerindeki Tasarrufların Hukukî Sonuçları, Özellikle Alman Hukukundaki Beklenti ("Anwartschaft") Kavramının Türk Hukukundaki Yeri, İstanbul, 2002, s. 85; **REZA, Harun**, "Scope of Legitimate Expectation Doctrine", *The Daily Star*, 22 January 2011, archive.thedailystar.net, e.t. 10.08.2015; "Türkçeye "meşru beklenti" olarak çevrilen ibarenin Mahkeme tarafından kullanılan İngilizce şekli "legitimate expectation"dur. Burada kullanılan expectation kelimesi ise kuru umuttan ziyade hukuki değeri olan beklentileri ifade etmek üzere kullanılmaktadır", **ŞİMŞEK**, "Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi Kapsamında Mülkiyet Hakkının Kapsamı Açısından Mevcut Mülk ve Meşru Beklenti Kavramları", s. 101; "Expectation" kelimesi umut/ümit kavramı ile değil beklenti kavramı ile karşılanmaktadır. Böylelikle hukuki kavram olarak bir değere sahip beklenti ile sırf/kuru umudun birbirinden farklılığı gösterilmiştir, **GEMALMAZ, H. Burak**, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesinde Mülkiyet Hakkı, İstanbul, 2009, s. 140.

¹⁵ **NIGAR, Meher - URMI, Homaira Nowshin**, "Doctrine of Legitimate Expectation in Administrative Law: A Bangladesh Perspective", *The Chittagong University Journal of Law*, Vol. XIV, Iss. 1, 2011, p. 2.

BARWICK CJ tarafından "Salemi" davasında tartışmaya açılan "haklı" kelimesi, "hukuk çerçevesinde edinilmiş veya tanınmış olma durumu" olarak ifade edilmektedir¹⁶. FLANAGAN'a göre "en basit anlamıyla haklı beklentiler kavramı, hükümet ve kamu idarelerinin hakkaniyetli ve makul davranması gerektiği yönündeki idare hukukuna dayanır. Kavram, özel hukuktaki estoppel gibi bazı kavramlarla benzerliklere sahip olsa da, idare hukukuna özgü ve dinamikdir"¹⁷.

"Beklenti" kelimesinin önüne "haklı" kelimesinin getirilmesiyle oluşan "haklı beklenti" kavramının hukuki yansıması gelecek kısımlarda tartışılmıştır. Ancak bu kısımda PANDEY'in şu kanaatini aktarmakta fayda vardır¹⁸:

¹⁶ "Salemi v. Minister for Immigration and Ethnic Affairs", [1977], 14 ALR. 35-36, akt. **JOHNSON, Graeme**, "Natural Justice and Legitimate Expectations in Australia", Federal Law Review, Vol. 15, 1985, p. 43, fn. 35; Barwick CJ'nin bir davada "haklı" kavramına ilişkin düşüncesi şu şekildedir: "Bir avukatın dilindeki 'haklı' sözcüğüne, yasa tarafından tanınma veya yetki verme kavramını ifade eden anlamdan başka bir anlam yükleyemem. Anlaşıldığı kadarıyla, herhangi bir tanesi olursa, hak kavramına muhtemelen bir şey ekleyebilir", akt. **HODGSON, D. C.**, "The Current Status of the Legitimate Expectation in Administrative Law", Melbourne University Law Review, Vol. 14, December 1984, p. 705, fn. 20; "Salemi v. Minister for Immigration and Ethnic Affairs", [1977], 137 CLR. 396 kararında Barwick CJ tarafından "legitimate" kavramı hak kazanma veya hukuk tarafından tanınma olarak yorumlanmıştır, akt. **PATRICK, Moila Phetole**, The Doctrine of Legitimate Expectation in South African Labour Law, Master of Law, p. 2; **TAY KUAN SENG**, p. 612; **JOHNSON**, p. 43, fn. 35.

¹⁷ **FLANAGAN, Richard**, "Legitimate Expectation and Applications-An Outdated and Unneeded Distinction", Canterbury Law Review, Vol. 17, Iss. 2, 2011, p. 284; Kavramın önemli ölçüde kullanılmasına rağmen henüz tam olarak tanımlanamadığı ifade edilmektedir, **TATE, Pamela**, "The Coherence of 'Legitimate Expectations' and the Foundations of Natural Justice", Monash University Law Review, Vol. 14, No. 1, March 1988, p. 25; **JOHNSON**, p. 41-42; Haklı beklenti en basit anlatımla "hakkın ileride mevcut olacağına dair hukuki bir umudu ifade eder(ken)" (**GEMALMAZ**, s. 139); en genel anlamıyla "kamu hukuku ilkelerinin kısaltılmış halidir", **BATES, Alan**, "Taxation and Protection for Legitimate Expectation", Vat, Duties & Indirect Tax Law, Monckton Chambers, p. 1, www.monckton.com, e.t. 20.10.2015; "Haklı beklenti kavramı kamu hukuku ile ilgilidir", **MONIKA**, p. 6; **NIGAR - URMI**, p. 2; Wright'a göre "haklı beklentiler, İngiliz medeni hukuku için tasarlanmış bir İngiliz anlayışıdır", **WRIGHT, David**, "Rethinking The Doctrine of Legitimate Expectations in Canadian Administrative Law", Osgoode Hall Law Journal, Vol. 35, No. 31, p. 141; "Haklı beklentilerin korunması, özellikle Kıta Avrupasında ve medeni hukuk alanlarında genel olarak bilenen genel bir ilkedir", **RAITIO, Juha**, The Principle of Legal Certainty in EC Law, Springer, 2003, p. 200.

¹⁸ **PANDEY**, p. 4; "Haklı kavramı, hukuka uygun anlamına gelebildiği gibi doğru ve yerinde anlamlarına da gelebilmektedir. Beklenti kavramı ise kısaca bireyin bir şeyin gerçekleşeceğine olan inancı veya öngörüsü olarak da tanımlanabilmektedir", **SAYGIN, Engin**, "Haklı Beklentilerin Korunması İlkesine Yönelik Türk ve İngiliz İdare Hukuku Yaklaşımı Üzerine Karşılaştırmalı Bir Analiz", TBBD., S. 126, Y. 29, 2016, s. 231.

"Bu bakımdan naçizane tespitim, haklı beklentiler konusundaki fikir karmaşası karşısında dikkat edilmesi gereken hususun, kavramın sade bir "beklenti"yi değil, "haklı beklenti"yi imgelediği, dolayısı ile sade "beklenti"nin üzerine, idarenin bir tür teminatı veya beyanı ya da söz konusu beklentinin belirli bir süreden beri muteber olması şeklinde bir şeyin daha katılmış olduğudur. Fark edilmesi gereken şey, bu kavramın doğasının kanundan kaynaklanmaktan ziyade adalete dayanmasıdır".

Hukuki bir kavram olarak beklenti, lügatta yer alan eş anlamlı diğer sözcüklerle karıştırılmamalıdır. SRIVASTAVA bu ayrımı şu şekilde izah eder¹⁹:

"Beklenti ile temenni farklıdır. Ayrıca beklenti bir istek, arzu veya umut olmadığı gibi, bunlar bir hak temelinde talep ve alacak doğurmaz. Her halükarda bir istek, arzu veya umut ne kadar kuvvetli ve ne kadar içten olursa olsun ve kişi onların gerçekleşmesi için ne kadar istekli olursa olsun, bunlar tek başına hak iddiasında bulunulabilecek beklentiler teşkil etmez ve sadece bunların sukût-ı hayâle uğratılması hukuki sonuçlar doğurmaz. İyiniyetli bir umut etik bir yükümlülük doğursa bile haklı beklenti anlamına gelmez. Bir beklentinin haklılığı ancak yasa hükümleri, örf veya yerleşik mutad uygulamalara dayanmasıyla tespit edilebilir. Haklı beklentinin varlığı ayrıca gerçek bir beklentiden fark edilebilir. Böyle bir beklenti haklı olarak meşrudur ve korunmalıdır. Bu şekildeki her haklı beklenti bir hak doğurur ve bunun geleneksel anlamda bir hak olduğu söylenemez".

Söz konusu açıklamalardan da anlaşılacağı üzere haklı beklenti, "sınırları çizilemeyen ve her türlü duruma uygulanabilecek esneklikte bir kavram"dır²⁰.

¹⁹ **SRIVASTAVA, Abhishek Kumar**, "Doctrine of Legitimate Expectation", *JTRI. Journal*, First Year, Iss. 2, 1995, p. 3; "İtimat devlet ve hukuk düzeninde anlamlı bir öğe, hatta bazı yerlerde hukukun kaynağıdır. Ancak bu demek değildir ki yurttaş bir devlet makamının her sözüne inanıp bu şekilde yasalara aykırı hukuki sonuçlar bekleyebilsin. İtimadın bu denli aşırı korunması, pozitif yasaların hâkimiyet aracı olmaya indirgenmesinden sonra, insanların, demokratik şekillendirme hürriyetinin ifadesi olarak pozitif yasalara saygısının azalmış olduğu ve manevi değerlere yönelimin arttığı bir dönemle sınırlı kalmıştır", **BULLINGER, Martin**, "Vertrauensschutz im deutschen Verwaltungsrecht in historisch-kritischer Sicht", *Juristen Zeitung*, 01.10.1999, p. 909; "Beklenti sadece bir umut veya istek olmaktan ibaret değildir", **THOMAS**, "The Relationship Between English and European Community Administrative Law", p. 114; **FLANAGAN**, p. 288.

Bu kavramın hukuk literatüründe tanımlanması, beklentinin haklı beklentiye nasıl dönüşeceğini ve haklı beklentinin özellikle idare hukukunda nasıl bir korumaya sahip olacağını belirlemek açısından son derece önemlidir.

Haklı beklentinin korunması ilkesi ile benzer amaca hizmet eden; ancak birbirinden önemli noktalarda ayrılan diğer ilkelerin varlığı, haklı beklentinin tanımlanmasını güçleştirmektedir. Diğer taraftan idare hukukunun içtihadî bir hukuk dalı olması, mahkeme kararlarıyla ortaya çıkan ve zamanla hukukun genel ilkesi haline gelen birçok kavramın tanımlanmasını zorlaştırmaktadır. İctihat temelli ortaya çıkan kavramlara, yine değişen içtihatlarla göre yeni anlamlar yüklenmektedir. Bu sebeple haklı beklenti kavramının tanımlanması da bir hayli güçtür.

Yasal düzenlemeye kavuşmayan haklı beklenti ilkesinin sınırlarının tespitinin mahkeme içtihatları doğrultusunda yapılması, olağan olanıdır. Ancak, her olayın nev-i şahsına münhasırlığı, haklı beklenti kavramının içtihat odaklı tanımlanmasında farklılıklar olmasına yol açabilir. Ayrıca, içtihadî niteliğe sahip haklı beklenti kavramının tanımlanmasının menfî ve müspet bazı sonuçları bulunmaktadır. Bir kavramı tanımlamanın en büyük olumsuz etkisi o kavramın tanımla sınırlandırılmasıdır.

---

²⁰ **STUART, Mackenzie**, "Legitimate Expectations and Estoppel in Community Law and English Administrative Law", *Legal Issues of Economic Integration*, Vol. 10, Iss. 1, 1983, p. 53; **HODGSON**, p. 720; **KLAAREN, Jonathan E.**, "Beyond Administrator, Transvaal v. Traub: Legitimate Expectations for South African Administrative Law", *Columbia Human Rights Law Review*, Vol. 22, Iss. 1, 1990, p. 168, fn. 94; *Laws LJ*'e göre; "haklı beklenti günümüzde iyi bilinen bir kamu hukuku başlığı olmasına rağmen, uygulama alanı hâlâ keşfedilmektedir", "R. v. Independent Assessor, ex parte Bhatt Murphy", [2008], EWCA Civ 755, akt. **ELIAS-ROBERTS**, p. 146, fn. 20; **MANKNELL, David**, "Legitimate Expectation and the Duty to Consult: An Overview of Recent Case Law", *Crown Office Row*, p. 2, *www.1cor.com*, e.t. 22.09.2015; *Laws LJ*, güncel bir kararda ("R Niazi v. Secretary of State for the Home Department", [2008], EWCA Civ 755) "haklı beklenti doktrininin eteklerindeki yolun biraz daha ilerlediğini" belirtmiştir, **MOFFETT, Jonathan**, "Resiling From Legitimate Expectations", *Judicial Review*, 2008, p. 219, fn. 4; *Pievsky*'e göre; "idare hukuku, hem makul hem de adil karar verme değerlerini idame etmekle mükelleftir. Haklı beklentiler doktrini, birçok farklı gerçekçi kurguları içine alan ve bu iki değeri de yansıtan esnek bir ilkedir", **PIEVSKY, David**, "Legitimate Expectation as a Relevancy", *Judicial Review*, Vol. 8(3), 2003, p. 148.

Hukuki bir terimi tanımlamak, kavranabilmesini kolaylaştırırken aynı zamanda da tanımlama dışında kalan anlamların dışlanmasını da beraberinde getirir. Kavramın kusursuz bir şekilde tanımının yapılamayacak olması "bir şeyi zikretmek, diğerini dışlamaktır [*expressio unius est exclusio alterius*]" neticesini doğurabilir ve tanımlama dışında kavrama anlam yüklemek hatalı olur. Başka bir ifadeyle, haklı beklenti kavramını "efradını câmi ağyarını mâni" şeklinde tanımlamak oldukça güçtür. Ancak tanımlama olmadan bu ilkenin hüküm ve sonuçlarını belirlemek de pek mümkün gözükmemektedir. Öncelikle kavram tanımlanmasının en önemli faydası benzer kavramlardan ayrılmasını sağlamaktır.

Haklı beklentinin korunması ilkesinin eksiksiz bir tanımını yapmanın oldukça güç olmasının nedenleri şu şekilde sıralanabilir:

İlk olarak, haklı beklentinin korunmasına ilişkin yapılan yargısal değerlendirmeler her olayın şartlarına göre değişmektedir. Bu durum idari yargının fonksiyonel olma özelliğinden kaynaklanmaktadır²¹. Haklı beklenti ilkesinin farklı bakış açıları ile korunmasına yönelik kararlar sınırları çizilmiş bir tanım yapmayı zorlaştırmaktadır²². Bunun yanı sıra haklı beklentinin korunmasına ilişkin mahkeme kararlarının konusu birbirinden farklıdır. Başka bir ifadeyle, ayrı bir idari yargı sisteminin bulunmadığı -özellikle İngiliz hukuk sistemi- hukuk sistemlerinde mahkemelerin önüne taşınan uyuşmazlıkların konuları çok çeşitlidir. Bu çeşitlilik, tanım yapılmasını zorlaştırmaktadır. Nitekim bu zorluk ve çeşitlilik sebebiyle, gerek doktrin temelini atıldığı İngiliz, Alman ve Fransız içtihatlarında gerekse diğer ülke yargı organlarının içtihatlarında bu ilkenin tanımına neredeyse hiç rastlanılmamaktadır.

²¹ OĞURLU, s. 267; ALTINDAĞ, s. 5; GÖKSU, Hasan Tuna, "6494 sayılı Kanun ile Yargıtay ve Danıştay Üyeliği İçin Getirilen 20 Yıl Hizmet Şartının Anayasa'ya Uygunluğu", Uyuşmazlık Mahkemesi Dergisi, S. 3, 2013, s. 169; Fransız hukukunda hukuki güvenlik ilkesi içinde korunmaya çalışılan haklı beklentide, fonksiyonel bir bakış açısıyla olaylara yaklaşılmamakta, her olay objektif ölçütler ışığında değerlendirilmektedir, SCHWARZE, Jürgen, Droit Administratif Européen, Vol. II, Office Des Publications Officielles Des Communautés Européennes, Bruylant, 1994, p. 916'dan akt. ÖZCAN, s. 15-16.

²² STUART, "Legitimate Expectations and Estoppel in Community Law and English Administrative Law", p. 53; ALTINDAĞ, s. 5; Örneğin Kanada hukuk sisteminde haklı beklentinin anlamı, İngiliz hukukundaki anlamından çok daha dardır, WRIGHT, p. 145.

Haklı beklentinin korunması ilkesinin tanımının yapılmasındaki diğer zorluk, beklentiye oluşturan durumların birbirinden farklı ve çeşitli temellere dayanmasıdır. Şöyle ki; korunması gereken haklı beklenti bazı durumlarda idarenin bir taahhüdünden, bazı durumlarda idare tarafından uzun süredir tekrarlanan bir uygulamadan, bazı durumlarda idarenin düzenleyici işlemlere olan güvenden kaynaklanır²³. Ayrıca, haklı beklentiye oluşturan durumların ortaya çıkma nedenleri de çok çeşitlidir²⁴.

Bir diğer zorluk, haklı beklentinin korunması ilkesinin birden fazla türünün bulunmasıdır. Haklı beklentinin korunmasına yönelik; "beklentinin usuli (şekli-prosedürel) açıdan korunması [*procedural protection of expectation*]", "beklentinin esas (maddi-içerik-asli) açıdan korunması [*substantive protection of expectation*]" ve "beklentinin telafî (tazmin) edici korunması [*compensatory protection of expectation*]" olmak üzere üç farklı yaklaşım bulunmaktadır²⁵.

Tanım yapılmasını zorlaştıran diğer bir husus; kazanılmış hakları ve müesses durumları haklı beklenti ilkesi kapsamında değerlendirilen görüşler yanında daha dar bir çerçevede haklı beklenti ilkesini açıklayan görüşlerin de bulunmasıdır²⁶.

Haklı beklenti ilkesinin aynı amaca hizmet eden başka kavramlarla karıştırılması, haklı beklentinin korunması için beklentinin hukuka uygun bir

²³ **ALTINDAĞ**, s. 5; Haklı beklentinin ortaya çıkma sebeplerini Schönberg şu dört durumla izah etmiştir: "Birinci durum, bir kamu makamının bir kişi veya sınırlı bir grup ile ilgili daha sonra hükümsüz kılmayı düşündüğü resmi bir karar verdiği zaman ortaya çıkar. İkinci durum, bir kamu makamının doğrudan veya dolaylı olarak belirli bir kişi veya grup ile ilişkili olarak özel bir usul veya politika beyan ettiği ve akabinde bu beyanına muhalif farklı bir karar aldığı zaman ortaya çıkar. Üçüncü durum, bir kamu makamının bazı karar türlerine ilişkin devam edebilecek bir usul veya politika hakkında genel bir beyanda bulunduğu ancak akabinde belirli bir vakada usul veya politikadan ayrılması halinde ortaya çıkar. Dördüncü durum, bir kamu makamının ilk beyanı ile karar arasında gerçekleşen genel usul veya politika değişikliğindeki bir değişimi göz önünde bulundurarak genel bir beyandan ayrıldığı zaman ortaya çıkar", **SCHÖNBERG**, p. 8-9.

²⁴ **ALTINDAĞ**, s. 5; Haklı beklenti kanundan, idari karardan, politika kuralları ve ilkelerinden, vaatlerden, bilgilendirmelerden, sözleşmelerden ve mahkeme kararlarından kaynaklanabilir, **TEN BERGE - WIDDERSHOVEN**, p. 423.

²⁵ **SCHÖNBERG**, p. 1; Haklı beklenti ilkesinin çok çeşidinin olduğu ifade edilmekle birlikte genel olarak "şekli haklı beklenti [*procedural legitimate expectation*]" ve "maddi haklı beklenti [*substantive legitime expectation*]" olarak ikiye ayrılmaktadır, **MUZAFAR**, p. 123.

²⁶ Haklı beklenti, son dönemlerde Anglo-Sakson ve Alman hukukunda kazanılmış hakları kapsayacak şekilde geniş bir kullanıma sahiptir, **OĞURLU**, s. 33; **ALTINDAĞ**, s. 5.

duruma dayanmasının gerekli olup olmadığına ilişkin görüş farklılıkları²⁷ ile haklı beklenti kavramının uygulandığı hukuk sistemlerinin birbirinden farklı olması kavramın tanımlanması noktasında güçlük çekilmesinin diğer nedenleri olarak gösterilebilir²⁸. Haklı beklenti ilkesinin eksiksiz bir tanımının yapılmasını güçleştiren son unsur; bu ilkenin hemen hemen tüm hukuk dallarını ilgilendirmesi ve hukukun her dalında uygulama kabiliyetine sahip olmasıdır²⁹.

²⁷ OĞURLU, s. 220; ALTINDAĞ, s. 5.

²⁸ THOMAS, p. 51-52; SCHÖNBERG, p. 3; OĞURLU, s. 220.

²⁹ Haklı beklentinin korunması ilkesinin sadece anayasa ve idare hukuku alanında değil ceza hukuku ve özel hukuk alanında da uygulanması gerektiği ifade edilmektedir, **TEN BERGE, Gio - WIDDERSHOVEN, Rob**, "The Principle of Legitimate Expectations in Dutch Constitutional and Administrative Law", Netherlands Reports to the Fifteenth International Congress of Comparative Law, (Conference report), 1998, pp. 421-452; **MUZAFAR**, p. 121; Uluslararası ticaret hukukunda haklı beklentinin korunması ilkesi hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. **SNODGRASS, Elizabeth**, "Protecting Investors' Legitimate Expectations: Recognizing and Delimiting a General Principle", ICSID Review-Foreign Investment Law Journal, 2004, pp. 1-58; **PANDYA, Abhijit P. G. - MOODY, Andy**, "Legitimate Expectations in Investment Treaty Arbitration: An Unclear Future", Tilburg Law Review, Vol. 15, Iss. 1, 2010, pp. 93-121; **YOST, Chris**, "A Case Review and Analysis of the Legitimate Expectations Principle as it Applies within the Fair and Equitable Treatment Standard", Honours Thesis, The Australian National University, Australian, 2008; **KONG, Qingjiang**, "Cross-Taiwan Strait Relations: What are the Legitimate Expectations from the WTO?", Minnesota Journal of Global Trade, Vol. 14, No. 1, 2004-2005, pp. 91-110; **TÉLLEZ, Felipe Mutis**, "Conditions and Criteria for the Protection of Legitimate Expectations Under International Investment Law", ICSID Review, Vol. 27, No. 2, 2012, pp. 432-442; **POTESTÀ, Michele**, "Legitimate Expectations in Investment Treaty Law: Understanding the Roots and the Limits of a Controversial Concept", ICSID Review, Vol. 28, No. 1, 2013, pp. 88-122; **ZEYL, Trevor**, "Charting The Wrong Course: The Doctrine of Legitimate Expectations in Investment Treaty Law", Alberta Law Review, Vol. 49, No. 1, July 2011, pp. 203-235; **ÖZGÜR, Uğur Erman**, "In Search of Consistency and Fairness in Investor-State Arbitration: An "Institutional" Approach to Interpreting the Doctrine of Legitimate Expectations", Transnational Dispute Management, Vol. 11, Iss. 1, January 2014, pp. 1-33; **ASQARI, Zeinab**, "Investor's Legitimate Expectations and the Interests of the Host State in Foreign Investment", Asian Economic and Financial Review, Vol. 4(12), 2014, pp. 1906-1918; İş hukukunda haklı beklentinin korunması ilkesi hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. **PATRICK, Moila Phetole**, The Doctrine of Legitimate Expectation in South African Labour Law, Master of Law, www.ul.netd.ac.za, e.t. 20.10.2015; Vergi hukukunda haklı beklentinin korunması ilkesi hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. **BATES, Alan**, "Taxation and Protection for Legitimate Expectation", Vat, Duties & Indirect Tax Law, Monckton Chambers, [pp. 1-20], www.monckton.com, e.t. 20.10.2015; Hukuk dışında çok farklı alanlarda da haklı beklentinin korunması ilkesi incelenmiştir. Örneğin; **SKOK, Gavin**, "Establishing a Legitimate Expectation of Privacy in Clickstream Data, Michigan", Telecommunications and Technology Law Review, Vol. 6, Iss. 1, 2000, pp. 61-88; **WERKSMAN, Jacob D.**, "Defending The "Legitimate Expectations" of Private Investors Under The Climate Change Regime: In Search of a Legal Theory For Redress", Georgetown Journal of International Law, Vol. 39, 2008, pp. 679-692; **WERKSMAN, Jacob D.**, "The "Legitimate Expectations" of Investors and the CDM: Balancing Public Goods and Private Rights under the Climate Change Regime", Carbon and Climate Law Review, Vol. 1, 2008,

Haklı beklentinin özel hukuk ile kamu hukuku alanında uygulanması, hukuk sistemleri arasında bulunan temel farklılıkların göz ardı edilerek, mahiyetine uygun düşmeyen kıstasların tanımlara girmesine sebep olmaktadır.

Haklı beklentiye sebep olan durumların çeşitliliği, bu ilkenin birden fazla koruma yönteminin bulunması, çok uzun bir geçmişe sahip olmaması, başka kavramlarla da benzer korumaların kısmen sağlanabilmesi gibi sebeplerle haklı beklenti ilkesinin tanımı çok net bir şekilde yapılmamıştır. Ayrıca kavramın hukuk dünyasına kazandırılması doktrin tarafından olmamıştır. Başka bir ifadeyle, kavram ilk olarak mahkeme içtihadında³⁰ ortaya çıkmıştır ve daha sonra doktrin tarafından kavram sahiplenilmiştir. Bu sebeple öncelikle mahkeme içtihadındaki değerlendirmelere daha sonra doktrinde yer alan tanımlara yer verilmiştir.

2. Mahkeme İchtihadında Haklı Beklenti İlkesinin Tanımı

Haklı beklentinin korunması ilkesi içtihatlarla ortaya çıkan ve sonradan doktrin tarafından kabul edilen bir ilke olmasına rağmen yargı kararlarında bu ilkenin tanımına açıkça yer verilmemektedir. Sınırlı sayıda içtihatlarda yer alan tanımlamalar genellikle Türk, Hindistan ve Güney Afrika idari yargısına aittir. Bunun sebebi diğer ülke yargı organlarının, kararlarında ilke ve kavram tanımlaması eğiliminde olmamalarıdır³¹.

---

pp. 95-104; **CULLUM, Daniel L.**, "The Fourth Amendment and Maritime Drug Searches: Is There a Legitimate Expectation of Privacy on Vessels at Sea?", *University of Chicago Legal Forum*, Vol. 1994, Article 16, pp. 367-394; **MEYER, Lukas H. - SANKLECHA, Pranay**, "How Legitimate Expectations Matter in Climate Justice", *Politics, Philosophy & Economics*, Vol. 13(4), 2014, pp. 369-393; Ekonomi alanında haklı beklentinin korunması için bkz. **HSIEH, Nien-Hê**, "Moral Desert, Fairness and Legitimate Expectations in the Market", *The Journal of Political Philosophy*, Vol. 8, No. 1, 2000, pp. 91-114.

³⁰ "Anglo-Sakson hukuk sisteminin en önemli özelliği içtihadi nitelikte olması, bir başka ifade ile hukukun asli kaynakları arasında içtihadın da yer almasıdır. Bu nedenle haklı beklentilerin korunması ilkesinin İngiltere'de mahkeme kararları ile ortaya çıkması ve gelişmesi son derece doğaldır. Kıta Avrupası hukuk sisteminde içtihat hukukun ancak yardımcı kaynağı olmasına rağmen bu sistemde idare hukukunun en temel özelliklerinden biri içtihadı dayalı bir hukuk dalı olmasıdır. Haklı beklentinin korunması ilkesi de ülkemizde idari yargının içtihatları ile ortaya çıkmış ve gelişmiştir", **SAYGIN**, s. 212-213.

³¹ "İngiliz davaları, bir haklı beklentiye teşkil eden özel tanımlardan kaçınmak konusunda dikkatlidir ve bu yüzden bu doktrinin açık, tutarlı hukuki bir tanımı hiç olmamıştır", **WRIGHT**, p. 146.

Hindistan idari yargısı haklı beklentiyi, "açıkça yasal bir hak değildir. Genellikle bir söz ya da yerleşmiş uygulamadan kaynaklanan fayda, telafi, çıkar beklentisidir" şeklinde tanımlamıştır³². Bir başka Hindistan idari yargısına ait içtihadta "haklı beklenti doktrini, iddia sahibinin makul bir şekilde kamu otoriteleri tarafından geçmiş uygulamalarına dayalı olarak verilen kesin bir sözün devam etmesini isteyebilmesini kapsar" şeklinde açıklanmıştır³³.

Güney Afrika yargısı tarafından karara bağlanan "Administrator, Transvaal v. Traub" davasının hâkimi CORBETT J haklı beklentiyi şu şekilde açıklamıştır³⁴:

"Haklı beklenti, ilgili kişinin makul bir şekilde kazanmasını veya elinde tutmasını beklediği ve önceden danışılmadan veya söz hakkı verilmeden mahrum etmenin haksızlık oluşturacağı ve diğer durumlarda ilgili kişinin çıkarlarına aykırı olan bazı kararlar alınmadan önce müzakere yapılması gerekliliğini ifade eden maddi bir fayda, avantaj veya ayrıcalık doktrindir".

"Bhatt Murphy" davasında LAWS LJ ve SEDLEY LJ doğrudan tanımını yapmayarak haklı beklentiyi aşağıdaki şekilde üç kategoriye ayırmıştır³⁵:

- i. Şekli haklı beklentinin bilinen hali; şayet idari makam, açıkça etkilenen ya da etkilenmesi muhtemel olanları dikkate alma konusunda söz vermişse, o zaman doğal olarak dikkate alınmalıdır.

³² "Ram Parvesh Singh vs. State of Bihar", [2006], 8 SCC. 381, akt. **THAPLIYAL, Arvind**, "India: Doctrine of Legitimate Expectation: Overview", www.mondaq.com, e.t. 20.10.2015.

³³ "Madras City Wine Merchants' Association v. State of Tamil Nadu", [1994], 5 SCC. 509, akt. **VASHISHT, Anmol**, "What Are the Similarities and Differences Between the Doctrine of Legitimate Expectation and the Doctrine of Estoppel?", www.quora.com, e.t. 25.10.2015.

³⁴ "Administrator, Transvaal v. Traub", [1989], 4 SA. 758, akt. **KLAAREN**, p. 156, fn. 37.

³⁵ "R. v. Independent Assessor, ex parte Bhatt Murphy", [2008], EWCA Civ 755, akt. **ELIAS-ROBERTS**, p. 146-147; **KOLINSKY, Daniel**, "A Legitimate Expectation of a Successful Challenge?", Judicial Review, Vol. 17(2), 2012, p. 161; **ORSI, Silvano Domenico**, "Legitimate Expectations: An Overview", Judicial Review, Vol. 15(4), 2012, p. 392; Her üç kategorinin ortak noktası yetkinin kötüye kullanılmasının adaletsizliğe sebep olacağıdır, **KOLINSKY, Daniel**, "Legitimate Expectations", ALBA Seminar 18 January 2012, p. 2, adminlaw.org.uk, e.t. 25.12.2015.

- ii. Maddi haklı beklenti; şayet idari makam açık bir şekilde, değişiklikle büyük ölçüde etkilenecek olan grup ya da özel bir kişi için mevcut politikayı korumak için söz vermişse, o zaman sözünü muhafaza etmelidir.
- iii. Şekli haklı beklentinin gelişen-ikincil hali; şayet idari makam bir söz olmaksızın, açıkça ve büyük ölçüde, makul olarak onu yapmaya ve devamlılığına güvenmeye hakkı olan özel bir kişi ya da grubu etkileyen bir politika tesis etmişse, o zaman bir değişikliği gerçekleştirmeden önce bu durumu dikkate almalıdır.

Türk idari yargı içtihatlarında, muğlak kavramların tanımına yer verilmesi, doktrin görüşlerinin yardımcı bir kaynak olarak kullanılması yargılamada başvurulan bir yöntemdir. Bu yöntem ise haklı beklentinin korunması ilkesinin Türk idari yargısı açısından tanımlanmasına sebebiyet vermiştir.

Anayasa Mahkemesi ve Danıştay kararlarında haklı beklenti "yönetimin ister bir taahhüt isterse uzun süren bir uygulamasına güvenerek olsun, bireylerin çıkarlarına veya lehlerine olan bir sonuca ulaşabileceklerini ümit etmeleridir" şeklinde tanımlanmıştır³⁶.

Türk yargısının haklı beklentiye ilişkin neredeyse tüm tanımları bu şekildedir. Esasında bu tanımlama yargı mensupları tarafından bağımsız bir şekilde yapılmamıştır. Nitekim söz konusu tanımlama Maw ROWE referans gösterilerek Yücel OĞURLU tarafından yapılmıştır³⁷.

³⁶ Anayasa Mahkemesi, T. 30.03.2011, E. 2008/56, K. 2011/58; Anayasa Mahkemesi, T. 30.03.2011, E. 2008/72, K. 2011/59; Anayasa Mahkemesi, T. 26.02.2015, Başvuru No: 2013/2264; Danıştay 5. Dairesi, T. 14.03.2006, E. 2003/3647, K. 2006/1140; Anayasa Mahkemesi, T. 31.01.2013, E. 2011/45, K. 2013/24; Danıştay 10. Dairesi, T. 14.06.2011, E. 2007/5427, K. 2011/2289; Anayasa Mahkemesi, T. 31.10.2008, E. 2008/34, K. 2008/153; Danıştay 15. Dairesi, T. 29.04.2014, E. 2013/7523, K. 2014/3197, www.sinerjimevzuat.com.tr, e.t. 15.09.2015.

³⁷ **ROWE, Maw**, "Legitimate Expectation-The Confusion Continues, What is it?", www.legal500.com'dan akt. **OĞURLU**, s. 221.

Anayasa Mahkemesinin başka bir kararında "haklı beklenti" yerine "meşru beklenti" kavramı tercih edilerek tanımlama şu şekilde yapılmıştır³⁸:

"Meşru beklenti, makul bir şekilde ortaya konmuş icra edilebilir bir iddianın doğurduğu, ulusal mevzuatta belirli bir kanun hükmüne veya başarılı olma şansının yüksek olduğunu gösteren yerleşik ve istikrarlı bir yargı içtihadına dayanan, yeterli somutluğa sahip nitelikteki bir beklentidir. Temelsiz bir hak kazanma beklentisi veya sadece ulusal hukukta mülkiyet hakkı kapsamında savunulabilir bir iddianın varlığı meşru beklentinin kabulü için yeterli değildir".

3. Doktrinde Haklı Beklenti İlkesinin Tanımı

Haklı beklenti ilkesine ilişkin doktrinde birçok tanımlama bulunmaktadır. Doktrindeki bazı yazarlar haklı beklenti ilkesinin doğrudan tanımını yapmak yerine bazı özelliklerini vurgulayarak³⁹, bazı yazarlar haklı beklentinin türlerine göre bir

³⁸ Anayasa Mahkemesi, T. 15.10.2014, Başvuru No: 2013/5996; Anayasa Mahkemesi, T. 01.07.2015, E. 2015/39, K. 2015/62; Anayasa Mahkemesi, T. 17.07.2014, Başvuru No: 2012/1105; Anayasa Mahkemesi, T. 10.06.2015, Başvuru No: 2013/3430; Anayasa Mahkemesi, T. 28.05.2014, Başvuru No: 2013/5049; Anayasa Mahkemesi, T. 15.04.2014, Başvuru No: 2012/636; Anayasa Mahkemesi, T. 20.11.2014, Başvuru No: 2013/845; Danıştay da kararlarında "bedelsiz terkin yapılmasına neden olan kamu yararı sebeplerinin sona ermesi nedeniyle, taşınmazların geçmişte kendilerine ait olması nedeniyle iadesini talep ederken meşru bir beklenti içine girmişlerdir" şeklindeki karşı oy yazılarında meşru beklenti kavramını kullanılmıştır, Danıştay 6. Dairesi, T. 02.10.2014, E. 2013/7573, K. 2014/5890; Danıştay 6. Dairesi, T. 02.10.2014, E. 2013/8449, K. 2014/5891; Haklı beklentinin korunması ilkesi için Türk yargısında "makul beklenti" kavramı da kullanılmaktadır, Danıştay 5. Dairesi, T. 14.03.2006, E. 2003/3647, K. 2006/1140: "Dava konusu olaydaki beklenti de makul bir beklentidir. Yönetim, yönetim olmaktan kaynaklanan gücünü ve olanaklarını, bu kişisel konumda kullanarak makul beklentiyi karşılayabilir", www.sinerjimevzuat.com.tr, e.t. 15.09.2015.

³⁹ Schönberg, haklı beklentiyi "bir beklenti, eğer ilgili durumda, ihtiyatlı hareket eden makul bir insan tarafından taşınıyorsa makuldür. İlgili hukuk sistemi onun makuliyetini tespit ediyor ve ona usuli, asli ve tazmin edici neticeler atfediyorsa, o beklenti haklıdır" şeklinde izah etmiştir, **SCHÖNBERG**, p. 5; Singer'e göre haklı beklenti, "idarenin üzerine düşen bir görevi yerine getirerek bir kimseye belirli bir fayda sağlayacağı taahhüdünde bulunması halinde, ilgilinin, söz konusu taahhüdün idarece yerine getirileceğini ummasıdır", **SINGER, Colin R.**, "Legitimate Expectation", Canadian Citizenship&Immigration Center, www.immigration.ca/permres-gii-legitimate.asp'den akt. **OĞURLU**, s. 221; Reynolds'a göre haklı beklentiler doktrini, "bir kamu görevlisinin davranışının bir sonucu olarak ortaya çıkan beklentilerin yasal olarak korunmasını sağlayan bir idare hukuku mekanizmasıdır", **REYNOLDS, Paul**, "Legitimate Expectations and the Protection of Trust in Public Officials", Public Law, 2011, p. 330; Johnson tarafından haklı beklenti genel bir bakış açısıyla "objektif olarak haklı kriterlere dayanan beklenti" olarak tanımlanmıştır, **JOHNSON**, p. 72; Dalkılıç'a göre haklı beklenti "hukuk tarafından korunan beklenti bu beklentinin koruma görmesi kadar idare tarafından da karşılanacağına duydukları güvenden kaynaklanmaktadır", **DALKILIÇ**, s. 121-122; Fransız yazar Delaunay "haklı beklenti [*espérance légitime*]" ilkesini "mevzuat değişiklikleri ve

ayrım yaparak⁴⁰, bazıları ise genel kullanımdan ayrılarak münferit bir şekilde ilkeyi açıklamaya çalışmışlardır⁴¹.

Haklı beklenti ilkesinin tanımlanması genellikle aynı minvalde yapılmaktadır.

OĞURLU tarafından haklı beklenti genel olarak "bireyin hukuka uygun olmak kaydıyla yetkililerin taahhütleri ile süregelen hukuki uygulamalara güvenerek belirli hakları elde etme beklentilerinin hukuk güvenliği gerekçesiyle korunması, kendileri hakkındaki olumsuz değişikliklere karşı en azından bir dinlenilme hakkı verilerek korunması; bazen de korunan çıkarın niteliğine göre yeni bir karar alınması zorunluluğu" şeklinde ifade edilmiştir⁴².

---

tutulmamış taahhütler karşısında basiretli ve ihtiyatlı bir özel kişinin bir kamu organının tutumuna ve bu tutumdan doğan gidişata güveni, zorlayıcı bir kamu yararı gerekçesine dayanmadığı sürece beklenmedik ve ani tutum değişikliği ile sarsılmaz" şeklinde izah etmektedir, **DELAUNAY, B.**, "Faut- il Reconnaître un Principe de Confiance Légitime en Droit Fiscal?", La Sécurité Fiscale, (Ed. J. Buisson), Paris: L'Harmattan, 2011, p. 45'ten akt. **BERKSOY, İrem**, "Vergi Güvenliğinin İki Boyutu: Yasallık İlkesi Karşısında Meşru Güven İlkesi", Journal of Life Economics, S. 7, 2016, s. 7; Ahmed ve Perry haklı beklentiyi dolaylı olarak "eğer bir kamu kurumunun takdir yetkisini belli bir şekilde kullanacağı yönünde haklı beklentiniz varsa, bu beklentinin boşa çıkması durumunda yasal korumaya hak kazanırsınız. Bu, idare hukukunda haklı beklentiler doktrini olarak bilinen şeyin özüdür" şeklinde izah etmiştir, **AHMED, Farrah - PERRY, Adam**, "The Coherence of the Doctrine of Legitimate Expectations", The Cambridge Law Journal, Vol. 73, Iss. 1, March 2014, p. 61; Laing Qc'in tanımı "haklı beklenti, vatandaşları kamu kurumlarının bazı fikir veya politika değişikliklerinden koruyan bir doktrindir" şeklinde iken, Srivastava tarafından haklı beklenti "mahkemeler tarafından idari tasarrufu denetlemek üzere tasarlanan bir doktrin" olarak tanımlanmıştır, **LAING QC, Elisabeth**, "Legitimate Expectation", Judicial Review, 2013, p. 158; **SRIVASTAVA**, p. 1.

⁴⁰ Mcgilvray haklı beklenti ilkesinin tanımını türlerine göre yapmıştır. Yazara göre haklı beklentinin şekli korunması, "karar verme sürecinde idari bir makamın bazı prosedürel hakları temin edeceği beklentisi" iken, haklı beklentinin maddi korunması "usuli bir hakkın dışında önemli bir sonuç veya fayda sağlama beklentisidir", **McGILVRAY**, p. 7; Köküsarı tarafından haklı beklenti bir statü ilişkisi bağyla aynı kapsamda olmak üzere üç farklı şekilde tanımlanmıştır: "(i) Bir statüye dâhil olmaktan kaynaklanan mevcut durumun devam edeceğine güvendir. (ii) Bir statüye dâhil olmakla faydalanılabilecek olan ve devamı umulan hak ve yetkililerdir. (iii) Bireyin ve bireylerin daha önce idare veya kural koyucu organ tarafından yapılan bir işlem neticesinde oluşan durumun, hakkın veya statünün süreceğine ve korunacağına ilişkin haklı güvendir", **KÖKÜSARI, İsmail**, Anayasa Hukukunda Hukuki Güvenlik İlkesi, Ankara, 2015, s. 161.

⁴¹ Şimşek haklı beklentiyi "henüz gerçekleşmemiş ve malikin malvarlığına dahil olmamış bir mülkiyet hakkının, yasal mevzuat ya da yargı kararı gibi etkenlere bağlı olarak, ileride doğacağına dair hukuki bir beklenti" olarak ifade etmiştir, **ŞİMŞEK**, "Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi Kapsamında Mülkiyet Hakkının Kapsamı Açısından Mevcut Mülk ve Meşru Beklenti Kavramları", s. 109.

⁴² **OĞURLU**, s. 221; Çakır haklı beklentiyi genel olarak tanımlarken Oğurlu'nun ifadelerini aynen aktarmıştır, **ÇAKIR, Hüseyin Melih**, Sağlık Hizmetlerinin Özel Hukuk Kişileri

ROWE haklı beklentiyi, "idarenin bir taahhüt ya da uzun süren bir uygulamasına [*long-stand practice*] güvenerek, bireylerin bir çıkar veyahut menfaatlerine olan bir neticeye ulaşabileceklerini ümit etmeleridir"⁴³; MUZAFAR, "verilmiş bir vaatten veya eski bir uygulamadan kaynaklanan fayda, rahatlama veya çare beklentisi"⁴⁴ şeklinde; ALTINDAĞ, "devletin bir taahhüdüne, yerleşik bir uygulamasına veya yasal düzenlemelere güvenerek, kişinin kendisine bu taahhüt, uygulama veya düzenleme doğrultusunda muamele edileceği yönündeki beklentisi"⁴⁵ şeklinde; TURAN-YASİN-KAMAN-ÖZDEMİR-ÜSTÜN ve OKAN TEKİNSOY ise, "yasalara, düzenleyici işlemlere veya idarenin süreklilik arz eden uygulamalarına güvenerek, belirli yönde idari işlem tesis edileceği beklentisi" şeklinde ifade etmişlerdir⁴⁶.

Tarafından Yürütülmesi, İstanbul, 2015, s. 142; Oğurlu, idare hukuku boyutuyla haklı beklentiyi "bireyin hukuka uygun olmak kaydıyla İdare'ye, kamu görevlerini yerine getirirken yine yetkileri içerisinde yaptıkları işlem ve eylemler, hukuki açıklamalar, buldukları taahhütlerin ya da süregelen idari uygulamaların hukuk güvenliği gerekçesiyle kendilerine de uygulanacağı beklentisidir" şeklinde ifade etmiştir, OĞURLU, s. 221-222; Oğurlu haklı beklentiyi aynı eserin bir başka kısmında da "ilgililerin, idarenin elinden çıkan hukuka uygun her tür işlem, eylem, taahhüt ve davranışa güvenen bireylerin buna bağlı çıkarlarının korunması" şeklinde tanımlamıştır, OĞURLU, s. 290.

⁴³ **ROWE, Maw**, "Legitimate Expectation-The Confusion Continues, What is it?", www.legal500.com'dan akt. OĞURLU, s. 221; Craig, haklı beklentileri "haklar ile ayrıcalıklar [*notion of privilege*] arası ikilemin yeniden canlandırılması" olarak görmekte (**FORSYTH**, "The Provenance and Protection of Legitimate Expectations", p. 246); Ten Berge ve Widdershoven ise haklı beklentiyi idarenin neden olduğu ve mümkünse kendisi tarafından karşılanması gereken bir ilke olarak değerlendirmektedir, **TEN BERGE - WIDDERSHOVEN**, p. 422;

⁴⁴ **MUZAFAR**, p. 135; Yazar eserin başka bir yerinde haklı beklentinin ana unsurları şu şekilde sıralamıştır: "(i) Bu kavram idari makamın keyfi uygulamalarına karşı bireye yargısal denetim isteme hakkı verilmesi gerektiğini savunur. (ii) Bu ilke, adaletin tecellisi için yapılan denetimi, bireylerin çıkarının etkilendiği gayriresmi beyanlardan idari uygulamalara kadar genişletir. (iii) Haklı beklenti kavramı karar verme işlemini "adil" hale getirmeye hizmet eder. (iv) Beklentinin makul olduğu durumlar ancak haklı beklenti olarak kabul edilebilir. (v) Bu ilke, kesin bir beyan ya da ani uygulama değişikliklerinin varlığından ortaya çıkmıştır", **MUZAFAR**, p. 121.

⁴⁵ **ALTINDAĞ**, s. 6.

⁴⁶ **YILDIRIM, Turan - YASİN, Melikşah - KAMAN, Nur - ÖZDEMİR, H. Eyüp - ÜSTÜN, Gül - OKAY TEKİNSOY, Özge**, İdare Hukuku, Güncellenmiş 6. Baskı, İstanbul, 2015, s. 463.

Haklı beklentiği birçok açıdan tanımlamak mümkündür. Dar ve geniş anlamda olmak üzere haklı beklenti şu şekilde tanımlanabilir:

- i. Dar anlamda haklı beklenti; bireyin devlete duyduğu güveni sarsmamak adına, dürüstlük ilkesi çerçevesinde hukuki güvenliğin tesisi amacına yönelik korumadır.
- ii. Geniş anlamda haklı beklenti; kimi zaman yerleşmiş idari teamülün ansızın değişmesinden, kimi zaman idare tarafından verilen taahhüde uyulmamasından, kimi zaman yetkili idari makamların yanıltıcı beyanlarından, kimi zaman bir devlet tasarrufuna olan güvenden kaynaklanan; menfaati ihlal edilen veya zarara uğrayan iyiniyetli bireyin hukuka uygun objektif nitelikteki, hukuken korunmaya değer aşamaya gelmiş, baskın kamu yararına üstün gelen ve hakkın kötüye kullanılması niteliğini taşımayan, bireye idareye karşı kendi lehinde bir tasarrufta bulunulmayı talep etme imkânı veya dinlenilme hakkı tanıyan hukukun genel bir ilkesidir.

Çeşitlerine göre haklı beklenti şu şekilde tanımlanabilir:

- i. Şekli (usuli-prosedürel) haklı beklenti: Muhatabının hukuksal statüsünde olumsuz etki bırakan veya statüsünü değiştiren işlemlerin tesisinden evvel, işlemde etkilenecek bireyin dinlenilmesini, bireye söz ve savunma hakkının tanınmasını, bireye kendisinin beyan ve gösterdiği delillerinin uygun bir zeminde tartışılma imkânının sağlanmasını zorunlu kılan müzakere durumuna "haklı beklentinin şekli açıdan korunması" denir.
- ii. Maddi (esas-asli) haklı beklenti: Bazı durumlarda idareye atfedilebilir bir tasarrufa (idari teamül, irade beyanı, taahhüt, teminat, güvence, söz, emsal tutum ve davranış, takip edilen politika vs.) dayanılarak bazı durumlarda mevcut bir düzenlemeye güvenerek (düzenleyici işlem, uluslararası sözleşme vs.) idarenin belirli bir yönde karar alacağını düşünen ve buna inanarak belirli davranışta bulunan bireyin belirli şartlar dâhilinde kendi lehinde bir tasarrufta bulunulmayı talep etme imkânının bulunduğu duruma "haklı beklentinin maddi açıdan korunması" denir.

- iii. Telafi (tazmin) edici haklı beklenti: Haklı beklentinin tüm şartlarını taşımasına rağmen şekli ve maddi korumanın sağlanmasının hukuki ve fiili sebeplerle mümkün olmadığı durumlarda beklenti sahibinin tazminat ödenmek suretiyle beklentisinin muadil bir formülle karşılanmasına "haklı beklentinin telafi edici korunması" denir.

Tüm bakış açılarının birleştirilmesi suretiyle idare hukuku açısından haklı beklenti, idarenin belirli yönde hareket edeceği hususunda idareden sadır bir tasarruf sonucunda oluşan, bireyin idareye olan güveninin, bazı durumlarda uygun bir görüşme ortamında usuli bir korumayla, bazı durumlarda ilgisine idareye karşı kendi lehinde bir tasarrufta bulunulmayı talep etme imkânının tanındığı esas korumayla sağlanan, bazı durumlarda ise tazminat yoluyla karşılanan bir menfaat/çıkara elde etme beklentisidir.

4. Haklı Beklenti İlkesinin Özellikleri

Haklı beklenti ilkesinin özellikleri, ilkenin uygulandığı hukuk sistemlerine göre değişiklik arz etmektedir. Bu farklılık, haklı beklentinin özelliklerinin bir analiz yapılarak tek bir çatı altında toplanmasına engel olmaktadır. Bu sebeple haklı beklentinin özelliklerine, her yazarın kendi nitelendirmesine göre maddeler halinde yer verilmiştir.

MEYER ve SANKLECHA beklentiyi geleceğe ilişkin belirli bir öngörü türü olarak görmekte ve üç durum ile karakterize etmektedir⁴⁷:

- i. Birincisi; beklentilerin insanların hayatlarını nasıl planladığı ve sürdürdüğü konusunda bir rolü vardır ve insanların beklentileri karşılanmadığında bu durum planlarını sürdürmelerini imkânsız hale getirerek, hayatlarının zor ya da masraflı olmasını sağlayarak onlara zarar verir.
- ii. İkincisi, beklentilerin yerine getirilmesi ya da getirilmemesi ilkesel olarak insan kontrolü altındadır. Beklentilerin gerçekleşip gerçekleşmediği insanların eylemlerine veya ihmallerine bağlıdır.

---

⁴⁷ MEYER - SANKLECHA, p. 370.

- iii. Üçüncüsü, beklentileri olan kişilerin bu beklentilerinin karşılanacağı hususundaki inançları, doğru sebeplere dayandıkları yönünde bir varsayıma sebep olur. Bu özelliğinden dolayı, beklentiler ile bireylerin yerine getirmeleri gereken bir takım davranışları normatif değerlendirmeye tabi tutulabilir.

FORDHAM, haklı beklenti ilkesinin genel özelliklerini altı kural çerçevesinde şu şekilde özetlemiştir⁴⁸:

- i. Kural 1-Esneklik: Kamu hukuku ilkeleri gibi haklı beklenti de esnektir ve katı değildir. İlkenin etki alanı ve sonucu tüm koşulların gerçekleşmesine bağlıdır.
- ii. Kural 2-Temel bileşenler:
  - a. Öncelikle haklı beklenti sahibi tarafından talepte bulunulması,
  - b. Açık ve mutlak bir irade beyanı,
  - c. Haklı beklenti sahibi ile bir bağlantı,
  - d. Güvenden kaynaklanan zarar.
- iii. Kural 3-Hukuki etkiler: Haklı beklenti şu şekilde korunur:
  - a. Geleneksel yargı denetimi,
  - b. Özel bir usul hakkı veya
  - c. Kapsamlı bir incelemenin bilgilendirilmiş veya geliştirilmiş modu.
- iv. Kural 4-Münhasır olmayan: Haklı beklenti, tek koruma aracı değildir. Aynı hukuki etkilere daha geniş veya farklı ilkelerle ulaşılabilir.
- v. Kural 5-Geliştirilmiş kapsamlı inceleme:
  - a. Kamu otoritesi tarafından ele alınması gereken ilgili bir husustur;
  - b. Mantıklı bir gözden geçirme ve
  - c. Daha katı bir adalet (haklı neden) standardı talep edebilir.
- vi. Kural 6-Anayasal sınırlar:
  - a. Yön değiştirmek için bir kamu otoritesi genel haklarından yararlanabilir;
  - b. Birincil mevzuatın izin vermesi gerekir ve
  - c. Özel durumlarda, ortaya çıkması engellenebilir.

⁴⁸ **FORDHAM, Michael**, "Legitimate Expectation II: Comparison and Prediction", *Judicial Review*, 2001, p. 262; Bu kuralların ayrıntılı açıklaması için bkz. **FORDHAM, Michael**, "Legitimate Expectation: Domestic Principles", *Judicial Review*, 2000, p. 188-192.

KÖKÜSARI haklı beklentinin özelliklerini şu şekilde ifade etmektedir⁴⁹:

- i. Uyarılma ilkesi kapsamında idarenin takdir yetkisi tamamen ortadan kaldırılmamalıdır.
- ii. İlgilinin haklı olarak beklediği şeye, statü olarak uygun olması veya statüye dâhil olması gerekir.
- iii. Kendisinden başka kimselere haklı beklentinin zarar vermemesi gerekir.
- iv. Beklenen durumun belli bir öneme sahip olması gerekir.

MONIKA'ya göre haklı beklenti öğretisinin temel nitelikleri şunlardır⁵⁰:

- i. Hükümet ya da kamu idaresinin haklı beklentileri ihlal ederek keyfi biçimde davranması sonucunda, etkilenen tarafa bir duruşma fırsatı sunmak idare yüklenen bir görevdir.
- ii. İlke, doğal adalet ve hakkaniyetin korunmasından hukuka aykırı bir şekilde idari yetkilerin kullanılmasına kadar uzanır.
- iii. Karar verme sürecini adil bir hale getirmeye çalışır.
- iv. Haklı beklentisi olan kişi -özel hukukta diğer tarafa karşı bir yasal hakkı bulunmasa bile- kamu hukuku açısından bir ayrıcalık hakkına sahiptir.
- v. Bir beklenti sadece makul olduğunda bir menfaat veya ayrıcalık hakkı talep etme yetkisi verebilir.
- vi. Haklı beklenti, açık bir vaat veya yerleşmiş bir uygulamanın varlığı ile ortaya çıkabildiği gibi hukuka aykırı bir uygulamadan da kaynaklanabilir.

SMITH tarafından bir beklentinin, haklı beklenti olarak kabul edilebilmesi için gereken özellikler şu şekilde sıralanmıştır:

- i. Beklenti, karar veren mekanizma tarafından teşvik edilmiş olmalı veya açıkça söz verme, taahhüt veya yerleşmiş geçmiş uygulamadan kaynaklanmalıdır.
- ii. İrade beyanı veya taahhüt şu şekillerde vurgulanmalıdır:
  - a. Dünyaya ya da bir çıkar sınıfına verilen genel bir beyan veya
  - b. Belirli bir birey veya bireylere münhasır bir beyan.

⁴⁹ KÖKÜSARI, s. 162-167.

⁵⁰ MONIKA, p. 14-15.

- iii. Bu genel irade beyanı, "genelge [*circular letter*]" veya politika bildirisini de kapsayacak şekilde, birkaç şekilde yapılabilir.
- iv. Belirli bir irade beyanı, mektup, güvence, bir çıkar veya avantaj sağlayan taahhüt veya söz şeklinde olabilir. Bağlayıcı olması için şu şartları sağlamalıdır:
  - a. İrade beyanı "eksiksiz açıklama [*full disclosure*]" şeklinde olmalıdır. Bu durum dürüstlük ilkesinin gerçekleşmesini sağlar.
  - b. İrade beyanı "gerçek veya zahiri (görünüşte) yetkili bir kişi [*actual or ostensible authority*]" tarafından yapılmalıdır.
  - c. İrade beyanı "açık, net ve ilgili gerekliliklerden yoksun [*clear, unambiguous, and devoid of relevant qualification*]" olmalıdır. Buradaki soru, irade beyanının bağlayıcılığı hususunda verilen sözün mantıklı olup olmamasıdır.

C. HAKLI BEKLENTİ İLKESİNİN AMACI

İdarenin tek amacının kamu yararını gerçekleştirmek olması bilenen bir olgudur. İdarenin yaptığı ve yapacağı tüm işlem, eylem ve sözleşmelerde kamu yararını gözetmesi, aynı zamanda hukuk devletinin gereklerine de aykırı davranmaması gerekir. Hukukun genel ilkeleri de idarenin tüm faaliyetlerinde riayet etmesi gereken kurallardandır. Hukuk devleti olmanın gereklerinden biri de haklı beklentileri korumaktır. İdarenin değişen şartlara uyum göstermesi gerekmektedir birlikte aynı zamanda hukuki kesinlik ve sürekliliği sağlaması zorunludur. Toplumun değişen ve gelişen ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla idare tarafından alınan ve bireyleri etkileyen kararların, hukuk devleti ilkesini gerçekleştirmeyi amaç edinmesi gereklidir.

Hukuk, bireylere yasal pozisyonlarını belirleyebilmeleri için net bilgi vermeyi amaçlar. Bu işlev bireylerin hukuka güvenmesini sağlar. Haklı beklenti ilkesi hukuk normlarının gereğinden çok, beklenmedik, geçmişe yönelik değişiklikler karşısında bireyi korumayı amaçlar. Bununla birlikte bu koruma mutlak değildir. Kanun

koyucunun iradesi ve politik tercihler kaçınılmaz olarak hukuki güvenliği etkiler⁵¹. Ancak yeni alınan kararlar önceki şartlara göre ortaya çıkan haklı beklentilerin karşılanması da keyfi olarak ertelenemez veya ortadan kaldırılamaz⁵². Diğer taraftan idarenin bu amacı gerçekleştirmesi, kanun koyucunun haklı beklentileri gözeterek düzenleme yapmasına bağlıdır. Bu sebeple asli düzenleme yetkisi olan kanun koyucu, yasa değişikliğine giderken bireylerin haklı beklentilerini de ihmal etmemelidir.

İdarenin değişen şartlara entegre olabilmesi birel durumların istikrarı ve öngörülebileceği gerçeği de dışlamaz. Almanya ve İsviçre, eleştirilere rağmen uyarılma ilkesi gereğince düzenleme yaparken birel durumların da istikrarını dikkate almaktadır⁵³. Devlet idaresinin uyarılma ilkesi çerçevesinde yaptığı birtakım tasarruflar ile devlet politikasında yapılan değişikliklerle meydana gelen yeni durumlarda ortaya çıkan beklentinin karşılanması bu ilkenin temel amacıdır. Başka bir ifadeyle haklı beklenti, idari makamlar tarafından yaratılan beklentilere, bireylerin duyduğu güveni koruma isteği ve yöneticilerin değişen politik hedeflerini

⁵¹ **TEN BERGE - WIDDERSHOVEN**, p. 428; Haklı beklenti ilkesiyle korunması amaçlanan değer dikkate alındığında, yasama tasarrufları ile idarenin işlemleri arasında bir ayrımın gidilmesinin doğru olmadığı ifade edilmektedir, **ALTINDAĞ**, s. 11; Bu görüşe katılmakla beraber bir ekleme yapılması gerekir. Öncelikle haklı beklenti ilkesinin anayasal düzeyde koruma altına alınmadığı ülkelerde, yasama fonksiyonu çerçevesinde ifa edilen işlemlerden kaynaklanan beklentinin karşılanması hususunda zorunluluk bulunmamaktadır. Devleti bu hususta zorlayacak tek argüman haklı beklenti ilkesinin hukukun genel ilkesi olarak kabul edilmesidir.

⁵² **TEN BERGE - WIDDERSHOVEN**, p. 421; **SCHÖNBERG**, p. 13; **WEISBROT**, p. 351; Haklı beklentilerin korunması ilkesi bir hukuk kuralı ile yaratılan hukuki durumların değişmeyeceği, devam edeceği yönünde idare edilenlerde oluşan inancın güvence altına alınmasını hedefler, **ATASAYAN, M. Gözde**, Kamu Hizmetlerinin Süreklilik ve Düzenlilik İlkesi, İstanbul, 2012, s. 257; Bu durum "haklı beklenti doktrininin gerekçesi, idari makamların takdir haklarını, bireylerin haklı beklentilerini ihlal etmek için kullanmasının önüne geçmektir. Yani bu doktrininin amacı, idari makamların taahhüt ettikleri sınır alanları içinde kalmalarını temin etmektir" şeklinde izah edilmektedir, **TALAGALA, Chamila S.**, "The Scope of the Doctrine of Legitimate Expectation as a Ground of Judicial Review of Administrative Action", Bar Association Law Journal, Vol. XV, 2009, p. 1.

⁵³ **OĞURLU**, s. 219; **SCHÖNBERG**, p. 13; "Haklı beklenti ise, ilgililerin; idarenin kararlarının, kurallarının ya da bu kurallardan hareketle inşa edilmiş hukuki durumların istikrarına olan güvenini koruma amacını taşır", **ÖZCAN**, s. 58.

sürdürme isteği arasındaki temel çatışmayı çözmeyi amaçlamaktadır⁵⁴. Esasında bu ilkenin temel amacı, bireylerin devlete duydukları güvenin korunmasıdır⁵⁵.

Haklı beklenti, idari politika ve uygulamada gelişigüzel ve haksız olarak yapılan değişikliklere karşı, vatandaşın çıkarlarını korumakta ve hukuk güvenliğini sağlamaktadır⁵⁶.

LAWS LJ tarafından "Nadarajah" davasında ilkenin amacı; "hem şekli hem de maddi olan haklı beklenti doktrini, iyi yönetimi geliştirmeye ve beklentinin her reddinin izlenen yasal bir amaç için uygun durumlarda olup olmadığına dayandırılır. Haklı beklenti esasen, adil bir şekilde hareket sergilemek için devlet makamları üzerine yerleştirilen vazifedir ve onların bu yetkileri kötüye kullanması engellenir" şeklinde

⁵⁴ **THOMAS**, p. 41; Elias-Roberts de, "bu prensip, idari tasarrufla yükseltilmiş beklentilerdeki bireyin güvenini koruma arzusu ve değişen politika hedeflerini sürdürmek için yönetici ihtiyacı arasındaki çatışmayı çözümlenmeyi amaçlamaktadır" şeklinde bu düşüncüyü desteklemektedir, **ELIAS-ROBERTS**, p. 143; Haklı beklenti ilkesi hakkaniyet, yasal kesinlik ve idareye güven gereklilikleri karşılamaktadır, **SCHÖNBERG**, p. 154.

⁵⁵ Yaşar haklı beklentinin hukuki güvenliğin bir sonucu olarak ortaya çıktığını ve bu ilkeyle "idarenin tutum, davranış ve düzenlemelerine iyiniyetle güvenerek bir takım işlem ve etkinliklerde bulunan kişilerin, idareye güvene dayanan konum ve durumlarının muhafazası" amaçlandığını ifade etmektedir, **YAŞAR, Hasan Nuri**, İdare Hukuku, Gözden Geçirilmiş ve Genişletilmiş 2. Basım, İstanbul, 2014, s. 309; Bülbül'e göre haklı beklentinin korunması ilkesi, "bir hukuk kuralı ile yaratılan hukuki durumların değişmeyeceği yönünde idare edilenlerde oluşan inancın güvence altına alınmasını hedeflemektedir", **BÜLBÜL**, s. 42; Potestà'ya göre haklı beklenti ilkesiyle, "resmi bir karar ya da temsil biçiminde olmasına bakılmaksızın, bir kamu otoritesi tarafından önceden kamuya açıklanmış bir konumdan kaynaklanan zarardan dolayı bireylerin hukuki olarak korunması amaçlanmaktadır", **POTESTÀ**, p. 93-94; "Kavram, bir yandan idarenin takdir yetkisini kullanırken daha tutarlı olabilmesini sağlamak, diğer yandan sürekli değişkenlik gösteren düzenlemeler nedeniyle kişilerin menfaatleri ya da daha doğru bir deyişle potansiyel haklarının korunması amacıyla getirilmiş bir kavramdır", **SEVER, D. Çiğdem**, "İdare Hukukunda Hukukun Genel İlkelerinin Uygulanışı", Prof. Dr. Tunçer Karamustafaoğlu'na Armağan, Ankara, 2010, s. 49.

⁵⁶ **SCHÖNBERG**, p. 25; **OĞURLU**, s. 225; Nitekim Hayek tarafından bu durum "Devletin zorlayıcı faaliyetlerine karşı bireyi korumak için, haklı beklentilerin, hükümetin geçici amaçlarıyla ilgili olmadığını ancak uzun vadede özgür toplum değerlerini idame ettirme amacı olduğunun yargı organlarının farkına varması gerekir" sözleriyle ifade edilmiştir, **HAYEK, F. A.**, The Constitution of Liberty, London, 1960, p. 217; Jayasinghe ise "idare hukukunda haklı beklentilerin korunması öngörülebilirliğin gerekliliklerine, meşru hakkaniyete ve hukukun üstünlüğünün doğasında sabitliğin açıklanmasına ortam sağlayan bir yoldur" şeklinde bu durumu açıklamıştır, **JAYASINGHE, Chaminda**, "Making Sense of the Concept of Substantive Legitimate Expectation", School of Humanities, Peace Studies Department, UNE, Australia, 2010, p. 4.

betimlenmiştir⁵⁷. Bireylerin idareye olan güvenlerinin güvence altına alınması ilkenin temel amacı olmasının yanında, haklı beklentinin korunması kamu görevlilerinin kendilerine kanunla verilen yetkileri kötüye kullanmalarına da engel olur.

İdarenin bazı tasarruflarından dolayı kişilerin beklenti içine girmesinin de bazı hukuki sonuçlarının bulunması gerekir. LORD FRASER'ın da sorguladığı gibi⁵⁸ kamu yetkililerinin oluşturduğu beklentilere saygı duyması, idarenin meşru bir otorite olarak algılanmasına ve meşru otorite olarak daha etkili, idari girişimcilerle birlik içinde hareket etmesine olanak tanır. Bu durum ise "iyi bir yönetimin çıkarına"dır⁵⁹. Başka bir ifadeyle, idari makamlar açıkça veya geçmiş uygulamaları ile belirli bir biçimde davranmayı kabul etmişlerse, idare edilenler bu kuralların, şartların oluşması kaydıyla kendilerine de uygulanmasını bekler. İdari makamların daha önceden sürekli olarak uyguladıkları kurallardan hiçbir sınırlamaya tabi olmaksızın vazgeçebilmeleri idare edilenleri geri dönülemez ve katlanılmaz bir biçimde etkiler. İdare edilenlerin idareye olan güvenini korumasız

⁵⁷ "R. v. Secretary of State for the Home Department, ex parte Nadarajah", [2005], EWCA. 13632, akt. **ELIAS-ROBERTS**, p. 146, fn. 19; **JAYASINGHE**, p. 16, fn. 76; **GROVES, Matthew**, "Substantive Legitimate Expectations in Australian Administrative Law", Melbourne University Law Review, Vol. 32, 2008, p. 485, fn. 62; **ELLIOTT, Mark**, "Legitimate Expectations and the Search for Principle: Reflections on Abdi & Nadarajah", Judicial Review, 2006, p. 281, fn. 1; **HUGHES, Kirsty**, "Coughlan and the Development of Public Law", University of Cambridge Faculty of Law Legal Studies Research Paper Series, No. 36, 2016, p. 17; **REYNOLDS**, p. 339-340; "Bu analizde, adalet ve iyi yönetim ilkeleri, bir başvuranın orijinal konumunun ne dereceye kadar bilincinde olabileceğine bakılmaksızın, yayınlanmış bir uygulamadan veya prosedürden ayrılmayı haklı kılmak için bir kamu kurumuna yerleştirilir", **UNDERWOOD QC, Ashley**, "Legitimate Expectation: Current Issues", Judicial Review, 1998, p. 295; Genel olarak, kamu yetkililerinden yapacaklarını beyan ettikleri şeyleri yapmaları arzu edilir. Bu, vatandaşların işlerini planlamasına yardımcı olur ve idari makamlara güven ve itimat duyulmasına sebep olur. Bu açıdan kamu kurumlarının "kamuoyuyla doğrudan ve tutarlı bir şekilde ilgilenmesi" genel olarak iyi yönetimin bir özelliği olarak söylenebilir, **SALES, Philip**, "Legitimate Expectations", Judicial Review, 2006, p. 187.

⁵⁸ **THOMAS**, p. 41; "A.-G. of Hong Kong v. Ng Yuen Shiu", [1983], 2 All ER. 311; Diğer davalar için bkz. "R. v. Devon Healty Authority, ex parte Coughlan", [1999], Lloyd's LR Medical 306; "Giuffrida v. Commission", [1976], Cs. 105/75, ECR. 1395, akt. **SCHÖNBERG**, p. 25, fn. 110.

⁵⁹ **JAYASINGHE**, p. 27; **THOMAS**, p. 42; **SCHÖNBERG**, p. 25; **McGILVRAY**, p. 11; Bokary P.J. haklı beklentilerin korunmasının "idarenin görevlerini kolaylaştırdığı" nitekim "insanların hükümetin sözlerine ve icraatlarına itimat etmelerine imkân verdiği" sonucuna ulaşmıştır, akt. **FORSYTH**, "Legitimate Expectations Revisited", p. 431.

bırakmamak gerekir. Bu sebeple ilkenin önemli diğer bir amacı da, amacı idare edilenlerin güvenini boşa çıkarmayarak "iyi yönetim ilkesini [*good governance principle*]" gerçekleştirmektir⁶⁰.

Haklı beklentinin korunması, bireylerin idareye güvenmelerini sağlar. Bireylerin idareye güvenmeleri ise, idari tasarrufların toplum nezdinde meşruluğunu artırır ve bireylerin idare ile daha uyumlu bir şekilde hareket etmelerini sağlar. Nitekim bu sonuç BARAK - EREZ ve CHEN tarafından "idare hukukunda haklı beklentinin korunması, vatandaşlar ve merciler arasındaki karşılıklı güveni güçlendirecek ve kamu makamlarına yönelik herhangi muhalif görüşleri azaltacak, dolayısıyla hükümet politikaları tatbikinde işbirliği yapmak için vatandaşların istekliliğini artıracaktır" şeklinde ifade edilmiştir⁶¹. Ayrıca BOKARY P.J. de beklentilerin korunmasının "idarenin görevlerini kolaylaştırdığı" nitekim "insanların hükümetin sözlerine ve icraatlarına itimat etmelerine imkân verdiği" sonucuna ulaşmıştır⁶².

⁶⁰ FORSYTH, "The Provenance and Protection of Legitimate Expectations", p. 239; JAYASINGHE, p. 27; McGILVRAY, p. 11; CHEN, Zhida, "Substantive Legitimate Expectation in Singapore Administrative Law", Singapore Academy of Law Journal, 2014, Vol. 26, p. 242; Haklı beklentinin korunması bireylerin olduğu kadar idarenin de menfaatindedir. Nitekim karar alma sürecine katılan bireyler idarenin tasarrufunu kabullenir. Bu ise idarenin yetki kullanımının meşruluğunu artırarak iyi idare ilkesine katkıda bulunur, SCHÖNBERG, p. 25, 103; ROBERTS, Melanie, "Public Law Representations and Substantive Legitimate Expectations", The Modern Law Review Limited 2001, Vol. 64(1), p. 114; JAYASINGHE, p. 5; ALTINDAĞ, s. 35; MUZAFAR, p. 119; LI, Andrew S. Y. - LEUNG, Hester Wai-San, "The Doctrine of Substantive Legitimate Expectation: The Significance of Ng Siu Tung and Others v. Director of Immigration", Hong Kong Law Journal, Vol. 32, No. 3, 2003, p. 473; BATES, p. 4; GROVES, p. 486.

⁶¹ BARAK - EREZ, p. 592-593; CHEN, p. 242; Danıştay 11. Dairesi, T. 12.06.1995, E. 1995/1838, K. 1995/1861: "Hukuk devleti yönetilenlere hukuk güvenliği sağlayan bir yapılanma olup, bunu gerçekleştiren de devlet görevlerinin belirli kurallar içinde yürütülmesi amaçlanmıştır. Daha açık bir anlatımla hukuk devleti anlayışı, bir ülkede yerleşmiş hukuk düzenine yalnız yönetilenlerin değil yönetiminde uymasını gerektirecek kurallar bütünüdür. Bu ilkenin bir anlam kazanabilmesi için, o ülkede egemen olan hukukun yönetilenlere, devlete karşı da hukuk güvenliği sağlaması boyutunun da gerçekleşmesi gerektiği tartışmasıdır. Böylelikle devlet, toplum yaşamını düzenlerken ortaya koyduğu kurallarla kişilerde tam bir güven duygusu yaratacak, onlara hukuk kurallarının tam anlamıyla geçerli olduğu ve toplumun bütün unsurlarıyla birlikte uyum içinde yürüdüğünü gösteren bir güven ortamını tesis edecektir", www.sinerjimevzuat.com.tr, e.t. 10.10.2015.

⁶² FORSYTH, "Legitimate Expectations Revisited", p. 431; Ayrıca haklı beklentinin bir diğer amacı, "işlem yaparı, davaya konu olayın vuku bulduğu tarihte, öngöremeyeceği hukuki

Haklı beklentinin, koruma yöntemi açısından üç türü bulunmaktadır. Haklı beklentinin şekli koruması, yönetimde demokrasinin gerçekleşmesine de hizmet edecektir. Haklı beklentinin şekli açıdan korunmasının bir amacı da yargı makamları önüne taşınan olayların azalmasıdır. İdari işlemin tesisinden evvel, idari makamlar ile işlem muhatapları bir araya gelecek ve karşılıklı o işlemin tüm unsurlarını tartışacaklardır. İdarenin karar tesisinden önce konuya ilişkin ön bilgi vermesi, alınan kararın sebep ve sonuçlarına ilişkin ön açıklamada bulunması, muhatabın dinlenmesi gibi birtakım işlemlerle usuli koruma gerçekleştirilebilir. Bu durum ise, işlemin haklılığı hususunda bireyi tatmin edebilir. İşlemin haklılığı noktasında mutmain olan birey, yargı makamlarına başvurmasına gerek bulunmadığını düşünebilir. Böylece ilgili birey işlemin sonuçlarına hazırlanır ve katlanır.

Haklı beklentinin korunması ilkesi özellikle ekonomik ve ticari alanlarda çok fazla karşımıza çıkmaktadır. Bu alanlarda haklı beklentinin korunması ilkesiyle amaçlanan kaynak israfını engellemek ve yatırımcıları teşvik ederek verimliliği artırmaktır⁶³.

---

sonuçlara karşı koru(mak)" olarak ifade edilmiştir, "Wehrs/Hauptzollamt Lüneburg", [1992], Cs. 264/90, REC. 6304, akt. **ÖZCAN**, s. 126.

⁶³ **BARAK - EREZ**, p. 587; **THOMAS**, p. 45; **CHEN**, p. 243; **ALTINDAĞ**, s. 27; **LUENGO, Javier García**, "Public Interest and Legitimate Expectations in Spanish Administrative Law", *Straipsniai, Teisės Problemos*, No. 1(87), 2015, p. 54; **AKINTÜRK, Esen**, "Enerji Şartı Antlaşması ve Yatırımların Korunmasına İlişkin Esaslar", *Uluslararası Hukuk ve Politika*, C. 7, S. 27, 2011, s. 62; **TANGEA, Joseph Atangan - PORTUESE, Aurelieu - GOUGH, Orla**, "The Principle of Legal Certainty as a Principle of Economic Efficiency", *University of Westminster School of Law Research Paper No. 13-13*, 2013, p. 15; Özetle haklı beklenti piyasa katılımcılarını, mahkemenin yeni kural veya kararların uyarlanmalarına dair takdir haklarının sonucunda oluşan, makul olmayan ve öngörülemeyen etkilerden korur, **ELOFSSON**, p. 23; **SALEHIFAR, Alireza**, "A Comparative Study Between; "Withdrawal of Export Subsidy" Under Article 4(7) of the Agreement on Subsidies and Countervailing Measures and "Recovery of State Aid" Under Article 14 of the Regulation NO. 659/1999", *Thesis in European and International Tax Law, Lund University*, 2013, p. 25; Bu görüş "haklı beklentinin korunması ilkesi yürütmenin makul olmayan kararlarına bir başkaldırıdır" sözüyle desteklenmektedir, **MOFFETT**, p. 219; Muhalif görüşler bulunmasına rağmen bireylerin idareye güvenmeleri, toplanan bilginin maliyeti azaltacak ve kaynakların verimli kullanılmasını gerçekleştirecektir. Ekonomik verimliliğe katkıda bulunan yasal düzenlemelerin yapılması ekonomistlere göre gelişmeyi ve refahı da beraberinde getirir. Bu açıdan "ekonomik verimlilik [*economic efficiency*]" idarenin de katkıda bulunması gereken bir değerdir, **SCHÖNBERG**, p. 28-29; Uluslararası yatırımların haklı beklentilerinin korunması için üç temel durumun gerçekleşmesi gerekir: "1. Düzenlemeye güven 2. Objektif veya öznel güvenin makuliyeti 3. Hükümet davranışının olumlu etkisi", **TELLEZ**, p. 441;

Bu uygulamanın altında yatan amacın ve ahlaki gerekçenin, "insanların ekonomik işlerindeki istikrarı belirli bir düzeyde tutmak" olduğu ifade edilmektedir. Bu görüşe göre; haklı beklenti ile ulaşılmak istenen amaç dalgalanan piyasa koşulları durumunda halkın gelirini stabilize etmek, istemsiz işsizlik ve eksik istihdamdan kaynaklı geçici olaylar karşısında insanların gelir düzeylerinin belirli bir seviyede kalmasını sağlamaktır⁶⁴.

Ç. HAKLI BEKLENTİ İLKESİNİN HUKUKİ NİTELİĞİ

Haklı beklenti ilkesinin hukuki niteliği konusunda çok keskin sınırları olmamakla birlikte bir tartışma bulunmaktadır. Tartışmanın temeli haklı beklenti ilkesinin kamu yönetiminin bir ilkesi ya da hukukun genel bir ilkesi olduğu üzerinde yoğunlaşmaktadır⁶⁵.

1. Haklardan Beklentilere: Haklı Beklenti Bir Hak Mıdır?

Kamu hukukunda hakkın içeriğinin kısaca tespit edilmesi önemlidir. Zira haklı beklentinin bir hak olarak kabul edilip edilmemesi bu ilkenin korunması açısından farklı verilerden faydalanma imkânı tanıyacaktır.

"Tarihsel bakımdan, Avrupa Birliği hukukundaki meşru beklenti, uluslararası ticaret hukukundaki meşru beklenti ve uluslararası yatırım hukukundaki meşru beklenti kavramı ile AİHS anlamındaki meşru beklenti, kökenleri itibarıyla farklı niteliktedir. AB, uluslararası ticaret ve uluslararası yatırım hukuklarındaki meşru beklenti kavramı, muhatapların yükümlülüklerini yerine getirip getirmediğinin saptanmasında rol oynamaktadır. Bugün gelinen aşamada ise, AİHM yargısında da meşru beklenti kavramına ikinci anlamda yer verildiği görülmektedir", **GEMALMAZ, H. Burak**, "Uluslararası Tahkim Hukuku ve İnsan Hakları Hukuku İlişkisi Üzerine Başlangıç Notları-Türkiye'nin Taraf Olduğu Uluslararası Tahkim Davalarına Konu Uyuşmazlıkların Ayrıca AİHM'e Götürülmesi", Uluslararası Tahkim Kongresi Tebliğ Kitabı, 24.05.2012, (Ed. Emre Esen - Ahmet Aksoy), 2013, s. 76-77.

⁶⁴ **GOODIN, Robert**, *Utilitarianism as a Public Philosophy*, England, 1995, p. 192'den akt. **BROWN, Alexander**, "Justifying Compensation For Frustrated Legitimate Expectations", *Law and Philosophy Review*, Vol. 30, No. 6, November 2011, p. 710; **BARAK - EREZ**, p. 590; **TÉLLEZ**, p. 433; **MARSHALL, Fiona**, "Fair and Equitable Treatment in International Investment Agreements", *Issues in International Investment Law Background Papers for the Developing Country Investment Negotiators' Forum Singapore*, October 1-2, 2007, p. 11.

⁶⁵ "Haklı beklentiler ilkesi, kamu yönetimi ve bireyler arasındaki ilişki ile ilgilidir", **THOMAS**, p. 41; **MUZAFAR**, p. 116; Haklı beklentileri hukukun genel ilkesi olarak görmeyip bir kamu yönetimi ilkesi olarak değerlendirmek hatalıdır, **ALTINDAĞ**, s. 8, 76.

Kamu hukukunda hakkın varlığı, niteliği, konusu, sınırları, kullanılmalari, kazanılma ve kaybedilme durumlarına ilişkin özel hukukta bulunan görüşlere rastlanmaz. "İdare hukuku açısından hak nedir?" sorusunun cevabı Anayasada yer alan temel hak ve hürriyetler olarak gösterilmektedir.

İdare hukuku açısından hak kavramının özel hukuktaki gibi incelenmemesi, haklı beklentide olduğu gibi daha birçok konuda korumayı zayıf bırakmaktadır. "İdare hukukunda hak nedir ve nasıl kazanılır?" sorusu hâlâ -birçok eser bulunmasına rağmen- net bir şekilde açıklanamamaktadır. İşte hakkın kamu hukukunda görünümünün sadece temel hak ve hürriyetlerle sınırlı kalması, bu sınıflandırma dışında yer alan konuların mesnet bulmasında zorluğa sebep olmaktadır. Haklı beklenti kamu hukukunda bir hak olarak kabul edilebilir mi? Şayet bir hak olarak kabul edilirse bunun koruma altına alınması hangi kıstasa göre belirlenir?

Hak kavramını açıklayan üç teori bulunmaktadır.

SAVIGNY, GIERKE ve WINDSCHEID tarafından savunulan irade teorisine göre; hukuk kurallarınca tespit edilen sınırlar içinde hakkın kazanılması bireyin iradesine bağlıdır. JHERING'in menfaat-çıkar teorisine göre, bir menfaatin hukuk düzenince korunması onu hak düzeyine çıkarır. Bu teori sonradan geliştirilip "muhatap [*addressee*]" kimse tarafından korunması talep edilen çıkarın hakka dönüşeceği kabul edilmiştir. MICHOUUD ve JELLINEK tarafından savunulan son görüş olan karma teori ise, irade ve menfaat-çıkar teorilerinin birleşimidir. Bu teoride bir menfaat ya da çıkarın hukuk sisteminin korunması ve bireyin iradesinin birlikte gerçekleşmesi durumunda hak oluşmaktadır⁶⁶.

⁶⁶ **GÖZÜBÜYÜK, A. Şeref**, Hukuka Giriş ve Hukukun Temel Kavramları, 5. Bası, Ankara, 1986, s. 133; **KALABALIK, Halil**, Sorularla Açıklanmış Temel Hukuk Bilgisi, Gözden Geçirilmiş, Sadeleştirilmiş, Güncellenmiş ve Genişletilmiş 4. Baskı, İstanbul, 2006, s. 141-142; **DERYAL, Yahya**, Hukukun Temel Kavramları (Hukuka Giriş), Güncelleştirilmiş 7. Baskı, Trabzon, 2011, s. 185-186; **ESENER, Turhan**, Hukuk Başlangıcı, Genel Hukuk Bilgisi, 4. Baskı, İstanbul, 2001, s. 132-134; **ÖNEN, Mesut**, Hukukun Temel Kavramları, 5. Tıpkı Baskı, İstanbul, 1999, s. 214; **GÖZLER, Kemal**, Hukuka Giriş, 13. Baskı, Bursa, 2016, s. 394-395; Bu görüşlerin yanı sıra hak kavramını reddeden teoriler de bulunmaktadır. Duguit ve Kelsen teorileri için bkz. **GÜRİZ, Adnan**, Hukuk Başlangıcı, Gözden Geçirilmiş,

Doktrindeki hâkim görüşe göre, haklı beklentinin korunabilmesi baskın kamu yararından üstün gelmesi durumuna bağlıdır⁶⁷. Bu ise haklı beklentinin subjektif bir hak üzerine temellendirildiğini ifade eder⁶⁸.

Avrupa Birliği Adalet Divanı kararlarında, idarenin bir tasarrufuna bağlı olarak haklı beklentiye sahip olan bireyin, hukuk düzeni tarafından korunması gereken bir subjektif hakkın bulunduğu belirtilmektedir⁶⁹.

Değiştirilmiş ve Genişletilmiş 5. Baskı, Ankara, 1996, s. 44-47; **EMİNİ, Emin**, Hukuk Başlangıcı, Gözden Geçirilmiş, Geliştirilmiş 2. Baskı, Konya, 1997, s. 43-47; **AKI, Erol**, Hukukun Temel Kavramları, Mevzuattaki Değişikliklere Göre Gözden Geçirilmiş 4. Baskı, İzmir, 1996, s. 117-119.

⁶⁷ **FORSYTH**, "The Provenance and Protection of Legitimate Expectations", p. 256; **SINGH, Rabinder - STEYN, Karen**, "Legitimate Expectation in 1996: Where Now?", *Judicial Review*, Vol. 1, Iss.1, 1996, p. 19; **SALES**, p. 187; **ÖZCAN**, s. 14; **FORSYTH Christopher - WILLIAMS, Rebecca**, "Closing Chapter in the Immigrant Children Saga: Substantive Legitimate Expectations and Administrative Justice in Hong Kong", *Asia Pacific Law Review*, Vol. 10, Iss. 1, 2002, p. 35; **STEELE, Iain**, "Substantive Legitimate Expectations: Striking The Right Balance?", *Law Quarterly Review*, Vol. 121 (APR), 2005, p. 11; **SCHÖNBERG**, p. 111, fn. 23; **İSLAM, Zahidul**, "Legitimate Expectation: Understanding How a View Turned to a Principle, *Bangladesh Journal of Law*, Vol. 9, Iss. 1-2, 2005, p. 83; **MOFFETT**, p. 223; **SALES, Philip - STEYN, Karen**, "Legitimate Expectations in English Law: An Analysis", *Public Law*, 2004, p. 592; **KNIGHT, Dean R.**, Estoppel (principles?) in *Public Law: The Substantive Protection of Legitimate Expectations*, Master of Law, The University of British Columbia, Canada, April 2004, p. 124; **OGURLU**, s. 273; **THOMAS**, p. 46; **CHEN**, p. 241; **NIGAR - URMI**, p. 3.

⁶⁸ Subjektif kamu hukuku; bireyin kendi menfaatine uygun olan bir konuda devletin belirli yönde davranış sergilemesini sağlayan bir dava hakkıdır. Subjektif kamu hukukunun varlık sebebinin, bireylerin bazı menfaatleri korumak olduğu kabul edilir. Haklı beklenti de, idare tarafından ortaya çıkarılmış bazı durumlara olan güvenin korunmasına dayanan bireysel hak ve çıkarları korumayı amaçlayan bir ilkedir, **ÖZCAN**, s. 58; Fransız idari yargı mercileri hiçbir zaman hangi kararların hak ortaya çıkardığına dair kavramsal bir tanımlamada bulunmamıştır. Bu sebeple hak kavramı Fransız kamu hukukundaki en karmaşık olaylardan biri olarak kalmıştır, **SCHÖNBERG**, p. 71; Başlangıçta, İngiliz ve Commonwealth mahkemeleri, haklı beklentinin yasal bir haktan farklı bir şey olup olmadığını sorgulamıştır. İdari kararların yargı organı tarafından denetlenmesi esasında kararın niteliğine bağlıdır. Ancak tabii adalet fikri, hak olma fikrinin ötesine geçerek karardan önce haklı bir beklentinin olup olmadığını belirlemek için davanın koşullarına önem verir, **KLAAREN**, p. 153, fn. 25; Haklı beklentilerin korunması ilkesi, yasal bir kesinlik hakkına sahip subjektif bir hak olarak ifade edilmektedir, **HOFMANN, Herwig C. H. - ROWE, Gerard C. - TÜRK, Alexander H.**, *Administrative Law and Policy of the European Union*, Oxford, 2011, p. 178; **AHMETAJ, Hysni**, "Legal Certainty and Legitimate Expectation in the EU Law", *Interdisciplinary Journal of Research and Development*, Alexander Moisiu University, Durrës, Albania, Vol. 1, No. 2, 2014, p. 23; Subjektif hak kavramı hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. **AYİTER, Ferid**, "Subjektif Hak (I)", *Adliye Ceridesi*, Y. 29, S. 3, ss. 153-185; **AYİTER, Ferid**, "Subjektif Hak (II): Hususi Haklar İlminde Umumiyetle Kabul Edilen Subjektif Hak Nazariyesi", *Adliye Ceridesi*, Y. 29, S. 3, ss. 275-319; **AYİTER, Ferid**, "Subjektif Hak (III)", *Adliye Ceridesi*, Y. 29, S. 5, ss. 644-689; **AYİTER, Ferid**, "Subjektif Hak (IV)", *Adliye Ceridesi*, Y. 29, ss. 33-54.

Subjektif kamu hakkı, bireyin bir hukuki işlemde ya da hukuki bir durumdan kaynaklanan ve idareden bazı taleplerde bulunmasını sağlayan haktır⁷⁰. Başka bir ifadeyle, subjektif kamu hakkı sayesinde bireyler idareden belirli yönde hareket edilmesini talep edebilir.

"Behluli" davasında "Temyiz Mahkemesi [*Court of Appeal*]", haklı beklentinin hukuki statüsünü şu şekilde ifade etmiştir⁷¹:

"Uygulanabilir yasal bir hakla aynı anlama gelmese dahi kamu hukukunda korunabilecek makul bir varsayımı üzerine kurulmuş bir beklentidir. Bir vatandaşın iddiası ile belli bir şekilde ele alınacak makul bir temel üzerine kurulmuş bir beklentiden kendisini mahrum bırakan bir karara karşı koymasını mümkün kılar".

---

⁶⁹ **ÖZCAN**, s. 58; Schönberg'e göre; "beklentiler, hak ve menfaatlerden farklıdır. Beklentiler bazı idari beyanlara veya icraatlara bağlı oluşmaktadır ve usulen hakkaniyetin tahminini haklı gösteren bu beklentinin kendisinden ziyade beyanıdır veya ölçüğüdür veya bağlamıdır", **SCHÖNBERG**, p. 37; Alman hukukunda itimadın korunması-haklı beklenti "eşitlik ilkesine aykırı olan, sadece istisnai durumlarda uygulanabilecek bir hak" olarak telakki edilmektedir, **CALMES-BRUNET**, p. 1081; "Haklı beklenti doktrini, kamu idaresi haklı olan bir beklenti temelinde sorumlu tutulabilir iddiasıyla 'hak talep etmeme' ile 'yasal bir talep' arasında merkezi bir çizgi oluşturur. Örneğin, Hükümet belirli bölgelerdeki köylerde içme suyu sağlamak için bir plan yapmışsa ancak daha sonra bazı köyleri planın alanından dışlayacak şekilde değiştirmişse, dışlanmış köylerde bulunan kişilerin haklı bir şekilde su temini beklentisi ihlal edilir ve eğer dışlanma adil ve makul değilse, hükümet sorumlu tutulabilir", **MONIKA**, p. 45.

⁷⁰ **SÖZER, Ali Nazım**, "Sosyal Sigortalarda Kazanılmış Hakların Korunması Üzerine Bir İnceleme, (Süper Emeklilikte Son Durum)", Çimento İşveren Dergisi, C. 3, S. 6, 1989, s. 11, dn. 59; Haklı beklenti açıkça yasal bir hak değildir. Genellikle bir söz ya da yerleşmiş uygulamadan kaynaklanan fayda, telafi, çıkar beklentisidir, **THAPLIYAL, Arvind**, "India: Doctrine of Legitimate Expectation: Overview", www.mondaq.com, e.t. 20.10.2015; **MONIKA**, p. 32; "Subjektif kamu hakkı, hukuken sırf bir şahsa ait sayılan ve o şahsa talep etmek salâhiyeti tanınmak suretiyle himaye edilen bir menfaattir", **ZANOBINI, Guido**, (Çev. Atıf Akgüç-Sahir Erman), İdare Hukuku, C. 1, İstanbul, 1945, s. 67; İnsan hakları hukukunun beklenti ile hak kavramlarını uyumlu hale getireceği iddia edilmektedir, **ELLIOTT, Mark**, "Legitimate Expectations and Unlawful Representations", The Cambridge Law Journal, Vol. 63, Iss. 02, June 2004, p. 264.

⁷¹ "R. v. Home Secretary, ex parte Behluli", [1998], COD. 328-330, akt. **SCHÖNBERG**, p. 49-50, fn. 147; Bu davada idari hakkaniyetin gelişmesinde haklı beklenti kavramının önemli bir yer tuttuğu ifade edilmiştir, **FORDHAM**, p. 188; "Fark edilmesi gereken şey haklı beklentinin yasal bir hakka eşit olmadığıdır. Bu kavram, tabiatı gereği yasal değil daha çok eşitçidir", **MUZAFAR**, p. 134-135; Haklı beklenti bir hak değildir. Bunun yerine bir bakıma, kanunla korunan, kamu otoritesinin karar verirken takdir yetkisini ne şekilde yerine getireceği konusunda bireylerde oluşan bir fayda ya da çıkar beklentisidir, **SALES - STEYN**, p. 567; "Confederation of Ex-Servicemen Association v. Union of India", [2006], AIR. SC. 2945, **MONIKA**, p. 8, fn. 12.

ELIAS ve WRIGHT'a göre "geleneksel olarak tanımlanan yasal "haklar" veya "çıklarlar"ın söz konusu olmadığı durumlarda prosedürel koruma sağlanacak durumları belirlemek için haklı beklentiler geliştirilmiştir"⁷². BOKHARY PJ'e göre, "haklı beklenti, sahibin durumuna göre uygulanabilir bir göreve yol açması durumunda, haklara benzemektedir. Bu benzerlik, hukukun üstünlüğünü korumak için beklentilerin oynadığı meşru rol için uygundur"⁷³.

Haklı beklenti, Fransız hukuk sisteminde yer alan "hak yaratan [*creating rights*]"⁷⁴ idari işlem olarak değil, "birey lehine olumlu bir idari işlem [*favourable administrative act*]"⁷⁵ olarak kabul etmek daha yerinde bir tespittir.

⁷² **WRIGHT**, p. 143; **ROBERTSON, John C.**, "Legitimate Expectations", SA Publiekreg/Public Law, Vol. 6, Iss. 2, 1991, p. 157, fn. 1; Brennan J, "hak" ve "beklentiler" arasında ayırım yapmayıp, çıkarların yetkinin uygulamasından etkilenip etkilenmediğine bakmaktadır, **JOHNSON**, p. 46; Riggs beklenti ile hak kavramlarının aynı türden olduğu bir sıralama yapılacak olması durumunda eşitler arasında ilk sırayı hakkın oluşturduğu bu sebeple beklentinin korunabilmesi için uygulanabilir özel bir hak seviyesine çıkmasına gerek olmadığını ifade etmektedir, **RIGGS**, p. 414.

⁷³ Nkl. **CAMPBELL, John**, "Legitimate Expectations: Developments at Home and Abroad", The South African Law Journal, Vol. 121, 2004, p. 541; Bu benzetme, haklı beklenti ilkesiyle "hak kavramının içine küçük bir donanım eklendi" şeklindeki düşünceyle desteklenmektedir, **GROVES**, "Substantive Legitimate Expectations in Australian Administrative Law", p. 474.

⁷⁴ Fransız hukukunda "hak yaratan işlemlerin değışmezliğı ilkesi [*intangibilité des décisions créatrices de droits*]" çok uzun süredir uygulanan bir ilkedir, **SCHÖNBERG**, p. 70; **SNODGRASS**, p. 27; 1960'lara kadar, mahkemeler yetkili bir makamın "audi alterem partem" kuralına uymaya bağlı olup olmadığı konusunu bir karara bağlamak için geçerli bir hak aradılar, **HODGSON**, p. 687; "Kamu idaresinin davranışının bir sonucu olarak ortaya çıkan beklenti sebebiyle sahip olduğu haktır", **CRAIG, Paul**, Administrative Law, Fourth Edition, London, 1999, p. 611.

⁷⁵ "Jowell'e göre maddi haklı beklenti söz verilmiş bir çıkar hakkıdır", akt. **GROVES**, "Substantive Legitimate Expectations in Australian Administrative Law", p. 494, fn. 99; **PATERSON, Moira**, "Legitimate Expectations and Fairness: New Directions In Australian Law", Monash University Law Review, Vol. 18, No. 1, 1992, p. 83; **ÖZCAN**, s. 79; Jacobs J.'ye göre; "Beklenti kendi başına bir hak değildir. Tabii adalete göre bazı şartlar altında hak haktır ve haklı beklenti bu şartlardan biridir. Başka bir deyişle, haklı bir beklenti, tabii adalet kurallarını içeren bağlamda bir hak gibi aynı etkiye sahip olmalıdır", akt. **HODGSON**, p. 686, fn. 5; Grogan'a göre, "bir bireyin herhangi bir kişi veya kuruluş tarafından hak ve yükümlülüğünün belirlenmesinde müzakere edilmesini beklemek bağlamında olup, haklı beklenti bir hakkın statüsü ile uyumludur", **IKHARIALA**, p. 3; "Bu nedenle haklı beklenti, yasal bir haktan daha düşük düzeydeki bir menfaatin doğal adalet kurallarının korumasını cezbedebileceğini göstermesi bakımından anlamlıdır", **FLANAGAN**, p. 284

Haklı beklenti öğretisi, bireyin bir yarar sağlamak için yasal bir hakkının bulunmasına gerek duyulmadan idare tarafından ortaya çıkarılan beklentinin karşılanması gerekliliğini ihtiva eder⁷⁶. Başka bir ifadeyle "yalnızca haklı beklentiye sahip olma, sahibine itirazda bulunma imkânı sağlamak için yeterlidir"⁷⁷.

BARWICK CJ ise haklı beklentinin korunması hususunda "bazı makul temelleri olması koşuluyla, uygulanabilir haklara giden beklentileri de içerecek kapasitededir" şeklindeki içtihadıyla, "haklardan beklentilere" değerlendirmesini desteklemektedir⁷⁸.

⁷⁶ **MUZAFAR**, p. 117; Uygulama açısından, hak ve menfaatin keskin sınırlarla birbirinden ayrılması çok zordur, **SCHÖNBERG**, p. 68; Ancak, idari davranışlar sonucu ortaya çıkan beklentilerin, hukuki sonuçlarının olması gerekir, **THOMAS**, p. 41; Haklı beklenti ilkesi ile "hak kavramının içine küçük bir donanım eklendi(ği)" belirtilmiştir, **GROVES**, "Substantive Legitimate Expectations in Australian Administrative Law", p. 474; Barwick CJ'ye göre "haklı beklentinin ifadesinin amaçlanan ne kadarına ulaşılmış olursa olsun, merkezde kanunilik konsepti, yani, akılda kalan yasal bir beklentidir. Anlaşıldığı kadarıyla, ifade, muhtemelen, bir hak konseptine çok az şey katmaktadır", akt. **JOHNSON**, p. 43; **MACPHERSON, Paula A.**, Legitimate Expectation and Its Application to Administrative Policy, LL.M Degree in Law, University of Ottawa, Canada, 1995, p. 39-40; Hindistan Yüce Divanı'na göre "haklı beklentilerin varlığı, özel hukuki bir hakkın yokluğunda dahi kamu hukukunda kabul edilmesini meşru kılar", akt. **FORSYTH**, "Legitimate Expectations Revisited", p. 431.

⁷⁷ **HODGSON**, p. 690 "Bireye yasal bir hak tahsis etmemesine rağmen, onu yönetim organının ihtiyari uygulamalarından korur", **MUZAFAR**, p. 116; Haklı beklenti terimi bazen uygulanabilir bir yasal hakka sahip olmayan başvuran tarafından, söz konusu kararın bir çıkarını yeterince etkilediğini belirtmek için kullanılır, **BAMFORTH, Nicholas**, "Legitimate Expectation and Estoppel", Judicial Review, 1998, p. 201; **RIGGS**, p. 405; **MONIKA**, p. 390-391; "Bireysel bir sonuç doğuruyorsa hiçbir idari karar, bireyin söyleyecekleri dinlenmeden verilemez. Bireyin yasal bir hakkı bulunmadığı, ancak kamu idaresi tarafından etkileneneği ya da etkilenmesinin muhtemel olduğu durumlarda haklı beklenti doktrini devreye girer ve bireyin, idari makam tarafından belirli bir şekilde muamele görme konusunda haklı beklentisi olabilir", **SRIVASTAVA**, p. 1; Bu görüşlerden hak bilincinin artmasıyla haklı beklentinin, hak seviyesine yaklaştığı gözlemlenmektedir. Nitekim bu durumun tek izahı hukuk devleti ilkesinin evrimsel nitelikte olmasından kaynaklanır. Tüm gelişmelere paralel bir şekilde hukuk devleti de gelişmektedir.

⁷⁸ "Salemi v. Minister for Immigration and Ethnic Affairs", [1977], 137 CLR. 396, akt. **JOHNSON**, p. 63, fn. 208; **CALDWELL, J. L.**, "Legitimate Expectation and the Rules of Natural Justice", Canterbury Law Review, Vol. 2, 1983, p. 47; Bu davada Jacobs J. tarafından "beklenti kendi başına bir hak değildir. Tabii adalete göre bazı şartlar altında hak haktır ve haklı beklentiler bu şartlardan biridir" ifadeleri kullanılmış ve Hodgson bu düşüncüyü "başka bir deyişle, haklı bir beklenti, tabii adalet kuralları bağlamda bir hak gibi aynı etkiye sahip olmalıdır" sözleriyle desteklemiştir, **HODGSON**, p. 686, fn. 5; Lord Fraser'e göre "haklı beklenti, yasal olarak uygulanabilir haklar ötesine giden bir çıkardır", akt. **WRIGHT**, p. 152; **TALAGALA**, p. 5; **MACPHERSON**, p. 34; Haklı beklentinin şekli açıdan korunmasında hak kavramına bir evrilme bulunmamasına rağmen maddi açıdan haklı beklentinin korunması bizatihi hakkın kendisi olarak karşımıza çıkmaktadır.

2. Haklı Beklenti İlkesi Hukukun Genel Bir İlkesi Midir?

Hukukun genel ilkesi; bir tanımla belirginleştirilemeyecek kadar geniş bir kavram olmakla birlikte⁷⁹, kısaca uygar ülkelerde kabul edilen hukukun bilinen prensipleri olarak izah edilmektedir⁸⁰. Başka bir ifadeyle, hukukun genel ilkeleri mutlak ve keskin sınırları olan bir kavram olmamakla birlikte, farklı hukuki durum ve şartlara göre değişkenlik arz eden bir karaktere sahiptir⁸¹. Bu sebeple hukukun genel ilkeleri durağan değildir. Hukuk kurallarının değişimi ile birlikte hukukun genel ilkelerine yenileri eklenir.

Öğretinin görüş birliği içinde olduğu hukukun genel ilkeleri; "hakkın kötüye kullanılmaması [*abus du droit*]" ilkesi, "ihkak-ı haktan imtina [*deni de justice*]" edilemeyeceği ilkesi, "ayrımcılık reddi [*non-discrimination*]" ilkesi, "nesafet [*equite*]" ilkesi, "kazanılmış haklara [*droits acquis*]" saygı ilkesi, "kesin hükme [*res iudicata*]" saygı ilkesi, "ahde vefa [*pacta sunt servanda*]" ilkesi, "kimsenin kendi

⁷⁹ Hukukun genel ilkelerine ilişkin tanımlar için bkz. **ERKUT, Celal**, Hukuka Uygunluk Bloku, (İdare Hukukunda Hukukun Genel Prensipleri Teorisi), İstanbul, 1996, s. 17; **BEREKET, Zuhâl**, Hukukun Genel İlkeleri ve Danıştay, Ankara, 1996, s. 5-6; **KABOĞLU, İbrahim Ö.**, "Hukukun Genel İlkeleri ve Anayasa Yargısı (Özgürlükler Hukuku Açısından Bir Yaklaşım)", Anayasa Yargısı, C. 8, Y. 29, Ankara, 1991, s. 291-292; **SEVER**, s. 592; **AYAN, Mehmet - AYAN, Nurşen**, Medenî Hukuka Giriş, 11. Baskı, Konya, 2015, s. 73.

⁸⁰ **SNODGRASS**, p. 18; **KABOĞLU**, s. 311; **BEREKET**, s. 6; **ÖZBUDUN, Ergun**, Türk Anayasa Hukuku, Gözden Geçirilmiş 15. Baskı, Ankara, 2014, s. 138; **TUNÇ, Hasan - BİLİR, Faruk - YAVUZ, Bülent**, Türk Anayasa Hukuku, Gözden Geçirilmiş 7. Baskı, Ankara, 2015, s. 81; **SUR, Melda**, Uluslararası Hukukun Esasları, 9. Baskı, İstanbul, 2015; **TEZİÇ, Erdoğan**, Anayasa Hukuku (Genel Esaslar), Gözden Geçirilmiş ve Genişletilmiş 17. Bası, İstanbul, 2014, s. 219; **KÜÇÜK, Adnan**, "Hukuk Devleti Kavramı ve Anayasa Mahkemesi Kararlarında Hukuk Devleti", Hukuk Devleti Hukuki Bir İlke Siyasi Bir İdeal, Ankara, 2008, s. 372; **TANÖR, Bülent - YÜZBAŞIOĞLU, Necmi**, 1982 Anayasasına Göre Türk Anayasa Hukuku, 2. Baskı, İstanbul, 2001, s. 101; Hukukun genel ilkeleri kavramı ilk kez Conseil d'État tarafından 7 Mart 1911 tarihinde "Roubeau" kararında kullanılmıştır, **ERKUT**, Hukuka Uygunluk Bloku, s. 19; **AKILLIOĞLU, Tekin**, Hangi Hukuka Giriş? Hukuk Üstdili İncelemesine Giriş, Gözden Geçirilmiş ve Genişletilmiş 2. Baskı, Ankara, 2015, s. 63.

⁸¹ **ERKUT**, Hukuka Uygunluk Bloku, s. 56; **ÖZBUDUN**, s. 137; Hukukun genel ilkelerinin pozitif hukuk boşluklarını doldurmak ve normlar arasındaki çatışmayı önlemek şeklinde iki temel işlevi olduğu vurgulanmaktadır, **SNODGRASS**, p. 11; Hukukun genel ilkeleri 20. yüzyılda 2. Dünya Savaşı sonrası Fransa'da kurulan Vichy hükümetinin hukuk devleti ve demokrasi ilkelerine aykırı uygulamalarını engellemek üzere Conseil D'État tarafından keşfedilen kaidelerdir, **ALTINDAĞ, Halil**, İdarenin Yargısal Denetiminde Kanunilik Blokunun Genişlemesi, İstanbul, 2016, s. 85.

davasında hâkim olamayacağı [*nemo iudex in sua causa*] ilkesi, "kanunların geriye yürümezliği [*non-retroactivity of laws*]" ilkeleridir⁸².

Türk hukuk sisteminde hukukun genel ilkelerinin anayasal bir dayanağı bulunmaması⁸³ birlikte, uluslararası hukuktaki pozitif dayanağı "Uluslararası Adalet Divanı Statüsü [*Statute of the International Court of Justice*]"nın 38. maddesi⁸⁴ olarak gösterilmektedir⁸⁵. Hukukun genel ilkeleri hukuk devleti ilkesinin bir parçasıdır ve ondan türemektedir. Nitekim Türk Anayasa Mahkemesi özgürlükler hukuku bağlamında hukukun genel ilkelerini ölçü norm olarak kullanmaktadır⁸⁶.

⁸² OĞURLU, s. 52; TEZİÇ, s. 219-220; FENDOĞLU, H. Tahsin, "Uluslararası İnsan Hakları Belgelerinin Uygulanmasında "Bağımsız Ölçü Norm" veya "Destek Ölçü Norm" Sorunu", Anayasa Yargısı, Ankara, Nisan 2000, s. 369; Bunlara ilaveten sebepsiz zenginleşme, hiç kimsenin sahip olduğu haklardan fazlasını devredememesi, gecikme faizi, verilen zararın tazmini, Devlete güven, özel kural-genel kural çatışmasında özel kuralın uygulanması gibi diğer ilkeler de hukukun genel ilkeleri arasında sayılmaktadır, OĞURLU, s. 36; ÖZBUDUN, s. 137-138; TUNÇ - BİLİR - YAVUZ, s. 81; ATAR, Yavuz, Türk Anayasa Hukuku, Güncellenmiş 8. Tıpkı Baskı, Konya, 2013, s. 91; TANÖR - YÜZBAŞIOĞLU, s. 101.

⁸³ ÖZBUDUN, s. 137; KABOĞLU, İbrahim Ö., Anayasa Hukuku Dersleri (Genel Esaslar), Gözden Geçirilmiş ve Güncellenmiş 9. Baskı, İstanbul, 2014, s. 320; Ancak 1982 Anayasasının 138. maddesinde hâkimlerin anayasa ve kanunlar dışında "hukuka" da uygun karar vermesi gerektiği "lafzı yorumu [*textual interpretation*]" ile hukukun genel ilkelerinin kastettiği ifade edilmektedir, ÇAĞLAYAN, Ramazan, "Anayasa Mahkemesi Kararlarında Hukuk Devleti İlkesi", EÜHFD., C. 2, S. 1, s. 45; ÖZBUDUN, s. 137.

⁸⁴ **Uluslararası Adalet Divanı Statüsü-m. 38:** "1. Kendisine sunulan uyuşmazlıkları uluslararası hukuka uygun olarak çözmekle görevli olan Divan: a. Uyuşmazlık durumundaki devletlerce açık seçik kabul edilmiş kurallar koyan, gerek genel gerekse özel uluslararası antlaşmaları; b. Hukuk olarak kabul edilmiş genel bir uygulamanın kanıtı olarak uluslararası yapılagelmiş kurallarını; c. Uygur uluslarca kabul edilen genel hukuk ilkelerini; d. 59. madde hükmü saklı kalmak üzere, hukuk kurallarının belirlenmesinde yardımcı araç olarak adli kararları ve çeşitli ulusların en yetkin yazarlarının öğretilerini uygular. 2. Bu hüküm, tarafların görüş birliğine varmaları halinde, Divan'ın hakça ve eşitçe karar verme yetkisini zedelemesiz".

⁸⁵ POTESTÀ, p. 92, fn. 19; ZEYL, p. 205; KABOĞLU, s. 295; TUNÇ - BİLİR - YAVUZ, s. 81; DOLZER, Rudolf, "Fair and Equitable Treatment: Today's Contours", Santa Clara Journal of International Law, Vol. 12, Iss. 1, 2014, p. 16; KABOĞLU, Anayasa Hukuku Dersleri, s. 320; ATAR, s. 91; TANÖR - YÜZBAŞIOĞLU, s. 470; SUR, s. 19; SNODGRASS, p. 16; Ayrıca AİHS'nin 7. maddesinde yer alan "bu madde, işlendiği zaman uygar uluslar tarafından tanınan genel hukuk ilkelerine göre suç sayılan bir eylem veya ihmalden suçlu bulunan bir kimsenin yargılanmasına ve cezalandırılmasına engel değildir" hükmünün de hukukun genel ilkelerine ilişkin uluslararası bir diğer düzenleme olduğu ifade edilmektedir, SEVER, s. 591.

⁸⁶ FENDOĞLU, s. 370; KABOĞLU, s. 310; ÖZBUDUN, s. 425; TANÖR - YÜZBAŞIOĞLU, s. 470-471; Hukukun genel ilkelerinin Fransız hukukunda Conseil D'État tarafından ilk olarak 26 Ekim 1945 tarihli "Aramu" kararında ölçü norm olarak kullanıldığı

İleri bir zamanda kazanılması umulan, beklenen eksik bir hakkın, hukukun genel ilkesi olamayacağı ifade edilmektedir⁸⁷. Ancak burada "beklenen hak" ile "haklı beklenti"nin farklı kavramlar olduğu belirtilmelidir. Diğer taraftan, haklı beklenti kavramının ortaya çıktığı ve hukukun genel bir ilkesi haline geldiği sistem Anglo-Sakson hukuk düzenidir.

Haklı beklentinin korunması ilkesi, Avrupa Birliği⁸⁸ ve Alman hukukunda, hukukun genel ilkesi olarak kabul edilmektedir⁸⁹. Fransız hukukunda haklı beklentinin korunması ilkesi bağımsız bir şekilde hukukun genel bir ilkesi olarak

---

ifade edilmektedir, **ALTINDAĞ**, İdarenin Yargısal Denetiminde Kanunilik Bloğunun Genişlemesi, s. 109; Ancak ilk olarak Fransız Uyuşmazlık Mahkemesinin 1873 tarihli "Dugave et Bransiet" kararıyla hukukun genel ilkelerinden bahsedildiği "Aramu" kararıyla tam anlamıyla uygulandığı da ifade edilmektedir, **YAŞAR**, s. 89, dn. 120.

⁸⁷ Sözer beklenen hakkın ileride kazanılması ümit edilen eksik bir hak olduğunu ve yeni yasanın eski yasa zamanında oluşan ancak kazanılmayan durumlara uygulanabileceğini ifade etmiştir, **SÖZER**, "Sosyal Sigortalarda Kazanılmış Hakların Korunması Üzerine Bir İnceleme", s. 6; Bu yargı Oğurlu tarafından beklenen hakkın hukukun genel bir ilke olarak kabul edilemeyeceği şeklinde yorumlanmıştır, **OĞURLU**, s. 284.

⁸⁸ "Haklı beklentiler doktrini Topluluk hukukunun inkâr edilemez bir parçasıdır", **SHARPSTON, Eleanor**, "European Community Law and the Doctrine of Legitimate Expectations: How Legitimate, and for Whom", Northwestern Journal of International Law & Business, Vol. 11, Iss. 1, Spring 1990, p. 89; **FINK, Eve**, "The Possibility of Protection of Legitimate Expectations in Recovery of Unlawful State Aid", Juridica International, Vol. XX, 2013, p. 135; **WOPERA, Zsuzsa**, "The General Principles of Law at the Practice of the European Court of Justice", p. 30, www.upm.ro, e.t. 10.10.2016; **DALKILIÇ**, s. 61; **SNODGRASS**, p. 2; **SCHWARZE, Jürgen**, European Administrative Law, London, 1992, p. 945'ten akt. **ALTINDAĞ**, s. 9; Haklı beklenti ilkesinin, Avrupa Birliği ülkelerinin tamamında farklı formatlarda kabul edilmiş bir ilke olduğu "Amministrazione delle finanze dello Stato-Denkavit Italia", [27.03.1980], Cs. 61/79, REC. 1980 kararıyla açıkça ifade edilmiştir, **ÖZCAN**, s. 26; Alman kamu hukukunda genel hukuk ilkelerinin ölçüt olarak kullanılıp kullanılmayacağı sorusu, idare hukukunun bir parçası olan genel hukuk ilkelerinin anlamından ayrılmalıdır. Bu özellikle, söz konusu ilke ulusal bir yasa ile hükme bağlanmış ve somut bir düzenleme ile yön gösterici olmuşsa geçerlidir. Alman hukukunda bu özellikle "ölçülülük [verhältnismäßigkeit]" ve "itimatın korunması [vertrauensschutz]" ilkeleri için söz konusudur. Bu ilkeleri ulusal temelde Alman yasalarını uygulamak üzere ortaya konan idari tasarrufları düzenleyen Alman idare hukuku, anayasa hukuku bağlamında içerir. Bu bakımdan ölçütlerde bir eksiklik ve hatta Avrupa Birliği hukukunun ulusal makamlarca uygulanması suretiyle kapatılması gereken bir boşluktan söz edilemez, **VON DANWITZ, Thomas**, Europäisches Verwaltungsrecht, Berlin, 2008, p. 227.

⁸⁹ **SCHWARZE**, p. 886'dan akt. **ALTINDAĞ**, s. 9; **SCHÖNBERG**, p. 71-72; **DALKILIÇ**, s. 1; Haklı beklenti ilkesinin Fransız hukukunun bir parçası olarak görülmediği ifade edilmektedir. Ancak haklı beklentiden beklenen korumanın dinlenilme hakkı, kazanılmış hak ya da hukuki kesinlik ilkeleriyle sağlandığı da belirtilmektedir, **SNODGRASS**, p. 27; **POTESTÀ**, p. 95; Haklı beklentinin korunması, Avrupa Birliği Adalet Divanı kararlarında "Topluluk'un temel ilkelerinden" ve "üstün hukuk kuralı" olarak kabul edilmektedir, **DELAUNAY**, p. 45'ten akt. **BERKSOY**, s. 77.

kabul edilmemekle birlikte⁹⁰, kazanılmış hak kavramının içinde telakki edilmektedir. Avrupa Birliği hukuk düzeninde hukukun genel ilkeleri arasında haklı beklentilerin korunması da gösterilmektedir⁹¹.

Haklı beklentinin korunması ilkesi, İngiltere'den sonra Avrupa'da idare hukukunun genel ilkelerinden biri olmuştur. Avrupa'da haklı beklentinin korunması sadece idare hukukunda değil, anayasa hukukunda da hukukun genel prensibi olarak uygulanan bir ilkedir⁹².

VEDEL ve DEVOLVE, hukukun genel ilkelerinin esasında idari yargı organları dışında, toplumu oluşturan bireylerin "toplumsal konsensüsü" sonucunda oluştuğunu, yargı organlarının meydana gelen hukukun genel ilkesini somutlaştırma vazifesini üstlendiğini, yargı makamlarının hukukun genel ilkelerini ihdas etme değil; tespit etme görevini üstlendiğini ifade etmiştir⁹³.

⁹⁰ **ÖZCAN**, s. 15; Haklı beklentinin korunması ilkesinin hukukun bağımsız bir genel ilkesi olarak kabul edilmemesi, ilkenin korunmadığı anlamına da gelmez; Haklı beklentinin korunması ilkesinin hukukun genel bir ilkesi olduğu yönde ayrıntılı bilgi için bkz. **TEMPLE LANG, John**, "Legal and Legitimate Expectations as General Principles of Law", General Principles of Community Law, Malmö 27-28, August 1999, pp. 163-184.

⁹¹ **HOFMANN - ROWE - TÜRK**, p. 178; **AHMETAJ**, p. 20-21; **CALMES, Sylvia - TRUCHET, Didier**, "Du Principe de Protection de la Confiance Légitime en Droits Allemand", Communautaire et Français, Université Panthéon-Assas, Paris 2. France, Paris, 2000, p. 205, fn. 719'dan akt. **OĞURLU**, s. 36; **POTESTÀ**, p. 95; **PRANEVIČIENĖ - MIKALAUŠKAITĖ/ŠOSTAKIENĖ**, p. 647; **ÖZCAN**, s. 26; **SCHWARZE**, p. 940-941'den akt. **ALTINDAĞ**, s. 10; Ayrıca haklı beklenti ilkesi Avrupa Birliği hukukunun diğer genel ilkelerine de aykırılık teşkil etmez, **ELOFSSON**, p. 15; "Lageder and Others v. Amministrazione delle finanze dello Stato", [1993], Cs. 31/91, ECR I-1761 kararında Divan, "meşru beklentilerin korunması ilkesinin Birlik hukukunun bir parçası olduğunu" ve "Birlik hukukunun genel ilkelerinin Birlik'in tüm kurumları için bağlayıcı olduğunu" belirtmiştir, akt. **DALKILIÇ**, s. 86.

⁹² **HOFMANN - ROWE - TÜRK**, p. 268; Haklı beklentinin özel hukuk boyutu bu çalışmanın konusu değildir. Ayrıca haklı beklentinin adli yargıda açılacak bir davayla korunması haklı beklenti ilkesinin değerinin anlaşılamayacağı gerekçesiyle gereksiz görülmüştür, **FORSYTH**, "The Provenance and Protection of Legitimate Expectations", p. 258-260; Avrupa Birliği Adalet Divanı kararlarında haklı beklentinin hukukun genel bir ilkesi olarak kabul edildiği ilk uyuşmazlığın "Deutsche Milchkontor v. Germany", [1983], ECR. 2623 kararı olduğu ifade edilmektedir. Bu uyuşmazlığın konusunu; süt tozundan mama üretimi yapan şirketlere verilen yardımın, Alman Gıda ve Ormancılık Bakanlığı'nın ilgili düzenlemesinde öngörülen nitelikleri taşımaması dolayısıyla geri alınması oluşturmaktadır, **DALKILIÇ**, s. 66.

⁹³ **VEDEL, George - DEVOLVE, Pierre**, Droit Administratif, 10 éme ed., Puf., 1988, p. 393'ten akt. **ERKUT**, Hukuka Uygunluk Bloku, s. 23; **BEREKET**, s. 5; **SUR**, s. 85.

Kazanılmış hak kavramı⁹⁴ Fransız Medeni Kanunu'nda düzenlenmemesine karşın geçmişe yürüme konusu tartışılırken yorum yöntemiyle ortaya çıktığı⁹⁵ bilindiğine göre, haklı beklenti ilkesinin de yargı organları tarafından tartışılması bu ilkenin hukukun genel ilkesi olarak kabul edilip edilmeyeceğini belirleyecektir. Nitekim "hâkim, konuşan kanundur [*Iudex est lex loquens*]" özdeyişi, haklı beklentinin akıbetinde yargı organlarının rolünün⁹⁶ ne kadar önemli olduğunu göstermektedir.

Haklı beklenti ilkesi, hukukumuzda da hukukun genel ilkeleri arasında gösterilmektedir⁹⁷. Nitekim Anayasa Mahkemesi birçok kararında haklı beklentinin korunması ilkesini de hukukun genel ilkeleri arasında şu şekilde göstermiştir⁹⁸:

⁹⁴ Kazanılmış hak ilkesi; Anayasa Mahkemesi, Danıştay, Yargıtay ve Askeri Yüksek İdare Mahkemesi kararlarında çok sık olmasa da başvurulan hukukun genel bir ilkesidir, **OĞURLU**, s. 20; Kazanılmış haklara saygı ilkesi, Anayasa Mahkemesi'ne göre anayasaüstü bir değerde olup özel bir öneme sahiptir, **KABOĞLU**, s. 311-312; **ÖZBUDUN**, s. 137.

⁹⁵ **AKILLIOĞLU, Tekin**, "Yasaların Zaman Bakımından Uygulanmasına İlişkin Bazı Sorunlar", AİD., C. 17, Cs. 3, 1984, s. 43.

⁹⁶ Hâkimin Mecelle'nin 1792-1794 maddelerine göre; hakîm (âlim, bilgin, haklı ve haksız ayırıp hak ve adalet üzere hükmeden), fehîm (akıllı, zeki, anlayışlı), müstakîm (doğru, eğri olmayan, hilesiz, temiz, dürüst), emîn (emniyetli, kendine inanılan, itimat edilen, güvenilir), mekîn (vakarlı, temkinli, yerleşmiş, oturmuş, sakin) ve metîn (sağlam, kendine güvenilir olan, metanet sahibi, dayanıklı) olması gerekir.

⁹⁷ **AKYILMAZ, Bahtiyar - SEZGİNER, Murat - KAYA, Cemil**, Türk İdare Hukuku, Genişletilmiş ve Güncellenmiş 5. Baskı, Ankara, 2014, s. 80; **AKBULUT, Emre**, Türk İdare Hukukunda Kanunî İdare İlkesi, İstanbul, 2013, s. 345; Anayasa Mahkemesi tarafından kabul edilen hukukun genel ilkeleri arasında "Devlete güven ilkesi" yer almaktadır. Haklı beklenti ilkesi bu ilkenin alt görünümü olarak karşımıza çıkmaktadır. Ayrıca Anayasa Mahkemesi'nin açıkça haklı beklenti ilkesini kabul ettiği kararlar da bulunmaktadır. Başka bir ifadeyle, haklı beklenti ilkesi, hukuk sistemimizde hukukun genel ilkelerinden biridir.

⁹⁸ Anayasa Mahkemesi, T. 08.11.2012, E. 2012/33, K. 2012/174; Anayasa Mahkemesi, T. 27.02.2014, E. 2012/87, K. 2014/41; Anayasa Mahkemesi, T. 10.01.2013, E. 2011/141, K. 2013/10; Anayasa Mahkemesi, T. 18.06.2013, E. 2012/18, K. 2013/80, www.sinerjimevzuat.com.tr, e.t. 10.10.2015; Anayasa Mahkemesi, T. 07.07.2010, E. 2010/49, K. 2010/87: "Kuvvetler ayrılığı, yargı bağımsızlığı, hâkim teminat, tabii hâkim ilkesi, idarenin kanuniliği, idarenin yargısal denetimi, zararın giderimi, hak ve hürriyetlerin kanunla sınırlanması, eşitlik, iyi niyet, ahde vefa, öngörülebilirlik, ölçülülük, belirlilik, şeffaflık, belgeye ulaşma hakkı, kusurlu sorumluluğu, suçsuzluk karinesi, suç ve cezaların kanuniliği, geçmişe yürümezlik, adil yargılanma, ceza sorumluluğunun şahsiliği, genel müsadere yasağı, cezada kıyas, kanunların genel soyut ve gayri şahsi oluşu, kazanılmış haklara saygı, hakkın kötüye kullanılmaması, kesin hüküm, zamaşaşımı, mücbir sebep, özel kuralın genele üstünlüğü gibi ilkeler oluştururlar", www.sinerjimevzuat.com.tr, e.t. 10.10.2015.

"Evrensel hukuk ilkeleri ya da hukukun genel ilkeleri denildiğinde, hakkın kötüye kullanılmaması, iyi niyet, sözleşmeye bağlılık, ayrımcılık yapılmaması, ölçülülük, kazanılmış hakları saygı, haklı beklentilerin korunması, yasaların geriye yürümezliği, hukuk güvenliği, adalet, eşitlik, kanunilik, belirlilik ve öngörülebilirlik gibi evrensel düzeyde kabul gören hukukun üstün kuralları anlaşılmaktadır".

Sonuç olarak haklı beklenti ilkesi, diğer hukuk sistemlerinde olduğu gibi Türk hukukunda da tüm Devlet organlarının tasarruflarında uyması gereken hukukun genel bir ilkesidir.

3. Haklı Beklenti İlkesinin Hukuki Niteliğinin Sonuçları

Haklı beklentinin idare hukukunda hukukun genel ilkesi olarak kabulü yalnızca bireylerin menfaatine olmayıp aynı zamanda ciddi anlamda idarenin de menfaatindedir. SCHÖNBERG bu önermeyi üç noktada açıklamıştır⁹⁹:

- i. Birincisi, idarenin, hiçbir yaptırım uygulanmaksızın beyanlarından dönme özgürlüğü olursa veya dönerse, güvenilir olarak algılanması mümkün değildir. Haklı beklentilerin korunması yetkililere güven duyulmasını sağlar ve bunun karşılığında da bireylerin de yönetime katılımları, birlikte hareket etmeleri ve uyumlu olmaları teşvik edilir.
- ii. İkincisi, beklentilerin yıkılmasının yaratacağı yükümlülükten kaçınmak amacıyla kamu görevlilerinin daha doğru ve nitelikli bilgi vermesi sağlanır. Bunun karşılığında yönetilenlerin idari politikaları kabul etmesi kolaylaşabilir.
- iii. Üçüncüsü, haklı beklentilerin korunması politikaların çok ani değiştirilmemesini gerektirir. Politika değişikliğinden etkilenenlere yeterli uyarı verilmeli veya geçiş önlemleri alınmalıdır. Bu durum aynı zamanda bireylerin idareyle olan işbirliğini ve riayetini artırır.

⁹⁹ SCHÖNBERG, p. 25.

Hukukun genel ilkeleri bir taraftan bireyi idare karşısında koruma amacını taşıırken, diğer taraftan istikrarlı bir yönetimin gerçekleşmesini amaçlar¹⁰⁰. Kamu hukukunun genel esaslarının ancak idari yargı organları tarafından hukukun genel prensibi olarak kabul edilmesi durumunda idari makamları bağlayıcı bir hukuki değer taşıyacakları ifade edilmiştir¹⁰¹. İdari istikrar, haklı beklenti ilkesinin temel dayanakları arasında yer alır. Hukukun genel ilkesi olarak kabul edilmesi gereken haklı beklentinin korunması ilkesi ile idarenin istikrarlı olması amaçlanır.

TEN BERGE ve WIDDERSHOVEN tarafından haklı beklentinin hukukun genel ilkesi olduğu ancak mutlak bir kural olarak değerlendirilmemesi gerektiği bu sebeple haklı beklenti oluşturan her durumun karşılanmasının zorunlu olmadığı ifade edilmektedir¹⁰². MASON CJ. ve DEANE J.'ye göre de; "haklı beklentinin var olması karar mekanizmasını ona göre hareket etmek zorunda bırakmaz. Bu haklı beklenti ve hukukun üstünlüğünün bağlayıcılığı arasındaki farktır. Haklı beklentinin karar mercie belirli bir yolda davranma zorunluluğu getirmesi ona hukuk kuralı gibi davranmakla eşdeğerdir"¹⁰³. Diğer taraftan 1969 yılından bu güne kadar İngiliz idare hukukunda uygulanan haklı beklentinin korunmasının yazılı bir hukuk kuralına dayanmayıp¹⁰⁴ içtihadı bir nitelik taşıdığını ifade etmek gerekir¹⁰⁵.

¹⁰⁰ **ERKUT**, Hukuka Uygunluk Bloku, s. 64; Hukuk devleti ilkesi de istikrarlı ve güvenli bir durum yaratmasından dolayı aynı amaca hizmet eder, **RAZ, Joseph**, (Çev. Bilal Canatan), "The Rule of Law and Its Virtue", Hukuk Devleti Hukuki Bir İlke Siyasi Bir İdeal, Ankara, 2008, s. 158.

¹⁰¹ **MUZAFAR**, p. 117; **ERKUT**, Hukuka Uygunluk Bloku, s. 19; **OĞURLU**, s. 35; **KÜÇÜK**, s. 372.

¹⁰² **TEN BERGE - WIDDERSHOVEN**, p. 422; **OĞURLU**, s. 220; **ALTINDAĞ**, s. 9; Haklı beklentinin korunması hukukun genel bir ilkesi ise -ki öyle- bir uyumsuzlukta uygulanıp diğerinde uygulanmaması mümkün değildir. Ayrıca böyle bir uygulama hak ve nesafet ile eşitlik ilkelerine aykırı olup, emsal uyumsuzluklarda farklı sonuçların ortaya çıkması adalete olan güvenin sarsılmasına yol açacaktır.

¹⁰³ Nkl. **JAYASINGHE**, p. 24.

¹⁰⁴ **TEN BERGE - WIDDERSHOVEN**, p. 427.

¹⁰⁵ **BARAK - EREZ**, p. 584; Bu ilkenin içtihadı bir niteliği haiz olması hukukun esnekliğinin sağlanması açısından müspet ancak hukuki belirsizliği de beraberinde getirmesi açısından menfi sonuçları bulunmaktadır, **GÖZLER**, Hukuka Giriş, s. 139.

Hukukun genel ilkelerinin normlar hiyerarşisindeki yeri ve etkinliği tartışmalı olmakla birlikte¹⁰⁶, hukukun genel ilkelerine uyulması en başta hukuk devleti ilkesinin bir gereğidir¹⁰⁷. Fransız hukuk öğretilerinde hukukun genel ilkeleri normlar hiyerarşisinde ne anayasadan üstün ne de onunla eşdeğerdedir. Hukukun genel ilkeleri anayasanın altında bulunmakla birlikte normlar hiyerarşisinde kendisinden alt mertebede yer alan düzenlemeler üzerinde etkiye sahiptir¹⁰⁸. Başka bir ifadeyle, Fransız Danıştay'ı verdiği birçok kararda, idarenin hukukun genel ilkelerine bağlı olması gerektiğini vurgulamaktadır¹⁰⁹.

¹⁰⁶ Hukukun genel ilkelerinin anayasanın altında kanunların üstünde, kanunların altında idarenin düzenleyici işlemlerinin üstünde, kanunlarla aynı kademede, son olarak anayasal nitelikte olduğuna dair farklı görüşler bulunmaktadır, **ERKUT**, Hukuka Uygunluk Bloku, s. 56; Hukukun genel ilkelerinin anayasa üstü normlar olmasının yanı sıra anayasadan da tamamen bağımsız olmadığı, bu sebeple yasama fonksiyonu yerine getirilirken hukukun genel kaidelerine uymanın gerekli olduğu belirtilmiştir, **UYGUN, Oktay**, Kamu Hukuku İncelemeleri, İnsan Hakları, Demokrasi, Hukuk Devleti, Egemenlik, 2. Baskı, İstanbul, 2013, s. 400; Hukukun genel ilkelerinin anayasanın da üstünde bulunduğu ve kanun koyucunun takdir yetkisini sınırladığı ya da en azından anayasa ile eş düzeyde bulunduğu ifade edilmiştir, **KABOĞLU**, s. 311; Normlar hiyerarşisinin en üst basamağında anayasanın bulunduğu bu sebeple hukukun genel ilkelerinin anayasanın üstünde değerlendirilmesine olanak bulunmadığı ve kanunun altında tüzüğün üstünde bir yerde bulunduğu ifade edilmiştir, **GÖZLER**, Hukuka Giriş, s. 186, 192; Türk hukuk sisteminde hukukun genel ilkelerinin anayasal niteliği haiz bulunduğu ifade edilmiştir, **ERKUT**, Hukuka Uygunluk Bloku, s. 62; Anayasa Mahkemesi'nin 1971 yılında verdiği bir kararda anayasa ile hukukun genel ilkelerinin aynı konumda olduğuna hükmettiği ancak, Danıştay'ın hukukun genel ilkelerinin hiyerarşik konumunu belirlemede tereddüt yaşadığı ifade edilmiştir, **BEREKET**, s. 11; Türk Anayasa Mahkemesinin 22.12.1964 tarih ve E. 1963/66, K. 1964/76 sayılı kararında yer alan "Kanunlarımız, Anayasanın açık hükümlerinden önce hukukun bilinen ve bütün uygar ülkelerde kabul edilen prensiplerine uygun olmalıdır" içtihadı ile birlikte hukukun genel ilkelerinin anayasal değerinde olduğu ancak anayasa da yer alan diğer kurullarla aynı nitelikte olmadığı ifade edilmektedir, **SEVER, D. Çiğdem**, Danıştay Kararları Işığında İdare Hukukunda Kazanılmış Haklar, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 2006, s. 65-66; Bu görüş hukukun genel ilkelerinin kanuna aykırı olamayacağı savıyla eleştirilmektedir, **YAŞAR**, s. 89

¹⁰⁷ **ALİEFENDİOĞLU, Yılmaz**, "Hukuk-Hukukun Üstünlüğü-Hukuk Devleti", Ankara Barosu Dergisi, S. 2, 2001, s. 34; Kanunların üstünde olan ve kanun koyucu tarafından bozulamayan hukukun genel ilkelerinden ayrılan devletin, meşruiyetini de kaybedeceği ifade edilmektedir, **ÇAĞLAYAN**, "Anayasa Mahkemesi Kararlarında Hukuk Devleti İlkesi", s. 45; Hukukun genel ilkelerine aykırı bir düzenleme hukuk devleti ilkesinin ihlali niteliğindedir, **ERKUT**, Hukuka Uygunluk Bloku, s. 83; **ÖZER, Attila**, Anayasa Hukuku Genel İlkeler, Güncelleştirilmiş 3. Baskı, Ankara, 2009, s. 106-107; **KÜÇÜK**, s. 372.

¹⁰⁸ **OĞURLU**, s. 37; Fransız hukukunda hukukun genel ilkeleri normlar hiyerarşisinde kanuna eşit bir konumda yer almaktadır, **YAŞAR**, s. 89.

¹⁰⁹ **OĞURLU**, s. 36-37; Fransız Anayasa Konseyinin bazı kararlarında hukukun genel ilkelerinin kanunlarla eş konumda olduğu, özellikle eşitliğe ilişkin bazı içtihatlarında anayasa ile aynı değerinde olduğu ifade edilmektedir, **SEVER**, s. 594.

Ülkemiz açısından, Anayasanın 138. maddesinin¹¹⁰ yorumlanması suretiyle hukukun genel ilkelerine, idare makamların riayet etmesinin bir zorunluluk olduğu da unutulmamalıdır¹¹¹.

Bu ayrımın yapılması ve haklı beklenti ilkesinin hukuki niteliğinin belirlenmesi, sonuçları açısından son derece önemlidir. Haklı beklenti ilkesinin hukukun genel ilkesi olarak kabul edilmesi durumunda, yargı organları önlerine gelen uyuşmazlıklarda bu ilkeyi uygulamak zorunda kalır. İdarenin haklı beklentiye sebep olduğunun yargı organı tarafından tespit edilmesi durumunda, işlemin iptali veya işlemde ya da eylemden kaynaklanan zararın tazmini yolunda karar vermesi gündeme gelir¹¹². Aksi durumda haklı beklentinin kamu yönetiminde bir ilke olarak kabul edilmesi söz konusu olur ki, bu ilkeye riayet edilmemesi durumunun bir yaptırımını olmaz. Türk hukukunda haklı beklentinin korunması ilkesi gerek doktrin gerekse yargı kararlarına göre hukukun genel bir ilkesi olarak yasama ile yargı organlarının ve özellikle idarenin tasarruflarında uyması gereken bir kaidedir¹¹³.

Hukukun genel ilkelerinden biri olarak kabul ettiğimiz "haklı beklentinin korunması ilkesinin hukukun başka bir ilkesi ile çatışacak olursa ne olur?" sorusunun da burada cevaplanmasında fayda vardır. Öncelikle haklı beklenti ilkesinin, hukukun tüm genel ilkeleriyle çatışması mümkün değildir. Nitelikleri gereği bazı ilkeler (kazanılmış haklara saygı, idari işlemlerin geriye yürümesi yasağı, idari istikrar, hukuki güvenlik gibi) haklı beklenti ilkesiyle aynı amaca hizmet etmektedir. Benzer amaca hizmet eden hukukun diğer genel ilkelerinin haklı beklentinin korunması ilkesiyle çatışması mümkün değilken, bazı ilkelerin haklı beklentinin korunması ilkesiyle uyumlu olmadığı görülmektedir.

¹¹⁰ **Anayasa-m.138:** "Hâkimler, görevlerinde bağımsızdırlar; Anayasaya, kanuna ve hukuka uygun olarak vicdanı kanaatlerine göre hüküm verirler".

¹¹¹ **ERKUT**, Hukuka Uygunluk Bloku, s. 19; **OĞURLU**, s. 35; **KÜÇÜK**, s. 372.

¹¹² **ALTINDAĞ**, s. 8; Haklı beklenti ilkesinin hukukun genel ilkesi olarak kabul edilmesi durumunda yerindelik denetimine yol açabileceği vurgulanmıştır, **SEVER, D. Çiğdem**, Danıştay Kararları Işığında İdare Hukukunda Kazanılmış Haklar, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 2006, s. 53.

¹¹³ **AKBULUT**, s. 348, 353; **ATAY, Ender Ethem**, İdare Hukuku, 4. Bası, Ankara, 2014, s. 448.

Birbiriyle çatışan hukukun genel ilkelerinden hangisinin diğerine üstün geleceği konusu tartışılmış ve hukukun genel ilkeleri arasında bir hiyerarşinin bulunup bulunmadığı hususunda iki görüş ortaya çıkmıştır.

RIVERO, hukukun genel ilkeleri arasında bir hiyerarşiden söz etme olanağının bulunmadığını, idari yargı hâkiminin birbiriyle çatışan ilkeler arasında "uzlaştırmaya" gitmesi gerektiğini, her iki ilkenin çeşitli farklarının bağdaştırılmasının zorunlu olduğunu vurgulamıştır¹¹⁴.

GENEVOIS'e göre; anayasallık bloğu içinde yer alan hukukun genel ilkeleri biçimsel açıdan birbirlerine eşit olmakla birlikte maddi açıdan hukukun genel ilkelerinin üstünlük dereceleri birbirinden farklıdır. "Maddi hiyerarşi" kavramı temelinde ortaya atılan bu görüşe göre, hukukun genel ilkeleri arasında zamana da bağlı olarak bir hiyerarşiden söz edilmektedir¹¹⁵.

ERKUT, Türk idari yargısında çatışan normların uzlaşma yöntemiyle çözüme kavuşturulduğunu¹¹⁶, ölçülülük ilkesinden yararlanılarak "maddi hiyerarşi" kıstasından ziyade "uzlaşma" yönteminin uygulanması gerektiğini savunmaktadır¹¹⁷.

¹¹⁴ **RIVERO, Jean**, "La jurisprudence du Conseil constitutionnel et le principe de liberté proclamé par la Déclaration de 1789", in La déclaration des droits de l'homme et du citoyen et la jurisprudence, colloque des 25 et 26 mai 1989 au Conseil Constitutionnel, Puf., Paris, 1989, p. 81'den akt. **ERKUT**, Hukuka Uygunluk Bloku, s. 96; Avrupa Konseyi "savunma haklarına saygı", "adli ve idari yargının ayrılığı", "adli yargının bireysel hak ve özgürlüklerin bekçisi olduğu" ilkelerinin çatıştığı 23.01.1987 tarihli "Conseil de la Concurrence" kararında, "uzlaşma" yöntemini uygulayarak "savunma haklarına saygı" ilkesini öne çıkarmıştır, **ERKUT**, Hukuka Uygunluk Bloku, s. 99.

¹¹⁵ Genevois kişi özgürlüğü, düşünce ve vicdan hürriyeti, basın özgürlüğü gibi ilkelerin diğer ilkelere nazaran daha baskın nitelikte olduğunu düşünmektedir, **GENEVOIS, Bruno**, débats in La déclaration des droits de l'homme et du citoyen et la jurisprudence, colloque des 25 et 26 mai 1989 au Conseil Constitutionnel, Puf., Paris, 1989, p. 66'dan akt. **ERKUT**, Hukuka Uygunluk Bloku, s. 96.

¹¹⁶ Danıştay 10. Dairesi, T. 21.02.1984, E. 83/869, K. 84/322; Askeri Yüksek İdare Mahkemesi 2. Dairesi, T. 29.12.1992, E. 91/74, K. 92/913, nkl. **ERKUT**, Hukuka Uygunluk Bloku, s. 102-103.

¹¹⁷ **ERKUT**, Hukuka Uygunluk Bloku, s. 103; Ronald Dworkin tarafından savunulan "üçüncü kuram" görüşünde de hukukun genel ilkeleri arasında bir hiyerarşinin bulunmadığı çelişki durumunda ölçülülük ilkesi kullanılarak uzlaştırmaya gidilmesi gerektiği savunulmaktadır, **SEVER**, s. 595-597.

Hukukun genel ilkeleri arasındaki çatışmanın "üst düzenleme alt düzenlemeyi ilga eder [*lex superior derogat legi inferiori*]", "sonraki düzenleme önceki düzenlemeyi ilga eder [*lex posterior derogat legi priori*]" veya "özel düzenleme genel düzenlemeyi ilga eder [*lex specialis derogat legi generali*]" mantığından hareketle çözülemeyeceği ortadadır¹¹⁸.

Hukukun genel ilkeleri arasındaki çatışmanın çözümü şu şekilde olmalıdır:

- i. Çatışma yaşanan hukukun genel ilkeleriyle korunmak istenen amaçlara bakılmalıdır. Çatışan hukukun genel ilkelerinden hangisi bireyi güçlü olan devlet karşısında koruyorsa o ilkenin tatbiki gerekir¹¹⁹. Her ne kadar anayasamız hürriyet-otorite dengesinde otorite ağırlıklı oluşturulmuş olsa da, hukuk devleti ilkesinin bir gereği de egemenliğin kaynağı olan bireyin üstün tutulmasıdır.
- ii. Çatışma yaşanan hukukun genel ilkelerinden her ikisi de bireyi koruyorsa, korumanın derecesine dikkat edilmelidir. Bireyi daha çok koruyan, bireyin temel hak ve hürriyetlerine daha az müdahale getiren hukukun genel ilkesi diğerine tercih edilmelidir.
- iii. Çatışma yaşanan hukukun genel ilkelerinden her ikisi de devleti koruyorsa hukuk devleti ilkesine en fazla hizmet eden ilke olayın şartları da dikkate alınarak hâkim tarafından belirlenmelidir. Bu tercihte çatışma yaşanan ilkeleri

¹¹⁸ "Üst-alt düzenleme", "önceki-sonraki düzenleme" veya "genel-özel düzenleme" ile çözülemeyecek çatışma durumu "gerçek çatışma [*antinomie*]" olarak ifade edilmektedir. Her ne kadar bu çatışma durumu hukukun genel ilkeleri kapsamasa da kısaca değerlendirmekte fayda vardır. Gerçek çatışma durumunda iki çözüm önerisi getirilmiştir. Bunlardan ilki Prof. Dr. Yaşar Karayalçın'a aittir. Buna göre; çatışan hükümler birbirini ortadan kaldırır ve ortaya bir kanun boşluğu çıkar. Çıkan bu boşluk ise Medeni Kanununun 1. maddesine göre hâkim tarafından doldurulur. Bu görüş kamu hukukunda hâkimin hukuk yaratmasından söz edilemeyeceği savıyla Prof. Dr. Kemal Gözler tarafından eleştirilmektedir. İkinci çözüm önerisi ise Fıkıh tartışmalarında yapılmaktadır. Bu görüş Mecelle'nin 5. maddesinde "bir şeyin, bulunduğu hal üzere kalması asıldır", 6. maddesinde "kadım kıdemi üzre terkolunur", 56. maddesinde "beka, ibtidadan esheldir" şeklinde yer alan hükümlerin tatbikini öngörür. Bu durumda ise mevcut durum ne ise o durumun devamı sağlanır, **GÖZLER**, Hukuka Giriş, s. 353; **ŞİMSİRGİL, Ahmet - EKİNCİ, Ekrem Buğra**, Ahmet Cevdet Paşa ve Mecelle, 5. Baskı, İstanbul, 2013, s. 94-95, 130.

¹¹⁹ Avrupa Konseyi 25.07.1979 tarihli "Dehaene" kararında "kamu hizmetlerinin sürekliliği ilkesini" sağlamak amacıyla "grev hakkı"ni engelleyen bir kanuni düzenlemenin ilgili hükmünü iptal etmiştir, **ERKUT**, Hukuka Uygunluk Bloku, s. 98-99.

destekleyen hukukun diğer genel ilkelerinin bulunup bulunmadığı da araştırılır. Başka ilkelerle de desteklenen hukukun genel ilkesi dikkate alınır.

- iv. Çatışan hukukun genel ilkeleri arasında birey-devlet koruma amacı yoksa Anayasanın değiştirilemez ve değiştirilmesi teklif dahi edilemez ilk üç hükmüne özellikle de hukuk devleti ilkesine en fazla katkı sağlayan ilke diğerinden daha üstün tutulmalıdır.

Haklı beklenti, mutlak bir kavram değildir. Haklı beklenti ilkesi diğer hukuki kavramlarla kendi sınırlarını ve çıkar çatışmalarını çizer. Haklı beklentinin korunması ilkesiyle kanunilik ilkesi, kamu hizmetlerinin uyarlanması ilkesi, ayrımcılık yasağı gibi ilkelerin çatışması mümkündür.

Haklı beklentinin korunması ilkesi ile kanunilik ilkesi çatışması durumunda "Dame Cachet" olayı doğrultusunda¹²⁰ haklı beklenti ilkesinin kabul edileceği söylenebilir. Benzer bir tartışma kazanılmış hak ile kanunilik ilkesi arasında yapılmış ve kazanılmış hakkın dayanağının hukuk devleti olması, hukuk devletinin ise anayasal düzeyde korunması sebebiyle kazanılmış hakkın kanunilik ilkesine üstün tutulması gerektiği kanaatine ulaşılmıştır. Ancak kazanılmış hak ile çevre sağlığının korunması konusunda çıkan bir uyuşmazlıkta yapılan tercihte kazanılmış hak ihmal edilmiştir¹²¹.

¹²⁰ "Dame Cachet", [03.10.1922], D. 3/11-22, Rec. 790; **SCHÖNBERG**, p. 25; **OĞURLU**, s. 37; **SNODGRASS**, p. 27, fn. 115; Söz konusu dava hak yaratıcı işlemlerin geri alınmasına ilişkindir. Bu davada Conseil d'État idari işlemin geri alınmasının hukuka aykırı olması ve kesinleşmemiş olması gerektiğine bağlı olduğuna karar vermiştir, **GÖZLER - KAPLAN**, s. 411.

¹²¹ **SEVER**, s. 599-600; İlk bakışta haklı beklenti ilkesi ile kanunilik ilkesi bir çatışma içinde gözükmemektedir. Ancak bu iki ilke arasında gerçek anlamda çatışma bulunmamaktadır. Ayrıntılı bilgi için bkz. **HILSON, Chris**, "Policies, the Non-Fetter Principle and the Principle of Substantive Legitimate Expectations: Between a Rock and a Hard Place?", *Judicial Review*, 2006, p. 289; Kanunilik ve hukuki güvenlik ilkesi birbiriyle çatışır. Başvuranın beklentisi meydana geldiğinde diğeri esas korumayı beklerken, idare maddi haklı beklenti doktrinini inkâr etmek ister. İdarenin toplum yararına en iyi davranma görevi engellenmemelidir, ancak bireyin yönetimin iradesine olan güveni de korunmalıdır, **ROBERTS**, p. 114; "Hukuki güvenliğe saygı ilkesi, çok önemli olsa da, mutlak biçimde uygulanamaz, uygulaması kanunilik ilkesi ile bir arada götürülmelidir; bu iki ilkedeki hangisinin üstün geleceği, her somut olayda kamu yararı ile çatışan özel yarara göre belirlenir", **BERKSOY**, s. 77.

Kamu kurumu bireye makul seviyede dayanarak ve gizliliğini belirli bir yöntemle uygulayarak beyanda bulunmuş olabilir. Beyanat, haklı beklenti yarattığında yetki bu yönde kullanılır. Bu anlamda hukuki kesinlik ilkesi bireylerin hareketlerini bu çerçevede planladığını gösterir. Ancak bu noktada bu ilke ile kanunilik ilkesi arasında bir çatışma çıkar. Kanunilik ilkesinin bu bağlamda iki farklı anlamda bulunabileceğini anlamak önemlidir. Öncelikle kamu kurumları yetkileri dâhilinde beyanda bulunabilir ancak bununla birlikte belirli bir mesele ile ilgilenmek adına yetkileri dâhilinde idari ölçütler yayımlanabilir. Tedbir almak amacıyla bu yeni ölçütlerin yasaya uygunluğu ile ilgili yeni testler uygulanabilir. Bireyler ilk beyana ya da politikanın orijinal metnine güvenebilir. Bireyin bunu yapabilmesi kamu kurumlarının gizliliği önünde bir engel haline gelebilir. Kamu kurumları, kamu yararına politika üretme noktasında bu engelden etkilenebilir. Bu gibi durumlarda kanunilik ilkesi, açık bir şekilde gizlilik önünde engeldir ve yetki aşımı söz konusudur. İkinci olarak beyanın kendisi kamu kurumunun ya da beyanı yapan görevlinin yetkisi dışında kalır. Bu durumda kanunilik ilkesi kendisini gösterir ve beyan yetki aşımı sebebiyle idareyi bağlamaz¹²².

Haklı beklenti aynı zamanda kamu hizmetlerinde uyarılma ilkesi ile çatışabilir. Bu durumda da baskın kamu yararı yoksa haklı beklenti korunmalıdır. Ayrıca kamu hizmetlerinin değişen şartlara uyarlanması sağlanırken haklı beklentilerin de korunması mümkün olabilir. Çatışan hukukun genel ilkeleri arasında hakkaniyetli bir tercih yapmak, sadece somut olaya ilişkin bir durumdur. Mevcut durum ve olayın şartlarına göre çatışan hukukun genel ilkeleri arasında yapılan seçim, bir ilkenin geçersizliğine diğerinin ise her zaman üstünlüğünü gerektirmez¹²³.

¹²² **CRAIG**, Administrative Law, 640-641; **TALAGALA**, p. 4-5; Haklı beklenti ilkesi ve kanunilik ilkesi arasında çatışma olabilir. Bu bağlamda, kanunilik ilkesinin iki farklı anlamı olduğunu anlamak önemlidir: Birincisi, bir kamu organı kendi yetkisinde bir beyanda bulunur, ancak kamu organı bu beyandan ayrılmayı isteyebilir. Birey ise bu beyana güvenebilir. Yetki kurallarına uyularak yapılan beyana güvenen bireylerin haklı beklenti korunmalıdır. İkincisi, kamu idaresinin beyanı, yetkisi dışında bir konuya ilişkin olabilir. Bu durumda kanunilik ilkesi baskın gelir, **MONIKA**, p. 51-52.

¹²³ **SEVER**, s. 599; Haklı beklenti ilkesi bir taraftan birey için kesinlik ve adalet arasında, diğer taraftan esneklik ve kamu yararına arasında bir denge kurulmasını gerektirir, **FREEDMAN**,

D. HAKLI BEKLENTİ İLKESİNİN BENZER KAVRAMLARDAN AYRILMASI

1. Kazanılmış (Müktesep) Hak

"Kazanılmış (müktesep) hak [*acquired rights*]" ile "haklı beklenti [*legitimate expectation*]" kavramları birbiri ile yakından alakalı kavramlardır¹²⁴. Danıştay'ın eski tarihli kararları incelendiğinde haklı beklentinin kazanılmış hak ilkesi kapsamında korunduğu görülmektedir. Danıştay kararlarında kazanılmış hak seviyesine ulaşmayan durumların haklı beklenti olduğu ve bunun Türk idari yargısında korunmadığı bazı eski tarihli kararlarda ifade edilmesine rağmen güncel kararlarda haklı beklentinin korunduğu görülmektedir¹²⁵.

Judith - VELLA, John, "HMRC's Management of the U.K. Tax System: The Boundaries of Legitimate Discretion", Legal Research Paper Series, No. 73, November 2012, p. 102.

¹²⁴ **OĞURLU**, s. 34; **ALTINDAĞ**, s. 17; **ÖZCAN**, s. 61; **GÖKYURT, Fatih**, İdare Hukukunda Kazanılmış Hak ve Müesses Durum, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 2007, s. 29; Mahkemelerin kazanılmış hak ile haklı beklentiyi birbirine karıştırdığı, bazen doktrinin en temel kavramlarını yanlış anladığı ve "makul olmayan haklı beklenti" ya da "haklı beklentilerin yasal dayanağı yoktur" gibi cümleler kurdukları veya bazen haklı beklentiler ile kazanılmış hakları eşit saydıkları görülmektedir. Öncelikle beklentiler haklı ve makul ya da haksız ve mantıksız olabilir. Mahkemeye göre beklentiler haklı ise, mevcut durum analiz edilip "dengeleme testi" uygulanarak baskın gelen bir kamu yararı olduğuna hükmedilirse sukût-ı hayâle uğratılabilirler. İkincisi eğer beklentiler haklı ise neden mantıksız oldukları kararın hiçbir yerinde belirtilmemiştir. Üçüncüsü haklı beklentiler iddiasında bulunmanın temelden yoksun olmadığı bazı durumlarda davacının talep ettiği konuda bir menfaati olsa da bu menfaat bir hak değildir. Bu nedenle beklentilerin hukuki bir dayanağı olmadığını söylemek (kamu idaresinin beyan, vaat veya istikrarlı geçmiş uygulamasının aksine) haklı/makul beklentiler doktrininin uygulanması açısından alakasızdır, **ABBAS, Qaisar**, "Doctrine of Legitimate Expectations: Prospects and Problems in Pakistan", Pakistan Law Journal, 2008, p. 10-12; Kazanılmış hakkın Avrupa Mahkemeleri tarafından haklı beklenti olarak kullanıldığı yönünde yanlış bir tespit de bulunmaktadır, **ÇAĞLAR, Selda**, "Hukuk Devleti Açısından Hukuki Belirlilik-Hukuk Güvenliği İlişkisi", Kamu Hukukçuları Platformu, Hukuk Güvenliği, 8-9 Kasım 2013, Ankara, s. 60.

¹²⁵ Danıştay 5. Dairesi, T. 19.03.1996, E. 1993/7236, K. 1996/1164: "İlgili yönetmelikle idari görevlerden müfettişliğe atanana Teftiş Kurulu Başkanlığına atanma yolu kapatıldığından; ilgililerin, idari görevden müfettişliğe geçmelerine olanak tanıyan yönetmelik hükümlerini göz önünde bulundurarak idarenin güvenilirliği ve idarede istikrar prensibinden hareketle sınavla gelen müfettişlerle aynı haklara sahip oldukları konusunda haklı beklenti içine girdiklerinin kabulü mümkün değildir. Ayrıca esasen var olmayan bir hakkın korunması da hukuken mümkün olmadığından davacının iptal isteğinin reddi gerekir", www.uyap.gov.tr, e.t. 02.12.2015; Anayasa Mahkemesi, T. 25.03.2015, Başvuru No: 2013/1426; Anayasa Mahkemesi, T. 11.12.2014, Başvuru No: 2012/928; Anayasa Mahkemesi, T. 26.06.2014, Başvuru No: 2012/931; "Hakkın tam olarak kazanılmamış olduğu bazı hallerde, özellikle ekonomik hayatın gerekleri ve hukuki güvenlik anlayışı, hakkın ileride mevcut olacağına dair hukuki umudu ifade

Diğer taraftan Danıştay kararları incelendiğinde kazanılmış hak ile haklı beklentinin korunması ilkesinin birbirinden kesin sınırlar ile ayrılmadığı gözlenmektedir. Haklı beklentinin kazanılmış hak olarak kabul edilip korunduğuna ilişkin yargı kararlarına da rastlamak mümkündür. Örneğin Danıştay henüz son sınıfa geçmemesine rağmen, üst sınıfa ilişkin ders alınmasını engelleyen yönetmelik hükmünün iptali için üçüncü sınıf öğrencisi tarafından haklı beklenti talebiyle açılan davada kazanılmış hakkın ihlalden dolayı hukuka aykırılık bulunduğu karar vermiştir¹²⁶.

---

eden bir kısım meşru beklenti hallerinin de mülkiyet hakkının güvence kapsamına dâhil edilmesi gereğini ortaya koymaktadır. Ancak bu hallerde, hakkın kazanılacağı yönünde salt bir umudun ötesinde kişinin, hakkın mevcudiyeti yönünde meşru bir beklentisi olması gerekir", www.sinerjimevzuat.com.tr, e.t. 10.10.2015.

¹²⁶ Danıştay 8. Dairesi, T. 04.05.2005, E. 2004/5084, K. 2005/2119: "Uyuşmazlık, Hukuk Fakültesinde öğrenci olan davacı tarafından Lisans Eğitim-Öğretim Süreleriyle Sınav ve Değerlendirme Esaslarına İlişkin Yönetmeliğin ilgili maddesinin değiştirilmesine ilişkin değişikliğin ve davacının bir üst sınıfa devam ettirilmemesine ilişkin işlemin iptali isteminden doğmuştur. Yönetmelik hükümlerine göre 4. sınıfa kayıt yaptırabilmek için gerekli olan ikinci sınıfın en çok iki dersi dışındaki tüm derslerinden başarılı olmak şartını yerine getirdiği, bu dönemdeki yönetmelik hükümlerinin kendi lehinde olması, kendisi için kazanılmış hak teşkil etmesi nedeniyle yeni çıkarılan yönetmelik hükümlerinin davacı hakkında uygulanmak istenmesinin idare hukukunun genel ilkelerinden olan kazanılmış hak ile idari istikrar ilkelerini zedeleyici nitelikte olduğu anlaşıldığından, tesis edilen işlemde hukuka uyarlık bulunmamaktadır. Bu durumda, mahkeme kararının dava konusu işlemin iptali isteminin reddine ilişkin kısmında hukuki isabet görülmemiştir"; Esasında haklı beklenti çerçevesinde çözümlenmesi gereken ancak kazanılmış hak olarak korunan kararlardan bazıları şu şekildedir: Danıştay İdari Dava Daireleri Kurulu, T. 17.10.1996, E. 1996/146, K. 1996/475: "...davacıya dava konusu Yönetmelik değişikliğinden önceki kurallara göre verilmiş olan karnenin, karne verilmesi için öngörülen görev süresinin uzatılması nedeniyle, yenileme süresi olan üç yıllık sürenin bitiminde, yenilenmemesi durumunun ortaya çıkacağı, davacının, sahip olduğu karne ile uzun yıllar, değişik işler üstlendiği ve bu zaman diliminde müteahhitlik işlerini yapabilecek bilgi ve tecrübeye sahip olduğunun kabul edildiği göz önüne alındığında, kazanılmış hakkının bulunduğu kabulünün zorunlu olduğu, Yönetmeliğin 11 inci maddesinde karnelerin, verildikleri tarihten başlayarak üç yıl için geçerli olacağı ve ilgilinin talebi üzerine yenileneceği kuralı yer aldığından, daha önceki yönetmelik değişikliklerinde, karne almaya hak kazanma süresi yönünden kazanılmış hakların korunacağına ilişkin kurallar getirildiği; bu durumda, yönetmelik değişikliğinde, karne almaya hak kazanma süresi yönünden, kazanılmış hakların korunması yönünde bir kural getirilmemiş olması nedeniyle yapılan noksan düzenlemenin mevzuata aykırı olduğu gerekçeleriyle, Yönetmeliğin 8/III/B/6/c maddesi yönünden davanın reddine, Yönetmelikte, müteahhitlik karnesi almaya hak kazanma süresi yönünden kazanılmış hakların korunmasına yönelik bir kural getirilmemiş olması nedeniyle yapılan noksan düzenlemenin ise iptaline karar verilmiştir"; Danıştay 8. Dairesi, T. 15.09.1998, E. 1998/2461, K. 1998/2571: "Uyuşmazlık, 1994 yılında...Üniversitesi,...Tıp Fakültesine kaydını yaptıran ve birinci sınıfta bazı derslerden başarısız olması nedeniyle 1995-1996 öğretim yılında sınıf tekrarı yapan davacının, Öğretim ve Sınav Yönetmeliğinin 1995 yılında değiştirilen hükümleri yerine eski yönetmelik hükümlerine tabi olması gerektiği yolundaki başvurusunun reddine ilişkin tıp fakültesi dekanlığı işleminden doğmuştur. ... Tıp Fakültesi Öğretim ve Sınav Yönetmeliğinin 20. maddesi 12.08.1995 tarih ve 22372 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe giren...Üniversitesi Tıp Fakültesi ve...Tıp Fakültesi Öğretim ve Sınav

Esasında haklı beklenti davası olmasına rağmen kazanılmış hak talepli açılan davalarda reddedildiğine ilişkin örnekler de bulunmaktadır. Örneğin doçentlik sınavı başvuru süresinin sona ermesine az bir süre kaldığı dönemde uygulamaya konulan şartların müktesep hakları ihlal edici nitelikte bulunduğu¹²⁷, emniyet amiri olan kişinin bir üst rütbeye yükseltilmesi için gerekli süreyi tamamlaması ancak henüz yükseltme işlemi yapılmadan yeni düzenleme ile sürenin uzatılması ve sınav şartı getirilmesi sebebiyle kazanılmış haktan söz edilemeyeceği¹²⁸, üçüncü sınıfta okuyan üniversite öğrencilerinin sınav yönetmeliği değişikliğinden olumsuz etkilenmesi ve bu öğrencilerin yönetmelik değişmeden önceki şekli yürürlükte iken okula başlamış olduğunun kazanılmış hak olarak değerlendirilemeyeceği¹²⁹, yeni düzenleme ile KPYDS'de başarılı bir sonuç elde edilmesi durumunda doktora

---

Yönetmeliğinin Bazı Maddelerinin Değiştirilmesi ve İki Geçici Madde Eklenmesine Dair Yönetmeliğin 2. maddesiyle değiştirilmiş olup, söz konusu maddede, yıl sonu veya bütünleme sınavlarında başarı notu 100 tam not üzerinden 60 nota yükseltilmiş, geçici 2. maddesinde de bu yönetmeliğin 20. maddesinde yapılan değişikliğin 1995-1996 öğretim yılından itibaren 1. yılda okuyan öğrencilerden başlamak üzere uygulanacağı belirtilmiştir. Dosyanın incelenmesinden, 1994-1995 öğretim yılında...Tıp Fakültesine kaydını yaptıran davacının, 1. ve 2. sömestrde bazı derslerden başarısız olması nedeniyle, 1995-1996 öğretim yılında başarısız olduğu derslerden ders tekrarı yaptığı, bu arada 12.08.1995 günlü ve 22372 sayılı Resmi Gazetede yayımlanarak yürürlüğe giren öğretim ve sınav yönetmeliğinin 20. maddesinde yapılan değişiklik ile yıl sonu ve bütünleme sınavlarındaki başarı notunun 100 tam not üzerinden 60 nota yükseltilmesi üzerine, davacının 1994-1995 yılında Fakülteye kaydını yaptırdığından bahisle değişikliğin hakkında uygulanmaması gerektiği yolunda idareye yaptığı başvurusunun, 1995-1996 öğretim yılında 1. sınıfta olduğu gerekçesiyle reddedildiği anlaşılmıştır. Yukarıda anılan yönetmeliğin geçici 2. maddesinde, 20. maddede yapılan değişikliğin 1995-1996 öğretim yılından itibaren 1. yılda okuyan öğrencilerden başlayacağı öngörülmüş olup, 1994-1995 öğretim yılında okula başlayan ve 1. yılını tamamlayan, ancak ders tekrarı yapan davacı yönünden eski yönetmelik hükmü kazanılmış hak oluşturacağından, hakkında yeni yönetmelik hükümlerinin uygulanması gerektiği yolunda oluşturulan işlemde hukuka uyarlık görülmemiştir", www.uyap.gov.tr, e.t. 02.12.2015.

¹²⁷ Danıştay 8. Dairesi, T. 25.04.2002, E. 2001/2179, K. 2002/2463; Ancak benzer nitelikte başka bir davada Danıştay kazanılmış hak olarak değerlendiremeyeceğini belirttikten sonra aslında haklı beklentinin temel ve belki de Türk hukuku açısından en güçlü dayanakları arasında takdir edilen nesafet gereğince ve geçiş hükmü eksikliğinden dolayı davayı kabul etmiştir. Danıştay 8. Dairesi, T. 30.04.2003, E. 2002/693, K. 2003/1944: "...Uluslararası bilimsel indeks ve atıf dergilerinde en az üç adet makale yayımlanması gibi bir koşulun yerine getirilmesinin zorluğu ve bunun zamana bağlı olduğu göz ardı edilmemelidir. Böyle olunca, sözü edilen akademik koşulun ihdas edildiği ilk yılda ve ilk sınav döneminde derhal yürürlüğe konulması en azından hakkaniyet ve nesafet ilkesine aykırı olmuştur. ...koşulun yerine getirilebilmesini teminen yeterli zaman verilmek suretiyle bir geçiş hükmü konulmaması eksik düzenleme oluşturmuştur", www.uyap.gov.tr, e.t. 02.12.2015.

¹²⁸ Danıştay 12. Dairesi, T. 13.03.1996, E. 1996/5, K. 1996/797, www.uyap.gov.tr, e.t. 02.12.2015.

¹²⁹ Danıştay 8. Dairesi, T. 08.12.1998, E. 1997/4157, K. 1998/4127, www.uyap.gov.tr, e.t. 02.12.2015.

yeterlilik sınavına girilebileceği koşulu getirilmiş olduğundan eski yönetmelik çerçevesinde kayıt yaptıran ve öğrencilik statüsü devam eden doktora yeterlilik sınavını vermemiş öğrencilerin kazanılmış haklarının bulunmadığı¹³⁰, görevden ayrıldığı tarihte yürürlükte olan düzenleme hükmünde yer alan "öğretim elemanları" tabiri ile kadro koşulu aranmaksızın tekrar ayrıldığı yükseköğretim kurumuna dönmek isteyen birinin daha sonraki düzenleme ile "öğretim üyesi" olarak değiştirilen hüküm çerçevesinde kazanılmış hakkının bulunmadığı¹³¹ gibi.

Haklı beklentinin, adli yargı hukuk sisteminin uygulandığı ülkelerde ve Alman hukuk sisteminde kazanılmış hakları da kapsayacak bir biçimde genişletilerek uygulanan bir kavram olması dolayısıyla¹³² ülkemiz hukukunda benzerlik ve farklılıklarının belirlenmesi son derece önemlidir.

a. Kazanılmış (Müktesep) Hak ile Haklı Beklenti Arasındaki Benzerlikler

Kazanılmış hak ile haklı beklenti arasındaki benzerlikler şunlardır:

- i. Kazanılmış hak¹³³ ile haklı beklenti arasında temel benzerlik her iki kavramın hukuki güvenliği sağlamaya hizmet etmeleridir. İdare edilenler bu kavramlar sayesinde hukuka, dolayısıyla idareye güven duyar¹³⁴.

¹³⁰ Danıştay 8. Dairesi, T. 17.06.1997, E. 1996/3847, K. 1997/2153, www.uyap.gov.tr, e.t. 02.12.2015.

¹³¹ Danıştay 5. Dairesi, T. 15.06.1993, E. 1993/1829, K. 1993/2524, www.uyap.gov.tr, e.t. 02.12.2015.

¹³² **TRAIN, Frédéric**, Le Principe de la Confiance Légitime en Droit Communautaire: Genèse d'un Nouveau Principe Général du Droit, Mémoire DEA, Université de Bordeaux I, Vol. II, 2008, p. 543'ten akt. **ÖZCAN**, s. 121; **FORSYTH**, "The Provenance and Protection of Legitimate Expectations", p. 242-243; **OĞURLU**, s. 33.

¹³³ Kazanılmış hak "doğumu anında hukuka uygun olarak tanımlanmış ve böylece kişiye özgü, lehte sonuçlar doğurmuş, daha sonra mevzuat değişikliği ya da işlemin geri alınması gibi nedenlere rağmen, varlığını sürdüren ve hukuk güvenliği ve belirliliği amacıyla hukuk düzenince korunması gereken hak" olarak tanımlanmıştır, **OĞURLU**, s. 228.

¹³⁴ **OĞURLU**, s. 225; **ÖZCAN**, s. 61; **ALTINDAĞ**, s. 18; **YAŞAR**, s. 310; **NİYZOĞLU, Zeynep**, İmar Hukuku'nda Kazanılmış Haklar Sorunu, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Karadeniz Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Trabzon, 2008, 42-43; Avrupa Birliği hukukunda, hukuk güvenliğini gerçekleştirmek için kazanılmış haklara saygı ilkesi ile haklı beklentinin korunması ilkesinden hangisinden orantısız olarak daha fazla yararlandırıldığı belirsiz olsa da, kazanılmış hakkın boşluğunu doldurmak için haklı beklentinin korunması ilkesine başvurulduğu bir gerçekliktir, **OĞURLU**, s. 273; Bu açıdan idareye olan güven biri diğerini tamamlayan iki yarımından oluşur. Bu yarımlardan biri kazanılmış hak, diğeri ise haklı beklentinin korunmasıdır.

- ii. İki kavrama ilişkin uyumsuzluk durumunda ayrı ayrı her olayın durumuna göre hâkim tarafından şartlarının oluşup oluşmadığının takdir edilir. Bu durum idari yargının fonksiyonel olma özelliğinden kaynaklanmaktadır¹³⁵.
- iii. Kazanılmış hak, haklı beklentinin temelini oluşturması açısından iki kavram arasında bir bağlantı bulunmaktadır¹³⁶.
- iv. Her iki kavram da temel olarak "tek taraflı idari işlemler [*unilateral administrative acts*]" sonucunda ortaya çıkmaktadır. Ancak haklı beklentinin iki taraflı idari işlemlerden kaynaklanması da mümkündür.
- v. Kazanılmış hak ancak hukuka uygun durumlarda söz konusu olabilir¹³⁷. Tartışmalı olmakla birlikte haklı beklentinin de hukuka uygun bir talebe dayanması durumunda korunabileceği belirtilmektedir¹³⁸.
- vi. Her iki kavramın da kuramsal dayanakları hukuk devleti ilkesidir¹³⁹.

¹³⁵ OĞURLU, s. 225; ALTINDAĞ, s. 18; GÖKYURT, s. 11; ÇOBAN ATİK, Ayşegül, "İdare Hukukunda Kazanılmış Hak İlkesi", SÜHFD., C. 21, S. 1, 2013, s. 16; Danıştay 1. Dairesi, T. 19.12.1988, E. 1988/336, K. 1988/355: "Kazanılmış hak, objektif bir hukuk kuralının kişilere uygulanmasıyla objektif ve genel hukuki durumun kişisel bir işlemle özel hukuki duruma dönüşmesidir. Kazanılmış hakkın her olaya göre incelenmesi gerektiği başka bir anlatımla kazanılmış hak kavramının bir fonksiyonellik içerdiği doktrinde kabul edilen iş bulunmaktadır. Anayasa Mahkemesi kararıyla Danıştay içtihatlarında da kazanılmış hak kavramının konu ve kapsamının kesin sınırlarının çizilmediği ve her olaya göre, değişken olması göz önünde tutularak, konunun özelliğine göre değerlendirme yoluna gidildiği gözlenmektedir", www.sinerjimevzuat.com.tr, e.t. 15.10.2015.

¹³⁶ TEN BERGE - WIDDERSHOVEN, p. 425; ALTINDAĞ, s. 17; ÖZCAN, s. 61; OĞURLU, s. 224; "Haklı beklentiler, kazanılmış hakka saygı ve kanunların geçmişe yürümemesi ilkeleriyle yakın bağı olan hukuki belirlilik ilkesi, hukuki öngörülebilirliğim de temel unsurlarından biridir", CAN, Emre, İdari İşlemin Şekil Unsuru, İstanbul, 2016, s. 117; Kazanılmış haklar meselesinin haklı beklentinin korunması kapsamında değerlendirildiği ABAD kararları bulunmaktadır. "Delacre and Others v. Commission", [1990], Cs. C-350/88, ECR I-395; "Corus UK v. Commission", [2000], ECR I-10349; "Purvis v. Parliament", [2011], ECR II-7231; "Inglewood and Others v. Parliament", [2013], ECR. 127; Bu kararlar hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. DALKILIÇ, s. 82-83.

¹³⁷ GÖKYURT, s. 8; ÇOBAN ATİK, s. 13; ALPAR, Erol, "İdare Hukukunda Kazanılmış Hak Kavramı ve Uygulaması", AYİMD., S. 15, 2001, s. 11; Kazanılmış hakkın hukuka uygun durumlar sonucu doğabileceği, hukuka uygunluktan anlaşılması gerekenin Anayasa, yasa veyahut yönetmelik gibi herhangi bir hukuk normu olabileceği, hukuka aykırı işlemlerden kazanılmış hak doğacağı savının hukuka bağlılıkla bağdaşmayacağı belirtilmiştir, OĞURLU, s. 100-101.

¹³⁸ THOMAS, p. 57; SNODGRASS, p. 40; THOMAS, "The Relationship Between English and European Community Administrative Law", p. 291; PANDYA, p. 170; PANDYA - MOODY, p. 95; MCGILVRAY, p. 11-12; CALMES-BRUNET, p. 1081; AHMED - PERRY, p. 63; ROBERTSON, p. 160-161.

b. Kazanılmış (Müktesep) Hak ile Haklı Beklenti Arasındaki Farklılıklar

Kazanılmış hak ile haklı beklenti arasındaki farklılıklar şunlardır:

- i. Hukuken korunabilir aşamaya gelmesi için tamamlanması gereken işlem veya durumlar kazanılmış hak kavramı ile ifade edilir. Başka bir ifadeyle, kazanılmış haktan bahsedebilmek için tamamlanmış bir hukuki işlem veya durumun bulunması gerekir¹⁴⁰. Ancak haklı beklenti tamamlanmamış işlemler ve durumlarda da vatandaşların haklarının hukuken korunabilmesi gerektiğini belirten bir ilkedir¹⁴¹.
- ii. Kazanılmış hak esasında özel hukuk müessesesi olması bakımından idare hukukunda uygulama alanı çok sınırlıdır¹⁴². Haklı beklenti kavramı ise genel olarak tüm hukuk dallarında¹⁴³ uygulanabilen bir kavram olmakla birlikte,

---

¹³⁹ SCHÖNBERG, p. 13; OĞURLU, s. 225; ALTINDAĞ, s. 18; GÖKYURT, s. 24; AKBULUT, s. 352; YAŞAR, s. 310.

¹⁴⁰ THOMAS, p. 46; OĞURLU, s. 225; ÖZGÜVEN, A. Volkan, Türk Vergi Hukukunda Geriye Yürümezlik İlkesi, Ankara, 2007, s. 53; ÇOBAN ATİK, s. 14; "Kazanılmış hak, haklı beklentiler kurumunun biraz daha ileri aşaması olarak, statünün tamamen bitmesi ve hakların bütünüyle elde edilmesidir", KÖKÜSARI, s. 160.

¹⁴¹ ÖZCAN, s. 62; GÖKYURT, s. 8; ŞİMŞEK, "Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi Kapsamında Mülkiyet Hakkının Kapsamı Açısından Mevcut Mülk ve Meşru Beklenti Kavramları", s. 101; Bu sebeple önceki düzenleyici işlemin bireysel niteliğe dönüşmemesi durumlarında bile hukuken korunması gereken bir çıkardan bahsedilebilir, OĞURLU, s. 291; ÖZGÜVEN, s. 53; Somut bir örnek vermek bu aşamada yeterli olacaktır. "6494 sayılı Kanun'un 4. maddesi ile 2575 sayılı Danıştay Kanunu'nun 8. maddesinde, 19. maddesi ile 2797 sayılı Yargıtay Kanunu'nun 29. maddesinde değişiklik yapılmış, söz konusu değişiklik ile Danıştay ve Yargıtay üyeliğine seçilebilmek için hâkimlik ve savcılık mesleğinde yirmi yıl çalışmış olma şartı getirilmiştir. Söz konusu düzenleme ile Danıştay ve Yargıtay üyeliğine seçilebilmek için "birinci sınıf olma"nın yanında hakimlik ve savcılık mesleğinde yirmi yıl çalışmış olma şartı getirilerek, birinci sınıf olmanın belirleyici kriter olması kaldırılmıştır. Adı geçen düzenleme kazanılmış hak ve haklı beklenti kavramları açısından incelendiğinde, ilgili Kanun'un yayımlandığı tarih itibarıyla yargı mensupları açısından karşımıza iki farklı kategori çıkmaktadır: 1. kategori, HSYK tarafından üyeliğe seçilebilme kriterlerini taşıdığına ilişkin yayımlanan resmi listede yer alan yargı mensupları; 2. kategori, birinci sınıf olma kriterini taşımama nedeniyle yayımlanan resmi listede yer almayan yargı mensupları. 6494 sayılı Kanun'un 4 ve 19 maddeleri kazanılmış hak ve haklı beklenti kavramları açısından değerlendirildiğinde; 1. kategoride yer alan HSYK tarafından üyeliğe seçilebilme kriterlerini taşıdığına ilişkin yayımlanan resmi listede yer alan yargı mensupları açısından ortada kazanılmış bir hak olduğu, 6494 sayılı Kanun'un bu kategoride yer alan yargı mensuplarının hukuki statülerini etkilemeyeceği kanaatindeyiz. Diğer taraftan 2. kategoride yer alan birinci sınıf olma kriterini taşımama nedeniyle yayımlanan resmi listede yer almayan yargı mensupları açısından kazanılmış hakkın söz konusu olmadığı, ancak bu kişiler için ortada haklı beklenti olduğu ve bu sebeple üyelik için süre şartı getirilirken kademeli geçişi öngören bir düzenlemenin yapılması gerektiği düşüncesindeyiz", GÖKSU, s. 161-162.

¹⁴² AKYILMAZ - SEZGİNER - KAYA, s. 45; OĞURLU, s. 108.

¹⁴³ Haklı beklentinin korunması, İngiliz özel hukukuna ait bir ilke olmayıp şu anda kamu hukukunda gelişme aşamasında olan bir öğretiler, CARTWRIGHT, John, "Protecting

- ülkemiz yargı organları nazarında kazanılmış hakka oranla çok daha sınırlı bir uygulama alanına sahiptir.
- iii. Kazanılmış hak, geriye yürüme yasağının bir sonucu iken; haklı beklenti, hukuki istikrar ve hukuki güvenlik ilkelerinin bir yansımasıdır¹⁴⁴.
- iv. Haklı beklenti kavramı kazanılmış haklara nazaran uygulama ve etki alanı daha kapsamlı bir ilkedir¹⁴⁵.
- v. Kazanılmış hakkın söz konusu olduğu her durumda haklı beklenti vardır, ancak haklı beklentinin olduğu her durum için aynı şey söylenemez¹⁴⁶.
- vi. Haklı beklentinin korunması ilkesi hukuki durumların oluşumunda insanın iç dünyasındaki psikolojik durumların da dikkate alınmasını gerektirir¹⁴⁷. Bu açıdan haklı beklenti kavramı psikolojik faktörlerin de yer aldığı bir çıkara yönelik koruma içermesi sebebiyle kazanılmış haktan ayrılır¹⁴⁸.
- vii. Statüler bir hukuk dalı olan idare hukukunda genel, kişilik dışı, soyut normların bireylere uygulanarak kişisel hukuki durum oluşturması durumunda kazanılmış haktan söz edilir¹⁴⁹. Haklı beklentiden söz edebilmek için bireylere uygulanarak kişisel durum oluşturan hukuki duruma ilişkin bir sonucun varlığı her zaman gerekli değildir¹⁵⁰.

Legitimate Expectations and Estoppel in English Law", (Report to the XVIIth International Congress of Comparative Law, July 2006), Electronic Journal of Comparative Law, Vol. 10(3), December 2006, p. 6; **MANKNELL**, p. 4.

¹⁴⁴ **ÖZGÜVEN**, s. 53; **OĞURLU**, s. 177; **GÖKSU**, s. 166-167.

¹⁴⁵ **FORSYTH**, "The Provenance and Protection of Legitimate Expectations", p. 242-243; **THOMAS**, p. 46; **OĞURLU**, s. 226; **ÖZGÜVEN**, s. 53; **ÖZCAN**, s. 62.

¹⁴⁶ **ÖZCAN**, s. 135; Nitekim kazanılmış hak ile korunmak istenen menfaat bir hak iken, haklı beklenti de korunmak istenen bir beklentidir, **GÖKSU**, s. 166.

¹⁴⁷ **OĞURLU**, s. 227.

¹⁴⁸ **YANNAKOPOULOS**, p. 544'ten akt. **OĞURLU**, s. 34.

¹⁴⁹ **AKYILMAZ - SEZGİNER - KAYA**, s. 45; **ALTUNDİŞ, Mehmet**, "Hukuki Güvenlik İlkesi", Yasama Dergisi, S. 10, 2008, s. 87; **GÖKYURT**, s. 7; **ÇOBAN ATİK**, s. 12; "Kazanılmış haklar, birel bir işlem vasıtasıyla doğmuş ve tamamlanmış bir hak niteliğinde olmalarına rağmen, haklı beklentiler henüz bir idari işleme konu olmamış, olası bir hakkı korurlar", **SEVER**, "Danıştay Kararları Işığında İdare Hukukunda Kazanılmış Haklar", s. 49; Haklı beklentinin gerek bir hak olarak nitelendirilememesi gerekse bir işleme konu olabilmeleri bakımından bu görüşe muhalif kalınmıştır.

¹⁵⁰ **MANKNELL**, p. 7; **JOHNSON**, p. 50; **KOLINSKY**, "A Legitimate Expectation of a Successful Challenge", p. 165; **ALTINDAĞ**, s. 32.

- viii. Kazanılmış hak kişinin bulunduğu statüden doğması bakımından kendisi yönünden kesinleşmiş ve kişisel alacak niteliğinde dönüşmüş bir hak olması sebebiyle geçmişe yönelik bir koruma içerir. Ancak haklı beklenti, geçmişe yönelik korumanın yanı sıra henüz gerçekleşmemiş, kesinleşmemiş ancak bireyin kişisel hak niteliğine dönüşeceği umudunu içeren geleceğe etkili bir korumayı da içermektedir¹⁵¹.
- ix. Korumanın etki alanına göre yapılan ayrıma göre bir diğer farklılık ortaya çıkmaktadır. Kazanılmış hak durumunda daha önceden tesis edilen bir işlemin bulunmasından dolayı bu hakka idarenin uymaması bireyi kişisel açıdan daha fazla yıpratır ve mevcut duruma alışmak daha zordur. Ancak haklı beklentide daha önceden tesis edilen bir işlemin bulunmaması bireyin idareye olan güvenini zedelemekle birlikte kazanılmış hakka nazaran hayata uyum sağlanması açısından daha az menfi etki içerir¹⁵².
- x. Haklı beklenti, kazanılmış haktan daha esnek ve geniş bir kavramdır¹⁵³.
- xi. Kazanılmış hak, "bireysel idari işlemlerinden [*individual administrative acts*]" kaynaklanırken, haklı beklentinin kaynağını "düzenleyici idari işlemler [*regulatory administrative acts*]" de oluşturabilir¹⁵⁴.
- xii. Kazanılmış hak, kamu yararı gerektirirse geçersiz kılınabilecek haklı beklentiden çok daha fazla mutlak bir karaktere sahiptir¹⁵⁵.

¹⁵¹ **AKYILMAZ - SEZGİNER - KAYA**, s. 46; **OĞURLU**, s. 89; **GÖKSU**, s. 167; **NİYZAOĞLU**, s. 43; "Kazanılmış hak, geçmişte oluşmuş belli hukuki durumların hem geçmiş, hem geleceği kapsar biçimde korunabilmesini ifade ederken, haklı beklenti, kişilerin geleceğe yönelik beklentileri bakımından geçerli olur", **SEVER**, "Danıştay Kararları Işığında İdare Hukukunda Kazanılmış Haklar", s. 49; "Haklı beklentide...kazanılmış haktan farklı olarak yürürlükte olan hukuka göre bütün sonuçlarıyla elde edilmiş bir sonuç mevcut olmayıp, bu sonucun elde edileceğine dair iyi niyete dayanan bir inanç söz konusudur", **YAŞAR**, s. 309.

¹⁵² **ALTINDAĞ**, s. 19.

¹⁵³ **THOMAS**, p. 46; **OĞURLU**, s. 283; Bu sebeple kazanılmış hakkın korunmasına ilişkin görüş ve dayanaklar haklı beklentinin korunmasına ilişkin görüş ve dayanaklardan daha kuvvetlidir, **ALTINDAĞ**, s. 18.

¹⁵⁴ **SCHÖNBERG**, p. 132; **OĞURLU**, s. 291; **ÖZCAN**, s. 105; **ÇOBAN ATİK**, s. 13; **FORDHAM**, "Legitimate Expectation II", p. 264; **ALTINDAĞ**, s. 5; **MANKNELL**, p. 7; **JOHNSON**, p. 50; **KOLINSKY**, "A Legitimate Expectation of a Successful Challenge", p. 165; **ALPAR**, s. 10; **KÖKÜSARI**, s. 159; Haklı beklentinin doğrudan düzenleyici işlemlere dayandırılmayacağı ancak düzenleyici işlemin uygulanması ile oluşan bireyselleştirilmiş tasarruflara ilişkin olabileceği savunulmaktadır, **SNODGRASS**, p. 56.

2. Müesses (Yerleşmiş) Durum

Müesses (yerleşmiş) durum, hukuka aykırı olan bir işlemin geri alınmasının ardından hüküm ve sonuç doğurmadığını, ancak geri alma işleminden önce var olan durumun korunması gerekliliğini belirten bir kavramdır¹⁵⁶. Müesses durum hukuk güvenliğini sağlamak amacıyla bireye "kanuna aykırı [*contra-legem*]" olarak koruma sağlayan özel bir müessesedir¹⁵⁷. Başka bir ifadeyle, hukuka uygun olmayan işlemler kazanılmış hak tesisi için müsait olmamakla birlikte, hukuka aykırılığın da bazı durumlarda korunması gereken sonuçları bulunur. Hukuka aykırı olmasına rağmen korunması gereken durumlar müesses durum kavramıyla ifade edilir. Bir hakkın iktisabında zorunlu bulunan hukuka uygunluk şartının sağlanamamasından dolayı korunması gereken bu tür hukuki meseleler için hak kavramı yerine durum kavramı tercih edilmektedir¹⁵⁸.

Müesses durumda daha önce yapılmış işlem ve bu işleme bağlı olarak elde edilmiş bazı sonuçlar bulunmakta iken, haklı beklentide "hukuka aykırı fiil [*unlawful legal acts*]" ve taahhütler sonucunda elde edilen bir hukuki sonuç

---

¹⁵⁵ THOMAS, "The Relationship Between English and European Community Administrative Law", p. 117; GÖKSU, s. 167.

¹⁵⁶ OĞURLU, s. 198; BEREKET, s. 135; ALTINDAĞ, s. 19; GÖKYURT, s. 12; AKBULUT, s. 355; Danıştay 5. Dairesi, T. 12.02.1996, E. 1994/1576, K. 1996/3759; Danıştay 5. Dairesi, T. 12.12.1996, E. 1994/4824, K. 1996/3864; Danıştay 5. Dairesi, T. 13.01.1999, E. 1998/3536, K. 1999/93; Danıştay 5. Dairesi, T. 13.01.1999, E. 1998/3537, K. 1999/92; Danıştay 5. Dairesi, T. 04.12.2000, E. 1999/2648, K. 2000/3209; Danıştay 5. Dairesi, T. 13.06.1996, E. 1994/1705, K. 1996/2372; Danıştay 5. Dairesi, T. 02.12.1996, E. 1994/2520, K. 1996/3748; Danıştay 5. Dairesi, T. 02.12.1996, E. 1994/2521, K. 1996/3747; Danıştay 5. Dairesi, T. 02.12.1996, E. 1994/2591, K. 1996/3746; Danıştay 5. Dairesi, T. 30.09.1997, E. 1997/1962, K. 1997/1908 kararlarında müesses durum kavramının eş anlamlısı olarak "yerleşik düzen" kavramını tercih etmiştir, www.uyap.gov.tr, e.t. 02.12.2015.

¹⁵⁷ OĞURLU, s. 289; ALTINDAĞ, s. 19; Müesses (yerleşmiş) durum kavramı, "önceleri idare hukukunda sübjektif hak bulunmadığından hareketle, kazanılmış hakları hak olarak görmeyen yaklaşımın sonucunda ortaya atılmış ve eski tarihli bazı kararlarda kullanılmıştır. Ancak bu kullanım zaman içinde terk edilerek yerini başka bir kullanıma bırakmıştır. 1970'li yıllardan itibaren aynı kavram, hukuka aykırı olup da korunması kabul edilen durumlar için kullanılmaya başlanmıştır", SEVER, "Danıştay Kararları Işığında İdare Hukukunda Kazanılmış Haklar", s. 45.

¹⁵⁸ OĞURLU, s. 197; ÖZGÜVEN, s. 54; İşlemin hukuka aykırılığını bilmeyen kişinin statüsünü etkileyen idari tasarrufun geri alınmasında muhatabının durumu ile kazanılmış hak iddiasında bulunan kişinin durumu arasında devlete olan güven açısından bir fark bulunmamaktadır, ALTINDAĞ, s. 19.

bulunmamaktadır. Bu durumlarda haklı beklentinin korunması yerine beklenti sahibinin güveninin kırılmasından kaynaklanan zararın tazmini gerekir¹⁵⁹. Başka bir ifadeyle, hukuka aykırılığı söz konusu olmasına rağmen işlemin tesis edilmesinden uzun bir süre geçmişse iyiniyet ve idari istikrar ilkeleri ile birey lehine ortaya çıkan hukuki sonuçların korunması müesses durum kavramıyla açıklanır¹⁶⁰.

Müesses durumla korunmak istenen, beklentinin boşa çıkarılmamasından ziyade önceki işleme dayanılarak ortaya çıkarılan kişisel sonuçların korunmasıdır. Bu açıdan müesses durum idarenin geçmişteki bir tasarrufundan kaynaklanırken, haklı beklenti genellikle bireyin geleceğe yönelik bir talebine ilişkindir¹⁶¹.

Yoklukla malul, hileyle elde edilmeye çalışılan durumlar ve açık hata durumu müesses durumu kapsamaz¹⁶². Ayrıca müesses durumun varlığının kabul edilebilmesi için işlemde etkilenecek kişinin iyiniyetli olması da bir gerekliliktir¹⁶³. Müesses durumların korunması; hukuk devleti, hukuk güvenliği, hukuki belirlilik ve idari istikrar gibi ilkelerle yakın ilişkilidir¹⁶⁴.

¹⁵⁹ **ALTINDAĞ**, s. 6; Bireylerin, olumlu, kati ve tebliğ edilen hukuki kararların hukuk dünyasından kaldırmayacağına güvenebilmeleri gerekmektedir. Aksi durum öncelikle tazminatı gerektirir, **SCHÖNBERG**, p. 78.

¹⁶⁰ **OĞURLU**, s. 33; "Müesses durumun haklı beklentiden farkı, bir hak doğmamış olsa da, ilgili lehine sonuçlanmış bir durumun mevcut olmasıdır. Haklı beklentide ise, hukuka uygun, ama tüm sonuçları ile meydana gelmemiş bir hak bulunmaktadır", **ÖZGÜVEN**, s. 55; Bu düşünceye katılmamız mümkün değildir. Nitekim haklı beklentinin bir hak olmadığı daha önce ifade edilmiştir.

¹⁶¹ **ALTINDAĞ**, s. 20; Diğer taraftan hukuka aykırı işlem geri alma süresi geçtikten sonra geri alınsa dahi ilerisi için bir hak bahsetmez, sadece geri almaya kadar geçen süre içinde doğmuş olan hukuki sonuçlara dokunulamaz. Dolayısıyla müesses durumlarda sağlanan koruma hukuka aykırı işlemin geri alınmasına kadar geçerlidir, **GÖKYURT**, s. 13.

¹⁶² **OĞURLU**, s. 289; Hukuka aykırılık unsurunun korunmaya değer olması haklı beklenti ile müesses durum arasındaki bir benzerliktir, **KÖKÜSARI**, s. 161; Açık hukuksuzlukla malul olan ya da hata veya hile ile tesis edilen yükümlendirici işlemlerin geri alınması zorunludur. Bu hususta idarenin takdir yetkisi bulunmamaktadır, **ÖZCAN**, s. 12.

¹⁶³ **OĞURLU**, s. 199; Danıştay idari işlemin geri alınmasını engelleyen süre koşulunun iyiniyetli olmayan bireylerde uygulanmasının mümkün olmayacağı yönünde karar vermiştir, Danıştay İçtihatları Birleştirme Kurulu, T. 06.07.1987, E. 1987/1-2-4, K. 1987/2, RGT. 19.03.1988, RGS. 19759; Yargıtay kazanılmış hak ile müesses durumların farkını ortaya koyarken iyiniyetin önemine vurgu yapmıştır, Yargıtay İçtihadı Birleştirme Kurulu, T. 27.01.1973, E. 1972/6, K. 1973/2: "Belirli süreler geçtikten sonra hukuka aykırı (yanlış) idare tasarrufunun artık hiçbir zaman geri alınmayacağı şeklinde anlaşılmalıdır. Bu tarzda yorumlanacak olursa, yanlış işlem sonucu doğan hukuka aykırı durumun ilelebet devam edeceği

Müesses durumların konusunu hukuka aykırı işlemler oluşturur. Haklı beklentilerin genellikle hukuka uygun tasarruflara dayanması gerektiği kabul edilir. Ancak yetkinin aşılması durumunda ve hukuka aykırı taahhüt temelinde korunmaya çalışılan haklı beklenti ile müesses durum birbirine benzer. Müesses durumun daha önceden idare tarafından yapılan bir işleme dayanması, haklı beklentinin ise işlemde ziyade bir davranışından kaynaklanması, aralarındaki bir fark olarak gösterilebilir¹⁶⁵.

Yargıtay bir kararında müesses durumu şu şekilde açıklamıştır¹⁶⁶:

"Hukuka aykırı bir işlemin belirli süre geçtikten sonra geri alınması üzerine artık ilerisi için işlemin hüküm ifade etmeyeceğini, fakat geçmişte kalan durumun da tanınması gerektiğini ifade eder, yani işlemin ilerisi için değiştirildiği, düzeltildiği anlamına gelir. Onun için, hukuka aykırı (yanlış) işlem, yukarıda açıklanan süreler geçtikten sonra geri alınırsa sonrası için kişiye bir hak bahsetmez, yalnızca geçmişteki durumun, parasal da olsa, tanınması sonucunu doğurur. Fakat, yukarıda varılan sonuç ve kabul edilen

---

kabul edilmiş olur ki, bu durum da eşitlik istikrar ve kamu düzeni ilkeleri ile bağdaşmaz. Burada müktesep hak (kazanılmış hak) ile müesses durum (yerleşmiş, kazanılmış durum) kavramları arasındaki fark meydana çıkmaktadır. Kazanılmış hak hukuka uygun bir işlemde doğar ve bu işlem geri alınsa bile, ilerisi için de devam eder. Yerleşmiş, kazanılmış durum kavramı ise, hukuka aykırı bir işlemin belirli süre geçtikten sonra geri alınması üzerine artık ilerisi için işlemin hüküm ifade etmeyeceğini, fakat geçmişte kalan durumun da tanınması gerektiğini ifade eder, yani işlemin ilerisi için değiştirildiği, düzeltildiği anlamına gelir. Onun için, hukuka aykırı (yanlış) işlem, yukarıda açıklanan süreler geçtikten sonra geri alınırsa sonrası için kişiye bir hak bahsetmez, yalnızca geçmişteki durumun, parasal da olsa, tanınması sonucunu doğurur. Fakat, yukarıda varılan sonuç ve kabul edilen kural ancak iyi niyetli kişiler içindir. Eğer, idarenin yanlış işlem yapmasına kişinin gerçek dışı beyanı veya hilesi sebebiyet vermiş ise, bu yanlış idare işlemi her zaman, bir süre şartına bağlı olmaksızın, geriye yürür şekilde geriye alınabilir", www.sinerjimevzuat.com.tr, e.t. 15.10.2015.

¹⁶⁴ OĞURLU, s. 21; ÖZGÜVEN, s. 54; ALTINDAĞ, s. 19; Askeri Yüksek İdare Mahkemesi 1. Dairesi, T. 16.11.1999, E. 1998/1039, K. 1999/1098: "İdare, hukuka uygun olan ve müktesep hak teşkil eden tasarrufları ile hukuka mugayir de olsa müesses vaziyet doğuran ve dava müddeti geçmiş bulunan muamelelerini batıl sayamaz ve düzeltemez. Çünkü idare kaideten makale şamil karar alamaz ve hukukun genel olan istikrar prensibini bozamaz. İdarenin evvelce yaptığı sübjektif veya şart - tasarrufları istediği vakit ve herhangi bir sebep ve mülahaza ile iptal veya tadil etmeğe yetkili olduğunu kabul etmek, ferdi durumları ve hukuki muamelelerde istikrarı hiçe saymak demektir", www.uypap.gov.tr, e.t. 02.12.2015.

¹⁶⁵ ALTINDAĞ, s. 20.

¹⁶⁶ Yargıtay İçtihadı Birleştirme Genel Kurulu, T. 27.01.1973, E. 1972/6, K. 1973/2, www.uypap.gov.tr, e.t. 02.12.2015.

kural ancak iyi niyetli kişiler içindir. Eğer, idarenin yanlış işlem yapmasına kişinin gerçek dışı beyanı veya hilesi sebebiyet vermiş ise, bu yanlış idare işlemi her zaman, bir süre şartına bağlı olmaksızın, geriye yürütür şekilde geriye alınabilir".

Askeri Yüksek İdare Mahkemesi bir kararında müesses durum ile kazanılmış hakkın aynı olduğu yönündeki düşüncesini şu şekilde ifade etmiştir¹⁶⁷:

"Hukuka aykırı işlemlerin kazanılmış hak doğurmayacağı kabul edilmektedir. Danıştay da kazanılmış hakkı mevzuata uygun olarak kazanılan bir hak kabul etmektedir. Hukuka aykırı işlemlerin kazanılmış hak doğurmayacağı kabul edilmekle beraber, hem öğretide, hem de uygulamada bazı hukuki durumları meydana getireceği belirtilmektedir. Buna kazanılmış durum ya da müesses durum denilmektedir".

Askeri Yüksek İdare Mahkemesi yukarıdaki içtihadından daha önceki bir kararında kazanılmış hak ile müesses durum arasındaki farkı şu şekilde belirlemiştir¹⁶⁸:

¹⁶⁷ Askeri Yüksek İdare Mahkemesi 2. Dairesi, T. 07.03.2012, E. 2011/1449, K. 2012/262; Askeri Yüksek İdare Mahkemesi 3. Dairesi, T. 23.12.2004, E. 2004/1524, K. 2004/1826; Askeri Yüksek İdare Mahkemesi 3. Dairesi, T. 21.12.2004, E. 2004/434, K. 2004/1827: "İşlemdaki hata, işlemin hukuka aykırı olması sonucunu doğuruyorsa, bu durumda kazanılmış hak doğmayacaktır. Ancak, böyle bir hata, diğer bir ifadeyle açık hata derecesine varmamış, sıradan bir hata işleminin esasını etkilese bile üzerinden belirli bir süre geçtikten sonra, müesses durum olarak nitelendirilebilmelidir. Müesses durum, ilgilinin lehine sonuçları olan hukuka aykırı bir idari tasarrufun sonuçlarından kendisine atfedilecek bir kusur, yokluk ve açık hata bulunmadıkça, belirli bir süre yararlanılmasıyla hukuk düzenince tanınması gerektiği düşünülen; tanınmaması durumunda ise idari istikrar ve hukuk güvenliğinin bozulacağı düşünülen hukuki durumdur", www.uyap.gov.tr, e.t. 02.12.2015.

¹⁶⁸ Askeri Yüksek İdare Mahkemesi 2. Dairesi, T. 27.09.2006, E. 2005/314, K. 2006/1010; Askeri Yüksek İdare Mahkemesi 2. Dairesi, T. 25.10.2005, E. 2005/311, K. 2005/1071: "İlke olarak hukuka aykırı işlemler idare tarafından her zaman geri alınabilir, esasen alınmalıdır da. İlke bu o olmakla birlikte, kimi zaman, hukuka aykırı işlemin yürürlükte kaldığı sürede ilgiliye kimi yararlar sağlaması, diğer bir deyişle müesses durumlar doğurması mümkün olduğundan, bir kısım işlemler, iptallerini gerektiren hukuka aykırılık taşındıklarında, belirli bir sürenin geçmesiyle, idari istikrar, iyi niyetin korunması ve hukuk güvenliği düşünceleriyle geçerlilik kazanabilmektedir. Ancak, kimi işlemlerde hukuka aykırılık öyle boyutlara varabilir ki bu gibi durumlarda işlemin yapay geçerlik sağlaması mümkün bulunmadığından her zaman geri alabilmek olanaklıdır. Esasen bu gibi durumlarda işlemin hak doğurma yeteneği yoktur. Doktrinde ve uygulamada genel kabul gördüğü üzere <yokluk> ve <açık hata> bulunan işlemler bu gruba girmektedir. Ağır ve açık yetki aşılması, yetki gaspı, fonksiyon gaspı bulunması halinde işlenin yoklukla sakat olduğu söylenebilir. Açık hata ise, hatadan farklı olarak, basit bir yanılmayı değil, işlemin muhatabı

"Doktrinde genel olarak kazanılmış hak, doğumu anında hukuka uygun olarak tamamlanmış ve böylece kişiye özgü, lehte sonuçlar doğurmuş, daha sonra mevzuat değişikliği ya da işlemin geri alınması gibi nedenlere rağmen, hukuk düzenince korunması gereken hak olarak tanımlanmıştır. Ayrıca kazanılmış haklar hukuka uygun işlemler sonucunda doğarlar. Bazen, hukuka aykırı olsa da üzerinden belirli bir süre geçmesi, iyi niyetin korunması ve idari istikrar kaygılarıyla kişilerin lehine doğan hukuki durumların korunması gerekebilir, bunlar müesses durumlar olarak adlandırılır".

Danıştay ise diğer yüksek mahkemelerin aksine müesses durumun tanımını yapmaktan kaçınmış, müesses durumun işlemin geri alınması hususunda idari istikrar ve hukuki güvenlik ilkeleri ile olan bağlantısına dikkat çekmiştir¹⁶⁹:

---

tarafından da belirlenebilecek bir hatayı deyimler. Gerek yokluk, gerek açık hata halinde işlem kişilerin lehine müesses durum ve hak doğurmaya elverişli olmadığından her zaman geri alınabilmesi mümkündür. Böylelikle işlemin zararlı etki ve sonuçları engellenmiş olunmaktadır. Davacı hakkında tesis edilen sözleşmenin yenilenmesi işlemi yok hükmünde değil ise de, Uzman Erbaş Kanununun 5 nci maddesine açıkça aykırı olması ve davacının sınıfının sağlık niteliklerini taşıdığına ilişkin raporu idareye veremediğini bilmesi hasebiyle açık hata içermektedir. Bu bakımdan idare tarafından süreye bakılmaksızın geri alınabilmelidir", www.uyap.gov.tr, e.t. 02.12.2015.

¹⁶⁹ Danıştay İçtihatları Birleştirme Kurulu, T. 22.12.1973, E. 1968/8, K. 1973/14, www.uyap.gov.tr, 02.12.2015; Danıştay'ın müesses durum kavramına ilişkin kararları için bkz. Danıştay İçtihatları Birleştirme Kurulu, T. 22.12.1973, E. 1968/8, K. 1973/14; Danıştay 10. Dairesi, T. 06.06.1994, E. 1993/1664, K. 1994/2554: "müesses bir hukuki durum nedeniyle kişilerin elde ettikleri hakların hukuki durumunu kaldıran tebliğin yayımı tarihinden önceye götürülmesinin idari istikrar ilkesine aykırı olacağı..."; Danıştay 1. Dairesi, T. 22.01.1996, E. 1995/243, K. 1996/17: "yanlış idari işlemlerden dolayı, kişi yararına hak veya korunması gereken yerleşmiş (müesses) bir durum doğmuş ise, idari işlemlerin ancak iptal davası süresi içinde geri alınabileceği, bu sürenin geçmiş olması halinde idare için de işlemin kesinleşmiş sayılacağı ve idarenin ancak, kişinin gerçek dışı beyan ve hilesinin yanlış işlem tesisine neden olduğu hallerde yanlış işlemi süre şartına bağlı kalmaksızın geri alabileceği yolunda görüş verildiği belirtilmektedir"; Danıştay 5. Dairesi, T. 26.06.2002, E. 1999/769, K. 2002/3004; Danıştay 8. Dairesi, T. 10.10.2001, E. 2000/278, K. 2001/4269; Danıştay 8. Dairesi, T. 13.11.2002, E. 2002/20, K. 2002/5242; Danıştay 13. Dairesi, T. 25.12.2007, E. 2006/2736, K. 2007/9336; Danıştay 13. Dairesi, T. 25.12.2007, E. 2006/2732, K. 2007/9332; Danıştay 10. Dairesi, T. 06.02.2007, E. 2003/5593, K. 2007/294; Danıştay 8. Dairesi, T. 16.02.2011, E. 2008/2662, K. 2011/956; Danıştay 5. Dairesi, T. 28.02.2013, E. 2010/7946, K. 2013/1495; Askeri Yüksek İdare Mahkemesi 3. Dairesi, T. 10.03.2005, E. 2004/457, K. 2005/408; Askeri Yüksek İdare Mahkemesi 2. Dairesi, T. 19.02.2003, E. 2002/482, K. 2003/132; Askeri Yüksek İdare Mahkemesi 1. Dairesi, T. 28.05.2002, E. 2002/171, K. 2002/870; Askeri Yüksek İdare Mahkemesi 1. Dairesi, T. 26.01.1999, E. 1998/650, K. 1999/132; Askeri Yüksek İdare Mahkemesi 2. Dairesi, T. 02.07.1997, E. 1997/9, K. 1997/622; Anayasa Mahkemesi, T. 24.05.1988, E. 1988/11, K. 1988/11, www.uyap.gov.tr, e.t. 02.12.2015.

"Gerek Türk gerek yabancı doktrinde gerekse yargı kararlarında geri alma işleminin, idari işlemlerin geriye yürümezliği prensibine istisna getirdiği, bu prensibin kazanılmış haklarla müesses durumları korumak ve hukuki münasebetlerde istikrar sağlamak ihtiyaç ve zaruretinden doğduğu, ancak hukuka uygunluğu yerine getirmenin de bir hukuk kuralı olduğuna göre sakat tasarrufların geri alınarak hukuka uygunluğu sağlamanın da bir zorunluluk olduğundan bahsedilmiş, aynı zamanda toplumda istikrar ve güvenlik sağlamanın da hukukun amacı olduğu açıklanmıştır. Bütün bu prensipler göz önüne alınarak istikrar prensibinin ağırlık kazanması sonucu dava açma süresi ve zaman aşımı müessesesi ortaya çıkmış bulunmaktadır, iptal davası açmak için şahıslara belirli bir süre verilip bu sürenin geçmesi halinde idari tasarruf sakat olsa dahi yapay bir sıhhat kazanır duruma girdiğine göre, yine sakat bir idari tasarrufun geri alınması için iptal davası açma süresine denk bir sürenin tanınması fikri Fransa'da gerek doktrinde gerek Fransız Danıştay'ında genellikle kabul edilmiştir".

Buraya kadar aktarılanlardan, müesses durumun unsurları şunlardır:

- i. Bir idari işlemin varlığı gerekir.
- ii. Bu idari işlemin hukuka aykırı olması gerekir.
- iii. Bireyin idari işlemde kaynaklanan bir menfaatinin bulunması gerekir.
- iv. Bireyin iyiniyetli olması gerekir.
- v. İdari işlemin hile, ikrah, açık hata ve yoklukla sakat olmaması gerekir.
- vi. Bireyin işlemde yararlanması belirli bir süre devam etmelidir.
- vii. İşlemin hukuk âleminde silinmesi, idari istikrar ilkesini zedelemelidir.

Bu unsurların varlığını tespit eden OĞURLU müesses durumu; "ilgilinin lehine sonuçları olan hukuka aykırı bir idari tasarrufun sonuçlarından kendisine atfedilebilecek bir kusur, yokluk ve açık hata bulunmadıkça, belirli bir süre yararlanılmasıyla hukuk düzenince tanınması gerektiği düşünülen; tanınmaması durumunda ise idarî istikrar ve hukuk güvenliğinin bozulacağı düşünülen hukukî durum"¹⁷⁰ olarak tanımlamıştır.

¹⁷⁰ OĞURLU, s. 200-201.

Esasında müesses durum için gereken şartların neredeyse tamamı haklı beklentinin korunması için de aranmaktadır. Ancak haklı beklentinin müesses durumdan ayrıldığı en önemli nokta, idarenin belirli yönde karar alacağı hususunda herhangi bir davranışının bulunmasıdır. Bu davranış kimi zaman yanıltıcı beyanla, kimi zaman bir söz veya taahhüdün yerine getirilmemesiyle, kimi zaman ani bir düzenleyici işlem değişikliğiyle, kimi zaman idari teamülden sebepsiz yere vazgeçilmesiyle ortaya çıkar. Diğer bir fark, haklı beklentide henüz tartışmalar devam etmekle birlikte hukuka aykırılık koruma sağlamaya engeldir. Oysaki, müesses durum hukuka aykırılık unsurunun olmasıyla ortaya çıkar. Başka bir ifadeyle, müesses durum sadece hukuka aykırılık durumlarında devreye giren bir koruma iken; haklı beklenti genellikle hukuka uygun durumların istisnai hallerde hukuka aykırı durumların da korunabilmesini sağlar. Müesses durum idari istikrar ilkesini sağlamaya yönelik bir ilke iken, haklı beklentinin sadece dayanaklarından biri bazı durumlarda idari istikrar ilkesidir. Ayrıca haklı beklentinin korunmasında kamu yararı ile bireysel yarar arasında bir dengeleme faaliyeti de yapılması onu müesses durumdan ayıran diğer bir unsurdur.

3. İdari İstikrar

Sosyal, teknik, kültürel, teknolojik gelişim ve değişimlere hukuk kurallarının adapte olabilmesi zorunlu bir ihtiyaçtır. Ancak bu zorunlu değişim de dâhil olmak üzere hukuk kurallarının çok sık ve keyfi olarak değişikliğe uğraması hukuki istikrarı zedeler¹⁷¹. Hukuki istikrar zedelendiğinde bireylerin hayata dair planlamaları sekteye uğrar. Bireyler yürürlükte bulunan idari düzenlemelerin devamlılığına olan teminata güvenerek faaliyette bulunur¹⁷². Ancak düzenleyici işlemlerin ne zamana kadar yürürlükte kalacağı önceden bilinemez. Bu sebeple kişilerin haklarını kullanmalarını zorlaştıran, onları belirsizlik içinde yaşamaya sevk eden, her an hukuki statülerinin değişeceği korkusuyla bırakan idari

¹⁷¹ ERDOĞAN, Mustafa, Anayasal Demokrasi, Tıpkı Basım 10. Baskı, Ankara, 2013, s. 43; OĞURLU, s. 28; ERDOĞAN, Mustafa, Anayasa Hukuku, Gözden Geçirilmiş 6. Baskı, İstanbul, 2011, s. 72; ATAR, s. 93; ALTINDAĞ, s. 20.

¹⁷² SCHÖNBERG, p. 164; SÖZER, "Sosyal Sigortalarda Kazanılmış Hakların Korunması Üzerine Bir İnceleme", s. 5; ALTINDAĞ, s. 25.

tasarrufların hukuki istikrarı bozmayacak biçimde tesis edilmesi hukuk devleti ilkesinin bir gereğidir¹⁷³.

Haklı beklenti ilkesi idari istikrar ilkesi ile bazı hususlar açısından benzemektedir. Ancak haklı beklenti ilkesi idari istikrar ilkesini de içeren daha geniş bir kavramdır¹⁷⁴. Haklı beklenti ilkesi idari istikrar ilkesinden tamamıyla ayrı olmayan ancak idari istikrar ilkesinin tesisine katkı sağlayan bir ilkedir¹⁷⁵. Diğer taraftan idari istikrar kavramının "zaman içerisinde idari istikrar" olarak algılanması¹⁷⁶; hukuk kurallarının değişen şartlara uyum sağlayacak derecede esnek, ancak bireylerin hayat planlamalarını alt üst edecek düzeyde olmayacak biçimde devamlı olması gerekir.

İdari istikrar ilkesi idareden sadır olan işlemlerin sık sık ve keyfi olarak değiştirilmesini engelleyen yargı mercileri önünde idari işlemin iptal edilmesini sağlayan bir ilke olmayıp genellikle iyi idarenin tesisi için öngörülen bir kamu yönetimi ilkesi olarak karşımıza çıkmaktadır¹⁷⁷.

¹⁷³ **ÖKÇESİZ, Hayrettin**, "Hukuk Devleti", Hukuk Devleti, İstanbul, 1988, s. 27; **OĞURLU**, s. 28; "Kurallar çerçevesinde yönetim" kavramıyla ifade edilen hukuk devleti ilkesinin bir parçası olan bu durum, bireylere devlet yetkisini kullanan makamların idari tasarruflarının neler olduğunu, bunları hangi şartlarda ve hangi yönde kullanacaklarını öngörebilme imkânı tanır. Bu ise; bireylerin hayatlarını planlamalarına ve güven hissiyle yaşamalarına yardımcı olur, **ERDOĞAN**, Anayasa Hukuku, s. 72.

¹⁷⁴ **OĞURLU**, s. 285; İstikrar ya da diğer bir anlatımla devamlılık kanunların da hukuk devleti ilkesine göre sık sık değiştirilmemesi gerektiği beklentisine aykırılık teşkil eder, **MARMOR, Andrei**, (Çev. Sevda Gültekin Göktolga), "The Rule of Law and Its Limits", Hukuki Bir İlke Siyasi Bir İdeal, Ankara, 2008, s. 174-175; **JAYASINGHE**, p. 4.

¹⁷⁵ **SCHÖNBERG**, p. 135; **ALTINDAĞ**, s. 76; **OĞURLU**, s. 222-223.

¹⁷⁶ **ÖZCAN**, s. 47; "Hukukun düzgün bir şekilde işlev görebilmesi için gerekli olan şey, zaman içerisinde hukukun kabaca istikrarlı olmasıdır", **MARMOR**, s. 199; Haklı beklentinin bir tarafı itibarıyla hukuk kurallarının zaman içindeki geçerliliği ile ilgili olduğu, değişikliklerin ilgililerce öngörülemeyen olduğu durumlarda, önceki düzenlemenin sürdürülmesi hususunda ilgililerde oluşan güven durumunda ortaya çıkacağı ifade edilmektedir, **BÜLBÜL**, s. 43.

¹⁷⁷ **SCHÖNBERG**, p. 25, 103; **JAYASINGHE**, p. 5; **ALTINDAĞ**, s. 35; **MUZAFAR**, p. 119; **ROBERTS**, p. 114; **LI - LEUNG**, p. 473; **BATES**, p. 4; İyi idare genel olarak, kamusal bir makamın açık bir güvence vermesi durumunda, bunun güvence altına alınması gerekliliğinden kaynaklanır, **MANKNELL**, p. 6; İdari istikrar gereğince düzenleyici idari işlemin uzun süre yürürlükte kalmasını sağlayıcı yargısal emir verilmesi mümkün değildir **ALTINDAĞ**, s. 20; **SCHÖNBERG**, p. 103

Haklı beklenti meydana getiren durumlar çok çeşitlidir. Haklı beklentiye sebebiyet veren durumların çeşitliliği, idari istikrar ilkesi kapsamında haklı beklentiye çözüm bulunmasını güçleştirir. Haklı beklentinin doğumuna yol açan politika tercihlerinin değişmesini idari istikrar ilkesi kapsamında değerlendirenler bulunmaktadır¹⁷⁸. Ayrıca idari istikrar ilkesi ile amaçlanan hukuk normlarının sık ve keyfi olarak değiştirilmesini engellemek iken; haklı beklenti, hukuk normlarının kalıcı ve sürekliliğinden ziyade bu düzenlemelere güvenerek bir beklentiye giren kişilerin durumlarını korumakla ilgilendir. Hukuki düzenlemenin değiştirilmesi haklı beklentiye riayet edilmesi şartıyla haklı beklenti ilkesinin kapsamında değildir¹⁷⁹.

4. Estoppel (Önceki Beyanlarına Aykırı Davranış Yasağı)

Kamu hukukunda uygulanan haklı beklentinin korunması ilkesi ile özel hukukta bulunan estoppel ilkesi¹⁸⁰ arasında yakın benzerlikler bulunmaktadır¹⁸¹.

¹⁷⁸ CLAYTON, p. 95.

¹⁷⁹ ALTINDAĞ, s. 21; Sürekli değişim karşısında haklı beklenti ilkesine ihtiyaç duyulmaktadır, ÖZCAN, s. 134.

¹⁸⁰ Estoppel ilkesi hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. COOKE, Elizabeth, The Modern Law of Estoppel, Oxford, 2000; PAWLOWSKI, Mark, The Doctrine of Proprietary Estoppel, London, 1996; SPENCE, Michael, Protecting Reliance: The Emergent Doctrine of Equitable Estoppel, Oxford, 1999; WILKEN, Sean - GHALY, Karim, The Law of Waiver, Variation and Estoppel, Second Edition, Oxford, 2012; PETRYLAITE, Renata, "Can the Doctrine of Equitable Estoppel Be Applied Against a Government?", International Journal of Baltic Law, Vol. 1, No. 2, February 2004, pp. 98-116.

¹⁸¹ YOST, p. 35; CARTWRIGHT, p. 6; FELIX, p. 80; GROVES, "Substantive Legitimate Expectations in Australian Administrative Law", p. 489-490; LI - LEUNG, p. 486; ELLIOTT, Mark, "Legitimate Expectation, Consistency and Abuse of Power: the Rashid Case", Judicial Review, 2005, p. 283; FLANAGAN, p. 284; TAY KUAN SENG, p. 635-636; McGILVRAY, p. 28; ÖRÜCÜ, Esin, "Avrupa Hukukunda İdare Hukukunun Genel İlkeleri", İdare Hukuku ve İlimleri Dergisi, S. 1-3, 1988, s. 250; Haklı beklentinin korunması ilkesi, özel hukuk doktrinindeki estoppel ilkesinin bir parçasını oluşturan zarara uğratan itimat gereksiniminden ilham almıştır, SCHÖNBERG, p. 78; Estoppel ve haklı beklenti kavramlarının birbiriyle benzer olduğunu ifade eden mahkeme kararları için bkz. "R. v. Jockey Club, ex parte RAM Racecourses", [1993], 2 All ER. 225-236; "Re Preston", [1985], 1 AC. 866-867; "R. v. Immigration Appeal Tribunal, ex parte Patel", [1988], 1 WLR. 381-398; "CA; the House of Lords Decided the Case on Other Grounds", [1988], 1 AC. 910; "Oloniluyi v. Secretary of State for the Home Department", [1989], Imm AR. 135-146; "R. v. Inland Revenue Commissioners, ex parte MFK Underwriting Agents Ltd.", [1990], 1 WLR. 1569-1573; "R. v. Independent Television Commission, ex parte TSW Broadcasting", [1996], JR. 195; "R. v. Devon County Council, ex parte Baker & Curtis", [1995], 1 All ER. 88-89; "R. v. Inland Revenue Commissioners, ex parte SG Warburg", [1994], STC. 518-535, akt. BAMFORTH, p. 196, fn. 4.

Terminoloji olarak farklı ifade edilmelerine rağmen, haklı beklentinin maddi açıdan korunması ile kamu hukukunda uygulanan estoppel ilkesinin benzer ilkeler olduğu savunulmaktadır. Diğer taraftan bu ilkeler birbiriyle o kadar iç içe geçmiştir ki bunları birbirinden keskin sınırlarla ayırmak çok da mümkün gözükmemektedir¹⁸².

LORD HOFFMANN'a göre; "özel hukuk önermesi olan estoppel ile kamu otoritesi tarafından üretilen kamu hukuku konsepti olan haklı beklenti arasında bir benzerlik olduğu elbette doğrudur. Bunun inkârı yetkinin kötüye kullanılması anlamına gelir. Ancak bu ilişki "benzerlikten [*analogy*]" öteye geçmez; çünkü kamu makamlarına karşı başvuru yolları, kamu yetkililerinin varlık sebebi olan genel kamu yararını hesaba katmak zorundadır"¹⁸³.

¹⁸² Knight'a göre "maddi haklı beklentiler doktrini ile kamu hukuku estoppel doktrini paraleldir", **KNIGHT**, p. 17; Lord Diplock haklı beklentiden ilk kez söz ettiğinde kamu hukukuna ait olduğunu ve başvurana kararın hukukiliğine itiraz etmek için yeterli hak verdiğini; Stuart Smith L.J. haklı beklenti ilkesinin özel estoppel hukuk ilkesi ile birçok ortak özelliğe sahip olduğunu söylemiştir, akt. **THOMAS**, p. 50, fn. 54, 56; Wright'a göre "haklı beklentiler, İngiliz medeni hukuku için tasarlanmış bir İngiliz anlayışıdır", **WRIGHT**, p. 141; Dillon L.J'e göre, "estoppel ve haklı beklenti argümanları esasen aynıdır, ancak bu iddianın yalnızca gerçeklerle mi ilgili olduğu yoksa daha geniş bir şekilde geçerli olup olmadığı belli değildir", akt. **BAMFORTH**, p. 196, fn. 2; "Estoppel ilkesi hali hazırda teşekkül etmiş bir hakkı muhafaza eder, oysa haklı beklenti bir hak değil ancak bir hak ile açıklanabilecek potansiyel veya beklenen bir çıkardır ki inceleme sürecindeki mahkemeler bu çıkarları/beklentileri korurlar. Dahası bu çıkarlar/beklentiler usuli veya esasi tabiatla olabilirler", **ABBAS**, p. 2; "İngiliz hukukunun kendine has özelliklerinden kaynaklanan bir kavram olan equity, yani nesafet kuralları doğrultusunda ortaya çıkan estoppel ilkesinin ardında yatan fikir tutarlılıktır ve bu doğrultuda daha önceki davranış veya vaatlerine açıkça aykırı iddiada bulunan kişinin bu iddiasının hukuki olsa dahi dinlenemeyeceğini ifade eder", **SEVER**, "Danıştay Kararları Işığında İdare Hukukunda Kazanılmış Haklar", s. 54.

¹⁸³ **PIEVSKY**, p. 145; **PANDYA, Abhijit P. G.**, "Legitimate Expectations in English Law: Too Deferential an Approach?", *Judicial Review*, 2009, p. 171; **FELIX**, p. 80; **BLUNDELL, David**, "Ultra Vires Legitimate Expectations", *Judicial Review*, 2005, p. 149 **IYENGAR, Harini**, "Legitimate Expectation: Promises by a Different Public Authority", *Judicial Review*, 2003, p. 217; **PANDYA, Abhijit P. G.**, "Interpretations and Coherence of the Fair and Equitable Treatment Standard in Investment Treaty Arbitration", PhD Law, The London School of Economics and Political Science, 2011, p. 80-81; **TAY KUAN SENG**, p. 634-635; Haklı beklenti de özel ilişkilerin aksine bireysel yararın yanında kamu yararının da gözetilmesi estoppel kurallarının basit bir şekilde kamu hukukuna tatbikine olanak sağlamamaktadır, **SALES - STEYN**, p. 570; Sri Lanka'da, kamu hukuku davalarında estoppel doktrine uyumun yargı organı tarafından yavaş olduğu vurgulanmaktadır, **JAYASINGHE**, p. 30; İskoç hukukunda estoppel ilkesinden beklenen koruma "personel bar" kavramıyla karşılanmaktadır, **REID, Elspeth**, "Protecting Legitimate Expectations and Estoppel in Scots Law", *Electronic Journal of Comparative Law*, Vol. 10(3), December 2006, p. 9.

Estoppel kavramı öncelikle çok fazla alt ilkesi bulunan bazen bir delil vasıtası bazen de bir dava sebebi olarak kullanılan özel hukuka ait bir ilkedir¹⁸⁴.

"Estoppel" kelimesi "durdurulmuş [*stopped*]" anlamına gelir. Bu kavram "birisi ya bir şeyi söylemesin, ya bir şeyi yapmasın, ya da bir şeye itiraz etmesin diye durdurulmuştur" özdeyişiyle açıklanmaktadır¹⁸⁵.

Estoppel ilkesinin birden fazla türü olmakla birlikte taahhüt içeren estoppel haklı beklentinin amaçlarından biriyle benzerlik taşımaktadır. Bir adalet prensibi olan "taahhüt içeren estoppel [*promissory estoppel*]"e göre; verdiği vaadi boşa

¹⁸⁴ ALTINDAĞ, s. 21; Bu kadar basit bir kökenden, İngiliz hukukumuzda yüzyıllar boyunca çok odalı büyük bir ev inşa edilmiştir. Bu evin adı ise Estoppel'dir. Coke'un zamanında sadece üç odalı küçük bir evdi: "Tescil engeli [*estoppel by record*], "yazılı husus engeli [*matter in writing*] ve "sulhen dava engeli [*matter in pais*]"; Ancak günümüzde estoppel ilkesinin çok sayıda odası yani türü bulunmaktadır. Örneğin, "estoppel per rem judicatam", "issue estoppel", "estoppel by deed", "estoppel by representation", "estoppel by conduct", "estoppel by acquiescence", "estoppel by election or waiver", "estoppel by negligence", "promissory estoppel", "proprietary estoppel" vb. "Ama her oda diğerlerinden farklı şekilde kullanılmıştır. Bir odaya giderseniz, "estoppel sadece bir kanıt kuralıdır" şeklinde bir tebliğ bulacaksınız. Başka bir odaya giderseniz, "estoppel, bir dava hakkının ortaya çıkmasına neden olabilir" şeklinde farklı bir tebliğ bulacaksınız. Her odanın kendine özgü tebliğleri bulunmaktadır. Bir odada bulacağınızı, aynı zamanda başka bir odada da bulacağınızı varsaymak bir hatadır", **CARTWRIGHT**, p. 2;

¹⁸⁵ Normanlar tarafından ortaya konan bir kavramdır. Onlar eski Fransızca'daki "estoupail" kelimesini kullandılar. Bu kelime, tıpa veya bir şeyin taşmasını durduran bir tıkaç anlamına geliyordu, **CARTWRIGHT**, p. 2; Cooke'a göre "estoppel tutarlılığın uygulanması için bir mekanizmadır; Belirli bir duruma inanmanıza neden olan bir şey söylendiği veya yapıldı zaman, sözleşmeyle bağlı olmadığımız halde, söylediğimiz veya yaptığımız şeyle bağlı olmakla yükümlü tutulabiliriz", akt. **COOKE, Elizabeth**, *The Modern Law of Estoppel*, Oxford, 2000, p. 1; "Daha önce yapılan bir iş veya bir ifade, sonradan ileri sürülen bir iddiayı savunmaya engel olmaktadır. Bu doğrultuda örneğin, yan komşusuna gelen boyacının yanlışlıkla kendi evini boyamasına ses çıkarmayarak rıza gösteren kimse, boyacı ile arasında sözleşme ilişkisi olmadığını iddia ederek ödeme yapmaktan kaçınamayacak; borcu ödemesine gerek olmadığını söyleyerek borçlunun bu öngörüye dayanarak farklı biçimde hareket etmesine neden olan alacaklı ileride bu alacağını mahkeme önünde iddia ettiği takdirde dinlenilmeyecektir. Estoppel kavramı hukuki bir kavram olsa da, içeriğinde, özgürlükçü devlet anlayışı bağlamında pek çok önemli politik ve felsefi fikirleri de barındırır", **SEVER**, "Danıştay Kararları Işığında İdare Hukukunda Kazanılmış Haklar", s. 54; Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi kararlarında estoppel kavramı ile "itiraz hakkının düşmesi" kastedilmektedir. İlgili kararlar için bkz. ECHR, [18.06.1971], D. 1966/2832, No. 1971; ECHR, [13.05.1980], D. 1974/6694, No. 1980; ECHR, [06.11.1980], D. 1976/7654, No. 1980; ECHR, [06.11.1980], D. 1976/7367, No. 1980; ECHR, [22.05.1984], D. 1979/8805, No. 1984; ECHR, [28.06.1984], D. 1977/7819, No. 1984; ECHR, [06.12.1988], D. 1983/10590, No. 1988; ECHR, [22.02.1989], D. 1984/11152, No. 1989; ECHR, [07.07.1989], D. 1984/10857, No. 1989; ECHR, [08.07.1999], D. 1994/24277, No. 1999; ECHR, [08.07.1999], D. 1998/24735, No. 1999; ECHR, [16.11.2004], D. 1996/31821, No. 2004, www.sinerjimevzuat.com.tr, e.t. 15.08.2015.

çıkarak, o taahhüde güvenerek iş yapan birinin zarara uğramasına sebep olan bir kişinin, o sözünü bir kez daha boşa çıkarmasına müsaade edilmemesi gerekir. Bu prensibin muhatabının kamu yetkilileri olduğu ifade edilmektedir¹⁸⁶.

İngiltere, Kanada, Avustralya ve Yeni Zelanda özel hukuku açısından estoppel kavramı şu üç unsurdan oluşmaktadır¹⁸⁷.

- i. Bir beyan veya bildirim,
- ii. Bu beyandan kaynaklanan ve zarara sebebiyet veren bir güven,
- iii. Bu beyandan vazgeçilmesinin adaletsiz-vicdana aykırı ve "hakkaniyetsiz sonuçlar doğurması.

"Estoppel ilkesi"¹⁸⁸ ile korunmak istenen hukuki menfaat Fransız hukukunda "fiili memur [*fonctionnaire de fait*]" ile karşılanmaktadır. Bu doktrin, İngiliz hukukundaki "beyanlardan kaynaklanan estoppel [*estoppel by representation*]"e benzemektedir, ancak daha kısıtlıdır. Estoppel doktrini mantıken bireyden ortaya çıkar ve idarenin beyan ettiği veya icraatta bulunduğu bir eylemin önlenip önlenemeyeceğini sorgularken; "fonctionnaire de fait" doktrini beyanda bulunan bir bireyden ortaya çıkmakta ve kararların yasal olması sebebiyle bağlayıcı ve

¹⁸⁶ **PIEVSKY**, p. 144; Haklı beklenti ilkesi en çok "taahhüt içeren estooppel [*promissory estoppel*]"e benzetilmektedir, **MUZAFAR**, p. 132; "Taahhüt içeren estoppel doktrini bir müteşebbisin, devletçe kendisine verilen vergi istisnası gibi vaatlere uygun olarak ya da sonucu olarak pozisyonunu değiştirmesiyle devreye girer. Taahhüt estoppeli doktrini kullanılarak bir hak da korunabilir. Adı geçen doktrin davranış sebebini doğurur. Bu, tartışmasız olarak bir hak yaratır ve eşitlik üzerine oturur", "Southern Petrochemical Industries Co. Ltd. v. Electricity Inspector", [2007], 4 MLJ. 723, akt. **ABBAS**, p. 1, fn. 6; "R. v. Minister of Agriculture, Fisheries and Food, ex parte Hamble (Offshore) Fisheries", [1995], 2 All ER. 725 davasının hâkimi Sedley J. tarafından "haklı beklenti estoppelin diğer bir ismi değildir" şeklinde içtihatla bulunulmuştur, akt. **BAMFORTH**, p. 201.

¹⁸⁷ **SCHÖNBERG**, p. 109; **YOST**, p. 35; Knight estoppeli şu şekilde açıklamaktadır: "(a) Bir sözün ya da ilişkinin belirli durumunun beyanı; (b) Beyandan geri dönme haksızdır veya vicdana aykırıdır; (i) Beyanın yapıldığı kişi beyana ya da verilen söze inanmıştır; (ii) Beyanın yapıldığı kişi o anki durumunu verilen beyana ya da söze göre değiştirmiştir ve (iii) Beyan yerine getirilmezse beyanın verildiği kişi zarar görecektir", **KNIGHT**, p. 13; "Estoppelin varlığının kabul edilebilmesi için bir olayın şu şartları taşıması gerektiği belirtilmektedir: Kişinin iyi niyeti çerçevesinde, idarenin olumlu veya olumsuz bir eylem ya da işlemi sonucunda, adaletsiz sonuçlar doğuracak biçimde kişinin durumunda değişiklik yaratılması veya kişiye geniş kapsamlı borç ve yükümlülük yüklenmesi", **SEVER**, "Danıştay Kararları Işığında İdare Hukukunda Kazanılmış Haklar", s. 55.

¹⁸⁸ Estoppel ilkesi uluslararası hukukun genel ilkeleri arasında gösterilmektedir, **SUR**, s. 86.

değişmez olduğunun takdirini, kararı tesis eden makama bırakılması gerektiğini ifade etmektedir. "Foncionnaire de fait" doktrinine dair birçok akademik çalışma vardır ancak ne ölçüde uygulandığı hususu netlik kazanamamıştır. İdari mahkemeler bu ilkenin uygulamasını hiçbir zaman açıkça belirtmemişlerdir, ancak bazı kararların bu ilkeden etkilenilerek verildiği gözlemlenmiştir¹⁸⁹.

Bir kamu idaresi tarafından yapılan bildirim güvencen bireyin bulunduğu konumu değiştirmesi veya konumunu değiştirecek iken idarenin beyanı doğrultusunda aynı konumunu korumayı sürdürmesi sonucunda bir zarar meydana gelirse estoppel ilkesi devreye girmesi gerektiği ifade edilmiştir¹⁹⁰.

Bu taahhüdünün görev veya yetki alanı dışında kalan bir konuya ilişkin olması durumunda estoppel ilkesi devreden çıkar. Zira bu durumun korunması idarenin görev alanının kendi iradesiyle genişlemesine başka bir ifadeyle yetki aşımına yol açar ki bu durum kabullenilemez¹⁹¹. Bir kamu kurumu, yasaların

¹⁸⁹ **SCHÖNBERG**, p. 93-94; Zararlı güvenden kaynaklanan haklı beklenti uyumsuzluklarının estoppel ilkesine benzediği ifade edilmektedir, **SALES - STEYN**, p. 572; Estoppel ilkesi bir idarenin kanunen sahip olmadığı bir konuda karar vermesi durumunda uygulanmamaktadır, "Norfolk County Council v. Secretary of State for the Environment", [1973], 1 WLR. 1400, akt. **PIEVSKY**, p. 145, fn. 2; **BAMFORTH**, p. 197.

¹⁹⁰ **KNIGHT**, p. 11-12; "Zarar ilkesi [*harm principle*]" özel hukukta estoppel ilkesi için ikna edici bir gerekçe iken haklı beklentide tam anlamıyla karşılık bulmaz, **SCHÖNBERG**, p. 11; "Estoppel, kamu hukuku alanında bilinmeyen bir kavram değildir. Bir kamu yetkilisi, itimat edilerek mağduriyete neden olan beyanlarının geçerliliğini inkâr etmekten alıkonabilir. Ancak bu sadece, estoppelin yetkiyi hukuki sınırının ötesine taşıyamayacağı seviyeye kadar gerçekleştirilebilir. Estoppel, aksi takdirde yetki aşımı ifade edeceği için bir eylemin hukuki kabul edilmesi için kullanılamayacağı gibi, kamu kurumuna anayasal yetki ve görevlerini kısıtlama ya da kamu yararını baskılama hakkı vermez", **POOLE, Melissa**, "Legitimate Expectation and Substantive Fairness: Beyond the Limits of Procedural Propriety", *New Zealand Law Review*, 1995, p. 432; "Estoppelin kamu hukukundaki rolü çok azdır", **LEWIS, Clive**, "Fairness, Legitimate Expectations and Estoppel", *The Modern Law Review*, Vol. 49, No. 2, March 1986, p. 251; "Estoppelin idare hukukundaki görünümü ise idarenin davranış ve sözleri ile kişilerin belli davranışlarına yol açmaları durumunda ortaya çıkar", **SEVER**, "Danıştay Kararları Işığında İdare Hukukunda Kazanılmış Haklar", s. 54.

¹⁹¹ **MACPHERSON**, p. 4; **BAMFORTH**, p. 201; **FREEDMAN - VELLA**, p. 103; "Haklı beklenti iddiasının ortaya konduğu pek çok durumda estoppel isabetsizdir. Örnek olarak bir imar izni davası olan "Lever Finance Ltd v. Westminster (City) London Borough Council", [1971], 1 QB. 222 kararını alalım. İmar iznine başvuran bir kişi ilgili planları imar komisyonuna götürerek, önerilen bina gelişimini ortaya koyar. Plan, nehir kenarında bulunan özel mülkiyet altındaki arazide bir dizi kasaba evi inşa edilmesini öngörmektedir, ki bu eylem 1991 sayılı Kaynak Yönetimi Yasası uyarınca bir izni gerektirmektedir. Ancak imar başmüfettişi başvuruçuya endişelenmemesini, bu arazi için büyük bir sıkıntı çıkarılmayacağını ve 1991 sayılı Kaynak Yönetimi Yasası uyarınca var olması gereken müsaade şartından vazgeçeceğini belirtir. Bu tavsiye

kendisine tanıdığı sınırın dışında karar alırsa, bu "yetkinin aşılması doktrini [*doctrine of ultra vires*]"nin ihlali olur¹⁹². Şayet yetki aşımı idareyi ileriye etkin bir şekilde bağlarsa, idarenin görev alanını kendi kendine belirleyebilmesi sorunuyla karşılaşılır. Ayrıca daha önceki kararlarla idareyi her zaman bağlı kılmak takdir yetkisinden peşinen vazgeçilmesi anlamına gelir¹⁹³.

Estoppel ilkesi çerçevesinde idareden sadır bir taahhüt veya beyanın korunabilmesi için bu durumun bir hakka dayanması gerekir¹⁹⁴. Diğer taraftan haklı

---

yanlıştır ve başvuru temel kazısına başlar başlamaz imar komisyonu kendisine çalışmaların durdurulması talimatını verir. Söz konusu arazi dinlenme ve park alanı olarak öngörülmüş olup, bu alan içinde yer alan evlerin yüksek piyasa değeri büyük oranda konumları ve nehir manzarası ile ilişkilidir. Eğer bu durumda taraflar iki özel kişilik olsaydı estoppel ile imar komisyonu, başvurucau inşaatı sürdürmekten men etmekten alkonurdu. Ancak komisyonun bir kamu kurumu olması ve Kaynak Yönetimi Yasası uyarınca gerekli olan izinden vazgeçme yetkisi olmadığından, yetki aşımı anlamına gelecek bir eylemin hukuki kılınması için estoppel kullanılamaz. Haklı beklentinin saf bir usuli aygıt olduğu kabul edilirse bu başvurucau sadece neden bir komisyon yetkilisinin verdiği beyan sonucu husule gelen haklı beklentisinin ıskat edilmemesi gerektiğini arz etmesine imkân veren bir duruşmaya hakkı olur. Bu bakımdan başvurucau en fazla, imar çalışmalarına neden devam etmesi gerektiğini ortaya koyma fırsatı bulur. Maddi tazminat olmaksızın bu sonuç açıkça görüleceği üzere arzulanmaz. Nitekim biçare müteahhit kaybedilmiş zaman ve masraflar açısından mağdurdur", **POOLE**, p. 432.

¹⁹² "Ultra vires" ilkesi idari işlemin yetki unsurunun yetkinin yargısal denetiminde en çok kullanılan esastır, **AKYILMAZ - SEZGİNER - KAYA**, s. 94; "Bu ilkenin amacı, halkı devlet kurumlarının güçlerini yasadışı olarak genişletmesinden korumaktır. Bu bağlamda yetki aşımı kavramı kanunilik prensibinin şekillenmesidir", **ROBERTS**, p. 121; Eğer bir beyan, beyanı yapan idari makamın yetkisi dışındaysa, "yetki aşımı [*ultra vires*]" meydana gelir, **TALAGALA**, p. 10; Bu, idari organlara verilen takdirî esnekliğin, yasama organının niyetini yansıttığı ve mahkemelerin ve idari organların kendilerinin de saygı duyması gerektiği fikrine dayanmaktadır, **ZEYL**, p. 217; Bir kamu idaresinin yetkisi dâhilinde olmakla birlikte görevli olmayan kamu görevlisinin beyanı için de "ultra vires" kavramının kullanıldığı ve bu durumun karışıklığa yol açtığı ifade edilmektedir, **MOFFETT**, p. 222, fn. 17; "Ultra vires doktrini yetkinin kötüye kullanılmasına edilmesine karşı önemli bir koruma sağlar", **ELLIOTT**, "Unlawful Representations", p. 262; Yetki aşımı bir idari makamın başka bir idari makamın yetki alanına müdahalesi sonucu ortaya çıkarsa bu durum yetki gaspı, başka bir makamın yetki alanına müdahale olmaksızın ortaya çıkarsa yetki tecavüzü olarak adlandırılır, **KARAHANOGULLARI, Onur**, İdarenin Hukukla Kavranması: Yasallık ve İdari İşlemler (Yargı Kararlarına Dayalı Bir İnceleme), Güncelleştirilmiş 3. Bası, Ankara, 2015, s. 406.

¹⁹³ **FORSYTH**, "The Provenance and Protection of Legitimate Expectations", p. 257; **CRAIG**, Administrative Law, p. 615; Hukuki bir dayanak olmaksızın yapılan işlem geçersiz olur ki bu en basit anlatımla hukukun ihlalidir, **MARMOR**, s. 171; İngiliz yargısı "ultra vires" ilkesini çok katı bir şekilde uygularken, Fransız ve Avrupa Birliği hukukunda bu ilke, bireysel hakkaniyet, hukuki kesinlik ve idareye olan güveni korumak adına yumuşatılmıştır. Bu durum "İngiliz hukukunun, Fransız ve Avrupa hukukundan öğreneceği çok şey vardır" şeklinde eleştirilmektedir, **SCHÖNBERG**, p. 104.

¹⁹⁴ **SCHÖNBERG**, p. 109; **ALTINDAĞ**, s. 23; Estoppelin kamu hukukuna uyarlamasıyla haklı beklentinin ortaya çıktığı düşüncesinin reddedildiği kararlar için bkz. "R. v. Minister of Agriculture, Fisheries and Food, ex parte Hamble (Offshore) Fisheries", [1995], 2 All ER. 714-

beklentide korunmak istenen menfaatin her zaman bir hakka dayanması gerekli değildir. Başka bir ifadeyle haklı beklenti, Fransız hukuk sisteminde yer alan "hak yaratan [*creating rights*]"¹⁹⁵ idari işlem olarak değil, "olumlu-lehte bir idari işlem [*favourable administrative act*]"¹⁹⁶ olarak kabul edilmektedir. Haklı beklenti öğretisi, bireyin bir yarar sağlamak için yasal bir hakkının bulunmasına gerek duyulmadan idare tarafından ortaya çıkarılan beklentinin karşılanması gerektiğini ihtiva eder¹⁹⁷. Estoppel ilkesiyle korunan bireyin menfaatidir ve kamu yararı göz

---

725; "R. v. Independent Television Commission, ex parte Television South West", [1992]; "R. v. Inland Revenue Commissioners, ex parte Unilever", [1996], STC. 681-695, akt. **BAMFORTH**, p. 196, fn. 5; Toohey'e göre, "haklı beklenti ilkesi estoppel prensibinin herhangi bir unsuruna bağlı değildir", "Haoucher v. Minister for Immigration, Local Government and Ethnic Affairs", [1990], 19 ALD. 590, akt. **TAY KUAN SENG**, p. 636, fn. 149; Haklı beklentinin kabulü ile birlikte estoppel ilkesinin kamu hukukunda uygulanma olanağı kalmamıştır. Estoppel haklı beklenti ile birlikte kamu hukuku için artık geçmişte kalan bir ilkedir, **FELIX**, p. 81; "Estoppel haklı beklenti tarafından sindirilmiş görünüyor", **McGILVRAY**, p. 38.

¹⁹⁵ Fransız hukukunda "hak yaratan işlemlerin değişmezliği ilkesi [*intangibilité des décisions créatrices de droits*]" çok uzun süredir uygulanan bir ilkedir, **SCHÖNBERG**, p. 70; **SNODGRASS**, p. 27; 1960'lara kadar mahkemeler, yetkili bir makamın "audi alterem partem" kuralına uymaya bağlı olup olmadığı konusunu bir karara bağlamak için geçerli bir hak aramıştır, **HODGSON**, p. 687.

¹⁹⁶ "Jowell'e göre maddi haklı beklenti söz verilmiş bir çıkar hakkıdır", akt. **GROVES**, "Substantive Legitimate Expectations in Australian Administrative Law", p. 494, fn. 99; **PATERSON**, **Moir**, "Legitimate Expectations and Fairness: New Directions In Australian Law", Monash University Law Review, Vol. 18, No. 1, 1992, p. 83; **ÖZCAN**, s. 79; Jacobs J.'ye göre, "beklenti kendi başına bir hak değildir. Tabii adalete göre bazı şartlar altında hak haklı ve haklı beklenti bu şartlardan biridir. Başka bir deyişle, haklı bir beklenti, tabii adalet kurallarını içeren bağlamda bir hak gibi aynı etkiye sahip olmalıdır", akt. **HODGSON**, p. 686, fn. 5; Grogan'a göre, "bir bireyin herhangi bir kişi veya kuruluş tarafından hak ve yükümlülüğünün belirlenmesinde müzakere edilmesini beklemek bağlamında olup, haklı beklenti bir hakkın statüsü ile uyumludur", **IKHARIALE**, p. 3; "Bu nedenle haklı beklenti, yasal bir haktan daha düşük düzeydeki bir menfaatin doğal adalet kurallarının korumasını cezbedebileceğini göstermesi bakımından anlamlıdır", **FLANAGAN**, p. 284

¹⁹⁷ **MUZAFAR**, p. 117; Uygulama açısından, hak ve menfaatin keskin sınırlarla birbirinden ayrılması çok zordur, **SCHÖNBERG**, p. 68; Ancak, idari davranışlar sonucu ortaya çıkan beklentilerin, hukuki sonuçlarının olması gerekir, **THOMAS**, p. 41; Haklı beklenti ilkesi ile "hak kavramının içine küçük bir donanım eklendi(ği)" belirtilmiştir, **GROVES**, "Substantive Legitimate Expectations in Australian Administrative Law", p. 474; Barwick CJ'ye göre "haklı beklentinin ifadesinin amaçlanan ne kadarına ulaşılmış olursa olsun, merkezde kanunilik konsepti, yani, akılda kalan yasal bir beklentidir. Anlaşıldığı kadarıyla, ifade, muhtemelen, bir hak konseptine çok az şey katmaktadır", akt. **JOHNSON**, p. 43; **MACPHERSON**, p. 39-40; Hindistan Yüce Divanına göre "haklı beklentilerin varlığı, özel hukuki bir hakkın yokluğunda dahi kamu hukukunda beklentinin kabul edilmesini meşru kılar", akt. **FORSYTH**, "Legitimate Expectations Revisited", p. 431.

ardı edilir. Özel hukukta yer alan estoppel ilkesinin tüm özellikleriyle kamu hukukunda tatbiki kamunun zarara uğramasına sebep olabilir¹⁹⁸.

Diğer taraftan bu zarar estoppel ilkesinin tümden dışlanmasını gerektirmez. Mahiyetine uygun düştüğü ölçüde ve bireyin menfaatinin kamu yararı da gözetilerek korunması durumunda estoppelin kamu hukukunda uygulanması ya da estoppelden beklenen korumanın haklı beklenti ilkesi ile sağlanması gerekir¹⁹⁹.

Estoppel ilkesinin en önemli ve tek şartı, idari makam tarafından bir beyan, bildirim ya da taahhütte bulunulmasıdır²⁰⁰. Ancak bir bildirim veya taahhüt varlığı

¹⁹⁸ Lord Denning, 1949 yılındaki "Robertson" davasında ("Robertson v. Minister of Pensions", [1949], 1 QB. 227) estoppelin kamu hukukunda geçerli olması gerektiği savunmuş ancak Lordlar Kamarası bu öneriyi reddetmiştir, **CRAIG**, Administrative Law, p. 638, fn. 32; **ALTINDAĞ**, s. 23; **SCHÖNBERG**, p. 109; **THOMAS**, p. 57, fn. 92; **JAYASINGHE**, p. 30, fn. 139; **ROBERTS**, p. 121, fn. 60; Bu davada estoppel ve haklı beklenti arasındaki ilişki belirsizdi, **BAMFORTH**, p. 196; Estoppelin kamu hukukuna tecavüzü Lord Denning'in "Robertson v. Minister of Pensions" davasında verdiği kararlarla başlamıştır. Milli Savunma Bakanlığı görevden dönen bir askere, sakatlığının -askerlik yapmasına engel olacak şiddette boyun ağrısı- eski bir ragbi sakatlığından ziyade orduda verdiği hizmetlere dayandırılabilceği tavsiyesinde bulunmuştur. Yasaya göre, eğer sakatlığının sebebi askerlik hizmetiye askere sakatlık maaşı bağlanacaktı. Milli Savunma Bakanlığı askere, sakatlığının askerlik hizmeti nedeniyle gerçekleştiğini kabul ettiklerini ve ona sakatlık maaşı bağlanacağını söyledi. Ancak hemen ardından savaş yaralanmalarından kaynaklanan sorumluluk Emeklilik Bakanlığına devredilmiş ve bu bakanlık askerin sakatlık maaşı için başvurusunu reddetmiştir. Buradaki soru, Milli Savunma Bakanlığı'nın ifadesi, bu konularda sonradan asıl yetkili olan Emeklilik Bakanlığı'nı bağlamakta mıdır? Lord Denning davayı estoppel doktrininde yer alan şu ifadelerle hükme bağlamıştır: "Bu dava şu prensibe dayanmaktadır ki, eğer bir kişi başka bir kişiye tutacağına inandığı bir söz veya güvence vermişse, şart yerine getirildiğinde sözü veren makam sözüyle bağlıdır". Ancak gerçekler dolayısıyla estoppel ilkesinin burada tatbik edilemeyeceğine karar verilmiştir, akt. **KNIGHT**, p. 13-14; **MACPHERSON**, p. 5.

¹⁹⁹ Estoppel ve haklı beklentinin korunması ilkelerinin benzer amaca hizmet ettiği ve haklı beklenti ilkesi varken estoppel ilkesinin de kabulünün kavram kargaşasına yol açacağı gerekçeleriyle estoppel ilkesinin özel hukuk sahasında kalması gerektiği ifade edilmiştir, **GROVES**, "Substantive Legitimate Expectations in Australian Administrative Law", p. 501; **ALTINDAĞ**, s. 24; Kamu hukukunda estoppel ilkesinin uygulanmasının tartışıldığı karar için bkz. "Western Fish Products v. Penwith DC", [1981], 2 All ER. 204, akt. **SCHÖNBERG**, p. 91; **ROBERTS**, p. 121, fn. 65; **MACPHERSON**, p. 9, fn. 17; Kamu hukukunda estoppelin reddi üzerine, Lord Denning dikkatini, Schmidt davasında verdiği karardan bu yana, usulen hakkaniyet konusunda giderek bir önemli bir yere sahip olmaya başlayan haklı beklentiler konusuna çevirmiştir, **SCHÖNBERG**, p. 109.

²⁰⁰ Estoppel doktrininin kamu hukukunda tatbik edilmesine ilişkin "Gowa v. Attorney General", [1984], The Times, December 27, kararı örnek verilebilir. Özetle bu dava 1947'den önce Hindistan'da doğmuş, İngiliz denekleri olan yedi çocuğa ilişkindir. Babaları onların Birleşik Krallık vatandaşı olmalarını istiyordu çünkü bu durum onlar için Hindistan'da çok avantajlı olabilirdi. 1948 İngiliz Ulusal Kanunu'nun 7. bölümünde, reşit olmayan kişileri İngiliz vatandaşı olarak kabul etme konusunda takdir yetkisi Dışişleri Bakanlığına verilmişti. 8.

haklı beklentinin şartlarından sadece biridir. Bu sebeple haklı beklentinin korunması ilkesi estoppel ilkesini de içine alan bir ilkedir²⁰¹. Başka bir ifadeyle, estoppel ilkesi haklı beklentinin bir alt kümesi olarak ifade edilebilir. Ayrıca estoppelin birden fazla görünümü bulunmaktadır. Beyanlardan kaynaklanan estoppel olarak ifade edeceğimiz "estoppel by representation [*yetkisiz temsilcinin yaptığı işlemlere karşı zımni icazet*]" kavramı haklı beklentinin sadece bir sebebinin oluşturmaktadır²⁰².

Kamu hukukunda adalet ilkesinin daha geniş ele alınmasıyla korunan haklı beklenti ilkesinde estoppel ilkesinde olduğu gibi her zaman güvene bağlı bir zarar doğmayabilir. Estoppel ilkesinde güvenin boşa çıkarılması her zaman bir zarara yol açarken bu durum haklı beklentide bazen bir çıkarım elde edilememesi şeklinde bazen de bir zararın meydana çıkması şeklinde gerçekleşir²⁰³.

---

bölümde, bu takdir yetkisi belirli bir güven ortamında vali tarafından kullanılabilirdi. Baba, 1951 yılında Tanganyika valisine, çocuklarının İngiliz vatandaşı olması için başvuruda bulunmuştur. Kendisinin ve çocuklarının hâlihazırda İngiliz vatandaşı olduğu ve bu nedenle de yeniden başvuru yapmasına gerek olmadığı konusunda bilgilendirilmişti. 1981 yılında Dışişleri Bakanlığı çocukların İngiliz vatandaşı olduğunu reddettiğinde, Gowa, Dışişleri Bakanlığının 1951 yılında yapılan beyandan ötürü yanlış yönlendirildiklerini ve vatandaşlığa alınmaları gerektiğini belirtti. Mahkeme valinin bölüm 7'deki takdir yetkisini kullanamayacağına bu yetkinin Dışişleri Bakanlığında olduğuna ve yetki aşımı ile yapılan bu beyanla idarenin bağlı olmadığına karar vermiştir. Ancak Lordlar Kamarası Dışişleri Bakanlığı başvuruyu değerlendirmiş olsaydı çocukların lehine karar verebilirdi diyerek ve çok farklı temellere dayanarak davayı kabul etmiştir, **LEWIS**, p. 255 vd.

²⁰¹ **CARTWRIGHT**, p. 6; **ALTINDAĞ**, s. 24; Haklı beklenti ilkesi ile estoppel ilkesinin henüz formüle edilmediği ancak bu ilkelerin "güven teorisi [*reliance theory*]" kapsamında yer aldığı ifade edilmektedir, **SCHÖNBERG**, p. 9, fn. 10.

²⁰² "Estoppel by representation" için gerekli koşullar şunlardır: "1. İdarenin bir konuya yönelik açık ve anlaşılır fakat gerçek olmayan bir açıklama yapması gerekir. 2. Açıklamanın bireyin bu bilgiye güvencirmek amacıyla veya güvenilmesi muhtemel olan bir bilgiyle yapılması gerekir. 3. Açıklamanın mantıken doğru olduğunu farz ederek hareket eden bireyin, makul olmayacak ve bu yüzden de bazı mali zorluklara yol açacak şekilde bu açıklamaya güvenmesi gerekir", **SCHÖNBERG**, p. 109; **CARTWRIGHT**, p. 3-4.

²⁰³ **CARTWRIGHT**, p. 6; Joseph Raz taraflar arasındaki taahhüt içeren veya akdi bir ilişkinin olmaması halinde uygulanan ve önceden yapılan beyanın değiştirilmesinin yasaklanması estoppel olarak bilinen ilkenin, güven esasına dayalı zarar ile ortaya çıkabileceğini savunmaktadır, **RAZ, Joseph**, "Voluntary Obligations and Normative Powers", Proceedings of the Aristotelian Society, Supplementary Volumes, Vol. 46, Sec. 2, 1972, p. 79-102; Ayrıca düzenleyici idari işlemler ile kanunlardan kaynaklanan haklı beklentilerde zarara yol açacak bir güvenin bulunması gerektiği ifade edilmektedir, **ALTINDAĞ**, s. 24.

HOFFMANN'a göre, "kamu hukuku özel hukuk kavramı olan estoppelin altında yatan ahlaki değerden yeterince yararlanmış ve artık kendi ayakları üzerinde durma zamanı gelmiştir"²⁰⁴.

PIEVSKY'e göre, her ne kadar idare hukuku açısından estoppelin ölüm ilanını vermek için henüz erken olsa da üç nedenden dolayı bu kavramın tutarlı bir geleceğinin olmayacağı ifade edilmektedir:

- i. İlk neden; estoppelin kökeninin özel ilişkilere dayanmasıdır. Estoppelde mevzu bahis olan kutsanmış ahlaki değerlerin etkinliği iki özel kişi arasındaki ilişkinin basitliğinden zuhur eder. Kamu hukuku çoğunlukla çok farklı mülahazalar ihtiva eder. İdarenin verdiği bir sözü boşa çıkarmasına müsaade etmek, ilgilisi için haksızlık teşkil etmesine rağmen bazı durumlarda sözün gereğinin yapılmasını beklemek birden fazla kişiye haksızlık yapılmasına sebep olabilir. Bu durumda estoppelin çözüme kavuşturmakta yetersiz kaldığı bir ikilem vardır.
- ii. İkinci neden; estoppelin arzulanan niteliklerinin, haklı beklentilerin genişletilmiş kavramına dâhil edilebilir olmasıdır. Haklı beklentinin vaatler olmaksızın, ilkesel olarak oluşabilmesi de kesin bir olgudur. Bir bireyin, kamu yetkilileri tarafından kendisine verilen bir vaatten yanlışlıkla mahrum kaldığı durumlar, bir bireyin haklı beklentiden yanlışlıkla mahrum kaldığı durumların alt başlığı halini alır.
- iii. Üçüncü neden; estoppelin -şu an uygulanmakta olduğu haliyle- haklı beklentiler doktrini için bir tamamlayıcı olmadığı gibi, bu doktrinle önemli ölçüde çelişmektedir²⁰⁵.

²⁰⁴ "R. v. East Sussex County Council", [2003], 1 WLR. 348, akt. **CARTWRIGHT**, p. 6-7; **PIEVSKY**, p. 145; **GROVES**, "Substantive Legitimate Expectations in Australian Administrative Law", p. 490; **REID**, p. 4, **IYENGAR**, p. 216; **CAMPBELL**, "Legitimate Expectations", p. 543; **FELIX**, p. 80; "Western Fish Products v. Penwith DC", [1981], 2 All ER. 204, akt. **LEYLAND, Peter - ANTHONY, Gordon**, Textbook on Administrative Law, 8th Edition, United Kingdom, 2016, p. 381.

²⁰⁵ Bu konu Richards J. tarafından estoppelden ziyade haklı beklentiler temelinde ele alındığı ("Dowderry Construction Ltd. v. Secretary of State for Transport, Local Government and the Regions", [2002], EWHC. 2) bir davada şu şekilde belirtilmiştir: "(a) Zararlı güvenin hukuki

Haklı beklentinin korunması ilkesiyle amaçlanan hukuki menfaatlerden biri de idari makamların beyan ve taahhütlerinden kaynaklanan sorumluluğun giderilmesidir. Bu durumun özel hukuk ilişkilerindeki menfi yansıması estoppel ilkesiyle aşılmaya çalışılmaktadır. Estoppel ilkesinin kamu hukukunda uygulanması sadece haklı beklentinin korunması ilkesinden bir parça koparmaya yarayacaktır. Ana ilkelerin parçalara ayrılarak incelenmesinin birçok faydası bulunmaktadır. Ancak idare hukukunda henüz istenilen seviyeye çıkmamış olan haklı beklenti teorisinin şimdiden parçalara ayrılarak incelenmesi bütününün anlaşılmasına yol açar. Haklı beklentinin korunması ilkesinin bir idealden ziyade, uygulanan hukuk olması durumunda estoppel ilkesinin kamu hukukunda tartışılması daha yerinde olacaktır.

5. Kamu Külfetleri Karşısında Eşitlik (Fedakârlığın Denkleştirilmesi)

Fransız hukukunda yer alan "kamu külfetleri karşısında eşitlik ilkesi [*responsabilité pour rupture de l'égalité devant les charges publiques*]", Türk idare hukukunda genellikle idarenin kusursuz sorumluluğunun tespitinde başvurulan içtihadî bir ilkedir²⁰⁶.

---

bir mesele olduğu varsayılmaktaydı. Bu durum, zararlı güvenin, beklentinin ne kadar haklı olduğu meselesiyle alakalı olacağı, haklı beklenti davalarının konumlarıyla çelişmektedir. (b) Estoppelin açığa çıkması için, bir vaade olan itimadın makul olması şart değildir. Bu durum, haklı beklenti vakalarındaki, temel meşruiyet anlayışına ters düşer", akt. **PIEVSKY**, p. 145-146; Bu açıdan estoppel ile haklı beklentinin benzerliği her ikisinin de nesafet, yani bir tür adalet fikrinden ortaya çıktığıdır, **SEVER**, "Danıştay Kararları Işığında İdare Hukukunda Kazanılmış Haklar", s. 55.

²⁰⁶ **ERKUT**, Hukuka Uygunluk Bloku, s. 68; **ÇAĞLAYAN, Ramazan**, İdare Hukuku Dersleri, Genişletilmiş 3. Baskı, Ankara, 2015, s. 776; Ancak kamu külfetleri karşısında eşitlik ilkesinin Anayasanın 10. maddesinde yer alan eşitlik ilkesi kapsamında değerlendirilebileceği ifade edilmektedir, **GÖZLER, Kemal**, İdare Hukuku, C. II, 2. Baskı, Bursa, 2009, s. 1243; Kamu külfetleri karşısında eşitlik ilkesi, Mecelle'nin 86. maddesinde "mazarrat menfaat mukâbelesindendir (bir şeyin menfaatine nail olan onun mazarratına da mütehammil olur)" şeklinde düzenlenmektedir, **GÖZLER, Kemal - KAPLAN, Gürsel**, İdare Hukuku Dersleri, 17. Baskı, Bursa, 2015, s. 771; **GÖZLER**, İdare Hukuku, C. II, s. 1242; **ÇAĞLAYAN, Ramazan**, Tarihsel, Teorik ve Pratik Yönleriyle İdarenin Kusursuz Sorumluluğu, Ankara, 2007, s. 343; **BUCAKTEPE, Adil**, "Depremden Dolayı İdarenin Sorumluluğu", DÜHFD., C. 17-18, S. 26-27-28-29, Y. 2012-2013, s. 101; **ÇAĞLAYAN, Ramazan**, "Risk İlkesi Gereğince İdarenin Kusursuz Sorumluluğu Bağlamında Sosyal Risk İlkesi", Sorumluluk ve Tazminat Hukuku Sempozyumu, 28-29 Mayıs 2009, s. 456.

Fransız Danıştay'ı kamu külfetleri karşısında eşitlik ilkesini hukukun genel ilkesi olarak değerlendirirken, Fransız Anayasa Konseyi bu ilkeyi kanun önünde eşitlik ilkesinin bir alt görünümü olarak kabul etmektedir²⁰⁷. Devletin ekonomik durumunu ciddi ölçüde bozmayan, olağanüstü mali külfet getirmeyen haklı beklentinin kamu külfetleri karşısında eşitlik ilkesi gereğince karşılanması gerektiği savı ileri sürülmektedir. Haklı beklentinin korunmamasından dolayı ortaya çıkan zararların kamu külfetleri karşısında eşitlik ilkesi gereğince karşılanması gerektiği ifade edilmiştir²⁰⁸.

Haklı beklentinin korunması gerekliliğine ilişkin dayanaklardan biri de eşitlik ilkesidir. "Conseil d'État" kanun önünde eşitlik ilkesini, kamu hizmetleri önünde eşitlik, kamu hizmetine girişte eşitlik, kamu yükümlülükleri karşısında eşitlik olarak genişleterek farklı alanlara da uygulanmasının önünü açmıştır²⁰⁹. Hukuki eşitlik aynı zamanda ekonomik ve sosyal açıdan aynı konumda olmayan bireylere hayatlarını güven içinde yaşama ve önceden bilinebilir bir yaşam sürmelerine hizmet etmesi açısından önemlidir²¹⁰. Bu açıdan haklı beklentinin temel dayanaklarından biri olarak kabul edilebilir.

Esasında kamu külfetleri karşısında eşitlik ilkesi gereğince zararların karşılandığı bazı uyuşmazlıkların temelinde haklı beklentinin korunması vardır. Örneğin "Commune Gavarnie" kararında yürürlükteki düzenleyici işleme güvenen bireylerin düzenleme değişikliği sebebiyle ortaya çıkan zararlarının karşılanmasına karar verilmiştir. Uyuşmazlığa konu olan olayda, Gavarnie dağ buzuluna iki farklı patika yolundan yürüyerek ya da katırlarla çıkılabilmektedir. Bu patikalar üzerinde

²⁰⁷ ÇAĞLAYAN, İdare Hukuku Dersleri, s. 777; GÖZLER - KAPLAN, s. 772.

²⁰⁸ SCHÖNBERG, p. 176-177; ALTINDAĞ, s. 60, 64.

²⁰⁹ ERKUT, Hukuka Uygunluk Bloku, s. 65; Eşitlik ilkesi idari makamların da tasarruflarında dikkat etmesi gereken bir ilkedir, GÜNDAY, Metin, İdare Hukuku, Güncellenmiş ve Gözden Geçirilmiş 10. Baskı, Ankara, 2013, s. 61; ERDOĞAN, Anayasa Hukuku, s. 184; Hoffmann'a göre "kanun önünde eşitlik, insanların farklı muamele görmesi için geçerli bir sebep olmadıkça, insanların eşit muamele görmesini gerektirir", akt. CLAYTON, p. 104.

²¹⁰ AKYILMAZ - SEZGİNER - KAYA, s. 114; İdari makamlar için resmi olmayan beyanların bağlayıcı nitelikte olmayacağı ilkesi; bazı koşullarda "eşit muamele [égalité de traitement]" ilkesi çerçevesinde haklı beklentinin korunmasında kullanılmaktadır, SCHÖNBERG, p. 115.

geçimlerini hediyeelik eşya satarak sağlayan satıcılar bulunmaktadır. Belirli bir süre sonra yaya olarak yolu kullanan ziyaretçiler ile katırlarla seyahat yapan ziyaretçilerin karşılaşmalarında meydana gelen kazalar sebebiyle belediye idaresi yeni bir düzenlemeye gitmiştir. Bu düzenlemeye göre; patika yollardan biri sadece yaya ziyaretçilerin, diğeri ise katırlarla seyahat yapan ziyaretçilerin kullanımına tahsis edilmiştir. Ancak katırlarla seyahat yapanların durup alışveriş yapmamaları sebebiyle, bu patika üzerinde ticaret yapanların gelirlerinde ciddi bir düşüklük meydana gelmiştir. Bunun üzerine açılan davada, belediye idaresinin işleminin hukuka uygunluğuna karar veren "Conseil d'État", davacıların meydana gelen zararlarının kamu külfetleri karşısında eşitlik ilkesi gereğince karşılanmasına karar vermiştir²¹¹.

Benzer nitelikteki bir diğeri uyumsuzluk olan "Aldebert" davası, belediye idaresinin ağır trafik gürültüsü sebebiyle aldığı bir karardan kaynaklanmaktadır. Bir beldenin içinden geçen karayolunu kullanan ağır vasıtaların çıkardığı gürültüden rahatsız olan belde sakinlerinin belediyeye müracaat etmesi ve aynı güzergâh üzerinde alternatif başka bir yolun yapılması sebebiyle, belde içinde yer alan karayolundan altı tondan daha fazla yükü bulunan kamyonların geçişi yasaklanmıştır. Ancak belde içinden geçen karayolu üzerinde işletmeleri bulunan bireylerin gelirlerinin azalması sebebiyle açılan tam yargı davasında, "Conseil d'État" davacıların meydana gelen zararlarının kamu külfetleri karşısında eşitlik ilkesi gereğince karşılanmasına karar vermiştir²¹².

Her iki davanın haklı beklentinin korunması kapsamında ortak yönü, bireylerin idareye olan güvenleridir. Ticari işletme sahipleri, belki de mevcut düzenleme ve uygulamalara güvenerek belirli yatırımlarda bulunmuştur. Her iki uyumsuzlukta belediye idareleri, bireylere bir değişikliğe gideceğini makul bir süre zarfında bildirmemiştir. Her ne kadar söz konusu değişikliklerin sebebi kamu yararı

²¹¹ "Commune Gavarnie", [22.02.1963], RDCE 1963, akt. **GÖZLER**, İdare Hukuku, C. II, s. 1258-1259; **ÇAĞLAYAN**, İdarenin Kusursuz Sorumluluğu, s. 357.

²¹² "Aldebert", [13.05.1987], no. 380, DA 1987, akt. **ÇAĞLAYAN**, İdarenin Kusursuz Sorumluluğu, s. 357; **GÖZLER - KAPLAN**, s. 777; Benzer nitelikte kararlar hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. **GÖZLER**, İdare Hukuku, C. II, s. 1241 vd.

olmuş olsa da, mevcut hale güvenerek bir faaliyet içine giren bireylerin beklentileri karşılanmamıştır. Kamu külfetleri karşısında eşitlik ilkesinin bu yönüyle tatbiki haklı beklentinin korunmasını sağlamaktır. Ancak uzun süredir idarenin kusursuz sorumluluğunun bir görünümü olan kamu külfetleri karşısında eşitlik ilkesi ile korunan bu tür durumların, yeni bir ilke olan haklı beklentinin korunması ile karşılanması gerektiğini ileri sürmek gereksizdir. Ancak önemli bir farkın belirtilmesinde fayda vardır. Kamu külfetleri karşısında eşitlik ilkesi ile sadece idarenin kusursuz tasarruflarından kaynaklanan zararların tazmini sağlanmaktadır. Haklı beklentinin korunmasında ise; söz konusu uyuşmazlıklar açısından belediyelerin bu kararlarının iptali -bazı ilave şartların da bulunması durumunda mümkün olabilmektedir. Nihayeten kamu külfetleri karşısında eşitlik ilkesi idarenin kusursuz sorumluluğunun türlerinden biridir. Haklı beklenti genellikle idarenin kusurlu tasarrufları sonucunda ortaya çıkmakla birlikte, bazı durumlarda idarenin haklı beklenti temelinde kusursuz sorumluluğu²¹³ da söz konusu olabilir. İşte bu durumlarda açılacak tam yargı davalarında idarenin haklı beklentiden dolayı sorumluluğu, kamu külfetleri karşısında eşitlik ilkesine göre belirlenmesi gerekir.

6. Beklenen Hak (Beklemece-Kazanılması Ümit Edilen Hak-Bekleme Vaziyeti)

"Beklenen hak [*expected right*]", bir hakkın kazanılabilmesi için gereken şartların gerçekleşmesine rağmen etkinlik unsurlarının tamamlanmamış olmasından dolayı hak sahibinin bekleme yönünde hukuken korunan bir menfaati olarak tanımlanmıştır²¹⁴.

²¹³ İdarenin kusursuz sorumluluğunun türlerinden biri olan kamu külfetleri karşısında eşitlik diğer bir ifadeyle fedakârlığın denkleştirilmesi ilkesinin altında yatan düşünce, çatışan çıkarlar arasında denge kurulmasını sağlamaktır, **ÇAĞLAYAN**, İdarenin Kusursuz Sorumluluğu, s. 151.

²¹⁴ **ANTALYA, O. Gökhan**, Mirastan Feragat Sözleşmesi, İstanbul, 1999, s. 41; "Henüz kazanılmamış, ama ileride kazanılması muhtemel hakları ifade etmek üzere "beklenen haklar" ("muntazar haklar") tabiri kullanılmaktadır", **NOMER**, s. 1; "İleride kazanılacağı umulan haklar; muntazır haklar" olarak sözlük karşılığı verilmiştir, **YILMAZ, Ejder**, Hukuk Sözlüğü, Yenilenmiş 9. Baskı, Ankara, 2005, s. 145; "İleride iktisap olunacağı ümit edilen haklar demek olup müktesep hakların zıddıdır", **Başbakanlık Türk Hukuk Kurumu**, Türk Hukuk Lûgatı, 3. Baskı, Ankara, 1991, s. 33; Anayasa Mahkemesi, T. 27.02.2001, E. 1999/43, K. 2001/46

Daha basit bir anlatımla beklenen hak, eski kanun zamanında tüm sonuçlarıyla doğmamış ve kazanılmamış ancak ileride doğması ve kazanılması ümit edilen haktır²¹⁵. Bir hak henüz tüm hüküm ve sonuçları ile kazanılmamışsa beklenen haktan söz edilir. Önceki düzenleme zamanında tüm hüküm ve sonuçları ile kazanılmamış ancak kazanılması olasılığı bulunan ve ileride o hakkın kazanılacağı hususunda bireyde bulunan umuda yönelik beklentidir. Bu açıdan beklenen hak, bir hakkın tüm unsurlarını taşımaması sebebiyle "eksik hak" olarak nitelendirilmiştir²¹⁶.

Beklenen hak kavramı, özel hukuka ait hukuki bir terim olmakla birlikte "kanunların zaman bakımından uygulanmasında [*application of laws in terms of time*]" karşılaştırılır. Beklenen haklara eski kanun değil yeni kanun hükümleri uygulanır²¹⁷. Beklenen hak kamu hukukunda da karşımıza çıkan bir kavramdır²¹⁸.

---

kararında "beklenen hak" yerine "beklemece hak" kavramını tercih etmiştir, www.sinerjimevzuat.com.tr, e.t. 15.08.2015.

²¹⁵ **AKINCI, Şahin**, "Yeni Medeni Kanunun Zaman Bakımından Uygulanması", (Tebliğ), Türk Medenî Kanunu Sempozyumu, Konya Barosu, 18.05.2002, www.sahinakinci.com, e.t. 25.11.2015; **KALABALIK**, Temel Hukuk Bilgisi, s. 88; **ESENER**, s. 222; **ÖNEN**, s. 148; **AYAN - AYAN**, s. 82; **AKİPEK, Jale G. - AKINTÜRK, Turgut - ATEŞ KARAMAN, Derya**, Türk Medeni Hukuku, C. 1, Yenilenmiş 9. Baskı, İstanbul, 2012, s. 98; **AKYOL, Şener**, Medeni Hukuka Giriş, 2. Bası, İstanbul, 2006, s. 185; **SÖZER, Ali Nazım**, Hukukta Yöntembilim, 4. Baskı, İzmir, 2013, s. 122.

²¹⁶ **SÖZER**, Hukukta Yöntembilim, s. 130; **SÖZER**, "Sosyal Sigortalarda Kazanılmış Hakların Korunması Üzerine Bir İnceleme", s. 6; Kazanılmış haklara yeni düzenleme değil eski düzenlemenin uygulanacağı bilinen bir olgudur. Başka bir ifadeyle, sonradan yürürlükten kalkan bir düzenleme kendi yürürlük döneminde meydana gelen kazanılmış haklara uygulanmaya devam eder. Beklenen hak bu açıdan da kazanılmış haktan ayrılır, **DERYAL**, s. 90.

²¹⁷ **OĞUZMAN, M. Kemal - BARLAS, Nami**, Medeni Hukuk, 13. Bası, İstanbul, 2006, s. 64; **GÖZÜBÜYÜK**, Hukuka Giriş, s. 59; **SÖZER**, "Sosyal Sigortalarda Kazanılmış Hakların Korunması Üzerine Bir İnceleme", s. 6; **AKI**, s. 94; **ZEVLİLİLER, Aydın - HAVUTÇU, Ayşe - ERTAŞ, Şeref - GÜRPINAR, Damla**, Yeni Medeni Kanuna Göre Medeni Hukuk (Temel Bilgiler), 9. Bası, Ankara, 2015, s. 27; **AKİPEK - AKINTÜRK - ATEŞ KARAMAN**, s. 98; **ZEYTİN, Zafer - ERGÜN, Ömer**, Türk Medeni Hukuku, Güncellenmiş ve Genişletilmiş 2. Baskı, Ankara, 2013, s. 46; **AKYOL**, s. 186; **SÖZER**, Hukukta Yöntembilim, s. 131; Hukuki güvenlik ve kazanılmış haklara saygı ilkesi gereğince hukuk kurallarının geçmişe yürümemesi ilkesi kabul edilmiştir. Geçmişe yürümeme ilkesinin bir istisnası olarak, beklenen hak gösterilmiştir. Bir olay eski düzenleme döneminde meydana gelmekle birlikte hukuki sonuçlarını yeni düzenleme dönemi içinde doğurmuş ya da doğuracak olursa, beklenen hak için bu yeni kural geriye yürüyerek uygulanır, **ÖNEN**, s. 148; Özel hukuka ilişkin örnek şu şekilde verilmiştir. "Eski kural döneminde evlenen çiftlerin birbirine mirasçı olmaları "beklenen hak" niteliğindedir. Bu nedenle bunların mirasçılık durumları yeni kurala göre belirlenir", **DERYAL**, s. 90; **ESENER**, s. 222.

İdare hukukunda ise sınıf geçme şartlarının zorlaştırılması, yapılarda ruhsat alma koşullarının değiştirilmesi, bir ürünün satışında yeni standartların belirlenmesi durumunda gerçek olmayan geriye yürüme söz konusudur. Bu durumlarda kişilerin kazanılmış haklarından bahsedilemediği için beklenen hak durumu söz konusu olabilir. Nitekim bu durumlar idari işlemin geriye yürütmesine ilişkin değildir²¹⁹.

Öğretide hâkim olan görüş, "beklenen hak" kavramı ile "beklenti" kavramlarının birbirinden farklı anlamlara geldiğidir. Beklenen hak, gelecekte kazanılacak olan hak olarak ifade edilirken, beklentinin hak elde edecek bireyin hukuki durumunu açıklamak üzere kullanılan bir terim olduğu kabul edilmektedir²²⁰.

"Beklenen hak [*vocation*]" ile "haklı beklenti [*legitimate expectation*]" kavramları amaçları bakımından benzerlik gösterir. Ancak haklı beklentide beklentiye oluşturan tarafın idare olması, bazen bir işleme dahi gerek duyulmadan haklı beklentinin karşılanması, haklı beklentinin maddi, şekli ve telafi edici gibi türlerinin bulunması beklenen haktan haklı beklentiye ayırır. Bu açıdan her iki kavramın da bir beklentinin korunmasını amaçlaması dışında benzerliklerini tespit etmek oldukça zordur²²¹.

---

²¹⁸ Bir yasa hükmünün Anayasa Mahkemesi tarafından iptal edilmesi beklenen haklara ilişkin bir işlem yapılmasını olanaksız hale getirir, **ULER, Yıldırım**, "Anayasa Mahkemesi İptal Kararları Geri Yürür", Bahri Savcı'ya Armağan, Ankara, 1988, s. 528'den nkl. Yargıtay 4. Hukuk Dairesi 80/5064: "Bir yasanın yürürlüğü sırasında o yasaya göre henüz bütün sonuçları ile elde edilmiş, kazanılmış, mameleke dâhil olmuş bir hak yok ise, o kanunun Anayasa Mahkemesince iptalinden önceki olay ve ilişkilerden söz edilerek ve iptal edilen kanun maddesine dayanılarak hak istenemez. Diğer bir anlatımla, mahkemeler, eski olay ve ilişkilere iptal edilen kanun hükümlerini uygulayarak uyumsuzluğu çözümleyemeyeceği gibi, Devlet organları ve idare yerleri de iptal kararının yürürlüğe girmesinden sonra o kanun hükümlerine dayanarak beklenen (muntazar) haklara ilişkin bir işlem yapamaz".

²¹⁹ **SÖZER**, Hukukta Yöntembilim, s. 131; **GÖZLER, Kemal**, İdare Hukuku, C. I, 2. Baskı, Bursa, 2009, s. 1061.

²²⁰ **ANTALYA**, s. 38; Beklenen hakta bir haktan ziyade beklemeden söz edilir, **AKYOL**, s. 185; Alman hukukunda beklenen haktan deyişinde bulunan beklenti kavramının karşılığı olarak "anwartschaft" kullanılırken (**OĞUZMAN - BARLAS**, s. 107; **NOMER**, s. 1; **AKYOL**, s. 185), İngiliz hukukundaki haklı beklenti karşılığı olan "legitimate expectation" kavramı Alman hukukunda "vertrauensschutz" kavramı ile karşılanmaktadır; Ayrıca "Haklı Beklenti (Beklenen Hak-Muntazar Hak)" başlıklandırmasının da (**ÖZGÜVEN**, s. 53) hatalı olduğunun belirtilmesinde fayda vardır.

²²¹ **OĞURLU**, s. 226; Zorlama yoluyla diğer bir benzerlik, gerek "haklı beklenti [*vertrauensschutz*]" kavramı gerekse "beklenen hak [*anwartschaft*]" kavramının Alman

7. Makul-Meşru-Yasal-Hukuki-Yerleşmiş-Temelli-Doğal Beklenti

1977 yılında Lordlar Kamarasında yaşanan bir tartışmada LORD DIPLOCK, kişinin "makul beklentilerinin [*reasonable expectations*]" korunmasından olumlu bir biçimde söz ettikten sonra bu ilkenin İngiliz hukukunda kabul edilmemiş olmasından üzüntü duyduğunu ifade etmiştir²²². Aynı tarihte görülen "Salemi"²²³ davasında "makul beklenti" oluşan bir durumda idarenin işleminden etkilenen kişiye bir söz hakkı vermemesinin hakkaniyete uygun olmadığı ifade edilmiştir²²⁴. "Council of Civil Service" davasında "haklı ya da makul beklenti kamu yetkilileri adına verilen kesin bir sözden veya davacının devam etmesini makul bir şekilde beklediği düzenli bir uygulamanın varlığından kaynaklanabil(eceği)" ifade edilmiştir²²⁵.

"Attorney-General of Hong Kong v. Ng Yuen Shiu" davasında ise LORD FRASER "haklı teriminin makul anlamına gelen şekliyle okunduğunu" ve bu bağlamda "haklı beklentinin bazı makul esaslar sağlayan tatbik edilebilir yasal hakların ötesine geçen beklentileri içermeye yeterliliğine sahip olduğunu" ifade etmiştir²²⁶.

---

doctrininin tarafından hukuk literatürüne kazandırıldığıdır, **NOMER**, s. 3; **FORSYTH**, "The Provenance and Protection of Legitimate Expectations", p. 242-243; **THOMAS**, p. 41-42; Her iki kavramın da güven temeline dayandığını da ifade edebiliriz.

²²² **THOMAS**, p. 49; **FORSYTH**, "The Provenance and Protection of Legitimate Expectations", p. 245.

²²³ "Salemi v. Minister for Immigration and Ethnic Affairs", [1977], 137 CLR. 396, akt. **SCHÖNBERG**, p. 17, fn. 48; **PATERSON**, p. 71, fn. 10, **HODGSON**, p. 687, fn. 9.

²²⁴ **FORSYTH**, "The Provenance and Protection of Legitimate Expectations", p. 253; Mahkeme bu davada ayrıca haklı beklentinin hukukta belirsizliğe yol açabileceğine dikkat çekmiştir, **SCHÖNBERG**, p. 17; Ayrıca idarenin takdir yetkisinin evrensel kaide olan doğal adalet ile uyumlu olması gerektiği ifade edilmiştir, **TATE**, p. 18.

²²⁵ "Council of Civil Service Unions v. Minister for the Civil Service", [1985], 1 AC. 374, 408H, akt. **THOMAS**, p. 54, fn. 78; **JAYASINGHE**, p. 5, fn. 10; **TATE**, p. 29, fn. 101; Bu davada karar veren makamdan güvence alınarak elde edilen bazı fayda ve menfaatlerin, işleminden etkilenen kişiye tartışma önceliği vermeden kararın geri alınmayacağı içtihat edilmiştir, **CARTIER**, **Geneviève**, "La Théorie des Attentes Légitimes en Droit Administratif", *Revue de Droit*, Vol. 23, No. 1, 1992, p. 81-82.

²²⁶ "Attorney-General of Hong Kong v. Ng Yuen Shiu", [1983], 2 AC. 629 akt. **HODGSON**, p. 702, fn. 99; **MACPHERSON**, p. 40; **PATRICK**, p. 2-3; **TATE**, p. 29, fn. 101; **REYNOLDS**, p. 337; **GAEB**, **Karel N. - NEEMWATYA**, **Joas K.**, "The Principle of Legitimate Expectation in Administrative Law: A Namibian Perspective", *University of Namibia Law Review*, Vol. 2, Iss. 2, 2015, p. 40; "Schmidt" davasından 6 yıl sonra 1983 yılında "haklı [*legitimate*]" kavramının anlamını açıklamaya yardımcı olması için "Ng Yuen Shiu" davasına bakan yüksek mahkeme "makul [*reasonable*]" kavramını kullanmıştır, **TAY KUAN SENG**, p. 611; Avusturalya hukukunda görülen davalarda da ("F.A.I. Insurance Ltd v.

Bu kararlar dışında birçok eserde makul beklentiden bahsedilmektedir. Hatta Türk Danıştay'ının içtihatlarında da makul beklenti kavramının kullanıldığı gözlenmiştir²²⁷.

SCHÖNBERG, "haklı beklenti [*legitimate expectation*]" ile "makul beklenti [*reasonable expectation*]" kavramlarını şu şekilde açıklamaktadır²²⁸:

"Bir beklenti, eğer ilgili durumda, ihtiyatlı hareket eden makul bir insan tarafından taşınıyorsa makuldür. İlgili hukuk sistemi onun makuliyetini tespit ediyor ve ona usuli, asli ve tazmin edici neticeler atfediyorsa, o beklenti haklıdır".

MUZAFAR ve MONIKA haklı beklentinin "makul, mantıklı ve geçerli olması gerek(tiğini)" ifade ederken, doktrinin tamamına yakını "haklı beklentiler ayrıca makul beklentiler olmalıdır" demektedir²²⁹.

Winneke", [1982], 151 CLR. 342; "Heatley v. Tasmanian Racing and Gaming Commission", [1977], 137 CLR. 487; "Salemi v. Minister for Immigration and Ethnic Affairs", [1977], 137 CLR. 396) "makul beklenti [*reasonable expectation*]" kavramı kullanılmıştır, akt. **JOHNSON**, p. 43, fn. 28; "A. G. Hong Kong v. Ng Yien Shiu" davasında haklı beklentileri "makul beklenti" olarak nitelendiren Lord Fraser, beklentinin özel hukuktaki kelime anlamıyla "makul" yerine "haklı" olması gerektiğini vurgulamak için C.C.S.U. davasında yaşanan sıkıntılara değinmiştir, akt. **JONES, David Phillip**, "A Comment on "Legitimate Expectations" and the Duty to Give Reasons in Administrative Law", Alberta Law Review, Vol. XXV, No. 3, p. 513.

²²⁷ Danıştay 5. Dairesi, T. 14.03.2006, E. 2003/3647, K. 2006/1140: "Dava konusu olaydaki beklenti de makul bir beklentidir. Yönetim, yönetim olmaktan kaynaklanan gücünü ve olanaklarını, bu kişisel konumda kullanarak makul beklentiyi karşılayabilir", www.sinerjimevzuat.com.tr, e.t. 15.09.2015.

²²⁸ **SCHÖNBERG**, p. 5; Bu tanımlamadan çıkan sonuç şudur: Her makul beklentinin haklı beklenti olduğu, başka bir ifadeyle bir beklentinin haklı beklenti olarak kabul edilebilmesi için beklentinin aynı zamanda makul olması gerektirir; "CCSU v. Minister for the Civil Service" davasında Lord Diplock, haklı sözcüğün makul sözcüğe eşitlenmesinin, makul beklenti ifadesinin hukuki sonuçlardan yoksun olmasından kaynaklanabileceği konusunda karışıklığa neden olabileceğini ifade etmiştir, akt. **TAY KUAN SENG**, p. 612; Nitekim bu ilkenin İngiliz hukukunda "makul beklenti" olarak da bilindiği ifade edilmektedir, **ÖRÜCÜ**, "Avrupa Hukukunda İdare Hukukunun Genel İlkeleri", s. 250.

²²⁹ **MUZAFAR**, p. 135; **MONIKA**, p. 12; **ELOFSSON**, p. 27; **JOHNSON**, p. 62; **SALES - STEYN**, p. 566; **FLANAGAN**, p. 286; **RAITIO**, p. 204; **TANGEA - PORTUESE - GOUGH**, p. 14; Makul terimi ya haklı kavramıyla eş anlamlı ya da haklı beklentilerin karşılanmasında gerekli ilave bir özelliği belirtmek için kullanılmaktadır, **POTESTÀ**, p. 117, fn. 189; "Adil davranma yükümlülüğünün tezahürü idari hukukun son dönemdeki gelişiminin bir parçası olup, şikâyet konusu olan bir idari kararın alınmasından önce, kararın belli bir yönde olacağına dair "makul bir beklentisi" olduğunu, ancak ortaya çıkan durumda bu "makul beklentinin" karşılık bulmadığını gösterebilen mağdur tarafın adli denetim talebinde bulunmasına imkân tanır. "Makul beklenti" ve "haklı beklenti" kavramları eş anlamlı olarak değerlendirilir",

Esasında doktrinde haklı beklenti ile makul beklenti arasındaki farklılıklar kesin bir biçimde ortaya konulmamıştır. Haklı beklenti ile makul beklentinin birbiriyle aynı kavramlar olduğu, her makul beklentinin haklı beklentiye karşılık geldiği, aralarında terimsel bir tercihin dışında bir farklılık bulunmadığı belirtilebilir. Beklentinin makul olmasından kasıt, hukuken korunabilir olmasıdır. Bu sebeple makul beklenti aynı zamanda haklı bir beklentidir²³⁰.

Her iki kavram da birbiriyle eş anlamlı olarak kullanılmaktadır. Ancak makul beklentinin subjektif, haklı beklentinin ise objektif nitelikte olduğu yönünde zihinlerde bir algının oluşabileceği ihtimali karşısında, makul beklenti yerine haklı beklenti kavramının kullanılması yerinde olur. Başka bir ifadeyle, haklı beklenti herkes tarafından kabul edilebilecek nitelikte olan ve idari yargıda koruma altına alınması gereken beklentiye ifade etmek için tercih edilen bir kavramdır. Bu kavramın hak ettiği değeri kazanması ve karışıklığa sebep olunmaması için makul beklenti yerine haklı beklenti teriminin kullanılması daha isabetlidir²³¹.

PANDEY, p. 58; "Bir beklentinin makul olması tek başına yeterli değildir. Korumaya layık olmak için, beklentinin kamu yararına karşı da sürdürülebilmesi gerekir. Bir beklentinin meşruiyeti, bireyin kamuoyunun çıkarına karşı beklentisini korumaya olan ilgisini ölçerek belirlenecektir", **THOMAS**, "The Relationship Between English and European Community Administrative Law", p. 115.

²³⁰ **WATSON**, p. 635; **TATE**, p. 24; **RIGGS**, p. 402; **ALTINDAĞ**, s. 3, 52; **GEMALMAZ**, s. 140; **TANGEA - PORTUESE - GOUGH**, p. 14; Craig "haklı [*legitimate*]" ya da "makul [*reasonable*]" ayrımı yapmadan tek bir cümle içinde beklentinin karşılanması gereken durumları sıralamıştır, **CRAIG**, Administrative Law, p. 619-620; Bir beklentinin makul olup olmadığına karar verirken mahkeme belirli etkenleri göz önünde bulunduracaktır. Bir haklı beklenti ivedi bir sözden ya da beyandan veya geçmiş kararlara dayandırılarak oluşturulan bir beyandan türeyebileceği gibi, net ve belirsizliğe mahal vermeyen bir söz ya da beyan, haklı beklentinin makul sayılabilmesi için en güçlü temeli oluşturacaktır. Beyan ne kadar netse haklı beklenti oluşturmak da o kadar kolay olacaktır, **TALAGALA**, p. 7; Borçlar hukukuna ilişkin sözleşmelerde "haklı beklenti" ile "makul beklenti" arasında bazı farklılıkların bulunduğu ifade edilmektedir. Ayrıntılı bilgi için bkz. **MITCHELL, Catherine**, "Leading a Life of its Own? The Roles of Reasonable Expectation in Contract Law", Oxford Journal of Legal Studies, Vol. 23, No. 4, 2003, pp. 643-644.

²³¹ "Legitimate expectation" kavramının Türkçe karşılığı olarak; "makul beklenti", "meşru beklenti", "yasal beklenti", "hukuki beklenti" gibi daha birçok kavram kullanılması mümkün olsa da haklı beklentinin kullanılması yerinde olacaktır. Şöyle ki "legitimate expectation" kavramı bu çalışmadan daha önceki eserlerde "haklı beklenti" olarak kullanılmıştır. Haklı beklenti kavramının yanlış bir kullanım olduğu ifade edilse bile eskilerin özdeyişiyle "galat-ı meşhur fasih-i mehcurdan evladır [*communis error facit jus*]" gereğince bu kavramın kullanılması tercih edilmiştir.

Haklı beklenti kavramı yerine meşru beklenti kavramının da kullanıldığı görülmektedir. Hatta kazanılmış hakka dayanan beklentiler için "haklı beklenti", kazanılmış hak derecesine yükselmemiş beklentiler için "meşru beklenti" ifadesinin kullanılabilmesi, bu ayrımın ise farklı durumlarda uygulanan bu ilkenin netleştirilmesini sağlayacağı ifade edilmiştir²³².

Kazanılmış hak çatısında korunan bir hukuki durumun farklı kavramlar altında değerlendirilmeye çalışılması gereksizdir. Ayrıca haklı beklenti ile meşru beklenti esasında aynı hukuki korumayı sağlamakla birlikte, temel hak ve hürriyetlerin özellikle mülkiyet hakkının korunmasında meşru beklenti kavramı kullanılmaktadır. Diğer taraftan hukuka aykırı beklentilerin bazı özel şartların da gerçekleşmesiyle korunmasının mümkün olması, meşru ifadesinin kullanılmaması gerektiğinin diğer bir sebebini oluşturur.

Haklı beklenti kavramı yerine içtihat ve öğretide; "yerleşmiş-değişmez beklenti [*settled expectation*]²³³, "sağlam-temelli beklenti [*well-founded*

²³² **ÖZCAN**, s. 136; Doktrinde "legitimate expectation" kavramının karşılığı olarak "meşru beklenti" kavramının kullanıldığı eserler şunlardır: **GEMALMAZ, H. Burak**, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesinde Mülkiyet Hakkı, İstanbul, 2009, s. 139; **ŞİMŞEK, Suat**, "Mülkiyet Hakkının Kapsamı, Sınırlandırma Nedenleri ve Şartları Açısından 1982 Anayasası ve Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi: Karşılaştırmalı Bir Analiz-I", TBBD., S. 91, 2010, s. 220; **BULUT, Metin**, "Türk Kamu Yönetiminin Dönüşümünde Etkili Bir Araç: Avrupa Birliği İlerleme Raporları", Sayıştay Dergisi, S. 82, 2011, s. 107; **ERDOĞAN, Murat**, "Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'nin Gaygusuz Kararı: Mülkiyet Hakkının Geniş Yorumu ve Ayrımcılık Yasağı", EÜHFD, C. XVIII, S. 1-2, 2014, s. 168; **ŞİMŞEK, Suat**, "Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi Kapsamında Mülkiyet Hakkının Kapsamı Açısından Mevcut Mülk ve Meşru Beklenti Kavramları", Adalet Dergisi, S. 53, 2015; **GÖÇMEN, İlke**, "Avrupa Birliği ile Türkiye İlişkileri Çerçevesinde Türk Mahkemelerinin Avrupa Birliği Hukuku Karşısındaki Tutumuna Yönelik Bir Öneri: AB-Dostu Yorum Yöntemi", AÜHFD., S. 63 (1), 2014, s. 158; **DALKILIÇ, Elvin Evrim**, Avrupa ve Türk İdare Hukukunda Hukuki Güvenlik ve Meşru Beklentilerin Korunması, Ankara, 2016; Bir hakka dayanan beklentinin haklı beklentinin en güçlüsü olduğu ifade edilmiştir, **HOFMANN - ROWE - TÜRK**, p. 178; "İster haklı ister makul olsun beklenti, bir kamu kurumu adına yapılan bir vaat veya iddia sahibinin devam etmesini beklemesinin makul olduğu mutlak bir uygulamanın varlığından dolayı husule gelebilir. Beklenti bir beyan veya bizzat karar verme yetkisine haiz kamu kurumunun ya da onun adına çalışanlarının ortaya koyduğu icraatlardan kaynaklanabilir. Eğer idari kurum memurları vasıtasıyla başvurunun reddini adaletsiz kılacak veya iyi idare ilkeleri ile çelişmesine neden olacak şekillerde hareket ederse haklı beklenti söz konusudur", **SRIVASTAVA**, p. 2-3.

²³³ "R. v. Liverpool Corporation, ex parte Liverpool Taxi Fleet Operators' Association", [1972], 2 QB. 299, akt. **HODGSON**, p. 687, fn. 8; **TATE**, p. 24, fn. 59; **JOHNSON**, p. 43, fn. 31; **CALDWELL**, p. 46

expectation]"²³⁴, "temel beklenti [*basic expectation*]", mazur görülebilir beklenti [*justifiable expectation*]", "doğal beklenti [*natural expectation*]"²³⁵, "meşru güven [*confiance legitime*]"²³⁶, "şekli anlamda öngörülebilirlik (kural sonrası öngörülebilirlik)"²³⁷, "meşru menfaatler-haklı çıkarlar [*legitimate interests*]"²³⁸, "meşru beklenti"²³⁹ gibi kavramların tercih edildiği de görülmektedir²⁴⁰.

²³⁴ "Salemi v. Minister for Immigration and Ethnic Affairs", [1977], 137 CLR. 396, akt. **HODGSON**, p. 687, fn. 9; **TATE**, p. 24, fn. 60; **JOHNSON**, p. 43, fn. 29; **CALDWELL**, p. 46.

²³⁵ "F.A.I. Insurances Ltd. v. Winneke", [1982], 56 ALJR. 388, 390, Gibbs CJ'nin görüşü; **JOHNSON**, p. 43, fn. 30; **TATE**, p. 25, fn. 61; Hatta Aickin J. tarafından haklı beklenti "Heatley v. Tasmanian Racing and Gaming Commission", [1977], 137 CLR. 487, 508 kararında "fırsat [*opportunity*]" olarak kullanılmıştır, akt. **TATE**, p. 25, fn. 61; Brennan J. "F.A.I. Insurances Ltd. v. Winneke" uyuşmazlığında haklı beklentiye "kavrayış [*understanding*]" olarak nitelendirmiştir, **JOHNSON**, p. 43, fn. 32.

²³⁶ **TAN, Turgut**, Ekonomik Kamu Hukuku Dersleri, 2. Bası, Ankara, 2015, s. 72; **TAN, Turgut**, İdare Hukuku, Güncelleştirilmiş 4. Bası, Ankara, 2015, s. 268; **BERKSOY**, s. 77; **KÖKÜSARI**, s. 161; Anayasa Mahkemesi bir kararında haklı beklenti yerine güvenin korunması kavramını kullanmayı tercih etmiştir. Anayasa Mahkemesi, T. 24.06.2010, E. 2008/50, K. 2010/84: "Hukuk devletinin gereklerinden biri, hukuksal güvenlik ilkesine uyulması, bir başka anlatımla hukuk kurallarının belirlilik ve öngörülebilirlik niteliklerini taşımasıdır. Hukuksal güvenlik, kişilerin gelecekle ilgili plan, düşünce ve kararlarında var olan...güvenin korunması ilkesi, var olan hukuksal durumun süreceğine olan güvenin boşa çıkarılmaması anlamına gelir", www.sinerjimevzuat.com.tr, e.t. 10.10.2015.

²³⁷ Şekli öngörülebilirlik isimlendirmesini yazar "mevcut hukuki düzenlemede var olan durumun devam edeceğine olan inançla" ilişkilendirerek yapmıştır, **KÖKÜSARI**, s. 158 vd; Bir çeviri eserde "yasal beklenti" kavramına yer verilmiştir, **BIGNAMI, Francesca**, (Çev. Saadet Yüksel), "Law and Contemporary Problems, The Administrative Law of the European Union", Hukuk ve Güncel Sorunlar Avrupa Birliği İdare Hukuku/Önsöz, İÜHF., C. LXV, S. 2, 2007, s. 378; **DICEY, Albert V.**, (Çev. Ali Rıza Çoban), "Rule of Law: Its Nature and General Applications", Hukuk Devleti Hukuki Bir İlke Siyasi Bir İdeal, Ankara, 2008, s. 38, dn. 30.

²³⁸ **PRECHAL, Sacha**, "Protection of Rights: How Far?", The Coherence of EU Law: The Search for Unity in Divergent Concepts, (Ed. Sacha Prechal - Bert van Roermund), Oxford, 2011, p. 160'dan akt. **TANGEA - PORTUESE - GOUGH**, p. 8, fn. 46.

²³⁹ **GEMALMAZ, H. Burak**, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesinde Mülkiyet Hakkı, İstanbul, 2009, s. 139; **ŞİMŞEK, Suat**, "Mülkiyet Hakkının Kapsamı, Sınırlandırma Nedenleri ve Şartları Açısından 1982 Anayasası ve Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi: Karşılaştırmalı Bir Analiz-I", TBBD., S. 91, 2010, s. 220; **BULUT, Metin**, "Türk Kamu Yönetiminin Dönüşümünde Etkili Bir Araç: Avrupa Birliği İlerleme Raporları", Sayıştay Dergisi, S. 82, 2011, s. 107; **ERDOĞAN, Murat**, "Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'nin Gaygusuz Kararı: Mülkiyet Hakkının Geniş Yorumu ve Ayrımcılık Yasağı", EÜHFD, C. XVIII, S. 1-2, 2014, s. 168; **ŞİMŞEK, Suat**, "Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi Kapsamında Mülkiyet Hakkının Kapsamı Açısından Mevcut Mülk ve Meşru Beklenti Kavramları", Adalet Dergisi, S. 53, 2015; **GÖÇMEN, İlke**, "Avrupa Birliği ile Türkiye İlişkileri Çerçevesinde Türk Mahkemelerinin Avrupa Birliği Hukuku Karşısındaki Tutumuna Yönelik Bir Öneri: AB-Dostu Yorum Yöntemi", AÜHFD., S. 63 (1), 2014, s. 158; **DALKILIÇ, Elvin Evrim**, Avrupa ve Türk İdare Hukukunda Hukuki Güvenlik ve Meşru Beklentilerin Korunması,

Kavram tercihi ne olursa olsun kastedilen aynı hukuki durumdur. Söz konusu kavram karmaşası ilkenin öğreti ve içtihatlarla girmesini ve hukuki ilişkilerde kullanılmasını zorlaştırır.

II. HAKLI BEKLENTİ İLKESİNİN TEMELLENDİRİLMESİ

A. HAKKI BEKLENTİNİN KORUNMASI GEREKLİLİĞİNİN DAYANAKLARI

Haklı beklentinin korunması gerekliliğine ilişkin dayanaklar²⁴¹ her hukuk sistemine göre farklılaşmaktadır. Bu kısımda söz konusu dayanaklar arasında bir sıralama veyahut üstünlük kurulmayıp dünya sistemleri içerisinde temel alınan dayanak ilkeler incelenmiştir.

Ankara, 2016; Uluslararası ticaret ve yatırım hukukunda muhatapların yükümlülüklerini yerine getirip getirmediğini belirlenmesinde "meşru beklenti", temel hak ve hürriyetlere müdahalenin meşru olup olmadığının tespitinde "haklı beklenti" kavramının kullanılması önerilmiştir, **GEMALMAZ**, s. 585; "Legitimate expectation" kavramının Türkçe karşılığı, doktrinde farklı terimlerle ifade edilmektedir. Türk idare hukukunda "legitimate" kelimesinin karşılığı olarak "haklı"; temel hak ve hürriyetlere özellikle mülkiyet hakkına ilişkin eserlerde "meşru" kavramı kullanılmaktadır. Esasında kastedilen aynı hukuki durumdur. Her ne kadar bu farklılaşmanın olmaması gerekse de, bilinçli yapılmayan bu ayırımın bazı müspet sonuçları bulunmaktadır. Öncelikle mülkiyet hakkında haklı beklentinin korunması ilkesini insan hakları boyutuyla inceleyen eserlerde, idare hukukuna özgü ilkelerin dikkate alınmadığı gözlemlenmiştir. Bu durum ise ilkenin mülkiyet hakkı kapsamında tatbikinde farklı, idare hukukunda tatbikinde farklı şartların ortaya çıkmasına sebebiyet vermiştir. Haklı beklentinin incelendiği hukuk alanlarındaki bu farklılıktan dolayı temel hak ve hürriyetlere ilişkin olarak "meşru beklenti", diğer alanlarda ise "haklı beklenti" tercihinde bulunulması yerinde olacaktır.

²⁴⁰ **POTESTÀ**, p. 118, fn. 189; ICSID, "Enron and Ponderosa Assets v. Argentina", [22.05.2007], Cs. ARB/01/3, akt. **MARSHALL**, p. 10, fn. 48; Kavramların birbiri yerine kullanılabilir olduğu ve hepsinin "meşruluk [*legitimacy*]" şemsiye kavramı altında birleştirilebileceği belirtilmiştir, **JOHNSON**, p. 43; "Legitimate" kavramının Türkçe karşılığı olarak; "meşru", "yerinde", "mantıklı", "akla uygun", "kanuni", "yasal", "geçerli", "sahih", "makul", "muteber" gibi terimler tercih edilebilir. Ancak bu çalışmadan önce yayımlanan Türkçe eserlerde "haklı" olarak tercüme edildiği için kavram tercihi 'haklı'dan yana kullanılmıştır. Çok kısa zamanda bu ilkenin sadece "beklenti" olarak ifade edileceği kanaatindeyim.

²⁴¹ Kazanılmış hak ve müesses durum ilkelerinin korunması gerekliliğine ilişkin dayanaklar ile haklı beklentinin korunmasına ilişkin dayanak esaslarının benzer olduğu ifade edilmiştir, **ALTINDAĞ**, s. 5; "Meşru güven ilkesi, norm sabitliği (istikrarı)/kazanılmış hak/geriye yürüme alanı ile ilgilidir ve belirli koşullarda (sübjektif) beklentilere hukuki koruma tanınması yönü ile (objektif) yasallık ilkesiyle karşı karşıya gelmektedir", **BERKSOY**, s. 78.

1. İyiniyet İlkesi

Alman idare hukukunda haklı beklenti kavramının karşılığı olarak kabul edilen "vertrauensschutz"²⁴² ilkesinden beklenen hukuki faydalar önceleri "iyiniyet [*treu und glauben-bone fide*]" kavramı²⁴³ çerçevesinde karşılanmaktaydı²⁴⁴. Başka bir ifadeyle, ilk başlarda yargı mercileri içtihatlarında haklı beklentinin korunmasını, iyiniyet ilkesine dayandırmayı tercih etmiştir. İlk dönemlerde içtihatla ortaya konan haklı beklentinin korunması ilkesinin temel dayanağı olan iyiniyet, sonradan doktrin tarafından da memnuniyetle karşılanmış ve hatta federal idare mahkemesi ile anayasa mahkemesinin bu görüşü terk etmesinden sonra bile kullanılmıştır²⁴⁵.

Haklı beklentinin korunması ilkesini iyiniyet ilkesine dayandıran yargı mercileri, değişik yüksek idare mahkemelerinin savaş öncesi yıllarda aldığı kararları esas almaktaydı. 1956 yılında ilk kez iyiniyet ilkesine dayandırdığı bir "haklı beklentinin korunması" ilkesinden söz etmiştir [BVerwGE 3, 199, 203]. Ancak

²⁴² Almanya'da "itimadın korunması (haklı beklenti) [*vertrauensschutz*]" tarihsel olarak ilk önce ceza hukuku bağlamında ortaya çıkmıştır. İtimadın korunması ilkesinin türleri, yasaların geriye yönelik işletilememesi bağlamında uzun süre istikrarsız bir gelişim gösterse de, 11 Ağustos 1919 tarihli "Alman İmparatorluğu Anayasası'nın [*Verfassung des Deutschen Reichs (WRV)*] 116. maddesi ile ceza yasalarının geriye yönelik işletilememesi anayasal hükme bağlanmıştır. Nasyonal Sosyalist dönemde 1935 yılında analogiye izin verilmesiyle bu hüküm pratikte ortadan kaldırılmıştır. İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra kurulan Federal Almanya Anayasası'nın 103. maddesinin 2. fıkrasında bu ilke tekrar yer almıştır. Anayasa'nın 103. maddesinin 2. fıkrası, sadece ceza yasalarının geriye yönelik işletilmesini imkânsız kılmamakta, aynı zamanda ceza hukuku bağlamında kıyası da yasaklamaktadır. Ceza hukuku dışında kalan alanlarda itimadın korunmasının çıkış noktası, anayasada ceza yasalarının geriye yönelik işletilmesinin yasaklanmasının yanında anılan maddede somut şekilde anayasal anlamda itimadı koruyan bir düzenleme bulunmamasından kaynaklanmaktadır, **FUHRMANN, Achim**, *Vertrauensschutz im deutschen und österreichischen öffentlichen Recht: Eine rechtsvergleichende Untersuchung unter Berücksichtigung des Vertrauensschutzes im Europäischen Gemeinschaftsrecht*, Inaugural-Dissertation zur Erlangung der Doktorwürde des Fachbereichs Rechtswissenschaft der Justus-Liebig-Universität Gießen, Gießen, 2004, p. 4.

²⁴³ Bu çalışma kapsamında iyiniyet kavramının sadece özel hukuka ait bir kavram olmadığı Türk idare hukukunda da tatbik kabiliyetine sahip olduğu "haklı beklentinin şartları" başlığı altında incelenecektir. Şimdilik iyiniyet kavramının özel hukuka ait bir kavram olmasının, kamu hukukunda iyiniyeti ilkesinin uygulanmasının tümünden dışlanmasını da gerektirmeyeceğinin belirtilmesi yeterlidir.

²⁴⁴ **SCHWARZE**, *Droit Administratif Européen*, p. 31'den akt. **ÖZCAN**, s. 7; **FUHRMANN**, p. 10.

²⁴⁵ **FUHRMANN**, p. 10-12.

aynı yıl içinde verdiği, yasalara aykırı idari kararlara karşı haklı beklentinin korunmasına dair emsal kararında, bu ilkenin anayasa hukuku bağlamında dayanağını açıklamamış, bilakis "haklı beklentinin korunması ilkesinin genel kabul gören bir husus olduğu ve başkaca gerekçeye ihtiyacı olmadığı"ndan yola çıkmıştır [OVG Berlin, 1 DVB. 1957, 503, 506]²⁴⁶.

İyiniyet kavramının özel hukuka ait olması dolayısıyla, 1960 yılında "Alman Federal İdare Mahkemesi [*Bundesverfassungsgericht*]" kararıyla [BVerwGE 41, 277, 279] bu temel dayanaktan vazgeçilmiştir. Daha sonra Alman hukukunda haklı beklentinin temel dayanağı hukuk devleti ilkesi olmuş ve bu durum kamu hukukunun niteliğine daha uygun olan haklı beklenti ilkesinin bağımsız bir şekilde içtihatlarda yer alması sonucunu doğurmuştur²⁴⁷.

2. Tabîi (Doğal) Adalet İlkesi

"Schmidt v. Secretary of State for Home Affairs" davasında haklı beklenti kavramı "tabîi-doğal adalet [*natural justice*]" ilkesi çerçevesinde kabul edilmiş²⁴⁸ ve mahkemenin bu tutumu diğer hukuk sistemlerini de etkilemiştir. Haklı beklenti kavramı özellikle Avustralya, Yeni Zelanda, Güney Afrika ve Hindistan'da tabîi adalet ilkesinin modern bir yönünü oluşturmaktadır²⁴⁹. İngiliz hukuk sisteminde

²⁴⁶ Anayasa Mahkemesi de Federal İdare Mahkemesinin, ilkenin dogmatik kökenine dair görüşünü esas almış ve incelemelerinde "iyiniyet" ilkesini öne çıkarmıştır [BVerfGE 59, 128, 167], **FUHRMANN**, p. 10, fn. 55.

²⁴⁷ **SCHWARZE**, *Droit Administratif Européen*, p. 31'den akt. **ÖZCAN**, s. 7; **FUHRMANN**, p. 10

²⁴⁸ **OĞURLU**, s. 222; Haklı beklentinin şekli açıdan korunmasının temelini oluşturan doğal adalet; biri "karşı tarafın dinlenilmesi [*audi alteram partem*]", diğeri "kimse kendi davasında hâkim olamaz [*nemo iudex in causa sua*]" olmak üzere iki temel fikre dayanmaktadır, **TATE**, p. 17; **ÖZCAN**, s. 69; "Audi alteram partem haklı beklenti ilkesi ile yakından alakalıdır", **JAYASINGHE**, p. 7; **IKHARIALÉ**, p. 4; "Doktrin kökenini aynı anda hukukun üstünlüğü, doğal adalet ve estoppelden almaktadır. Doktrin kanunilik ilkesinden ziyade büyük ölçüde hukuki belirlilik ilkesine odaklanmaktadır", **ABBAS**, p. 5.

²⁴⁹ **FORSYTH**, "The Provenance and Protection of Legitimate Expectations", p. 240; **MUZAFAR**, p. 116; **KLAAREN**, p. 151; **MONIKA**, p. 45; **ROBERTSON**, p. 157; Haklı beklentinin dayanakları arasında gösterilen tabîi adalet ilkesi Amerikan hukukunda tam bir karşılığı bulunmamaktadır, **RIGGS**, p. 396; Haklı beklentinin temelini oluşturduğu iddia edilen tabîi adalet ilkesi hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. **TATE**, **Pamela**, "The Coherence of 'Legitimate Expectations' and the Foundations of Natural Justice", Monash University Law

olduğu gibi Avustralya ve Güney Afrika'da da tabii adalet ilkesine riayet edildiği takdirde idare haklı beklentileri karşılamak zorunda değildir²⁵⁰. Başka bir ifadeyle, idare tabii adalet sınırlarını aştığı ölçüde haklı beklentileri karşılamak zorundadır²⁵¹. İngiliz hukukunda tabii adalet ilkesine bağlı kalınmaksızın haklı beklentinin korunduğu uyuşmazlıklar da bulunmaktadır²⁵². Bu durumda haklı beklenti ilkesinin temel dayanaklarından biri, tabii adalettir ancak tek dayanak da bu ilke olmamalıdır.

Tabii adalet ilkesine uyulması haklı beklentinin karşılanmaması için bir gerekçedir. Ancak tabii adalet ilkesi haklı beklentinin korunmasına her zaman dayanak olmayabilir. Tabii adalet ilkesi haklı beklentinin şekli korunmasına yeterli bir dayanak teşkil ederken haklı beklentinin maddi açıdan korunması için dayanak teşkil etme görevi bulunmamaktadır²⁵³.

Öğretide bir kişinin özgürlüğüne ve onuruna saygı gösterileceğine ilişkin bir taahhüt olmadığı sürece haklı beklenti doktrininin tabii adalet ilkesine katacağı bir şey olmadığı vurgulanmaktadır²⁵⁴. Nitekim İngiliz haklı beklentiler hukukunun

---

Review, Vol. 14, No. 1, March 1988, pp. 15-81; **JOHNSON, Graeme**, "Natural Justice and Legitimate Expectations in Australia", Federal Law Review, Vol. 15, 1985, p. 39-75.

²⁵⁰ **PATERSON**, p. 77; **FORSYTH**, "The Provenance and Protection of Legitimate Expectations", p. 252; Doğal adalet ilkesinin "uygulanabilir yasal hakları [*enforceable legal rights*]" çeşitli beklentilere doğru genişlediği ifade edilmektedir, **GROVES**, "Substantive Legitimate Expectations in Australian Administrative Law", p. 473, **MONIKA**, p. 9-10.

²⁵¹ **CARTWRIGHT**, p. 6; **OĞURLU**, s. 224; **JOHNSON**, p. 50; Lord Fraser, çoğunlukla ilkenin adalete dayandığı belirtilirken, doğal adalet kuralları anlamındaki adalet mi yoksa yerel yönetimin teşvik edilen beklentilerle tutarlı hareket etmesi anlamındaki adalet mi olduğu açık değildir, akt. **THOMAS**, p. 50.

²⁵² **OĞURLU**, s. 224; Tek temel dayanağın tabii adalet ilkesi olmamasının bir gerekçesi haklı beklentinin "adalet ilkelerine dayalı gerçeğin belirlenmesini" amaçlamasıdır, **MACPHERSON**, p. 21.

²⁵³ **FORSYTH**, "The Provenance and Protection of Legitimate Expectations", p. 247; **OĞURLU**, s. 224; **NOLTE, Georg**, "General Principles of German and European Administrative Law: A Comparison in Historical Perspective", The Modern Law Review, Vol. 57, No. 2, March 1994, p. 195; **ROBERTSON**, p. 158; **ALTINDAĞ**, s. 34; İngiliz hukukunda tabii adalet, iki mihenk taşından [*audi alterem partem-nemo iudex in re sua*] türeyen usulen koruma sağlayan bir ilkedir, **SCHÖNBERG**, p. 34; **TATE**, p. 17; **ÖZCAN**, s. 69.

²⁵⁴ **FORSYTH, C. F. - HARE, Ivan**, The Golden Metwand and The Crooked Cord, Essays on Public Law in Honour of Sir William Wade Qc, New York, 1998, p. 31.

Alman "vertrauensschutz" kavramından çıkarımda bulunacağı durumlardan biri de, haklı beklentinin sadece tabii adalet ilkesi ile sınırlı olmadığıdır²⁵⁵.

Tabii adalet ilkesi haklı beklenti ilkesinin en güçlü dayanaklarından birini oluşturması bu ilkenin İngiliz hukukunda önemli bir yer tutmasından kaynaklanmaktadır. Dünya hukuk sistemleri incelendiğinde tabii adalet ilkesinin İngiliz hukukunda uygulandığı gibi diğer hukuk sistemlerinde tatbik edilmemesi haklı beklentinin korunmasını zayıflatabilir. Bu sebeple, tabii adalet ilkesinin haklı beklentinin korunmasında temel kaynak olmasının yanı sıra tek kaynak olmadığına da belirtilmesinde fayda vardır.

3. Hukuk Devleti (Hukukun Üstünlüğü) İlkesi

Haklı beklentinin korunması ilkesi, "hukuk devleti teorisinin [*the rule of law theory*]" bir parçası olarak görülmektedir²⁵⁶. Haklı beklentinin hukuk devleti ilkesi

²⁵⁵ **FORSYTH**, "The Provenance and Protection of Legitimate Expectations", p. 244; **TATE**, p. 25; "İngilizlerin tabii adalet kavramı, haklı beklenti doktrininden daha geniş ve dolayısıyla da eş anlamlı değildir", **KLAAREN**, p. 154, fn. 26; Nitekim tabii adalet şu dört sorunun cevabını aramaktadır: 1. Davacının bir hakkı etkilenmiş midir? 2. Davacının özgürlüğü etkilenmiş midir? 3. Davacının mülkiyet hakkı ihlal edilmiş midir? 4. Davacının haklı beklentisi var mıdır?, **ROBERTSON**, p. 161.

²⁵⁶ **SMITH, Stanley De**, Woolf and Jowell, "Judicial Review of Administrative Action", 5th Edition, London, 1995, p. 563; **SCHÖNBERG**, p. 12; **TEN BERGE - WIDDERSHOVEN**, p. 421; **BROWN**, "Justifying Compensation For Frustrated Legitimate Expectations", p. 702; **OĞURLU**, s. 228; **SCHWARZE**, p. 945'ten akt. **ALTINDAĞ**, s. 9; **JAYASINGHE**, p. 4; **LI - LEUNG**, p. 490; **DALY**, p. 7; **ÖZCAN**, s. 8; **AKBULUT**, s. 352; **VON DANWITZ**, p. 22; **RAITIO**, p. 214; **DALKILIÇ**, s. 1; **WEISBROT**, p. 351; **GEMALMAZ**, s. 142; **THOMAS**, "The Relationship Between English and European Community Administrative Law", p. 122; **BROWN, Alexander**, "Rawls, Buchanan, and the Legal Doctrine of Legitimate Expectations", *Social Theory and Practice*, Vol. 38, No. 4, 2012, p. 620; **KURIS, Egidijus**, "Anayasal Değerlerin Evrenselleşmesi Üzerine (Orta ve Doğu Avrupa Ülkelerinin Anayasal İçtihatları ve AIHM Kararları Bağlamında)", *Anayasa Yargısı*, S. 24, 2007, s. 213; **DALKILIÇ**, s. 57; **GÖZLER, Kemal**, "Cumhurbaşkanı Abdullah Gül'ün Görev Süresi Ne Kadardır ve Bu Görev Süresi Kanunla Belirlenebilir mi?", *Terazi Aylık Hukuk Dergisi*, Y. 7, S. 66, Şubat 2012, p. 17; "Haklı beklenti öğretisinin arkasındaki temel fikir, kamuyla ilgili durumlarda hükümetin hareketlerinde çabukluk, tahmin edilebilirlik ve kesinlik isteyen 'Hukukun Üstünlüğü'dür", **MUZAFAR**, p. 131; Litvanya Cumhuriyeti Anayasa Mahkemesi çok kez hukuk devleti ilkesinin temel unsurlarının haklı beklenti, hukuki güvenlik ve hukuki kesinlik ilkesi olduğunu içtihat etmiştir, **PRANEVIČIENĖ - MIKALAUSKAITĖ/ŠOSTAKIENĖ**, p. 644; "Bir davada hukukun üstünlüğü olarak uygulanana kadar, haklı beklenti olgun bir hukuk doktrini olarak kabul edilemez", **RIGGS**, p. 411; "Kişinin haklı beklentilerinin haklı sebep olmaksızın bertaraf edilmemesi şartı hukukun üstünlüğünün temel bir özelliğidir", **FELIX**, p. 71; "Soyut güvencelere itimattan kaynaklanan hukuk normlarının yol gösterici fonksiyonlarının güvence altına alınması, kısacası yasalar tarafından bağlanan bireylerin haklı itimatlarının hukuki çerçevede korunması, hukuk devletinde toplumsal yaşamın en belirgin özelliğidir", **BEZEMEK**,

gereğince korunup korunmayacağına tahlili, bu ilkenin Türk hukuk sisteminde yerinin tespiti açısından son derece önemlidir.

Anayasanın 2. maddesinde²⁵⁷ yer alan hukuk devleti ilkesi idareye hâkim olan anayasal ilkelerin başında gelmektedir. Hukuk devletinin amaçlarından biri, başta devlet olmak üzere onun doğal bağlantısı olan idare cihazının hukukla bağlı olmasını sağlamaktır. Hukukun üstünlüğünü kabul eden, kuralları koyanların da koyulan kurallarla bağlı olduğu ve bireylerin kendilerini hukuken güvende hissettikleri bir düzen, hukuk devleti ilkesinin mutlak sonuçlarıdır. Hukuk kurallarına güvenen ve bu güvenle bağlantılı olarak bir beklenti içine giren bireylerin beklentilerinin karşılanmaması durumunda hukuk devleti ilkesinin zedelenmesi söz konusudur²⁵⁸.

"Hukuk devleti-hukukun üstünlüğü [*rule of law-rechtsstaat-suprématie du droit*]" ilkesi, soyut ve içeriğinin belirsiz olması hasebiyle herkes tarafından mutabakata varılmış bir tanımlı olmayan ve koşulların değişmesiyle birlikte bu soyutluk ve belirsizlik ortamının da yansımasıyla farklılaşan bir kavram olarak karşımıza çıkmaktadır²⁵⁹. Hukuk devleti ilkesinin haklı beklentinin dayanaklarından biri olarak kabul edilip edilemeyeceğini belirleyebilmek için yüksek mahkemelerin bu ilkeyi nasıl tanımladığına bakmak gerekir.

Christoph, Vertrauensschutz im Österreichischen Verfassungsrecht, Abriss Der Verfassungsgerichtlichen Rechtsprechung, Publiclaw.at, E-Science & E-Learning Plattform Institut für Öffentliches Recht, Staats- und Verwaltungslehre, Universität Innsbruck, p. 1.

²⁵⁷ **Anayasa-m. 2:** "Türkiye Cumhuriyeti, toplumun huzuru, milli dayanışma ve adalet anlayışı içinde, insan haklarına saygılı, Atatürk milliyetçiliğine bağlı, başlangıçta belirtilen temel ilkelere dayanan, demokratik, laik ve sosyal bir hukuk Devletidir"; "Münferit olarak haklı beklentinin korunması ilkesinin anayasal bağlamda gerçekleştirilmesi için "sosyal devlet [*sozialstaatsprinzips*]" prensibi de ileri sürülmektedir", **FUHRMANN**, p. 12.

²⁵⁸ **OĞURLU**, s. 39; Haklı beklentinin hukuk devletinin temel prensipleri arasında bulunduğu ifade edilmektedir, **SCHWARZE**, Droit Administratif Européen, p. 995-996'dan akt. **ÖZCAN**, s. 44; Raz hukuk devletinin biri belirsizlik diğeri haklı beklentinin boşa çıkarılması olarak iki şekilde ihlal edilebileceğini belirtmektedir, **RAZ, Joseph**, The Authority of Law, New York, 2002, p. 222'den akt. **ALTINDAĞ**, s. 28.

²⁵⁹ **ÖZKORKUT, Ünal Nevin**, "1876 Anayasasının Hukuk Devleti Unsurları Açısından Osmanlı Devlet Anlayışına Getirdiği Yenilikler", **AÜHFD.**, C. 53, S. 1, 2004, s. 174; **ALİEFENDİOĞLU**, "Hukuk-Hukukun Üstünlüğü-Hukuk Devleti", s. 35-37; Hukuk devleti kavramının mutabakat sağlanmış tanımı için bkz. **GÖZLER, Kemal**, Türk Anayasa Hukuku Dersleri, Güncelleştirilmiş 14. Baskı, Bursa, 2013, s. 82; **ATAR**, s. 88; **TUNÇ - BİLİR - YAVUZ**, s. 79; **ÖZBUDUN**, s. 125.

Anayasa Mahkemesi hukuk devletini şu şekilde ifade etmektedir:

"Bütün işlem ve eylemlerinin hukuk kurallarına uygunluğunu başlıca geçerlik koşulu sayan, her alanda adaletli bir hukuk düzeni kurmayı amaçlayan ve bunu geliştirerek sürdüren, hukuku tüm devlet organlarına egemen kılan, Anayasa'ya aykırı durum ve tutumlardan kaçınan, insan haklarına saygı duyarak bu hak ve özgürlükleri koruyup güçlendiren, Anayasa ve hukuk kurallarına bağlılığa özen gösteren, yargı denetimine açık olan, yasaların üstünde yasa koyucunun da uymak zorunda olduğu temel hukuk ilkeleri ile Anayasa'nın bulunduğu bilinci olan devlettir"²⁶⁰.

Anayasa Mahkemesinin güncel kararlarında hukuk devleti, "eylem ve işlemleri hukuka uygun, insan haklarına saygılı, bu hak ve özgürlükleri koruyup güçlendiren, her alanda adaletli bir hukuk düzeni kurup bunu geliştirerek sürdüren, Anayasaya aykırı durum ve tutumlardan kaçınan, Anayasa ve hukukun üstün kurallarıyla kendini bağlı sayan, yargı denetimine açık olan devlettir" şeklinde tanımlanmaktadır²⁶¹.

Danıştay hukuk devletini, "idarenin tüm eylem ve işlemlerinin hukuk kurallarına uygunluğunun ödün verilmez bir ilke olarak benimsendiği bir devlet"²⁶², "vatandaşlarının hukuki güvenlik içinde buldukları, devletin eylem ve işlemlerinin hukuk kurallarına bağlı olduğu bir sistem"²⁶³ şeklinde ifade etmektedir.

²⁶⁰ Anayasa Mahkemesi, T. 02.06.2009, E. 2004/10, K. 2009/68; Benzer yönde kararlar için bkz. Anayasa Mahkemesi, T. 03.02.2011, E. 2009/5, K. 2011/31; Anayasa Mahkemesi, T. 16.07.2010, E. 2010/29, K. 2010/90; Anayasa Mahkemesi, T. 31.01.2007, E. 2005/51, K. 2007/12; Anayasa Mahkemesi, T. 08.01.2002, E. 2001/493, K. 2002/11; Anayasa Mahkemesi, T. 26.03.1999, E. 1999/14, K. 1999/6; Anayasa Mahkemesi, T. 11.10.1963, E. 1963/124, K. 1963/243; Anayasa Mahkemesi, T. 24.10.1991, E. 1991/39, K. 1991/39; Danıştay'ın aynı yönde kararı için bkz. Danıştay 12. Dairesi, T. 09.09.2015, E. 2015/3691, K. 2015/4698, www.sinerjimevzuat.com.tr, e.t. 10.10.2015.

²⁶¹ Anayasa Mahkemesi, T. 10.02.2016, E. 2015/47, K. 2016/11; Anayasa Mahkemesi, T. 10.02.2016, E. 2015/97, K. 2016/10; Anayasa Mahkemesi, T. 28.01.2016, E. 2015/40, K. 2016/5; Anayasa Mahkemesi, T. 28.01.2016, E. 2014/92, K. 2016/6; Anayasa Mahkemesi, T. 13.01.2016, E. 2015/52, K. 2016/1; Anayasa Mahkemesi, T. 23.12.2015, E. 2015/58, K. 2015/117; Anayasa Mahkemesi, T. 23.12.2015, E. 2014/195, K. 2015/116; Anayasa Mahkemesi, T. 08.12.2015, E. 2014/87, K. 2015/112, www.sinerjimevzuat.com.tr, e.t. 10.10.2015.

²⁶² Danıştay İdari Dava Daireleri Kurulu, T. 02.04.2014, E. 2011/2470, K. 2014/1407, www.sinerjimevzuat.com.tr, e.t. 10.10.2015.

²⁶³ **ÖZBUDUN**, s. 125; Danıştay 9. Dairesi, T. 26.12.2013, E. 2013/11310, K. 2013/12989, www.sinerjimevzuat.com.tr, e.t. 10.10.2015.

Askeri Yüksek İdare Mahkemesine göre hukuk devleti "kişiyeye tüm hak ve özgürlükleri tanıyıp bunlara saygı gösteren bu hakları koruyucu adil bir hukuk düzeni kuran ve bunları devam ettirmeye kendini zorunlu sayan, bütün faaliyetlerinde hukuka ve Anayasaya uyan, devlet organlarının tüm işlemlerinin bağımsız yargı denetiminden geçirilmesini ve böylece hukuka Anayasaya uygun olmalarını sağlayan devlet(tir)"²⁶⁴.

Görüldüğü üzere; korunması amaçlanan değerler silsilesine göre yüksek mahkemelerin hukuk devleti ilkesini²⁶⁵ farklı şekillerde tanımlamaları söz konusudur. Başka bir ifadeyle hukuk devleti ilkesinin birden fazla boyutu bulunmaktadır. Bu tanımlar ışığında bireylerin devlete olan güvenlerinin koruma altına alınması ve devlet tasarruflarının dürüstlük ilkesine uygun olması hukuk devleti ilkesinin başka bir boyutunu oluşturmaktadır.

Hukukun önemli işlevlerinden biri de olası haklı beklentiye karşılıklı olarak kesinliği sağlamaktır²⁶⁶. Zira hukuk devleti sadece pozitif hukuk kurallarının uygulanmasıyla sağlanamaz. Aynı zamanda bireylerin hukuka güvenmelerini sağlayacak açıklık ve istikrarın da tesis edilmesi gerekir²⁶⁷. Haklı beklentinin

²⁶⁴ Askeri Yüksek İdare Mahkemesi Genel Kurulu, T. 06.12.1990, E. 1990/1, K. 1990/1, www.sinerjimevzuat.com.tr, e.t. 10.10.2015.

²⁶⁵ Hukuk devleti ilkesinin temelinde devlet iktidarının keyfi kullanımını engellenme amacı bulunmaktadır. Bu kapsamda hukuk devleti ilkesinden söz edildiği durumlarda evrensel standartlarla uyum içerisinde olan bir hukuk sisteminin bulunması, devleti oluşturan tüm organların faaliyetlerinin hukuka uygun olması gerekir, **CRAIG**, Administrative Law, p. 612 vd; **JAYASINGHE**, p. 4.

²⁶⁶ **TEN BERGE - WIDDERSHOVEN**, p. 421; **LI - LEUNG**, p. 487; Haklı beklenti genelde temel hakların ve özelde ise mülkiyetin korunması yükümlülüğü kapsamında hukuk devleti ilkesi gereğince korunmak zorundadır, **CALMES - TRUCHET**, p. 43'ten akt. **OĞURLU**, s. 39; Habermas hukuk devleti ilkesini farklı bir bakış açısıyla ele almıştır. Yazara göre koordinasyon problemleri sosyal hayatın merkezinde yer alır. Koordinasyon ise iki şekilde elde edilir. Bunun ilk örneğinde, bireyler doğanın işleyişine (yarın güneş doğacak) ve diğer insanların davranışına (eğer akşam yemeği teklifini kabul edersem, benim orada olmamı bekleyeceksin) dair "davranışsal beklentiler [*behavioural expectations*]" geliştirirler. Bu beklentilere güvenen bireyler, bazı makul tartışmaların sonucunda "iletişimsel eylem [*communicative action*]" haline dönüşen bir söyleme girer. Hukukun rolü ise, davranışsal beklentileri dengede tutarak ve makul söylem şartlarını kurumsallaştırarak mevcut koordinasyonu güçlendirmektir, **HABERMAS, J.**, Between Facts and Norms, Cambridge, 1996 ve **HABERMAS, J.**, The Theory of Communicative Action, Boston, 1984'ten akt. **SCHÖNBERG**, p. 23-24.

²⁶⁷ **ERDOĞAN**, s. 114; "Hukuk devleti teorisi, itimat teorisine kıyasla daha kapsamlı ve ikna edicidir", **SCHÖNBERG**, p. 17.

korunması ilkesinin hukukun genel ilkeleri arasında gösterilmesinin bir tezahürü olarak hukukun genel ilkesine riayet etmenin de hukuk devletinin bir sonucu olduğu belirtilebilir²⁶⁸.

Haklı beklenti kavramının esinlendiği kavram olarak ifade edilen "vertrauensschutz (itimadın-güvenin korunması-haklı beklenti)" kavramının "hukuk devleti ilkesinin [*rechtsstaatsprinzip*] bir bileşeni olduğu vurgulanmaktadır²⁶⁹. Bu açıklamaların ardından haklı beklentinin korunması gerekliliğine ilişkin "en önemli ve en güçlü dayanaklardan [*ratio decidendi*]" biri hukuk devleti ilkesidir.

4. İdari İstikrar (Tutarlılık) İlkesi

Tarihsel süreç açısından bakılacak olursa haklı beklentinin temel kaynaklarından biri idari "istikrar-tutarlılık ilkesi [*principle of consistency*]"dir²⁷⁰.

²⁶⁸ UYGUN, Oktay, Kamu Hukuku İncelemeleri, İnsan Hakları, Demokrasi, Hukuk Devleti, Egemenlik, 2. Baskı, İstanbul, 2013, s. 400; "Haklı beklentilerin korunması için hukukun üstünlüğünün, kesin bir "kırmızı ışık [*red-light*]" niteliği vardır", SCHÖNBERG, p. 24.

²⁶⁹ OĞURLU, s. 228; SCHWARZE, p. 945'ten akt. ALTINDAĞ, s. 9; "Alman Federal Anayasa Mahkemesi [*Bundesverfassungsgericht*] ile "Alman Federal İdare Mahkemesi [*Bundesverwaltungsgericht*]", haklı beklenti ilkesini "hukuki güvenlik", "hukuk barışı" ve "hukuk devleti" ilkelerine dayanarak korumaktadır, ÖZCAN, s. 8; Hukuk devleti ilkesinin temel hak ve hürriyetlerin güvencesi olma özelliği bu ilkenin "maymuncuk" olarak kullanılmasının sebebini oluşturmaktadır, ERKUT, Hukuka Uygunluk Bloku, s. 79; Alman Federal Anayasa Mahkemesine göre "vertrauensschutz (itimadın-güvenin-haklı beklentinin korunması)" ilkesi anayasal bir prensiptir, THOMAS, p. 62, fn. 113; 1960 yılında Alman Federal İdare Mahkemesi, haklı beklentinin korunması ilkesini "iyiniyet [*treu und glauben*]" ilkesine dayandırma görüşünü terk eder ve bu dönemden itibaren itibarın korunmasının altında yatan temel fikrin hukuk devleti ilkesi olduğunu savunur [BVerwGE 41, 277, 279]. Alman Anayasa Mahkemesi de 1961 tarihli kararıyla [BVerwGE 68, 159, 165; 74, 357, 362 f.1961] hukuk devleti ilkesini, hukuk devleti-hukuk güvenliği-haklı beklentinin korunması zinciri içinde ilkenin dayanağı olarak görmeyi tercih eder ve gerek yasama, gerek yürütme bağlamındaki vakalarda bu görüşünü tekrar eder, FUHRMANN, p. 11.

²⁷⁰ TEN BERGE - WIDDERSHOVEN, p. 425; YOST, p. 48; OĞURLU, s. 222; ÖZCAN, s. 47-48; MONIKA, p. 48; ELLIOTT, "Rashid Case", p. 286; ÇOBAN ATİK, s. 43; ARAT ÖZKAYA, Nilay, Türk İdare Hukuku'nda İdarenin Hukuk Sınırları İçinde Hareket Serbestisi, "Takdir Yetkisi" ve Bunun Sınırları Üzerine Bir İnceleme, İstanbul, 2015, s. 21; ATAY, s. 137; Haklı beklentiler kısmen de olsa idari istikrar ilkesiyle karşılanabilmektedir, DALKILIÇ, s. 124; Hukuki statülerde istikrar prensibi ilk kez 3 Kasım 1922 tarihinde Conseil d'État'nın "Dame Cachet" kararıyla hukuk literatüründe yerini almıştır, ERKUT, Hukuka Uygunluk Bloku, s. 75; "Geri alma ve sonuçları konusunu en çok inceleyen Fransız Danıştay'ında 1922 tarihine kadar hiç bir süre düşünülmezsizin sakat tasarrufların her zaman geri alınabileceği karara bağlanmış iken, bu tarihte verilen Dame Cachet kararıyla süre üzerinde durulmuş ve geri alınacak kararın hak doğuran sakat bir karar olması nedeniyle ancak dava açma

Avusturya hukukundaki "idari işlemlerin kesin hüküm niteliği", Alman hukukundaki "idari işlemlerin fesih ve tadil edilemezliği", Fransız hukukundaki "idari işlemlerin dokunulmazlığı" ilkelerinin Türk hukukundaki karşılığı "idari işlemlerde istikrar" ilkesidir²⁷¹.

Sosyal, teknik, kültürel, teknolojik gelişmeler hukuk kurallarının da bu gelişim ve değişimlere uyumlu olmasını zorunlu hale getirir. Ancak bu zorunlu değişim de dâhil olmak üzere hukuk kurallarının sık sık ve keyfi bir tutum sonucu değişikliğe uğraması hukuk istikrarını ve hukuki güvenliği zedeler²⁷². Hukuki istikrar zedelendiğinde bireylerin kendi durumlarını planlamaları güçleşir. Bu sebeple kişilerin haklarını kullanmalarını zorlaştıran, onları belirsizlik içinde yaşamaya sevk eden, her an hukuki statülerinin değişeceği korkusuyla bırakan, düzenleyici ve bireysel kararların hukuki istikrarı bozmayacak biçimde tesis edilmesi hukuk devletinin de zorunlu bir gereğidir²⁷³.

İdari istikrar ilkesinin birden fazla boyutu bulunmaktadır. Bu ilke sadece idari yükümlülükten kaynaklanan haklı beklentileri karşılama amacı taşımaz. Aynı zamanda idarenin takdir yetkisini belirlenebilir ölçüde dengelemeye de yardımcı olur. İdari istikrar ilkesinin takdir yetkisinde olan bu dengeleme özelliği kanunilik

---

süresi içinde ve dava açılmışsa karar verilmeye kadar geri alınabileceği kabul edilmiş ve bu görüş bazı istisnalar dışında bu güne kadar devam edegelmiştir", Danıştay İçtihatları Birleştirme Kurulu, T. 22.12.1973, E. 1968/8, K. 1973/14, www.uyap.gov.tr, 02.12.2015.

²⁷¹ **BEREKET**, s. 122.

²⁷² **ERDOĞAN**, s. 43; **ALTUNDİŞ**, s. 60-61; **OĞURLU**, s. 28; **ERDOĞAN**, Anayasa Hukuku, s. 72; **ATAR**, s. 93; **KABOĞLU, İbrahim Ö.**, "Türkiye'de Hukuk Devletinin Gelişimi", Hukuk Devleti, İstanbul, 1988, s. 96; "Çabuk değişen ve giderek daha belirsiz bir hal alan dünyada, bireylerin...güvenebilecekleri bir şey olmalıdır", **JAYASINGHE**, p. 4; Bu güven duygusunu en çok Devlet, daha özel bir bakış açısıyla da "idare" verebilmelidir.

²⁷³ **ORSI**, p. 388; **MONIKA**, p. 50; **OĞURLU**, s. 28; **ALTUNDİŞ**, s. 61; "Kurallar çerçevesinde yönetim" kavramıyla ifade edilen hukuk devleti ilkesinin bir parçası olan bu durum, bireylere devlet yetkisini kullanan makamların idari tasarruflarının neler olduğunu, bunları hangi şartlarda ve hangi yönde kullanacaklarını öngörebilme imkânı tanır. Bu ise; bireylerin hayatlarını planlamalarına ve güven hissiyle yaşamalarına yardımcı olur, **ERDOĞAN**, Anayasa Hukuku, s. 72; Kamu hizmetlerinin düzenliliğine veya sürekliliğine aykırı uygulamalar idarenin mali sorumluluğuna yol açabilir niteliktedir, **GÜNDAY**, Metin, İdare Hukuku, Güncellenmiş ve Gözden Geçirilmiş 10. Baskı, Ankara, 2013, s. 334.

ilkesinden kaynaklanmaktadır. İdari istikrar ilkesinin tatbiki kanunilik ilkesinin de zedelenmesini engeller²⁷⁴.

İdari teamüle dönüşmüş olan uygulamaların, üstün bir kamu yararı bulunmaksızın sonlandırılması veya bireyler arasında farklı uygulamalara gidilmesi idari istikrar ilkesine aykırılık oluşturur²⁷⁵.

Haklı beklenti ilkesi idari istikrar ilkesi ile bazı hususlar açısından benzetilmektedir. Ancak haklı beklenti ilkesi idari istikrar ilkesini de içeren daha geniş bir kavramdır²⁷⁶. Ayrıca idari istikrar kavramının "zaman içerisinde idari istikrar" olarak algılanması²⁷⁷ hukuk kurallarının değişen şartlara uyum sağlayacak derecede esnek ancak bireylerin hayat planlamalarını alt üst edecek düzeyde olmayacak biçimde devamlı olması gerekir.

Haklı beklenti ilkesi; istikrar ve güveni tesis eden hukukun genel ilkelerinden biridir. Hukuk kurallarının sürekli olarak değiştiği ve bu değişiklik sebebiyle bireylerin hayatlarına ilişkin planlamalarının zorlaştığı bir sistem hukuk devleti ilkesinin zedelenmesine yol açar²⁷⁸. Bu sebeplerle; idareye hâkim olan içtihadı ilkelerden biri olan idari istikrar ilkesi, haklı beklentinin korunması dayanakları arasında yer alır.

²⁷⁴ **TEN BERGE - WIDDERSHOVEN**, p. 427; **MONIKA**, p. 50-51; **OĞURLU**, s. 222-223; Hukuk devleti ilkesi ve dolayısıyla temel hak ve hürriyetler, idari icraatın önemli bir kriteri olarak "itimadın-güvenin korunması [*vertrauensschutz*]" ilkesini içerir. İdari usuller bağlamında bu ilke, bireyin bir makam tarafından alınan idari kararın sürekliliğine ve dolayısıyla bazen yasalara aykırı olarak alınmış bir idari kararın da geçerliliğini sürdürmesine yönelik itimadının göz önünde bulundurulmasını gerektirir, **VON DANWITZ**, p. 22.

²⁷⁵ **YASİN, Melikşah**, "Örf ve Adet Kuralları ile İdari Teamüllerin İdare Hukukundaki Yeri", *İHİD.*, C. 15, S. 2, Y. 2012, s. 40; İdari istikrarı koruma, bireylerin faydasına olduğu kadar kamu yararına da hizmet eder, **AKYILDIZ, Ali**, "Danıştay ve Hukuk Devleti", *Hukuk Devleti Hukuki Bir İlke Siyasi Bir İdeal*, Ankara, 2008, s. 525.

²⁷⁶ **OĞURLU**, s. 285; Uygulamada istikrar, bireylerin beklentilerinin karşılanabilmesini ve alınacak kararların öngörülebilirliğini sağlar, **CAN**, s. 117-118; İstikrar ya da diğer bir anlatımla devamlılık hukuk devleti ilkesine göre kanunların sık sık değiştirilmemesi gerektiği beklentisine sebep olur, **MARMOR**, s. 174-175; **JAYASINGHE**, p. 4; Ayrıca burada "kanun" ifadesiyle sadece yasama işleminin değil idarenin düzenleyici işlemlerinin de kastedildiğini vurgulamakta fayda vardır.

²⁷⁷ "Hukukun düzgün bir şekilde işlev görebilmesi için gerekli olan şey, zaman içerisinde hukukun kabaca istikrarlı olmasıdır", **MARMOR**, s. 199.

²⁷⁸ **THOMAS**, p. 44-45; **ERDOĞAN**, s. 43; **AKAD, Mehmet - VURAL DİNÇKOL, Bihterin**, *Genel Kamu Hukuku, Gözden Geçirilmiş 5. Basım*, İstanbul, 2009, s. 315; **ALTINDAĞ**, s. 1.

5. Kazanılmış Hakların Korunmasına Saygı İlkesi

Tarihsel süreç açısından bakılacak olursa; haklı beklenti ilkesinin temel kaynaklarından ilki "kazanılmış hakların korunması ilkesi [*principle of the protection of acquired rights*]"dir²⁷⁹. Kazanılmış hak, haklı beklentiler aşamasına giden yolda bir ön adım²⁸⁰ başka bir ifadeyle; haklı beklenti kazanılmış hakkın doğal bir uzantısıdır²⁸¹.

Öğretide kazanılmış hukuki durumlara dayanan haklı beklentilerden bahsedildiği görülmektedir²⁸². Kazanılmış hak genellikle tüm hukuk sistemlerinde korunmuş hukukun bir genel ilkesidir. Haklı beklenti ile benzer amaca hizmet eden kazanılmış hakkın haklı beklentinin kabul edilmesini kolaylaştıracağı malumdur. Nitekim kazanılmış hak kamusal güce sahip otoritelerin yetkilerini sınırlandıran ve hukuk devleti ilkesini gerçekleşmesine yardımcı olan bir ilkedir.

Avrupa Birliği Adalet Divanının ilk başlarda kazanılmış hak kavramına yaptığı vurgunun sonraki kararlarında haklı beklenti lehine değiştiği gözlemlenmiştir. Özellikle 1987 yılında "Conorzio Cooperative d'Abruzzo" kararından itibaren, haklı beklenti, kazanılmış hakkın mevcut olduğu durumlarda

²⁷⁹ **TEN BERGE - WIDDERSHOVEN**, p. 425; **OĞURLU**, s. 222; **ALTINDAĞ**, s. 17; "Mian Farooq Ahmad v. Privatization Commission", [2006], CLD. 1 davasında mahkeme, haklı beklentinin korunması ilkesinin kamu hukukunda, hukuken kazanılmış hakları korumak üzere var olduğuna kanaat getirmiştir. Ancak davacı, talep edilen hakkı veren herhangi bir yasal veya hukuki araç gösterememektedir. "Miss Farzana Qadir v. Province of Sindh", [2000], PLC. (CS.) 225 davasında da aynı görüş benimsenmiştir, akt. **ABBAS**, p. 11, fn. 40.

²⁸⁰ **OĞURLU**, s. 224; Haklı beklentinin ilk dayanağının, 31 Ekim 1935'te kabul edilen Sivil Hizmet ve Sosyal Güvenlik Konuları ile ilgili Merkezi Temyiz Mahkemesi'nin kararı ile tanınan kazanılmış hakların korunması ilkesi olduğu ifade edilmektedir. Bu kararda, Utrecht belediyesinin kâtibî dâhil olmak üzere memurların maaşları, Mart 1935'te o tarihte yürürlükte olan yasal düzenlemelere uygun olarak Nisan 1934'e kadar geriye dönük etkisi ile önemli ölçüde azaltılmıştır. Bu, memurun bir önceki yılda kendisine ödenmiş olan maaşın büyük bir bölümünü geri ödemesi gerektiği anlamına geliyordu. Belediye meclisi maaşların azaltıldığı kanuni düzenlemenin yasalara aykırı olduğu gerekçesiyle Temyiz Mahkemesine itiraz etmiştir. Temyiz Mahkemesi, memurların haklı ve maaş indiriminin hukuki kesinlik ilkesine aykırı olduğuna karar vermiştir, **MONIKA**, p. 47.

²⁸¹ **ÖZCAN**, s. 62.

²⁸² **TRAIN**, p. 543'ten akt. **ÖZCAN**, s. 121; Kazanılmış hak ilkesi ile korunabilen durumlara farklı bir temel bulmaya çalışmanın gereksiz olduğu ve kavram karmaşasına yol açacağı kanaatiyle bu görüşe katılmamaktayım.

bile korunan, kazanılmış hakkı da içine alan geniş bir ilke halini almıştır. Başka bir ifadeyle, haklı beklenti ilk başta kazanılmış hakkın bir parçası, kazanılmış haktan güç alan bir ilke olarak kabul edilirken, günümüzde bu ilke parçası olduğu kazanılmış hakkı kendi parçası yapacak kadar geniş bir kullanıma kavuşmuştur.

6. Hukuki Güvenlik İlkesi

"Hukuki güvenlik [*legal security*]" ilkesi Fransız, Alman, İsviçre ve Avrupa Birliği hukukunda benzer içerikte olup geriye yürümezlik, kazanılmış haklara saygı ve haklı beklentilerin korunması argümanları ile gerçekleşmektedir. Bu açıdan hukuki güvenlik ilkesi haklı beklentinin en güçlü dayanakları arasındadır²⁸³. Avrupa Birliği Adalet Divanı kararlarında haklı beklenti ilkesi hukuki güvenlik ilkesinden bağımsız ve genellikle onunla yan yana kullanılmaktadır²⁸⁴.

²⁸³ CALMES - TRUCHET, p. 222'den akt. OĞURLU, s. 28; ÖZCAN, s. 23-24; Kavramın ilk olarak Avrupa hukukunda ortaya çıktığı ifade edilmektedir, ŞİMŞEK, "Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi Kapsamında Mülkiyet Hakkının Kapsamı Açısından Mevcut Mülk ve Meşru Beklenti Kavramları", s. 100; "Savunma haklarına saygı ilkesi", "idarenin işlemlerinin geriye yürümezliği ilkesi", "kesin hüküm ilkesi" gibi ilkeler hukuki güvenlik temeline dayanan evrensel hukukun genel ilkeleri arasında gösterilmektedir, ERKUT, Hukuka Uygunluk Bloku, s. 74; Geriye yürümezlik ilkesi aynı zamanda hukuki güven ve istikrarı sağlamaya hizmet eden hukuk devletinin olmazsa olmaz bir ilkesidir, AKYILDIZ, s. 523; "Haklı beklenti doktrini haklılığını, yasal kesinliğin sigortalanması [*ensuring legal certainty*] ihtiyacından alır", TALAGALA, p. 1; Haklı beklentinin korunması ilkesini hukuki güvenlik ilkesinin bir "unsuru", "doğal bir uzantısı", "türevi" olarak değerlendirilmiştir, KARABOYACI, s. 233; KÖKÜSARI, s. 33-34, 172; AKBULUT, s. 352; BÜLBÜL, s. 41, 43; Haklı beklentinin hukuki güvenlik ilkesini güçlendiren bir etken olduğu, hatta haklı beklentinin hukuki güvenlik ile bir bütünü oluşturduğu vurgulanmaktadır, DALKILIÇ, s. 3, 124; "Devlet faaliyetlerinin önceden öngörülebilir olmasını ifade eden hukuk güvenlik ilkesi gereği, mevcut yasal düzenlemelere güvenerek hareket edenlerin sahip oldukları hakların veya haklı beklentilerinin korunması hukuk devletinin en önemli koşullarından birisidir", KARABOYACI, Abdullah, "Sınavsız Yeminli Mali Müşavir Olma Hakkının Kaldırılmasının Hukuk Güvenliği Kapsamında Değerlendirilmesi", TBB, S. 100, 2012, s. 251.

²⁸⁴ METİN, s. 593; QUINOT, p. 83; Ancak hukuki güvenlik ile haklı beklenti aynı ilkeler değildir. Örneğin "sözleşmenin ifasına güven menfaati", daha basit bir ifadeyle "güven çıkarı [*reliance interest*]", gerçekleştirilen eylemlerden kaynaklanan maddi zarar ve sözleşmeye bağlı olarak yapılan masraflarla ilgili iken; "beklenti çıkarı [*expectation interest*]", beklentisinin hayal kırıklığına uğramasından kaynaklanan mali zarar ile ilgilidir, BARAK - EREZ, p. 586; Ayrıca hukukun dürüst ve eşit bir biçimde uygulanması hukuki güvenlik ilkesinin de bir gereğidir, KALABALIK, Temel Hukuk Bilgisi, s. 31; Hukuki güvenlik ilkesinin çok dar ölçekli olduğu ve bu ilkenin her zaman beklentilerin korunması için ön koşul olamayacağı vurgulanmaktadır, SCHÖNBERG, p. 10; Genel düzenleyici işlemlerden kaynaklanan haklı beklentilerde hukuki güvenlik ilkesinin temel dayanak olarak kullanılabileceği ifade edilmektedir, ALTINDAĞ, s. 32; Alman hukuk sisteminde haklı beklentinin korunması ilkesi ve hukuki güvenlik ilkesi hukuk devleti ilkesinden bağımsız

Hukuki güvenlik ilkesi; bireylerin mevcut hukuksal durumunun devam edeceği hususunda devlete güvenmesini, devlete olan bu güven sayesinde hayal kırıklığına uğratılmamasını ve davranışlarını yine bu güvene bağlı olarak ayarlayabilmesini sağlayan bir ilkedir²⁸⁵.

Diğer taraftan bu ilke mevcut durumlara hiçbir zaman dokunulamayacağı anlamına gelmemekle birlikte yapılan düzenleme değişikliğinde veyahut uygulanagelen bir idari karardan vazgeçileceğinde göz önünde bulundurulması

---

olarak kullanılmaktadır, **ÖZCAN**, s. 8; "Hukuk güvenliği, ilgililer için mevzuatın "net, uygulamasının öngörülebilir olmasını gerektirmekte"; haklı beklentilerin korunması ilkesi ise, kişilerde, özellikle de kamu görevlerinde hukuki durumun istikrarı bakımından oluşan haklı güvenleri korumak amacıyla düzenlemelerin netliği ve öngörülebilirliğini dayatmaktadır", "République Française", [16.06.1993], REC. 3283, akt. **BÜLBÜL**, s. 41; Avrupa Birliği Adalet Divanı, "Plantanol", [2009], Cs. 201/08, ECR I-8343 kararında "yargısal içtihatlar göre hukuki güvenlik ilkesinin doğal sonuçlarından birisi olan meşru beklentilerin korunması ilkesinin hukuk kurallarının açık ve tutarlı olması kadar bu kuralların uygulamasının ilgilileri bakımından öngörülebilir olmasını gerektirdiğini" ifade etmiştir, akt. **DALKILIÇ**, s. 86.

²⁸⁵ **GÖZLER - KAPLAN**, s. 67; **SÖZER**, "Sosyal Sigortalarda Kazanılmış Hakların Korunması Üzerine Bir İnceleme", s. 5; **OGURLU**, s. 39; **ÖZKORKUT**, s. 177; **ÇAĞLAYAN**, İdare Hukuku Dersleri, s. 77; **ATAR**, s. 93; **KALABALIK**, Temel Hukuk Bilgisi, s. 31; **ÖZCAN**, s. 29; **JAYASINGHE**, p. 26; **McGILVRAY**, p. 26-27; **DALKILIÇ**, s. 48; Hukuki güven yalnızca hukuk devleti teorisinin haklı beklentilerin korunmasına ilişkin gerekçesini güçlendirmesi yönünden ilişkilidir, **SCHÖNBERG**, p. 17; "Güven, toplumsal hayatın temel bir gerçeğidir", **THOMAS**, p. 45; "Yasaların Ruhu [*The Spirit of the Laws*]" isimli eserinde Montesquieu, hukukun üstünlüğünü korumanın büyük kısmının, insanları günlük yaşamlarında güvende hissetmelerine bağlı olduğunu ifade etmiştir, akt. **BROWN**, "Justifying Compensation For Frustrated Legitimate Expectations", p. 709; "Kamu makamları tarafından yapılan girişimlere güvenmek, vatandaşlar için kaçınılmazdır", **CHEN**, p. 242; Hukukun haklı beklentiyi neden koruması gerekir? sorusuna Forsyth, "haklı beklentilerin korunma gerekçesinin, bir resmi görevli tarafından verilen vaade duyulan itimadın hukukun korunması altında olması gerektiği şeklindeki basit fikir olduğunu iddia ediyorum. Yönetilen ile yöneten arasındaki güven iyi yönetimin gereğidir. Bu güven sağlanmadıkça ve korunmadıkça bireyler resmi görevlilere itimat etmeyecek ve meselelerini bu varsayım ile düzenlemeyeceklerdir. Ve hükümet kaos ile zulüm arasında kalan bir tercih olacaktır" şeklinde cevap vermiştir, **FORSYTH**, "Legitimate Expectations Revisited", p. 430; "5 Haziran 1940'ta Herbert Krüger'in Heidelberg Üniversitesi'nde öğrenim yılı açılışında yaptığı "bir halkın manevi temeli olarak itimat" konulu konuşması açıklayıcıdır. Führer'in dışarıya karşı bu kadar özgürlükçü bir tablo çizmesi "ancak halkın Führer'ine karşı ortaya koyduğu sınırsız güven sayesinde mümkündür". İtimat bu bakımdan "politik anayasamızın en önemli öğesidir". Bu kurucu itimadın karşılıklı olması zorunlu idi. Böylece basın mensupluğu mesleğinden men edilmek için bir makamın (alınması gerekliyse) verdiği bir çalışma izninin hukuki olarak geri alınıp alınmayacağı pek önemli değildi. Daha can alıcı olan nokta basın mensubunun halk ve daraltılmış anlamda mensup olduğu meslek grubu ile (bu durumda İmparatorluk Yazarlar Odası) genel, karşılıklı itimat ilişkisinde olup olmadığı ve bu itimada, örneğin ideolojik veya ırki farklılık gibi nedenlerle layık olup olmayışıdır", **BULLINGER**, p. 908.

gereken bir ilke olarak karşımıza çıkmaktadır²⁸⁶. Hukuk devleti aynı zamanda "hukuki güvenlik [*legal security*]" ilkesinin de tatbikini zorunlu kılar. Devletin faaliyetlerine muhatap kalan bireyler için açık, belirli ve kararlı bir çerçeve oluşturulması onların sonuçlara katlanmasında bir öngörülebilirlik tesis eder. Bu da idarenin keyfiliğini önleyerek hukuk devleti ilkesinin gerçekleşmesini sağlar²⁸⁷. Yüksek mahkemelerin ve uluslararası yargı mercilerinin bu ilkeyi nasıl tanımladıkları haklı beklentinin hukuki güvenlik temelinde karşılanıp karşılanamayacağını belirlemek için önem arz etmektedir.

Anayasa Mahkemesi hukuki güvenlik ilkesini, "kişilerin hukuksal ilişkiler kurarken tabi olacakları hukuk kurallarını önceden bilmeleri", hukuki istikrar ilkesini ise "bu kurallara dayanılarak kazanılan hakların korunacağı güvencesinin kişilere verilmesi" şeklinde tanımlamaktadır²⁸⁸.

²⁸⁶ PRANEVIČIENĖ - MIKALAUŠKAITĖ/ŠOSTAKIENĖ, p. 648; OĞURLU, s. 39; SALEHIFAR, p. 25; Bu ilkenin amacı hukuka duyulan güvenin korunmasıdır, METİN, s. 593; Kamu yararı ilkesinin varlığı idare hukukunda birçok ilkenin mutlak şekilde uygulanma kabiliyetini azaltmaktadır, ALTINDAĞ, s. 32; Ayrıca güven teorisi çok dar ölçeklidir ve her zaman beklentilerin korunmasının ön koşulu değildir, SCHÖNBERG, p. 10; SALES - STEYN, p. 581; De Smith'e göre güven bir ön koşuldur, akt. FREDMAN - VELLA, p. 107, fn. 120; Haklı beklentinin korunması, hukuki güvenlik ilkesinden uygulama zamanı bakımından ayrılır. Bu açıdan hukuki güvenlik ilkesi ile belirli bir zamanda uygulama alanı bulan düzenlemelerin açık ve belirli olması sağlanırken, haklı beklenti bu düzenlemelerden kaynaklanan kamusal yetkilerin kullanılma zamanının bireyler açısından öngörülebilir olmasının gerektirir, DALKILIÇ, s. 58.

²⁸⁷ RAWLS, J., A Theory of Justice, Oxford, 1972, p. 235; THOMAS, p. 44-45; TEN BERGE - WIDDERSHOVEN, p. 433; TALAGALA, p. 1; AYHAN, p. 171-172; AHMETAJ, p. 21; KABOĞLU, Anayasa Hukuku Dersleri, s. 21; GEMALMAZ, s. 146; FINK, p. 136; PRANEVIČIENĖ - MIKALAUŠKAITĖ/ŠOSTAKIENĖ, p. 644; JAYASINGHE, p. 4; DALKILIÇ, s. 107; ATASAYAN, s. 256; WEISBROT, p. 351; Hukuki güvenliğin muhtevası içinde bireylerin devlete olan güvenlerini artırma gayesi bulunmasının yanı sıra yürürlükteki mevzuatın devamlılığına ilişkin bir güven de bulunur. Bu manevi bağlılık idareyi daha açık ve güvenilir olmaya sevk eder. Dolayısıyla bireylerle sürekli iç içe bulunan idare üzerinde daha yoğun bir beklenti oluşturur, SÖZER, "Sosyal Sigortalarda Kazanılmış Hakların Korunması Üzerine Bir İnceleme", s. 12.

²⁸⁸ Anayasa Mahkemesi, T. 09.02.2012, E. 2010/93, K. 2012/20, www.sinerjimevzuat.com.tr, e.t. 10.10.2015; Anayasa Mahkemesine göre; "kişilerin hukuki güvenliğini sağlamayı amaçlayan hukuki güvenlik ilkesi, hukuk normlarının öngörülebilir olmasını, bireylerin tüm eylem ve işlemlerinde devlete güven duyabilmesini, devletin de yasal düzenlemelerinde bu güven duygusunu zedeleyici yöntemlerden kaçınmasını gerekli kılar"(maktadır); Anayasa Mahkemesi, T. 28.01.2016, E. 2014/92, K. 2016/6; Anayasa Mahkemesi, T. 30.12.2015, E. 2014/122, K. 2015/123; Anayasa Mahkemesi, T. 07.11.2014, E. 2014/61, K. 2014/166; Anayasa Mahkemesi, T. 04.12.2014, E. 2013/114, K. 2014/184: "Hukuk güvenliği ilkesi aynı zamanda hukuk normlarının öngörülebilir olmasını, bireylerin tüm eylem ve işlemlerinde devlete güven

Anayasa Mahkemesi başka bir kararında haklı beklentiyi hukuki güvenlik ilkesinin bir gereği olarak şu şekilde belirtmiştir²⁸⁹:

"Hukuk devleti ilkesinin gereklerinden biri olan hukuk güvenliği ilkesi, hukuk normlarının öngörülebilir olmasını, bireylerin tüm eylem ve işlemlerinde devlete güven duyabilmesini, devletin de yasal düzenlemelerinde bu güven duygusunu zedeleyici yöntemlerden kaçınmasını gerekli kılar. Kanunlara güvenerek hayatını yönlendiren, hukuki iş ve işlemlere girişen bireyin, bu kanunların uygulanmasına devam edileceği yolunda oluşan beklentisinin mümkün olduğunca korunması hukuki güvenlik ilkesinin gereğidir".

Anayasa Mahkemesi bireysel başvuru ile önüne gelen uyuşmazlıkta haklı beklentiyi hukuki güvenlik ilkesinin bir gereği olarak şu şekilde nitelendirmiştir²⁹⁰:

"Meşru beklenti kategorisinde yer alan hukuksal çıkarların büyük bir kısmına temel olan hukuki güvenlik ve bu ilkenin gerekleri olan öngörülebilirlik ve belirlilik unsurları, kişiye hakka sahip olacağı noktasında

---

duyabilmesini, devletin de yasal düzenlemelerinde bu güven duygusunu zedeleyici yöntemlerden kaçınmasını gerekli kılar. Kanunlara güvenerek hayatını yönlendiren, hukuki iş ve işlemlere girişen bireyin, bu kanunların uygulanmasına devam edileceği yolunda oluşan beklentisinin mümkün olduğunca korunması hukuki güvenlik ilkesinin gereğidir", www.sinerjimevzuat.com.tr, e.t. 10.10.2015.

²⁸⁹ Anayasa Mahkemesi, T. 17.01.2013, E. 2011/143, K. 2013/18; "Hukuki güvenlik, devlet faaliyetlerinin önceden "öngörülebilir", "tahmin edilebilir" olmasını gerektirir. Bu sebeple devlet faaliyetleri önceden hukuk kuralları ile düzenlenmeli ve mümkün olduğunca hukuki istikrar sağlanmalıdır. Diğer taraftan idarenin tek yanlı işlem yapma üstünlüğüne karşı, güvence niteliğindeki kurullarla (bireylere katılma, dinlenme ve savunma hakkı gibi haklar tanınarak) birey ile idare arasında denge sağlamaktır. Ayrıca İdare, bireyin haklı beklentilerine uygun davranmalıdır. Zira kişinin maddi ve manevi varlığını geliştirebilmesi, devlete güven duyması ancak hukuki güvenliğin sağlandığı bir hukuk devleti düzeninde mümkün olabilecektir", www.sinerjimevzuat.com.tr, e.t. 10.10.2015.

²⁹⁰ Anayasa Mahkemesi, T. 26.06.2014, Başvuru No. 2011/911; Benzer nitelikteki diğer kararlar için bkz. Anayasa Mahkemesi, T. 18.07.2012, E. 2011/126, K. 2012/110; Anayasa Mahkemesi, T. 01.03.2012, E. 2011/59, K. 2012/34; Anayasa Mahkemesi, T. 17.03.2011, E. 2010/106, K. 2011/55; Anayasa Mahkemesi, T. 20.10.2011, E. 2010/55, K. 2011/140; Anayasa Mahkemesi, T. 06.01.2011, E. 2008/96, K. 2011/3; Anayasa Mahkemesi, T. 02.06.2011, E. 2009/94, K. 2011/90; Anayasa Mahkemesi, T. 16.07.2010, E. 2010/29, K. 2010/90; Anayasa Mahkemesi, T. 05.03.2015, E. 2015/17, K. 2015/20; Anayasa Mahkemesi, T. 14.05.2015, E. 2014/177, K. 2015/49; Anayasa Mahkemesi, T. 25.03.2015, Başvuru No: 2013/1426, www.sinerjimevzuat.com.tr, e.t. 10.10.2015.

objektif olarak makul nedenler sağlayacağı için, öngörülebilirlik niteliğini taşımayan geriye yürür nitelikte hukuki işlemler, lehe olan kararlara ya da işlemlere dayanan meşru beklentilere açık bir müdahale oluşturacaktır... Meşru beklentiye yönelik müdahale oluşturan düzenlemenin, meşru kabul edilebilmesi bakımından, kamu yararını gerçekleştirme amacını taşıması ve müdahale sonucunda ortaya çıkan yeni durumun ve bozulan yararlar dengesinin, birey açısından tahammül edilemez bir boyuta ulaşmaması gerekir".

Bu açıdan hukuki güvenlik hukuki istikrar ilkesinden ayrılmakta ve haklı beklentinin diğer bir dayanağını oluşturmaktadır. Ancak Anayasa Mahkemesi bir kararında haklı beklenti kavramı yerine güvenin korunması kavramını tercih ederek şu şekilde karar vermiştir²⁹¹:

"Hukuk devletinin gereklerinden biri, hukuksal güvenlik ilkesine uyulması, bir başka anlatımla hukuk kurallarının belirlilik ve öngörülebilirlik niteliklerini taşımasıdır. Hukuksal güvenlik, kişilerin gelecekle ilgili plan, düşünce ve kararlarında var olan hukuk kurallarına güvenerek hareket etmelerinin hukuken korunması gereğini ifade eder. Bu durum hukuk devleti anlayışının bir gereği olduğu kadar, Anayasa'nın 5. maddesiyle, Devlete yüklenen, "vatandaşların refah, huzur ve mutluluk içinde yaşamalarını sağlama, maddi ve manevi varlıklarını geliştirmek için gerekli ortamı hazırlama" ödevinin de bir sonucudur. Hukuk güvenliği, diğer bir deyişle güvenin korunması ilkesi, var olan hukuksal durumun süreceğine olan güvenin boşa çıkarılmaması anlamına gelir. Güvenin korunması, her yasal düzenlemede göz önünde bulundurulması gereken bir husustur".

²⁹¹ Anayasa Mahkemesi, T. 24.06.2010, E. 2008/50, K. 2010/84, www.sinerjimevzuat.com.tr, e.t. 10.10.2015; Danıştay İdari Dava Daireleri Kurulu, T. 08.10.2009, E. 2009/611, K. 2009/1769: "...hukuk devleti ilkesinin önkoşullarından biri olan hukuk güvenliği ile kişilerin hukuki güvenliğinin sağlanması amaçlanmaktadır. Hukuk güvenliği ilkesi, hukuk normlarının öngörülebilir olmasını, bireylerin tüm eylem ve işlemlerinde devlete güven duyabilmesini, devletin de yasal düzenlemelerinde bu güven duygusunu zedeleyici yöntemlerden kaçınmasını gerekli kılar", www.sinerjimevzuat.com.tr, e.t. 10.10.2015.

Danıştay hukuki güvenlik ilkesini, "bir toplumda bireylerin bağlı oldukları hukuk kurallarını önceden bilmeleri, davranış ve tutumlarını bu kurallara göre güvenle düzene sokabilmeleri, başka bir ifadeyle ilgililerin hukuki durumun süreceğine olan inancı dolayısıyla hayal kırıklığına uğratılmaması anlamına gelir. Dolayısıyla hukuki güvenlik ilkesi, hukuk devletinin olmazsa olmaz koşuludur" biçiminde ifade etmektedir²⁹².

Avrupa Birliği Adalet Divanı, ilk defa 1973 tarihli "Westzucker" davasında; "ilgililerin haklı beklentisinin, hukuki güvenlik ilkesi nedeniyle korunmayı hak ettiği" şeklinde hüküm kurarak haklı beklentinin temel dayanakları arasında hukuki güvenlik ilkesinin bulunduğunu vurgulamıştır²⁹³.

SCHÖNBERG, hukuki güven ilkesinin haklı beklenti çerçevesinde yansımaları şu şekilde yeniden izah etmiştir²⁹⁴:

"Bir kamu makamının kamu yararına yaptığı icraat özgürlüğü belirli bireylere zarar verdiği ölçüde kısıtlanır. Şayet bir kamu makamı bir kişinin beyanlarına veya icraatlarına böyle bir itimadın gerçekte mümkün olduğunu fark ederek güvenmesini sağlarsa, güveni karine [*prima facie*] olarak zarar doğurmayacak bir şekilde karşılama yükümlülüğü altındadır. Bu idari makam beyanlarıyla ortaya çıkardığı beklentileri karşılamalı veya en azından güven kaybından etkilenen kişiye telafisini yapmalıdır".

Haklarının ihlal edildiğini düşünen bireylerin bu hakların korunmasına ilişkin devlet tarafından oluşturulan sisteme güvenmeleri hukuki güvenlik ilkesinin bir

²⁹² Danıştay 9. Dairesi, T. 26.12.2013, E. 2013/11310, K. 2013/12989, www.sinerji mevzuat.com.tr, e.t. 10.10.2015; Luhmann'a göre, "güven, sosyal hayatın temel bir gerçeğidir. Birey hayatını sürdüreceksen idareye bir miktar güven duyması kaçınılmazdır", akt. THOMAS, "The Relationship Between English and European Community Administrative Law", p. 123.

²⁹³ "Westzucker v. Einfuhr- and Vorratstelle für Zucker", [1973], Cs. 1/73, ECR. 723, akt. THOMAS, p. 42; ÖZCAN, s. 43; THOMAS, "The Relationship Between English and European Community Administrative Law", p. 118-119, fn. 16; Aynı tarihli "Commission v. Council", [1973], ECR. 575 kararının, ABAD'ın düzenleme yetkisinin hukuka uygunluğunu haklı beklentinin korunması ilkesini uygulayarak tartışıldığı bilinen ilk karar olduğu ifade edilmektedir, DALKILIÇ, s. 85.

²⁹⁴ SCHÖNBERG, p. 10; Aynı zamanda güven makul olmalıdır, JAYASINGHE, p. 26.

boyutudur. Hukuk kurallarının özellikle hukuki güvenlik ilkesinin bu boyutunu karşılması bireylerin devlete olan güvenini artırır²⁹⁵. Davranışlarında azami güveni sağlayan devletin işlemleri bireyler için önceden öngörülebilir, hesaplanabilir ve dolayısıyla anlaşılabilir olur. Devlet tasarruflarının insanlık haysiyet ve onuru ile bağdaşmayan bir biçimde keyfîlik içermemesi gerekir²⁹⁶.

Başka bir ifadeyle, devletin vatandaşını aldatmama yükümlülüğü bulunmaktadır. Bireylerin kendi hukuki durumlarında değişikliğe gidilecek zaman aralığını bilebilmeleri, kendi yaşam koşullarını bu değişikliğe göre ayarlayabilmeleri hukuki güvenlik ilkesinin bir gereğidir. Hukuka uygun davranışlarından meydana gelen hukuki sonuçların tanınması ve korunması bireylerin hukuka güvenmelerini sağlar²⁹⁷.

"Güven teorisi [*reliance theory*]" açıkça formüle edilmese bile bireylerin zarar görmemesi amacıyla haklı beklentilerin korunması gerektiği fikrini içerir. İdarenin bireylere "önlenebilir zarar vermemek" gerektiğine dair genel bir yükümlülüğü bulunmaktadır. Bu yükümlülük öncelikle toplum refahını veya huzurunu en üst düzeye çıkarma kaygısından kaynaklanır. Ayrıca "bireysel özerkliğe saygı [*respect for individual autonomy*]", önlenebilir zarara sebebiyet vermeme yükümlülüğünü (vatandaş aldatmama yükümlülüğü) gerektirir²⁹⁸.

²⁹⁵ JAYASINGHE, p. 26; AKYILMAZ - SEZGİNER - KAYA, s. 140; OĞURLU, s. 287; ROBERTS, p. 113; METİN, s. 578; Hukuk güvenliğinin gerçekleştirilmesi kaygısından kaynaklanan haklı beklenti bireyin hukuk dolayısıyla idareye olan güvenini artırır, OĞURLU, s. 287; "Güven toplumsal hayatın temel bir gerçeğidir. Modern toplumsal karmaşa koşullarında; bireyler faaliyetlerini yürütmek istiyorsa, bireylerde yönetime karşı güven yaratmak asıl gerekli olan şeydir", THOMAS, p. 45.

²⁹⁶ THOMAS, p. 44-45; TALAGALA, p. 1; SÖZER, "Sosyal Sigortalarda Kazanılmış Hakların Korunması Üzerine Bir İnceleme", s. 11; AKILLIOĞLU, Hangi Hukuka Giriş?, s. 178-179; Bireylerin kendilerini korkusuzca geliştirebilmeleri ve devlete güven duyabilmeleri ancak hukuk güvenliğinin sağlandığı bir sistem içinde mümkün olabilir, ÖZBUDUN, s. 126; "Beklentileri güvence altına almak iktidarın keyfî uygulamalarına çaredir", BROWN, "Justifying Compensation For Frustrated Legitimate Expectations", p. 709.

²⁹⁷ REYNOLDS, p. 344; SÖZER, "Sosyal Sigortalarda Kazanılmış Hakların Korunması Üzerine Bir İnceleme", s. 12; METİN, s. 578; Haklı beklentinin korunmaması vatandaş tuzağa düşürmekle özdeştir, RAZ, The Authority of Law, p. 222'den akt. ALTINDAĞ, s. 14.

²⁹⁸ SCHÖNBERG, p. 9-10; JAYASINGHE, p. 26; POTESTÀ, p. 94; MacCormick bu durumu "eğer bir kişi bir başkasının gelecek icraatları hakkındaki inançlarını esas alarak zarar verme potansiyeli olacak şekilde davranıyorsa ve diğer kişi de bu kişiyi kasıtlı olarak kendisine

Hukuki güvenlik ilkesinin²⁹⁹ idare hukukuna yönelik sonuçlarının incelenmesi, bu ilkenin haklı beklentinin dayanaklarından biri olarak kabul edilip edilemeyeceği açısından önemlidir.

Hukuki güvenlik ilkesinin -idare hukuku boyutuyla- gerekleri şunlardır³⁰⁰:

- i. İdarenin faaliyetleri bireyler tarafından önceden tahmin edilebilir olmalıdır.
- ii. İdarenin faaliyetleri açık bir biçimde hukuk kurallarıyla öncesinden belirlenmelidir.
- iii. Hukuki güvenlik idarenin düzenleyici işlemlerinde de azami bir şekilde korunmalıdır.
- iv. Kamu gücüne sahip olan idarenin tek taraflı işlem tesis edebilme kabiliyetinin karşılığı olarak bireylere alınan kararlara katılma, dinlenilme ve savunma hakkı gibi argümanlar tanınarak bireyler ile idare arasında bir denge kurulmalıdır.
- v. İdarenin düzenleyici ve bireysel işlemleri ile bireylerin idareye olan güvenlerinin zedelenmesinden kaçınılmalıdır.

---

güvendiriyorsa (karşıdaki kişinin güveneceği 'böyle düşünmüştü' veya 'fark etmeliydi' anlamında), ve yine bu kişi diğerinin güvenini boşa çıkarmamakla yükümlüdür" şeklinde özetlemektedir, **MACCORMICK, Neil**, "Voluntary Obligations and Normative Powers", Proceedings of the Aristotelian Society, Supplementary Volumes, Vol. 46, Sec. 1, 1972, p. 68; Anayasa Mahkemesi, T. 12.12.1989, E. 1989/11, K. 1989/48: "İnsan haklarına saygılı ve bu hakları koruyan, adalete ve eşitliğe dayanan bir hukuk düzeni kurarak bu düzeni sürdürmekle kendini yükümlü sayan, tüm çalışmalarında hukuk kurallarına ve Anayasa'ya uyan, işlem ve eylemleri yargı denetimine bağlı olup toplum yaşamında, bireylerin haksızlığa uğratılmamasını ve mutluluğunu amaç edinen bir devleti biçimleyen hukuk devleti tanımını da devlete güven ilkesini de doğal olarak içerir. Devletin temel niteliğinin öğelerinden biri de güvenilirliğidir. Devletin, yaptığı düzenlemelerle haksız bir edinim sağlaması ve kişilerin haksızlığa uğratılması kabul edilemez", www.sinerjimevzuat.com.tr, e.t. 12.10.2015.

²⁹⁹ Haklı beklenti ilkesinin en fazla ilişkilendirildiği ilke hukuki güvenlik ilkesidir, **ÖZCAN**, s. 27; "Haklı beklenti hukuk güvenliği ihtiyacının bir sonucu olarak ortaya çıkmıştır", **YAŞAR**, s. 309; Haklı beklentinin sadece hukuki güvenlikle ilişkili olmadığı aynı zamanda temel hak ve hürriyetler ile ilgili olduğu da ifade edilmiştir, **NOLTE**, p. 195.

³⁰⁰ **AKYILMAZ - SEZGİNER - KAYA**, s. 141; Hukuki güvenlik kanun koyucu dışında idareyi de etkileyen bir yükümlülüktür. Bireyin menfaatine ilişkin bir durum oluşturan idarenin tasarrufunun hukuka uygunluğuna ve devamlılığına güvenen kişinin bu güveninin boşa çıkarılmaması gerekir, **SÖZER**, "Sosyal Sigortalarda Kazanılmış Hakların Korunması Üzerine Bir İnceleme", s. 12, dn. 76.

Hukuki güvenlik ilkesi ile haklı beklentinin korunması ilkesinin amaçları açısından benzerlik bulunmaktadır. Ancak haklı beklenti ilkesi, hukuki güvenlik ilkesiyle sağlanamayan başka korumaları da içermektedir³⁰¹. Bu hususlardan biri "Racke" kararında "her ne kadar hukuki güvenlik ilkesi, kural olarak, bir işleminin ilanından önceki durumlara etki etmesini engellese de; ulaşılmak istenen hedef, geriye etkililiği gerektiriyor ve ilgililerin haklı beklentisi de ihlal edilmiyorsa, idari işlemin geriye etki etmesi mümkündür" şeklinde yer almıştır³⁰².

Nihai olarak hukuki (idari) güven ilkesi; bireylerin hukuk kurallarının idare tarafından nasıl tatbik edildiğini, idarenin karşılaştığı benzer durumlara yönelik genel tutum ve davranışlarının hangi doğrultuda olduğunu anlamasını sağlar. Bu açıdan idari hizmetlerin sunumunda idarenin takip ettiği usul kuralları konusunda bir kanaate sahip olan ve elde edilen bu kanaat doğrultusunda kendisine de diğer bireylere yönelik sergilenen tutum ve davranışın uygulanacağını ve idarenin kendisini aldatmama yükümlüğünün bulunduğunu düşünen bireyin haklı beklentisi korunmalıdır³⁰³.

³⁰¹ **AKBULUT**, s. 352; Nitekim haklı beklenti ile sağlanan korumanın hukuki güvenlik ilkesinin uygulama alanından daha geniş olduğu ifade edilmiştir, **ÖZCAN**, s. 44.

³⁰² "Racke/Hauptzollamt Mainz", [25.01.1979], Cs. 98/78, REC. 69, akt. **ÖZCAN**, s. 49; **SCHÖNBERG**, p. 22, fn. 88; **DALKILIC**, s. 50; "Görüldüğü gibi mahkeme geriye yürümenin hukuk güvenliği ilkesiyle bağdaşabilir olması için sadece muhatapların lehine bir takım menfaatlerin bulunmasını yeterli görmemiş aynı zamanda önceki durumdan lehtar olan bireylerin önceki düzenlemeye dayanarak sahip oldukları haklı beklentilerinin de idare tarafından karşılanması gerekliliğini ifade etmiştir. Ayrıca mahkeme tarafından, işlem amacının işlem tarihinden önce yürürlüğe girmeyi gerektirmesi de yerine getirilmesi gereken diğer bir gereklilik olarak değerlendirilmiştir. Bununla birlikte işlemin yayın tarihinden önce yürürlüğe girmesi iki şekilde olmaktadır. İlk olarak işlemin kanun koyucu tarafından yapıldığı ancak henüz resmi gazetede yayınlanmadığı sırada bu yayın şartı aranmaksızın yürürlüğe girme ihtimalidir. İkinci ihtimal ise işlem yayımlandıktan sonra, yayın tarihinin öncesindeki durumları da kapsayacak biçimde uygulamasıdır. Açık olarak görülmektedir ki ilk durumda ancak işlemden kendi imkânlarıyla haberdar olanlar yararlanabilir. Bu durumda idare ilan şartını yerine getirmemiş olur. Bu ise hukuk güvenliği ilkesini zedeler. İşlemin hem geriye yürümesi hem de hukuk güvenliği ile bağdaştırılması ancak ikinci durumda mümkün hale gelir", **AYHAN, Taha**, "The Principle of Legal Certainty in EU Case Law", *TODAIÉ's Review of Public Administration*, Vol. 4, No. 3, September 2010, p. 170-171, fn. 57; Haklı beklenti ilkesinin hukuki güvenlik ilkesinden bağımsız bir ilke olarak kullanıldığına ilişkin **ABAD** kararları için bkz. "Schwiering/Cour des Comptes", [23.11.1986], Cs. 142/85, REC. 3189; "Fratelli Pardini SpA/Ministero del Commercio con l'estero et Banca Toscana", [21.04.1988], Cs. 338/85, REC. 2070, akt. **ÖZCAN**, s. 67.

³⁰³ **YASİN**, s. 40; "Bireylerin özerk olabilmesi için en azından ileriye planlamaları ve bu sebeple de bazı eylemlerinin sonuçlarını kesinlik düzeyinde görebilmelidirler", **SCHÖNBERG**, p. 12.

7. Hukuki Kesinlik-Belirlilik (Düzenli İdare) İlkesi

Haklı beklenti hukuki kesinlik ile yakından ilgili bir kavramdır. Bu bağlamda haklı beklentilerin korunması ilkesi hukuki belirlilik ilkesinin subjektif hak görünümünde karşımıza çıkmaktadır³⁰⁴.

Batı hukuk sistemlerinde hukuki belirlilik ilkesi kazanılmış hakların ötesinde haklı beklentileri de kapsayacak biçimde kullanılmaktadır³⁰⁵. Haklı beklenti ilkesi;

³⁰⁴ **HOFMANN - ROWE - TÜRK**, p. 274; **CRAIG**, Administrative Law, p. 611-612; **ELOFSSON**, p. 23; **SMITH**, p. 575-576; **FINK**, p. 135-136; **ÖZCAN**, s. 44; **FELIX**, p. 70; **THOMAS**, p. 45; **JAYASINGHE**, p. 25; **ROBERTS**, p. 119; **MUZAFAR**, p. 117; **AYHAN**, p. 159; **McGILVRAY**, p. 24-25; **CHEN**, p. 240; **QUINOT**, p. 72; **LEYLAND - ANTHONY**, p. 363; **FORSYTH**, "Legitimate Expectations Revisited", p. 431; **GÖKSU**, s. 164; **TANGEA - PORTUESE - GOUGH**, p. 8; Haklı beklenti ilkesinin kapsamının hukuki kesinlik ilkesinden daha geniş olduğu ifade edilmektedir, **DALKILIÇ**, s. 43; Toplumdaki ekonomik faaliyetlerin yürütülmesinde en önemli ilkelerden birinin hukuki belirlilik ilkesi olduğu vurgulanmaktadır, **HAYEK, Friedrich A. Von**, (Çev. Sevdâ Gültekin Göktolga - Ali Rıza Çoban), "The Political Ideal of the Rule of Law", Hukuki Bir İlke Siyasi Bir İdeal, Ankara, 2008, s. 86; **PRANEVIČIENĖ - MIKALAUŠKAITĖ/ŠOSTAKIENĖ**, p. 644; **FIETTA**, p. 424; Hukuki kesinlik kişinin kendi seçimlerinin yasal sonuçlarının bilincinde olmasını ve hayatını planlamasını ifade eder, **KNIGHT**, p. 78; Hukuki kesinlik ilkesini ilk defa 1935'te "Merkezi Temyiz Mahkemesi [*Central Appeals Court*]" memur yargılamasına ilişkin bir uyuşmazlığı çözerken yazılı olmayan hukukun genel ilkesi olarak keşfetmiştir, **WIDDERSHOVEN, Rob - REMAC, Milan**, "General Principles of Law in Administrative Law under European Influence", European Review of Private Law 2, 2012, p. 383; Hukuki kesinlik nesnel bir değerdir; oysa haklı beklentiler, bir birey ya da belirli bir sınıf ve idare arasındaki belirli bir ilişki bağlamında kullanılır, **THOMAS**, p. 45-46; Alman hukukunda "hukuki kesinlik [*rechtssicherheit*]" ve "güvenin (haklı beklentinin) korunması [*vertrauensschutz*]" kavramları arasındaki bağlantı vurgulanmaktadır, **SCHÖNBERG**, p. 12, fn. 20; **POTESTÁ**, p. 94; "Haklı beklentileri koruma konsepti hukuki kesinlik fikrinin önemli bir yönünü ele alır ve bunu vatandaşın bakış açısıyla yapar", **RENNERT, Klaus**, "The Protection of Legitimate Expectations under German Administrative Law", Association of Councils of State and Supreme Administrative Jurisdictions of the European Union (ACA-Europe), Vilnius, Lithuania, 21.04.2016, p. 1; Schwarze haklı beklenti fikrinin çok çeşitli yaklaşım ve uygulamalar sonucunda ortaya çıktığını, bu sebeple hukuki güvenlik ilkesine dayandırılmaması gerektiğini ifade etmektedir, akt. **REYNOLDS**, p. 346; Hukuki kesinlik ilkesi haklı beklentilerin henüz oluşmadan önlenmesini amaçlar, **AYHAN**, p. 170-171; Haklı beklenti özellikle hukuki kesinlik ilkesinin öngörülebilirlik özelliği ile yakındır alakalıdır, **RAITIO**, p. 200.

³⁰⁵ **OĞURLU**, s. 19; **HILSON**, p. 289; Hukuki belirlilik ilkesinin kapsamının bu kadar geniş tutulmasının bazı handikapları olabilir. Hukuk kurallarında belirliliği tesis etmek başka bir ifadeyle öngörülebilirliği her zaman sağlamak bazı diğer ilkelerden feragat etmekle mümkün olur. Adaletin olduğu yerde büyük ölçüde öngörülebilirlik azalır, öngörülebilirliğin çoğaldığı sistemlerde de adaletsizlik çıkması muhtemeldir, **ROSENFELD, Michel**, (Çev. Ali Rıza Çoban), "The Rule of Law and the Legitimacy of Constitutional Democracy", Hukuk Devleti Hukuki Bir İlke Siyasi Bir İdeal, Ankara, 2008, s. 251; Avrupa Birliği hukukunda hukuki belirlilik hususunda en doğru tanımlama "Heinrich" kararında "İlgililerin kendilerine uygulanan topluluk kurallarındaki yükümlülüklerin tam kapsamını bilmesini sağlar. Bireylerin kendi hak ve yükümlülüklerinin ne olduğunu net bir şekilde tespit etmesi ve buna göre adımlar atması gerekir" şeklinde yapılmıştır, "Heinrich", [2009], Cs. 345/06, Judgment 44, akt. **AHMETAJ**, p. 21, fn. 7.

kanunilik ilkesi ile hukuka aykırı olmasına rağmen bu kararların hukuka uygunluğuna güvenen birey hakkaniyeti arasında denge kurmayı sağlayan bir ilkedir³⁰⁶.

Hukuki kesinlik ilkesinin kamu hukukuna uyumlu olmadığı, "kanunilik [*legality*]", "cevap verilebilirlik [*responsiveness*]", "idari esneklik [*administrative flexibility*]", "kamu yararına yönetim [*governance in the public interest*]" ilkelerinden sonra uygulanabilir ikincil nitelikte bir ilke olduğuna ilişkin tartışmalar³⁰⁷ bulunmakla birlikte devlet faaliyetlerinin önceden öngörülebilir, bilinebilir, anlaşılır ve belirgin olmasının hukuk devletinin bir gereği³⁰⁸ olduğu savıyla hukuki kesinlik hukukun asli bir genel ilkesidir³⁰⁹.

³⁰⁶ **THOMAS**, p. 1; **PRANEVIČIENĖ - MIKALAUŠKAITĖ/ŠOSTAKIENĖ**, p. 647; Avrupa Birliği Adalet Divanı İngiliz hukukunda olduğu gibi ne estoppele yol açacak bir uygulamayı ne de Fransız hukukundaki gibi belirli bir zaman sınırı koyarak kanunilik ilkesini korumaya çalışmıştır. Kararların geçmişe ve geleceğe etkilerine ilişkin olarak özel bir kamu hukuku ilkesi geliştirmiştir, **SCHÖNBERG**, p. 96-97; "Tutarsız işleyişe karşı kontrol etme gereği (hukuki belirlilik ilkesi), idarenin takdir yetkisine aşırı engel olmanın istenmedik etkilerine (kanunilik ilkesi) karşı dengelenmelidir", **CHEN**, p. 241.

³⁰⁷ **KNIGHT**, p. 103; Hukuki belirlilik ilkesinin kamu hukukunda da uygulanması gerektiği savıyla bu görüş haklı olarak eleştirilmektedir, **ALTINDAĞ**, s. 29; İdari makamlara devredilen yetkilerdeki artış ve uygulamada birliğin sağlanmaması sebepleriyle hukuki kesinlik ilkesinin kamu hukukunda da tatbiki gerekir, **SCHÖNBERG**, p. 13.

³⁰⁸ **SCHMITT, Carl**, (Çev. Bilal Canatan), "Der rechtsstaatliche Bestandteil der modernen Verfassung", Hukuk Devleti Hukuki Bir İlke Siyasi Bir İdeal, Ankara, 2008, s. 125; **PRANEVIČIENĖ - MIKALAUŠKAITĖ/ŠOSTAKIENĖ**, p. 648; **GÜNDAY**, s. 45; **FINK**, p. 136; **ELLIOTT**, "Rashid Case", p. 283; **ERDOĞAN**, s. 114; **ARSLAN, Zühtü**, Anayasa Teorisi, Ankara, 2008, s. 24; **TALAGALA**, p. 1; **JOWELL, Jeffrey - QC, Anthony Lester**, "Beyond Wednesbury: Substantive Principles of Administrative Law", Commonwealth Law Bulletin, Vol. 14, Iss. 2, 1988, p. 865; **TANGEA - PORTUESE - GOUGH**, p. 3; Bireylerin hukuki ilişkilerini düzenleyen idarenin, bu ilişkilerin sonuçlarını muhatapları tarafından öngörülebilir bir konumda tutması ve bireylerin makul beklentilerini karşılama gereği, **ÖZBEK, Mustafa**, "Avrupa Konseyi Arabuluculuk Yönergesi Önerisi", AÜHFĐ., Y. 2007, C. 56, S. 1, s. 186; **ÇOBAN, Ali Rıza**, "Hukuk Devleti", Hukuk Devleti Hukuki Bir İlke Siyasi Bir İdeal, Ankara, 2008, s. 12; **KÜÇÜK**, s. 404; **ALTINDAĞ**, s. 25, **THOMAS**, p. 44-45; **TEN BERGE - WIDDERSHOVEN**, p. 433; **KABOĞLU**, Anayasa Hukuku Dersleri, s. 21; "İdari faaliyetlerin belirliliği (açıklık) ilkesi, idarenin karar alma sürecinin gözlem ve katılıma açık olmasını, kamu yönetiminin elindeki bütün bilgi ve belgelere ulaşma imkânının bulunmasını, ilgililerin karar alma sürecine yetki ile donatılmış bir şekilde katılmalarını ve o mekanizmanın ilk adımından son adımına kadar izleyeceği yol ve usulün önceden kanunlarla belirlenmiş olmasını gerekli kılar", **KALABALIK, Halil**, İdare Hukukunun Temel Kavram ve Kurumları, Gözden Geçirilmiş ve Güncellenmiş 5. Baskı, Konya, 2014, s. 30; **KALABALIK, Halil**, Kısa İdare Hukuku, Konya, 2014, s. 17.

³⁰⁹ İdari makamların faaliyetleri de önceden bilinebilir olmalıdır. Takdir yetkisi tanıdığı durumlarda dahi idare tarafından bu yetkinin "tüzük [*regulation*]", "yönetmelik [*by-law*]" gibi düzenleyici işlemlerle objektif bir biçimde kullanılmasına ve idarenin sürekli uygulamaları ile

Hukuki güvenlik ve hukuki belirlilik ilkelerini hukuk devletinin önkoşulları olarak kabul eden yüksek mahkemelere göre; "kişilerin hukuki güvenliğini sağlamayı amaçlayan hukuki güvenlik ilkesi, hukuk normlarının öngörülebilir olmasını, bireylerin tüm eylem ve işlemlerinde Devlete güven duyabilmesini, Devletin de yasal düzenlemelerinde bu güven duygusunu zedeleyici yöntemlerden kaçınmasını gerekli kılar. Belirlilik ilkesi ise yalnızca yasal belirliliği değil, daha geniş anlamda hukuki belirliliği ifade etmektedir. Yasal düzenlemeye dayanarak erişilebilir, bilinebilir ve öngörülebilir gibi niteliksel gereklilikleri karşılaması koşuluyla, mahkeme içtihatları ve yürütmenin düzenleyici işlemleri ile de hukuki belirlilik sağlanabilir. Hukuki belirlilik ilkesinde asıl olan, bir hukuk normunun uygulanmasıyla ortaya çıkacak sonuçların o hukuk düzeninde öngörülebilir olması"³¹⁰ gerekir.

Danıştay'a göre hukuki belirlilik kavramı "Yasama ve yürütme organının düzenleme yapma yetkisini kullanılmaz hale getirecek, yeni durumlar karşısında düzenleme yapmasına, işlem tesis etmesine engel olacak bir hukuk müessesesi olmadığı gibi bilakis Yasama ve Yürütme organlarının yapacağı düzenlemelerin genel, soyut, aleni, kazanılmış haklara saygılı, haklı beklentileri karşılar nitelikte olmasını sağlayan genel hukuk ilkelerindedir"³¹¹.

---

hukuki istikrarı tesis etmek zorunluluğa "düzenli idare ilkesi" denir, **ÖZDEMİR, Necdet**, İdare Hukuku Ders Notları, (yayımlı yeri ve tarihi belirtilmemiştir), s. 17-18; **GÖZLER**, Türk Anayasa Hukuku Dersleri, s. 87; **GÜNDAY**, s. 46; **ZABUNOĞLU, Yahya Kazım**, İdare Hukuku, C. 1, Ankara, 2012, s. 94; İstikrar sadece idareye yüklenen bir sorumluluk değildir. Anayasanın da istikrarlı olması gerekir. İstikrardan kastedilen ise sürekli kalıcı bir anayasa değil, değişme gerekliliği ve istikrar kuramlarını dengeleyen nisbî istikrardır, **GÖZLER, Kemal**, Anayasa Hukukunun Genel Esasları, Güncelleştirilmiş ve Düzeltilmiş 4. Baskı, Bursa, 2013, s. 117.

³¹⁰ Anayasa Mahkemesi, T. 23.12.2015, E. 2015/15, K. 2015/118; Anayasa Mahkemesi, T. 10.12.2015, Başvuru No: 2013/7666; Askeri Yüksek İdare Mahkemesi 2. Dairesi, T. 04.06.2014, E. 2013/1317, K. 2014/904, Anayasa Mahkemesi, T. 18.07.2012, E. 2011/113, K. 2012/108, www.sinerjimevzuat.com.tr, e.t. 10.10.2015; De Smith'e göre, "haklı beklentilerin korunması, hükümetin kamuoyuyla olan ilişkilerinde düzenlilik, öngörülebilirlik ve kesinlik gerektiren hukukun üstünlüğü ilkesinin anayasal kökenindedir", akt. **TALAGALA**, p. 2.

³¹¹ Danıştay 12. Dairesi, T. 02.02.2009, E. 2007/5749, K. 2009/332: "Genel ve soyut düzenlemenin bireyin hukuki durumunda tüm hukuki sonuçlarını doğuracak şekilde bireyselleşmesinden önce değişikliğe uğraması halinde düzenleyiciden beklenen geçiş hükümleriyle mağduriyetlere yol açılmamasıdır. Değiştirilen veya kaldırılan genel ve soyut düzenlemeye güvenilerek gerekli hak kazanma sürecini başlatma yönünde iradesini ortaya koyan bireyin bu iradesine ve beklentisine hukuk âleminde bir değer atfedilmemesi kabul edilemez bir durumdur", www.uyap.gov.tr, e.t. 10.10.2015.

Anayasa Mahkemesi hukuki belirlilik ilkesinin hukuk devletinin bir unsuru olduğuna vurgu yaparak şu şekilde içtihat etmiştir:

"Bu ilkeye göre, yasal düzenlemelerin hem kişiler hem de idare yönünden herhangi bir duraksamaya ve kuşkuya yer vermeyecek şekilde açık, net, anlaşılır, uygulanabilir ve nesnel olması, ayrıca kamu otoritelerinin keyfi uygulamalarına karşı koruyucu önlem içermesi gerekir. Belirlilik ilkesi, hukuksal güvenlikle bağlantılı olup birey, kanundan, belirli bir kesinlik içinde, hangi somut eylem ve olguya hangi hukuksal yaptırımın veya sonucun bağlandığını bilmelidir. Birey ancak bu durumda kendisine düşen yükümlülükleri öngörebilir ve davranışlarını ayarlayabilir. Hukuk güvenliği, normların öngörülebilir olmasını, bireylerin tüm eylem ve işlemlerinde devlete güven duyabilmesini, devletin de yasal düzenlemelerde bu güven duygusunu zedeleyici yöntemlerden kaçınmasını gerekli kılar"³¹².

THOMAS'a göre hukuki kesinlik şunu gerektirir: "Belirli bir alanda ve belirli bir zamanda uygulanacak hukuk hakkında ve dolayısıyla, belirli eylem veya davranışların yasal veya yasa dışı niteliği konusunda şüphe olmamalıdır". Ancak hukuki kesinlik ve haklı beklenti, güvenlik ve öngörülebilirlik ihtiyaçlarında bulunan ortak değerler ile ilgili olmasına rağmen farklı prensiplerden oluşmaktadır. Hukuki kesinlik, idari tasarruflara maddi sınırlar koyan gerçek bir değerken haklı beklenti birey ile idare arasındaki özel ve özellikli ilişkiler sonucu ortaya çıkmıştır³¹³.

³¹² Anayasa Mahkemesi, T. 13.01.2016, E. 2015/52, K. 2016/1, www.sinerjimevzuat.com.tr, e.t. 10.10.2015; "Fintan Duff v. Minister for Agriculture and Food, Ireland", [1996], Cs. 63/93, REC. 569: "Topluluk hukuki düzeninin bir parçası olan haklı beklentiler ilkesi, yasal kuralların açık ve kesin olmasını gerektiren yasal kesinlik ilkesinin sonucudur ve Topluluk hukuku tarafından yönetilen durumların ve yasal ilişkilerin öngörülebilir olmasını sağlamayı amaçlamaktadır", akt. **TANGEA - PORTUESE - GOUGH**, p. 9, fn. 48.

³¹³ "R. v. Minister for Agriculture, Fisheries and Food, ex parte Fedesa", [1990], Cs. C-331/88, ECR I. 4023, Askeri savcı Mischo'nun görüşü, akt. **THOMAS**, p. 45-46, fn. 29. **THOMAS**, "The Relationship Between English and European Community Administrative Law", p. 115-116; Bu davada Avrupa Birliği Adalet Divanı "idarenin takdir yetkisini kullanması, hukuk güvenliğine zarar vermez. İdari takdir, mahkemece ancak, yetkinin kötüye kullanması veya açık hatanın var olup olmadığı yönlerinden denetlenebilir. Ayrıca haklı beklentinin zaten oluşmadığı bir durumda idarenin takdir yetkisini kullanarak haklı beklenti ilkesini ihlal etmesi de söz konusu değildir" şeklinde içtihatla bulunmuştur, akt. **AYHAN**, p. 169, fn. 54.

Hukuk kurallarının bireyler açısından herhangi bir duraksamaya ve kuşkuya yer vermeyecek şekilde açık, net, anlaşılır, nesnel, uygulanabilir olmaması durumunda haklı beklentiden söz edilebilir. Bu açıdan hukuki belirlilik ilkesi haklı beklentinin korunması gerekliliğine dayanak olabilecek bir ilkedir³¹⁴.

8. Ölçülülük İlkesi

Fransız idare hukukunda idarenin takdir yetkisini denetleme araçlarının yetersiz kalması ve idari tasarrufların daha etkin bir biçimde yargısal denetimlerinin gerçekleştirilmesi amacıyla bir gereklilik olarak "ölçülülük ilkesi [*principe de proportionnalité*]" getirilmiştir³¹⁵.

Fransız idare hukukunda ölçülülük ilkesinin kabulünün ardından Alman ve İsviçre hukuk sisteminde de bu kavram kabul edilmiş ve sonrasında Avrupa Topluluğu Adalet Divanı başta olmak üzere uluslararası yargı makamları da bu ilkeyi kullanmaya başlamıştır³¹⁶.

³¹⁴ **KNIGHT**, p. 78; Hukukun genel ilkelerinden biri olan hukuki belirlilik ilkesi kanun koyucunun uyması gereken bir ilke olmasının yanında bu düzenlemeleri denetleyen yargı organlarının da gözetmesi gereken bir ilkedir, **SCHWARZE**, p. 871'den akt. **ALTINDAĞ**, s. 299; **THOMAS**, "The Relationship Between English and European Community Administrative Law", p. 122-123; Ancak haklı beklentinin maddi açıdan korunmasında her zaman tatmin edici bir ilke değildir, **REYNOLDS**, p. 347.

³¹⁵ **ERKUT**, Hukuka Uygunluk Bloku, s. 103; **JOWELL - QC**, p. 684; Fransız hukuk sisteminde haklı beklentiler hukuki güvenlik ilkesinin orantılılık ilkesiyle sınırlanması suretiyle korunmaktadır, **ÖZCAN**, s. 134; "Ölçülülük [*verhältnismäßigkeit*]" ilkesi ilk olarak Alman hukuk sisteminden doğmuştur. Başka bir ifadeyle bu ilkenin "fikir babalığı" Alman doktrinidir, **THOMAS**, p. 78; **ZULEEG - RENGELING**, p. 173; **ÖRÜCÜ**, "Avrupa Hukukunda İdare Hukukunun Genel İlkeleri", s. 248; Muhalif görüş: "Ölçülülük doktrini ilk kez Rusya'da ortaya çıkmış ve daha sonra Almanya, Fransa ve diğer Avrupa ülkelerine uyarlanmıştır. Bu doktrine göre, temel hak ve hürriyetlerin kullanımını düzenlerken yasama organı veya idare tarafından yasaların amacına ulaşmak ya da idari düzeni sağlamak üzere en uygun veya en az kısıtlayıcı uygulamaların seçilip seçilmediği irdelenir. Bu ilke doğrultusunda mahkeme, yasama organı ve idari makamın, yasalar veya idari talimatların, kişi hak, özgürlük ve menfaatleri üzerinde yaratabileceği olumsuz etkileri uygun şekilde dengeleyeceğine ve bunların neye hizmet etmek üzere tasarlanmış olduğunu göz önünde bulunduracağına hükmeder", **ABBAS**, p. 18, fn. 61.

³¹⁶ **ERKUT**, Hukuka Uygunluk Bloku, s. 103; Ölçülülük ilkesinin bireylerin çıkarlarını korumada yetersiz kaldığı vurgulanmıştır, **ÖZCAN**, s. 45, dn. 164; Ölçülülük ilkesi, bir mahkemenin tüm farklı faktörleri hesaba katmasını ve uyumsuzluğu karara bağlamadan önce uygun bağlamda ortak bir zemine dayandırmasını sağlar, **AZİZ - SIONG**, p. 154.

İdari yargıda ölçülülük ilkesi, idarenin takdir yetkisinin kullanılmasında, temel hak ve hürriyetlerin sınırlandırılmasında, kolluk işlemlerinde ve disiplin hukukunda başvurulan bir ilkedir. Temel hak ve hürriyetlerin sınırlandırılmasında sınırlandırmanın sınırını oluşturan ölçülülük ilkesi; "elverişlilik", "gereklilik" ve "orantılılık" olmak üzere üç alt ilkeden oluşmaktadır. Başka bir ifadeyle ölçülülük ilkesi; (i) tasarruf amacının temel bir hakkın sınırlandırılmasını haklı kılmak için yeterince önemli olmasını; (ii) amacı yerine getirmek için yapılan tasarrufun; keyfi, haksız veya irrasyonel düşüncelerle değil, rasyonel olmasını ve (iii) hakkı ihlal etmek için kullanılan araçların, meşru amacı gerçekleştirmek için gerekli olandan daha fazla olmamasını ve bir eylemin zararlı etkileri ne kadar şiddetli olursa, eylemin haklı çıkması için hedefin o kadar önemli olmasını gerektirir³¹⁷.

CRAIG haklı beklenti ile idari bir kararın çatışmasıyla karşılaşıldığı zaman mahkemenin bu eylemin gerekli olup olmadığı, hedefe ulaşmaya uygun olup olmadığı ile birey üzerinde aşırı bir külfete sebep olup olmadığını kontrol etmesi gerektiğini ifade etmektedir. Yargı kontrolünün genel bir ilkesi olarak kabul edilen ölçülülük ilkesinin, hukukun uygulanmasındaki istikrar ve kesinlik ilkeleriyle birlikte yorumlanması gerektiği savunulmaktadır. Ayrıca ölçülülük testi, idare edenlere ve yargıya birbiriyle yarışan menfaatleri tanımlama ve bunları dengeleme zorunluluğu yükler. Bu durum karar alma sürecini yapısalıştırmakta ve kararlar

³¹⁷ **MOFFETT**, p. 228, fn. 49; **ERKUT**, Hukuka Uygunluk Bloku, s. 120; **NEUMAN, Gerald L.**, (Çev. Ali Rıza Çoban), "The US Constitutional Conception of the Rule of Law and Rechtsstaatsprinzip of the Grundgesetz", Hukuk Devleti Hukuki Bir İlke Siyasi Bir İdeal, Ankara, 2008, s. 570; **KÜÇÜK**, s. 359; **BIELEFELDT, Heiner**, (Çev. Yüksel Metin), "Freiheit und Sicherheit im demokratischen Rechtsstaat", Hukuk Devleti Hukuki Bir İlke Siyasi Bir İdeal, Ankara, 2008, s. 283; **METİN**, s. 591; Jayasinghe ve Thomas kişisel menfaatlerin korunması ve kamusal yükümlülüklerin yerine getirilmesi arasında adil bir denge kurmak için haklı beklentinin korunması ve ölçülülük ilkelerinin getirildiğini ifade etmektedir, *Nadarajah v. Secretary of State for the Home Department* davasında haklı beklenti ölçülülük ilkesi çerçevesinde karşılanmıştır, **JAYASINGHE**, p. 40-41; **THOMAS**, p. 1; Örucü ölçülülük ilkesinin, varılmak istenen amacı gerçekleştirmeye yetecek nitelikte bir araç kullanılması anlamına geleceğini ve İngiliz hukukunda bulunan "makullük [*wednesbury*]" ilkesinden daha sıkı bir denetim olduğunu ifade etmektedir, **ÖRÜCÜ**, "Avrupa Hukukunda İdare Hukukunun Genel İlkeleri", s. 248; **AKBULUT**, s. 359; Ölçülülük ilkesinin tanımı ve ayrıntılı bilgi için bkz. **OĞURLU, Yücel**, "İngiliz ve Türk İdare Hukuklarında İdari Faaliyetin Denetlenmesinde Ölçülülük İlkesinin Rolü Hakkında Bir Değerlendirme", AÜEHFD, C, IV, S. 1-2, 2000, ss. 147-180.

için verilen sebepleri kolaylaştırır³¹⁸. İdari işlemin sebebi ise, takdiri karar vermedeki değer yargılarını daha şeffaf bir hale getirmektedir. Bunun karşılığında yargısal iklim algısının bazı ideolojilerin ve toplumsal zümrelerin lehine azaltılması veya en azından yargısal değerlerin uygunluğuna dair tartışmaların azaltılması söz konusu olur³¹⁹.

JAYASINGHE ve THOMAS kişisel menfaatlerin korunması ve kamusal yükümlülüklerin yerine getirilmesi arasında adil bir denge kurmak için haklı beklentiler ve ölçülülük ilkesinin getirildiğini ifade etmektedir³²⁰.

³¹⁸ **CRAIG**, Paul, "Unreasonableness and Proportionality in UK Law", The Principle of Proportionality in the Laws of Europe, Ed. Evelyn Ellis, Oxford, 1999, p. 85; **CRAIG**, Administrative Law, p. 621-622.

³¹⁹ **CRAIG**, "Unreasonableness and Proportionality in UK Law", p. 85; **CRAIG**, Paul, "Substantive Legitimate Expectations and the Principles of Judicial Review", English Public Law and the Common Law of Europe, Ed. Mads Andenas, London, 1998, p. 23; **CRAIG**, Administrative Law, p. 621-622.

³²⁰ "Nadarajah v. Secretary of State for the Home Department" davasında haklı beklenti ölçülülük ilkesi çerçevesinde karşılanmıştır, **JAYASINGHE**, p. 40-41; **THOMAS**, p. 1; Laws LJ'e göre, "beyanın kesin bir vaatten kaynaklandığı, zararlı bir güvenin bulunduğu ve vaadin bir bireye veya belirli bir gruba yapıldığı durumlar, beklentinin reddinin muhtemel ölçülü bir yanıt olarak haklı gösterilmesini zorlaştıracak durumlardır", akt. **TAY KUAN SENG**, p. 621; **DOBSON**, **Nicholas**, "Legitimate Expectation Revisited", Local Government, July 2008, p. 1, www.pinsentmasons.com, e.t. 08.07.2016; "Stretch v. United Kingdom", [2004], 38 EHRR. 12 kararında Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi, "başka bir hususun bir bireyin haklarına baskın gelip gelmediği sorusunun her vakada, orantılılık ilkesi ışığında münferit olarak değerlendirilmesi gerektiğini ve davanın bağlamının, davacıda yasal olmayan şekilde husule gelen beklentinin de karşılanmasını gerektirebileceğini" belirtmiştir. Diğer taraftan, yerel mahkemeler henüz meşruiyet taleplerinin bir hak husule getirdiğini kabul edecek düzeyde bu anlayışla hareket etmediklerinden, "kamu kurumlarının, daha önceki bir beyan nedeniyle belirli bir sonuç konusunda bir beklentinin husule geldiği durumlarda yetkilerini cömertçe kullanma çabası içine girmelerini" önermişlerdir. O zamandan beri, bu cömert yetki kullanımının zarara uğrayan bireye tazminat taltifi halini alabileceği ve böyle bir taltifin olmaması durumunda bireyin alternatif olarak verilen gerçeğe aykırı beyan ile ihmal sonucu oluşan zararı telafi etmek üzere adım atabileceği öngörülmüştür, akt. **LEYLAND - ANTHONY**, p. 379; Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi tarafından haklı beklentiye hakka müdahalenin ölçülülüğü aşamasında yer verildiği ifade edilmektedir, **GEMALMAZ**, "Uluslararası Tahkim Hukuku ve İnsan Hakları Hukuku İlişkisi Üzerine Başlangıç Notları", s. 76; "Pozitif normun hak düşürücü süre başlığında öngördüğü süreye ölçsüz denebilmesi, hukukta ölçülülüğü elverişli/gerekli/orantılı unsurlarından sadece birinin tanımı ya da yarattığı hukuki beklenti ile özdeşleşmiyorsa, (düzenlemeyi ortadan kaldıran iptal kararı ile yasa koyucu yerine geçilmeyecek ise) ölçülükten beklenenin nelerden ibaret olması gerektiği de belirtilmelidir. Böylece iptal sonucu gelecek yeni yasa kural insan hayatının, davranışlarının belirlenmesinde, tercihlerde anayasal meşruluğa ya da kabule uygun, yakın düzenlemeler ile yasa koyucuya yönlendirme pratiğinde hizmet etmiş olmalı, tahmin edilebilir yasal çerçeve çizmesi beklenmelidir", Anayasa Mahkemesi, T. 15.03.2012, E. 2011/116, K. 2012/39, www.sinerjimevzuat.com.tr, e.t. 10.10.2015.

LAWS LJ'e göre "haklı beklenti doktrinine saygı gösteren iyi yönetim ilkesinden herhangi bir uzaklaşma başka şeylerin yanı sıra, ölçülülük gerekliliklerine atıfta bulunarak engellenmelidir"³²¹.

Haklı beklenti vakalarını değerlendirmek için ölçülülük ilkesinin kullanılmasının bazı avantajları vardır. Yetkinin kötüye kullanılması ya da makul bir makamın ulaşamayacağı kadar mantıksız kavramlara özgü belirsizlikten çok daha kesin olan yapılandırılmış üç bölümlü bir test sağlar. Aynı zamanda idari makamın karar verme sürecinde şeffaflaşmasını ve faydalı olan kararları almasını sağlar³²².

Ölçülülük; kamu tasarruflarının sonuçları ve bu sonuçlara ulaşmada kullanılan araçlar arasındaki ilişki ile ilgilidir. Kamu idaresinin amacı devlet programları aracılığıyla ortak emellerin gerçekleştirilmesidir. Kamu yararının kişisel yarara nazaran üstünlüğü kabul edilmekle birlikte kamu gücünün ölçsüz bir

³²¹ "R. Niazi v. Secretary of State for the Home Department", [2008], EWCA Civ 755, akt. **MOFFETT**, p. 228, fn. 52; "R. v. Secretary of State for the Home Department, ex parte Nadarajah", [2005], EWCA Civ. 13632 kararında da Laws LJ ölçülülük ilkesinden yararlanmışır, akt. **ELLIOTT**, "Abdi & Nadarajah", p. 285; **McGILVRAY**, p. 50; **LEYLAND - ANTHONY**, p. 377; Ölçülülük testinin genellikle insan hakları ihlallerinde uygulandığı ancak haklı beklenti davalarında da artık tam olarak tanınması gerektiği ifade edilmektedir, **STEYN**, p. 248; **ABBAS**, p. 18; Türk hukukunda da haklı beklentinin ölçülülük ilkesiyle bağlantısı şu şekilde kurulmuştur: "Hukuki güvenlik ilkesi gereği, vergilendirme dönemi henüz tamamlanmamış bile olsa, gelecek açısından haklı beklentilerin olumsuz bir şekilde değiştirilmesi ölçülülük ilkesine de aykırı olmamalıdır", **ÖZGÜVEN**, s. 24; **AYYILDIZ, Yaşar - AYYILDIRIM, Kadir**, "Vergilendirmede Geçmişe Yürümezlik İlkesinin Türk Vergi Hukukundaki Yeri", Siyaset, Ekonomi ve Yönetim Araştırmaları Dergisi, Y. 3, C. 3, S. 1, 2015, p. 61; McGilvray'e göre haklı beklenti ilkesi ölçülülük ilkesinin bir gereği olarak kamu yararı ile bireysel yararın adaletli bir şekilde tartılmasıdır, **McGILVRAY**, p. 12; Yazarlar haklı beklentinin korunması gerektiğini ölçülülük ilkesinden yararlanarak açıklamaya çalışmaktadır. Ancak ölçülülük testinin her iddianın anayasal bir hakka ilişkin olmaması sebebiyle haklı beklenti davalarında evrensel bir inceleme standardı yakalayamayacağı ve politikayı değiştirme konusunda yürütme organının özgürlüğünü aşırı derecede engelleyebileceği de ifade edilmektedir, **LI - LEUNG**, p. 491.

³²² **McGILVRAY**, p. 51-52; Ancak haklı beklenti davalarında ölçülülük ilkesinin kullanılmaması veya merkez rolünde olmaması gerektiği ifade edilmektedir, **SCHÖNBERG**, p. 154; **ELLIOTT**, "Abdi & Nadarajah", p. 287-288; Bir başka görüşe göre; haklı beklenti davalarında ölçülülük testinin uygulanması gerektiği savunulurken, ölçülülük ilkesinin bazı esnekliklerinin şu kıstaslar kullanılarak daraltılması gerekir: "1. Birey çıkarının önemi, 2. Kamu otoritesinin sözünü tutup tutmanın sınırlı ve geçici bir etkisi olup olmadığı, 3. Kararın, belirsiz bazı sınıftaki insanlar açısından etkilerinin olup olmadığı, 4. Geniş kapsamlı genel politika konuları olup olmadığı, 5. Mahkeme emrinin sonuçlarını yeterli derecede kesin olarak öngörülebilecek olup olmadığı", **STEYN**, p. 248-249.

şekilde kullanıldığı durumlarda aracın tartışılması söz konusu olur. Bu durumda ulaşılmak istenen amaca başka yollardan da gidilebileceği ve kullanılan aracın gereksiz olduğu savunulabilir. Ölçülülük ilkesi, bu sebeplerden dolayı haklı beklentinin temel dayanaklarından biri olarak kabul edilebilir³²³.

9. Eşitlik İlkesi

Haklı beklentinin korunması gerekliliğine ilişkin dayanaklardan biri de "eşitlik ilkesi [*principle of equality*]"dir. Beklentilerin korunması, eşitliğin korunmasıyla bağlantılıdır. Geçmiş tecrübeler genellikle beklentilerin tayininde çok önemlidir ve yerleşmiş geçmiş davranışlar hakkında elde edilen bilgi, aynı koşulların geçerli olması halinde bu davranışların tekrar edileceğini varsaymanın temelidir. Ayrımcı davranış mutlaka beklentileri engelleyecektir. Bu nedenle, ayrımcılığa aykırı yasalar eşit muamele beklentilerini korur. Beklentilerin eşit muamele görmesi, eşitlik hakkının önemli bir boyutudur³²⁴.

Fransız Danıştay'ı kanun önünde eşitlik ilkesi kamu hizmetleri önünde eşitlik, kamu hizmetine girişte eşitlik, kamu yükümlülükleri karşısında eşitlik olarak genişleterek farklı alanlara da uygulanmasının önünü açmıştır³²⁵.

³²³ THOMAS, p. 77; SALES, p. 190-191; RENNERT, p. 10; LEYLAND - ANTHONY, p. 364; MONIKA, p. 74-75; GEMALMAZ, s. 586; Haklı beklentinin hukukun genel ilkesi olarak kabul edilmediği Fransa'da, subjektif hak ihlallerinden kaynaklanan haklı beklentiler, hukuki güvenlik ve orantılılık ilkeleriyle korunmaktadır, ÖZCAN, s. 15; Ölçülülük ilkesinin temel alınarak hüküm kurulan haklı beklenti davaları için bkz. "Kennedy v. Charity Commission", [2014], UKSC. 20; "Keyu v. Secretary of State for Foreign and Commonwealth Affairs and Secretary of State for Defence", [2015], UKSC. 69; "Secretary of State for the Home Department v. Pham", [2015], UKSC. 19; "Youssef v. Secretary of State for Foreign and Commonwealth Affairs", [2016], UKSC. 3, akt. HUGHES, p. 20, fn. 94

³²⁴ BARAK - EREZ, p. 589; MUZAFAR, p. 124; TALAGALA, p. 1; "Benzer grupların benzer bir şekilde muamele görmesi ve farklı grupların farklı şekilde ele alınması fikri eşitlik ilkesinin temel önermesidir", MONIKA, p. 105; 1970 yılındaki meşhur "Credit foncier de France" davasında, karar veren makâmın ağır basan bir kamu menfaatinin bulunmaması halinde eşit muamelede bulunması gerektiği, bu sebeple bireysel bir davada genel bir politika veya uygulamadan ayrılmaması gerektiğine hükmedilmiştir, Conseil d'État, "Credit foncier de France", D. 11/12-70, Rec. 750, akt. SCHÖNBERG, p. 57, fn. 204; Alman hukukunda itimadın korunması-haklı beklenti "eşitlik ilkesine aykırı olan, sadece istisnai durumlarda uygulanabilecek bir hak" olarak telakki edilmektedir, CALMES-BRUNET, p. 1081; Takdir yetkisini kullanırken idari makamların haklı beklentileri gözetmesi eşitsizlik yaratmamak adına kullanılan bir ölçüttür, ARAT ÖZKAYA, s. 21.

³²⁵ ERKUT, Hukuka Uygunluk Bloku, s. 65; Eşitlik ilkesi idari makamlar açısından uyulması zorunlu anayasal bir emir niteliğindedir, ÖZBUDUN, s. 156; TANÖR - YÜZBAŞIOĞLU,

Ayrımcılık unsurunu ortadan kaldırmak için Anayasa, Devlet tarafından sınıf, cinsiyet ve mezhep ayrımı yapılmaksızın idari kanunlar vasıtasıyla eşit muamele hakkını garanti etmelidir. Hükümetin takdir yetkisinin istenen çizgide uygulayamaması, haklı beklenti savunmasını ortaya çıkarır. Hindistan'da haklı beklenti öğretisi, devletin ve organlarının üzerine bir sorumluluk addeden ve insanların adil muamele konusunda haklı beklenti içerisinde olmalarına imkân veren, Hint Anayasasının 14. maddesi üzerine kurulmuştur. Söz konusu maddede, "Hindistan sınırları içinde Devlet, yasa veya yasanın eşit korumasından önce hiç kimseyi eşitlikten mahrum bırakamaz" hükmü bulunmaktadır. Haklı beklentinin, Hindistan Anayasasındaki düzenlemesi "keyfi olmama ilkesinden [*principle of non-arbitrariness*]" kaynaklanır ve devlet veya organlarının gerekli ağırlığı sağlamaması durumunda bireylere yasal bir hak talep edebilme imkânı tanır³²⁶.

Türk Anayasasının 10. maddesinde hüküm altına alınan kanun önündeki eşitlik ilkesine göre, "idarenin yetkisini kullanırken uymak zorunda olduğu söz konusu hukuk kurallarının en önemlilerinden biridir. İdare, idare edilenler yönünden, hak yaratırken ve külfet getirirken, bu ilkeye uygun davranmakla yükümlüdür"³²⁷.

Anayasa Mahkemesinin kararlarında eşitlik ilkesinin "haklı neden" kavramıyla ilişkilendirilerek farklı uygulanabileceği belirtilmektedir³²⁸. Anayasa

---

s. 115; GÜNDAY, s. 61; ERDOĞAN, Anayasa Hukuku, s. 184; Hoffmann'a göre "kanun önünde eşitlik, insanların farklı muamele görmesi için geçerli bir sebep olmadıkça, insanların eşit muamele görmesini gerektirir", akt. CLAYTON, p. 104.

³²⁶ Hon'ble Yüksek Mahkemesi bir kararında ("Food Corporation of India v. Kamadhenu Cattle Feed Industries Ltd. AIR", [1993], SC. 1601) haklı beklentinin Hint Anayasasının 14. maddesinde yer alan eşitlik ilkesinden kaynaklandığını açıkça belirtmiştir, MUZAFAR, p. 130-131, fn. 37.

³²⁷ Danıştay 9. Dairesi, T. 06.03.2014, E. 2013/1807, K. 2014/797, www.sinerjimevzuat.com.tr, e.t. 10.10.2015: "Takdir yetkisine dayalı işlemlerin, hukukun belirlediği sınırlar ve eşitlik kuralı gözetilerek kamu yararına ve hizmetin gereklerine uygun şekilde objektif, makul ve geçerli neden ve gerekçelere dayalı olarak tesis edilmesi gerekir", Danıştay 12. Dairesi, T. 16.04.2014, E. 2012/1340, K. 2014/2763, www.sinerjimevzuat.com.tr, e.t. 10.10.2015; 657 sayılı Kanun kapsamında 4/B maddesi kapsamında sözleşmeli personel olan kişinin 632 sayılı Kanun Hükmünde Kararname uyarınca kadrolu memur olarak atanması gerekirken eşitlik ilkesi temelinde haklı beklentisinin karşılanmaması idare mahkemesi tarafından hukuka aykırı görülmüştür, Erzurum 1. İdare Mahkemesi, T. 09.03.2012, E. 2011/1710, K. 2012/223.

³²⁸ Anayasa Mahkemesi, T. 07.11.2014, E. 2014/61, K. 2014/166, RGT. 19.06.2015, RGS. 29391: "Anayasa Mahkemesi'nin istikrar kazanmış görüşüne göre, yasa önünde eşitlik ilkesi,

Mahkemesi içtihatlarında haklı nedenin "anlaşılabilir", "amaçla ilgili", "makul ve adil" olması gerekliliği belirtildikten sonra Mahkemenin haklı neden kavramını somutlaştırmak için "gereklilik", "zorunluluk", "işin özelliklerine ve ereklere uygunluk", "dengeli ve makul görülebilecek ölçütler", "adaletli ve eşit ölçüler" kavramlarını kullandığı ifade edilmiştir³²⁹.

Eşitlik ilkesine uyulmayacağını, başka bir ifadeyle eşit muamelede bulunulmayacağını, ayrımcılık yapılacağını düşünen bireylerde davranış şekillerinin bu yönde değişmesi menfi bir durum olsa bile öngörülebilirliği tesis eder. Bu sebeple; eşitlik ilkesine riayet edilmemesinin hukuki güvenlik ilkesinin ihlaline nazaran, daha hafif nitelikte haklı beklentileri zedeler. Nitekim hukuki güvenlik ilkesinin ihlalinde bireyler savunmasız ve çaresiz bırakılmaktadır³³⁰.

---

herkesin her yönden aynı kurallara bağlı olacağı anlamına gelmemekle birlikte, yasaların uygulanmasında birbirinin aynı durumda olanlara aynı kuralların uygulanmasını ve ayrıcalıklı kişi ve toplumların yaratılmasını engellemeyi amaçlamaktadır. Anayasa ile eylemliler değil "hukuki eşitlik" amaçlanmaktadır. Anayasanın öngördüğü eşitlik ilkesinin çiğnenmemesi için, aynı hukuksal durumlar aynı, ayrı hukuksal durumların ayrı kurallara bağlı tutulması gerekmektedir. Başka bir anlatımla, kişisel durumları ve nitelikleri özdeş olanlar arasında, konulan kurallarla değişik uygulamaların yapılmaması gerekmektedir. Ancak, durumlardaki değişikliğin doğurduğu zorunlulukların kamu yararı ya da başka haklı nedenlere dayanılarak yasalarla farklı uygulamalar getirilmesi durumunda Anayasanın eşitlik ilkesinin çiğnendiği sonucu çıkarılamaz"; Haklı neden kavramıyla eşitlik ilkesinin ilişkilendirildiği diğer Anayasa Mahkemesi kararları için bkz. Anayasa Mahkemesi, T. 04.12.2014, E. 2013/84, K. 2014/183, RGT. 13.03.2015, RGS. 29294; Anayasa Mahkemesi, T. 22.10.2014, E. 2014/94, K. 2014/160, RGT. 04.03.2015, RGS. 29285; Anayasa Mahkemesi, T. 03.10.2013, E. 2012/103, K. 2013/105, RGT. 17.12.2014, RGS. 29208; Anayasa Mahkemesi, T. 16.01.2014, E. 2013/103, K. 2014/7, RGT. 27.03.2014, RGS. 28954; Anayasa Mahkemesi, T. 10.07.2013, E. 2012/94, K. 2013/89, RGT. 25.01.2014, RGS. 28893, www.anayasa.gov.tr, e.t. 11.15.2015.

³²⁹ **ÖZBUDUN**, s. 158; İngiliz hukuk sisteminde, hukuk önünde eşitlik ilkesinin 1906 tarihli "Ticari Uyuşmazlıklar Kanunu [*Trade Diputes Act*]" hükümleri doğrultusunda zedelendiği ifade edilmiştir, **DICEY, Albert V.**, (Çev. Ali Rıza Çoban), "Rule of Law: Its Nature and General Applications", Hukuk Devleti Hukuki Bir İlke Siyasi Bir İdeal, Ankara, 2008, s. 38, dn. 30. İlk başta tehdit gibi algılanan bu durum günümüzdeki nispi eşitlik ilkesinin karşılığıdır.

³³⁰ **THOMAS**, p. 44-45; **ÖZCAN**, s. 29; İdarenin kendi uygulamaları ile bağlı olması gerekliliği, gerek eşitlik gerekse haklı beklenti temelinde savunulmaktadır, **SCHWARZE**, *Droit Administratif Européen*, p. 1140'tan akt. **ÖZCAN**, s. 120; Bütün farklı muameleler eşitlik ilkesine aykırı olmadığı gibi adaletsizliğe de sebep olmaz. Ayrıca eşitlik ilkesine aykırılık her zaman haklı beklenti de doğurmaz, **SCHÖNBERG**, p. 15.

Kamu hizmetinden yararlanan kişiler arasında eşitlik ilkesi ilk kez 29 Aralık 1911 tarihli "Chomel" kararıyla hukuk literatüründe yerini almıştır³³¹. Hukuki eşitlik aynı zamanda ekonomik ve sosyal açıdan aynı konumda olmayan bireylere hayatlarını güven içinde yaşama ve önceden bilinebilir bir yaşam sürmelerine hizmet etmesi açısından önemlidir³³².

1970 tarihli "Credit foncier de France" davasında, Fransız Danıştay'ı baskın kamu yararının bulunmaması durumunda, "eşit muamele [*égalité de traitement*]" gereğince haklı beklentinin korunması için genel politika veya uygulamadan ayrılması gerektiğine hükmetmiştir³³³.

"Técnicas Medioambientos Tecmed" ve "Thunderbird" davalarında "haklı beklenti ilkesinin, yatırımcılara adil ve eşit muamele görme yükümlülüğünün parçasını yani bir alt kategorisini oluşturduğuna" karar verilmiştir³³⁴.

³³¹ Bahçesinde bulunan köpekten dolayı posta memurunun tebligat işlemlerinde zorlanması gerekçesiyle, M. Chomel adlı kişiye, bahçesine posta kutusu yaptırmaması ya da bahçe girişine zil koymaması durumunda kendisine tebligat işlemlerinin yapılmayacağı, bundan sonra kendisine gelen posta ve tebligatları posta idaresi merkezinden alması gerektiğine ilişkin bir bildirimde bulunulmuştur. "Hizmetten yararlananlar arasında eşitlik bulunduğu" ve köpeğin bir tehdit içermediği iddiasıyla açılan davada, söz konusu işlem iptal edilmiştir. Bu kararlar aynı önemi haiz diğer bir karar 10.02.1928 tarihli "Chambre Syndicale de Propriétaires Marseillais" kararıdır. Ayrıntılı bilgi için bkz. **ERKUT**, Hukuka Uygunluk Bloku, s. 65-66.

³³² **AKYILMAZ - SEZGİNER - KAYA**, s. 114; İdari makamlar için resmi olmayan beyanların bağlayıcı nitelikte olamayacağı ilkesi; bazı koşullarda "eşit muamele [*égalité de traitement*]" ilkesi çerçevesinde haklı beklentinin korunmasında kullanılmaktadır, **SCHÖNBERG**, p. 115.

³³³ Conseil d'État, "Credit foncier de France", Cs. 11/12-70, Rec. 750; Benzer nitelikte diğer bir dava için bkz. Conseil d'État, "Société Gea", Cs. 17/6-73, Rec. 453'ten nkl. **SCHÖNBERG**, p. 57, fn. 204.

³³⁴ ICSID, "Técnicas Medioambientos Tecmed, SA v. United Mexican States", [29.05.2003], Cs. ARB(AF)/00/2; ICSID, International Thunderbird Gaming Corporation v. United Mexican States", [26.01.2006], akt. **SNODGRASS**, p. 1-2, fn. 1, 5; **TÉLLEZ**, p. 440; **POTESTÀ**, p. 91, 93, fn. 12, 23; **MARSHALL**, p. 10; **ASQARI**, p. 1909-1911; **SCHREUER, Christoph - KRIEBAUM, Ursula**, "At What Time Must Legitimate Expectations Exist?", p. 1-2, www.univie.ac.at, e.t. 22.09.2015; **UNITED NATIONS**, Fair And Equitable Treatment UNCTAD Series on Issues in International Investment Agreements II, New York - Geneva, 2012, p. 65; **FIETTA**, p. 426; Sri Lanka Yüksek Mahkemesi bir davada eşitlik hakkı çerçevesinde asli haklı beklentiyi korumuştur, **FELIX**, p. 79; "ICSID mahkemesine göre, adil ve eşit muamele standardı, yatırımcının yatırım yapmaya karar verdiği andaki meşru beklentilerine hâlel getirilmemesini gerektirmektedir", **GEMALMAZ**, "Uluslararası Tahkim Hukuku ve İnsan Hakları Hukuku İlişkisi Üzerine Başlangıç Notları", s. 77.

İdarenin izlediği bir politikadan ayrılma özgürlüğünü sınırlandırmak için gösterilen sebepler arasında eşitlik ilkesine de vurgu yapılmaktadır. Fransız mahkemeleri izlenen politikadan vazgeçildiğinde sadece eşit muamele ilkesine atıfta bulunurken, İngiliz ve Avrupa Birliği içtihat hukukunda hem eşitliğe yapılan hem de haklı beklentiye yapılan farklı şekilde atıflar bulunmaktadır³³⁵.

Eşitlik ilkesi, aynı durumda olan kişilerin aynı şekilde muamele göreceği beklentisidir. Eşitlik ilkesiyle bireylerin korunamadığı durumlarda haklı beklenti ilkesinin devreye girmesi gerekir. Başka bir ifadeyle eşitlik her durumda hakkaniyeti sağlamayabilir. Eşitlik ilkesi bu açıdan haklı beklentinin korunması ilkesinin dayanaklarından biri olarak kabul edilebilir.

10. Özerklik İlkesi

En çok kıta Avrupa çalışmaları üzerinde etkisini gösteren haklı beklentilerin korunması gerekçelerinden biri, "özerklik [*autonomy*]"tir. Özerklik ilkesi iki tür unsurdan oluşmaktadır. Bu unsurlardan biri önceden yapılan beyanın değiştirilmesini yasaklayan nispeten daha sınırlı "güven teorisi [*reliance theory*]", diğeri beklentileri yasal açıklık kavramına bağlayan daha geniş ölçekli "hukukun üstünlüğü (hukuk devleti) teorisi [*rule of law theory*]"dir³³⁶.

Esasında özerklik ilkesi, haklı beklentilerin koruma gerekçelerinden hukuki güvenlik ve hukuk devleti ilkelerinin bazı unsurların alınmasıyla oluşturulmuştur. Özerklik ilkesini oluşturan bu iki ilkenin ayrı başlıklar altında "haklı beklentinin korunması gerekliliğinin dayanakları" arasında incelenmesi sebebiyle özerklik ilkesi hakkında ayrıntılı yeni bir inceleme yapılmamıştır. Münferit bir gerekçe olarak diğer ilkelerden ayrılmasını sağlayan özel bir durum bulunmamakla birlikte bazı eserlerde ayrı başlık altında incelenmesinden dolayı özellikle belirtilme gereği duyulmuştur.

³³⁵ Eşitlik vurgusu yapılan bazı haklı beklenti davaları için bkz. "R. v. Inland Revenue Commissioners, ex parte MFK Underwriting Agents Ltd.", [1990], 1 All ER. 91, 107; "R. v. Home Secretary, ex parte Urmaza", [1996], COD. 479; "Louwage v. Commission", [1974], Cs. 148/73, ECR. 81, akt. SCHÖNBERG, p. 133, fn. 198; JAYASINGHE, p. 13.

³³⁶ SCHÖNBERG, p. 9; JAYASINGHE, p. 25.

11. İyi İdare İlkesi

Haklı beklentinin korunması bireylerin olduğu kadar idarenin de menfaatindedir. Nitekim karar alma sürecine katılan bireylerin idarenin tasarrufunu kabullenmeleri daha kolaydır. Bu durum idarenin yetki kullanımının meşruluğunu artırarak "iyi idare ilkesine [*principle of good administration*]" katkıda bulunur³³⁷.

"Ng Yeun Shiu" davasında Kraliyet Danışma Meclisi, daha önceden kaçak mültecilerin durumuna ilişkin ilan edilen usule sonradan uyulmaması durumunu, haklı beklenti ihlali olarak nitelendirmiş³³⁸ ve "bir kamu kuruluşu, belirli bir prosedürü izleyeceğini söylediğinde; iyi idarenin çıkarı için adil davranacak ve yasal yükümlülüğüyle çakışmayacak şekilde verdiği sözü tutacaktır" demiştir³³⁹.

"Nadarajah" davasında LAWS LJ iyi idare ilkesini haklı beklentinin dayanaklarından biri olduğunu şu şekilde izah etmiştir³⁴⁰:

"Prensip arayışı mutlaka tüm haklı beklenti vakalarında geçerli olan temayla başlar. Buradan hareketle şu şekilde ifade edilebilir. Bir kamu otoritesi; bir vaatte bulunmuş ya da belirli bir alanda nasıl hareket etmeyi

³³⁷ SCHÖNBERG, p. 25, 103; ROBERTS, p. 114; JAYASINGHE, p. 5; ALTINDAĞ, s. 35; MUZAFAR, p. 119; FORSYTH - WILLIAMS, p. 41-42; ÇAKIR, s. 142; GROVES, Substantive Legitimate Expectations in Australian Administrative Law", p. 486; UNITED NATIONS, p. 12; DALY, p. 7; AZIZ - SIONG, p. 160; TALAGALA, p. 14; MCGILVRAY, p. 28.

³³⁸ THOMAS, p. 54-55; SCHÖNBERG, p. 18; FORSYTH, "The Provenance and Protection of Legitimate Expectations", p. 238-239; ISLAM, p. 73; EVERSLEY, p. 333; "Bireyler karar alma sürecine katılabilirler, ancak belirli bir sonuca varma hakkına sahip değildirler. Bu aynı zamanda şekli ve maddi açıdan haklı beklentiler arasındaki temel farktır", PANDYA - MOODY, p. 95, fn. 7.

³³⁹ JAYASINGHE, p. 8; LI - LEUNG, p. 473; ELIAS-ROBERTS, p. 144; FORSYTH - WILLIAMS, p. 35; "R. v. Secretary of State for the Home Department, ex parte Doody", [1993], 3 All ER. 92 akt. ROBERTS, p. 114, fn. 15; İdare iyi yönetimin menfaatleri doğrultusunda sürekli hareket etmek ve bunu yapmasını engelleyecek iyi nedenler olmaması durumunda ortaya çıkan beklentileri yerine getirmek zorundadır, THOMAS, "The Relationship Between English and European Community Administrative Law", p. 246.

³⁴⁰ "R. v. Secretary of State for the Home Department, ex parte Nadarajah", [2005], EWCA. 13632, akt. TAY KUAN SENG, p. 619-620; "İyi idare [*good administration*]" fikrinin en büyük savunucusu Lord Justice Laws'tır. Laws aynı zamanda "yetkinin kötüye kullanılmasının [*abuse of power*]", haklı beklentilerin korunmasını meşru kılan "asıl konsept" olduğunu ileri sürmüştür, akt. FORSYTH, "Legitimate Expectations Revisited", p. 430

planladığını gösteren bir uygulamayı kabul etmişse, mevzuatta bunu yapmamak için iyi bir neden bulunmadıkça verdiği sözü veya izlediği uygulamayı yerine getirmesi zorunludur. Bu önermenin arkasındaki ilke nedir? Arayış için çok uzak değildir. Bunun adalet içinde gömülü olduğu söylenir ve şüphesiz genel yakınlık da öyledir. Bu durumu kamu kurumlarının kamuoyuyla doğrudan ve tutarlı bir şekilde başa çıkması gereken, daha geniş çapta iyi yönetim şartı olarak ifade etmeyi tercih ediyorum. Kanaatime göre bu yasal standart, adil yargılanma hakkı ve kanunsuz ceza olmaz ile yan yanadır".

POOLE usuli bir araç olarak haklı beklentinin gelişimi "haklı olarak, idari verimlilik ile bireylerin hakkaniyetli muamele gördüğü hissi gibi birbiriyle bazen çatışan ihtiyaçlar arasında denge kurma arayışında olumlu bir adım olarak değerlendirmektedir. Bir taahhüt veya geçmiş bir uygulama nedeniyle husule gelen bir beklentinin sukût-ı hayâlâ uğratılmasından önce bireye söz hakkı tanınması iyi idarenin doğal bir gereği(dir)"³⁴¹.

Avrupa Birliği Adalet Divanı, birçok kararında dürüstlük ilkesi çerçevesinde kullanılmayan haklı beklenti taleplerini korumamıştır. Örneğin yarışma sınavlarında sonuçlarının ilan edilmesinden çok sonra yapılan itirazları, -diğer bireylerin de haklı beklentilerinin ihlal edilebileceği savıyla- reddetmiş ve iyi idare ilkesinin kötüye kullanılmasına yol açacağına karar vermiştir³⁴².

Diğer taraftan Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesi'nin CM/Rec(2007)7 sayılı tavsiye kararına ek İyi İdare Yasası'nın "Katılım İlkesi" başlıklı 8. maddesinde "acil

³⁴¹ POOLE, p. 428; Doktrini oluşturan mantığın temelinde, "iyi yönetim [*good administration*]" ya da "iyi yönetim [*good governance*]" unsurları bulunmaktadır, EVERSLEY, p. 333; "Eğer şartlar haklı bir beklentiye ortaya çıkaracak nitelikte ise, yargı sistemi; iyi yönetim ilkesi ve adil davranma ödevi gerekçeleriyle, haklı beklentiye dikkate alınması için karar tesis eden makama bir görev yüklemektedir", LI - LEUNG, p. 489.

³⁴² "Adams c/Commission", [11.03.1986], Cs. 294/84, REC. 1986; "Sergio e.a.c/Commission", [08.03.1988], Cs. 64,71,72,73 ve 78/86, REC. 1988; "Simonella c/Commission", [06.07.1988], Cs. 164/87, REC. 1988, nkl. ÖZCAN, s. 34; "Board of Governors of Loreto Grammar School, Re Judicial Review", [2011], NIQB. 30 davasında McCloskey J., "iyi idare, yönetilen ile yöneten arasındaki güvene bağlıdır" şeklinde içtihatla bulunmuştur, akt. FORSYTH, "Legitimate Expectations Revisited", p. 431, fn. 16.

durumlar dışında idare, özel kişilere, hak ve çıkarlarını etkileyen idari kararların hazırlığına ve uygulanmasına uygun araçlarla katılma olanağı tanır" hükmü, "Birel İşlemlerde Özel Kişilerin Dinlenilme Hakkı" başlıklı 14. maddesinde "idare özel kişilerin haklarını doğrudan ve olumsuz etkileyecek bir birel işlem yapmayı tasarladığında ve bu kişilere görüşlerini açıklama imkânı verilmediğinde, bu kişiler, açıkça gereksiz değilse, makul bir sürede ve ulusal hukuk tarafından tanınmış biçimde ve gerektiğinde seçtikleri bir kişinin yardımıyla görüşlerini açıklama imkânına sahiptir" hükmü "Düzenleyici Olmayan İşlemlere Özel Kişilerin Katılım Hakkı" başlıklı 15. maddesinde "1. İdare belirsiz sayıda kişiyi etkileyebilecek bir düzenleyici olmayan işlem yapmayı tasarladığında, bu kişilerin işlemin yapılması sürecine katılımına olanak sağlayacak inceleme, dinlenilme, yetkili idarenin danışsal bir organında temsil, danışılma ve soruşturma gibi yöntemler getirir. 2. Bu işlemlerle ilgili olanlar, yapılacak işlemin içeriği hakkında açıkça bilgilendirilir ve görüşlerini tam olarak açıklayabilmeleri için olanak tanınır. Bu süreç makul süre içinde tamamlanır" hükmü bulunmaktadır³⁴³.

"Neden kamu yetkililerinin oluşturduğu beklentilere saygı duyması iyi bir yönetimin çıkarınadır?" sorusuna yanıt olarak SCHÖNBERG "bunun sebebi idarenin yetkisini, haklı beklentiler doğrultusunda kullanıldığı takdirde meşru bir otorite olarak algılanması daha muhtemeldir. Bu şekilde algılanan meşru otorite daha etkili olacaktır çünkü bireylerin karar alma sürecine dâhil olmasını, idari girişimcilerle birlik olmasını ve idari düzenlemelere uygun olmasını teşvik eder. Yetkililerin haklı beklentilere saygı duymasını gerektiren idari hukukun ilkelerinin kabulü bu nedenle yalnızca bireylerin menfaatine değildir. Aynı zamanda, ciddi anlamda, idarenin de kendi menfaatinde" şeklinde düşüncesini açıkladıktan sonra şu üç önermede bulunmuştur³⁴⁴:

³⁴³ **KARAHANOĞULLARI**, İdarenin Hukukla Kavranması: Yasallık ve İdari İşlemler, s. 692-693; **KARAHANOĞULLARI, Onur**, "Bakanlar Komitesi'nin İyi İdare Konusunda Üye Devletlere Cm/Rec(2007)7 Sayılı Tavsiye Kararı", Danıştay Dergisi, S. 116, 2007, politics.ankara.edu.tr, e.t. 11.10.2016.

³⁴⁴ **SCHÖNBERG**, p. 25; Şüphesiz, daha iyi bir idare için endişe duyulur; ancak bu ne zaman uygulanması gerektiği ve etkisinin ne olması gerektiği hakkında çok az rehberlik sağlar, **REYNOLDS**, p. 347; "İyi idare ilkesi, kamusal kurumların ilan ettikleri politikalara uymasını zorunlu kılar", **CLAYTON**, p. 102-103.

- i. Birincisi, kamu yetkililerinin, hiçbir cezai işlem uygulanmaksızın beyanlarından dönme özgürlüğü olursa veya dönerse, güvenilir olarak algılanması mümkün değildir. Bu sebeple haklı beklentilerin yasal korunması yetkililere güven sağlar ve bunun karşılığında da bireylerin katılımları, birlikte hareket etmeleri ve uyumlu olmaları teşvik edilir.
- ii. İkincisi, haklı beklentilerin tanınmasının, beklentilerin yıkılmasının yaratacağı yükümlülükten kaçınmak adına kamu yetkililerin nitelikli bilgi sağlaması muhtemeldir. Bu nedenle, güvenilebilir kamuya açık bilgiye erişim artacaktır. Bunun karşılığında halkın idari politikaları kabul etmesi kolaylaşabilir çünkü kamu politikaları ve icraatları bu politikaların dayandığı gerçeklere dair bilgi eksiliğinden kaynaklanmaktadır. Örneğin, genetiğiyle oynanmış ürünlerin sebep olduğu nispeten bilinmeyen ölçüdeki tehlike, böyle ürünlerine ruhsat verilmesinde sert bir tartışmaya katkıda bulunur. Şayet bu tehlikeye dair daha güvenilir bilgi sağlanırsa, genetiği değiştirilmiş gıda politikalarının memnuniyetsizliğin bir sebebi azaltılır. Halktan gelen işbirliği ve riayet muhtemelen artacaktır.
- iii. Üçüncüsü, haklı beklentilerin yasal korunması politikaların çok ani değişmemesini gerektirir. Politika değişikliğinden etkilenenlere yeterli uyarı verilmeli veya geçiş önlemleri alınmalıdır.

12. Temel Hak ve Hürriyetlerin Korunması

Haklı beklentinin korunması ilkesinin dogmatik dayanaklarını uzun süre boyunca iyiniyet ve hukuk devleti ilkesi oluştursa da Alman Federal Anayasa Mahkemesi [*Bundesverfassungsgericht*] kararlarında, "temel hak ve hürriyetlerin [*grundrechten*]" de bir dayanak teşkil ettiği görülmektedir³⁴⁵. Alman Anayasa

³⁴⁵ "Haklı beklentinin korunması temel hak ve hürriyetlerin korunması meselesidir. Ne eksik, ne de fazla!", **SCHWARZ, Kyrril-A.**, Vertrauensschutz als Verfassungsprinzip, Eine Analyse des nationalen Rechts, des Gemeinschaftsrechts und der Beziehungen zwischen beiden Rechtskreisen, Baden-Baden 2001, p. 232'den akt. **FUHRMANN**, p. 14, fn. 79; "Günümüzde insan haklarının ulusal boyuttan çıkıp bir anlamda "evrenselleşmesi", hak ve özgürlükleri geçmişe kıyasla her zamankinden daha fazla "hukuksallaştırmakta", daha az "siyasetin" konusu yaparak devletlerin bu konudaki tasarruf yetkisini azaltmaktadır", **GÖKSU**, s. 168.

Mahkemesi son dönemde artan biçimde bireysel temel hak ve özgürlükleri dayanak almayı tercih etmiş, özellikle "gerçek olmayan (görünüşte) [*unechte-retrospektive*]" geriyeye etkili işlemlere müsaade edip etmemekte haklı beklentinin korunmasını bireysel temel hak ve özgürlüklere dayandırmıştır. Buna göre hukuk devletinde önemli bir yere sahip olan bireysel temel hak ve özgürlüklerin sonucu olarak haklı beklentinin korunması ilkesi önemli bir yer işgal etmektedir ve özellikle Alman Anayasasının 12. ve 14. maddeleri ile 33. maddenin 5. fıkrası bağlamında özel bir şekil almaktadır. Mahkeme böylece haklı beklentinin korunması ilkesini birincil olarak anayasal temel hak ve özgürlüğe dayandırır. Korunması gereken hukuki pozisyonun anayasal bir temel hak ve özgürlük ile tanımlanmadığı diğer durumlarda ise yüksek mahkeme, haklı beklentinin korunmasının anayasal gerekçesi olarak hukuk devleti ilkesini dikkate alır³⁴⁶.

³⁴⁶ **FUHRMANN**S, p. 11-12; **OĞURLU**, s. 270; Haklı beklentinin sadece hukuki güvenlikle ilişkili olmadığı aynı zamanda temel hak ve hürriyetler ile ilgili olduğu da ifade edilmiştir. **NOLTE**, p. 195; Hukuk devleti ilkesi ve dolayısıyla temel hak ve hürriyetler, idari tasarrufların önemli bir kriteri olarak, "itimadın-güvenin korunması [*vertrauensschutz*]" ilkesini içerir. İdari usuller bağlamında bu ilke, bireyin bir makam tarafından alınan idari kararın sürekliliğine ve dolayısıyla bazen yasalara aykırı olarak alınmış bir idari kararın da geçerliliğini sürdürmesine yönelik itimadının göz önünde bulundurulmasını gerektirir, **VON DANWITZ**, p. 22; "Schmidt, haklı beklentinin korunması ilkesini salt objektif bir anayasa ilkesi veya başkaca bir hukuk kuralı olmaktan çıkarıp, anayasa mahkemesine uyarak temel hak ve hürriyetleri esas alan bir gerekçelendirme ortaya koymayı tercih etmiş ve itimadın korunmasının temel dayanağı olarak tek başına Anayasasının 14. maddesinde yer alan mülkiyet hakkını ele almıştır (**SCHMIDT, Walter**, "Vertrauensschutz" im öffentlichen Recht, Randpositionen des Eigentums im spätbürgerlichen Rechtsstaat, in: JuS 1973, S. 529, 532 f.). Ancak bu görüş haklı olarak bazı eleştirileri de beraberinde getirmiştir. Nitekim haklı beklentinin korunması ilkesinin bireysel bir temel hak ve özgürlüğe dayandırılması, onun bu hakkın koruma alanı ile haddinden fazla sınırlandırılması sonucunu doğurur. Eşyanın doğası gereği, haklı beklentinin korunması ilkesi tek başına hangi temel hak ve özgürlüğe dayandırılrsa dayandırılсын, koruma alanının kısıtlanması nedeniyle korunması gereken itimat pozisyonlarının bazıları kapsam dışı kalacak, korunamayacaktır. Temel hak ve hürriyetler, koruma alanlarıyla sınırlı olarak elbette haklı beklentinin korunmasına imkân verebilirler. Ancak incelendiği zaman, haklı beklentinin korunmasını gerektiren tüm durumlar bireysel bir temel hak ve hürriyete dayandırılmamaktadır. Temel hak ve hürriyetleri esas alanların büyük çoğunluğu bu bakımdan haklı beklentinin korunması ilkesini bireysel bir temel hak ve hürriyete dayandırmaz, bilakis bütün temel hak ve hürriyetler yelpazesini esas alarak bunu haklı beklentinin korunması ilkesine dayanak kabul ederler", akt. **FUHRMANN**S, p. 13; "AİHM yargısında çeşitli haklar ve özellikle mülkiyet hakkı çerçevesinde, özellikle hakkın uygulanabilirliğini saptamak üzere "meşru beklenti" kavramına yer verilmektedir", **GEMALMAZ**, "Uluslararası Tahkim Hukuku ve İnsan Hakları Hukuku İlişkisi Üzerine Başlangıç Notları", s. 76; Haklı beklenti ilkesinin temel hak ve hürriyetlerden olan mülkiyet hakkı (mülkiyete ilişkin gelecek beklentisi) üzerinde yoğunlaştığı görülmektedir, **BERKSOY**, s. 83.

Conseil d'État, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'nin etkisiyle 2008 yılından itibaren düzenli olarak "haklı itimat [*berechtigte erwartung*]" teriminin eşdeğeri olan "haklı beklenti [*berechtigtes vertrauen*]" terimini kullanmaktadır. Bazen Conseil d'État hukuki kesinlik hususunu irdelemeden önce temel hak ve özgürlükler konusuna eğilir. Bilindiği üzere Almanya'da temel hak ve özgürlükler tüm hukuk sisteminin odak noktasıdır. Haklı beklentinin korunması ve temel hak ve hürriyetlerin korunması birbiriyle yakından ilişkilidir. "Haklı beklentinin korunmasının [*vertrauensschutz*]" temel hak ve özgürlükler bağlamındaki önemi ya da daha iyi bir deyimle temel hak ve özgürlüklerin itimadın korunması bağlamındaki önemi, artan şekilde kabul görmektedir³⁴⁷.

13. Nesafet (Hakkaniyet-Nisfet) Kuramı

Roma hukukunun hukuk literatürüne kazandırdığı bir kavram olan "nesafet-hakkaniyet [*aequitas*]"³⁴⁸, İngiliz ve Alman hukukçularının "ortak hukuk [*common*

³⁴⁷ CALMES-BRUNET, p. 1081; Fuhrmanns haklı beklentinin korunması gerekliliğinin dayanakları arasında "insan onur ve haysiyetinin [*menschenwürde*]" de bulunduğunu ifade etmektedir. Nitekim Bremen Eyalet Sosyal Mahkemesi 1957 yılındaki bir kararında haklı beklentinin korunması ilkesini, insanlık onur ve haysiyetinin korunmasına dayandırmaktadır [LSG Bremen, BB 1957, S. 543 ff]. Buna göre Alman Anayasa'nın 1/1 ve 2/1. hükümlerine aykırı olacak şekilde ekonomik veya sosyal bir mağduriyet oluşması durumunda haklı beklentinin korunması gerekir [LSG Bremen, BB 1957, S. 543, 543], FUHRMANN, p. 10; "İnsan onuru, bir kişinin daha sonra haksız yere reddedilen bir şey beklemesine neden olursa, rahatsız edilecek bir değerdir", THOMAS, "The Relationship Between English and European Community Administrative Law", p. 247.

³⁴⁸ "Eşitlikçi adalet, somut olayları, insanların özellik ve ayrılıklarını tümünün göze alınmalarını gerektirir. Adaletin bu türüne nasafet denir", ÇEÇEN, Anıl, "Hukuk'ta Norm ve Adalet", AÜHFĐ., C. 32, S. 1, Y. 1975, s. 99; Nesafet kavramı "nasafet; nasfet; somut olay adaleti; hukukun katılığının giderilmesi, bireylerin yasa karşısında eşitliği ve onların haklarına uyulmasının zorunlu bulunduğu esaslarından doğal olarak çıkarılan adalet ilkesi; hakkaniyet, somut olayın özelliklerine uyan çözüm biçimlerinin en yüksek ahlaki temelini oluşturur" şeklinde ifade edilmektedir, YILMAZ, s. 445; "Nesafet, münderit bir olay ve münferit bir kişi için gerçekleştirilen adalettir", GÖZLER, Hukuka Giriş, s. 391; Nesafet kavramının karşılığı olarak Roma hukukunda kullanılan "aequitas" kavramı ile İngiliz hukukundaki "equity" kavramları eş kavramlardır, GÜRİZ, s. 205; Hakkaniyet ve nesafetin farklı anlamlara geldiği ifade edilmiştir. Bu görüşe göre; hakkaniyet, takdir yetkisinin kullanımında hukuk kuralları içinde kalınmasını ve hukukun genel ilkelerine dikkat edilmesini gerektiren bir kavram, nesafet ise olayın özelliklerine göre en uygun hükümlerin uygulanmasını gerektiren subjektif adalet duygusu olarak tanımlanmaktadır, BEREKET, s. 139.

law]" sisteminin katı ve şekilci olan hükümlerinin yumuşatılması amacıyla kullanılmıştır³⁴⁹.

İngiliz hukukunda "hakkaniyet [*equity-fairness*]" kuramı adil davranma ödevi ile bir arada kullanılmaktadır. Başka bir ifadeyle, İngiliz hukuk sisteminde "adil davranma ödevi" ile "hakkaniyet kuramı" arasında belirgin bir fark bulunmayıp, her iki kavram da iyi yönetimi gerçekleştirmenin araçlarıdır. Hakkaniyet kuramı İngiliz hukukunda tabii adalet ilkesinin katı sınıflandırılma yaklaşımından uzaklaşabilmek için başvuru, usuli adalet kurallarına esneklik ve çeşitlilik sağlamak amacıyla kullanılan bir ilkedir³⁵⁰. İngiliz hukukunda hakkaniyete riayet edilmeksizin alınan idari bir kararın aynı zamanda "yetkinin kötüye kullanılması [*abuse of power*]" olduğu ifade edilmiştir³⁵¹. İyi bir kamu idaresinden söz edebilmek için kamu görevlilerinin görevlerini ifa ederken hukuka uymalarının yanı sıra hakkaniyete riayet etmeleri gerekir³⁵².

³⁴⁹ **ESENER**, s. 59; **GÖZÜBÜYÜK**, Hukuka Giriş, s. 13; **KALABALIK**, Temel Hukuk Bilgisi, s. 103; **GÜRİZ**, s. 204; **ÖNEN**, s. 123; "Haklı beklentiler ilkesi, hakkaniyet ile hukukun katılığı arasındaki dengeyi sağlar", **THOMAS**, "The Relationship Between English and European Community Administrative Law", p. 122; "Hukuk ve nasafet common law'da ayrı ayrı ve ayrı mahkemeler yoluyla gelişirken, İskoç hukukunda, Kara Avrupası gibi, hukuk ve nasafetin beraber geliştiği ve bu nedenle hukukla adaletin birlikte düşünüldüğüdür. Gerek yukarıda sözünü ettiğimiz declaratory power, gerek hukuk davalarında Court of Session'ın saklı nasafet yetkisi (Noble office, nobile officium) yolu ile nasafetten doğmuş hukukun genel ilkeleri İskoç common law'unun parçası sayılıyor. Bilindiği gibi İngiliz hukukunda ise nasafet (equity) hukukla eş değerli ayrı bir kaynaktır", **ÖRÜCÜ, Esin**, "Karşılaştırmalı Hukukçu Gözüyle İskoç Hukuk Sistemi", İstanbul Üniversitesi Mukayeseli Hukuk Araştırmaları Dergisi, No. 18, İstanbul, 1990, s. 74.

³⁵⁰ **FORSYTH**, "The Provenance and Protection of Legitimate Expectations", p. 251; "Ortak hukuk [*common law*]" sisteminin katı ve şekilci olan hükümlerinin hakkaniyet temelli esnetilmesi "nasafet hukukunu [*equity law*]" meydana getirmiştir, **GÖZÜBÜYÜK**, Hukuka Giriş, s. 13; **KALABALIK**, Temel Hukuk Bilgisi, s. 103; **GÜRİZ**, s. 204; **ÖNEN**, s. 123; **GÖZLER**, Hukuka Giriş, s. 137; Laws J'e göre, "doktrin hakkaniyet idealinden kaynaklanır...Sorunun nedeni, ortak hukukun dayattığı hakkaniyet disiplininin, kamu otoritesinin öngörmediği gibi hareket etmesini engelleyip önüne geçip geçmeyeceğidir", akt. **THOMAS**, "The Relationship Between English and European Community Administrative Law", p. 263.

³⁵¹ **OĞURLU**, s. 262; Hakkaniyet temelli karar vermemek hukuk ahengini bozar, **AKYOL**, s. 345; "Usulen haklı beklentilerin açık bir şekilde tanınması önemli ölçüde hakkaniyete, kesinliğe ve idareye olan güvene katkı sağlamaktadır. Şekli haklı beklentiler bu nedenle İngiliz hukukunda usuli hakkaniyetin önemli bir parçası olarak kalmıştır", **SCHÖNBERG**, p. 61.

³⁵² **AKYOL**, s. 344; **OĞURLU**, s. 250; Yasal bir hakkın kullanımını sınırlayan ya da kaldıran bir kararın hakkaniyetli olması gerekir. Hakkaniyetin usuli korumasının sağlandığı davalar

Hukuk kuralları genellikle soyut ve genel niteliktedir. Genel ve soyut nitelikteki bir kuralın kişiselleşmesi ve özel durumlara uygulanması bazen büyük haksızlıklara yol açabilir. Hakkaniyet ise somut ve özele yöneliktir. Kişinin durumunun ağırlaştırılmaması, soyut nitelikteki kuralın somutlaştırılmasındaki katılık ve sertliklerin bertaraf edilmesi hakkaniyet ve adalet ile mümkün hale gelir³⁵³.

Adalet kavramı ahlak ve haklılıkta en uygun olanın tercih edilmesi ile ilgili iken "nesafet [*ex aequo et bono*]", olayın özelliklerini dikkate alarak menfaatleri dengelemeye çalışır. Bu dengeleme görevi hukuk kuralının değiştirilmesi ekseninde yapılmaz. Hukuk kuralı değiştirilmeden haksızlık meydana gelmemesi için somut olaya uyarlanır³⁵⁴.

Hakkaniyet (nesafet) kavramı, kararı tesis etmeye yetkili kişinin kendi duygu ve düşüncelerinin münezze, hukuka bağlı olarak adaletin tecelli etmesi amacıyla aldığı karar olarak açıklanabilir. Başka bir ifadeyle nesafet, eşitlik ilkesi gibi her bireye aynı davranışın sergilenmesinden ziyade her bireye bulunduğu durumun gerektirdiği şekilde, hakkaniyetle yaklaşılmasını anlatır.

SCHÖNBERG idari tasarruflarda nesafeti şu sözlerle açıklamıştır³⁵⁵:

"Hukuka uygunluk ve kamu yararına idare son derece değerli ilkelerdir. Ancak bunlar mutlak değildir. Britanya'da artan şekilde, hukuka uygunluk ve kamu yararına idarenin, ahlak ve hakkaniyetin gerekleri ile

---

için bkz. "Cooper v. Wandsworth Board of Works", [1863], 14 CB. (NS.) 180; "Ridge v. Baldwin", [1964], AC. 40, akt. SCHÖNBERG, p. 36, fn. 42; SNODGRASS, p. 30, fn. 134.

³⁵³ GÖZLER, Hukuka Giriş, s. 391; KALABALIK, Temel Hukuk Bilgisi, s. 33; EMİNİ, s. 211; ALTINDAĞ, s. 33; Bu duruma "somut olay adaleti" denir, ESENER, s. 60; GÜRİZ, s. 203-204; AKYOL, s. 338; ÇEÇEN, s. 106; Soyut hukuk kurallarının haklı beklentinin korunması ile somutlaştırıldığı vurgulanmıştır, ÖZCAN, s. 43.

³⁵⁴ ESENER, s. 61-62; GÜRİZ, s. 204; Bu açıdan adalet, kurallara ve ilkelere egemen olması gereken temel bir ahlaki düşüncedir. Başka bir ifadeyle, kuralın bir duruma uygulanırken meydana gelebilecek aksaklıkları kuralın esnetilmesiyle en aza indirmek için izlenen yola nesafet denilmektedir, GÖZLER, Hukuka Giriş, s. 36.

³⁵⁵ SCHÖNBERG, p. 7-8; Simon Brown LJ tarafından "Unilever" davasında "genel olarak kamu otoritelerinin, özel kişiler arasında geçerli olmaktan daha katı bir adalet görevine tabi tutulmaları durumunda, çok ilkeli bir şekilde davranmaları gerekmektedir" şeklindeki içtihatla Schönberg'in düşüncesi desteklenmiştir, akt. BAMFORTH, p. 204.

sınırlanması veya bunlarla dengelenmesi gerektiği, mahkemelerin de bu sınırlandırmaları adli inceleme ilkeleri üzerinden tatbik etme ödevi olduğu kabul edilmektedir. Kamu yetkilileri azami bir şekilde ilkeli hareket etmeli, zaman zaman, bireyler arasında tatbik olunandan daha katı bir hakkaniyet yükümlülüğü altına girmelidir".

Yeni düzenleyici işlemin tatbiki her zaman hakkaniyet olgusunun gerçekleşmesine gerekli zemini hazırlamaz³⁵⁶. Yeni bir düzenlemenin eski düzenlemeye göre statü ilişkisinde yer alan bireylere uygulanmaması idarenin insafı ile ilişkilendirilmiştir³⁵⁷. İnsaf ise nesafetin temelidir³⁵⁸. Bazı durumlarda yeni düzenleme hakkaniyet ilkesini ihlal edebilir. Hukukun genel ilkeleri arasında sayılan hakkaniyet (nesafet-nısfet), yargı kararlarında genellikle başka ilkelerin yanında destek ölçü norm olarak kullanılmaktadır. Başlı başına hakkaniyet ilkesinin temel alınmamasının altında yatan düşünce hukukun diğer genel ilkelerinin bu ilkedен türemesi anlayışıdır³⁵⁹.

³⁵⁶ AKILLIOĞLU, "Yasaların Zaman Bakımından Uygulanmasına İlişkin Bazı Sorunlar", s. 45; OĞURLU, s. 193; ALTINDAĞ, s. 34.

³⁵⁷ Kanun koyucuyu geçmişe etkili düzenleme yapmaktan alıkoyan bir düzenleme bulunmamakla birlikte geçmişe etkili ancak bireylere yükümlülük yükleyen düzenlemeler hukuk devleti ilkesine aykırılık teşkil eder, SÖZER, "Sosyal Sigortalarda Kazanılmış Hakların Korunması Üzerine Bir İnceleme", s. 13; "Haklı beklenti bir nevi idare hukuku estoppel teşkil etmediğinden, haklı beklentinin husule gelmesinde zararlı güvenin kanıtlanması gerekmez. İki kavram kesişim göstermez. Her iki kavram hakkaniyet ve icraatın insafsızlığını temel alır", FLANAGAN, p. 286.

³⁵⁸ OĞURLU, s. 283; "Hakkaniyet, insaf, merhamet ve şefkat hisleriyle yumuşatılmış ve şiddeti hafifletilmiş adalettir", BAŞGİL, Ali Fuat, Esas Teşkilat Hukuku, İstanbul, 1960, s. 34'ten akt. GÖZLER, Hukuka Giriş, s. 391; "Hukukun insafsızlığı nesafet ile dengelenir", THOMAS, p. 44-45; Kökeni Arapça olan "nesafet [نصفه]" kelimesinin mastarı "nesafe [نصف]"dir. "Nesafe" kelimesinin anlamları arasında "iki kişi arasında eşit biçimde pay etmek" de bulunduğundan ("nısf" yarım demektir) bu mastardan üretilen kelimeler de "adillik" anlamına işaret eder. Bu bakımdan "nesafet" kelimesinin anlamı "kişiler arasında bir şeyi eşit biçimde paylaşırma durumu", "insaf", "hakkaniyet", "adalet" olarak tanımlanabilir. "İnsâf [نصف]" kelimesi de aynı mastardan türer. Kelimenin faili olan "nâsif", hizmet eden, adaletli davranan anlamlarında kullanılır.

³⁵⁹ ERKUT, Hukuka Uygunluk Bloku, s. 25; GEMALMAZ, s. 145; Hakkaniyet ilkesinin Danıştay kararlarında bazen idari istikrarı destekleyen bir ilke, bazen de idari istikrarla aynı anlama gelecek şekilde kullanılan bir kavram olduğu vurgulanmıştır, OĞURLU, s. 193-195; Nesafet ilkesinin tek başına kullanıldığı yargı kararlarına da rastlamak mümkündür, BERKET, s. 139-341'den nkl. Danıştay 8. Dairesi, T. 04.07.1972, E. 1971/1678, K. 1992/2522, Danıştay Dergisi, Y. 3, S. 9-10, 1973, s. 329; Danıştay 8. Dairesi, T. 19.02.1976, E. 1975/623, K. 1976/553, Danıştay Dergisi, Y. 7, S. 24-25, 1977, s. 352; Danıştay 8.

Bu durum Anayasa Mahkemesi kararlarında "kanunların uzun süreli uygulanmasına güvenerek hayatını yönlendiren, hukuki iş ve işlemlere girişen bireyin, bu kanunların uygulanacağı yolunda oluşan beklentisinin mümkün olduğunca korunması gerekmektedir. Ancak, hukuki güvenlik ilkesi, her türlü beklentinin korunmasını zorunlu kılmaz. Bir beklentinin hukuken koruma görebilmesi için, meşru (haklı) beklenti seviyesine ulaşması gerekmektedir. Beklentinin meşru olup olmadığı tespit edilirken başvurulacak ölçüt, "hakkaniyet"tir" şeklinde yer almıştır³⁶⁰.

"R. v. Inland Revenue Commissioners, ex parte MFK Underwriting" ve "CCSU v. Minister of Civil Servants" davalarında haklı beklentilerin korunması "hakkaniyetli davranma yükümlülüğünün bir tezahürü" olarak değerlendirilmiştir³⁶¹.

Dairesi, T. 02.01.1978, E. 1977/2651, K. 1978/1, Danıştay Dergisi, Y. 9, S. 32-33, 1979, s. 581; Danıştay 3. Dairesi, T. 12.11.1982, E. 1982/5340, K. 1982/2895, Danıştay Dergisi, Y. 13, S. 50-51, 1983, s. 180.

³⁶⁰ Anayasa Mahkemesi, T. 20.09.2012, E. 2012/65, K. 2012/128; Anayasa Mahkemesi, T. 20.09.2012, E. 2012/65, K. 2012/128, www.sinerjimevzuat.com.tr, e.t. 10.10.2015; Danıştay 15. Dairesi, T. 24.11.2015, E. 2014/5239, K. 2015/7940; Danıştay 15. Dairesi, T. 12.02.2016, E. 2014/5888, K. 2016/856; Anayasa Mahkemesinin diğer bir içtihadı şu şekildedir: Anayasa Mahkemesi, T. 07.11.2014, E. 2014/61, K. 2014/166: "Bir beklentinin hukuken koruma görebilmesi için, meşru (haklı) beklenti seviyesine ulaşması gerekmektedir. Beklentinin meşru olup olmadığı tespit edilirken başvurulacak ölçüt, "hakkaniyet"tir. Hakkaniyet, 4721 sayılı Türk Medeni Kanunu'nda düzenlenmiş olup hâkime takdir yetkisi tanınan durumlarda, hâkimin bu takdir yetkisini somut olayın özelliklerine uygun olarak ve adalet ilkelerini gözeterek kullanması anlamına gelmektedir. Hakkaniyet kavramı, hukukun genel bir ilkesi olduğundan, anayasa yargısında da dikkate alınmalıdır. Kanun koyucu da tıpkı mahkemeler gibi takdir yetkisi kullanırken hakkaniyeti gözetmekle yükümlüdür. Nitekim Anayasa Mahkemesi birçok kararında hukuk devleti ilkesini tanımlarken "hakkaniyet ölçütünün gözetilmesini" hukuk devletinin unsuru olarak saymaktadır. Bu itibarla dava konusu kuralların, yürürlüğe girdiği tarihte mesai saatleri dışında serbest meslek faaliyetinde bulunmakta veya özel kuruluşlarda çalışmakta olan öğretim üyelerinin önceki sistemin uygulanacağı yolundaki beklentilerini korumamış olmasının hakkaniyet ölçütüyle bağdaşıp bağdaşmadığının tespiti gerekir", www.sinerjimevzuat.com.tr, e.t. 10.10.2015; H.W.R. Wade'ye göre "bunlar çığır açıcı kararlardır. Bunlar mahkemelerin, hükümet birimlerinden yayınladıkları beyanlara riayet etmelerini ya da aksi halde vatandaşın bireysel şartlarını tam anlamıyla göz önünde bulundurarak muamele etmelerini beklediklerini, ortaya koymaktadır. Buradaki mantıksızlık şeklindeki hakkaniyetsizlik, doğal adaletin ihlali şeklindeki hakkaniyetsizliğe çok yakındır. Haklı beklenti doktrini her iki bağlamda kullanılabilir. Dahası, açıkça görülmektedir ki, usuli hakkaniyetin aksine, bu esasi hakkaniyet ilkesi, hakkaniyetsiz uygulamaya meyleden estoppel ve yanlış yönlendiren tavsiye hakkındaki yerleşik kuralların altını çizmektedir. Lord Scarman bir yetkinin kullanılmasındaki hakkaniyetsizliğin, yetkinin kötüye kullanılması ya da yetki aşımına varabileceğini vurgulamıştır ve bu tespit önemli bir genel doktrin haline geliyor gibi görünmektedir", akt. **ABBAS**, p. 5.

³⁶¹ **FORSYTH**, "Legitimate Expectations Revisited", p. 430, fn. 8; **ABBAS**, p. 3, fn. 12; **HUGHES**, p. 19; "Yargısal korumanın temeli "hakkaniyet-adalet" olarak adlandırılır, herhangi bir özel hukuk ya da diğer yasal hak değildir", **LAING QC**, p. 158.

Haklı beklentinin maddi açıdan korunması, hakkaniyet kuramının içeriğinin belirlenmesinde bir ölçüt olarak kullanılması gerekir. Aksi durumda idari makamda bulunan bir yönetici tarafından alınan bir karar daha sonra o makamda yer alan diğer yöneticilerin karar almasını etkiler³⁶².

Hakkaniyet ilkesinin özellikle esasa yönelik haklı beklentinin korunması için aşırı muğlak ve yetersiz bir kavram olduğu³⁶³ ve haklı beklentinin nesafet ilkesi çerçevesinde korunabileceği ancak bu korumanın kazanılmış haklarda olduğu gibi güçlü ve etkili bir koruma olmadığı ifade edilmiştir³⁶⁴.

³⁶² **WRIGHT, David**, "Rethinking The Doctrine of Legitimate Expectations in Canadian Administrative Law", *Osgoode Hall Law Journal*, Vol. 35, No. 31, 1997, p. 193; "Hakkaniyet, haklı beklentiler doktriniyle en yakın ilişkili normatif konsepttir. Lord Bingham'a göre doktrin kökenini hakkaniyetten alır". Lord Roskill'e göre GCHQ davası "hakkaniyetli hareket etme vazifesi ile son derece ilgilidir". Hakkaniyet açıklamasının, vaat, teamül ve politikaların hakkaniyetle ilişkileri nedeniyle haklı beklentiler doğurduğu fikri olduğu söylenebilir". Lord Steyn daha ileri giderek, hakkaniyetin "kamu hukukunun ana ilkesi" olduğunu söyler. Hakkaniyet, haklı beklentiler vakalarında geçerlidir, ancak başka tür vakalarda da geçerlidir. Hakkaniyet bir vaadin yerine getirilmesini ve bazen bir politika veya teamülün sürdürülmesini destekleyebilir. Ancak tarafsız karar verme gibi doktrinde yer almayan hususları da destekler. Hakkaniyetin bu çok yönlülüğü, neden bazı vakalarda haklı beklentiler oluştuğu ve diğerlerinde oluşmadığı hususunu açıklamakta yetersiz kılar. Haklı beklentiler sıklıkla, örneğin yetkinin kötüye kullanılmasını engellemek adına korunur. Ancak "kamu hukuku ilkelerini kontrol edip düzenleyen ana konsept" olarak yetkinin kötüye kullanılması, haklı beklentiler vakalarını özel kılan şeyi ortaya çıkarmaya yetecek kadar dar bir konsept değildir", **AHMED - PERRY**, p. 69.

³⁶³ **ALTINDAĞ**, s. 17; Haklı beklenti kavramı bireylere yargının hakkaniyetli bir şekilde işlenmesini talep etme yetkisi verir, **STUART**, "Legitimate Expectations and Estoppel in Community Law and English Administrative Law", p. 53; "Hakkaniyet beklentilerin korunmasını iki sebepten dolayı karşılamaktadır. Birincisi, karşılanmayan bir beklenti, beyanın gerçekleşeceğine inanan bir bireye ciddi ölçüde zarar yol açabilir (itimat teorisi). İkincisi beklentiler özerkliğin ve bir bireyin hayatının planlanması için merkezi konumdadır (hukukun üstünlüğü teorisi)", **SCHÖNBERG**, p. 29.

³⁶⁴ **JAYASINGHE**, p. 10; **JOHNSON**, p. 75; **ERDOĞAN**, s. 133; **OĞURLU**, s. 285; **NİYZOĞLU**, s. 43; Bir dönem Avusturya hukukunda haklı beklenti ilkesi haksızlığın telafisi olarak kullanılmıştır, **PATERSON**, p. 80; Maddi hakkaniyetin mahkemece adli incelemeye gerekçe olarak kabul edildiği iki dava hükmüne bağlanmıştır. "Northern Roller Milling Co Ltd v. Commerce Commission", [1994], 2 NZLR. 747 davasında, Yüksek Mahkeme yargıcı Gallen J, maddi hakkaniyet ve haklı beklenti kavramlarının aynı şey olarak kabul edilmesinin mümkün olduğunu ifade etmesine rağmen, "Thames Valley Electric Power Board v. NZFP Pulp and Paper Ltd", [1994], 2 NZLR. 641 davasında yüksek mahkeme başkanı Sir Robin Cooke maddi hakkaniyetin adli incelemeye temel teşkil ettiğini kaydederken, "mantıksızlığa dönüşmekle birlikte aynı şey olmadıklarını" ifade etmiştir, akt. **POOLE**, p. 426-427, fn. 2-3.

14. Yetkinin Kötüye Kullanılmaması Ödevi

FORSTYH'e göre, yargısal tetkik dayanakları arasında "yetkinin kötüye kullanılması [*abuse of discretion*]" en akla yatkındır³⁶⁵.

Doktrinde, idare tarafından verilen bir vaadin yerine getirilmemesinin yetkinin kötüye kullanılması suretiyle haklı beklentinin ihlali olduğuna³⁶⁶, haklı beklentinin ihlalinin sözleşmenin ihlali ile eşdeğer nitelikte ortaya çıkan yetkinin kötüye kullanılması olduğuna³⁶⁷ ilişkin görüşlerin yanı sıra haklı beklentinin ihlalinin başlı başına yetkinin kötüye kullanılması olduğu da ileri sürülmektedir³⁶⁸.

³⁶⁵ **FORSYTH**, "The Provenance and Protection of Legitimate Expectations", p. 258; Ancak bu noktada 23 yıl sonra Forsyth şu şekilde bir ihtirazi kayıt koymuştur: "Bütün bu kapsayıcı ve geleneksel gerekçelerdeki sıkıntısı; yanlış olmaları değil, yardımcı olmamalarıdır. Lord Justice Laws bu bağlamda şöyle demektedir: "Yetkiyi kötüye kullanmak, hukukun egemenliği ilkesinin ahlaki ruhunu yakalamaktadır. Ancak duruma göre neyin hukuki olup neyin olmadığını açıklamakta fazla yol kat etmenizi sağlamaz". Aynı yorum hakkaniyet veya bu konuda değerli ancak kesin olmayan "iyi idare" konsepti hakkında da yapılabilir. Dahası, tekrar "asıl konsept"e veya böyle konseptlerin karşısına odaklanmak haklı beklentileri gereksiz kılmaktadır", **FORSYTH**, "Legitimate Expectations Revisited", p. 431; Lord Denning, idarenin kararlarının veya icraatlarının idare makamlar için bağlayıcı olabileceğini, aksi durumda beklentileri karşılamayacağını ve bu durumun hakkın kötüye kullanımı olacağını ifade etmiştir. *HTV v. Price Commission* ("*HTV v. Price Commission*", [1976], 1 CR. 170, 185) davasında, kanuni bir hükmün yorumuna güvenmelerini sağlayan bir kamu idaresinin yalnızca "daha ağır basan bir kamu menfaati" söz konusu olduğunda başka bir yorum benimseyebileceğini belirtilmiştir, **SCHÖNBERG**, p. 109; **JAYASINGHE**, p. 12, fn. 49.

³⁶⁶ Pievsky'e göre, "ne olursa olsun, eğer bir yetkili sadık kalınacağı yönünde haklı beklentiye yol açmış bir vaadin, yerine getirilmediğini dikkate bile almadan, o vaadin aksi yönünde bir hedef belirlemeye karar verirse, o yetkili görevini kötüye kullanıyordur", **PIEVSKY**, p. 147; "Yetkinin kötüye kullanımı birçok şekil alabilir, haklı beklentinin ihlali bunlardan bir tanesidir", **LI - LEUNG**, p. 483; **DALY**, p. 4; **MONIKA**, p. 73; **WEISBROT**, p. 354; Haklı beklentinin temel fikri, idarenin verdiği taahhüdü veya yaptığı beyanını dikkate almayarak veya takip ettiği herhangi bir geçmiş uygulamasını görmezden gelen tutarsız politikaları izleyerek takdir yetkisini kötüye kullanamaması gerekliliğidir, **NIGAR - URMI**, p. 8.

³⁶⁷ Lord Templeman'a göre haklı beklentinin korunmaması ile yetkinin kötüye kullanılmasını şu şekilde ilişkilendirmiştir: "İlke olarak, haklı beklentinin korunmaması sözleşmenin veya temsil hakkının ihlali ile eşdeğer nitelikte olduğu için, itiraz eden kişinin haksız olması halinde, itiraz eden kişinin taleplerini yargı organlarının incelemesi için yetkili kılınmasının hiçbir sebebi yoktur. Böyle bir karar, mevcut davada yargı denetiminin tek çare olduğu ve uygun bir çözüm olduğu bir yetkinin kötüye kullanımı kapsamına girmektedir"; "R. v. Inland Revenue Commissioners, ex parte Preston", [1985], AC. 835, akt. **THOMAS**, p. 50, fn. 55; **JAYASINGHE**, p. 11, fn. 45; **MUZAFAR**, p. 125, fn. 21; **LI - LEUNG**, p. 474, fn. 18; **CHEN**, p. 244, fn. 41; **BLUNDELL**, p. 148; **VICUÑA**, p. 43, fn. 10; **LAING QC**, p. 160; **IYENGAR**, p. 218; **FAZAL, M. A.**, "Estoppel in English Administrative Law", *Journal of the Indian Law Institute*, Vol. 36, Iss. 4, 1994, p. 468; **BAMFORTH**, p. 200; **REYNOLDS**, p. 333; **CLAYTON**, p. 95-96; **LEWIS**, p. 251-252; Lord Templeman'ın bu görüşü; "belirsiz olan şey, "sözleşmenin ihlaline eşdeğer" veya "temsil hakkının ihlaline eşdeğer" davranışın

LAWS LJ haklı beklentinin aksine hareket etmenin, yetkinin kötüye kullanılması kadar adaletsiz olacağını ifade ederken³⁶⁹; CCJ, "devlet makamı tarafından kamu yararına aykırı olmayan haklı beklenti ihlal eden bir kararın tatbiki, eğer karar yetkinin kötüye kullanılmasını oluşturacak kadar adaletsizse, mahkemeler tarafından engellenecektir" şeklinde hüküm tesis etmiştir³⁷⁰.

LI - LEUNG'e göre haklı beklentinin korunması olarak adlandırılan bu ilkenin esas işlevi, yürütme yetkisinin kötüye kullanılmasına karşı yargısal müdahalenin mümkün hale gelmesidir. Bu ilkeye, amacı doğrultusunda yeni bir isim bulunması gerekirse, "yetkinin kötüye kullanılmasına karşı doktrin [*the doctrine against abuse of power*]" en uygun isim olacaktır³⁷¹. Takdir yetkisinin kötüye kullanılması, maddi açıdan haklı beklentinin korunmasının açık temeli

---

doğasıdır. Burada özetle, "sözleşmenin ihlaline eşdeğer" bir şey için bir çare bulmaya çalışırken mahkeme, meseleyi çözmek için bir dizi ilke tanımlamalıdır. Kaçınılmaz olarak, böyle ilkeler büyük ölçüde özel hukuk esaslarına dayanır. Özel hukuk ilkeleri kamu hukukuna açık alana taşınmamalıdır" şeklinde eleştirilmektedir, **POOLE**, p. 435.

³⁶⁸ Kunnecke'ye göre "haklı beklentinin ihlali yetkinin kötüye kullanımını ve bu nedenle hukuka aykırıdır", **KUNNECKE, Martina**, Tradition and Change in Administrative Law: An Anglo-German Comparison, Springer, Berlin, 2009, p. 108'den akt. **SAYGIN**, s. 224; Cartwright, Muzafar ve Felix haklı beklentinin korunması ilkesinin, idarenin "yetkisini kötüye kullanılmasını [*abuse of power-détournement de pouvoir*]" engelleyeceğini savunmaktadır, **CARTWRIGHT**, p. 6; **MUZAFAR**, p. 117; **FELIX**, p. 81.

³⁶⁹ "R. v. Independent Assessor, ex parte Bhatt Murphy", [2008], EWCA Civ 755, akt. **ELIAS-ROBERTS**, p. 146; **KOLINSKY**, "A Legitimate Expectation of a Successful Challenge", p. 161; Laws LJ, "Coughlan" davasında "mahkemenin kamu gücünün kötüye kullanılmasını ısrarı, haklı beklenti öğretisini destekleyen daimi bir ilkedir" şeklinde görüşünü açıklamıştır, akt. **ELLIOTT**, "Abdi & Nadarajah", p. 282; Daha önceki haklı beklenti davalarının dayanağı adalet fikri iken, bu davada dayanak yetkinin kötüye kullanılmaması ödevi olmuştur, **HUGHES**, p. 19; Laws LJ başka bir kararında "yetkinin kötüye kullanılması, yasal açıdan haklı görülmeyle herhangi bir kamu otoritesinin herhangi bir hareketi için verilen bir isimdir. Yararlı bir isimdir, çünkü hukukun ahlaki gücünü yakalar...kamu hukukunun genel ilkelerini yöneten ve şartlandıran temel kavram olabilir" şeklinde düşüncesini açıklamıştır, **REYNOLDS**, p. 337.

³⁷⁰ "Attorney General v. Joseph and Boyce", [2006], 69 WIR. 105, akt. **ELIAS-ROBERTS**, p. 151, fn. 36; "Bu doktrin, ilk olarak kanuni yetkilerin yasal olarak kullanılacağı ve istismar edilmeyeceği; ikinci olarak hem usuli hem de maddi faydalara ilişkin olarak, onların idari adalete yol açmak amacıyla kullanılacaklarını temin etmek için, mahkemenin esas denetim yetkisinin kullanımında önemli bir unsurdur", **LI - LEUNG**, p. 481-842.

³⁷¹ **LI - LEUNG**, p. 482; Yargının, idarenin yürütmesinin yetkinin kötüye kullanılması kadar haksızlık içerdiği durumlarda müdahale edeceği ifade edilmektedir, **LAING QC**, p. 158.

olarak gerek "Ruddock" davasında gerekse "HTV v. Price Commission" davasında, yargısal tetkik dayanağı olarak kullanılmıştır³⁷².

"Begbie" davasında 9 yaşındaki davacıya, İşçi Partisi seçim vaadi olarak 1997 yılında devlet tarafından destekli (APS) öğrencileri 18 yaşına kadar okutan ve finansal yardım sağlayan bağımsız bir okul bölgesinde bir yer sözü verilmişti. Seçimler sırasında, karşıt fikirliler APS'yi kaldırma sözü vermiş, ancak projeyi hali hazırda var olan aktif sahipleri için devam ettireceklerini belirtmişlerdi. Genel seçimi takiben Eğitim Kanunu projeyi ortadan kaldırmıştır. Bu düzenlemeye göre, projenin finansal yardımlarından faydalanmakta olan çocuklara yalnızca birinci kademe tamamlanana kadar para sağlanmaya devam edilecektir. Ancak Dışişleri Bakanı takdir yetkisi gereğince bu periyodu uzatma kararı alabilirdi. "Taahhütlerin, okuldaki eğitiminin bitimine kadar başvuranın bu tasarının faydalarından yararlanacağı bir haklı beklentisi oluşturduğu ve bu taahhütlerin ihlalinin adaletsiz ve mantıksız olduğu gerekçesiyle" dava açılmıştır. Dava karara bağlanırken söylenildiğine göre, "yetkinin kötüye kullanılması kamu hukukunun prensiplerini yöneten ana konsept olmuştur veya olmak üzeredir". Ancak söz konusu beyan yapıldığında, İşçi Partisinin henüz iktidar partisi olmaması ve seçimle işbaşına gelmiş partinin sözlerini yerine getirmemesinin hukuki değil siyasi sonucunun olması gerektiği düşüncesiyle dava reddedilmiştir³⁷³.

³⁷² **FORSYTH**, "The Provenance and Protection of Legitimate Expectations", p. 258; **ROBERTS**, p. 119; **CLAYTON**, p. 96; Yetkinin kötüye kullanılması temelinde gerçekleşen diğer haklı beklenti kararları için bkz. "R. v. Devon Heufth Authority, ex parte Coughlan", [1999], Lloyd's LR Medical 306, akt. **GROVES**, "Substantive Legitimate Expectations in Australian Administrative Law", p. 481, fn. 40; **VICUÑA**, p. 43-44; "Ng Siu Tung v. Director of Immigration", [2002], 1 HKLRD. 561, akt. **CAMPBELL**, "Legitimate Expectations", p. 539; **CLAYTON**, p. 100; "Nadarajah" davasında Laws LJ, "ilke, kötüye kullanma silahlarına çağrı yaparak sağlanmaz. Yetkinin kötüye kullanılması faydalı bir isimdir, çünkü bu hukukun üstünlüğünün ahlaki gücünü yakalar. Ancak neyin hukuki neyin olmadığını her bir davada belirlemek için açıklık getirmemektir" şeklinde düşüncesini açıklamıştır, akt. **TAY KUAN SENG**, p. 619.

³⁷³ "R. v. Secretary of State for Education and Employment, ex parte Begbie", [2000], 1 WLR. 1115, akt. **JAYASINGHE**, p. 15, fn. 69; **GROVES**, "Substantive Legitimate Expectations in Australian Administrative Law", p. 483, fn. 46; **SALES - STEYN**, p. 573, fn. 82; **ELIAS-ROBERTS**, p. 146, fn. 16; **LI - LEUNG**, p. 476-477; **CHEN**, p. 245, fn. 47; **BARAK - EREZ**, s. 598, fn. 44; **BELL, Joanna**, "The Privy Council and the Doctrine of Legitimate Expectations Meet Again", The Cambridge Law Journal, Vol. 75, Iss. 3, November 2016, p.

Sonuç olarak, idarenin girişimleri bireylere bir söz hakkı tanınması veyahut bir çıkar elde edilmesi yönünde bir beklentinin oluşmasına neden olmuşsa, idarenin bu beklentiyi karşılamaması İngiliz hukuk sisteminde takdir yetkisinin kötüye kullanılması olarak telakki edilmektedir³⁷⁴.

15. Adalet İlkesi ve Adil Davranma Ödevi

İngiliz hukukunda "adil davranma ödevi [*duty to act fairly*]" usul hukuku alanında ortaya çıkan bir ilkedir. FORSYTH'e göre haklı beklentilerle adil davranma ödevi arasında bir bağlantı kurmanın, haklı beklentilerin maddi açıdan da korunmasına hukuki bir temel oluşturabileceği savunulmaktadır³⁷⁵.

İdare tarafından oluşturulan beklentilerin karşılanmaması; "özerklik [*autonomy*]", "güven [*trust*]" ve "ekonomik verim [*economic efficiency*]" gibi soyut değerler çerçevesinde adil değildir. Adil davranma ödevi bulunan idarenin kendi tasarrufları sonucunda ortaya çıkan haklı beklentilere saygı duyması gerekir³⁷⁶.

450; WATSON, p. 644; CLAYTON, p. 98-99; ELLIOTT, "The Substantive Dimension", p. 424; İngiltere'ye sığınma talebinde bulunan Rashid'in haklı beklentisinin ihlali, yetkinin kötüye kullanılması olarak telakki edilmiştir, "Rashid v. Secretary of State for the Home Department", [2005], EWCA Civ 744, akt. JAYASINGHE, p. 16-17; ELLIOTT, "Abdi & Nadarajah", p. 283; ELLIOTT, "Rashid Case", p. 284; REYNOLDS, p. 339; "Fransa'da 22.11.1929 tarihli kararla Conseil d'État, bir ruhsatın aniden iptalinin yetkinin kötüye kullanılması olduğuna hükmetmiştir. Bunu yaparken büyük oranda itimadın korunması ilkesini devreye sokar, ki bu tarihte Alman içtihadında bu ilke henüz kabul görmemiştir", CALMES-BRUNET, p. 1078.

³⁷⁴ FORSYTH, "The Provenance and Protection of Legitimate Expectations", p. 257-258.

³⁷⁵ FORSYTH, "The Provenance and Protection of Legitimate Expectations", p. 252; OĞURLU, s. 262; NOLTE, p. 195; YOST, p. 48; ALAM, Esrafil - MALEK, Abdul, "Judicial Control of Administrative Actions in Bangladesh: An Analysis and Evaluation", IOSR Journal of Humanities and Social Science, Vol. 21, Iss. 3, 2016, p. 70; Güney Afrika yargısındaki "Administrator, Transvaal v. Traub" kararının dayanağı adil davranma ödevidir, KLAAREN, p. 162-163; PANDEY, p. 57; "Baldwin v. Ridge" kararı haklı beklenti ilkesinin Avustralya hukuk sisteminde adil davranma ödevi kapsamında korunmasına ilişkindir, CARTIER, p. 77; "Ng Yuen Shiu" ve "Re Findlay" davalarının dayanağı Taylor J'ye göre adil davranma ödevidir, POOLE, p. 430; Bu düşüncelere ilaveten Wright haklı beklentiler kavramının güncel kullanımının risklerinden birinin, adalet konseptinin genel anlayışının büyümesinin kısıtlanması ya da gerilemesi olduğunu ifade etmektedir, WRIGHT, p. 187.

³⁷⁶ SCHÖNBERG, p. 8; BARAK - EREZ, p. 588; "Haklı beklenti ilkesi, iç hukukta yazılı olmayan bir hukuk ilkesi veya yazılı olmayan bir adil yönetim ilkesi olarak gelişmiştir. Bugün bile, esasen hala yazılı olmayan bir hukuk ilkesidir", MONIKA, p. 109.

THOMAS, haklı beklentinin adil hareket etmek ve resmi makamların davranışları ile yükseltelen makul beklentilere bağlı kalmak için bir görev yüklediğini ifade etmektedir. Yazara göre resmi makamların önceki davranışı ne olursa olsun, kararın başvuranların çıkarlarını tehdit etmesinden dolayı "korunabilir çıkarlar [*protectable interest*]" usuli adalet gerektirebilir. Haklı beklentinin korunması, bireysel yararları etkileyebilecek karara usuli adalet dayatmasından farklı olarak yönetimdeki kesinlik ve tutarlılığı destekler³⁷⁷.

Doktrinde bazı yazarlar; "haklı beklenti doktrininin özünü adil davranma ödevi oluşturduğunu"³⁷⁸; bazıları haklı beklentinin ahlaki gerekçelerinden birinin "adalet [*fairness*]" düşüncesi olduğunu³⁷⁹ ifade ederken; kimileri haklı beklenti ilkesini, "başlangıçtan beri hakkaniyet ve adalete ulaşmak için kullanılan bir araç olarak görmektedir"³⁸⁰. TEN BERGE ve WIDDERSHOVEN tarafından haklı beklenti

³⁷⁷ THOMAS, p. 48; "Haklı beklenti ilkesi, Topluluk idaresi tarafından adil muamele ve iyi niyet garantisi veren özel adil bir işleve sahiptir", THOMAS, "The Relationship Between English and European Community Administrative Law", p. 121-122; "Herhangi bir durumda, beklentinin meşruluğu, sıradan adalet standartlarına atfen belirlenmelidir", JOHNSON, p. 65, fn. 227; Dağıtıcı adalet ile haklı beklenti arasındaki bağlantı için bkz. BUCHANAN, Allen, "Distributive Justice and Legitimate Expectations", Philosophical Studies, Vol. 28, 1975, pp. 419-425.

³⁷⁸ PATERSON, p. 75; MUZAFAR, p. 135; Hâkim Bingham'a göre, "haklı beklenti doktrini adalete dayanmaktadır", VICUÑA, p. 43; REYNOLDS, p. 333; Adil ve hakkaniyete uygun muamele standardı, standardın egemen ögesi olan haklı beklenti kavramıyla sıkı sıkıya bağlıdır", PANDYA - MOODY, p. 103.

³⁷⁹ BROWN, "Justifying Compensation For Frustrated Legitimate Expectations", p. 717; PIEVSKY, p. 144; JAYASINGHE, p. 10; SMITH, p. 417; BATES, p. 6; CLAYTON, p. 94; FELIX, p. 72.

³⁸⁰ HODGSON, p. 719; Haklı beklentinin dayanaklarından biri olan "adil ve hakkaniyete uygun muamele [*fair and equitable treatment*]" ilkesi genellikle yatırım anlaşmalarında kullanılmaktadır, POTESTÀ, p. 91, fn. 10; Wright'e göre sadece haklı beklentiye odaklanmak adalet konseptini gelişimini engeller, WRIGHT, p. 141; Li - Leung'e göre "bu doktrin, -bir yasal hak, özgürlük ya da menfaatin etkilendiği yerde- adil yargı prensiplerinin tatbikine yol açan klasik bir durumu tamamlamak için geliştirilmiştir", LI - LEUNG, p. 473; Haklı beklenti ilkesinin adil ve hakkaniyete uygun muamele standardının en önemli bileşenlerinden biri olduğu da ifade edilmektedir, TÉLLEZ, p. 432; "Adil ve hakkaniyete uygun davranma terimi, asgari standardın çok ötesine geçen ve daha önce kullanılmış herhangi bir sözcük biçiminden daha objektif bir standartta sahiptir ve büyük ölçüde korumayı sağlayacak davranışları öngörür. Mahkeme, asgari, azami veya ortalama bir standartla ilgilenmez. Her şart altında, davanın adil, hakkaniyetli veya haksız ve adil olmayan olup olmadığına karar vermek zorundadır", MARSHALL, p. 7; Corbett tarafından "İngiltere'de haklı beklenti ilkesinin, kamu otoritelerinin kararlarına müdahale gerekçelerini kamuya duyurmak için geliştirdiğini ve davanın belirli koşullarında neyin adil olup olmadığı fikirleriyle ortaklaşa yaygınlaştığını" içtihat edilmiştir, "Administrator, Transvaal v. Traub", [1989], 4 SA. 761, akt. KLAAREN, p. 163, fn. 68.

ilkesi aynı zamanda "adil yönetim [*fair administration*]" ilkesinin yazılı olmayan prensipleri arasında gösterilmektedir³⁸¹. Nitekim adalet sadece usul değil aynı zamanda da esasa ilişkin bir enstrümandır³⁸².

SEDLEY J. maddi beklentinin korunması gerektiğini "adil davranma görevi [*duty to act fairly*]" ile şu şekilde açıklamaktadır³⁸³:

"Asıl sorun kamu yönetimindeki adalettir. Karar merci tarafından bir şey yapılarak veya yapılmayarak haklı beklentiyi boşa çıkarmanın, karar merci özel bir adım atıp atmamaya karar vermeden önce başvuru sahibinin dinleneceği bir haklı beklentiyi boşa çıkarmaktan neden daha az haksız olduğunu görmek zordur".

GLEESON CJ, "ex parte Lam" davasında haklı beklenti ilkesinin adalet ilkesi ile daha yakın ilişkili olduğunu, karar tesis eden makamların bir kişiye belirli bir prosedürün takip edileceği yönünde bilgilendirme yaptıklarında ve bunun gerçekleşmediğine dair bir uyarı yapmadıklarında "haksızlığa [*unfairness*]" sebep olacaklarını belirtmiştir³⁸⁴. 1987 yılındaki "R. v. Secretary of State for the Home

³⁸¹ TEN BERGE - WIDDERSHOVEN, p. 427; MUZAFAR, p. 116; YILDIRIM - YASİN - KAMAN - ÖZDEMİR - ÜSTÜN - OKAY TEKİNSOY, s. 463: "Mevcut düzenlemelere güvenerek bir takım faaliyetlerde bulunan, işlemler yapan bireylerin bu güvenlerinin korunmaması, her zaman adalete uygun düşmemektedir".

³⁸² Profesör Smith'e göre, "adalet düşüncesinin esasa ilişkin de bir ilke olduğu hususunda şüphe bulunmamaktadır"; ROBERTSON, p. 159; AZIZ - SIONG, p. 150; FORSYTH, "The Provenance and Protection of Legitimate Expectations", p. 251; Ayrıca Profesör Sir w. Wade, adil davranma ödevinin "usul alanının ötesine eninde sonunda geçebileceğini" ifade etmiştir, FORSYTH, "The Provenance and Protection of Legitimate Expectations", p. 251; ROBERTS, p. 113; AZIZ - SIONG, p. 150; "Dünyanın yıkılmaması için adalet sağlanmalıdır [*fiat iustitia nec pereat mundus*]" özdeyişi haklı beklentin korunmasında önemli bir yere sahiptir. Nitekim toplumu oluşturan ve devlete egemenlik yetkisini devreden bireylerin adaletsiz bir devlete başkaldırısı, onu tanımaması önce ona olan güvenini kaybetmesiyle başlar.

³⁸³ CJEU., [1995], "R. v. Minister of Agriculture, Fisheries and Food, ex parte Hamble Fisheries", 2 All ER. 724, akt. THOMAS, p. 50, fn. 53; ELIAS-ROBERTS, p. 145, fn. 10; CRAIG, Administrative Law, p. 614-615; LEYLAND - ANTHONY, p. 371.

³⁸⁴ "Minister for Immigration and Ethnic Affairs, ex parte Lam", [2003], HCA. 6 214 CLR. 1; Haynes J benzer şekilde, adaletin basitçe, kabul edilen usullerin adilliği üzerinde durması gerektiğini ileri sürmüş ve usulün adil olması durumunda, haklı olsun olmasın beklentilere atıfta bulunmanın yararsız, hatta dikkat dağıtıcı olduğunu ifade etmiştir, GROVES, p. 336, fn. 48; "Haklı beklenti doktrini her daim idari makamların toplum ihtiyaçlarını karşılayabilmesini garanti altına alma ihtiyacıyla yüzleşmektedir. Aynı zamanda, doktrin, idari makamların yeni

Department, ex parte Ruddock" davasında hâkim, haklı beklentilerin adil davranma ödevine bağlı olarak korunabileceğini savunmuş ve idarenin "aşırı adaletsiz [*grossly unfair*]" davrandığına karar vermiştir. Adil davranma ödevinin haklı beklentilerin korunmasına ilişkin olarak ele alındığı başka davalar da bulunmaktadır³⁸⁵.

Uluslararası yatırımcılar için yatırım yapılan ülkenin "adil ve hakkaniyete uygun muamele ilkesine [*fair and equitable treatment*]" riayet etmesi gerekir. Adil ve hakkaniyete uygun muamele ilkesine yönelik değerlendirme kriterlerinden en önemlisinin, ev sahibi devlet tarafından yatırımcının yatırım faaliyeti öncesinde sahip olduğu haklı beklentilerinin ihlal edilmemesi hususu oluşturmaktadır. Yatırımcının haklı beklentisinin ihlal edilmemesi hususu, ev sahibi devletin şeffaf davranma yükümlülüğü ile doğrudan bağlantılıdır. Bu ilkeye göre yatırımcı, politikanın istikrarı konusunda makul sayılabilecek ve kamu otoritesi tarafından başlatılan bir güvence ile önemli bir yatırım yapmışsa, beklenmedik ve zararlı politik değişikliklere karşı korunmalıdır³⁸⁶.

---

durumlara ayak uydurabilmek adına politikalarında yaptıkları değişikliklerin adaletsiz ve keyfi olmamasını sağlama görevini de üstlenmiştir", **TALAGALA**, p. 12.

³⁸⁵ "R. v. Home Secretary, ex parte Ruddock", [1987], 1 WLR. 1482, akt. **SCHÖNBERG**, p. 63, fn. 233; **CRAIG**, Administrative Law, p. 624, fn. 52; **MUZAFAR**, p. 124-125; 1983 tarihli "O'Reilly v. Mackman" davası, 1983 tarihli "A.-G. of Hong Kong v. Ng Yuen Shiu" davası, 1985 tarihli "C.C.S.U. v. Minister for the Civil Service" davası örnek gösterilebilir, **FORSYTH**, "The Provenance and Protection of Legitimate Expectations", p. 250, fn. 71; **JAYASINGHE**, p. 5; "O'Reilly v. Mackman" Lordlar Kamarası tarafından haklı beklenti ilkesinin ilk olarak tanıdığı davadır. Özetle bu dava, mahkûmların cezalarının hafifletilmesine ilişkin herhangi bir hakları olmamakla birlikte geçmiş uygulamaların haklı beklentiye sebebiyet verebileceğine ilişkindir, **MACPHERSON**, p. 31-32; Lord Diplock bu davada, haklı beklentinin davacıların her birinde, "heyetin karar verme sürecinde şu veya bu şekilde ilgili mevzuatın tanıdığı yetkileri aşmasına dayanarak, kendilerine yönelik verilen olumsuz disiplin kararını dava etme hususunda yeterli menfaat doğurduğunu" belirtmiştir, akt. **CRAIG**, "A Conceptual Analysis", p. 90.

³⁸⁶ **YOST**, p. 38; **VICUÑA**, p. 46; **ASQARI**, p. 1906-1907; **ÖZGÜR**, p. 4; **YILMAZ**, **Alper Çağrı**, Uluslararası Enerji Yatırımlarının Korunması, İstanbul, 2013, s. 228-229; **UNITED NATIONS**, p. 9; **GEMALMAZ**, s. 587; **BLANCHARD**, **Sadie**, "What Can a Foreign Investor in a Future EU Member State Legitimately Expect?: Negotiating Legal Certainty and Regulatory Flexibility During EU Accession", Max Planck Institute Luxembourg for International, European and Regulatory Procedural Law Working Paper Series, Luxembourg, 2014, p. 5; **ZEYL**, p. 207; **DOLZER**, p. 16; **AUDZEVİČIUS - DAUJOTAS**, p. 167; **SHAMILA**, **DLF**, "Rationalize of Host State's Regulatory Measures and Protection of Legitimate Expectations of Foreign Investor: Analyzing the State of

16. Yasal Geçişme Teorisi (Osmosis Theory)

Kamu görevlilerinin, Avrupa Birliği hukuku çerçevesince değerlendirilmesi gereken durumlarda, Avrupa Birliğinde tatbik edilen hukukunun genel ilkelerine göre davranma yükümlölükleri "yasal geçişme teorisi [*osmosis theory*]" ile ifade edilir³⁸⁷. Nitekim uluslararası yargı mercileri önüne taşınan uyuşmazlıklarda yerel mevzuat dışında modern hukuk sistemlerinde tatbik olunan ve uluslararası boyut kazanmış ilkelerin de dikkate alınması söz konusudur. Bu açıdan uluslararası hukukta görülen uyuşmazlıklarda ölkemizin haksız çıkmaması, Avrupa Birliğinde tatbik edilen hukukunun genel ilkelerinden bir olan haklı beklentinin korunması ilkesinin iç hukukumuzda kabul edilip uygulanmasına bağlıdır.

Diğer taraftan haklı beklentinin korunması ilkesi, Avrupa Birliği hukukunun temel ilkelerinden biridir. Avrupa Birliği hukukunda geniş bir uygulama alanı bulunan haklı beklenti ilkesinin yerel yargımızda göz ardı edilmesi bu boşluğun kapatılmasına yönelik taleplerin ortaya çıkmasına sebep olacaktır. Ayrıca haklı

Necessity in the Investment Treaty Context", South East Asia Journal of Contemporary Business, Economics and Law, Vol. 2, Iss. 3, 2013, p. 35; Türkiye Devleti tarafından belirgin bir taahhüt veya vaat yapılmadığı için yatırımcının beklentilerini ihlal edecek bir durum bulunmadığını tespit etmiştir, ICSID, Cs. ARB/02/05, [19.01.2007], "PSEG Global Inc. And Konya Ilgın v. Republic of Turkey", akt. **PANDYA - MOODY**, p. 106, fn. 57; Uluslararası yatırımcıların haklı beklentilerinin korunması için şu şartlar gerekir: 1. Ev sahibi devletin davranışı, yatırımcı tarafında makul ve adil bir beklenti yaratmalıdır. 2. Yatırımcı tarafından ev sahibi devletin davranışına güvenilmelidir. 3. Ev sahibi devlet davranışı gereği makul ve adil beklentileri karşılanmada başarısız olunmalıdır. 4. Bu başarısızlık dolayısıyla yatırımcı zarar görmelidir, **FIETTA**, p. 429; Steyn'e göre "haklı beklentilerin korunması için kavramsal temel, estoppel doktrininden idare hukukunda adaletin bir tezahürü olduğuna karar vermeye doğru kaymıştır, bu nedenle zararlı güvene haklı beklentinin önemli bir unsuru olarak vurgu zayıflamıştır", **STEYN**, p. 246; **KOLINSKY**, p. 6; "Haklı beklenti bir nevi idare hukuku estopeli teşkil etmediğinden haklı beklentinin husule gelmesinde zararlı güvenin kanıtlanması gerekmez. İki kavram kesişim göstermez. Her iki kavram hakkaniyet ve icraatın insafsızlığını temel alır. ..."estoppel özel hukuk kaynaklıdır ve kamu hukuku ihtiyaçlarının karşılanmasında yetersizdir". Haklı bir beklentinin husule gelmesinde her ne kadar zararlı güvenin kanıtlanması gerekmeseyse de, haklı bir beklentinin var olduğuna ve onu sukût-ı hayâle uğratmanın gayri hakkani olacağına dair argümanı kuvvetlendirecektir", **FLANAGAN**, p. 286.

387

CRAIG, Paul - DE BÚRCA, Gráinne, EU Law: Text, Cases, And Materials, 2nd Edition, Oxford, 1998, p. 317; **SCHÖNBERG**, p. 26

beklentinin kabulü "Avrupa Birliği müktesebatına [*acquis communautaire*]" uyumlaştırılma sürecinde iyi bir idarenin oluşmasına hizmet edecektir³⁸⁸.

B. HAKLI BEKLENTİNİN REDDİNE İLİŞKİN İTİRAZLAR

Haklı beklentinin reddine ilişkin görüşlere dayanak bulmak, korunmasına yönelik dayanak bulmaktan daha kolaydır³⁸⁹. Ancak haklı beklentinin korunmasına yönelik dayanak arayışındaki zorluk, ilkenin reddedilmesi anlamına gelmemelidir. Haklı beklentinin korunması ilkesinin reddini savunan görüşler bu açıdan abartılıdır³⁹⁰.

Birey ile devlet arasındaki hukuki ilişkilerin incelendiği hukuk dalı olan idareye ilişkin birçok anayasal ilkenin önceden belirli bir yönde yorumlanması ve bu yorumların arasında beklentilerin korunmasının bulunmaması, ilkenin kabulünü güçleştirici ve geciktirici diğer bir unsurdur. Nitekim kalıpların dışına çıkmak ve yeni durumların benimsenmesi zaman alır. Kanun koyucunun böyle bir süreci başlatması ve bitirmesi çok kolaydır. Yasama organının iradesi kanunla ortaya çıktığı için gerek yürütme gerekse yargı bu iradeye saygı gösterip tatbikini sağlamakla sorumludur. Ancak hukuk düzenine yenilik getirilmesindeki süreç, bazen yargı organları tarafından bazen de öğreti tarafından başlatılır ve çok uzun yıllar tartışılır. Her kim hukuki bir normu mevcut hukuk sistemine adapte etmeye çalışırsa çalışsın, elbet bu adaptasyon meşakkatli bir sürecin sonucunda ortaya çıkacaktır. Önemli olan hukuk sisteminde bir yer bulmaya çalışılan normun mevcut veya potansiyel bir sorunsalı çözmeye elverişli olup olmadığıdır.

Haklı beklenti sadece idare hukukunda karşılaşılan bir durum değildir. Hemen hemen tüm hukuk dallarında karşılaşılabilecek bu konunun idare hukuku

³⁸⁸ Bu aynı zamanda "hukukun bütünlüğüne [*integrity of law*]" katkı sağlaması açısından önemlidir, **DWORKIN, R. M.**, *Law's Empire*, London, 1986, bölüm 6'dan akt. **SCHÖNBERG**, p. 26-27; **McGILVRAY**, p. 40-41.

³⁸⁹ **SRIVASTAVA**, p. 4; **FORSYTH**, "The Provenance and Protection of Legitimate Expectations", p. 239; Ancak haklı beklentilerin korunması için normatif gerekçenin çok güçlü olduğunun da belirtilmesinde fayda vardır, **SCHÖNBERG**, p. 30.

³⁹⁰ **ALTINDAĞ**, s. 9; Wright'e göre "eski ve karmaşık İngiliz haklı beklentiler anlayışına güvenmek için hiç bir sebep yoktur", **WRIGHT**, p. 142.

bünyesine alınması diğer hukuk dallarına göre daha zordur. Bu zorluğun birden fazla gerekçesi vardır.

Öncelikle; ilk ve temel gerekçe yürütme organının bir parçasını oluşturan cumhurbaşkanı, bakanlar kurulu, başbakan ve bakanlar gibi siyasi görevleri de bulunan geniş anlamda kamu görevlilerinin bu ilkeye saygı duyma hususundaki tutumu kanun koyucuyu etkilemektedir. Ülkemizde bu makamların kanun koyma görevini üstlenen meclis üzerindeki etkinliği böyle bir düzenlemenin yasal zemine kavuşmasını zorlaştırır niteliktedir.

Haklı beklentinin idare hukukunda uygulanışının diğer hukuk dallarına oranla zor olmasının bir gerekçesi de, idarenin bireylerle doğrudan doğruya ilişki kurmasının getirdiği değişken ilişkilerdir. Günümüzde bireylerin hayatlarının neredeyse her anında karşılaştığı, her bireyin hayatını idame ettirme sürecinde mutlaka muhatap olduğu idare cihazının, günden güne hizmet sunumlarını ve düzenlemelerini değiştirmesi, haklı beklentinin idare hukuku açısından nasıl ortaya çıktığının belirlenmesine diğer hukuk dallarına göre zorluğa sebep olmaktadır.

1. Mevcut İtirazlar

a. Toplum Kaynaklarının Tazminat Ödemeye Aktarılması

İngiliz idare hukukunun öncülerinden olan CRAIG, haklı beklentinin "tazminat [*compensation-indemnity*]" ödemek suretiyle karşılanmasının toplum kaynaklarının çoğunun tazminat ödemeye aktarılmasına yol açacağını ileri sürmektedir³⁹¹. Bu düşünce katıldığımız karşıt bir eleştiri ile bertaraf edilmektedir. Haklı beklentiler konusunda ülkemizde ilk eser sahibi OĞURLU'ya göre sorumluluk hukukunda uyuşmazlıkların çözümü tam yargı davasıyla giderilmektedir. Vatandaşlardan alınan vergiler dolaylı olarak tam yargı davalarında idarenin sebep olduğu zararları karşılamak için de kullanılmaktadır³⁹².

³⁹¹ CRAIG, Administrative Law, p. 649-650; "Korumanın telafi edici sonuçları, bir kamu makamını sınırlı kaynaklarını kullanmaya zorlayacaktır", **AZİZ - SİONG**, p. 157.

³⁹² Haklı beklentinin tazminat ile karşılanmasında bireysel sorumluluk kabul edilebilir olmakla birlikte genelde haklı beklenti doğuran fiilin idari hizmetten ayrılmayacak niteliğinde

Haklı beklentinin korunması ilkesinin kabulü ile birlikte toplum kaynaklarının tazminat ödemeye aktarılması gerekçesi, bu ilkenin reddi için yeterli bir dayanak olmamalıdır. Nitekim böylesi bir düşünce ile haklı beklentinin korunmasına karşı çıkmak, idarenin mali sorumluluğunun tümünden dışlanmasına yol açar ki, bu durumun hukuk devleti ilkesine aykırılığının tartışılması bile gereksizdir. Anayasanın 125. maddesinin son fıkrasında yer alan "idare, kendi eylem ve işlemlerinden doğan zararı ödemekle yükümlüdür" hükmünün bu itirazı tartışmaya yer bırakmayacak şekilde dışladığı herkesin malumudur.

Diğer taraftan haklı beklentinin şekli ve maddi açıdan korunmaması, idarenin doğrudan tazminat ödemesini gerektirmez. Haklı beklentiye sebep olan ve özellikle esas açıdan bunu korumayı reddeden idareye bir nevi seçenek yaptırım olarak haklı beklentinin telafi (tazmin) edici koruması devreye girmektedir. Nitekim haklı beklentiye şekli ve maddi olarak koruyan idarenin, tazminat ödemesine gerek bulunmamaktadır. Haklı beklentinin telafi (tazmin) edici koruması hakkında ileri kısımlarda ayrıntılı bilgi verilmiştir.

b. İdarenin Takdir Yetkisinin Sınırlanması

İdarenin "takdir yetkisinin [*discretionary power*]" sınırlanacağı görüşünün haklı beklentinin dışlanmasına yönelik ileri sürülen en güçlü argümandır³⁹³.

---

bulunması ve zararın kamu görevlisinden karşılanmasının her zaman mümkün olmaması sebepleriyle idarenin mali (hukuki) sorumluluğu kabul edilmelidir, **OĞURLU**, s. 281.

³⁹³ **CRAIG**, "A Conceptual Analysis", p. 87; **CHEN**, p. 240; **THOMAS**, p. 60; **ALTINDAĞ**, s. 36; **FORSYTH - WILLIAMS**, p. 35; **BARAK - EREZ**, p. 594-595; **OĞURLU**, s. 247; **KNIGHT**, p. 93; **AZİZ - SİONG**, p. 154; Avustralya hukuk sisteminde haklı beklentinin ilk uygulaması idarenin takdir yetkisine binaen aldığı kararlarda ortaya çıkmıştır, **PATERSON**, p. 70; Yakın dönemde, Sedley J. haklı beklentiler uygulamasının kamu otoritesinin yargı yetkisiyle kısıtlanmasına yol açtığını ifade etmiştir, **THOMAS**, p. 57; İdarenin kendisine verilen takdir yetkisiyle hareket ederek, kamu yararı sağlanması üzerinde bir tekeli vardır, **BROWN**, "Justifying Compensation For Frustrated Legitimate Expectations", p. 707; Watson'a göre, "haklı beklentinin uygulanması her zaman karar vericinin takdir yetkisine karşı koymayı içerir". Yazar haklı beklenti ilkesinin, yalnızca karar tesis eden makama baskı yapacak çok açık bir ahlaki yükümlülüğün bulunduğu durumlarda uygulanmasını gerektiği düşüncesiyle sınırlandırılması gerektiğini ifade etmektedir, **WATSON**, p. 639-640; İdari makamların yasal olarak faaliyet göstermeleri için yasal yetkilere uygun olmaları ve böylece onların hareket özgürlüğünü korumaları gerekir, **ZEYL**, p. 217; Kunnecke, güçlü hükümetin olduğu yerde, hükümetin politikalarını istediği zaman değiştirme konusunda tam bir takdir hakkına sahip olduğunu savunmaktadır, **KUNNECKE**, p. 107'den akt. **SAYGIN**, s. 224.

Haklı beklentinin korunması ilkesinin kabulünün idarenin takdir yetkisini sınırlandıracağı itirazının kaynağı "Re Findlay" davasıdır. Bu davanın konusu, hükümetin şartlı tahliye politikasını değiştirirken, yeni şemanın yürürlüğe girmesinden önce mahkûmların daha erken salıveriliyor olduğu da göz önünde bulundurularak, hukuksuz davranıp davranmadığıdır. Bu davada idarenin kamu hizmetlerinin gereklerine paralel olarak takdir yetkisi çerçevesinde her zaman düzenleme yapabileceği ve haklı beklentinin korunması ilkesinin politika değişimlerini engelleyerek idarenin takdir yetkisini sınırlandıracağına karar verilmiştir³⁹⁴.

³⁹⁴ Lord Scarman'a göre, "...bakana genel düzenleyici işlem ile verilen serbest takdir hakkı, bazı durumlarda politikanın değişimini engellemek hatta önlemek için kısıtlanabileceği sonucunu doğuracaktır", "Re Findlay", [1985], AC. 318, akt. **PANDYA**, "Legitimate Expectations in English Law", p. 171-172; **WATSON**, p. 643; **PANDYA - MOODY**, p. 98, fn. 22; **HILSON**, p. 289, fn. 6; **STEYN**, p. 245, fn. 9; "Bir mahkumun haklı beklentiye girebileceği tek hususun, durumunun, bakanlığın uygulamasını uygun bulduğu politika ışığında münferit olarak değerlendirilmesi" olduğundan hareketle Lordlar Kamarası, İçişleri Bakanının şartlı tahliye konusunda takdir yetkisini kullanabilmesinin temin edilmesinin kamu yararına olduğuna karar verir: "Diğer tüm görüşler, mevzuatın bakana tanıdığı özgür takdir yetkisinin bazı durumlarda politika değişimlerini zorlaştırıcı ve hatta engelleyici yönde sınırlandırılması sonucunu doğurur. Parlamentonun takdir yetkisinin bu şekilde sınırlandırılmasını amaçladığını düşünmüyorum", akt. **LEYLAND - ANTHONY**, p. 370; **HUGHES**, p. 5; Lord Scarman bu davada "bir hapis hane mahkumunun haklı olarak bekleyebileceği şey en fazla, Devlet Bakanı tarafından durumunun bireysel olarak, yasalarca kendisine tanınmış takdir yetkisi sınırları içinde yer almak şartıyla, uygun bulacağı bir politika ışığında incelemesidir", şeklinde düşüncesini açıklamıştır, akt. **AHMED - PERRY**, p. 83; **MENDEZ**, p. 2-3; **THOMAS**, "The Relationship Between English and European Community Administrative Law", p. 270; "Pierson" davasında, müebbet mahkûmunun hizmet etmesi gereken minimum süre kotasına dair İçişleri Bakanlığının verdiği kararın, ilgisine bildirilmesiyle inşai duruma geldiğini ve istisnai durumların veya karar koyucunun yanlış yönlendirildiği durumlar haricinde mahkûmun zararına değiştirilemeyeceğini belirtilmiştir. Mahkûmlar için getirilen hizmet süresinin tayini İçişleri Bakanının takdirindedir. Ancak Lordlar Kamarası yargıci Lord Hope; "asgari standarttaki hakkaniyet, bir kişinin cezasının ne olduğuna dair bilgilendirme yapıldığı takdirde...daha ağır bir ceza verilmemesi gerektirir" diyerek haklı beklentinin maddi olarak korunması gerektiğini ifade etmiştir, "Pierson v. Secretary of State for the Home Department", [1997], 3 WLR. 492, 533, akt. **THOMAS**, p. 61, fn. 108; **FELIX**, p. 71-72, fn. 15-16; Benzer nitelikteki diğer kararlar için bkz. "R. v. Home Secretary, ex parte Hindley", [1999], 2 WLR. 1253, 1270-1; "Compare R. v. Home Secretary, ex parte Stafford", [1998], 3 WLR. 372, akt. **SCHÖNBERG**, p. 68-69, fn. 29; Söz konusu görüş tüm idari kararlarda geçerli olan genel bir ilke olmamakla birlikte, özellikle kişi özgürlüğünün kısıtlanacağı hallerde inşai kararların ihlalinin hukuk dışı olacağı kabul edilmektedir. "Watson" davasında da benzer nitelikte kanaate varılmıştır. Bu davada "Şartlı Tahliye Kurulu [*Parole Board*]", bir cinsel suçluyu şartlı olarak tahliye etmiş ancak daha sonra halkın korunması için tutukluluğunun devamına karar vermiştir. Dava konusu edilen geri çağırma işlemi; tahliye kararının geri alınmasını gerektirecek mahkûmun şartlarında bir değişiklik olmadığı gerekçesiyle Temyiz Mahkemesi tarafından iptal edilmiştir. Esasında tahliye kararını vermede idarenin takdir yetkisi bulunmakta ve bu yetki denetlenmemektedir. Bu sebeple haklı beklenti takdir

İdarenin yetkileri ve bu yetkileri kullanırken ortaya çıkan takdir yetkisi sınırsız değildir. Nitekim SCHÖNBERG bu durumu şu şekilde özetlemiştir³⁹⁵:

"Bütün gelişmiş idare hukuku sistemleri otomatik sınırlama ve kanunilik ilkelerini barındırır. Bunlardan ilki, kamu yetkililerinin ferdi olgularda, dış görünüşe göre verecekleri hukuka uygun kararlar ve gayriresmi beyanlar ya da yerleşik bir teamül veya politikayı benimsemek suretiyle, takdir yetkilerini kullanmaktan ne dereceye kadar imtina edebileceklerini sınırlar. Diğeri ise, kamu yetkililerinin hukuka aykırı karar, beyan ve politikalara bağlı tutulmayacağını öngörür. Bu iki ilkenin gerekçeleri herkesçe, fazla açıklama gerektirmeyecek kadar iyi bilinmektedir. Özetle kamu kurumları, anayasa veya yasaların hükümleri ile yetkilerini hukuka uygun ve kamu yararına kullanılmaları kesin şartıyla yetkilendirilirler. Bu koşullara riayet edilmesi bu açıdan idari tasarrufların meşruiyet şartıdır".

Haklı beklentilerin korunması, idarenin takdir yetkisini doğrudan sınırlandırmaz. Bilakis takdir yetkisinin ölçülü bir şekilde dengelenmesini sağlar³⁹⁶.

---

yetkisine müdahale edilmesine bir gerekçe teşkil etmemekle birlikte takdir yetkisi ile tesis edilen işlemin daha sonra muhatabı aleyhine olacak biçimde kullanılmasını engellemektedir, "R. v. Parole Board, ex parte Watson", [1996], All ER. 641; Para cezalarına ilişkin benzer kararlar için bkz. "Patel v. Spencer", [1976], 1 WLR. 1268; "R. v. Bloomfield", [1997], 1 Cr App Rep. 135, akt. SCHÖNBERG, p. 69, fn. 31.

³⁹⁵ SCHÖNBERG, p. 7; SHELDON QC, Clive, "Consultation and Legitimate Expectations", KBW, January 2012, p. 2, www.adminlaw.org.uk, e.t. 20.09.2015; MUZAFAR, p. 119; ÖZKAYA, s. 97; İdari makamlar, kendilerine hukuki olarak verilen yetkileri kullanan personelinin tasarruflarından dolayı ortaya çıkan beklentileri korumak için takdiri yetkilerine sınırlama getirmelidir, CARTWRIGHT, p. 6; "Doktrin, sadece, karar verme konusundaki takdir yetkisinin kullanılmasında, kamu otoritesinin kendisi tarafından gerçekleştirilen beyanlara göz yummasını şart koşar", AZİZ - SIONG, p. 154-155; İdare hukukunun kanunilik ilkesine ilaveten hukuki belirlilik ilkesini de sağlaması gerekliliği, idarenin takdir yetkisinin engellendiği düşüncesine verilen en yaygın cevaptır, CHEN, p. 240; "Sirmal and Others v. Board of Directors of the Co-operative Wholesale Establishment and Others", [2003], 2 SLR. 23 davasının hakimi Weerasuriya şu şekilde kanaatini belirtmiştir: "Bu doktrin (haklı beklenti doktrini) idari makamın hareket özgürlüğünü kısıtladığı için çatışmasal olduğu görülmektedir. Ancak, güvendikleri yetkililer tarafından resmi güvence verildikten sonra ihanete uğrayan şahısları rahatlatmak da eşit derecede gereklidir. Haklı beklenti ve takdir yetkisini engelleme arasında içsel bir çatışma yoktur çünkü takdir yetkisi sadece kamu yararının aksini gerektirmediği ölçüde geçerlidir", akt. TALAGALA, p. 11-12.

³⁹⁶ TEN BERGE - WIDDERSHOVEN, p. 427; SCHÖNBERG, p. 52; OĞURLU, s. 222-223; MUZAFAR, p. 117; PRANEVIČIENĖ - MIKALAUŠKAITĖ/ŠOSTAKIENĖ, p. 647; "Haklı beklenti doktrini, bir kamu otoritesine verilen takdir yetkilerinin kullanılmasına yönelik bir

İdare takdir yetkisini dilediği gibi kullanamayıp bazı ölçütlere riayet etmesi gerekir. Başka bir anlatımla idarenin takdir yetkisini idari yargı denetimi dışında keyfi olarak kullanması hukuk devleti ilkesiyle bağdaşmaz³⁹⁷. İdarenin takdir yetkisi mutlak olmayıp kamu hizmetlerinin gerekleri ve kamu yararı ile sınırlıdır³⁹⁸.

---

kontrol olarak işlev görür", **SALES**, p. 186; **NIGAR - URMI**, p. 1; Tutarsız işleyişe karşı kontrol etme gereği (hukuki belirlilik ilkesi), idari takdire aşırı engel olmanın istenmedik etkilerine (kanunilik ilkesi) karşı dengelenmelidir, **CHEN**, p. 241; Haklı beklentinin kabulüyle birlikte, bireyler idarenin takdir yetkisini daha önceden tahmin edebilir bir konuma gelecektir, **JAYASINGHE**, p. 4; İdarenin kanunilik ilkesi dışında dayanağını anayasadan alan haklı beklentilere de saygı göstermesi gerektiği, bu açıdan haklı beklentinin kanunilik ilkesi dışında idare için ek bir sınır olduğu ifade edilmektedir, **AKBULUT**, s. 353; "İdarenin takdir yetkisinin yargısal denetimine olanak sağlaması ve bu bağlamda hukuk devleti ilkesinin gerçekleşmesi yönünden önem arz etmektedir", Danıştay 13. Dairesi, T. 28.04.2015, E. 2011/1034, K. 2015/1633; Danıştay 13. Dairesi, T. 03.12.2013, E. 2010/1909, K. 2013/3364; Danıştay 13. Dairesi, T. 03.12.2013, E. 2010/1910, K. 2013/3365; Danıştay 13. Dairesi, T. 03.12.2013, E. 2010/2111, K. 2013/3368, www.sinerjimevzuat.com.tr, e.t. 10.10.2015.

³⁹⁷ "Diğer bütün kamusal yetkilerde olduğu gibi idari takdir yetkisi de kamu yararı amacı ve hizmet gerekleriyle sınırlı bulunmaktadır. Bu açıdan takdir yetkisinin hizmet gereklerine ve kamu yararına yönelik olarak gerekçeli bir şekilde kullanılması gerekmektedir. Takdir yetkisinin objektif sınırlar içinde kullanılıp kullanılmadığı konusunda işlemin dayandırıldığı somut olgu ve nedenlerin bilmeden bir sonuca varılması mümkün değildir. Bu nedenle, AYİM'in yerleşik kararlarında da belirtildiği üzere idare, takdir yetkisini hangi somut olgu ve nedenlere dayanarak kullandığını, başka bir anlatımla, idareyi işlem tesis etmeye yönelten dayanağın gerekçesinin somut bir şekilde açık olarak ortaya konması ve kanıtlanması gerekmektedir. Aksi bir yaklaşım, idarenin takdir yetkisini idari yargı denetimi dışında keyfi olarak kullanması sonucunu doğurur ki bunun da hukuk devleti ilkesi ile bağdaşmayacağı açıktır", Askeri Yüksek İdare Mahkemesi 1. Dairesi, T. 30.09.2014, E. 2013/1194, K. 2014/863, www.sinerjimevzuat.com.tr, e.t. 10.10.2015; "Bu bağlamda idareye tanınan takdir yetkisi hiç bir zaman mutlak ve sınırsız değildir. Kamu hizmetlerinin verimliliği, etkinliği ve kamu yararı ile kişi yararı arasında bir denge kurulması, objektif işlem tesisi ve yetkinin eşit ve gerekçeli olarak kullanılması zorunluluğu bu yetkinin sınırını oluşturmaktadır", Askeri Yüksek İdare Mahkemesi 3. Dairesi, T. 18.09.2014, E. 2013/72, K. 2014/1121, www.sinerjimevzuat.com.tr, e.t. 10.10.2015; "Kamu hizmetlerinin verimliliği, etkinliği ve kamu yararı ile kişi yararı arasında bir denge kurulması, objektif işlem tesisi ve yetkinin eşit ve gerekçeli olarak kullanılması zorunluluğu bu yetkinin sınırını oluşturmaktadır", Askeri Yüksek İdare Mahkemesi 3. Dairesi, T. 18.09.2014, E. 2013/72, K. 2014/1121, www.sinerjimevzuat.com.tr, e.t. 10.10.2015; "...temel hak ve özgürlükleri etkileyen alanlarda idareye verilen takdir yetkisinin sınırsız bir hak olarak ifade edilmesi hukuk devleti ilkesine aykırıdır", ECHR, [20.06.2002], D. 1999/50963, No. 2002, www.sinerjimevzuat.com.tr, e.t. 10.10.2015.

³⁹⁸ **ERKUT**, Hukuka Uygunluk Bloku, s. 118; "Rootkin v. Kent County Council" davasında hâkim, estoppel ve haklı beklentinin korunması ilkesinin hukukun genel ilkelerinden biri olduğunu ve idareye bir yasa ile tanınan takdir yetkisinin kullanılmasına engel olunamayacağını belirtmiştir, **FORSYTH**, "The Provenance and Protection of Legitimate Expectations", p. 257; "Takdir yetkisinin yapılmasına en büyük engel; hükümet işlemlerindeki uzman adli bilgisizlik ile idarenin gerçek esbabı mucibeyi eleştirmedeki isteksizliğin birlikteliğidir", **THOMAS**, p. 52.

Nitekim, hukukun genel ilkesi olarak kabul edilen haklı beklentiye saygı ilkesine riayet edilmeden alınan bir karar takdir sakatlığının bir görünümüdür³⁹⁹.

Bu perspektifte takdir yetkisinin sınırlanmasından değil sınırından bahsetmek daha yerinde bir tespit olur. Ayrıca bu dengeleme haklı beklentinin maddi açıdan korunmasında ortaya çıkar. Haklı beklentinin şekli açıdan korunmasında idarenin yükümlülüğü sadece işlemde etkilenecek kişiye söz hakkı tanınmasıdır. Haklı beklentinin şekli açıdan korunmasında işlemde etkilenecek bireyin beyanı kararın alınmasında idareye tanınan takdir yetkisini etkilemez. İdare işlemin muhatabı olan bireyin beyan, talep ve savunmasının aksine karar alabilir. Bu sebeple haklı beklentinin şekli açıdan korunmasında idarenin takdir yetkisini sınırlanmasından veya takdir yetkisine müdahaleden söz edilemez⁴⁰⁰.

³⁹⁹ **ÖZDEMİR**, s. 56; Avrupa Birliği Adalet Divanı, takdir yetkisi kullanılarak tesis edilen kararların daha az değil daha çok surette usulen korumaya tâbi olması gerektiği görüşünü benimsemiştir, **SCHÖNBERG**, p. 39; Takdir yetkisine doktrinine kapılan ve mevcut devlet politikasıyla tutarsız hareket eden idarenin bireylerin haklarına saygı göstermesi gerekir, **PANDYA**, "Legitimate Expectations in English Law", p. 170; **BARAK - EREZ**, p. 588; **PANDYA - MOODY**, p. 98; Avrupa Birliği hukukunda idarenin takdir yetkisi, açık bir hata veya yetkinin kötüye kullanılması şeklinde gerçekleşip gerçekleşmediğinin incelenmesi ile sınırlıdır ya da söz konusu yetkili makamın takdir yetkisinin sınırlarını açıkça aşmış olup olmadığını incelemekle sınırlıdır. Ayrıca haklı beklentilerin idare tarafından ihlal edilmesi durumunda da takdir yetkisi denetlenmektedir, **AYHAN**, p. 169; Ayrıca idarenin takdir yetkisini eşitlik ilkesine uygun bir biçimde kullanmaması da işlemi hukuka aykırı hale getirir, **ÇAĞLAYAN**, İdare Hukuku Dersleri, s. 83.

⁴⁰⁰ **BARAK - EREZ**, s. 594; **MUZAFAR**, p. 117; **OĞURLU**, s. 234; Kamu görevlilerinin takdir yetkisini çerçevesinde aldığı kararların çoğu zaman usulen korumaya tâbi tutulmadığı düşünülmüştür. Ancak usuli hakkaniyette yapılan kısıtlamalar dönüm noktası "Ridge v. Baldwin" kararı ile 1964 yılında tamamen olmasa da bir ölçüde kaldırılmıştır. Haklı beklentiler kavramı geleneksel farklılıkların oluşturduğu arta kalan boşlukları doldurma görevini üstlenerek gelişmiştir, **SCHÖNBERG**, p. 38; **PATERSON**, p. 78; **SNODGRASS**, p. 30, fn. 134; **RIGGS**, p. 395; **LEYLAND - ANTHONY**, p. 368 ; "Ridge v. Baldwin" kararında "bir idari organ, uygun bir durumda, kararlarından etkilenen bir kişiye beyanda bulunma imkânı sunmak zorundadır. Her şey, hakkının veya çıkarının olup olmadığına ya da ilaveten söyleyeceklerini duymadan onu mahrum bırakmanın adil olmayacağı birtakım haklı beklentilere bağlıdır" şeklinde içtihatla bulunulmuştur, **İSLAM**, p. 69; **KNIGHT**, p. 15; **FLANAGAN**, p. 284; "Kamu hukukunda sınırsız takdir yetkisi mevcut değildir. Bir kamu kurumu yetkilerini sadece kamu yararına kullanabilir. Bu aynı zamanda hakkaniyetli davranma ve uygulamada adil olan usulleri takip etme yükümlülüğünü de içerir. Devlet icraatında keyfilikten kaçınma ilkesinin gereklerini yerine getirebilmek için, alınan karardan etkilenecek kişilerin makul ve haklı beklentilerini göz önünde bulundurup onlara karar verme sürecinde gerekli ağırlığı vermek, diğer taraftan kararın verilmesindeki iyi niyetten bağımsız olarak yetkilerin kullanımındaki adaletsizliğin yetkinin kötüye kullanılması ya da yetki aşımı düzeyine varmamasına dikkat etmek lazım gelir", **SRIVASTAVA**, p. 6; "Bir kamu kurumu için takdir özgürlüğünün önemi, bir hususun makro politik olup olmadığı, bir kamu kurumunun kararlarından etkilenen

Takdir yetkisinin haklı beklentinin korunmasıyla sınırlanacağını savunan görüşlerin bir başka dayanağı ise idarenin önceki kararıyla her zaman bağlı kalacağıdır. Bu eleştiriyi getirenlere göre; yasama organı tarafından kendisine takdir yetkisi verilen idari makamlar, daha önceki durumlara yönelik aldıkları kararlarla bağlı olmamalıdır. Şayet idare daha önce almış olduğu bir kararla kendisini bağlı sayacak olursa, kanunla verilen takdir yetkisinden peşinen vazgeçtikleri anlamı çıkar⁴⁰¹. Bu durumdan farklı olarak kamu idarelerini önceki kararları ile bağlı kılmak "estoppel" ilkesinin idare hukukunda uygulanmasına imkân sağlar. Ancak LORD DENNING'in çabaları bir kenara bırakılırsa idare hukukunda estoppelin uygulama alanı son derece küçük bir alana sahiptir⁴⁰².

İdarenin daha önce karşılaştığı durumlara yönelik verdiği kararlara yönelik tercihlerini, benzer durumlara ilişkin ileride tesis edeceği kararlarda da sergilemesini beklemenin olumlu ve olumsuz bazı sonuçları olabilir. Öncelikle benzer durumlarda benzer kararların verilmesi eşitlik ilkesinin bir gereğidir.

Anayasanın 10. maddesinde⁴⁰³ geçen eşitlik ilkesi idareye hâkim olan temel ilkelerin başında gelmektedir. Ancak kamu idaresi, her durumun önceki duruma benzerliğini kendisi takdir eder. Bu sebeple eşitlik ilkesinin uygulaması da yine idareye bırakılmıştır. Elbette ki eşitlik ilkesine riayet edilmemesi durumunda ilgililer yargısal makamlara başvurabilir. Benzer durumlarda benzer kararların

---

bireyler sınıfının büyüklüğü ve sınırlılığı, başvuranın güvenilirlik derecesi, güvenlik kaygıları ve kamu politikasının başka konuları gibi pek çok faktöre bağlıdır", **AHMED - PERRY**, p. 64.

⁴⁰¹ **CRAIG**, Administrative Law, p. 625; **FORSYTH**, "The Provenance and Protection of Legitimate Expectations", p. 239-240; Bu durumda, yetkili makamların gelecekteki faaliyetlerini sınırlamaksızın, bireylerin zararlı güvenlerini telafi etmek için maddi tazminat verebilirler, **BARAK - EREZ**, s. 594; **SALES - STEYN**, p. 572.

⁴⁰² **FORSYTH**, "The Provenance and Protection of Legitimate Expectations", p. 240; **SCHÖNBERG**, p. 109; **ALTINDAĞ**, s. 24.

⁴⁰³ **Anayasa-m. 10:** "Herkes, dil, ırk, renk, cinsiyet, siyasî düşünce, felsefî inanç, din, mezhep ve benzeri sebeplerle ayırım gözetilmeksizin kanun önünde eşittir. Kadınlar ve erkekler eşit haklara sahiptir. Devlet, bu eşitliğin yaşama geçmesini sağlamakla yükümlüdür. Bu maksatla alınacak tedbirler eşitlik ilkesine aykırı olarak yorumlanamaz. Çocuklar, yaşlılar, özürllüer, harp ve vazife şehitlerinin dul ve yetimleri ile malul ve gaziler için alınacak tedbirler eşitlik ilkesine aykırı sayılmaz. Hiçbir kişiye, aileye, zümreye veya sınıfa imtiyaz tanınmaz. Devlet organları ve idare makamları bütün işlemlerinde kanun önünde eşitlik ilkesine uygun olarak hareket etmek zorundadırlar".

verilmesi idare edilenlerin idareye olan güvenini ve hukuk devletine olan saygısını arttırır. Ancak idarenin daha önceki bir duruma yönelik tesis etmiş olduğu idari işlemin hukuka aykırı olması durumunda ne olacaktır? İdarenin kanuniliği ilkesine riayet edilmeden alınan bir kararla idareyi her zaman bağlı kılmak ne derece mümkündür? Bu sorular ışığında idarenin takdir yetkisinin haklı beklenti çerçevesinde nasıl kullanılması gerektiğinin değerlendirilmesinde fayda vardır.

Kanuni bir dayanak olmaksızın tesis edilen bir idari işlemle, daha sonradan idarenin bağlı kılınması korkunç hukuki sonuçlara yol açacaktır⁴⁰⁴. İdareyi daha önce "yetki aşımı [*ultra vires*]" yaparak tesis ettiği bir idari işlemle bağlı kılmak idareye asli düzenleme yetkisi vermektir ki istisnalar dışında⁴⁰⁵ idarenin düzenleme yetkisi "kanunu izleyen [*secundum legem*]", "kanuna aykırı olmayan [*intra legem*]" ve "kanuni bir temeli olmaksızın [*praeter, ultra legem*]" kullanılmayan bir yetkidir. Nitekim kural olarak asli düzenleme yetkisi kanun koyucuya aittir⁴⁰⁶.

Yargı birliği sisteminin uygulandığı ülkelerde haklı beklentiye ilişkin davalar idarenin bildirim veya geçmiş uygulamaları nedeniyle görev ve yetki alanı içerisinde kalan durumlarda ortaya çıkmaktadır. Burada dikkat edilmesi gereken husus, idarenin yetki alanı dışında kendini yetkili görmesi değil, kendisine verilen yetkiyi belirli bir biçimde kullanmayı üstlenmesi durumudur⁴⁰⁷. Zira idarenin her zaman hukuka uygun tasarrufta bulunması ona yüklenen bir görevdir. İdarenin

⁴⁰⁴ **CRAIG**, Administrative Law, p. 635; **FORSYTH**, "The Provenance and Protection of Legitimate Expectations", p. 240; **JAYASINGHE**, p. 3; **OĞURLU**, s. 245; **CARTWRIGHT**, p. 6.

⁴⁰⁵ Anayasanın "Cumhurbaşkanı Genel Sekreterliği" başlıklı 107. maddesinde yer alan "Cumhurbaşkanlığı Genel Sekreterliğinin kuruluşu, teşkilat ve çalışma esasları, personel atama işlemleri Cumhurbaşkanlığı kararnamesi ile düzenlenir" hüküm gereğince Cumhurbaşkanlığı kararnamesi ile Anayasanın "Kanun hükmünde kararname çıkarma yetkisi verme" başlıklı 91. maddesinde yer alan "Türkiye Büyük Millet Meclisi, Bakanlar Kuruluna kanun hükmünde kararname çıkarma yetkisi verebilir...Sıkıyönetim ve olağanüstü hallerde, Cumhurbaşkanının Başkanlığında toplanan Bakanlar Kurulunun kanun hükmünde kararname çıkarmasına ilişkin hükümler saklıdır" hükmü gereğince sıkıyönetim ve olağanüstü hal kanun hükmünde kararnameleri, idarenin asli düzenleme yaptığı istisnai işlemlerdir.

⁴⁰⁶ **GÖZLER - KAPLAN**, s. 70; **GÖZLER**, Anayasa Hukukunun Genel Esasları, s. 374-375; **ÖKÇESİZ**, s. 22; **AKBULUT**, s. 63-64; **KALABALIK**, İdare Hukukunun Temel Kavram ve Kurumları, s. 29; **KALABALIK, Halil**, Kısa İdare Hukuku, Konya, 2014, s. 177; **ZABUNOĞLU**, s. 429-430.

⁴⁰⁷ **FORSYTH**, "The Provenance and Protection of Legitimate Expectations", p. 244.

yetkili ve görevli kılındığı durumlar dışındaki tasarruflarından yola çıkarak bireylerin haklı beklenti iddiasında bulunması kabullenemez. Bu açıdan idare önceden tesis ettiği her idari işlemle bağlı değildir. Nitekim bu tür bir bağlılık kamu hizmetlerinin değişen ve gelişen şartlara adapte edilmesi zorunluluğunu da sekteye uğratar. İdare haklı gerekçelerle önceki işleme konu durumla aynı şartları taşıyan yeni durumlara yönelik farklı yönde bir işlem tesis edebilir. Ancak idarenin haklı bir gerekçesi bulunmamasına rağmen önceki işlemde tamamen farklı bir yönde karar tesis etmesi haklı beklentinin ihlalidir.

İdarenin tek bir sefere mahsus olmadan sürekli bir şekilde yetki aşımı yaparak tasarruflarda bulunması ve bunun toplum nezdinde olağan, hukuka uygun bir yetkinin kullanılması şeklinde algılanması durumunda ne olacaktır?

Anayasanın 6. maddesinde "hiçbir kimse veya organ kaynağını Anayasadan almayan bir Devlet yetkisi kullanamaz" hükmü bulunmaktadır. Bu hükme göre idari makamların öncelikle yetkili addedilebilmesi için anayasal bir hükme ihtiyaç vardır. Ayrıca "devlet organlarının yetkisiz olması asıl, yetkili olması istisnadır" temel ilkesinin bir tezahürü olarak idari makamların kendinden menkul bir yetkisi bulunmamaktadır. Başka bir ifadeyle idari makamların yetkileri "verilmiş yetki [*attributed power*]" niteliğindedir⁴⁰⁸. Yargı organları haklı beklentiye korurken idari makamların düzenleme yetkisine müdahale edemez. Düzenleme yapma ve bunu değiştirme yetkisi hukuka uygun olarak idare makamların takdirindedir. Bu kapsamda idarenin düzenleme yapma yetkisi yargı denetimi dışındadır. Mahkemenin bu konuda yetkisi, yeni düzenlemenin bireyin haklı beklentisine yol açıp açmadığını tespitiyle sınırlıdır⁴⁰⁹. Bu sebeple haklı beklentinin korunması durumunun idarenin takdir yetkisini sınırlayacağı itirazı mesnetsiz ve abartılıdır⁴¹⁰.

⁴⁰⁸ **GÖZLER**, Hukuka Giriş, s. 316-317; "Bir kamu görevlisine ya da kamu kuruluşuna yasama organı tarafından, kamu yararına açık ya da zımni olarak belirli güç ve görevler veriyorsa, bu güç ve görevin yerine getirilmesinden feragat edilemez. Kamu görevlileri ve idari makam herhangi bir sözleşme yapamaz veya yetkilerini gereği gibi yerine getirmeme veya görevlerini yerine getirme ile bağdaşmayan herhangi bir işlem yapamazlar", **BLUNDELL**, p. 148.

⁴⁰⁹ **KNIGHT**, p. 93; Avrupa Birliği hukukunda "Topluluk idaresinin takdir yetkisini kullanması hukuk güvenliği ve haklı beklenti ilkesine aykırı olmadığına" karar verilmiştir, **AYHAN**, p. 156.

⁴¹⁰ **CRAIG**, "A Conceptual Analysis", p. 88; **ALTINDAĞ**, s. 38.

c. Yargı Organlarının Yerindelik Denetimi Yapması

Anayasanın 125. maddesine göre; "yargı yetkisi, idarî eylem ve işlemlerin hukuka uygunluğunun denetimi ile sınırlı olup, hiçbir surette yerindelik denetimi şeklinde kullanılamaz. Yürütme görevinin kanunlarda gösterilen şekil ve esaslara uygun olarak yerine getirilmesini kısıtlayacak, idari eylem ve işlem niteliğinde veya takdir yetkisini kaldırarak biçimde yargı kararı verilemez". Aynı doğrultuda 2577 sayılı İdari Yargılama Usulü Kanununun 2. maddesinde de "idari yargı yetkisi, idari eylem ve işlemlerin hukuka uygunluğunun denetimi ile sınırlıdır. İdari mahkemeler; yerindelik denetimi yapamazlar, yürütme görevinin kanunlarda gösterilen şekil ve esaslara uygun olarak yerine getirilmesini kısıtlayacak, idari eylem ve işlem niteliğinde veya idarenin takdir yetkisini kaldırarak biçimde yargı kararı veremezler" hükmü bulunmaktadır.

"Marks v. Minister of Home Affairs" davasında yüksek mahkeme "mahkeme, kararının esasını incelemeyebilir ve soruşturamaz. Kararın esası (yerindelik) hakkında itiraz mümkün değildir. Mahkeme, yalnızca karara varmak için kabul edilen sürecin hukukiliğini inceleyebilir. Karara hukuki olarak ulaşılmadığı takdirde, kararı iptal edebilir"⁴¹¹ şeklinde karar verirken "Re Gayman Jurisingh" davasında "haklı beklenti öğretisinin tasarlandığı dar sınırları içinde kalması gerektiği ve bu doktrinin idareyi tersine çevirmek ya da işlevini yerine getirmesini engellemek için bir araç olarak kullanılıyorsa yürütmenin işlevlerinin gasp edilmesi anlamına geleceğini" belirtilmiştir⁴¹².

Bu hükümlerin lâfzî yorumundan idari yargı makamlarının mutlak suretle yerindelik denetimi yapamayacağı; ancak idarenin takdir yetkisini kaldırmamak şartıyla⁴¹³ takdir yetkisini denetleyebileceği sonucuna erişilir. Bu açıdan, haklı

⁴¹¹ "Marks v. Minister of Home Affairs", [1984], 35 WIR. 106, akt. **EVERSLEY**, p. 340; Campbell haklı beklentinin maddi açıdan uygulanması yoluyla mahkemelerin "esas [merits]" başka bir ifadeyle yerindelik denetimine yol açacağı şüphesinin bulunduğunu bu sebeple sadece şekli haklı beklentinin uygulanması gerektiğini ifade etmektedir, **CAMPBELL**, p. 257.

⁴¹² "Re Gayman Jurisingh", [1991], 48 WIR. 301, akt. **EVERSLEY**, p. 340-341.

⁴¹³ "İdareye tanınmış bulunan takdir yetkisi hiçbir zaman mutlak ve sınırsız olmamalıdır. Kamu hizmetinin verimliliği, etkinliği ve kamu yararı ile kişi yararı arasında bir denge kurulması zorunluluğu, bu hak ve yetkinin sınırını oluşturmaktadır. Takdir hakkının idarece takip edilen

beklentinin yargı mercileri tarafından incelenmesi, yerindelik denetimine mi yol açar yoksa idarenin takdir yetkisinin denetimi midir? sorusunun cevabının bulunması gerekir.

Bu soruna çözüm bulmak için öncelikle "yerindelik [*opportunit *]" kavramı ile "takdir yetkisi [*comp tence discr tionnaire*]" kavramı arasındaki farkın kısaca ortaya konması gerekir.

Yerindelik kavramı idari tasarrufun, ihtiyaca uygun olup olmadığı⁴¹⁴ ile ilgiliyken⁴¹⁵; takdir yetkisi idarenin serbest alandaki tercih hakkıyla ilgilidir⁴¹⁶. İdarenin tasarrufunun önceden kesin olarak belirlenmediği⁴¹⁷, idareye birden fazla işlem arasında seçimde bulunma yetkisi tanındığı durumlarda takdir yetkisinden bahsedilir⁴¹⁸. Yerindelik kavramı; idarenin faaliyete geçme zamanı, faaliyet yerinin tayini, amacı gerçekleştirmeye en uygun araç, gereç ve yöntemin belirlenmesi ve faaliyetin kamu yararına uygunluğu unsurlarından meydana gelir⁴¹⁹.

---

amaca uygun olarak kullanıldığı, keyfilikler, kişisel ve duygusal değerlendirmelerden kaçınıldığı, keyfilikten, kişisel ve sübjektif değerlendirmelerden uzak olduğunu, objektif ve gerçek kistaslara bağlı kaldığı sürece yargı denetimi dışında tutulması gerektiğinde kuşku bulunmamaktadır. Ne var ki idarenin takdir hakkını yerinde kullanmadığı, kullanılan takdir hakkında hukuka aykırılık bulunduğu iddiasının ileri sürülmesi halinde idari yargı yoluyla bunun araştırılması, bir başka deyişle takdir hakkının sınırlarının aşılmadığına saptanması gerekmektedir", Askeri Yüksek İdare Mahkemesi 2. Dairesi, T. 17.03.1993, E. 1992/557, K. 1993/127; "Anayasanın 125'inci maddesinin 3'üncü fıkrasında düzenlenmiş bulunan İdarenin takdir yetkisini kaldıracak biçimde yargı kararı verilemez tarzındaki hükmün; idarenin sınırsız ve mutlak takdir hakkına sahip olduğu ve böylece takdir hakkının idari yargı denetimine tabi olmadığı yönünde yorumlanması ve uygulanması, yine Anayasa ile öngörülen hukuk devleti ilkesi ile bağdaşamaz", Askeri Yüksek İdare Mahkemesi 2. Dairesi, T. 12.06.2013, E. 2013/740, K. 2013/710, www.sinerjimevzuat.com.tr, e.t. 10.10.2015.

⁴¹⁴ GÖZÜBÜYÜK, A. şeref, Yönetsel Yargı, 32. Bası, Ankara, 2012, s. 18.

⁴¹⁵ AğLAYAN, İdare Hukuku Dersleri, s. 524.

⁴¹⁶ AğLAYAN, İdare Hukuku Dersleri, s. 521; Takdir yetkisi "idarenin belli şart ve durumların meydana gelmesi halinde belli bir kararı alıp almamak veya kanunda öngörülen değişik çözümler arasında bir seçim yapmak konusunda tanınan bir serbestiye ya da belirli bir konuda karar alabilmek için hangi şart ve durumların ortaya çıkması gerektiğini tespit etmek imkânına sahip olmasıdır" şeklinde tanımlanmaktadır, KALABALIK, Halil, "İdare Hukukunda Takdir Yetkisi Kavramı ve Benzer Kurumlarla Karşılaştırılması", GÜHFD., C. 1, S. 2, Aralık 1997, s. 207.

⁴¹⁷ AğLAYAN, İdare Hukuku Dersleri, s. 525.

⁴¹⁸ AğLAYAN, İdare Hukuku Dersleri, s. 521.

⁴¹⁹ YAYLA, Yıldızhan, "İdarenin Takdir Yetkisi", İHFM., C. 30, S. 1-2, s. 208; AğLAYAN, İdare Hukuku Dersleri, s. 525; BEREKET, s. 183.

Öğretide "takdir yetkisi" ile "yerindelik" kavramının birbirinden farklarına yönelik çok fazla görüş bulunmaktadır. Bu görüşlerden bazıları şunlardır:

AKILLIOĞLU tarafından yerindeliğin takdir yetkisinin denetiminde karşılaşıldığı ve ondan ayrılmasının mümkün olmadığı⁴²⁰ savunulurken; AZRAK takdir yetkisinin bir kez uygulanmakla tükenen yerindeliğin ise devamlılık arz eden durumlara karşılık geldiğini⁴²¹; ALAN takdir yetkisinin kullanıldığı her konuda yerindelik kavramından söz etmeye olanak bulunmadığını⁴²²; YAYLA takdir yetkisinin yerindelik kavramını kısmen içerdiğini ancak tamamen kapsamadığını⁴²³; OYTAN takdir yetkisinin yargısal denetim kapsamı dışında kalan kısmının yerindelik kavramına karşılık geldiğini⁴²⁴; YAŞAR yerindeliğin takdir yetkisinin dayandığı değerlendirme serbestisinin çekirdeğini oluşturduğunu⁴²⁵ belirtmişlerdir.

CRAIG, idarenin işlem tesis edilmeden önce bireylere savunma hakkı tanınması gerektiğini belirtmiş ve fakat bireylerin savunmalarının ya da itirazlarının idare için bağlayıcı olmadığını ifade etmiştir. Şekli haklı beklentinin yerindelik denetimine yol açması mümkün gözükmemekle birlikte⁴²⁶, HLOPHE'ye göre esasa yönelik haklı beklenti ilkesinin aşırı uygulanması idari kararlar üzerinde

⁴²⁰ AKILLIOĞLU, **Tekin**, "Yönetmelik Yargı ve Denetimin Etkinliği", AİD., C. 23, S. 1, 1990, s. 9, dn. 16.

⁴²¹ AZRAK, **Ali Ülkü**, "İdari Yargı Denetiminin Sınırı Olarak İdarenin Takdir Yetkisi", İHİD., Aralık 1985, Y. 6, S. 1-3, s. 27.

⁴²² ALAN, **Nuri**, "Türk İdari Yargısında Yerindelik ve Takdir Yetkisinin Değerlendirilmesi", İdari Yargıda Son Gelişmeler Sempozyumu, Ankara 10-11-12 Haziran 1982, s. 53-54.

⁴²³ YAYLA, "İdarenin Takdir Yetkisi", s. 207-208; "Bir idari işlemin hukuka uygun olup olmadığı başka şey, yerinde ve yararlı olup olmadığı başka şeydir. Bir mahkeme, bir idari işlemi, hukuka aykırı olmadıkça, sadece yerinde ve yararlı olmadığı için iptal edemez. İdari yargı yeri, sadece hukuka uygunluğu denetleyebilir; yerindeliğini, elverişliliğini ve icabı hale (maslahata) uygunluğunu denetleyemez. Zira bunu yaparsa, Hâkimlik fonksiyonundan çıkıp, aktif idarenin yerine geçmiş olur", KALABALIK, **Halil**, İdari Yargılama Usulü Hukuku, 7. Baskı, Konya, 2014, s. 11.

⁴²⁴ OYTAN, **Muammer**, "Yargılamanın Yargılama Teknikleri İle Sınırlandırılması", I. Ulusal İdare Hukuku Kongresi, Ankara, 1-4 Mayıs 1990, s. 156.

⁴²⁵ YAŞAR, s. 118.

⁴²⁶ CRAIG, "Substantive Legitimate Expectations in Domestic and Community Law", p. 296.

mahkemeler tarafından yerindelik denetiminin yapılmasına sebep olur⁴²⁷. Ancak kazanılmış hakta idari yargı organlarınca yapılan denetim ne kadar yerindelik içeriyorsa haklı beklentide de o kadar yerindelik denetimi yapılacağı ifade edilmektedir⁴²⁸.

Haklı beklentinin idareden beklenen menfaate göre birden fazla çeşidi bulunmaktadır. Haklı beklentinin türlerine göre bir ayırım yapmak, sorunun çözümü için daha sağlıklı olacaktır.

Haklı beklentinin her türünün peşinen mahkemelerin yerindelik denetimine yol açacağını savunmak hatalıdır. Haklı beklentinin şekli açıdan korunmasında yerindelik denetimine neden olabilecek bir unsur bulunmamaktadır. Haklı beklentinin şekli koruması karar almadan önce işlemde etkilenecek kişinin savunmasına, görüşüne, beyanına başvurma şeklinde gerçekleşir. İdari makamın istediği yönde karar almasına müdahale yoktur. Sadece idari makam haklı beklentinin şekli korumasında daha hakkaniyetli bir karar tesisi için birey tarafından uyarılır. Nitekim karar almadan önce bireylere alınacak karar ile ilgili söz hakkı tanınmamasının mahkemeler nezdinde incelenmesi idari işlemin şekil unsuruna yönelik olacaktır. Haklı beklentinin telafi edici koruması, şekli ve maddi açıdan korumanın fiili ve hukuki nedenlerde mümkün olmadığı durumlarda tazminat ödenmesi suretiyle gerçekleşir. Bu sebeple haklı beklentinin telafi edici korumasında da yerindelik denetiminden söz edilemez. Bu gerekçelerle haklı beklentinin maddi açıdan korunmasında yerindelik denetiminin yapıp yapılmadığının tahlili gerekir.

---

⁴²⁷ **FORSYTH**, "The Provenance and Protection of Legitimate Expectations", p. 246-247; Kamu yararı ile bireysel yararın karşılaştırıldığı davalarda, haklı beklentinin korunmasının yerindelik denetimine yol açması tehlikesin bulunduğu ifade edilmektedir, **ALTINDAĞ**, s. 57; Haklı beklenti ilkesinin hukukun genel ilkesi olarak kabul edilmesi durumunda yerindelik denetimine yol açabileceği vurgulanmıştır, **SEVER**, Danıştay Kararları Işığında İdare Hukukunda Kazanılmış Haklar, s. 53.

⁴²⁸ **ALTINDAĞ**, s. 9.

İdari işlemin sebep ve konu unsurunda takdir yetkisi kullanılabilirken yetki, şekil ve amaç unsurlarında takdir yetkisinden söz edilemez⁴²⁹. Haklı beklentinin şekli açıdan korunması idari işlemin şekil unsuruyla ilgiliyken maddi açıdan korunması diğer unsurlar açısından gerçekleşir. Bu durumda bir idari işlemin haklı beklentinin korunmasına aykırı bir şekilde tesis edilmesi noktasında mahkemeler tarafından yapılacak denetim yerindelik denetiminden ziyade takdir yetkisinin denetlenmesidir. Ayrıca takdir yetkisinin en fazla kullanıldığı unsurun idari işlemin sebep unsuru olması⁴³⁰ ve uygulamada sebep unsurunun mahkemeler tarafından yerindelik denetimi şeklinde gerçekleşmesi haklı beklentinin de yerindelik denetimine bir kılıf olabilmesi sorununu birlikte getirecektir. Ancak hukukilik denetimi ile tespit edilebilecek haklı beklenti ihlallerinin, yerindelik denetimine yol açacağı kaygısıyla bu fikre en baştan karşı çıkılmamalıdır. Zira hukuk devleti ilkesinin işlerlik kazanabilmesi için, idarenin bütün eylem ve işlemlerinin etkin bir yargısal denetime tabi tutulması gerekir⁴³¹.

CAMPBELL'e göre; maddi açıdan haklı beklentilerin tahlilinde yargının yürütmenin "kararlarının esasına aşırı derecede müdahale [*excessive intrusion into the merits of the decision*]" etmesi söz konusu olabilir⁴³².

"Barbados" davasının hâkimi şu şekilde içtihadta bulunmuştur⁴³³:

⁴²⁹ **GİRİTLİ, İsmet - BİLGİN, Pertev - AKGÜNER, Tayfun - BERK, Kahraman**, İdare Hukuku, Güncellenmiş 5. Bası, İstanbul, 2012, s. 115; **GÖZÜBÜYÜK**, Yönetim Yargısı, s. 243; **ONAR, Sıddık Sami**, İdare Hukukunun Umumi Esasları, C. 1, 3. Bası, İstanbul, 1966, s. 425-426; **ÇAĞLAYAN**, İdare Hukuku Dersleri, s. 521; **ZABUNOĞLU**, s. 368-372; Takdir yetkisinin sadece konu unsurunda olabileceği, sebep unsuru açısından takdir yetkisinden bahsedilemeyeceği yönündeki görüş için bkz. **GÖZLER - KAPLAN**, s. 356.

⁴³⁰ **ÖZAY, İl Han**, Günışığında Yönetim, İstanbul, 1986, s. 419; **ÇAĞLAYAN**, İdare Hukuku Dersleri, s. 523.

⁴³¹ Danıştay 11. Dairesi, T. 22.04.2014, E. 2013/4459, K. 2014/2291, www.sinerjimevzuat.com.tr, e.t. 10.10.2015; Nitekim "hâkim hukuku söyleyebilir, fakat yaratamaz [*praetor ius dicere potest, facere non potest*]" düsturu gereğince haklı beklenti ilkesi ile yargının yasama ya da yürütmeye müdahalesi mümkün değildir, olmamalıdır.

⁴³² **CAMPBELL, Mark**, "The Legal Consequences of Promises and Undertakings Made by Public Bodies", Canterbury Law Review, Vol. 8, 2002, p. 257.

⁴³³ "Leacock v. The Attorney General of Barbados", [2005], 68 WIR. 201, akt. **ELIAS-ROBERTS**, p. 149-150, fn. 33.

"Mahkeme kararının yetkili makamın kararının yerini alması, adli inceleme başvurusunda görevimin ya da aslında bir yargılamanın bir parçası değildir. Yargısal inceleme bir itiraz değildir. Ben yalnızca Komiserin adalet anlayışı ile uyumlu beyan ya da kararına ulaştığı sürece istinat edilmesine izin verilmesinin gerekip gerekmediğini belirlemek ile alakadırım. Zarar verilen sürece ulaştım ve buna göre istenilen mahkeme kararlarını tahsis edeceğim, ancak (davacının) öğrenim görmeye hakkı olduğunu belirttiği gibi beyan edemem. Bu, davanın esasına bir saldırı olacaktır".

FORSTYH'e göre, haklı beklenti davalarında ne idare tarafından alınan kararın yerindeliği ne de takdir yetkisinin haklı beklentiyi karşılayacak şekilde kullanılıp kullanılmadığı tartışılmaktadır. Haklı beklentinin maddi açıdan korunması alınan kararın yerindelik denetimi ile ilgili olmayıp, haklı beklentiye yol açan durumu oluşturan idarenin bu beklentiyi tazmin ve beklenti sahibini tatmin etmesiyle ilgilidir⁴³⁴.

ç. Kuvvetler Ayrılığı İlkesinin İhlal Edilmesi

Haklı beklenti ilkesinin bazı görüş ve içtihatlar da "kuvvetler ayrılığı [*separation of powers*]" ilkesini ihlal edeceği ifade edilmektedir. Bu itirazın temeli de idarenin takdir yetkisinin sınırlanacağı itirazı ile benzerdir. Özellikle esasa ilişkin haklı beklentilerin korunmasında yargı organlarının münhasıran yasama ve yürütme organının görev alanına giren konuda denetim yapacağı ve bu münhasır yetkilere yargı organınca müdahale edileceği belirtilmektedir⁴³⁵. "R. v. Home

⁴³⁴ **FORSYTH**, "The Provenance and Protection of Legitimate Expectations", p. 241; "Yargı idari işlemin esasını soruşturamaz, soruşturamaz. Yargı yalnızca bir karara varmak için benimsenmiş olan sürecin hukukiliğini inceleyebilir. Eğer karar hukuka uygun bulunmazsa, mahkeme kararı iptal edebilir", **EVERSLEY**, p. 331

⁴³⁵ **KNIGHT**, p. 129; **ANSELL**, p.1045; **AZIZ - SIONG**, p. 156; **ALTINDAĞ**, s. 39-40; **JAYASINGHE**, p. 33; **DALY**, p. 13; "Salemi" davasında Barwick CJ, mahkemelerin "yargıyı yasama işlevinden ayıran çizgiyi aşmamaları" gerektiği konusundaki endişelerini dile getirmiştir, **JOHNSON**, p. 49; "Birçok demokratik devlette tanınan anayasal bir doktrin olan kuvvetler ayrılığı doktrini, normalde bir devletin yürütme, yasama ve yargı dallarını birbirinden ayıran bir yönetim modeli üzerine kuruludur", **ZEYL**, p. 217; Haklı beklentinin maddi açıdan korunmasının yargıyı aşırı güçlü hırçın bir ata dönüştüreceği vurgulanmaktadır, **DALY**, p. 13; **GROGAN**, p. 37; **KLAAREN**, p. 155; **IKHARIALE**, p. 5; "Kuvvetler ayrılığı ilkesi, asli

Secretary, ex parte Hargreaves" ve "Quin" kararlarında Temyiz Mahkemesi haklı beklentinin korunması ile kuvvetler ayrılığının ihlal edileceğinden söz etmiştir⁴³⁶.

PARKER L.J. "Khan" davasında, bireyin beklenti kaynaklı hayal kırıklığına uğraması durumu ile kamu yararı arasındaki üstünlüğü tartışabileceği fırsatın doğduğunu vurgulamıştır⁴³⁷. ROBERTS'e göre, yetki aşımı neticesinde ortaya çıkan hukuka aykırı bir idari tasarruftan dolayı haklı beklentinin kabul edilmesi, yargının yürütme hatta yasama fonksiyonuna müdahalesine imkân tanıyacaktır⁴³⁸.

THOMAS, asıl sorunun kamu yararının bireyin beklentilerini geçersiz kılıp kılmadığına kimin karar vereceğini oluşturduğunu ifade etmiş ve bu sorunu şu sorularla genişletmiştir⁴³⁹:

---

korumaya yönelik eleştiriler için oldukça iyi yapılandırılmış bir temeldir", FORSYTH, "Legitimate Expectations Revisited", p. 436.

⁴³⁶ SINGH, Rabinder - STEYN, Karen, "Legitimate Expectation Update 1997", Judicial Review, 1997, p. 19; CRAIG, Administrative Law, p. 617, fn. 19; ALTINDAĞ, s. 40; ZEYL, p. 219; AZIZ - SIONG, p. 156; "Hargreaves" kararında mahkeme haklı beklenti iddiasını "aykırı-sapkın düşünce [heresy]" olarak nitelendirmiştir, QUINOT, p. 66, fn. 13; LI - LEUNG, p. 475, fn. 22; EVERSLEY, p. 335; LEYLAND - ANTHONY, p. 372; PANDYA, "Legitimate Expectations in English Law", p. 172, fn. 7; BLUNDELL, p. 147; Steyn'e göre, "yeni hakikatlerin sapkınlık olarak başlaması alışılmış bir kaderdir", STEYN, p. 244, fn. 1; Ayrıca "Hargreaves" davasında mahkeme değişikliğin mahkûmlar üzerinde ciddi travmatik etkilere sahip olduğunu kabul etmiştir, SCHÖNBERG, p. 11, fn. 16.

⁴³⁷ "R. v. Secretary of State for the Home Department, ex parte Kahn", [1985], 1 All ER. 40, 46h, akt. THOMAS, p. 68, fn. 125; CRAIG, Administrative Law, p. 626, fn. 64; Maddi açıdan haklı beklentilerin kabulünün mahkemelerce kamu idaresine yapılan en büyük saldırı olacağı ifade edilmiştir, "Mount Sinai Hospital Center v. Quebec (Minister of Health and Social Services)", [2001], 2 SCR. 281, akt. TAY KUAN SENG, p. 631, fn. 121.

⁴³⁸ ROBERTS, p. 121; Bu yeni doktrin kapsamında verilen koruma gücünün, yargı denetimini radikal bir yönde süreç ve sonuçlar açısından mevcut ayrımı bulanıklaştırdığı görülmektedir, GROVES, "Substantive Legitimate Expectations in Australian Administrative Law", p. 470.

⁴³⁹ THOMAS, p. 68; Yargının geleneksel rollerini yerine getirmekten başka bir şey yapmadığı ifade edilmektedir, MOFFETT, p. 224; "Hem Hoexter, hem de Campbell'e göre maddi haklı beklentiler doktrininin gelişimi, kuvvetler ayrılığı açısından büyük sorunları içinde barındırır. Hoexter ve Campbell'in altını çizdiği zorluklar karşısında Anayasa Mahkemesi'nin, haklı bir beklentinin esasa yönelik müdahale hakkı doğurup doğurmayacağını tespiti için yapılan başvurularda neden konu hakkında karar vermediği ve esasa yönelik haklı beklentilerin neden korunması gerektiği sorusunu yanıtsız bırakarak, bu konudaki kararı ileri döneme ötelemediğini anlamamızı sağlar. "KwaZulu-Natal Joint Liaison Committee v. MEC for Education, Kwazulu-Natal", [2013], 4 SA. 262 kararında, davacının bu konudaki pozisyonuna bakılmaksızın, mahkemeye sunulan maddi gerçekler karşısında doktrin, davacının talebinin karşılanması için gerekli gerekçeyi sunduğundan, haklı bir beklentiye maddi koruma sağlanması için başka bir fırsat sunmuştur. Bir kez daha mahkeme doktrini geliştirmekten kaçınmıştır ve bunun yerine okullara

- i. Kamu yararı için gerekliliklerin neler olduğunun tek belirleyicisi idare midir?
- ii. İdare kamu yararı amacına ulaşmak için bireyin beklentileri görmezden gelebilir mi?
- iii. Yargı, idare tarafından bozulan dengeyi denetleyebilir mi?
- iv. Yargının bozulan dengeyi denetleme görevi olduğu varsayılırsa böyle bir denetim hangi unsurlar açısından gerçekleştirilir?

SEDLEY J. kuvvetler ayrılığı ilkesinin zedeleneceği düşüncesini şu sözlerle bertaraf etmektedir:

"Politika sadece politikacıların görevi iken, makul beklentileri engelleyen kararlarının adilliğini sağlamak yargının görevidir. Bu bakan koltuğuna hâkimi yerleştirme anlamına gelmemektedir. Bakanlığın düzenleme yapma ve değiştirme hususundaki anayasal özgürlüğünü tanımak yargının görevi olması yanında, aynı şekilde farklı davranışlarla bireylerin beklentilerini boşa çıkararak adaletsiz politika seçimlerini dışlayarak bireylerin çıkarlarını korumak da yargının görevleri arasındadır"⁴⁴⁰.

Yargı organları genellikle idari makamlara ait karar alma yetkisine, yargı yoluyla müdahale hususunda ihtiyatlı davranmaktadır. Güvensizlik, kuvvetlerin ayrılması ve yönetimin bireysel ve kamusal menfaatlerin dengelenmesi yönündeki düşünceleri, mahkemelerin beklentilerin esaslı korunmasını talep eden tarafların lehine karar verme yetkisini sınırlamanın bir sonucudur. Bu nedenle, mahkemeler ancak bir kişinin haklı beklentisi ile onu hayal kırıklığına uğratacak bir karara karşı daha geniş bir kamu yararı ilgisi arasında ciddi bir dengesizlik olduğunda müdahale edecektir⁴⁴¹. Yargı organı idarenin takdir yetkisinin denetimini yaparken, nasıl idarenin yerine geçip karar tesis etmiyorsa; haklı beklenti davalarında da böyle bir

---

başka bir ad altında, başka bir hukuki mekanizma ile esasa yönelik koruma sağlamayı tercih etmiştir", **MURCOTT**, p. 3140.

⁴⁴⁰ **EVERSLEY**, p. 334; Mahkeme anayasal sebeplerden ötürü esas itibariyle siyasi eylem üzerinde karar vermemek için özel bir dikkat göstermelidir, **BROWN QC, Paul**, "Legitimate Expectation, Consultation & Fairness in Planning Law", 2013, p. 21.

⁴⁴¹ **SCHÖNBERG**, p. 112; **POTESTÀ**, p. 96; "Aşırı yargı müdahalesi [*undue judicial interference*]" esasen bu dengeleme süreci tarafından belirleneceğinden, "adalet-hakkaniyet [*fairness*]" denge içinde tartışılacak tek unsur olarak bırakılmıştır, **KLAAREN**, p. 163.

tetkik yapılacaktır. Yargı, idari kararı baştan değerlendirip karar vermeyecektir⁴⁴². Diğer taraftan yargının kanunların uygulamada nasıl çalışması gerektiğini belirlemede bir rolü olmalıdır. Ayrıca kamu yararı ile bireysel yarar arasındaki dengeyi ve idarenin yetkisini kötüye kullanıp kullanmadığını denetleme görevi bulunan yargının haklı beklenti uyumsuzluklarına bakması kuvvetler ayrılığı ilkesine aykırılık teşkil etmemektedir⁴⁴³. Sonuç olarak; kuvvetler ayrılığı ilkesinin ihlal edileceğine dayanarak eleştiri getiren yazarların, hukuk devleti ilkesinin de bir parçasını oluşturan istikrar ve öngörülebilirliğin tesis edilmesi gerektiğini gözden kaçırdıklarını ifade edebiliriz⁴⁴⁴.

d. Korumanın İmtiyaz Sayılması

CRAIG, haklı beklentileri "haklar ile imtiyazlar arası ikilemin yeniden canlandırılması" olarak görmektedir. Özellikle bir çıkar ya da müspet bir işlemin yapılmasının haklı beklenti ile korunmasının sağlanmasının bir "imtiyaz-ayrıcılık [*privilege*]" doğurabileceğini belirtmektedir⁴⁴⁵. Yazara göre haklı beklentinin bir ayrıcalığa dönüşmesini sağlayacak mahkeme kararlarının hakkaniyetsizliğe yol açacağı kesindir⁴⁴⁶.

⁴⁴² CRAIG, Paul - SCHÖNBERG, Søren, "Substantive Legitimate Expectations After Coughlan", Public Law, Winter 2000, pp. 684-699; Haklı beklentinin şekli açıdan korunmasının kuvvetler ayrılığı ilkesine bir müdahalesi yoktur, DALY, p. 13.

⁴⁴³ AZIZ - SIONG, p. 156-157; Steyn ve Tay J'e göre de haklı beklentinin korunması kuvvetler ayrılığı ilkesine aykırı değildir, STEYN, p. 247-248; "Chiu Teng @ Kallang Pte Ltd v. Singapore Land Authority", [2013], SGHC. 262, akt. CHEN, p. 239, fn. 12.

⁴⁴⁴ SCHMITT, s. 125; ERDOĞAN, s. 114; GÜNDAY, s. 45; ARSLAN, s. 24; ALTINDAĞ, s. 75; THOMAS, p. 44-45; TEN BERGE - WIDDERSHOVEN, p. 433; KABOĞLU, Anayasa Hukuku Dersleri, s. 21.

⁴⁴⁵ FORSYTH, "The Provenance and Protection of Legitimate Expectations", p. 246; Hak ve imtiyaz arasındaki ayırım Güney Afrika hukukunda da bulunmakla birlikte haklı beklentinin temelini var olan bir hakka dayanmaması bu itirazın yersiz olmasına sebebiyet vermektedir, ROBERTSON, p. 161; "Adil davranma görevi duruşma merceğini 'hak'dan ziyade bir 'imtiyaz'ın söz konusu olduğu durumlara da genişletmiştir", KNIGHT, p. 17; Yargının haklar ve ayrıcalıklar arasındaki ayrımı kaldırmasına izin verilebilir, JOHNSON, p. 42.

⁴⁴⁶ CRAIG, Administrative Law, p. 652; "Baldwin v. Ridge", İngiliz idare hukukunun hak ve imtiyaz ayrımcılığını ortadan kaldıran ve bu noktada mahkemelerin yargı denetiminin önemli bir yetkisini kullanmasını büyük ölçüde engelleyen dönüm noktası kararıdır, KLAAREN, p. 153, fn. 23.

Haklı beklentiyi sebepsiz ve salt bir imtiyaz ya da ayrıcalık olarak düşünmemek gerekir. Nitekim haklı beklentisi bulunan kişiye özel bir ayrıcalık tanındığı doğrudur. Ancak bu ayrıcalık için de bazı şartlar gerekir⁴⁴⁷:

- i. Bireyin kendisi tarafından veya kendisinin aleyhine öne sürülebilecek hakları ve yükümlülükleri değiştirmiş, ya da
- ii. Birey bazı ayrıcalıklardan veya menfaatlerden mahrum bırakılmış olmalıdır. Bunlar ya,
  - a. Onun geçmişte idari makamca faydalanmasına izin verilen ve bunların kendisinden geri alınmasına gerekçe teşkil eden makul nedenlerin kendisine bildirilmesi ve kendisinin bunlara karşı görüş bildirmesi fırsatının verilmesine kadar haklı olarak yararlanmaya devam etmeyi bekleyebileceği ayrıcalık ve menfaatlerdir, ya da
  - b. İdari makamın kendisine, uygulamanın devamına gerekçe teşkil edecek nedenleri arz etme fırsatı verilmeden geri alınamayacağı taahhüt edilmiş olan ayrıcalık ve menfaatlerdir.

Diğer taraftan, idare hukukunun statü hukuku olması özelliğinin bir yansıması olarak aynı statüde bulunanlara aynı hükümlerin uygulanması gerekir. Ancak idare hukukuna hâkim olan başka ilkeler de bulunmaktadır. Bu açıdan eşitlik ilkesi hem anayasal hem de idareye hâkim olan bir diğer ilkedir.

İdare hukukunun statüler özelliği ve anayasal temele sahip eşitlik ilkesinin birlikte değerlendirilmesi sonucunda aynı statüde bulunanlara aynı hükümlerin uygulanması gerekmele birlikte, aynı statü içinde farklı durumlara ilişkin bir düzenlemeye gidilmesi ayrıcalık değil olsa olsa eşitlik ilkesinin bir tezahürüdür.

---

⁴⁴⁷ **SRIVASTAVA**, p. 4; "...doğal adalet kuralları, bir bireyin sadece mevcut hak ve menfaatlerini korumakta, bu hak ve menfaatlerin zedelenebileceği bir kararda anayasal bir güç karşısında bireye söz hakkı tanınması öngörülmekteydi. İdare hukukunda haklı beklentiler kavramının ortaya çıkması, öngörülen korumanın çerçevesini genişletmiştir. Öyle ki mevcut olanlar kadar müstakbel hak, menfaat, imtiyaz ve avantajlar da doğal adalet alanına girebilmektedir", **FLANAGAN**, p. 284.

İdare hukukunda haklı beklentilerin korunması çoğu kez geçiş hükümleriyle sağlanabilir. Her ne kadar geçiş hükümleri uygulama açısından zorluk çıkarsa da, haklı beklentilerin tanınmasının bu zorlukları daha geniş ölçekte artırması muhtemel olmayıp, geçiş hükümlerinin zorluğu konusundaki düşüncelerin abartılı olduğu ifade edilebilir⁴⁴⁸.

e. İdarenin Düzenleme Yapma Yetkisinin Daralması

İngiliz hâkimi LAWS J. tarafından "Richmond" davasında⁴⁴⁹ esasa ilişkin haklı beklentinin, yargı organlarına kamu yararını belirleme gücü tanıyacağı ve bunun idarenin düzenleme yetkisine haksız müdahale içereceği ifade edilmiştir⁴⁵⁰. NEILL L.J. istisnai durumlarda, ilkenin birincil veya ikincil mevzuatı geçersiz kılmak için yürürlüğe sokulmuş olabileceği üzerine olan şüphelerini ifade ederken⁴⁵¹, RAITIO bireysel işlemlerin aşılarak genel düzenleyici işlemlerde haklı beklentinin mutlak olarak savunulmasının, idarenin düzenleme yetkisini kısıtlayabileceğini vurgulamıştır⁴⁵².

⁴⁴⁸ **SCHÖNBERG**, p. 18; **KNIGHT**, p. 144; Laubscher, idari görev ifa eden kamu görevlisinin, idari işlevin yerine getirilmesinin bir kişinin var olan haklarını etkilememesi durumunda doğal adalet ilkelerine uymasının gerekli olmadığını savunmuştur, akt. **KLAAREN**, p. 168-169; Bu görüş beklentinin bir hak olarak telakki edilmemesinden kaynaklanmaktadır.

⁴⁴⁹ "R. v. Secretary of State for Transport, ex parte Richmond upon Thame LBC", [1994], 1 WLR. 74, akt. **SCHÖNBERG**, p. 111, fn. 24; **THOMAS**, p. 58, fn. 101; **CRAIG**, Administrative Law, p. 625, fn. 61; **ELIAS-ROBERTS**, p. 145, fn. 8; **SNODGRASS**, p. 32, fn. 145; **POTESTÀ**, p. 96, fn. 46; **HUGHES**, p. 6-7.

⁴⁵⁰ **ROBERTS**, p. 113; **ALTINDAĞ**, s. 16; "Takdir yetkisinin engellenemezliği doktrini, idarenin herhangi bir durumda özgürce politikalarını değiştirmesini öngörürken, haklı beklentilerin bir kamu kurumunu daha önceki bir politikasına riayet etmeye mecbur kılması ile bu iki doktrin arasında bir çatışma yaşanmaktadır...Bu halde gerçekten bir çatışma mevcut mudur, yoksa bu iki doktrin arasında bir uzlaşma sağlamak mümkün müdür? Görünüşe göre cevap, mahkemeleri tüm adli inceleme taleplerinde yönlendiren değerler olan; meşruiyet, esneklik ve hukuki güvencilerde yatar. İki doktrinin tezat olmadığını savunan Chris Hilson engellememe doktrininin meşruiyet ve esneklik değerleri ile alakalı olduğunu, yeni politikanın, eski politikadan kaynaklanan haklı beklentiler ışığında esnekçe uygulanmasının hukuki güvenlik değerini tamamladığını ve bunun haklı beklentinin bizzat özü olduğunu söyler. Bu açıdan bakıldığında mesele idarenin önceki bir politikaya bağlanması veya bağlanmaması değil, yeni politikanın esnek uygulanıp uygulanmadığıdır. Eğer öyleyse haklı beklentiler, herhangi yeni bir durum karşısında, yetki kullanımları ile eş zamanlı olarak korunabilir", **LEYLAND - ANTHONY**, p. 382.

⁴⁵¹ "R. v. Secretary of State for the Environment, ex parte National and Local Government Officers Association", [1993], 5 ALR. 785, 804, akt. **THOMAS**, p. 62, fn. 111.

⁴⁵² **RAITIO, Juha**, "Legal Certainty Non-Retroactivity and Periods of Limitation in EU Law", *Legisprudence*, Vol. 2, No. 1, 2008, p. 3-4'ten akt. **KÖKÜSARI**, s. 161; Köküsar bu durumu

Bu iddia ve itirazlar yersizdir. Şöyle ki, haklı beklenti teorisinde bireylerin idarenin düzenleme yetkisine müdahalesi söz konusu olmamaktadır. Bireyler düzenleyici işlemlerin değişmeden muhafaza edilmesinden ziyade, yürürlükteki hükümler çevresinde idareye olan güvenlerinin ve kendi lehlerine olan durumun korunmasını talep etmektedir⁴⁵³.

İlk elden (asli) düzenleme yetkisi yasama organına ait bir yetki iken idarenin düzenleme yetkisi ikincil (tali) niteliktedir⁴⁵⁴. Tali nitelikte olan idarenin düzenleme yetkisinin genel ve olağan olduğu kabul edilmektedir⁴⁵⁵. İdare kanunla çizilen sınırlara riayet etmek şartıyla yürürlükte bulunan düzenlemeleri her zaman maddi âlemden kaldırabilir, değiştirebilir, düzeltebilir⁴⁵⁶. Ancak hukuki statü içindeki bireylerin durumlarında değişiklik yapma yetki ve ayrıcalığına sahip olan idarenin, bu yetkisini kanunla belirlenen şekil ve koşullara uygun bir biçimde kullanması gerekir. Nitekim idarenin işlem ve eylemlerinin hukuk kuralları çerçevesinde ifası Anayasada yer alan hukuk devleti ilkesinin doğal bir sonucudur⁴⁵⁷. İdari makamların anayasal sınırlar dâhilinde hareket etmek koşuluyla hukuk devleti ve

---

aynı yerde şu örnekle somutlaştırmaktadır: Emeklilik yaşının 60'ta 65'e yükselten bir düzenlemenin yürürlüğe girmesinden önce, mevcut düzenlemeye göre emekli olanların kazanılmış hakları bulunmasından dolayı emeklilerden yeni düzenlemeye göre kalan süreyi tamamlamaları istenemez. Ancak yazar birkaç yıl içinde emekli olmayı düşünenlerin eski düzenlemeye tabi olma isteklerinin haklı beklenti olarak kabul edilip edilemeyeceği sorusunu "fayda-maliyet görüşü" çerçevesinde olumsuz olarak yanıtlamaktadır.

⁴⁵³ **CRAIG**, "A Conceptual Analysis", p. 88; **CALMES - TRUCHET**, p. 178'den akt. **OĞURLU**, s. 153; Parker LJ'nin hüküm koyan ve politika değişikliğini engellemeyen yaklaşımı tavsiye etmektedir ki, bu yaklaşım; sadece yeni politikaların uygulanmasının geçmiş politikadaki birey merkezli beklentilerin kamu çıkarlarına uygun olup olmadığını dikkate alan ve kamu yararını mümkün olduğunca bireysel yarardan üstün tutan bir davranışın sergilenmesidir, akt. **PATERSON**, p. 77.

⁴⁵⁴ **TANÖR - YÜZBAŞIOĞLU**, s. 352; **OĞURLU**, s. 145.

⁴⁵⁵ **VICUÑA**, p. 41; **GÜNDAY**, s. 226; **OĞURLU**, s. 145.

⁴⁵⁶ **BAMFORTH**, p. 202; **TOLON, Kemal Doğu**, "İptal ve Tam Yargı Davalarında Kazanılmış Hak", İdare Hukuku ve İdari Yargı ile İlgili İncelemeler III, Ankara, 1980, s. 178; **OĞURLU**, s. 145-146; **SCHÖNBERG**, p. 119; **YILDIRIM - YASİN - KAMAN - ÖZDEMİR - ÜSTÜN - OKAY TEKİNSOY**, s. 463-464; Bireylerin genel düzenleyici işlemin sürekli olarak değişmeden kalacağına ilişkin bir güveni elbette haklı beklentiye sebep olamaz, **TRAIN**, p. 239'dan akt. **ÖZCAN**, s. 106.

⁴⁵⁷ Danıştay 9. Dairesi, T. 16.06.2014, E. 2014/4977, K. 2014/4573, www.sinerji mevzuat.com.tr, e.t. 10.10.2015; **YILDIRIM - YASİN - KAMAN - ÖZDEMİR - ÜSTÜN - OKAY TEKİNSOY**, s. 464.

kamu yararının yanı sıra adalet ve hakkaniyete göre karar vermesi gerekir⁴⁵⁸. Başka bir ifadeyle; idarenin düzenleme yapma yetkisinin doğal sınırını, işlemin tesis edilmesinden önce, tesisi sırasında ve sonrasında hukuk devletinin unsurlarından olan hukuki belirlilik ve hukuk güvenlik ilkesine saygı göstermek oluşturmaktadır⁴⁵⁹.

f. Kamu Hizmetlerinde Uyarılama ve Değişkenlik İlkesinin Kısıtlanması

Kamu hizmetinin kurulmasından sonra değişen toplumsal ihtiyaçlar ve gelişen teknoloji, teknik ve kültürel değişimler, kamu hizmetlerinin sunumunda da bir değişikliğe gidilmesini öngörür⁴⁶⁰. Başka bir ifadeyle, kamu hizmetlerinin ifası için yapılan sözleşmelerin zamanla yeni ihtiyaçları karşılayacak biçimde değiştirilmesi ve bu uyarlamaya sözleşmecinin riayet etme zorunluluğu kamu hizmetine hâkim olan uyarılama ve değişkenlik ilkesinin bir sonucudur⁴⁶¹.

⁴⁵⁸ OĞURLU, s. 146.

⁴⁵⁹ OĞURLU, s. 172; YILDIRIM - YASİN - KAMAN - ÖZDEMİR - ÜSTÜN - OKAY TEKİNSOY, s. 464; Haklı beklentinin korunduğu hukuk sistemlerinde idarenin düzenleme yetkisi üzerinde olumsuz bir etkinin bulunmadığı özellikle Avrupa Birliği makamlarının serbestçe düzenleme yapabildiği ifade edilmektedir, ALTINDAĞ, s. 39; "Hukuki kesinlik kesin bir değer değildir. İdare hukukunda, bir kamu otoritesinin en büyük görevi, bu alandaki düşüncelerimizin çoğunun altında yatan faydacı öncüllerimizi temsil eden yetkilerini kamu yararına kullanmaktır. Kaçınılmaz olarak, daha geniş bir kamu yararı bir vatandaşın beklentisinin uygulanmasıyla çatışabilir. Bu bazı durumlarda, beklentiler için maddi koruma sağlanamayacağını gösterir...Bununla birlikte,...kanunilik ve hukuki kesinlik ilkeleri olarak iki hukuki değer bulunduğunun farkına varmak önemlidir...Sorunun ilk değerlendirmesinde hukuki kesinlik değerinin bir önemi olduğu kabul edildikten sonra, tek değer yukarıda açıklanan anlamda kanunilik olduğu takdirde var olan hukuk kuralı belirgin şekilde farklı görünür. Tehlike altındaki iki değer bulunduğunun farkına varılması, maddi haklı beklentilerin herhangi bir doktrini reddinin artık makul olmadığı anlamına gelir...İlgili hukuki kural, her iki değeri dengeleme yaklaşımını taşımalıdır", McGILVRAY, p. 30.

⁴⁶⁰ CHEN, p. 240; PANDYA, "Legitimate Expectations in English Law", p. 175; AKYILMAZ - SEZGİNER - KAYA, s. 552; ÇAĞLAYAN, İdare Hukuku Dersleri, s. 248; ÖZCAN, s. 3; PANDYA - MOODY, p. 103.

⁴⁶¹ ÇAĞLAYAN, İdare Hukuku Dersleri, s. 248; İdareye takdir yetkisi verilmesinin sebeplerinden biri kamu hizmetlerinin değişen şartlara uyarlanabilmesini sağlamaktır, GÜNDAY, s. 335; Sözleşmeyle ilgili taahhütlerin tek taraflı olarak değiştirilmesi, politik durumlar veya genel yasal güvencelere kıyasla daha fazla incelemeye tabi tutulması gerekir, ICSID, "Continental Casualty Company v. Argentine Republic", [05.09.2008], Cs. ARB/03/9, akt. POTESTÀ, p. 101, fn. 78; Mahkeme, güvenilen belirli sözleşme hükmünün, yürütmenin belirli bir davranış biçimini izlemesi için bir vaat oluşturup oluşturmadığı ve davacının böyle bir söze güvenip güvenmeyeceği sorularına cevap aramalıdır, PATEL, Sanjay, "Founding

Kamu hizmetlerinin yeni durumlara uyarlanması ve bu uyarlamada bireyin haklı beklentisinin karşılanması sorunu, öncelikle yasama organında başlar. Kanunların bireylerin faaliyetlerini planlamalarını sağlayacak ölçüde kesinliğinin ve sürekliliğinin bulunmasının yanında ayrıca toplumun yeni ihtiyaçlarına da karşılık verecek düzeyde olması, başka bir ifadeyle statik olmaması gerekir⁴⁶².

Bu açıdan haklı beklentinin amaçlarından birinin "hukuk kurallarında, uyarlama ilkesinin de etkisiyle yapılması gereken değişiklikler karşısında, ilgililerin hak ve menfaatleri bakımından duyarlılık göstererek, hem gerekli değişikliklerin yapılmasını sağlamak, hem de kendilerinde önceki düzenlemenin devamı konusunda beklenti yaratılan kişilerin bu ani, öngörülmeven değişikliklerden olağan dışı bir şekilde olumsuz etkilenmelerini önlemek" olduğu ifade edilebilir⁴⁶³.

WEERAMANTRY hukuk kurallarının esnek olması gerektiğinin yanı sıra devamlı da olması gerektiğini şu şekilde izah etmiştir⁴⁶⁴:

"Eğer kendi içinde, yasal düzenin değişime uyum sağlayabilmesi için bir sistem barındırmıyorsa, hiçbir yasal düzen mükemmelliğe ulaşamaz. Toplumlar sürekli değişim halindedir; yeni durumlar gün yüzüne çıktıkça davranışlar ve ahlaki standartlar da değişiklik gösterir. Eğer yasal düzen donuk ve değiştirilemez bir şekilde kalırsa er ya da geç düzen ve toplumun ihtiyaçları arasında bir uçurum oluşacaktır...Esneklikten yoksun olan bir yasal düzen, gelecek yıllarda uygulanamaz olduğu fark edilirse bertaraf

---

Legitimate Expectations on Unincorporated Treaties", *Judicial Review*, 2010, Vol. 15, No. 1, p. 75.

⁴⁶² **TEN BERGE - WIDDERSHOVEN**, p. 421; **BAMFORTH**, p. 202-203; **DALY**, p. 11; Kamu politikasındaki değişikliklerin aşırı derecede özgür olmasına izin vermek hatalıdır, **ORSI**, p. 389; "Ancak; idari makamlar, toplum değişikliklerine ayak uydurabilme esnekliğine sahip değilse hedeflerine ulaşamayabilir, vazifelerini muktedir ve etkili bir biçimde yerine getiremeyebilirler. Bu, işlerini geçerli yasaları baz alarak planlanmış kişilerin çıkarlarına ters düşecek olsa bile idari makamlar geleceğin ihtiyaçlarını karşılayabilmek adına yürürlükte olan yasaları düzenleyebilme ve yeni yasalar çıkartabilme yetkisine sahip olmalıdır. Bundan dolayıdır ki aynı anda hem kesinlik teminatının hem de esnekliğin idari makamların tutumunda çelişkiye neden olacağı kaçınılmazdır", **TALAGALA**, p. 2.

⁴⁶³ **BÜLBÜL**, s. 43.

⁴⁶⁴ **WEERAMANTRY, C.G.**, *An Invitation to the Law*, New Delhi: Lawman, 1998, p. 139, akt. **TALAGALA**, p. 2.

edilme riskiyle karşı karşıya kalacaktır. Diğer taraftan, esneklikle beraber yasal düzen, genişleyerek yeni ihtiyaçları karşılayabilecek duruma gelip devamlılığını sağlayabilir".

"Glenkerrin Homes v. Dun Laoghaire Rathdown County Council" kararında Hindistan Yüksek mahkemesi şu içtihatla bulunmuştur⁴⁶⁵.

"Yürütme politikayı değiştirmek için anayasal bir haktan yararlanır...Hangi politikalar benimsenirse benimsensin sadece genel gereksinime tabi konu, onların tanımlanan yasal rolüyle tutarlı olmalıdır. Bu nedenle, bir politikanın değiştirilmeyeceği yönünde haklı bir beklentinin ortaya çıkmaması gerekir".

Yasama organı gibi idare de işlem tesis ederken gelecekte karşılaşılabilecek sorunları göz önünde tutmalıdır. Kamu hizmetinin verimli ve devamlı bir şekilde ifası için hizmet sunumunda gelecekte ortaya çıkacak olan muhtemel sorunların çözümüne ilişkin, idarenin eksik kalması, bir hizmet kusuru oluşturur. Ancak hizmet kusuru kamu hizmetinde değişikliğe gidilmesinin önünde bir engel değildir. Hizmet kusuru bulunan bir işlemde menfaat sağlayan bireyin bu kararın devam edeceğine ilişkin beklentisi, hizmetin uyarlanması gerekliliğini bertaraf edemez.

Kamu hizmetlerinde uyarılma ve değişkenlik ilkesinin kazanılmış haklar istisna tutularak her zaman idareye tek taraflı bir değişiklik yapma yetkisini

⁴⁶⁵ "Glenkerrin Homes v. Dun Laoghaire Rathdown County Council", [2007], IEHC. 298, akt. **NIGAR - URMI**, p. 4; "Köstek olmama (engellememe) argümanının ikna ediciliği abartılmaktadır. Elbette politikaların geliştirilmesine izin verilmelidir. Bu bakımdan bunların engellenmemesi gerektiğini söylemek doğrudur. Bu yüzden, daha önceki politikalarla elde edilen tecrübeler veya yeni teknolojik gelişmeler gibi farklı nedenlerle farklılık arz edebilecek idari politikalar kemikleştirilmemelidir. Bununla beraber "kösteklememe" konusu makul sınırlarda tutulmalıdır. Belli bir şahsa bir beyanda bulunulduğunda veya belli bir alanda izlenecek politika yayınlanmış ve buna itibar edilmişse, kamu kurumu bu beyana veya yayınlanmış politikaya riayet etmeye mecbur kılınmalıdır. Bu durum onun gelecekte genel politikasını değiştirmesine engel teşkil etmez. Ancak önceliği olan kamu yararı gerektirmedikçe onun yaptığı beyan veya önceki politikasından dönmeye izin verilmemelidir. Kamu yararının gerektirdiği durumlarda bunlardan dönmeye gerekirse bunu ancak ilgili kişi ile bir oturum yaparak gerçekleştirebilir", **CRAIG**, "A Conceptual Analysis", p. 86-87.

tanınması düşüncesi yerindedir⁴⁶⁶. Ancak bu görüşe haklı beklentinin korunmasının da ilave edilmesi gerekir. "Hughes" kararında, politikada değişiklik yapma özgürlüğünün, anayasadan kaynaklandığını ve mevcut politikanın haklı beklenti ile kemikleşip aşırı derecede engelleneceği iddia edilmiştir. Ancak mahkeme yeni düzenleyici işlemle politika değişikliğini açıkladığında, daha önceki düzenleyici işlemle yaratılan beklentilerin tahrip edileceği ve yeni beklentilerle değiştirileceği kabul edilmiştir. "Bireyler beklentilerin değişikliğe maruz olmasından haberdar olmalıdır [*individual must be aware that expectations*]" ilkesinin altında yatan düşünce bu davada ortaya çıkmıştır. Bu aynı zamanda iyi idare ilkesinin de bir gereğidir⁴⁶⁷.

"Kamu hizmetlerinin değişen şartlara uyarlanması [*clausula rebus sic stantibus*]" ilkesi ile "hukuki belirlilik [*legal certainty*]" ilkesi birbiri ile çatışan ilkelerdir⁴⁶⁸. Baskın kamu yararı, çatışan bu ilkeler arasında hangisinin tercih edileceğinin anahtarıdır.

⁴⁶⁶ CAĞLAYAN, İdare Hukuku Dersleri, s. 248; "Politikada veya kamu yararında bir değişiklik olduğunda, durum bir kuralla veya yasayla değiştirilir, hiç bir haklı beklentisi ortaya çıkamaz", MUZAFAR, p. 127; "Haklı beklenti ilkesi bireyi; hükümet, politika ya da kanun değişikliklerinden korumaz", PANDYA - MOODY, p. 95; "Amaç, hukuk kurallarında, uyarlanma ilkesinin de etkisiyle yapılması gereken değişiklikler karşısında, ilgililerin hak ve menfaatleri bakımından duyarlılık göstererek hem gerekli değişikliklerin yapılmasını sağlamak, hem de kendilerinde önceki düzenlemelerin devamı konusunda beklenti yaratılan kişilerin, öngörülemeyen değişikliklerden dolayı olumsuz etkilenmelerini önlemektir", YAVUZDOĞAN, Seçkin, "Danıştay'ın Naklen Atamalarda "Aile Birliğinin Korunması Amacıyla Eş Durumunun Gözetilmesi" İlkesine Yaklaşımı", TBBĐ., S. 115, 2014, s. 202-203.

⁴⁶⁷ "Hughes v. Department of Health and Social Security", [1985], AC. 776, akt. ORSI, p. 389, fn. 7; THOMAS, p. 56, fn. 84; FLANAGAN, p. 285; CRAIG, Administrative Law, p. 617, fn. 18; PANDYA, "Legitimate Expectations in English Law", p. 175; ISLAM, p. 74; Politikanın kemikleşmemesi iyi idarenin bir gereğidir, DALY, p. 12; Bu davada Lord Diplock, "idari politikalar değişen koşullarla değişim gösterebilir... İdari politikada bir değişim vuku bulduğunda ve bu, muhataplara bir genelge ile tebliğ edildiğinde...kendilerinde herhangi bir eski genelgeye dayanarak husule gelmiş olabilecek makul beklenti, yeni genelgede ilan edilen idari politika temelinde husule gelen makul beklentiler tarafından tahrip edilir ve yerini bunlara bırakır" şeklinde düşüncesini açıklamıştır, AHMED - PERRY, p. 82; THOMAS, "The Relationship Between English and European Community Administrative Law", p. 269.

⁴⁶⁸ OĞURLU, s. 275; İdarenin kamu hizmetlerinde ifasında kaliteyi arttırmak için başvurduğu değişiklikler, kişilerin hak ve beklentilerinin dikkate alınmamasını gerektirmez, ALTINDAĞ, s. 1; AZİZ - SİONG, p. 153; Başka bir çatışma bireysel yarar ile kamu yararı arasındadır. Kaçınılmaz olarak, daha geniş bir kamu yararı bir bireyin beklentileri uygulanması ile çatışabilir. Ancak buna rağmen kamu kurumları inandıklarına göre politika geliştirmede serbest olmalıdır, STEELE, p. 301.

Bu sorunun çözümü için haklı beklenti sahibinin çıkarı ile kamu çıkarlarının karşılaştırılması gerekir. Bu karşılaştırma aynı zamanda dengelemeyi de içerir⁴⁶⁹. Kamu hizmetlerinin uyarlanması için ihdas edilecek idarenin yeni kuralından üçüncü kişilerin elde edeceği menfaat, haklı beklenti sahibinin çıkarından daha baskın olması durumunda haklı beklenti maddi açıdan korunmaz. Ancak bu durumlarda tazminatla haklı beklentinin telafi edici koruması sağlanmalıdır. Bu gerekçelerle haklı beklentinin korunması, kamu hizmetinde uyarlama ve değişkenlik ilkesinin uygulanmasının önünde bir engel değildir.

g. Dava ve İdari İş Yükünün Artması

ANSELL'e göre haklı beklentinin korunmasının getireceği bir başka sorun; "kasıtlı [*intentional*]" ve "umursamaz davranışlarla [*reckless misconduct*]" hükümet işlemlerinin yargısal denetimi için yapılan başvuruların dava iş yükünü arttıracaktır⁴⁷⁰. Bu görüş destekçileri, iş yükünde artmanın mahkeme kararlarının neticelenmesinde gecikme yaşanmasına yol açacağını belirtmektedir⁴⁷¹.

Bu itiraza katılmak mümkün değildir. Haklı beklentinin kabulü ilk etapta dava iş yükünü arttırabilir. Ancak belirli bir süre geçtikten sonra idari makamların haklı beklentinin korunması hususunda hassasiyetinin artması, İngiltere ve Avrupa Birliğinde olduğu gibi daha sonradan haklı beklenti uyuşmazlıklarının azalmasını sağlayacaktır⁴⁷².

⁴⁶⁹ TEN BERGE - WIDDERSHOVEN, p. 421; MACPHERSON, p. 21; SALEHIFAR, p. 25; Uyarlama ilkesi ile haklı beklentilerin korunması arasındaki denge, kamu yararı ile bireysel yararın karşılaştırılması sonucu belirlenir, KÖKÜSARI, s. 162; En tedbirli kamu idaresi dahi bireylere zarar verecek veya onları kötü anlamda etkileyecek politika değişikliklerinden onları tamamen koruyamaz. İdare, bazı sonuçlar bireylere zarar verecek olsa bile kamu yararına değişiklik yapabilmelidir. Bireysel zarar ile daha geniş kapsamlı kamu yararı arasında adil bir dengenin de bulunması gerekir, SCHÖNBERG, p. 11.

⁴⁷⁰ ANSELL, Fred, "Unauthorised Conduct of Government Agents: A Restrictive Rule of Equitable Estoppel Against the Government", University of Chicago Law Review, Vol. 53, Iss. 3, p. 1045.

⁴⁷¹ SCHÖNBERG, p. 20.

⁴⁷² SCHÖNBERG, p. 22; Ayrıca haklı beklenti ile kamu hukuku ve özel hukuk arasındaki ayrımın sınırlanacağı yönünde küçük bir itiraz olsa da bu itirazın yersiz olduğu ifade edilmiştir, KLAAREN, p. 169-170; Nitekim nasıl ki kazanılmış hakkın korunması her iki hukuk alanında uygulanıyorsa benzer şekilde haklı beklenti ilkesi de uygulanabilir. Bu duruma ilaveten özel hukuk ve kamu hukuku arasındaki farkın azalmasından ziyade idarenin hukuk devletine olan bağlılık ve saygısının artması daha önemlidir.

Diğer taraftan iş yükünün azaltılması için menfaat veya hakları zedelenen bireylerin taleplerini görmezden gelmek hukuk devleti ilkesinden vazgeçmek demektir. Anayasamızın "Yargı Yolu" başlıklı 125. maddesine göre, "idarenin her türlü eylem ve işlemlerine karşı yargı yolu açıktır". Ayrıca anayasal veya yasal bir düzenleme yapılmadığı müddetçe idari tasarrufların yargı mercilerin önüne taşınması gerekir. Bu itirazı haklı görmek, iş yükünün azaltılması için yargı önüne yoğun bir şekilde taşınan konularda da aynı görüşün benimsenmesine yol açar ki yasama kısıntılarının bile eleştiri konusu yapıldığı sistemlerde bu durum kabul edilemez.

Dava iş yükünden ziyade, haklı beklentinin şekli açıdan korunmasının idari makamların karar alma süreçlerini yavaşlatacağı söylenebilir. Başka bir ifadeyle, haklı beklentinin şekli koruması idari işlevi daha da hantal hale getirerek hizmetlerin ifasını geciktirebilir. Ancak haklı beklentinin şekli koruması karar alma sürecine katılan bireylerin idarenin tasarrufunu kabullenmelerini kolaylaştırır. İdari işlemin hukuka uygun olduğu hususunda belirli bir tatmine ulaşan bireyin, bu işleme dava açma olasılığı asgari bir seviyeye iner. Bu durum da işlemeye başlamış olan kamu hizmetinin yargı organının müdahalesi sonunda kesilmesini, durmasını engeller ve dolayısıyla kamu hizmetinin sunumundaki yavaşlama kabul edilebilir bir ölçüde minimize edilir.

Haklı beklentinin şekli açıdan korunmasının bireylerden idareye gelen taleplerin artmasına sebep olacağı da bir başka eleştiridir⁴⁷³. İdarenin sınırlı kaynaklarının bulunması her ne kadar iş yükünü arttıracak olsa da haklı beklenti ile idarenin hukuka uygun davranması kolaylaşır⁴⁷⁴. Ayrıca çağdaş idare hukukunun gereklerinden biri de vatandaşlarını aydınlatma yükümlülüğüdür.

---

⁴⁷³ RICHARDSON, G. - SUNKIN, M., "Judicial Review: Questions of Impact", Public Law, 1996, p. 79.

⁴⁷⁴ SCHØNBERG, p. 156-157.

ğ. Belirsizliğin ve Karışıklığın Ortaya Çıkması

POOLE, zorlayıcı bir mekanizma olan haklı beklentinin kabulünü, "belirsizlik [*uncertainty*]" ve "karışıklık [*confusion*]" içinde olan eski şikâyetlerin yeniden canlanmasına sebebiyet vereceği gerekçesiyle eleştirmektedir⁴⁷⁵.

Bu görüş KNIGHT tarafından da desteklenmektedir. Yazar özellikle esas açıdan haklı beklentinin korunmasının makul beklenti, haklı beklenti, yetkinin kötüye kullanılması gibi belirsiz kavram ve standartların hukuk literatürüne girmesine ve karışıklığın çıkacak olmasına vurgu yapmaktadır. Ayrıca bu belirsiz kavramlarla yargının diğer organlara müdahalesine zemin hazırlanabileceği ifade edilmiştir⁴⁷⁶. Haklı beklentinin reddedilmesine ilişkin bu görüşler, CRAIG ve SCHÖNBERG tarafından eleştirilmektedir. Makul ya da haklı gerekçelerin, doğaları gereği gizlice öngörülemezliği ve belirsizliği hukukun içine sızdıran belirsiz ölçütler olduğu savı, kavramsal yenilenmenin kaçınılmaz surette ve zamanla mahkemeler tarafından somut ölçütlerle içeriğinin doldurulup belirli hale getirileceği yönünden yerinde görülmemektedir⁴⁷⁷.

Hukuk devleti gelişim ve değişime açık bir devlet biçimidir. Sosyal, teknik, kültürel, teknolojik gelişim ve değişimlere hukuk kurallarının adapte olabilmesi zorunlu bir ihtiyaçtır. Yeni bir konunun hukuk literatüründe tartışılması elbette ki ilk başlarda belirli karışıklıkların, görüş farklılıklarının ve belirsizliklerin yaşanmasına sebebiyet verir. Ancak bu karışıklık ve belirsizlikler zamanla kaybolur ve hukuki bir zemine kavuşur. Nitekim karışıklık ve belirsizliğe sebep olunacak diye toplum ihtiyaçlarına, bireylerin istek ve taleplerine ve karşılaşılan sorunların çözümü için yeni yöntemler geliştirilmesine engel olamaz, olmamalıdır.

---

⁴⁷⁵ POOLE, p. 432.

⁴⁷⁶ KNIGHT, p. 143; İdari tasarrufun yargı kontrolü aracılığıyla oluşturduğu potansiyel belirsizlik sebebiyle, haklı beklenti ilkesinin kabulünün reddi için cılız da olsa ikna edici bir sebeptir, SCHÖNBERG, p. 23.

⁴⁷⁷ CRAIG, p. 646; SCHÖNBERG, p. 17-18; Schönberg belirsiz kavramların yöneticileri karar alma hususunda karamsarlığa düşüreceğini de ifade etmektedir, SCHÖNBERG, p. 20.

h. Soğutma Etkisi

Haklı beklenti meydana gelme sebepleri arasında "idarenin yanıltıcı beyanları" ile "idarenin verdiği taahhüt, teminat veya sözden dönmesi" durumları bulunmaktadır. Kamu görevlileri tarafından yapılan resmi ya da gayriresmi beyanlar ile taahhüt ve tavsiyeler sonucunda ortaya çıkan haklı beklentilerden kaynaklanan zararların tazmini sonucunda kamu görevlisine rücu edilmesi mümkün olabilir. Bu sorumluluk hissiyatı kamu görevlilerinin teminat içerikli beyanlardan kaçınmalarına ve daha az bilgilendirici beyanlarda bulunmalarına sebebiyet verebilir. Bu çekingen ve ketum davranışa "soğutma etkisi [*chilling effect*]" denilmektedir⁴⁷⁸.

Kamu görevi ifa edilen kurumsal yapıların birbirlerinden farklılığı ve çalışma koşullarındaki psikolojik ve sosyal çeşitlilik, hukukun genel ilkelerinin farklı şekilde yansımaya sebebiyet vermektedir. SCHÖNBERG haklı beklenti sebebiyle ortaya çıkacağı iddia olunan soğutma etkisinin tüm idari sektörlerde görülmeyeceğini, haklı beklenti ilkesinin oldukça adil ve katı sınırlara tâbi tutulması durumunda bu etkinin oluşmayacağını ve Avrupa Birliği direktiflerinde yer alan açıklık ve şeffaflık ilkelerinin bu etkiye karşılık geleceğini belirtmektedir. Yazar ayrıca kamu görevlilerinin bireylere aktardıkları bilgi miktarında düşüş olsa bile verilen bilgilerin kalitesindeki potansiyel artışın bu etkiyi dengeleyeceğini ifade etmektedir⁴⁷⁹.

1. Demokrasinin Zarar Görme İhtimali

Halkın iradesiyle göreve gelmiş yöneticilerin sorumluluk prensipleri gereğince düzenleme yetkilerinin kısıtlanacağı dolayısıyla halkın iradesini gösteren demokrasiye de zarar verilme ihtimalinin bulunduğu ifade edilmektedir. Başka bir

⁴⁷⁸ FRANCE, Simon, "Legitimate Expectations in New Zealand", New Zealand Universities Law Review, Vol. 14, 1990, p. 123, 140; WIGNALL, G., "Legitimate Expectation and the Abuse of Power", National Law Journal, 1994, p. 1038-1039'dan akt. SCHÖNBERG, p. 18; ANSELL, p. 1046; MCGILVRAY, p. 40-41.

⁴⁷⁹ SHELDON QC, p. 13; YOST, p. 41; Schönberg kendi görüşünü "hiçbir olayda, kamu yetkilileri tarafından sağlanan bilginin niceliğindeki kayıp, böyle bir bilginin niteliğindeki potansiyel kazançtan ağır basamaz" cümlesiyle tekrar vurgulama gereği duymuştur, SCHÖNBERG, p. 19-20.

ifadeyle demokrasi, halkın çoğunluğunun tercihlerinin düzenleme altına alınması açısından faydalı bir ilke ise, haklı beklenti ilkesi ile bunun sınırlandırılmasının ne kadar demokratik olacağı sorusu sorulmaktadır. BROWN'a göre antidemokratik sakınca şu şekilde ortaya çıkabilir⁴⁸⁰:

"Eğer bir veya birden çok vatandaşın güvendiği bir kamu görevlisi tarafından verilen bir söz, sözünü tutması konusunda idareyi bağlayabilirse ya da boşa çıkarılan haklı beklentiler için tazminat ödeme hususunda idare sorumlu tutabilirse, o zaman neticede önemli miktarda bir karar verme gücü o görevliye tevdi edilmiş olur ve bu da demokratik endişeleri artırır".

Haklı beklentinin şekli açıdan korunması, demokrasiye zarar vermenin aksine yönetimde demokrasi ilkesinin gerçekleşmesine hizmet edecektir⁴⁸¹. RAWs'a göre modern demokratik devletin en derin kanaatleri ve geleneklerinden yola çıkan temel düşünceyi inşa etmek gerekir. Ancak bu sadece başlangıç noktasıdır. Genel fikirlere karar verdikten sonra bunları hukuki değerlere çevirmek zorundayız. Bu iyileştirmenin nedeni, kapsamlı fikir ve değerlerin demokratik bir devlette kamu hukuku kavramlarımızın temelini oluştururken doğrudan uygulanabilecek durumda olmamalarından kaynaklanır⁴⁸².

⁴⁸⁰ Yazar idari tasarrufta bulunan kamu görevlisinin göreve seçimle ya da atamayla gelmesinin de antidemokratikliği etkileyeceğini ifade etmektedir. Kamu görevlisinin seçimle göreve gelmesinin demokrasiye zarar vermeyeceğini aksi durumun gerçekleşmesinin demokratik sorumluluğa yapılan büyük bir hakaret olacağı kanaatindedir, **BROWN**, "Justifying Compensation For Frustrated Legitimate Expectations", p. 707-708.

⁴⁸¹ Bireylerin idarenin karar alma sürecine katılarak, hukuken idareyi etkileyebilme imkânına sahip olmaları demokratik idarenin bir unsurunu oluşturmaktadır, **AKYILMAZ, Bahtiyar**, İdari Usul İlkeleri Işığında İdari İşlemin Yapılış Usulü, Ankara, 2000, s. 77; Yönetimde demokrasi; idari usul, bilgi edinme özgürlüğü ve aleniyet unsurlarından oluşan bir ilkedir. Amerika'da bu ilkenin idare hukukunda uygulanabilmesi için 1974-1976 yılları arasında "Government in the Sunshine Act (Günışığında Yönetim)" olarak ifade edilen kanuni düzenleme getirilmiştir, **ÖZAY**, s. 3; **ÇAĞLAYAN**, İdare Hukuku Dersleri, s. 657-689; **AKYILMAZ - SEZGİNER - KAYA**, s. 38, 144; "Wilhelm Hennis 4 Şubat 1961'de Frankfurt'ta verdiği "makam fikri ve demokrasi kavramı" konulu açık seminerinde açık şekilde Herbert Krüger'in (1940) "itimatın manevi temel" olduğu fikrini alır ancak "halk birliği" terimini atarak, yerine "temsilci demokrasi" kavramını koyar ve söz ettiği itimatın körü körüne bir itimat olmadığını, bilakis sürekli denetim altında olduğunu kaydeder. Asli hukukta da topluma dayalı bir itimatın korunması fikri sürdürülür", **BULLINGER**, p. 908.

⁴⁸² Nkl. **REYNOLDS**, p. 338; Raws'ın haklı beklenti ile ahlaki çöküntü arasındaki bağlantısı için bkz. **SCHNEIDER, Nathan**, Two Theories of Fairness, Louisiana State University, Master's Thesis, 2005.

CRAIG'e göre, hukuki kesinlik ve kanunilik ilkesi gereğince idare adına karar alan kamu görevlilerinin tasarruflarından dolayı ilgili kamu idaresinin haklı beklenti karşılması gerekir⁴⁸³. Nitekim karar verme gücü idare hukuku açısından ilgili idare açısından belirli kamu görevlilerine tevdi edilir. Kendisine bir görev tevdi edilmiş kamu görevlisinin tasarruflarından dolayı demokrasinin zarar göreceği endişesini taşımak ve ilgili idareyi sorumlu tutmamak idarenin sorumluluk ilkelerine aykırılık teşkil eder. Zira kamu görevlisinin iyi bir eğitime tabi tutulmaması, nihayetinde bir hizmet kusurudur.

2. Muhtemel İtirazlar

a. İdare Hukukunun Statüler Bir Hukuk Dalı Olması Özelliğinin Kaybolması

İdare hukukunun başka hukuk dallarından ayrıldığı ve bir temel özellik halini aldığı statüler özelliği haklı beklentinin reddedilmesine ilişkin muhtemel itirazlardan biri olarak değerlendirilebilir⁴⁸⁴.

Danıştay'ın idare hukukunun "statüsel [*statutaire*]" özelliği hususundaki içtihatlarından biri şu şekildedir:

"Kamu idareleri, kendi görev alanlarını ilgilendiren konularda yönetmelikler çıkarma yetkisine sahip oldukları gibi bunları günün koşullarına, mevzuata ve kamu hizmetinin özelliklerine göre yeniden düzenleme ve değiştirme yetkisine de sahiptirler. Genel ve soyut nitelikteki düzenleyici işlemler (kural tasarruflar) yine genel düzenleyici işlemlerle

⁴⁸³ CRAIG, Administrative Law, p. 612; Kanunilik ve hukuki güvenlik ilkesi birbiriyle çatışır. Bu sebeple idarenin toplum yararına en iyi davranma görevi engellenmemeli ancak bireyin idareye olan güveni de korunmalıdır, ROBERTS, p. 114.

⁴⁸⁴ Nitekim bu durum Saygın tarafından "Türk idare hukukunun statüsel nitelikte olması karşısında tartışmaya açıktır...Türk idari yargı kararlarında da görüleceği üzere, özellikle memur statüsünde bulunan kişiler açısından bu statünün hak ve yükümlülüklerinin tek yanlı olarak idare tarafından belirleniyor olması halinde haklı beklentinin varlığı konusu tartışmalı hale gelmektedir" şeklinde izah edilmiştir, SAYGIN, s. 219; Avrupa Birliği Adalet Divanı "Christianos" kararında, kamu görevlilerine ilişkin yapılan bir düzenlemeyi güven duyulabilecek bir taahhüt olarak nitelendirmiş ve söz konusu düzenlemeye yönelik haklı beklentileri korumuştur, "Christianos", [14.06.1988], Cs. 33/87, REC. 2995, akt. ÖZCAN, s. 62.

değiştirilebilir veya kaldırılabilir. Objektif hukuk dünyasında meydana gelecek bu değişikliğin, daha önceki kural tasarrufların doğurmuş olduğu objektif ve genel hukuki durumlara da tesir edeceği ve mevcut durumlara da uygulanacağı açıktır. Soyut ve genel hukuki durumların (hukuki statülerin) en önemli özelliği bunların daima değişebilmesi ve bu değişikliğin de herkese karşı geçerli olmasıdır. Objektif hukuk dünyasında meydana gelen ve hukuki statüde değişiklik yapan bu düzenlemelerin eski düzenleme uyarınca statü kazanmış ve statüsü devam eden bireyleri de kapsayacağı açıktır"⁴⁸⁵.

Danıştay'ın bu içtihadını Anayasa Mahkemesinin bir hukuksal durumu belirleyen kurallar bütünü olan statü hukuku hakkında verdiği aşağıda yer alan kararlarla birlikte değerlendirmek gerekir⁴⁸⁶.

"Hukukun üstünlüğünün egemen olduğu bir devlette hukuk güvenliğinin sağlanması hukuk devleti ilkesinin yerine getirilmesi zorunlu koşullardandır. Statü hukukuna ilişkin düzenlemelerde istikrar, belirlilik ve öngörülebilirlik göz önünde bulundurularak hukuki güvenlik sağlanır. Bireyin insan olarak varlığının korunmasını amaçlayan hukuk devletinde vatandaşların hukuk güvenliğinin sağlanması zorunludur".

Anayasa Mahkemesinin kamu görevlilerinin hukuk güvenliğinin sağlanması bağlamında geliştirdiği istikrar kazanmış içtihadına göre⁴⁸⁷;

⁴⁸⁵ Danıştay 8. Dairesi, T. 09.04.2003, E. 2002/2755, K. 2003/1661, www.kazanci.com, e.t. 17.09.2015.

⁴⁸⁶ Anayasa Mahkemesi, T. 08.10.2003, E. 2003/67, K. 2003/88; Anayasa Mahkemesinin bu kararına Danıştay kararlarında da yer verilmektedir. Ayrıntılı bilgi için bkz. Danıştay 9. Dairesi, T. 14.03.2013, E. 2012/8105, K. 2013/1931; Danıştay 7. Dairesi, T. 12.02.2016, E. 2014/5251, K. 2016/1701; Danıştay 14. Dairesi, T. 07.02.2013, E. 2012/4891, K. 2013/697; Danıştay 14. Dairesi, T. 04.04.2012, E. 2011/11567, K. 2012/2376; Danıştay 4. Dairesi, T. 19.02.2009, E. 2008/8544, K. 2009/817; Danıştay Vergi Dava Daireleri Genel Kurulu, T. 30.04.2013, E. 2011/235, K. 2013/195; Danıştay Vergi Dava Daireleri Genel Kurulu, T. 25.01.2012, E. 2009/173, K. 2012/19; Danıştay Vergi Dava Daireleri Genel Kurulu, T. 12.10.2011, E. 2011/40, K. 2011/594; Danıştay Vergi Dava Daireleri Genel Kurulu, T. 22.04.2011, E. 2010/281, K. 2011/165, www.kazanci.com, e.t. 17.09.2015.

⁴⁸⁷ Anayasa Mahkemesi, T. 14.05.2015, E. 2014/177, K. 2015/49, www.kazanci.com, e.t. 17.09.2015.

- i. Bir statüye atanmış olan kamu görevlilerinin atandıkları hukuki statüde değişiklik olmadığı sürece görev güvencelerinin sağlanması,
- ii. Hukuki statüde değişiklik olduğu takdirde, kariyer ve liyakat ilkeleri ile kadro dereceleri gözetilerek atanmalarına olanak verecek şekilde yasal düzenleme yapılması,
- iii. Kamu görevlilerinin haklı beklentilerinin hukuki güvenlik ve belirlilik ilkesi gereğince korunması gerekmektedir.

Anayasa Mahkemesinin bir kararında karşı oy gerekçesi şu şekildedir:

"Anayasa'nın 2. maddesinde, Türkiye Cumhuriyeti'nin nitelikleri arasında sayılan Hukuk Devleti ilkesi, hukuk güvenliğinin ve adaletin sağlanmasına yönelik hukuk anlayışını yaratmakta, yasaların kamu yararı amacıyla çıkarılmasını zorunlu kılmaktadır. Hukuk güvenliği ve adalet kavramları ile istikrar arasında sıkı bir bağ bulunmaktadır. Hukuk güvenliği ve adalet, çağdaş kamu yönetimi anlayışında, istikrar olgusunun temelini oluşturmaktadır. Hukuk güvenliği, kamu görevlileri yönünden önemli bir güvencedir. 646 sayılı KHK değişikliğinden önceki düzenleme, maliye müfettişleri, hesap uzmanları ve gelirler kontrolörlerinin belli koşulları sağlayarak ve süre kaydı olmaksızın atandıkları anılan görevlerden yaş haddinden önce bu statülerinin sona erdirilemeyeceği konusunda yasal bir güvenceye sahip oldukları anlaşılmaktadır. Yasayla elde edilen bu statülerin sayılan denetim elemanları yönünden kazanılmış bir hak olarak değerlendirilmesi olanaklı olmasa da, statülerinin devam edeceği yolunda meşru bir beklentiye sahip oldukları, bu beklentinin ise hukuki güvenlik, adalet ve belirlilik ilkeleri gereğince korunması gerektiğinin kabulü zorunludur. Nitekim Anayasa Mahkemesinin konuya ilişkin içtihatları da bu doğrultudadır"⁴⁸⁸.

⁴⁸⁸ Anayasa Mahkemesi, T. 06.06.2013, E. 2011/79, K. 2013/69; Benzer nitelikteki diğer bir karar için bkz. Anayasa Mahkemesi, T. 14.02.2013, E. 2011/150, K. 2013/30, www.kazanci.com, e.t. 17.09.2015.

21.1.2010 tarihli ve 5947 sayılı Üniversite ve Sağlık Personelinin Tam Gün Çalışmasına ve Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanunun 6. maddesiyle 2547 sayılı Kanuna eklenen geçici 57. maddesinin, "bu maddenin yayımlandığı tarihte kısmî statüde görev yapmakta olan öğretim üyelerinden, Kanunun yayımlandığı tarihten itibaren bir yıl içerisinde talepte bulunanlar devamlı statüye geçirilir. Bu süre içerisinde talepte bulunmayanlar istifa etmiş sayılır" kuralındaki son tümcesi Anayasa Mahkemesinin "diğer taraftan kısmi statüde çalışanların, bu durumlarının en az iki yıllık bir dönemi kapsadığı düşüncesiyle üniversite dışındaki serbest çalışmalarını planladıkları, ekonomik ve sosyal hayatlarını bu koşulları öngörmek suretiyle belirledikleri açıktır. Yasayla elde edilen bu statünün çalışanlar için kazanılmış hak olarak değerlendirilmesi olanaklı olmasa da yasada öngörülen süre yönünden meşru bir beklentiye sahip oldukları, bu beklentinin hukuki güvenlik ve belirlilik ilkeleri gereğince korunmasının kabulü gerekir" şeklindeki gerekçesiyle iptal edilmiştir⁴⁸⁹.

Genel, soyut, sürekli ve kişilik dışı hukuki durumlara ilişkin kurallardan oluşan idare hukukunda, özel hukuktakine benzer bir kazanılmış hakkın oluşması mümkün değildir⁴⁹⁰. Ancak idare hukukunun statüler özelliği hukuk devletinin gereklerinden olan hukuki güvenlik ve idari istikrar ilkelerinin gözetilmeyeceği anlamına kesinlikle gelmemelidir. Nitekim idare tek taraflı iradesi ile hukuki statülerde değişiklik yaparken, kamu yararı ve hizmet gereklerinin yanı sıra hukuki güvenlik, idari istikrar, nesafet gibi hukukun genel ilkelerini dikkate alarak haklı beklentileri korumalıdır. Bu koruma statülerde yapılan değişikliklerin statüye yeni dâhil olanlara uygulanması, mevcut statü içindekilere de yeni düzenlemeye kolayca uyum göstermelerini sağlayacak bir biçimde tedbirlerin alınarak makul bir uyum sürecinin konulmasıyla gerçekleştirilir. Nihayetinde hukuk devleti ilkesinin gereklerinden biri de budur⁴⁹¹.

⁴⁸⁹ Anayasa Mahkemesi, T. 16.07.2010, E. 2010/29, K. 2010/90; Anayasa Mahkemesi, T. 07.11.2014, E. 2014/61, K. 2014/166, www.kazanci.com, e.t. 17.09.2015.

⁴⁹⁰ AKYILMAZ - SEZGİNER - KAYA, s. 44; ONAR, C. 1, s. 482.

⁴⁹¹ AKYILMAZ - SEZGİNER - KAYA, s. 48; AKYILDIZ, s. 531, dn. 195.

İdare hukukunda statüler kuralların varlığının bir bütün olarak ele alınması hatalıdır. Memurluk, bireyin memur olarak atanmasının ardından emekli oluncaya veya kişinin istifa, ölüm, memurluktan çıkarılmasına kadar uzun yıllar devam eden bir statüdür. Benzer şekilde öğrencilik statüsü de çok uzun yıllar boyunca devam eder. Ancak öğrencilik statüsünün, farklı evrelerin birleşmesinden oluşan bir statü olduğunun göz önüne alınarak farklı bir yaklaşım sergilenmesi gerekir. Başka bir ifadeyle, her bir evrenin veya konunun kendi içinde parça statü olarak kabul edilmesi gerekir. Örneğin yükseköğrenim öğrencilik statüsü, mevzuata göre iki yıl yüksek lisans, dört yıl doktora olmak üzere altı yıldan oluşur ki bu süre asgari süre olup gerçekte çok uzun yıllar sonra sona ermektedir. Elbette yüksek lisansın başarı ile bitirilmesinin ardından alınan diploma ile önceki durumlar kazanılmış hak olarak koruma görebilir⁴⁹². Ancak bu statüler de kendi içinde ders, seminer, tez dönemi gibi evrelerden oluşmaktadır. Bu gibi belirlenebilir evrelerden oluşan statülerde her bir evrenin başlı başına kazanılmış hak ve haklı beklentiler açısından bağımsız olarak değerlendirilmesi hukuk devletinin gerekleri arasında görülmelidir. Belirlenebilir evrelerden oluşmayan statülerde ise her takvim yılının bir evre olarak değerlendirilmesi bireylere daha güvenilebilir bir yaşamın sağlanması açısından faydalı olacaktır.

⁴⁹² Kamu görevlilerinin statüleri, görev ve yetkileri konusunda, yine öğrencilerin eğitim sürelerine ilişkin konularda kazanılmış haklarının bulunmadığı belirtilmektedir, **GÖZLER**, Hukuka Giriş, s. 255; Danıştay 8. Dairesi, T. 17.06.1997, E. 1996/3847, K. 1997/2153: "Yeni düzenleme ile KPYDS'da başarılı olunması halinde doktora yeterlilik sınavına girilebileceği koşulu getirilmiş olduğundan eski yönetmelik uyarınca kayıt yaptıran ve öğrenciliği devam eden doktora yeterlilik sınavını vermemiş öğrencilerin kazanılmış haklarından da söz edilemez. Kaldı ki, eski yönetmelik hükümleri uyarınca da, doktora programına kayıt yaptırabilmek için yabancı dil sınavından başarılı olma şartı arandığından yönetmeliğin yürürlük tarihinden önce doktora programına kayıtlı öğrencilerin de bir yabancı dil sınavını başarmak zorunda oldukları tartışmasızdır. Dolayısıyla yönetmelik hükümleri uyarınca tesis edilen dava konusu işlemde de hukuka aykırılık görülmemiştir...Kamu idareleri, kendi görev alanlarını ilgilendiren konularda yönetmelikler çıkarma yetkisine sahip oldukları gibi bunları günün koşullarına, mevzuata ve kamu hizmetinin özelliklerine göre yeniden düzenleme ve değiştirme yetkisine de sahiptirler. Genel ve soyut nitelikteki düzenleyici işlemler (kural tasarruflar) yine genel düzenleyici işlemlerle değiştirilebilir veya kaldırılabilir. Objektif hukuk dünyasında meydana gelecek bu değişikliğin, daha önceki kural tasarrufların doğurmuş olduğu objektif ve genel hukuki durumlara da tesir edeceği ve mevcut durumlara da uygulanacağı açıktır. Soyut ve genel hukuki durumların (hukuki statülerin) en önemli özelliği bunların daima değişebilmesi ve bu değişikliğin de herkese karşı geçerli olmasıdır. Objektif hukuk dünyasında meydana gelen ve hukuki statüde değişiklik yapan bu düzenlemelerin eski düzenleme uyarınca statü kazanmış ve statüsü devam eden bireyleri de kapsayacağı açıktır", www.sinerjimevzuat.com.tr, e.t. 12.12.2015.

İdare hukukunun statüler olma özelliğini iki şekilde düşünmek sorunun çözümüne katkı sağlayacaktır. İdarenin kamu yararı ve hizmet icaplarına göre düzenleme yapma yetkisi vardır. Bu durum kamu hizmetleri ve kamu yararının bir gereğidir. İdarenin düzenleme yapma yetkisi de genel ve olağan bir yetkidir⁴⁹³. Ancak yapılan değişikliklerde her zaman, hukuk devleti ilkesinin bir sonucu olarak bireylerde oluşan haklı beklentinin karşılanması da gereklidir. Ancak sonradan yapılan statü değişiklikleri önceden kamu görevlisi tarafından tesis edilen işlemin geçerliliğini etkilemez. O zaman statü içinde geçmişe yönelik değişikliğe gidilemez. Geleceğe yönelik değişiklik de her zaman yapılabilir ama ne olursa olsun haklı beklentiler ihmal edilmez.

Sonuç olarak haklı beklenti, bireyin belirli bir hukuki statünün öngörülebilirliğin tesis edildiği sınıra kadar değişikliğin olumsuz sonuçlarından korunmasını sağlayacaktır⁴⁹⁴.

b. İdari İşlem ve Eylem Niteliğinde Yargı Kararı Verilmesi

Anayasanın 125. maddesinde⁴⁹⁵ ve 2577 sayılı İdari Yargılama Usulü Kanununun 2. maddesinde⁴⁹⁶ idari işlem ve eylem niteliğinde yargı kararı verilemeyeceği düzenleme altına alınmıştır. Haklı beklenti ilkesinin tatbikinin bu amir hükümlere aykırılık oluşturacağı iddia edilebilir.

SCHÖNBERG'e göre idari makamların tasarruflarında önemli ölçüde bir dengesizlikle birlikte haklı beklentilerin ihlal edildiğini tespit eden mahkeme, işlemi ya iptal edecek ya da bu tasarruftan kaynaklanan zararı tazmin etme

⁴⁹³ **DURAN, Lütfi**, "Düzenleme Yetkisi Özerk Sayılabilir mi?", İHİD., S. 1-3, 1983, s. 35.

⁴⁹⁴ **RENNERT**, p. 3.

⁴⁹⁵ "Yargı yetkisi, idari eylem ve işlemlerin hukuka uygunluğunun denetimi ile sınırlı olup, hiçbir surette yerindelik denetimi şeklinde kullanılamaz. Yürütme görevinin kanunlarda gösterilen şekil ve esaslara uygun olarak yerine getirilmesini kısıtlayacak, idari eylem ve işlem niteliğinde veya takdir yetkisini kaldırarak biçimde yargı kararı verilemez".

⁴⁹⁶ "İdari yargı yetkisi, idari eylem ve işlemlerin hukuka uygunluğunun denetimi ile sınırlıdır. İdari mahkemeler; yerindelik denetimi yapamazlar, yürütme görevinin kanunlarda gösterilen şekil ve esaslara uygun olarak yerine getirilmesini kısıtlayacak, idari eylem ve işlem niteliğinde veya idarenin takdir yetkisini kaldırarak biçimde yargı kararı veremezler".

hususunda karar verecektir. Mahkeme kararını yerine getirmekle yetkili olan makam yine idarenin kendisidir. Bu gelişmeler idari tasarrufun yargı kontrolünde daha güvenilir olmasını sağlayacak ve Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin tatbikini kolaylaştıracaktır⁴⁹⁷.

Benzer bir şekilde SINGH ve STEYN şu şekilde görüş beyan etmiştir⁴⁹⁸:

"Karar merciinin bir vaadi yerine getirmesine, bir teamüle uymasına icbar edilmesinde mahkeme farklı politikaların esası ile ilgilenmez. Geçmiş vaat veya uygulama yine karar merciinindir, mahkemenin değil!".

Sonuç olarak, haklı beklenti talepleri idari yargıda biri iptal diğeri tam yargı davası olmak üzere iki şekilde mahkeme önüne taşınmaktadır. İdarenin takdir yetkisinin kullanılmasında nasıl ki mahkemeler hukuka aykırılık tespit ediyorsa ve idari tasarrufu iptal ya da ondan kaynaklanan zararın tazminine hükmediyorsa yine genellikle idarenin takdir yetkisinin uygulamasında karşılaşılan haklı beklenti talepli davalarda da aynı yöntem uygulanacaktır. Daha yalın bir ifadeyle, mahkeme önüne taşınan uyuşmazlıklarda haklı beklentinin ihlal edildiğini tespit ederse ya işlemi iptal edecek ya da idari tasarruflardan kaynaklanan zararların ödenmesine karar verecektir. Bu açıdan yargının yürütmenin yerine geçerek işlem ya da eylemde bulunması kesinlikle söz konusu olmayacaktır.

c. İdarenin Tutum ve Davranışlarının Yargısal Denetime Tabi Olması

İdarenin tutum ve davranışlarının Kamu Denetçiliği Kurumu'nun incelemesine tabi olduğu ve bu sebeple idarenin işlemi eylem ve sözleşme niteliğine sahip olmayan tutum ve davranışlarının yargısal denetime tabi olmasının mümkün olmadığı ileri sürülebilir. Ancak haklı beklenti talebiyle açılan davalarda idarenin tutum ve davranışlarının doğrudan denetlenmesi istenmemektedir. Başka bir ifadeyle, haklı beklenti sebeplerinden bazıları idarenin tutum ve davranışı sonucunda oluşmakla birlikte; haklı beklenti işlem, eylem ya da bir sözleşme

---

⁴⁹⁷ SCHÖNBERG, p. 158-159.

⁴⁹⁸ SINGH - STEYN, p. 19.

çerçevesinde ileri sürülmektedir. Bu sebeple idarenin tutum ve davranışının bir hizmet kusuru olarak haklı beklenti yoluyla yargı önüne taşınmasında herhangi bir yasal engel bulunmamaktadır.

ERHÜRMAN tarafından bu sorunsal farklı bir şekilde ele alınmış ve LORD DIPLOCK'un ifadeleri şu şekilde aktarılmıştır⁴⁹⁹:

"Kendilerine ne ad verilirse verilsin, yürütmenin uhdesinde olan ve herhangi bir yasal dayanağa gereksinim duyulmaksızın kullanılacak yetkiler bugün de vardır ve bu yetkilerin kullanılması sonucu alınan kararlar, hakları ve haklı beklentileri etkilemektedir. Bu kararlar bir yasada düzenlenen yetkilerin kullanılması sonucu alınmış olsalardı, yargısal denetime tabi olacaklarından herhangi bir kuşku duyulmayacaktı. Dolayısıyla sırf bir karar alma yetkisi yasadan değil de common law'dan kaynaklandı diye, o yetkinin kullanılması suretiyle yapılan bir idari işlemin yargı denetimi dışında bırakılmasını kabul etmek mümkün değildir.

Nitekim AKBULUT'a göre "haklı beklentilerin korunması ilkesi hukuk devleti kapsamındaki hukuk güvenliği ilkesinin bir uzantısı olup, mevcut düzenlemelere ya da idarenin tutum ve davranışlarına iyiniyetle güvenerek bir takım faaliyetlerde bulunan, işlemler yapan bireylerin bu güvenlerinin korunmasını gerektirmektedir"⁵⁰⁰.

ç. İdarenin Yetkilerinin Hukuka Aykırı Olarak Genişlemesi

İdarenin yetkilerinin hukuka aykırı olarak genişlemesi, haklı beklentinin reddedilmesi gerektiğine ilişkin muhtemel bir itirazdır. Esasında bu durum, haklı beklentinin korunması ilkesinin kabul edilmemesi gerektiğine ilişkin bir itiraz olarak değil de bir sorun olarak doktrinde tartışılmaktadır. Bu tartışmanın ana kaynağını, hukuka aykırı olan bazı tasarrufların haklı beklenti temelinde korunup korunmayacağı sorusu oluşturmaktadır. Kamu görevlilerinin farkında olmadan veya kasti bir şekilde hukuka aykırı olarak tesis ettiği işlemlerde iyiniyetli bireylerin

⁴⁹⁹ "CCSU v. Minister for the Civil Service", [1985], AC. 374, akt. ERHÜRMAN, Tufan, "Birleşik Krallık İdare Hukukunda Ultra Vires", AÜHFD., C. 61, S. 2, 2012, s. 622, dn. 52.

⁵⁰⁰ AKBULUT, s. 352.

haklı beklentilerinin korunmasının idarenin kanuniliğine zarar vereceği ve yetkilerinin hukuka aykırı bir biçimde genişleyeceği sebepleriyle kabul edilmemesi gerektiği ileri sürülebilir.

İdarenin yetkilerinin hukuka aykırı olarak genişlemesi durumu İngilizlerin deyiimiyle idarenin yetkisinin "suo moto [*kendi takdiriyle*]" genişlemesidir⁵⁰¹. LORD GREENE'nin ifadesiyle "bir düzenleme kapsamında bir mercie verilen yetkinin dört köşesi sınırlıdır. Eğer kanuni yetkileri hukuka aykırı olarak genişletmek mümkün olsaydı ultra vires ilkesi tüm doktrini bütünüyle tahrir ederdi"⁵⁰².

Haklı beklenti ilkenin "yasaklı bölge [*prohibited area*]" uygulanmasına yol açacağı başka bir ifadeyle, kamu otoritesinin kanuni yetkisinin genişletebileceği ve kendi yetkilerini genişletme yetkisine sahip olan idarenin kanunilik ilkesini aşabileceği ifade edilebilir⁵⁰³.

Bütün hukuk sistemlerinde uygulanan genel kural, idarenin hukuka aykırı tasarruflarıyla kendisinin bağlı sayılamayacağı yönündedir. İdarenin kanuniliğini koruyan bu kural hukuka aykırı tasarrufların yasal etkisinin düşünülmesi açısından başlangıç noktası oluşturmaktadır. Ancak, bu analizi daha ileriye götürmek gerekmektedir. Her ne kadar idarede kanunilik ciddi ölçüde önemli olsa da, bireysel

⁵⁰¹ **FORSYTH**, "The Provenance and Protection of Legitimate Expectations", p. 244; Benzer bir itiraz estoppel ilkesi için de yapılmaktadır. Macpherson'a göre "kamu hukukunda estoppelin uygulanması ultra vires doktrin tarafından büyük ölçüde kısıtlanmıştır. Estoppel, ultra vires şeklinde bir kamu idaresinin bir kararına ya da eylemine yol açacağı yerde ileri sürülemez. Aksini yapmak estoppel vasıtası ile bağlayıcı olacak yasal ya da ortak hukuk sınırları dışında irade açıklayarak kendi yetkilerinin genişlemesine yol açar", **MACPHERSON**, p. 4; **CRAIG**, "A Conceptual Analysis", p. 86; Hukuka aykırı olmasına rağmen işlemin hukuka uygunluğa inanan bireylerin işlemin geri alınmasından kaynaklanan idareye olan güvensizlikleri, haklı beklentinin telafi edici koruması ile karşılanabilir.

⁵⁰² "Minister of Agriculture and Fisheries v. Matthews", [1950], 1 KB. 148, 154, akt. **ROBERTS**, p. 120-121, fn. 59; Moffett' e göre yetkinin kötüye kullanılması "diğer yasadışı biçimleriyle uyuşmayan iyileştirici sonuçları elde edebilen sihirli bir bileşen değildir", **MOFFETT**, p. 224; "Gaw v. Canada (Commissioner of Corrections)", [1986], 2 FTR. 122 kararında Dubé J. "bir idari makam, takip edeceği prosedür hakkında, taahhütlerine bağlıdır, tabii ki bu prosedür onun vazifesiyle çelişmediği sürece" şeklinde içtihatla bulunmuştur, **WRIGHT**, p. 159, fn. 70; Wade ve Forsyth'e göre, "Yasal olmayan bir karar alınmasını gerektiren bir beklenti, haklı bir beklenti olamaz. Zira, maddi haklı beklentiler üzerine verilen çoğu kararın doğasında beklentinin karar veren mercinin yetkileri dâhilinde olması gerekliliği vardır", akt. **TALAGALA**, p. 10.

⁵⁰³ **THOMAS**, p. 57-58; **ROBERTS**, p. 113; **BAMFORTH**, p. 201.

hakkaniyet ve idareye güven hususlarının göz ardı edilmesine her zaman müsaade edilmemelidir. İdari makamlar kendilerinden sadır olan işlemlerde bireyin beklentileri ile kanunilik ilkesinin dengesini gözetmelidir. Aksi durumda yargı organları bu dengelemeyi kontrol etmeli ve önemli bir dengesizlik tespit ettiklerinde müdahale etmelidir. Bu esnek yaklaşımın büyük bir avantajı vardır. İdari hatalar maalesef hayatın bir parçasıdır. Haklı beklenti gerekçesiyle hukuka aykırı bir tasarrufu idame ettirmek, böyle bir hatanın sonucu olarak etkilenen bireyin kaybını tüm topluma yayar. Bu durum, en azından bireysel hakkaniyeti gerçekleştirirken aynı zamanda idareyi hukuka uygun davranmaya ve tasarruflarında daha dikkatli olmaya sevk eder⁵⁰⁴.

Bu durum, Türk hukuk sisteminde uygulanan fiili memur teorisinin İngiliz hukukundaki yansımasıdır. Bir kamu görevlisinin kanuni çerçeveye uygun olacak şekilde kendisine verilen yetkiler dâhilinde her ne kadar resmi bir yetki gerçekte bulunmasa dahi hareket ederse hukuka aykırı olan karar idari makamları bağlayabilir. Ancak işlem tesis eden kamu görevlisinin idarenin adına o işlemi tesis edecek yetkili kişi olarak "zahiri temsil yetkisine [*ostensible authority*]" bulunduğu dair kuvvetli delillerin varlığı gerekir⁵⁰⁵.

Türk hukuk sisteminde hukuka aykırı tasarrufların bazen müesses durum ile korunması, bazı durumlarda ise fiili memurun yaptığı işlemlerin geçerli sayılması nasıl mümkün ise, hukuka aykırı olsa da bazı istisnai durumlarda haklı beklenti sebebiyle bu tasarrufların varlığını devam ettirebilmesi mümkün olmalıdır. Sonuç olarak; ileri sürülebilecek bu muhtemel eleştirinin mesnetsiz olduğu söylenebilir.

⁵⁰⁴ **SCHÖNBERG**, p. 164-165; Alman ve Hollanda hukuk sistemleri hukuka aykırı idari tasarruflardan dolayı ortaya çıkan haklı beklentileri korurken, Avrupa Birliği hukukunda hukuka aykırı tasarruflar haklı beklenti ilkesi çerçevesinde koruma görmemektedir, **THOMAS**, p. 56-57.

⁵⁰⁵ **SCHÖNBERG**, p. 90-91; "Eğer taahhüt teşkil ettiği iddia edilen beyanı yapan kişi karar mercii ile bağlantılı olmakla birlikte, taahhütte bulunacak güncel veya zahiri bir temsil yetkisi yoksa beklenti haklı olmayacaktır", **JOHNSON**, p. 51; Ultra vires bir tasarruf, estoppele dayanan bir koruma talebini engellerken, haklı beklenti ilkesinde benzer bir kısıtlamayı uygulamaya koymak için sağlam bir neden yoktur. Nitekim estoppel temsilcinin yetkili olmasına bağlı iken, haklı beklenti adalet ilkelerine dayanan olgusal belirlenmedir. Bu nedenle haklı beklentideki eğilim bireye yapılan haksızlığı kamu karşısında dengelemektir, **MACPHERSON**, p. 21.

İKİNCİ BÖLÜM HAKLI BEKLENTİNİN KORUNMASI İLKESİNİN USUL VE ESASLARI

"İster birbirine bağlı olan planlarımıza başka insanların yapacağı sonraki katkılara güvenen faydacı kişiler olalım, ister kendi devam eden planlarımızı zaman içinde sürdürebileceğimize güvenen kişilikler olalım, bizim ve başkalarının inişli çıkışlı şanslarının uzun vadeli planlarımızı gereksizce aksatmayacağına dair garanti sahibi olmak bizim için değerlidir"*.

I. HAKLI BEKLENTİ İLKESİNİN KORUNMA YÖNTEMİNE GÖRE TÜRLERİ

İngiliz mahkemesinin 1969 yılında verdiği karardan [Schmidt v. Secretary of State for Home Affairs] itibaren uzun bir süre haklı beklenti şekli açıdan korunması sağlanmıştır. İlk başlarda sadece savunma ve dinlenilme hakkı çerçevesinde koruma gören haklı beklenti ilkesi, Avrupa Birliği Adalet Divanı kararlarında bir ayrıma gitmeksizin esasa ilişkin çıkarları da kapsayacak bir biçimde genişletilmiştir. Bu durum haklı beklentinin sadece usule ilişkin bir koruma sağlamadığı aynı zamanda esasa yönelik bazı çıkarların da bu ilkeyle koruma altına alınabileceği hususunda tartışmaların başlamasına sebep olmuştur¹.

* **Robert GOODIN**, *Utilitarianism as a Public Philosophy*, Cambridge, 1995, p. 201.

¹ Örneğin; Taylor J., "davalanın çoğu sesini duyurma hakkı ile ilgiliyken, öğretinin fazla sınırlanabileceğini düşünmüyorum", ifadesini kullanırken Sir Louis BlomCooper QC, "ilke sadece prosedürel niteliktedir herhangi bir asli hakkın ihtivası için genişletilemez", içtihatında bulunmuştur, akt. **THOMAS, Robert**, *Legitimate Expectations and Proportionality in Administrative Law*, Oxford Portland Oregon, 2000, p. 58; **THOMAS, Robert**, *The Relationship Between English and European Community Administrative Law: The Principles of Legitimate Expectations and Proportionality*, PhD Thesis, University of Nottingham, 1998, p. 256; **ALTINDAĞ, Halil**, *Yürürlükte Olan Yasalara ve İdari Düzenleyici İşlemlere Güvenden Kaynaklanan Haklı Beklenti Kavramı ve Korunması*, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 2010, s. 8; İster usule ister esasa ilişkin olsun bir beklentinin haklılığı vatandaşın idareye olan güveniyle orantılıdır, **FORSYTH, C. F. - HARE, Ivan**, *The Golden Metwand and The Crooked Cord*, Essays on Public Law in Honour of Sir William Wade Qc, New York, 1998, p. 32; ; Şekli ve maddi beklentiler arasındaki herhangi bir ayrımın taklit olduğu ve her iki korumanın da sağlanması gerektiği ifade edilmektedir, **THOMAS**, p. 61; Şekilden esasa geçişin nedeni, yetkinin kötüye kullanılması şeklinde gerçekleşen idari tasarruflar karşısında zayıf kalanların yargı tarafından korunmasını sağlamaktır, **STEYN, Karen**, *Substantive Legitimate Expectations*, *Judicial Review*, p. 249; Öte yandan, usul gerekçesiyle yargısal müdahalenin asıl sebebinin gizlediği sürece, şekli ve maddi beklenti arasındaki ayrımın her zaman (en azından kısmen) tatmin edici olmadığı ileri sürülmektedir, **LEYLAND, Peter - ANTHONY, Gordon**, *Textbook on Administrative Law*, 8th Edition, United Kingdom, 2016, p. 367.

Tartışmalar devam etmekle birlikte; İngiliz mahkemeleri de dâhil olmak üzere haklı beklenti ilkesinin uygulandığı dünya hukuk sistemlerinde günümüz açısından sadece şekli bir koruma değil aynı zamanda şartları bulunuyorsa maddi açıdan da koruma kabul edilmektedir². Maddi açıdan koruma şartlarının bulunduğu, ancak bazı amir hükümlerden dolayı bu korumanın kabul edilemeyeceği durumlarda tazminat ödenerek haklı beklentinin karşılanması gerektiği kabul edilmiştir. Tazminat ödenmek suretiyle haklı beklentinin karşılanmasına haklı beklentinin telafi edici koruması denilmektedir³.

² **CRAIG, Paul**, Administrative Law, Fourth Edition, London, 1999, p. 371; **LAING QC, Elisabeth**, "Legitimate Expectation", Judicial Review, 2013, p. 158; **SCHÖNBERG, Søren J.**, Legitimate Expectations in Administrative Law, New York, 2000, p. 31; **SALES, Philip - STEYN, Karen**, "Legitimate Expectations in English Law: An Analysis", Public Law, 2004, p. 565; **KLAAREN, Jonathan E.**, "Beyond Administrator, Transvaal v. Traub: Legitimate Expectations for South African Administrative Law", Columbia Human Rights Law Review, Vol. 22, Iss. 1, 1990, p. 156; **MANKNELL, David**, "Legitimate Expectation and the Duty to Consult: An Overview of Recent Case Law", Crown Office Row, p. 4, www.lcor.com, e.t. 22.09.2015; **AHMED, Farrah - PERRY, Adam**, "The Coherence of the Doctrine of Legitimate Expectations", The Cambridge Law Journal, Vol. 73, Iss. 1, March 2014, p. 63; **ORSI, Silvano Domenico**, "Legitimate Expectations: An Overview", Judicial Review, Vol. 15(4), 2012, p. 388; **ROBERTSON, John C.**, "Legitimate Expectations", SA Publiekreg/Public Law, Vol. 6, Iss. 2, 1991, p. 158; **ZEYL, Trevor**, "Charting The Wrong Course: The Doctrine of Legitimate Expectations in Investment Treaty Law", Alberta Law Review, Vol. 49, No. 1, July 2011, p. 207; **MONIKA**, Doctrine of Legitimate Expectations in India: Emerging Trends, Department of Law Kurukshetra University, Doctor of Philosophy in Law, Kurukshetra, 2014, p. 23; **ABBAS, Qaisar**, "Doctrine of Legitimate Expectations: Prospects and Problems in Pakistan", Pakistan Law Journal, 2008, p. 6; **FORSYTH Christopher - WILLIAMS, Rebecca**, "Closing Chapter in the Immigrant Children Saga: Substantive Legitimate Expectations and Administrative Justice in Hong Kong", Asia Pacific Law Review, Vol. 10, Iss. 1, 2002, p. 35; **FREEDMAN, Judith - VELLA, John**, "HMRC's Management of the U.K. Tax System: The Boundaries of Legitimate Discretion", Legal Research Paper Series, No. 73, November 2012, p. 102; **DALY, Paul**, "A Pluralist Account of Deference and Legitimate Expectations", University of Montreal, p. 2, papers.ssrn.com, e.t. 10.10.2016; **PATRICK, Moila Phetole**, The Doctrine of Legitimate Expectation in South African Labour Law, Master of Law, p. 3.

³ **SCHÖNBERG**, p. 1; "Bir kişi haklı bir beklentinin ihlalini başarıyla talep ettiği takdirde, bu ihlalden kaynaklanan zarar için tazminat talep etmek de mümkündür", **THOMAS, Robert**, The Relationship Between English and European Community Administrative Law: The Principles of Legitimate Expectations and Proportionality, PhD Thesis, University of Nottingham, 1998, p. 204; İngiliz hukuku çoğunlukla beklentilerin usule uygun şekilde korunmasını kabul ederken, Avrupa Birliği hukukunda maddi açıdan koruma, Fransız hukukunda da tazminat konusunda koruma daha yaygındır. Alman, Hollanda ve İskandinav hukuk distemleri, Avrupa Birliği hukukuna benzerken, Commonwealth yargı alanları İngiliz hukukuyla paraleldir, **ZEYL**, p. 211; Bireyin idareden olan beklentisi, haklı beklentinin koruma yönteminin tayininde rol oynamaktadır, **CRAIG**, Administrative Law, p. 58.

SCHÖNBERG'e göre kamu yararını sağlama amacı taşıyan idareye hâkim olan yasal ilkeler ile bireysel haklar arasında bir denge oluşturulabilmesi için haklı beklentinin korunmasında usul, esas ve telafi kurallarının bir birleşiminin uygulanması gerekir⁴.

AHMED ve PERRY'e göre haklı beklentinin korunması ilkesinin usul ve esasları dört ana husustan oluşur⁵:

- i. İçerik :Neye yönelik haklı beklentiniz olabilir?
- ii. Köken :Haklı beklentiye doğuran nedir?
- iii. Korumanın şartları :Hangi şartlarda yasalar haklı beklentinizi koruma altına alacaktır?
- iv. Koruma şekli :Hukuk haklı beklentinizi ne şekilde koruma altına alacaktır?

A. HAKLI BEKLENTİ İLKESİNİN ŞEKLİ (USUL-PROSEDÜREL) AÇIDAN KORUNMASI

İdarenin bir karar almadan önce karardan olumsuz bir şekilde etkilenecek kişiye söz veya savunma hakkı tanınması gerekliliğini ifade eden koruma yöntemine "haklı beklentinin şekli açıdan korunması [*procedural protection of legitimate expectation*]" denir⁶.

⁴ SCHÖNBERG, p. 1; Aksi durumda şekli ve maddi beklenti arasında bir ayrıma gidilmesi, sadece sınırlı ve etkisiz bir adli koruma formu sağlar, THOMAS, p. 58; Benzer şekilde Laws LJ, "şekli ve maddi beklentiler arasında hiçbir ayrımı yapılamayacağını ve böyle bir ayrımın geçerli olmadığını" belirttikten sonra "şekli ve maddi beklenti arasındaki ayrımın, iyi idare ilkesine erişim hakkında söyleyecek bir şeyinin olmadığını" vurgulamıştır, akt. MOFFETT, Jonathan, "Resiling From Legitimate Expectations", Judicial Review, 2008, p. 221, fn. 11.

⁵ AHMED - PERRY, p. 63; ELLIOTT, Mark, "Legitimate Expectations and the Search for Principle: Reflections on Abdi & Nadarajah", Judicial Review, 2006, p. 285; Haklı beklentiler arasındaki bu ayrımı belirleme eğilimi, ilkenin kabulünü ve gelişimini geciktirmiştir, MCGILVRAY, Stuart Angus, "Making Sense of Substantive Legitimate Expectations in New Zealand Administrative Law", University of Otago, Dunedin-New Zealand, 2007, p. 7.

⁶ FORSYTH, C. F., "The Provenance and Protection of Legitimate Expectations", Cambridge Law Journal, 47(2), July, 1988, p. 239; KLAAREN, p. 150; MUZAFAR, Seemeen, "Doctrine of Legitimate Expectation in India: An Analysis", International Journal of Advanced Research in Management and Social Sciences, Vol. 2, No. 1, January 2013, p. 123-124; RIGGS, Robert E., "Legitimate Expectation and Procedural Fairness in English Law", The American Journal

Bir başka ifadeyle, muhatabının hukuksal statüsünde olumsuz etki bırakan veya statüsünü değiştiren işlemlerin tesisinden evvel, işlemten etkilenecek bireyin dinlenilmesini, bireye söz ve savunma hakkının tanınmasını, bireye kendi beyanları ve gösterdiği delillere uygun bir zeminde tartışılma imkânının sağlanmasını zorunlu kılan müzakere durumuna haklı beklentinin şekli açıdan korunması denir.

Bu koruma yönteminde karar vermeye yetkili idare, kendisine kanunla verilen takdir yetkisini kullanırken daha önce belirlenen bir şekilde hareket etmek zorunda değildir. SCHÖNBERG bu durumu, "karar üretiminin usuli açıdan hakkaniyet ilkesine tâbi olduğu genel kabul görürken, genel kural koyuculuk prosedürlerinde usuli hakların dikkate alınması halen tartışılmalı bir konudur" şeklinde ifade etmektedir⁷.

---

of Comparative Law, Vol. 36, No. 3, 1988, p. 396; OĞURLU, Yücel, İdare Hukukunda Kazanılmış Haklara Saygı ve Haklı Beklentiler Sorunu, Ankara, 2003, s. 221, 234; ROBERTSON, p. 158; MANKNELL, p. 1; SALES - STEYN, p. 578; ELIAS-ROBERTS, Alicia, "A Comparative Analysis of the UK and Commonwealth Caribbean Approach Towards Legitimate Expectation", Commonwealth Law Bulletin, Vol. 39, No. 1, 2013, p. 143; LEYLAND - ANTHONY, p. 363; ALTINDAĞ, s. 16; MONIKA, p. 23; MOFFETT, p. 219; TALAGALA, Chamila S., "The Scope of the Doctrine of Legitimate Expectation as a Ground of Judicial Review of Administrative Action", Bar Association Law Journal, Vol. XV, 2009, p. 3; POTESTÀ, Michele, "Legitimate Expectations in Investment Treaty Law: Understanding the Roots and the Limits of a Controversial Concept", ICSID Review, Vol. 28, No. 1, 2013, p. 95; SALES, Philip, "Legitimate Expectations", Judicial Review, 2006, p. 188; SAYGIN, Engin, "Haklı Beklentilerin Korunması İlkesine Yönelik Türk ve İngiliz İdare Hukuku Yaklaşımı Üzerine Karşılaştırmalı Bir Analiz", TBBD., S. 126, Y. 29, 2016, p. 221-222; PATRICK, p. 3; DALKILIÇ, Elvin Evrim, Avrupa ve Türk İdare Hukukunda Hukuki Güvenlik ve Meşru Beklentilerin Korunması, Ankara, 2016, s. 57; "Başvurucunun kamu idaresinin davranışının bir sonucu olarak ortaya çıkan beklenti sebebiyle sahip olduğu haktır", CRAIG, Administrative Law, p. 611; Kuşkusuz, bir kişinin haklarına, ayrıcalıklarına veya menfaatlerine aykırı bir karar alınmadan önce kendisine söz hakkı verilmesi haklı beklentinin bir gereğidir, GROGAN, John, "When is the Expectation of a Hearing Legitimate?", South African Journal on Human Rights, Vol. 6, No. 1, 1990, p. 38; Haklı beklentinin şekli açıdan korunmasında birey, idarenin nihai kararı tesis etmesinden önce belirli bir usulü takip edeceği yönünde bir beklenti içine girmektedir, STEELE, Iain, "Substantive Legitimate Expectations: Striking The Right Balance?", Law Quarterly Review, Vol. 121 (APR), 2005, p. 3; "Şekli haklı beklentiler, başvuranın, sahip olduğu iddia ettiği bazı işlem hakkının, kamu kurumunun beklentiyi doğuran davranış sonucu olduğunun göstergesidir", MONIKA, p. 49; Haklı beklentinin şekli korunması eskilere ait "barika-i hakikat müsademe-i efkardan doğar" sözünün idare hukukunda tezahür etmesine olanak tanır.

⁷ SCHÖNBERG, p. 3; Haklı beklenti doktrini, fark edilme hakkı ve var olan çıkarın geri alınmasına yönelik karşıtlığın dinlenmesi hakkı gibi prosedürel çıkarlar sağlamıştır, GROVES, Matthew, "Substantive Legitimate Expectations in Australian Administrative Law", Melbourne University Law Review, Vol. 32, 2008, p. 473; JAYASINGHE, Chaminda, "Making Sense of the Concept of Substantive Legitimate Expectation", School of Humanities, Peace Studies Department, UNE, Australia, 2010, p. 8; Haklı beklentinin şekil ve maddi gibi türlere ayrılmasının anlamsız olduğuna ilişkin doktrinde bulunan bazı görüşler daha önceden

İdarenin şekli açıdan haklı beklentiyi korumak için yapması gereken şey, karardan etkilenecek kişiye söz ve savunma hakkı vererek, işlemin muhatabı ile müzakere ortamında bir görüşme yapmasıdır. Bu görüşmede uzlaşmanın sağlanıp sağlanmamasının bir önemi bulunmamaktadır⁸.

Mevcut bir yasal düzenlemede işlem tesis edilmeden önce işlemten etkilenecek kişiye savunma yapması adına makul bir süre verilmesi hususunda idareyi bağlı yetki ile zorlayan bir hüküm olmadığı sürece böyle bir müzakere ortamının sağlanması gerekliliğine hangi ilke sebep olabilir?

Bu sorunun cevabını öncelikle karşılaştırmalı hukukta aramak daha faydalı olacaktır. Şöyle ki; usulen koruma İngiliz, Fransız ve Avrupa Birliği hukukunda benzerlik göstermektedir.

---

belirtilmişti. Haklı beklentiyi türlere ayırmak bazen mümkün olmakla birlikte bazı durumlarda imkânsızdır. Bu önermeyi "Edmonton Telephones Corp. v. Stephenson", [1994], 160 AR. 352 kararıyla somutlaştırabiliriz. Bu davada, Edmonton şehri için, telefon üretim şirketinin konuyla ilgili bir halk oylaması yapmadan satılmayacağı hususunda bir düzenleme yapılmıştır. Bu düzenleme değiştirildiğinde ve şirket satıldığında, başvuran kişiler halk oylaması yapılacağı yönünde haklı beklentileri olduğunu iddia etmişlerdir. Mahkeme bu iddiayı reddetmiş ve söz konusu bir oylama hakkının usuli değil esasa ilişkin bir mesele olduğuna karar vermiştir. Hâlbuki halk oylaması kesinlikle, neticelerinin ilişkilendirilmesinin bağımsız bir sonuç olabilmesine rağmen, adil yargılama yükümlülüğünü kapsayan bir danışma mekanizması olarak görülebilirdi, **WRIGHT, David**, "Rethinking The Doctrine of Legitimate Expectations in Canadian Administrative Law", *Osgoode Hall Law Journal*, Vol. 35, No. 31, p. 183.

⁸ **FORSYTH**, "The Provenance and Protection of Legitimate Expectations", p. 239; **OĞURLU**, s. 234; **JAYASINGHE**, p. 9; **MUZAFAR**, p. 124; **MANKNELL**, p. 20; **ALTINDAĞ**, s. 16; **ÖZCAN, Nur**, Avrupa Toplulukları Adalet Divanı Kararları Işığında Haklı Beklenti İlkesi, Galatasaray Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2011, s. 71; **SAYGIN**, s. 230; Bu durumda karar veren makam, yalnızca bireyin söylemesi gerekeni dinlemek mecburiyetindedir ancak maddi çıkarı karşılaması gerekmez, **ROBERTS, Melanie**, "Public Law Representations and Substantive Legitimate Expectations", *The Modern Law Review Limited* 2001, Vol. 64(1), January 2001, p. 113; Özel kişilerin kamu otoriteleri ile olan ilişkileriyle ilgili olarak var olan haklı beklenti kavramı ve bu tür beklentilerin yasal korumayı garanti edeceği fikri, ilk etapta usul hakları korunması bağlamında ortaya çıkmıştır, **TAY KUAN SENG, Charles**, "Substantive Legitimate Expectations-The Singapore Reception", *Singapore Academy of Law Journal*, Vol. 26, 2014, p. 610; İdari tasarruf tesis edilmeden önce ilgililerle yapılan "toplantı [*meeting*]" yargı öncesi çözüm usullerinin bir türünü oluşturmaktadır, **ODYAKMAZ, Zehra - ÇINARLI, Serkan**, İdarî Uyuşmazlıklarda Yargı Öncesi Çözüm Usüllerinin Uygulanabilirliği, Ankara, 2013, s. 39.

İngiliz hukukunda doğal adaletin iki mihenk taşından [audi alterem partem-nemo debet esse judex in propria sua causa] türeyen usulen koruma basitçe; "usuli hakkaniyet ilkesi [*principle of procedural fairness*]" olarak bilinmektedir⁹.

Haklı beklentinin şeklen korunması hem doğrudan hem de dolaylı olarak İngiliz hukukunun bir parçası haline gelmiştir. Belirli ve koşulsuz bir beyandan vazgeçmenin adil olmayacağı, aksi davranışın idari makamlara verilen yetkinin kötüye kullanılması anlamına geleceği İngiliz hukukunda kabul edilmektedir¹⁰.

⁹ **TATE, Pamela**, "The Coherence of 'Legitimate Expectations' and the Foundations of Natural Justice", *Monash University Law Review*, Vol. 14, No. 1, March 1988, p. 17; **ÖZCAN**, s. 69; **SCHÖNBERG**, p. 34; "Audi alterem partem haklı beklenti ilkesi ile yakından alakalıdır", **JAYASINGHE**, p. 7; **EVERSLEY, Calvin**, "Legitimate Expectation and the Creation of Procedural and Substantive Legal Rights in Commonwealth Caribbean Public Law", *Common Law World Review*, Vol. 33, Iss. 4, 2004, p. 333; Güney Afrika'da haklı beklenti davası bu ilkenin genişletilmesiyle kabul edilmiştir, **QUINOT, Geo**, "Substantive Legitimate Expectations in South African and European Administrative Law", *German Law Journal*, Vol. 5, No. 1, 2004, p. 65; fn. 3; Mason J. usuli adalet ilkesine göre hakları, çıkarları ve haklı beklentileri etkileyen idari kararların tesisinde ortak hukukun adil davranma görevinin şimdilerde kabul edilebilir bir noktaya eriştiğini ifade etmektedir, akt. **PATERSON, Moira**, "Legitimate Expectations and Fairness: New Directions In Australian Law", *Monash University Law Review*, Vol. 18, No. 1, 1992, p. 70-71; **MUZAFAR**, p. 121; "İngiliz mahkemeleri bir kişinin haklı beklentilerini etkileyecek bir kararın usulen hakkaniyetle uyumlu olması gerektiğini kabul etmektedir", **SCHÖNBERG**, p. 34, 37; Usule ilişkin adalet gereksinimi, aksi açıkça yasal olarak belirtilmediği takdirde bireyi olumsuz etkileyecek tüm uygulamaları kapsamaktadır, **GROVES**, "Substantive Legitimate Expectations in Australian Administrative Law", p. 472; Alman hukukunda bu ilkenin muadili olarak "dinlenilme [*anhörung*]", "dinlenilme hakkı [*recht auf gehör*]", "hukuki dinlenilme [*rechtliches gehör*]", " tarafların dinlenilmesi [*parteien gehör*]" deyimleri kullanılmaktadır, **AKILLIOĞLU, Tekin**, *Yönetim Önünde Savunma Hakları*, Ankara, 1983, p. 18.

¹⁰ **SCHÖNBERG**, p. 110; Haklı beklentinin şekli açıdan korunmasının, "paradigma davası [*paradigm case*]" ve "ikincil dava [*secondary case*]" şeklinde ayrımları da yapılmaktadır. Bu ayrıma göre paradigma davası, bir kamu otoritesinin açık bir vaat veya yerleşmiş bir uygulama yoluyla, var olan bir maddi politikayı değiştirmeden önce istişarede bulunacağı güvencesinden ortaya çıkar. İkincil dava ise; önceden bir bildirim veya uyarı yapılmadığı veya istişarede bulunulmadığı durumlarda görülür. Başka bir ifadeyle, geçmişte izlenen ya da gelecek için vaat edilen belli bir usulün izleneceği beklentisidir, **MANKNELL**, p. 5-6; **LAING QC**, p. 159; **MOFFETT**, p. 220-222; **MONIKA**, p. 119; **KOLINSKY, Daniel**, "A Legitimate Expectation of a Successful Challenge?", *Judicial Review*, Vol. 17(2), 2012, p. 161-162; **BROWN QC, Paul**, "Legitimate Expectation, Consultation & Fairness in Planning Law", 2013, p. 1-2; Haklı beklenti Akıllıoğlu tarafından "haklı beklenti (1)" ve "haklı beklenti (2)" olarak ikiye ayrılmıştır. Bu ayrım mevcut kanuna göre yatırım yapmış ve kanun değişikliği ile birlikte zarara uğrayan bireyin tazminat hakkı olduğunu [haklı beklenti (1)], kanun değişmediği halde bir hukuki durum veya işlem tesisinin iptal edilmesi sonucunda iyiniyetli kişinin tazminat talebi olduğunu [haklı beklenti (2)] ifade etmektedir, **AKILLIOĞLU, Tekin**, "Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi Kararlarında Mülkiyet Hakkı ve Kazanılmış Hak Üzerine Bazı Gözlemler", *İHİD.*, C. 15, s. 2, 2012, s. 25-26; **AKILLIOĞLU**, *Hangi Hukuka Giriş?*, s. 211.

Fransız hukuk sisteminde haklı beklentinin şekli korunması sağlanmaktadır¹¹. Fransız hukukunda bu koruma "savunma haklarına saygı prensibi [*le principe du respect des droits de la défense*]"¹² adı altında korunmaktadır¹³.

Savunma haklarına saygı prensibi 21.12.1972 tarihinden itibaren Avrupa Konseyi tarafından uygulanan ilkeler arasındadır¹⁴. 1974 tarihli "Transocean Marine Paint Associatin" ve 1979 tarihli "Hoffman-La Roche" kararları dinlenilme hakkı kavramı çerçevesinde Avrupa Birliği Adalet Divanı içtihatlarında haklı beklenti kavramı ile ilişkilendirilmeden kullanılmıştır¹⁵.

¹¹ 11.07.1979 tarihli Fransız Kanunu kamu tüzel kişilerinin verdiği yükümlülük yükleyen işlemlerde gerekçe şartı getirmiş ve 1983 yılına ait bir kararname ile de aynı nitelikteki işlemlerde "bildirim [*notice*]" ve "müzakere [*hearing*]" hakkı tanınmıştır, **SCHÖNBERG**, p. 36.

¹² Bu ilke Fransız hukuk sisteminde "dinlenilme hakkı [*droit d'être entendu-droit d'audition*]", "savunma hakkı [*droit de la défense*]", "savunma özgürlüğü [*liberté de la défense*]", "serbest savunma hakkı [*droit de la libre défense*]", "çekişme ilkesi [*principe du contradictoire*]", "çekişmeli yöntem [*procédure contradictoire*]", "karşı tarafın dinlenilmesi ilkesi [*principe audi alteram partem veya audi et altera pars*]" kavramlarıyla da kullanılmaktadır, **AKILLIOĞLU**, Yönetim Önünde Savunma Hakları, s. 18; Usuli korumanın Fransız hukukundaki işlevsel dengi olan ilkeler "savunma hakkı [*droits de la défense*] ve "tarafsızlık [*impartialité*]"tır, **SCHÖNBERG**, p. 34-35.

¹³ Savunma haklarına saygı ilkesi kapsamında ilk kararın 1930 yılında verildiği, ancak ilkenin genişletilerek meşhur hale gelmesinin 1944 tarihli "Ms Trampier-Gravier" davasıyla olduğu ifade edilmektedir, **SCHÖNBERG**, p. 35; Türk idari yargısında savunma haklarına saygı ilkesinin yerini hukuk devleti ilkesi doldurmaktadır, **ERKUT, Celal**, Hukuka Uygunluk Bloku, (İdare Hukukunda Hukukun Genel Prensipleri Teorisi), İstanbul, 1996, s. 76; **AKYILMAZ, Bahtiyar**, İdari Usul İlkeleri Işığında İdari İşlemin Yapılış Usulü, Ankara, 2000, s. 141; Savunma hakkı "bir idari işlemin ilgisine kendisine yöneltilen işlem konusunda ön bilgi almasını, bundan hareketle kendi açıklamalarını ve haklılık savlarını belirtme olanağı sağlamak" olarak tanımlanabilir, **BEREKET, Zuhâl**, Hukukun Genel İlkeleri ve Danıştay, Ankara, 1996, s. 26; Haklı beklentinin usulen korunması Avrupa Birliği hukukunda, Fransa hukukunda olduğundan daha gelişmiştir, **SCHÖNBERG**, p. 58.

¹⁴ **ERKUT**, Hukuka Uygunluk Bloku, s. 57; Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesi dinlenme hakkını 28.09.1977 tarihinde 77 sayılı "idarenin işlemleri karşısında bireyin korunması hakkında karar" ile kabul etmiştir, **BEREKET**, s. 27.

¹⁵ **METİN, Yüksel**, "Avrupa Birliği'nde Hukuk Devletinin Unsurları", Hukuk Devleti Hukuki Bir İlke Siyasi Bir İdeal, Ankara, 2008, s. 597; **RAITIO, Juha**, The Principle of Legal Certainty in EC Law, Springer, 2003, p. 205; **ÖRÜCÜ, Esin**, "Avrupa Hukukunda İdare Hukukunun Genel İlkeleri", İdare Hukuku ve İlimleri Dergisi, S. 1-3, 1988, s. 251; "Müzakere görevi [*duty of consultation*]", ya bir vaat ya da bir uygulamadan kaynaklanan haklı beklenti oluşturur, **LI, Andrew S. Y. - LEUNG, Hester Wai-San**, "The Doctrine of Substantive Legitimate Expectation: The Significance of Ng Siu Tung and Others v. Director of Immigration", Hong Kong Law Journal, Vol. 32, No. 3, 2003, p. 473; ABAD kararlarında da savunma haklarına ilişkin ilk davanın 1974 tarihli "TMPA" davası olduğu ifade edilmektedir, ("Transocean Marine Point Association v. Commission", [1974], Cs. 17/74, ECR. 1063'ten akt.

1985 yılında görülen "C.C.S.U. v. Minister for the Civil Service" davasında ROSKILL tarafından, haklı beklenti prensibinin söz ya da savunma hakkı ile yakından ilgili olduğunu açıkça ifade etmiştir¹⁶. Avrupa Birliği Adalet Divanı kararlarında savunma hakkına ilişkin haklı beklentinin usuli koruması, ekonomik ciddi sonuçlar doğuran durumlar açısından kabul edilmiştir¹⁷. Divan kararlarında, ilgilinin çıkarlarını olumsuz etkileyen durumlarda beklentinin karşılandığı ancak nadiren de olsa "etkilendiğinin algılanır olması [*perceptively affected*]" gibi genel ifadelerin bulunduğu kararlarda da haklı beklentinin korunduğu tespit edilmiştir¹⁸.

Savunma haklarına hukuk sistemlerinin bakış açısı farklılaşmaktadır. Kavramsal ve usule ilişkin farklı koruma sistemleri bulunmasına rağmen genelde hakkaniyetin usul açısından korumanın üç temel sorunu vardır¹⁹.

i. Hangi tür menfaatler usulen korumayı hak eder?

İngiliz, Fransız ve Avrupa Birliği hukukunda benzerlikler bulunmakla birlikte bazı önemli farklılıklar da vardır. İngiliz mahkemeleri haklar ve menfaatleri birbirinden ayırırken Fransız ve Avrupa Birliği hukukunda hiçbir zaman usul

---

SCHÖNBERG, p. 35; **ÖZCAN**, s. 70) ifade edilmiştir. Benzer diğer davalar için bkz. "Hoffmann-La Roche v. Commission", [1978], Cs. 85/76, ECR. 461; "Al-Jubail Fertilizer v. Commission", [1991], Cs. 49/88, ECR I-3187; "Air Inter v. Commission", [1997], Cs. 260/94, ECR II-997.

¹⁶ "CCSU v. Minister for the Civil Service", [1985], AC. 374; **FORSYTH**, "The Provenance and Protection of Legitimate Expectations", p. 246; **SCHÖNBERG**, p. 38, fn. 55; **JAYASINGHE**, p. 5, fn. 9; **ROBERTS**, p. 112, fn. 2; **REYNOLDS, Paul**, "Legitimate Expectations and the Protection of Trust in Public Officials", Public Law, 2011, p. 333; Bu davada mahkeme açık sözlerin, geçmiş uygulamaların ve beklenti sahibinin önceki durumundan elde ettiği kazanç ya da itibara ilişkin sonraki durumunun haklı beklentiye sebebiyet verebileceğini vurgulamıştır, **KLAAREN**, p. 162, fn. 65.

¹⁷ "Belçika v. Commission", [1990], Cs. 142/87, ECR I-959; "Commission v. Lisrestal", [1996], Cs. 32/95P, ECR I-5373, akt. **ÖZCAN**, s. 72.

¹⁸ "Transocean Marine Point Association v. Commission", [1974], Cs. 17/74, ECR. 1063'ten akt. **ÖZCAN**, s. 73; Ayrıca idare tarafından önceden olumlu bir şekilde sonuçlandırılmış sosyal yardım, hibe gibi tasarrufların karşı tarafa söz hakkı tanımadan sonlandırılmasında haklı beklentinin şekli korumasının ihlal edildiği, ancak bu yardımlardan yararlanmak için yapılan başvurularda karşı tarafın dinlenilmemesi durumunun haklı beklentinin şekli korumasını ihlal etmediği belirtilmiştir, CFIEC., "Wildmillpark/Commission", [1995], Cs. 109/94, ECR. 3007'den akt. **ÖZCAN**, s. 74.

¹⁹ Ayrıntılı bilgi için bkz. **SCHÖNBERG**, p. 36-41.

açısından korumada hak-menfaat ayırımına gidilmemiştir²⁰. Avrupa Birliği ve Fransız hukukunda usuli korumanın temel şartı, bireyin durumunu olumsuz etkileyen tasarrufların "savunma hakları [*droit de la défense*]" ilkesine uyumlu olmasıdır.

- ii. Usule ilişkin bir güvence sağlayabilmek için birey menfaatinin hangi ölçü ve yoğunlukta etkilenmesi gerekir?

İngiliz, Fransız ve Avrupa Birliği hukukunda menfaatin korunması için gereken yoğunluğun tespitinde önemli farklılıklar bulunmaktadır. Kısaca aktarmak gerekirse; İngiliz hukukunda, bir kararın yasal olarak korunan bir hakka veya menfaate "ciddi bir biçimde [*gravely*]" veya "hayati derecede [*vitally*]"²¹ müdahale ettiği zamanlarda, usuli koruma devreye girer.

Fransız ve Avrupa Birliği hukukunda bu ölçüt çok daha geniş kapsamlıdır. Fransız "droit de la défense" ilkesi, bir kararın bireyin menfaatinin "yeteri kadar ciddi ölçüde [*sufficiently seriously-suffisamment grave*]"²² etkilemesi durumunda tatbik edilirken; Avrupa Birliği hukukunda savunma ilkesinin uygulanması bir kararın kişinin çıkarlarını "olumsuz [*adversely*]" anlamda ve "önemli ölçüde [*significant extent*]"²³ etkilemesine bağlıdır.

---

²⁰ **SCHÖNBERG**, p. 37, fn. 45'ten nkl. "Netherlands v. Commission", [1992], Cs. 48, Cs. 60/90, ECR I-565; "Belgium v. Commission", [1990], Cs. 42/87, ECR I-959; "Al-Jubail Fertilizer v. Commission", [1991], Cs. 49/88, ECR I-3187; Haklı beklenti davacıya adli denetim için yeterli yetki kazandırır. Bu doktrin genellikle, verilen bir sözü geçersiz kılacak ya da bir taahhüdün geri alınmasına yol açacak herhangi bir karar verilmeden önce bireyin söyleyeceklerinin dinlenmesi hakkı ile sınırlıdır. Doktrin, herhangi bir açık hak ihtiva etmemesiyle, idari makamın uygulamalarına karşı doğrudan inceleme talep etmeyi sağlayacak kapsama sahip değildir, **SRIVASTAVA, Abhishek Kumar**, "Doctrine of Legitimate Expectation", JTRI. Journal, First Year, Iss. 2, 1995, p. 3.

²¹ "R. v. Secretary of State for Education, ex parte London Borough of Southwark", [1990], Cs. 24/1-94, COD. 115, akt. **SCHÖNBERG**, p. 39, fn. 65; **CRAIG**, Administrative Law, p. 639, fn. 40; **THOMAS**, "The Relationship Between English and European Community Administrative Law", p. 238.

²² **SCHÖNBERG**, p. 40, fn. 66'dan nkl. Conseil d'État, "Genovais Conclusions", [1980], Cs. 9/5-80, Cruse AJDA. 483; Conseil d'État, "Fratacci Conclusions", [1996], Cs. 22/3-96, Société, NRJSA, RDP. 1767-8.

²³ **SCHÖNBERG**, p. 40, fn. 67'den nkl. "Commission v. Lisrestal", [1996], Cs. 32/95P, ECR I-5373; "Canne v. Commission", [1997], Cs. 218/95, ECR II-2055.

iii. Usulen korunma talebinde bulunmak için başka hangi ek koşullar gerekir?

İngiliz ve Avrupa Birliği hukukunda, usulen koruma için birey menfaatinin "ciddi [*grave*]" veya "önemli [*significant*]" ölçüde zedelenmesi gerekirken Fransız hukukunda birey menfaatinin "olumsuz [*adverse*]" şekilde etkilenmesi gerekmele birlikte bu koşul tek başına yeterli değildir. Bu şartlara ilaveten beklentinin karşılanması, "toplum güvenliğinin [*public safety*]", "düzeninin [*order*]" ve "sağlığının [*health*]" korunması olmak üzere etkilenen kişiler dışında "nesnel ölçütlere [*objective criteria*]" de bağlıdır²⁴.

Savunma hakkına saygı ilkesi ülke hukukumuz açısından "korunabilir haklar" zümresi dışında tutulmaktadır. Sessiz kalan ya da sessiz kalmayı tercih eden kanun koyucuyu, bu hakkın yasal düzeyde korunabilmesi için harekete geçirme görevi idari yargı organlarına aittir²⁵.

Hukuki güvenlik düşüncesinin en önemli unsurlarından biri savunma haklarına saygı ilkesidir. Bu ilke Türk idari yargısında hukuk devleti şemsiyesi altında kullanılmaktadır²⁶. Esasında haklı beklentinin şekli açıdan korunması ile savunma haklarına saygı ilkesi aynı amaca hizmet etmektedir. Bireylere aynı korumayı sağlayan ancak farklı şekillerde ifade edilen bu iki ilke, hukuk devletinin "olmazsa olmaz [*sine qua non*]" unsurlarındandır.

²⁴ Örneğin Conseil d'État, "Tigrini", D. 9/11-94, Rec. 1139 davasında toplum düzeninin devamını sağlama düşüncesi ruhsat talebinin reddinde önemli rol oynamıştır, akt. **SCHÖNBERG**, p. 41, fn. 72; "Mahkemeler beklentilere usule yönelik koruma getirme konusunda daha az çekimser davranmaktadır. Nitekim mahkemeler bu durumda kararın esasına tecavüz etmediklerine ve sonuç itibarıyla yargı ve yürütme arasında uygun bir denge kurduklarına inanırlar", **MENDEZ, Mario**, "Substantive Legitimate Expectations and the Return of the Heresy", Queen Mary and Westfield College Law Journal, Iss. 5, 2001, p. 2.

²⁵ **ERKUT**, Hukuka Uygunluk Bloku, s. 122; İşlemden etkilenecek tarafa söz hakkı tanındığı her durumda haklı beklentinin korunduğu iddia edilemez. Örneğin politika değişikliğinden etkilenecek bireyler ile görüş alışverişinde bulunulsa dahi değişikliğin hukuka uygun olup olmadığının mahkemece incelemeye tabi tutulacağı vakalar olabilir. Bu değişim o halde, maddi haklı beklentilerin husule gelmesinin önemi anlayışının anahtarıdır. Nitekim mahkeme, bireyin usullere dair beklentisinin ötesine geçerek, kurumun teamülleri terk etmek yerine onlara riayet etmesinin kamunun daha çok yararına olup olmayacağını sorgulayabilir, **LEYLAND - ANTHONY**, p. 370.

²⁶ **ERKUT**, Hukuka Uygunluk Bloku, s. 76.

Türk hukukunda idari usule ilişkin temel ilkeler kısmında incelenen dinlenilme hakkının²⁷ da haklı beklentinin şekli açıdan korunmasına hizmet ettiği ortadadır.

"Dinlenilme hakkı [*rights of hearing*]" idari ve disiplineller yaptırımlar alanında işlemden etkilenecek kişinin ifadesinin alınmasını, bu kişinin beyanlarının ve gösterdiği delillerin işlem tesisinden önce dikkate alınmasını ifade eder²⁸. İdare hukukunda yer alan dinlenilme hakkı ceza hukuku müessesesi olan "audi alteram

²⁷ **AKYILMAZ, Bahtiyar - SEZGİNER, Murat - KAYA, Cemil**, Türk İdare Hukuku, Genişletilmiş ve Güncellenmiş 5. Baskı, Ankara, 2014, s. 527: "Dinlenilme hakkı, idari işlemin hazırlanışından önce karar için belirleyici olan önemli vakıalarla ilgili olarak, işlemde etkilenecek olan kişilere, idari makamca görüşünü açıklama fırsatı verme yükümlülüğüdür"; Bir idari karar alınmadan önce ilgilinin görüş ve savunmasının alınması yükümlülüğünü "çelişme usulü [*procédure contradictoire*]" kavramıyla ifade edenler de bulunmaktadır, **GÜNDAY, Metin**, İdare Hukuku, Güncellenmiş ve Gözden Geçirilmiş 10. Baskı, Ankara, 2013, s. 147; **GÖZLER, Kemal**, İdare Hukuku, C. I, 2. Baskı, Bursa, 2009, s. 863-864; **GÖZLER, Kemal - KAPLAN, Gürsel**, İdare Hukuku Dersleri, 17. Baskı, Bursa, 2015, s. 336; Dinlenilme hakkı, "bireyin olay hakkında konuşabilmesini, kanıt gösterebilmesini ve bu haklarından haberdar edilmesini içermektedir. Böylece, bireyden haklarını bilmesini beklemek, yerini, ona hangi haklarının olduğunu bildirmeye bırakmakta, bilmemenin yol açtığı hak kullanılmazlığından doğacak yanlış ve haksız yargılar önlenmeye çalışılmaktadır", **BAŞAR, Hüseyin**, "Kamu Görevlilerine Yönelik Soruşturmalar", Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, S. 3, Y. 1988, s. 65; Dinlenilme ilkesi tesis edilen işlemin doğruluk ve güvenin sağlanması açısından da önem taşımaktadır, **DEMİRKOL, Selami**, "Hukuk Devleti İlkesinin Pratiğe Geçirilmesi Yolunda Somut Bir Öneri", Türk Hukuk Enstitüsü Dergisi, S. 83, Y. 8, 2004, s. 27; "Dinlenilme hakkı kişiler açısından, yasal olarak düzenlenmiş idari usulün içinde yer alan vazgeçilmez bir haktır...İdare açısından ise dinlenilme hakkı bir yükümlülüktür", **KALABALIK, Halil**, İdare Hukukunun Temel Kavram ve Kurumları, Gözden Geçirilmiş ve Güncellenmiş 5. Baskı, Konya, 2014, s. 304; **KALABALIK, Halil**, Kısa İdare Hukuku, Konya, 2014, s. 131; Özellikle idarenin takdir yetkisine sahip olduğu durumlarda dinlenilme hakkının kullanılması çok önemlidir, **AKYILMAZ**, s. 141; "Genel olarak tüm usul ve şekil kurallarında olması gerektiği biçimde, dinlenilme hakkının tanınması ilkesi de idarenin etkin ve verimli işleyişini gözeterek, üçüncü kişilerin hak ve menfaatlerine müdahale etmeden, kamu yararının gerekleri de ön planda tutulmak suretiyle uygulanmalıdır", **CAN, Emre**, İdari İşlemin Şekil Unsuru, İstanbul, 2016, s. 193.

²⁸ **ÇAĞLAYAN, Ramazan**, İdare Hukuku Dersleri, Genişletilmiş 3. Baskı, Ankara, 2015, s. 690; İlgilinin hukuki durumunu sınırlandıran veya düzenleyen bir idari işlemin yapılmasından önce işlem muhatabına tanınan işlemin dayandığı vakıalarla ilgili açıklama yapma fırsatı, aynı zamanda idari makamın yerinde karar alabilmesini sağlaması açısından da önemlidir, **AKYILMAZ - SEZGİNER - KAYA**, s. 527; Haklı beklentinin korunması gerekçelerinden biri olan hakkaniyet, özellikle önemli ekonomik menfaatlerin etkilendiği veya yaptırım halini aldığı durumlarda geçerlidir, **SCHÖNBERG**, p. 42; Lord Roskill haklı beklentinin dinlenilme hakkıyla yakından alakalı olduğunu açıkça belirtmiştir, akt. **JONES, David Phillip**, "A Comment on "Legitimate Expectations" and the Duty to Give Reasons in Administrative Law", Alberta Law Review, Vol. XXV, No. 3, p. 513.

partem" kuralına benzetilmektedir²⁹. Ancak bu ilkenin ülkemiz uygulaması genellikle disiplin hukukunda karşımıza çıkmaktadır³⁰.

Türk hukuk sisteminde haklı beklentinin şekli açıdan korunmasının yasal bir dayanağı bulunmamaktadır³¹. Ancak bazı yasal düzenlemelerde bu ilkedен beklenen

²⁹ **JAYASINGHE**, p. 7; **ÖZAY, İl Han**, Günışığında Yönetim, İstanbul, 1986, s. 460; **GÖZLER, Kemal**, Hukuka Giriş, 13. Baskı, Bursa, 2016, s. 444; Bu ilke Fransız hukuk sisteminde "droits de défense" kavramıyla ifade edilmektedir, **ÖZCAN**, s. 69; Bu ilkenin sadece yargısal kararlarda değil idarenin karar alma sürecinde de etkili olduğu savunulmaktadır, **ALTINDAĞ**, s. 33; İngiltere idari usulünün gelişmesinde önemli yer tutan "karşı tarafı dinleme ilkesi [*audi alteram partem*], Fransız hukukunda "çelişme ilkesi [*principle of contradiction-contradictoire*]" şeklinde karşımıza çıkmaktadır, **SCHÖNBERG**, p. 33; "Audi alteram partem" özdeyişi idari makamların sadece basitçe bilgi toplayıp bir rapor hazırlamak için kullandığı bir ilke değildir, "Calgary Power Ltd. c. Copithorne", [1959], RCS. 24; "Guay c. Lafleur", [1965], RCS. 12, akt. **CARTIER, Geneviève**, "La Théorie des Attentes Légitimes en Droit Administratif", Revue de Droit, Vol. 23, No. 1, 1992, p. 87, fn. 60-61.

³⁰ Anayasanın 129. maddesinde "memurlar ve diğer kamu görevlileri ile kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşları ve bunların üst kuruluşları mensuplarına savunma hakkı tanınmadıkça disiplin cezası verilemez" hükmü doğrultusunda, 657 sayılı Devlet Memurları Kanununun 130. maddesi, 6413 sayılı Türk Silahlı Kuvvetleri Disiplin Kanununun 40. maddesi, 2547 sayılı Yükseköğretim Kanununun 54. maddesinde yer alan hükümler gibi disiplin cezalarında savunma hakkı tanınmaktadır. Ayrıca 4054 sayılı Rekabetin Korunması Hakkında Kanunun 43 vd. maddelerinde de savunma hakkına ilişkin düzenlemeler bulunmaktadır; Benzer şekilde Fransız hukukunda da "droits de la défense" ilkesi kendisini disiplin ve yaptırım kararlarında göstermektedir, **SCHÖNBERG**, p. 41; "Dinlenilme hakkı, sadece disiplin soruşturmalarında değil, kişinin statüsünü olumsuz etkileyen tüm idari işlemlerde geçerli olmalıdır", **KARAHANOGULLARI, Onur**, İdarenin Hukukla Kavranması: Yasallık ve İdari İşlemler (Yargı Kararlarına Dayalı Bir İnceleme), Güncelleştirilmiş 3. Bası, Ankara, 2015, s. 421.

³¹ Haklı beklentinin açıkça bir düzenleme altında korunmadığı ülkemizde bu ilkeyle korunmak istenen menfaat hukuk devleti ilkesi kapsamında destek ölçü norm vasıtasıyla sağlanmaktadır, **ERKUT**, Hukuka Uygunluk Bloku, s. 78; **AKYILMAZ - SEZGİNER - KAYA**, s. 528; Ancak kişinin özgürlüğünü etkileyen veya yaptırım niteliğindeki kararlarda savunma hakkı tanınmasının hukukun genel ilkeleri arasında yer aldığının belirtilmesinde fayda vardır, **BEREKET**, s. 27; Çelişme usulünün içtihadı bir ilke olarak kabulüne ilişkin Danıştay'ın şu kararı yol göstericidir. Danıştay 5. Dairesi, T. 06.06.1991, E. 1990/4297, K. 1991/1099: "İşlemin tesisinde izlenen yöntem nedeniyle konunun savunma hakkı ile ilgili boyutu üzerinde de durmak gerekir. Olayda davacı hakkındaki işleme dayanak yapılan ve uyumsuzluğun kanıtı olarak değerlendirilen raporlardaki suçlamalar idarece, işlemin tesisinden önce davacıya bildirilmediği gibi Mahkemenin de söz konusu belgeleri davacıya tebliğ etmeden karar verdiği anlaşılmaktadır. Oysa savunma hakkı 1982 Anayasasının 36/1.maddesiyle güvenceye bağlanmış olduğu gibi temel hak ve hürriyetlerle ilgili uluslararası sözleşmelerle de, bu hakkın tanınması ve kullanım yollarının açık tutulması güvenceye alınmıştır. Görülmeyene, bilinmeyene karşı iddia ve savunmada bulunmanın güçsüzlüğü hatta imkânsızlığı açıktır. Hakkında, kimi suçlamalar nedeniyle ve bu suçlamalara dayanılarak özlük haklarını ihlal edecek biçimde işlem tesis edilecek ilgiliye, idarenin işlemini gerekli kılan suçlama konularını önceden açıkça bildirerek savunmasını almasının idari işlemlere güveni ve hukuka uygunluk yönünden isabet oranını artıracak kuşkusuzdur. İdarenin bu yola gitmeden işlem tesis etmesi halinde ise mahkemenin, yasaların özel düzenleme hali hariç, ilgili belgeleri davacıya tebliğ edip savunmasını aldıktan sonra hüküm tesis etmesi adil ve hakça bir yargılamanın temel koşuludur. Bu evrede 2577 sayılı İdari Yargılama Usulü Kanununun 20.maddesinin 4.fikrasında yer alan Getirtilen veya idarece gönderilen gizli belge ve dosyalar taraf veya vekillerine incelettilmez.

koruma farklı şekillerde sağlanmaktadır. Örneğin belediyenin sokak ismini değiştirirken halkın katılımını sağlaması³² ve yapılacak idari işlem öncesi yöre halkının düşüncesini öğrenmek için anket yapması³³, disiplin yargılamasında savunma süresi³⁴, haklı beklentinin şekli açısından korunmasına yönelik adı konulmamış düzenleme ve uygulamalardır.

Bu durumlar esasında haklı beklentinin korunmasına yönelik olarak yapılan düzenlemeler değildir. Başka bir ifadeyle, yasama organı söz konusu düzenlemeleri getirirken haklı beklenti ilkesinden hareket etmemiştir. Ülkemizde bu tür örneklerin varlık gerekçesi haklı beklentinin şekli açısından korunması değildir. Çünkü haklı

---

hükümünün anlam ve kapsamına da değinmek gerekir. Fıkra da sözü edilen gizli kelimesiyle idarede de gizli olan ve yetkili memurların dışında hiç kimseye gösterilmemesi gereken belge ve dosyaların kastedildiğinde kuşkuya yer yoktur. Dolayısıyla idarenin gönderirken üzerine gizlidir kaydını koyması veya ek bir yazıyla gizli olduğunu belirtmesinin kendiliğinden o belge veya dosyaya gizlilik niteliğini kazandırmayacağı açık olduğundan Mahkemenin bu çerçevede gerekli incelemeyi re'sen yaparak belge ve dosyanın gizli olup olmadığını bizzat saptaması ve sonucuna göre usulü işlemleri yapması çağdaş hukuk devleti olmanın bir gereğidir. Olayda, davacının bilgisi dışında ve savunma imkanı kısıtlanıp idarece tek taraflı olarak saptanan nedenlere dayanılarak hizmet sözleşmesinin feshinde belirtilen nedenlerle Anayasanın 36. ve 657 sayılı Devlet Memurları Kanununun 21. maddesine uyarlık bulunmamaktadır", www.sinerjimevzuat.com.tr, e.t. 12.12.2015; Ancak bu karar Prof. Dr. Kemal Gözler tarafından temelden yoksun olduğu gerekçesiyle eleştirilmektedir. Ayrıntılı bilgi için bkz. **GÖZLER, Kemal**, İdare Hukuku, C. I, 2. Baskı, Bursa, 2009, s. 866-867.

³² Danıştay 8. Dairesi, T. 17.05.1999, E. 1999/1729, K. 1999/3045: "Belediye meclislerinin sokak isimlerini belirleme konusundaki takdir yetkilerini kullanırken, seçtikleri ismin ulusal tarihle yörenin tarihine ve gelenek ve göreneklerine uygun, o kentin yetiştirdiği ya da kente yararlı görevler yapmış kişilere ait ve Türkçe olması, söylenişinin güç, gülünç, ahlaka, adaba aykırı, siyasal amaçla seçilmiş ve halkın tepkisini çekecek nitelikte olmamasına dikkat etmeleri gerekmektedir", www.sinerjimevzuat.com.tr, e.t. 12.12.2015.

³³ Ulaştırma Denizcilik ve Haberleşme Bakanlığı tarafından "Avrasya Tüneli" için hangi ismin verilmesi hususunda Türkiye genelinde anket düzenlenmiş ancak sonuçlar ilan edilmeden söz konusu tünelin isminin "Avrasya Tüneli" olarak kalmasına karar verilmiştir.

³⁴ **657 sayılı Devlet Memurları Kanunu-m. 130**: "Devlet memuru hakkında savunması alınmadan disiplin cezası verilemez. Soruşturmayı yapanın veya yetkili disiplin kurulunun 7 günden az olmamak üzere verdiği süre içinde veya belirtilen bir tarihte savunmasını yapmayan memur, savunma hakkından vazgeçmiş sayılır"; Hatta disiplin yargılamasında soruşturulan kişiye savunma hakkı tanınmaması idari işlemin iptali sebebidir. Örnek kararlar için bkz. Danıştay 10. Dairesi, T. 18.02.1985, E. 1984/2079, K. 1985/234; Danıştay 10. Dairesi, T. 05.03.1985, E. 1984/943, K. 1985/405; Danıştay 12. Dairesi, T. 08.12.2015, E. 2012/5320, K. 2015/6586; Danıştay 8. Dairesi, T. 22.06.1989, E. 1988/872, K. 1989/595; Danıştay 8. Dairesi, T. 02.11.1992, E. 1991/3301, K. 1992/2586; Danıştay 12. Dairesi, T. 03.02.2006, E. 2003/1159, K. 2006/207; Danıştay 12. Dairesi, T. 27.03.2009, E. 2008/2174, K. 2009/1703; Danıştay İdari Dava Daireleri Genel Kurulu, T. 17.02.2011, E. 2007/1846, K. 2011/6, www.sinerjimevzuat.com.tr, e.t. 12.12.2015; "Haklı beklenti, duruşma yapılabilecek kanuni bir hak söz konusu olduğunda uygulamaya geçmez", **MUZAFAR**, p. 119.

beklenti ilkesi ülkemiz için çok yeni ve bilinmeyen bir alandır. Ancak görülmektedir ki gerekçesi ne olursa olsun bu örnekler haklı beklentinin şekli açısından korunmasına hizmet etmektedir.

Haklı beklentinin usuli koruması en az esas koruma kadar önemlidir. Nitekim "usul kaideleri esas kaidelere mukaddemdir" ilkesi bir hukuk kuralı olarak kabul edilmektedir³⁵. Haklı beklentinin şekli açısından korunması esas korumanın bir öncülüdür ve uygulanması daha kolaydır.

McHUGH J. haklı beklenti doktrinin çoğunluğun savunduğu gibi sıkça şekli korunmaya başvurabileceği veya başvurusu gerektiği konusunda şüphecidir. Eğer kavramın hâlihazırda bulunduğu zemindeki kuvveti belirsizse, maddi koruma gibi yeni bir alana da genişletilmesi mümkün değildir. McHUGH J. ve GUMMOW JJ. haklı beklenti doktrininin şekli adaletin gelişimine yardımcı olma görevini sağladığı, ancak modern anlamda bu görevin "sınırlı fayda" anlamına geldiği sonucuna varmıştır. HAYNE ve CALLINAN JJ. de haklı beklenti doktrininin prosedürel versiyonunun devamlılığı yararlılığını sorgulamış, ancak gelecekteki davalarda artırılır ve dikkatlice uygulanırsa yararlı olacağını önermişlerdir³⁶.

SCHÖNBERG usuli korumanın önemini "usuller beklentilerin gerçekte adaletsizliğe ve devlete olan güvensizliğe yol açacak bir şekilde karşılanmaması riskini azaltmaktadır zira idari karar alma sürecinin sonuçlarını etkilemektedir" şeklinde ifade etmektedir³⁷. Diğer taraftan ISOCRATES'in ifadesiyle, "dinleyenlerini ikna etmek için

³⁵ Anayasa Mahkemesi, T. 22.02.2006, E. 2003/29, K. 2006/24, www.resmigazete.gov.tr, e.t. 01.03.2016; Esasında bu ilke Mecelle'nin "usûl esasa mukaddemdir" hükmünden hareketle içtihadı konu olmuştur. Çoğu kaynakta Mecelle hükmü olarak atıfta bulunulan bu ilkeye Mecelle metinlerinde rastlanılmamıştır; Ayrıca idarenin belli maddi yararlar için söz vermesi durumunda, ilgili kişiye beklentisi yıkılmadan önce danışma ya da sesini duyurma fırsatı sağlanması, maddi beklentilerin usuli olarak korunmasını sağlayabilir, **LI - LEUNG**, p. 473.

³⁶ **JAYASINGHE**, p. 24; **GROVES, Matthew**, "Treaties and Legitimate Expectations - The Rise and Fall of Teoh in Australia", *Judicial Review: Mapping the Developing Law and Practice of Judicial Review*, Vol. 15, No. 4, 2010, p. 335; McHugh'a göre "şayet haklı beklenti doktrini etkilenen kişinin hiç bilgisi olmayan konularda genişletilmiş olsaydı, "beklenti" terimi bir kurgu olurdu", akt. **WATSON, Jack**, "Clarity and Ambiguity: A New Approach to the test of Legitimacy in the Law of Legitimate Expectations", *Legal Studies*, Vol. 30, No. 4, December 2010, p. 647.

³⁷ **SCHÖNBERG**, p. 31.

bir adamın arzusu ne kadar güçlü ise, saygın olmak ve vatandaşlarının itibarına sahip olmak için o kadar çok şevk ile mücadele edecektir"³⁸.

Haklı beklentinin şekli açıdan korunmasında idareden bir çıkar veya menfaatin korunması değil, söz veya savunma hakkı gibi usuli bir adalet gerçekleştirilmesi beklenir³⁹. Bu açıdan beklentinin, idarenin bir taahhüdünden eyleminden ya da davranışından kaynaklanmasının bir önemi bulunmamaktadır. İdarenin karşısına çıkan belirli durumlarda sürekli olarak takip ettiği usule yönelik bir davranışı varsa ilgilinin bu usulün kendisine uygulanacağını beklemesi olağan olanıdır. İdarenin uzun süreden beri uyguladığı bir işlemin yapılış usulünü veyahut sonuçlarını değiştirmesi ilgili için bir haklı beklenti oluşturur⁴⁰. Aleyhine işlem tesis edilecek olan kişiye işlemle ilgili olarak söz hakkı verilmesiyle bireyin beklentisi giderilebilecekse usuli haklı beklentiden bahsedilir.

Haklı beklenti ilkesinin korunduğu hukuk sistemlerinde, okulu kapatılan öğrenci velilerine kapatma işleminden önce söz hakkı verilmesi, sendika üyeliğinin yasaklanmasından önce sendika üyesi olmak isteyen kimselerin işveren tarafından dinlenmesi, mahkûmlara tanınan af hakkının kaldırılmasından önce kendilerine danışılması şekli açıdan haklı beklentinin korunması örnekleridir⁴¹.

³⁸ Nkl. **CHEN, Zhida**, "Substantive Legitimate Expectation in Singapore Administrative Law", Singapore Academy of Law Journal, 2014, Vol. 26, p. 242, fn. 30.

³⁹ **FORSYTH**, "The Provenance and Protection of Legitimate Expectations", p. 246; **ROBERTS**, p. 113; **MUZAFAR**, p. 124; Özellikle idarenin takdir yetkisine sahip olduğu işlemlerde işlemde etkilenecek kişiye böyle bir hakkın tanınması çok önemlidir, **BRÜHL, Raimund**, Entscheiden im Verwaltungsverfahren, Köln, 1990, p. 45'ten akt. **AKYILMAZ - SEZGİNER - KAYA**, s. 526; Beklentisi olan bir kişiye beklentisinin neden karşılanamayacağına dair bir bildirimde bulunulması veya karar alma sürecinde bir söz hakkı tanınması beklentileri karşılanmayan bireyin çoğu zaman başına gelen adaletsizlik ve güvensizlik hissinde azalmaya sebep olur, **SCHÖNBERG**, p. 31.

⁴⁰ **OĞURLU**, s. 221; Haklı beklentinin şekli koruması, idarenin, bir karara varmadan önce, belli prosedürlere itaat edileceği sözünü vermesi ve idarenin belli maddi yararlar için söz vermesi olarak iki şekilde gerçekleşir, **LI - LEUNG**, p. 473; Ayrıca haklı beklentinin usulen korunmasının açılan davanın maddi ya da telafi edici haklı beklentiye ilişkin olup olmadığına bakılmaksızın dikkate alınması gerektiği ifade edilmektedir, **SCHÖNBERG**, p. 10.

⁴¹ **OĞURLU**, s. 234; "Usulen korumanın içeriği pek çok birbirini dengeleyen faktöre bağlıdır ve son derece esnekler. Bu faktörler içerisinde, etkilenen kişinin menfaatinin nispi önemi ve söz konusu usulü incelemenin idari bedeli özellikle önem teşkil etmektedir. Diğer gizlilik, milli güvenlik,

Haklı beklentinin şekli açıdan korunmasının yasal dayanağı ülke hukukumuzda bulunmamaktadır. Ancak Genel İdari Usul Kanunu Tasarısında haklı beklentinin şekli açıdan korunmasını gerektirecek düzenlemeler mevcuttur. İlgili maddeler şunlardır:

Dinlenilme hakkı

Madde 25- (1) Dinlenilme hakkı, ilgililerin, bir idarî işlemin yapılmasından önce, haklarını, özgürlüklerini ya da hukukî yararlarını savunmak üzere kendi tercihleri doğrultusunda yazılı veya idarece düzenlenecek görüşme toplantısında sözlü açıklama yapmalarını, tanık dinletebilmelerini, idareye her türlü bilgi ve belge sunmalarını, bilirkişi incelemesi yapılması isteğinde bulunmalarını kapsar.

(2) İdare, idarî işlemde önce ilgililere dinlenilme hakkı tanıyıp tanımama konusunda takdir yetkisine sahiptir. Her kamu kuruluşu, kamu düzeni ve kamu yararını, idarî işlemlerde ivediliği değerlendirmek suretiyle bu Kanundaki zorunluluklar dışında hangi tür idarî işlemlerde ilgililere dinlenilme hakkı tanınabileceğini çıkaracağı yönetmelikle düzenler.

(3) Dinlenilme hakkı tanınan ilgililere, idarece, en az yedi gün önceden yazılı bildirimde bulunulup yapılmak istenilen işlemin konusu, maddî ve hukukî dayanakları, bu hakkı yazılı ya da sözlü olarak kullanabileceği, sözlü olarak kullanmak istiyorsa yapılacak görüşme toplantısının yeri, tarihi ve saati açıklanır.

Tanık ve bilirkişi

Madde 26- (1) Dinlenilme hakkının kullanılması ve görüşme toplantısının yapılması sırasında tanık dinlenilebilir, bilirkişiye başvurulabilir. İlgililer tanık ve bilirkişi dinleme sırasında hazır bulunabilirler, konuyla ilgili soru sorabilirler. Bu amaçla idare, ilgililere tanık ve bilirkişinin dinleneceği görüşme toplantılarının yer, tarih ve saatini, en az yedi gün önceden yazılı olarak bildirir.

(2) İlgililerin dinletmek istedikleri tanıkların sayısı, gerekli görülmesi hâlinde gerekçe gösterilmek suretiyle idarece sınırlandırılabilir. İlgililerin bilirkişi incelemesi yapılması istekleri, idarece gerekli bulunması hâlinde ve inceleme giderlerinin ilgililerce karşılanması şartıyla kabul edilir. Yapılacak bilirkişi incelemesi sonucu düzenlenecek rapor, bağlayıcı olmayıp, idarece değerlendirmeye tâbi tutulur.

Görüşme toplantısı

Madde 27- (1) Görüşme toplantısı, gerekli tanık ve bilirkişiler ile ilgililerin katılımıyla, idare tarafından belirlenecek yönetici tarafından, amaca uygun bir yerde yapılır.

---

aciliyet, kararın ilk ve nihai hali ve kanuni çerçeve gibi faktörler de usulen korumanın içeriğini etkilemektedir", SCHÖNBERG, p. 41-42.

(2) Yönetici, dinlenme ve katılma hakkının amacına uygun kullanılmasını sağlamakla yükümlüdür. Bu amaçla yönetici:

a) Görüşme toplantısını yönetir.

b) İlgililerin, varsa temsilci, tanık ve bilirkişilerin kimliklerini tespit eder; bunlar dışında toplantıya katılanları görüşme toplantısından çıkarır.

c) İşlemin konusunu, maddî ve hukukî dayanaklarını ortaya koyar.

d) İlgilileri, varsa tanık ve bilirkişileri dinlemek, soru sormak, sunulacak delilleri almak ve bunlara yapılacak itirazları görüşmek için görüşme usulünü belirler.

(3) Görüşme toplantısında kimlik tespitleri, sorular, cevaplar, tanık ve bilirkişi ifadeleri, yönetici tarafından toplantıda alınan kararlar ve sunulan deliller idare tarafından tutanağa geçirilir. Tutanak görüşmeye katılanlarca imzalanır. İstek hâlinde ilgiliye tutanağın bir sureti verilir.

(4) Görüşme toplantılarında özel hayatın gizliliğini ihlâl edebilecek kişisel, tıbbî, sınaî, ticarî ve malî sırların zarar görmemesi sağlanır.

Katılma hakkı

Madde 28- (1) Belde halkının ortak yararını ilgilendirmek koşuluyla, bayındırlık hizmetleri, imar uygulamaları, mülkiyet ve çevre hakları ile kültür ve tabiat varlıklarını doğrudan etkileyen düzenleyici işlemlerin yapılmasından önce, kamunun bilgilendirilmesi ve katılımı esastır.

(2) Birinci fıkradaki işlemlerin konusu, otuz gün içinde incelenip görüş bildirilmesi amacıyla elverişli vasıtalarla kamuya duyurulur. İdare belde halkının ortak yararı ile sınırlı düzenlemelerde; ilgili kamu kurumu ve kuruluşlarından, üniversitelerden, konuyla ilgili kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşları ve sivil toplum kuruluşlarından temsilcilerin çağırılacağı genel görüşme toplantısı düzenler.

(3) Bu madde kapsamına giren ve ülke çapında uygulanacak düzenleyici işlemlerde de ilgili kamu kurumu ve kuruluşlarından, üniversitelerden; konuyla ilgili meslek kuruluşlarının birlik ve federasyonlarından ve sivil toplum kuruluşlarından temsilcilerin çağırılacağı genel görüşme toplantısı düzenler.

(4) İdare, bu toplantı sonucunda ortaya çıkan görüşleri, konuyla ilgili yapılan anket, kamuoyu yoklaması ve benzeri vasıtalarla elde edilen veri ve sonuçları karar alma sürecinde değerlendirir.

(5) Katılma hakkına ilişkin genel görüşme toplantısının usulü ve bu toplantıya katılacak kuruluşların seçimi ve temsilci sayıları bu Kanunun uygulama esas ve usullerini düzenleyen Bakanlar Kurulunca çıkarılacak yönetmelikte düzenlenir.

Kurul toplantıları

Madde 29- (1) Devletin millî savunma, millî güvenlik, millî ekonomi ve dış ticaret politikaları ile milletlerarası ilişkilerinin yürütülmesine, özel hayatın gizliliğine, haksız rekabet ve kazanca ilişkin konular hariç, idarenin karar organı olan kurullarının toplantıları ilgililere açıktır.

(2) Kurul toplantıları, ilgililerin toplantıyı izleyebileceği uygun yerlerde yapılır. Sayılarının fazla

olması hâlinde idare, ilgililerden toplantıyı izleyecek belli sayıda temsilci seçmesini isteyebilir veya duruma göre kendisi belirler.

(3) İlgililere açık her toplantının yeri, zamanı ve konusu ile toplantı hakkında nasıl bilgi alınabileceği, en az yirmidört saat önceden, toplantılara ilişkin değişiklikler de en kısa zamanda ve uygun araçlarla ilgililere duyurulur.

(4) Kurul hâlinde alınması gereken kararlarda kurul, özel kanunlardaki hükümler hariç, salt çoğunlukla toplanır ve karar alır. Oyların eşitliği hâlinde başkanın oyu belirleyicidir.

(5) Toplantılarda tutulan kayıtlar, notlar ve konuşmalar bir tutanakla tespit edilir ve gizli olanlar dışındakiler talep hâlinde ilgililerin bilgisine sunulur.

Elektronik ortamda duyuru

Madde 30- (1) Kamu kurum ve kuruluşları, kendi görev ve yetki alanlarında, kamuyu ilgilendiren her türlü faaliyet ve işlemlerini, diğer iletişim araçlarının yanı sıra elektronik ortamda, imkânlarının yeterliliği ölçüsünde duyurmakla ve katılıma olanak sağlamakla yükümlüdür.

(2) Elektronik ortamda duyuruya ilişkin esas ve usuller, yönetmelikte gösterilir.

Genel idari usul yasasının yürürlüğe girmesi haklı beklentinin şekli açıdan korumasına çok büyük bir katkı yapacaktır. Başka bir ifadeyle, daha birçok alanda eksikliği hissedilen idari bir usul yasasının yürürlüğe girmesiyle haklı beklentinin usuli korumasını sağlanabilir⁴².

Hakkında işlem tesis edilecek bireye sadece söz ve savunma hakkı verilmesi yeterli değildir. Usuli haklı beklenti korumasının tam anlamıyla sağlanabilmesi için bireylere "savunma yapmaya hazırlanması için makul bir süre [*right of time for preparation of defense*]" ile uygun bir müzakere ortamının sağlanması gerekir.

Haklı beklentinin şekli açıdan korunmasının sağlanması, yönetimde demokrasi ilkesinin gerçekleşmesine de hizmet edecektir⁴³. Haklı beklentinin şekli açıdan korunmasının diğer bir faydası da yargı makamları önüne taşınan olayların azalmasıdır. İdari işlemin tesisinden evvel, idari makamlar ile işlem muhatapları bir araya gelecek ve karşılıklı o işlemin tüm unsurlarını tartışacaklardır. İdarenin karar

⁴² OĞURLU, s. 235.

⁴³ Yönetimde demokrasi; idari usul, bilgi edinme özgürlüğü ve aleniyet unsurlarından oluşan bir ilkedir. Amerika'da bu ilkenin idare hukukunda uygulanabilmesi için 1974-1976 yılları arasında "Government in the Sunshine Act (Güneşin Yönetimi)" olarak ifade edilen kanuni düzenleme getirilmiştir, ÖZAY, s. 3; ÇAĞLAYAN, İdare Hukuku Dersleri, s. 657-689; AKYILMAZ - SEZGİNER - KAYA, s. 38, 144.

tesisinden önce konuya ilişkin ön bilgi vermesi, alınan kararın sebep ve sonuçlarına ilişkin ön açıklamada bulunması, muhatabın dinlenmesi gibi bir takım işlemlerle usuli koruma gerçekleştirilebilir. Bu durum ise işlemin haklılığı hususunda bireyi tatmin edebilir. İşlemin haklılığı noktasında mutmain olan birey, yargı makamlarına başvurmasına gerek bulunmadığını düşünebilir. Böylece işlemin sonuçlarına hazırlanır ve katlanır⁴⁴.

B. HAKLI BEKLENTİ İLKESİNİN MADDİ (ESAS-İÇERİK-ASLI) AÇIDAN KORUNMASI

Bireylere sadece söz hakkı tanımak işlemin nihai sonucunu her zaman etkilemeyebilir. İdare, işlemde etkilenen kişinin söz ve beyanlarına itibar etmeyip işlemi kendisi takdir edebilir. Şekli koruma haklı beklentinin çok küçük bir kısmını oluşturur. Haklı beklenti maddi açıdan korunmadığı müddetçe, kişilerin devlete olan güveni ve bağlılıkları zedelenir ve hukuk devleti ilkesi zarar görür. Vatandaşların devlete güveni ve hukuk devletinin gerekleri ancak haklı beklentinin maddi açıdan korunması ile sağlanabilir.

Haklı beklentinin maddi açıdan korunması kısaca, idareye tanınan takdir yetkisinin yine idarenin sebep olduğu beklentiye karşılması yönünde kullanması yönünde bireylerde oluşan çıkar, fayda, nimet beklentisi olarak tanımlanabilir⁴⁵. Bu açıdan idari bir işlem tesis eden idarenin, kendisi tarafından sebep olunan haklı beklentiye karşılama durumu işlemden etkilenen kişiye söz hakkı vermesinin bir anlamı yoktur⁴⁶. Bu durum BOKHARY PJ tarafından, "velhasıl, beyanın kişiye

⁴⁴ Haklı beklentinin usuli koruması esasa ilişkin haklı beklentinin meydana gelme riskini azaltır, SCHÖNBERG, s. 32; ÖZCAN, s. 69.

⁴⁵ FORSYTH, "The Provenance and Protection of Legitimate Expectations", p. 240; LAING QC, p. 158; CRAIG, Administrative Law, p. 611; LEYLAND - ANTHONY, p. 363; MANKNELL, p. 1; SALES, p. 188; TALAGALA, p. 3; POTESTÀ, p. 95; ROBERTSON, p. 158; Türk hukuk sisteminde maddi açıdan haklı beklentinin korunmasının çok güç olduğu ifade edilmektedir, OĞURLU, s. 293; SAYGIN, p. 222; Usuli haklı beklenti ilkesi hem şekli açıdan olan hem de esas (maddi) açısından olan beklentiler için de geçerlidir. Her iki korunmada da usuli hakkaniyetin gözetilmesi gerekir, SCHÖNBERG, p. 50.

⁴⁶ FORSYTH, "The Provenance and Protection of Legitimate Expectations", p. 253; Haklı beklentinin şekli ve esasa yönelik ayırımlarının yapılmaması gerektiği, esasa ilişkin haklı beklentinin reddedilmesinin ilkenin içini boşalttığı ifade edilmektedir, ALTINDAĞ, s. 17.

sesini duyurma fırsatı verilecek olmasından daha fazla olmadığı hallerde, haklı beklenti daima maddi olacaktır. Ve hatta daha sonra, nihai amaç yine maddi olacaktır. Duyulmak için bir fırsat, bu amaca ulaşmak için sadece bir araçtır" şeklinde açıklanmıştır⁴⁷.

Haklı beklentinin şekli koruması; bazı durumlarda bir müzakereye katılmanın ve ikna edici argümanlar sunmanın masraflı olmasından, bazı durumlarda böyle bir müzakere ortamının sağlanmasına yönelik tebligat işlemlerinin yapılamamasından, bazı durumlarda işlemin kamu yararının tesisi için bir an evvel yapılması gerektiğinden dolayı elverişsiz konumdadır⁴⁸. Diğer taraftan uyuşmazlığın içeriğine yönelik bir telafi girişimi olmaksızın sadece şekli bir savunma hakkının verilmesi durumunda haklı beklentinin maddi açıdan korunmasından söz edilemez⁴⁹.

İngiltere, Fransa ve Avrupa Birliği hukukunda bir kamu otoritesinin belirli bir çıkar sağlayan, bir çıkara yönelik güvencelerden kaynaklanan veya çıkar sağlamaya yönelik politik haklardan kaynaklanan maddi açıdan haklı beklentiler kabul edilmektedir⁵⁰.

Maddi açıdan haklı beklentinin korunması genel olarak iki şekilde gerçekleşir⁵¹:

i. Bireyler sahip olduğu fayda veya çıkarın devam edeceğini düşünür.

Bu tip durumlarda, maddi haklı beklenti karar merciini fayda veya çıkarı hükümsüz kılması için keyfi güç kullanmaktan alıkoymaz.

ii. Birey ilk defa yararlanacağı fayda veya çıkardan mahrum bırakılır.

Bu durumda, maddi haklı beklenti karar mercilerini etkin bir şekilde fayda veya çıkar sağlaması konusunda zorlayabilmesi gerekir.

⁴⁷ "Attorney-General of Hong Kong v. Ng Yuen Shiu", [1983], 2 AC. 659, akt. **LI - LEUNG**, p. 473-474, fn. 12; **REYNOLDS**, p. 349.

⁴⁸ **SCHÖNBERG**, p. 63.

⁴⁹ **OĞURLU**, s. 241

⁵⁰ **BROWN, Alexander**, "Justifying Compensation For Frustrated Legitimate Expectations", Law and Philosophy Review, Vol. 30, No. 6, November 2011, p. 702; "Mahkemelerin, maddi bir haklı beklentinin korunmasına izin verip vermeyeceği konusunda meselenin er ya da geç meydana geleceği sadece doğaldır", **LI - LEUNG**, p. 474.

⁵¹ **ELIAS-ROBERTS**, p. 143; **GROVES**, "Substantive Legitimate Expectations in Australian Administrative Law", p. 475; **JAYASINGHE**, p. 9; **ROBERTS**, p. 113.

SMITH'e göre haklı beklentinin maddi açıdan korunmasının şartları şunlardır⁵²:

- i. Haklı beklentiye taahhütte bulunma gibi açık bir şekilde veya geçmiş uygulamaları ile zımni bir şekilde sebep olunmalıdır.
- ii. Açık taahhüt genele veya belli bir gruba menfaat sağlayacak bir genel beyan şeklinde olabileceği gibi belli bir kişi ya da kişilere özel bir menfaat sağlayan özel bir beyan şeklinde de olabilir.
- iii. Genel beyan idari düzenlemeler şeklinde ortaya çıkabilir. Bu genel beyana güvenen kimse bu beyanın yapıldığı grubun bir mensubu olmalıdır.
- iv. Özel beyan ise mektup, güvence verme, vaatte bulunma gibi çeşitli biçimlerde meydana gelebilir ve şu şartları taşıması gerekir: Beyan ilgilinin tam (ve gerçekçi) bir şekilde vermiş olduğu bilgiye dayanarak açıklanmış olmalıdır; Beyan bu beyanı yapmaya yetkili kişi tarafından yapılmış olmalıdır; Beyan belirsizliğe mahal vermeyecek şekilde açık ve ilgili nitelikten yoksun olmalıdır.

En şiddetli tartışma haklı beklentinin maddi açıdan korunup korunmasında yaşanmaktadır⁵³. Bu sebeple haklı beklentinin maddi açıdan korunup korunmaması gerekliliğine yönelik doktrinde yer alan görüşlerden bahsetmek gerekir.

1. Lehteki Görüşler

Haklı beklentinin maddi açıdan korunması hususunda birden fazla görüş bulunmaktadır. Bu görüşlerin tamamı haklı beklentinin korunması gerekliliğine vurgu yaparken, korumaya ilişkin gerekçeleri birbirinden farklıdır.

Haklı beklentinin maddi açıdan korunması gerekliliğinin en kuvvetli savunucularından biri olan FORSYTH, haklı beklentinin idarenin takdir yetkisinin kullanılması alanında ortaya çıktığını düşünmektedir. Yazara göre, idarenin istisnai

⁵² SMITH, Stanley De, Woolf and Jowell, "Judicial Review of Administrative Action", 5th Edition, London, 1995, p. 571.

⁵³ SINGH, Rabinder - STEYN, Karen, "Legitimate Expectation in 1996: Where Now?", Judicial Review, Vol. 1, Iss.1, 1996, p. 17; CHEN, p. 237; Ayrıca haklı beklentinin usuli açıdan korunması çoğu zaman esas beklentiye sağlar. Başka bir ifadeyle esas haklı beklentiler çoğu zaman usuli olarak korunur, örneğin beklenti ihlal edilmeden önce etkilenen kişiye beyanda bulunma fırsatı verilerek esas korumanın da sağlanması mümkündür, MUZAFAR, p. 124.

haller dışında kendisine kanunla verilen takdir yetkisini belirli bir yönde kullanması gereklidir. Kamu idarelerince yanıtlanmış kişilerde oluşan haklı beklenti bazı durumlarda bir müzakere ortamının sağlanması ile karşılanabilirken çoğu durumda haklı beklenti ilkesinin maddi açıdan korunması ile mümkündür⁵⁴. Ayrıca idarenin girişim veya taahhütlerinden serbestçe dönebilmesi korkunç sonuçlar doğurur. Nitekim bireylerin yönetime duyacağı güven korumasız bırakılamaz⁵⁵.

STEYN, haklı beklentiye maddi açıdan korunması gerekliliğini kamu yönetiminde adaletin bir tezahürü olarak görmekte⁵⁶; CRAIG, Avrupa Birliği mevzuatı çerçevesinde haklı beklenti hukukunun bir ilkesi olduğunu ve mevcut yasalara göre hareket eden kişilerin idare alanında yapılan değişikliklerden kaynaklanan beklentilerinin karşılanması gerektiğini⁵⁷; CARTWRIGHT, idari bir makam bireylerde maddi bir çıkarın elde edileceği yönünde bir beklentiye sebep olmuşsa bazı zorluklara rağmen bu beklentinin karşılanması gerektiğini⁵⁸; FELIX ve CAMPBELL, maddi açıdan haklı beklentinin uygulanmasına kuşkuyla bakılmaması ve azimle uygulanması gerektiğini, çünkü bunun şekle dayalı haklı beklentilerin doğal bir uzantısı olduğunu⁵⁹; ALTINDAĞ ise usule yönelik haklı beklentinin kabul edilip esasa yönelik haklı beklentinin reddedilmesinin doğru olmadığını ifade etmektedir⁶⁰.

⁵⁴ FORSYTH, "The Provenance and Protection of Legitimate Expectations", p. 240.

⁵⁵ FORSYTH, "The Provenance and Protection of Legitimate Expectations", p. 239; JAYASINGHE, p. 3.

⁵⁶ STEYN, p. 246; Lord Roskill, Lord Templeman ve Bingham LJ de aynı fikirdedir, akt. BAMFORTH, Nicholas, "Legitimate Expectation and Estoppel", Judicial Review, 1998, p. 199, fn. 18.

⁵⁷ CRAIG, Administrative Law, p. 617.

⁵⁸ CARTWRIGHT, John, "Protecting Legitimate Expectations and Estoppel in English Law", (Report to the XVIIth International Congress of Comparative Law, July 2006), Electronic Journal of Comparative Law, Vol. 10(3), December 2006, p. 6.

⁵⁹ CAMPBELL, John, "Legitimate Expectations: Developments at Home and Abroad", The South African Law Journal, Vol. 121, 2004, p. 540; FELIX, Shivaji, "The Protection of Substantive Legitimate Expectations in Administrative Law", Sri Lanka Journal of International Law, Vol. 18, 2006, p. 72.

⁶⁰ ALTINDAĞ, s. 17; "Belki de en önemli şey maddi haklı beklenti ilkesinin kesin doktriner temelini belirsizliğini koruyuyor olmasıdır", GROVES, "Substantive Legitimate Expectations in Australian Administrative Law", p. 493; Maddi haklı beklenti doktrini Commonwealth yargısında evrensel olarak kabul edilmemiştir, QUINOT, p. 66.

1971 yılında "Breen v. Amalgamated Engineering Union" davasının hâkimliğini yapan LORD DENNING, "eğer kişinin haklı beklentileri varsa (ve olayda bu beklenti bir savunma hakkı değil, belli bir çıkar beklentisi ise), bu beklentiye bir söz hakkı tanımadan ya da neden göstermeden ortadan kaldırmak, hakkaniyetli sayılamaz, bu halde olayın şartlarına göre bunlar yerine getirilmelidir" ifadelerini kullanmıştır⁶¹.

"Northern Roller Milling Co Ltd v. Commerce Commission" davasının hâkimi GALLEN "adalet kavramının sadece usul konularıyla sınırlı kalmaması" gerektiğini ifade ettikten sonra kanaatini şu şekilde belirtmiştir⁶²:

"Sahanın o kadar geniş olduğunu düşünmüyorum ki, geniş kapsamlı bir adalet anlayışı, belki de genel bir rahatsızlık veya hoşnutsuzluğu doğuran bir karara müdahale etmeyi haklı kılmak için kullanılabilir. Belki de haklı beklentinin kendisinin bir kavram olarak kabul edilmesi, karar vermenin yalnızca yasaya göre değil, aynı zamanda karar verme sürecinde böyle bir yaklaşımı dışlayan bir karar verme yetkisine sahip olmadıkça kanunun yerine getirdiği ilkelere uygun olarak yürütüleceği yönündeki beklentinin kısaltılmış bir halidir".

⁶¹ "Breen v. Amalgamated Engineering Union", [1971], 2 QB. 175, **FORSYTH**, "The Provenance and Protection of Legitimate Expectations", p. 253; **MACPHERSON, Paula A.**, Legitimate Expectation and Its Application to Administrative Policy, LL.M Degree in Law, University of Ottawa, Canada, 1995, p. 24-25; **PATRICK**, p. 7-8; **FLANAGAN, Richard**, "Legitimate Expectation and Applications-An Outdated and Unneeded Distinction", Canterbury Law Review, Vol. 17, Iss. 2, 2011, p. 284; **HODGSON, D. C.**, "The Current Status of the Legitimate Expectation in Administrative Law", Melbourne University Law Review, Vol. 14, December 1984, p. 711-712, fn. 59; **THOMAS**, "The Relationship Between English and European Community Administrative Law", p. 213-215; Söz konusu davada Lord Denning "eğer bir kişi, hak iddiasında bulunamayacağı bir imtiyaz arzuluyorsa, örneğin bir makama atanmayı amaçlıyorsa, o halde tek kelime edilmeksizin geri çevrilebilir. Görüşü alınmak veya kendisine bir açıklama yapılmak zorunda değildir. Ancak mülkiyeti tehlikede olan ya da geçim kaynağından mahrum bırakılan bir bireye, neden reddedildiğine dair nedenler verilmeli, kendisine beyanda bulunma şansı tanınmalıdır... Eğer bireyin diyecekleri dinlenmeden mahrum edilmesinin hakkaniyete aykırı olacağı bazı hakları, menfaatleri ya da haklı beklentisi varsa veyahut gerekçeler mevcutsa bunlar, davanın gereklerine göre kendisine verilmelidir" şeklinde düşüncesini açıklamıştır, akt. **POOLE, Melissa**, "Legitimate Expectation and Substantive Fairness: Beyond the Limits of Procedural Propriety", New Zealand Law Review, 1995, p. 427; **ÖRÜCÜ**, s. 132-133; McHugh ve Gummow JJ, haklı beklentilerin yararlı bir hukuki kavram olarak kalması için daha fazla düşünülmesi gerektiğini, Hayne J ve Callinan JJ, haklı beklentilerin devam eden değerinden şüphe duymakla birlikte, Hayne J ilkenin içeriğini dikkatli bir şekilde ifade etmeden kullanılmaması gerektiğini, Callinan J ise konseptin talihsiz olduğunu ve yanılmaya eğilimli olduğunu düşünmektedirler, akt. **GROVES**, p. 334-335.

⁶² "Northern Roller Milling Co Ltd v. Commerce Commission", [1994], 2 NZLR. 747, akt. **POOLE**, p. 434.

İngiliz yargıçlarından SEDLEY J., bir davada, "kararın içeriğinin belli bir yönde olacağına dair beklentiyi ihlal etmenin, karar alan makamın karar almadan önce ilgiliyi dinleyeceği yönündeki bir beklentiyi ihlal etmekten daha az adaletsiz olduğunu söylemek zordur" ifadesini kullanarak hem usuli haklı beklentinin hem de esasa yönelik haklı beklentinin korunmasının hakkaniyet tesis etmeyi amaçladığını belirtmiştir⁶³.

Maddi açıdan haklı beklentinin korunmaması, şekli açıdan haklı beklentinin korunmamasından daha az haksızlık içerir⁶⁴. Ancak bu durum maddi açıdan haklı beklentinin korunmaması için yeterli bir gerekçe değildir. Bilakis her ikisinin de korunmasının temel dayanağı, hukuk devleti ilkesi ve hakkaniyettir.

2. Aleyhteki Görüşler

Haklı beklentinin maddi açıdan korunmasına yöneltilebilecek ilk eleştiri, yargı organları tarafından bu ilkenin ihlal edilip edilmediğine ilişkin yapılan denetimde, yerindelik denetimi yapacağıdır. Ancak bu eleştiri şu şekilde bertaraf edilebilir. Beklentinin maddi açıdan korunmasında yargı organları, idare tarafından alınan kararın yerindeliği tartışamaz. Haklı beklentinin maddi açıdan korunması alınan kararın yerindelik denetimi ile ilgili olmayıp, haklı beklentiye yol açan durumu oluşturan idarenin, bu beklentiden kaynaklanan zararı tazmin veya beklenti sahibini tatmin edip etmeyeceği ile ilgilidir⁶⁵.

⁶³ "R. v. Minister of Agriculture, Fisheries and Food, ex parte Hamble Fisheries", [1995], 2 All ER. 714, **SCHÖNBERG**, p. 62-63; **CRAIG, Paul**, "Substantive Legitimate Expectations in Domestic and Community Law", Cambridge Law Journal, 55(2), July 1996, p. 297; **THOMAS**, p. 50, fn. 53; **ALTINDAĞ**, s. 17; **AZİZ, Siraj Shaik - SIONG, Sui Yi**, "Expecting The Right Thing: The Imperative for Recognising Substantive Legitimate Expectations in Singapore", Singapore Law Review, Vol. 30, 2012, p. 150; **ROBERTS**, p. 112, fn. 2

⁶⁴ **FORSYTH - HARE**, p. 31; Ancak İngiliz hukukunda haklı beklenti genellikle şekli açıdan korunmaktadır. Başka bir ifadeyle İngiliz hukuk sisteminde haklı beklentinin maddi açıdan korunması zor ve yavaş olmuştur, **POTESTÀ**, p. 95-96.

⁶⁵ **FORSYTH**, "The Provenance and Protection of Legitimate Expectations", p. 241; Laws J.'nin görüşü akt. **THOMAS**, p. 58; Brennan J., haklı beklentilerin sadece usul üzerine etkileri olduğu konusunda ısrarcıdır. Yazar, haklı beklentilerin "mahkemeleri, esaslı değerlendirme konusunda dışarıda bırakan kapıyı açmaması gerektiğini" ve "mahkemelerin yasaklı olan esaslı inceleme alanına tecavüz etmemesi gerektiğini" ifade etmektedir, akt **CRAIG, Paul**, "Legitimate Expectations: A Conceptual Analysis", LQR., 108 (Jan), 1992, p. 90-91.

Bir diğere eleştirii bakanlıkların takip ettikleri politikaların, haklı beklentinin maddi açıdan korunmasıyla engelleneceğidir. Kamu hizmetlerinin değışen şartlara uyarlanması idarenin yeni politikalar belirlemesini gerektirir. Yeni politikaların hayata geçirilmesinin önünde bir engel olabileceğı düşünülebilir⁶⁶. Ancak haklı beklentinin korunması ilkesi ile yeni kamu hizmet politikalarının belirlenmesinde idareye tanınan takdir yetkisine bazı durumlarda sınırlama getirilmekle birlikte bu ilke, idare tarafından yeni düzenleme yapılmasına engel teşkil etmez⁶⁷. Diğere taraftan idari makamların dayandıklarını doğrulayacak derecede ağır basan politikaları bulunmadığı müddetçe, bireysel işlemlerde genel politikalarından ayrılmaması gerekir⁶⁸.

⁶⁶ **CRAIG**, Administrative Law, p. 617; Laws J.'nin görüşü akt. **THOMAS**, p. 58; "Bir başvuru sahibi maddi korumayı temin etmede takdir yetkisi engellenemediğı için başarısız olacaktır. Devlet kuruluşları politikalarını değıştirmede ve geliştirmede özgür olmak zorundadırlar", **ROBERTS**, p. 113; Bu sebeple İngiliz hukukunda maddi açıdan haklı beklentiler kabul edilmemektedir, **PANDYA, Abhijit P. G. - MOODY, Andy**, "Legitimate Expectations in Investment Treaty Arbitration: An Unclear Future", Tilburg Law Review, Vol. 15, Iss. 1, 2010, p. 97; "Bugün Orta ve Batı Avrupa'da genel olarak kabul görmüş bir kavram olmakla beraber, haklı beklentilerin esas yönünden tanınmasının, kamu yönetiminde ciddi sakıncalar doğurabileceğı belirtilmiştir. Bu eleştirilere göre, haklı beklentilerin bu denli geniş tanınması, idarenin hareket edemez hale gelmesine neden olacaktır ve bu tür bir koruma, belirsiz bir menfaatin amacını aşar biçimde korunması gibi durumlara yol açacaktır. Bu nedenle, örneğin İngiliz hukukunda haklı beklentiler doğal adalet kavramı ile sınırlı tutulmuş ve esas bakımından haklı beklentiler kabul görmemiştir", **SEVER**, "Danıştay Kararları Işığında İdare Hukukunda Kazanılmış Haklar", s. 50.

⁶⁷ **HILSON, Chris**, "Policies, the Non-Fetter Principle and the Principle of Substantive Legitimate Expectations: Between a Rock and a Hard Place?", Judicial Review, 2006, p. 291-292; **CRAIG**, Administrative Law, p. 618; **EMERY, Carl**, Administrative Law: Legal Challenges to Official Action, London, 1999, p. 112'den akt. **OĞURLU**, s. 239; "Haklı beklenti yeni politikalar benimseyen yönetimi engellemek için kullanılamaz. Ancak; politika değışikliği üstlenildiğı zaman, belli beklentileri olan bireylere yöneticilerin özel bir önem vermesini gerektirir", **THOMAS**, p. 59.

⁶⁸ **SCHÖNBERG**, p. 10; "Belli bir usulün benimsenmesine yönelik beklenti olan durumlarla karşılaşıldığında, çoğu yasal bağlamlarda, yasal geçerliliğı olmak kaydı ile vaat edilen usulün uygulanmasına yönelik karar verilmesi gerektiğini anlamak zor değildir. Etkilenen kişi, lehine olacak bir karara hak kazanmaz ancak onun karar merciiinin icraatına duymuş olduğu güven korunmalıdır. Bu durumlarda adil usuller izlenmesi gerekliliğı bizi şaşkırtmamalıdır. Karar mercii beklentiye aykırı hareket etmeden önce açıkça uygun bir karar almalıdır ki bu öncelikle usule dair hakkaniyeti gerektirir. Ancak yetkilerin engellenmesi gibi bir sıkıntı gündeme gelmeyecektir. Bu konuda doktrine dair bir sıkıntı yoktur. Ancak esasa dair bir beklenti söz konusu olduğunda, örneğin karar verme işleminin sonucu olarak bir ihsan veya yarar beklendiğinde farklı hususlar gündeme gelecektir. Ancak burada bile, tartışmalara neden olmaksızın beklentileri uygun şekilde korumak çoğu zaman mümkündür. Örneğin çoğu yasal durumlarda şekli haklı beklentilerin, bunların karar mercii tarafından karar verilirken dikkate alınması gereken geçerli mütalaalar olmaları hasebiyle korunmaları gerektiğine karar vermemiz gerektiğini bilmek zor değildir. Şekli bir beklentiye karşılamamayı seçen karar mercii, temel ilkelere göre, ilgili tüm hususları dikkate almalıdır. Bu ilgili hususlardan birisi de haklı beklentinin varlığıdır. Böyle bir koruma istisnasızdır. Bunun yanında

THOMAS tarafından, asli beklentilerin korunmasıyla idarenin takdir yetkisine müdahale edileceği görüşü eleştirilmektedir. Eğer ilke politikayı zayıflatmak veya takdir yetkisine engel olmak için kullanılsaydı, kamu yetkisini kullanma üzerinde gayrimeşru bir fren yetkisini içerirdi ve bunun kabul edilmesi mümkün olmazdı. Ancak ilke genel politika değişikliklerini ve takdir yetkisini engellememekte, bunun yerine söz konusu politika değişikliklerinde bireyin belirli beklentilerini korumaktadır. İdarenin takdir yetkisiyle aldığı iki kararın da hukuka uygun olması mümkündür. Ancak kamu otoritesi bireyin kafasında belli bir şekilde hareket edeceği yönünde bir beklenti yarattıktan sonra takdir yetkisini değiştirirse, birey için bu durum haksızlık yaratabilir. Kamu otoritesi, bireyin otoritenin davranışlarına duyduğu güvene saygı göstermelidir⁶⁹.

POOLE haklı beklentiye esasa dair sonuçlar elde etmek amacıyla kullanmanın, onun amacının göz ardı edilmesi anlamına geldiği gibi usuli hakkaniyetin bütünlüğünü de zedeleyeceğini düşünmektedir. Yazara göre "haklı beklenti doktrini, aksi halde hukukî bir hakkı olmayacak olan kişilere usuli koruma sunar. Haklı bir beklentinin varlığı bireyi, özel koşullar altında (karar mercii'nin taahhüdü) usuli hakkaniyet uygulanması gereken kişiler sınıfına dâhil kılar. Hakkaniyet uygulandığında karar mercii, karar sürecinde hakkaniyet şartını tatmin edebilmek için neye ihtiyaç duyulduğunu sormalıdır. Karar mercii anayasal takdir yetkisini kullanırken kısıtlanamaz ve kısıtlanmamalıdır da. Usuli hakkaniyet onun sadece gerçeklere, özne-nesneye ve koşullara uygun bir usul takip etmesi şartını getirir"⁷⁰.

---

yetkilerin engellenmesi hususu gündeme gelmez. Doktrinle ilgili herhangi bir sıkıntı oluşmaz", **FORSYTH, C. F.**, "Legitimate Expectations Revisited", *Judicial Review*, 2011, p. 435-436.

⁶⁹ **THOMAS**, p. 60; İngilizlere ait doğal adalet ilkesinin kararın doğruluğu ve haklılığı hususunda bir inceleme yapıma yetkisini içermediği için, haklı beklenti ilkesinin yeniden inceleme ile temyiz arasındaki farkı bulanıklaştıracağı ifade edilmektedir, **ROBERTSON**, p. 158; Mason C. J. de haklı beklentilerin esas yönünden korunmasına sıcak bakmadığı gibi usuli korumaya da karşı çıkar. Bunun, "idari kararlara önemli derece müdahale anlamına geleceği, koşullar altında en uygun olduğunu düşündüğü kararı veren kurumun, sonuçta karar vermekten men edilmiş olacağı" itirazına yol açacağını belirtir, akt. **CRAIG**, "A Conceptual Analysis", p. 91.

⁷⁰ Yazara göre ayrıca haklı beklenti doktrinini, esasa dair bir menfaat sağlamayı mümkün kılacak bir mekanizma olarak yeniden icat etmek, belirsizlik ve kafa karışıklığına dair eski şikâyetleri yeniden gündeme getirecek ve mahkemelerin, davanın esasa ilişkinmiş gibi görüldüğü durumlarda karar mercii'nin yetkilerini elinden almasını gerektirecektir. Bu durum ayrıca, kamu

ROBERTS'e göre kanunilik ilkesi gereğince "bir başvuru sahibi esas korumayı temin etmede takdir yetkisi engellenemediği için başarısız olacaktır"⁷¹. Haklı beklentilerin korunması idarenin takdir yetkisini doğrudan sınırlandırmaz. Bilakis takdir yetkisinin ölçülü bir şekilde dengelenmesini sağlar⁷². Nitekim hukukun genel ilkesi olarak kabul edilen haklı beklentiye saygı ilkesine riayet edilmeden alınan bir karar takdir sakatlığının bir görünümüdür⁷³.

İdarenin yetkileri ve bu yetkileri kullanırken ortaya çıkan takdir yetkisi sınırsız değildir. Nitekim SCHÖNBERG bu durumu şu şekilde özetlemiştir⁷⁴:

"Bütün gelişmiş idare hukuku sistemleri otomatik sınırlama (köstek olmayacak şekilde) ve kanunilik ilkelerini barındırır. Bunlardan ilki, kamu yetkililerinin ferdi olgularda, dış görünüşe göre verecekleri hukuka uygun kararlar ve gayriresmi beyanlar ya da sabit bir teamül veya politikayı

---

hukukunda dar şekilde uygulanan estoppel doktrininin anlamlı biçimde genişletilmesi sonucunu doğuracaktır, **POOLE**, p. 431-432; Forsyth ise haklı beklentiler konseptinin, yargı müdahalesini meşru kılmak için ham bir gerekçeye dönüşmesi yönünde gerçek bir tehlikenin mevcut olduğunu düşünmektedir, **FORSYTH**, "Legitimate Expectations Revisited", p. 431; Ahmed ve Perry bu düşüncenin abartılı olduğunu ifade etmektedir, **AHMED - PERRY**, p. 62.

⁷¹ **ROBERTS**, p. 113; "Sorun terminolojiktir. Teorik olarak haklı kavramı, bir beklentinin durumu hakkında bir sonuca işaret ettiği anlaşılmaktadır. Bir beklenti haklı olduğu için karar vericinin takdir yetkisinin bir şekilde değiştirilmesi gerektiği ileri sürülmektedir", **WATSON**, p. 635.

⁷² **TEN BERGE - WIDDERSHOVEN**, p. 427; **SCHÖNBERG**, p. 52; **OĞURLU**, s. 222-223; "İdarenin takdir yetkisinin yargısal denetimine olanak sağlaması ve bu bağlamda hukuk devleti ilkesinin gerçekleşmesi yönünden önem arz etmektedir", Danıştay 13. Dairesi, T. 28.04.2015, E. 2011/1034, K. 2015/1633; Danıştay 13. Dairesi, T. 03.12.2013, E. 2010/1909, K. 2013/3364; Danıştay 13. Dairesi, T. 03.12.2013, E. 2010/1910, K. 2013/3365; Danıştay 13. Dairesi, T. 03.12.2013, E. 2010/2111, K. 2013/3368, www.sinerjimevzuat.com.tr, e.t. 10.10.2015.

⁷³ **ÖZDEMİR, Necdet**, İdare Hukuku Ders Notları, s. 56; Avrupa Birliği Adalet Divanı, takdir yetkisi kullanılarak tesis edilen kararların daha az değil daha çok surette usulen korumaya tâbi olması gerektiği görüşünü benimsemiştir, **SCHÖNBERG**, p. 39.

⁷⁴ **SCHÖNBERG**, p. 7; "Köstek olmama (engellememe) argümanının ikna ediciliği abartılmaktadır. Elbette politikaların geliştirilmesine izin verilmelidir. Bu bakımdan bunların engellenmemesi gerektiğini söylemek doğrudur. Bu yüzden, daha önceki politikalardan elde edilen tecrübeler veya yeni teknolojik gelişmeler gibi farklı nedenlerle farklılık arz edebilecek idari politikalar kemikleştirilmemelidir. Bununla beraber "kösteklememe" konusu makul sınırlarda tutulmalıdır. Belli bir şahsa bir beyanda bulunulduğunda veya belli bir alanda izlenecek politika yayınlanmış ve buna itibar edilmişse, kamu kurumu bu beyana veya yayınlanmış politikaya riayet etmeye mecbur kılınmalıdır. Bu durum onun gelecekte genel politikasını değiştirmesine engel teşkil etmez. Ancak önceliği olan kamu yararı gerektirmedikçe onun yaptığı beyan veya önceki politikasından dönmesine izin verilmemelidir. Kamu yararının gerektirdiği durumlarda bunlardan dönmesi gerekirse bunu ancak ilgili kişi ile bir oturum yaparak gerçekleştirebilir", **CRAIG**, "A Conceptual Analysis", p. 86-87.

benimsemek suretiyle, takdir yetkilerini kullanmaktan ne dereceye kadar imtina edebileceklerini sınırlar. Diğeri ise, kamu yetkililerinin hukuka aykırı karar, beyan ve politikalara bağlı tutulmayacağını öngörür. Bu iki ilkenin gerekçeleri herkesçe, fazla açıklama gerektirmeyecek kadar iyi bilinmektedir. Özetle kamu kurumları, yasaların veya anayasanın hükümleri ile yetkilerini hukuka uygun ve kamu yararına kullanılmaları kesin şartıyla yetkilendirilirler. Bu koşullara riayet edilmesi bu açıdan idari tasarrufların meşruiyet şartıdır".

İdarenin yapacağı yeni bir düzenleyici işlemde önceki düzenlemeye ilişkin tesis edilen işlemler için geçiş hükümlerinin getirilmesinin maddi açıdan haklı beklentiden beklenen korumayı sağlayacağı, bu yüzden haklı beklentinin korunmasına gerek bulunmadığı belirtilmektedir⁷⁵. Düzenleyici işlemlere geçiş hükmü konulması haklı beklentinin henüz ortaya çıkmadan engellenmesi açısından önemlidir. Nitekim yeni düzenlemede eski düzenlemeye göre haklı bir beklenti içine giren bireylerin durumlarının hüküm altına alınması haklı beklenti ihlalinin engellenmesi adına önerilen bir tedbirdir. Ancak geçiş hükümlerine yer verilmemesi durumunda ne olacağı, meydana gelen hukuksal soruna ilişkin nasıl bir yol izleneceği bu eleştiriyi getirenlerin göz ardı ettiği bir husustur.

Haklı beklentinin maddi açıdan korunmasının estoppel veya ihmali yükümlülüğü çerçevesinde karşılanabilir olduğu, bu sebeple yeni bir doktrinin gereksiz olduğu yönünde bir eleştiri bulunmaktadır⁷⁶. Ancak haklı beklenti ilkesi

⁷⁵ **CRAIG**, Administrative Law, p. 618; Hoexter'a göre, yargının haklı beklentinin maddi açıdan korunma sağlamadaki isteksizliği şu kaygıya dayanır: "Temel kanunilik gerekliliğini baltalayan vaat ve teamüllerin (yani yetkilerini aşan memurlar) icbar edilmesi ya da... idari makamın gelecekteki uygulamalarını kısıtlama sonucunu doğurur"; Campbell'e göre ise, esasa yönelik koruma sağlanmasındaki zorluk şuradan kaynaklanır: "Haklı beklentilerin bir hakka dönüşmesine engel olmanın zorluğu ve aynı zamanda yargının kamu idarecilerinin rolüne ve fonksiyonlarına saygı göstermesi ve onların yetki ve takdir hakkına tecavüz etmemesi vasıtasıyla anayasal düzenin tesis edilmesi", akt. **MURCOTT, M**, "A Future for the Doctrine of Substantive Legitimate Expectation? The Implications of Kwazulu-Natal Joint Liaison Committee v. Mec for Education, Kwazulu Natal", PER, Vol. 18, No. 1, 2015, p. 3139.

⁷⁶ **JAYASINGHE**, p. 30; Haklı beklentinin korunması için gereken kusur; bilerek ve isteyerek yapılan ihmaldir. Dolayısıyla, haklı beklenti sahibinin kasıtlı ihmali hariç, küçük hataları içeren hak ve beklentisi, haklı beklentiler olarak kabul edilir, **AYHAN, Taha**, "The Principle of Legal Certainty in EU Case Law", TODAİE's Review of Public Administration, Vol. 4, No. 3, September 2010, p. 173; "Lloyd v. McMahon" [1987], AC. 625 kararında Lord Templeman "kavramın mevcut kamu hukukuna hakkaniyet gerekliliği namına bir şey katmadığını düşündüğünü"

sadece estoppel ve ihmâl yükümlülüğü sebebiyle bireylere koruma sağlamaz. Bu sorumluluklar haklı beklentinin korunması ilkesinin sadece bir kısmını kapsar.

Bir diğêr eleştirî, haklı beklentinin maddî açıdan korunmasında elde edilecek menfaatin ihtimale dayanması, beklentinin hukukî olarak kesinlik arz edememesidir. Başka bir ifadeyle, beklentinin ispatındaki güçlük genellikle bireye hak bahşetmeyecek niteliktedir⁷⁷. Haklı beklenti iddiasında bulunan birey, bu iddiasını ispatla mükelleftir. Zira mesnetsiz iddialar haklı beklentinin varlığını kanıtlayamaz. Bu sebeple hukuk dünyasındaki her işlem haklı beklenti oluşumuna yol açmaz. Bir beklentinin haklı beklenti olarak kabul edilebilmesi birçok unsurun bir arada bulunması ile mümkündür. Haklı beklentinin şartları ileriki kısımlarda ayrıntılı bir şekilde incelenmiştir.

Kazanılmış hak olarak telakki edilemeyen sadece bir beklenti olarak vuku bulan bir hadisenin korunmasının bir imtiyaz sayılacağı şeklinde son bir değerlendirme mevcuttur⁷⁸. Haklı beklentiyi sebepsiz ve salt bir imtiyaz olarak düşünmemek gerekir. Esasında idarenin bir davranışı ile diğêr kişilere nazaran daha fazla haksızlığa uğrayan bireylere, bir ayrıcalık tanınarak bir nevi eski halin iadesine gidilmektedir.

---

belirtir. Sözlü olarak görüşlerini sunabilme konusundaki haklı beklentinin bir hak olarak kabul edilmesi gerektiğini ve bu hakkın çiğnenmesinin sonuçta oluşan kararı kendiliğinden geçersiz kılacağı argümanı hakkında kendi görüşünü ortaya koyar. Bu argümanı "abartılı" bulmakla birlikte, "herhangi bir davada sınanması gereken şeyin sadece "hakkaniyet" olduğunu ve mahkemenin yerleşik genel hukuk standartlarının ötesine geçmesi gerektiğini" ifade eder. Başka bir deyişle bu "sloganın" bir "prensibe" dönüşmesini istenmemektedir, **LEYLAND - ANTHONY**, p. 368.

⁷⁷ **CRAIG**, Administrative Law, p. 618; Ayrıca Elliot doktrinin herhangi bir alanda müdahale için kullanılmaya müsait gereksiz bir kılıf haline gelme tehlikesi ile karşı karşıya olduğunu düşünmektedir, **ELLIOTT, Mark**, "Legitimate Expectation, Consistency and Abuse of Power: the Rashid Case", Judicial Review, 2005, p. 283; Ahmed ve Perry bu düşüncenin abartılı olduğunu ifade etmektedir, **AHMED - PERRY**, p. 62.

⁷⁸ Yazar Craig'in haklarla ayrıcalıklar arası ikilemin yeniden canlanması olarak gördüğü haklı beklentiye yönelik görüşünü de tabî adalet ilkesinin reddi tehlikesine yol açacağı gerekçesiyle eleştirmektedir, **FORSYTH**, "The Provenance and Protection of Legitimate Expectations", p. 246; Ayrıca haklar ve imtiyazlar yirminci yüzyılın ilk yarısında biçimsel bir şekilde birbirinden ayrılmıştır, **SCHÖNBERG**, p. 38; Kazanılmış hakkı bulunan bireyin durumunun diğêr bireylere nazaran farklı değerlendirilmesini şayet bir imtiyaz olarak kabul edersek benzer nitelikteki haklı beklenti sahibinin durumunu da bir imtiyaz olarak ele almanın bir sakıncası yoktur. Ancak bu aynı zamanda eşitlik ilkesinin de gereği olan bir ayrıcalıktır. Nitekim haklı beklentisi bulunan birey diğêr kimselerden ayrılır. Bu ayrıksı durum, bir ayrıcalık tanınmasını gerektiren ve korunmaya layık bir değerdir.

C. HAKLI BEKLENTİ İLKESİNİN TELAFİ (TAZMİN) EDİCİ KORUNMASI

Haklı beklentinin ilkesinin telafi edici korunmasını Türk hukuk sisteminde uygulamasını göstermek için öncelikle Alman, İngiliz, Fransız ve Avrupa Birliği hukuk sistemi çerçevesinde bu ilkenin nasıl uygulandığını tespit etmek gerekir. Gerek söz konusu hukuk sistemleri arasındaki temel farklılıklar⁷⁹ gerekse sorumluluk hukukunun her ülke hukukunda farklı düzenlemeler çerçevesinde şekillendirilmesi haklı beklenti ilkesinin telafi edici korumasının incelenmesinde zorluk yaşanmasına sebep olmaktadır.

Bu sistemsel farklılık, sorumluluk hukukunda uygulanan hukuk kurallarının da değişmesine sebep olmaktadır. Bu açıdan haklı beklentinin telafi edici korumasının Türk hukuk sisteminde uygulamasını belirlerken örnek alınan hukuk sistemleri arasındaki farklılıklar veya benzerlikler karşılaştırmalı olarak incelenmiş, Türk hukuk sisteminin mahiyetine uygun düştüğü ölçüde yararlanılmaya çalışılmıştır. Sistemler arasındaki temel birkaç farklılığın belirtilmesi, haklı beklentinin telafi edici korunmasında karşılaşılan farklı örneklerin bir çelişkiden ziyade bu farklılıktan kaynaklandığı göstermesi açısından aydınlatıcı olacaktır.

Haklı beklentilerin boşa çıkarılmasından kaynaklanan tazminat beklentileriyle idare hukukunu (devlet kurumları ve diğer kamu kuruluşlarının faaliyetlerini düzenleyen kamu hukuku dalı) kullanarak başa çıkmak teorik olarak mümkün iken, bunun asıl kullanımı ülkelere göre değişiklik gösterir⁸⁰. Sorumluluk hukukundaki farklılıklar kısaca şu şekilde açıklanabilir⁸¹:

⁷⁹ Hukuk sistemi için mücadelenin doğası, yöneticiler meşru sosyal görevlerini yerine getirirken onların aynı zamanda birey olan vatandaşların menfaatini olumsuz etkileyebilecek gücü kullanma ve bu yüzden de hukuki denetime tabii olmaları gerektiğini kabullenmiş durumdadır. Farklı hukuk yaklaşımlarının bu mücadeleye yanıtı farklılık göstermiştir. Kıta Avrupası devletlerinde devletin eylemlerini denetlemek ve kontrol etmek için ayrı bir kamu idaresi hukukuna ihtiyaç olduğu genel bir yaklaşımdır, **THOMAS**, p. 1.

⁸⁰ **BROWN**, "Justifying Compensation For Frustrated Legitimate Expectations", p. 700; Yetkinin kötüye kullanılması şeklinde ortaya çıkan haklı beklenti taleplerinde tazminat ödenmesine karar verilmesinin idareyi hukuka uygun davranması için baskı aracı olarak kullanılabileceği ifade edilmektedir, **STEYN**, p. 249; Namibia hukukunda idari makamların usul bakımından adil ve mantıklı davranma yükümlülüğünün sınırlanamayacağı hüküm altına alınmıştır. Bu

- i. Kamu görevlilerinin bireysel kusurlarından kaynaklanan uyuşmazlıklar bazı hukuk sistemlerinde haksız fiil hükümlerine göre karara bağlanırken, bazı hukuk sistemlerinde idare hukukunu düzenleyen normlar ışığında çözümlenmektedir.
- ii. Kamu görevlilerinin bireysel kusurlarından kaynaklanan uyuşmazlıklar bazı hukuk sistemlerinde adli yargıda, ayrı bir idari yargı sisteminin benimsendiği özellikle Fransa'da idari yargıda çözüme kavuşturulmaktadır⁸².
- iii. Sorumluluk hukukunda da İngiliz ve Fransız hukuk sistemleri arasında önemli farklılıklar vardır. Fransız hukukunda "kusur sorumluluğunun [*faute de service*]" yanında, "risk ilkesi [*théorie de risque*]" ve "kamu külfetleri karşısında eşitlik [*égalité devant les charges publiques*]" olmak üzere iki kusursuz sorumluluk ilkesi bulunmaktadır. Ancak İngiliz hukukunda Fransız hukukunda olduğu gibi kusursuz sorumluluk ilkesinin bir karşılığı bulunmamaktadır.
- iv. Alman hukukunda maddi açıdan haklı beklentiler genellikle ilgisini etkileyen idari tasarrufun devam etmesine yönelik olmayıp, "Alman Federal İdari Usul Kanunu'nun [*VwVfG*]" 48/3. maddesi gereğince tazminat ödemesi şeklinde gerçekleşmektedir⁸³.

şartın aynı zamanda kararın özü için de geçerli olduğu düşünülmelidir. Bu çıkarım, bu tür eylem ve kararların uygulanmasıyla mağdur olan kişilerin, yetkili bir mahkeme önünde tazminat talep etme hakkına sahip olduğunu güçlendirmektedir, **GAEB, Karel N. - NEEMWATYA, Joas K.**, "The Principle of Legitimate Expectation in Administrative Law: A Namibian Perspective", *University of Namibia Law Review*, Vol. 2, Iss. 2, 2015, p. 48.

⁸¹ **SCHÖNBERG**, p. 168-172; İngiltere haricinde hemen hemen tüm ülkelerde haklı beklentinin telafi edici koruması sağlanmaktadır. Ancak bu korumanın hangi yasal zeminde gerçekleştiği belirsizliğini korumaktadır, **BROWN**, "Justifying Compensation For Frustrated Legitimate Expectations", p. 700.

⁸² Bir başka örnek kamu görevlilerinin görevlerine ilişkindir. İngiliz hukukunda tüm kamu görevlileri kendilerine kanunlarla verilen yetkileri vekâleten kullanırken, Fransız ve Avrupa Birliği hukukunda devredilmiş yetkiler vardır. Bu açıdan İngiliz hukukunda kamu görevlilerinin kusurlarından kaynaklanan davalar haksız fiil hükümlerine göre karara bağlanırken Fransız ve Avrupa Birliği hukukunda sorumluluk öncelikle kamu tüzel kişisine aittir. Ayrıca bu sorumluluk çerçevesinde Fransız kamu görevlilerinin bireysel kusurlarından dolayı adli yargıda kendilerine karşı dava açılması da mümkündür, **SCHÖNBERG**, p. 170.

⁸³ Amerika Birleşik Devletlerinde de haklı beklentiler tazminat şeklinde karşılanmaktadır, **SNODGRASS, Elizabeth**, "Protecting Investors' Legitimate Expectations: Recognizing and Delimiting a General Principle", *ICSID Review-Foreign Investment Law Journal*, 2004, p. 49;

Haklı beklentinin uygulandığı hukuk sistemleri arasındaki bu farklılıklar daha da arttırılabilir. Anılan hukuk sistemleri arasındaki en önemli benzerlik, telafi edici korumanın öncelikli amacının bireylerin uğradığı maddi ve manevi zararların tazmin edilmesidir. Bu temel amacın yanında İngiliz, Fransız ve Avrupa Birliği hukukunda haklı beklenti çerçevesinde ikincil amaç, kamusal makamların hukuka uygunluğunu ve ıslahını sağlamaktır. Bu önemli benzerliği göz önünde bulundurarak yasal sistemlerin her ne kadar farklı kuralları ve farklı siyasi ahlak ilkeleri olsa da uygulamada benzer sonuçlara ulaştıklarını tespit etmek beklenen bir durumdur⁸⁴. Nihai olarak tüm hukuk sisteminden çıkan ortak sonuç, hukukumuzda da haklı beklentinin telafi edici korunmasını kabulü için yeterli bir veri bulunmasıdır.

Fransız hukukunda idari tasarruflardan kaynaklanan uyuşmazlıklar idari yargıda çözümlenirken, Avrupa Birliği ve İngiliz hukukunda idari uyuşmazlıklar adli yargıda karara bağlanmaktadır. Ancak başlarda sistemsel farklılık daha katı olmasına rağmen günümüzde İngiliz yargısının idari tasarrufları fiili olarak farklı metotlarla ele alması bu ayrımın azalmasına sebep olmuştur. Ayrıca Fransız hukukunda özü itibariyle idari tasarruf olan bazı işlemlerin yasa koyucunun takdiri ile adli yargının kontrolüne bırakılması da sistemsel makasın kapanmasına katkıda bulunmuştur⁸⁵. Devlet kurumlarının ve kamu kuruluşlarının, insanların haklı beklentilerini önce teşvik edip ardından onlara engel olduklarında oluşacak zararlardan sorumlu olmaları, Avrupa idare hukukunun önemli ve ayırt edici bir özelliğidir⁸⁶.

"Anayasa ve hukuk devleti prensibinden bir "itimadın korunması" sonucu çıkarılıyorsa, devlete en azından sükutu hayale uğratılmış yurttaşlarını finansal olarak tazmin etmesi gerektiği de söylenmelidir. Devletin böyle bir mali sorumluluğu olduğu tespit edilir veya genel anlamda varsayılırsa, sadece itimattan kaynaklanan zarar, devlet mesuliyeti veya VwVfG madde 48 fıkra III uyarınca olumsuz sonuçların tazmini yoluyla tazmin edilmelidir", **BULLINGER, Martin**, "Vertrauensschutz im deutschen Verwaltungsrecht in historisch-kritischer Sicht", *Juristen Zeitung*, 01.10.1999, p. 913.

⁸⁴ **SCHÖNBERG**, p. 173.

⁸⁵ **SCHÖNBERG**, p. 168-169.

⁸⁶ **BROWN**, "Justifying Compensation For Frustrated Legitimate Expectations", p. 699; Haklı beklentinin telafi edici koruması, bireyin idareye olan güveninin derecesine göre değil, beklentiden elde edilecek menfaatin değerine göre belirlenir, **BARAK - EREZ, Daphne**, "The Doctrine of Legitimate Expectations and the Distinction Between the Reliance and Expectation Interests", *European Public Law*, Vol. 1, Iss. 4, p. 587.

Tartışmanın merkezinde mahkemenin maddi konulara ne derece müdahale edebileceği konusu bulunmaktadır. Şüphesiz ilgili hakkında işlem tesis edilmeden önce; verilen bir vaadin, idari bir uygulamanın veya politikanın dikkate alınması gerekir. Karar tesis eden idari makamın, bu faktörleri dikkate almaması, yargının idari kararın yeniden değerlendirmesi için müdahalesini gerektirir. Ancak verilen bir vaadin, idari bir uygulamanın veya politikanın dikkate alınmasına rağmen idare beklentiyi karşılamazsa yargının nasıl hareket etmesi gerekir⁸⁷?

LORD TEMPLEMAN'a göre, "adli inceleme; bir idari makam yetkilerini aştığında, hukuki hata işlediğinde, tabii adalet ihlali yaptığında, hiçbir makul mahkemenin ulaşamayacağı bir karara vardığında veya yetkilerini kötüye kullandığında mümkündür"⁸⁸. LORD WOOLF'a göre, "beklentinin meşrulaşması sağlandıktan sonra, mahkeme, politika değişikliği için dayatılan herhangi bir çıkar çatışmasına karşı adalet gerekliliklerini tartma görevine sahip olacaktır"⁸⁹.

Avrupa Birliği Antlaşmasınının 215. maddesinin II. fıkrasına göre; Topluluk, genel hukuk ilkelerine uygun olarak, sorumlu olduğu herhangi bir zararı gidereceğini temin eder. Ekonomik politika seçimlerine müteallik yasama işlemleri hususunda, Topluluk sadece "yeterince ciddi [*sufficiently serious*]" bir şekilde hukuk kuralı ihlali işlediyse sorumludur. THOMAS'a göre haklı beklentiler ihlalinin neden olduğu zararlar, apaçık ve yeterince ciddi bir ihlalden kaynaklanıyorsa tazmin edilebilir⁹⁰.

Haklı beklenti ilkesinin uygulandığı ülkelerin hukuk sistemlerinin birbirinden farklı olması sorumluluk esaslarının da farklı şekillenmesine yol açmıştır.

⁸⁷ STEYN, Karen, Substantive Legitimate Expectations, Judicial Review, p. 247.

⁸⁸ "R. v. Inland Revenue Commissioners, ex parte Preston", [1985], AC. 337, akt. LI - LEUNG, p. 483; LEWIS, Clive, "Fairness, Legitimate Expectations and Estoppel", The Modern Law Review, Vol. 49, No. 2, March 1986, p. 252; MACPHERSON, p. 16; Ayrıca yetkinin kötüye kullanımı birçok şekilde olabilir ve haklı beklentinin ihlali bunlardan bir tanesidir.

⁸⁹ "R. v. North and East Devon Health Authority, ex parte Coughlan", [2001], QB. 213, akt. PANDYA, Abhijit P. G., "Legitimate Expectations in English Law: Too Deferential an Approach?", Judicial Review, 2009, p. 171, fn. 5; PANDYA, Abhijit P. G. - MOODY, Andy, "Legitimate Expectations in Investment Treaty Arbitration: An Unclear Future", Tilburg Law Review, Vol. 15, Iss. 1, 2010, p. 98, fn. 28.

⁹⁰ THOMAS, p. 73.

İngiliz hukukunda haklı beklentilerden kaynaklanan sorumluluğun tespiti, özel hukuktan ayrı idare hukukuna özgü sorumluluk kurallarının eksikliği sebebiyle diğer ülke sistemlerine nazaran farklı olmasına yol açmıştır. Kamu yetkilileri ile özel kişiler aynı kurallara tabidir. Bireysel beklentinin karşılanmamasından doğan herhangi bir zararı telafi etmek için İngiliz hukuku "haksız fiil [*torts*]" veya "sözleşme [*contract*]" yükümlülüğü ilkelerini kullanmaktadır. Bu sebeple İngiliz kamu hukukunu ilgilendiren haklı beklenti davalarındaki yasal yollar, idari sorumluluğun belirlendiği kıta Avrupası sistemiyle keskin bir şekilde çelişir⁹¹.

İngiliz hukukunda haklı beklentinin ihlalinden kaynaklanan sorumluluk belirli olasılıklarla gerçekleşir. Ya ihmal sebebiyle gerçeğe aykırı bir beyan ya da devlet görevini kötüye kullanma şeklinde sorumluluk tayin edilir. İngiliz hukukunda haklı beklentileri dikkate alma zorunluluğu yasal olarak düzenleme altına alınmadığından, kanundan kaynaklanan bir sorumluluk oluşmaz⁹².

İdarenin bireylerin haklı beklentilerini karşılamaması sadece esasa veya usule ilişkin beklentilerin boşa çıkmasına sebep olmamakta aynı zamanda idari tasarruflara güvenen bireylerin bazı mülkiyete ilişkin veya fiziki zararlarına yol açmakla birlikte, ekonomik açıdan kayba uğramasına da sebebiyet vermektedir⁹³. Haklı beklentinin maddi veya şekli açısından her daim korunması mümkün değildir. İdari işlemin haklı beklenti ilkesi çerçevesinde iptalinin gerçekleştirilemediği durumlarda ortaya çıkan zararın hukuk devleti ilkesi gereğince tazmini gerekir⁹⁴.

⁹¹ **THOMAS**, p. 74; Wright'a göre "haklı beklentiler, İngiliz medeni hukuku için tasarlanmış bir İngiliz anlayışıdır", **WRIGHT, David**, "Rethinking The Doctrine of Legitimate Expectations in Canadian Administrative Law", *Osgoode Hall Law Journal*, Vol. 35, No. 31, p. 141.

⁹² **THOMAS**, p. 74.

⁹³ **SCHÖNBERG**, p. 167; **BARAK - EREZ**, p. 591; "Yeterli tazminat [*adequate compensation*]" "tam tazminat [*full compensation*]" anlamına gelmez. Nitekim birey ihlal edilen bir beklentisi için ancak ve ancak bir miktar para alırsa yeterli derecede tazmin edilmiş olur. Zira tazminata ve onunla beraber ihlal edilen bir beklentiye sahip olmakla, tazminata sahip olmayıp gerçekleştirilmiş bir beklentiye sahip olmak arasında fark vardır. Tam tazminat, beklentinin gerçekleştirilmesi için gerekebilecek miktara eşit veya daha fazla miktardaki maddi bir karşılığa tekabül eder. Adalet, ihlal edilen haklı beklenti için tam tazminat gerektirmez, **BROWN**, "Justifying Compensation For Frustrated Legitimate Expectations", p. 704-705.

⁹⁴ **POTESTÀ**, p. 95; **ÖZCAN**, s. 20; Telafi edici koruma esasında şekle ve esasa ilişkin haklı beklentinin tamamlayıcısı konumundadır. Ancak maddi açıdan bireylerin zararlarının tazmin

İdari makamların "önlenebilir zarar vermeme yükümlülüğü" bulunmaktadır. İdare kendi tasarrufları sonucunda bireylerin karşılayacağı bir zararı öngörebilmesine rağmen önleyemiyor ise bu durumdan kaynaklanan zararı karşılaması gerekir⁹⁵. Bireysel yararın baskın kamu yararına üstün geldiği durumlarda haklı beklentinin korunması gerekirken korunmaması da, haklı beklenti gerekçesiyle tazminat yolunu açar⁹⁶.

Haklı beklentinin korunmaması durumunda her zaman para ile ölçülebilen bir zarar oluşmaz. Bu durumlarda haklı beklentinin telafi edici korumasına başvurulamaz⁹⁷. Nitekim haklı beklentinin telafi edici koruması tam yargı davası ile sağlanır. Ancak konusu para ile ölçülemeyen durumlarda haklı beklentinin telafi edici korumasının devreye girmemesi de haksızlık oluşturabilir. Bu durum Mecellenin 53. maddesinde yer alan "aşkın ifası k'abil olmadığı halde bedeli ifa olunur" hükmünün bir tezahürü olarak düşünülebilir⁹⁸.

Netice itibariyle haklı beklentinin telafi edici korunması, kural olarak para ile ölçülebilen ve beklentinin şekli veya asli korunmasının mümkün olmadığı

---

edilmesi her zaman haklı beklentiyle amaçlanan idareye olan güven duygusunun yerine geçemez. Ayrıca şekli veya esasi korumanın mümkün olduğu durumlarda telafi edici korumaya gitmek kamu kaynaklarının da gereksiz şekilde kullanılmasına yol açar, **SCHÖNBERG**, p. 235; Anayasanın 125. maddesinin son fıkrasında yer alan "idare, kendi eylem ve işlemlerinden doğan zararını ödemekle yükümlüdür" şeklindeki düzenleme de bunu gerektirir.

⁹⁵ **BROWN**, "Justifying Compensation For Frustrated Legitimate Expectations", p. 704; **ALTINDAĞ**, s. 31-32; Haklı beklentinin "telafi (tazmin) edici [*countervailing*]" korumasını haklı beklentinin maddi açıdan korunmasının bir muadili olarak görmek her zaman sağlıklı sonuçlar doğurmayabilir.

⁹⁶ Federasyon ve Eyaletlere İlişkin İdari Usûl Kanununun 48. maddesinin 2. fıkrasına göre haklı beklentinin korunmamasından kaynaklanan tazminatın talebe bağlı olarak 1 yıllık süre içinde istenebilmesi mümkündür, **ÖZCAN**, 14.

⁹⁷ **STEELE**, p. 19; Tazminatın kesin miktarının belirlenmesi, beklentilerin yerine getirilmesi durumunda gerçekleşecek planların ne kadar önemli olduğuna, bireyin haklı beklenti oluşumuna olan katkısına, beklentinin gerçekleştirildiği sürenin uzunluğuna, beklentinin oluşma sebebine bağlı olarak değişmektedir, **BROWN**, "Justifying Compensation For Frustrated Legitimate Expectations", p. 705-706; Haklı beklentinin telafi edici koruması, bireyin idareye olan güveninin derecesine göre değil, beklentiden elde edilecek menfaatin değerine göre belirlenir, **BARAK - EREZ**, p. 587.

⁹⁸ **ŞİMŞİRGİL, Ahmet - EKİNCİ, Ekrem Buğra**, Ahmet Cevdet Paşa ve Mecelle, 5. Baskı, İstanbul, 2013, s. 128.

durumlarda karşımıza çıkan, ancak konusu para ile ölçülemeyen durumlarda da devreye giren haklı beklentinin bir türüdür.

Haklı beklentinin telafi (tazmin) edici koruması, "hukuka aykırı kararların sebep olduğu zararın tazmini" ve "hukuka uygun kararların sebep olduğu zararların tazmini" olarak iki başlık altında incelenecektir. Böyle bir ayrıma gidilmesinin temel sebebi, kusur sorumluluğunun yanı sıra "kusursuz sorumluluktan [*strict liability*]" kaynaklanan haklı beklentinin de tam yargı davasına konu olabileceğidir. Daha önce de belirtildiği üzere, hukuk sistemleri arasındaki sorumluluk hukukunda temel farklılıklar, İngiliz, Avrupa Birliği ve Fransız hukukunun haklı beklentinin telafi (tazmin) edici korunmasının karşılaştırılarak incelenmesi gerekliliğini ortaya çıkarmıştır.

1. Hukuka Aykırı Kararların Sebep Olduğu Zararın Tazmini

İdarenin hukuka aykırı tasarruflarına karşı Anayasanın 125. maddesinde yer alan "idarenin her türlü eylem ve işlemlerine karşı yargı yolu açıktır" hükmü doğrultusunda iptal talebiyle dava açılabilmesi mümkündür. Yargılama sonunda idari tasarrufun iptal edilmesi veya davanın reddedilmesi bu tasarruftan kaynaklanan zararların tazmin edilmesinin önünde bir engel teşkil etmez. Bireyler idarenin hukuka aykırı olarak verdikleri zararların tazminini tam yargı davası ile isteyebilir.

Hukuka aykırı kararların bireyleri zarara uğratması iki şekilde gerçekleşebilir⁹⁹.

- i. İdari makamlar ilgisinin menfaatine olan başka bir ifadeyle yararlandırıcı nitelikte bulunan ve "hukuka uygun [*lawful*]" olan bir kararı değişmezlik genel ilkesini ihlal edecek bir şekilde ortadan kaldırır. Bu durum yasal olan bir kararın yasal olmayan feshi olarak ifade edilir.
- ii. İdari makamlar yararlandırıcı nitelikte bulunan olumlu ancak "hukuka aykırı [*unlawful*]" olan bir kararı daha sonradan hukuka uygun bir kararla ortadan kaldırır. Bu durum hukuka aykırı olan bir kararın hukuka uygun olarak kaldırılması (değiştirilmesi) olarak ifade edilir.

⁹⁹ SCHÖNBERG, p. 182.

Her iki durumda da, ilk karardan faydalanan kişinin beklentileri boşa çıkartılır ve şayet bu kararın yasal ve nihai bir karar olduğuna güvenen bireyler aynı zamanda bireysel zarara ve ekonomik kayba uğrarsa bu zararın karşılanması gerekir.

a. İngiliz Hukuku

Modern İngiliz içtihat hukukunda hukuka aykırı idari tasarrufların sebep olduğu sorunlara karşılık olarak "zarar yükümlülüğünün [*damages liability*]" yetersiz olduğu düşünülmektedir. Yargı organları zarar yükümlülüğünün; yetkililerin görevlerini aşırı derecede tedbirli bir şekilde yerine getirmelerine sebep olması, davaların çok büyük ölçülerde gereksiz başvurulardan oluşacak olması, her kararda tatbik edilebilecek benzer standartların sağlanamaması, bu tür kararlara karşı yargılamama yapılmaması gerektiği ve zarar doğuran tasarruflara yönelik davaların daha uygun idari çözümleri sarsacağı düşünceleriyle daha çekimser bir davranış göstermektedir. Daha genel anlamıyla İngiliz mahkemeleri sadece mali kaybın iyileştirilmesi, kamu makamlarının kaynaklarına belirli bir yük getirecek olan potansiyel olarak geniş yükümlülük ve belirsizliğe sebep olabileceğini düşünmektedir. Bu sebeple İngiliz hukukunda sorumluluk "ihmale [*negligence*] dayanmaktadır ve genel tek bir ilke söz konusu olmayıp her haksız fiil tipi için ayrı bir "haksız fiil [*torts*]" sorumluluğu benimsenmiştir¹⁰⁰.

İngiliz yargısının yaklaşımı ve gerekçeleri incelendiğinde kabul edilebilir bir tarafının olmadığı görülmektedir. İngiliz hukukunda idarenin hukuka aykırı tasarruflarından kaynaklanan uyuşmazlıkların haksız fiil hükümlerine göre çözüme kavuşturulması bu konuda yetersiz bir davranış sergilemesine yol açmıştır. Ayrıca konuyu haksız fiil hükümlerine göre değerlendirmek İngiliz hukukunda hukuka aykırı kararların iptal edilmesi durumunda dahi bu tasarruflardan kaynaklanan zararların karşılanmama ihtimalini de ortaya çıkarmıştır.

¹⁰⁰ ÖRÜCÜ, Esin, "Karşılaştırmalı Hukukçu Gözüyle İskoç Hukuk Sistemi", İstanbul Üniversitesi Mukayeseli Hukuk Araştırmaları Dergisi, No. 18, İstanbul, 1990, s. 76; "Dorset Yacht Co v. Home Office", [1970], AC. 1004; "Hill v. Chief Constable of West Yorkshire", [1989], AC. 53; "X v. Bedfordshire CC", [1995], 2 AC. 633; "W v. The Home Office", [1997], Imm AR. 102; "Phelps v. Hillingdon LBC", [1999], 1 All ER. 421,441-2, akt. SCHÖNBERG, p. 182;

İngiliz yargısı için en büyük zorluk, ilkenin değişen kamu yönetimi talepleri ışığında beklentileri tanımada yetersiz kalması ve telafi edici koruma sağlamadaki sorumluluk esaslarının eksikliğidir¹⁰¹. Nitekim haklı beklenti çoğunlukla idarenin "hizmet kusuruna [*service fault*]" dayanan sorumluluğu çerçevesinde telakki edilmektedir¹⁰².

Hukuka aykırı kararlardan kaynaklanan zararların karşılanması hususunda İngiliz yargısının yetersiz kaldığını bir örnekle somutlaştırmak daha yerinde olur. "Reeman" davasında ilgililer ulaşım departmanı tarafından denize açılabilir olarak onaylanan bir gemiyi satın almak üzere birikim yapmıştır. Gemiyi satın aldıktan sonra kullanmak üzere olan davacılar, daha sonradan bu geminin gövdesinin önemli güvenlik düzenlemelerini ihlal ettiğini ve denize açılabilirlik sertifikasının iptal edildiğini öğrenmiştir. Açılan dava temyiz mahkemesi tarafından "gemiye hukuka aykırı olarak sertifika verilmesinin doğrudan zarara yol açmadığı", "idari makamın gemiyi satın alan kişilere yönelik ihmal açısından kanundan doğan bir sorumluluğunun bulunmadığı" ve "uğranılan zararın yalnızca ekonomik olması" gerekçeleriyle reddedilmiştir¹⁰³.

"Reeman" davası İngiliz hukukunda "haksız fiil [*torts*]" davası olarak karara bağlanmıştır. İngiliz hukukunda haksız fiilden dolayı idarenin sorumlu tutulması için "yasal bir yükümlülüğün mevcut olması [*the existence of a duty of care*]" gerekir. İdarenin denize açılabilirlik sertifikasının düzenlenmesinde bir "ihmal [*negligence*]"

¹⁰¹ THOMAS, p. 75; İngiliz hukukunda haklı beklentilerin ihlalinden kaynaklanan zararların "lütuf ödemesi [*ex gratia*]" şeklinde karşılanması konusunda da yargı isteksiz davranmaktadır, BROWN, "Justifying Compensation For Frustrated Legitimate Expectations", p. 703.

¹⁰² TRAIN, s. 1'den akt. ÖZCAN, s. 67-68; "Haklı beklenti, idarenin göz önünde bulundurmak konusunda başarısız olduğu ve hukuki bir hata olan bir husustur", LI - LEUNG, p. 485; Danıştay 10. Dairesi, T. 11.08.2012, E. 2008/11336, K. 2012/1405; Danıştay 10. Dairesi, T. 11.04.2012, E. 2008/11336, K. 2012/1405: "İdareye güven ilkesi uyarınca düzenlenen yarışmaya katılan, yarışma sonucunda verilecek ödülü birinci olması halinde almak için haklı beklentiye giren davacının, ödülün verilmemesinden kaynaklanan zararının, olayda hizmet kusuru saptanan davalı idarece tazmin edilmesine karar verilmesi gerekir",

¹⁰³ "Reeman v. Department of Transport", [1997], 2 Lloyd's Rep. 648, akt. SCHÖNBERG, p. 184, fn. 108; Hindistan yargısında kanuna aykırı olarak bireylere verilen zararlar da tıpkı İngiliz hukukunda olduğu gibi haksız fiil sorumluluğu olarak kabul edilmektedir. Ancak Hindistan hukuk sisteminde haksız fiil olarak verilen zararlar İngiliz hukuk sisteminden farklı olarak kusursuz sorumluluk ilkelerine göre idare tarafından tazmin edilmektedir, MUZAFAR, p. 130.

gösterdiği ortadadır. Diğer taraftan İngiliz hukukunda hukuka aykırı bir tasarruftan dolayı bireylerin zararlarının karşılanması için hukuka aykırılığın "yetkinin kötüye kullanılması [*misfeasance*]" şeklinde gerçekleşmesi gerekir. İngiliz yargısı aynı zamanda bireyin zararı ile idarenin fiili arasında doğrudan bir "illiyet bağı [*causation*]" olması gerektiğini kabul etmektedir. Son olarak hukuka aykırı bir işlemten dolayı idarenin sorumlu tutulabilmesi, "meydana gelen zarardan bir payının olmasına [*contributory fault*]" bağlıdır¹⁰⁴. Bu şartlar somut olayda gerçekleşmesine rağmen mahkemenin davayı reddetmesi, hukuka aykırı bir kararın verildiğinin göstergesidir.

Bu dava hukuka aykırı olan ancak bu hukuka aykırılığı bilmeyen ve verilmemesi gerekirken idari makamlardan kaynaklanan bir durumdan dolayı verilen denize açılabilirlik sertifikası çerçevesinde, bireylerin idareye güvenmesinden kaynaklanmaktadır. Bireyin idareden sadır olan bir belgeye güvenmesi, belgede bulunan hukuka aykırılığın idarenin hatasından kaynaklanması ve idarenin hatalı belge tanziminde belgeden yararlanacak olan bireyin bir kusurunun bulunmamasının, haklı beklenti temelinde bireyin zararının karşılanması için yeterli olması gerekirdi.

İngiliz yargısının kanunilik ilkesini çok katı uygulaması ve idarenin takdir yetkisinin devreye girmediği başka bir ifadeyle, idarenin bağlı yetki ile tesis ettiği hukuka aykırı işlemlerden kaynaklanan zararların karşılanması hususunda çekimser yaklaşım sergilenmesine yol açmaktadır¹⁰⁵.

¹⁰⁴ **SCHÖNBERG**, p. 184-193; İdare hukuku ile tazminat hukukunun örtüşmesine rağmen İngiliz hukuku, haklı beklentileri haksız fiil olarak değerlendirmektedir, **BROWN**, "Justifying Compensation For Frustrated Legitimate Expectations", p. 700; İngiliz hukukunda idari işlemin sebep unsuru olan kanunun iptal edilmesinden dolayı ortaya çıkan haklı beklenti talepleri korunmamaktadır, **STEYN**, p. 249.

¹⁰⁵ Haklı beklentiye dayalı bir iddianı sürdürmek için otoritenin kararı isteğe bağlı olmalıdır, **NIGAR, Meher - URMI, Homaira Nowshin**, "Doctrine of Legitimate Expectation in Administrative Law: A Bangladesh Perspective", The Chittagong University Journal of Law, Vol. XIV, Iss. 1, 2011, p. 4; **SZENTE, Zoltán**, "Legitimate Expectations Versus Public Interests in Hungarian Context", *Straipsniai, Teisės Problemos*, No. 1(87), 2015, p. 48; ; **GÜL, İbrahim**, "Danıştay Kararlarında 'Kamu Yararı' Kavramı", *ABD.*, S. 2, 2014, s. 543, Başka bir ifadeyle idarenin yetkisi bağlı yetki ise bu durumda haklı beklentinin ortaya çıkması normal şartlarda mümkün değildir.

b. Avrupa Birliği Hukuku

Hukuka aykırı kararlardan kaynaklanan zararların tazmininde Avrupa Birliği hukukunda uygulanan "yükümlülük ilkesi [*principles of liability*]", üç açıdan İngiliz hukukundan ziyade Fransız hukukuna benzemektedir. Birincisi, Topluluk mahkemeleri kurumların, bütün gerçek ve tüzel kişilere karşı yasal olarak karar vermek üzere genel bir sorumluluğu olduğunu varsaymaktadır. İkincisi yasal yükümlülük kavramı Avrupa Birliği hukukunda yükümlülüğu kısıtlamak üzere kullanılmamaktadır. Bu bakımdan maddi ve manevi zararların yanı sıra sadece ekonomik kayba ilişkin zararların da tazmini mümkündür. Üçüncüsü, Topluluk mahkemeleri hukuka aykırılığı Fransız hukukunda olduğu gibi idarenin bir kusuru olarak nitelendirmektedir¹⁰⁶.

Bir kararın yargı organı tarafından iptal edilmesi durumunda idarenin de peşinen kusurlu olduğu kabul edilmektedir. İhtiyari yetkilerin kullanımını da kapsayan yasal tedbirler için yükümlülük yalnızca "bireyin korunması için daha üstün olan hukukun üstünlüğünü yeteri kadar ciddi ölçüde ihlal ettiği" takdirde uygulanmaktayken, bireyselleştirilmiş karar alma için yükümlülük bu gerekliliğe tabi değildir. Yerleşmiş kurala göre; kararlar için yükümlülük, yalnızca ilgili Topluluk kurumunun iddia edilen icraatının hukuka aykırılığının uygulandığının kanıtlanmasına, zararın gerçekliğine ve bu eylem ile iddia edilen zarar arasındaki sebep mahiyetindeki ilişkiye bađlıdır¹⁰⁷.

Hukuka aykırı olarak belirli dereceden kadroya atanan kişinin atama kararının kaldırılmasına ilişkin 1957 tarihli "Algera/Commission Assembly" kararında Avrupa Birliği Adalet Divanı; "...atandığı derece, personel düzenlemelerine aykırı ve dolayısıyla

¹⁰⁶ SCHÖNBERG, p. 205-206; Avrupa Komitesi bazı uyuşmazlıklarda haklı beklentinin telafi edici korumasını "sözleşme dışı sorumluluk [*non-contractual liability*]" ilkesine göre sağlamaktadır, BROWN, "Justifying Compensation For Frustrated Legitimate Expectations", p. 700.

¹⁰⁷ SCHÖNBERG, p. 206; "Genellikle kusurdan doğan sorumluluk ya idarenin hizmet kusuru, ya idare personelinin hatalı davranışı, ya da hukuka aykırı işlemlerin uygulanmasından doğan eylemlerdir, bu son hal en sık rastlanan durumdur ve Topluluk Mahkemesi bu konuda "Schöppenstedt" formülünü geliştirmiştir", ÖRÜCÜ, "Avrupa Hukukunda İdare Hukukunun Genel İlkeleri", s. 246.

da, hukuka aykırı bir işlemdir. Bu nedenle, Bayan Algera'nın, ileriye etkili olacak şekilde daha düşük bir personel kategorisine dâhil edilmesine ilişkin karar, hiçbir A.B. kuralını ihlal etmemektedir. İlgililerin, istikrar ve süreye ilişkin meşru güvenleri; kariyerlerinin sonlandırılması sonucunda sarsılmış olup; ilgililerin, bu ani hareket nedeniyle uğradıkları manevi zararın tazmininin gerektiği" şeklinde hüküm kurmuştur¹⁰⁸.

Avrupa Birliği hukukunda Fransız hukukundan farklı olarak¹⁰⁹, hukuka aykırı olan idari tasarruflardan kaynaklanan zararların tazminine yönelik haklı beklentilerde şu ilkelere riayet edilmektedir:

- i. Her hukuka aykırılığın idarenin bir kusuru olarak kabul edilmesi gerektiği anlayışı Avrupa Birliği hukukunda "ölçülülük [*proportionality*]" ilkesiyle yumuşatılmaktadır.
- ii. Hukuka aykırı idari tasarruflardan idarenin sorumlu tutulabilmesi için gerekli olan illiyet bağı "gerçekte (hakikatte) illiyet [*causation in fact*]" ve "uzaklık [*remoteness*]" olmak üzere iki şekilde değerlendirilmektedir. Gerçek illiyet İngiliz ve Fransız hukukunda olduğu gibi "olmasaydı testiyle [*but-for test*]" belirlenmektedir. Uzaklık ise daha karmaşık bir husustur. Zira Avrupa Birliği Adalet Divanı, hangi testi uyguladığını açıkça belirtmemiştir. Divanın Fransız "cause adéquate" kavramına denk bir test uyguladığını ya da Alman "yeterli sebep [*sufficient cause*]" kavramını uyguladığı yönünde iki görüş bulunmaktadır. Ancak güncel içtihat hukuku, kendine has bir "Topluluk illiyet" kavramının geliştiğini göstermektedir. Burada, zararın "olayların normal seyrinde olması halinde nesnel olarak öngörülebilir bir sonuç" olması gerektiğini

¹⁰⁸ "Algera v. Common Assembly", [1957], Cs. 7/56, Cs. 3-7/57, ECR. 39, akt. **ÖZCAN**, s. 86; **SNODGRASS**, p. 26, fn. 104; **DALKILIÇ**, s. 84; **TANGEA, Joseph Atangan - PORTUESE, Aurelieu - GOUGH, Orla**, "The Principle of Legal Certainty as a Principle of Economic Efficiency", University of Westminster School of Law Research Paper No. 13-13, 2013, p. 8, fn. 37; Mahkeme meclisin yasal yükümlülüğü olup olmadığını veya çalışana verilen haklara saygı duymada başarısız olmasının "ciddi [*serious*]" olup olmadığını sorgulamamıştır. Meclisin hukuka aykırı bir karar alması özünde sonuçtaki kayıp için hata ve yükümlülük teşkil etmek için yeterliydi, **SCHÖNBERG**, p. 206-207.

¹⁰⁹ Hukuka aykırı işlemlerden doğan zararların karşılanmasında uygulanan Fransız hukukuna ilişkin ilkeler ileri kısımda sıralanmıştır. Avrupa Birliği hukuku bu ilkelerin uygulanması açısından Fransız hukukuna çok benzemektedir. Bu benzerlik sebebiyle tekrardan kaçınmak için detaylı bir inceleme yapılmamıştır. Sadece Fransız hukukundan ayrılan kısımlarına mümkün olduğu ölçüde yer verilmiştir.

savunmuştur. Bu ifade, İngiliz hukukunda uygulanan "öngörülebilirlik [*foreseeability*]" incelemesi ile Fransız yeterli sebep teorisine özgü "olağanlık [*normality*]" incelemesinin birleşimidir.

- iii. Hukuka aykırı bir kararla karşılaşıldığında idarenin ihtimalleri dengeleyerek hiçbir yasal hata olmasa bile, aynı kararı alabilecek olup olmadığı zararın tazmin edilmesini belirleyen önemli diğer bir kıstastır¹¹⁰.

c. Fransız Hukuku

Hukuka aykırı işlemlerden dolayı ortaya çıkan zararların karşılanması hususunda Fransız hukuku İngiliz hukukundan üç husus açısından farklılaşmaktadır¹¹¹.

- i. Hukuka aykırılık, Fransız hukukunda kusura denk gelmektedir. Yargı kararıyla iptal edilen veya iptal edilebilecek nitelikte olan idari bir karar aynı zamanda bir zarara yol açıyorsa bu zararın tazmini gerekir. Nitekim hukuka aykırı bir karardan kaynaklanan zarar Fransız hukukunda her zaman bir "hizmet kusuru [*faute de service*]" oluşturur. Hukuka aykırılığın özünde esasa veya şekle uygun olup olmaması ortaya çıkan zararın karşılanıp karşılanmaması ile ilgili değildir.
- ii. İngiliz hukukunda idarenin hukuka uygun davranması bir yükümlülük olarak düzenlenmemişken, Fransız hukukunda idarenin tüm işlemlerinde hukuka uygun davranması kendisi için bir yükümlülüktür. Örneğin trafik kazalarını engellemedeki başarısızlığından ötürü polisin, gözetimindeki çocuklara zarar veren üvey ebeveynlerinin davranışları için sosyal hizmetlerin ve engellerin aydınlatılmasında başarısız olduğu için ve yasaya aykırı olarak park eden araçları engellemediği için yol hizmetlerinden dolayı idarenin kusur sorumluluğu bulunmaktadır.

---

¹¹⁰ "Compagnia Italiana Alcool v. Commission", [1992], Cs. 358/90, ECR I-2457 davasında Avrupa Birliği Adalet Divanı, Komisyonun bir İtalyan şirketine teklif vermeyi reddetmesinin yeterli gerekçesinin olmadığını savunmuş ancak kararın yeterli ölçüde gerekçelendirildiği takdirde dahi nihai sonucun aynı olacağı gerekçesiyle tazminat davasını reddetmiştir. Benzer nitelikteki başka bir karar için bkz. "Schröder v. Commission", [1997], Cs. 390/94, ECR II-501, akt. SCHÖNBERG, p. 209, fn. 313.

¹¹¹ SCHÖNBERG, p. 193-194.

- iii. Fransız hukukunda telafi edilebilecek kayıp türünde İngiliz hukukuna nazaran daha az kısıtlamalar vardır. Hukuka aykırı bir işlem sebebiyle zarara uğrayan bir kişinin hem fiziksel hem mâli hem de manevi zararı karşılanabilir.

Fransız idare hukukunun oluşturulmasıyla devletin hakları ile bireylerin haklarının uzlaştırılması amaçlanmıştır. Bu uzlaştırma çerçevesinde idare hâkimi mağdurun çıkarlarını, uğradığı zararın maddi olarak tazmin edilmesi sureti ile korur. Bir taraftan hukuka uygun bir fiilden doğan yani "kusursuz sorumluluk [*responsabilité sans faute*]" vardır. Diğer taraftan kusurlu davranış nedeniyle oluşan "kusur sorumluluğu [*responsabilité pour faute*]" da mevcuttur. Bu kapsamda örneğin "verilen yanlış malumatlar veya idari makamın bir vaadini yerine getirmemesinden kaynaklanan sorumluluklar [*renseignements erronés et promesses non tenues*]" bulunmaktadır. Almanya'da bu durumlarda, "itimadın korunması-haklı beklenti [*vertrauensschutz*]" ilkesi kısmen kullanılır. Verilen bir malumat bir taraftan idari makamın tutarlı davranması vazifesini doğurur, diğer taraftan hukuka aykırı bir malumat tazminata hak doğurur. Bunun yanında idari makamın vaadi, idari karar ve hukuka uygun veya hukuka aykırı olmakla birlikte geçersiz olmayan idari sözleşmeler ("Alman Federal İdari Usul Kanunu [*VwVfG*]" m. 59) gibi bağlayıcıdır ve burada itimadın korunması ilkesi fuzulidir. Eğer bir vaat hukuka aykırı ise hukuka aykırı bir idari karar gibi muamele edilir (Alman Federal İdari Usul Kanunu madde 38, fıkra II). Vaadin ifade edilmesinden sonra şartların veya mevzuatın değişmesi durumunda vaat idari makamı bağlayıcılığını kaybeder (Alman Federal İdari Usul Kanunu madde 38, fıkra III). Federal Adalet Divanının idari sorumluluk konusundaki içtihadında da "itimadın korunması-haklı beklenti [*vertrauensschutz*]" ilkesi yer bulmuştur¹¹². İdareye olan güvenin zedelenmesi sonucunda ortaya çıkan zarar haklı beklentiye yol açar. MACCORMICK'e göre, bir kişinin güven içine girmesine davranışlarıyla sebep olan idare bu güvenin boşa çıkarılmasından kaynaklanan zararı ödemekle yükümlüdür¹¹³.

¹¹² CALMES-BRUNET, p. 1078; ZULEEG - RENGELING, p. 214.

¹¹³ MACCORMICK, Neil, "Voluntary Obligations and Normative Powers", Proceedings of the Aristotelian Society, Supplementary Volumes, Vol. 46, Sec. 1, 1972, p. 64.

Fransız hukukunda idarenin hukuka aykırı bir tasarrufuna güvenerek zarar gören bireylerin zararları, idarenin kusur sorumluluğu çerçevesinde tazmin edilmektedir. Aynı zamanda hem esasa hem de usule ilişkin beklentilerinin boşa çıkarılması durumunda ortaya çıkan zararlar karşılanmaktadır¹¹⁴. Ayrıca yargılama sonunda maddi ve manevi zararların yanı sıra yoksun kalınan kârın da karşılanması mümkündür¹¹⁵. Örneğin, "Italie-Vandrezane" davasında bir kalkınma şirketi, bazı imar hükümlerine aykırı olarak Paris'in merkezinde bir ofis kulesi dikmek üzere aldığı izne güvenerek yaptığı harcamalar için 148 milyon franktan fazla miktarda bir para tahsil etmiştir. Ancak planlanmış bir geliştirmeyi tamamlayamamanın yol açtığı kar kayıpları nadiren tazmin edilmektedir. Bu durum, ruhsat verme gibi diğer alanlarda da geçerli olmaktadır¹¹⁶.

"Pernaud" davası neticesinde idare, yetkisi olmayan bir memur tarafından verilen ve kısa süre sonra iptal edilen bir eczane ruhsatı dolayısıyla uğradığı maddi zararları (alınan ilaçlar ve iş yerleri için harcanan masraf) tazmin etmiştir. Ruhsat yasal olarak belediye başkanı tarafından verilmiş ve bu sebeple illiyet gerekliliği gerçekte sağlanmıştır. Ancak yoksun kalınan kâr kaybı istemi reddedilmiştir.

¹¹⁴ "Neuvecelle" davasında çocuk revirini işletme ruhsatı, binanın iyi koşulda olmadığı ve ikamet eden çocukların yaralandığı iddialarına binaen işletme sahibine danışılmadan iptal edilmiştir. Conseil d'État iptalin gerçeğe ve usule ilişkin hataların hükümsüz bıraktığı ve bu sebeple de hatalı olduğunu ve sahibinin kapanma süresinde kar kaybına hak kazandığını tespit etmiştir, "SA du Château de Neuvecelle", [1976], D. 19/5-76, RDP. 1385; Benzer nitelikteki diğer Conseil d'État kararları için bkz. "JICF", D. 1/12-48, Rec. 449; "Saurel", D. 19/12-52, RDP. 1953, 719; "La Comédie de Bourges", D. 15/4-75, Rec. 231; "Société Continentale de Promotion Immobilière", D. 3/12-82, Rec. 409, akt. **SCHÖNBERG**, p. 194, fn. 209.

¹¹⁵ "Yoksun kalınan kâr [*manque a gagner*]" kaybının karşılanması için, zararların geçerliliği kesin zarar gerekliliği ile belirli bir ölçüde kısıtlanmaktadır. Bir kararın mülkiyete veya bir bireye zarar verdiğini kanıtlamak nispeten kolayken, kâr kaybı daha sorunlu bir konudur zira gelecekteki olaylara ilişkindir. Bir kârın gelecekte elde edileceğine dair, "çok ciddi bir ihtimal" olduğu takdirde yeteri kadar kesin olarak değerlendirilecektir. Bu açıdan, yoksun kalınan kârın karşılanabilmesi için çoğu zaman muhakeme aşamasında "doğrudan illiyet" aranmaktadır, **SCHÖNBERG**, p. 202-203.

¹¹⁶ Conseil d'État, "SCI Italic-Vandrezane", D. 17/6-83, Rec. 267; Benzer nitelikteki diğer kararlar için bkz. Conseil d'État, "Crédit Lyonnais", [1982], D. 6/10-82, DA. 372; Conseil d'État, "SCI L'Ollivette", D. 9/12-88, no. 77.247, akt. **SCHÖNBERG**, p. 203, fn. 273.

Mahkeme iş yerinin yalnızca birkaç gün için açık kalmasından dolayı yoksun kalınan kârın belirsiz olduğuna karar vermiştir¹¹⁷.

Öncü davalardan biri olan "Buissière" davasında, Conseil d'État yasal olarak hakkı olandan daha fazla bir emekli maaşı alan bir çiftçinin, idarenin fazla ödemesini sonlandırmak ve çoktan ödenmiş meblağları telafi etmesini önlemek amacıyla iki ay sınırını talep edemeyeceğini savunmuştur. İlgili kanun başvuru sahibine, karar alan makama bu hususta hiçbir takdir yetkisi bırakmayacak şekilde olan, kesin olarak tanımlanmış bir dizi şartları tamamladıktan sonra emekli maaşı hakkı vermektedir. Sonuç itibariyle, emekli maaşı ödenmesine karar veren hüküm "beyan edici [*declaratory*]" olarak değerlendirilmektedir ve bu sebeple de değişmezdir. Çiftçinin karara güvenerek üretimi durdurması ve yaklaşık bir yıl boyunca para almış olması Conseil d'État'ı farklı bir görüş benimsemeye itmemiştir¹¹⁸.

Hukuka aykırı kararlardan kaynaklanan zararların tazmini için Fransız hukukunda uygulama özetle şu şekildedir¹¹⁹:

- i. Hukuka aykırılık bireysel yetersizliğe, usulen uygunsuzluğa, yasada yapılan hataya, gerçek durumda yapılan hataya ve hatta "yetkinin kötüye kullanımına [*détournement de pouvoir*]" ilişkin olabilir.
- ii. Hukuka aykırı idari tasarruflardan kaynaklanan zararların tazmini iki şekilde istenebilmektedir. Zarara uğrayan birey ister doğrudan dava (tam yargı davası) açabilir, isterse önce işlemin iptali için dava açar bu davanın sonucuna göre yine zararlarının tazmini için dava (iptal davasının sonucuna göre açılan tam yargı davası) açabilir. Gerek doğrudan açılan tazminata ilişkin davalara gerekse iptal davasından sonra açılan tam yargı davasına aynı hâkim tarafından bakılır.

¹¹⁷ Conseil d'État, "Pernaud", Cs. 17/10-62, Rec. 545, **SCHÖNBERG**, p. 203, fn. 275.

¹¹⁸ "Buissière", D. 15/10-76, Rec. 425; Benzer nitelikteki diğer kararlar için bkz. "Clemencelle", D. 5/5-50, Rec. 265; "Cazes", D. 14/4-61, Rec. 232; "Forasetto", D. 15/10-69, Rec. 437; "Secrétaire d'État, à la Mer Petites Affiches", D. 29/5-96, no. 127; "Vipal", D. 2/10-81, Rec. 347; "Philion", D. 5/12-94, Rec. 774; "Vuillecard", D. 16/10-96, no. 116.867, akt. **SCHÖNBERG**, p. 96, fn. 221.

¹¹⁹ Ayrıntılı bilgi için bkz. **SCHÖNBERG**, p. 195-205.

- iii. Bazı kararlarda uygulanan politika zararların tazminini engelleyecek nitelikte olursa, mahkeme sebeplerini açıkça belirtmeden, sebeplerin yerine getirilmesi ve "yasal dayanak [*substitution de motifs et base légale*]" olarak bilinen bir teknik uygulayarak "peşinen [*prima facie*]" hukuka uygun olmayan kararları hukuka uygun olarak değerlendirir. Doğru olmayan gerçeklere veya ilgisi olmayan hususlara dayanarak alınan ihtiyari bir kararda, mahkeme benzer bir kararın doğru bir duruma veya yasal bir hususa dayanarak alındığını düşündüğü takdirde kararı idame ettirilebilir [*substitution de motifs*]. Bu durumda birey tazminat kazanamaz. Başka bir ifadeyle bireyin beklentisi esas olarak karşılandığı için telafi edici korumaya gerek kalmaz.
- iv. Bazı hukuka aykırılıklardan dolayı tazminata hükmedilebilmesi için hukuka aykırılığın "ağır kusurdan [*faute lourde*]" kaynaklanması gerekir¹²⁰. Hangi kusurların ağır kusur olarak telakki edildiği tam olarak net değildir. Mahkemeler hukuki kapsam, verilen zararın tabiatı dâhil olmak üzere pek çok unsuru ve idarenin tekrar eden bir şekilde mi yoksa yalnızca bir kere mi bu hatayı yapıp yapmadığını göz önünde bulundurmaktadır. İhtiyari karar alma kapsamında keyfi davranmak veya art niyetle bir eylemde bulunmanın ağır kusur olduğu kesindir ancak mahkemeler normalde daha az bir öneme sahip yasadışı durumları "basit kusur [*simple fault*]" olarak sınıflandırmaktadır.
- v. Fransız hukukunda hukuka aykırılık sonucunda oluşan zarar ile idarenin irade beyanı arasında bir illiyet bağının bulunması zararın tazmin edilmesi için zorunludur. İlliyet iki şekilde değerlendirilmektedir. Birincisi "olmasaydı [*but-for*]" testi ile belirlenen "gerçekte illiyet [*causalité matérielle*]"dir. Bu illiyette nedensellik bağlantısının "doğrudan [*causalité directe*]" olması gerekmektedir. Diğer bir illiyet türü "yeterli sebep [*causalité adéquate*]" teorisiidir. Bu teoriye göre, olayların normal seyrinde hukuka aykırı olan kararın zarara sebep olması muhtemel ise sebep bağlantısı bulunduğu kabul edilmektedir.

¹²⁰ Bu durumlar "kamu gücünün [*puissance publique*]" sonucunda bireye yüklenen yükümlülüklerle ilişkin olarak ortaya çıkar. Kamu görevinin idari makamları işgal etmeksizin kullanıldığı yangınla mücadele, grev yapan kişilere müdahale ve trafik kontrolü gibi olay yerinde alınan fiziki eylemler ve kararlar bu durumları örneklemektedir, SCHÖNBERG, p. 198.

- vi. Fransız hukukunda, hukuka aykırılık sonucunda ortaya çıkan zararın karşılanması için "zararın varsayımsal [*dommage incertain*]" veya "yalnızca bir ihtimal olmaktan [*éventuel*]" ziyade "gerçek ve kesin [*actual and certain-dommage certain*]"¹²¹ olması gerekir.
- vii. Son olarak, Fransız yargısı idare ile muhatap olan bireylerin ciddi ölçüde ihtiyatlı bir şekilde hareket etmesini beklemektedir. Bu konudaki bir başarısızlık, "yarışan kusur [*contributory fault*]" gerekçesiyle zararların idare ile birey arasında paylaşılmasına gidilmektedir.

2. Hukuka Uygun Kararların Sebep Olduğu Zararın Tazmini

İdarenin çoğu zaman hukuka uygun kararları, bu kararlardan faydalanan bireylerin aleyhine geri alınabilir, kaldırılabilir, değiştirilebilir ya da düzeltilebilir. Sonradan yapılan idari tasarrufun da hukuka uygun olması gerekir. Başka bir ifadeyle, hukuka uygun olan bir idari tasarrufun yine hukuka uygun başka bir idari tasarrufla ortadan kaldırılması ya da niteliğinin değiştirilmesi mümkündür.

Bireylerin kendilerine uygulanan yararlandırıcı nitelikteki işlemleri daha az yararlandırıcı ya da yükümlendirici bir niteliğe dönüştürerek idarenin iradesine bağlı olarak ortadan kaldırılmasına ilişkin olarak esas (maddi) ve usul (şekli) açısından haklı beklenti iddiasında bulunmaları mümkündür. Esas ve usule ilişkin beklentilerin yanı sıra bireylerin idarenin iradesiyle ortadan kaldırılan idari tasarruflardan dolayı bir zarara uğramaları da mümkündür. Bu kapsamda hukuka uygun kararların sebep olduğu zararların tazmini, haklı beklentinin telafi (tazmin) edici korumasıyla sağlanır.

Karşılaştırmalı olarak hukuka aykırı tasarrufların sebep olduğu zararların nasıl karşılandığının analizinden sonra İngiliz, Avrupa Birliği ve Fransız hukukunda hukuka uygun kararların sebep olduğu zararların tahlili şu şekildedir:

¹²¹ SCHÖNBERG, p. 210; Haklı beklenti ilkesi bireylerin olağanüstü zararlarını karşılamak için öngörülen bir ilkedir, ALTINDAĞ, s. 68; Olağan bir zararın karşılanması haklı beklenti çerçevesinde kabul görmez.

a. İngiliz Hukuku

DICEY'e göre; "hukukun üstünlüğü teorisi-hukuk devleti ilkesi [*rule of law*]" gereğince idare yetkileri içinde tesis ettiği tasarruflardan ziyade yetki alanı dışında kullanılan yetkilerden yükümlüdür ve olması da gerekir¹²². Bu görüşe uyumlu olarak hukuka uygun kararların hukuka uygun bir şekilde ortadan kaldırılması sonucunda ortaya çıkan zararlardan dolayı idarenin sorumluluğu İngiliz hukukunda fiilen mevcut değildir¹²³. Her ne kadar uygulamada nadiren de olsa, İdari Parlamento Komiseri hukuka uygun işlemlerden kaynaklanan zararların haklı beklenti ilkesi gereğince tazmin edilmesine karar verebilmektedir. Diğer taraftan, İngiliz hukukunda zaman zaman ihlal edilen haklı beklenti için gönüllü olarak yapılan tazminat ödemeleri bulunmaktadır¹²⁴.

İngiliz hukukunda genel olarak hukuka uygun kararlardan dolayı idarenin sorumlu tutulamaması hali üç durumla özetlenebilir¹²⁵.

- i. Hukuka uygun olarak verilen bir zarar hukuki yetkilerin kullanımından kaynaklanır. Hukuki yetkilerin kullanımından dolayı meydana gelen zararlar, "kaçınılmaz", başka bir ifadeyle "beklenen [*inevitable*]" zararlardır. Hukuka uygun kararlardan kaynaklanan zararların işin doğasından kaynaklandığı varsayılır.
- ii. İngiliz hukukunda "risk ilkesi [*théorie de risque*]" ve "kamu külfetleri karşısında eşitlik [*égalité devant les charges publiques*]" ilkelerinde olduğu gibi, kusursuz sorumluluk esası benimsenmemiştir¹²⁶.

¹²² DICEY, **Albert Venn**, Introduction to the Study of the Law of the Constitution, 10th Edition, London, 1959, p. 193.

¹²³ SCHÖNBERG, p. 173.

¹²⁴ Diğer taraftan 1990 tarihli Şehir ve Bölge Planlama Kanunu gereğince verilen planlama izninin daha sonra iptal edilmesi durumunda ortaya çıkan zararlar karşılanmaktadır, **BROWN**, "Justifying Compensation For Frustrated Legitimate Expectations", p. 703.

¹²⁵ SCHÖNBERG, p. 173-174.

¹²⁶ İngiliz Mahkemeleri tek bir durumda hukuka uygun karardan dolayı ortaya çıkan zararı karşılamıştır. "Burmahoil" davasında İngiliz Ordusu, düşman eline geçmesini engellemek amacıyla Burma'daki değerli petrol tesislerini yok etmiştir. Lordlar Kamarası İngiliz Hükümeti tarafından sunulan "lütuf ödemesine [*ex gratia*]" ödemesine ilaveten zararları tazmin etmiştir. Ancak bu kararın başka bir emsali bulunmamaktadır, **SCHÖNBERG**, p. 174.

- iii. Kanuni düzenlemeler genellikle hukuka uygun olarak yapılan idari tasarruflardan kaynaklanan zararların karşılanması hususunda imar izinlerine güvenilerek yapılan harcamalar haricinde hüküm ihtiva etmemektedir.

b. Avrupa Birliği Hukuku

Hukuka uygun ve ilgilisi açısından yararlandırıcı nitelikte bulunan idari tasarruflar Avrupa Birliği hukukuna göre idarenin iradesine bağlı olarak değiştirilemez¹²⁷.

Hukuka uygun kararların değişmezliği ilkesi gereğince; geri alınamayan, kaldırılamayan, düzeltilemeyen ve değiştirilemeyen bir karardan dolayı da mantıken bir zararın ortaya çıkması mümkün değildir. Nitekim hukuka uygun ve ilgisinin menfaatine olan bir kararın ortadan kaldırılması başlı başına bir hukuka aykırılıktır. Böyle bir ihtimalin gerçekleşmesi durumunda hukuka uygun bir karar ile bireye zarar verilmesi değil aksine hukuka aykırı bir kararla zarara verilmesi söz konusudur.

Avrupa Birliği hukukunda, yargılama esnasında tespit edilen ve iptal edilebilecek nitelikte bulunan hukuka aykırı işlemlerden kaynaklanan zararların karşılanması sistematiki benimsenmiştir. Bu sistematik içinde İngiliz hukukunda olduğu gibi, hukuka uygun kararlardan kaynaklanan zararların ödenmesi hususunda ikincil düzenlemelerin ve kusursuz sorumluluk ilkesinin bulunmaması hukuka uygun olmasına rağmen zarar doğuran idari tasarruflardan dolayı da tazmin ilkelerinin ortaya çıkmamasına sebep olmuştur¹²⁸.

Avrupa Birliği hukukunda hukuka uygun idari tasarruflardan kaynaklanan zararlar genellikle sözleşme dışı sorumluluk ile karşılanmaktadır. "Avrupa Birliğinin

¹²⁷ SCHÖNBERG, p. 178.

¹²⁸ SCHÖNBERG, p. 178-180; Avrupa Birliği hukuk sistemi sorumluluğu konusu "sözleşmeden doğmayan sorumluluk" adı altında değerlendirmektedir. Avrupa Birliği hukukunda görülen "hizmet kusuru [*faute de service*]" veya "kişisel kusur [*faute personnelle*]" Fransız hukukundan alınmıştır. Ancak Avrupa Birliği hukuk sistemi bazı Kara Avrupası ülke sistemlerinden ve özellikle Fransız hukukundan kusursuz sorumluluğu kabul etmemesi sebebiyle ayrılmaktadır. Örneğin, "kamu külfetleri karşısında eşitlik [*égalité devant les charges publiques*]" olarak Fransız hukukundan kaynaklanan kusursuz sorumluluk ilkesi Avrupa Birliği hukukunda yer almamaktadır, ÖRÜCÜ, "Avrupa Hukukunda İdare Hukukunun Genel İlkeleri", s. 246.

İşleyişi Hakkında Antlaşmanın [*Treaty on the Functioning of the European Union*]" 340. maddesinde "sözleşme dışı sorumluluk durumunda Topluluk, Üye Devletler'in yasalarındaki ortak genel ilkelere uygun olarak, kendi kurumlarının ya da görevlilerinin görevlerini yerine getirirken neden oldukları hasarları iyileştirmelidir" hükmü bulunmaktadır. Avrupa Birliği hukukunda bu hüküm gereğince haklı beklenti ihlallerinden kaynaklanan zararlar karşılanmaktadır¹²⁹.

c. Fransız Hukuku

Fransız hukuk sisteminde kusursuz sorumluluk ilkesinin benimsenmesi hukuka uygun işlemde kaynaklanan zararların tazmin edilmesini gerektirir. Bu sebeple Fransız hukuku, İngiliz ve Avrupa Birliği hukukundan ayrılır. Fransız hukukunda hukuka uygun işlemde kaynaklanan zararların haklı beklentinin telafi (tazmin) edici koruması çerçevesinde tazmini kısaca şu şekildedir¹³⁰:

Hukuka uygun bir karar "hizmet kusuru [*faute de service*]" oluşturmaz. Nitekim idare yasal olarak tasarrufta bulunarak üzerine düşen yükümlülüğü yerine getirmiştir. Bu açıdan hukuka uygun bir şekilde ortadan kaldırılan bir karar "hak oluşturmadığı takdirde" haklı beklentiye sebebiyet vermez.

Hukuka uygun bir karardan kaynaklanan zararlar "kamu külfetleri karşısında eşitlik [*égalité devant les charges publiques*]" ilkesi çerçevesinde karşılanır. Ancak bu ilkenin devreye girebilmesi için zararın "anormal [*abnormal*]" ve "özel [*special*]" olması gerekir¹³¹.

¹²⁹ Avrupa Birliği Adalet Divanı tarafından karara bağlanan "Sofrimport Sár l v. Commission", [1990], Cs. 152/88, ECR I-2477 davasında taze meyve ithalatçısının, Komisyon tarafından şirket mallarının Topluluğa girmesinin yasaklanması sebebiyle oluşan zararları, tazmin edilmiştir, **BROWN**, "Justifying Compensation For Frustrated Legitimate Expectations", p. 704, fn. 19.

¹³⁰ **SCHÖNBERG**, p. 175-178.

¹³¹ 1989 tarihli "Villa Jacob" davasında bir inşaat alanında arkeolojik kalıntılara rastlanmıştır. Bunun üzerine yetkili makam inşaat firmasından inşaat alanının değiştirilmesini talep etmiştir. Bu talep kanunen uygun bir taleptir. Sonuç olarak şirket, ikinci bir imar izni almak durumunda kalmış ve bu durum inşaatın tamamlanmasında ciddi bir ertelemeye sebep olmuştur. Kazılarının sebep olduğu ertelemelerin tazmini ilgili kanunda gösterilmiştir, ancak düzenlemenin ertelemeden kaynaklanan zararları kapsayıp kapsamayacağı net değildir. Conseil d'État, işlemin

Fransız hukukunda emeklilik yaşının yükseltilmesine yönelik bir işlemde daha önceki düzenlemeye göre beklenti içine girenler haklı beklenti "confiance légitime" ilkesiyle korunmuştur¹³².

II. HAKLI BEKLENTİNİN KORUNMASI İLKESİNİN ŞARTLARI

Hangi şartların varlığı halinde haklı beklentinin korunacağını tespit etmek oldukça güçtür. Haklı beklenti ilkesinin diğer ilkeler karşısında ağırlığını belirlemek hususunda netlik bulunmamaktadır. Kamu yararı karşısında bireyin menfaatinin yeri ve bu menfaatin ölçütünü belirleme işlevinin her dava açısından ayrı ayrı değerlendirilmesi gerekir¹³³. İdare hukukunun fonksiyonel olması kazanılmış hakkın bir pozitif düzenlemeyle belirlenmemesinin bir gerekçesi olarak görülmektedir¹³⁴. Haklı beklenti iddiası ile açılan davaların çok azı birey lehine sonuçlanmaktadır. Ayrıca haklı beklentinin subjektif haklara ilişkin olması, her somut olaya göre haklı beklenti şartlarının değişmesi, benzer iki olayda bile farklı sonuçlara varan mahkeme kararlarının bulunması değişmez şartların tespitini güçleştiren diğer durumlardır¹³⁵.

Haklı beklentinin birden fazla koruma yöntemi bulunmaktadır. Aşağıda yer alan şartlar her koruma yöntemine göre ayrılarak belirlenmiştir. Bu durumlar mahiyetine uygun düşüğü ölçüde haklı beklentinin tüm korunma yöntemlerinde

---

hukuka uygun olması sebebiyle ertelemeyen dolayı şirketin hiçbir hukuki tazminata hakkı bulunmadığını tespit etmiş ancak şirketin zararlarının anormal ve özel bir durumdan kaynaklandığı gerekçeleriyle karşılanması gerektiğine hükmetmiştir, Conseil d'État, "SCI Villa Jacob", Cs. 20/1-89, Rec. 23, **SCHÖNBERG**, p. 176-177, fn. 67.

¹³² **BROWN**, "Justifying Compensation For Frustrated Legitimate Expectations", p. 700.

¹³³ Haklı beklenti iddiasını taşıyan bir uyuşmazlığın karara bağlanmasının en uygun çözüm yolunun yargı mercileri olması bir avantaj olarak nitelendirilmektedir, **TEN BERGE, Gio - WIDDERSHOVEN, Rob**, "The Principle of Legitimate Expectations in Dutch Constitutional and Administrative Law", Netherlands Reports to the Fifteenth International Congress of Comparative Law, (Conference Report), 1998, p. 452.

¹³⁴ **OĞURLU**, s. 267; **ALTINDAĞ**, s. 36.

¹³⁵ **ÖZCAN**, s. 132; ; Haklı beklentinin korunmasını AİHS'nde yer alan mülkiyet hakkı kapsamında inceleyen Şimşek'e göre haklı beklentinin şartları şunlardır: "Talebin iç hukukta yeterli bir temele sahip olması, iç hukukun belirli şartların gerçekleşmesini zorunlu kıldığı durumlarda bu şartın gerçekleşmiş olması ve bireyin kendisinden beklenebilecek tüm özeni yerine getirerek iyi niyetli davranmış olmasıdır", **ŞİMŞEK, Suat**, "Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi Kapsamında Mülkiyet Hakkının Kapsamı Açısından Mevcut Mülk ve Meşru Beklenti Kavramları", Adalet Dergisi, S. 53, 2015, s. 103.

aranması gereken şartlardır. Ancak bu durumların her dava açısından kümülatif birlikteliği gerekli değildir. Başka bir ifadeyle, bu şartlar haklı beklenti türlerinin tamamını kapsayacak biçimde tespit edilmiş olup, haklı beklentiye sebebiyet veren durumlara göre ayrı ayrı gruplara ayrılmış değildir. Bu açıdan şartlardan bir ya da daha fazlasının somut olayda eksikliği haklı beklenti oluşmadığı anlamına gelmemektedir.

A. BEKLENTİ İDAREYE ATFEDİLEBİLİR BİR DAVRANIŞ NETİCESİNDE OLUŞMALIDIR.

İdare hukukunda haklı beklentinin varlığından söz edebilmek için öncelikle haklı beklentinin meydana gelmesine sebep olan olayın idareye atfedilebilir davranıştan kaynaklanması gerekir. Bu durumun en önemli gerekçesi, çoğunlukla haklı beklentinin hizmet kusuru şeklinde ortaya çıkmasıdır.

Yasama ve yargı organı ile özel kişilerin davranış ve tasarrufları sonucunda haklı beklentinin meydana gelmesi mümkün olmakla birlikte bu durum idare hukukunun sorunu değildir. İdari makamların haklı beklenti temelinde sorumlu olabilmesi için öncelikle kendi eylem ve işlemleri neticesinde beklentinin ortaya çıkması gerekir. Haklı beklenti temelli idarenin sorumluluğu genellikle kusur sorumluluğu çerçevesinde oluşsa da istisnai bazı durumlarda idarenin kusursuz sorumluluğuna da gidilebilir.

Haklı beklentinin oluşması şartlarından "mihenk taşı" olarak ifade edilen ilk şart; idareden sadır olan bir "ön davranışın [*vorverhalten*]" varlığıdır. Başka bir ifadeyle "idarenin katılımı"nın olduğu bir başlangıçtan söz edilemeyen durumlarda idare hukukunu ilgilendiren haklı beklentinin de oluşması mümkün değildir¹³⁶.

¹³⁶ ÖZCAN, s. 102; İlkenin devreye girebilmesi, beklentinin idarenin davranışları tarafından tetiklenmesine bağlıdır, THOMAS, p. 53; QUINOT, p. 74; Lord Diplock'a göre haklı beklenti kararın tesisinden önce idareye ait bazı hareket, uygulama veya durum üzerine kurulmuştur. Bu sebeple, daha önce idareye atfedilebilecek bir tutum, davranış ya da bir tasarrufun bulunmaması haklı beklentinin ortaya çıkmasını engeller, ROBERTSON, p. 159, fn. 14; "İdarenin fiili davranışı ile başvuranın beklentisi arasında makul bir ilişki olmalıdır", THOMAS, "The Relationship Between English and European Community Administrative Law", p. 146.

Örneğin "De Bijenkorf" davası teknik açıdan şeker benzer ve piyasaya yeni gelen bir ürün olan "izoglukoz" üretimi için yatırım yapan başvuranın, bu maddenin kanuni düzenlemeyle yasaklanmasından dolayı haklı beklentisinin ihlal edildiğine ilişkin iddiasını konu edinir. Başvuran, bu tür önlemlerin alınma ihtimali bulunmadığı ve bu düzenlemenin yapılacağından haberdar olmadığı için haklı beklentisinin ihlal edildiğini iddia etmiştir. Her ne kadar hukuk sözcüsü REISCHL'in "ilgili tüm şartları ve özellikle Topluluk kurumlarının yürütmesini göz önüne alırsak, belirli bir yasal konumun devam edeceği haklı beklenti ilkesinin ihlal edildiği söylenebilir. Nitekim belirli bir hukuki durumun değişmeyeceğinden kesinlikle emin olmak için gerekçeler vardı" şeklinde savunması olsa da, haklı beklenti idareye atfedilebilecek bir davranışın (söz, taahhüt, yanıltıcı beyan, politika açıklaması, idari teamül vs.) olmaması sebebiyle korunmamıştır¹³⁷.

İngiliz ve Avrupa Birliği hukukunda idarenin beyanlarıyla haklı beklentiye sebep olabilmesi için iki koşulun oluşması gerekmektedir. Bu koşullardan ilki beyanın özü, diğeri ise beyanda bulunulan kimsenin durumudur¹³⁸. İngiliz hukukunda haklı beklenti yalnızca idarenin "net, kesin ve ilgili niteliklerden yoksun" olan bir beyanda bulunması halinde ortaya çıkar. Avrupa Birliği hukukunda, idarenin "net ve belirli bir güvence" vermesi gerekir¹³⁹. Belirli, net, kesin ve şartsız bir beyan normalde, makamın beyanına göre hareket edeceğine dair haklı bir beklenti

---

¹³⁷ "Koninklijke Scholten-Honig N.V. and de Verenigde Zetmeelbedrijven "De Bijenkorf" B.V. v. Hoofdprodukschap voor Akkerbouwprodukten", [1978], Cs. 125/77, ECR. 1991, akt. **THOMAS**, "The Relationship Between English and European Community Administrative Law", p. 146-147, fn. 63; Söz konusu dava eşitlik temelinde karara bağlanmıştır, **ÖRÜCÜ**, "Avrupa Hukukunda İdare Hukukunun Genel İlkeleri", s. 249.

¹³⁸ **SCHÖNBERG**, p. 120; Haklı beklentiye sebep olan beyan bir genelge, rapor, anlaşma ya da uluslararası anlaşmadan kaynaklanabilir. Ancak beyanın kişiselleştirilmiş olması haklı beklentinin daha kolay bir şekilde korunmasını sağlayacaktır, **CRAIG**, Administrative Law, p. 619.

¹³⁹ Hem İngiliz hem de Avrupa Birliği hukukunda beklenti, açıkça yapılan hemen hemen her tür beyan aracılığıyla olabilmektedir. Örneğin, teminat mektubu, faks, anlaşma, genelge, rapor, bildiri, mevcut politikayı düzenleyen etik kurallar, gelecekteki politikayı gösteren beyaz kitaplar, sözleşme, görüşme, beyanname, davranış kuralları vs. **SCHÖNBERG**, p. 120; **QUINOT**, p. 74; **ELOFSSON**, **Martin**, Recovery of Illegal State Aid from a Beneficiary's View-The Exception of Legitimate Expectations, the (Mal)Functioning Air Bag of the State Aid Policy?, Thesis in European Law University of Gothenburg Department of Law, 2010, p. 24.

yaratır¹⁴⁰. Avrupa Birliği hukukunda da haklı beklentinin varlığından söz edebilmek için idari makamlara ait güven temelinde bir hareketin varlığı aranmaktadır¹⁴¹.

Haklı beklentinin korunmamasından dolayı idarenin sorumluluğuna gidilebilmesinin ön koşulu olan bu durumun ayrıca açıklanmasına bile gerek yoktur. Nitekim kusursuz sorumluluk halleri bir kenara bırakılırsa Anayasanın 125. maddesinin son fıkrası gereğince "idare, kendi eylem ve işlemlerinden doğan zararı ödemekle yükümlüdür". Bu şartı kısaca örneklendirmek gerekirse, idari bir makamla hiçbir ilgisi bulunmayan kimselerin irade açıklaması, beyanları, davranışları, söz ve vaatlerinden dolayı idareyi sorumlu tutmak zaten mümkün değildir.

B. BEKLENTİ HUKUKEN KORUNMAYA DEĞER AŞAMAYA GELMİŞ OLMALIDIR.

Haklı beklenti kavramının hukuk literatürüne kazandırılmasında ilk sırada yer alan LORD DENNING, "eğer kişi, üzerinde özel bir talep hakkı bulunmayan bir ayrıcalık aramakta ise, -örneğin memurluğa atanma- kendisine hiç bir açıklama yapılmadan talebi geri çevrilebilir. Kendisine söz veya savunma hakkı verilmesi

¹⁴⁰ **SCHÖNBERG**, p. 125; Haklı beklentinin her zaman idare ile özel kişi arasında olan ilişkiler sonucunda çıkabilecek bir durum olduğunu düşünmek hatalı olur. Nitekim Devlet (en büyük kamu tüzel kişilik) ile Devletten ayrı kamu tüzel kişiliği bulunan kurumlar arasındaki ilişkilerden dolayı da haklı beklenti ihlal edilebilir. Örneğin Eğitim Bakanının modern ve teknolojik gelişmelerin üniversitelere yansması amacıyla eskiyen binaların yenilenmesine ilişkin bir program başlattığını düşünelim. Yeni program çalışması için gerekli olan ve kamuoyuna geniş ölçüde duyurulan şartlara dayanarak bakanın, yeniden inşa projelerinin finansmanı hususunda belirli bir üniversiteye güvence verdiğini varsayalım. Söz konusu üniversitenin uhdesindeki eskiyen binaları bu güvenceye göre yıktığını ancak gerek hükümetin gerek ilgili bakanın değişmesi ya da böyle bir değişiklik olmamasına rağmen bütçesindeki ani azalmalar sebebiyle finansmanın iptal ettiğini varsayalım. İlk bakışta üniversitenin bir beklentisinin ihlal edildiği ve program kapsamında yıkılan binaların tekrar inşası hususunda tazminat taleplerinin karşılanması gerektiği düşünülebilir. Ancak aynı varsayımsal örneğin, bu üniversiteyi tercih eden öğrenciler açısından uyarlanması durumunda bireylerin dolaylı olarak haklı beklentilerinin ihlal edildiği görülecektir.

¹⁴¹ **TRAIN, Frédéric**, Le Principe de la Confiance Légitime en Droit Communautaire: Genèse d'un Nouveau Principe Général du Droit, Mémoire DEA, Université de Bordeaux I, Vol. II, 2008, p. 287'den akt. **ÖZCAN**, s. 105; Haklı beklentinin korunması talebi özel hukuk gerçek ya da tüzel kişileri tarafından istenebilir. Ancak, yerel yönetimlerin devlet idaresinden, kamusal makamların ise özel kişilerden haklı beklentilerinin korunmasını talep edebileceği ifade edilmektedir. Vergi uyumsuzluğunda kamusal makamın haklı beklentisi "bir kişinin taahhüdü üzerine; idarenin tesis ettiği güvenin ya da idarenin, bu taahhüde dayanan beklentisinin korunması gerektiği" şeklinde hüküm altına alınmıştır, nkl. **ÖZCAN**, s. 125.

gerekmez. Ancak, kişinin mülkiyet gibi bir hakkı söz konusu ise ya da maaşından kesinti yapılıyorsa, o zaman talebi reddedilmeden önce ona sebep gösterilmesi ve söz ve savunma hakkı tanınması şarttır"¹⁴² ifadelerini kullanmıştır. LORD DENNING'in bu görüşü haklı beklentinin şekli açıdan korunmasına yöneliktir. Haklı beklentinin maddi açıdan korunmasında beklentinin hukuken korunmaya değer aşamaya gelmesi şekli açıdan korunmasından farklıdır.

Haklı beklenti kavramının içeriğinde kazanılmış hakta olduğu gibi tam anlamıyla bir haktan söz edilmez. Haklı beklentide hukuken korunan bir haktan ziyade bir çıkardır. Bu sebeple korunması istenen çıkarın hakkın unsurlarını taşımasına gerek yoktur. Ancak mahkeme kararı ile belirlenen bir haklı beklentinin idari makamlar tarafından bir hak nasıl korunuyor ise aynı şekilde korunması gerekir¹⁴³. Bir hukuk kuralına uygun olarak hakkın bütün hüküm ve sonuçları ile edinilmesi başka bir ifadeyle hakkın fiilen kazanılması haklı beklentiden önce kazanılmış hakkın doğmasına sebep olur¹⁴⁴. Bu sebeple hukuken korunmaya değer aşamaya gelmekten kasıt tamamlanmış olması değildir.

Hukuken korunmaya değer aşamaya gelmiş olmanın ilk şartı, idarenin irade beyanını değişikliğe gitmesi durumunda bireyin idareye olan güveninin sarsılmasıdır. İkinci şart, idarenin değişikliğe gitmemesi durumunda bireyin bir çıkar elde edeceğinin öngörülebilir olmasıdır¹⁴⁵. Üçüncü şart, beklentinin haklı olduğunu gösteren bir emarenin varlığıdır. Örneğin bireye on katlı inşaat izninin verilmesinden

¹⁴² **FORSYTH**, "The Provenance and Protection of Legitimate Expectations", p. 253-254; Örneğin üniversite öğrencileri kapsayan bir değişiklik için, sadece üniversite giriş sınavına katılmış ancak bir üniversiteye yerleşmemiş bireyin bir talebi hukuken korunmaya değer aşamaya gelmediği için haklı beklenti oluşturamaz. Benzer şekilde Cumhurbaşkanlığı konumuna ilişkin yapılan bir düzenlemede Cumhurbaşkanı aday tarafından ileri sürülen beklenti iddiası, avukatlık stajına ilişkin bir düzenleme için staja henüz başlamamış hukuk fakültesinden mezun olan bir hukukçunun beklenti iddiası henüz korunabilir bir aşamaya gelmediği için haklı beklentiden söz edilemez, **KÖKÜSARI, İsmail**, Anayasa Hukukunda Hukuki Güvenlik İlkesi, Ankara, 2015, s. 163-164.

¹⁴³ **CALMES, Sylvia - TRUCHET, Didier**, "Du Principe de Protection de la Confiance Légitime en Droits Allemand", Communautaire et Français, Université Panthéon-Assas, Paris 2. France, Paris, 2000, p. 41'den akt. **OĞURLU**, s. 34.

¹⁴⁴ **OĞURLU**, s. 267.

¹⁴⁵ **THOMAS**, p. 44-45; **ALTINDAĞ**, s. 52.

sonra, bu izin beş kata düşürülmesi durumunda haklı beklenti peşinen ortaya çıkmaz. Bireyin burada haklı beklenti iddiasında bulunması için, bir emare bulunmalıdır. Kişi inşaat izni verilmesinin üzerinden yeterli vakit geçmesine rağmen inşaatı başlatmamış ya da çok uzun bir süre geçmesine rağmen 10 katlı bir yapı inşa edememiş ise artık haklı bir beklentiye girdiği iddiası dinlenmez. Haklı beklentinin korunmasında önemli olan, bireyin güveninin sarsılmasını engellemektir.

Beklentinin makul, başka bir ifadeyle haklı olduğunu nitelendiren şartlar şunlardır¹⁴⁶:

- i. En önemli faktör, beyanın doğasıdır. "Açık [*clear*]" ve "belirsizliğe mahal vermeyen-net [*unambiguous*]" bir taahhüt veya beyan, haklı beklentinin en güçlü temelini oluşturmaktadır.
- ii. Beyan, bireysel beyan, genelge, rapor veya anlaşma da dâhil olmak üzere çeşitli kaynaklara dayanıyor olabilir. Beyanlarla makul bir beklenti oluşturmak normalde daha kolaydır.
- iii. Başvuran, haklı beklentiye sebep olan durumun değişeceğini öngörüyorsa bu beklenti makul veya meşru sayılmaz. Benzer şekilde, haklı beklenti sahibi söz konusu beyanın esasında bir beklentiye sebep olma niyeti olmadan yapıldığını biliyorsa, bu beklenti makul veya haklı olamaz.
- iv. Bir kişi, bir güvencenin ancak belirli bir yolla elde edilebileceğini biliyor veya bilmesi gerekiyorsa ve sözde güvence farklı bir şekilde elde edilmişse bu durum korunmamalıdır.

Danıştay eski tarihli bir kararında, toptancı halinden eski yönetmelik döneminde tahsis talebi içeren başvurunun aynı durumdaki diğer bireylerin taleplerinin çok kısa bir sürede karşılanmasına rağmen ilgilinin talebinin yeni yönetmeliğin yürürlüğe girmesi beklenerek reddedilmesinin, kazanılmış haklara saygı ilkesine aykırılık teşkil ettiğine karar vermiştir¹⁴⁷. Durum analiz edildiğinde; başvurunun henüz sonuçlandırılmadığı bu sebeple kazanılmış haktan söz etmeye

¹⁴⁶ MONIKA, p. 68-70.

¹⁴⁷ Danıştay 11. Dairesi, T. 13.04.1977, E. 1976/84, K. 1977/01327, Danıştay Dergisi, S. 28-29, s. 595; Aynı yönde karar için bkz. Danıştay 12. Dairesi, T. 20.04.1977, E. 1973/873, K. 1977/1099, Danıştay Dergisi, S. 28-29, s. 685'ten akt. OĞURLU, s. 161.

olanak bulunmadığı görülecektir. Her ne kadar karar tarihi itibarıyla haklı beklentinin korunması ilkesinin varlığı Danıştay tarafından bilinmese de bu sorun haklı beklenti ilkesi çerçevesinde çözüme kavuşturulmuştur.

Hukuken korunabilir aşamaya gelme durumunun, düzenleyici işlemde kaynaklanan haklı beklenti için daha farklı boyutları bulunmaktadır.

İlk olarak, henüz yürürlüğe girmemiş tasarı halinde bulunan bir düzenleme haklı beklenti oluşturabilir mi? Bu soruya olumsuz cevap verilmesi gerekir¹⁴⁸. Yürürlüğe girmemiş bir düzenlemenin yürürlüğe gireceği hususunda bireylerde bir beklenti hâsıl olabilir. Ancak bu beklentinin haklı beklenti olarak tahlili mümkün değildir. Nitekim irade beyanı idareden henüz sadır olmamıştır. Ayrıca bir düzenlemenin tasarı halinde olması, o işlemin değişikliğe maruz kalabileceği öngörüsünü bireylere sağlamış olur. Öngörülebilirliğin sağlandığı durumlarda da beklenti sadece bir umuttan öte geçemez, başka bir ifadeyle beklenti haklı olmaktan ziyade bir temenniye dönüşür.

Diğer bir durum düzenleyici idari işlem değişikliklerinde karşımıza çıkar. Düzenleyici işlemlerde beklentinin hukuken korunabilir aşamaya gelme durumu şu şekilde olmaktadır. Birey mevcut düzenlemeye güvenmelidir. Bu düzenleme daha sonra geçiş hükümlerine yer verilmeksizin (geçiş hükümlerinin bireyin durumunu göz ardı etmesi veya yetersiz oluşu da olmadığı anlamına gelir) bireyin durumunu değiştirilmelidir¹⁴⁹. Bu durumda beklentinin hukuken korumaya değer aşamaya geldiği kabul edilir.

¹⁴⁸ ALTINDAĞ, s. 52-53; ÖZCAN, s. 95; Ancak, idari işlemlerin muhatapları tarafından öngörülebilmesini sağlamak üzere idarenin düzenleyici işlemlerinin ilgili yürütme ve idari birimler tarafından zamanında tamamlanması ile hukukun belirliliği arasında sıkı bir ilişki bulunduğu, makul sürede tamamlanmayan mevzuatın ilgilileri açısından belirsizliğe sebep olacağı ifade edilmiştir. Bu anlamda hukukun erişilebilirliği kapsamının, yasal olarak düzenlenmesi gerektiği halde gecikmiş idari düzenlemeleri de kapsayacak şekilde değerlendirilmesi gerektiği ve bu yöndeki beklentileri karşılayacak önlemlerin alınması gerektiği vurgulanmıştır, ÇAĞLAR, Selda, "Hukuk Devleti Açısından Hukuki Belirlilik-Hukuk Güvenliği İlişkisi", Kamu Hukukçuları Platformu, Hukuk Güvenliği, 8-9 Kasım 2013, Ankara, s. 57; Haklı beklenti henüz bir düzenleme ile hukuki bir belgeye dönüşmemiş durumlara dayanıyorsa bu beklenti korunmaz, GEMALMAZ, H. Burak, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesinde Mülkiyet Hakkı, İstanbul, 2009, s. 149.

¹⁴⁹ SCHWARZE, Jürgen, European Administrative Law, London, 1992, p. 1140-1141'den akt. ALTINDAĞ, s. 53.

C. BEKLENTİNİN OBJEKTİF BİR GÜVEN TEMELİNE DAYANMASI GEREKİR.

Haklı beklenti sahibinin subjektif hissiyatının hukuk dünyasında yansımalarının tahlili mümkün değildir. Beklentinin haklılığı üçüncü kişiler açısından da kabul edilebilir bir beklentiden söz edilebildiği durumlarda söz konusu olur¹⁵⁰. Bu sebeple kişiden kişiye göre değişebilen beklentilerin tamamı haklı beklentiye yol açmaz. Haklı beklentinin varlığından söz edebilmek için o bireyin yerinde başka biri de olsa idi aynı beklenti oluşur muydu buna bakmak gerekir. Ancak haklı beklenti sahibinin subjektif nitelikleri her koşulda göz ardı edilmemelidir. Başka bir ifadeyle, haklı beklenti iddiasında bulunan bireyin kişisel ve kendine münhasır durumlarını dışlamak her zaman sağlıklı sonuçlar doğurmaz.

STEYN'e göre; yayımlanan hükümet politikasına dayanılan haklı beklenti davalarında, hak iddia eden kişinin politikaya dayanıp dayanmadığına bakılmaksızın hükümetten sözünü tutması istenebilir. Her ne kadar politikanın yayımlanmasının gerekli olup olmadığı sorgulanabilir olsa da bu haklı beklentiye bilinmedik risklere yöneltir. Nitekim yargının bu tutumu yetkiyi kötüye kullanmasıyla alakalıdır. Ancak idarenin özel bir vaatte bulunması durumunda -örneğin bir mükellef için bir imtiyaz sözü vermek gibi- haklı beklentinin korunması bu söze binaen hissedilen güçlü bir inanç üzerine kurulmalıdır¹⁵¹.

¹⁵⁰ **JOHNSON, Graeme**, "Natural Justice and Legitimate Expectations in Australia", Federal Law Review, Vol. 15, 1985, p. 63; **SCHWARZE**, p. 951'den akt. **ALTINDAĞ**, s. 55; İlke, bireylerin öznel umutlarının sonucu olarak ortaya çıkmayan, sadece idarenin davranışları nedeniyle ortaya çıkan beklentileri korur. Bu durum, bireyin kendi riskini değerlendirmeye karar verdiği beklentileri korumaktan ziyade idareye olan güveni sürdürmek ile ilgilidir, **THOMAS**, p. 53; Beklenti objektif ve somut olmalı, başka bir ifadeyle soyut ve afaki olmamalıdır, **KÖKÜSARI**, s. 165; Beklentinin somut ve bireysel olması gerekir, **ELOFSSON**, p. 23; Haklı beklentinin tüm kamu güvenini koruması mümkün değildir bu aynı zamanda işi de değildir. Özel ve dar güven haklı beklenti ile korunur, **REYNOLDS**, p. 350; Alman idare ve anayasa hukukunda olduğu gibi "itimadın (haklı beklentinin) korunması [*vertrauensschutz*]" için ön koşul her zaman objektif bir güvenin varlığıdır. Böyle bir güven, Avrupa Birliği organlarından birinin, yurttışta dıştan belirgin olacak şekilde bir güven veren bir davranışı ile oluşur. Her iki ön koşul sebep-sonuç ilişkisinde olmalıdır, **VON DANWITZ, Thomas**, Europäisches Verwaltungsrecht, Berlin, 2008, p. 351; Bu durumu "kamuyu ilgilendiren meselelerde çoğunluğun kabul ettiği herkesi bağlar [*refertur ad universos, quod publice fit per maiorem partem*]" kaidesinin bir yansıması olarak kabul edebiliriz.

¹⁵¹ **STEYN**, p. 246; Uluslararası hukukta adil ve hakkaniyete uygun muamele standardı, hayal kırıklığına uğrayan yatırımcının algısına bağlı değildir. Ancak uluslararası kamu hukuku ve

Kişisel, rasyonel olmayan ve duygusal beklentiler her zaman haklı beklenti kapsamında değerlendirilmez¹⁵². Ancak haklı beklenti sahibinin idareye duyduğu güvenin makul olup olmadığını belirleme konusunda; yargı, başvuranın subjektif niteliklerini dikkate almalıdır. Yaşlılık ya da ruhsal bozukluk gibi, bireyi devlet makamlarının beyanlarına inanma ve güvenme konusunda daha yatkın yapacak olan subjektif nitelikler de haklı beklentiye sebep olabilir. Bu sebeple haklı beklentilerin hem objektif hem de öznel olarak makul, başka bir ifadeyle "akla uygun-mantıklı [*reasonableness*]" olması gerektiği ifade edilebilir¹⁵³.

---

karşılaştırmalı iç hukukun kıyaslaması haklı beklentide mihenk taşı olarak kullanılmalıdır, **POTESTÀ**, p. 93, fn. 21.

¹⁵² **TÉLLEZ, Felipe Mutis**, "Conditions and Criteria for the Protection of Legitimate Expectations Under International Investment Law", ICSID Review, Vol. 27, No. 2 (2012), p. 433; **ELLIOTT, Mark**, "British Jobs For British Doctors: Legitimate Expectations and Interdepartmental Decision-Making", The Cambridge Law Journal, Vol. 67, Iss. 3, November 2008, p. 454; **ALTINDAĞ**, s. 55; Eğer başvuran beyannamenin yanlışlıkla yapıldığını bilirse ya da bilmesi gerekirse, güven makul olmayacak dolayısıyla korunmayacaktır, **CHEN**, p. 243; "Güvenin, bir şeye güvenmekten başka bir anlamı olmadığı ölçüde, güven duygusunu kapsamayan bir vaadi temel alan bir beklenti tasavvur etmek zordur", **STEYN**, p. 246; "Eğer hak iddia eden şahıs, beyanda bulunan idari makamın açıklamalarının beklenti yaratmasını amaçlamadığını biliyorsa, böyle bir durum haklı beklentinin makul ya da yasal olmasını engeller", **TALAGALA**, p. 8; Beklentiler değişik hallerde ortaya çıkabilmesine karşın sadece bir tane ön şart vardır. Beklenti haklı olmalıdır. Temeli olmayan, sadece davacının kafasında şekillenen beklenti yeterli değildir. Lord Diplock "haklı" ve "makul" haklı beklentileri ayırt etmek için iki gerekçe sunmuştur. İlki, "makul" teriminin anlam bakımından kamu hukuku ve kişi hukuku arasında zorluklara ve karmaşaya kolaylıkla neden olabileceğidir. İkinci neden ise; haklı beklentiler yoluyla ortaya çıkan yargısal kararların "neredeyse makul" beklentilerle ortaya çıkması gerekmediğidir, akt. **JONES**, p. 513; "Bir beklentinin makul olup olmadığı sorusunun yanıtı karar merciinin davranışına, ne yapmayı vaat etmiş olduğuna, davacının ne beklediği ve ne beklemeye hakkı olduğuna bağlıdır. Bu nedenle bir teminat, taahhüt veya tasarrufun yanlış anlaşılması ya da bireyin bu konudaki temelsiz bir inancı esas alınmaz. Beklentinin üzerine bina ettiği beyan açık ve tartışmasız olmalıdır", **FLANAGAN**, p. 286; "Korumaya layık olmak için bir beklentinin makul ve meşru olması gerekir", **THOMAS**, "The Relationship Between English and European Community Administrative Law", p. 233.

¹⁵³ **SNODGRASS**, p. 41; **TÉLLEZ**, p. 434; **CHEN**, p. 244; **SCHREUER, Christoph - KRIEBAUM, Ursula**, "At What Time Must Legitimate Expectations Exist?", p. 9, www.univie.ac.at, e.t. 22.09.2015; **JOHNSON**, p. 47; Ancak güven her durumda bu ilkenin uygulanması için bir ön koşul değildir. Nitekim bir kişinin bir beyana güvenip güvenmemesi rastlantısal bir durumdur ve güven gerekliliği benzer davalar arasında hukuki olmayan ayrımlara yol açabilir, **SCHÖNBERG**, p. 10; **SALES - STEYN**, p. 571; **TAY KUAN SENG, Charles**, "Substantive Legitimate Expectations-The Singapore Reception", Singapore Academy of Law Journal, Vol. 26, 2014, p. 636; İdare ya beklentilere saygı duymalı ya da kamu yararına olan sebeplere, gerekçeleriyle birlikte öncelik vermelidir. Bu yüzden; bireylerin beklentileri, onları sarsan politika değişikliklerine karşı güvende olma derecesi ile ilgilidir, **THOMAS**, p. 41; Güven koşulu hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. **RAZ, Joseph**, "Voluntary Obligations and Normative Powers", Proceedings of the Aristotelian Society, Supplementary Volumes, Vol. 46, 1972, Sec. 2, p. 79-102.

Diğer taraftan; haklı beklentinin ihlal edildiğini iddia eden bireyin kişisel durumlarının her zaman ilgilinin lehinde olarak algılanmaması da gerekir. Nitekim idare adına irade açıklayan kamu görevlisinin beyanının karşı tarafça yanlışlıkla yapıldığının anlaşıldığı ya da karşı tarafça beyanın hatalı bir şekilde yapıldığının tahmin edilebileceğinin öngörüldüğü durumlarda haklı beklenti korunmaz. Ayrıca kişinin haklı beklentiye sebep olabilecek idari tasarrufun hatalı yapıldığını bilmesi ve bilebilecek durumda olması aynı zamanda kişinin bu hatayı araştırmak için fırsat ve neden varsa ve ilgili bunu yerine getirmemişse durumunun ağırlaşmasına da sebep olur¹⁵⁴.

Avrupa Birliği hukukunda sıradan veya makul bir kişinin bütün durumlarda nasıl bir beklentisi olduğu dikkate alınır. Topluluk mahkemeleri, "ihtiyatlı [*prudent*]", "gayretli [*diligent*]" ve "ev bark sahibi [*bonus pater familias*]" bir bireyin nasıl bir beklentisi olduğuna göre hüküm kurmaktadır¹⁵⁵.

Alman hukuk sisteminde de haklı beklentinin korunması için benzer nitelikler aranmaktadır. VON DANWITZ haklı beklentinin Alman hukukundaki özellikleri hakkında şunları ifade etmiştir¹⁵⁶:

¹⁵⁴ ELOFSSON, p. 24; CRAIG, Administrative Law, p. 619; CHEN, p. 243-244; Nitekim bu durumda haklı beklenti iddiasında bulunan tarafın iyiniyetli olmadığı anlaşılır. İyiniyet ise ileride açıklanacağı üzere haklı beklentinin korunması ilkesinin şartları arasındadır. Kamu görevlisinin hatalı iradesini bilen bir kimsenin beklentisi, haklı bir beklenti değildir.

¹⁵⁵ "Chomel v. Commission", [1990], Cs. T-123/89, ECR. II-131, akt. QUINOT, p. 69, fn. 29; Fransız ve Avrupa Birliği hukukunda bireyler yeteri kadar "tedbirli [*diligence*]" ve "özenli [*care-prudence*]" hareket etmek durumundadır, SCHÖNBERG, p. 119, 227; SNODGRASS, p. 41; Estoppel ilkesi İngiliz hukukunda, kamu görevlileri tarafından verilen yanlış veya yanıltıcı bilgi nedeniyle söz konusu kişilerin dezavantajlı olduğu durumlarda uygulanmaktadır. Bu doktrin bazı durumlarda "ihtiyatlı [*prudent*]" bir adam tarafından dahi bilinemeyecek yetki açıklamalarında da uygulanmaktadır, RAITIO, p. 203; Hukuki güvenlik ilkesinden farklı olarak haklı beklentinin korunması ilkesi idari tasarrufun idare edilenler tarafından nasıl algılandığı ile ilgilenmektedir. Dolayısıyla haklı beklentinin değerlendirilmesinde daha çok bireylerin menfaatleri ve onların bakış açılarının özneliği dikkate alınır, BÜLBÜL, Erdoğan, İdari İşlemin Yürürlükten Kaldırılması, İstanbul, 2010, s. 43.

¹⁵⁶ VON DANWITZ, p. 352; "Haklı beklentinin korunması ilkesinin Fransız hukukunda da göz önüne alınan önemli bir şartı onun haklı olup olmadığı dolayısıyla hukuki korumaya layık olup olmadığıdır. Eğer dikkatli ve basiretli bir kişi olan davalı, hukuki değişimi öngörebilmekteyse ilke ihlal edilmemiş olacaktır", CALMES-BRUNET, Sylvia, "Rechtssicherheit und Vertrauensschutz im Verwaltungsrecht Ein Vergleich zwischen deutschem und französischem Recht", Juristische Schulung, 2014 (12), p. 1081; Haklı beklenti sahibinin idarenin beyanının doğruluğu ve gerçekliği hususunda araştırma yapma fırsatı varsa bunu yerine getirmelidir,

"Değerlendirme kapsamında özellikle idari kararın yasalara aykırılığının aşikâr olup olmadığı, ilgili bireyin bu durumun farkında olup olmadığı veya bireyin yanlış bilgiler verip vermediği hususları rol oynar. Söz konusu bireyin itimadı, ilgili idari kararın geçerliliğine haklı olarak itimat duymuş ve bu kararda, makul düşünen bir kişide şüpheye neden olacak aşikâr bir hata yoksa korunmalıdır. Bu bakımdan, makul bireylerin öngörebildikleri mevzuat değişikliklerinde itimadın korunması söz konusu olmaz. Buna göre saf beklentiler, korunması gereken bir itimat husule getirmez, sadece emniyete alınmış hukuki pozisyonlar doğurur. Bu tarz hukuki pozisyonlar, "yetkili ve güvenilir bir makam tarafından verilen net ve bir şarta bağlanmamış, tutarlı bir bilgi" nedeniyle haklı beklentiler uyandırması durumunda, Avrupa Birliği organlarının birinin verdiği bir güvence ile ortaya çıkabilir".

Beklentinin subjektifliği değil objektifliği¹⁵⁷ haklı bir beklentiye sebep olur. Ancak objektifliğin değerlendirilmesinde haklı beklenti iddiasında bulunan kişiyle aynı veya benzer konumda bulunan kişilerin genel beklentileri dikkate alınır. Beklentinin objektif bir niteliği haiz olması gerekirken, her koşulda idareye olan güvenin sarsılması gerekmez. Bu durum "Hargreaves"¹⁵⁸ kararı sonrasında SCHÖNBERG tarafından şu şekilde açıklanmaktadır¹⁵⁹:

CHEN, p. 243-244; "Lord Diplock, bir haklı beklentinin, mantıklı bir insanın aklında bulundurabileceği basitçe bir şey olmadığını, haklı olmak için daha fazla şey gerektirdiğini savunmuştur", akt. **WRIGHT**, p. 154.

¹⁵⁷ **SCHÖNBERG**, p. 50; Hukuki güvenlik ilkesinin objektifliği ile aşılabilen somut vakıalar haklı beklentinin subjektif niteliği ile aşılmaktadır, **ÖZCAN**, s. 45; "Davacının subjektif olarak bir hak, imtiyaz veya duruşmaya dair sahip olduğu ve objektif olarak haklı bir temele dayanan her beklentisi, ona dinlenilme hakkını verir", **JOHNSON**, p. 74; Bizim de katıldığımız görüşe göre, burada kastedilen "subjektiflik" ile haklı beklentinin şartlarından olan "objektiflik" kavramları farklı durumları ifade etmektedir. Bu sebeple burada bir çelişki bulunmamaktadır. Hukuki güvenlik ilkesinden haklı beklentiye ayırmak için subjektiflik vurgusu yapılır. Bu vurgu haklı beklentinin her somut olaya göre şekil alabilen bir kavram olması sebebiyle yapılır. Haklı beklentinin objektif nitelikte bulunması gerektiği ile kastedilen durum ise; mantıklı hareket eden, orta zekâlı ve namuslu bireylerin sergiledikleri davranış tarzıdır.

¹⁵⁸ "R. v. Secretary of State for the Home Department, ex parte Hargreaves", [1997], 1 WLR. 906; **BROWN**, "Justifying Compensation For Frustrated Legitimate Expectations", p. 716, fn. 41; **JAYASINGHE**, p. 13, fn. 60; **GROVES**, "Substantive Legitimate Expectations in Australian Administrative Law", p. 484, fn. 54; **ELIAS-ROBERTS**, p. 145, fn. 11; **BARAK - EREZ**, s. 596, fn. 35; "Hargreaves" kararı hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. **FOSTER, Steve**, "Legitimate

"Bu davada başvuru sahibi, İçişleri Bakanlığının mevcut bir politikası kapsamında, belirli bir tutukluluk süresince hizmet ettikten sonra ev izni için cezaevinden ayrılmaya hak kazanacak mahkûmlardan biriydi. Politika değiştiği zaman, bu şahsın durumu derinden etkilenmiş ve hak sahibi olma beklentisi karşılanmamıştı. Ancak bu hayal kırıklığı, onun mevcut politikaya olan güveninin bir sonucu değildi. Yine de hakkaniyet, örneğin bir mahkûmun "dışarıdaki ilk günü" için güvenerek bir sinema bileti satın alıp almadığına bakmaksızın, mahkûmun beklentisinin bir yasal korunmaya değer olduğu hissini veriyor. Şimdi, Hargreaves'deki mahkûmun politikaya güvendiği tartışılabilir. Her ne kadar bu politika mahkûmu herhangi fiziksel bir eyleme itmemesine veya para harcatmamasına rağmen, mahkûm gelecek hayatı için bazı planlar yapmış ve şüphesiz dışarı çıkmayı sabırsızlıkla beklemiştir. Böyle planlara ve umutlara "duygusal bağlılık" bir tür güven değil midir? Cevap aşağıdaki şekildedir. Plan yapmak kesinlikle insan hayatının son derece önemli bir parçasıdır. Aslında, mahkûmun planlarındaki hüsrana, onun neden yasal olarak korunmasız bir şekilde bırakmanın adaletsiz olduğunun açıklamasıdır (bir kısmıdır). Ancak eğer güven; planları ve "duygusal bağlılıkları" içerecek şekilde tanımlanırsa, planlama ve kesinliğin haklı beklentilerin korunmasına bir gerekçe sağlaması yönüyle itimat (güven-beklenti) teorisi yerini aşağıda tartışılan daha geniş kapsamlı hukukun üstünlüğü teorisine bırakır".

Expectations and Prisoners' Rights: The Right to Get What You are Given", *The Modern Law Review*, Vol. 60, Iss. 5, 1997, pp. 727-733; Avrupa Birliği hukukunda, güven haklı beklentilerin korunması için mutlak bir koşul değildir, **SCHÖNBERG**, p. 128; **JOHNSON**, p. 62; **REYNOLDS**, p. 354; **DALY**, p. 11; Zarar verici bir güven içermeyen durumlarda, bir kişinin beklentisinin korunmasının temeli, kamu hukukunun genel ilkeleridir, **SALES - STEYN**, p. 571; "Bir idare, belli bir şahsa ilişkin kurulan bir politikadan ayrılmak istediğinde, zararlı bir güven gerekli değildir. Bu gibi durumlarda davranışın tutarlılığı ve hakkaniyeti söz konusudur ve bu değerler, böyle bir güvene bağımlı olup olmadığına bakılmaksızın korunmalıdır", **CRAIG**, *Administrative Law*, p. 619.

¹⁵⁹ **SCHÖNBERG**, p. 10-11; "Bir kişinin haklı beklentiden faydalanabilmesi için pozisyonunu değiştirmesi veya zarar verici bir şekilde davranmış olması gerekli değildir", **JAYASINGHE**, p. 7; "Bir kişinin ona söz verildikten sonra pozisyonunu değiştirmedeği gerçeği, onun söze güvenmediği anlamına gelmez", **LI - LEUNG**, p. 493; Aksi düşünce şu şekildedir: "Haklı beklenti teriminin yanıltıcı diğer bir yönü, idare hukuku bağlamında bir takdir yetkisinin belli bir şekilde kullanılması yönünde haklı bir beklentiniz olması için, bu yetkinin kullanılması yönünde fiili bir beklenti içinde olmanızın gerekmemesidir", **AHMED - PERRY**, p. 64.

Düzenleyici işlemde kaynaklanan beklentinin, haklı beklenti olarak kabulü için bireyin başkalarının da aynı beklentiye girebileceği kadar objektif bir biçimde mevcut düzenlemeye güvenmesi gerekir¹⁶⁰. Ancak kamu görevliliğine girişte mevcut olan düzenlemelerin kamu görevlisi statüsü bitinceye kadar uygulanacağı yönde bir beklentinin objektif niteliği bulunmamaktadır¹⁶¹.

Bireyin idareye duyduğu güvene bağlı olarak bir eylemde veya eylemsizlikte bulunduğu saptanamaması haklı beklentinin de oluşmadığının bir göstergesi midir? Bireyin idareye olan güveninin sarsıldığına ilişkin idare ya da yargıya bir başvurusunun olmaması durumunda haklı beklenti oluşturmayacağı fikri tartışmalıdır.

ELLIOTT, bir kişinin beklentisinin olmadığı durumlarda başkaları bir şey beklese bile, hak sahibinin talebi olmaksızın beklentisinin korunmayacağını ifade etmektedir¹⁶². DE SMITH'e göre, haklı beklentisi bulunan bir sınıfın içinde bulunmakla birlikte, idarenin yerleşmiş uygulamasını bilmeyen ya da idarenin haklı beklenti oluşturacak irade açıklamasından haberdar olmayan kişilerin de haklı beklentinin dayanaklarından biri olan eşitlik ilkesi kapsamında korunması gerekir¹⁶³. Ancak bu konuda FORSYTH farklı düşünmektedir. Yazara göre, "eğer birey herhangi bir şey beklemiyorsa o halde doktrinin koruyabileceği herhangi bir şey de yoktur. O halde bir kamu kurumunun belirli bir şekilde hareket etme konusundaki taahhüdünden

¹⁶⁰ ALTINDAĞ, s. 52; Avrupa Birliği Adalet Divanı kararlarında da beklentinin objektif bir nitelikte bulunması gerektiği vurgulanmaktadır, ÖZCAN, s. 107; Britanya hukukunda haklı beklentinin şartları arasında güven unsurunun bulunmamasına rağmen Kanada hukukunda arandığı ifade edilmektedir, WRIGHT, p. 180.

¹⁶¹ ALTINDAĞ, s. 68; Aksi bir düşünce kamu hizmetlerinin aksamasına sebep olur ve bu kabul edilemez; "Bireyin makul veya haklı beklentisi tek başına mücbir bir hak değildir ancak onu dikkate almamak ve ona gerekli ağırlığı vermemek kararı keyfi hale getirebilir ve bu, hukuk devletinin bir gereği olarak keyfilik yasağının bir parçası olarak haklı beklentinin uygun derecede göz önünde bulundurulması gerektiği sonucunu doğurur. Her haklı beklenti, adil bir karar verme sürecinde göz önünde bulundurulması gereken önemli bir faktördür. Bireyin beklentilerinin makul veya haklı olup olmadığına her durumda ayrı bir şekilde karar verilmesi gerekir. Her ne zaman beklentinin makul veya haklı olup olmadığı sorusu gündeme gelirse buna, iddia sahibinin algısına göre değil, daha geniş kamu yararı bakış açısıyla bakılmalı, aksi halde beklenti haklı beklenti kılacak olan gerekçelerin önüne geçebilecek daha önemli hususlar göz önünde bulundurulmalıdır. Haklı beklenti doktrini, hukuk devleti ilkesinde asimile olmaktadır", SRIVASTAVA, p. 6.

¹⁶² ELLIOTT, "Rashid Case", p. 282.

¹⁶³ Akt. MONIKA, p. 17; TALAGALA, p. 8.

bihaber olan birey bu taahhüde uyulması beklentisine de sahip olamaz. Uzun zaman boyunca bu durum açık ve istisnasız kabul edilmekteydi. Resmi makamın vaat veya taahhüdüne itimat edilmediği zaman, bilahare keşfedilmiş olan bir beklentinin korunması için bir gerekçe yoktur"¹⁶⁴. Ancak FORSYTH'nin farklı düşünmesi keskin sınırlarla çizilmemiştir. Nitekim yazar kendi kendine şu soruyu da sormayı ihmal etmemiştir.

"Gazetede veya resmi bir web sitesinde lütufkâr bir politika hakkında bir şeyler okuyan meraklı bir okuyucunun bu politikanın getirdiği yararların kendisine uygulanması hususundaki beklentisi korunurken, tamamen aynı konumda olmakla birlikte sadece daha az meraklı ve gazeteyi okumamaktan mütevellit bu politikadan bihaber olan başka bir birey neden korunmasın"¹⁶⁵? Ancak FORSYTH'nin muhalif kalmasına sebep olan etkenler farklıdır. Bu durumu örnek bir davayla açıklamakta yarar vardır.

¹⁶⁴ "Rashid" davasında Forsyth yüksek mahkemenin bu düşünceye karşı çıktığını da belirtmiştir. Bu davada İçişleri Bakanlığı, Iraklı bir Kürdün iltica talebini Kürt Özerk Bölgesinde güvenli bir şekilde yaşayabileceği gerekçesi ile reddetmiştir. Böyle karar vermekle, Kürt davacının bihaber olduğu iç tehcire itibar etmeme politikası yanlışlıkla atlanmıştır. Mahkeme bunun "yetkinin kötüye kullanılmasına varan aşikar bir haksızlık" olduğuna ve davacının taleplerinin kabulüne karar vermiştir. Ayrıca Pill LJ "iltica başvurusunda bulunan kişi açık şekilde, bakanlığın başvurusunda mevcut iltica politikalarını uygulayacağı beklentisine sahiptir. Başvuran kişinin bu politikaların içeriğinden haberdar olup olmaması mevcut durumda önemsizdir. Mahkemenin müdahale kabiliyetinin ilgili kişinin, özellikle İçişleri Bakanlığındaki ilgili memurların bile haberdar olmadıkları bir politikadan haberdar olup olmamasına bağımlı tutmak çok büyük bir haksızlık olur" şeklinde karar vermiştir. Ancak Forsyth'e göre "beklentilerin olmadığı bu vakaları haklı beklenti başlığı altına sokmak, konsepti açık anlamından mahrum etmek olur. Eğer herhangi bir itimat söz konusu değilse hakkaniyetin gerekleri veya yetkinin kötüye kullanılmış olup olmadığı hususlarının ötesinde kavramın vakaya sunacağı bir katkısı yoktur. Reynolds'un işaret ettiği gibi "bu uyduruk haklı beklenti doktrinin sınırlarını, sınırsız bir hakkaniyet prensibi olacak şekilde çökmesine neden olacak noktaya kadar genişletir. Doktrin herhangi bir katkı sunmaya son verir ve faydaları erozyona uğratılır", akt. **FORSYTH**, "Legitimate Expectations Revisited", p. 432-433; "Bu davadaki temel mesele davacının İçişleri Bakanlığının sürecin devam ettiği sırada yürürlükte olan iç yer değiştirme ile ilgili politikasından haberdar olmamasıdır. Dolayısıyla "Hükümetin kontrol ettiği bölgeden Kürt Özerk Bölgesine iç yer değiştirme, mülteci statüsü için yapılan başvurunun reddinde ileri sürülemez. Bunun temel sebebi Kürt yetkililerin daha önce bu bölgede ikamet etmeyenleri altyapı ve kaynak yetersizliği nedeniyle kabul etmemeleridir. Temyiz Mahkemesi Devlet Bakanlığının davacının haklı beklentisini ihlal ettiğine karar vermiştir. Bununla birlikte, daha teorik bir aşamada, "haklı beklentiyi buna benzer davalarda politikaya uygun davranmayı sağlayan bir doktrinel araç olarak kullanmanın akla uygun olduğu" noktasındaki tartışmadır. Tutarlılık ilkesinin adalete ulaşmak için daha uygun bir yol olduğu önerilmektedir. Bu durum "idari makamların aynı, kendinden menkul kuralları politika yürürlükte kaldığı sürece benzer durumlara uygulamayı keyfi olarak reddedememesi düşüncesi" olarak tanımlanmaktadır", **SAYGIN**, s. 225.

¹⁶⁵ Forsyth kendi sorusunu şu şekilde cevaplamıştır: "Her iki bireye eşit muamele edilmemeli midir? Bu soruya, beklentilere itimat temelli yaklaşım ile tutarlı bir cevap bulunmalıdır. Acaba cevap şu olabilir mi? İlk olarak (ve haklı beklentiler ile ilgili hiçbir fikre dayanmaksızın), idari kararı veren

"Lumba & Mighty" davasının konusu 1971 tarihli Göçmenler Yasasının 3. maddesine göre yabancı uyruklu tutukluların sınır dışı edilme sürecindeki tevkif (tutulma-gözetim-tutuklama-alıkoyma) işlemidir. İçişleri Bakanlığının uzun süreden beri uygulanan ve yayımlanmış, özel durumlar dışında ilgili şahısların sınır dışı edilme sürecinde serbest bırakılacağı varsayımına varan bir politikası mevcuttur. Ancak Nisan 2006 ile Eylül 2008 arasındaki zaman diliminde İçişleri Bakanlığı gizlilik dolayısıyla yayınlanmamış, yabancı uyruklu tutuklunun salıverilmesine "örtülü yasak [*a near blanket ban*]" getiren bir politikayı devreye sokmuştur. Tevkif işlemi sonucu açılan davada mahkeme İçişleri Bakanlığının sınır dışı edilecek davacıyı tevkif ettirmek üzere, yayınlanmış politikasıyla çelişen yayınlanmamış politikasını uygulamakla anayasal yetkilerini kötüye kullandığına karar vermiştir. FORSYTH söz konusu davada mahkemenin bu karara ulaşırken haklı beklenti ilkesine dayanmadığı vurgulamış ve şunları söylemiştir¹⁶⁶:

"Böyle yapmak zorunda olmadığı da açıktır. Burada yayınlanmış politikanın istikrarlı şekilde uygulanmasını zorunlu kılan bir durum söz konusudur. Birey özgürlüğünün politikaların istikrarlı şekilde uygulanması gerekliliği ile sınırlandırılması, bireylerin gelişigüzel tevkif edilmemesini güvenceye almak açısından hayati öneme sahiptir. Ancak Lord Phillips'in muhalefet şerhinde bir politikanın uygulanması hususundaki haklı beklentiler konusu belirgin şekilde öne çıkar. Bununla birlikte Lord

---

makamın benimsemiş olduğu politikalar tutarlı şekilde uygulanmalıdır. "Politikaların tutarlı şekilde uygulanması ilkesi" Lord Dyson'un Yüksek Mahkemede belirttiği gibi "tartışılmazdır". Bunun yıllardır benimsenmiş olduğunu eklemek isterim. Bu, bireyin politika hakkında bilgi sahibi olmasına bağımlı bir durum değildir. Aynı zamanda politikayla alakalı herhangi bir yayına da bağımlı değildir. Karar verme sürecinde bir kılavuz olarak kullanılmaları ve karar merciiinin iyi bir gerekçesi olduğunda onu terk etmekte özgür olması politikaların fitratında vardır. Nitekim politikalar mütemediyen uygulanmalıdır. Bunların hiç biri haklı beklentiler konseptine bağımlı değildir. Bir politikadan haberdar olup bu politikanın kendisine uygulanması konusunda beklentiye girmesi elbette mümkündür. Ancak aynı koruma az önce tartıştığımız prensipte de mevcutken, haklı beklentilerin bu şartlar altında getirdiği bir kazanım olmadığı gibi bu bağlamda lüzumsuzdur", **FORSYTH**, "Legitimate Expectations Revisited", p. 433.

¹⁶⁶ Forstyh'e göre, "bir bireyin bir vaade itimat edip etmemiş olduğu basit bir sorudur. Bu en azından bireyin, vaadin yapıldığından haberdar olduğunu gösterir. Dolayısıyla, bireyin habersiz olduğu bir vaat karşısında, o vaadin yerine getirilmesi gerektiği hususunda haklı beklentisi olduğunu öne süren kararlar yanlış olup, haklı beklentilerin gerçek doğasının anlaşılmasına dayanır", **FORSYTH**, "Legitimate Expectations Revisited", p. 434-435, 439.

Phillips'in hükmünde, haklı beklentiler doktrininin konuya ne gibi katkılar sunduğunu gösteren bir şey bulunmamaktadır. Hâkim, "haklı beklentinin doğası ve etkileri" ile "anayasal yetkilere uygun olduğu halde bu yetkinin ne şekilde kullanılacağını düzenleyen yayınlanmış politikaya aykırılık teşkil eden kararların etkileri" arasında kesişmeler olduğunu belirtmektedir. Ancak hiçbir şey buna dönmemektedir. Haklı beklentiler doktrininin analize hiçbir katkısı yoktur.

Bazı yabancı uyruklu tutuklular İçişleri Bakanlığının sınır dışı öncesi salıverme politikasından haberdar olmakla birlikte bunların gizli politikadan haberdar olmadıkları açıktır. Böylece politikanın istikrarlı şekilde uygulanması ve haklı beklentinin korunması arasında en önemli fark, yani davacının vaat hakkında bilgi sahibi olup olmadığı hususu gündeme gelmemiştir. Basitçe burada herhangi bir haklı beklenti mevcut değildir. Bu nedenle Lumba davasında haklı beklentiler üzerine tartışmak için harcanan tüm çaba, zaman ve para boşa harcanmıştır.

Haklı beklentiler kavramı, bir politikanın istikrarlı şekilde uygulanması gerekip gerekmediği tartışmasına herhangi bir katkı sunmaz. Tabii ki, eğer bir bireye, belli koşullarda bir politikanın uygulanıp uygulanmayacağına dair münferit bir vaatte bulunulmuşsa haklı beklentiler hukuku bu vaade duyulan itimadı korumalıdır. Bu durumda koruma politikanın uygulanmasına değil, belirli bir koşulda politikanın uygulanıp uygulanmaması kararına yönelik olacaktır. Ancak bu özel durumları bir tarafa bırakırsak, haklı beklentiler ve politikaların istikrarlı şekilde uygulanması ilkeleri arasındaki kesişim noktaları göz ardı edilebilir. Bu sonuç, bir politikanın uygulanmasına yönelik haklı beklentinin nasıl korunacağını uzun uzun tartışan birçok önemli davaya ters düşer".

Bireyin beklentisinin aynı zamanda belirli somut durumlarla açığa çıkması gerekir. İdareye olan güvene dayanılarak bir beklentiye girildiğinin bazı emarelerinin bulunması gerekir¹⁶⁷. Bireyin iç dünyasında yaşadığı güven kırıklığının dışa yansımalarının olması, beklentinin haklılığı yönünde en önemli göstergedir. Nitekim bu durum "hâkim, içte olan (niyet) ile uğraşmaz [*de internis non iudicat praetor*]" kaidesinin bir gereğidir. Ancak bu durum idareye başvuran ya da dava açan bireyin başvurusunu farklı bir sebebe dayandırması durumunda geçerli değildir. Başka bir ifadeyle; özellikle iptal davasının amacının idareyi hukuka bağlı kılmak olduğu düşünüldüğünde, idari işlemin iptalini talep eden bireyin bu konuda bir talebi olmasa da re'sen araştırma ilkesi kapsamında hâkimin haklı beklenti şartlarının varlığını araştırması gerekir. Bu aynı zamanda hukuk devleti ilkesinin de bir gereğidir.

¹⁶⁷ Haklı beklentinin korunmasının bu şartı, özel hukuka ait "güven sorumluluğu" ile de benzerlik göstermektedir. Güven sorumluluğu hususunda Türk yargısı tarafından karara bağlanan bir uyuşmazlığı aktarmakta fayda vardır. Akdi ilişkinin tarafı olmamasına rağmen bu davada muhalefet şerhinde Gazipaşa Belediyesinin güven sorumluluğu kapsamında sorumlu tutulması gerektiği ifade edilmiştir. Tüketici ile akdi ilişkisi olmamasına rağmen belediyeyi sorumlu tutmasının sebebi; inşaatı tamamlamadan iflas eden şirketin ilan, reklam ve tanıtım broşürlerinde belediyenin projenin ortağı olduğu yönünde, tüketicide kanaat oluşturmasıdır. Başka bir ifadeyle, sözleşme tarihinden itibaren 26 ayda tamamlanacak olan ve Gedavet Konutları adını verdikleri projenin davalı Belediyenin öncülüğünde ve davalılar tarafından birlikte yapıldığı yönünde gerek yazılı gerekse görsel medyada ilan, tanıtım ve reklam yapılması, tanıtım broşürlerinde, şantiye sahasında Belediyenin isminin yer alması ve flamasının dalgalanması, davalı Belediyenin internet sitesinde Gedavet konutları projesinin kendisine ait olduğunu belirterek insanların bu konutlardan daire almalarının teşvik edilmesi ile davalı Belediyenin verdiği güven ve garantörlük inancı nedeniyle sözleşmenin bir tarafı olduğunu iddia eden davacı, inşaatın bitirilmemesinde ve ihalenin borca batık olduğu anlaşılan şirkete verilmesinde davalı Belediyenin kusurlu ve sorumlu olduğunu iddia etmiştir. Güven sorumluluğuna ilişkin muhalef şerhinde yer alan açıklamalar özetle şu şekildedir: "...genel anlamıyla güven, hayatın bir çok alanında mevcut olan psikolojik ve sosyolojik bir olgudur. Ancak edim yükümlülüklerinden bağımsız borç ilişkilerinin dayanağını oluşturan güven esası, psikolojik "içsel anlamda bir güven olgusunu" değil, normatif anlamda korunmaya değer olan güveni yani, "normatif güveni" ifade eder. Normatif güven, kanuni ifadesini Türk Medeni Kanunu'nun 2. maddesinin 1. fıkrasında bulur. Buna göre, "Herkes haklarını kullanırken ve borçlarını yerine getirirken dürüstlük kurallarına uymak zorundadır."...Kurulmuş bir sözleşmenin yorumlanması ve tamamlanması, dürüstlük kuralı ve güven esası doğrultusunda gerçekleştirilmektedir. Bu hallerde hukuk mantığı ve hakkaniyet düşüncesinin yöneldiği ortak nokta, aralarında belli ölçüde güven ilişkisi kurulmuş bulunan kimselerin bu güven ilişkisine dayanan beklentilerinin, yani haklı güvenlerinin korunması anlayışlarıdır", Türk hukukunda güven sorumluluğu hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. **OĞUZTÜRK KALKAN, Burcu**, Güven Sorumluluğu, İstanbul, 2008; **KIRCA, Çiğdem**, Bilgi Vermeden Dolayı Üçüncü Kişiye Karşı Sorumluluk, Ankara, 2004; **DEMİRCİOĞLU, Huriye Reyhan**, Güven Esası Uyarınca Sözleşme Görüşmelerindeki Kusurlu Davranıştan Doğan Sorumluluk, Culpa in Contrahendo Sorumluluğu, Ankara, 2009.

Ç. ZARAR DOĞMASI VEYA BİR MENFAATİN (ÇIKAR) İHLAL EDİLMESİ GEREKİR.

Haklı beklentisi korunmayan bireyin bundan mutlaka bir zarara uğraması gerekmez. Bireyin bir çıkarı ya da menfaatinin de zedelenmesi söz konusu olabilir¹⁶⁸. Ancak esasa ilişkin haklı beklentilerin korunması genelde "güven [*reliance*]" temelinde olmaktadır. İstisnai de olsa bazı davalarda bir "çıkarın [*interest*]" zedelenmesinin engellenmesi amacıyla haklı beklentinin korunduğunun belirtilmesinde fayda vardır¹⁶⁹. Ancak "hiçbir somut zarar ortaya çıkmayacağı için, haklı beklentiyi göz ardı etmek, en zayıf olanı toplumda belirli bir dezavantaja düşürmek olacaktır. Bu şu anlama gelir: Bir seçim, bir resmi uygulama veya söze dayanarak onu icra etmek için gerekli araçlara sahip kişiler, herhangi kaçış imkânlarından yoksun, onlara beyan edilmiş şeyde güvenlerinin yer almamasına mecbur bırakılan kişiler için erişilemez yasal bir başlangıç kazanacaktır"¹⁷⁰.

Haklı beklentide bulunabilmek için beyan hakkında bilgi sahibi olmak esas olsa da, davacının beyandan dolayı zarara uğramasının haklı beklentinin bir şartı olup olmadığı hala çözülememiş bir tartışmadır. Yine de, zararlı güven beklentinin varlığının güçlü bir kanıtını sunmaktadır¹⁷¹.

¹⁶⁸ **CARTWRIGHT**, p. 6; Ölçülebilir bir zarar haklı beklentinin korunması gerekliliğini güçlendirirken, ölçülebilir bir zararın olmaması haklı beklentinin peşinen korunmamasına yol açmaz, **STEYN**, p. 247; Düzenleyici işlem değişikliğinden kaynaklanan haklı beklentilerde, eski düzenlemeye dayanan güvenin ihlal edilmiş olması ve bireyin aleyhinde yeni bir değişikliğin yapılması gerekir, **ALTINDAĞ**, s. 56.

¹⁶⁹ **BARAK - EREZ**, p. 585; **CRAIG**, Administrative Law, p. 619; **SNODGRASS**, p. 44.

¹⁷⁰ **LI - LEUNG**, p. 493-494; **STEYN**, p. 247; Düzenleyici idari işlemler ile kanunlardan kaynaklanan durumlarda, haklı beklentinin korunmaması kesin bir zarara yol açacak nitelikte bulunmalıdır, **ALTINDAĞ**, s. 24.

¹⁷¹ **TALAGALA**, p. 9; Bireylerin özerkliğine saygı duyma ve eşit muamelede bulunma yükümlülüğüne sahip olan idarenin, ancak "gerçek bir zarara yol açan güvenden [*real detrimental reliance*]" kaynaklanan haklı beklentiyi karşılaması gerektiği ifade edilmektedir, **SCHÖNBERG**, p. 17; **THOMAS**, "The Relationship Between English and European Community Administrative Law", p. 203-204; **ELOFSSON**, p. 28; Fransız ve Avrupa Birliği hukukunda zarara sebebiyet veren beklentinin güvenden kaynaklanması gerekmezken, İngiliz hukukunda güven haklı beklentinin olmazsa olmazdır, **SNODGRASS**, p. 44; **JAYASINGHE**, p. 7; **LI - LEUNG**, p. 486-487; Bazı durumlarda kesin bir söz, düşünce veya zararlı bir güven gerekli olmayabilir, **SALES**, p. 186; Zararlı güven haklı beklentinin her zaman ön koşulu olmayabilir, **FELIX**, p. 71.

"Zararlı güven [*detrimental reliance*]" hususunda CRAIG şunları söylemiştir¹⁷²:

"Normalde davacının, bir beyana uyulmamasının hukuka aykırı olacağını gösterebilmesi için zararlı güven gereklidir. Politikaya göre, şahıs mağdur olmadığı için beyanda bulunan idareyi, beyanından dolayı sorumlu tutmanın yasal bir temeli yoktur. Bununla birlikte, parasal bir kayıp veya duruma uygun zarar göstermek gerekli olmamalıdır. Bu bağlamda hayal kırıklığı yeterli olmamasına rağmen, bir beklenti karşılanmadığında hayal kırıklığından doğan bir ahlaki zarar ortaya çıkabilir. Bir davada aynı anda güven ve zarar olabileceği gibi, güvenin olduğu bazı davalarda, ölçülebilir bir zarar mevcut olmayabilir. Yine de böyle durumlarda bile haklı beklentiye engel olmak adil olmayabilir".

SMITH, haklı beklentinin gerekliliği olarak belirtilen zararlı güven şartının gözardı edilebileceği üç durumu şu şekilde ortaya koymuştur¹⁷³:

- i. Haklı beklenti kararındaki zararlı güven gerekliliği, açık bir şekilde özel hukukun "önceki beyanlara aykırı davranış yasağı [*estoppel*]"ndan beslenir. Ancak zararlı güven şartı önceki beyanlara aykırı tutum yasağı politikasının bütün çeşitlerinde gerekli bir unsur değildir.
- ii. Usuli adaletle ilişkili olarak, soru ilgili makamın tetiklediği beklentiyi karşılaması gerekip gerekmediği değil; asıl soru kendisine vaatte bulunulan şahsın bu vadin yerine getirilmesi için bir talepte bulunabilme yetkisinin olup olmamasıdır.
- iii. Eğer ortada kamu politikasının aksini iddia edecek kadar güçlü fikirleri yoksa kamu kuruluşlarının yaptıkları beyanların sonuçlarına katlanmaları gerekir.

¹⁷² CRAIG, Administrative Law, p. 652; TALAGALA, p. 9.

¹⁷³ SMITH, Stanley De, Woolf and Jowell, "Judicial Review of Administrative Action", 5th Edition, London, 1995, p. 427-428.

Türk idari yargılama hukukunda iptal ve tam yargı olmak üzere iki tür davanın bulunduğu herkesin malumudur. İdari Yargılama Usulü Kanununun 2. maddesine göre haklı beklenti talebiyle açılacak iptal davalarında davacı ile dava konusu edilen işlem arasında bir menfaat ihlali şartının; tam yargı davalarında bir hakkın ihlal edilmiş olması şartının bulunması gerekir. Türk hukukunda haklı beklenti sebebiyle dava açılmasının önünde ihlal edilen unsurlar açısından bir engel çıkması mümkün müdür? Bu soruya olumsuz cevap vermek gerekir. Nitekim haklı beklentinin korunmaması durumunda konusuna göre bireylerin menfaati de hakkı da ihlal edilebilmektedir.

İngiliz hukuk sisteminde haklı beklenti başvurusunun kabulü, bu işlemin iptalinden elde edilecek yeterli bir "yeterli menfaatin [*sufficient interest*]" bulunması şartına bağlanmıştır¹⁷⁴. Bu sebeple İngiliz yargısının bazı kararlarda haklı beklentinin ancak bireylerin menfaatini "ciddi ölçüde [*gravely*]" etkilemesi durumunda karşılanması gerektiği yönündeki görüşler eleştirilmekte, haklı beklentinin bireyin menfaatinin "olumsuz bir şekilde [*adversely*]" veya "önemli ölçüde [*significantly*]" etkilediği her zaman korunması gerektiği savunulmaktadır¹⁷⁵.

İdarenin yargısal denetimindeki amacın idari faaliyetlerin hukuka uygunluğunun sağlanması olmasından dolayı, öncelikle idari yargıda açılan davalarda menfaat ihlali şartının dar değil geniş yorumlanması gerekir¹⁷⁶. Ancak

¹⁷⁴ FORSYTH, "The Provenance and Protection of Legitimate Expectations", p. 258; Menfaatin ihlali hakkı beklentinin korunması için gerekli olsa da, haklı beklentiye herkesin usulen korunma talep edebileceği ve etmesi gerektiği temeline dayanan bir nevi menfaatin eş anlamlısı olarak kullanmak da kavramsal bir karmaşa yol açabilir, SCHÖNBERG, p. 43.

¹⁷⁵ SCHÖNBERG, p. 61; Sales ve Steyn zararlı güven hakkı beklentinin şekli korumasında bir koşul olarak kabul etmezken, maddi açıdan haklı beklentinin korunmasında ön koşul olması gerektiğini savunmaktadırlar. Ayrıca Peter Gibson L.J., haklı beklentinin karşılanmaması durumunda bir adaletsizlik oluşacaksa zararlı güvenin araştırılmasına gidilemeyeceğini bu sebeple zararlı güvenin kuraldan çok istisna olduğunu ifade etmektedir, SALES - STEYN, p. 581, fn.

¹⁷⁶ Danıştay 8. Dairesi, T. 22.01.2015, E. 2014/1977, K. 2015/59, www.sinerjimevzuat.com.tr, e.t. 12.12.2015; Simon Brown L.J. "bu türden bir durumun ilkenin her zamanki gibi tanınması ve somutlaştırılmasından fazlası olmadığını, idari makamın birinin mevcut yarar veya avantajını elinden aldığı anda, bu kişinin hakkaniyet talebini değerlendirmesini, gelecekteki basit bir menfaati için yaptığı başvuruda incelenme olasılığından daha yüksek olduğunu" düşünmektedir, "R. v. Devon County Council, ex parte Baker & Curtis", [1995], 1 All ER 73, 91 a, akt. THOMAS, p. 48, f. 45; SALES - STEYN, p. 565, fn. 6; "Bir kişinin beklentisi, kamunun bir üyesi olmasından

beklentinin korunması haksız ve makul olmayan bir menfaatin korunmasına ilişkin ise haklı beklenti talebi reddedilmelidir¹⁷⁷. Hukuka aykırılık sonucunda ortaya çıkan zararın karşılanması için "zararın varsayımsal [*dommage incertain*]" veya "yalnızca bir ihtimal olmaktan [*éventuel*]" ziyade "gerçek ve kesin [*actual and certain-dommage certain*]"¹⁷⁸ olması gerekir.

D. BEKLENTİNİN HUKUKA UYGUNLUĞU ŞARTTIR.

Beklentinin hukuka uygunluğu (meşruluğu) beklentinin korunması için gerekliliktir¹⁷⁹. Hukuka aykırı olan bir beklentinin haklılığı da tartışılmaz. Zira hukuka aykırı olan bir beklentinin koruma görmesi hukuk devleti ilkesi karşısında tutunamaz.

Beklentinin hukuka uygunluğundan kastedilen idareye atfedilebilir bir durumun hukuka uygun olup olmaması değildir. Burada kastedilen örneğin kişinin hilesi noktasında tesis edilen işlemde kaynaklanan beklentisinin hukuka uygun olmayacağıdır. Başka bir ifadeyle, hukuka uygunluk şartında aranılan durum; idari işlemin hukuka uygunluğu değil beklentinin hukuka uygunluğudur. Örneğin hile ile üniversiteye giren biri yıllar geçse dahi haklı beklentisi oluştuğunu iddia edemez.

---

veya bütünüyle toplum tarafından oluşturulan beklentilerden ortaya çıkabilir", **HODGSON**, p. 719.

¹⁷⁷ **CRAIG**, Administrative Law, p. 652.

¹⁷⁸ "Gerçek zarar [*actual damage*], bir kaybın davacı tarafından kanıtlanması gerektiği ve yalnızca bu kaybın bir başka tarafa aktarılmadığı veya başka bir şekilde telafi edilemediği durumlarda karşılanabilir olduğu anlamına gelmektedir. Kesin zarar [*certain damage*], zararların ya gerçekleşmesi gerektiği ya da yakında gerçekleşmesi ve belirli ölçüde bir kesinlik ile öngörülebilir olması gerektiği anlamına gelmektedir", **SCHÖNBERG**, p. 210; Haklı beklenti ilkesi bireylerin olağanüstü zararlarını karşılamak için öngörülen bir ilkedir, **ALTINDAĞ**, s. 68; Olağan bir zararın karşılanması haklı beklenti çerçevesinde kabul görmez.

¹⁷⁹ **BATES, Alan**, "Taxation and Protection for Legitimate Expectation", Vat, Duties & Indirect Tax Law, Monckton Chambers, [pp. 1-20], www.monckton.com, e.t. 20.10.2015, p. 4; **OĞURLU**, s. 221; **ÖZCAN**, s. 128; "Hukuka ilişkin beklentiyi meşru kılan şey, beklentinin hukuka dayanıyor olmasıdır", **MARMOR, Andrei**, (Çev. Sevda Gültekin Göktolga), "The Rule of Law and Its Limits", Hukuki Bir İlke Siyasi Bir İdeal, Ankara, 2008, s. 190; Özellikle haklı beklentinin şekli açıdan korunmasında beklentinin makuliyetinin yanı sıra meşruluğu da önem arz etmektedir, **SCHÖNBERG**, p. 51.

RUBINSTEIN, hukuka aykırı alınan bir kararın "geçersiz [void]" olduğunu, bu sebeple alındığı tarihte yürürlüğe girmediğini ve yürürlüğe girmeyen bir kararın iptal edilmesi ya da kaldırılmasının söz konusu olamayacağını savunmuştur¹⁸⁰. SCHÖNBERG bu düşünceyi, gerçekte hukuki olmayan bir kararın, ya mahkeme tarafından iptal edilinceye kadar ya da yeni bir karar ile hukuka aykırılık giderilinceye kadar etkilerini devam ettirdiği gerekçesiyle eleştirmiştir. Bu nedenle, idarenin ilk kararının hukuka aykırı olduğu tespit edildiği zaman, hangi koşullar altında yeni bir karar alma yetkisine sahip olduğunu ve önceki karara güvenen bireyin durumunun ne olacağını araştırmak daha yerinde olacaktır¹⁸¹.

Kanunilik ve hakkaniyet arasında bir seçim yapmakla karşı karşıya kalındığında genel olarak kanunilik ilkesinin tercih edildiği görülmektedir. Diğer bir ifadeyle, hukuka aykırı olan beklentiler haklı beklenti olarak kabul edilmemektedir¹⁸². Ancak bireyin uğradığı zarar kanunilik ilkesinin bazı durumlarda

¹⁸⁰ RUBINSTEIN, *Amnon*, Jurisdiction and Illegality, Oxford, 1965, p. 30.

¹⁸¹ SCHÖNBERG, p. 89; Bir kamu idaresinin, yapmaya yetkili olmadığı bağlayıcı beyanlarda bulunmasına izin vermek, onun yetkilerini kanun dışında kullanmasına izin vermek anlamına gelir. Bu durum, İngiliz anayasa hukukunun en temel ilkelerine doğrudan aykırıdır, BLUNDELL, *David*, "Ultra Vires Legitimate Expectations", Judicial Review, 2005, p. 147.

¹⁸² THOMAS, p. 57; SNODGRASS, p. 40; THOMAS, "The Relationship Between English and European Community Administrative Law", p. 291; PANDYA, *Abhijit P. G.*, "Legitimate Expectations in English Law: Too Deferential an Approach?", Judicial Review, 2009, p. 170; WEISBROT, *Marcin*, "Application of the Principle of Protection of Legitimate Expectations in Recovery of Unduly Paid Subsidies in the Context of Judicial Coherence in the European Union", Review of European Administrative Law, Vol. 8, No. 2, 2015, p. 352; PANDYA - MOODY, p. 95; MCGILVRAY, p. 11-12; CALMES-BRUNET, p. 1081; AHMED - PERRY, p. 63; ROBERTSON, p. 160-161; "Howell" davasında, bir şirkete gemi onarımı yapabileceğine dair sözlü olarak bir izin verilmiştir. Söz konusu işlemi tesis etmeye yetkili makam tarafından verilen bu iznin kanunda yazılı bir anlaşma ile verilmesi gerektiği hüküm altına alınmıştır. Lordlar Kamarası, ruhsatın bağlayıcı nitelikte olmadığını çünkü yasa dışı hiçbir eylemin, kararın veya beyanın bağlayıcı olamayacağını ve beyanın haklı beklentinin korunması veya estoppel ilkeleri çerçevesinde yerine getirilme zorunluluğunun bulunmadığına karar vermiştir. "Howell v. Falmouth Boat Construction Co", [1951], AC. 837; Benzer nitelikteki diğer kararlar için bkz. "Cook v. Ipswich Local Board", [1871], 6 LRQB. 451, 462; "R. v. Brisby", [1849], 1 Den CC. 416; "Maritime Electric v. General Dairies", [1937], 1 AC. 610; "A-G for Ceylon v. Silva", [1953], AC. 461; "R. v. Oxford Regional Mental Health Review Tribunal, ex parte Home Secretary", [1988], AC. 120, 126; "Thrasylvoulou v. Secretary of State for the Environment", [1990], 2 AC. 273, 289; "R. v. Greater Manchester Police Authority, ex parte Cushion", [1991], COD. 327; "R. v. Arun District Council, ex parte Fowler", [1997], ECCS. 139, akt. SCHÖNBERG, p. 90, fn. 180, akt. SCHÖNBERG, p. 90, fn. 180; ROBERTS, p. 121, fn. 62; Bu davada "bir tasarrufun hukuka aykırılığı, işlemi tesis eden kişinin hiyerarşide üst ya da ast konumunda bulunan bir kamu görevlisinin varsayımıyla yanıltılmış olsun

ihmal edilmesine neden olmaktadır. Hukuka aykırılık türlerinden bazılarının, İngiliz hukukunda diğerlerine göre daha az öneme sahip olması, hukuka aykırı işlemlerin haklı beklentiden ziyade "estoppel" çerçevesinde korunmasını sağlamaktadır. Aynı şekilde, muhatabın idareye olan güveninden dolayı maddi olarak zararına yol açacak olan hukuka aykırılık, idarenin bu kararla bağlı olmasını gerektirmektedir¹⁸³.

Fransız, İngiliz ve Avrupa Birliği yargısı, "kanunilik [*légalité*]" ilkesini idame ettirmeyi, idarenin hukuka aykırı olarak tespit ettiği kararın akıbetini belirlemede takdir yetkisinin olduğunu kabul etmektedir. Ancak Conseil D'état, "Cachet" davasında bu yetkinin, yasal kesinliği ve haklı beklentileri korumak adına kısıtlanması gerektiğini savunmuştur. Mahkeme kanunilik ilkesinin mutlak olmadığını; bireysel hakkaniyet ve devlete olan güvenle dengelenmesi gerektiğini kabul etmiştir. Ayrıca Alman hukuk sisteminde "ultra vires" şeklinde alınan hukuka aykırı kararlardan dolayı haklı beklentinin karşılanması gerektiği ifade edilmektedir¹⁸⁴. "Stretch v. United Kingdom" davasında, yerel bir makam tarafından bir bina kiraya verilmiştir. Kira sözleşmesi, yenileme opsiyonu içermektedir. Kira süresinin sonuna doğru yenileme hakkını kullanmak isteyen kiracı, yerel otoritenin o dönemde bu sözleşme için yetkili olmadığını ve bu sebeple sözleşmenin yenilenemeyeceğini öğrenmiştir. Açılan davada mahkeme davacının, yenileme seçeneğini kullanmasında en azından haklı bir beklentisinin bulunduğu karar vermiştir. Esasında söz konusu sözleşme ultra vires ilkesi gereğince geçersizdir. Ancak kiracı olan davacının, sözleşmenin yenileceği yönündeki beklentisi sebebiyle kirayı ödemeye başlaması, bazı inşa işlerini yapması ve alt kirada bulunması haklı

---

olmasının aynıdır" şeklinde hüküm tesis edilmiştir, **MACPHERSON**, p. 6; **BAMFORTH**, p. 202, fn. 27; Bireylerin beklentileri haklı olsa da hukuk tarafından korunmadıkça meşruiyet kazanamaz, **DALKILIÇ**, s. 120-121.

¹⁸³ Kavramsal olarak, bu bağlayıcı etki belirli bir değişmezlik veya haklı beklentiler ilkesinden değil özel hukuk ilkesi olan "beyanlardan kaynaklanan estoppel [*estoppel by representation*]" ilkesinin uygulanmasından ortaya çıkmıştır, **SCHÖNBERG**, p. 90.

¹⁸⁴ **SCHÖNBERG**, p. 92; **THOMAS**, p. 57; **SNODGRASS**, p. 39; İdare yasal yetkisi dâhilinde olmayan ya da başlangıçta yasal yetkisi dâhilinde olan ama sonradan nedense yasal sınırının dışında kalan bir söz verirse, bu sözünü doğal olarak tutamaz. Yargı yoluyla da, idare verdiği sözü yerine getirme hususunda zorlanamaz. Ancak bu durum, idarenin tamamen özgür olduğu anlamına da gelmez. İdare sebep olduğu haksızlığı telafi etmek için diğer olası yollarla sözünü tutmalıdır, **LI - LEUNG**, p. 487.

beklentinin korunmasına sebep olan etkenler olarak kabul edilmiştir. Nihai olarak sözleşmenin her iki tarafının da bu geçersizliği bilememesi ve davaya konu başvurunun mülkiyet hakkını ilgilendirmesinden dolayı haklı beklentinin bulunduğuna karar verilmiştir¹⁸⁵.

İşlemden etkilenecek muhatabın, yetki aşımına güvenmesi durumunda ortaya çıkan haklı beklentisi korunmalı mı, yoksa kanunilik ilkesi daima hukuki kesinlik ilkesine tercih mi edilmelidir? Yetki aşımı durumunda idarenin hukuka aykırı bu tasarrufla bağlı kılınmasındansa, karşı tarafın beklentisinin telafi edici bir yöntemle korunması daha yerinde olur. Başka bir ifadeyle, hukuka aykırı idari tasarrufla güvenen bireyin esasa ilişkin haklı beklentisi korunmayarak oluşan zararların tazmin edilmesi daha makul bir çözümdür¹⁸⁶.

1956 yılında Berlin İdare Mahkemesi'nin verdiği bir karardan itibaren, hak kazandıran hukuka aykırı işlemlerin muhatapları için haklı beklenti yaratmaya müsait olduğu, yoğun bir şekilde kabul edilmektedir¹⁸⁷. 1976 tarihli Alman İdari Usul Kanunu Tasarısının 48/2. maddesine, "maddi yarar sağlayan hukuka aykırı idari bir

¹⁸⁵ "Stretch v. United Kingdom", [2004], 38 EHRR. 12, akt. **BLUNDELL, David**, "Ultra Vires Legitimate Expectations", *Judicial Review*, 2005, p. 150-151; Bu dava, hafif sanayi tesisi yapmak ve bunların bir kısmını üçüncü kişilere kiralamak hususunda 22 yıl süreli sözleşmede yer alan bir maddenin yetki aşımı dolayısıyla geçersiz olduğu savının haklı beklentinin korunması ilkesi karşısında değerlendirilmesine ilişkindir. 22 yıl boyunca iyiniyetli bir şekilde üzerine düşen yükümlülükleri yerine getiren tarafın mülkiyet hakkına ilişkin haklı beklentisi kabul edilmiştir, **GEMALMAZ**, s. 148.

¹⁸⁶ Zararın tazmin edilmesi kanunilik ilkesini garanti altına alır. Ancak hukuki kesinlik ilkesinin konumu ne olacaktır. Özellikle vergi ve sosyal güvenlik alanında esasa ilişkin haklı beklentinin hukuki kesinlik ilkesi yardımıyla korunması gerekir. 1949 yılındaki "Robertson" davasında ("Robertson v. Minister of Pensions", [1949], 1 QB. 227) hukuki kesinlik ilkesi kanunilik ilkesinden daha ağır basmıştır, **ROBERTS**, p. 122.

¹⁸⁷ Bu durumlarda baskın kamu yararının bireysel yarar ile dengelenmesi gerekir. İdarenin hukuka uygun davranması hukuk devletinin bir gereği olmakla birlikte, haklı beklentileri de saygı göstermesi aynı ilkeye hizmet eder. Kanunilik ilkesinin sağladığı kamu yararının, haklı beklentinin korunması durumunda ortaya çıkan bireysel yarardan üstün olduğu durumlarda haklı beklentinin korunmaması gerekir, **ÖZCAN**, s. 12-13; **NIGAR - URMI**, p. 3; Çok özel durumlarda Hollanda yargısı hukukun genel ilkeleri arasında yer alan haklı beklenti ve hukuki kesinlik ilkelerini kanuna aykırı uygulamalardan kaynaklansa dahi korumaktadır, **WIDDERSHOVEN, Rob - REMAC, Milan**, "General Principles of Law in Administrative Law under European Influence", *European Review of Private Law* 2, 2012, p. 386; Hukuka uygunluk karinesi, hukuka aykırı olarak ortaya çıkan haklı beklentilerin korunmasının sebebi olarak gösterilmiştir, **FAZAL, M. A.**, "Estoppel in English Administrative Law", *Journal of the Indian Law Institute*, Vol. 36, Iss. 4, 1994, p. 470.

karar; karara ve beklentisine güvenen hak sahibinin yararına karşı kararın iptalindeki kamu yararı ve değerler tartışılmadan iptal edilemez" hükmü bulunmaktadır¹⁸⁸.

Avrupa Birliği hukuk sisteminde de üye ülkelerin hukuka aykırı uygulamaları sonucunda ortaya çıkan haklı beklenti talepleri korunmamaktadır. "Air France" davasında, Avrupa Birliği Adalet Divanı, "Topluluk kurumu, haklı beklentiler ilkesi ile üye ülkelerin "hukuka aykırı [*contra legem*]" kararları tatbik etmeye zorlayamaz" şeklinde hüküm tesis etmiştir¹⁸⁹.

Bütün hukuk sistemlerde uygulanan genel kural, idarenin hukuka aykırı tasarruflarıyla kendisinin bağlı sayılamayacağı yönündedir. İdarenin kanuniliğini koruyan bu kural hukuka aykırı tasarrufların yasal etkisinin düşünülmesi açısından başlangıç noktası oluşturmaktadır. Ancak, bu analizi daha ileriye götürmek gerekir. Her ne kadar idari makamlar için kanunilik ciddi ölçüde önemli olsa da, bireysel hakkaniyet ve idareye güven hususlarının da göz ardı edilmesine her zaman müsaade edilmemelidir. İdari makamlar kendilerinden sadır olan işlemlerde bireyin

¹⁸⁸ **THOMAS**, p. 56; "Haklı beklenti fikrinin, beyana itibar edilemeyecek durumları belirleyebilmesi için tek yol, herhangi bir şekilde yetki aşımı ile yapılan beyanlar karşısında bireyin asla haklı beklenti sahibi olamayacağı şeklinde yorumlanmasıdır. Ancak bu sadece, yetki aşımı ile yapılan beyanların, beyana aykırı hareket etme yasağı doğuramayacağı kuralının yeniden ifadesi olacak, bu tespiti ek bir şey kazandırmayacaktır. Ayrıca bireyin haksız ve mesnetsiz bir beklentiyi içinde barındırdığı gibi yanlış bir kanının oluşmasına neden olması sebebiyle yanıltıcıdır. Gerçekte birey suçsuzdur ve beyanın, kamu kurumunun karmaşık yetkilerinin dışında kaldığından şüphelenmesi için de hiçbir sebep yoktur. Bu sorunu çözmek için şüphesiz, yetki aşımı ile yapılan beyanlar nedeniyle gördüğü zararı hiçbir zaman giderilmemiş masum vatandaşın yaşadığı zorlukları göz önünde bulunduran değişik yollar mevcuttur. Önerilerden biri bu durumlarda tazminat ödenmesi gerektiğidir. Başka bir öneri mahkemenin, vatandaşın beyana itibar etmesine izin verilmemesinden dolayı yaşadığı zarar ile beyanın kamu kurumunu bağlayıcılığı kabul edilmesi durumunda kamu menfaatinin uğrayacağı zararı tartarak denge kurmasıdır. Eğer birincisi ikincisine ağır basarsa, beyana uymamanın takdir yetkisini kötüye kullanmak olduğuna karar verilmelidir", **CRAIG**, "A Conceptual Analysis", p. 86-87.

¹⁸⁹ "Société Anonyme a Participation Ouvriere Campagne Nationale Air France v. Commission", [1994], Cs. T-2/93, ECR II. 323, akt. **THOMAS**, p. 57, fn. 90; Bir tarafta yönetimin hukuki yetkilerinin sınırları içinde hareket ettiği kamu yararı, diğer tarafta beklentiyi artıran idare tarafından adil bir şekilde muamele görmeye ilişkin bireyin çıkarı bulunmaktadır. Avrupa Birliği Adalet Divanı, bir kişinin, yönetimin yasal güç sahibi olmadığı haklı bir beklenti talebinde bulunamayacağını ve ilkenin uygulanmasının yasal beklentilerin sınırlarıyla sınırlandırıldığını belirtmiştir. Nitekim "SpA Acciaierie e Ferriere Lucchini v. Commission", [1980], Cs. 1252/79, ECR. 3753 davasında Capotorti, "kendisinin tabi olduğu yasanın normal uygulaması dışındaki yetkililerin davranışı, bu yetkililere tabi bir kişinin haklı bir beklentisine neden olamaz" şeklinde karar vermiştir, akt. **THOMAS**, "The Relationship Between English and European Community Administrative Law", p. 172-173.

beklentileri ile kanunilik ilkesinin dengesini gözetmelidir. Aksi durumda yargı organları bu dengelemeyi kontrol etmeli ve ilgili menfaatler arasında önemli bir dengesizlik tespit ettiklerinde müdahale etmelidir. Bu esnek yaklaşımın büyük bir avantajı vardır. İdari hatalar maalesef hayatın bir parçasıdır. Haklı beklenti gerekçesiyle hukuka aykırı bir tasarrufu idame ettirmek, böyle bir hatanın sonucu olarak etkilenen bireyin kaybını tüm topluma yayar. Bu durum, en azından bireysel hakkaniyeti gerçekleştirirken aynı zamanda idareyi hukuka uygun davranmaya ve tasarruflarında daha dikkatli olmaya sevk eder¹⁹⁰.

Bireyin idari bir karara yönelik güveninin boşa çıkarılması da hukuk devletine olan itimadı zayıflatır. Hukuka aykırı bir kararın korunması da idarenin yetki alanı dışında karar vermesinin temelini oluşturur ve idarenin kanuniliği ilkesinin ihlaline yol açar. İşte bu durumda idarenin hukuka aykırı olarak tesis ettiği işlemlerin "geçersiz [*invalidity*]" sayılması gerekir. Bireyin haklı beklentisi ise; maddi açıdan korunmamalı ancak bireye telafi edici koruma sağlanarak tazminat verilmelidir. Başka bir ifadeyle, ultra vires beyanlar aracılığı ile kandırılmış masum insanların çaresiz bırakılmaması gerekir. Ancak, bu öneri, kamu yararının yok sayılması gerektiği ve masum bireylerin çıkarlarının idari makamın hatası yüzünden kamu yararına üstün gelmesi gerektiği anlamına da gelmemektedir. Böyle durumlarda, WADE ve FORSYTH'e göre kabul edilebilir çözüm; yetki dışı beyandan kayıp yaşamış bireylerin zararını telafi ederek idari makamın yetki dışı olan beyanından vazgeçmesine imkân tanınmak gerekir¹⁹¹. Ayrıca haklı beklentide korunmak istenen hukuka aykırılık olmayıp, hukuka aykırı olmasına rağmen hukuka aykırılığı bilmeyen bireyin görünüşteki işlemin hukuka uygunluğuna yönelik güvenidir.

¹⁹⁰ **SCHÖNBERG**, p. 164-165; Alman ve Hollanda hukuk sistemleri hukuka aykırı idari tasarruflardan dolayı ortaya çıkan haklı beklentileri korurken, Avrupa Birliği hukukunda hukuka aykırı tasarruflar haklı beklenti ilkesi çerçevesinde koruma görmemektedir, **THOMAS**, p. 56-57.

¹⁹¹ **TALAGALA**, p. 10-11; **FORSYTH**, "The Provenance and Protection of Legitimate Expectations", p. 244; Söz konusu tartışmanın müesses durumlar için de yapıldığı, ancak müesses durumlarda tesis edilmiş bir işlem ve buna bağlı olarak elde edilmiş birtakım sonuçlar bulunmasına karşılık haklı beklentide bu tür sonuçların bulunmadığı bu sebeple zararın karşılanmasının yeterli olacağı belirtilmiştir, **ALTINDAĞ**, s. 6.

Hukuka aykırı işlemlerin uzun bir süre boyunca yürürlükte kalması¹⁹², ilgili işlemde etkilenen kişiler açısından bir beklentinin oluşmasına neden olabilir. Müesses durumlar genellikle bu sorunu çözmektedir¹⁹³. Hatta hukuka aykırı bir işlemde dolayı ilgili bireye yönelik daha sonradan hukuka uygun olarak başka işlemler tesis edilmişse, hukuka aykırı işlemin geri alma suretiyle hukuk âleminde silinemeyeceği ifade edilmektedir¹⁹⁴. Diğer taraftan hak yaratan hukuka aykırı bir kararın¹⁹⁵ hukuk dünyasından silinmesinin ancak bu işleme yönelik dava açma süresi içinde mümkün olabileceği¹⁹⁶, bu sürenin geçmesinin ardından kararın nihai hale gelip değişmeyeceği, hukuka aykırılığın bu açıdan esasa ya da şekle ilişkin olup olmamasının bir öneminin bulunmadığı aksi davranışın haklı beklentinin korunması ilkesinin ihlali olacağı savunulmaktadır¹⁹⁷.

Hukuken geçerli bir atama işlemi bulunmaksızın idare adına irade beyanında bulunan kişilere, olağanüstü durumlarda zorunlu olarak kamu hizmetinin yürütülmesini üstlenen bireylere, başka göreve atanmak maksadıyla hukuka aykırı

¹⁹² Danıştay, "yasaya aykırı olan bir işlemin bile üzerinden belli bir süre geçtikten sonra yarattığı hukuki sonuçların korunmasını idarede istikrar prensibinin gereği" olduğuna karar vermiştir, Danıştay 10. Dairesi, K. 1985/10, akt. **OĞURLU**, s. 192.

¹⁹³ **OĞURLU**, s. 246; Danıştay İdari Dava Daireleri Genel Kurulu, T. 14.04.2011, E. 2007/1957, K. 2011/421: "Kural olarak; idareler, hukuka uygun işlem tesis etmek, işlemlerindeki hukuka aykırılıkları düzeltmek, bu tür işlemlerle ortaya çıkan hukuk ihlallerini ortadan kaldırarak hukuka uygun bir düzen sağlamak zorundadırlar. Genel kural böyle olmakla birlikte, hukuka aykırı bir işlemin uygulanması suretiyle elde edilen bazı kazanımların bir yandan zaman içinde bu yolla idarede sağlanmış olan istikrarın ve kamu düzeninin bozulmaması amacı ile, öte yandan belli bir süre kesintisiz uygulanmak suretiyle ilgili kişinin statüsünün ayrılmaz bir parçası haline dönüşmüş olduğu hususu gözönüne alınarak, yargı kararları ile korunduğu da bir gerçektir", www.kazanci.com, e.t. 11.11.2015.

¹⁹⁴ **GÜNDAY**, s. 163; **OĞURLU**, s. 192.

¹⁹⁵ "Hile ile elde edilmeyen olumlu ve mutlak kararlardır", **SCHÖNBERG**, p. 93, fn. 196.

¹⁹⁶ Fransız hukukunda dava açma süresi özel bir düzenleme olmadığı takdirde kararın ilgisine tebliğinden itibaren iki aydır. "Dokunulmazlık [*intangibilité*]" ilkesi bu sebeple önemli ölçüde yasal kesinlik sağlamaktadır, **SCHÖNBERG**, p. 93; "Tam hukuki güven, muhtemelen hukuka aykırı olan idari veya yargısal bir karara, itiraz süresinin dolmasının ardından bireyin itirazda bulunamamasına benzer şekilde, bu kararları ilgili makam tarafından da bu sürenin sonunda değiştirilemez ve iptal edilemez kılmaktır. Bu yolu Avusturya'nın yanında Fransa hukuku da izler. Ancak burada olay, herhangi bir hak tanıyan idari kararla sınırlıdır. Alman bakış açısıyla ise böyle iki taraflı bağlayıcılık oluşabilmesi için, idari kararın bir mahkeme kararı gibi geçmişe yönelik bir durumla ilgili hukuki uzlaşma sağlaması ve yasalarla düzenlenmiş bir süreçte benzer şekilde hukuki açıdan doğruluk güvencesi de içermesi önkoşuldur", **BULLINGER**, p. 911.

¹⁹⁷ **SCHÖNBERG**, p. 93.

olarak görevine son verilen ve uzun bir süre atanmayan memurlara¹⁹⁸ görünüşte (fiilen) memur denir¹⁹⁹. Hukuka aykırı bir kararla ataması yapılan bir kamu görevlisinin atama işleminin yargı mercileri tarafından iptal edilmesi durumunda, bu kamu görevlisi tarafından tesis edilen işlemlerin "fiili memur teorisine [*théorie du fonctionnaire de fait*]" göre hukuka uygun olduğu kabul edilmektedir²⁰⁰. Görünüşte memurun yaptığı işlemler, kamu hizmetlerinin devamlılığı için iyiniyetli üçüncü kişiler açısından hukuken geçerlidir²⁰¹. Bireyler bir idari makama başvurup kendileri hakkında işlem yapılmasını istediklerinde, muhatap oldukları kişinin memur olduğuna güvenir. İşlem yapan kişinin usulüne uygun atama işlemiyle görev ifa edip etmediğini araştırılmaz, araştıramaz. Hukuken olmasa da fiilen memur olarak değerlendirilebilen kişiler tarafından idare adına bir tasarrufta bulunması durumunda, işlem tesis eden fiili memura olan güven haklı beklenti oluşturur

Haklı beklenti hukuka aykırı kararların korunması durumunda estoppel ilkesine yaklaşır. İngiliz estoppel ilkesiyle amaçlanan koruma Fransız hukukunda "fonctionnaire de fait [*fiili memur*]" doktrini ile karşılanır. Bu doktrin şu iki tür durum için geçerli olabilir²⁰²:

¹⁹⁸ "Yasal dayanağı bulunmayan ve bu yüzden görevden alma kararnamelerinde ilgili kanun maddesine yazılmayan" kamu görevlilerin durumları "askıda memur" ya da "boşluktaki memur" kavramlarıyla ifade edilmektedir, **GÜRAN, Sait**, "Yeni Bir Buluş: Askıda Memur", İHİD., S. 1, Y. 1, 1980, s. 75, dn. 13; Bu durumdaki kamu görevlileri için "fiili ajan" kavramı da kullanılmaktadır, **ERKUT, Celal**, "İdare Hukukunda Yokluk Teorisi", İHİD., Prof. Lütfi Duran'a Armağan Özel Sayısı, Y. 9, S. 1-3, 1988, s. 81.

¹⁹⁹ **AKYILMAZ, Bahtiyar - SEZGİNER, Murat - KAYA, Cemil**, Türk İdare Hukuku, Genişletilmiş ve Güncellenmiş 5. Baskı, Ankara, 2014, s. 409-410; Bu durumların "görünüşte memur" ve "zorunlu (zaruri) memur" olarak değerlendirilmesi için bkz. **ZABUNOĞLU**, s. 322-323; **GÖZLER**, İdare Hukuku, C. I, s. 751-752.

²⁰⁰ **KAPLAN, Gürsel**, "İptal Kararlarının Etki ve Sonuçlarının Zaman Yönünden Yargıç Tarafından Sınırlandırılması", HHFD., S. 3(2), Y. 2013, s. 33; Sahte diploma ile öğretmen olduğu sonradan anlaşılan bir kişinin memurluğuna son verilir. Peki bu öğretmenin ilköğretim mezun ettiği öğrencinin durumuna ne olacaktır? Bu öğrencinin sahte diploma ile idarenin ajanı olan öğretmene dair güveninin haklı beklenti ilkesi gereğince boşa çıkarılmaması gerektiği söylenebilir. Yine sahte diploma ile hakim olan ve yıllarca hüküm tesis eden birinin, daha sonra tespit edilerek görevine son verilmesi durumunda binlerce yargı kararının akıbeti ne olacaktır? Bu gibi sorunsalların tahlili son bölümde ayrıntılı bir şekilde incelenmiştir.

²⁰¹ **AKYILMAZ - SEZGİNER - KAYA**, s. 410; **KALABALIK, Halil**, İdari Yargılama Usulü Hukuku, 7. Baskı, Konya, 2014, s. 170; **ZABUNOĞLU**, s. 322.

²⁰² "Commune de Moules", D. 27/10-61, Rec. 920, nkl. **SCHÖNBERG**, p. 94; "Estoppel sürüncemede bırakılırsa, haklı beklentiler doktrini yetkisiz tavsiye alan bireyi koruyacak mıdır?"

- i. Hukuka aykırı olarak atanmış veya seçilmiş bir kişi tarafından alınan bir karar nitelik itibariyle hukuka uygun değildir. Ancak kararı tesis eden dışında kararın hukuka aykırı olmasını sağlayan başkaca unsurların bulunmaması bu kararın geçersiz sayılmasını engellemelidir. Conseil d'État, "Commune de Moules" davasında hukuka aykırı olarak seçilen bir belediye başkanı tarafından kamu çalışanınin istihdam edilmesine yönelik kararın iptal edilemeyeceğini savunmuştur.
- ii. Bir kamu görevlisinin hukuka aykırı olarak kendisine verilen yetkiler dâhilinde hareket etmesi sonucunda tesis edilen işlemlerin idareyi bağlaması gerekir. Nitekim makul olarak ihtiyatlı bir birey, kamu görevlisinin normal ve hukuk sınırları içinde hareket ettiğini varsayar. Ancak bu görüş Fransız yargısında destek bulmamıştır.

İngiliz hukukunda bu durum idarenin yetkisini genişletebileceği savıyla yerinde görülmemiştir. İdarenin "ultra vires" kuralına riayet etmeksizin aldığı bir kararın hukuka aykırılığı tartışılmaz. Bu açıdan İngiliz yargısı haklı beklentinin her zaman "kanunilik ilkesi [*principle of legality*]" ile uyumlu olması gerektiği görüşünü benimsemiştir²⁰³. Ancak İngiliz hukukunda bu görüşün yanı sıra başlangıçta yer alan hukuka aykırılığı bilmeyen iyiniyetli bir kişinin güveninin korunması gerektiğine

---

Süpheşiz eğer mahkeme yetkisiz bir beyanın haklı beklenti husule getirdiğini kabul etmişse, bu haklı beklentinin nasıl korunacağı sorusu gündeme gelecektir. Ancak bu aşamada, en başta birisinin özel hukuk ve diğerinin kamu hukukundan köken alması olmak üzere, estoppel ve haklı beklenti arasındaki fark ortaya çıkmaktadır. Özel hukuk menşeli estoppel öncelikle çekişmeden etkilenen iki tarafın menfaatlerine odaklanırken, haklı beklentiler doktrini bireysel menfaatler ile kamu yararını (kamu kurumunca temsil edilir) uzlaştırma ihtiyacının ışığında husule gelmiştir. Yetkisiz bir beyanın kamu kurumunu bağlayıp bağlamayacağı araştırırken mahkeme, kamu kurumunun takdir yetkisini kullanmasını veya kamu yararına olan görevlerini yerine getirmesini engellemesinde, bir yarar bulunup bulunmadığını göz önüne almak durumundadır. Kamu kurumunun önerilen veya güncel tasarruflarının yasal olduğu varsayıldığında, mahkemelerin sadece bireyin aşırı müşkül durumlarında ve müşküliyetin başkaca bir yolla giderilemeyeceği hallerde müdahale etmek isteyecekleri söylenebilir", **LEYLAND - ANTHONY**, p. 381-382.

²⁰³ **THOMAS**, p. 57; **SCHÖNBERG**, p. 52; **CRAIG**, Administrative Law, p. 615; **QUINOT**, p. 69; Bu durum idarenin yetkilerinin "kendi takdiriyle [*suo moto*]" genişlemesi olarak ifade edilmektedir, **FORSYTH**, "The Provenance and Protection of Legitimate Expectations", p. 244; Avrupa Birliği Adalet Divanı kararlarında da hukuka aykırı olan idari işleme güvenilerek haklı beklenti iddiasında bulunamayacağı belirtilmektedir. Örnek karar için bkz. "Töpfer v. Commission", [03.05.1978], Cs. 112/77, ECR. 1025, www.curia.europa.eu, e.t. 20.11.2015.

ilişkin tespitlerde de bulunulmuştur²⁰⁴. Hukuka aykırı bir beyana yasal olduğu inancıyla itimat eden bir birey idarenin akabinde bu karardan vazgeçmesinden ötürü zorluk çekebilir. Bu yüzden; hakkaniyeti, yasal kesinliği ve devlete olan güveni sağlamak üzere kanunilik ilkesinin kısıtlanmasına dair bir argüman sunulmaktadır. Ayrıca belirli bir süreden sonra değişmez hale gelen idari kararlar ile teoride hiçbir bağlayıcı niteliği olmayan gayriresmi beyanlar arasında bir fark bulunmaktadır²⁰⁵.

Kararı tesis eden idari makamın önceden mevcut yasal bir hakka dayanarak mezkûr kararı alıp almadığının da araştırılması gerekir. Başka bir ifadeyle, belirli bir işlemin tesisinde yetkinin o makama hiçbir zaman verilmemiş olması ile daha önceden verilmesine rağmen işlem tesisi anında yetkinin alınmış olmasının ayrıca değerlendirilmesi gerekir. Diğer taraftan idare adına irade açıklamada hiçbir yetkisi bulunmayan bir kişinin yaptığı işlem ile idare adına irade açıklamaya yetkili olan ancak yetkili olmadığı bir konuda açıklamada bulunan kamu görevlisinin tesis ettiği işlem arasında da ayırım yapılması gerekir.

Avrupa Birliği Adalet Divanı, "Burban" kararında rekabet bildiriminin hükümlerini değiştirme hususunda hiçbir yetkisi bulunmayan bir memur tarafından verilen yanlış bilginin "bu bildirim aksine hareket etmek üzere idareyi zorunlu tutmadığına veya idarenin bu durumu gerçekleştirmesini mümkün kılmadığına" karar vermiştir. Belirli ve yanlış yönlendirmeler sonucunda Avrupa Birliği hukukunun ihlalinin yaptırım olarak verilen idari para cezalarında haklı beklenti ilkesi istisnai olarak uygulanmaktadır. "Thyssen" kararında, komisyon yetkililerinin hukuka aykırı tasarrufları neticesinde çelik üretim kotasını aşma izni aldığını düşünen bireye verilen idari para cezası, Avrupa Birliği Adalet Divanı kararıyla azaltılmıştır²⁰⁶.

²⁰⁴ SCHÖNBERG, p. 6; OĞURLU, s. 246; KÖKÜSARI, s. 161; Yetki aşımı yapılarak verilen bir taahhüt estoppel ilkesi çerçevesinde koruma görmezken, hukuka aykırı olan bu durum haklı beklenti ilkesiyle korunabilir, MACPHERSON, p. 21.

²⁰⁵ SCHWARZE, Droit Administratif Européen, p. 1091-1093; SCHÖNBERG, p. 147.

²⁰⁶ "Thyssen v. Commission", [1983], Cs. 188/82, ECR. 3721, akt. SNODGRASS, p. 41, fn. 197; "Thyssen v. Commission" kararında çelik üretim kotasını aşan şirkete, Birlik çalışanları tarafından idari para cezasının uygulanmayacağı taahhüdünde bulunulmuştur. Ancak bu taahhüde rağmen idari para cezası verilmiştir. Şirket tarafından açılan davada Divan; "hiçbir Komisyon çalışanının Birlik hukukunun uygulanmaması sonucunu doğurabilecek taahhütte

Fransız Vergilendirme Kanunu'nda hukuka aykırı güvencelerin bağlayıcı nitelikte olmadığı ilkesinin ilginç bir istisnası bulunmaktadır. Fransız vergi makamlarının vergi yılı sona erdikten üç yıl sonrasına kadar vergi yükümlülüğünü gözden geçirme ve artırmaya dair genel bir yetkisi vardır. Bu yetkinin sebep olduğu yasal belirsizliği azaltmak üzere benimsenen Code Fiscal'ın L80A maddesi; vergilendirme memurlarının, verginin yükümlülüğüne dair kararın alındığı günde hüküm süren bir yorum, politika veya uygulama ile bağlı olduklarını düzenlemektedir. Böylece vergi makamları politikaları değiştirebilir ve vergi kurallarını ileriye dönük bir etkiyle yorumlayabilir. Ancak hukuka aykırı olmasına rağmen daha önce bireye tarh ve tahakkuk ettirilen meblağda artışa gidilemez. Bu yasal hüküm kanunilik ilkesinin ihlali neticesinde gerçekleşen işlemlerde bireylerin beklentilerini koruması açısından son derece önemlidir²⁰⁷.

Hukuka aykırı beyanların ortaya çıkardığı beklentilerin, hukuka uygun tasarrufun çıkardığı beklentilerden daha az bir ihtimalle idame ettirilmesi muhtemeldir. Zira kanunilik ilkesi kamu ve özel menfaatlerin dengelenmesinin bir parçasıdır. Bu sebeple, bir makamın yasal olmayan bir beyanı yerine getirmesi talebinde olan bir kişinin, beyanın yasal olmasına dair makul beklentisine ilaveten önemli bazı zarar doğuran bir güveninin olması gerekir. Bu durumu bir örnekle açıklamak gerekir. Bir kasabada eczane açmak isteyen bir bireyin alım satımın ilk yılında uygulanan vergi muafiyetine başvurmak için hukuki bir zaman sınırına dair yanlış bir şekilde tavsiye aldığını; bu tavsiyenin yazılı, net ve mutlak bir şekilde olduğunu ve civarda hiçbir eczane olmadığını; vergi muafiyetini reddetmenin ciddi

---

bulunamayacağını; böyle bir taahhütte bulunmuş olsa bile bunun meşru beklenti doğurmayacağını" belirttikten sonra ölçülülük ilkesi gereğince idari para cezasının azaltılmasına karar vermiştir, **DALKILIÇ**, s. 78; İdari para cezasının yüzde yetmiş beş oranında indirildiği başka bir karar için bkz. "USINOR v. Commission", [1984], Cs. 78/83, ECR. 4177, akt. **SCHÖNBERG**, p. 148, fn. 297, 299.

²⁰⁷ **SCHÖNBERG**, p. 148-149; "Eğer yetkili makamlar, bir sözleşmenin ihlali ya da onlar tarafından bir beyanın ihlaline eşdeğer tavır hareketten suçlu olmuşsa, vergi ödeyen kimse bir yetkinin kötüye kullanılması tutarında olan adaletsizlik için yargısal denetim yoluyla, telafi hakkına sahiptir", **LI - LEUNG**, p. 474; Bu önerme vergi affi durumunda haklı beklentinin ortaya çıkabileceğini desteklemektedir. Vergisini düzenli şekilde ödeyen bir birey, vergisini ödemeyenlere getirilen indirimden faydalanması gerekir; Bu durum aynı zamanda haklı beklentinin dayanaklarından biri olan eşitlik ilkesinin de bir gereğidir, **BARAK - EREZ**, p. 592.

bir şekilde eczane sahibinin yatırımlarının finansal kapasitesini tehlikeye attığını varsayalım. Bu koşullarda, muafiyet alacağına dair eczane sahibinin haklı beklentisini idame ettirmek ne vergi makamının ihtiyari yetkilerine engel olacaktır ne de üçüncü kişilerin bir zarara uğramasına sebebiyet verecektir. Aslında, bir eczanenin açılması bölgede yaşayan insanların menfaatinedir. Ayrıca eczane sahibinin, yanlış bir tavsiyeye güvenerek bir hak kazandığı yönünde bir çıkarı bulunmaktadır. Üstelik hatanın mali sonuçları, idari tavsiyeye güvenerek hareket eden bir bireye yüklenmektense, tüm vergi mükelleflerine yayılır²⁰⁸.

Hukuka aykırılık genellikle içsel bir durumdan kaynaklanır. Bu açıdan hukuka aykırılığı tespit etmek bireyler açısından çok zordur. Zira o işlemin kuruluş aşamasındaki hukuka aykırılıklar genellikle idare tarafından bilinebilir. Birey, işlem kendisine tebliğ edildiği haliyle olaya vakıf olur.

Hukuka aykırı işlemlerin bile hukuken korunacak subjektif sonuçları bulunmaktadır²⁰⁹. Ayrıca bir idari işlemin hukuka aykırılığının bilinmemesi ve buna güvenilmesinin "kanunu bilmemek mazeret sayılmaz [*ignorantia legis neminem excusat*]" veya "aleni olanı bilmediğini kimse öne süremez [*quae publice fiunt, nulli licet ignorare*]" ilkeleriyle bertaraf edilmesi de mümkün gözükmemektedir. Zira bu ilke hukuki güvenlik ilkesinin etkisi ve 5237 sayılı Türk Ceza Kanununun 4. maddesinde yer alan "ceza kanunlarını bilmemek mazeret sayılmaz" hükmü ile ceza hukukuna özgü bir ilke olarak sınırlanmıştır²¹⁰.

---

²⁰⁸ SCHÖNBERG, p. 165.

²⁰⁹ SCHÖNBERG, p. 62; Yoklukla malul işlemler, ilgilinin hilesine dayanan işlemler ve açık hatalı işlemler", hukuka aykırı olmasına rağmen korunması gereken işlemler arasında değildir, OĞURLU, s. 193.

²¹⁰ AKYILMAZ - SEZGİNER - KAYA, s. 43; Bu ilke, bireyleri kanunun ne olduğunu bilmeye ve sonuç olarak bir beyanın hukuki olup olmadığını ve bu sebeple güvenilip güvenilemeyeceğini bilmeye zorlamaktadır, "Behn v. Hauptzollamt Itzehoe", [1990], Cs. 80/89, ECR I-2659, akt. QUINOT, p. 70, fn. 33.

İdare hata ile sakat bir işlem tesis etmişse ve bu durum ilgilisi için beklenti yaratırsa ortaya çıkan beklenti hukuka uygundur. Nitekim üçüncü kişilerin haklarına müdahale niteliği taşımadığı sürece özellikle idare ile bireyler arasındaki mali işlerde hukuka aykırı idari işlemlerin de haklı beklenti doğuracağı ifade edilmektedir²¹¹.

"Yetki [*compétence*]" kurallarına riayet edilmeden sebep olunan maddi açıdan haklı beklentiye korumak hukuken hatalıdır. Başka bir ifadeyle, yetkisiz bir makamın irade açıklaması maddi açıdan haklı beklenti doğurmaz²¹². Ancak yetkisiz merci tarafından sebep olunan haklı beklentinin yetkili merci tarafından korunması istenemese de yetkisiz mercie karşı haklı beklentiye dayanan bir tazminat davası açılması mümkündür.

LORD DENNING, kamu kurumlarındaki bir memur ile muhatap olan bireyin, o memurun yaptığı beyanı yapma yetkisi olduğunu varsayabileceği ve yetkisi yoksa dahi zarara uğramaması gerektiğini ifade etmektedir. Ancak bu görüş diğer yargı mensupları tarafından kabul edilmemektedir²¹³.

Örneğin "Western Fish" davasında bir şirket kendisine yapılan beyanları temel olarak bir iş kurmaya başlar ve bir memur tarafından kendilerine planlama izni konusundaki başvurunun sadece formalite olduğu bildirilir. Ancak daha sonra başvurusu reddedilir ve daha önceki beyan ve yazışmalar ışığında kamu kurumunun bunlardan dönüp dönemeyeceği meselesi gündeme gelir. MEGAW L.J. kararında,

²¹¹ **TEN BERGE - WIDDERSHOVEN**, p. 447; **SCHÖNBERG**, p. 42; Hukuka aykırı durumların bile hukuk güvenliğinin bir sonucu olarak haklı beklenti doğurabileceği ifade edilmektedir, **OĞURLU**, s. 290; Hukuka aykırı durumların haklı beklenti ile korunması iki şekilde olmaktadır. Haklı beklentinin konusu mali bir hakka ilişkin ise durumun muhafazası sağlanarak haklı beklenti maddi olarak korunmakta, diğer durumlarda haklı beklentinin telafi edici koruması devreye girmektedir, **ÖZCAN**, s. 13.

²¹² **OĞURLU**, s. 245; Kamu hukukunda yetkilerin devredilemeyeceği ilkesinden hareketle yetkisiz makam tarafından sebep olunan beklentinin işlemi tesis edecek olan makam tarafından karşılanması gerekmez, **SALES, Philip - STEYN, Karen**, "Legitimate Expectations in English Law: An Analysis", Public Law, 2004, p. 577; **TEN BERGE, Gio - WIDDERSHOVEN, Rob**, "The Principle of Legitimate Expectations in Dutch Constitutional and Administrative Law", Netherlands Reports to the Fifteenth International Congress of Comparative Law, (Conference Report), 1998, p. 446.

²¹³ **LEYLAND, Peter - ANTHONY, Gordon**, Textbook on Administrative Law, 8th Edition, United Kingdom, 2016, p. 381.

kamu kurumlarının yetkilerini kullanması sırasında, önceden yaptıkları beyandan dönme yasağına tabi tutulabilmeleri için sadece iki istisna öngörmüştür²¹⁴:

- i. Kamu kurumunun, işlevlerinden bazılarını bir memura aktarma yetkisine sahip olması ve beklenti sahibinin ilgili memur kararının kamu kurumunu bağladığına inanmasını haklı kılacak özel durumlarının bulunması gerekir.
- ii. Kamu kurumu, bu duruma ilişkin usuli bir gerekliliğe riayet etmemiş olması gerekir. Bu şartların varlığı durumunda estoppel uygulanabilir.

Bireysel olarak yasal bir sorunun çözümünde karar verme veya bu sorunla ilgili olarak tavsiyede bulunma yetkisi bulunan bir kamu personelinin, kendi ifadelerinden dolayı sorumlu olmasına rağmen normalde tavsiye verme görevi bulunmayan personelin sorumlu olmadığı savunulmaktadır. Ancak bireyler her zaman bir kamu görevlisinin, idarenin adına tavsiyede bulunmak üzere yetkisinin olup olmadığını bilemez veya bu yetkiyi doğrulayamazlar. Bu sebeple sorumluluk hukuka uygun bir şekilde ve idarenin adına hareket eder gibi görünen memurlar tarafından yapılan ifadeler için söz konusu olabilir. Bu durum Fransız hukukunda, tavsiyede bulunurken bireysel yetkisini aşan kamu görevlilerinin kendi ifadelerinden dolayı sorumlu olduğunu göstermektedir²¹⁵.

Fransız yargısı tarafından karara bağlanan "Compagnie De Salins" davasında, imar komitesinin başkanı bir şirkete, belirli imar kısıtlamalarının bir franklık sembolik bir ücret karşılığında, komite tarafından belirlenen arazinin devredilmesi konusunda anlaşıldığı takdirde kaldırılacağına dair güvence vermiştir. Ancak şirkete uygulanan kısıtlamaların kaldırılması imar komite başkanının tekelinde olmayıp

²¹⁴ "Western Fish Products v. Penwith DC", [1981], 2 All ER. 204, akt. **LEYLAND - ANTHONY**, p. 381; "Western Fish" davasında gerekli imar izninin alınabilmesi için yapılan başvuru sonucunda tesis edilen olumlu kararın daha sonradan yanlış başvuru formunun doldurulması sebebiyle geri alınamayacağına karar verilmiştir. Ancak formalite istisnası her zaman uygulamada geçerli olmamaktadır. Bireylerin; alakasız bir husus, yasada yapılan bir hata veya durumdaki bir hata gibi şekle bağlı hataların hükümsüz bıraktığı kararlara veya beyanlara güvendiği durumları kapsamamaktadır, "Western Fish Products v. Penwith DC", [1981], 2 All ER. 204, akt. **SCHÖNBERG**, p. 91; **ROBERTS**, p. 121, fn. 65; **MACPHERSON**, p. 9, fn. 17.

²¹⁵ **SCHÖNBERG**, p. 229-230.

üyelerin oy birliği ile karar vermesine bağlıdır. Nitekim komite başkanı, üyelerin muhalif kalması üzerine taahhüdünü yerine getirememiştir. Açılan davada idarenin, şirketin uğradığı kaybın üçte birinden sorumlu tutulmasına karar verilmiştir. Fransız yargısı kamu kurumunun yetkisini aşarak yaptığı işlemlerde idarenin sorumluluğunu kabul etmektedir. "Delcher" davasında belediye imar müdürlüğü bir imar izni vermiş ve mevcut sokakların iyileştirilmesine dair bilgilendirme yapmıştır. Bu iyileştirmenin yapılamaması üzerine açılan davada, her ne kadar inşa ve sokakların iyileştirilmesi imar bakanlığının yetkileri dâhilinde olsa da, imar müdürlüğünün işlemlerinden doğan zararların karşılanması gerektiğine hükmedilmiştir²¹⁶.

İngiliz yargısı yetkili olmayan makamın "görünür yetkiyle [*apparent authority*]" verdiği beyanlardan dolayı idarenin sorumluluğu olduğuna karar vermiştir. "Lambert v. West Devon BC" davasında üst düzey bir bina kontrol memuru davacıyı telefonla arayarak, ek imar izni olmaksızın mülkü üzerinde inşa çalışmalarını yürütebileceğine dair bilgilendirmiştir. Açılan davada inşaatın kontrolünden sorumlu olan bu kamu görevlisinin imara onay vermeye dair hiçbir yetkisi olmadığı tespit edilmesine rağmen, bu beyana güvenden kaynaklanan zarardan dolayı Konsey sorumlu tutulmuştur²¹⁷.

"Salerno v. Commission and Council" davasında başvuran, Komisyon önerisiyle kabul edilen Avrupa Parlamentosu kararıyla, Komisyon ve Konseye karşı haklı beklenti talebinde bulunan bir kamu personelidir. Parlamento, Avrupa İşbirliği Ajansı kurulmasıyla ilgili karar alınmıştır. Parlamento, bu ajans personelinin mevcut haklarını korumak ve yeni hükümlerin ajans tarafından angaje edilecekleri güne kadar geriye dönük olarak uygulanacağını belirtmiştir. Avrupa Birliği Adalet Divanı, Avrupa Parlamentosu kararının diğer Topluluk kurumlarının ona uyacağına dair haklı bir beklenti oluşturamayacağına karar vermiştir²¹⁸.

---

²¹⁶ CAA Bordeaux, "Compagnie des Salins", D. 13/11-95, Rec. 1023; Conseil d'État, "Delcher", D. 10/3-65, Rec. 869, akt. **SCHÖNBERG**, p. 230, fn. 84, 87.

²¹⁷ "Lambert v. West Devon BC", [1997], JPL. 735, akt. **SCHÖNBERG**, p. 230, fn. 86.

²¹⁸ "Salerno v. Commission and Council", [1985], Cs. 130/77, ECR. 2523, akt. **THOMAS, Robert**, *The Relationship Between English and European Community Administrative Law: The*

KEENE LJ'ye göre haklı beklenti, "adalet [*fairness*]" kavramını içerir ve beyanda bulunan kişi, kamu organı adına irade açıklamak için "gerçek [*actual*]" veya "görünüşte [*ostensible*]" bir yetkiye sahip olmadıkça, beyanın kamu organını bağlaması için hiçbir sebep bulunmamaktadır. İlgili kişi subjektif olarak beklenti içinde olabilir, ancak bu durum haklı bir beklentiye yol açmaz²¹⁹.

Bu durumu bir örnek soruyla açıklamak daha yerinde olacaktır. Örneğin idare adına karar almaya yetkili kamu görevlisi A tarafından B'ye haklı beklentiye sebep olan bir sözün verilmesi durumunda, bu sözün yerine getirilmesi C idaresinden istenebilir mi?

"Bloggs" uyuşmazlığında davacı, uyuşturucu kaçakçılığı suçlarıyla ilgili polis muhbiri olarak çalışması karşılığında, tanık koruma programı olan "Bloggs" sistemine kabul edilen bir mahkûmdur. Sadece iki hapisanede bulunan tanık koruma ünitesine, 14 mahkûmla birlikte yerleştirilmiştir. Davacı, kendisine herhangi bir vaat veya beyan yapılmadan önce polisle işbirliği yapmaya başlamıştır. Cezaevi yönetiminden, tanıklara yönelik tehdidin olağan hapisane koşullarına dönmeyi haklı çıkaracak kadar azalıp azaltmadığını her yıl gözden geçirmesi istenmiştir. Bu incelemeden sonra davacının ana cezaevine geri gönderilmesine karar verilmiştir. Ana cezaevine gönderilmesinin haklı beklenti ilkesine aykırı olduğunu, "Bloggs" sisteminden faydalanması karşılığında muhbirlik yaptığını iddia eden davacının talebi reddedilmiştir. Mahkeme tarafından, polisin davacıya "Bloggs" sistemine kabul edilmesi için bir söz veremeyeceği, Polis Genelgesi'nin 5. maddesinin polise cezaevi sistemi içindeki muamele ve yer hakkında vaatlerde bulunmasını açıkça yasakladığı ve polisin "gerçek [*actual*]" veya "görünüşte [*ostensible*]" böyle bir yetkisinin

---

Principles of Legitimate Expectations and Proportionality, PhD Thesis, University of Nottingham, 1998, p. 150, fn. 66.

²¹⁹ "Flanagan and Flanagan v. South Bucks District Council", [2002], JPL. 1465, akt. **BULUNDELL**, p. 150; "Lever Finance Ltd v. Westminster (City) London Borough Council", [1971], 1 QB. 222 kararında Lord Denning görünüşte temsil yetkisine sahip bir kamu görevlisi tarafından alınan kararların bazı endişeler bulunmasına rağmen bağlayıcı olabileceğini savunmuştur, akt. **BAMFORTH, Nicholas**, "Legitimate Expectation and Estoppel", Judicial Review, 1998, p. 197; **SALES - STEYN**, p. 577; **MACPHERSON, Paula A.**, Legitimate Expectation and Its Application to Administrative Policy, LL.M Degree in Law, University of Ottawa, Canada, 1995, p. 8, fn. 15.

olmadığı gerekçeleriyle haklı beklenti reddedilmiştir. Davanın hâkimi OUSELEY J. şu şekilde içtihadta bulunmuştur²²⁰:

"Başlangıç noktası, herhangi bir kamu organının yasal yetkisinin kullanılmasına ilişkin olarak kendisinin yasal olarak bulunabileceği bir vaat olsa da, yapmadığı veya otoritesiyle yapılmış olmadığı bir durum söz konusu olduğunda bununla bağlanamamasıdır. Kanuni yetkilerin kullanılması veya kanuni takdir yetkisinin uygulaması ancak genel düzenleyici işleme görevlendirilen organ tarafından yapılabilir. Başka hiçbir organ yetkilendirilmemiştir. Bir organın yapmadığı ya da başka bir yetkili organın yaptığı hukuka aykırı bir tasarrufla hukuken yetkili organın bağlı olduğu kabul edilirse, yetkilerin uygulanması hukuka aykırı olarak devralınmış veya ilgisiz faktörleri dikkate alarak kendi takdir yetkisini engellenmiş olacaktır. Bu organın böyle bir temsil ile bağlı kalmayı reddetmesi, yetkinin kötüye kullanılması olamaz".

Bireyler çoğu zaman bir memurun yetkili olup olmadığını anlayacak veya yetkinin resmi olarak verilip verilmediğini tahlil edecek bir konumda değildir. Ancak hukuka aykırı olan kararın korunması gerekliliğine yönelik bu istisna o makamın işlemi tesis etme hususunda hiçbir zaman yetkili olmadığı durumlarda uygulanamaz²²¹.

LORD SIMONDS'a göre "bir tasarrufun hukuka aykırılığı, işlemi tesis eden kişinin hiyerarşide üst ya da ast konumda bulunan bir kamu görevlisinin varsayımıyla yanıtlanmış olsun olmasın aynıdır"²²². Örneğin astın yerine üst, üstün yerine ast ya da bir kamu tüzel kişiliğinin organlarının birbiri yerine karar alması durumları ile zaman

²²⁰ "R. (Bloggs 61) v. Secretary of State for the Home Department", [2002], EWHC. 1921, akt. **IYENGAR, Harini**, "Legitimate Expectation: Promises by a Different Public Authority", *Judicial Review*, 2003, p. 215-216; **SALES - STEYN**, p. 578, fn. 61.

²²¹ **SCHÖNBERG**, p. 91; Ancak işlem tesis eden makamın kanunen yetkili olmadığını bilinememesi ya da bilinmesinin beklenemeyeceği durumlarda maddi açıdan haklı beklentinin korunması mümkün olmasa da telafi edici korumanın sağlanması gerekir.

²²² "Howell v. Falmouth Boat Construction", [1951], AC. 837, akt. **BAMFORTH**, p. 202, fn. 27; **SCHÖNBERG**, p. 90, fn. 180; **ROBERTS**, p. 121, fn. 62; **MACPHERSON**, p. 6.

ve yer bakımından yetki sakatlıkları durumunda ortaya çıkan hukuki duruma güvenen bireylerin beklentileri korunabilir mi?

Bu durumu bazı örneklerle somutlaştırmak gerekir.

- i. Görev başında verilen bir söz ya da taahhüt ile görevli olmadığı bir zaman dilimi içerisinde açıklanan bir irade beyanı arasında farkın bulunması gerekir. Elbette görevli olunan bir zaman dilimi içinde açıklanan irade, zaman yönünden yetkisiz bir durumda açıklanan iradeden daha değerlidir²²³. Ancak zaman bakımından yetkisizlik ile tesis edilen bazı işlemlerde de haklı beklenti korunabilir. Örneğin yıllık iznini kullandığı bir zamanda fakültede bulunan bir araştırma görevlisinin, gün içerisinde birden fazla mezun durumundaki öğrencinin transkriptlerini imzaladığını varsayalım.

Bu işlemin zaman bakımından sakat olabileceğini düşünmeyen öğrencilerin imzalanan transkript ile yüksek lisans ile başvuruda bulunması ve bu öğrencilerin başvurularının sonradan bu sakatlıktan dolayı eksik evrak sebebiyle kabul edilmemesi haklı beklentinin ihlali niteliğindedir. Nitekim öğrenciler ilgili araştırma görevlisinin imzası ile zımni bir davranışına güvenmiştir. Araştırma görevlisinin izinli olduğunu öğrencilere bildirmemesi ve transkripte imza atması yanıltıcı bir beyan olarak kabul edilebilir.

- ii. Bir disiplin soruşturmasının fakülte dekanı yerine rektör tarafından yapıp soruşturulan öğrenciye ceza verilmemesi, ancak ceza verilmesine yer olmadığına ilişkin kararın ilgili öğrenciye tebliğinden itibaren zaman aşımı süresi içinde yetki unsurundaki sakatlık sebebiyle tekrar soruşturma açılıp disiplin cezası verilmesi mümkün müdür?

Alınan bir kararın yeniden aleyhe değerlendirilmesi yasağına aykırı olarak yeniden tesisi, haklı beklentinin ihlaline sebep olur. Bir yargılama hukuku kuralı olan *ne bis in idem* ilkesi "aynı kişiler arasında aynı sorunun tartışılmasını [*inter easdem*

²²³ TEN BERGE - WIDDERSHOVEN, p. 446.

personas, eadem quaestio]" yasaklamaktadır²²⁴. Bu durum "hiç kimse aynı suçtan dolayı iki defa cezalandırılmamalıdır [*nemo bis punitur pro eodem delicto*]" ve "bir defa beraat eden ebediyen beraat etmiş olur [*semel absolutus semper absolutus*]" özdeyişleriyle de ifade edilmektedir. Ne bis in idem ilkesi idari kararlarda da geçerli olmalıdır. Somut örnek açısından yeniden soruşturma açılması için gerekli bir sebep bulunmasına rağmen, bu yetki sakatlığının oluşmasında ilgili öğrencinin bir kusuru bulunmaması ve alınan karardan vazgeçilip aynı konuda yeniden, ancak ilgilinin şartlarını ağırlaştıran bir kararın verilmesi haklı beklentiye sebebiyet verir.

- iii. Yetki devri yapılabileceğine ilişkin bir kanuni düzenleme yokken, yetki devri suretiyle ilgililerin yararına bir işlem tesis edilmesi veyahut yetki devrine ilişkin özel bir düzenleme olmasına rağmen devredilmeyecek bir yetkinin devredilmesi durumunda yine ilgililerin menfaatine yönelik bir işlem tesisi haklı beklentiye sebep olabilir mi? Örneğin; Yükseköğretim Genel Kurulunun yönetmelik hazırlanması hususunda yürütme kuruluna yetki devri yaptığını²²⁵ ve yürütme kurulunun tüm üniversitelerde geçerli olacak şekilde eğitim-öğretim yönetmeliğinde dersten başarılı sayılma baraj puanını 60'dan 55'e düşürdüğünü ve bu değişikliğe göre öğrencilerin final sınavlarına girdiğini varsayalım.

Bu örnek vakada, öğrencilerin ilgili yönetmeliğinin hukuka aykırı bir yetki devri ile değiştirildiğini bilmeleri beklenemez. Benzer şekilde öğrencilerden ilgili değişikliğin hukuka aykırı olarak alınıp alınmadığını araştırmaları da beklenemez. İlgili yönetmeliğin hukuka uygun olduğunu düşünen ve final sınavının sonucunda ortalaması 55 puan olan öğrencilerin bütünleme sınavına girmemesi bu düzenlemeye

²²⁴ GÖZLER, Hukuka Giriş, s. 454.

²²⁵ **2547 sayılı Yükseköğretim Kanunu-m. 6:** "Genel Kurul, Yükseköğretim Kanunu ile kendisine verilen görevlerden, Yükseköğretimin planlanması, düzenlenmesi, yönetilmesi ve denetlenmesi, yönetmeliklerin hazırlanması, yükseköğretim üst kuruluşlarıyla, üniversitelerce hazırlanan bütçelerin tetkik ve onaylanması ile rektörlüklere aday gösterme dışında kalan yetki ve görevlerinden uygun gördüğü bölümleri Yürütme Kuruluna devredebilir"; Vekâleten bakılan görevlerde yapılan irade açıklaması ile asli görevlerin ifası sırasında açıklanan irade beyanları arasında fark bulunmaktadır. Vekilin vekâlet dönemi içinde verdiği sözler idari makamı bağlar. Ancak vekâlet sınırları aşılarak verilen bir söz ya da taahhüdün bağlayıcılık vasfı tartışmaya açıktır, TEN BERGE - WIDDERSHOVEN, p. 446.

güvenlerinin bir karşılığı olup, yetki unsurundaki sakatlık dolayısıyla ilgili düzenlemenin sonradan bu öğrencileri kapsayacak şekilde geri alınması, değiştirilmesi de haklı beklenti çerçevesinde mümkün olmamalıdır.

- iv. Yargı kararına konu olmuş ancak haklı beklenti ilkesinden yararlanmaksızın tesis edilen başka bir yetki sakatlığı durumu örnek olarak verilebilir²²⁶. İlgili bakanın tek başına yetkili olduğu bir atama işleminde usulde ve yetkide paralellik ilkesi gereğince yine bakanın tek başına alacağı bir kararla ilgili kişinin görevinden alınıp bir başkasının atanması mümkündür. Ancak ilgili kişinin görevinden alınıp yerine başka birinin atanmasının bakanın yanı sıra başbakanın da katıldığı müşterek bir işlemle yapılması durumunda yeni göreve atanan kişinin durumu ne olacaktır?

Bu işlemde yetki sakatlığı hali mevcut olsa da atama bekleyen kişinin şartları taşıması ve yetki sakatlığının ortaya çıkmasında bir katkısının bulunmaması göz önüne alındığında, söz konusu işleme güvenerken bir davranış sergileyen (örneğin evini taşıyan) bireyin haklı beklentisinin korunması gerekir.

E. BASKIN KAMU YARARININ BULUNMAMASI GEREKİR.

Türk hukuk sisteminde kamu yararı birey yararından üstün olduğu gibi, idarenin yetkilerini kamu yararına kullanmaları gerektiği ve bunu yaparken, yasaların kendilerine çizdiği sınırlar içinde kalmak zorunda oldukları da tüm hukuk sistemlerinde bilinen bir gerçektir²²⁷. "Kamu yararı", "baskın kamu yararı" ve "üstün kamu yararı" kavramlarının birbirinden farklı anlamları bulunmaktadır. Haklı beklentinin korunmasında önemli bir yere sahip olan baskın kamu yararı ile

²²⁶ Danıştay 5. Dairesi, T. 21.11.1996, E. 1996/795, K. 1996/3565: "221 sayılı Hakim ve Savcı Adayları Eğitim Merkezi Kuruluş ve Görevleri Hakkında Kanun'un 4. maddesinde "Eğitim merkezi Başkanı, birinci sınıfa ayrılmış adli ve idari yargı hakim ve savcılar arasında; ... muvafakatleri alınmak suretiyle Adalet Bakanınca dört yıl için atanırlar" hükmüne yer verilmiştir. Anılan madde uyarınca eğitim merkezi başkanlığına atama yapma konusunda Adalet Bakanının yetkili olduğu açık olup, yetkide ve usulde paralellik ilkesi uyarınca eğitim merkezi başkanlığından alma konusunda da adı geçen bakanın yetkili olduğu tartışmasızdır. Olayda davacının eğitim merkezi başkanlığından alınarak yerine atama yapılmasına ilişkin işlemlerin başbakan ve Adalet Bakanının imzalarını taşıyan ikili kararnamelerle tesis edildiği anlaşılmakta ise de sözü edilen kararnamelerde yetkili Adalet Bakanının da imzasının bulunması nedeniyle dava konusu işlemlerde yetki unsuru yönünden sakatlık görülmemiştir" www.sinerji.com.tr, e.t. 12.10.2015.

²²⁷ SCHÖNBERG, p. 7; PIEVSKY, David, "Legitimate Expectation as a Relevancy", Judicial Review, Vol. 8(3), 2003, p. 144; THOMAS, "The Relationship Between English and European Community Administrative Law", p. 125.

anlatılmak istenen hukuki durumun açıklaması için bu kavramlar arasındaki farkın kısaca tartışılması gerekir.

"Kamu yararı"; herkesin mutabık kaldığı bir tanımı olmayan, şartlara göre değişiklik arz eden, idari tasarrufların yegâne maksadını oluşturan bir kavramdır²²⁸. "Üstün kamu yararı" Danıştay'a göre; "iki kamu yararının birbiriyle yarıştığı ya da çatıştığı durumlarda daha geniş kamunun yararı ya da uzun vadeli kamu yararı anlamına gelen, henüz belirli bir tanıma sahip olmayan bir kavramdır"²²⁹. "Baskın kamu yararı [*overridiny public interest*]"; haklı beklentinin korunmaması durumunda ortaya çıkan kamu yararının, haklı beklentinin korunması durumunda ortaya çıkan bireysel yarar karşısında üstünlüğüdür. Bu açıdan "baskın kamu yararı" ile idarenin aktif bir tasarrufu sonucunda ortaya çıkan ve tüm idari işlemlerin amacı olan "kamu yararı" ve "üstün kamu yararı" kavramları birbirinden farklı kavramlardır.

²²⁸ **GÖZLER, Kemal**, İdare Hukuku, C. II, 2. Baskı, Bursa, 2009, s. 257 vd.; **YILDIRIM, Ramazan**, Türk İdârî Rejimi Dersleri, C. 2, Konya, 2014, s. 25; **GENÇAY, Gökçe**, "Ormanlıkta Kamu Yararı", Journal of the Faculty of Forestry, Istanbul University, S. 60, 2010, s. 39; Kamu yararı şu şekilde tanımlanmaktadır: **AYAYDIN, Cem**, "İdari Yargı'nın Sahip Olduğu İşlevler ve Tabii Olduğu Sınırlamalar Hakkında Bazı Tespitler ve Değerlendirmeler", İÜHFİM., C. LXIX, S. 1-2, 2011, s. 566: "Doğrudan doğruya veya dolaylı şekilde toplumun genelinin menfaatlerine uygun olan ve bu nedenle de, öncelikli olarak korunmasında veya tercih edilmesinde gereklilik görülen üstün yarardır"; Yazar eserinin 568. sayfasında kamu yararını kamu beklentisi olarak şu şekilde nitelendirmiştir: "«genel menfaat» veya «toplum yararı» kavramlarının gerçekte kamu yararı kavramını ifade ettiği ve -ülke ekonomisi, milli güvenlik ve kamu düzeni başta olmak üzere diğer bütün kavramların korunmasında da kamunun yararı (ve beklentisi) bulunduğu söylenebilecektir"; **ATAY, Ender Ethem**, İdare Hukuku, 4. Bası, Ankara, 2014, s. 14: "Topluluğun üyelerinin tamamı veya ekseriyetince paylaşılan amaç ve değerler(dir)"; **ŞİMŞEK, Suat**, "Mülkiyet Hakkının Kapsamı, Sınırlandırma Nedenleri ve Şartları Açısından 1982 Anayasası ve Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi: Karşılaştırmalı Bir Analiz-I", TBBD., S. 91, 2010, s. 200: "Kamu yararı kavramı (doğası gereği) geniş, öznel ve bulanık bir kavramdır ve bu nedenledir ki üzerine uzlaşmış bir kamu yararı kavramı bulunmamaktadır. Üstelik kamu yararı kavramının durağan bir anlama sahip olmadığı, devletten devlete farklılık gösterebildiği gibi toplumun farklı dönemlerinde de kendisine farklı anlamlar yüklenebildiği bilinen bir gerçektir"; **ÇAKMAK, N. Münci**, İdare Hukukunda Kuramsal Olarak Kamu Yararı, Ankara, 2013, s. 96: "Akla, mantığa ve hukuka uygun olmak şartıyla insanları birey ve toplum için faaliyet yapmaya iten saiktir".

²²⁹ Danıştay 6. Dairesi, T. 26.11.2014, E. 2011/4773, K. 2014/7690; Üstün kamu yararı ile ilgili diğer kararlar için bkz. Danıştay 6. Dairesi, T. 30.01.1992, E. 1991/2720, K. 1992/398; Danıştay 10. Dairesi, T. 05.07.2005, E. 1999/474, K. 2005/3949; Danıştay 6. Dairesi, T. 21.10.2004, E. 2004/5140, K. 2004/6795; Danıştay 6. Dairesi, T. 24.03.2010, E. 2008/8773, K. 2010/3006; Danıştay 6. Dairesi, T. 06.12.2010, E. 2010/2375, K. 2010/10813; Danıştay 13. Dairesi, T. 11.02.2011, E. 2010/3670, K. 2011/557; Danıştay 6. Dairesi, T. 07.03.2011, E. 2010/9076, K. 2011/469; Danıştay 6. Dairesi, T. 04.12.2012, E. 2012/1078, K. 2012/6277; Danıştay 6. Dairesi, T. 28.03.2014, E. 2013/1015, K. 2014/2428, www.sinerjimevzuat.com.tr, e.t. 07.11.2015.

Haklı beklentinin korunması için aranan baskın kamu yararının yokluğu durumu ile üstün kamu yararı kavramı birbirinden farklıdır. Danıştay kararlarında "baskın kamu yararı" ile "üstün kamu yararı" arasındaki fark açıkça belirlenmemiş olsa da, kavramların farklı alanlarda kullanıldığı görülmektedir. Nitekim baskın kamu yararı kavramı haklı beklentinin korunması ilkesi ile birlikte kullanılırken²³⁰, üstün kamu yararına genellikle imar ve altyapı çalışma alanlarında yer verilmektedir²³¹.

²³⁰ Danıştay 5. Dairesi, T. 11.10.2012, E. 2009/6690, K. 2012/6136: "399 sayılı KHK'ye tabi sözleşmeli personel statüsünde bulunan davacının Makine ve Kimya Endüstrisi Kurumu Genel Müdürlüğüne atanmasına engel bir hususun ileri sürülmediği, eşlerin coğrafi bakımdan aynı ya da aile bütünlüğünün bozulmasına yol açmayacak kadar yakın bir yere atanmasının hem Anayasal ve yasal düzenlemelerin amacına uygun olacağı; hem de kamu hizmetinin ailevi kaygılardan uzak bir biçimde sunulmasını sağlayacağı açık olup, baskın kamu yararı ve haklı beklenti ilkesi göz önüne alınarak davacı isteminin kabulü gerekirken, aksi yönde kurulan işlemde hukuka uygunluk bulunma(maktadır)", Danıştay 5. Dairesi, T. 14.03.2006, E. 2003/3647, K. 2006/1140: "Kamu görevlilerinin haklı beklentilerinin korunması, ancak kişisel kararlarda, yönetimin takdir yetkisinin kullanma alanlarında söz konusu olduğundan, baskın kamu yararı olmadığı durumlarda, kamu görevlilerinin haklı beklentilerinin zedelenmemesi gerekir"; Baskın kamu yararı kavramı kullanılması gerekirken üstün kamu yararı kavramı da kullanıldığı görülmektedir. Danıştay 12. Dairesi, T. 15.09.2015, E. 2012/7707, K. 2015/4804: "Kamu hizmetlerinin süregelen işleyişi içerisindeki hizmetin sunumunda görev alan kamu personelinin, kimi haklı beklentiler içerisinde olması hizmetin gereğidir. İdarenin üstün kamu gücünden kaynaklanan hizmet sunumunda bireylerin hukuka uygun makul beklentileri karşılanabilmeli; idarenin tabi olduğu üst norm kurallarının kendisine tanıdığı takdir yetkisinin kullanımında ise, kamu personelinin haklı beklentileri korunmalı ve zedelenmemesi için önceden gerekli hukuki tedbirler de alınmalıdır", www.sinerjimevzuat.com.tr, e.t. 07.11.2015.

²³¹ Danıştay 6. Dairesi, T. 25.03.1996, E. 1995/5161, K. 1996/1464: "Sosyal altyapı niteliğindeki taşınmazlarla ilgili plan değişikliklerine bir takım koşullar getirilmesindeki temel amaç, bu yerlerin sağlıklı bir çevre oluşturmaları için korunmalarını sağlamaktır. Bu amacın gerçekleştirilmesi, anılan yerlerin buldukları alanda ihtiyaç duyulan ve en etkin bir biçimde hizmet götürebilecekleri işlev doğrultusunda değerlendirilmeleriyle mümkündür. Bu itibarla, uyuşmazlık konusu taşınmazın çocuk bahçesi alanından sağlık ocağı alanına dönüştürülmesine ilişkin plan değişikliği, sosyal altyapı tanımı kapsamındaki iki işlevden birisinin diğerine üstün kamu yararı görüşü doğrultusunda seçimi olarak değerlendirilmelidir"; Danıştay 6. Dairesi, T. 17.06.1997, E. 1996/5362, K. 1997/3020: Danıştay 6. Dairesi, T. 18.12.2009, E. 2007/8058, K. 2009/12254: "İmar planlarının yargısal denetimi sırasında şehircilik ilkeleri, planlama esasları ve kamu yararı kriterlerinin yanı sıra özelliği itibarıyla imar planının bütünlüğü genel yapısı kapsadığı alanın nitelikleri ve çevrenin korunması gibi olgularla birlikte "üstün kamu yararı" ilkesinin de gözetilmesi gerekir"; Danıştay 6. Dairesi, T. 18.09.1997, E. 1996/4212, K. 1997/3762: "İmar planı değişikliği ile pazar yeri alanı kaldırılmış ise de, bunun yerine yine kent için önemli bir kamu hizmetinin karşılanması amacıyla otopark yeri öngörülmüş olduğundan, anılan hizmetler arasında üstün kamu yararı açısından karşılaştırma yapmak gerekmektedir. Taşınmazın yer aldığı bölgede açık veya kapalı herhangi bir otoparkın bulunmadığı, ticari ve resmi kurumların yer aldığı bu alanda otoparkın kent için acil bir ihtiyaç olduğunun anlaşılması karşısında, taşınmazın otopark alanı olarak belirlenmesinde üstün kamu yararı bulunduğu sonucuna varılmaktadır"; Danıştay 6. Dairesi, T. 23.12.1998, E. 1997/6678, K.1998/6744; Danıştay 6. Dairesi, T. 07.12.1999, E. 1998/2072, K. 1999/6209: "İmar planlarının yargısal denetimi sırasında şehircilik ilkeleri, planlama esasları ve kamu yararı kriterlerinin yanı sıra özelliği itibarıyla imar planının bütünlüğü, genel yapısı, kapsadığı alanın nitelikleri ve çevrenin korunması gibi olguların yanı sıra üstün kamu yararı ilkesinin de gözetilmesi

İçtihat²³² ve öğretide²³³ tartışmasız bir şekilde kabul edilen bu durum "toplumun ihtiyacı ferdin ihtiyacından daha önemlidir [*necessitas publica maior quam privata*]" veya "kamu yararı ferdi yarara tercih edilmelidir [*utilitas publica*

---

zorunludur"; Danıştay 6. Dairesi, T. 02.07.2007, E. 2006/5520, K. 2007/4165; Danıştay 6. Dairesi, T. 27.01.2014, E. 2010/279, K. 2014/397: "Demiryolu ulaşımının yolcu ve yük taşımacılığında kent içi, kentler arası ve ülkeler arası boyutuyla kitle halinde ve yüksek taşıma kapasitesi ile öne çıkan özelliği karşısında, davacı kuruluş tarafından tekel niteliğinde sunulan bu hizmetin üstün kamu yararı taşıması karşısında uyumsuzluk konu edilen taşınmazın davacı kuruluşun amaç ve hedefleri dışında kullanılması sonucu doğrudan imar planlarında gerçekleştirilen dava konusu değişikliklerde hukuka uyarlık görülmediğinden işlemlerin iptali gerekir", www.sinerjimevzuat.com.tr, e.t. 07.11.2015.

²³² Danıştay 15. Dairesi, T. 08.06.2016, E. 2016/1858, K. 2016/4151; Danıştay 15. Dairesi, T. 16.05.2016, E. 2013/5237, K. 2016/3596: "Bir sınırlamanın meşru görülebilmesi için kamu yararı ile birey hakkı arasında makul bir dengenin gözetilmiş olması gerekir"; Danıştay 5. Dairesi, T. 16.05.2016, E. 2016/1851: "İdareye takdir yetkisi tanındığı açık olup, bu yetkinin ancak kamu yararı ve hizmet gerekleri göz ardı edilerek kullanıldığının kanıtlanması ya da idari yargı merciiince saptanması halinde, sözü edilen bu durumun davaya konu idari işlemin sebep ve maksat yönlerinden hukuka aykırılığı sebebiyle iptalini gerektireceği yerleşmiş yargısal içtihatlarla kabul edilmiş bulunmaktadır"; Danıştay 15. Dairesi, T. 18.03.2016, E. 2016/908, K. 2016/1875, Danıştay savcısının görüşü; Danıştay 15. Dairesi, T. 18.03.2016, E. 2016/924, K. 2016/1876: "Haklı beklentinin korunması, idarenin takdir yetkisini kullandığı alanlarda söz konusu olduğundan, kamu yararının ağır bastığı durumlarda haklı beklentiden söz edilemeyeceği ve idarenin eşitlik ve adalet ilkesine aykırı uygulamalarının yönetilenler açısından haklı beklenti yaratmayacağı da tartışmasızdır"; Danıştay İdari Dava Daireleri Genel Kurulu, T. 12.11.2015, E. 2015/1130: "İdareye tanınan bu takdir yetkisinin, idarenin keyfi olarak hareket edebileceği anlamına gelmeyeceği de açıktır. Zira, takdir yetkisi ile idareye ancak hukuk kuralları içinde hareket özgürlüğü tanınmış olduğundan, yasa koyucu tarafından idareye tanınan bu yetkinin başta kamu yararı olmak üzere hizmet gereklerine, hukuk devleti, hukuk güvenliği ve kazanılmış haklara riayet ilkelerine uygun olarak kullanılması gerekmektedir"; Danıştay 12. Dairesi, T. 12.03.2016, E. 1996/518, K. 1996/755: "İlgilileri için kazanılmış hak oluşturmayan idari görevlerin verilip alınması idarenin takdirine bağlı ise de, bu takdir yetkisi kamu yararı ve hizmet gerekleri ile sınırlıdır"; Danıştay 5. Dairesi, T. 25.03.1998, E. 1995/2320, K. 1998/919: "İdarelere memurların naklen atanmaları konusunda kamu yararı ve hizmet gerekleriyle sınırlı olarak takdir yetkisi tanınmıştır"; Danıştay 6. Dairesi, T. 24.11.1998, E. 1997/4439, K. 1998/5786: "Kamu yararını sağlamak amacıyla değil, yargı kararlarını etkisiz kılmak ve daha önceki mahkeme kararlarıyla iptal edilen işlemlerle aynı sonucu doğuracak nitelikteki idari işlem amaç yönünden hukuka aykırıdır"; Petkim'in %51 hissesinin satılarak özelleştirilmesinde Danıştay şu içtihatla bulunmuştur: Danıştay İdari Dava Daireleri Kurulu, T. 25.12.2008, E. 2008/770, K. 2008/2337: "Bütün idari işlemlerin kamu yararı maksadını taşıması gerektiği tartışmasızdır. İdare işlem tesis ederken kişisel, siyasal, üçüncü kişilere yarar sağlama amacı gütmemeli, mali çıkar sağlama amacıyla yetki saptırması içinde bulunmamalı, ayrıca birden fazla kamu yararının çatışması durumunda üstün kamu yararını dikkate almalıdır. Dolayısıyla idari işlemin maksat yönünden yargısal denetimi de işlem ile sağlanan her türlü yarar ve işlemin ortaya çıkardığı tüm sakıncalar göz önüne alınarak yapılmalıdır. Ayrıca, Yasada özel bir amaç belirlenmiş ise işlemin bu amaca uygun olması gerektiği de kuşkusuzdur", www.kazanci.com, e.t. 11.11.2015.

²³³ Hiç şüphe yok ki bireylerin çıkarları bir boyutta bir grup oluştursalar bile, kamu yararından sonra ikinci sırada yer alır, **BROWN**, "Justifying Compensation For Frustrated Legitimate Expectations", p. 712-713; "Devletin bir hareketinin makullüğü sorgulandığı zaman, hukukun üstünlüğü iddia sahibinin anlayışına göre değil üstün kamu yararına göre belirlenir ve kamu yararının düşünce merkezinde yer alması gerekir", **MUZAFAR**, p. 131.

privatae praeferri debet] deyişleriyle de ifade edilir. Ancak idari bir tasarrufta bulunulurken kamu yararının yanı sıra birey yararının da gözetilmesi gerekir.

Nitekim alınan bir kararın potansiyel faydaları yanında aynı zamanda belirli kişilere yönelik bazı zararları da olabilir. Örneğin bir belediye, belirli bir bölgede gürültü kirliliğini azaltmak amacıyla bir restoran ruhsatının iptaline karar verirse, alınan ruhsata güvenerek işyeri açan birey yatırımlarının ve ekonomik durumunun da gözetilmesi gereklidir²³⁴.

"R. v. Secretary of State for the Home Department, ex parte Kahn" davasında hâkim, bakanın tutumunu değiştirmede takdir yetkisi bulunduğunu kabul etmekle birlikte, daha önceden düzenleyici işlemle belirtilen usulden ayrılmasını haklı kılacak baskın kamu yararının ispat edilememesi gerekçesiyle haklı beklentinin korunması gerektiğine karar vermiştir²³⁵.

Baskın kamu yararının olmadığı veya kanıtlanamadığı durumlarda haklı beklentinin kabul edilmesi gerekir²³⁶. Baskın kamu yararı, haklı beklentinin

²³⁴ **BARAK - EREZ**, p. 591; Kamu yararının yanı sıra birey yararının da göz önünde bulundurulması gerekir, **ALTINDAĞ**, s. 30; Ancak kamu yararının gerekliliğini belirleyecek makamın mahkeme mi yoksa idare mi olduğu net olarak ortaya koyulamamaktadır, **LEWIS, Clive**, "Fairness, Legitimate Expectations and Estoppel", *The Modern Law Review*, Vol. 49, No. 2, March 1986, p. 255; "Conway v. Rimmer", [1968], AC. 910 kararında Lordlar Kamarası "her durumda mahkeme hükümet tarafından ileri sürülen kamu yararına karşı, davacıların yararını tartma yetki ve görevine sahiptir" şeklinde karar vermiştir, akt. **McGILVRAY**, p. 37, fn. 181.

²³⁵ **FORSYTH**, "The Provenance and Protection of Legitimate Expectations", p. 256; **QUINOT**, p. 70; **MENDEZ**, p. 3-4; Birey menfaatinin kamu yararına üstün gelmesi gerekmemektedir. Önemli olan beklentinin korunmasını engelleyecek bir kamu yararının kanıtlanmaması durumunda beklentinin kabul edilmesidir, **SINGH - STEYN**, p. 19; Bu durum Munby J tarafından "overriding test" olarak ifade edilmiştir, **ELLIOTT**, "Abdi & Nadarajah", p. 282.

²³⁶ **SALES**, p. 187; **MONIKA**, p. 186; **STEELE**, p. 11; **ISLAM, Zahidul**, "Legitimate Expectation: Understanding How a View Turned to a Principle, *Bangladesh Journal of Law*, Vol. 9, Iss. 1-2, 2005, p. 83; **NIGAR - URMI**, p. 3; **SALES - STEYN**, p. 592; **FORSYTH - WILLIAMS**, p. 35; **MUZAFAR**, p. 117; **MOFFETT**, p. 221; **SRIVASTAVA**, p. 4; **ABBAS**, p. 7-8; **DALKILIÇ**, s. 88; Kamu yararına baskın gelmenin haklı beklentinin olmazsa olmaz bir koşulu olarak görülmesi, tam yargı davalarıyla talep edilen zararların tazminini olanaksız kılar, **ALTINDAĞ**, s. 77; **SALEHIFAR, Alireza**, "A Comparative Study Between; "Withdrawal of Export Subsidy" Under Article 4(7) of the Agreement on Subsidies and Countervailing Measures and "Recovery of State Aid" Under Article 14 of the Regulation NO. 659/1999", Thesis in European and International Tax Law, Lund University, 2013, p. 25; **YAVUZDOĞAN, Seçkin**, "Danıştay'ın Naklen Atamalarda "Aile Birliğinin Korunması Amacıyla Eş Durumunun Gözetilmesi" İlkesine Yaklaşımı", *TBBD.*, S. 115, 2014, s. 202; "R. v. Home Secretary, ex parte Kahn", [1984], 1 WLR. 1337, 1344; "R. v. Home Secretary, ex parte

korunmaması durumundaki kamu yararadır. Başka bir ifadeyle, haklı beklentinin korunmasında ortaya çıkan bireysel yarar ile korunmaması durumundaki kamu yararı karşılaştırılır. Bu açıdan haklı beklenti kamu yararı ile bireysel yarar arasındaki dengenin korunmasına yardımcı olur. Haklı beklentinin korunmasında ortaya çıkacak bireysel yarar, korunması durumundaki kamu yararına üstün gelirse haklı beklentinin karşılanması gerekir²³⁷.

Haklı beklentilerin maddi açıdan korunması her şartta beklentinin lehte bir kararla yerine getirileceği anlamına gelmemektedir. Bu sadece haklı beklenti doktrinin tartışılması için atılan ilk adımdır. Beklenti ile kamu yararının karşılaştırılması gerekir. Baskın bir kamu yararı olduğu durumlarda beklenti boşa çıkabilir. Daha önceki taahhütten dönülmeyi gerektiren baskın kamu yararının kanıtlanamadığı durumlarda bir çıkar ya da menfaat haklı beklentisi olan kişinin bu beklentisi karşılanmalıdır²³⁸. Etkin ve iyi bir idare, kamu yararını gözetirken üçüncü kişilerin haklı yararlarını da gözetir²³⁹. Ayrıca düzenleyici işlemin değişmesinden kaynaklanan haklı beklentilerde dikkat edilmesi gereken durum, yeni düzenleme ile

---

Oloniluyi", [1989], COD. 275, akt. **SCHÖNBERG**, p. 111, fn. 23; Sonuç itibarıyla söz konusu bireyin korunma ihtiyacı ile kamu yararı birlikte değerlendirilmeli ve bireyin korunma ihtiyacının baskın geldiği sonucuna varılmalıdır, **VON DANWITZ**, p. 352.

²³⁷ **PRANEVIČIENĖ, Birutė - MIKALAUŠKAITĖ/ŠOSTAKIENĖ, Kristina**, "Guarantee of Principles of Legitimate Expectations, Legal Certainty and Legal Security in the Territorial Planning Process", *Jurisprudence*, Vol 19(2), p. 647; **FORSYTH**, "The Provenance and Protection of Legitimate Expectations", p. 256; **SINGH - STEYN**, p. 19; **MUZAFAR**, p. 131-132; **SNODGRASS**, p. 45-46; **ÖZCAN**, s. 14; **LI - LEUNG**, p. 491; **CHEN**, p. 241; **SALES - STEYN**, p. 566; **STEELE**, p. 11; **GÜL**, s. 543; **SCHÖNBERG**, p. 111, fn. 23; **KNIGHT, Dean R.**, Estoppel (principles?) in Public Law: The Substantive Protection of Legitimate Expectations, Master of Law, The University of British Columbia, Canada, April 2004, p. 124; **ELOFSSON**, p. 45; **OĞURLU**, s. 273; **THOMAS**, p. 46; **SAYGIN**, s. 230; Burada kamu yararı ile bireysel yarar doğrudan karşılaştırılmamaktadır. Zira Mecellenin 58. maddesinde "Raiyye yani teb'a üzerine tasarruf, maslahata menuttur" şeklinde ifade edildiği gibi idarenin asıl amacı kamu yararını gerçekleştirmektir ve bireysel yararın kamu yararına baskın gelmesi söz konusu değildir.

²³⁸ **THOMAS**, p. 46; **KNIGHT**, p. 124; **FORSYTH**, "The Provenance and Protection of Legitimate Expectations", p. 256; ABAD içtihadında bireyin önceki veya değiştirilen düzenlemeye dayanarak elde etmeye çalıştığı yararın, kamu yararına aşırı derecede zarar vermemesi durumunda koruma göreceği belirtilmektedir, **OĞURLU**, s. 273.

²³⁹ **OĞURLU**, s. 250; Kamu yararı ile bireysel yarar arasındaki bu kıyaslama Amerikan hukukunda "kaba ölçülülük [*rough proportionality*]" üzerinden yapılırken, Alman hukukunda "ciddi ihlal [*serious infringement*]" veya Devlet ya da toplumun çıkarlarına karşı "doğrudan tehdit [*direct threat*]" bulunup bulunmadığına göre yapılır. İngiliz hukukunda bu kıyaslama bu iki sistemin ortasında bir denetimle yapılmaktadır, **SNODGRASS**, p. 46.

amaçlanan kamu yararı değildir. Önemli olan önceki düzenlemeye yönelik haklı beklenti içine giren bireyin haklı beklentisinin kamu yararına olumsuz etkisinin olup olmadığının değerlendirilmesidir²⁴⁰.

Kamu yararı karşısında kişisel yararın korunabilirliğinin beklentinin haklı olma vasfının belirleyicisi olmadığı, beklentinin makuliyetinin haklı beklentiye karşılığı ve kamu yararı olsa bile beklentinin hukuken korunmaya değer olduğu ifade edilmiştir. Ayrıca beklentiye haklılık kazandıran ölçütün; sadece kamu yararı olmadığı, baskın kamu yararının bulunduğu durumlarda beklentinin kendiliğinden haksız hale dönüşeceğini kabul etmenin birey zararlarının karşılanmamasına yol açacağı da vurgulanmıştır²⁴¹.

Beklentinin haklılığı ile korumanın gerekçesi birbirine karıştırılmamalıdır. Bu görüşe göre haklılık; beklentinin hukuken korunabilir nitelikte olup olmadığını belirlemekte, gerekçelendirme ise; haklı beklentinin kamu yararı karşısında üstünlüğünü belirtmekte, haklı beklentinin hukuken korunması gerektiğini ifade etmektedir²⁴². Bireyin haklı beklentisinin korunmasıyla amaçlanan menfaatin, para ile ölçülebilen bir zarara ilişkin olması durumunda bunu karşılamada kamu yararının daha zayıf olduğu, diğer durumlarda kamu yararının daha korunabilir olduğu ifade edilmektedir²⁴³.

²⁴⁰ **KNIGHT**, p. 140; Kamu yararı ile bireysel yarar arasındaki dengeleme fonksiyonu, Fransız hukukundaki "coup de balance" ilkesine ve Türk Askeri Yüksek İdare Mahkemesinin uyguladığı "dengeleme testi"ne benzetilmektedir. Conseil d'État'ın uyguladığı "dengeleme-bilanço" teorisine [*le bilan*] göre, bir tasarrufun kamuya sağlayacağı avantaj ile dezavantajın kıyaslanması kararın tesis edilip edilemeyeceğini belirler, **OGURLU**, s. 276.

²⁴¹ **STEELE**, p. 5; **ALTINDAĞ**, s. 61.

²⁴² **STEELE**, p. 5; **ALTINDAĞ**, s. 77; "Haklı beklenti, kamu ve bireysel yararların birbirine karşı dengelenmesi gereken merkezi bir ilke olarak idare hukukunda yargı araç kitinin bir parçasını oluşturmaktadır. Haklı beklenti ilkesinin uygulanmasında rekabet eden menfaatlerin dengelenmesi ihtiyacı gereklidir", **THOMAS**, "The Relationship Between English and European Community Administrative Law", p. 125.

²⁴³ **ALTINDAĞ**, s. 60; Bir idari tasarrufta baskın kamu yararının bulunup bulunmadığının tayin ve tespiti, yargının işidir, **MUZAFAR**, p. 125.

Son olarak bu kısımda, kamu yararını tespit ve tayin hususunda tekel bir biçimde idare cihazının mı yetkili, yoksa yargı organının kamu yararı konusunda bir görev ve yetkisinin bulunup bulunmadığının da tahlili gerekir.

FORSYTH'e göre "her şeyden önce böyle bir koruma; karar merciinin yetkilerini, neyin kamu yararına olduğuna özgür şekilde karar verme yetkisini kendisine veren parlamentonun iradesine zıt olacak şekilde engellemektedir"²⁴⁴. Bu görüşe muhalif ancak daha doğru bir vasıflandırmayla QUINOT'a göre haklı beklentiden sağlanacak kişisel yarar ile kamu yararı arasındaki dengeyi sağlayan ve haklı beklentinin korunup korunmaması gerektiğine karar veren makam öncelikle idaredir. Ancak idarenin kararı aynı zamanda yargısal denetimin konusudur. Beklentileri boşa çıkarılan birey, mahkemeye idari tasarrufların denetlenmesi talebiyle başvurabilir ve bunun üzerine mahkeme kamu ve bireysel yarardan hangisinin diğerine üstün geldiğini belirleyebilir²⁴⁵. İdari yargı organları, idarenin hedeflerine ulaşmasını mümkün kılarak toplum politikasına katkıda bulunmanın yanı sıra bireyler için haksızlık yaratabilecek tasarruflara da hukuki çerçevede müdahale eder. Yargılama makamlarının bu vasfı toplum yönetiminin kabul edilebilirliğini ve meşruiyetini de artırır²⁴⁶.

İdari tasarrufun amaç unsuru olan kamu yararının tayin ve tespiti Türk hukukunda tüm kuvvetler arasında farklı, ancak belirsiz bir şekilde paylaştırılmıştır. Öncelikle yasama organı bir idari tasarrufun amaç unsuru olan kamu yararını ilk elden anayasaya bağlı olarak dilediği gibi belirleyebilir. Yasama organı tarafından bağlı yetki olarak belirlenen bu tür bir kamu yararının tahlili idare cihazı tarafından

²⁴⁴ FORSYTH, "Legitimate Expectations Revisited", p. 439.

²⁴⁵ QUINOT, p. 70; Haklı beklenti doktrini, idare ve birey arasındaki ilişki ile ilgilidir. İlke, bir kamu kuruluşunun idari görevlerini yürütmesi sonucunda ortaya çıkan beklentilerin hukuki sonuçları olabileceği anlamına gelir. Ya idare bu beklentilere saygı göstermeli ya da neden haklı beklenti karşısında kamu yararının üstün tutulduğunu kanıtlamalıdır. Bu nedenle ilke, bir kişinin beklentilerini, onları zayıflatma eğilimi gösteren değişen politikalar ışığında ne derecede korunabileceğini gösterir. Mahkemenin rolü, politikanın değişen hedefi ile bireyin beklentisinin ne ölçüde korunabileceğini belirlemektir, MONIKA, p. 7.

²⁴⁶ THOMAS, p. 42-43; "Hukuk, yalnızca başvuranın beklediği şeyle değil, beklemek hakkına sahip olduklarıyla da ilgilidir", WATSON, Jack, "Clarity and Ambiguity: A New Approach to the test of Legitimacy in the Law of Legitimate Expectations", Legal Studies, Vol. 30, No. 4, December 2010, p. 634.

yapılamaz. İdare sadece yasama organı tarafından belirlenen kamu yararına uygun tasarruflarda bulunarak bu amacı gerçekleştirmeye çalışır. Ancak kamu yararını tespit ve tayin hususunda idare ve yargının ne kadar yetkili olduğunun özellikle tartışılması haklı beklentinin tespiti açısından gereklidir.

Elbette kararın yürütücüsü konumundaki idare cihazı, öncelikli olarak kamu yararını kanunlara uygun olarak kendisi belirler. Ancak kamu yararının tek belirleyicisi de idare değildir. Nitekim 2577 sayılı İdari Yargılama Usulü Kanununun "idari dava türleri ve idari yargı yetkisinin sınırı" başlıklı 2. maddesinin (a) fıkrası; "idari işlemler hakkında yetki, şekil, sebep, konu ve maksat yönlerinden biri ile hukuka aykırı olduklarından dolayı iptalleri için menfaatleri ihlâl edilenler tarafından açılan iptal davaları" şeklindedir. Bu hükümde yer alan amaç unsuru malum olduğu üzere kamu yararıdır. Bu açıdan idari tasarrufların kamu yararına aykırı olduğu hususu yargı organı önüne taşınabilir ve mahkeme idare tarafından belirlenen kamu yararının gerçekten kamu yararına uygun olup olmadığını tahlil edebilir²⁴⁷.

Diğer taraftan baskın kamu yararının bulunup bulunmadığı hususunda ispat yükünün kime ait olduğu sorusunun da cevaplanmasında fayda vardır. Bu soruyu "beklentinin haklılığını ispat külfeti iddia edene, baskın kamu yararının varlığını ispat külfeti idareye aittir" şeklinde cevaplamak mümkündür. Ancak yine de ayrıntılı bir şekilde yargı kararlarıyla bu soruya cevap aramak gerekir.

²⁴⁷ İdari yargı mercileri açılan davada, özellikle amaç unsurunda bir hukuka aykırılık bulunduğu ilişkin bir talep bulunmaksızın re'sen araştırma ilkesi kapsamında idari tasarrufların kamu yararına uygun olup olmadığını denetleyemeyeceği ifade edilmektedir. Başka bir ifadeyle amaç unsurunun kamu düzenine ilişkin olmaması gerekçesiyle re'sen araştırma ilkesinin kapsamı dışında kaldığı belirtilmektedir, **GÖZÜBÜYÜK, A. Şeref - TAN, Turgut**, İdare Hukuku, (İdari Yargılama Hukuku), C. II, Güncelleştirilmiş 8. Bası, Ankara, 2016, s. 487; **ÇAĞLAYAN, Ramazan**, İdari Yargılama Hukuku, Güncellenmiş 5. Baskı, Ankara, 2014, s. 453; **GÖZÜBÜYÜK, A. Şeref**, Yönetmelik Yargı, 34. Bası, Ankara, 2015, s. 241; Danıştay kararlarında amaç unsurunun re'sen araştırma ilkesinin kapsamı dışında olduğuna yönelik bir içtihadı rastlanılmamıştır. İdari yargılama hukukunun özelliklerinden biri olan "re'sen araştırma ilkesi [*principle of ex officio examination*]" 2577 sayılı İdari Yargılama Usulü Kanununun 20. maddesinde "Danıştay, bölge idare mahkemeleri ile idare ve vergi mahkemeleri, bakmakta oldukları davalara ait her türlü incelemeyi kendiliğinden yapar" hükmüyle düzenleme altına alınmıştır. İptal davasının varlık nedeni idarenin hukuka uygun davranmasını sağlamaktır. Elbette amaç unsurundaki sakatlığın tespiti diğer unsurlara göre çok daha zordur. Ancak idari yargı hâkiminin kamu yararı dışında bir amaçla işlem tesis edildiğini tespit ettiğinde davacı tarafından ileri sürülmesi de işlemi iptal etmesi gerekir.

Gelişen ve değişen hukuki düzenlemelere yönelik haklı bir beklentinin bulunduğunu ispat külfeti haklı beklentisi bulunduğunu iddia edene aittir²⁴⁸. Avrupa Birliği Adalet Divanı, bireyin önceki düzenlemeye dayanarak elde etmeyi ümit ettiği beklentinin varlığının ispatını bireye bırakmaktadır²⁴⁹. Başka bir ifadeyle Divan, maddi açıdan haklı beklentiye bireye ispat külfetini yükleyerek kabul etmektedir. Ancak idari yargıda "ispat külfeti iddia edene aittir [*actori incumbit onus probandi-necessitas probandi incumbit, illi qui agit-petitori incumbit probatio*]" kuralını sadece bireye yüklemek hatalı olur. Bu sebeple mahkemenin de önüne gelen davada haklı beklentinin varlığını kanıtlayacak gerekçeleri de ayrıca araştırması gerektiği vurgulanmıştır²⁵⁰.

Haklı beklenti davalarında ikili ispat yükü vardır. Davacı konumunda bulunan haklı beklenti sahibi, söz konusu uyuşmazlıkta haklı bir beklentisinin olduğunu kanıtlarken, idarenin de beklentinin korunmaması için baskın kamu yararının varlığını kanıtlaması gerekir. İdare bu noktada herhangi bir kanıt ortaya koymazsa, mahkemenin; baskın kamu yararının bulunmadığına ve bu nedenle tasarrufun yetkinin kötüye kullanılması şeklinde tesis edildiğine karar verilmesi mümkündür²⁵¹.

²⁴⁸ **CRAIG**, Administrative Law, p. 618; "Geniş manada haklı kavramı makul anlamına gelir ve bu nedenle ona baskın gelen bir eylemden önce en azından etraflıca göz önünde bulundurulması gerekliliği için beklentinin yeterince ve güçlü bir şekilde temellendirilmesi gerekir. Genellikle karar merciinin birey ile yeterince yakın bir ilişkide bulunduğunu kanıtlamak zordur. Özellikle haklı beklentinin varlığını kanıtlamak için sadece davacının bir imtiyaz beklentisi bulunduğunu göstermek yetmez, bu beklentinin makul olduğunun da gösterilmesi gerekir", **FLANAGAN**, p. 288; "İngiliz mahkeme kararlarında karşılaşılan diğer bir sorun maddi haklı beklentiler tespit edilseler dahi birey için haklı beklentiden ayrılmanın makul olmadığına ispat edilmesi gerekmektedir", **KUNNECKE, Martina**, Tradition and Change in Administrative Law: An Anglo-German Comparison, Springer, Berlin, 2009, p. 108'den akt. **SAYGIN**, s. 224.

²⁴⁹ **OĞURLU**, s. 273; Bu doktrin, haklı beklenti iddiasında bulunan bireyden bu beklentisinin haklılığını kanıtlamasını ister. Ancak Orsi'ye göre başvuran beklentisinin haklılığını kanıtlaya dahi, bu peşinen davayı kazanması anlamına gelmez. Varlığın kanıtı ancak analizin ilk basamağıdır. İkinci aşamada, mahkemenin, kamu kurumlarının beklenti dışı bırakmak için yeterli sebebi olup olmadığını araştırması gerekir, **ORSI**, p. 389.

²⁵⁰ **CRAIG**, Administrative Law, p. 618; **DALKILIÇ**, s. 59; Bir beklentinin var olup olmadığının tespiti bazı emarelerin bulunmasına bağlıdır. Şayet, birey hiçbir beklentiye girmemişse, ortada haklı beklenti doktrinin koruyabileceği bir şey de yok demektir. Bu açıdan, idari makamlarca yapılmış bir güvence ya da beyandan haberi olmayan bir şahıs bahsi geçen güvencelerden ya da beyanlardan bir yarar bekleyemez, "R. v. Secretary of State for National Heritage, ex parte J. Paul Getty Trust", [1997], EU LR. 407, akt. **TALAGALA**, p. 8, fn. 29.

²⁵¹ **LAING QC**, p. 160; Elbette, gelecekteki davranışlarını etkileyen politikalar hakkında oldukça spesifik beyanlar yapılmadıkça böyle haklı bir beklentiye ispatlamak zordur. Sıradan

Nihai olarak, beklentinin haklılığını ispat külfetinin beklenti sahibinde olduğu; beklentinin haklılığı ispat edildikten sonra beklentinin karşılanmamasının ancak idarenin baskın bir kamu yararının bulunduğu ispat etmesine bağlı olduğu ifade edilebilir.

F. BEKLENTİDEN DÜRÜSTLÜK İLKESİNE UYGUN OLARAK FAYDALANILMALIDIR.

Bireylerin haklarını kullanırken dürüstlük ilkesine uyması gerekir. Dürüstlük kuralı ve amaçlarına riayet edilmemesi hakkın kötüye kullanılmasıdır²⁵². Bu durum Medeni Kanunun 2/2. maddesinde "bir hakkın açıkça kötüye kullanılmasını hukuk düzeni korumaz" şeklinde hüküm altına alınmıştır. Dolayısıyla, hakkın kötüye kullanılmasının yaptırımını kazanılması ümit edilen haktan beklenen menfaatin elde edilememesidir.

Hakkın kötüye kullanılıp kullanılmadığının tespitinde zarar veya zarar tehlikesinin varlığının gerekli olup olmadığı tartışılmış, sadece hakkın kötüye kullanılma kastının varlığı yeterli sayılmıştır²⁵³. Bir hakkın dürüstlük kuralına uygun kullanılmaması, hukuken korunan bir menfaatin yokluğu, hakkın kullanılma amacının bir başkasına zarar vermek olması veya böyle bir amaç güdülmemesine

---

vatandaşların sahip olabileceği genel anlayış biçimi, bu amaçla yeterli olmayacaktır, **MONIKA**, p. 19.

²⁵² **GÖZÜBÜYÜK, A. Şeref**, Hukuka Giriş ve Hukukun Temel Kavramları, 5. Bası, Ankara, 1986, s. 155; **KALABALIK, Halil**, Sorularla Açıklanmış Temel Hukuk Bilgisi, Gözden Geçirilmiş, Sadeleştirilmiş, Güncellenmiş ve Genişletilmiş 4. Baskı, İstanbul, 2006, s. 188-189; **DERYAL, Yahya**, Hukukun Temel Kavramları (Hukuka Giriş), Güncelleştirilmiş 7. Baskı, Trabzon, 2011, s. 238; **ESENER, Turhan**, Hukuk Başlangıcı, Genel Hukuk Bilgisi, 4. Baskı, İstanbul, 2001, s. 179.

²⁵³ 743 sayılı eski Medeni Kanunun 2. maddesinde yer alan "sırf başkasına zarar veren" ifadesinden dolayı yapılan bu tartışmaya 4721 sayılı yeni Medeni Kanun son vermiştir, **AYAN, Mehmet - AYAN, Nurşen**, Medeni Hukuka Giriş, 11. Baskı, Konya, 2015, s. 227; **KILIÇOĞLU, Ahmet M.**, Medeni Hukuk Temel Bilgiler, Gözden Geçirilmiş-Güncelleştirilmiş 2. Bası, Ankara, 2012, s. 115-116; **OĞUZMAN, M. Kemal - BARLAS, Nami**, Medeni Hukuk, 13. Bası, İstanbul, 2006, s. 202; Zarar veya zarar tehlikesini zorunlu bir unsur olarak saymıştır, **İNAN, Ali Naim**, Türk Medeni Hukuku, 3. Baskı, Ankara, 2014, s. 100; **ZEVKLİLER, Aydın - HAVUTÇU, Ayşe - ERTAŞ, Şeref - GÜRPINAR, Damla**, Yeni Medeni Kanuna Göre Medeni Hukuk (Temel Bilgiler), 9. Bası, Ankara, 2015, s. 59-60; Hakkın kötüye kullanımını, kanuna karşı hileden ayıran temel kıstasın zarar olduğu ifade edilmektedir, **AKİPEK, Jale G. - AKINTÜRK, Turgut - ATEŞ KARAMAN, Derya**, Türk Medeni Hukuku, C. 1, Yenilenmiş 9. Baskı, İstanbul, 2012, s. 188-189.

rağmen zararın ortaya çıkması, hak sahibine sağlanan menfaat ile karşı tarafın zararı arasında aşırı dengesizlik durumlarında hakkın kötüye kullanılması söz konusu olabilir²⁵⁴.

Dürüstlük ilkesi ve hakkın kötüye kullanılması yasağının özel hukukta uygulama alanı şu konulardır²⁵⁵:

- i. Kanundan kaynaklanan hak ve yükümlülüklerin yorumunda,
- ii. Kanun boşlukları ile sözleşme boşluklarının doldurulmasında,
- iii. Kanuna karşı hilenin önlenmesinde,
- iv. Hukuki işlemlerin oluşması, yorumu ve tamamlanmasında,
- v. "Sözleşme öncesi [*culpa in contrahendo*]", sözleşme ve sözleşme sonrası sorumluluk tespitinde²⁵⁶,
- vi. "Sözleşmenin değiştirilmesi [*emprivizyon*]", "değişen şartlara uyarlanması [*clausula rebus sic stantibus*]" ve sözleşmenin sona erdirilmesinde.

"Hakkın kötüye kullanılması [*abuse of rights*]" yasağı hukukun genel bir ilkesidir²⁵⁷. Hukukun genel ilkesi olan hakkın kötüye kullanılmaması, özel hukuk müessesesi olmasının yanı sıra öğretide yer alan baskın görüşe göre kamu hukukunda da uygulanır²⁵⁸.

²⁵⁴ **GÖZÜBÜYÜK**, Hukuka Giriş, s. 156; **AYAN - AYAN**, s. 223-224; **İNAN**, s. 99-100; **ZEVKLİLER - HAVUTÇU - ERTAŞ - GÜRPINAR**, s. 58-60.

²⁵⁵ **OĞUZMAN - BARLAS**, s. 205-221; **HELVACI, Scrap - ERLÜLE, Fulya**, Medeni Hukuk, 2. Bası, İstanbul, 2011, s. 40; **ERMAN, Hasan**, Medenî Hukuk Dersleri, Gözden Geçirilmiş 4. Basım, İstanbul, 2012, s. 103-107; **AKİPEK - AKINTÜRK - ATEŞ KARAMAN**, s. 167-176.

²⁵⁶ "Culpa in Contrahendo" bağlamında haklı beklenti iyiniyet ve iyi bir görüşme müzakeresi için önemli bir hukuk konseptidir, **DE VOS, Marina - BALKE, Tina - SATOH, Ken**, "Modelling Legitimate Expectation", New Frontiers in Artificial Intelligence, 2013, p. 141.

²⁵⁷ Anayasa Mahkemesi, T. 04.12.2014, E. 2014/99, K. 2014/181; Anayasa Mahkemesi, T. 27.02.2014, E. 2012/87, K. 2014/41; Anayasa Mahkemesi, T. 18.06.2013, E. 2012/18, K. 2013/80; Anayasa Mahkemesi, T. 06.06.2013, E. 2011/145, K. 2013/70; Anayasa Mahkemesi, T. 10.01.2013, E. 2011/141, K. 2013/10; Anayasa Mahkemesi, T. 27.12.2012, E. 2012/102, K. 2012/207; Anayasa Mahkemesi, T. 08.11.2012, E. 2012/33, K. 2012/174: "Evrensel hukuk ilkeleri ya da hukukun genel ilkeleri denildiğinde, hakkın kötüye kullanılmaması, iyi niyet, sözleşmeye bağlılık, ayrımcılık yapılmaması, ölçülülük, kazanılmış hakları saygı, haklı beklentilerin korunması, yasaların geriye yürümezliği, hukuk güvenliği, adalet, eşitlik, kanunilik, belirlilik ve öngörülebilirlik gibi evrensel düzeyde kabul gören hukukun üstün kuralları anlaşılmaktadır", www.kazanci.com, e.t. 11.11.2015.

²⁵⁸ **KILIÇOĞLU**, s. 110; **AYAN - AYAN**, s. 210; **AKİPEK - AKINTÜRK - ATEŞ KARAMAN**, s. 73, 163.

Danıştay, Türk Medeni Kanunu'nun "başlangıç hükümleri" olarak adlandırılan ilk yedi maddesinin tüm özel hukuk ilişkilerinde uygulanabilecek temel hükümler olduğu, ancak bu ilkelerden bazılarının örneğin dürüstlük kuralının (afaki iyiniyet kuralı) kamu hukuku ilişkilerinde de (idari yargı-anayasa yargısı) uygulanması gerektiğini içtihat etmiştir. Ayrıca Danıştay anılan kararda şu şekilde hüküm tesis etmiştir²⁵⁹: "Hukukun genel ilkeleri ve meri mevzuatımız gereği Özel Hukukta kanuna karşı hile, hakkın kötüye kullanılması ve muvazaanın korunmaması, irade fesadı, mücbir sebep hallerinin dikkate alınması, Vergi Hukukunda peçelemenin müeyyideye bağlanması ve hukuki ilişkinin gerçek mahiyetinin esas alınması örneklerinde olduğu gibi, hukuki ilişkinin gerçek mahiyetinin Medeni Kanun'un 2. maddesi gereği İdare Hukukunda da esas alınması gerekmektedir".

Danıştay, bilgilendirmenin idari makam tarafından yapılan bildirimle gerçekleştiğini bu sebeple kanunda öngörülen yöntem olan noter aracılığı ile bildirim yapılmadığının iddia edilmesinin hakkın kötüye kullanılması olduğunu belirtmiştir²⁶⁰.

Düzenleyici işlemlerin değiştirilmesinden kaynaklanan haklı beklenti taleplerinde, dürüstlük ilkesi değişikliğin öngörülüp öngörülemeyeceğine göre belirlenir. Değişikliğin önceden öngörülebilir olduğu durumlarda haklı beklenti oluşmaz²⁶¹. Nitekim değişikliği öngörebilen bireyin eski düzenlemeye yönelik bir beklenti iddiası, dürüstlük ilkesine aykırı olmasından dolayı muteber değildir.

²⁵⁹ Danıştay 12. Dairesi, T. 26.11.2013, E. 2013/725, K. 2013/8623, www.kazanci.com, e.t. 11.11.2015.

²⁶⁰ Danıştay 6. Dairesi, T. 17.03.1998, E. 1997/2287, K. 1998/1587, www.sinerjimevzuat.com.tr, e.t. 12.12.2015.

²⁶¹ **TEN BERGE - WIDDERSHOVEN**, p. 433; **ÖZCAN**, s. 25; **ALTINDAĞ**, s. 53; **MUZAFAR**, p. 117; **SCHREUER - KRIEBAUM**, p. 1; Avrupa Birliği Adalet Divanı, sadece değişikliğin makul bir şekilde öngörülebilir olmadığı durumlarda beklentileri korumaktadır, **THOMAS**, p. 46.

Düzenleyici işlem değişikliğinde şu hususlar öngörülebilirliği²⁶² tesis etmesinden dolayı, dürüstlük ilkesinin ihlali sebebiyle haklı beklenti taleplerinin reddedilmesi gerekir.

- i. Mevcut düzenlemenin geçici nitelikte olduğunun belirtilmesi veya düzenlemenin geçici nitelikte bulunduğu bütününden anlaşılması,
- ii. Hukuk boşlukları bulunan düzenleyici işlemlerde değişikliğe gidilerek boşluğun doldurulması,
- iii. Düzenleme değişikliğinin niteliksel değil niceliksel olması,
- iv. Düzenleme hükümlerinin uzun erimli olduğu durumlarda, bunun zamanla değiştirilmesinin bir zorunluluk olması,
- v. Düzenlemenin bizzat muhatabı olan bireyin düzenleme değişiklik evrelerini, düzenlemeye yakınlığından ve düzenleme konusuyla iştigal etmesinden dolayı bilebilmesi,
- vi. Düzenleme konusunun güvenilirlik derecesinin düşük olması.

Hakkın kötüye kullanılmaması ilkesi²⁶³ hem bireylere hem de idari makamlara getirilmiş bir yasaktır²⁶⁴. Diğer taraftan hakkın kötüye kullanılmasının engellenmesi

²⁶² Bir düzenleyici işlemin değiştirilmesinde öngörülebilirliğin nasıl tespit edildiği hususunda ayrıntılı bilgi için bkz. **ALTINDAĞ**, s. 53-55.

²⁶³ Hakkın kötüye kullanılmasına ilişkin Danıştay kararları için bkz. Danıştay 6. Dairesi, T. 19.02.1987, E. 1986/804, K. 1987/184; Danıştay 3. Dairesi, T. 10.06.1987, E. 1986/2768, K. 1987/1552; Danıştay İdari Dava Daireleri Kurulu, T. 23.06.2006, E. 2003/887, K. 2006/767; Danıştay 8. Dairesi, T. 04.10.2004, E. 2004/448, K. 2004/3589; Danıştay 2. Dairesi, T. 22.01.2001, E. 1999/834, K. 2001/86; Danıştay 3. Dairesi, T. 10.06.1987, E. 1986/2768, K. 1987/1552; Danıştay 6. Dairesi, T. 19.02.1987, E. 1986/804, K. 1987/184; Danıştay 4. Dairesi, T. 18.03.1982, E. 1982/1040, K. 1982/701; Danıştay 5. Dairesi, T. 24.10.2014, E. 2014/3562, K. 2014/7160, www.sinerjimevzuat.com.tr, e.t. 12.12.2015; Hakkın kötüye kullanılmasına ilişkin Askeri Yüksek İdare Mahkemesi kararları için bkz. Askeri Yüksek İdare Mahkemesi 1. Dairesi, T. 09.11.1993, E. 1993/291, K. 1993/990; Askeri Yüksek İdare Mahkemesi, T. 07.02.1977, E. 1976/2, K. 1977/2, www.sinerjimevzuat.com.tr, e.t. 12.12.2015.

²⁶⁴ Danıştay Vergi Dava Daireleri Genel Kurulu, T. 28.09.2011, E. 2011/376, K. 2011/493; Danıştay Vergi Dava Daireleri Genel Kurulu, T. 27.06.2012, E. 2011/594, K. 2012/239: "Kanunla mükelleflere tanınmış olan istisnanın, bir hakkın kötüye kullanılması ihtimalinden hareketle, idari düzenlemelerle ortadan kaldırılması mümkün değildir", www.kazanci.com, e.t. 11.11.2015; Başsavcı Trabucchi bir davada haklı beklenti ilkesinin, Topluluk yönetiminin asgari standardı olarak "dürüstlük [*fair dealing*] ve "iyiniyet [*good faith*]"in temin edilmesi açısından özel bir işlevinin olduğunu belirtmiştir, "Comptoir National Technique Agricole SA v. Commission", [1975], Cs. 74/74, ECR. 533, 560, akt. **THOMAS**, p. 44, fn. 19.

idari makamların bir görevi²⁶⁵ olması sebebiyle dürüstlük ilkesine aykırı olan haklı beklentinin de idari makamlar tarafından karşılanmaması gerekir.

Askeri Yüksek İdare Mahkemesi, duruşma isteminin dava ve cevap dilekçelerinden sonra yapılmasını vekâletname ücretinin arttırılması amacıyla yapıldığını ve bunun hakkın kötüye kullanılması olduğunu belirtmiştir²⁶⁶.

Dürüstlük kuralı bir sözleşme çerçevesinde belirli bir edimi yerine getirmeyi üstlenen kimsenin sözüne sadık kalması, "ahde vefa [*pacta sunt servanda*]"²⁶⁷ göstermesi gerektirir. Ancak savaş, ekonomik kriz, ithalat yasağı gibi önceden öngörülemeyen bazı durumların meydana gelmesi durumunda tarafları sözleşmeyle bağlı kalmaya zorlamak hakkaniyetli bir çözüm olmaz²⁶⁸. İdari sözleşmelerde tatbik kabiliyeti bulunan "öngörülemezlik teorisinin [*théorie de l'emprévision*]" ortaya çıkış sebebi kamu hizmetlerindeki meydana gelen aksaklıkları engelleyerek kamu hizmetinin devamlılığını tesis etmektedir²⁶⁹.

Avrupa Birliği Adalet Divanına göre; bireyler arasındaki mevcut sözleşme ilişkilerini etkileyen politikadaki bir değişiklik özünde haklı beklenti ilkesini ihlal etmemektedir²⁷⁰. Divan birçok kararında dürüstlük ilkesi çerçevesinde kullanılmayan

²⁶⁵ Danıştay 8. Dairesi, T. 01.03.2006, E. 2005/714, K. 2006/796, www.sinerjimevzuat.com.tr, e.t. 12.12.2015; "Hakkın kötüye kullanılmasını engelleme idareye yüklenen bir yükümlülük olmakla birlikte, bir hakkın kötüye kullanılacağı peşin olarak kabul edilip, bu düşünce ile hareket etmek hukuka uygun değildir", Danıştay 8. Dairesi, T. 23.08.1991, E. 1989/1342, K. 1991/614, www.sinerjimevzuat.com.tr, e.t. 12.12.2015.

²⁶⁶ Askeri Yüksek İdare Mahkemesi 1. Dairesi, T. 25.12.2001, E. 2000/269, K. 2001/1415; Askeri Yüksek İdare Mahkemesi 1. Dairesi, T. 01.06.1999, E. 1999/554, K. 1999/546, www.kazanci.com, e.t. 11.11.2015.

²⁶⁷ Fransız Medeni Kanunu'nun 1134. maddesinde yer alan "kanuna uygun olarak yapılan sözleşmeler, onları yapanlar için kanun yerine geçer. Bunlar sadece onların karşılıklı rızasıyla sona erdirilebilir [*les conventions légalement formées tiennent lieu loi à ceux qui les ont faites. Elles ne peuvent être révoquées*]" hükmü "tarafların kanunu [*loi des parties*]" olarak ifade edilmektedir, **GÖZLER**, Hukuka Giriş, s. 62; Bu durum "tarafların üzerinde mutabık kaldığı hususlar, kanun gibidir [*contractus ex conventionem legem accipere dinoscuntur*]" veya "anlaşma, kanundur [*conventio est lex*]" özdeyişleriyle ifade edilebilir.

²⁶⁸ **ESENER**, s. 178-179; **AKINTÜRK, Turgut - ATEŞ KARAMAN, Derya**, Medeni Hukuk, 18. Baskı, İstanbul, 2013, s. 94.

²⁶⁹ **ÇAĞLAYAN**, İdare Hukuku Dersleri, s. 247.

²⁷⁰ "Westzucker v. Einfuhr- and Vorratstelle für Zucker", [1973], Cs. 1/73, ECR. 723; "Tomadini v. Amministrazione delle Finanze", [1979], Cs. 84/78, ECR. 1801; "Faust v. Commission", [1982],

haklı beklenti taleplerinin reddine hükmetmiştir. Örneğin yarışma sınavlarında sonuçlarının ilan edilmesinden çok sonra yapılan itirazları, -diğer bireylerin de haklı beklentilerinin ihlal edilebileceği savıyla- haklı beklenti ve iyi idare ilkelerinin kötüye kullanılması olarak telakki etmiştir²⁷¹.

G. BEKLENTİDE KANUNA KARŞI HİLENİN BULUNMAMASI GEREKİR.

"Kanuna karşı hile [*fraud against law*]" hakkın kötüye kullanılmasından farklıdır. Kanuna karşı hileyi hakkın kötüye kullanılmasından ayıran kıstas, "emredici hukuk kurallarıyla [*compulsory legal rules*]" karşılaşmamak ve bu hükümleri bertaraf etmek için belirlenen amaca farklı bir yoldan ulaşılma istenmesidir²⁷². Kanuna karşı hile hususunda subjektif ve objektif olmak üzere iki görüş bulunmaktadır. Subjektif görüşe (geniş anlamda kanuna karşı hile) göre, kanuna karşı hilenin tespiti için kanunun uygulanmasını engelleyecek niyet ve kastın varlığı yeterlidir. Objektif görüş, bireyin niyet ve kastının ne olduğu ile ilgilenmez. Bu görüşte, kanunun "konuluş sebebi [*ratio legis*]" kanuna karşı hilenin olup olmadığını tayin eder²⁷³.

Kanuna karşı hilenin yaptırımını hile ile bertaraf edilmeye çalışılan hükümlerin olaya tatbikidir. Diğer bir ifadeyle, kanuna karşı hilenin yaptırımını görünüşteki işlemin geçersiz sayılmasıdır. Bu açıdan hile kullanılarak atlanmak istenen yaptırım ne ise kanuna karşı hilenin yaptırımını da odur²⁷⁴.

Cs. 112/80, Cs. 52/81, ECR. 3745, akt. **SCHÖNBERG**, p. 145, fn. 283; "Firma Anton Dürberk v. Hauptzollamt Frankfurt am Main-Flughafen", [1981], Cs. 112/80, ECR. 1095, akt. **THOMAS**, p. 65, fn. 119; **THOMAS**, "The Relationship Between English and European Community Administrative Law", p. 193, fn. 122.

²⁷¹ "Adams c/Commission", [11.03.1986], Cs. 294/84, REC. 1986; "Sergio e.a.c/Commission", [08.03.1988], Cs. 64,71,72,73 ve 78/86, REC. 1988; "Simonella c/Commission", [06.07.1988], Cs. 164/87, REC. 1988, akt. **ÖZCAN**, s. 34; Savaş, sel, deprem, yüksek oranlı devalüasyon gibi durumlarda sözleşmeye sadık kalmak hakkaniyete her zaman uymayabilir. Bu durumda da mevcut hukuki durumun dürüstlük ilkesi çerçevesinde uyarlanması gerekir, **POTESTÀ**, p. 103.

²⁷² **ESENER**, s. 38; **ERMAN**, s. 110; **GÖZÜBÜYÜK**, Hukuka Giriş, s. 157; **İNAN**, s. 98; Alman hukukunda kanuna karşı hile kavramı, kanunun etrafından dolaşıp arkasına geçilmesi anlamına gelen "gesetzesumgehung" terimiyle ifade edilir, **OĞUZMAN - BARLAS**, s. 206.

²⁷³ **ESENER**, s. 38.

²⁷⁴ **OĞUZMAN - BARLAS**, s. 206-207; **ESENER**, s. 39; **KILIÇOĞLU**, s. 115.

İdari işlemin tesisinde uygulanması gereken usulün yerine başka bir usulün kullanılması suretiyle bir fayda sağlamayı düşünen bireyin beklentisi haklı beklenti oluşturmadığı gibi bir koruma da gerektirmez²⁷⁵. Mecellenin 2. maddesinde düzenlenen "bir işden maksad ne ise, hükmü âna göredir"²⁷⁶ hükmü beklenti sahibinin kanuna karşı hile amacını taşıyıp taşımadığı hususunda yol gösterici niteliğe sahiptir.

Nihai olarak; bir menfaat ya da çıkarın kanuna karşı hile yoluyla elde edilmeye çalışıldığıının tespiti durumunda, haklı beklentinin korunmaması yaptırımı ile karşılaşılır.

Ğ. BEKLENTİ SAHİBİNİN İYİNİYETLİ OLMASI GEREKİR.

"İyiniyet [*good faith*]", bir hakkın hukuken geçerli bir şekilde iktisap edilmesini engelleyecek bir durumun bilinmemesini veya bilinebilecek bir durumda olunmamasını ifade eder²⁷⁷. 4721 sayılı Türk Medeni Kanunu'nun 3. maddesine göre; "Kanunun iyiniyete hukuki sonuç bağladığı durumlarda, asıl olan iyiniyetin varlığıdır. Ancak, durumun gereklerine göre kendisinden beklenen özeni göstermeyen kimsenin iyiniyet iddiası da dinlenmez"²⁷⁸. Mecelle'nin 8. maddesinde de iyiniyet, "berâet-i

²⁷⁵ CRAIG, Paul, Administrative Law, Fourth Edition, London, 1999, p. 619.

²⁷⁶ "El-umûru bi-mekâsîdihâ" şeklinde düzenlenen bu hüküm "Ameller niyetlere göredir" hadis-i şerifinden alınmıştır, ŞİMŞİRGİL - EKİNCİ, s. 88.

²⁷⁷ GÖZÜBÜYÜK, Hukuka Giriş, s. 152; ZEVLİLER - HAVUTÇU - ERTAŞ - GÜRPINAR, s. 45; İNAN, s. 93; KILIÇOĞLU, s. 89, AYAN - AYAN, s. 178; SEROZAN, Rona, Medeni Hukuk, İstanbul, 2011, s. 258; AKINTÜRK - ATEŞ KARAMAN, Medeni Hukuk, 18. Baskı, İstanbul, 2013, s. 81; İyiniyet Anayasa Mahkemesi'ne göre hukukun genel ilkeleri arasındadır. Anayasa Mahkemesi, T. 10.07.2013, E. 2012/75, K. 2013/88; Anayasa Mahkemesi, T. 13.06.1985, E. 1984/14, K. 1985/7: "Milletlerarası Hukukun kaynaklarında, Devletlerin taraf oldukları iki veya çok taraflı Antlaşmalar, milletlerarası teamüller (örf ve adetler) medeni milletlerce kabul edilen ve temel hukuk prensiplerinden bulunan, iyiniyet, ahde vefa, kazanılmış haklara saygı, Devletler Hukukunun iç hukuka üstünlüğü ilkeleri ve yardımcı kaynak sayılan ilmi ve kazai içtihatlar oluşturmaktadır", www.sinerjimevzuat.com.tr, e.t. 12.12.2015; Viyana Sözleşmesi'nin 31. maddesinde yer alan iyiniyet ilkesi, haklı beklenti ile yakından ilişkili olup, uluslararası hukuktaki estoppel kuralıdır, YOST, Chris, "A Case Review and Analysis of the Legitimate Expectations Principle as it Applies within the Fair and Equitable Treatment Standard", Honours Thesis, The Australian National University, Australian, 2008, p. 33.

²⁷⁸ Danıştay 1. Dairesi, T. 10.04.2002, E. 2002/26, K. 2002/52: "Anayasanın 36 ncı maddesinde, herkesin, meşru vasıta veya yollardan faydalanmak suretiyle yargı mercileri önünde davacı ve davalı olarak iddia ve savunma ile adil yargılanma hakkına sahip olduğu belirtilmiştir. Savunma hakkı sınırsız bir hak değildir. Bu hakkın sınırı, suç, yargı mercileri ve dava kavramlarıyla da yakından ilişkilidir. Bu arada, Türk Medeni Kanununun hukuki ilişkilerin kapsamı başlığı altında dürüst davranma ve iyiniyet kurallarını düzenleyen 2. ve 3. maddelerinin hükümlerini de gözönünde

zimmet asıldır" şeklinde yer almaktaydı²⁷⁹. Diğer taraftan bu ilke "iyi niyet karinedir [*quavis bonus praesumitur*]" veya "aksi ispat edilinceye kadar bir kimsenin iyi niyetli olduğu karinedir [*quilibet praesumitur bonus, usque dum probetur contrarium*]" şeklindeki özdeyişlerle de ifade edilir.

İyiniyet kamu hukukunda yasal düzenlemelerde açıkça öngörülen ve mahkemeler tarafından doğrudan kullanılan bir unsur değildir. Başka bir ifadeyle, iyiniyet özel hukuka ilişkin bir kavramdır. Ancak Anayasa Mahkemesi'nin, bazı davalarda iyiniyeti destek ölçü norm olarak kullandığı gözlemlenmektedir²⁸⁰.

Kamu hukukunda "hakların kazanılmasında iyiniyet [*good faith in acquisition of rights*]" kullanılabilir niteliktedir. İyiniyet ilkesinin kamu hukukunda da tatbik kabiliyetinin varlığı mahkeme içtihadında da karşımıza çıkmaktadır. İyiniyet ilkesinin kamu hukukunda özellikle de idare hukukunda tatbikine ilişkin mahkeme kararlarını incelemek gerekir.

Anayasa Mahkemesi, kanun koyucunun düzenleme yetkisini kullanırken iyiniyet kurallarına riayet etmesi gerektiğini belirtirken²⁸¹, idari makamların da

---

bulundurmamak zorunludur. Bu hükümlerde, herkesin haklarını kullanırken ve borçlarını yerine getirirken dürüstlük kurallarına uymak zorunda olduğu, bir hakkın açıkça kötüye kullanılmasının hukuk düzeninde korunmadığı, Kanunun iyiniyete hukuki bir sonuç bağladığı durumlarda, asıl olanın iyiniyetin varlığı olduğu, ancak durumun gereklerine göre kendisinden beklenen özeni göstermeyen kimsenin iyiniyet iddiasında bulunamayacağı açık bir biçimde belirtilmektedir", www.sinerjimevzuat.com.tr, e.t. 12.12.2015.

²⁷⁹ "El-aslü berâetü'z-zimme" hükmü dünya hukukuna İslâm hukuku ile girmiştir. Bu hükme göre bir kimsenin ahlâklı, dürüst, iyiniyetli olması kuraldır, **ŞİMŞİRGİL - EKİNCİ**, s. 96-97; **GÖZLER**, Hukuka Giriş, s. 314.

²⁸⁰ Anayasa Mahkemesi, T. 20.01.2011, E. 2009/53, K. 2011/19: "iyiniyet ve muvazaa ... öncelikle özel hukuka ilişkin kavramlar olup iyi niyet kuralları özel hukukun bütün alanlarında uygulanacak bir kural niteliğindedir", www.sinerjimevzuat.com.tr, e.t. 12.12.2015; Anayasa Mahkemesi, T. 25.03.1999, E. 1999/12, K. 1999/5: "İyiniyet kuralı ve çelişkili davranış yasağı Anayasa Mahkememizin istikrar kazanan içtihadı uyarınca referans normudur", www.sinerjimevzuat.com.tr, e.t. 12.12.2015.

²⁸¹ Anayasa Mahkemesi, T. 30.03.2012, E. 2011/29, K. 2012/49: "Yasamanın takdirine bırakılmış konularda, yasa koyucu yetkisini kullanırken, Anayasa kuralları ile kamu yararı ve kamu düzeninin gereklerine bağlı kalmak zorundadır. Bu bağlılık, hukuk devletinin önemli ilkelerinden "iyiniyet ilkesine" bağlılığı da kapsar. İyiniyet ilkesi, yasaların konuluş amacıyla birlikte, o yasaların kamuoyunca algılanış biçimini de kapsar", www.sinerjimevzuat.com.tr, e.t. 12.12.2015; Anayasa Mahkemesi'nin iyiniyet kavramıyla, "hukuki güvenlik" ve "hukuki istikrar" ilkelerini hüküm tesisinde birlikte kullandığı da görülmektedir, Anayasa Mahkemesi, T. 09.02.2012, E. 2010/93, K. 2012/20, www.sinerjimevzuat.com.tr, e.t. 12.12.2015; Anayasa Mahkemesi başka bir

kendilerine verilen takdir yetkisini iyiniyet çerçevesinde kullanmaları gerekliliğine²⁸² vurgu yapmaktadır. Danıştay, iyiniyet ilkesini birçok alanda destek ölçü norm olarak kullanmış ve birbirinden farklı konuda bireyin iyiniyetli olmasını hakkın kazanılmasında gerekli bir unsur olarak kabul etmiştir²⁸³.

Danıştay vergi uyuşmazlığına ilişkin bir davada sorumluluğun tespitini yaparken; "yasaların kendilerine yüklediği ödevleri eksiksiz yerine getiren iyiniyetli yükümlünün, diğer tarafın vergi ödeyip ödemediğini takip ve kontrol etmesi ve bu konuda yaptırım uygulaması olanaksız olduğundan, bu kişilerin hareketlerinden sorumlu tutulması hukukun temel ilkelerine aykırı düşer" şeklinde hüküm tesis etmiştir²⁸⁴.

Danıştay bir başka vergi uyuşmazlığına ilişkin davada delillerin değerlendirilmesinde iyiniyetin önemine vurgu yapmıştır²⁸⁵.

"Davacı şirket tarafından üretilen tekstil ürünleri yurtdışına ihraç edilmiş, bu ürünlerin bir kısmının uygun olmaması nedeniyle reklamasyon giderleri adı altında bir kısım ödemeler indirilmiştir. İnceleme elemanınca söz konusu belgelerin Vergi Usul Kanunu hükümlerine uymadığından giderleri tevsik eder nitelikte bir belge olarak kabul edilmemiştir. Olayda,

---

kararında iyiniyet ilkesini, "hakkaniyet" ve "adalet" ilkeleriyle birlikte kullanılmıştır, Anayasa Mahkemesi, T. 19.06.1979, E. 1979/5, K. 1979/29, www.sinerjimevzuat.com.tr, e.t. 12.12.2015.

²⁸² Anayasa Mahkemesi, T. 25.03.2015, Başvuru No: 2013/2394, www.sinerjimevzuat.com.tr, e.t. 12.12.2015.

²⁸³ Fransız özel hukuku "zahiri temsil yetkisi [*apparence*]" ve "iyiniyet [*bonne foi*]" ilkelerini içermesine rağmen, idari mahkemeler hiçbir zaman bu ilkeleri doğrudan veya kıyasen resmi olmayan idari beyanlar için uygulamamıştır. Ancak resmi beyanlarda "fonctionnaire de fait" ilkesi çerçevesinde iyiniyet kullanılmaktadır, **SCHÖNBERG**, p. 115, fn. 59; İyiniyetin haklı beklentinin korunmasında çifte role sahip olduğu ifade edilmektedir, **GEMALMAZ**, s. 147.

²⁸⁴ İyiniyet kavramının destek ölçü norm olarak kullanıldığı diğer vergi uyuşmazlığı için bkz. Danıştay 9. Dairesi, T. 15.11.2006, E. 2005/2301, K. 2006/4414, www.kazanci.com, e.t. 11.11.2015; Yine başka bir vergi uyuşmazlığında Danıştay şu şekilde karar vermiştir. Danıştay 11. Dairesi, T. 08.04.1999, E. 1998/4562, K. 1999/1233: "Yasaların kendisine yüklediği ödevleri eksiksiz yerine getiren iyi niyetli yükümlülerin mal aldığı kişilerin vergiyi ödeyip ödemediklerini takip etmesi ve onları bu yönde icrai bir güçle zorlaması mümkün olmayıp bu kişilerin hareketlerinden sorumlu tutulması hukukun temel ilkelerine aykırı düşeceğinden, yükümlü şirketin mal alımlarıyla ilgili olarak hazineye intikal ettirilmeyen katma değer vergilerinden sorumlu tutularak 213 sayılı Kanununun 11. maddesinin 3. fıkrası uyarınca adına tarhiyat yapılmasında isabet görülmemiştir", www.kazanci.com, e.t. 11.11.2015.

²⁸⁵ Danıştay 4. Dairesi, T. 21.03.2000, E. 1999/2834, K. 2000/1043, www.kazanci.com, e.t. 11.11.2015.

yurtdışındaki firma tarafından düzenlenen belgenin Türk mevzuatına uygun nitelikler taşımasını beklemek mümkün değildir. Burada önemli olan husus reklamasyon giderinin gerçekleştiği yükümlünün iyiniyeti ve belgeleme için gerekli gayreti göstermiş olmasıdır".

Danıştay idari uyuşmazlıktan kaynaklanan bir davada "ruhsatın alınması için belli bir süre verilmeden, işyerinin doğrudan çalışmaktan alıkonulması, idarelerde olması gereken güven ve tutarlılık ilkelerinin yanı sıra, iyi niyet ilkesine de aykırı bulunduğundan, davayı reddeden idare mahkemesi kararında hukuka uyarlık görülmemiştir" şeklinde hüküm tesis etmiştir²⁸⁶. Danıştay idari uyuşmazlıktan kaynaklanan başka bir kararında ise iyiniyetli olmayan kamu görevlisine yapılan ödemenin geri alınmasına ilişkin işlemin hukuka uygunluğuna karar vermiştir. Kamu görevlilerinin kendilerine yapılan haksız ödemeyi iktisap edebilmeleri iyiniyetli olmalarına bağlıdır²⁸⁷. Danıştay başka bir kararında dava açma süresinin başlangıç tarihi olarak davacının bildirdiği tarihin iyiniyet gereğince kabulüne yönelik şu şekilde hüküm kurmuştur²⁸⁸:

²⁸⁶ Danıştay 8. Dairesi, T. 03.03.1999, E. 1996/3197, K. 1999/907, www.sinerjimevzuat.com.tr, e.t. 11.11.2015.

²⁸⁷ Danıştay 2. Dairesi, T. 27.12.2012, E. 2012/4255, K. 2012/10794, www.kazanci.com, e.t. 11.11.2015; Danıştay 11. Dairesi, T. 10.04.2003, E. 2000/9798, K. 2003/1654: "Mal müdürlüğünde muhasebe şefi olarak görev yapan davacının, tedviren görevlendirmelerde zam ve tazminat farkı alınmayacağını bilebilecek durumda olduğu halde anılan farkları alması ve açık hata niteliğindeki bu ödeme işlemine karşı idareyi haberdar etmemesi, yersiz ve hatalı olduğu konusunda idareyi uyarmaması nedeniyle iyiniyetinden söz edilmesi de olanaksızdır", www.kazanci.com, e.t. 11.11.2015; Aynı yönde kararlar için bkz. Danıştay İdari Dava Daireleri Genel Kurulu, T. 19.02.1993, E. 1992/14, K. 1993/38; Danıştay İçtihatları Birleştirme Kurulu, T. 22.12.1973, E. 1968/6, K. 1973/14, www.kazanci.com, e.t. 11.11.2015; İyiniyet kavramının destek ölçü norm olarak kullanıldığı diğer idari uyuşmazlıklar için bkz. Danıştay 7. Dairesi, T. 03.10.2002, E. 2001/337, K. 2002/3092, www.kazanci.com, e.t. 11.11.2015; Avrupa Birliğinde, hukuka aykırı olarak yapılan ödemelerin iadesinin talep edilememesinde, haklı beklenti sahibinin iyiniyetli olması gerekliliğinin ön koşul olduğu vurgulanmaktadır, **WEISBROT**, p. 351.

²⁸⁸ Danıştay 14. Dairesi, T. 03.06.2014, E. 2014/2688, K. 2014/6362, www.kazanci.com, e.t. 11.11.2015; Aynı yönde diğer bir karar için bkz. Danıştay 10. Dairesi, T. 31.01.2006, E. 2005/9189, K. 2006/664, www.kazanci.com, e.t. 11.11.2015; Danıştay başka bir kararında inşaatın durdurulması kararının mülkiyet sahiplerinden birine yapılması durumunda kendisine tebligat yapılmayan diğer mülkiyet sahiplerinin iyiniyet iddiası kabul etmemiştir, Danıştay İçtihatları Birleştirme Kurulu, T. 16.06.1973, E. 1973/3, K. 1973/12, www.kazanci.com, e.t. 11.11.2015; Dava açma süresi ile haklı beklenti ilkesinin birlikte incelendiği Anayasa Mahkemesi karar tahlili için bkz. **GÖK, Özgecan**, "Kamu İcra Hukuku'nda Ödeme Emrine Karşı Dava Açma Süresi ve Anayasaya Uygunluğu: Bir Anayasa Mahkemesi Kararının Düşündürdükleri", Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C. 12, Özel Sayı, 2010, ss. 381-433.

"İdari davalarda dava açma süresinin başlangıç tarihi; idari işlemin tebliğ, yayın veya ilân tarihidir. Ancak yasada öngörülen bu durumların sözü konusu olmadığı hallerde, davacının dava konusu işlemi öğrenme tarihinin iyiniyet kuralları çerçevesinde, olayın özelliği ve niteliği göz önünde tutulmak suretiyle yargı organınca belirleneceği kuşkusuzdur".

Danıştay, idarenin yeterli bir inceleme yapması halinde kayıt sırasında ortaya çıkması mümkün bulunan bir hatayı; makul bir sürede ortaya çıkarılmadığı, aradan 6 yıla yakın bir süre geçtikten sonra fakülteden mezun olmasına çok az bir süre kaldığı ve davacının staj döneminde bulunduğu bir tarihte ortaya çıkarılarak kaydının silinmesine ilişkin işleme karşı açılan davada, idare hukuku ilkeleri, istikrar ve hakkaniyete aykırı olan tasarrufla, iyiniyet kıstasını şu şekilde kullanmıştır²⁸⁹:

"1972 yılında Bulgaristan'dan Türkiye'ye göçmen olarak gelen ve 12.7.1973 günlü ve 7/6756 sayılı Bakanlar Kurulu Kararıyla Türkiye Cumhuriyeti Vatandaşlığına kabul edilen davacının 5.11.1975 tarihli kayıt dilekçesinde uyruğunu hatalı gösterdiği, ancak bu dilekçeye T.C. uyruğunda bulunduğunu açıkça gösteren belgeleri eklediği görülmektedir. Söz konusu tarihteki yaşı ve Türkiye'de bulunduğu süre dikkate alındığında uyruğu hakkında yaptığı hatanın davacının kötü niyetinden doğmadığı, aksine bu dilekçeye gerçek uyruğunu gösteren resmi belgeleri eklenmesinin iyi niyetini açıkça gösterdiği sonucuna varılmıştır".

Danıştay İdari Dairesi bir kararında; "Anayasanın 36 ncı maddesinde, herkesin, meşru vasıta veya yollardan faydalanmak suretiyle yargı mercileri önünde davacı ve davalı olarak iddia ve savunma ile adil yargılanma hakkına sahip olduğu belirtilmiştir. Savunma hakkı sınırsız bir hak değildir. Bu hakkın sınırı, suç, yargı mercileri ve dava kavramlarıyla da yakından ilişkilidir. Bu arada, Türk Medeni Kanununun hukuki ilişkilerin kapsamı başlığı altında dürüst davranma ve iyiniyet kurallarını düzenleyen 2 nci ve 3 üncü maddelerinin hükümlerini de göz önünde bulundurmamak zorunludur. Bu hükümlerde, herkesin haklarını kullanırken ve borçlarını yerine getirirken dürüstlük

²⁸⁹ Danıştay 8. Dairesi, T. 01.11.1982, E. 1981/1955, K. 1982/1293, www.sinerjimevzuat.com.tr, e.t. 11.11.2015.

kurallarına uymak zorunda olduğu, bir hakkın açıkça kötüye kullanılmasının hukuk düzeninde korunmadığı, Kanunun iyiniyete hukuki bir sonuç bağladığı durumlarda, asıl olanın iyiniyetin varlığı olduğu, ancak durumun gereklerine göre kendisinden beklenen özeni göstermeyen kimsenin iyiniyet iddiasında bulunamayacağı açık bir biçimde belirtilmektedir" şeklinde hüküm tesis etmiştir²⁹⁰. Danıştay, sendika şube yöneticisinin yasal izin hakkının kullanılmasına ilişkin iyiniyetinin korunması gerektiğine hükmetmiştir²⁹¹.

Haklı beklentinin korunması gerekliliğinin en temel dayanaklarından biri bireyin devlete olan güvenini zedelememektir. Bu sebeple iyiniyetli olarak devlete güvenen kişinin güveninin boşa çıkarılmaması hukuk devleti olmanın da bir sorumluluğudur²⁹².

²⁹⁰ Danıştay 1. Dairesi, T. 10.04.2002, E. 2002/26, K. 2002/52, www.kazanci.com, e.t. 11.11.2015.

²⁹¹ Danıştay 11. Dairesi, T. 07.02.2005, E. 2002/2860, K. 2005/415, www.kazanci.com, e.t. 11.11.2015; Danıştay 5. Dairesi, T. 24.10.2014, E. 2014/3562, K. 2014/7160: "Sendika şube yöneticisi olan davacının her ne kadar haftada bir gün yasal sendikal izin hakkı bulursa bile bu izni çalışma ortamını ve ahengini bozacak ve diğer çalışanlar arasında farklı anlamlar yüklenecek şekilde haftanın ilk veya son mesai gününe gelecek şekilde kullanıp öncesi veya sonrası hafta sonu tatili ile birleştirerek kullanması iyiniyet kurallarıyla bağdaşmadığı gibi hakkın kötüye kullanılması anlamına geleceği değerlendirilmekle görev yerinde yıprandığı ve sağlıklı görev yapamayacağı anlaşılan davacının aynı il sınırları içerisinde bir başka ilçeye aynı unvanla atanmasına dair davaya konu işlemde hakkaniyete aykırılık bulunmadığı gerekçesiyle dava reddedilmiştir", www.kazanci.com, e.t. 11.11.2015

²⁹² "Yasal yükümlülüklerin oluşmasına ve uygulanmasına ilişkin temel ilkelerden biri, nereden kaynaklarsa kaynaklansın, iyi niyet ilkesidir", **POTESTÀ**, p. 109, fn. 131; Devlete güven ilkesi hukuk devletinin vazgeçilemez temel ögesidir, **ÖZBUDUN, Ergun**, Türk Anayasa Hukuku, Gözden Geçirilmiş 15. Baskı, Ankara, 2014, s. 139; Kazanılmış hakkın bir unsur olmamakla birlikte iyiniyetin destekleyici unsur olarak kullanıldığı ifade edilmektedir, **GÖKYURT, Fatih**, İdare Hukukunda Kazanılmış Hak ve Müesses Durum, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 2007, s. 10; **ÇOBAN ATİK, Ayşegül**, "İdare Hukukunda Kazanılmış Hak İlkesi", SÜHFD., C. 21, S. 1, 2013, s. 15; **ALPAR, Erol**, "İdare Hukukunda Kazanılmış Hak Kavramı ve Uygulaması", AYİMD., S. 15, 2001, s. 9; Anayasa Mahkemesi, T. 17.12.2015, Başvuru No: 2013/3044: "Devlet kayıtlarına güvenerek hayatını yönlendiren, hukuki iş ve işlemlere kalkışan iyi niyetli bireyin hukuka ve devlete olan güvenini sürdürmesi yanında devletinde bu güveni zedeleyici işlemlerden kaçınmak, mevzuata ve kayda olan inancının devamını sağlamak zorunluluğu, hukuk devleti olmanın gereklerindedir", www.sinerjimevzuat.com.tr, e.t. 12.12.2015; "Haklı beklenti, iyiniyet fikrinin anlamına yerleşmiştir", **AHMETAJ, Hysni**, "Legal Certainty and Legitimate Expectation in the EU Law", Interdisciplinary Journal of Research and Development, Alexander Moisiu University, Durrës, Albania, Vol. 1, No. 2, 2014, p. 21; Haklı beklentinin korunabilmesi için bireylerin, bir insandan normal olarak beklenebilecek tüm özeni göstermiş ve iyi niyetli olmaları gerekir, **ŞİMŞEK**, "Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi Kapsamında Mülkiyet Hakkının Kapsamı Açısından Mevcut Mülk ve Meşru Beklenti Kavramları", s. 107.

Haklı beklentinin korunabilmesi için iyiniyetin önemi, idari makamlarca tesis edilen işlemdeki hukuka aykırılığın bilinmemesi, bilenebilecek konumda olmaması ile ilgilidir. Haklı beklenti iddiasının temeli bir hakka dayanmamaktadır. Bu sebeple özel hukukta genellikle hakkın kazanımında rol oynayan iyiniyet, haklı beklentide aynı rolü üstlenmez. Haklı beklentide iyiniyet her zaman aranmaz. Hukuka aykırılığın bilinmemesi durumunda iyiniyetli olup olunmadığına bakılır. Ayrıca hukuka aykırı işlemlerde haklı beklentinin korunup korunmaması gerekliliğine yönelik görüş ayrılıklarının çözüme kavuşturulması iyiniyet ilkesi ile mümkündür.

Haklı beklentinin korunması iddia sahibinin iyiniyetli bulunmasına bağlı değildir. Beklenti sahibinin kötünietli olmaması yeterlidir²⁹³. İyiniyet öyle bir ilkedir ki sadece hak kazanacak bireyde aranan bir unsur değildir. İdari makamların da tasarruflarında iyiniyet ilkesi çerçevesinde hareket etmesi gerekir²⁹⁴.

²⁹³ Kötünietin ilgilinin durumunu ağırlaştırmakla birlikte, standardın temel unsuru olmadığı ifade edilmektedir, **MARSHALL, Fiona**, "Fair and Equitable Treatment in International Investment Agreements", Issues in International Investment Law Background Papers for the Developing Country Investment Negotiators' Forum Singapore, October 1-2, 2007, p. 13; "İstisnai durumlarda "kötünietli" bireyin idari hatadaki sorumluluğa ortaklığı genel kurallara göre devletin sorumluluğunu azaltır ancak (VwVfG madde 48 II) tamamen ortadan kaldırmaz. Ayrıca idari makamın verilen bilgilerin doğruluğu hakkındaki sorumluluğu yurttışa yükleyerek bütün risk ve mali sorumluluğu da ona yükleyip yüklediği incelenmelidir", **BULLINGER**, p. 913; Kamuya açık uluslararası bir teamül kuralına dayanarak haklı beklentileri koruma, uluslararası enstrümanların "iyi niyetle yorumlanması"na bağlıdır, **RUESSMANN, Laurent**, "The Place of Legitimate Expectations in the General Interpretation of the WTO Agreements", Institute for International Law Working Paper, No. 36, December 2002, p. 4; "Matter of the Y. Trust", D. 2011, JRC. 135 kararında iyiniyet haklı beklentinin bir unsuru olarak kabul edilmiştir, **LINCOLN, Bruce - CROOK, Tim - EGERTON/VERNON, Oliver**, "The Role of Natural Justice and Legitimate Expectations in Trustees' Decisions", Briefing, October 2011, www.mourantozannes.com, e.t. 25.02.2016.

²⁹⁴ Danıştay 8. Dairesi, T. 03.03.1999, E. 1996/3197, K. 1999/907: "Ruhsatın alınması için belli bir süre verilmeden, işyerinin doğrudan çalışmaktan alkonulması, idarelerde olması gereken güven ve tutarlılık ilkelerinin yanı sıra, iyiniyet ilkesine de aykırı bulunduğundan, davayı reddeden idare mahkemesi kararında hukuka uyarlık görülmemiştir", www.kazanci.com, e.t. 11.11.2015; Ayrıca idari tasarrufların dürüstlük ilkesine de uygun olması hukuk devletinin bir gereğidir, Danıştay 1. Dairesi, T. 30.05.2003, E. 2003/71, K. 2003/69: "Geri alma işlemleri ile iptal kararları aynı hukuki sonucu doğurduğundan, yaş haddinden emekliye sevk işlemlerinin idarece geri alınması üzerine, görevine iade edilen kamu görevlilerinden daha önce ödenen emekli ikramiyesinin geri istenilmesi, objektif iyiniyet kuralları, hakkaniyet ve hukuk devleti ilkeleriyle bağdaşmayacaktır", www.kazanci.com, e.t. 11.11.2015; Kötünietli bulunan davacının haklı beklentisinin bulunmadığına ilişkin ABAD kararları için bkz. CJEU., [12.12.1985], Cs. 67/84, REC. 3983; CJEU., [16.05.1991], Cs. 96/89, REC. 1761'den akt. **ÖZCAN**, s. 128.

İdarenin esasından hukuka aykırı olmakla birlikte görünürde hukuka uygun kabul edilen bir işleme güvenerek kendi lehinde işlem tesis edilmesini sağlayan bireyin iyiniyeti, hakkın kazanılması için yeterli görülmüştür²⁹⁵.

Haklı beklenti sahibinin iyiniyetinin²⁹⁶ bir çıkar elde edebilmesi için ne kadar önemli olduğunun tahlili gerekir. Hukuka aykırılığı olan bir işleme dayanarak hak iddiasında bulunan kişinin kötüniyetli olduğu, hukuka uygun işlemde kaynaklı iddia sahibinin iyiniyetli olduğu ifade edilmiştir²⁹⁷.

Başlangıçta hukuka uygun bir idari işleme dayanılarak yapılan bir faaliyetin sonradan hukuka aykırı hale gelmesi durumunda, haklı beklenti sahibinin iradesinin nasıl değerlendirilmesi gerekir? İyiniyetin sonradan kötüniyete dönüşmesi durumunda, haklı beklenti talebinin yapıldığı andaki iyiniyet mi yoksa haklı beklentinin ihlal edildiği andaki iyiniyet mi dikkate alınacaktır?

²⁹⁵ Danıştay 8. Dairesi, T. 17.02.1998, E. 1996/3855, K. 1998/460: "Düzenleyici işlemin iptali durumunda bu işleme dayanılarak yapılan işlemlerin de iptali, bazen telafisi imkansız zararlara yol açacağından ve idarenin işlemlerinde kararlılık ilkesine aykırılık oluşturacağından iptali hukuka uygun değildir. Dava konusu olayda, yönetmeliğin değişik hükümlerine göre tesis edilen dava konusu il trafik komisyonu kararından hemen sonra 20.6.1995 tarihinde sonuçlanan ihale ile 190 adet ticari minibüsün ihaleye katılan kişilere satışının yapıldığı görülmektedir. Dairemizin 26.6.1995 gün ve 1316 esas sayılı kararı ile yönetmelik değişikliğine ilişkin işlemin yürütmesinin durdurulmasına karar verilmesi ile bu işlemin tesis edildiği tarihten itibaren ortadan kalktığı açık ise de, bu yönetmelik değişikliği uyarınca davalı idarece belediyeden teklif alınmaksızın yapılan ihaleye katılarak, iyiniyetle hak sahibi olan üçüncü kişilere verilen ticari plakaların geri alınması, idari işlemlerdeki kararlılık ilkesine uygun olmadığından, dava konusu ihalenin iptaline ilişkin mahkeme kararı bu gerekçe ile hukuka uygun bulunmamıştır", www.kazanci.com, e.t. 11.11.2015.

²⁹⁶ SNODGRASS, p. 53; Kazanılmış haklarda iyiniyetin asli unsur olmadığı ancak müesses durumlarda aranması gerektiği belirtilmiştir, OĞURLU, s. 106; Bireylerin iyiniyetlerinin haklı beklentinin subjektif niteliğinden dolayı göz önünde bulundurulması gerektiği ifade edilmiştir, ÖZCAN, s. 58; "Haklı beklentilerin korunması ilkesi hukuk devleti kapsamındaki hukuk güvenliği ilkesinin bir uzantısı olup, mevcut düzenlemelere ya da idarenin tutum ve davranışlarına iyiniyetle güvenerek bir takım faaliyetlerde bulunan, işlemler yapan bireylerin bu güvenlerinin korunmasını gerektirmektedir", AKBULUT, Emre, Türk İdare Hukukunda Kanunî İdare İlkesi, İstanbul, 2013, s. 352.

²⁹⁷ OĞURLU, s. 106; Bir kimseden iyiniyetli olduğunu kanıtlamasını beklemek iyiniyetin koruyucu etkisini kaldırır. Bu sebeple hak kazanacak kişinin iyiniyetli olduğunu ispatı istenemez, GÖZÜBÜYÜK, Hukuka Giriş, s. 153; "Peugeot" davasında ("Peugeot v. Commission", [1991], Cs. T-23/90, ECR II-653), başvuru sahibi şirketten Komisyon'a gönderilen mektuptan, Komisyon yetkililerinin görüşlerinin zaten bilindiği anlaşılmış ve aksi davranışın bireyi kötüniyetli hale getirdiği gerekçesiyle haklı beklenti iddiasının yersiz olduğuna karar verilmiştir, SCHÖNBERG, p. 125, fn. 136; SNODGRASS, p. 41, fn. 196.

Kural olarak iyiniyet hukuki sonucun doğduğu anda aranır²⁹⁸. Kamu idaresi tarafından haklı beklentiye sebebiyet verilip verilmediği beklentinin doğduğu andaki koşullara göre belirlenecektir²⁹⁹. Ayrıca idare yalnızca, kendinden sadır olan irade açıklaması ile belirli sonuçlar doğuracak makul bir beklenti oluşturması halinde bağlıdır. Bu tarafsız bir değerlendirmedir. İngiliz hukukunda, sıradan veya makul bir kişinin bütün durumlarda nasıl bir beklentisi olduğu dikkate alınır. Topluluk mahkemeleri, "ihtiyatlı [*prudent*]", "gayretli [*diligent*]" ve "ev bark sahibi [*bonus pater familias*]" bir bireyin nasıl bir beklentisi olduğuna atıfta bulunmuştur³⁰⁰.

H. HAKLI BEKLENTİ DOĞURAN DURUMLARIN VARLIĞI GEREKİR.

Haklı beklentiye doğuran olayın idarenin bir tasarruf (işlem, eylem, sözleşme) ya da tutum ve davranışından kaynaklanması gerekir. Başka bir ifadeyle, ilgililer tarafından haklı beklenti içine girilmesine sebep olan duruma idarenin kendisinin sebep olması gerekir³⁰¹. Nitekim haklı beklenti doğuran olayla idare arasında bir illiyet bağının kurulmadığı durumlarda, idarenin sorumluluğuna da kusursuz sorumluluk hariç kural olarak gidilemez.

²⁹⁸ ZEVKLİLER - HAVUTÇU - ERTAŞ - GÜRPINAR, s. 50; AYAN - AYAN, s. 182; İyiniyetin hukuki sonuç doğurduğu anda aranacağı hususu, Roma hukukuna ait olan "sonradan gelen kötüniet zarar vermez [*mala fides superveniens non nocet*]" deyimini ile anlatılır, OĞUZMAN - BARLAS, s. 185; SEROZAN, s. 254; Anayasa Mahkemesi, T. 20.01.2011, E. 2009/53, K. 2011/19: "Burada üzerinde durulması gereken diğer bir husus ise iyiniyetin hangi anda aranacağı sorunudur. Medeni Kanun'daki düzenlemeden de anlaşıldığı üzere kural olarak iyiniyetin hukuki sonucun doğduğu anda aranması gerekmektedir", www.kazanci.com, e.t. 11.11.2015.

²⁹⁹ ALTINDAĞ, s. 77; Yatırım anlaşmalarında beklentinin oluştuğu zaman, yatırımın yapıldığı andır, BLANCHARD, Sadie, "What Can a Foreign Investor in a Future EU Member State Legitimately Expect?: Negotiating Legal Certainty and Regulatory Flexibility During EU Accession", Max Planck Institute Luxembourg for International, European and Regulatory Procedural Law Working Paper Series, Luxembourg, 2014, p. 12.

³⁰⁰ SCHÖNBERG, p. 119; "Analizdeki ilk adımın hem nesnel hem de öznel bir boyutu vardır. İlk olarak net bir sonucun, mantıklı bir beklenti oluşturulup oluşturulmadığı sorulur. Bu mantıklılığı belirlemek için olan test *bonus pater familias*'in bekleyeceği şeydir", "Chomel v. Commission", [1990], Cs. T-123/89, ECR. II-131, akt. QUINOT, p. 69, fn. 29; "Yatırımcıların haklı beklentilerinin hayal kırıklığına uğramasına karşı yasak, çoğunlukla iyi niyet ilkesinin bir ifadesi olarak karşımıza çıkmaktadır", YOST, p. 32.

³⁰¹ TEN BERGE - WIDDERSHOVEN, p. 423; FORSYTH - WILLIAMS, p. 39.

Yasa değişiklikleri ile durumları beklenmedik şekilde kötüleşen kişilerin de haklı beklentisi bulunmaktadır. Ancak bu beklentiyi doğuran durumun idareden sadır olmamasından dolayı beklentinin karşılanması idareden beklenemez. Bu suretle idari yargıda dava açılması da söz konusu olamaz. Benzer şekilde iki özel kişi arasındaki bir hukuki ilişkiden kaynaklanan haklı beklentiler de bu çalışmanın konusu değildir.

Haklı beklenti; kanun, hükümet işlemleri, tüzük, yönetmelik, adsız düzenleyici işlemler gibi genel işlemlerden kaynaklanabileceği gibi eylem, taahhüt, bilgi, sözleşme gibi idare ile bireyler arasında güven oluşturabilecek her türlü davranıştan da doğabilir. Haklı beklentiye sebep olan durumların çeşitliliği ve çok hızlı bir şekilde artarak değişmesi bir liste yapılmasını zorlaştırmaktadır³⁰². Haklı beklenti sebeplerinin yeknesak olmayışı çözümlerin de farklılaşmasına sebep olacaktır³⁰³.

Kanuni veyahut idari düzenlemelerden kaynaklanan haklı beklentiler ile subjektif işlemlerden, yerleşik uygulamalardan, güvence, temsil, politika temelli taahhütlerden kaynaklanan haklı beklentilerin birbirinden farklı şekilde ele alınması gerektiği savunulmuştur. Bu düşünceye göre, yasalardan veya idarenin düzenleyici işlemlerinden kaynaklanan haklı beklentinin idari istikrar ilkesi çerçevesinde koruma görmesi bu sebeple haklı beklentinin sınırlarının daha dar kapsamlı ele alınması gerektiği savunulmuştur³⁰⁴. Ancak bir bireysel işlem veya taahhüde dayanılarak

³⁰² **ISLAM**, p. 84; **JONES**, p. 513; **OĞURLU**, s. 291; "Kioa v. West", [1985], HCA. 81: "Beklenti, ilgili kararını veren idarenin bazı beyan veya taahhüdüne dayanabilir...beklenti, bir lisansın yenilenmesi başvurusunda olduğu gibi, başvurunun doğasından da kaynaklanıyor olabilir...veya etkilenen kişinin makul bir şekilde devam etmesini beklediği düzenli bir uygulamanın varlığından...beklenti, hak, menfaat veya imtiyazın verileceği veya yenilenebileceği veya etkilenen kişiye bir fırsat verilmeksizin reddedilmeyeceği şeklinde bir durumu korumadan da kaynaklanabilir", akt. **BEAZLEY, Margaret Joan**, "Natural Justice: New South Wales Cases in a Commonwealth Context", AGS Administrative Law Symposium Commonwealth and New South Wales Sydney, 26.03.2010, p. 1, fn. 5, nswca.jc.nsw.gov.au, e.t. 20.09.2015; **MONIKA**, p. 113-114.

³⁰³ **MOFFETT**, p. 222-223; "Doktrin henüz gelişmekte olup, onun hakkında pek çok soru henüz yanıtlanmamıştır. Bunların en önemlilerinden biri, haklı beklentileri neyin doğurduğu sorusudur. Bu soruya verilen standart cevap, haklı beklentinin, takdir yetkisini belli bir şekilde kullanmayı vaat eden, takdirini bu şekilde kullanacağını düşündüren bir politikaya sahip olan veya bu yönde bir teamülü devreye sokan kamu kurumunun doğurduğu şeklindedir. Bu cevap yetersizdir. Nitekim bizatihi kendisi haklı beklentileri doğuran vaatler, teamüller ve politikaların yeri hakkında açıklık getirmemektedir", **AHMED - PERRY**, p. 61.

³⁰⁴ **CLAYTON, Richard**, "Legitimate Expectations, Policy, and The Principle of Consistency", The Cambridge Law Journal, Vol. 62, Iss. 01, March 2003, p. 95.

koruma talep edilen haklı beklenti ile genel düzenleyici işlemden kaynaklanan haklı beklentinin birbirinden ayrılmasının sağlayacağı hukuki faydalara katılmakla birlikte bu ayırmadan birinin haklı beklenti dışına çıkarılması görüşü eleştirilebilir³⁰⁵. Nitekim haklı beklentinin hukuk devletinin mütemmim cüzü olması hasebiyle korumanın daha cılız bir ilkeyle sağlanmasını beklemek sağlıklı bir yaklaşım değildir.

Avrupa Birliği Adalet Divanı, "idarenin inandırıcı bir tutumundan kaynaklanan ve düzenlemelerin istikrarına ilişkin subjektif güven duygusunun/beklentinin söz konusu olduğu her durum(un)" haklı beklenti oluşturabileceğine karar vermiştir³⁰⁶. LORD FRASER haklı beklentinin "kamu yetkilileri adına verilen kesin bir sözden veya davacının devam etmesini makul bir şekilde beklediği düzenli bir uygulamanın varlığından kaynaklanabil(eceğini)" ifade etmiştir³⁰⁷.

Haklı beklentiye sebep olan durumlar çok çeşitlidir³⁰⁸. Haklı beklentinin ortaya çıkma nedenleri SCHÖNBERG tarafından şu dört kategori içinde toplanmıştır³⁰⁹.

³⁰⁵ Katıldığımız bu eleştiri çerçevesinde, doktrinde böyle bir ayırımın yapılması önce idareye daha sonra yargı mercilerine haklı beklentiye tespit noktasında kolaylık sağlar. Yazar ayrıca idari istikrar ilkesinin haklı beklenti ilkesinin temelini kuvvetlendiren bir ilke olarak değerlendirilmesi gerektiğini ifade etmiştir, **ALTINDAĞ**, s. 11.

³⁰⁶ **ÖZCAN**, s. 122; **MONIKA**, p. 4-5; İngiltere'de bu koşullar genelde "kesin bir söz", "düzenli uygulama", "önceden kazanılmış bir fayda" olarak üç kategoriye ayrılmıştır, **KLAAREN**, p. 165; Bir başka yazar "kesin bir söz", "düzenli uygulama", "çıkarların doğası"nın haklı beklentiye sebep olabileceğini ifade etmiştir, **FAZAL**, p. 469. İngiliz Halsbury Yasaları, haklı beklentiler doktrinini şu sözlerle açıklar: "Haklı beklentiler: Bir birey, özel hukukta buna dair bir hakkı olmasa da, idari makamca kendisine belli bir şekilde muamele edilmesi beklentisine sahip olabilir. Beklenti, zımni beyanlar ve geçmiş uygulamalar da dahil olmak üzere, idari makamın bir beyanı ya da taahhüdünden husule gelebilir. Haklı bir beklentinin varlığı bir dizi sonuca neden olabilir. Adli inceleme başvurusu yapmaya gerekçe teşkil edebilir. Diğer bir ifadeyle idare makamı, baskın bir kamu yararı olmaksızın, bu beklentiye boşa çıkaracak şekilde hareket edemez. Ya da idari makam bireyin haklı beklentilerini boşa çıkarmayı düşünüyorsa, ilgili bireye konu hakkında beyanda bulunma şansı tanımalıdır", akt. **ABBAS**, p. 3.

³⁰⁷ "Council of Civil Service Unions v. Minister for the Civil Service", [1985], 1 AC. 374, akt. **THOMAS**, p. 54, fn. 78; **PATERSON**, p. 75, fn. 27; **PANDYA - MOODY**, p. 97, fn. 20; **WATSON**, p. 636; **ROBERTSON**, p. 159, fn. 14; **TAY KUAN SENG**, p. 613; **CARTIER**, p. 83; **MACPHERSON**, p. 36; **ERHÜRMAN**, Tufan, "Birleşik Krallık İdare Hukukunda Ultra Vires", AÜHFD., C. 61, S. 2, 2012, s. 618, dn. 42; **PANDYA**, **Abhijit P. G.**, "Interpretations and Coherence of the Fair and Equitable Treatment Standard in Investment Treaty Arbitration", PhD Law, The London School of Economics and Political Science, 2011, p. 77, fn. 96; **THOMAS**, "The Relationship Between English and European Community Administrative Law", p. 234.

³⁰⁸ "Haklı beklenti, ilgilinin lehine bir idari işlemin bulunması yanında kendisine uygulanacağını beklediği bir düzenleme ya da bir kamu yönetimi politikasının uygulanması, benzer durumdaki

- i. Bir kişi ya da belirli bir gruba yönelik subjektif bir kararın kaldırılması³¹⁰,
- ii. İdari makam tarafından verilen bir taahhütten vazgeçilmesi,
- iii. İdari makam tarafından belirli usul ve politikanın takip edileceğine dair genel bir beyanda bulunulmasına rağmen bunun terk edilmesi³¹¹,
- iv. Yeni düzenleyici işlemde önceki düzenleyici işleme göre hareket eden kişilerin durumlarının dikkate alınmaması olarak sıralanabilir.

Haklı beklentinin ortaya çıkma nedenleri ikinci bir tür olarak "işlem tutarlılığı [*consistency of treatment*]" isimlendirmesiyle CRAIG tarafından şu dört kategori içinde toplanmıştır³¹²:

- i. Bir bireyin dayandığı genel bir norm ya da politika tercihi farklı bir politika seçimi ile değiştirilmiştir.
- ii. Bir genel norm veya politika tercihi belirli bir olayın şartlarından dolayı uygulanmamıştır.

---

diğer olaylardan sapılması, bir kamu görevlisinin resmi açıklamasının bulunması, rapor, yönerge gibi irade açıklamalarına ters uygulamalara girişilmesi ya da yerleşik bir uygulamanın aksine karar verilmesi gibi durumlarda doğar", **OĞURLU**, s. 291; "Karar alan bir şahıs, bu karardan etkilenmiş olabilecek bir diğer şahısta, kararın ona fayda sağlayacağı, onu faydadan alıkoyacağı veya karar alınmadan önce duruşma talebinde bulunabileceğine dair makul bir beklentiye sebebiyet vermişse, burada haklı beklentinin ortaya çıktığı söylenebilir", **TALAGALA**, p. 3.

³⁰⁹ **SCHÖNBERG**, p. 8; Başka bir ifadeyle haklı beklenti ilkesinin ihlali sebebiyle açılan davalar şu şekilde dört kategoride toplanmıştır: 1. Birey dayandığı genel politika veya norm yerine başka bir politika veya norma bağlı olmuştur. 2. Var olan politika veya norm var olmaya devam etmiştir ancak dava konusu edilen uyumsuzlukta uygulanmamıştır. 3. Bireye verilen söz veya beyan politika veya normdaki bir değişim sebebiyle yerine getirilmemiştir. 4. Bireye verilmiş olan söz veya beyanlar politika veya normdaki bir değişim sebebiyle değil, karar merciinin konuyla alakalı fikrinin değişmiş olmasından dolayı yerine getirilmemiştir, **JAYASINGHE**, p. 8-9.

³¹⁰ İngiliz idare hukuku açısından haklı beklentinin kaynağını gösteren bu dört durumun tamamının, Türk idare hukuku açısından her zaman geçerli olmadığı nitekim Schönberg'in haklı beklentinin ortaya çıkacağı ilk durum olarak ifade ettiği (bir kamu idaresinin bir kişi ya da belli bir grup hakkında karar alması ve ardından bu kararı iptal etmesi) halinin Türk idare hukuku açısından haklı beklenti değil kazanılmış hak olduğu ifade edilmiştir, **SAYGIN**, s. 218.

³¹¹ Haklı beklentinin meydana gelme sebepleri arasında gösterilen bu durum, eşitlik ilkesi çerçevesinde karşılanabilir olması sebebiyle eleştirilmektedir, **ALTINDAĞ**, s. 13; Eşitliğin yanı sıra Türk idare hukukunun statüsel nitelikte olması karşısında bu kıstasın tartışmaya açık olduğu da belirtilmektedir, **SAYGIN**, s. 218-219.

³¹² **CRAIG**, *Administrative Law*, p. 613; Söz konusu betimleme Craig'e ait olmakla birlikte başka yazarlar da aynı tasnifte bulunmuştur, **MUZAFAR**, p. 122-123; **GROVES**, "Substantive Legitimate Expectations in Australian Administrative Law", p. 473; **DALY**, p. 2-3; **SALES - STEYN**, p. 567.

- iii. Genel politika değişikliği ışığında bir kişiye dayanan bireysel görüšten idare vazgeçmek istemektedir.
- iv. Bireyselleştirilmiş bir temsile güven vardır. İdare fikrini değiştirir ve idarenin bireyselleştirilmiş yeni kararı ilk kararı ile uyum sağlamamaktadır.

FLANAGAN tarafından da haklı beklenti ortaya çıkararak durumlar benzer ancak farklı bir bakış açısıyla dört kilit noktada şu şekilde belirlenmiştir³¹³:

- i. Karar merciinin gerek ima yoluyla, gerek açıkça bir teminat veya vaatte bulunması,
- ii. Karar merciinin, siyasi manifestolar gibi niyet beyanlarında bulunması,
- iii. Yerleşik bir teamülün, bu teamülün devam edeceğine dair makul bir çıkarım husule getirmesi,
- iv. Bir mülakat süreci için bir işleyiş biçiminin oluşması.

BÜLBÜL haklı beklentinin korunması ilkesinin uygulanabilmesi için şu iki koşulun gerçekleşmesi gerektiğini ifade etmiştir³¹⁴:

- i. Temellendirilmiş bir beklentinin, başka bir deyişle, bir düzenlemenin sürekli olacağına veya değişmeyeceğine inanmak için yeterli nedenlerin bulunması,
- ii. İlgililerin beklentisinin hukuki durumda önemli ve öngörülmeleyen bir değişiklik nedeniyle etkilenmiş olması.

MUZAFAR'a göre; bir beklentinin haklı olabilmesi için şu şartlar gerekir³¹⁵:

- i. Karar veren idari makam tarafından geçmişte izin verilen bir yararlanmadan vazgeçilmesi durumunda bunun sebeplerinin nereden kaynaklandığının açıklanabilmesi için etkilenen tarafa bir "duruşma [*hearing*]" fırsatı verilene kadar haklı olarak kararın devam etmesi gerekirken devam etmemesi,
- ii. Etkilenen kişinin ilgili idari makamdan, öncelikle neden devam edilmesi gerektiğine dair görüşlerini almadan vazgeçilemeyeceği garantisini aldığı haklarından bırakılması.

---

³¹³ FLANAGAN, p. 285.

³¹⁴ BÜLBÜL, s. 42-43.

³¹⁵ MUZAFAR, p. 116-117.

MACPHERSON'a göre haklı beklentinin dört ana kaynağı vardır³¹⁶:

- i. Doğası gereğince bir müzakere yapılmaksızın müdahale edilemeyecek veya reddedilemeyecek bir beklentiye neden olan bir çıkar-menfaat,
- ii. Kamu idaresi tarafından verilen açık bir beyan veya taahhütten kaynaklanan bir beklenti, bir takım usulü koruma sağlanacaktır,
- iii. Geçmişteki davranış ve uygulamalara dayanılarak belirli prosedürler izleneceği beklentisi,
- iv. İdari politikaya uyulması beklentisi.

Yukarıda belirtildiği üzere hukuk sistemlerine göre haklı beklenti sebeplerinin genel çerçevesi değişmemekle birlikte bazı unsurlar açısından farklılaşmaktadır. Hukuk sistemlerinden bazıları haklı beklentinin şekli korumasına göre sebep unsurlarını belirlerken, bazıları maddi açıdan da farklı haklı beklenti doğuran sebepler öngörebilmektedir. Ayrıca hukuk sistemleri arasındaki farklılık herkes tarafından kabul edilen ortak şartlar belirlemeyi zorlaştırmaktadır.

Yukarıdaki açıklamalar ışığında, haklı beklenti doğuran nedenler kategorik ve haklı beklentinin tüm çeşitlerinde ortaya çıkabilecek biçimde şu şekilde sıralanabilir:

1. İdarenin Uzun Süreden Beri İzlediği Bir Davranışı Ansızın Değiştirmesi-(İdari Teamül-Uygulama-Tatbikat Kurallarına Aykırılık)

Özel hukukta yer alan örf ve âdet kurallarının karşılığı olarak idare hukukunda "idari teamül [*administrative usages*]" gösterilmektedir³¹⁷. Diğer taraftan idari teamül veya uygulamaların³¹⁸ örf ve adet olarak kabulünün mümkün olmadığı da karşıt bir görüşür³¹⁹.

³¹⁶ MACPHERSON, p. 108; Saygın'a göre Türk hukukunda haklı beklenti sebepleri sadece idari makamların taahhütlerini yerine getirmemesi ve yerleşik uygulamalara aykırılıktır, SAYGIN, s. 219.

³¹⁷ DURAN, Lütfi, İdare Hukuku Ders Notları, İstanbul, 1982, s. 28-29; GÜNDAY, s. 33; İdare hukukunun kaynakları arasında bulunan idari teamül ve uygulama (tatbikat)'dan haklı bir neden bulunmaksızın idari makamlar ayrılamaz. Olası bir ayrılık düzenli idare ilkesinde ihlali niteliğini taşır, ZABUNOĞLU, Yahya Kazım, İdare Hukuku, C. 1, Ankara, 2012, s. 82; Aksi görüş için bkz. GÖZLER - KAPLAN, s. 38.

³¹⁸ 4342 sayılı Mera Kanunu-m. 4/2: "Komisyonun henüz görevine başlamadığı yerlerde, evvelce çeşitli kanunlar uyarınca yapılmış olan tahsislere ve teessüs etmiş teamüllere göre; mera, yaylak ve kışlakların köy veya belediye halkı tarafından kullanılmasına devam olunur".

İdari teamül ve uygulamaların normlar hiyerarşisindeki yeri bu açıdan önemlidir. İdari teamüllerin; kanun kuvvetinde olduğu yönünde doktrindeki görüş³²⁰ ile Danıştay'ın eski tarihli bir kararı³²¹ dışında, normlar hiyerarşisinde yerinin kanunla eşdeğer olmadığı belirtilebilir³²².

5362 sayılı Esnaf ve Sanatkârlar Meslek Kuruluşları Kanunu-m. 42: "Ayrıca, oda ve birliklerce mahalli olarak günlük veya haftalık yayınlanan bir gazetede, gazete çıkmayan yerlerde ise teamüle göre ilan olunur".

831 sayılı Sular Hakkında Kanun

Ek m. 3: "Şehir ve kasabalarla köylerin ortak sularındaki intifa payları mevcut belgelere ve teamüllere göre tesbit olunur. Paylardan başlı başına istifade edilebilirse hisseler ayrılır. Edilemezse tesbit olunup katileşen teamüllerine göre ortaklama idare olunur".

Ek m. 4: "Ortaklama idare olunacak suları, alakalı olan şehir ve kasabalarla köyler Belediye Kanunu hükümlerine göre tesis edecekleri bir birlik marifetiyle de idare edebilirler. Anlaşamamazlık yüzünden teamüllere göre veya birlik yapılarak idaresi yoluna konulmayan ortak sular, en büyük idare amirinin kararı ve ekseriyetin reyî ile kurulacak bir birlik tarafından idare olunur. Birliğin ekseriyetle verdiği kararlara uymak bütün alakalılar için mecburidir".

Ek m. 6: "Teamül tesbit olunarak katileştirildikten sonra su başından belediye sınıırına kadar olan müşterek su yollarının bakımı, onarılması, temizlenmesi ve suyun sıhhat şartlarına uygun bir halde bulundurulması için gerekli olan masraflar belediye ile hisselilere payları nispetinde tevzi ve tahsil olunarak sarfedilir. Fevkalade hallerde belediye önce gerekli olan tedbirleri alır ve masrafları yapar ve alakalılardan hisselerini ister".

1380 sayılı Su Ürünleri Kanunu-m. 10: "Devletin hüküm ve tasarrufu altında bulunan dalyanların kiracıları veya bunları işletenler belirli bir geçim veya istihsal faaliyetinin icabı olarak bazı iş ve sanat erbabının dalyanın faaliyetine zarar vermemek şartıyla, kendi vasıtalarıyla dalyandan geçmelerine müsaade etmekle mükelleftir. Geçiş şartları ile dalyandan geçeceklerin riayet edecekleri hususlar icap ve teamüller de nazara alınarak Tarım Orman ve Köyişleri Bakanlığınca tespit ve ilan olunur".

3289 sayılı Gençlik ve Spor Genel Müdürlüğünün Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanunu-m. 11: "Beden terbiyesi ve spor çalışmalarında spor teşekkül ve kişilerince, disiplin ve sportmenliğe aykırı fiiller ve bunlara uygulanacak müeyyideler, kanunlara ve milletlerarası teamüllere uygun olarak yapılacak ceza yönetmeliği ile tespit edilir"

3813 sayılı Türkiye Futbol Federasyonu Kuruluş ve Görevleri Hakkında Kanun-m. 25: "Futbol müsabaka ve çalışmalarında kulüpler ve kişilerce disiplin ve sportmenliğe aykırı fiiller ve bunlara uygulanacak müeyyideler, milli ve milletlerarası teamüllere uygun olarak Federasyon Yönetim Kurulu tarafından hazırlanacak esaslarla tespit edilir".

³¹⁹ AKYILMAZ - SEZGİNER - KAYA, s. 87; Türk hukukunda teamülün sadece ticaret ve medeni hukuk alanlarında uygulandığı, kamu hukukunda teamül hükümlerine göndermede bulunan bir kanun bulunmaması sebebiyle geçerli olmadığı ifade edilmektedir, **GÖZLER, Kemal**, Anayasa Hukukunun Genel Esasları, Güncelleştirilmiş ve Düzeltilmiş 4. Baskı, Bursa, 2013, s. 83; Haklı beklenti ile idari uygulama arasında bir bağlantının bulunduğu vurgulanmıştır, **TAN, Turgut**, İdare Hukuku, Güncelleştirilmiş 4. Bası, Ankara, 2015, s. 86.

³²⁰ Kanun koyucunun hatalı iradesinden doğan bir kanun karşısında hayattan doğan örf ve âdetin kanun gücünde olduğunu savunan görüşlerin olduğunu aktaran yazar, yazılı bir kuralın bulunması durumunda örf ve âdetin uygulanmayacağını ifade etmiştir, **ONAR, Sıddık Sami**, İdare Hukukunun Umumi Esasları, C. 1, 3. Bası, İstanbul, 1966, s. 412-414.

³²¹ **AKYILMAZ - SEZGİNER - KAYA**, s. 87'den nkl. "Kanun vazıı belediye meclisi üyelerinin çalışabilecekleri yerleri, lüzum gördüğü zaman tayin edebilir. Ancak bugün mevcut sözü geçen 53.maddenin ikinci ve altıncı bentleri hükmünü; ihmal etmekten ise, belediye meclisi üyelerinin

Bireylerin idari makamlar tarafından hukuka uygun olarak sürekli bir şekilde tesis edilen bir sosyal bir kural³²³ olan idari teamülün, kendilerine de aynı şekilde uygulanacağı yönündeki beklentilerinin karşılanması gerekir³²⁴.

Diğer taraftan hukuka aykırı bir idari teamül süreklilik kazanmış olsa da, bireylerin haklı bir beklentiye girmelerine sebebiyet vermeyeceği ifade edilmektedir³²⁵. Esasında yazar hukuka aykırı idari teamülleri "eksik idari teamül"

---

tahsis edilen mahalde ancak toplanmaya mecbur oldukları şekilde mütalaa ve imal eylemek; kanun vazınının maksadına ve kanun kuvvetinde olan idari teamüle ve bugünkü telakki ve ihtiyaca daha uygun düşer", (Danıştay 1. Dairesi, T. 12.03.1947, E. 1947/7, K. 1947/7, Danıştay Kararlar Dergisi, 11-12 Haziran-Eylül, 1948, S. 36-37, s. 13).

³²² **YASİN, Melikşah**, "Örf ve Adet Kuralları ile İdari Teamüllerin İdare Hukukundaki Yeri", İdare Hukuku ve İlimleri Dergisi, C. 15, S. 2, Y. 2012, s. 40.

³²³ "Sosyal kurallarla ilgili en iyi bilinen teori "teamül teorisi [*practice theory*]"dir. Teamül teorisi, sosyal kuralların iki yönden sosyal teamüllerden oluştuğunu anlatır. Birincisi dışsal, davranışsal yöndür. Sosyal bir kuralın var olabilmesi için bir davranış modeli de mevcut olmalıdır. Ancak bunun yanında daha fazla şeyler de olmalıdır, aksi takdirde sosyal kurallar salt "alışkanlıklar" veya "gelenekler" halini alırlar. İkincisi ise içsel ve tutumsal yöndür. Grubun üyeleri icraat kalıbını, davranışlarında "rehber" ve icrada "standart" olarak almalıdır. Diğer bir ifadeyle, gerek kendileri emek sarf ederek, gerek başkalarını buna teşvik ederek, kendilerini bu kalıbı korumaya adanmış olmalıdırlar", **AHMED - PERRY**, p. 71-72.

³²⁴ **CRAIG**, Administrative Law, p. 619; **QUINOT**, p. 70; **GROGAN**, p. 44, **YASİN**, s. 40; **ELOFSSON**, p. 24; **JONES**, p. 514; **GROVES**, "Substantive Legitimate Expectations in Australian Administrative Law", p. 471; **LI - LEUNG**, p. 472; **MOFFETT**, p. 219; **JOHNSON**, p. 60; **LEYLAND - ANTHONY**, p. 366; "Yetkili makamların bir defaya mahsus hareketi benzer durumlarda benzer bir davranış beklemenin temelini oluşturabilir", **BARAK - EREZ**, s. 593; İdarenin benzer şekilde davranmak zorunda olmadığı takdir yetkisi çerçevesinde yerleşik bir uygulamadan vazgeçebileceği ancak bunun için idarenin makul sebepler göstermesi gerektiği belirtilmektedir, **ALTINDAĞ**, s. 14-15; Bir idari uygulamadan önceden bildirim yapılmaksızın vazgeçilememesi, haklı beklentinin gereğidir, **ÖZCAN**, s. 60; "Teamüller ile ilişkili olarak her şey teamülün şekli veya maddi bir haklı beklentiye husule getirip getirmemesine bağlıdır. Teamülün şekli bir beklenti doğurduğu yerlerde, kamu kurumu teamülünü değiştirmeden önce karardan etkilenecek tarafların görüşlerini dinlemek ve görüşlerini dinlemekten imtina edeceği durumlarda da hakkaniyetli hareket etmekle mükelleftir (bu durum kamu kurumunun görüşe başvurma vaadinde bulunduğu durumlarda da geçerlidir). Diğer taraftan teamülün maddi bir beklentiye husule getirdiği durumlarda, onun değiştirilmesi orantılılık prensibi uyarınca değerlendirilir. Mahkemelere bu ilkeyi kullanırken rehberlik edecek mülahazalar arasında teamülün değiştirilmesinde güdülen amacın meşruiyeti, değişiklik ile etkilenen menfaatlerin doğası, değişikliğin menfaatler üzerindeki tesiri göz önünde bulundurulduğunda gerekli olup olmadığı, mahkemelerin karar mercüünün herhangi bir konudaki takdir yetkisinden ne derecede haberdar olması gerektiği, hususları yer alır", **LEYLAND - ANTHONY**, p. 377.

³²⁵ "Bir bireyin belirli bir şekilde istikrarlı ve uzun süreli bir biçimde muamele görmesi gibi bir icraat, muamelenin bir sonraki bildirim kadar devam edeceğine dair makul bir beklenti yaratabilir", **SCHÖNBERG**, p. 121; **YASİN**, s. 40; Hukuka aykırı bir idari teamülün haklı beklenti doğurduğu ancak bunun karşılanması gerektiği ifade edilmektedir, **ALTINDAĞ**, s. 15.

olarak nitelendirmekte ve idarenin hukuka aykırı olarak süreklilik arz eden uygulamalarının hukuki bir sonucunun olması gerektiğini savunmaktadır³²⁶.

İdari uygulamalardan kaynaklanan beklentiler, toplumun genel kültürünün sonucudur ve bu sebeple sadece kanunun bir ürünü değildir. POUND idari teamülden kaynaklanan haklı beklentileri şu şekilde temellendirmiştir³²⁷:

"Felsefi ya da metafizik etik değerlendirmelerin yanı sıra, bir kişi deneyime ya da uygar toplumun varsayımlarına ya da topluluğun ahlaki duygularına dayanarak makul beklentilere sahip olabilir. Bunlardan bazıları veya hepsi yasalar tarafından tanınabilir ve desteklenebilir; böylece daha mantıklı olurlar".

SEDLEY L.J.'nin "Hamble Fisheries" davasında, haklı beklentinin temellerinden biri olan idari teamül hakkındaki düşünceleri şöyledir³²⁸:

³²⁶ Yazar bu fikri somutlaştıracak bir örneği de şu şekilde verdikten sonra değerlendirmede bulunmaktadır, **YASİN**, s. 34-35: "İmar ruhsatlarında konut olarak gösterilen zemin katlara, iş yeri ruhsatı verilmesi ve kişilerin yıllarca bu konutları "iş yeri olarak" kullanmaları neticesinde, bu bölgede zemin katların emlak değerinde artış meydana gelerek tüm zemin katlar, konut vasfına oranla daha yüksek bir değer kazanabilir, yeni malikler yüksek fiyatlardan bu taşınmazları edinebilir. Mevzuata aykırı dahi olsa, idarenin bilinçli şekilde hukuku ihmal ederek, bu taşınmazların iş yeri olarak kullanılmasına izin vermesi, buna bağlı tüm işlemleri de iş yeri statüsünü esas alarak yapması, acaba bir idari teamüle dönüşebilir mi? İşte bu gibi durumlarda, idarenin süreklilik arz eden ve aynı statüdeki herkese aynı şekilde uygulanan bu tutumu gözardı edilemez. Hukuka aykırı olsa bile idarenin uzun süre aynı şekilde davranmak suretiyle oluşturduğu toplumsal algı ve beklenti yok sayılmaz".

³²⁷ **POUND, Roscoe**, Social Control Through Law, United States, 1942, p. 80, akt. **BARAK - EREZ**, p. 590, fn. 19; Geçmiş uygulamaların alanı konusunda Lord Diplock ve Fraser'ın bakış açılarında farklılık olduğu görülmektedir. Lord Diplock'un bakış açısı davacı ile yetkili makam arasında sözleşme hukukuna göre belirli bir benzerlik olması dolayısıyla, davacıyı idari makamlarca verilmiş geçmiş kararlar kısıtlar. Bu tür bir yorum ilk davacıların (makamlarca yapılmış kamu duyurularının olmaması durumunda) haklı beklentilerden men edilebileceğini vurgularken, daha önce idari makamlarla uğraşmış bir davacının geçmiş kararların devamlılığı konusunda haklı beklentisi olabileceğini gösterir. Lord Fraser ise kararında daha geniş bir bakış açısına adapte olmuş gibi görünmektedir. Yetkili makam, sadece şu anki davanın prosedürleriyle değil, geçmiş bütün davaların prosedürleriyle de bir bağ içinde olmalıdır. Böylece haklı beklentiler bir davacının yetkili makamların kararlarıyla ilgili bilgisinden ortaya çıkabilir, akt. **JONES**, p. 514.

³²⁸ Sedley L.J., teamüllerin; vaatlerden ve politikardan farklı olarak, her zaman haklı beklentilere yol açmayacağını öne sürmektedir. Ahmed ve Perry de bu düşünceye katılmaktadır. Yazarlara göre bunlar aynı zamanda sosyal kural olan teamüllerdir. Sosyal kurallar, bir toplum veya grupta mevcut olan davranış biçimlerinden ortaya çıkan kurallardır. Bu onları bilerek oluşturulmuş mevzuat kurallarından ve insanların ne düşündüğü ve yaptığından bağımsız olarak var olan ahlak kurallarından ayırır. Sosyal kurallar, görgü kurallarının yanında, hukukçuların daha çok ilgi alanına giren anayasal gelenek ve bir hukuk sistemindeki bilme unsuru gibi günlük kurallar içerir, **AHMED - PERRY**, p. 71.

"Beklentinin teamüllere dayandığı durumlarda olayın anlaşılması (hükümetin bir vaatte bulunduğu durumlardan) daha zor hale gelmektedir. Bir vaat, ileriye dönük bir icraatla ilgili açık bir beyan olup, vaatte bulunan tarafın sözünde durmak zorunda olup olmadığına son derece doğrudan karar verilmesine yol açar. Teamüller de buna yol açabilmekle birlikte, zorunlu olarak aynı özelliğe sahip değildir".

LORD FRASER haklı beklentinin; "kamu yetkilileri adına verilen kesin bir sözden veya davacının devam etmesini makul bir şekilde beklediği düzenli bir uygulamanın varlığından kaynaklanabil(eceğini)" ifade etmiştir³²⁹.

Kanuni düzenlemelerle aksi öngörülmediği sürece takdir yetkisi kullanılarak verilen ve ilgisinin lehine olan kararların uygulanmasına devam edeceği yönündeki haklı beklentinin korunması gerekir³³⁰. Başka bir ifadeyle, idarenin takdir yetkisini kullanarak aldığı ve muhatabı için yararlandırıcı işlem niteliğini haiz işlemlerde, idare yine takdir yetkisini kullanarak önceki durumdan daha ağır şartlarda bir işlem tesis edemez. Bu durum haklı beklentinin maddi açıdan korunmasıdır.

İdare tarafından önceden olumlu bir şekilde sonuçlandırılmış sosyal yardım, hibe gibi tasarrufların karşı tarafa söz hakkı tanımadan sonlandırılmasında haklı beklentinin şekli korumasının ihlal edildiği, ancak bu yardımlardan yararlanmak için yapılan başvurularda karşı tarafın dinlenilmemesi durumunun haklı beklentinin şekli korumasını ihlal etmediği belirtilmiştir³³¹. İngiliz ve Avrupa Birliği hukukunda imar

³²⁹ "Council of Civil Service Unions v. Minister for the Civil Service", [1985], 1 AC. 374, 408H, akt. THOMAS, p. 54, fn. 78; PANDYA, "Legitimate Expectations in English Law", p. 170; ROBERTSON, p. 159, fn. 14; CARTIER, p. 83; TAY KUAN SENG, p. 613; Yerleşmiş uygulamaların yerine getirilmesinde kamu yararı vardır, EVERSLEY, p. 349.

³³⁰ SCHÖNBERG, p. 69; Nitekim olumlu bir işlemin, tebliğinden itibaren belirli bir zaman dilimini kapsayan devamlılığı bireyler açısından haklı beklenti karinesini güçlendiren bir yaklaşımdır, TRAIN, Frédéric, Le Principe de la Confiance Légitime en Droit Communautaire: Genèse d'un Nouveau Principe Général du Droit, Mémoire DEA, Université de Bordeaux I, Vol. II, 2008, p. 209'dan akt. ÖZCAN, s. 55-56.

³³¹ CFIEC., "Wildmillpark/Commission", [1995], Cs. 109/94, ECR. 3007, akt. ÖZCAN, s. 74; Fransız hukukunda durum yasal kesinliği ve haklı beklentileri biraz daha fazla korumaktadır. Genel ilke, idarenin politikadaki bir değişiklik sebebiyle olumlu bir kararı reddetme yetkisine sahip olmadığıdır. "Chant la vie" davasında, yerel bir idare özel bir şirketin yaşlı emekli bireyler için yuva inşa etme masraflarını karşılamak üzere bir hibe verme kararı almıştır. Kısa

planı, ruhsat, izin, sosyal hak sağlayan işlemlerde olduğu gibi ilgilinin menfaatine olan olumlu durumlarda bireyin düşüncesini, savunmasını dikkate almadan başka bir ifadeyle şekli koruma sağlamadan işlemin kaldırılması haklı beklentinin ihlali olarak nitelendirilmektedir³³². Ayrıca yararlandırıcı bir işlemin başka bir yararlandırıcı işlem tesisi ile değiştirilmesi her zaman mümkündür³³³. Ancak böyle bir durumda sonradan yapılan işlemin ilk işleme nazaran ilgilinin daha fazla menfaatine uygun olması gerekir. Aksi halde haklı beklenti ilkesinin ihlali söz konusu olur.

İdari bir teamülün belirli bir zamandan sonra uygulanmayacağı yönünde idareden sadır bir irade beyanı bulunmadığı sürece haklı beklentinin korunması gerekir. En azından izlenen bir uygulamadan vazgeçilme sebepleri uygun bir müzakere ortamında işlemde etkilenen bireye işlem tesisinden önce açıklanmalıdır³³⁴.

Hukuki bir ilişkide karşı tarafta korunmaya layık ve esaslı bir güven oluşturduktan sonra, bu duruma aykırı veya bu durumla ilgili olarak "çelişkili davranışta bulunup karşı tarafın hayal kırıklığına uğratılmaması [*venire contra factum proprium nemini licet*]" gerekir³³⁵. Çelişkili davranış yasağı olarak

---

bir süre sonra idare fikrini değiştirmiş ve durumda herhangi bir değişiklik iddiasında bulunmadan kararı uygulamamıştır. Conseil d'État güvence verilen toplantı tutanaklarını ve şirkete gönderilen mektubu inceleyerek ilk kararın idare için bağlayıcı olduğunu belirtmiştir, "Association Chant la Vie", D. 28/7-93, Rec. 658, akt. **SCHÖNBERG**, p. 86, fn. 155.

³³² Örnek kararlar için bkz. **SCHÖNBERG**, p. 43-44, fn. 90, 91, 92 nkl. "Times Newspapers v. Fitt", [1981], 1 CR. 637; "R. v. Secretary of State, ex parte Pegasus", [1988], 1 WLR. 990; "Rees v. Crane", [1994], 2 WLR. 476; "R. v. Portsmouth CC, ex parte Gregory", [1990], 2 ALR. 681.

³³³ Örneğin "Avrupa Sosyal Fonu [*European Social Fund*]" tarafından verilen sosyal yardımın azaltılmasında karardan olumsuz etkilenecek kimsenin söyleyeceklerinin dinlenilmemesinin hukuka aykırı olduğuna karar verilmiştir, **ÖZCAN**, s. 74-75.

³³⁴ **MUZAFAR**, p. 117; "R. v. London Borough of Camden, ex parte Hughes", [1994], COD. 253, 255, **SCHÖNBERG**, p. 61, fn. 222; "İngiliz hukukunun haklı beklentilere bakış açısı şöyle değerlendirilebilir: Şahıs, özel hukukta böyle bir hakkı olmamasına rağmen bir faydadan yarar sağlayacağı ya da sağlamaya devam edeceği haklı beklentisindeyse, idari makamların geçmiş kararlarından veya verdikleri açık güvencelerden dolayı, mahkemeler bu beklentiyi kamu hukukunun konusu olarak değerlendirecektir", **JONES**, p. 514; **NIGAR - URMI**, p. 2; **SRIVASTAVA**, p. 1.

³³⁵ **OĞUZMAN - BARLAS**, s. 200; **SEROZAN**, s. 269; **ERMAN**, s. 112; Bu ilke ABAD kararlarında haklı beklentinin bir sebebi olarak kullanılmıştır, **ÖZCAN**, s. 67; **AKYOL, Şener**, Medeni Hukuka Giriş, 2. Bası, İstanbul, 2006, s. 76-77 (Yazar aynı eserin 271. sayfasında "*venire contra factum proprium nemini licet*" ilkesinin Türk idare hukukunda

adlandırılan bu durum, haklı beklentinin korunmasını gerektirebilir. Çelişkili davranış yasağı etikle ilgilidir. Kamu hukukunda da uygulanan bu yasağın ihlali ile bireyin idareye olan güveni boşa çıkarılmakta, bu sebeple zarara uğramış veya durumu daha da kötüleşen bireyin zararı karşılanmaktadır. Örneğin yıllarca park yapılabilen belirli bir sokakta herhangi bir uyarı levhası konulmadan park yapılmasının yasaklanması ve park halindeki araçlara ceza kesilmesi çelişkili davranıştır³³⁶. Bu durum ise, haklı beklentiye neden olan konulardan biridir.

İdarenin uzun süreden beri uyguladığı bir davranışı değiştirmesi elbette mümkündür. Ancak idare uzun süredir uyguladığı bir davranıştan dolayı bireylerde haklı beklenti oluşmasını önlemek için makul bir zaman öncesinde gerekli öngörülebilirliği sağlamak zorundadır³³⁷. İdarenin uzun süreden beri tatbik ettiği "yerleşmiş idari uygulamasından [*established administrative practice*]" üstün kamu yararı gerekçesine dayanmaksızın vazgeçmesi haklı beklenti oluşmasına sebebiyet verir³³⁸.

İdarenin uzun süreden beri izlediği bir davranışı ansızın değiştirmesi sonucunda ortaya çıkan haklı beklentilerin korunmasından tacirler de faydalanmaktadır. "Basiretli iş adamı gibi davranma [*prudent businessman rule*]"

---

tanınmamasından dolayı idari hâkimin hukuk yaratmasına ihtiyaç duyulduğunu vurgulamaktadır); Anayasa Mahkemesi, T. 25.03.1999, E. 1999/12, K. 1999/5: "Çelişkili davranış yasağı Anayasa Mahkememizin istikrar kazanan içtihadı uyarınca referans normudur", www.sinerjimevzuat.com.tr, e.t. 12.12.2015.

³³⁶ AKYOL, s. 77; "İlgililer, hak ve ödevlerini saptarken, çelişkiye düşmemeli ve yaptıkları hareket ve işlemlerin sonuçlarından emin olmalıdır", ÖZCAN, s. 57.

³³⁷ THOMAS, p. 44-45; FINK, Eve, "The Possibility of Protection of Legitimate Expectations in Recovery of Unlawful State Aid", *Juridica International*, Vol. XX, 2013, p. 136; İdarenin herhangi bir işlemiyle muhatap olan bireyin sıfatı da idarenin öngörülebilirliği tesis etme derecesini etkiler. Nitekim tacirlerin basiretli bir işadamı gibi davranma yükümlülüğü, tacir olmayan bireylere göre bazı durumları öngörmesinde idarenin daha az tedbirli olmasına yol açabilir, SCHÖNBERG, p. 127-128; Avrupa Birliği Adalet Divanı'na göre basiretli tacir "Birlik Kurumları'nın veya ulusal makamların doğruluğundan emin olmadığı bilgi veya kararlarına dayanarak hareket etmeyen, hukuk kurallarının ihlali halinde meşru beklentilerinin korunmayacağı bilincinde olan kişidir", akt. DALKILIÇ, s. 71; Basiretli bir işadamının öngörebileceği sonraki değişimler, onun için bir sürpriz niteliğinde bulunmadığından haklı beklentisi kabul edilemez, GEMALMAZ, s. 148.

³³⁸ CRAIG, *Administrative Law*, p. 618; TRAIN, p. 329'dan akt. ÖZCAN, s. 127; THOMAS, p. 42.

yükümlülüğüne sahip olan tacirlerin bile, idarenin ticari hayata müdahalesinin olduğu durumlarda, haklı beklentilerinin ihlali sebebiyle koruma istemeleri mümkündür. Haklı bir beklentiye talep etmek için herhangi bir başarılı girişim; ikaz olmadan, ani etkiyle ve basiretli tacirin kayıpları önlemek için kullanmış olduğu geçici tedbirler olmadan zarara uğramalıdır. STUART'a göre; "Yargı, ekonomik rüzgârın hangi yönde estiğini görmeyen ve fırtına bulutu çıkmadan önce güvenli bir demirleme yapabilmenin de mümkün olduğu büyük bir albeni ve deneyimli bir girişime daha az duyarlıdır"³³⁹. Bu görüş tacirlerin idarenin uzun süreden beri izlediği bir davranışı ansızın değiştirmesi sonucunda ortaya çıkan haklı beklentilerden faydalanması için daha ağır gerekçeler göstermesi gerekliliğini ortaya koymaktadır.

Yazılı olmayan ancak yerleşik olan idari uygulamaların uygulanma yükümlülüğü bulunmaktadır. Fransız hukukunda bu yükümlülük yalnızca eşit muamele ilkesinden kaynaklanırken, İngiliz ve Avrupa birliği hukukunda hem eşitlik hem de haklı beklentiden kaynaklanmaktadır. Öncü bir Fransız davası olan "Contremoulin" davasında başvuru sahibi, evlerinden uzakta yaşayan çalışanlara yer veren ve bazı meslektaşlarının da faydalandığı mevcut uygulama ile uyumlu olarak çocuğunu iş yerine yakın bir okula yerleştirmeye hak kazanmıştır. Avrupa Birliği hukukunda görülen "Ferriere San Carlo" davası, Komisyon tarafından başvuru sahibine çelik teslimatını üç aylık kotayı aşarak yapmasından dolayı para cezası uygulamasına ilişkindir. Bu para cezasının sebep unsurunu oluşturan fiilin, iki yıllık uygulamadan kaynaklandığı dikkate alınmadan takdir edilmesinin başvuru sahibinin haklı beklentisini ihlal ettiğine karar verilmiştir³⁴⁰. "CCSU v. Minister for the Civil

³³⁹ STUART, Mackenzie, *The European Communities and the Rule of Law*, London, 1977, p. 96'dan akt. THOMAS, p. 55, fn. 83; ELOFSSON, p. 25; Haklı beklenti ilkesi, döviz kurlarındaki değişikliği telafi etmek için 1970'lerde tanıtılan parasal fark giderici miktarların faaliyetleri konusunda uygulanmıştır. Kurların hızla dalgalanmasından dolayı Topluluk hızlı karşılık verme ihtiyacı duymuştur. Avrupa Birliği Adalet Divanı korumaya değer bir beklenti tesis etmek isteyen tacirlere yüksek gereklilikler koydu. Makul ve ihtiyatlı bir tacirin, durumun doğal belirsizlikleri ve herhangi bir değişiklik olması ihtimali hakkında bilgili olması beklenir. Örneğin; Komisyon tarafından tatbik edilebilir telafi edici tutarı değiştirmek için bir teklif yapılıyorsa, o zaman bu tecrübeli taciri uyarmalıdır, THOMAS, p. 55; Ayrıca beklenti sahibi tüccarın sağduyulu ve kanuna uyan birisi olması durumunda haklı beklentinin kabul edileceğinin içtihat edildiği davalar da bulunmaktadır, ELOFSSON, p. 26.

³⁴⁰ "Ferriere San Carlo v. Commission", [1987], Cs. 344/85D, ECR. 4435; "Contremoulin", [1995], D. 10/7-95, AJDA. 925, SCHÖNBERG, p. 141, fn. 256; Komisyon adına devam eden

Service" davasında GCHQ'daki kamu çalışanlarına yönelik kısıtlamanın 35 yılı aşkın süredir uygulanan danışma usulüne göre yapılmamasının haklı beklentiye sebebiyet verdiği iddia edilmiş, ancak ulusal güvenlik haklı beklentinin korunmamasına sebep olmuştur³⁴¹. Benzer şekilde önemli bir dava olan "Unilever" davasında, temyiz mahkemesi, ön uyarı olmaksızın Vergi İdaresinin, kanuni süre sınırının bitiminden sonra yıllık vergi iadesi iddialarının kabulü uygulamasını istikrarlı bir biçimde neredeyse yirmi beş yıl sürdürdükten sonra, durduramayacağını savunmuştur. Vergi idaresinin hiçbir genel politikayı takip etmemesine veya net ve kesin bir beyanda alenen bulunmamasına rağmen, aniden uygulama değişikliği, başvuru sahibinin makul beklentilerinin adaletsiz ve makul olmayan bir ihlaline sebep olmuştur³⁴².

---

sevkiyat kotasına ilaveten stokların eritilmesini tolere ettiği uygulamanın dikkate alınmaması haklı beklentinin ihlal edilmesine sebep olmuştur, **THOMAS**, p. 54.

³⁴¹ "CCSU v. Minister for the Civil Service", [1985], AC. 374, akt. **WRIGHT**, p. 155; **SCHÖNBERG**, p. 51, fn. 160; **THOMAS**, p. 54; **JAYASINGHE**, p. 5, fn. 9; **LEYLAND - ANTHONY**, p. 369; **PATERSON**, p. 78, fn. 44; Lord Diplock'a göre "bireyler ancak iki durumda adli inceleme menfaatinden yararlanabilir. (i) karar mercii tarafından geçmişte ona verilmiş bir çıkar veya avantajın onunla iletişime geçilip açıklama yapma fırsatı verilip sonra geri alındığında veya (ii) bireye karar mercii tarafından ona neden geri almamaları gerektiğine dair açıklama fırsatı verilmeksizin geri alınamayacağına dair garanti verildiğinde", **WRIGHT**, p. 154; **JONES**, p. 514; **JAYASINGHE**, p. 5, fn. 6; **RIGGS**, p. 405.

³⁴² "R. v. Inland Revenue Commissioners, ex parte Unilever", [1996], STC. 681, akt. **SCHÖNBERG**, p. 121-122, fn. 113; **CRAIG**, Administrative Law, p. 622, fn. 45; **JAYASINGHE**, p. 11, fn. 45; **ROBERTS**, p. 118, fn. 38; **BARAK - EREZ**, s. 596, fn. 33; **MANKNELL**, p. 7; **AHMED - PERRY**, p. 73; **WATSON**, p. 637; **STEYN**, p. 245; **ELLIOTT**, "Abdi & Nadarajah", p. 283; **FREEDMAN - VELLA**, p. 104; **SINGH, Rabinder - STEYN, Karen**, "Legitimate Expectation Update 1997", Judicial Review, 1997, p. 33; İdari teamül kurallarına aykırılık her zaman haklı beklentiye yol açmamaktadır. "Gunning" ve "Kent" davalarının karşılaştırması bu duruma bir örnek olacaktır. "Gunning" davasında, öğrenci velileri okulun kapatılabilmesi için kendilerine daha önce karşılaşılan benzer olaylarda olduğu gibi danışılması gerektiğini, aksi davranışın yerleşmiş bir uygulamaya aykırı olacağını iddia etmişlerdir. Mahkeme bu davada velilerin haklı beklentisi bulunduğunu kabul etmiştir. Ancak "Kent" davasında, imar planı kararında yerleşmiş uygulamaya dönüşen komşu arazi sahiplerine danışma usulünün terk edilmesini haklı beklenti ihlali olarak değerlendirmemiştir. Kararlarda gerekçe gösterilmemekle birlikte imar kararının okul kapatma işleminden daha çok yapılan bir işlem olduğu ileri sürülmüştür, "R. v. Brent LBC, ex parte Gunning", [1985], 84 LGR. 168; "R. v. Secretary of State for the Environment, ex parte Kent", [1988], JPL. 706'dan akt. **SCHÖNBERG**, p. 54, fn. 181, 182; **AHMED - PERRY**, p. 72-73; Söz konusu davada Hodgson J. "her ne kadar velilerin kendilerine danışılması gibi yasal bir hakları bulunmasa da, kanımca bu yönde haklı bir beklentiye sahip oldukları tartışmasızdır. Velilerin yaşamakta oldukları bölgedeki eğitim düzenlemelerinde bir menfaatleri oldukları izahından varestedir. Yerel eğitim otoriteleri bu meseleleri mutlak şekilde velilerle müzakere etmektedir. 1980 ve 1983'te yerel otorite bizzat, 1983'te tüm okulların açık tutulması kararı alınmasıyla sonuçlanan kapsamlı müzakerelerde bulunmuştur. Yerel eğitim otoriteleri devlet bakanlığı tarafından müzakereye teşvik edilmekte olup, müzakere sonuçları okulların kapatılıp kapatılmayacağına dikkate alınan bir husustur. Kanımca

Fransız hukuk sisteminde, idarenin bir tasarrufunun beklenmedik bir zamanda, ansızın değişmesinin sorumluluğa yol açması çok eski tarihlere kadar uzanmaktadır. "Conseil d'État" idarenin uzun süreden beri izlediği bir davranışı ansızın değiştirmesini hukuka aykırı bulduğu ilk karar 22.11.1929 tarihli "Siguri" kararıdır. Kararın özeti şu şekildedir³⁴³:

"Şirketin yıllardır devam eden ve idare tarafından bilindiği gibi, teşvik de edilen çalışmalarının, idare tarafından acilen ve tamamen bırakılmasının istenmesi,...koloni idaresinin yetkisini kötüye kullanması anlamına gelir ki; bunun sonucu olarak da, idarenin şirkete karşı maddi sorumluluğu doğmuştur".

Fransız hukuk sisteminde idarenin uzun bir süreden beri izlediği bir davranışı ansızın değiştirmesinden kaynaklanan zararlarda idarenin sorumlu tutulacağı, güncel kararlarda da geçerliliğini korumaktadır. 25.05.1999 tarihli "GIE Paris-Scene" davasında, "idarenin; bir şirketin, yeni bir kararname ile belirlenen ilana (reklama) ilişkin yükümlülüklerine, süre verilmeksizin uymasını beklemesinin, bu şirketin mevcut sözleşmelerini değiştirmesi ya da yeniden müzakere etmesi sonucunu doğuracağı ve bunun da kamu yararı adına orantısız güç kullanmak anlamına geleceği ve devletin sorumluluğunu gerektiren bir kusur olduğu" şeklinde hüküm tesis edilmiştir³⁴⁴.

---

veliler her koşulda haklı beklenti sahibi olarak ortaya çıkmaktadır" şeklinde düşüncesini açıklamıştır, **PANDEY, B. N.**, "Doktrine of Legitimate Expectation", *The Banaras Law Journal*, Vol. 31, 2002, p. 59-60; Gunning ilkeleri şöyledir: "1. Danışma, teklif hala oluşturulma aşamasındayken gerçekleşmelidir. 2. Teklifin akılcıca düşünülmesi gerekir ve müdahalesi için yeterli nedenler öne sürülmelidir. 3. Gözden geçirme ve yanıt için yeterli zaman verilmelidir. 4. Danışmanın sonucu titizlikle dikkate alınmalıdır", akt. **SHELDON QC**, p. 2; **MANKNELL**, p. 21; İdari teamül kaynaklı bir diğer uyumsuzluk "R. v. British Coal Cpn., ex parte Vardy", [1993], ICR. (QB.) 720 davasıdır. Özetle 1985 yılında Ulusal Kömür Kurulu, bir kömür ocağının kapanması ile ilgili olarak madenci sendikaları ile müzakere edebileceği yönünde bir usul geliştirmiştir. 1992 yılında Kurul 10 ocağın kapanmasına karar vermiş ve daha önceden belirlenen müzakere usulüne riayet etmeyeceğini açıklamıştır. Müzakere mekanizmasının süreklilik arz edecek şekilde kullanılmış olması gerçeği, idari teamüle dayanan haklı beklentiye sebebiyet vermiştir, akt. **AHMED - PERRY**, p. 73-74; Glidewell L.J., bu davanın haklı beklentinin klasik bir örneği olduğunu ifade etmiştir, **THOMAS**, "The Relationship Between English and European Community Administrative Law", p. 242.

³⁴³ Nkl. **ÖZCAN**, s. 22; Bir kimseye yönelik aynı konuda uzun süren istikrarlı bir uygulamanın herhangi bir açıklamada bulunulmaksızın değişmesi durumunda haklı beklenti meydana gelir, **ÖZCAN**, s. 96.

³⁴⁴ Nkl. **ÖZCAN**, s. 22; Avrupa Birliği Adalet Divanı "Herpels" davasında, idari işlemin sebep unsurunun kalkmasından dolayı haklı beklentinin korunmaması gerektiğine karar vermiştir.

Danıştay, idari makamın tespitinde hataya düşen bireylere ait dilekçelerin görevli ve yetkili idari makama tevdi edilmemesi durumunun idari teamüle aykırı olduğuna karar vermiştir. Karar tarihi açısından haklı beklentinin korunması ilkesinin öğretide bulunmamasına rağmen, bu içtihadın idari teamül kaynaklı haklı beklenti temelinde verildiği söylenebilir³⁴⁵. İdarenin hukuka aykırılığını bilerek sürekli bir biçimde hukuk dünyasına aktardığı bir iradesini aniden değiştirmesi, yetkinin kötüye kullanılması olarak kabul edilmelidir. İdarenin görev ve yetki alanı içinde kalan bir konuya yönelik hukuka aykırı olan ve sürekli uygulanan bir duruma güvenen bireyin beklentisinin korunması, hukuk devletinin bir gereğidir.

Son olarak idari uygulamanın tatbik edilmemesinden kaynaklanan haklı beklentileri ispat etmenin, bir uygulamanın ne zaman "yerleşik [*settled*]" hale geleceğine dair bazı belirsizliklerin bulunması ve sistemleştirilmeyen bir uygulamanın varlığının tespitindeki sorunlar nedeniyle zor olduğu ifade edilebilir³⁴⁶.

Topluluk çalışanlarından biri olan ve Brüksel'de yaşayan Herpels, işyerinin Luxemburg'da bulunmasından dolayı yolluk almaktaydı. 1968 yılında işyerinin Brüksel'e taşınmasından dolayı ödeme alamayan çalışan tarafından açılan davada, "geleceğe ilişkin böyle bir kararın feshinin her zaman mümkün olabileceği" kararı verilmiştir, "Herpels v. Commission", [1978], Cs. 54/77, ECR. 585, 598; Benzer nitelikte diğer karar için bkz. "Simon v. ECJ", [1961], Cs. 15/60, ECR. 115, akt. **SCHÖNBERG**, p. 83-84, fn. 141; **SNODGRASS, Elizabeth**, "Protecting Investors' Legitimate Expectations: Recognizing and Delimiting a General Principle", ICSID Review-Foreign Investment Law Journal, 2004, p. 41, fn. 199.

³⁴⁵ **AKYILMAZ - SEZGİNER - KAYA**, s. 88'den nkl. "Herhangi bir idari makama yapılması iktiza eden bir müracaatın alakalı şahsın bilgisizliği yüzünden başka bir yere yapılması halinde dilekçenin ait olduğu makama gönderilmesi idari teamül ve icaplarından(dır)", (Danıştay 4. Dairesi, T. 23.02.1954, E. 1953/2566, K. 1954/639, Danıştay Kararlar Dergisi, S. 64-65, s. 139; Benzer yönde diğer bir karar için bkz. Danıştay 4. Dairesi, T. 06.02.1942, E. 1940/1191, Danıştay Kararlar Dergisi, Haziran 1942, S. 20, s. 26).

³⁴⁶ **SCHÖNBERG**, p. 141; "Teamül teorisinde dikkat etmemiz gereken iki önemli nokta vardır. Birincisi, teori sosyal kuralın mevcut olduğu grubun büyüklüğü hakkında hiçbir sınırlandırma getirmemektedir. Takım arkadaşları veya iş arkadaşları gibi küçük gruplarda mevcut olan sosyal kurallar vardır. Hatta kapı komşuları gibi iki kişi arasında mevcut olan sosyal kurallar vardır. Bizi burada ilgilendiren bu mikro-sosyal kurallardır. İkincisi, her ne kadar teamül teorisi bazı yönlerden eleştiriye açıksa da, yargıda sosyal kurallar konusunda baskın teori olma özelliğini korumaktadır", **AHMED - PERRY**, p. 72; Haklı beklentiler genellikle idari işlemlerden kaynaklanmasına rağmen, istisnai de olsa idari eylemlerin haklı beklentiye sebebiyet vermesi mümkündür. Süreklilik kazanan bir idari uygulamadan dolayısıyla idari eylemler neticesinde haklı beklentinin oluşabilmesi mümkündür, **ÖZCAN**, s. 102.

2. Politika Tercihlerinin Değişmesi

Bireyin kendisine uygulanacak olan düzenleyici bir normun ya da politikanın tercih edilmesi yerine başka bir norm ya da politikanın tatbik edilmesi haklı beklentinin doğmasına neden olabilir. Başka bir ifadeyle, kamuoyuna açıklanan politikanın değiştirilmesi haklı beklentileri ihlal edebilir³⁴⁷. Bu durumda bireyler "meri mevzuat [*legislation*]" hükümleri çerçevesinde pozisyon almıştır ve kendilerine mevcut hükümlerin uygulanacağı yönünde bir beklenti içine girmiştir. Haklı beklenti nedenlerinin bu türü diğerlerinden idarenin doğrudan bir taahhüdünün bulunmaması ve eşit muamele beklentisinin olmaması sebebiyle farklılaşmaktadır³⁴⁸.

SALES'e göre haklı beklenti, "belirli koşullara tabi olarak, bir politikayı benimseyen bir kamu otoritesinin, söz konusu politikadan ayrılmasına izin verilmeksizin

³⁴⁷ **CRAIG**, *Administrative Law*, p. 613; **GROVES**, "Substantive Legitimate Expectations in Australian Administrative Law", p. 471; **PANDYA**, "Legitimate Expectations in English Law", p. 170; **MANKNELL**, p. 1; **AHMED - PERRY**, p. 66; "Bir birey, kamu kurumunun takdir yetkisini kullanırken kılavuz olarak kullanmak üzere benimsemiş olduğu bir politikaya göre muamele edilmesine yönelik haklı beklentisi olduğunu iddia edebilir. Böyle argümanlar (a) kamu kurumunun bireyle yüz yüze iken mevcut politikasından cayma kararı verdiği veya (b) kamu kurumunun politikasını değiştirdiği, ancak bireyin kendisine halen eski politikanın uygulanması gerektiğini düşündüğü durumlarda ortaya çıkar. (a) maddesi hususunda, muhatabının politikalarına uygun olarak muamele göreceği ve politikadan sapmanın gerekçelendirilmesi ve eşitlik ilkesine uygun olması gerektiği yönünde bireyin haklı beklentisi olacağı ortaya çıkmaktadır. (b) maddesine ilişkin içtihat hukuku da benzer şekilde bireyin ilk politika ışığında belli bir sonuç elde etmeye yönelik haklı beklentisi olabileceğini öngörmekle birlikte bu beklentinin ağırlığı ihtilafın bağlamıyla değişiklik gösterir. Nitekim, ilk politikanın kendilerine uygulanacağı yönünde açık ve kesin bir beyan yapıldığı durumlarda mahkemeler bireyde husule gelen beklentiye en büyük ağırlığı verirler. Ancak herhangi bir vaat veya beyan olmayan durumlarda beklenti daha zayıf olacak, dolayısıyla adli koruma da daha az zorlayıcı olacaktır", **LEYLAND - ANTHONY**, p. 366-367; "Yeni bir politikanın benimsenmesi karar alıcıyı, bir haklı beklentiye hesaba katma görevinden kurtarmaz", **LI - LEUNG**, p. 484; "Hukuk, idari tasarrufun, kısa vadeli ihtiyaçların ve daha uzun vadeleri planların birleşimini temel alır. Bireysel planlar, kanunun ve politikanın çok sık ve çok ani değiştiği takdirde daha zor veya imkânsız hale gelir. Dahası, sık değişimler bu hakların sınırları hususunda bir belirsizlik ortaya çıkararak birey haklarını sarsabilir", **SCHÖNBERG**, p. 13; Bu sebebe dayanan beklentilere "politika tabanlı beklentiler [*policy-based expectations*]" denilebilir, **CHEN**, p. 244.

³⁴⁸ **POTESTÀ**, p. 110; **ALTINDAĞ**, s. 14; Haklı beklentinin ilk örnekleri politika tercihlerinin farklılaşmasından ortaya çıkmıştır, **METİN**, s. 593-594; Politika kavramı ile kastedilen siyasi kararlar değildir. Politika kavramı İngiliz ve Avrupa Birliği hukukunda kanunun yorumundan idarenin takdir yetkisinin kullanıldığı durumlara kadar çok geniş bir alanı kapsar. Fransız hukukunda politikalar "yönergeler [*directives*]" ve "genelgeler [*circulaires*]" ile şekillenir. Bu açıdan bir yönerge, ihtiyari yetkilerin kullanımında uygulanacak genel kuralları ve kısıtları ortaya koyarken, bir genelge mevzuat hükümlerine yorum getirmektedir, **SCHÖNBERG**, p. 138; Ancak karar politika konularına ilişkin siyasi bir seçim yapmayı içeriyorsa, haklı beklenti ilkesi ışığında bir seçim yapması gerektiği ifade edilmektedir, **LI - LEUNG**, p. 480.

uygulamak ve uygulamak zorunda kalacağını söylemek için çalışır"³⁴⁹. STEYN'in belirttiği gibi, bir politika değişebilir. Normalde bir politika değişikliğinden etkilenenlerin en başta bekledikleri şey, önerilen değişiklik hakkında istişare edilecek olmasıdır. Bir politikanın değiştirilmeyeceğini beklemek mantıksızdır. Yargının yapması gereken haklı beklentileri koruyarak politika değişikliğine müdahale etmektir. Ancak politika değişikliği yetkinin kötüye kullanılması şeklinde geçmişe etkili ise bu duruma izin verilmemelidir³⁵⁰.

"Edeka Zentrale AG v. Federal Republic of Germany", davasında başvuran, Tayvan ve Güney Kore'den ithalat yapan bir mantar ithalatçısıdır. Başvuru sahibi, iki ithalat lisans başvurusunda bulunmuş ancak başvuruları reddedilmiştir. Ayrıca açılan davada, mantar ithalat lisansların düzenlenmesini durduran bir yönetmeliğe itiraz etmiştir. Yönetmelik, Topluluk ticaret politikasının bir parçasını oluşturan Topluluk ve Çin arasındaki ticari bir anlaşma sonrasında kabul edilmiştir. Yönetmelik uyarınca, konserve mantarlara ilişkin tüm ithalat lisansları, Çin mantarlarının ithalatı için verilenlerden ayrı olarak askıya alınmıştır. Açılan davada Avrupa Birliği Adalet Divanı şu şekilde hüküm tesis etmiştir³⁵¹:

³⁴⁹ SALES, p. 186; İngiliz hukuku politika değişiklikleri sebebiyle ortaya çıkan haklı beklentileri koruma hususunda isteksizdir, **POTESTA**, p. 97; "Haklı beklenti, kamu politikalarındaki değişiklik karşısında bireylerce mevcut kurallar uyarınca belli süre sonra elde edileceği umulan muhtemel kazanımlarının güvenceye kavuşturulmasını içermektedir", **GÖKSU**, s. 178.

³⁵⁰ "R. v. Secretary of State for Transport, ex parte Richmond-upon-Thames London Borough Council", [1994], 1 WLR. 74, akt. **STEYN**, p. 245, fn. 7; "Politikalar konusunda başlangıç noktası, karar merciinin yasal vazife vastasıyla hakkaniyetli davranmaya zorunlu kılındığıdır. Bununla birlikte bir kamu kurumu, politikasını değiştirirken istişare etmesi gerekebilir ve diğer taraftan belirli bireylere belirli bir politikayı uygulama vaadinde bulunmuşsa bu politikayı uygulaması gerekebilir (beyanlar/vaatler ile kesişim noktasına dikkat ediniz). Bu son durumda bir politikayı terk etmek isterse orantılılık ilkesi sahneye çıkar ve kamu kurumu, ilk politika nedeniyle haklı beklentiye giren bireylerin menfaatlerine baskın gelen bir kamu yararını ortaya koymak durumundadır. Kamu kurumunun böyle bir kamu yararını ortaya koyamadığı durumlarda mahkeme ya kamu kurumunun ilk politikayı uygulamasını ya da alternatif olarak, kendilerine ilk politikanın uygulanması beklentisine sahip olan bireylerin menfaatlerini münasip şekilde riayet edecek geçici önlemler almasını talep edebilir. Her halükarda orantılılık ilkesi maddi hakkaniyette itici unsurdur", **LEYLAND - ANTHONY**, p. 377; Hükümet ve idarenin politikalar oluşturması ve bunu zamanla değiştirmesi en doğal hakkı olmasının yanı sıra kamu yararının da bir gereğidir. Ancak bu durumun haklı beklentiyi de ihlal etmemesi gerekir, **KÖKÜSARI**, s. 163.

³⁵¹ "Edeka Zentrale AG v. Federal Republic of Germany", [1982], Cs. 245/81, ECR. 2745; Benzer nitelikteki diğer kararlar için bkz. "Societe française des Biscuits Delacre v. Commission", [1990], Cs. C-350/88, ECR I. 935; "Pesqueras de Bermeo SA and Naviera Laida SA v.

"Topluluk kurumları, politikalarını gerçekleştirmek için gerekli olan araçların seçiminde bir takdir yetkisine sahip olduklarından, tacirler yasal bir beklentiye sahip olduklarını iddia edemezler. Bu kurumlar tarafından kendi takdiri güçlerinin sınırları dâhilinde alınan kararlarla değiştirilebilen mevcut durum korunacaktır".

CLAYTON'a göre vaat ve sözlere dayanan beklentiler ile politikalar arasında açık bir fark çizilmelidir, öyle ki politika tabanlı beklentiler, maddi açıdan korunmamalıdır³⁵².

SCHÖNBERG politika tercihlerinin farklılaşmasından kaynaklanan haklı beklentiye ilişkin sebepleri üç durumla açıklamaktadır³⁵³:

- i. Bir kamu makamının, belirli bir gruba veya bireye ilişkin belirli bir usul veya politika uygulamasıyla sonuçlanacak doğrudan veya dolaylı olarak beyanda bulunmasıdır.

Commission", [1992], Cs. C-258/90, C-259/90, ECR I-2901, akt. **THOMAS**, "The Relationship Between English and European Community Administrative Law", p. 167-169.

³⁵² **CLAYTON**, p. 93; Bu düşünce Chen tarafından iki sebeple desteklenmektedir. İlk olarak, devlet makamlarının politika kararları genellikle engellenmemelidir ve değişim politikanın esas bir niteliğidir. Bu, genellikle politikalarından doğan beklentilerin neden önemli ölçüde korunmaması gerektiğini açıklamaktadır. İkinci olarak, özellikle bir kişi ya da birkaç insana yöneltilen vaatler; dayanılması muhtemel olan ve tümüyle yönetim için ciddi sonuçlara sahip olması daha az muhtemel olan açık beyanlardır. Bu, bir sözleşme niteliğine sahip vaatlerden doğan beklentilerin neden çoğunlukla önemli ölçüde korunmalı olduğunu açıklamaktadır, **CHEN**, p. 246-247; "Bunun yanında vaatler bir kuralın uygulanmasını tetiklerken, politikaların kendisi kuraldır. Verilen sözler çift taraflıyken politikaların olmadığı, bunların başkalarına karşı bir yükümlülük doğurmadığı doğrudur. Ancak bunlar bir kuralın esas özellikleri değildir. Bir kuralın esas özelliği, icraata rehberlik etmesi ve değerlendirme veya eleştiriye temel teşkil etmesidir (öz değerlendirme ve özeleştirisi dâhil). Bu aynı zamanda bir politikanın fonksiyonudur...Eğer bir resmi daire kararlarını belli bir temele dayanarak verme politikasına sahipse, memurlar genellikle, faktörler aralığının tamamına değil, bu temele dayanarak karar vermeyi uygun görürler. Politikaların bu şekilde düşünülmesi akademik yorumlarla uyumludur. Bu aynı zamanda içtihat hukuku ile de tutarlıdır. Örneğin Khan vakasındaki, evlat edinmek üzere ülkeye giriş için gerekli kriterleri düzenleyen politika Yüksek Makleme tarafından "kural" olarak nitelenmiştir. Bunun sonucu olarak karar verme yetkisi olanlar, göz önünde bulundurulabilecek ilgili hususlara bağlanmıştır. Açık söylemek gerekirse, idari politikalar, söz tutma kuralında da olduğu gibi, yasal kurallara değildir. Bunlar, hukuki sonuçlar doğurma potansiyeline sahip gayri kanuni kurallardır. Bunlar arasında, kamu kurumunun vaadini yerine getirmemesi veya politikalarından uzaklaşmak istediklerinde bireylerin yasal hakları bakımından hukuki sonuçlar da yer alır", **AHMED - PERRY**, p. 70-71.

³⁵³ **SCHÖNBERG**, p. 54-55; İdareden ziyade yasama işlemi olarak kabul edilen politika kararlarını incelemek konusunda İngiliz mahkemeleri, Kanadalı karşıtlardan biraz daha isteklidir, **WRIGHT**, p. 144.

- ii. Bir kamu makamının, belirli bir tür bazı kararları izleyeceğini açıklaması veya izlemeyi hedefleyen bir usul veya politika hakkında genel bir beyanda bulunması ancak akabinde belirli bir olayda bundan vazgeçmesidir.
- iii. Bir kamu makamının, ilk beyanı ve karar arasında oluşturulan genel bir politika değişikliği göz önünde bulundurarak usul veya politika beyanından vazgeçmesidir.

CRAIG politika değişikliği sebebiyle dava konusu edilmiş uyuşmazlıklar sonucunda verilen içtihatları şu şekilde birleştirmiştir³⁵⁴:

- i. Kamu yetkisinin kullanılmasında "hukuki tutarlılık-istikrar ilkesi [*legal principle of consistency*]", idarenin ya da bakanın ilan edilen politikayı izleyeceği yönünde bir karine oluşturur. Bu karinenin duyurulmuş tutarlılığı böyle bir politikanın çok amaçlı oluşundan kaynaklanır.
- ii. Belirlenen politikadan ayrılma söz konusu olacaksa sebepler bu ayrılmayı haklı çıkarmalıdır.
- iii. Daha önceden ilan edilen bir politikadan ayrılma ihtiyacı olduğu zaman, idarenin mevcut politikadan etkilenen bireylerin çıkarlarını tartması gerekir.
- iv. Yargının politika değişikliklerinde idarenin yalın ve sıradan sebep göstermesinin önüne geçerek, bu politikaların anlamını değerlendirmesi gerekir. Böylece, tutarlılık, hukukun gözünde sürekli yanlış yapılmasını yaygınlaştırmaz.
- v. Politika tercihlerinin bu şekilde daha rasyonel olması sağlanır.

İngiliz hukukunda idarenin politika değişikliklerinden etkilenmesi muhtemel kişilere yeterli ve net bir ön bilgi vermesi gerektiği kabul edilmektedir³⁵⁵. Avrupa Birliği Adalet Divanı, politika değişikliklerinin haklı beklenti oluşturacağı hususunda

³⁵⁴ CRAIG, Administrative Law, p. 630-631.

³⁵⁵ Ancak teorideki bu görüşün uygulamada tatbiki çok da makul görülmemektedir, SCHÖNBERG, p. 143-144; Ayrıca politika değişiklikleri anayasal olarak hükümetin özerkliğine verilmesi sebebiyle mevcut politikanın kemikleşmiş ya da aşırı derecede zincire vurulmuş olması da beklenmemelidir, CRAIG, Administrative Law, p. 617; AZİZ - SIONG, p. 153; İngiliz hukukunda mantıksız, sapkın, akıl almaz politika değişikliklerinde haklı beklenti korunmaktadır, POTEŞTÀ, p. 97.

yapılan bir başvuruda, "ihracatın tamamlanmasından önce, ilgilinin bir kazanılmış hakkı bulunmadığı ve fakat genel politikanın değişmeyeceği hususundaki haklı beklentisi doğrultusunda, sözleşmeleri yaptığının kabulü" şeklinde hüküm tesis etmiştir³⁵⁶. Fransız hukukunda genel politika değişikliklerinden önce danışma veya sebep belirtme yükümlülüğü bulunmamakla birlikte değiştirilecek politikadan kaynaklanacak maddi beklentiler de korunmamaktadır³⁵⁷. Fransız hukukunda "değişkenlik [*mutabilité*]" ilkesine göre idarenin politikayı değiştirme yetkisi mutlaktır. Genel kurallar ve politika her zaman ileriye dönük ve ani bir etkiyle değiştirilebilir. Hiç kimsenin genel kurallar ve politikaların sürdürülmesini isteme hakkı yoktur. Nitekim genel kurallar ve politikalar gelecek için bir hak oluşturmazlar³⁵⁸.

İdarenin verdiği vaatler ile uyguladığı politikalar arasında bazı farkların bulunduğu dikkat çekilmiştir. Politika tabanlı beklentilerin maddi açıdan koruma görmemesi gerektiği savunulmuştur. Bu düşünceye göre, devlet makamlarının politika kararları genel olarak engellenmemelidir. Nitekim devlet politikalarında değişimin söz konusu olması politikanın esas bir niteliğidir. Bu, genellikle sözlü şekilde gerçekleşen politikalardan doğan beklentilerin neden önemli bir kısmının korunmaması gerektiğini açıklamaktadır. İkinci olarak, özellikle bir kişi ya da birkaç insana yöneltilen vaatler; dayanılması muhtemel olan ve tümüyle yönetim için ciddi sonuçlara sahip olması daha az muhtemel olan açık beyanlardır. Bu, bir sözleşme

³⁵⁶ "CNTA/Commission", [14.05.1975], Cs. 74/74, 1975, ECR. 533/76 akt. **SCHÖNBERG**, p. 76, fn. 92; **THOMAS**, p. 63, fn. 114; **ÖZCAN**, s. 101; **ELOFSSON**, p. 27, fn. 105.

³⁵⁷ **SCHÖNBERG**, p. 57-58; Fransa'da politika uygulama yükümlülüğü, 1970 yılındaki *Crédit foncier de France* ("*Crédit foncier de France*", D. 11/12-70, Rec. 750) kararıyla oluşturulmuştur. Bu karar, yazılı genel politika yönergeleriyle uyumlu olarak konut iyileştirmelerine yapılan ulusal fondan ödenek vermek üzere idarenin ihtiyari yetki kullanmasını kabul etmektedir. *Commissaire de Gouvernement Bertrand*, bu bağlamda böyle bir politikanın işleme konulduğu takdirde, genel "eşit muamele ilkesinin [*égalité de traitement*]" davanın farklı koşullarının veya daha ağır basan bir kamu menfaati farklı bir sonuca yol açmadıkça idarenin bunu bütün başvurulara uygulaması gerekmekte olduğunu açıklamıştır, **SCHÖNBERG**, p. 135, fn. 206.

³⁵⁸ **SCHÖNBERG**, p. 143; Politika değişikliğinin makul olmadığı durumlarda haklı beklenti korunur, **MUZAFAR**, p. 125.

niteliğine sahip vaatlerden doğan beklentilerin neden çoğunlukla önemli ölçüde korunması gerektiğini açıklamaktadır³⁵⁹.

Avrupa Birliği hukukunda politika değişikliklerine, İngiliz hukukundan ciddi anlamda ve daha fazla ölçüde kısıtlama getirilmektedir. İngiliz yargısı yalnızca politikadaki açıkça gözükten makul olmayan durumlara müdahale edebilirken; Topluluk Mahkemeleri değişikliğin gerekçesi ile etkilenen kişilerin menfaatleri arasında ciddi bir dengesizlik olduğu takdirde müdahale etmektedir. Ancak politika değişikliklerinin çoğu zaman piyasa gelişmeleri veya idarenin yorumlarından ötürü öngörülebilir olduğu düşünülmekte ve Topluluk Mahkemeleri tarafından genellikle kamu menfaatleri ve özel menfaatler arasında önemli bir dengesizlik tespit edilememektedir³⁶⁰.

Politika değişikliklerinin etki alanı haklı beklentinin korunup korunmayacağına tespitinde çok önemlidir. Nitekim geçmişe etkili bir politika değişikliği haklı beklentinin korunması ilkesinin bir ihlali olarak değerlendirilmesine karşın geleceğe etkili politika değişiklikleri için her zaman aynı değerlendirme yapılamaz. Nitekim politikada değişikliği "geçmişe etkili [*ex post facto*]" bir kararı hukuka aykırı hale getirmez³⁶¹.

³⁵⁹ CLAYTON, p. 93-100; ROBERTS, p. 117; CHEN, p. 246-247.

³⁶⁰ SCHÖNBERG, p. 145; Politika değişikliklerinden kaynaklanan haklı beklentiler, acaba siyasi partilerce verilen seçim vaatlerinin seçimlerden sonra yerine getirilmesi hususunda iktidar partisinin veya partilerinin zorlanmasına imkân verebilir mi? Yoksa seçim vaadini yerine getirmeyen partiye uygulanacak tek yaptırım bir dahaki seçimler de o partiye oy verilmemesi midir? Esasında bu sorulara cevap bulmak çalışmanın konusu değildir. Ancak bu konuya benzer bir uyuşmazlığı aktarmakta da fayda vardır. "Hamilton-Wentworth (Regional Municipality) v. Ontario (Minister of Transportation)", [1991], 2 OR. (3d) 716 davasında belediye, hükümetin yeni bir karayolu bölümü için yatırımından vazgeçmesi yönündeki kararına karşı çıkmıştır. Yatırım önceki hükümet tarafından vaat edilmiştir (aslında sadece yıllık inceleme temelinde) ancak yeni Yeni Demokrat Parti karayolunun çevreyi tahrip edeceğini düşünmüştür. Belediye planlar yapmış ve yatırım sağlanacağına inanarak harcamalar yapmıştır. Ancak Bölge Mahkemesi, bunu politika temellerine göre verilen yasamaya ilişkin bir karar olarak görmüş ve hakkaniyete aykırı olduğuna karar vermiştir, akt. WRIGHT, p. 176.

³⁶¹ SCHÖNBERG, p. 81; İdarenin politika değişiklikleri arasında kalan bireyleri özel olarak hesaba katma gereksinimi haklı beklentinin unsurlarından biridir, THOMAS, p. 53; CRAIG, Administrative Law, p. 621.

Ülkemizde genel politikanın tespiti Bakanlar Kurulu tarafından yapılmaktadır. Bakanlar Kurulu ülke yönetimine ilişkin genel politikalarını hükümet programı olarak parlamentoya sunar ve ondan güvenoyu ister. Bakanlar Kurulu politika tercihlerini belirlerken çok dikkatli davranmalıdır. Genel politikanın tespit ve tayini Bakanlar Kurulu'na ait olmakla birlikte bu politikaların uygulayıcısı ilgili bakanlıklardır³⁶². Ancak politika değişikliklerinden tek kastedilen ülke yönetimine ilişkin genel siyasi politikalar değildir. Bir disiplin yönetmeliğinde yapılan değişiklik, sınav yönergesinde yapılan değişiklik, memurluk statüsünde yapılan değişiklikler de haklı beklenti açısından politika değişikliklerinin içinde kabul edilir.

Bu durumu ALTINDAĞ bir örnekle somutlaştırmıştır. Şöyle ki; hukuk fakültesinden mezun olmak isteyen bir lise öğrencisi, lise bölüm tercihini eşit ağırlık olarak kullanır. Henüz bu kişi üniversiteye yerleşmeden önce devlet politika değiştirir ve sadece sözel bölüm okuyan öğrencilerin hukuk fakültelerini tercih edebileceğine ilişkin bir düzenleme yaparsa söz konusu durum nasıl çözümlenecektir? Öncelikle burada üniversite öğrencisi statüsüne girilmediği için kazanılmış haktan bahsedilemez. Lise öğrencisinin hukuk fakültesini kazanmak için bölüm tercihini eşit ağırlıktan yana kullanmasının zorunluluktan kaynaklandığı da göz ardı edilmemelidir. İdare tarafından getirilen düzenlemelere güvenmekten başka çaresi olmayan, kendi hayat planlamalarını bu ölçüde belirleyen bireylerin endişe içinde yaşamaları hukuk devleti ilkesi ile bağdaşmamaktadır³⁶³.

³⁶² ARSLAN, Süleyman, Bakanlar Kurulunun İktisadi ve Mali Alandaki Görev ve Yetkileri, Ankara, 1982, s. 10; Estoppel ilkesi, bir hükümetin tasarruflarının sonraki hükümetin politika oluşturmasını kısıtlamayacağını öngörmektedir, "Laker Airways v. Department of Trade", [1977], QB. 643, akt. PIEVSKY, p. 145, fn. 3.

³⁶³ ALTINDAĞ, s. 14; CRAIG, Administrative Law, p. 612; Vergi inceleme elemanlarından 10 yıllık çalışma süresini dolduranların sınavsız yeminli mali müşavir olma hakları yapılan değişiklik ile kaldırılmış ve yapılan düzenleme ile yürürlük tarihi itibarıyla henüz 10 yıllık süreyi doldurmayanların sahip oldukları haklı beklentilerinin dikkate alınmadığı bir politika değişikliği yapılmıştır. Anayasa Mahkemesi ise söz konusu düzenlemeyi Anayasa'ya aykırı bulmamıştır. Politika değişikliği sebebiyle haklı beklentinin meydana geldiği bu konu hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. KARABOYACI, Abdullah, "Sınavsız Yeminli Mali Müşavir Olma Hakkının Kaldırılmasının Hukuk Güvenliği Kapsamında Değerlendirilmesi", TBBD., S. 100, 2012, ss. 217-254; Benzer şekilde öğretmen olacağını düşünerek fen-edebiyat fakültelerine giren öğrencilerin, öğrencilikleri devam ederken öğretmen olma imkânından yoksun bırakılmaları kazanılmış hak olarak değerlendirilmemesine rağmen haklı beklenti ilkesi gereğince koruma altına alınmaları gerekir, YILDIRIM, Turan - YASİN, Melikşah -

Bu mülâhazaları dengelemede göz önünde bulundurulacak kilit noktası, beklentinin tabiatı ve etkilenen kişi sayısıdır. Bir politikanın, küçük veya özel bir grup insanda esasa dair bir sonuç beklentisi husule getirdiği durumlarda, bunun esas alınması için yeterli temel teşkil etmesi daha muhtemeldir. Tersine, eğer beklenti muğlaksa ve (beklentiyi husule getiren vaat) belirli bir birey ya da özel bir gruba yapılmamışsa, bunun maddi açıdan korunması daha az muhtemeldir. Örneğin "New Zealand Association for Migration and Investments Inc v. Attorney-General" davasında politikanın "ne büyük sayıda insana uygulanması ve spesifik vaatlerde bulunulmamış olması, ne de yerleşik teamüllerin kabul edilmiş olması", her ne kadar bazı vakalarda gayri hakkani durumlar yaratabilse de, haklı beklentinin bağlayıcılığını kabul etmek için yetersiz bir temel olduğuna karar verilmiştir³⁶⁴.

Diğer taraftan politika değişiklikleri sebebiyle bireylere menfaat sağlayan işlemlerin geri alınması haklı beklentinin ihlali niteliği taşımaktayken idari işlemin geleceğe yönelik olarak kaldırılması haklı beklenti oluşmasına imkân vermez³⁶⁵. Politikadaki genel bir değişiklik veya takip edilen bir politikadan ayrılma ön uyarı olmaksızın uygulandığı takdirde beklentileri ve ilk politikaya güvenen bireylerin güvenini yıkabilir. Bu sebeple, politika değişikliğinin uygulanma şekline bazı kısıtlamalar getirmek ikna edici bir gerekçedir. Yetkili makamlar, politika değişikliğinin etkilenen kişilerin beklentisindeki etkisini göz önünde bulundurmalıdır. Politika değişikliklerinden kaynaklanan haklı beklentilerin bir ön bildirim veya geçiş dönemi konulmasıyla aşılabilmesi mümkündür³⁶⁶.

KAMAN, Nur - ÖZDEMİR, H. Eyüp - ÜSTÜN, Gül - OKAY TEKİNSOY, Özge, İdare Hukuku, Güncellenmiş 6. Baskı, İstanbul, 2015, s. 463.

³⁶⁴ "The New Zealand Association for Migration and Investments Incorporated v. Attorney General", [2006], NZAR. 45, akt. **FLANAGAN**, p. 286.

³⁶⁵ **ÖZCAN**, s. 88-89; "Politikalar geçici olmalıdır ve öyledirler, makul surette daima sabit kalmaları beklenemez...Mevcut politika, belli bir süre zarfında veya başka bir bildirim gelene kadarki süre içerisinde geçerli olmayı sürdürecektir makul bir beklenti yaratabilir", **SCHÖNBERG**, p. 15.

³⁶⁶ **SCHÖNBERG**, p. 142-143; **ÖZCAN**, s. 100; Daha önce belirlenen bir politikadan ayrılmak için geçerli bir sebebin gösterilmesi gerekir, **SHELDON QC, Clive**, "Consultation and Legitimate Expectations", KBW, January 2012, p. 7, www.adminlaw.org.uk, e.t. 20.09.2015.

3. İdarenin Yanıltıcı Beyanları

"İdari beyanlar [*administrative representations*]"³⁶⁷ kural olarak, idareyi gelecekte belirli bir yönde davranma hususunda zorlamamakta, dolayısıyla idareye kendi beyanlarına bağlı olarak bir işlem ve eylemde bulunma hususunda bir yükümlülük getirmemektedir³⁶⁸. Ancak idarenin yanıltıcı beyanlarından dolayı bir beklentiye giren iyiniyetli bireyler açısından haklı beklentinin oluşması söz konusu olabilir³⁶⁹.

İdari makamların beyanları doğrultusunda diğer bireyler karşısında hakkaniyetsiz bir durumla karşılaşan bireyin, haklı beklentisinin korunması onurlu bir duruşun gereğidir³⁷⁰. Haklı beklenti ilkesi idare adına irade açıklamaya yetkili olan kamu görevlilerinin daha özverili, ciddi, tutarlı, görev bilincine uygun davranmaya sevk etmesi açısından önemlidir³⁷¹.

³⁶⁷ "Beyanlar [*representations*]" kavramı; "sözleri [*promises*]", "iddia ve ifadeleri [*assertions*]", "davranışları [*acts*]", "uygulamaları [*practices*]" ve "politik ifadeleri [*policy statements*]" içine alacak şekilde kullanılmaktadır, **ROBERTS**, p. 112, fn. 1.

³⁶⁸ **SCHWARZE, Jürgen**, *Droit Administratif Européen*, Vol. II, Office Des Publications Officielles Des Communautés Européennes, Bruylant, 1994, p. 1140'tan akt. **ÖZCAN**, s. 114; "İngiltere'de yanlış ve eksik tavsiye, İdari Parlamenter Komisyonu nezdinde en çok şikâyetlerden biridir ve Fransa'da idari yargı davalarının en verimli kaynağını oluşturmaktadır", **SCHÖNBERG**, p. 20.

³⁶⁹ **BARAK - EREZ**, p. 593; **SCHÖNBERG**, p. 8; **GROVES**, "Substantive Legitimate Expectations in Australian Administrative Law", p. 471; **ÖZCAN**, s. 114; Mahkemelerin haklı beklenti doktrini geliştirmede esas kaygısı, bireylerin kamu yetkilileri tarafından kendilerine verilen söz ve beyanlara güvenmesi gerektiğidir, **SALES - STEYN**, p. 570.

³⁷⁰ **MACPHERSON**, p. 22; Haklı beklentinin karşılanmaması kişilerin özerkliğine (otonomi) zarar vermesinin yanı sıra kişinin onuruna, itibarına ve geçimini korumasına da yapılmış bir saldırıdır, **RAZ**, *The Authority of Law*, p. 222'den akt. **ALTINDAĞ**, s. 28; **PATERSON**, p. 71; Fransız hukukunda bu durum idareye ahlaki bir görevin ötesinde bir sorumluluk yüklemektedir, **ÖZCAN**, s. 18; İngiliz hukukunda irade beyanlarından kaynaklanan haklı beklenti genellikle şekli korunma ile karşılanmaktadır, **SCHÖNBERG**, p. 49.

³⁷¹ **OĞURLU**, s. 266; Kamu görevlilerinin bireyler üzerinde beklenti yarattığı gerekçesiyle beyanlarına bağlı kılınması veya potansiyel olarak bu beyanların zararlarından sorumlu tutulması, yetkililerin iyi icraatlarda bulunmasını sağlamanın yanı sıra kendileri aleyhine sorumluluk doğmaması adına daha az bilgilendirici tavsiyelerde bulunmalarına sebep olacaktır. Kamu görevlilerinin ketum davranışları ise hukuki kesinliğin tam anlamıyla uygulanmasına da zarar verecektir. Ancak İngiltere, Amerika, Almanya, Hollanda, Danimarka, Fransa ve Avrupa Birliğinde bu handikaba ilişkin bir veriye ulaşılamamıştır, **SCHÖNBERG**, p. 18-19.

İngiliz ve Avrupa Birliği hukukunda idarenin beyanlarıyla haklı beklentiye sebep olabilmesi için iki koşulun oluşması gerekmektedir. Bu koşullardan ilki beyanın özü, diğeri ise beyanda bulunulan kimsenin durumudur³⁷². Haklı beklenti, idarenin iradesini açıklama şekline bağlı olarak çok farklı türlerde ortaya çıkabilir. İdari bir beyanın şekli, beklentinin haklı olmasıyla ilişkili olmakla birlikte üstün öneme de sahip değildir. Başka bir ifadeyle, haklı beklentiye sebebiyet veren irade açıklamalarının çeşitliği bu irade açıklamalarının ayrı ayrı ele alınmasını gerektirecek kadar farklılığa sebep olmaz³⁷³. Bu açıdan irade açıklamalarını resmi ve gayriresmi beyanlar olarak ikiye ayırarak tahlil etmek yeterlidir. Nihai olarak idari beyanların resmi veya gayriresmi oluşu arasında haklı beklentinin karşılanması açısından fark vardır ve bu durumların ayrı ayrı değerlendirmesi gerekir.

³⁷² SCHÖNBERG, p. 120; Haklı beklentinin korunması ilkesi ile 5237 sayılı Türk Ceza Kanununun 30. maddesinin 4. fıkrasında yer alan "işlediği fiilin haksızlık oluşturduğu hususunda kaçınılmaz bir hataya düşen kişi, cezalandırılmaz" hükmü arasında bir bağlantı kurulabilir. İdareye atfedilebilir bir davranış neticesinde bir suç işleyen birey, haklı beklenti iddiasıyla hataya düştüğünü iddia edebilir. Başka bir ifadeyle, işlediği fiilin haksızlık oluşturduğu hususunda idarenin yanıltıcı beyanları sebebiyle kaçınılmaz bir hataya düşen kişiye ceza verilmemesi gerekir. Haklı beklenti kavramına yer verilmemiş olsa da idarenin yanıltıcı beyanlarından dolayı söz konusu maddenin uygulandığı bir karar şu şekildedir: Kendisine tebligat yapılmayan ve velayet hakkının kendisinde olduğunu söyleyen kalem memurunun beyanına güvenerek hareket eden annenin, çocuk kaçırılması ve alıkonulması suçuna ilişkin yargılamadan beraat etmesi haklı beklentinin ceza hukuku boyutuyla korunmasına bir örnektir, Yargıtay 14. Ceza Dairesi, T. 20.06.2013, E. 2012/13324, K. 2013/7988, www.kazanci.com, e.t. 06.03.2017; Hatta bu durumu başka bir örnekle biraz daha karışık hale getirmek mümkündür. 2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanununun 4. maddesi "Taşınır ve taşınmaz kültür ve tabiat varlıklarını bulanlar, malik oldukları veya kullandıkları arazinin içinde kültür ve tabiat varlığı bulunduğunu bilenler veya yeni haberdar olan malik ve zilyetler, bunu en geç üç gün içinde, en yakın müze müdürlüğüne veya köyde muhtara veya diğer yerlerde mülki idare amirlerine bildirmeye mecburdurlar" şeklindedir. Belde sınırları içinde arazi bulunan bir çiftçi tarlasını sürerken bulduğu bir tarihi eseri belediye başkanına bildirirse ve kendisine belediye başkanı tarafından söz konusu eserin tarihi eser olmadığı yönünde yanlış bir bilgilendirme yapılırsa, daha sonra bir arama neticesinde bu esere el konulsa ve durum savcılığa intikal etse, çiftçi Kanuna göre yetkili olmayan belediye başkanı tarafından yanlış yönlendirilmesi sebebiyle haklı beklentisinin bulunduğunu iddia etse Türk Ceza Kanunu'nun 30/4. maddesinden yararlanabilir mi? Bu sorunun cevabı çalışma kapsamında dışındadır.

³⁷³ Haklı beklentiye sebebiyet verebilen irade açıklamalarından bazıları şunlardır: "Mektuplar [*letters*]", "yayınlanan bildirimler [*published notices*]" ve "bakanlık genelgeleri [*departmental circulars*]", "parlamentoda yapılan bakan konuşmaları [*ministerial speeches in Parliament*]", "yerel idarelerin kamu kararları [*public resolutions of local authorities*]", "sözlü teminatlar [*oral assurances*]", "örtülü beyanlar [*implicit representations*]", "açık ve örtülü beyanların birleşimi [*combinations of implicit and explicit representations*]", SCHÖNBERG, p. 50-51; PATEL, Sanjay, "Founding Legitimate Expectations on Unincorporated Treaties", *Judicial Review*, 2010, Vol. 15, No. 1, p. 75; Basın açıklamalarından dolayı da haklı beklentinin oluşabileceği ifade edilmektedir, MUZAFAR, p. 121; GROVES, "Substantive Legitimate Expectations in Australian Administrative Law", p. 471.

a. Resmi Beyanlar

SCHÖNBERG resmi beyanlar ile haklı beklentinin nasıl oluşabileceğini şu şekilde örneklendirmiştir³⁷⁴.

"X şahsının yerel imar ve iskân müdürlüğünde bir memur tarafından açık bir şekilde, resmi bir başvuru yapması halinde evine fazladan bir kat çıkmaya müsaade edileceği yönünde bilgilendirildiğini ve X şahsının evinin inşası için £50,000 harcama yaptığını varsayın. Akabinde müdürlük bu politikasında bir değişime gider ve X şahsını bu izinden mahrum ederse ne olur? Bu durumda, kamu menfaatindeki devlet prensibi ile bireysel adaletin çakışması söz konusudur. Eğer imar ve iskân müdürlüğü X şahsının kat eklemesine müsaade ederse, kamu menfaati gözeterek benimsenmiş, yeni politikaları ile X şahsının komşularının menfaatleri ile çelişecektir. Eğer müdürlük izin vermeyi reddeder ise, kendileri tarafında X şahsında oluşturulan beklentiyi karşılamayacak ve X şahsını finansal olarak zora sokacaktır".

CRAIG'e göre; kamu görevlisi tarafından yapılan resmi bir beyan haklı beklentinin doğmasına yol açabilir. Ancak yapılan bu resmi beyanda belirtilen durumların daha sonradan değiştirilebileceğinin öngörülmesi durumunda haklı beklentinin oluşumu engellenebilir³⁷⁵. Örneğin; idari makamlara yapılan ilk başvuruda idari tasarruf için gerekli şartların taşındığı belirtilmesine rağmen başka bir gerekçe gösterilerek başvurusu reddedilen kimsenin aynı makama ikinci başvurusunda daha önce gerçekleştiği söylenen şartların eksikliğinin ifade edilmesi haklı beklentiye sebep olabilir.

³⁷⁴ Resmi beyanlar sonucu bireylerde oluşan haklı beklentinin karşılanmasına yönelik de üç tür koruma sağlanabileceği ifade edilmiştir. Öncelikle ilgili şahsa bir duruşma (savunma hakkı-bilgilendirme-müzakere) ve mevcut politikada bir istisna yapılmasına olanak sağlanabilir. Bu müzakerede idare de bunu yapmasının neden imkânsız olabileceğini kendisine anlatır. Bu koruma yöntemi "usul (şekli) açısından beklentilerin korunması [*procedural protection of expectations*]"dır. İkinci bir yöntem olarak, idare beyanı doğrultusunda inşa çalışmasına müsaade eder. Bu "esas (maddi) açısından beklentilerin korunması [*substantive protection of expectations*]"dır. Üçüncü bir yöntem ise, ilgilinin harcadığı £50,000 ve binanın eski haline geri getirilmesi için yapılacak olan masrafın tazmini sağlanır. Bu yöntem ise "beklentinin telafi edici korunması [*compensatory protection of expectations*]"dır, SCHÖNBERG, p. 1.

³⁷⁵ CRAIG, Administrative Law, p. 619.

İdarenin resmi beyanlarından dolayı bireylerde sadece esasa ve usule ilişkin haklı beklenti oluşmaz. İdarenin resmi bir beyanına güvenden kaynaklanan zararların da haklı beklentinin telafi (tazmin) edici korunması çerçevesinde karşılanması gerekir.

Yanılıcı beyanların yol açtığı zarar İngiliz hukukunda "ihmal yükümlülüğü [*negligence liability*]" olarak karşılanmaktadır. İngiliz idari makamlarının yanılıcı beyanlarından dolayı bireylere verilen zararların karşılanması için ilgili kamu görevlisinin hatayı nasıl ve niye yaptığının bir önemi bulunmamaktadır. İdarenin yanılıcı resmi beyanından dolayı ortaya çıkan zararın karşılanmaması sadece bu beyanın tavsiye niteliğinde bulunduğu durumlarda mümkündür³⁷⁶.

İngiliz hukukunda idarenin yanılıcı resmi beyanlarından kaynaklanan zarar sorumluluğuna "Welton ve North Cornwall DC" davası önemli bir örnek teşkil etmektedir. Bu davada çevre sağlığı memuru bir pansiyon sahibine, mutfağında ciddi değişiklikleri sağlık ve güvenlik tüzüğü doğrultusunda yapılmasının gerekli olduğunu ve inşa işlerinin derhal üstlenilmediği takdirde kapatma emrinin verileceğine dair bir bildirimde bulunmuştur. Daha sonra bu beyanın hem ilgili mevzuat hem de idari politikayla uyumlu olmadığı ve tamamlanan değişikliklerin en az %90'ının aslında gerekli olmadığı ortaya çıkmıştır. Açılan davada yerel gıda makamının, kamu görevlisinin yanılıcı beyanlarından kaynaklanan sorumluluğu karşılamasına karar verilmiştir. Ancak mahkeme, yükümlülüğün kanuni işlevlerin yerine getirilmesini engelleyebileceğinden ötürü "tavsiye niteliğindeki bir hizmet sunumu" olarak değerlendirmede bulunmuştur³⁷⁷.

1950'li yıllardan bu yana Fransız hukukunda idarenin, kamu görevlilerinin yanlış ve yanılıcı beyanlarından kaynaklanan zararlardan dolayı sorumluluğu "kusur sorumluluğu [*faute de service*]" çerçevesinde kabul edilmektedir. "Aubin" davası bu duruma uygun bir örnektir. Fransız-Belçika sınırının her iki tarafında yaşayan ve çalışan Aubin'e, Belçika işsizlik yardım parası için kayıt olması gerektiği Fransız

³⁷⁶ SNODGRASS, p. 49; SCHÖNBERG, p. 218.

³⁷⁷ "Welton v. North Cornwall DC", [1997], 1 WLR. 570, akt. SCHÖNBERG, p. 219, fn. 14.

yetkililer tarafından tavsiye edilmiştir. Kendisi bu tavsiyeye uyduğunda mevzuat gereği böyle bir yararlanma hakkının olmadığı ortaya çıkmıştır. Aynı zamanda Fransız mevzuatı gereğince kendisinin Fransız yardım ödeneği için kayıt olmasına engel olunmuştur. Conseil d'État ilgilinin uğradığı zararların idare tarafından karşılanmasına karar vermiştir³⁷⁸.

İdarenin resmi beyanlarının bireye tebliğinde gerçek durumu yansıtması ancak daha sonradan bu beyana güvenen bireyin şartlarda değişiklik olmasından dolayı zarara uğraması haklı beklenti ilkesi gereğince korunacak mıdır? Bu sorunu bir örnekle somutlaştırmak gerekir.

"Roberts v. Llanelli BC" davasında ilgiliye spor kulübü olarak işlettiği binanın kamulaştırılacağına dair bilgilendirme yapılmıştır. Bu bildirim üzerine spor kulübünün kapanacağını düşünen müşteriler kayıtlarını yenilememiştir. Aynı zamanda spor eğitimi veren eğitimciler de kulüpten ayrılmıştır. Ancak idare tarafından bildirilen süre geçmesine rağmen kamulaştırma işlemi yapılmamış bunun üzerine spor kulübü sahibi tarafından dava açılmıştır. Mahkeme yaptığı incelemede kamu görevlisi tarafından hiçbir yanlış ve yanıltıcı bildirim yapılmadığını, nitekim ilgili idarenin kamulaştırmayı planladığını ancak daha sonradan vazgeçtiğini, bildirim yapıldığı anda ilgili bina üzerinde kamulaştırma işleminin bulunduğunu tespit etmiş ve idareyi sorumlu bulmamıştır. Benzer şekilde "Lafont" davasında, yerel imar müdürlüğünün arazinin bir bölümünü inşaat yapılabilir olarak beyan etmekle yükümlü olmadığını, zira makamın bu arazinin kısa süre sonra büyük bir gelişimin bir parçası olarak kamulaştırılacağını bilmediğine ve öngöremeyeceğine, dolayısıyla idarenin sorumlu olmadığına karar verilmiştir³⁷⁹.

İngiliz yargısı tarafından karara bağlanan "Roberts v. Llanelli BC" davasında idarenin sorumlu tutulmamasının sebebi kamulaştırma yapacak idari makam ile

³⁷⁸ "Aubin", [1988], D. 20/1-88, RDP. 903; Benzer nitelikteki Conseil d'État'ın diğer kararları için bkz. "Berger-Sabatel", D. 28/4-71, Rec. 313; "Texiert", D. 1/12-72, Rec. 1222; "Bonheure", D. 30/10-81, Rec. 902; "Legendre DA", D. 28/6-85, No. 443; "Société Sagatour", D. 3/3-89, Rec. 905; "Sille DA", D. 16/11-98, No. 23, **SCHÖNBERG**, p. 221, fn. 22.

³⁷⁹ "Roberts v. Llanelli BC", D. 25/2-98; "Lafont", D. 14/3-86, Rec. 74, akt. **SCHÖNBERG**, p. 222, fn. 28-29.

bildirimde bulunan idari makamın farklı olmasıdır. Aksi bir durumda, başka bir ifadeyle kamulaştırma işlemini tesis edecek makamın söz konusu bildiriye yapması durumunda, idarenin haklı beklenti ilkesine göre en azından ortaya çıkan zararı karşılaması gerekir. Fransız yargısı tarafından karara bağlanan "Lafont" davasında verilen karar hatalıdır. Nitekim kamulaştırma planlarını idare yapmaktadır ve idarenin sonradan ortaya çıkan gelişimleri öngöremeyeceği savıyla sorumluluktan kurtulması hakkaniyetli bir çözüm değildir. Zira bireyin idarenin resmi beyanına güvenmesi söz konusudur. Aynı zamanda idarenin öngörebilme yükümlülüğünün, bireyin öngörebilme kabiliyeti karşısında koruma görmesi nesafet ile bağdaşmaz. Ancak kamulaştırma işleminin gerçek bedel üzerinde yapılacak olması ve arazi üzerinde bulunan ve bildirimden sonra oluşturulan yapının da bedelin hesaplanmasında dikkate alınacak olmasından dolayı, belki de haklı beklentinin telafi edici korumasına gerek görülmemiştir.

Karşılaştırmalı bir özetle; İngiliz mahkemeleri, kendi hukuki tavsiyeleri doğrultusunda yetkililer tarafından yapılan yanlış beyanlardan ötürü ortaya çıkan zararların karşılanması hususunda isteksiz davranırken, Fransız yargısı çoğu zaman "idari yanlış beyanların [*renseignements erronés*]" ve "doğru beyanlardan kaynaklanan güven ihlalinin [*promesse non-contractuelles*]" yol açtığı kayıpların tazmin edilmesi gerektiğine karar vermektedir. Avrupa Birliği yargı sisteminde ise yanlış ve yanıltıcı beyanlardan idarenin sorumluluğu hususunda tedbirli bir yaklaşım sergilendiği, doğru beyanlara güvenden kaynaklanan haklı beklenti ihlalinde daha adil bir yaklaşım geliştirdiği gözlemlenmektedir. Fransız yargısı çoğu zaman, "yarışan kusur [*contributory fault*]", "doğrudan illiyet [*direct causation*]" ve "kesin zarar [*certain damage*]" kavramlarıyla idarenin sorumluluğunu azaltırken İngiliz yargısında idari kusur neredeyse bireye yüklenmektedir³⁸⁰. Yanıltıcı resmi beyanlardan kaynaklanan zararların kusur sorumluluğu çerçevesinde idareye atfedilebilir olduğu kabul edilmelidir³⁸¹.

³⁸⁰ SCHÖNBERG, p. 233-234.

³⁸¹ Fransız hukuk sisteminde 1940'lı yıllardan itibaren idarenin yanıltıcı beyanları veya idarenin verdiği sözleri yerine getirmemesi dolayısıyla, bir fiilde bulunan ve zarara uğrayan bireyin üstü örtülü olarak haklı beklentinin korunması ilkesi gereğince zararı idare tarafından karşılanmaktadır, ÖZCAN, s. 18-19.

Bu sebeple resmi beyanların haklı beklentiye sebebiyet vermesi için; "açık [*clear*]" ve "belirsizliğe mahal vermeyen [*unambiguous*]" bir niteliğinin bulunması, dolayısıyla "ilgili nitelikten yoksun [*devoid of relevant qualification*]" olmaması gerekir³⁸².

b. Gayriresmi Beyanlar

Kamu makamları iradelerini hukuk düzeninin öngördüğü biçime uygun olarak resmi bir biçimde açıklar. Ancak bireyler yalnızca resmi beyanlara değil "gayriresmi irade açıklamalarına [*informal representations*]" da güvenir. Bu açıdan bireylere verilen tavsiyeler³⁸³, idari politikaların belirlendiği genelgeler gibi resmi olmayan beyanlar da bireylerin hayat planlaması ve bazı tercihlerde bulunmasında temel alınan bilginin önemli bir kısmını oluşturur³⁸⁴.

Gayriresmi bir beyanın her zaman resmi bir beyanla aynı şekilde yapılmadığı bir gerçekliktir. Nitekim gayriresmi beyanın hukuka aykırı olarak ve hatalı bir şekilde yapılma riski resmi beyana göre daha fazladır. Ancak bu gayriresmi beyanların hiçbir zaman idame ettirilmeyeceği anlamına gelmemektedir. İdari

³⁸² ELOFSSON, p. 23; QUINOT, p. 74; SNODGRASS, p. 34; WATSON, p. 636; LAING QC, p. 159; POTESTÀ, p. 96-97; REYNOLDS, p. 351; AZIZ - SIONG, p. 149; ISLAM, p. 83; FREEDMAN - VELLA, p. 105; MONIKA, p. 27; "Francis Paponette v. The Attorney General of Trinidad and Tobago", [2010], UKPC. 32; "R (Patel) v. General Medical Council", [2013], 1 WLR. 2801, akt. TAY KUAN SENG, p. 624, fn. 74, 75; THOMAS, "The Relationship Between English and European Community Administrative Law", p. 145-146; "Beklentinin altını çizen beyan açık olmalı, belirsizliğe yer vermemeli ve ilgili kısıtlamalardan mahrum olmalıdır. 1. Beklenti mantıklı olmalıdır 2. Beyan karar verici mekanizma tarafından oluşturulmalıdır 3. Karar verici mekanizmanın beyanı yeterli ve yasal olmalıdır", TALAGALA, p. 5; "R. v. Inland Revenue Commissioners, ex parte MFK Underwriting Agents Ltd.", [1990], 1 WLR. 1545; Yargı, açık ve net bir beyanın beklentiyi yükseltmek için gerekli olduğunu içtihat etmektedir, akt. THOMAS, p. 52, fn. 66; SCHÖNBERG, p. 51; CRAIG, Administrative Law, p. 619, fn. 21; JAYASINGHE, p. 11, fn. 44; PANDYA - MOODY, p. 100, fn. 35; WATSON, p. 643; THOMAS, "The Relationship Between English and European Community Administrative Law", p. 240.

³⁸³ "Belirli durumlara dair yetkililerin verdiği tavsiyeler normalde resmi usullere tâbi tutulmamaktadır. Sonuç itibarıyla, beyanlar çoğu zaman hukuka aykırıdır veya resmi kararlardan mevcut politikanın dışına çıkmaktadır. Bu durum bireylere yapılan beyanları temel alan beklentileri muhafaza etmeyi zayıflatır ancak hükümsüz bırakmamaktadır. Bireyler çoğu zaman bir hükmün yasaya uygun olup olmadığını veya politikaya uyup uymadığını bilmemektedirler ve bu sebeple bireylerin her bir durumda idari hükmü doğrulatmalarını istemek gerçekçi ve adil olmayacaktır", SCHÖNBERG, p. 14.

³⁸⁴ SCHÖNBERG, p. 107; ÖZCAN, s. 93; MUZAFAR, p. 123.

makamların, işlemde etkilenen bireyin makul olarak idarenin iradesinin hukuk içinde yapıldığını beklediği ve bu tasarrufun idame ettirilmesinin bireyin menfaatine kıyasla kamu menfaatine veya üçüncü taraflara önemli bir zarar vermeyeceğinin belirlendiği durumlarda gayriresmi beyanlarına sadık kalması gerekir³⁸⁵.

Bireyler genelde idareye bir konuda müracaat etmeden önce, işin ehli olduğunu düşündüğü ve kendisine yol göstereceğine inandığı kamu görevlilerine danışır, usule ve başvuru sonuçlarına yönelik bilgi alırlar. Kamu görevlileri de sadece resmi değil resmi olmayan beyanlarda bulunarak vatandaşa hizmet etmeye çalışır. Kamu görevlilerinin bu gayriresmi beyanları bireyleri yanıltabilir. Bu durum haklı beklentinin oluşmasına sebebiyet verebilir.

Büyük çoğunlukla Alman hukuku etkisiyle gelişen ve gayriresmi beyanlardan vazgeçilmemesinde de haklı beklenti oluşturduğuna ilişkin ilk karar olduğu ifade edilen "Châtillon" davasında, Yüksek Otorite Komisyonun önceki beyanına uyması gerektiğine karar verilmiştir³⁸⁶.

Fransız hukukunda idari makamlarının genellikle gayriresmi beyanlarından vazgeçebilmesi mümkün olup bunun haklı beklenti oluşturmayacağı kabul edilmektedir³⁸⁷. Fransız kamu hukukunda resmi ve gayriresmi beyanlar arasında sert bir ayrıma gidilmektedir. Resmi idari kararlar, bağlayıcı niteliği olan ve "değişmezlik ilkesine [*principle of intangibilité*]" tabi olan "hukuki işlemler [*actes administratifs*]" olarak düşünülür. Resmi olmayan beyanlar "yasal yönden ilgili hadiseler [*faits juridiques*]" olarak değerlendirilir. Bu belirleme, resmi olmayan beyanlara olan güvenin sebep olduğu kaybı telafi etmek üzere idarenin yükümlü olduğu, ancak beyan ettiği durumla uyumlu bir şekilde icraatta bulunma zorunluluğu olmadığı

---

³⁸⁵ SCHÖNBERG, p. 165.

³⁸⁶ "Châtillon v. High Authority", [1966], Cs. 54/65, ECR. 185, 196, akt. ÖZCAN, s. 94; SNODGRASS, p. 32; Bu davada ilk kez bir kurumun, resmi bir karardan ziyade resmi olmayan bir ifadesinden vazgeçmesinden dolayı haklı beklentinin ihlal edildiğine karar verilmiştir, SCHÖNBERG, p. 118.

³⁸⁷ "Société Lesieur-Afrique", D. 11/5-56, Rec. 184; "Bouveret", D. 18/10-57, Rec. 542; "Société Paramount", D. 27/2-63, Rec. 689; "Texiert", D. 1/12-72, Rec. 1222; "SCI Résidence Arcole", D. 26/10-73, Rec. 601, akt. SCHÖNBERG, p. 56, fn. 202.

anlamına gelmektedir. İlginçtir ki bu ayrımın arkasında yatan düşünce, İngiliz hukukunda haklı beklentilerin şeklen korunmasına karşı çıkanların sunduğu savlara benzemektedir. Öncü bir dava olarak kabul edilen "Compagnie Franco-algérienne" davasında, "Bakanlık Temsilcisi [*Commissaire de Gouvernement*]", idare için resmi olmayan kararların hiçbir zaman bağlayıcı niteliği olmaması gerektiğini zira bu durumun ihtiyari yetkilerini kullanmasını kısıtlayabileceği ve kamu yetkililerin resmi bir kararla yasal olarak yapamayacaklarını beyan etmeleri durumunda bu beyana uymalarının zorlanabilmesinin kanunilik ilkesini sarsabileceğini ifade etmiştir³⁸⁸.

İdari makamlar için resmi olmayan beyanların bağlayıcı nitelikte olmayacağı ilkesi; estoppel, haklı beklentiler veya sürecin ihlali kavramları vasıtasıyla değiştirilmemektedir. Bazı koşullarda etkisi olan tek ilke "eşit muamele [*égalité de traitement*]" ilkesidir³⁸⁹.

Resmi bir formatta olmayan ancak bir kamu idaresi tarafından gönderildiği belirlenebilen mektup, faks gibi bilgi transferinde kullanılan araçlardan kaynaklı haklı beklentiler Avrupa Birliği hukukunda kabul edilmektedir³⁹⁰. İngiliz hukukunda bu durum biraz daha karışık bir şekilde incelenmektedir. Nitekim "yetkisiz temsilcinin yaptığı işlemlere karşı zımni icazet [*estoppel by representation*]", Wednesbury testi, haklı beklenti, "maddi hakkaniyet [*substantive fairness*]", "sürecin kötüye kullanılması [*abuse of process*]" ve "istikrarlılık [*consistency*]" gibi çeşitli ilkeler benzer durumlar için geçerli olmaktadır³⁹¹.

- i. Peki, kamu görevlilerinin bulunduğu konuma itibar eden bireylerin gayriresmi beyanlar doğrultusunda yanılması, hataya düşmesi, yapacağı bir başvuruyu yapmaması, yapmaması gereken bir davranışı sergilemesi ve belki de bir

---

³⁸⁸ "Compagnie Franco-Algérienne", [1899], D. 20/1, Rec. 41, akt. **SCHÖNBERG**, p. 114-115, fn. 50.

³⁸⁹ **SCHÖNBERG**, p. 115; **SNODGRASS**, p. 27.

³⁹⁰ **ÖZCAN**, s. 95; İngiliz hukukunda da idari beyanların oluşturduğu beklentiler geniş çapta şekli koruma görmektedir, **SCHÖNBERG**, p. 49.

³⁹¹ **SCHÖNBERG**, p. 108.

- hakkın elde edilememesinin dava konusu yapılması haklı beklentinin korunması ilkesine dayanılarak yargısal koruma görebilir mi?
- ii. Gayri resmi beyanda bulunan kamu görevlisi, haklı beklenti iddiasıyla dava açılması durumunda, haklı beklentiye sebep olan beyanın kendisi tarafından yapıldığını ikrar ederse ne olur?
  - iii. Kamu görevlisi, bireyin yanılmasına sebep olan beyanı kendisi tarafından yapıldığını kabul etmesine rağmen kastının yanlış anlaşılmış olduğunu beyan ederse ne olur?

Bu soruları bir örnek üzerinden cevaplandırmak daha faydalı olacaktır. Örneğin bir üniversitede dersin öğretim üyesi, ilk girdiği dersten itibaren tüm derslerinde, sınavın test usulünde yapılacağı ve final sınavından 60 ve üstü puan alan öğrencilerin vize notuna bakılmaksızın gereken notun ilave edilmesi suretiyle dersi geçmelerinin sağlanacağı hususunda tüm öğrencilere açıklamalarda bulunduğunu ve hatta sosyal medya hesabında da bu durumu paylaştığını varsayalım. Ancak bazı aksaklıklardan dolayı final sınavının klasik usulde yapılması ve final sınavından 60 almasına rağmen bazı öğrencilerin dersi geçmemesi durumunda ne yapılabilir? Hatta sınav sonuçlarının ilanından sonra ilgili öğretim üyesinin maddi hata itirazı olmak üzere hiçbir başvuru yolunun bulunmadığı hususunda öğrencilere hatalı bilgiler vererek, başvuru sürelerinin kaçırılmasına yol açtığını düşünelim. Haklı beklenti temelinde dava açılması yoluyla bu sınavın iptal edilmesi sağlanabilir mi?

Öncelikle dersin öğretim üyesinin bu beyanları resmi beyan olarak değerlendirilemez. Nitekim vize, final ve bütünleme sınavlarının nasıl yapılacağı yönetmeliklerle belirlenmiştir. Ayrıca final sınavından 60 ve üstü puan alan öğrencilerin geçmeleri gereken puanın eklenmesi suretiyle başarılı sayılmaları hususunda öğretim üyesine verilen bir takdir yetkisi de bulunmamaktadır. Ancak eğitim-öğretim yılının başlangıcından itibaren dersin öğretim üyesi tarafından yapılan bu beyanlara göre derse çalışma yöntemini değiştiren ve bu beyanların gerçekleşeceğine inanan öğrencilerin haklı beklentilerin kabul edilmemesi hakkaniyete aykırılık teşkil eder. Diğer taraftan idari yargıda kamu görevlisinin davalı konumda bulunması mümkün değildir. İdari yargıda istisnalar dışında davalı konumda idare yer almak zorundadır.

İdari yargıda işlemi bizzat tesis eden kamu görevlisinin yargılama aşamasındaki beyanlarının alınması da üç şekilde gerçekleşmektedir.

- i. İlk olarak, dersin öğretim üyesi 2577 sayılı İdari Yargılama Usulü Kanunu'nun 31. maddesine yer alan hüküm gereğince 6100 sayılı Hukuk Muhakemeleri Kanunu'na göre müdahale talebinde bulunabilir.
- ii. İkinci olarak, böyle bir talebin olmaması durumunda re'sen araştırma ilkesi gereğince 2577 sayılı İdari Yargılama Usulü Kanunu'nun 20. maddesi kapsamında hâkim idareden ilgili öğretim görevlisinin ifadesinin tutanağa bağlanarak mahkemeye ulaştırılmasını talep edebilir.
- iii. Son olarak, 2577 sayılı İdari Yargılama Usulü Kanunu'nun 31. maddesi kapsamında hâkim davanın ihbarını ilgili öğretim üyesine re'sen yapabilir.

Sonuç itibarıyla ilgili öğretim üyesi dava konusu edilen beyanların kendisi tarafından yapıldığını ikrar edebilir. "İkrar, delillerin kraliçesidir [*confessio est regina probationum*]" ve "taraf ikrarından daha kuvvetli delil yoktur [*nulla fortior probatio, quam confessio partis*]" özdeyişleri gereğince hâkim söz konusu olayda haklı beklentinin ihlal edildiğini ve bu sebeple sınavın iptal edildiğine karar verebilir.

Bir kamu görevlisi tarafından mesai saatleri dışında, görev yerinde bulunulmaksızın verilen bir beyanın gayriresmi bir beyan olarak değerlendirilmesi gerekir. Örneğin memurun evine giderken kullandığı dolmuşta, alışveriş sırasında, piknik yaparken kısacası görevinden tamamen uzaklaşmış bir anda vatandaşın bir sorusuna yönelik verdiği cevabın haklı beklenti oluşturması mümkün olmamalıdır. Ancak gayriresmi de olsa beyanın kamu görevlisi tarafından mesai saatleri içinde, görev yerinde ve görevi ifası sırasında yapılması durumunda resmi beyanda olduğu gibi hüküm ve sonuç doğurması gerekir.

Her ne kadar gayriresmi beyanların haklı beklentiye sebebiyet verdiği kabul edilse de, resmi olmayan sözlü beyanlardan dolayı haklı beklentinin oluştuğunu kanıtlamak çok zordur. Ancak Avrupa Birliği Adalet Divanı kararlarının çok azında, net bir biçimde yapılan gayriresmi sözlü beyanların haklı beklentiye sebebiyet

verdiği belirlenmiştir³⁹². İdari bir kararın ilgisine kanunda öngörülme­yen bir biçimde sözlü olarak, telefonla veya yüz yüze görüşme esnasında bildirilmesi bu işleme kesinlik kazandırmaz. Dolayısıyla sözlü olarak bildirilen bir işleme dayanılarak haklı beklenti iddiasında da bulunulamaz. "Hardy" davasında, Eğitim Bakanlığı'nda çalışan bir görevli tarafından telefonla aranarak bir eğitim kurumunun kapatılacağı bildirilmiştir. İlgili eğitim kurumu hakkında Bakanlık tarafından alınan resmi bir kararın olduğu ve kanunda kapatma kararının özel olarak tebliğ usulünü belirten bir düzenlemenin yer almadığı dosya kapsamında öğrenilmiştir. Açılan davada mahkeme haklı beklentinin kabulü için "resmi, net ve yayınlanmış bir karar" olması gerektiğine karar vermiştir³⁹³. Fransız hukuk sistemi, İngiliz ve Avrupa Birliği hukukundan farklı olarak hakkın ortaya çıkmasının, bildirimle değil kararın imzalanmasıyla olduğunu kabul etmektedir. Bu sebeple kanuna aykırı bir şekilde olsa da bireye sözlü olarak yapılan bir bildirimle işlemin kesinlik kazandığı ve işlemin değiştirilemez olduğu savunulmaktadır³⁹⁴. Bireyin kamusal makam tarafından gayriresmi olarak yapılan beyanlara resmi bir nitelik taşıdığı yönündeki güveni, beklentiyi makul hale getirir. Başka bir ifadeyle, gayriresmi bir beyanın resmi bir beyan olarak düşünülebildiği durumlarda beklentinin haklı beklenti olarak kabulü gerekir³⁹⁵. Ayrıca kamu görevi ifa eden görevliler tarafından resmi nitelikte olmayan tasarrufların bireylerde oluşturduğu beklentinin korunması öncelikle bireyin çıkarının olumsuz ve belirli şekilde etkilenmesi gerekmektedir. Bireyin çıkarının olumsuz etkilenmediği bir durumda haklı beklentiden de söz etmeye olanak bulunmamaktadır³⁹⁶.

³⁹² **ELOFSSON**, p. 24-25; **CFIEC.**, "Mellett/ECJ", [1998], Cs. 66/96, Cs. 221/97, ECR. 1305, akt. **ÖZCAN**, s. 96; **SNODGRASS**, p. 32, fn. 143; "Gayriresmi beyanlar bireylerde resmi kararlarla aynı yönde makul beklentiler yaratabilir", **SCHÖNBERG**, p. 49.

³⁹³ "R. v. Secretary of State for Education and Science, ex parte Hardy", Cs. 27/7-88, akt. **SCHÖNBERG**, p. 77, fn. 101.

³⁹⁴ Örnek karar için bkz. **SCHÖNBERG**, p. 77-78, fn. 103 nkl. Conseil d'État, "Delville", D. 10/1-58, Rec. 27.

³⁹⁵ **ÖZCAN**, s. 22; Bireysel olarak yasal bir soruna karar vermeye veya bu soruna dair ilgili tavsiyelerde bulunmak üzere atanan bir kamu çalışanı kendi ifadelerinden dolayı sorumlu tutulabilirken görevleri normalde tavsiye vermek olmayan çalışanlar için aynı durumun geçerli olmadığı savunulmaktadır, **SCHÖNBERG**, p. 229.

³⁹⁶ **ÖZCAN**, s. 75-76.

4. İdarenin Açık Bir Şekilde Verdiği Taahhüdü, Teminatı, Güvenceyi veya Sözü Yerine Getirmemesi

Kamusal makamların açık bir şekilde verdiği bir taahhüt, teminat, güvence veya sözden dönmesinin haklı beklenti oluşturup oluşturmadığının³⁹⁷ bazı sorulara cevap verilerek incelenmesi konunun daha anlaşılır olması bakımından önemlidir.

- i. İdare hukukunda kamusal makamların bireyler karşısında bir taahhütte bulunması hukuken mümkün müdür?
- ii. Hukuken kamusal makamların böyle bir yetkisi bulunmadığı kabul edilse dahi kendisine idari makam tarafından verilen söz veya taahhüdün yerine getirilmemesinden kaynaklanan bir zararın tazmini mümkün müdür?
- iii. Taahhütte bulunan kişi o sözü vermeye yetkili değilse ne olacaktır?
- iv. Verilen bir sözün yerine getirilmesi en baştan imkânsızsa veya taahhüt hukuka aykırı ise ne yapılabilir?
- v. Verilen sözün yerine getirilmesi sonradan imkânsız hale gelirse ne olacaktır?
- vi. Verilen sözün yerine getirilmesi başka bir kişinin zararına sebebiyet verecek olması durumunda nasıl hareket edilmelidir?
- vii. Verilen sözün yerine getirilmesi kamuyu büyük zarara uğrattıysa beklenti korunmalı mıdır?
- viii. Bir kişinin kamu yetkililerinden bir konuda taahhüt almış olması, o kişiye her durumda bu taahhütten yararlanma hakkını tanır mı?
- ix. İdare tarafından verilen "her vaadin kendisi için bir borca dönüşmesi [*omne promissum cadit in debitum*]" kabul edilebilir mi? Taahhüdün niteliği nasıl olmalıdır?
- x. Özel şahıslardan söz verdikleri şeyi yerine getirmeleri bekleniyorsa, neden aynı hassasiyet bir kamu idaresi için geçerli olmasın?

³⁹⁷

"Bu söz konusu kişinin beklentilerini yalnızca yıkmak ile kalmaz aynı zamanda bir şahsa, aynı usul veya politikaya tâbi olan başka şahıslardan farklı muamele etmeye karşı güçlü bir eşitlikçi argüman oluşturmaktadır. Bu sebeple, feragat durumlarında haklı beklentilerin korunmasına dair güçlü bir hukukun üstünlüğü gerekçesi oluşmaktadır", SCHÖNBERG, p. 15.

Bu soruları fazlaştırmak mümkün olmakla birlikte, esasında kamu idaresi tarafından verilen bir taahhütten dönülmesinin estoppel ilkesi çerçevesinde incelendiğini belirtmek gerekir. Ancak haklı beklentinin estoppel ilkesini de kısmen içermesi bu sorulara haklı beklenti çerçevesinde cevap aranmasını gerektirir.

İdarenin verdiği taahhüdü, teminatı, güvenceyi veya sözü yerine getirmemesi durumunda yargı organı tarafından denetime tabi tutulma riski söz konusu olabilir. Peki, bu durum hukuki bir dille nasıl açıklanmaktadır?

Hukuk tarihi boyunca bu konuda üç çeşit yaklaşım olmuştur³⁹⁸:

- i. Bazılarına göre geride kalan ilk yaklaşıma göre; idare, bireylerde olduğu gibi, "estoppel" ilkesi gereğince sorumlu tutulur. Bu ilkeye göre; eğer bir kişi açık ve belirsizliğe mahal vermeyen bir vaatte bulunur ve vaatte bulunulan diğer kişi de bu vaade güvenerek bir eylemde bulunursa; vaatte bulunan kişinin vaatlerini yerine getirmemesine müsaade etmek adaletsizlik olacağından diğer kişinin vaatleriyle uyuşmayan eylemlerde bulunması hukuka aykırı olur.
- ii. İkinci yaklaşıma göre; İdarenin icraatları neticesinde, sonraki eylemler üzerinde haklı beklenti oluşabilir ve idarenin bu beklentiyi boşa çıkarması da, kamu hukuku nezdinde, "adaletsizlik [*unfair*]" olarak görülür.
- iii. Üçüncü ve en yeni yaklaşıma göre ise; İdare, halkın çıkarlarına tesir edecek bir karar vermekle yükümlüyse ve bu konuda haklı beklenti oluşturacak vaatlerde bulunmuş veya icraatlar yapmışsa, taahhüt veya icraat vakası, karar verme makamı tarafından hesaba alınması gereken ilgili bir mülahazadır ve idarenin bu beklentiyi hesaba katmaması hukuka aykırı bir eylemdir.

Kamusal makamların verdiği bir taahhüt, teminat veya sözden dönmesinin³⁹⁹ Alman, Fransız ve Avrupa Birliği hukukundaki yansıması şu şekildedir:

³⁹⁸ **PIEVSKY**, p. 144; "İdare tarafından beyanlarla oluşturulan haklı beklenti durumlarının hepsinin altında aynı problem yatmaktadır: kamu yararı ve kişisel yarar arasındaki mücadele, kanunilik ve hukuki kesinlik yararları arasındaki mücadele", **ROBERTS**, p. 122.

³⁹⁹ Toplumsal sözleşmenin en başta gelen unsuru, bir kişinin vaatte bulunana güven duymasındır. Dolayısıyla vaat, menfaat ve ikiyüzlülüğün egemen olduğu bir toplumdan kaçınmak için hayati önem taşıyan bir güven sözleşmesi olarak var olmaktadır. Bir vaat yalnızca bir bildiri değil,

Alman hukuk sisteminde idarenin bir taahhütten ya da bir idari işlemi yapma veyahut yapmama hususunda verdiği sözden dönmesi konusu "Alman Federal İdari Usul Kanunu'nun [*VwVfG*]" 38. maddesinde düzenleme altına alınmıştır. Bu maddeye göre aynı Kanunun hukuka aykırı idari işlemin ilgasını düzenleyen 48. madde ile hukuka uygun idari işlemin ilgasını düzenleyen 49. madde hükümleri, "gereken değişikliğin yapılması şartıyla [*mutatis mutandis*]", başka bir ifadeyle mahiyetine uygun düştüğü ölçüde burada da tatbik kabiliyetine sahiptir⁴⁰⁰.

---

ahlaki açıdan bağlayıcı bir sosyal kurumda yer alan bir eylemdir. Bu nedenle verilen sözü tutmamak, kişilerin özgürlüğüne doğrudan müdahale etmektir. Devlet kurumlarında öngörülen güven miktarı göz önüne alındığında bu durum özellikle geçerlidir. Dolayısıyla, haklı bir beklentinin uygulanmasının, kamu otoritesinin özgürce talep ettiği ahlaki bir zorunluluğun yargısal olarak korunması olduğu söylenebilir, **WATSON**, p. 641; "Vaat, gelecekteki davranış hakkında bir beyandır", **STEYN**, p. 245; "Haklı beklentilerin kurallarla ilişkisi en kolay vaatlerde gösterilebilir. Verilen sözü yerine getirmek ahlaki bir kuraldır. Bir arkadaşınıza öğle yemeğine buluşmayı vaat etmişseniz, sözünüzü tutma konusunda kurala dayalı bir yükümlülüğün altına girer, arkadaşınızla buluşursunuz. Benzer şekilde bir kamu kurumu eğer belli bir usulü izleme veya belli bir karar verme konusunda vaatte bulunmuşsa, söz tutma kuralının uygulanmasını tetikler ve vaadini yerine getirmesi gerekir", **AHMED - PERRY**, p. 70.

⁴⁰⁰ **SCHWARZE**, *Droit Administratif Européen*, p. 941'den akt. **ÖZCAN**, s. 14; "Alman Federal İdari Usûl Kanununun 48. maddesi, baştan beri hukuka aykırı olan bir idari kararın geri alınması konusunu ele alır. 49. madde ise hukuka uygun bir idari kararın geri alınmasını işler. İdari bir karar (ister hukuka uygun, ister aykırı olsun) birey lehine ise "itimadın korunması [*vertrauensschutz*]" mekanizması devreye girer ve böylece geriye veya ileriye yönelik etkileri olan idari bir kararın değiştirilmesi ancak sınırlı şekilde mümkün olur. Eğer itimadın haklı olduğu kanıtlanırsa, özellikle de ilgili bireyin ona dayanarak aldığı kararlar ile somut bir hal almışsa, bu itimadın korunması icap eder (hukuksuz fiil ortadan kaldırılarak veya tazminat yoluyla). Bu, idare davalarında itimadın korunması prensibinin kullanılması hususunda şüphesiz en bilinen örneklerdir. Nitekim birincisi bu husus yasayla hükme bağlanmıştır, ikincisi de idari karar, yurttaş ile idare arasında bir itimat temeli sağlamaya müsaittir. Ancak idare hukuku alanında bu tek örnek değildir. Nitekim "idarenin birden çok şekilde hareket etme imkânı bulunduğundan itimadı koruma, burada birçok farklı sorunsal ile karşı karşıya gelebilir. Nitekim bir kararname ve yönetmeliklerde, yasalarda olduğu gibi cevaplandırılması gereken soru öncelikle, düzenlemenin geriye yönelik olup olmadığı ve bunun hukuki olup olmadığıdır. Bu soru yanıtlanırken, yasaların geriye dönüklüğü konusunda geçerli olan kriterlere göre karar verilir. Bununla birlikte idari kararlarda uygulanabilirlik ve bunun sınırları, güvence ve malumatlarda bağlayıcılık ve muhtemel sorumluluk, idari anlaşmalarda hukuka aykırılıktan doğan hukuki sonuçlar, idari yönetmeliklerde bağlayıcılık, idari makamların sorumluluklarında ise sorumluluğun üçüncü kişilerle ilişkisi ön plandadır". Aynı hareket motifleri Fransız idaresinde de mevcuttur, ancak itimadın korunması ilkesi açık-seçik uygulanmaz", **CALMES-BRUNET**, p. 1078; Almanya devlet yardımından mahrum bıraktığı bir kimsenin başvurduğu Avrupa Birliği Adalet Divanı kararına göre haklı beklenti ilkesini ihlal etmiştir. Karara itiraz etmeyen Almanya, Alman Federal İdari Usûl Kanununun 48. maddesinde haklı beklenti şartlarının düzenlendiğini ve iddianın bu düzenlemeye aykırı olduğunu savunup kararı uygulamamıştır, "Commission v. Germany", [1990], Cs. C-5/89, ECR I-3437, akt. **FINK, Eve**, "The Possibility of Protection of Legitimate Expectations in Recovery of Unlawful State Aid", *Juridica International*, Vol. XX, 2013, p. 140, fn. 60; **DALKILIÇ**, s. 70.

Alman Federal İdari Usul Kanunu'nun 38. maddesinin devam eden fıkrasında idare verdiği sözden, değişen fiili veya hukuki durumun önceden öngörülmesi durumunda verilmeyeceğinin kabul edildiği durumlarda, geri dönebilir⁴⁰¹. Fransız hukuk sisteminde verilen bir söz veya taahhüdün yerine getirilmemesi durumunda idarenin sorumluluğuna gidilmektedir. Conseil d'État'ın idarenin ileriye yönelik davranışlarında yanılıcı bir tutum takınmasından kaynaklanan birey zararlarının karşılanmasına yönelik çok fazla sayıda kararı bulunmaktadır. İdarenin sorumluluğunda hukuka uygun ya da hukuka aykırı bir taahhüdün yerine getirilmemesi arasında bir fark bulunmamaktadır⁴⁰². İngiliz hukukunda yalnızca çok net bir şekilde verilen güvencelerin haklı beklenti yaratacağı kabul edilmiştir. Sabit süreli vizeleriyle İngiltere'de vakit geçiren göçmenlerin çoğu zaman ülkeye yeniden girişleri, yurt dışında kısa süreli kaldıktan sonra döndüklerinde reddedilmektedir. Zira vizeleri İngiltere'yi terk ettikleri anda otomatik olarak bitmektedir. "Oloniluyi" davasında, bu kural gereği yakalanan bir göçmenin ilk olarak, pasaportunda bulunan "vizeden muaf" mühründen ve ikinci olarak göçmen büro memurunun "iznin bitiş...süresinden önce geldiği müddetçe Birleşik Krallığa girmede hiçbir sıkıntı yaşamayacağına" dair verdiği sözlü güvenceden dolayı, haklı beklentisinin olduğu kabul edilmiştir⁴⁰³.

"Cunningham v. Cole" davasında davacı 1971 yılında Göçmenlik ve Etnik Vakalar Şubesi'nde kamu hizmetine atanmıştır. 1979 yılında, yakın şahsi bir münasebet geliştirdiği kaçak bir göçmene yataklık ettiği iddiasıyla hakkında bir

⁴⁰¹ **ÖZCAN**, s. 14; "Kişi, idare tarafından kesin teminatlar verilmedikçe, haklı beklenti ilkesinin ihlali konusunda itirazda bulunamaz", **POTESTÀ**, p. 94, fn. 35; Avrupa Birliği hukukunda açık ve net teminatların ancak haklı beklentiye sebep olabileceği belirtilmiştir, **ÖZCAN**, s. 94.

⁴⁰² **TRAIN**, p. 72'den akt. **ÖZCAN**, s. 18; Hindistan hukuk sisteminde de idarenin verdiği kesin bir sözden dönmesi haklı beklentiye sebep olmaktadır, **MUZAFAR**, p. 117; "Mevzuat dışında beklentilere neden olabilecek hususlara en iyi örnek, karar merciinin, davacıya bir hak veya bir imtiyaz verileceği ya da bir hak veya imtiyazın elinden alınmayacağına dair açık bir taahhüdünün mevcudiyetidir", **JOHNSON**, p. 51.

⁴⁰³ "R. v. Home Secretary, ex parte Oloniluyi", [1989], COD. 275, akt. **SCHÖNBERG**, p. 123-124, fn. 126; **PATERSON**, p. 85, fn. 70; **CRAIG**, Administrative Law, p. 618, fn. 20; Birey kendisine verilen bir güvencenin sadece belirli bir şekilde elde edilebileceği bildiği durumlarda farklı bir yoldan bu güvenceyi elde etmek isterse idare bu güvenceden dönebilir. Böyle durum "yetkinin kötüye kullanılması [*abuse of power*]" olarak değerlendirilemeyeceği gibi haklı beklentiye de sebep olmaz, **CRAIG**, Administrative Law, p. 619.

soruşturma başlatılmıştır. Davacı bu iddiayı reddetmesine rağmen kendisine istifa etmesi durumunda temiz sabıkayla ayrılacağı sözü verilmiş ve ceza almamak için istifa etmiştir. 1981 yılında ilgili kişi bu hizmete tekrar atanmayı talep etmiş ancak kötü bir kişilik durumuna dayanılarak talebi reddedilmiştir. Ayrıca kendisine ithamların esas ve deliller konusunda hiçbir bilgilendirme yapılmamıştır. Esasında kamu hizmetine ilk kez başvuran bir kişi ya da tekrar atanma için başvuran bir kişinin göreve kabul edilmemesi durumuna ilişkin bir açıklama zorunlu olmamasına rağmen, bu olayda davacıya temiz sabıka ile ayrılacağı sözü verilmesinin haklı beklenti oluşturduğuna karar verilmiştir⁴⁰⁴.

Avrupa Birliği hukukunda bir beyandan vazgeçilmesi usulen korunmanın uygulanması için bir sebep teşkil etmektedir⁴⁰⁵. Avrupa Birliği Adalet Divanı, "Efisol" kararında "haklı beklentinin, sadece komisyonun özel olarak söz verdiği ve makul olmayan şekilde ertelenmesinde sorumluluğu bulunduğu lisanslardan doğabileceği"⁴⁰⁶ şeklindeki içtihadıyla, verilen bir sözün yerine getirilmesinin geciktirildiği durumlarda haklı beklentinin oluşabileceğine vurgu yapmıştır.

Avrupa Birliği Adalet Divanı, "haklı beklenti kavramının söz konusu olabilmesi için, ilgililere, Birlik organı tarafından, açık güvence/teminat verilmesi gerektiği" şeklinde hüküm tesis etmiştir. Söz konusu hüküm; verilen söz ya da teminatın açık, net ve somut bir güvence içermesi durumunda haklı beklentinin oluşacağını göstermektedir⁴⁰⁷. Avrupa Birliği Adalet Divanı'nın başka bir kararında teminatın net

⁴⁰⁴ "Cunningham v. Cole", [1983], 44 ALR. 334, akt. **HODGSON**, p. 714-715, fn. 73; **MACPHERSON**, p. 50-51, fn. 97.

⁴⁰⁵ **SCHÖNBERG**, p. 58; "Eğer bir karar vericinin vaat konusunu gözden kaçırdığı tespit edilirse, kendisi bu konuyu henüz hesaba kattığı ve çok az bir önem verdiği yönünde bir cevap verebilir. Eğer karar verici vaat konusunu hesaba katmış, ancak yine de vaadi yerine getirmeme kararı aldıysa, karara sadece Wednesbury zemininde karşı çıkılabilir" , **PIEVSKY**, p. 148.

⁴⁰⁶ CFIEC., "Efisol/Commission", [1996], Cs. 336/94, ECR. 1343, akt. **ÖZCAN**, s. 96; İdare tarafından verilen sözün, güvencenin, taahhüdün net, açık ve tartışmaya yer bırakmayacak ölçüde karşı taraf için güven telkin etmesi gerekir, **SCHÖNBERG**, p. 125; **JONES**, p. 514; Nitekim Sales ve Steyn'e göre; kamu otoritesi tarafından açık ve net bir güvence verilmemesi durumunda, bireyin çıkarları kamu otoritesine, o kişiyi etkileyen karar alma ile ilgili olarak özel bir özen görevini empoze etmek için kullanılmaz, akt. **WATSON**, p. 640.

⁴⁰⁷ **FINK**, p. 138; Adalet Toplulukları İlk Derece Mahkemesi, "Murgia Messapica v. Commission", [1994], Cs. 465/93, ECR. 361, akt. **ÖZCAN**, s. 115; Avrupa Birliği Adalet Divanı, bir

olması gerektiği hususu şu şekilde vurgulanmıştır: "Hiçbir personel; idare tarafından kendilerine verilmiş net güvenceler olmaksızın, haklı beklenti ilkesinin ihlalden bahsedemez"⁴⁰⁸.

İdare tarafından verilen sözün yerine getirilmemesi şekli değil ancak maddi koruma ile mümkündür. Avrupa Birliği Adalet Divanı, "Pauvert" kararında, haklı beklentinin şekli korumasının ihlal edilmesinin işlem sonucunu değiştirmemesi sebebiyle davayı reddetmiştir⁴⁰⁹. Elbette idare tarafından verilen sözün içeriği koruma yöntemini de belirler. Nitekim "Ng Yuen Shiu" davasında Lordlar Kamarası, İngiliz göç yetkililerinin Hong Kong'da yasa dışı olarak bulunan göçmenlere, bütün başvuru sahipleriyle görüşme yapılacağına dair verdiği sözün yerine getirilmemesini şekli haklı beklentinin ihlali olarak nitelendirmiştir⁴¹⁰. Benzer şekilde "Costain Homes" davasında Çevre Bakanlığı, başvuru sahibi ile yerel imar müdürlüğü arasında sözleşme yapılması durumunda imar izni vereceğine dair bir taahhütte bulunmuştur. Ancak daha sonra bakanlık bu taahhüdünden vazgeçtiğini bildirmiş ve

---

taahhüdün haklı beklenti oluşturabilmesi için "belirli güvence" aramaktadır. Belirli güvencenin bir taahhüdün haklı beklentinin kabulü için gerekli olduğu ABAD kararları için bkz. "Ireland v. Commission", [2005], Cs. C-199/03, ECR I-8027; "ThyssenKrupp Acciai Speciali Terni v. Commission", [2010], Cs. 62/08, ECR II-3229; Kararlar hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. **DALKILIÇ**, s. 79-80.

⁴⁰⁸ CJEU., [01.11.1981], Cs. 262/80, REC. 2295, akt. **ÖZCAN**, s. 123; Ancak haklı beklentinin temellendirildiği düşünceye göre (ekonomik rasyonellik, kamu yararı, makuliyet, ölçülülük) spesifik bir vaatte bulunulmadığı durumlarda da haklı beklentinin korunması mümkündür, **POTESTÀ**, p. 116.

⁴⁰⁹ "Pauvert" kararında uyumsuzluk, kendisine şoförlük sözü verilen ancak gerekli şartları haiz olmasına rağmen daha sonra "Avrupa Sayıştay'ının [*Court of Auditors*]" hakkında aldığı yetersizlik kararı sonucunda kadroya atanamayan kişinin açtığı dava ile ilgilidir. Kendisine söz hakkı verilmediği, savunma yapmasına imkân tanınmadığı gerekçeleriyle açılan bu davada hâkim, söz ve savunma hakkı yapmasına imkân verilerek usuli bir koruma sağlanmasının işlem sonucunu değiştirmeyecek olması gerekçesiyle gereksiz olduğuna hükmetmiştir. Nitekim 15 yıllık iş deneyimi şartı bulunmasına rağmen başvuran kişinin 10 yıllık iş deneyimi bulunmaktaydı, "Pauvert/Court of Auditors", [1985], Cs. 228/84, ECR. 147, akt. **ÖZCAN**, s. 76; Benzer nitelikteki diğer kararlar için bkz. "Devillez v. EP", [1993], Cs. 46/90, ECR II-699; "Hansa-Fisch v. Commission", [1995], Cs. 493/93, ECR II-575, **SCHÖNBERG**, p. 58-59, fn. 209.

⁴¹⁰ **THOMAS**, p. 54; **SCHÖNBERG**, p. 18; **FORSYTH**, "The Provenance and Protection of Legitimate Expectations", p. 238-239; "Bir kamu kuruluşunun belli bir prosedürü takip etmek için söz vermiş olması yönetimin faydasıdır ki kamu kuruluşu verdiği sözü yerine getirmek için oldukça dürüst ve sözüne uygun hareket etmeli ve yasal görevi ile uygulamalara sık müdahale etmemelidir", **PATERSON**, p. 84.

yargıya taşınan olayda mahkeme öncelikle başvuru sahibinin dinlenmeksizin alınan vazgeçme kararının hukuka aykırı olduğuna karar vermiştir⁴¹¹.

İdareyi verdiği bir sözden dönmesinden dolayı sorumlu tutabilmek için, idare tarafından verilen sözün hukuka uygun olması gerekmemektedir. Hukuka aykırı bir taahhütte bulunulması durumunda idarenin bu taahhüdü yerine getirme noktasında hukuken zorlanması mümkün değildir. Ancak hukuka aykırı da olsa bireyin bu söz veya taahhütten bir zarar görmesi durumunda idarenin mali sorumluluğuna gidilebilir. Verilen sözün hukuka uygun olması durumunda ise idarenin bu sözü yerine getirmesi gerekir. Tutulmayan hukuka uygun sözden dolayı ancak kamu yararı veya sonradan ortaya çıkan hukuki bir değişiklik gerekçesiyle sorumluluğun doğmasına engel olunabilir⁴¹².

İdari makamlarca verilen gerçek, doğru ve hukuka uygun bir beyandan daha sonra genel politikadaki bir değişiklik sebebiyle vazgeçilmesi, idarenin resmi beyanlarından kaynaklanan haklı beklenti sorumluluğu kapsamında değildir. Bu durum idarenin verdiği bir sözden dönmesinin haklı beklenti meydana getirip getirmeyeceği ile ilgilidir.

İngiliz hukukunda idare tarafından verilen sözden dönülmesinden dolayı ortaya çıkan zararın karşılanması hususunda belirli şartlar gerekir. Yükümlülük, yalnızca idarenin bir önceki beyanından vazgeçme kararının takdiri karar almada ihmalkârlık için verilen katı koşulları sağladığı takdirde ortaya çıkar. Bu sebeple idare yalnızca beyanına itimat eden bir kişiye yasal bir yükümlülük için borçlu olduğu ve bu beklentiyi boşa çıkarma kararının "Wednesbury mantıksızlığı" ile açıklanabildiği ölçüde sorumlu tutulur. Daha özele indirmek gerekirse, beyanın makul bir beklenti ortaya çıkarmak üzere yeteri kadar net, koşulsuz olduğu ve idarenin diğer politika

⁴¹¹ "Costain Homes Ltd v. Secretary of State for the Environment", [1988], JPL. 701, akt. **SCHÖNBERG**, p. 55, fn. 193.

⁴¹² Bir taahhüdün hukuka aykırı olması onu doğrudan hukuka uygunluk karinesinin dışına çıkarmaz. Hukuka aykırı olmasına rağmen bireyin verilen taahhüde duyduğu güvenin derecesinin mahkeme tarafından tahlil edilmesi gerekir. Bir taahhüdün hukuka aykırılığını bilmeyen ancak ona güvenen bireyin haklı beklenti sebebiyle zararının tamamen karşılanması gerekirken, bireyin ihtiyatsızlığı sebebiyle veya taahhüdün yerine getirildiğini düşünülerek zararın arttığı durumlarda kusur oranınca zarar tazmini gerekir, **ÖZCAN**, s. 19-21.

hususlarına karşı bu beklentinin dengelenmesinde ciddi bir orantısızlık olduğunu göstermek gerekmektedir⁴¹³.

Avrupa Birliği hukuku doğru idari beyanların yol açtığı zararları takdiri karar alma için kusur sorumluluğunun özelliği olarak kavramsallaştırmakta ve aynı zamanda bu yükümlülüğü haklı beklentiler ilkesiyle bağdaştırmaktadır. Ancak yükümlülüğün kapsamı İngiliz hukukuna göre Avrupa Birliği hukukunda daha geniştir. Örneğin "Embassy Limousines" davasında davacı olan şirkete Avrupa Parlamentosu tarafından limuzin hizmetleri sağlamak için ihale yapmak üzere resmi bir kararın alınabileceği ve bu servisleri kısa süre içerisinde sağlamaya hazır olmaları gerektiği bildirmiştir. Bu bilgilendirme aynı zamanda kendisine ihalenin verileceği hususunda bir söz de içermektedir. "Embassy Limousines" derhal şoförlere ve araçlara yatırımda bulunmuş ancak Avrupa Parlamentosu sonradan şirketin şoförlerine dair basında çıkan söylentilerden ötürü fikrini değiştirmiş ve ihaleyi başka birine vermiştir. Açılan davada, Avrupa Parlamentosu'nun haklı beklentiler ilkesini ihlal ettiği tespit edilmiş ve davacının artık yararsız hale gelen yatırımlarından kaynaklanan zararı tazmin edilmiştir⁴¹⁴.

Fransız yargısı, verilen sözden dönülmesinden kaynaklanan haklı beklenti ihlalini kabul etmemektedir. Ancak, Fransız yargısı idari politikalara ve beyanlara itimat eden bireylerin zorluk çekebileceğini ve bütün tehlikenin idareden ziyade kendilerine yüklendiği takdirde bunun adil olmayacağını düşünmektedir. Fransız hukukunda haklı beklenti ile ulaşılmak istenen koruma "sözleşme dışı taahhüdün ihlalinden kaynaklanan kusur sorumluluğu [*promesse non-contractuelle*]" ile

⁴¹³ **SCHÖNBERG**, p. 222-223; **CRAIG**, Administrative Law, p. 620-621; Wednesbury mantıksızlığı testinin haklı beklenti davalarında kullanılamayacağı ifade edilmektedir, **LI - LEUNG**, p. 491; "Başlangıç noktası açısından sağlam bir test olmakla birlikte yeterli değildir", **ORSI**, p. 388.

⁴¹⁴ "Embassy Limousines", [1998], Cs. 203/96, ECR II-4239, akt. **SCHÖNBERG**, p. 223, fn. 37; Mahkemeye göre; "Parlamento başvuran şirketi risk alması için teşvik ederek meşru beklenti yaratmış ardından ihaleye katılanlar arasında yer almasına rağmen ihale sürecindeki tereddütlerden şirketi haberdar etmemiştir. Burada şirketi risk almaya teşvik eden Parlamento çalışanlarının tutum veya beyanlarının kabul edilebilir olup olmadığı tartışılmalıdır. Aksine ihalenin diğer tarafı olan Parlamento'nun ihale sürecinde tutumunun uyumlu ve tutarlı olması gerekmektedir. Parlamento'nun bu tutarsız yaklaşımı sözleşme dışı sorumluluk kapsamında değerlendirilmelidir", akt. **DALKILIÇ**, s. 79.

sağlanmaktadır. Bu sorumluluk haklı beklentiye iki sebeple benzemektedir. Birincisi; bu sorumluluğun doğabilmesi için idare tarafından verilen "sözün [*promesse*]" net ve koşulsuz olması gerekir. İkincisi; Fransız yargısı bir taraftan etkilenen bireylerin durumunu ve güvenini, diğer taraftan idarenin kendi beyanından vazgeçmesine sebep olan kamu menfaati hususlarını göz önünde bulundurmaktadır. İdare tarafından verilen bir söze güvenen bireyleri hayal kırıklığına uğratan idarenin kararının lehine ikna edici sebepleri olduğu takdirde idarenin sorumluluğuna gidilemeyecek veya karşılanan zararlar önemli ölçüde azaltılacaktır. Örneğin; "Société Internationale de Télévision" davasında, bir bakan davacı ve bir ruhsatlandırma makamı arasında uzlaşılan bir yayın sözleşmesini onaylamak üzere verdiği net ve koşulsuz sözü yerine getirememiştir. Mahkeme idarenin kusur sorumluluğu çerçevesinde ortaya çıkan zararı karşılaması gerektiğine hükmetmiştir. Benzer şekilde "Société Sagatour" davasında, üst düzey bir kamu çalışanı yazılı bir şekilde idarenin golf kursunun gelişimi için 650.000 frank maddi yardımda bulunacağına dair bir şirkete "güvence [*assure*]" vermiş ve bu şirketin bu proje için ön finansmanda bulunmasına ve mümkün olduğu kadar inşaya erken başlamasına teşvikte bulunmuştur. İdarenin mahkemeye açıklayamadığı sebeplerden dolayı bu para hiçbir zaman ödenmemiş ve devlet ek masraflara ilaveten bütün bu miktardan yükümlü tutulmuştur⁴¹⁵.

⁴¹⁵ CAA Paris, "Société Internationale de Télévision", D. 2/10-90, Rec. 970; "Société Sagatour", D. 3/3-89, Rec. 905, akt. **SCHÖNBERG**, p. 225, fn. 44, 49; Devlet yardımından faydalanan kişilere ilişkin haklı beklentinin korunması ilkesi hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. **ELOFSSON, Martin**, Recovery of Illegal State Aid from a Beneficiary's View-The Exception of Legitimate Expectations, the (Mal)Functioning Air Bag of the State Aid Policy?, Thesis in European Law University of Gothenburg Department of Law, 2010; İdarenin açık bir şekilde verdiği taahhüdü, teminatı, güvenceyi veya sözü yerine getirmemesi durumunun bir haklı beklentiye sebep olmasa da yerine getirilmesi hususunda şu sözler söylenmiştir: Dawson J.: "Belli bir prosedür izlemek üzere verilmiş bir vaadin yerine getirilmesi konusunda husule gelen haklı bir beklentinin varlığından söz etmek konuya katkı sağlamayacaktır. Belli bir prosedürü takip etmeyi vaat eden kamu kurumunun hakkaniyet gereği sözünde durması gerektiğini söylemek yeterlidir", Brennan J.: "Yine, eğer bir kamu kurumu tarafından bir vaat verilmişse veya mutata bir icraat mevcutsa ve bunlar haklı bir beklentinin kaynağını teşkil etmekteyse, kamu kurumu yetkilerini kullanırken verdiği söz ve mutata icraatına gereken değeri vermek durumundadır. Bu faktörlerin haklı bir beklenti husule getirip getirmediğini araştırmak gereksizdir" akt. **CRAIG**, "A Conceptual Analysis", p. 85.

İdarenin verdiği bir taahhütten kaynaklanan haklı beklenti sorumluluğunun doğabilmesi için şu şartlar gerekir⁴¹⁶:

- i. Birey bu söz veya taahhüde güvenmelidir. ABAD kararlarında idarenin bir davranışının da bir söz veya taahhüde karşılık gelebileceği ifade edilmiştir.
- ii. Basit bir irade açıklamasından, teşvik veya bir olasılığın ifadesinden ziyade gerçek bir sözün mevcut olması gerekir.
- iii. Güvene temel oluşturacak söz veya taahhüdün açık, net, anlaşılır ve koşulsuz olması gerekir.
- iv. Bireyde gerçekçi bir beklenti oluşmalıdır.
- v. Haklı beklentiden dolayı oluşan zarar, doğrudan taahhütten kaynaklanmalıdır. Başka bir ifadeyle, zarar ile taahhüt arasında illiyet bağının bulunması gerekir.
- vi. Beklentinin karşılanması başka bireylerin haklı beklentilerine zarar vermemelidir.

Özetle; bir kamu idaresi bir vaatte bulunduğu ve sonradan bireyler için yetkinin kötüye kullanılması olacak kadar adaletsizliğe sebebiyet vererek bu vaatten caydığı zaman, aksine baskın bir kamu yararı bulunmadığı takdirde, iyi yönetim ve adalet prensipleri gereğince, bu sözün tutulması gerekir.

5. Düzenleyici İşlemlerin Beklenmedik Değişimi

Düzenleyici işlemlerin beklenmedik bir şekilde değiştirilmesi, haklı beklenti doğuran bir başka sebeptir⁴¹⁷. Haklı beklentinin özellikle en etkili, kapsamlı ve belirgin halinin düzenleyici işlemler olduğu ifade edilmektedir⁴¹⁸.

⁴¹⁶ ÖZCAN, s. 19-20; ELOFSSON, p. 24; QUINOT, p. 72; SALES - STEYN, p. 576; Şekli açıdan adaletin ve "müdafaa haklarının [*droits de la défense*]", kamu yetkililerinin daha önceki karar ve beyanlarından caymaları durumunda, beklentilerin korunmasına nasıl katkıda bulunduğu bu açıdan önemlidir, SCHÖNBERG, p. 2.

⁴¹⁷ BÜLBÜL, s. 46; MANKNELL, p. 7; JOHNSON, p. 50; KOLINSKY, "A Legitimate Expectation of a Successful Challenge", p. 165; Genel düzenleyici işlemlerden kaynaklanan haklı beklentilerde hukuki güvenlik ilkesinin temel dayanak olarak kullanılabilmesi ifade edilmektedir, ALTINDAĞ, s. 32; Köküsarı belirli durumlarda haklı beklentinin düzenleyici işlemde kaynaklanabileceğini ifade etmektedir, KÖKÜSARI, s. 159; Düzenleyici idari işlemlerden ve kanunlardan kaynaklanan haklı beklentiler hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. ALTINDAĞ, Halil, Yürürlükte Olan Yasalara ve İdari Düzenleyici İşlemlere Güvenden

Haklı beklenti genellikle bireysel nitelikte bulunmakla birlikte düzenleyici idari işlemlerde yapılan değişikliğin çok sayıda kimseyi haklı beklenti yönünden etkilemesi söz konusudur. Bu durum, öğretide "genel haklı beklenti" ve "bireysel haklı beklenti" gibi ayrımların yapılmasına da sebep olmuştur⁴¹⁹.

Kaynaklanan Haklı Beklenti Kavramı ve Korunması, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 2010; İngiliz idare hukukunda yasaların ve idarenin düzenleyici işlemlerinin haklı beklentilerin kaynağı olarak değerlendirilmemektedir, **SAYGIN**, s. 227; "Özellikle düzenleyici işlemlerin kişilere uygulanması ile ilgili olarak haklı beklenti kavramının da Danıştay tarafından benimsenmesi, kazanılmış hak korumasının dışında kaldığı halde, idari istikrar ve hukuk güvenliği ilkelerinin gereği olarak korunması gereken bazı durumların ihlal edilmemesi bakımından önemli görülmektedir", **GÖKYURT**, s. 100; "Bir kişinin kendisinden beklenebilecek tüm özeni göstererek ve mevcut hukuki düzenlemelere güvenerek bir tasarrufta bulunması durumunda, bu tasarruf, öngörülemezlik değişimleri (özellikle mevzuat değişiklikleri) karşısında korunmalıdır", **ŞİMŞEK**, "Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi Kapsamında Mülkiyet Hakkının Kapsamı Açısından Mevcut Mülk ve Meşru Beklenti Kavramları", s. 101.

⁴¹⁸ **JOHNSON**, p. 50; **BÜLBÜL**, s. 46; Düzenleyici işlemlerin yayımlanmasından itibaren belirli bir süre yürürlükte kalması ve ani bir şekilde değiştirilmemesi haklı beklentinin bir gereğidir, **KOLINSKY**, "A Legitimate Expectation of a Successful Challenge", p. 165; İdarenin düzenleyici işlemlerini, bir sınırlamaya tabi kılmaksızın değiştirmesi ve bu durumların kazanılmış hak olarak kabul edilmemesi karşısında bir koruma yöntemi olarak başvurulması gereken ilke haklı beklentinin korunmasıdır, **ALTINDAĞ**, s. 2

⁴¹⁹ **SCHÖNBERG**, p. 71-72; Düzenleyici işlemin değiştirilmesi bazen tek bir kişiyi özel olarak ilgilendirebilir. Bu duruma ilişkin ancak farklı bir perspektifte yapılan bir tartışma şu şekildedir: Gözler Cumhurbaşkanı Abdullah Gül'ün görev süresinin ne kadar olacağına ilişkin değerlendirmesinde, haklı beklenti ilkesi devletin temel organlarını değil aksine devletin organları karşısında bireyleri korumaktadır. Bu sebeple ilkenin devletin temel organları (üstelik devletin en yüksek organı) için kullanılmasının bu kuralların amacının çarpıtılmasından başka bir şey olmadığını ifade etmiştir, **GÖZLER, Kemal**, "Cumhurbaşkanı Abdullah Gül'ün Görev Süresi Ne Kadardır ve Bu Görev Süresi Kanunla Belirlenebilir mi?", Terazi Aylık Hukuk Dergisi, Y. 7, S. 66, Şubat 2012, s. 17-18; Görev süresi hususunda bu görüşe katılmakla birlikte bu fikir genele ilişkin bir değerlendirmeye yol açmamalıdır. İstisnai memur ve siyasi karakteri bulunan bazı geniş anlamda kamu görevlilerinin özellikle görev süresine ilişkin haklı beklentilerinin kamu yararı karşısında tutunamaması gerekir. Nitekim idare içinde bulunan ancak herhangi bir idari işlemin muhatabı olan, başka bir ifadeyle idare eden değil de idare edilen pozisyonunda bulunan bireylerin haklı beklenti iddiası pekâlâ bulunabilir. Nitekim Göksu bu durumu "Haklı beklenti kavramı incelenirken öncelikle üç husus üzerinde önemle durmak gerekir. Bunlardan ilki bu kavramın özel hukuk ve kamu hukuku işlemlerinde yani hem bireyler arası ilişkilerde hem de kamu hukukuna tabi birey-devlet ilişkilerinde söz konusu olabilemesidir. Bu kavramın bireyler arası özel hukuk ilişkilerinde işlevsel olabilmesi, modern toplumlarda yasama organının toplumsal yaşamı giderek artan şekilde düzenlemesinin doğal sonucudur. Diğer taraftan haklı beklenti kavramının birey-devlet ilişkisindeki önemi, yasama ve yürütme organlarının günümüz toplumlarında gittikçe güçlenmesinin ve buna paralel olarak her geçen gün bireysel yaşama daha fazla müdahalede bulunmasının beraberinde getirdiği bir gerçeklikten kaynaklanmaktadır. Bu noktada haklı beklentinin sahibi konumundaki bireylerin özel hukuk kişisi veya kamu hukukuna tabi kamu personeli olması, haklı beklenti kavramının beraberinde getirdiği kazanımların ilgililerce devlete karşı ileri sürebilmesine bir engel teşkil etmemektedir" şeklinde ifade etmiştir, **GÖKSU, Hasan Tuna**, "6494 sayılı Kanun ile Yargıtay ve Danıştay Üyeliği İçin Getirilen 20 Yıl Hizmet Şartının Anayasa'ya Uygunluğu",

Avrupa Birliği Adalet Divanı tarafından verilen 1957 tarihli "Algera" kararı, düzenleyici işlemlerden kaynaklanan bir uyuşmazlığa ilişkin kazanılmış hak davasıdır. Avrupa Birliği personelinin statüsüne ilişkin şartların değiştirilmesinin konu edildiği bu uyuşmazlıkta, "ilgililerin, istikrar ve süreye ilişkin meşru güvenleri; kariyerlerinin sonlandırılması sonucunda sarsılmış olup; ilgililerin, bu ani hareket nedeniyle uğradıkları manevi zararın tazmininin gerekir" şeklinde hüküm tesis edilmiştir⁴²⁰.

Divan bu davada, altı üye ülkenin idare hukukunun karşılaştırmalı olarak yapılan analizinden faydalanmak suretiyle genel bir ilke geliştirmiştir. Bu ilke, başta Fransız hukukundaki "hak yaratan işlemlerin değişmezliği ilkesi [*intangibilité des décisions créatrices de droits*]" olmak üzere Alman hukukundaki "yasal kesinlik [*rechtssicherheits*]" ve "haklı beklentiler [*vertrauensschutz*]" ilkesi dayanak alınarak oluşturulmuştur⁴²¹. Avrupa Birliği Adalet Divanı bu uyuşmazlıkta, "ilgisine bireysel

---

Uyuşmazlık Mahkemesi Dergisi, S. 3, 2013, s. 166; Cumhurbaşkanının görev süresinin kısaltılmasını Köküsanı haklı beklenti olarak nitelendirmektedir, **KÖKÜSARI**, s. 165-166; Anayasa Mahkemesi, T. 14.05.2012, E. 2014/177, K. 2015/49; Anayasa Mahkemesi, T. 04.12.2014, E. 2013/114, K. 2014/184: "Daire başkanlığı, genel müdür yardımcılığı, başkan yardımcılığı ve defterdarlık kadroları idarecilik (yöneticilik) kadroları olup idarenin bu kadrolara bir kere atadığı kişileri meslek hayatları boyunca bu kadrolarda çalıştırma zorunluluğunun bulunmayacağı açıktır. Dolayısıyla bu kadrolara atanan kişiler yönünden, buldukları statülerden doğan, tahakkuk etmiş, kendileri yönünden kesinleşmiş ve kişisel alacak niteliğine dönüşmüş haklardan yahut bu durumun devam edeceği yönündeki haklı beklentiden söz edilemez. Bu nedenle, kamu yararı ve hizmetin gerekleri dikkate alınarak bu kişilerin idarecilik görevlerine son verilmesi ve kariyer meslek kadrolarından gelenlerin kendi kadrolarına, kariyer mesleklerden gelmeyenlerin ise bazı koşulları taşımak kaydıyla geldiği kadrodan daha üst bir görev olan maliye uzmanı kadrolarına atanmaları mümkün olup bunu düzenleyen kuralın kazanılmış hakları veya genel olarak hukuk güvenliği ilkesini ihlal eden bir yönü bulunmamaktadır", www.sinerjimevzuat.com.tr, e.t. 12.12.2015.

⁴²⁰ "Algera v. Common Assembly", [1957], Cs. 7/56, Cs. 3-7/57, ECR. 56, akt. **ÖZCAN**, s. 68; **SCHÖNBERG**, p. 206-207; **DALKILIÇ**, s. 62; "Söz konusu kişi hakkında bireysel hakları tanıyan bir idari önlem, yasal bir önlem ise, ilke olarak geri çekilemez. Bu durumda, bireysel hak kazanılmış olduğu için, bu şekilde ortaya çıkan durumun istikrarında güveni koruma ihtiyacı, kararını iptal etmek isteyen bir yönetimin menfaatine hükmeder", **SNODGRASS**, p. 26, fn. 104.

⁴²¹ **SCHÖNBERG**, p. 71-72; **ÖZCAN**, s. 42, 78; **SNODGRASS**, p. 27; **REYNOLDS**, p. 346; Paul Reynolds'a göre, "Avrupa hukukunda hukuki kesinlik ve haklı beklentiler prensipleri arasında açık bir ayırım olması doğaldır. Her iki konsept Alman hukukundan köken alır ve Alman hukukunda mükemmel şekilde ayrılmıştır. Hukuki kesinlik, özellikle geriye dönük yasaları ilgilendiren durumlarda uygulanan yasaların içeriğinin sarıh olması gerektiğini öngören bir prensip olan *Rechtssicherheit* üzerine bina eder. Haklı beklentilerin korunması ise, kamu idari kararlarının meşruiyetine itimat eden herkesin korunmasını güvence altına almaya çalışan *Vertrauensschutz* prensibinden köken alır.. *Vertrauensschutz* prensibi hukuki kesinlikten çok farklı amaçlar güder. Amacı kamu idaresine ve onun kararlarına itimat duyulmasını sağlamaktır... Avrupa Divanı

hak sağlayan tasarruf, hukuka uygun olması durumunda geri alınamaz. Bu davada, bireysel nitelik kazanan bir hakkın verilmesi söz konusu olduğundan; hukuki istikrara olan güvenin korunmasına olan ihtiyacın, kararı geri almak isteyen idarenin elde edeceği menfaatten üstün olduğuna" karar vermiştir⁴²².

"Hughes" kararında, yeni düzenleyici işlemle politika değişikliği açıklandığında, daha önceki düzenleyici işlemle yaratılan beklentilerin tahrip edileceği ve yeni beklentilerle değiştirileceği kabul edilmiştir. "Bireyler beklentilerin değişikliğe maruz olmasından haberdar olmalıdır [*individual must be aware that expectations*]" ilkesinin altında yatan düşünce bu davada ortaya çıkmıştır⁴²³.

Fransız hukuk sisteminde, kanunların beklenmedik değişikliklerinde bile idarenin sorumluluğuna gidilebileceği öngörülmüştür. Strasbourg İdare Mahkemesi "Freytmuth" davasında, beklenmedik düzenleme değişikliğinde yeni düzenlemeye uymak zorunluluğu bulunan idarenin geçiş hükümlerine yer vermemesi sebebiyle haklı beklenti ilkesini ihlal ettiğine karar vermiştir. Ancak bu karar uyumsuzluğun

---

"Westzucker v. Einfuhr- and Vorratstelle für Zucker", [1973], Cs. 1/73, ECR. 723) Vertrauensschutz prensibinin haklı beklentileri şekillendirdiğini özellikle belirtmiştir. Bu bakımdan hukuki kesinliğin bu alanda böyle bir statüye kavuşması ilk bakışta şaşırtıcıdır. Hukuki kesinliğin önemini (haklı beklentilerin güvene dayalı anlayışını ihmal edersek) muhtemelen en iyi Avrupa Adalet Divanına ilişkin politik değerlendirmeler açıklar. Avrupa Adalet Divanının altı kurucu üye ülkesinin her birinin hukuk sisteminde hukuki kesinlik ilkesi benimsenmiştir. Ancak özellikle Fransa geçmişte ve günümüzde haklı beklentiler doktrininin istikrarı bozma potansiyeli hakkında ihtiyatlı ve çekingen davranmaya devam etmektedir. Avrupa Adalet Divanının doktrini talihsiz şekilde kavramsallaştırmasını takip etmek yerine İngiliz Mahkemeleri, uygun rollerini yerine getirmede izafi özgürlüklerini kullanmayı tercih etmeli, hakkaniyeti teşvik ederken itimadın korunmasından doğabilecek suiistimalleri önlemelidir", akt. **FORSYTH**, "Legitimate Expectations Revisited", p. 432.

⁴²² "Algera" davasıyla benzer nitelikte olan "De Compte" davası da Avrupa Parlamentosu ile kamu çalışanlarından biri arasında istihdam sorununa ilişkindir. Bu kararda da, Fransızca "hak yaratan [*creating rights*]" terimini kullanmamıştır. Bunun yerine, "Algera" davasında yer alan ilkenin "olumlu bir idari karar [*a favourable administrative act*]" kavramı tercih edilmiştir. Bu sebeple, Avrupa Adalet Divanının, Fransız yaklaşımından ziyade Alman ve İskandinav yaklaşımlarını benimsediği kesinleşmiştir. Muhatabının lehine olan hukuka uygun idari tasarruflar geri alınmaz, "Henri de Compte v. EP", [1997], Cs. C-90/95P, ECR I-1999'dan akt. **SCHÖNBERG**, p. 72-73, fn. 66; **SNODGRASS**, p. 36, fn. 171; **ELOFSSON**, p. 27, fn. 109; "Algera" kararında her ne kadar "hak doğuran [*creating rights*]" terimini kullanmamış olsa da "kazanılmış hak [*vested rights*]" temelinde karar verilmiştir.

⁴²³ "Hughes v. Department of Health and Social Security", [1985], AC. 776, 788B-C, akt. **THOMAS**, p. 56, fn. 84; **CRAIG**, Administrative Law, p. 617, fn. 18; **PANDYA**, "Legitimate Expectations in English Law", p. 175.

Avrupa Birliği mevzuatına ilişkin bir konuda bulunmamasından dolayı Conseil d'État tarafından bozulmuştur⁴²⁴.

Fransız doktrininde de Conseil d'État kararlarına uyumlu şu görüş bulunmaktadır⁴²⁵:

"Düzenleyici işlemler yükümlülük getirdiği gibi hak da doğurabilir. Düzenleyici işlemin yürürlüğe girdiği andan itibaren idare edilenlerin bunların uygulamasını istemeleri mümkündür. İdare edilenler düzenleyici işlemin kaldırılması sonrasında da düzenleyici işlemde kaynaklanan hakları talep edebilme hakları vardır. İşlemin etkileri hakkı ile işlemin korunması, sürekliliğin istenilmesi hakkı arasında bir ayırımın yapılması zorunludur. Düzenleyici işlem uygulanmakta olduğu dönem süresince haklar yaratır. Bu hakların düzenleyici işlemin kaldırılması sonrasında da korunması sürekliliğin sağlanması gerekir".

Düzenleyici işlemin ani olmayan değişikliği, öngörülebilirliğin tesis edilmesi sebebiyle haklı beklentiye orantısız bir şekilde ihlal etmemektedir. Bu sebeple düzenleyici işlem değişikliğinin bireyler tarafından önceden öngörülebildiği durumlarda haklı beklenti oluşmaz⁴²⁶.

⁴²⁴ Dava bir çöp ithalatçısının ithalat yönetmeliklerindeki ani değişiklikler sonucunda oluşan zararlarının karşılanması talebiyle açılmıştır, TA Strasbourg, "Entreprise Transports Freymuth", [1995], Cs. 8/12-94, AJDA. 555; ÖZCAN, s. 22-23; SCHÖNBERG, p. 115, fn. 61, BROWN, "Justifying Compensation For Frustrated Legitimate Expectations", p. 704, fn. 21; "1994 tarihinde Strassburg İdare Mahkemesi, idari yönetmelik vasıtasıyla yapılan ani ve geçiş süreci öngörmeyen olumsuz yönde bir müdahale ile bağlantılı olarak itimadın korunması ilkesini açıkça zikreder ve uygular. Mahkemeye göre "yasal normların ve idari kararların salâhatine ve önceden kestirilebilirliğine yönelik haklı itimat prensibi" çiğnenmiştir ve böylece idare (kusurlu şekilde) sorumludur. Bu karar vesilesi ile Fransız hukukçular Alman itimadın korunması ilkesini keşfeder", CALMES-BRUNET, p. 1078.

⁴²⁵ VEDEL, George - DEVOLVE, Pierre, Droit Administratif, 109 éme ed., Puf., 1984, p. 306'dan akt. ATAY, Ender Ethem, İdare Hukuku, 4. Bası, Ankara, 2014, s. 137; Eserin aynı yerinde Atay, düzenleyici işlemlerin yararlandırıcı nitelikte hüküm ihtiva etmesi ve bu hükmün etkilerinin ortaya çıkmasının belirli bir süreci gerektirmesi durumunda düzenleyici işlemin kaldırılmasının eski düzenlemeden faydalanma hususunda bireylerde haklı beklenti oluşturacağını ve söz konusu hakların haklı beklenti ilkesine göre korunması gerekliliği ifade etmektedir. Ayrıca yazar haklı beklentinin korunmasını beklenti konusunun meşru ve hukuki olmasına bağlı olduğunu da vurgulamıştır.

⁴²⁶ CRAIG, Administrative Law, p. 619; THOMAS, p. 44-45; ÖZCAN, s. 25.

Haklı beklentinin korunması gerektiğine ilişkin birçok kararı bulunan Avrupa Birliği Adalet Divanı, düzenleyici işlem değişikliklerinden kaynaklanan haklı beklenti taleplerinde çekingen bir tavır sergilemiş ve "bir hukuki düzenlemeyi değiştiren kuralların, eski kanun döneminde oluşmuş hukuki durumlara da, geleceğe dönük olarak etki edeceğine" karar vermiştir. Ancak Avrupa Birliği Adalet Divanı, bu tutumu kazanılmış hakka ilişkin davalarda sergilemektedir⁴²⁷. Ayrıca Divan'ın, genel düzenleyici işlemlerin değişen şartlara uyarlanması gerektiği sebebiyle her zaman değiştirilebileceğine ancak bu değişikliklerden kaynaklanan zararların da tazmin edilmesi gerektiğine ilişkin kararları da bulunmaktadır⁴²⁸.

6. İdari İşlemin Çelişkili (Tutarsız-Muğlak) Hükümler İçermesi

Hukuk kurallarının açık ve kesin olması hukuki güvencenin şartlarından biridir. Hukuk kurallarının anlaşılabilir, kapalı, muğlak, müphem veya birden fazla anlama gelecek derecede olması tartışmaya yol açar. Bu durum ise; toplumu oluşturan bireylerin davranışlarında tedirgin olmalarına ve devlete olan güven hissiyatının azalmasına sebep olur⁴²⁹. Bunun yanı sıra hukuk kurallarının net, sınırları belli,

⁴²⁷ "Westzucker v. Einfuhr- and Vorratstelle für Zucker", [1973], Cs. 1/73, ECR. 723, akt. **ÖZCAN**, s. 50; Anayasa Mahkemesi, T. 30.03.2012, E. 2011/29, K. 2012/49; Yargıtay Hukuk Genel Kurulu, T. 06.07.2011, E. 2011/2-109, K. 2011/481; Yargıtay Hukuk Genel Kurulu, T. 29.06.2011, E. 2011/4-218, K. 2011/456; Yargıtay Hukuk Genel Kurulu, T. 29.06.2011, E. 2011/4-221, K. 2011/458; Yargıtay Hukuk Genel Kurulu, T. 29.06.2011, E. 2011/4-222, K. 2011/460; Yargıtay Hukuk Genel Kurulu, T. 29.06.2011, E. 2011/4-216, K. 2011/454; Yargıtay Hukuk Genel Kurulu, T. 29.06.2011, E. 2011/4-220, K. 2011/459; Yargıtay Hukuk Genel Kurulu, T. 29.06.2011, E. 2011/4-219, K. 2011/457: "Hukuk devletinde kişilerin, yasaların onları nasıl etkileyeceğini önceden bilmeleri gerektiği, hukuki öngörülebilirliğin, kişilerin meşru beklentilerinin korunması olduğu açıktır", www.sinerjimevzuat.com.tr, e.t. 17.12.2015.

⁴²⁸ "CNTA/Commission", [14.05.1975], Cs. 74/74, ECR. 533/76, akt. **ÖZCAN**, s. 50; Düzenleyici işlemlerin değişen şartlara uyum sağlanabilmesi adına güncellenmesi gerekir. Ancak bu güncellenmenin geleceğe matuf olması gerekir. Önceki düzenlemeye göre bir hazırlık içinde bulunan bireylerin de geçiş hükümleri konularak kabul edilebilir talepleri karşılanmalıdır.

⁴²⁹ **ESENER**, s. 72; Hukuk kurallarının açık olmasından kasıt sıradan insanların bile çok rahatlıkla anlayabileceği hukuk normlarının getirilmesi değildir. Nitekim hukuk kurallarının muhatap ve uygulayıcıları çoğu zaman kamu görevlileridir, **MARMOR**, s. 193; Birlik hukukunda "Mosthaf c/Commission" kararıyla açık ve net hükümler ihtiva eden düzenlemelerin, yargı organlarının bu kurallara saygı göstermesini de temin edeceğine karar verilmiştir, **ÖZCAN**, s. 30; Avrupa Birliği Adalet Divanı, "Plantanol", [2009], Cs. 201/08, ECR I-8343 kararında; "yargısal içtihatlarla göre hukuki güvenlik ilkesinin doğal sonuçlarından birisi olan meşru beklentilerin korunması ilkesinin hukuk kurallarının açık ve tutarlı olması kadar bu kuralların uygulamasının ilgilileri bakımından öngörülebilir olmasını gerektirdiğini" ifade etmiştir, akt. **DALKILIÇ**, s. 86.

apaçık ve anlaşılır olmasının her zaman sağlıklı sonuçlar doğurmadığı bir gerçektir. Hatta kesin sınırları bulunan kuralların farklı hukuki durumlarda tatbik kabiliyetine sahip olmaması onları kusurlu hale getirir. Hukuk kurallarının çerçevesi belirli olması ancak belirli ihtiyaçlara ve değişen şartlara uyarlanabilmesi için gerekli esnekliğe de sahip olması gerekir. İdari makamlara takdir yetkisi verilmesinin bir sebebi de budur⁴³⁰.

Hukuki düzenlemedeki bir kuralın, bireyleri bir davranışta bulunmaya sevk ederken aynı zamanda bu emrin muhalifinde hükümler içermesi "talihsizlik" olarak nitelendirilmiş ve bu durum açıklık ilkesine aykırı bulunmuştur. Genellikle hukuk normlarında böyle bir hataya rastlanması küçük bir olasılıktır⁴³¹. Ancak hukuk kurallarında bulunan ve sıradan insanlar dışında hukuk eğitimi ile iştiğal olan bireylerin bile hataya düşebildiği durumlarda haklı beklenti oluşabilir.

Aynı düzenleme içerisinde yer alan birden fazla hükmün çatışması durumunda iki çözüm önerisi getirilmiştir. Bunlardan ilki, çatışan iki farklı hükümden "özel-genel kural" ölçüsüne göre özel olanın tercih edilmesidir. Diğer bir çözüm önerisi ise; çatışan normlar arasında bir "hiyerarşi"den bahsetme olanağının bulunması durumunda daha üstün olan hükmün kabul edilmesi gerektiğidir⁴³².

⁴³⁰ SALES - STEYN, p. 567; Hukuk kurallarının işlevselliğinin yitirilmemesi adına makul bir oranda tutarsızlığı kabul edilebilir, MARMOR, s. 193-194; İdare genel düzenlemeleri eylemler ve işlemler aracılığı ile uygularken kazanılmış haklara ve haklı beklentilere saygı göstermelidir, KÖKÜSARI, s. 171-172; "Kanunların en iyi yorumlayıcısı uygulamalıdır [*optime legum interpres rerum usus*]" özdeyişi bu açıdan idareye takdir yetkisi verilmesinin bir gerekçesini oluşturur.

⁴³¹ MARMOR, s. 194; Hukuki güvenlik ilkesinin bu boyutuyla muhatapların idari işlemlerde öngörülen hak ve yükümlülüklerini kesin bir şekilde bilebilmeleri sağlanmaktadır, ÖZCAN, s. 30.

⁴³² SÖZER, Ali Nazım, Hukukta Yöntembilim, 4. Baskı, İzmir, 2013, s. 122; Bu tür uyuşmazlıkları çözmek için uluslararası hukukta "acte claire" ilkesi bulunmaktadır. Bu ilke Fransa'da milletlerarası anlaşmaların yorumunda, yürütme karşısında Conseil d'État tarafından hukuk literatürüne kazandırılmıştır. Bu ilkeye göre, bir hükmün anlamı açıksa, yorum sorunu ortaya çıkmaz. Eğer hüküm muğlak ise, o zaman mahkeme hükümete anlaşılmayan ya da yanlış anlaşılmaya müsait hükümleri sorar. Hüküm "acte claire" bulunursa, bu yükümlülük ortadan kalkar. Avrupa hukukunda bu ilke ilk kez 1963'de savcı Lagrange tarafından "Da Costa en Schaake", NV (28-30/62) davasında kullanılmıştır, ÖRÜCÜ, "Avrupa Hukukunda İdare Hukukunun Genel İlkeleri", s. 247; Bu durum 1924 Anayasasında öngörülen kanunların yorumlanması yetkisinin yasama organına verildiği "yasama yorumu" düzenlemesiyle benzerdir.

Bazen çatışan normlarda, yukarıda yer alan önerilerin tatbik kabiliyeti bulunmaz. Bir başka ifadeyle, bazı durumlarda çatışan kurallar arasında "özel-genel kural" ya da "hiyerarşi"den söz etmeye olanak bulunmaz. Örneğin bir düzenlemenin aynı maddesi içinde birbirine aykırı hükümler bulunur. Çatışan kurallar arasında bir tatbik üstünlüğünün bulunmadığı bu gibi durumlar "çözüksüz norm çatışması" olarak ifade edilir. Çözüksüz norm çatışmasının yaşandığı konularda çatışan "iki hükmün birbirini yok ettiği" kabul edilmektedir⁴³³.

Düzenleyici idari işlemde bulunan çelişkiler bireylerin yanı sıra kamu görevlilerinin de hangi hükmün uygulanacağı hususunda yanılmasına sebep olabilir. Nitekim genel düzenleyici işlemin uygulayıcıları kamu görevlileridir. Düzenleyici işlemde bulunan çelişkili hükümlerden kaynaklanan ya da bir çelişki olmamasına rağmen düzenleyici işlemin yorumunda kamu görevlileri tarafından yapılan bir hatanın kusur sorumluluğu temelinde haklı beklenti oluşturacağı hükmüne bağlanmıştır⁴³⁴.

İdari işlemin çelişkili hükümler içermesinden dolayı haklı beklentinin oluşabileceğini bir örnekle somutlaştırmak gerekir.

1111 sayılı Askerlik Kanunu'na, 6582 sayılı Askerlik Kanunu ile Sözleşmeli Erbaş ve Er Kanununda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun ile geçici 52. madde eklenmiş ve bedelli askerlik adıyla bilinen düzenleme yapılmıştır. Kanunda bu durumdan yararlanmak isteyen bireylerin kanunun yürürlüğe girdiği tarihten itibaren iki ay içinde 18.000 TL'yi defaten ödemeleri ve askerlik şubelerine başvurmaları

⁴³³ **SÖZER**, Hukukta Yöntembilim, s. 122-123.

⁴³⁴ "Richez-Parise /Comission", [28.05.1970], Cs. 19-20-25 -30/69, ECR. 325/221; "Fiehn contre Commission", [09.07.1970], Cs. 23/69, ECR. 1236, akt. **ÖZCAN**, s. 116; Fransız hukukunda idari işlemler ile ilgili olduğu düzenleyici işlemlerin devamlı bir uyum içerisinde olma hususunda "örtülü bir koşula [*implicitly conditional*]" bağlı olduğu kabul edilmektedir. "Richoux" davasında, bir ehliyet kursu sahibinin ruhsatı, vasıfsız öğretmenler çalıştırdığı gerekçesiyle iptal edilmiştir. Her ne kadar kendisine yaptığı başvuruda ve ruhsatında vasıflı öğretmenler çalıştırma yükümlülüğü belirtmemişse de, ilgili düzenleyici işlemde bu husus yer almaktadır. Conseil d'État bu sebeple, ruhsatın dolaylı (örtülü) olarak bu kurallarla uyumlu olması gerektiğini savunmuştur, "Richoux", D. 15/7-75, Rec. 429; Benzer nitelikteki diğer kararlar için bkz. "Cottère", D. 10/3-67, Rec. 111; "Université de Bordeaux II", D. 30/3-79, Rec. 141; "Vilde d'Hendaye", D. 9/12-83, Rec. 506; "Delprat", D. 1/2-95, Rec. 61, akt. **SCHÖNBERG**, p. 83, fn. 140.

gerektiği ayrıca bedelin ödenmesine ilişkin usul ve esasların Milli Savunma Bakanlığı tarafından belirleneceği hüküm altına alınmıştır.

Milli Savunma Bakanlığı ise internet sayfasında konuya ilişkin bir açıklama yapmış ve başvuruların geçerli sayılabilmesi için 18.000 TL tutarındaki bedelin belirtilen hesaplardan birine yatırılmış olduğunu gösteren dekont ile şubelere gelinmesi gerektiğini ifade etmiştir. Bu açıklama ile hareket eden ilgililerin, askerlik şubelerine gittiklerinde önce askerlik şubelerinden veya e-devlet üzerinden başvuru yapılmasının ardından söz konusu tutarın bankaya yatırılması gerektiği gerekçesiyle başvuruları reddetmiştir.

Gerek söz konusu yasal düzenlemede gerekse Milli Savunma Bakanlığı'nın resmi internet sitesindeki açıklamada, başvuru ile ilgili hesaba para yatırılması arasında bir sıralama bulunmadığı aksine dekontla birlikte şubeye başvurulması gerektiği belirtilmiştir. Ancak bu düzenlemeden askerlik şubelerinin anladığı ya da daha net bir ifadeyle komutanların anladığı ve personele yol göstermek amacıyla gönderilen emirle anlatılan ile bu durumdan yararlanacak ilgililerin o hükümlerden anladığı şey farklıdır. İşte böyle bir muğlaklık barındıran düzenlemelerin de haklı beklentiye sebebiyet vermesi mümkündür⁴³⁵.

"Kanunların herkes tarafından anlaşılabilir olması [*leges ab omnibus intellegi debent*]" gerekliliği bulunmakla birlikte kural koyan makamların bu konuda çok titiz davranmadığı da bir gerçekliktir. Nitekim bu durum "yanılmayan hukuk kuralı yoktur [*non est resgula, quin fallit*]" şeklinde literatürde yerini almıştır. Ancak muğlak, belirsiz, çelişkili, tutarsız hükümlerin bireylerde oluşan haklı beklentileri karşılayacak şekilde yorumlanması gerektiği 1881 yılında İngiliz Yüksek Mahkeme kararında şu şekilde yer almıştır⁴³⁶: "Eğer düzenleyici işlem yoruma izin veriyorsa; ilgili meclisin bu hükmü herhangi bir bireyin yasal hakları veya haklı beklentileri ile aykırı bir şekilde anlamlandırmamak konusunda kanuni bir karine bulunmaktadır".

⁴³⁵ "R. v. Secretary of State for the Home Department, ex parte Islam", [1990], Imm. AR. 220; "R. v. Secretary of State for the Home Department, ex parte Patel", [1990], 3 ALR. 89 kararlarında idari makamın hareketlerinin ya da sözlerinin yanlış yorumlanmasından haklı beklentinin ortaya çıkamayacağı içtihat edilmiştir, akt. **TALAGALA**, p. 7, fn. 22.

⁴³⁶ "Barker", [1881], 17 Ch. 241, 243; Benzer nitelikteki kararlar için bkz. "Re Lord Penrhyn's Settlement Trusts, Penrhyn v. Robarts", [1923], 1 Ch. 143, 147; "Re Meux, Gilmour v. Gilmour", [1958], Ch. 154, 161, akt. **THOMAS**, p. 46, fn. 34.

Düzenleyici işlemde bulunan muğlak hükümlerin gerek işlem tesis eden kamu görevlilerinin yorumuyla bireylere farklı olarak uygulanmasının, gerekse bireylerin muğlak hükümlerden kendilerince haklı ancak uyuşmazlık konusu olduğunda yargı mercileri tarafından haksız olarak değerlendirilecek beklentilerinin ortaya çıkmasını önlemek için, 1924 Anayasasında öngörülen "yasama yorumu" benzeri bir düzenlemeyle "idari düzenleyici işlem yorumu" müessesesinin getirilmesi faydalı olacaktır. Elbette kuruma bilgi edinme başvurusu kapsamında tesis ettiği bir düzenleyici işlemde bulunan karışıklık ya da yanlış anlaşılmaya müsait bir hüküm sorulabilir. Ancak bireysel bir çözüm aramak, idarenin iş yükünü arttırabileceği gibi bu yola başvurmayan kişilerin de mağduriyetine yol açabilir. Bu sebeple başka bir öneri sunmak gerekir. Örnek vermek gerekirse Yüksek Öğretim Kurumu çerçeve yönetmelikleri kapsamında her üniversite eğitim-öğretim veya disiplin yönetmeliğini kendisi belirleyebilmektedir. Bu gibi bir düzenleyici işlemde bulunan muğlak bir hükmün o alanda uzman (örnek açısından YÖK'te kurulacak bir birimle) bir kurul tarafından yorumlanmasıdır. Bu yorum hem bireyler açısından yanlış anlaşılmaları engelleyecek hem de idari işlemin sadır olduğu makamın olası yanlışlıklarını uyuşmazlık konusu olmadan düzeltmesine bir fırsat verecektir. Nitekim özellikle eğitim öğretim yönetmeliklerinin çok sık revize edilmesi, ülkemizin maalesef bir geleneği haline almıştır.

Her yeni idareci sistemi iyileştirmek adına belki de uzman olmadığı bir alanda kamu göreviyle görevlendirildiği anda değişiklikler öngörmekte, apar topar detaylı bir araştırma yapılmadan tesis edilen yönetmelikler "göç yolda düzelir" mantığı ile sorun çıktıkça revize edilmektedir. Esasında basit bir hüküm değişikliği bile yadsınamaz çoğunlukta bir grubun haklı beklentilerini alt üst etmektedir. Amaçlarından biri de iyi idareyi gerçekleştirmek olan haklı beklenti bu konuda dikkate alınmalıdır. "İdari düzenleyici işlem yorumu" şayet kamu tüzel kişilikleri bulunan makamların belli ölçüde bulunan idari özerkliğine bir müdahale sayılması durumunda tüzük incelemelerinde olduğu gibi her düzenleyici işlemin, konusunda uzman bakanlıklar nezdinde kurulacak ya da bakanlıklardan ayrı olarak tüzel kişilik verilmesiyle oluşturulacak birimler tarafından incelenmesi faydalı olacaktır.

Diğer taraftan Danıştay 1. Dairesi tarzında oluşturulacak, bağımsız ve tarafsız hâkimlerin yer aldığı idari bir Danıştay dairesinin kurulması da mümkün olmakla birlikte, tüzük dışında nicelik olarak çok fazla tesis edilen düzenleyici işlemleri inceleyecek böyle bir daire kurmak imkânsız ya da faydasız olacaktır. Elbette bu öneri, kamu tüzel kişileri tarafından ihdas edilecek yönetmeliklerin bağlayıcı bir şekilde bu oluşturulacak birimlerin süzgecinden geçmesi değildir. Bu birimlerin bir öneri, uyarı mahiyetinde teşkil ettirilmesidir.

7. Alınan Bir Karardan Geçerli Bir Sebep Olmaksızın Vazgeçilmesi

İdari makamlar tarafından tesis edilen bir karardan geçerli bir sebep olmaksızın vazgeçilmesi veya onun yerine başka yeni bir karar alması haklı beklentiye sebep olabilir. Başka bir ifadeyle, alınan bir kararın "yeniden aleyhe değerlendirilmesi yasağı"na⁴³⁷ aykırı olarak yeniden tesisi haklı beklenti oluşturur.

Bir yargılama hukuku kuralı olan ne bis in idem ilkesi "aynı kişiler arasında aynı sorunun tartışılmasını [*inter easdem personas, eadem quaestio*]" yasaklamaktadır⁴³⁸. Bu durum "hiç kimse aynı suçtan dolayı iki defa cezalandırılmamalıdır [*nemo bis punitur pro eodem delicto*]" ve "bir defa beraat eden ebediyen beraat etmiş olur [*semel absolutus semper absolutus*]" özdeyişleriyle de ifade edilmektedir. İptal davalarında kesin hüküm niteliği "herkes için bağlayıcı [*erga omnes*]" olup mutlaklıdır. Tam yargı davalarında bu durum sadece " tarafları bağlaması [*inter pares*]" sebebiyle nispidir⁴³⁹.

"Ne bis in idem" ilkesinin idari makamların kararlarında da geçerli olması gerekir. Geçerli bir sebep bulunmaksızın alınan karardan vazgeçilip yeniden aynı konuda ancak daha da bireyin şartlarını ağırlaştıran bir kararın haklı beklentiye sebebiyet vermesi söz konusu olur. Nitekim bir idari işlemin ilgisine tebliğinden itibaren muhatabı tarafından dava konusu yapılmadığı durumlarda karar kesinleşir. Dava konusu yapılmadan kesinleşen işlemlerin ilgisinin aleyhinde olması durumunda dahi birey kararın sonuçlarına katlanır.

⁴³⁷ "Ne bis in idem" ilkesi olarak bilinen tekrar yargılama yasağı kesin hükümle sonuçlanan bir davanın tekrar açılmayacağını ifade eder, **GÖZLER**, Hukuka Giriş, s. 453.

⁴³⁸ **GÖZLER**, Hukuka Giriş, s. 454.

⁴³⁹ **GÖZLER**, Hukuka Giriş, s. 455.

Avrupa Birliği Adalet Divanı tarafından karara bağlanan uyuşmazlıkta, bir iş için gerekli şartların belirlendiği ilanda yaş ve seçim usulüne ilişkin hiçbir belirleyici kriter bulunmamaktadır. İş için gerekli seçimi yapan idari birim, sonradan bir yaş sınırı belirlemiştir. İlgili birey, önceden belirtilmeyen ve ilanda yer almayan ek bir seçim kriterinin getirilmesinin, haklı beklentiye sebep olduğu gerekçesiyle bir dava açmıştır. ABAD, "tüm adaylar, Birlik Kurumlarının açıklamalarında yer alan kriterlerin tam ve doğru olduğuna güvenerek hareket etmektedir ve bütün kriterleri ele almayan bir iş ilanı da kabul edilemez" şeklinde hüküm tesis ederek ilgilinin haklı beklentisinin ihlal edildiğine karar vermiştir⁴⁴⁰.

"Costain Homes" davasında, Çevre Bakanı imar izninin reddine karşı temyizde bulunan başvuru sahibine izin vereceğine ve onay için geriye yalnızca başvuru sahibi ve yerel imar müdürlüğü arasında bir sözleşmenin tamamlanmasının kaldığını yazılı olarak bildirmiştir. Mahkeme ise alınan bir karardan vazgeçilebilmesi için öncelikle işlemde etkilenen kişiyle müzakere yapılması gerektiğine hükmetmiştir⁴⁴¹.

Alınan bir karardan geçerli bir sebep olmaksızın vazgeçilmesi durumunda, meydana gelen haklı beklentileri genel düzenleyici işlemlerden kaynaklanan haklı beklentilerden ayıran kıstas başka bir normun uygulanması değil o normun hiç uygulanmamasıdır⁴⁴².

⁴⁴⁰ TRAIN, p. 276'dan akt. ÖZCAN, s. 114; Ancak henüz yürürlüğe girmeyen bir düzenlemeden idarenin vazgeçmesi mümkündür. Örneğin bir tüzük tasarısı Danıştay incelemesinden geçtikten sonra bile yayımlanmadan önce Bakanlar Kurulu tarafından çıkarılmaktan vazgeçilebilir. Elbette bireyin burada aldatılmaması temel şarttır. Örneğin bireylere yürürlüğe girecek tüzüğe göre belirli işlemlerin yapılması, tüzüğün çıkarılmamasından dolayı haklı beklenti oluşturabilir. Ancak basında yer alan herhangi bir haberden dolayı idarenin bir etkisi olmaksızın bir hazırlığa kalkışanlar haklı beklenti iddiasında bulunamaz.

⁴⁴¹ Usulen hakkaniyet genelde "vazgeçme durumlarında [*departure situations*]" geçerli olmaktadır. İdare vazgeçmeden olumsuz olarak etkilenen kişiyi haberdar etmeli ve ona yazılı açıklama fırsatı tanınmalıdır, "Costain Homes Ltd v. Secretary of State for the Environment", [1988], JPL. 701, akt. SCHÖNBERG, p. 55, fn. 193.

⁴⁴² OĞURLU, s. 251.

8. Uluslararası Sözleşmelere Aykırılık

"Uluslararası sözleşmeler [*international treaty*]" bireyler açısından haklı beklenti doğurur⁴⁴³. Uluslararası bir belgenin onaylanması hem uluslararası topluluk hem de ülke hukukunda, kamuoyunun haklı bir beklentiyi desteklemesi için yeterince açık ve ciddi bir bildirimdir. Bir bakan tarafından resmi bir politikanın ilan edilmesi veya idari bir makam tarafından bir söz ya da beyan gibi geleneksel olarak haklı bir beklentiyi destekleyen davranışa karakter bakımından farklılık gösterebilir ancak aynı temel karaktere sahip olduğu kabul edilmiştir. Bu nedenle bir uluslararası sözleşmenin kabulünün de aynı temel etkiye sahip olması gerekir⁴⁴⁴.

"Teoh" kararıyla "sözleşmenin onaylanması, bu ülkenin yürütme organının Dünyaya ve Avustralyalılara yürütme organının ve kuruluşlarının sözleşmeye uygun olarak hareket edeceği yönündeki olumlu bir ifadesidir. Bu olumlu açıklama, aksine yasal veya idari göstergeler bulunmayan, haklı bir beklenti için yeterli bir temel, idari karar alıcıların sözleşmeye uygun olarak hareket edeceği anlamına gelmektedir" şeklinde içtihatla bulunulmuştur⁴⁴⁵.

⁴⁴³ **CRAIG**, Administrative Law, p. 619; **OĞURLU**, s. 253; **SNODGRASS**, p. 32-33; **PATEL**, p. 76; **UNITED NATIONS**, Fair And Equitable Treatment UNCTAD Series on Issues in International Investment Agreements II, New York - Geneva, 2012, p. 70; "Hükümetin uluslararası bir doküman imzalayıp parlamentoda onaylattırmasının, bakanlık kararlarının, devletin bu dokümandan kaynaklanan uluslararası yükümlülükleri ile uyum içinde olması gerektiğine dair haklı beklenti doğurduğunu öne süren pek çok dava vardır", **LEYLAND - ANTHONY**, p. 367; Bu doktrin uyarınca, vatandaşların hükümetin uluslararası sözleşme yükümlülüklerine tutarsız hareket etmeyeceği yönünde haklı bir beklentisi var. Bunun gerekçesi, mahkemelerin, devletin uluslararası sözleşme yükümlülüklerini yerine getirme niyetinde olduğunu varsaymasının makul olmasıdır, **NEO, Jaclyn L.**, "Incorporating Human Rights: Mitigated Dualism and Interpretation in Malaysian Courts", Asian Yearbook of International Law, Vol. 18, 2012, p. 13.

⁴⁴⁴ "Minister for Immigration and Ethnic Affairs v. Teoh", [1995], 183 CLR. 273, akt. **GROVES**, "Substantive Legitimate Expectations in Australian Administrative Law", p. 498-499, fn. 121; **JAYASINGHE**, p. 23, fn. 102; **WATSON**, p. 647; **GROVES**, p. 324;

⁴⁴⁵ "Minister for Immigration and Ethnic Affairs v. Teoh", [1995], 183 CLR. 273, akt. **NEO**, p. 14; "Teoh" davası, kamu idaresinin beyan veya uygulamasının farkında olmaması durumunda, ilgilinin nasıl hareket etmeyi amaçladığı konusunda belirli bir şekilde muamele edileceği yönünde haklı bir beklentisine sahip olup olmadığına ilişkin sorunun çözümünde önemli bir davadır, **MONIKA**, p. 16-17.

9. Örf ve Adet (Gelenek ve Görenek) Kurallarına Aykırılık

Diğer hukuk dallarında "örf ve adet kuralları [*customary rules*]"⁴⁴⁶ önemli bir yere sahip olmakla birlikte idare hukukunda önemli bir "kaynak [*source of law*]" olarak kabul edilmemektedir⁴⁴⁷. İdare hukukunda örf ve adet kurallarının⁴⁴⁸ dikkate

⁴⁴⁶ Örf ve adet, belirli durum ve olaylarda toplumu oluşturan bireylerin belli bir biçimdeki davranışlarının sürekli tekrarlanması ile meydana gelir. Dolayısıyla örf ve adet kuralının oluşabilmesi, bir kaidenin uzun süre tatbiki (maddi unsur) ile toplumda bu kaideye uygulanması gerektiğine yönelik ortak bir inancın (psikolojik unsur) birlikteliği ve bu kaideye riayet edilmemesi halinde bir müeyyide ile karşılaşılacağı konusunda devlet destekli ortak bir kabullenmenin (hukukilik unsuru) bulunması şarttır, **ARAL, Vecdi**, Hukuk ve Hukuk Bilimi Üzerine, İstanbul, 1992, s. 99-101; **GÖZLER**, Hukuka Giriş, s. 45; **AYAN - AYAN**, s. 22-24; **YILMAZ, Ejder**, Hukuk Sözlüğü, Yenilenmiş 9. Baskı, Ankara, 2005, s. 959; **KALABALIK**, Temel Hukuk Bilgisi, s. 59-60; **DERYAL**, s. 58; **ESENER**, s. 112-113; **ÖNEN, Mesut**, Hukukun Temel Kavramları, 5. Tıpkı Baskı, İstanbul, 1999, s. 104; **EMİNİ, Emin**, Hukuk Başlangıcı, Gözden Geçirilmiş, Geliştirilmiş 2. Baskı, Konya, 1997, s. 62-65; **AKI, Erol**, Hukukun Temel Kavramları, Mevzuattaki Değişikliklere Göre Gözden Geçirilmiş 4. Baskı, İzmir, 1996, s. 108; **KILIÇOĞLU**, s. 19; **İNAN**, s. 65-66; **ÖZDEMİR**, s. 33; **ZEVKLİLER - HAVUTÇU - ERTAŞ - GÜRPINAR**, s. 15-17; **AKINTÜRK, Turgut - ATEŞ KARAMAN, Derya**, Medeni Hukuk, 18. Baskı, İstanbul, 2013, s. 55-56; **ZEYTİN, Zafer - ERGÜN, Ömer**, Türk Medeni Hukuku, Güncellenmiş ve Genişletilmiş 2. Baskı, Ankara, 2013, s. 41-42; **SÖZER**, Hukukta Yöntembilim, s. 209-211; Bir kuralın örf ve adet niteliğinde kabulü için zorunlu ve zorunlu olmayan genel şartlar; "kesinlik", "akla uygunluk", "kanuna ve hukuk sisteminin genel esaslarına aykırı olmamak", "süreklilik", "eskilik" ve "genel inanç"tır, **GÜRİZ, Adnan**, Hukuk Başlangıcı, Gözden Geçirilmiş, Değiştirilmiş ve Genişletilmiş 5. Baskı, Ankara, 1996, s. 10-11; "Örf ve âdet bir irade beyanından değil, fakat hukukî bir mecburiyet olduğu kanaatle, tatbik olunan, yeknesak ve müstakar, devamlı bir hattı hareketten doğan bir hukuk kaidesidir", **ZANOBINI, Guido**, (Çev. Atıf Akgüç-Sahir Erman), İdare Hukuku, C. 1, İstanbul, 1945, s. 67.

⁴⁴⁷ **AKYILMAZ - SEZGİNER - KAYA**, s. 87; **ÇAĞLAYAN**, İdare Hukuku Dersleri, s. 69.

⁴⁴⁸ **4081 sayılı Çiftçi Mallarının Korunması Hakkında Kanun-m. 15/1**: "Koruma tarifeleri her sene koruma ve ihtiyar meclisleri tarafından mahallinde örf ve âdeti ile iktisadi vaziyetine ve taallük ettiği arazinin verimine, mahsulün nevine veya hayvan cinsine göre tanzim olunur".

3780 sayılı Milli Koruma Kanunu-m. 37/1: "Hükümet, ziraatte çalışabilir her vatandaşı, kendi ziraat işi yüzüstü kalmamak şartıyla, mıntaka münasebetlerini, iklim ve sıhhat şartlarını nazara alarak gerek Devlete ve gerek şahıslara ait ziraat işletmelerinde ihtiyaca göre, bir buçuk ay geçmemek ve mahalli örf ve rayice göre ücret verilmek üzere zirai iş mükellefiyetine tabi tutabilir, kadınlar ancak kendi köy ve kasaba ve şehir sınırları içinde çalıştırılabilir".

2828 sayılı Sosyal Hizmetler Kanunu-m. 25/2: "Herhangi bir nedenle okula devam etme imkânı bulamayan çocuklar, kamu ve özel işyerlerinde ücret mukabilinde çalıştırılarak bir meslek sahibi yapılırlar. Bu şekilde çalıştırılan çocukların ücretlerinin yurt idarelerince tespit edilen miktarı kendilerine harçlık olarak verilir. Geri kalan miktar aybaşını takip eden on gün içinde milli bankalarda çocuk namına açılan hesaba yatırılır. Çocuğun ücretinin başlama zamanı ve miktarı, yurt idaresi ile işveren arasında mahalli örf ve rayice göre tespit olunur".

2893 sayılı Türk Bayrağı Kanunu-m. 6/2: "Ayrıca milli örf ve adetler göz önünde tutularak Bayrağın diğer kullanılma şekil ve yeri tüzükte gösterilir".

7402 sayılı Sıtmanın İmhası Hakkında Kanun-m. 10: "...yapılacak muayenelerle haşere öldürücü madde tatbikatının zamanı; şehir, kasaba ve köylerde mahalli örf ve âdete göre halka duyurulur".

alınarak işlem tesis edilmesi gerektiğini hükme bağlayan kanunlar bulunmaktadır⁴⁴⁹. "Örf ve adet" kavramları ile "gelenek ve görenek" kavramları eş anlamlı terimlerdir. Gelenek ve görenek⁴⁵⁰ kavramları idare hukukuna ilişkin kanunlarda da hüküm mahiyetinde yer almaktadır⁴⁵¹.

İdare hukukunda olaya tatbik edilecek bir kanun hükmünün bulunmaması durumunda idari yargı hâkiminin örf ve adet kuralına bakması gerekir. Hatta "ortaya çıkan hukuki boşluğun doğurduğu uyuşmazlıklar, bu uyuşmazlıklarla ilgili olarak verilen Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi kararları; Anayasa Mahkemesi kararından sonra ortaya çıkan hukuki boşluğun, 4721 sayılı Türk Medeni Kanununun 1. maddesinde yer alan "Kanunda uygulanabilir bir hüküm yoksa, hâkim, örf ve adet hukukuna göre, bu da yoksa kendisi kanun koyucu olsaydı nasıl bir kural koyacak idiyse ona göre karar verir" kuralı gereğince, idari yargı organlarınca doldurulmasını zorunlu kılmaktadır"⁴⁵².

---

⁴⁴⁹ **AKYILMAZ - SEZGİNER - KAYA**, s. 87; Mecelle'nin 43. maddesinde "örfte bilinen şey, şart kılınmış gibidir" ve 45. maddesinde yer alan "örf ile tayin, nass ile tayin gibidir" hükümlerine göre, örfün İslam hukukundaki yeri çok önemlidir, **ŞİMŞİRGİL - EKİNCİ**, s. 123.

⁴⁵⁰ Gelenek "toplumda sürekli alışkanlıkları gösteren kurallar; alışkanlıklar bütünü; anene" olarak; görenek "kişilerin birbirinden özellikle atalarından görerek yaptıkları; örf" olarak tanımlanmaktadır, **YILMAZ**, s. 407, 421.

⁴⁵¹ **442 sayılı Köy Kanunu-m. 89**: "Nüfusu yüz elliden aşağı olan köyler bu kanuna göre köy ahalisinden seçim hakkı olanların yarısından çoğunun istemesiyle etrafındaki bir saat ve ondan aşağı olan köylerden birine bağlanırlar veyahut vali veya kaymakam bu kanunun hangi maddeleri yapılacağını ayrıca emreder. Bu kabil köyler hiçbir köye bağlanmaz ve vali veya kaymakam da hiçbir emir vermezse eski göreneklerine göre işlerini yaparlar".

3194 sayılı İmar Kanunu-Ek m. 4: "Mera, yaylak ve kışlakların geleneksel kullanım amacıyla geçici yerleşme yeri olarak uygun görülen kısımları valilikçe bu amaçla kurulacak bir komisyon tarafından tespit edilir".

5393 sayılı Belediye Kanunu-m. 5/c: "Belediyenin sınırları içinde kalan ve eskiden beri komşu belde veya köy halkı tarafından yararlanılan yayla, çayır, mera, koru, kaynak ve mesirelik gibi yerlerden geleneksel yararlanma hakları devam eder. Bu haklar için sınır kâğıdına şerh konulur".

⁴⁵² Anayasa Mahkemesi, T. 23.11.2004, E. 2004/18, K. 2004/89; Danıştay İdari Dava Daireleri Kurulu, T. 23.06.2014, E. 2014/1615, K. 2014/2763; Danıştay İdari Dava Daireleri Kurulu, T. 16.12.2013, E. 2010/2108, K. 2013/4577; Danıştay İdari Dava Daireleri Kurulu, T. 25.11.2013, E. 2010/342, K. 2013/4255; Danıştay İdari Dava Daireleri Kurulu, T. 28.03.2013, E. 2010/2397, K. 2013/1123; Danıştay İdari Dava Daireleri Kurulu, T. 24.05.2012, E. 2007/2255, K. 2012/801; Danıştay İdari Dava Daireleri Kurulu, T. 17.12.2009, E. 2006/1017, K. 2009/3073; Danıştay İdari Dava Daireleri Kurulu, T. 16.12.2013, E. 2010/2108, K. 2013/4577, www.sinerjimevzuat.com.tr, e.t. 17.12.2015; Kıta Avrupası hukuk sisteminde hâkimin örf ve adet kuralı uygulayabilmesi için bu konuda bir düzenlemenin bulunması gerekir, **GÖZLER**, Hukuka Giriş, s. 138.

İdari istikrar ilkesiyle ilişkili olmakla birlikte daha gelişmiş bir görüşün çıktısı olarak belirtilen "yerleşmiş anlayışa saygı ilkesinin"⁴⁵³ idari örf ve adet niteliğini haiz bir uygulama olduğu ve bu anlayışa idari makamların uymak zorunda olduğu belirtilmiştir⁴⁵⁴. Örf ve adet kuralları bireylerde bu hükümlerin uygulanacağı yönünde haklı bir beklenti oluşturabilir. Bu hükümlerin uzun süreden beri uygulanmasının, bireylerde bu hükümlerin tatbik edileceği hususunda bir beklentiye sebep olması olağan olandır.

10. İdari Makamların Hukuk Yaratma Yetkisinin Hatalı Kullanımı

1700 sayılı Dahiliye Memurları Kanununun "İçtihadî hareket" başlıklı 27. maddesinde, "kanun ve nizamnamelerde sarahat olmayan ve hakkında hususi emir bulunmayan mesailde mafevkten istizan imkanı olmadığı takdirde vali, kaymakam ve nahiye müdürleri kendi içtihatlarıyla hareket ederler ve tedbir alırlar" hükmü

⁴⁵³ İdare hukukunda örf ve âdetin bir kaynak olarak değerlendirilip değerlendirilmemesinden ziyade, her ne kadar Danıştay tarafından yaygın bir kullanımı olmasa da "yerleşmiş anlayışa saygı" kavramı benzer mahiyette kabul edilmektedir, **OĞURLU**, s. 193.

⁴⁵⁴ **BALTA, Tahsin Bekir**, Kısa İdare Hukuku I, Ankara, 1962, s. 51; **OĞURLU**, s. 192-193; "Rowland v. Environmental Agency", [2003], EWCA Civ. 1885 davası Thames Nehri'nin, idarece kamu trafiğine açık ilan edilen "Hedsor Çayı" olarak bilinen bir kısmını konu alır. Ancak idari makamlar daha önce düzenli ve sürekli uygulamalarında böyle bir hakkın bulunmadığından yola çıkmaktadır. Yüksek mahkeme, beklentiler haklı olsa da davanın düşmesi gerektiğine hükmeder. Peter Gibson L.J.'ye göre dava, haklı beklentiler sadece yasal olan talepler karşısında karşılanabileceğinden düşmüştür. Her ne kadar May L.J. Menace L.J. gibi aynı sonuca varsa da, yasal yetkisizliğin (örf düzeyine varan) haklı beklentilere karşı otomatik bir yanıt olmasını reddederler. Bunlar, Hedsor çayının trafiğe açık bırakılması ancak böyle bir kullanımın idarece özendirilmemesi şeklinde dengeleyici bir yol izlenmesini önermişlerdir. Ancak hakkın örf tarafından korunduğu durumlarda böyle "dengeleyici" bir sınırlandırmaya ihtiyaç olmadığı öne sürülmüştür. Bu durum, kanunsuz eylemin kamu menfaatini zedelediği tüm olaylara uygulanabilir, akt. **ABBAS**, p. 9; **ELLIOTT, Mark**, "Legitimate Expectations and Unlawful Representations", The Cambridge Law Journal, Vol. 63, Iss. 02, June 2004, p. 263; "Rowland v. The Environment Agency kararında Bayan Rowland özel olarak suyun kıyasının kullanımına yetkili olduğunu ve bu kullanımın kendisine Ek 1 No'lu Protokolün vermiş olduğu bir hak olduğunu iddia etmiştir. Temyiz Mahkemesi Bayan Rowland'ın beklentisinin 1. madde tarafından korunduğunu ancak temsilden ayrılmanın orantısız olduğuna karar vermiştir. Her ne kadar Bayan Rowland'ın iddiası başarılı olmamış ise de karar Sözleşmenin 1. maddesiyle ilgili olduğu gösterildiği sürece ultra vires temelinde haklı beklentinin tanınmasında önemli bir adım atmıştır", **KUNNECKE**, p. 110'dan akt. **SAYGIN**, s. 225; Avrupa Birliği Adalet Divanı kararlarında, örf ve adet kurallarına aykırı hareketin haklı beklentiye yol açtığına ilişkin bir karara rastlanılmadığı ifade edilmiştir, **DALKILIÇ**, s. 15.

bulunmaktadır. Bu durum idari makamların sınırlı da olsa hukuk yaratmasına imkân tanımaktadır⁴⁵⁵.

Davacının teknesinde yapılan denetimde, işyerinde çalışanlardan birisinin hanutçuluk yaptığıın tutanak ile tespit edilmesi nedeniyle Marmaris Kaymakamlığı tarafından çıkarılan Hanutçuluk ile Mücadele Yönergesi doğrultusunda dava konusu işlemle işyerinin 5 gün süre ile kapatılması üzerine açılan davada, davalı idare, hanutçuluk yaptıran işyerlerinin cezalandırılmasına ilişkin yasal düzenlemenin bulunmadığı, ilçenin mülki amiri olan kaymakamın da 5442 sayılı Yasanın verdiği yetki dolayısıyla hanutçuluğun önlenmesi için 1700 sayılı Dahiliye Memurları Kanunu'nun 27. maddesinde belirlenen yetkisini kullanarak Hanutçuluk ile Mücadele Yönergesini çıkardığını belirtmektedir. Danıştay söz konusu davada şu içtihadta bulunmuştur⁴⁵⁶:

"Kaynağını Anayasadan almayan bir Devlet yetkisi hiçbir kimse veya organ tarafından kullanılamayacağından, idarenin, yasal boşluk bulunduğunu öne sürerek kişilerin temel hak ve özgürlüklerini sınırlayıcı nitelikte idari düzenleme yapamayacağı açıktır. Dolayısıyla, Marmaris Kaymakamlığına çıkarılan Hanutçuluk İle Mücadele Yönergesi açıkça hukuka aykırı bulunmaktadır".

Bir belediyenin malvarlığı, hak, alacak, borç ve personelinin paylaşımı konusunda düşülen duraksamayla ilgili istişari düşünce istemiyle Danıştay'a başvurulmuştur. Danıştay şu şekilde düşüncesini açıklamıştır⁴⁵⁷:

"Mevcut yasal boşlukları, önüne gelen somut uyuşmazlığa ilişkin olarak doldurmak, idare hâkiminin de asli görevlerindedir. Yürütme faaliyetinin gerçekleştirilmesi aşamasında da uygulayıcıların, yönetsel bir

⁴⁵⁵ AKYILMAZ - SEZGİNER - KAYA, s. 87.

⁴⁵⁶ Danıştay 10. Dairesi, T. 16.12.2005, E. 2002/5890, K. 2005/7806, www.sinerjimevzuat.com.tr, e.t. 20.12.2015.

⁴⁵⁷ Danıştay İdari Dava Daireleri Kurulu, T. 09.12.1999, E. 1999/163, K. 1999/152; Benzer nitelikteki başka bir istişari görüş için bkz. Danıştay 1. Dairesi, T. 08.11.1999, E. 1999/143, K. 1999/165, www.sinerjimevzuat.com.tr, e.t. 20.12.2015.

sorunun çözümünde, yazılı hukuk kurallarının yetersiz kalması durumuyla karşılaşmaları olasıdır. Uygulayıcı olarak, idari faaliyetin yürütülmesinden sorumlu bulunan yöneticiler, söz konusu boşluğu doldurmak suretiyle hizmetin devamlılığını sağlamakla görevlidirler. İdarecilerin önlerine gelen bir konuda, ilgili hukuk kaynaklarının kural içermediğinden bahisle işlem yapmaktan kaçınmaları, yürütme faaliyetinin yerine getirilmemesi ve idari faaliyetin aksaması sonucunu doğurabilir. Böyle bir durumda ise yöneticinin sorumluluğunun gündeme gelmesi mümkündür. Bir belediyenin bazı kısımlarının ayrılarak ayrı bir belediye kurulması halinde, önceki belediyenin mal varlığı, hak, alacak, borç ve personelinin yeni kurulan belediye ile paylaşımı konusunda mevzuatta herhangi bir kural bulunmamaktadır. Bu konunun düzenlenmesi gerektiği hususunda da tartışma yoktur. 3030 sayılı Kanun'un geçici 2'nci maddesinde, Büyükşehir belediyesi statüsüne dönüştürülmüş bulunan belediyelerin, ana hizmet bina ve tesisleri ile... her türlü tesis, araç, gereç, taşınır ve taşınmaz mallar ve bunlara ait hak ve borçların belediye sınırları esas alınmak suretiyle ilçe belediyelerine devredileceği, devir işlemlerinin İçişleri Bakanlığınca tespit edilecek esaslar dahilinde valiliklerce teşekkül ettirilecek komisyonlarca yürütüleceği, bu komisyonlara ilgili belediye başkanları veya temsilcilerinin de görüşleri alınmak suretiyle davet edilebileceği, devir komisyonlarınca yapılacak envanterlerin il idare kurulu kararı ile kesinleşeceği belirtilmiştir. Söz konusu kuralın kıyasen uygulanması sonucu konusuna çözüm getirilmesi mümkün olduğu gibi, 1580 sayılı Belediye Kanunu'nun birlik müddetinin bitmesi, birliğin ilgası halinde yapılacak muameleleri düzenleyen 137 nci maddesinin de kıyasen uygulanarak sorunun çözüme kavuşturulması olanaklıdır".

Sonuç olarak, idari makamların hukuk yaratma yetkisinin bulunup bulunmadığı tartışmalı olmakla birlikte, böyle bir yetkinin kabulü durumunda idarenin haklı beklentileri gözetmesi gerekir.

11. Emsal İdari Tasarruflara Aykırılık

Benzer uyuşmazlıklarda hukukun doğru ve istikrarlı uygulanması gerekir. Usule uygun bir eşitlik olmaksızın tesis edilen işlemler, hukuk devleti ilkesine aykırılık teşkil etmekle birlikte haklı beklentiye de zarar verir⁴⁵⁸.

Bireyler kendileriyle aynı durum ve niteliklere sahip başka bireylere yönelik uygulanan idarenin takdir yetkisinin kendilerine de tatbiki hususunda beklentiye girebilir⁴⁵⁹. Başka bir ifadeyle, benzer durumlarda alınan kararlardan geçerli bir sebep olmaksızın vazgeçilmesi haklı beklenti oluşturabilir. Örneğin bir iş merkezinde araba kiralama (rent a car) işi ile iştigal eden birini görüp kendisine de ruhsat verileceğini düşünen bireyin tüm gerekli şartları taşımasına rağmen takdir hakkı kapsamında ruhsat talebinin reddedilmesi haklı beklentiye yol açabilir.

İdari başvurularda bireyler, kendileriyle benzer konumda bulunan kişilere uygulanan işlemlerin kendilerine de tatbikini ister. Esasında "emsal [*precedent*]" gösterilerek yapılan bu tür başvurular Anayasanın 10. maddesinde düzenlenen eşitlik ilkesinin uygulanmasının talep edilmesinden öte bir şey değildir.

Emsal idari tasarruflara aykırılık sebebiyle haklı beklenti sadece idari başvurular sonucunda tesis edilen işlemlerde kendisini göstermez. Bireyler tarafından ihlal edilen bir düzenleme sonrasında uygulanacak idari yaptırımlar açısından afakî farklılıklar bireylerde haklı beklentiye sebep olabilir⁴⁶⁰.

Emsal idari karara muhalif karar tesisinde, idarenin farklı uygulamaya neden gittiğini gerekçelendirmesi gerekir. Bu gerekçe haklı beklentinin korunması gerekip

⁴⁵⁸ SCHÖNBERG, p. 13; SALES - STEYN, p. 571.

⁴⁵⁹ Belirli ve objektif nitelikleri haiz olan veya belirlenen şartları yerine getiren kimselere izin (ruhsat) verilmemesi hukuka aykırıdır, GÜNDAY, s. 305.

⁴⁶⁰ Danıştay 13. Dairesi, T. 28.04.2015, E. 2011/1034, K. 2015/1633; Danıştay 13. Dairesi, T. 03.12.2013, E. 2010/1909, K. 2013/3364; Danıştay 13. Dairesi, T. 03.12.2013, E. 2010/1910, K. 2013/3365; Danıştay 13. Dairesi, T. 03.12.2013, E. 2010/2111, K. 2013/3368: "İdari para cezası uygulayacak makama geniş bir takdir yetkisi verilmesi, idari yaptırımların muhatapları açısından eşitlik ve hukuki güvenlik ilkeleri bakımından sakıncalar oluşturmakta olup, bu noktada nispi idari para cezaları açısından miktar veya oran aralığının dar tutulması veyahut belirtilen aralıkta takdir yetkisinin kullanımında idarenin eşitlik ilkesi çerçevesinde objektif kriterleri belirlemesi ve bu şekilde idari para cezalarının muhatapları açısından hukuki güvenlik ilkesinin sağlanması gerekmektedir, www.sinerjimevzuat.com.tr, e.t. 10.10.2015.

gerekmediğinin tespiti açısından da son derece önemlidir. Bazı idari kararlar hariç⁴⁶¹ tutulursa, idarenin gerekçe gösterme zorunluluğu bulunmamaktadır. Başka bir ifadeyle, her idari işlemin bir sebebi bulunmakla birlikte bu sebebin ve gerekçesinin işleminden etkilenecek muhatabına bildirilmesi zorunlu değildir. Türk idaresindeki bu takdir durumu, İngiliz hukukunda da görülmektedir. Ruhsat ve imar işleri⁴⁶² haricinde İngiliz idari makamları bu tür yükümlülükten muaf tutulmaktadır. Ancak İngiliz hukukunda önemli bir dava olarak kabul edilen "Doody" davasında müebbet alan mahkûmların şartlı tahliyeleri gözden geçirilmeden önce en az ne kadar süre boyunca hizmet etmeleri gerektiğine dair İçişleri Bakanlığı tarafından verilen kararların gerekçeli olması gerektiği belirtilmiştir⁴⁶³. Bu kararlar birlikte ilgilisi için menfaat sağlayan işlemlerin emsal kararlardan farklı bir sonuç doğurması durumunda şekli haklı beklentinin korunması ve bu müzakerede gerekçe gösterilmesi gerektiği ifade edilebilir.

Soyut nitelikte bulunan bir hukuk kuralının bireye uygulanması bazı durumlarda idarenin takdir yetkisinin kullanıldığı alanlara ilişkindir. İdarenin takdir yetkisinin bulunduğu durumlarda, idare tarafından önceden belirli bir yönde alınan karar, sonraki kararlarında bağlayıcı değildir. Soyut kuralın yeni bir olaya

---

⁴⁶¹ 4054 sayılı Rekabetin Korunması Hakkında Kanunu'nun 52. maddesinin (h) bendi gereğince Kurul kararlarının gerekçeli olması gerekir. Diğer taraftan anılan Kanun'un 54. maddesinde de "Rekabet Kurulu kararlarında süreler gerekçeli kararın taraflara tebliğ tarihinden itibaren başlar" hükmü bulunmaktadır. Ayrıca 2954 sayılı Türkiye Radyo ve Televizyon Kanunu 13. maddesinde "Genel Müdür, milli güvenliğin ve kamu düzeninin gerekli kıldığı, Devlet memuru olma niteliğini yitirdiği, ağır hizmet kusuru işlediği veya tarafsızlığın ihlal edildiği hallerde, bu hallerin gerekçeli olarak belirtilmesi suretiyle ve Radyo ve Televizyon Yüksek Kurulunun teklifi ve Bakanlar Kurulu kararı ile görevden alınır" hükmü bulunmaktadır. Bu hüküm gereğince TRT genel müdürünün görevden alınmasında kararın gerekçeli olarak verilmesi gerekir.

⁴⁶² "R. v. Royal Borough of Kensington and Chelsea, ex parte Grillo", [1996], 8 ALR. 165, akt. **SCHÖNBERG**, p. 44, fn. 94.

⁴⁶³ "R. v. Home Secretary, ex parte Doody", [1994], 1 AC. 531; Benzer diğer kararlar için bkz. "R. v. Mayor Commonalty and Citizens of the City of London, ex parte Matson", [1996], 8 ALR. 49; "R. v. Criminal Injuries Compensation Board, ex parte Moore", [1999], 2 All ER. 90, akt. **SCHÖNBERG**, p. 44, fn. 94; "Re Findlay", [1985], AC. 318, akt. **PANDYA**, "Legitimate Expectations in English Law", p. 171; **PANDYA - MOODY**, p. 98, fn. 22; Bu davanın ardından, idari kararın özgürlük, geçim veya nam gibi önemli hususlarda ciddi bir etkisi varsa, istisnai ise veya aksi takdirde şartların sebep vermesi gerekiyorsa hakkaniyet gereği gerekçe belirtmesi gerektiği kabul görmeye başlamıştır. Bu nedenle, olumlu kararların feshi halinde gerekçe gösterilmelidir, **SCHÖNBERG**, p. 44.

uygulanmasında idare kendisine tanınan takdir yetkisini farklı bir şekilde kullanabilir. Ancak bu durumlarda haklı beklenti söz konusu olabilir mi?

Takdir yetkisinin kullanımında benzer nitelikte görünen durumlara ilişkin idarenin farklı uygulamaya gitmesi mümkündür. Bu durum geçerli gerekçelerin bulunması halinde haklı beklentinin oluşumuna sebebiyet vermez. Ancak idarenin takdir yetkisinin bulunmadığı alanlara ilişkin soyut normu yorum yaparak somutlaştırması durumunda haklı beklenti oluşabileceği ifade edilmiştir⁴⁶⁴.

Eşitlik ilkesi ile emsal teşkil eden durumlara aykırı kararlar yargı organları önünde iptal ettirilebilir. Ancak böyle bir durumda idari makamların idari işlemin dayanağı olan genel işlemin yorumlanmasında farklılığa gittiği iddia edebilir. Böyle bir gerekçe dürüst yorum ilkesine aykırılık teşkil eder. Nasıl ki bir hâkim tarafından kurulan hüküm ne kadar çok yadırgayıcı olsa da⁴⁶⁵ hep aynı sonuca ulaşması dürüst bir yorumsa idari makamlardan da aynı dürüst yorumu yapması beklenir.

İdari mahkemelerin benzer olaylara yönelik benzer nitelikteki içtihatlarını daha önceden bu nitelikteki olaylarda izledikleri kanaatten vazgeçtiklerine ilişkin bir bildirim yapılmadan değiştirmeleri haklı beklenti oluşturabilir mi?

Common law sisteminin geçerli olduğu ülkelerde mahkeme içtihatları haklı beklenti kaynakları arasında gösterilmektedir⁴⁶⁶. Yargı ayrılığı sisteminin uygulandığı ülkemizde içtihadı birleştirme kararları dışındaki içtihatların "bağlayıcılığı [*binding force*]" bulunmaması dolayısıyla içtihat temelli haklı beklentinin mümkün olmadığı savunulmaktadır⁴⁶⁷. Her ne kadar içtihadı birleştirme kararları dışında diğer içtihatların bağlayıcılığı olmasa da, bu durum haklı beklenti

⁴⁶⁴ ÖZCAN, s. 120; YASİN, s. 43'den naklen Danıştay Üyesi Nuri ALAN "İdare sürekli kanuna aykırı işlem yapmışsa bu haklı beklenti yaratır mı? 5. Dairenin içtihadı şu şekilde oldu. idare ısrarla ve sürekli olarak bu yönetmeliği ihlal ettiğine göre, artık bu kendi koymuş olduğu yönetmeliği zımnen yürürlükten kaldırmıştır dedi ve konuyu düzenleyen yasa maddesini esas almak suretiyle karar verdi" şeklinde değerlendirmede bulunmuştur. (DANIŞTAY BAŞKANLIĞI YAYINLARI, Danıştay ve İdari Yargı Günü, 134. Yıl, 10-11 Mayıs, Ankara 2002, s. 101-108).

⁴⁶⁵ GÖZLER, Hukuka Giriş, s. 288-289.

⁴⁶⁶ KNIGHT, Dean R., Estoppel (principles?) in Public Law: The Substantive Protection of Legitimate Expectations, Çevrimiçi, p. 89-90, www.personal.victoria.ac.nz/dean_knight/Public_law_estoppel.pdf, e.t. 11.12.2015.

⁴⁶⁷ ALTINDAĞ, s. 15-16.

oluşturabilir niteliktedir. Şöyle ki seri yargılama usulünün uygulanması durumunda böyle bir ihtimal söz konusu olabilir. Bir ikincisi uygulamada emsal karar olarak değerlendirilen bazı içtihatlar vardır. Benzer durumda bulunan kişilerin usuli eksikliklerin olmadığı davalarda aynı sonucu almaları beklenir⁴⁶⁸.

12. Geçmişe Etkili İdari İşlemlerde Kazanılmamış Hak ve Durumların Gözetilmemesi

Alman hukukunda yasaların geriye yürümesi iki farklı şekilde değerlendirilmektedir. Tamamlanmış hukuki işlemlere olumsuz bir şekilde etkide bulunan geriye yürümeye, başka bir ifadeyle idari işlemin yürürlüğe girmesinden önceki olaylara da uygulanmasına "gerçek geriye yürüme [*retroaktive*]", henüz tamamlanmamış ancak oluşum aşamasında bulunan hukuki işlemlere etkide bulunacak şekilde geriye yürümeye "gerçek olmayan (görünürde) geriye yürüme [*retrospektive*]" denir. Gerçek geriye yürüme; hukuk devleti, güvenin korunması ve hukuki güvenlik ilkelerine ve anayasaya aykırı kabul edilirken, gerçek olmayan geriye yürümenin anayasaya aykırı olmadığı belirtilmektedir⁴⁶⁹. Fransız hukuk

⁴⁶⁸ Ancak bu durumun yargı organlarından kaynaklanması ve bu çalışma kapsamında idareden kaynaklanan haklı beklentinin incelenmesi sebebiyle daha fazla ayrıntıya inilmemiştir.

⁴⁶⁹ **SÖZER, Ali Nazım**, "Sosyal Sigortalarda Kazanılmış Hakların Korunması Üzerine Bir İnceleme, (Süper Emeklilikte Son Durum)", Çimento İşveren Dergisi, C. 3, S. 6, 1989, s. 13; **MONIKA**, Doctrine of Legitimate Expectations in India: Emerging Trends, Department of Law Kurukshetra University, Doctor of Philosophy in Law, Kurukshetra, 2014, p. 50; **OĞURLU**, s. 49-50; 11.05.1960 tarihli Federal Anayasa Mahkemesinin kararıyla bu ayırım yapılmıştır, **RENNERT**, p. 8; Kazanılmış haklardaki geriye yürüme gerçek geriye yürüme iken, haklı beklentide geriye yürüme gerçek olmayan geriye yürümedir, **GÖKSU, Hasan Tuna**, "6494 sayılı Kanun ile Yargıtay ve Danıştay Üyeliği İçin Getirilen 20 Yıl Hizmet Şartının Anayasa'ya Uygunluğu", Uyuşmazlık Mahkemesi Dergisi, S. 3, 2013, s. 168; **ALTINDAĞ**, s. 18-19; **KÖKÜSARI, İsmail**, Anayasa Hukukunda Hukuki Güvenlik İlkesi, Ankara, 2015, s. 160; ABAD kararlarında "gerçek geriye yürüme [*rétroactivité réelle*]", "gerçek olmayan geriye yürüme [*rétroactivité matérielle*]" şeklinde geçmektedir, **ÖZCAN**, s. 35; Alman Anayasa Mahkemesi yasaların geriye dönük işletilmesinin "basitçe mümkün olmadığı"na hükmederken (BVerfGE 3, 58, 150; 3, 288, 352; 7, 89, 92), mahkeme 1960 yılında (BVerfGE 11, 139 ff.) yasaların geriye dönük işletilmelerinin sınırlarını tespit etmek üzere "gerçek [*echte*(*retroaktive*)]" (BVerfGE 11, 139, 145 f. ; 30, 367, 386; 57, 361, 391; 101, 239, 263) ve "gerçek olmayan [*unechte* (*retrospektive*)]" (BVerfGE 11, 139, 146; 30, 367, 386; 69, 272, 309; 101, 239, 263) geriye dönüklük ayırımı getirmiştir. Bir dönüm noktası ise 1983 yılında yaşanmıştır. Alman Anayasa Mahkemesi'nin 2. Dairesi, 1. Dairenin "gerçek" ve "gerçek olmayan" geriye dönüklük kriteri yerine, sadece geriye dönük sonuçlar olarak algılanan "hukuki sonuçların geriye dönüklüğü" ve "fiili geri dönüklük" arasında ayırım yapmıştır [BVerfGE 63, 343 ff. ; 64, 158 ff.]. 1997 yılında 2. Daire yeni bir kararında bu "anlamsal bölünme"yi tekrar ortadan kaldırır [BVerfGE 97, 67 ff.] ve yeniden "gerçek" ile "gerçek olmayan" geri yürümeden söz

sisteminde idari işlemlerin geçmişe yönelik etki doğuracak biçimde tesis edilmesi yasaktır. Bu yasak hukukun genel ilkeleri arasında telakki edilmektedir⁴⁷⁰.

Tamamlanmış hukuki durumları olumsuz etkileyecek biçimde idari işlemlerin geçmişe yönelik etki doğurması, kazanılmış hak kavramı altında korunur⁴⁷¹. Bu açıdan gerçek geriye yürümeden ziyade gerçek olmayan ya da görünürde geriye yürüme⁴⁷² haklı beklentinin korunması ilkesini zedeler mahiyettedir. "Görünürde geriye yürüme [*apparent retroactivity*]", bireysel işlemlerde olabileceği gibi genel düzenleyici işlemlerde de olabilir. Her iki durum da tamamıyla bitmemiş veyahut

---

etmektedir, **FUHRMANN, Achim**, Vertrauensschutz im deutschen und österreichischen öffentlichen Recht: Eine rechtsvergleichende Untersuchung unter Berücksichtigung des Vertrauensschutzes im Europäischen Gemeinschaftsrecht, Inaugural-Dissertation zur Erlangung der Doktorwürde des Fachbereichs Rechtswissenschaft der Justus-Liebig-Universität Gießen, Gießen, 2004, p. 9.

⁴⁷⁰ **SNODGRASS**, p. 28-29; **HOFMANN, Herwig C. H. - ROWE, Gerard C. - TÜRK, Alexander H.**, Administrative Law and Policy of the European Union, Oxford, 2011, p. 181-182; **OĞURLU**, s. 49; **AKILLIOĞLU**, Yasaların Zaman Bakımından Uygulanmasına İlişkin Bazı Sorunlar", s. 40; **ALTINDAĞ**, s. 44; Fransız hukuk sisteminde "idari işlemlerin geriye yürümezliği ilkesi [*le principe de non-rétroactivité des actes administratifs*]" idari işlemin yürürlüğe girmesinden önceki hukuki durumlara etki edemeyeceği anlamını taşır, **OĞURLU**, s. 60; Danıştay 13. Dairesi, T. 03.12.2013, E. 2010/2108, K.2013/3367: "Türk idari yargısında "geriye yürümezlik ilkesi, hukuk kurallarının zaman bakımından uygulanmasıyla ilgili temel bir ilkedir ve gerek yargısal kararlar gerekse öğretide kabul edilmiş idare hukuku kuralıdır. Düzenleyici işlemler yürürlüğe girdiği andan başlayarak hukuki etkilerini doğurur ve yürürlük tarihinden sonraki olaylara uygulanır. Bu etkilerin yürürlük öncesi döneme ilişkin olmaması, hukuk güvenliği ilkesinin de bir gereğidir", www.kazanci.com, e.t. 11.11.2015; Bu durum "kanun geriye değil, ileriye yönelir [*lex non prospicit, non respicit*]" özdeyişiyle anlatılır.

⁴⁷¹ Avrupa Birliği Adalet Divanı kararlarında da kazanılmış hakkın korunması kabul edilmektedir. Örnek karar için bkz. "Gesamtschule Duisburg/Hauptzollamt München-Mitte", [29.01.1985], Cs. 234/83, REC. 1985, akt. **ÖZCAN**, s. 36; İdari işlemin geriye yürümemesi hukuki güvenlik ilkesinin tamamlayıcı diğer parçasıdır, **ÇAĞLAYAN, Ramazan**, İdare Hukuku Dersleri, Genişletilmiş 3. Baskı, Ankara, 2015, s. 77; "İdari tasarrufların geçmişe etkili olmaması ilkesi [*non-retroactivity of statutes*]" hukuki ilişkilerde istikrarı sağlamak için öngörülen sosyal bir hukuk kuralıdır, **DURAN**, İdare Hukuku Ders Notları, s. 422; **METİN, Yüksel**, "Avrupa Birliği'nde Hukuk Devletin'in Unsurları", Hukuk Devleti Hukuki Bir İlke Siyasi Bir İdeal, Ankara, 2008, s. 594; **ERKUT, Celal**, Hukuka Uygunluk Bloku, (İdare Hukukunda Hukukun Genel Prensipleri Teorisi), İstanbul, 1996, s. 75.

⁴⁷² **CRAIG**, Administrative Law, p. 612; **OĞURLU**, s. 52; Danıştay İçtihatları Birleştirme Kurulu, T. 03.07.1989, E. 1988/5, K. 1989/3: "...geçmişte tamamlanmış ve hukuki sonuçları oluşmuş geçmişteki hukuksal ilişkilere uygulanan yasalar "gerçek geriye yürüyen", geçmişte başlayan ve yeni yasa yürürlüğe girdiğinde henüz sonuçlanmamış hukuki ilişkilere uygulanan yasalar "gerçek olmayan geriye yürüyen" yasalardır. İlke olarak, gerçek önceye yürümenin anayasal kurallara aykırı olmasına karşılık, gerçek olmayan önceye yürüme mümkün olmaktadır", www.kazanci.com, e.t. 11.11.2015.

tamamlanmakta olan işlemlerde ortaya çıkar⁴⁷³. Esasında gerçek geriye yürümeyi bertaraf edici birçok görüş ileri sürülebilirken, görünürde geriye yürüme için benzer nitelikte güçlü argümanlar bulunmamakla birlikte ikinci durum haklı beklenti oluşturabilecek niteliktedir⁴⁷⁴. Haklı beklenti geçmişe etkili işlemlerle doğrudan bağlantılıdır⁴⁷⁵ ve Avrupa Birliği Adalet Divanı kararlarında haklı beklentileri zedelememek şartıyla idari işlemin geçmişe yönelik etkisinin mümkün olduğu düşünülmektedir⁴⁷⁶.

İdarenin düzenleyici işlemlerinin geçmişe yönelik olarak düzenlenmesinde bazı hususlara dikkat etmesi haklı beklenti iddiasının bertaraf edilmesini sağlayabilir.

⁴⁷³ **CRAIG**, Administrative Law, p. 612; **OĞURLU**, s. 52; **ALTINDAĞ**, s. 46; **ÖZCAN**, s. 35.

⁴⁷⁴ **CRAIG**, Administrative Law, p. 612; **KNIGHT, Dean R.**, Estoppel (principles?) in Public Law: The Substantive Protection of Legitimate Expectations, Master of Law, The University of British Columbia, Canada, 2004, p. 88; **OĞURLU**, s. 52; **ALTINDAĞ**, s. 47; **ÖZCAN**, s. 35; **DALKILIÇ**, s. 58.

⁴⁷⁵ **FELIX, Shivaji**, "The Protection of Substantive Legitimate Expectations in Administrative Law", Sri Lanka Journal of International Law, Vol. 18, 2006, p. 70; **DALKILIÇ**, s. 58; **ŞEN, Mahmut**, "İdarenin Yargısal Denetiminin Sınırlarına İlişkin Modeller", GÜHFD., C. XVII, S. 1-2, 2013, s. 1628; Düzenleyici işlemlerin geçmişe yönelik etkisi güvenin korunması ilkesine zarar verir, yazarın ifadesiyle "zedeler, rencide eder, hatta yaralar", **AKYOL, Şener**, Medeni Hukuka Giriş, 2. Bası, İstanbul, 2006, s. 184; Sadece cezai alanlarda değil bireyin haklarını etkileyecek tüm işlemlerde geriye yürüme yasağının konulmasının "bataklığı kurutmak" anlamına geleceği ifade edilmektedir, **OĞURLU**, s. 292; Haklı beklentinin korunması ilkesinin ana uygulama alanının, yasal ve idari işlemlerin geriye etkili hüküm ve sonuçlar doğurması durumunda ortaya çıktığı belirtilmektedir, **SCHWARZE, Jürgen**, European Administrative Law, London, p. 1119'dan akt. **ALTINDAĞ**, s. 42.

⁴⁷⁶ **METİN**, s. 595; Geçmişe etkili işlemlerin henüz kazanılmış hakkı bulunmayanlara bireylere uygulanması katlanılmaz zararlara yol açacaksa haklı beklentinin korunması gerekir, **ALTINDAĞ**, s. 46; Görünürde geçmişe yürüme bireylerin hayat planlamalarını zorlaştırırken aynı zamanda bireysel özerkliğe de zarar verir, **KNIGHT**, p. 88; "Kässbohrer" davasında, bir şirket idari makamı temsil eden "iş müfettişinden [*inspecteur de travail*]", mağaza çalışanını işten çıkartmak için izin istemiştir. Bu başvuru reddedilmiştir. Çıkarma izni talebinin reddinden sonra çıkarılmak istenen kişinin yasa dışı bazı eylemlerde bulunduğu gerekçesiyle Bakan tarafından ilgili şirkete izin verilmiştir. Açılan davada Conseil d'État, "hak ortaya çıkaran yasal bir kararın durumdaki sonradan gelişen değişikliğe dayanarak geri alınamayacağına" karar vermiştir, "Société Kässbohrer-France", D. 29/4-87, Rec. 156; Benzer nitelikteki diğer kararlar için bkz. "Touzet", D. 11/1-35, Rec. 43; "Mattéi", D. 6/7-90, Rec. 205; "Visconti", D. 12/10-94, Rec. 442; "Front Calédonien", D. 10/5-95, No. 104.378, akt. **SCHÖNBERG**, p. 81, fn. 130; Avrupa Birliği Adalet Divanı idari işlemlerin geçmişe etkili hüküm ve sonuç doğurabilmesini iki şarta bağlamıştır. Bu şartlardan ilki amaca uygunluk, diğeri haklı beklentilerin korunmasıdır, **DALKILIÇ**, s. 74; Avrupa Birliği Adalet Divanı "Boizard" kararında, ölüm sebebiyle emekli maaşı bağlanan bireyin, aslında ölümüne sebebiyet veren kişiden açtığı dava sonucunda zararının tazmin edilmesi sebebiyle emeklilik maaşının kesilmesi işlemi hukuka aykırı bulmuştur, "Boizard v. Commission", [1980], Cs. 63-64/79, ECR. 2975, akt. **SCHÖNBERG**, p. 81-82, fn. 132.

Bu hususlardan ilki, düzenleyici işlemin yürürlük maddesine uygulamanın geçici olduğuna ilişkin bir hüküm konulabilir. Böylece o düzenleyici işlemde bireyler için öngörülebilir bir durum tesis edilir. Bu hususu Hollanda hukuk sisteminde gerçekleşen bir olayla somutlaştırabiliriz. Belediye tarafından alınan bir verginin yeni bir tarife üzerinden geçmişe yönelik olarak alınmasında vergi mükellefiyetlerine öngörülebilir bir durum yaratılmasından dolayı haklı beklenti iddiasının karşılanmasının gerekmediğine hükmedilmiştir⁴⁷⁷. Bir diğer husus; geçmişe yönelik idari işlemin, bu etkisinin yeterince öngörülebilir olduğu veya baskın kamu yararının bireylerin çıkarından üstün tutulabildiği durumlarda haklı beklentinin varlığı engellenir⁴⁷⁸.

İdarenin peşinen haklı beklentileri önleyici tedbirler alamaması durumunda, geçmişe etkili idari işlemle ulaşılmak istenen kamu yararı ile haklı beklenti karşılaştırılır. Bireylerin idareye güveninin kamu yararından daha üstün geldiği durumlarda işlemin geçmişe etkili "hukuki sonuçları [*legal consequences*]" uygulanmaz⁴⁷⁹.

İdarenin geçmişe yönelik düzenleme yapamamasının bazı istisnaları şunlardır⁴⁸⁰:

- i. Bireyin belirli bir hukuki duruma olan güveni, objektif açıdan haklı olarak kabul edilmemesi durumu,

⁴⁷⁷ TEN BERGE - WIDDERSHOVEN, p. 432.

⁴⁷⁸ THOMAS, Robert, Legitimate Expectations and Proportionality in Administrative Law, Oxford Portland Oregon, 2000, p. 44-45; TRAIN, s. 199; SCHWARZE, Droit Administratif Européen, p. 1005'ten akt. ÖZCAN, s. 49.

⁴⁷⁹ SÖZER, "Sosyal Sigortalarda Kazanılmış Hakların Korunması Üzerine Bir İnceleme", s. 13; Her ne kadar yasal bir düzenleme ile öngörülmüş olsa da kamu yararı ile idareye olan güvenin örtülü karşılaştırılmasının yapılması sonucu tamamlanmamış durumların korunmasına dolayısıyla (iki dönemden fazla rektörlük yapılamayacağı hükmünün) geçmişe etkili olmamasına yorum metoduyla ulaşılmıştır. Danıştay 1. Dairesi, T. 13.07.1992, E. 1992/224, K. 1992/238: "İlke olarak her Kanun ancak yürürlüğe girdiği tarihten sonraki hukuki durumları düzenleyebileceğine göre, açık hükümler olmaksızın, gerek aday yönünden, gerekse oy verecek öğretim üyelerinin istedikleri adaylara oy verebilmeleri yönünden kısıtlama niteliği taşıyan bu hükmün, yorum yoluyla Yasanın yürürlüğünden önce iki dönem rektörlük yapmış olanlara da uygulanması mümkün görülmemiştir", www.kazanci.com, e.t. 11.11.2015.

⁴⁸⁰ İdari işlemlerin geriye yürümezliği ilkesinin istisnaları hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. GÖZLER - KAPLAN, s. 386-388.

- ii. Muğlaklık veya yanıltıcı hükümlerin bulunduğu düzenlemenin ıslahı,
- iii. Hukuka aykırı olan bir düzenlemenin hukuka uygun hale getirilmesi,
- iv. Kamu yararı odaklı zorlayıcı bir sebebin bireyin idareye olan güvenini bertaraf etmesi,
- v. Hukuki boşluğun doldurulması⁴⁸¹,
- vi. Yeni düzenleme ile beklenen amacın gerçekleşmemesi⁴⁸², durumlarında geçmişe etkili işlem tesisi mümkündür⁴⁸³.

Geçmişe etkili işlemlerin, kazanılmış hakların yanı sıra haklı beklentinin de ihlaline yol açacağı ortadadır. Ancak geleceğe yönelik bazı işlemler de haklı beklentilerin ihlal edilmesine sebep olabilir. Örneğin mortgage faiz indiriminin ileriye yönelik olarak yürürlükten kaldıran bir düzenlemenin ev sahiplerini uzun yıllar boyunca faiz ödemeye mahkûm etmesi haklı beklentilerin ihlali anlamına gelir⁴⁸⁴.

Geleceğe yönelik etkisi bulunan işlemlerde haklı beklenti genellikle ruhsat yenileme durumlarında ortaya çıkar. "F.A.I. Insurances Ltd v. Winneke" davasında şu şekilde hüküm tesis edilmiştir⁴⁸⁵:

⁴⁸¹ Avrupa Birliği Adalet Divanı 1990 tarihli ve 331/88 sayılı "The Queen v. Minister of Agriculture, Fisheries and Food and Secretary of State for Health, ex parte Fedesa and Others" davasında, cezai hükümler içeren ve içermeyen düzenlemeler arasında geriye yürüme ilkesinin uygulamasının farklılaştığını ve idari düzenlemelerin geçmişe etkili olarak hukuk boşluğunu doldurmak amacıyla uygulanabileceği belirtilmiştir, **ALTINDAĞ**, s. 44-45.

⁴⁸² Avrupa Birliği Adalet Divanı bu durumun her zaman geriye etkili işlemler tesis edebilmek için kullanılmasını kabul etmemektedir, **SCHWARZE**, p. 1129'dan akt. **ALTINDAĞ**, s. 45; Avrupa Birliği Adalet Divanı kararlarında haklı beklentinin idari işlemin geri alınması, idari işlemin geriye yürümezliği durumlarında ortaya çıktığı ifade edilmektedir, **DALKILIÇ**, s. 60.

⁴⁸³ **SÖZER**, "Sosyal Sigortalarda Kazanılmış Hakların Korunması Üzerine Bir İnceleme", s. 14; Avrupa Birliği Adalet Divanı, tarım politikasına yönelik maddi yardımlara ilişkin durumların niteliği gereği geçmişe yürümezlik kuralının ihlali niteliği taşımadığına karar vermiştir, **ÖZCAN**, s. 36.

⁴⁸⁴ **MARMOR, Andrei**, (Çev. Sevda Gültekin Göktolga), "The Rule of Law and Its Limits", Hukuki Bir İlke Siyasi Bir İdeal, Ankara, 2008, s. 189.

⁴⁸⁵ "F.A.I. Insurances Ltd v. Winneke", [1982], 56 ALJR. 390, akt. **HODGSON**, p. 697, fn. 69; **TATE**, p. 25, fn. 70; **MACPHERSON**, p. 42-43; Lisanslandırma davalarında, ilk başvuru ile yenileme ve rücu ayırmak gerekir. Kendisine lisans verilmiş taraf, aksini gerektirecek iyi bir neden olmadığı sürece bu lisansın yenileneceğine dair haklı beklentiye sahip olabilir ve bu nedenle lisans verilmesi için ilk kez başvuranlardan daha geniş kapsamlı şekli korumaya hak

"Bir ruhsat yenilemesinin reddi, önceden ruhsatı bulunan bir sigorta şirketi üzerinde ciddi bir şekilde olumsuz etki bırakabilir. Böyle durumlarda, ruhsatı bulunan bir sigorta şirketi, yenilemeyi reddetmek için geçerli bir neden yoksa ruhsatının yenileneceği haklı beklentisine sahiptir. Bir şirketi, bunu neden yapıyor olduğunun sebebini ortaya koymadan ve yetkili kişi tarafından karar verilmeden önce şirketin son ve adil bir fırsata sahip olmasına izin vermeden, işini sürdürme ehliyetinden mahrum etmek adil olmayacaktır".

III. HAKLI BEKLENTİ İLKESİNİN KORUNMAYACAĞI ALANLAR

İdare hukukunda haklı beklentinin korunmasına yönelik bir yasal düzenlemenin bulunmaması haklı beklentinin kapsamını belirsiz hale getirmektedir⁴⁸⁶. İngiliz hukuk sisteminde haklı beklentinin korunup korunmayacağına yönelik denetim "Wednesbury testi"⁴⁸⁷, "yetkinin kötüye kullanılması" ve "ölçülülük" ilkeleriyle yapılmaktadır⁴⁸⁸.

Haklı beklenti doğuran durumların tespiti ne kadar zor ise, haklı beklenti talebinin korunmayacağı alanların tespiti de bir o kadar zordur. Ancak

---

kazanır, **ABBAS, Qaisar**, "Doctrine of Legitimate Expectations: Prospects and Problems in Pakistan", Pakistan Law Journal, 2008, p. 3.

⁴⁸⁶ **OĞURLU**, s. 278.

⁴⁸⁷ **CRAIG**, Administrative Law, p. 620-621; **SCHÖNBERG**, p. 85; Wednesbury testinin özü idari kararın mantıklı olup olmadığını tespit etmektir. İdari bir makam karar tarafından tesis edilen tasarruf, kanunla verilen bir yetki olmaksızın yapılmışsa, hiçbir delile dayanmıyorsa, alakasız ve dışsal düşünceye dayanıyorsa, mantık karşısında çılgınca ya da kabul gören ahlaki normlara uymuyorsa bu karar mantıksızdır, **MONIKA**, p. 238; Wednesbury testinin haklı beklentinin korunması ilkesindeki rolü için bkz. **FORSYTH, C. F.**, "Wednesbury Protection of Substantive Legitimate Expectations", Public Law, 1997, pp. 375-184; Wednesbury mantıksızlığı testinin haklı beklenti davalarında kullanılamayacağı ifade edilmektedir, **LI - LEUNG**, p. 491; Hirst LJ'ye göre, "esasa dair konularda (usule dair olanlardan farklı olarak) Wednesbury doğru testtir". Singh ve Steyn'e göre ise "terimin kullanılmasına, kararın her koşulda irrasyonel olduğunu göstermek maksadıyla devam edilebilir. Ancak hakikatte bu, adli inceleme için müstakil bir temel teşkil etmez". Wednesbury testinin katılığı göz önüne alındığında, esasa yönelik beklentilere getirilen hukuki korumanın neredeyse geçersiz kılındığı görülür, **MENDEZ**, p. 5.

⁴⁸⁸ **CRAIG**, Administrative Law, p. 619; Wednesbury testinin haklı beklentileri korumak için tek başına yeterli olmadığı savunulmaktadır, **SCHÖNBERG**, p. 112; **ALTINDAĞ**, s. 59.

SCHÖNBERG haklı beklentinin idare tarafından karşılanmamasına olan eğilimin, dört farklı durumda ortaya çıktığını ifade etmiştir⁴⁸⁹.

- i. Birinci durum; bir kamu makamı, bir kişi veya sınırlı bir grup ile ilgili daha sonra hükümsüz kılmayı düşündüğü resmi bir karar verdiği zaman ortaya çıkar.
- ii. İkinci durum; bir kamu makamı, doğrudan veya dolaylı olarak belirli bir kişi veya grup ile ilişkili olarak özel bir usul veya politika beyan ettiği ve akabinde bu beyanından farklı bir karar aldığı zaman ortaya çıkar.
- iii. Üçüncü durum; bir kamu makamı, bazı karar türlerine ilişkin devam edebilecek bir usul veya politika hakkında genel bir beyanda bulunduğu ancak akabinde belirli bir vakada usul veya politikadan ayrılması halinde ortaya çıkar.
- iv. Dördüncü durum; bir kamu makamı, ilk beyanı ile karar arasında gerçekleşen genel usul veya politika değişikliğindeki bir değişimi göz önünde bulundurarak genel bir beyandan ayrıldığı zaman ortaya çıkar.

A. HAKLI BEKLENTİNİN ŞARTLARINDA EKSİKLİK

Haklı beklentinin şartlarındaki eksiklikler, beklentiyi koruma dışı bırakır. Nitekim bu şartların bulunmadığı durumlarda haklı beklentiden de söz etmeye olanak bulunmamaktadır. Ancak bu şartlar kümülatif şartlar da değildir. Haklı beklentinin meydana geldiği sebeplerin niteliğine bağlı olarak bu şartların bazısı aranmaz.

Yukarıda ayrıntılı bir şekilde incelenen haklı beklentinin şartları kısaca şunlardır.

- i. Beklenti idareye atfedilebilir bir davranış neticesinde oluşmalıdır.
- ii. Beklenti hukuken korumaya değer aşamaya gelmiş olmalıdır.
- iii. Beklentinin objektif bir güven temeline dayanması gerekir.
- iv. Zarar veya bir menfaat (çıkar) ihlali kesin olmalıdır.
- v. Beklentinin hukuka uygunluğu şarttır.

⁴⁸⁹ SCHÖNBERG, p. 8-9; Haklı beklentinin korunmayacağı alanlar olarak belirlediğimiz nitelendirme "gayri meşru (haksız) beklentiler [*illegitimate expectations*]" olarak da ifade edilmektedir, MEYER, Lukas H. - SANKLECHA, Pranay, "How Legitimate Expectations Matter in Climate Justice", *Politics, Philosophy & Economics*, Vol. 13(4), 2014, p. 371-372.

- vi. Baskın kamu yararının bulunmaması gerekir.
- vii. Beklentiden dürüstlük ilkesine uygun olarak faydalanılmalıdır.
- viii. Beklentide kanuna karşı hilenin bulunmaması gerekir.
- ix. Beklenti sahibinin iyiniyetli olması gerekir.
- x. Haklı beklenti doğuran durumların varlığı gerekir.
  - İdarenin uzun süreden beri izlediği bir davranışı ansızın değiştirmesi-(İdari teamül-uygulama-tatbikat kurallarına aykırılık)
  - Politika tercihlerinin değişmesi
  - İdarenin yanıltıcı beyanları
  - İdarenin açık bir şekilde verdiği taahhüdü, teminatı, güvenceyi veya sözü yerine getirmemesi
  - Düzenleyici işlemlerin beklenmedik değişmesi
  - İdari işlemin çelişkili (tutarsız-muğlak) hükümler içermesi
  - Alınan bir karardan geçerli bir sebep olmaksızın vazgeçilmesi
  - Uluslararası sözleşmelere aykırılık
  - Örf ve adet (gelenek ve görenek) kurallarına aykırılık
  - İdari makamların hukuk yaratma yetkisinin hatalı kullanımı
  - Emsal idari tasarruflara aykırılık
  - Geçmişe etkili idari işlemlerde kazanılmamış hak ve durumların gözetilmemesi

Haklı beklentinin meydana gelebilmesi için gerekli olan bu şartların eksikliği beklentinin makul bir beklenti olmamasına, dolayısıyla da korunmamasına yol açar.

B. BELİRLİ BİR SÜREYE TABİ DURUMLAR

Kamusal mallardan yararlanma usulleri ve bu usullere yönelik süreler açısından haklı beklenti ilkesinin uygulamasının tartışılması gerekir.

Bu durumu bir örnek üzerinden sorularla somutlaştırmak faydalı olacaktır.

- i. Bir büfe sahibinin belediyeden aldığı geçici izin doğrultusunda faaliyette bulunma süresinin bitmesinin ardından, o büfe sahibinin kendisine tekrardan izin verileceği yönünde haklı bir beklentisi olabilir mi?

Öncelikle kamu malının kullanılması açık bir izinle mümkündür. Ancak verilen iznin "zımmen yenilenmesi [*tacite reconduction*]" de mümkündür⁴⁹⁰. İzin süresi

⁴⁹⁰ GÖZLER, Kemal, İdare Hukuku, C. II, 2. Baskı, Bursa, 2009, s. 906.

içerisinde ücretini ödemek kaydıyla iznin yenileneceğini beklemek hayatın olağan akışına uygundur. Başka bir ifadeyle, kamu malından yararlanma usulüne ve şartlarına uygun davranan bir bireyin yeni dönemde de bu iznin kendisine verilmesini beklemesi doğaldır.

- ii. İzin süresi içinde haklı beklentiye bertaraf edici bir sebep gösterilmeden iznin iptal edilmesi haklı beklentinin oluşmasına sebebiyet verebilir mi?

Bu sorunu kazanılmış haklara saygı ilkesiyle çözmek mümkün gözükmemektedir. İzin tek taraflı olarak ruhsat ya da iki taraflı bir sözleşmeyle verilmesinin soruya çözüm arayışında farklı sonuçlar meydana getirmesi söz konusudur.

- iii. Bu iznin prosedürel bazı işlemlerle her yıl tekrarlandığını düşündüğümüzde yeni yıl için böyle bir iznin verileceği beklentisi haklı bir beklenti midir?

İdari uygulama bu açıdan iznin geçici süreli verilmesine rağmen bazı işlemlerde haklı beklentinin doğabileceğini göstermektedir. "Marks" davasında çalışma izninin uygulamaya bağlı olarak, 1976 yılından 1982 yılının sonuna kadar her yıl yenilenmesi durumunun bir sonraki yıl için de otomatik olarak yenileneceği hususunda haklı beklenti oluşturduğuna karar verilmiştir⁴⁹¹.

- iv. Bu açıdan haklı beklenti oluşumunun engellenmesi amacıyla, büfe sahibine iznin yeni yıl için verilmeyeceğinin makul bir süre öncesinde ihtaren bildirilmesi gerekir mi?

---

⁴⁹¹ Davanın unsurları, İngiltere'de doğan uzman bir psikiyatrist Dr. Marks ile ilgilidir. Marks 1971'den 1974'e kadar Bermuda'da, 1974'ten 1976'ya kadar Güney Afrika'da çalışmıştır. 1976'da Bermuda'ya dönmüş ve bir yıl için çalışma izni almıştır. Daha sonra çalışma izni, uygulamaya bağlı olarak, 1976'dan 1982'nin sonuna kadar her yıl yenilenmiştir. 1976 ve 1982 arasında, Dr. Marks başarılı bir teamül oluşturmuş ancak, 1982'de çalışma iznini yenilemek için başvurduğunda Göçmen Bürosu Başkanı, Bermuda Tıp Meclisi ve Bermuda Tıbbi Toplumuna danışmıştır. Göçmen Bürosu Başkanı yapılan bilgilendirmelere istinaden, Dr. Marks'ın çalışma iznini yalnızca altı ay için yenilemiştir. Daha sonra başkaca iznin yenilenmesine izin verilmemiş ve bu ret kararı için hiçbir sebep sunulmamıştır. Esasında verilen izinlerin tamamının kanun kapsamında verilmemesi gerektiğinin de belirtilmesinde fayda vardır, "Marks v. Minister of Home Affairs", [1984], 35 WIR. 106, akt. **ELIAS-ROBERTS**, p. 148, fn. 26.

Haklı beklentinin oluşmasını engelleyen unsurlardan biri de birey açısından öngörülebilirliğin sağlanmasıdır. Ancak bireye yapılan bildirimde sunulan gerekçeler de önem arz eder.

Kamusal mallardan yararlanma usulleri temel olarak, anonim (doğrudan genel ve ortak) ve özel (özel/özel-istisnai) yararlanma olmak üzere ikiye ayrılmaktadır. Özel yararlanma; anonim yararlanmadan bir izne bağlı olması, ücretli olması, eşitlik ilkesinin uygulanmaması ve kural olarak geçici olması gibi unsurlar açısından farklılaşır. Kamu mallarından özel olarak yararlanılan yerler pazar yerleri, mezarlıklar, otobüs terminalindeki bilet satış yerleri vb. iken, kamu mallarından özel-istisnai olarak yararlanılan yerler büfe, gazete bayı vb. yerlerdir⁴⁹².

Özel yararlanma talebinin reddi ve kabulü, özel-istisnai yararlanmadan da farklıdır. Özel yararlanma usulünde yararlanıcı konumunda bulunan bireyin durumu özel-istisnai yararlanma kullanıcısına göre özellikle yararlanma süresi ve iznin geri alınması konusunda daha güvencelidir. Özel yararlanmalar geçici nitelikte bulunsadahi istikrar ilkesi gereğince uzun süreli olmalıdır. Fransız hukukunda bazı özel yararlanmaların babadan oğula miras yoluyla bile geçebildiği görülmektedir. Özellikle mezarlıklar; özel ancak sürekli yararlanmanın olduğu yerlerdir. ÖZAY'a göre; özel yararlanma talebinin idare tarafından karşılanması gerekir. İdarenin özel yararlanma talebini reddetmesi hususunda tamamen takdir yetkisinin bulunduğunu kabul etmek mümkün değildir. Aksi halde özel yararlanma talebinin reddedilmesi başvuruda bulunan açısından haklı beklenti oluşturur⁴⁹³.

⁴⁹² **ÖZAY, İl Han**, Günışığında Yönetim, İstanbul, 1996, s. 615-627; **KALABALIK, Halil**, İdare Hukukunun Temel Kavram ve Kurumları, Gözden Geçirilmiş ve Güncellenmiş 5. Baskı, Konya, 2014, s. 668-669; **GÖZLER - KAPLAN**, s. 702.

⁴⁹³ **ÖZAY**, s. 628; Özel yararlanma amacıyla verilen ruhsatın her zaman idarenin takdir yetkisi gereğince iptal edilebilir olduğu ve bunun kazanılmış hak doğurmadığı ifade edilmektedir, **GİRİTLİ, İsmet - BİLGİN, Pertev - AKGÜNER, Tayfun - BERK, Kahraman**, İdare Hukuku, Güncellenmiş 5. Bası, İstanbul, 2012, s. 882; **GÖZLER**, İdare Hukuku, C. II, s. 910; Ayrıca idarenin şartları taşıyan kamu mallarından özel olarak yararlanmaya ilişkin her talebi, karşılamasının zorunlu olup olmadığı hususu iki şekilde değerlendirilmiştir. "Malın tahsis cihetiyle uyuşan" kullanımlar için şartları taşıyan her başvurunun idare tarafından kabul edilmesi gerektiği, ancak "malın tahsis cihetiyle bağdaşabilir" kullanımlar için idarenin takdir yetkisinin bulunduğu ifade edilmiştir, **GÖZLER - KAPLAN**, s. 703-704; Danıştay 8. Dairesi, T. 13.06.1991, E. 1990/860, K. 1991/1148: "sadece yıkılan çarşıda, balık satış işi yapan kişilere,

Özel yararlanma, sürenin bitmesinin ardından sona erer. Ancak özel yararlanma işlemine son verilmesi ile en çok kolluk tedbirinde karşılaşılmaktadır. Yararlanma süresinin zımnen uzatılması mümkün gözükmemektedir. Ancak idare uzatma konusundaki işleminde, ilk iznin verildiği âna nazaran takdir yetkisini daha dar bir çerçevede kullanması gerekir. İzin süresi dolmadan kamu yararı ve kolluk tedbiri sebebiyle ruhsatın kaldırılması ya da sözleşmenin feshedilmesi mümkündür. Nitekim bu kullanılan malın kamu malı ve söz konusu izinlerin geçici niteliğinden kaynaklanır⁴⁹⁴. Ancak sürenin dolmasından önce iznin iptali ya da sözleşmenin feshi durumlarının gerçekleşmesi bir tazminat hakkı doğurur. Kamu malının korunması ve tahsis amacının gerçekleşmesi bakımından sakınca doğuran durumlarda idare tazminat ödemek zorunda değildir. Elbette tahsis amacı dışındaki kullanım da idare tarafından tek taraflı olarak iznin iptali sonucunu doğurur⁴⁹⁵.

Pasaport alınması, silah ruhsatı verilmesi gibi belirli süreliğine tesis edilen kolluk işlemlerinin⁴⁹⁶, ilgilinin durumunun hukuka uygunluğu devam ettiği sürece

---

çalışmalarını belediyece belirlenen bir başka yerde sürdürmeleri amacıyla yer verilmiştir. Bu durumda, eski çarşıda yer sahibi olmayan davacının, salt kuraya katılmış olması ve işgaliye harcını ödemesi nedeniyle yeni yerde hak sahibi durumuna geldiği düşünülemez", www.sinerji.com.tr, e.t. 15.12.2015.

⁴⁹⁴ **ÖZAY**, s. 637.

⁴⁹⁵ **ÖZAY**, s. 638; "Maria Grazia Carbognani and Marisa Coda Zabetta", [1981], Cs. 161/80, Cs. 162/80, ECR. 543, akt. "Bir koşulun uzun bir süre varlık göstermiş olması, o koşulun süresiz olarak idame ettirilmesine imkan tanımaz", **ELOFSSON**, p. 25, fn. 94; Danıştay 8. Dairesi, T. 14.12.1992, E. 1992/3452, K. 1992/3497: "Dava dosyasının incelenmesinden, uyumsuzluğa konu sokağın bir bölümünün ... Belediyesinden, 1984 yılında yapılacak olan ... Etkinliklerinde vakfın trafik ve otopark sorununu çözmek amacı ve istenildiği anda eski durumuna getirmek koşulu ile Belediyece harca bağlanarak izin verildiği, geçici ve koşullu olarak izni alan davacı vakfın uzun süre bu yeri eski durumuyla geri vermediği gibi, ... Belediyesince sokağın trafiğe açılması istemini yerine getirmeyerek adli yargıda dava konusu yaptığı, son olarak davalı belediyece Osmanbey, Nişantaşı Trafik Düzenleme Projesi ve Otobüs Yolları Düzenleme Projesi nedeniyle Trafik akışının sağlanması amacıyla sokağın davacı vakıfça kullanılmakta olan bölümünün trafiğe açılması isteminin dava konusu yapıldığı anlaşılmaktadır. Bu durumda, adli yargı yerince, davacı vakfın anılan yerde kiracı olduğunun saptanmasına karar verilmiş ise de; 2886 sayılı Devlet İhale Yasası kuralları uyarınca yapılmış olan herhangi bir kira sözleşmesi bulunmadığı gibi, kamuya ayrılmış bir sokağın, bir yolun kiraya verilmesine hiç olanak bulunmamasına, yerin geçici olarak istendiği anda eski durumuna getirilmesi koşuluyla ve 1984 yılında yapılan kültür etkinlikleri nedeniyle kısa bir süre için verilmesine karşın, davalı idare işlemini yalnızca adli yargı kararına dayanarak iptal eden mahkeme kararında yasal isabet bulunmamaktadır", www.sinerji.com.tr, e.t. 17.12.2015.

⁴⁹⁶ Kolluk işlemlerinden olan izin ve ruhsatların hukuka uygun bir işlemle tesis edilmiş olsalar bile her zaman geri alınabilir veya kaldırılabilir mahiyette olduğu, ancak kusuru olmayan ruhsat sahibinin zararlarının karşılanması gerektiği ifade edilmiştir, **DURAN, Lütfi**, İdare Hukuku Ders Notları, İstanbul, 1982, s. 571; İzin ve diğer olumlu kararların değiştirilmesinde usuli

yenilenmesi gerekir. Kolluk işlemlerinde süreli idari kararların, sürenin bitiminden itibaren yenilenme aşaması, idareye durumu tekrardan inceleme fırsatı tanır. Yeniden incelenen başvurunun hukuka aykırılık içermemesi durumunda kabul edilmesi gerekir⁴⁹⁷. Bu haklı beklenti ilkesinin bir gereğidir.

Belirli süreye tabi durumlara ilişkin haklı beklenti uyuşmazlıklarının genellikle yabancı ülkelerde bulunmak için alınan geçici izinlerde ortaya çıktığı gözlemlenmiştir. Geçici izinlerin bitmesinin ardından ya da izin süresinin bitmesinden önce süre uzatma taleplerinin, ilgili kişiye savunma imkânı ve izin süresinin neden uzatılmasını talep ettiğine ilişkin açıklama yapma fırsatının tanınmaması durumunda haklı beklentinin ihlal edileceğine karar verilmektedir. Geçici izin sürelerine ilişkin haklı beklentinin kabul edilmediği örnek birkaç dava şu şekildedir:

"R. v. Minister for Immigration and Ethnic Affairs, ex parte Ratu" davasında Fiji uyruklu başvuru yapan kimseler, Avustralya'da bir işle meşgul olmayacaklarını belirten taahhüdü imzaladıktan sonra, bir aylık geçici giriş izinlerine uygun olarak Avustralya'ya giriş yapmışlardır. Davacılar taahhütlerine rağmen, bir işe girdiler ve izinlerinin uzatılma son tarihinin geçmesi üzerine "Göçmen Kanunu [*Migration Act*]" gereğince kaçak göçmen sınıfına girdiler. İlgililer tabii adalet ilkesi gereğince şekli haklı beklentilerinin ihlal edildiği düşüncesiyle önce Göçmenlik ve Etnik Vakalar Bakanlığına itiraz ettiler, daha sonra dava açtılar. Mahkeme hâkimi Mason J. tarafından "sınır dışı edilme emirlerinin hazırlanması, başvuruları, emirlerin yerine getirilmesinin nedenlerini önceden bildirmekle yükümlü kılmak için Bakan'a herhangi bir hak veya menfaatten veya bir faydanın meşru olarak karşılanmasından mahrum bırakmamıştır. Giriş izinlerinin süresinin uzatılmasını etkileyen hususlar ruhsat

---

hakkaniyetin tesisi için işlemde etkilenecek kişiye makul zamanlı bildirim ve bir müzakere süreci zorunludur, Örnek kararlar için bkz. "Times Newspapers v. Fitt", [1981], 1 CR. 637; "R. v. Secretary of State, ex parte Pegasus", [1988], 1 WLR. 990; "Rees v. Crane", [1994], 2 WLR. 476; "R. v. Portsmouth CC, ex parte Gregory", [1990], 2 ALR. 681, akt. **SCHÖNBERG**, p. 43-44, fn. 90, 91, 92.

⁴⁹⁷ **OĞURLU**, s. 135; Yazar virtüel kamu hizmetinin yürütülmesi için verilen izinlerin belirlenen şartlara riayet edilmesi durumunda devam etmesi gerektiğini, hizmetin aksamasına yol açan durumların varlığında izin ve ruhsatların bir kere verilmekle süresiz ve sınırsız bir hakka dönüşüğünü ileri sürme olanağı tanımadığını da ifade etmektedir, **OĞURLU**, s. 133.

yenilemeyle ilgili olanlardan çok farklıdır" şeklinde verilen kararlar birlikte haklı beklenti kabul edilmemiştir⁴⁹⁸.

Yeni Zelanda yargısı tarafından karara bağlanan "Tobias v. May" davası hakimlerinden QUILLIAM J., Göçmenlik Bakanlığının, yabancı uyruklu kişilerin ülkeye geçici giriş izinlerinin iptalinde "audi alteram partem" yasasına bağlı olmadığını savunurken, Avustralya yargısında görülen "Minister for Immigration and Ethnic Affairs v. Gaillard" davasının hakimi SWEENEY J., "benim fikrime göre, Avustralya'ya girişi ve kalmasının onaylanması katı şartlara bağlı olan, işini kendisi bırakan ve Avustralya'ya girmek için imzaladığı güven onayını gerektiren Bakan'ın katı takdir yetkisi tarafından iptaline tabi olan ve söylemesi gereken şeyleri söyleme hakkı tanınmadan sınır dışı edilmesinin adil olmadığını iddia eden başvuru sahibinin geçici giriş izni, haklı bir beklenti değildir. Bakan, başvuranın geçici giriş iznini iptal etme kararını verirken doğal adalet kurallarına uymak zorunda değildir" şeklinde hüküm tesis etmiştir⁴⁹⁹.

Esasında yukarıda kısaca bahsettiğimiz "Tobias v. May" ve "Minister for Immigration and Ethnic Affairs v. Gaillard" davaları başta olmak üzere yabancı bir ülkeye giriş için alınan belirli süreli vizelerin uzatılmaması ya da iptali durumlarında karşılaşılan neredeyse tüm haklı beklenti davalarında "Schmidt" veya "Ng Yuen Shiu" kararlarına atıfta bulunulmuştur. Belirli süreli izinlerin iptali ya da uzatılmaması ile ilgili olarak, kimi durumlar haklı beklentiye sebebiyet verirken, kimi durumların haklı beklentiye ihlal etmediğine hükmedilmiştir. Benzer nitelikteki davalarda içtihat

⁴⁹⁸ "R. v. Minister for Immigration and Ethnic Affairs, ex parte Ratu", [1977], 137 CLR. 461, akt. **HODGSON**, p. 707-708, fn. 37; **MACPHERSON**, p. 46, fn. 87.

⁴⁹⁹ "Tobias v. May", [1976], 1 NZLR. 509; "Minister for Immigration and Ethnic Affairs v. Gaillard", [1984], 49 ALR. 277, akt. **HODGSON**, p. 706-707, fn. 24, 28; **MACPHERSON**, p. 46, fn. 89; Yeni Zelanda'da görülen bir davada geçici izin süresinin çok üstünde ülkede kalan davacılar için mahkeme "geçici iznin tarihi geçtiği halde kalmaya devam eden kişinin Yeni Zelanda'da kalmaya devam etmede hiçbir hakkı yoktur ve genellikle "haklı beklenti" de içermemektedir. Ancak Yeni Zelanda kliniklerinin uzmanlaştığı nadir bir hastalık çeşidine yakalanmış bir Yeni Zelanda doğumlu çocuğu olduğunda, annenin ve çocuğunun tüm geleceğini derinden etkileyen bu durumun...bir haklı beklenti olduğu söylenebilir" şeklinde karar verilmiştir, "Daganayasi v. Minister of Immigration", [1980], 2 NZLR. 130, akt. **HODGSON**, p. 708, fn. 42; Bu dava doğal adalet ilkesinin bir uzantısı olan "audi alteram partem" çerçevesinde çözümlenmiştir, **McGILVRAY**, p. 10.

birliği sağlanamamasının temel sebebini ek unsurlar belirlemiştir. Belirli süreli izinlerin iptalinde haklı beklentinin kabul edilmediği bazı davaların özünde haklı beklenti talebinin dürüstlük ilkesine aykırı olması, bazılarında kanuna karşı hile bazılarında yetkinin kötüye kullanılması, bazılarında iznin verilmesine sebep olan şartlara aykırılık yatmaktadır.

Alman hukukunda Federasyonlar ve Eyaletlere İlişkin İdari Usul Kanunu'nun 49. maddesinde hukuka uygun işlemlerin ilgasına dair hükümler bulunmaktadır. Bu düzenlemeye göre idari işlemin kaldırılma ihtimalinin bulunduğuna ilişkin bir hukuki düzenlemenin varlığı veya işlemin ilgasına ilişkin bir rezervin bulunması durumunda öngörülebilirliğin tesis edildiği gerekçesiyle haklı beklentinin korunmayacağı ifade edilmektedir⁵⁰⁰.

Fransız hukukunda geçici süreli işlemlerin haklı beklenti oluşturmayacağı kabul edilmektedir. "Prioret" davası, bir çiftin korumasına geçici olarak verilen sekiz çocuğun kalıcı surette vekâletlerinin verilmesini reddeden ve çocukları onların gözetiminden alan bir karara ilişkindir. Fransız Danıştay'ı çocukların bakımı ve yerleştirmesine dair geçici bir kararın verildiğini, başka bir ifadeyle nihai bir karar verilmediği için çocukların davacı çiftin vekâletinden alınması işleminin şekli ve maddi haklı beklentiye ihlal etmediğine karar vermiřtir⁵⁰¹.

2547 sayılı Yükseköğretim Kanununun 33. maddesinde; araştırma görevlilerinin en çok üç yıl süre ile atanabilecekleri, atanma süresinin sonunda görevlerinin kendiliğinden sona ereceği ve aynı usulle yeniden atanabilecekleri

⁵⁰⁰ Bu durumlarda dahi idare haklı beklentinin korunması ilkesince idari işlemin ilgasından imtina edebilir, **ÖZCAN**, s. 10-12.

⁵⁰¹ Conseil d'État, "Prioret", D. 16/11-77, Rec. 435, akt. **SCHÖNBERG**, p. 57, fn. 203; Hindistan'da Yasaklama Kanunu çerçevesinde "Perakende Satış Kuralları 1989" ve "Barda Perakende Satış Kuralları 1992" olmak üzere iki tür kural yayımlanmıştır: Biri perakende likör satışı, diğeri de bar işletmesiyle ilgili ruhsat sistemleri ile ilgili kuralları düzenlemektedir. İkinci ruhsat türü önceki kurallara göre ruhsat sahibi olabilenlere verilmektedir. Bar ruhsatının geçerliliği bir yıldır. 1993 yılında Bar Kuralları 1992 yürürlükten kaldırılır. Ruhsat sahiplerinin belgelerinin, daha önceden düzenlenme zamanı olan, bir yıl daha yenilenmesi hususunda haklı beklentilerinin olup olmayacağı sorusu ortaya çıkmıştır. Mevcut bilgileri ele alıp haklı beklenti ilkesini uygulamayı reddederek mahkeme, bar ruhsatlarının yenilenmesiyle ilgili herhangi bir vaadin olmadığına karar vermiştir. Bu ruhsatların yenilenmesi zaman limiti konmadan çok önce alınmıştır, "Madras City Wine Merchants' Association v. State of Tamil Nadu", [1994], 5 SCC. 509, akt. **MUZAFAR**, p. 127-128, fn. 31.

hükmü bulunmaktadır. Görev süresinin sonunda yeniden atama yapılmaması araştırma görevlisi için bir haklı beklenti oluşturmaz. Kanunun açık hükmü gereği⁵⁰², araştırma görevlisinin tekrar atanabilmesi idarenin takdirine bağlıdır. İkinci kez atanmayı istemek ilgilisi için beklenti oluşturmakla birlikte haklı beklenti için yeterli değildir. Ancak aynı ana bilim dalında başka bir araştırma görevlisinin görev süresinin yenilenmesi, yıllardır tekrarlanan ve bir usuli işlem halini almış yeniden atamaların sebep göstermeksizin yenilenmemesi, idarenin ilgili araştırma görevlisini tekrar atayacağı yönünde bir düşüncüyü kendisiyle paylaşması, görev süresinin bitmesine yakın yeni görev süresine taşan bir idari görev verilmesi gibi durumlar haklı beklentiye sebebiyet verebilir. Nitekim araştırma görevlisi statüsünde bulunan bir öğretim elemanı, aynı zamanda yüksek lisans ve doktora eğitimine de devam etmektedir. Doktora aşamasının bitiminden itibaren doktor unvanı ile yıllarca araştırma görevlisi olarak çalışılmaktadır. Birden fazla kez yeniden atanan bir araştırma görevlisinin atanma süresinin sona ermesinden itibaren yeniden atanacağı yönünde bir beklentiye girmesi hayatın olağan akışı içindedir. Araştırma görevlisinin atanma süresi boyunca bir disiplin cezası almaması, kürsüye yeni araştırma görevlisi alınmaması, kendisiyle birlikte atanan kişilerin yeniden atanmaları, bir yetersizliğinin belgelendirilememesine rağmen yeniden atama yapılmaması durumunda ortaya çıkan hayal kırıklığının giderilmesi gerekir. Zira bu kişi yıllardır araştırma görevlisi olarak geçimini sağlamakta hatta bazı borçlar altına da girmektedir. Kanunla idareye tanınan takdir yetkisinin varlığı, bireylerin yeniden atanacaklarına ilişkin beklentisini geçerli bir sebep yokken ortadan kaldırılmasını gerektirmez⁵⁰³. Bununla birlikte

⁵⁰² **2547 sayılı Yükseköğretim Kanunu-m. 33/a:** "Araştırma görevlileri, yükseköğretim kurumlarında yapılan araştırma, inceleme ve deneylerde yardımcı olan ve yetkili organlarca verilen ilgili diğer görevleri yapan öğretim yardımcılardır. Bunlar ilgili anabilim veya anasanat dalı başkanlarının önerisi, Bölüm Başkanı, Dekan, enstitü, yüksekokul veya konservatuvar müdürünün olumlu görüşü üzerine rektörün onayı ile araştırma görevlisi kadrolarına en çok üç yıl süre ile atanırlar; atanma süresi sonunda görevleri kendiliğinden sona erer. Bunlar aynı usulle yeniden atanabilirler".

⁵⁰³ "Administrator, Transvaal v. Traub" davasında görev süresinin otomatik yenilenmesi hakkı beklentinin korunması gerekliliğinin unsurlarından biri olarak gösterilmiştir, "Administrator, Transvaal v. Traub", [1989], 4 SA. 758, akt. **KLAAREN**, p. 162.

idarenin beklentiyi korumaya yönelik faaliyetinin sonucu yasal bir düzenlemeye aykırılık teşkil edecekse haklı beklenti elbette korunmayacaktır⁵⁰⁴.

Her ne kadar kazanılmış haklara ilişkin bakanlıklar arası görüş ayrılığına yönelik Danıştay tarafından verilen bir görüş yazısı⁵⁰⁵ olsa da, yasal düzenlemenin yürürlükten kalkması idareye olan güvenin zedelenmesini gerektirmez. İlgililerin belirli bir süre zarfında başvuru yapmaları koşuluyla haklarında bir işlemin tesis edilebileceği durumlarda, başvuru süresinin idarenin herhangi bir yanıtıcı beyanı olmadan kaçırılması durumunda haklı beklenti oluşmaz. Geçici nitelikteki kanunlar⁵⁰⁶, bedelli askerlik⁵⁰⁷, üniversiteye kayıt, kamu görevlilerinin göreve başlaması⁵⁰⁸ gibi belirli süreye tabi yararlanmalar, öngörülen başvuru süresinin geçmesinin ardından gerekli diğer şartlar olsa bile haklı beklentiye sebebiyet vermez.

⁵⁰⁴ **TEN BERGE - WIDDERSHOVEN**, p. 447; Bu durumda dahi haklı beklentinin korunabileceği ifade edilmektedir, **OĞURLU**, s. 258.

⁵⁰⁵ Danıştay 1. Dairesi, T. 27.10.1982, E. 1982/211, K. 1982/209: "Kendilerine imar ve ihya etmek üzere yabani zeytinlik dağıtılan kişilerin yasadaki öngörülen yükümleri yerine getirmeleri ve koşulların gerçekleşmesi halinde, ilgili taşınmazın mülkiyetini isteyebilmeleri konusunda kazanılmış hakları bulunmaktadır. Her yasa yürürlükte buldukları zamandaki olaylara uygulanmak ve ilişkileri düzenlemek suretiyle hak ve yetkiler doğuracağı, bu hak ve yetkilerin zaman içinde korunmaması istikrar ilkesine ve devletin güvenilirlik niteliğine uygun düşmeyeceği gerekçeleriyle bu hakkı doğuran yasanın yürürlükten kalkmış olması ya da uygulanmasının durdurulmuş bulunması sonucu değiştirmez", www.sinerji.com.tr, e.t. 15.12.2015.

⁵⁰⁶ 25.3.1988 tarihli ve 3419 sayılı Bazı Suç Failleri Hakkında Uygulanacak Hükümlere Dair Kanunun yürürlüğe girmesinin ardından 3 yıl sonra yürürlükten kalkacağı hüküm altına alınmıştır.

⁵⁰⁷ **6582 sayılı Askerlik Kanunu ile Sözleşmeli Erbaş ve Er Kanununda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun-m. 1**: "21/6/1927 tarihli ve 1111 sayılı Askerlik Kanununa aşağıdaki geçici madde eklenmiştir. Geçici madde 52 - Bu Kanunun yürürlüğe girdiği tarihte her ne sebeple olursa olsun henüz fiilî askerlik hizmetine başlamamış ve 1 Ocak 1988 tarihinden (bu tarih dâhil) önce doğan 1076 sayılı Yedek Subaylar ve Yedek Askeri Memurlar Kanunu ile 1111 sayılı Askerlik Kanununa tabi yükümlüler; istekleri hâlinde, bu Kanunun yürürlüğe girdiği tarihten itibaren iki ay içinde askerlik şubelerine veya yurt dışı temsilciliklerine başvurmaları ve 18.000 Türk lirası veya Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası döviz satış kuruna göre ödeme tarihindeki karşılığı kadar konvertibl yabancı ülke parasını defaten ödemeleri şartıyla temel askerlik eğitimine tabi tutulmaksızın askerlik hizmetini yerine getirmiş sayılırlar".

⁵⁰⁸ **657 sayılı Devlet Memurları Kanunu-m. 62**: "İlk defa veya yeniden veyahut yer değiştirme suretiyle; a) Aynı yerdeki görevlere atananlar atama emirlerinin kendilerine tebliğ gününü, b) Başka yerdeki görevlere atananlar, atama emirlerinin kendilerine tebliğ tarihinden itibaren 15 gün içerisinde o yere hareket ederek belli yol süresini, İzleyen iş günü içinde işe başlamak zorundadırlar. Savaş ve olağanüstü hallerde bu süre Bakanlar Kurulu Kararı ile kısaltılabilir. Yukarıdaki süreler; 1 - Kanuni izinlerin kullanılması veya geçici bir görevin yapılması sırasında başka bir göreve atanan memurlar için iznin veya geçici görevin bitimi, 2 - Hesaplarını, yerlerine gelenlere devir zorunda bulunan sayman ve sayman mutemetleri için devrin sona ermesi, 3 - Eski görevlerine devamları kurumlarınca yazılı olarak tebliğ edilenler için yerlerine atanan memurların gelmesi veya yeni görev yerlerine hareketlerinin kurumlarınca tebliği, tarihinde başlar".

C. BASKIN KAMU YARARININ BULUNDUĞU DURUMLAR

"Baskın kamu yararının [*overriding public interest*]" bulunduğu durumlarda haklı beklenti iddiası korunmaz⁵⁰⁹. Baskın kamu yararı ile kastedilen şey, haklı beklentinin korunmaması durumundaki kamu yararıdır. Daha geniş bir ifadeyle, haklı beklentinin korunmasında ortaya çıkan bireysel yarar korunmaması durumundaki kamu yararıyla kıyaslanır. Şayet haklı beklentinin korunmamasında ortaya çıkacak kamu yararı korunmasındaki bireysel yarara üstün gelirse, haklı beklenti baskın kamu yararı bulunduğu gerekçesiyle korunmaz⁵¹⁰.

SCHÖNBERG, Avrupa Birliği Adalet Divanı'nın haklı beklentinin tespitine ilişkin baktığı uyuşmazlıklarda bireysel yararın mı yoksa kamu yararının mı baskın olduğuna karar verirken bir kıyaslama yaptığını aktarmaktadır. Avrupa Birliği Adalet Divanı tarafından haklı beklentinin korunmasına karar verilen durumlarda, bireysel yararın kamu yararı karşısında üstünlüğünün araştırılmadığı ifade edilmektedir. Yazarın katıldığımız görüşüne göre; kamu yararının baskınlığından kasıt bireysel yarar ile kamu yararı arasında yapılacak tercihin ne kadar dengeli olduğunun belirlenmesidir. Kamu yararı ile bireysel yarar kıyaslandıktan sonra tercihe gidilmeden evvel ortaya çıkacak dengesizliğin dikkate alınması gerekir. Şayet kamu yararının baskınlığının kabul edilmesi durumunda önemli "ölçüde bir dengesizlik [*significant imbalance*]" meydana gelmeyecekse haklı beklenti talebi reddedilir. Başka bir ifadeyle, birey yararının kabulünün önemli bir dengesizlik oluşturmadığı durumlarda haklı beklenti kamu yararı karşısında tercih edilmelidir⁵¹¹. Kamu yararının muğlak bir kavram olması ve somut olaya göre farklılaşması, bireysel yararın kamu yararına üstün gelmesinde zorlukların yaşanmasına yol açacaktır⁵¹².

⁵⁰⁹ THOMAS, p. 42; FORSYTH, "The Provenance and Protection of Legitimate Expectations", p. 260; OĞURLU, s. 259; METİN, s. 594; MACPHERSON, p. 21; ALTINDAĞ, s. 52; QUINOT, p. 70; MONIKA, p. 186

⁵¹⁰ Bu durum bir nevi Mecelle'nin 26. maddesindeki "Zarar-ı âmın def için zarar-ı hâs ihtiyâr olunur" hükmünün bir karşılığıdır, ŞİMSİRGİL - EKİNCİ, s. 111.

⁵¹¹ SCHÖNBERG, p. 150; QUINOT, p. 72; Federasyon ve Eyaletlere İlişkin İdari Usûl Kanununun 48. maddesi idari işlemlerin geri alınmasına ilişkin hükümlerde bu dengenin gözetilmesi gerektiği düzenlenmiştir, ÖZCAN, s. 13.

⁵¹² Kamu yararının kamu sağlığı gerekçesiyle baskın olduğu ve haklı beklenti iddiasının reddedildiği ABAD kararları için bkz. "Dieckmann and Hansen GmbH v. Commission", [2001],

Ç. TEMENNİ, GÖRÜŞ VE DÜŞÜNCE İÇEREN İŞLEMLER

Avrupa Birliği Adalet Divanının verdiği "Staff Salaries" davasında, "fikir açıklaması [*declaration of thought*]", "görüş [*avis*]", "duygu açıklaması [*declaration of sentiment*]" ve "temenni mahiyetinde sözlerin [*precatory words*]" haklı beklentiye yol açmadığına karar verilmiştir⁵¹³. Ne kadar uzun ve yoğun olarak yapılsa da bir "müzakerenin [*consultation*]"⁵¹⁴ ya da bir başvurunun nasıl yapılacağına dair "tavsiyenin [*advice*]"⁵¹⁵, haklı beklenti oluşturmayacağı kabul edilmektedir.

Fransız ve İngiliz hukuk sistemlerinde imar müdürlüklerinin belirli, yasal ve durum açısından doğru bir imar tavsiyesinin bağlayıcı olması gerektiği önerilmekle birlikte; yargı organları, komşuların ve kamu menfaatinin zarar görebilme riskinden dolayı bu bağlayıcı etkiyi yasal olmayan veya hatalı tavsiyelere de genişletme hususunda oldukça isteksizdir⁵¹⁶.

D. HAK KAZANDIRICI NİTELİĞİ HAİZ OLMAYAN İŞLEMLER

Mevcut bir durumun tespiti niteliği taşıyan açıklayıcı işlemler, haklı beklenti doğmasına imkân tanımaz. Açıklayıcı işlemler "hak kazandırıcı niteliği haiz olmayan [*non attributif*]" işlemler olarak kabul edilmektedir⁵¹⁷.

Cs. 155/99, ECR. 3143; "Affish BV v. Rijksdienst voor de keuring van Vee en Vlees", [1997], Cs. 183/95, ECR. 4315, akt. **ALTINDAĞ**, p. 61; Beklentinin karşılanmadığı durumlarda haklı beklenti sahibinde oluşacak olan etkinin de dengelenmesi gerekir, **SCHÖNBERG**, p. 52.

⁵¹³ **OĞURLU**, s. 272, 291; **ÖZCAN**, s. 108; "Yorumlayıcı [*interpretative*] konsey bildirgeleri ve tavsiyemeleri gibi "bağlayıcı olmayan hukuki tedbirler [*soft law measures*]" konusunda ise netlik yoktur, **ELOFSSON**, p. 24; **SCHÖNBERG**, p. 122; Ancak mahkemenin tavsiye kararı söz konusu kişi de bir haklı beklenti oluşmasına sebep olabilir, "Barbaro v. Minister for Immigration and Ethnic Affairs", [1982], 46 ALR. 123, **HODGSON**, p. 720, fn. 17.

⁵¹⁴ "Mulfinger/Commission", [1994], Cs. 249/87, ECR. 361, akt. **ÖZCAN**, s. 96; Açıklama, "deneme [*tentative*]" niteliğindeyse veya ne söylendiği belirsizse haklı beklenti oluşmaz, **NIGAR - URMI**, p. 4.

⁵¹⁵ CFIEC., "Murgia Messapica v. Commission", [1994], Cs. 465/93, ECR. 361, akt. **ÖZCAN**, s. 96; **SCHÖNBERG**, p. 122, fn. 119.

⁵¹⁶ **SCHÖNBERG**, p. 132-133.

⁵¹⁷ **TOLON**, s. 184; **OĞURLU**, s. 137; Fransız idare hukukunda hak yaratıcı nitelikte olmayan işlemler için bkz. **GÖZLER - KAPLAN**, s. 415.

Hukuk sistemleri arasında hakkın kazanımına ilişkin farklar bulunmaktadır. Fransız hukuk sisteminde kurucu nitelikteki işlemlerin hak yaratabileceği kabul edilirken, Alman hukuk sisteminde idarenin iradesinden ziyade işlemin sonuçları önem kazanır. Bir idari işlemin sonucunda "olumlu [*begünstigender verwaltungsakt*]" ya da "olumsuz [*belastender verwaltungsakt*]" bir hukuki sonuç meydana geliyorsa hakkın kazanımı bu duruma göre tayin edilir. Bu sistemsel farklılıklar neticesinde, açıklayıcı nitelikte bir idari işlemin Fransız hukuk sisteminde geri alınabilmesi mümkün olup, haklı beklenti oluşturmaz. Ancak Alman hukuk sisteminde idari işlemin hak kazandırıcı nitelikte olmasından ziyade birey lehine olumlu bir etkisi bulunmakta ise geri alınamaz, aksi durum açıklayıcı nitelikte bulursa dahi haklı beklentinin oluşumuna sebebiyet verir⁵¹⁸.

FLANAGAN ayrıca "karar mercilerinin, karar verme sürecinin kalitesini arttırmak için gönüllü olarak girdikleri uygulamaları sürdürmeye zorlanmamaları gerektiğini" ifade etmektedir. Yazara göre, aksi durum idareyi, danışma şeklinde "en iyi icraat" görevlerini ciddiye almış oldukları için cezalandırmak anlamına gelecektir. Nitekim "Te Heu Heu v. AG" kararında "mahkemelerin çabucak, istişare etme hususundaki hüsnüniyetin haklı bir beklenti husule getirdiği konusunda karara varmaması önemlidir. Nitekim (karar mercii tarafından) yapılan tek şey usul hakkında şeffaflık sergilemek ve yeni fıkirlere açık olduğunun gösterilmesi şeklindeki hüsnüniyeti ortaya koymaktır" şeklinde hüküm tesis etmiştir. Bu prensip benzer bir şekilde "NZ Assn for Migration and Investments v. A-G" kararında da tekrar edilmiştir. Kararda, "bilgi paylaşımı ve işbirliğine dayalı geçmiş uygulamanın sadece taraflar arasındaki iyiniyeti yansıttığı ve

⁵¹⁸ SNODGRASS, p. 35, fn. 166; SCHWARZE, Droit Administratif Européen, p. 988'den akt. ÖZCAN, s. 79; İdarenin açık ve güvenilir bir biçimde genel ve özel sorulara ilişkin yaptığı "açıklamaların [*renseignement*]", haklı beklenti oluşturduğuna ilişkin kararların bulunduğu ifade edilmektedir, ÖZCAN, s. 115; Conseil d'État istikrarlı bir şekilde en azından 1927 yılından bu yana hukuka aykırı "beyan edici kararların [*décisions déclaratif*]", "yapıcı kararlardaki [*décisions attributives*]" şekliyle değişmez olmadığını savunmaktadır. Bir karar, kanuni veya yapısı gereği olsun takdirde bir yetkiye dayanıyorsa yapıcı yani inşaidir. Bunun aksine, kesin bir yasal hükme dayalı olarak alınan kararlar beyan edicidir. Fransız mahkemeleri yalnızca yapıcı kararların muhatap için yeni bir durum ortaya çıkarma potansiyelinin olduğunu düşünmektedir. Beyan edici kararlar yalnızca kendi kanuni hakkını belirtmekte ve bu sebeple de sonradan yapılan bir iptale karşı korunan bir hak ortaya çıkarmamaktadır, SCHÖNBERG, p. 95.

politika değişiklikleri ya da onların yürürlüğe konmasından önce istişareye yönelik bağlayıcı bir beklenti doğuramayacağı" belirtilmiştir⁵¹⁹.

Muhatapları açısından bir hak ya da borç oluşturma niteliğinde bulunmayan idari işlemlerin haklı beklenti oluşturmaları da mümkün değildir⁵²⁰. Şarta bağlı işlemlerin hak kazandırıcı işlemlerden olmadığı⁵²¹, benzer şekilde kamulaştırma işleminin ilk basamağını oluşturan kamu yararı kararının⁵²² hak kazandırıcı nitelikte sayılmayacağı gerekçeleriyle haklı beklenti iddiası dinlenmez.

"İdari yaptırımların [*administrative sanctions*]", ilgilileri lehine hak doğurmaktan ziyade sınırlama, müeyyide uygulama, caydırma, ıslah gibi olumsuz durumlar sağlamasından dolayı⁵²³ haklı beklenti oluşması için müsait görülmemektedir. Ayrıca bireyin menfaatine olan yeni durumların da mahiyet itibarıyla haklı beklenti ihlaline sebep olması mümkün değildir.

E. İRADE SAKATLIĞI DURUMLARINDA YAPILAN BAZI İŞLEMLER

İdari işlemi hukuki değerden yoksun kılan hata, hile ve ikrah gibi durumların her zaman geri alınabilmesinin mümkün olduğu kabul edilmektedir⁵²⁴. Hukuka uygun davranmak idare için bir görevdir. Bir idari işlemin geri alınması o işlemde kaynaklanan hukuka aykırılık durumunun hukuk dünyasından hiç olmamış gibi kaldırılması sonucunu doğurur. Ancak hata, hile ve ikrah ile tesis edilen işlemlerin tesisinde bu sakatlık durumlarını bilmeyen ve buna sebep olmayan bireylerin haklı beklentilerinin de gözetilmesi gerekir.

⁵¹⁹ "Te Heu Heu v. AG", [1999], 1 NZLR. 98; "NZ Assn for Migration and Investments v. A-G", [2006], NZAR. 45, akt. FLANAGAN, p. 286-287.

⁵²⁰ CRAIG, Administrative Law, p. 619; ÖZCAN, s. 110.

⁵²¹ TOLON, s. 185; OĞURLU, s. 141; Mecelle'nin 52. maddesinde bu konuda, "Bir şey batıl olunca, zımında olan şeyler de batıl olur" şeklinde hüküm bulunmaktadır, ŞİMŞİRGİL - EKİNCİ, s. 128.

⁵²² OĞURLU, s. 142.

⁵²³ OĞURLU, s. 139.

⁵²⁴ AKYILMAZ - SEZGİNER - KAYA, s. 460-461; GÖZLER - KAPLAN, s. 413; OĞURLU, s. 127; KALABALIK, Kısa İdare Hukuku, s. 175; ÇAĞLAYAN, İdare Hukuku Dersleri, s. 553-554; GÜNDAY, s. 177-178; YILDIRIM, s. 92.

Hatanın oluşumuna sebebiyet vermeyen, hile veya ikrahın kaynağını oluşturmayan kişilerin, bu işlemlerin geri alınmasıyla birlikte beklentilerinin karşılanmaması her zaman hakkaniyetin tecellisi için yeterli değildir.

1. Hile ve İkrah Kaynaklı Tesis Edilen İşlemler

Özel hukuk kavramı olan "hile [*fraud*]", idare hukukunda kararın alınması aşamasında idari makamları yanıltan, işlemin belirli yönde tesisine engel bir durumu gizleyen, gerçek olmayan belge ve beyanlarla idarenin iradesini sakatlayarak farklı yönde karar alınmasını sağlayan her türlü davranış olarak ifade edilir.⁵²⁵

Gerçek dışı beyanlarla yanıltılması veyahut aldatılmasıyla idarenin farklı bir yönde ve bireyin menfaatine uygun bir şekilde karar alması durumunda, hile ile iradesi sakatlanan idareden sadır olan işlemin her zaman geri alınabilmesi mümkündür.⁵²⁶

Hilenin işlemde etkilenecek olan bireyin icrai ya da ihmali bir tutumla gerçekleşmesinin bir önemi bulunmamaktadır. Başka bir ifadeyle, idarenin iradesini sakatlayan durumun işlemin muhatabı olan bireyin açık iradesi ile gerçekleşmesi ile işlemde etkilenen kişiden kaynaklanmayan ancak ilgilinin hareketsiz kalmasıyla ortaya çıkması arasında bir fark bulunmamaktadır.⁵²⁷ Her ikisinde de idarenin iradesi hile kullanılarak sakatlanmıştır. Avrupa Birliği Adalet Divanı "SNUPAT" kararında,

⁵²⁵ OĞURLU, s. 127; Hile (aldatma), bir kimseyi bir irade açıklamasında bulunmaya sevk etmek için, onda kasten hatalı bir kanaat uyandırma veya esasen mevcut bulunan hatalı bir kanaati koruma ve sürdürme fiildir, KALABALIK, İdare Hukukunun Temel Kavram ve Kurumları, s. 360.

⁵²⁶ DURAN, İdare Hukuku Ders Notları, s. 425; OĞURLU, s. 128; BERKET, s. 118; ÖZCAN, s. 87; KALABALIK, Kısa İdare Hukuku, s. 176.

⁵²⁷ SNODGRASS, p. 42; Örnek karar için bkz. "R. v. Home Secretary, ex parte Huasain", [1978], 1 WLR. 700, akt. SCHÖNBERG, p. 79-80, fn. 116; Oğurlu bu durumda, "hilenin, aktif bir davranış ya da pasif bir davranışla yapılması" ifadesini kullanmaktadır, OĞURLU, s. 130; Haklı beklentinin korunması için gereken kusur, bilerek ve isteyerek yapılan ihmaldir. Dolayısıyla, yararlanıcının kasıtlı ihmalden başka, küçük hataları içeren durumlar haklı beklenti olarak kabul edilir, AYHAN, p. 173.

"hile ya da ilgilinin verdiği her türlü hatalı, eksik bilgi" diyerek kasti olmayan yanlış bilgilendirmenin bile, hile olarak değerlendirilmesi gerektiğine hükmetmiştir⁵²⁸.

Bu sebeple hile yoluyla temin edilen işlemler haklı beklenti yaratmaz⁵²⁹. Ayrıca işlemin tesisine etki edebilecek bir hilenin kullanılması iyiniyeti kötünüyete dönüştürür⁵³⁰. Haklı beklentinin korunmasının şartlarından biri de işlemde etkilenecek bireyin iyiniyetli olmasıdır.

İngiliz yargısı, bir bireyin doğru beyanlarda bulunmasına rağmen açık bir şekilde doğru olmayan belgeler sunmasını hile saymaktadır⁵³¹. İngiliz hukukuna nazaran Fransız hukukunda hile daha geniş bir şekilde ele alınmaktadır. Düzenli olarak, doğru olmayan veya eksik bilgiler sunan başvuru sahiplerinin hile yaptıklarını tespit etmektedir. "Vettard" davası bu duruma bir örnektir. Bu davada bir taşımacılık

⁵²⁸ "SNUPAT/High Authority (Société nouvelle des usines de Pontlieue-Aciéries du Temple)", [1961], Cs. 42, 49/59, ECR. 53, akt. **ÖZCAN**, s. 88; **SNODGRASS**, p. 36, fn. 169; Bu davada kasıtlı olmayan, masum niyetlerle ancak hatalı bir şekilde yapılan bilgilendirmelerin bile hile oluşturduğuna karar vermiştir. SNUPAT kararındaki yargısal bu tutum; hata ile yapılan bilgilendirmedeki kastın araştırılması ve gerçekten idareyi aldatma kastının varlığının tespit edilmesi durumunda haklı beklentinin korunmaması gerektiği düşüncesiyle eleştirilmektedir, **SCHÖNBERG**, p. 80; Bazı teşebbüslere hurda indirimi (muafiyeti) uygulanmasına rağmen söz konusu muafiyetten yararlanamayan şirketin açtığı davada Divan "Yüksek Otorite'nin benzer olaylarda sergilediği tutumla örtüşmeyen kararının iptaline" karar vermiştir, Söz konusu kararın idari işlemin geri alınmasındaki takdir yetkisini sınırlandırmaya yönelik olmasından dolayı önemli bir karar olduğu ifade edilmektedir, **DALKILIÇ**, s. 63.

⁵²⁹ **SCHÖNBERG**, p. 52-53; **SNODGRASS**, p. 42; Etkilenmiş olan taahhüt, beklenti üzerindeki güveni engelleyecek şekilde işlev görmüş olmamalıdır. "Hak sahibi [*beneficiary*]" idareye yanlış veya eksik bilgi beyanında bulunduğu, haklı beklentiye sahip olamaz, **ELOFSSON**, p. 26; Geçici izin ile Avusturalya'ya girip ülkede sürekli kalmayı sağlamak için evlenen kişinin izni iptal edilmiş ve haklı beklenti hile sebebiyle korunmamıştır, "Minister for Immigration and Ethnic Affairs v. Gaillard", [1984], 49 ALR. 277, akt. **HODGSON**, p. 706-707, fn. 28.

⁵³⁰ **OĞURLU**, s. 130; Özel hukukta iradesi ikrah ile sakatlanan kimse iradesinin sakatlandığı tarihten itibaren bir yıl içerisinde bu durumu kanıtlayarak bu ikilemi ortadan kaldıracaktır (**6098 sayılı Türk Borçlar Kanunu-m. 39**: "Yanılma veya aldatma sebebiyle ya da korkutulma sonucunda sözleşme yapan taraf, yanılma veya aldatmayı öğrendiği ya da korkutmanın etkisinin ortadan kalktığı andan başlayarak bir yıl içinde sözleşme ile bağlı olmadığını bildirmez veya verdiği şeyi geri istemezse, sözleşmeyi onamış sayılır").

⁵³¹ İngiliz hukukunda hile yaparak elde edilen idari bir tavsiye veya güvenceye dayanan beklentinin, haklı olmadığı kabul edilmektedir. İngiliz hukukunda, güvence talep eden bir kişinin "bütün kartlarını açık oynaması" gerektiğine dair ortak paydada buluşulmaktadır, **SCHÖNBERG**, p. 126; **CRAIG**, Administrative Law, p. 619; **SNODGRASS**, p. 42; **MONIKA**, p. 36; Eğer potansiyel hak sahibi "bütün kartlarını masaya açmazsa" haklı beklenti makul veya meşru olarak nitelendirilmeyecektir, ("R. v. Inland Revenue Commissioners, ex parte MFK Underwriting Agents Ltd.", [1990], 1 WLR. 1545), akt. **TALAGALA**, p. 7; **CRAIG**, "A Conceptual Analysis", p. 89.

şirketi, büyümekte olan şirketlere yapılan yardım ödeneğinden faydalanabilmek amacıyla ulaşım lisansı için başvuru yaptıktan sonra ama henüz lisans alınmadan önce, kapasitesini daha düşük göstererek idari makamı bilgilendirme hususunda kasıtlı olarak hile kullanmıştır⁵³².

Özel hukuk kavramı olan "ikrah [*compulsion*]" ise; karar alma yetkisine sahip olan kişiyi etkileyerek, gerçek iradesi dışında bir karar almaya zorlayan hukuka aykırı davranışlar olarak tanımlanmıştır⁵³³. İdare hukukunda ikrah ise; tehdit veya zorlama marifetiyle yapılması gereken bir işlemin yapılmamasını, yapılmaması gereken bir idari işlemin yapılmasını veya farklı hukuki sonuç doğuracak şekilde bir işlemin tesisini sağlamak amacını taşıyan davranışlar olarak ifade edilebilir⁵³⁴.

Açık hata veya hileden daha ağır bir niteliğe sahip ikrah aracılığı ile elde edilen menfaatin haklı beklenti ilkesi ile korunması düşünülemez⁵³⁵. Bu sebeple ikrah marifeti ile hakkında olumlu bir işlem tesis ettiren bireyin, bu işlemden uzun bir süre geçse dahi haklı bir beklentisinin bulunduğu iddiası dinlenmez.

İkrah ile tesis edilen işlemlerde bu durumu bilmeyen üçüncü iyiniyetli kişilerin durumlarının ayrıca tartışılması gerekir. İkrahla sakatlanan bir işlemin hukuka aykırılığını bilmeyen üçüncü kişilere idari istikrar, hukuki güvenlik ve hakkaniyet ilkeleri gereğince korunma sağlanabilir⁵³⁶.

⁵³² SNODGRASS, p. 42; Conseil d'État, "Vettard", D. 21/1-91, No. 64.563; Benzer nitelikteki diğer davalar için bkz. Conseil d'État, "Dalanson", D. 19/1-83, No. 21.554; Conseil d'État, "Masméjean", [1996], Cs. 20/5-94, RDP. 596, akt. SCHÖNBERG, p. 80, fn. 119.

⁵³³ OĞURLU, s. 131; İkrah durumunda idari karar alma yetkisine sahip olan idarenin iradesi devre dışı bırakılmakta, onun yerine zorlama ve tehditte bulunan kişinin iradesi geçmektedir, GÜNDAY, s. 151.

⁵³⁴ GÜNDAY, s. 151; OĞURLU, s. 131.

⁵³⁵ ÖZCAN, s. 13; OĞURLU, s. 132.

⁵³⁶ OĞURLU, s. 132; Rüşvet yoluyla işlem yapılması durumunda da haklı beklenti korunmaz, SNODGRASS, p. 42.

2. Açık Hata Sebebiyle Yapılan İşlemler

"Açık hata [*explicit fault*]"⁵³⁷ durumu haklı beklenti ilkesinin oluşumunu engeller niteliktedir⁵³⁸. Ancak her açık hatanın haklı beklenti doğurmayacağını peşinen ileri sürmek doğru olmaz. Burada bir ayrıma gidilmesi gerekir. Açık hata durumu her zaman ilgililer tarafından bilinmeyebilir. Ayrıca açık hata durumuna sebebiyet veren durum ilgililerin gerçek dışı veya yanıltıcı beyanlarından kaynaklanmayabilir.

İşlemin açık hataya rağmen tesis edilmesinde bireyin mi idarenin mi kusurlu bulunduğu son derece önemlidir. Açık hatalı işlemin yapılmasındaki etkende, hiçbir kusuru bulunmayan ve açık hatanın varlığından haberdar olmayan kişinin idareye güvendiği ve hayatını bu güvene dayandırarak planladığı durumlarda oluşan haklı beklenti korunmalıdır. Açık hataya dayalı işlemin her zaman geri alınabilir nitelikli olması⁵³⁹ haklı beklenti oluşturan durumların da idare tarafından korunmaması gerekçesine yol açabilir. Ancak bu durum hukuk devleti ilkesini zedeler. Bu sebeple açık hatanın kaynağı haklı beklentinin korunup korunmamasında büyük öneme sahiptir.

⁵³⁷ İrade ile beyan arasında meydana gelen uyumsuzluğa "hata" ,**GÜNDAY**, s. 150; ilgililer lehine hak doğurmaya müsait olmayan kanunun açıkça yasakladığı bir işin yapılması ve açıkça emrettiği bir işin yapılmamasına "açık hata" denir, **TAN, Turgut**, İdari İşlemin Geri Alınması, Ankara, 1970, s. 78; **OĞURLU**, s. 122; **ÇAĞLAYAN**, İdare Hukuku Dersleri, s. 543.

⁵³⁸ **SCHÖNBERG**, p. 52-53; **TEN BERGE - WIDDERSHOVEN**, p. 447; **ÖZCAN**, s. 13; **NIGAR - URMI**, p. 3; İngiliz hukukunda hata sonucu yapılan işlemler haklı beklentiye saygı gösterilmek şartıyla değiştirilebilir, **SCHÖNBERG**, p. 80; **ELOFSSON**, p. 26; "Hata (yanılma) irade ile bunun açıklanması arasında meydana gelen uyumsuzluktur", **KALABALIK**, İdare Hukukunun Temel Kavram ve Kurumları, s. 360; Açık hata ise bu tanımdan hareketle irade ile irade beyanı arasındaki belirgin, çok net görülebilen afaki uyumsuzluk olarak tanımlanabilir.

⁵³⁹ Açık hatanın kaynağı idare makamlarsa ve idare kendisinden beklenen dikkat ve özeni göstermeden hareket etmişse açık hataya dayanarak işlemi geri alması yerinde değildir, **OĞURLU**, s. 123-124; **ÇAĞLAYAN, Ramazan**, "İdari İşlemin Geri Alınması Üzerine", EÜHFD., C. IV, S. 1-2, Y. 2000, s. 53; Açık hata, hile veya sahtekarlık sonucu yapılan işlemlerin, "makul sürede" geri alınabilmesinin mümkün olduğu ifade edilmiştir, **BEREKET**, s. 121; Hukuka aykırı bir işlemin ilgasının makul bir sürede ve işlemten etkilenen bireyin işlemin hukuka uygun olduğuna ilişkin güvenini yeterince tesis edildiği durumlarda mümkün olduğu belirtilmektedir, **ÖZCAN**, s. 55; Bireyin hilede bulunmamasına rağmen idarenin hata yapmasında bir payı bulunuyorsa haklı beklenti iddiasında bulunamaz, **SCHÖNBERG**, p. 126.

Haklı bir beklenti çarpıtılmış gerçeklerin üzerinde temellendirilemez. Zira, çarpıtılmış doğrulara dayandırılan bir dava geçerli bir haklı beklenti talebine yol açmaz. "Vasana v. Incorporated Council of Legal Education and Others" davası, üniversite giriş sınavından başarılı olan bir öğrencinin, daha sonradan ortaya çıkan bazı durumlardan dolayı kaydının yapılmaması işleminin haklı beklentinin ihlali olduğuna ilişkindir. Karara konu uyuşmazlık şu şekildedir: Sınavı geçen davacı, Birleşmiş Hukuk Eğitimi Konseyi tarafından başvurusunun kabul edildiği ve kaydının onaylandığı konusunda bilgilendirilmiştir. Ayrıca davacıdan kayıt için belirli bir miktar paranın da Konsey banka hesabına yatırması istenmiştir. Ancak, daha sonra Konsey davacıya; bir hatanın olduğunu, kendisinin sınavdan 56 puan aldığını ancak sisteme yanlışlıkla puanının 70 olarak girildiğini ve bu yüzden kayıt için uygun olmadığını bildirmiştir. Bu durumun haklı beklentinin ihlali olduğu ve kaydının yapılması gerektiği savıyla açılan davada mahkeme; bütün öğrenci adaylarının, yalnızca okula kayıt için gerekli olan taban puanı aldıkları takdirde haklı beklenti taleplerinin olabileceği gerekçesiyle davayı reddetmiştir. Buna göre, asgari puan gereksinimi, adayların haklı beklentisinin temelidir. Eğer bir kişi üniversiteye girmek için gereken asgari puanı almakta başarısız olursa haklı beklentinin korunmasından faydalanamaz⁵⁴⁰. Mahkeme bu kararda açık hata sebebiyle haklı beklenti talebini yerinde görmemiştir.

F. YOK HÜKMÜNDE OLAN BAZI İŞLEMLER

"Yokluk [*nonexistence*]" ile malul olan işlemlerin haklı beklenti oluşturup oluşturmadıklarının tahlilinden önce bu işlemler hakkında kısaca açıklama yapmak gerekir.

⁵⁴⁰ "Vasana v. Incorporated Council of Legal Education and Others", [2004], 1 SLR. 154; Davanın hâkimi Amaratunga konuyla ilgili şunları söylemiştir: "Haklı beklentinin oluşabilmesi için gerekli olan temel malzeme eksik olduğunda (örneğin burada hukuk okuluna giriş yapabilmek için gerekli olan taban puan), davacı sınavları inceleyen kişi tarafından yapılmış kasıtsız bir hata sonucu, hukuk okuluna ulaşan, çarpıtılmış gerçekleri barındıran, geçici karar niteliğinde olan bir belgeye bel bağlayamaz", akt. **TALAGALA**, p. 6-7, fn. 20-21; "Haklı beklenti ilkesince bir çıkarın korunmaya değer bulunabilmesi için mahkeme hakkın veya beklentinin doğumunda lehtar kişiden kaynaklanan bir kusurun olmamasını aramaktadır. Mahkemenin aradığı kusurun asgarisi kasti ihmaldir. Dolayısıyla lehtarın kasti ihmalinden daha hafif kusurlarını barındıran hak veya beklentilerde haklı beklenti içerisinde yer alabileceklerdir", **AYHAN**, p. 173.

Hukuka aykırılıkları iptale nazaran daha ağır olan ve bu sebeple yok hükmünde kabul edilen işlemlerin üzerinden uzun bir süre geçmesi bu işlemlerin hukuken geçerli sayılmalarına olanak sağlamaz⁵⁴¹. Hukuk devleti ilkesi gereğince idarenin hukuka uygun davranması gerekir. İdare, hukuk devleti ilkesi doğrultusunda yok olan işlemleri süre sınırlamasına tabi olmaksızın, işlemin zararlı etki ve sonuçlarından kurtulmak için geri almalıdır⁵⁴². Ancak idare yok olan işlemi geri almayı ihmal ederse bu ihmalin sonuçlarına da katlanması gerekir.

Talep ve rıza bulunmasının zorunlu olduğu durumlarda bu şartlara riayet edilmeksizin işlem tesis edilmesi, yazılı olarak yapılması gereken işlemlerin sözlü yapılması, ağır ve bariz yetki tecavüzü durumları, yetki gaspı hali, fonksiyon (işlev) gaspı durumu yoklukla malul işlemlerdir⁵⁴³. Yok hükmünde işlemlerin bazı durumlarda ilgililere uygulanması söz konusu olabilir. Bu işlemlerin idare tarafından geri alınmaması durumunda bireyler mahkemeden hukuki koruma talep edebilir. Mahkemenin yalnızca bu işlemlerin yokluğunu tespit etmesi yeterlidir. İdari yargıda yokluk davasının olmaması sebebiyle mahkemenin işlemin yokluğunu tespit ettikten sonra görev alanında olmadığına ilişkin karar vermesi gerekir⁵⁴⁴.

⁵⁴¹ TAN, İdari İşlemin Geri Alınması, s. 74; TOLON, s. 182; OĞURLU, s. 120; GÖZLER - KAPLAN, s. 377-378; KALABALIK, Kısa İdare Hukuku, s. 165; ÇAĞLAYAN, İdare Hukuku Dersleri, s. 554.

⁵⁴² OĞURLU, s. 120; KALABALIK, İdare Hukukunun Temel Kavram ve Kurumları, s. 384; Danıştay 11. Dairesi, T. 25.11.2010, E. 2008/5396, K. 2010/9432: "İdare yokluk, açık hata, memurun gerçek dışı beyanı veya hilesi hallerinde süre aranmaksızın hatalı işlemi her zaman geri alabilecek, ancak bunun dışında kalan hallerde hatalı işlemi dava açma süresi içinde geri alabilecek, bu süre geçtikten sonra idari istikrar ve hukuki güvenlik ilkesi gereği geri alamayacaktır", www.sinerjimevzuat.com.tr, e.t. 10.10.2015; Alman Federasyon ve Eyaletlere İlişkin İdari Usûl Kanununun 48. maddesi gereğince, hak doğuran hukuka aykırı idari işlemler geri alınmasını gerektiren hukuka aykırılığın öğrenilmesinden itibaren bir yıl içinde; hile sebebiyle hukuka aykırı tesis edilen işlemler bir süreye bağlı kalınmaksızın her zaman idare ilga tarafından edilebilir, TRAIN, p. 35'ten akt. ÖZCAN, s. 14.

⁵⁴³ ÖZAY, Günışığında Yönetim, s. 456; GÖZLER - KAPLAN, s. 372 vd.; KALABALIK, Kısa İdare Hukuku, s. 164-165; ÇAĞLAYAN, İdare Hukuku Dersleri, s. 554; GÜNDAY, s. 166-168; YILDIRIM, s. 92.

⁵⁴⁴ GÜNDAY, s. 165; ÖZAY, Günışığında Yönetim, s. 455; OĞURLU, s. 120; GÜNDAY, s. 165-166.

Yok hükmündeki işlemlerin kazanılmış hak oluşturmadıkları kabul edilmekle birlikte⁵⁴⁵, bu işlemlerin peşinen haklı beklenti oluşturmayacağı söylemek hatalı olur. Genellikle yoklukla malul olan işlemler ilgilisi için haklı beklenti oluşumuna sebebiyet vermezken, bazı yok hükmünde olan işlemlerin haklı beklenti oluşturması mümkün olabilir. Yok hükmünde olmasına rağmen bazı işlemlerin nasıl haklı beklenti oluşturacağını bir örnekle somutlaştırmak yerinde olur.

Danıştay incelemesinden geçmeden yayımlanan tüzükler yok hükmündedir. Ancak Resmi Gazete'de Danıştay incelemesinden geçmeden çıkarılan bir tüzüğe göre bireyler bir beklentiye girebilir. Peki, bu beklentinin işlemin yok olması sebebiyle karşılanmaması ne derece hakkaniyet içerir⁵⁴⁶? Esasında bireylerden idari işlemin şekil unsuruna ilişkin bir araştırma içine girmeleri de beklenemez. Danıştay incelemesine bir tüzüğün gönderilip gönderilmediği bilinemez. Bireyler çoğu zaman

⁵⁴⁵ OĞURLU, s. 120; KALABALIK, Kısa İdare Hukuku, s. 165; GÜNDAY, s. 179; ÇAĞLAYAN, İdare Hukuku Dersleri, s. 554; GÖZLER - KAPLAN, s. 414-415.

⁵⁴⁶ Ordinaryus Profesör Doktor Sıddık Sami ONAR, hukukun genel prensipleri arasında yer alan "tahvil [*conversion*]" müessesesinin Danıştay incelemesinden geçmeyen tüzükler için uygulanarak bunların geçerli bir yönetmelik olarak kabul edilmesi gerektiğini ifade etmiştir, ONAR, C. 1, 1966, s. 337-338. Ancak bu görüş doktrinde (DURAN, Lûtfi, İdare Hukuku Meseleleri, İstanbul, 1964, s. 23; GÜNDAY, s. 112) eleştirilmiştir. Mecelle'nin 55. maddesindeki "ibtidâen tecvîz olunmayan şey, bekâen tecvîz olunabilir" hükmü (dikkate alındığında Onar'ın görüşü çok da haksız değildir. Haklı beklenti açısından konuya bakacak olursak Resmi Gazete'de yayımlanan bir tüzüğe güvenerek beklentiye girenlerin beklentilerinin korunması ancak tüzüğün yine de asli şekil noksanlığından dolayı yürürlükten kaldırılması gerekir. Zira asli şekil kurallarından yoksun olan işlemler yoklukla maluldür. Danıştay 7. Dairesi, T. 03.10.2002, E. 2001/337, K. 2002/3092: "Şekil şartlarının yerine getirilmemesiyle ortaya çıkan şekil sakatlıkları; bir idari işlemin hukuken geçerli sayılabilmesi için, işlemin tesisinde uyulması gereken biçimsel kurallara uyulmaması sonucu meydana gelen sakatlıklardır. İdare Hukukunda şekil, bir tasarrufun yapılmasında, bir kararın alınmasında takip edilecek usul ve merasim ile tamamlanması gereken formalite ve işlemlerdir. İdari işlemlerin, kendileri için öngörülen biçimsel formalite ve kurallara uyulmadan tesis edilmeleri halinde, meydana gelen sakatlık, bazen işlemi yok hükmünde kılar, bazen de işlemin iptal sebebi olur. İdare Hukukunda yokluk kuramı, hukuk düzenindeki bazı önlemleri aykırılıkların, sadece işlemin geçerliliğini değil, işlemin kendisini ortadan kaldırır nitelikte olduğu tezinden hareketle ortaya çıkmıştır. Buna göre, bir idari işlemin kurucu unsurlarındaki hukuka aykırılık derhal fark edilebilir nitelikte ve işlemin kimliğini dahi yitirmesine yol açabilecek derecede ağır, açık ve bariz ise işlem yok hükmündedir. Bu tür işlemler hiçbir hak ya da yükümlülük doğurmayan her türlü hukuki etkiden yoksun işlemlerdir. Bunlar ayrıca bir başka işleme de hukuki dayanak oluşturamazlar ve iyiniyet halinin varlığında dahi hiçbir zaman ve hiçbir şekilde, hukuka uygun bir duruma getirilemezler. Tüm bu saptamalar hukuki yokluk hali için geçerlidir. Hukuki yoklukta, işlem maddeten oluşmuş; fakat hukuken yok hükmündedir. Hukuken yok hükmünde olan işlemin, maddi olarak da ortadan kaldırılması gerekir. Zira, hukuken yok hükmünde olan bir işlemin uygulamasının sona erdirilmesi, ancak bu şekilde sağlanabilir. Aksi halde idarenin işlemini tek yanlı iradeyle yapması ve ilgisinin rızasını almadan yürütmesi karşısında, işlemin yok hükmünde sayılmasının, pratik bir değeri olmamaktadır", www.sinerjimevzuat.com.tr, e.t. 15.10.2015

idari işlemin yapılış aşamasına vakıf olmazlar. Bu sebeplerle, Danıştay incelemesinden geçmemesine rağmen Resmi Gazete'de yayımlanan bir tüzüğe uygun olarak yapılan yararlandırıcı nitelikteki başvuruların haklı beklentinin korunması ilkesi gereğince karşılanması gerekir.

G. KANUNA AYKIRI DURUMLAR

Haklı beklentinin korunması ilkesi, hukuki ilişkilerin öngörülebilir olmasını sağlamaya yönelik bir girişim olması sebebiyle, kanun tarafından yapılan düzenlemelere aykırı hukuki durumlarda haklı beklenti korunmaz. Başka bir ifadeyle, bir kanunun ihlali şeklinde ileri sürülen beklentiler, haklı beklenti oluşturmaz. Haklı beklentinin idare tarafından ihmal edilebilmesi, haklı beklentinin karşılanmasının kanuna aykırılık oluşturması durumunda mümkündür⁵⁴⁷.

Örneğin bir sinema salonunun idarenin bir beyanı çerçevesinde ruhsat almadan çalıştırılabileceği iddiası, haklı beklenti oluşturmaz. Bu durum maddi açıdan koruma görmeyeceği gibi, ruhsat sahibi dışındaki bir şahıs tarafından sinema salonunun işletmesi durumunda idareden müzakere ortamını sağlayarak şekli koruma sağlaması da beklenemez⁵⁴⁸.

⁵⁴⁷ **MOFFETT**, p. 221; **FINK**, p. 139; **MUZAFAR**, p. 125; **NIGAR - URMI**, p. 3; **MICHEL, Niall**, "The Doctrine of Legitimate Expectation: Recent Developments", Mason Hayes & Curran, p. 2, www.mhc.ie, e.t. 25.02.2016; **JOHNSON**, p. 75.

⁵⁴⁸ Haklı beklenti doktrini bir eşitlik kavramı olup, kendisine yazılı mevzuattan daha fazla ağırlık verilemez. Bu nedenle yasalardaki bir değişiklik böyle beklentileri ortadan kaldıracaktır. "Tamil Nadu" davasında uyuşmazlığın konusu, yasal değişiklikle karara bağlanan alkollü içecek ruhsatlarının yenilenmesine yönelik yeni kurallardır. Bu nedenle yürürlükten kaldırma eyleminin, yasalar yoluyla politika değişikliği sonucu gerçekleştiği ve keyfilik yasağı ilkesinin bu noktada devreye giremeyeceği kanaatine varılır, "Madras City Wine Merchants' Association v. State of Tamil Nadu", [1994], 5 SCC. 509, akt. **ABBAS**, p. 8; **FINK**, p. 139; **MONIKA**, p. 192; "Parlamento en üst organken, haklı bir beklenti bir yasaya aykırı olamaz. Herhangi bir yasaya aykırı olacak ve yetki aşımı olacak şekildeki beklentiler korunamaz. Ancak bunlar diğer taraftan haksız muamele veya insan hakları veya ombudsman başvurusuna temel teşkil edebilirler", **FORSYTH**, "Legitimate Expectations Revisited", p. 435; Benzer nitelikteki diğer kararlar için bkz. "Ved Gupta v. Apsara", [1996], 5 CLJ. 286; "State of H.P. v. Kailash", [1992], 1 SCC. 351 akt. **MONIKA**, p. 223, fn. 67-68; "State of H.P. v. Kailash", [1992], 1 SCC. 351, akt. **MUZAFAR**, p. 125-126, fn. 25.

Ğ. DİĞER DURUMLAR

- i. Uluslararası Sözleşmelere Aykırılık: Uluslararası sözleşmelere aykırı olarak tesis edilen tasarruflarda haklı beklenti iddiası dinlenmez. Nitekim Avrupa Birliği mevzuatının tatbikini gerçekleştirmek için ülke hukukundaki haklı beklenti normlarının uygulanmasından vazgeçilebileceği ifade edilmektedir. Bununla birlikte, haklı beklenti iddiasının üçüncü kişilerin çıkarlarına zarar vermediği durumlarda (genellikle idari bir makam ve birey arasındaki mali ilişkilerde) haklı beklentilere dayalı bir iddia bazen "kanuna aykırı [*contra legem*]" olsa bile korunabilir⁵⁴⁹. "Teoh" davası uluslararası bir anlaşmanın onaylanmasının pozitif bir hüküm şeklinde değerlendirileceği haklı beklentisine ilişkindir.
- ii. Kamuya Büyük Zarar Verilmesi: İdari bir tasarrufun korunmasının kamuyu büyük bir zarara uğratacak olması durumunda haklı beklentinin korunmaması gerekir. Ancak esasa ilişkin haklı beklentinin korunmaması mümkün olsa da bireyin oluşan zararının tazmini haklı beklentinin telafi edici koruması çerçevesinde mümkün olmalıdır⁵⁵⁰.
- iii. Daha Geniş Kamu Yararının Bulunması: Kişinin haklı beklentisi, "daha geniş kamu yararının [*larger public interest*]" olmamasına bağlıdır. Böyle bir sorun ortaya çıktığı zaman, hak iddia edenin anlayışına göre değil başka olayların ağır basabileceği geniş kamu yararına göre karar verilmelidir. Örneğin, halka açık bir müzayedede en yüksek teklifi verene ihalenin verilmemesi veya idari sözleşme ya da ruhsatın kabul edilmemesi daha geniş kamu yararını gerçekleştirecek ise haklı beklenti korunmaz⁵⁵¹.

⁵⁴⁹ **TEN BERGE - WIDDERSHOVEN**, p. 447; **SCHÖNBERG**, p. 42, fn. 82-83'ten nkl. "Ridge v. Baldwin", [1964], AC. 40; "R. v. Secretary of State for Transport, ex parte Sherriff", The Times Cs. 18/12-86; "R. v. Secretary of State for Health, ex parte US Tobacco International Inc", [1992], QB. 353.

⁵⁵⁰ Federasyon ve Eyaletlere İlişkin İdari Usûl Kanunu gereğince Alman hukuk sisteminde kazanılmış haklarda da geçerli olan bu durumlarda kamusal zararın engellenmesi için bireyin zararının tazminine gidilmektedir, **TRAIN**, p. 35'ten akt. **ÖZCAN**, s. 11.

⁵⁵¹ **MUZAFAR**, p. 126.

- iv. Kamu Düzeni: Kamu düzeninin sağlanmasına yönelik tedbirlerde haklı beklentinin korunması gözetilmeyebilir⁵⁵².

552

Hukukun genel bir ilkesi olan haklı beklenti kamu ahlakı sebebiyle korunmayabilir, **ÖRÜCÜ**, "Avrupa Hukukunda İdare Hukukunun Genel İlkeleri", s. 252; Bu durum "idarenin güven oluşturmaya müsait eylem ya da işlemlerine duyulan güvenin meşru olması gerekmektedir" şeklinde ifade edilmiştir, **TRAIN**, p. 310'dan akt. **ÖZCAN**, s. 125; Mecelle'nin 35. maddesinde de "işlenmesi memnû olan şeyin, istenmesi dahi memnûdur" şeklinde benzer bir hüküm bulunmaktadır, **ŞİMŞİRGİL - EKİNCİ**, s. 116; Ahlaka ve adaba aykırı beklentinin haklı beklenti olarak iddiası ve kabulü mümkün olmamalıdır; "US Tobacco" davasında, davacı oral enfiyeler üretmekte olup, 193.000 poundluk hükümet teşviki ile 1985 yılında İskoçya'da "ağızdan enfieye [*an oral snuff*]" üzerine bir fabrika kurmuştur. Birkaç yıl sonra hükümet ağızdan enfieye çekmeyi tamamen yasaklamıştır. Genel sağlığın korunması haklı beklentinin bertaraf edilmesine sebep olmuştur. Ancak maddi açıdan korunmayan haklı beklentinin şekli açıdan korunması gerekliliği de vurgulanmıştır, "R. v. Secretary of State for Health, ex parte US Tobacco International Inc", [1992], QB. 353, akt. **SCHÖNBERG**, p. 51, fn. 163; **POTESTÀ**, p. 95, fn. 43; **THOMAS**, "The Relationship Between English and European Community Administrative Law", p. 271, fn. 112; Söz konusu davada Taylor L. J., bakanlığın karar yetkisinin "davacıya yönelik olarak daha önce sergilenmiş olan avantajlı muameleden husule gelen manevi sorumluluk gerekçesi ile kısıtlanamayacağını", Morland J. ise davacının "kendi beklentilerinin bakanlığın toplum sağlığını gözetip koruma görevini asla köstekleyemeyeceğinin farkında olması gerektiğini" ifade etmiştir, **CRAIG**, "A Conceptual Analysis", p. 92-93; Örneğin plastik şişe ile su satılmasını yasaklayan bir düzenleme karşısında genel sağlık kistasının sağlanması söz konusu olacağı için maddi haklı beklentinin korunmaması gerekir. Ancak mevcut yasal düzenlemeye güvenerek yeni bir fabrika kuran kişinin zararı telafi edici haklı beklentiye göre karşılanmalıdır, **KÖKÜSARI**, s. 1634, fn. 590; Fransız hukukunda, diğer hukuk sistemlerinde olduğu gibi bir faaliyette bulunmak için lisans alınmaktadır. Şayet bir lisans yasası kamu düzenini, güvenliği, sağlığı, temizliği veya ahlak korumak için veriliyorsa ileriye yönelik olarak bu lisansın kaldırılması haklı beklentiye ihlal etmez, **SCHÖNBERG**, p. 86; Bir seyyar satıcıya ruhsatının bir yıl süreyle verilmesine rağmen, satıcı sayısını azaltarak mahallenin düzeninin sağlanması amacıyla sürenin bitmesinden önce iznin kaldırılması haklı beklentiye zedeler. Nitekim bireylerin, kendi durumları veya diğer şekli unsurların değişmediği müddetçe kararların yürürlükte kalacağına güvenebilmeleri gerekir, **SCHÖNBERG**, p. 84; "Müslüman Kadınlar Üzerine Yuvarlak Masa Toplantısı ve Dini Aşırılıkçılığın Sorgulanması: Güneydoğu Asya ile Ortadoğu Arasında Köprüler Kurma" başlıklı uluslararası bir toplantıda sunulan makalenin derlemesi olarak yayımlanan bir kitap Müslümanlar arasında karışıklık çıkaracağı yönünde bir kanaatle ve "kamu düzenine zararlı" olduğu sebebiyle yasaklanmış ve yasaklama kararına ilişkin açılan davada haklı beklentinin ihlal edilmediğine karar verilmiştir, **NEO**, p. 18; Hukuka aykırı bir fiil sonucunda uygulanan "yaptırım [*sanction*]" ile hukuka aykırılık oluşmasını önlemek amacıyla alınan "idari kolluk [*mesure de police*]" arasında fark bulunmaktadır. Yaptırımların "baskılayıcı [*repressive*]" karakteri bulunmasına karşın idari kolluk tedbirlerinin "önleyici [*preventive*]" yönü ağır basmaktadır. Bu iki yükümlülük yükleyen işlem arasındaki farka "Conseil d'État" da dikkat çekmiştir. "Trompier-Gravier" davasında bir gazete bayininin ruhsatı, ruhsat sahibinin bu işyerini işleten kişiden para sızdırdığı gerekçesiyle bir müzakere ortamı sağlanmaksızın iptal edilmiştir. Bu gerekçe ile yapılan bir kararın "yaptırım [*sanction*]" olduğunu savunulmuş ve yaptırıma maruz kalan bireylere tebligat yapılması ve yazılı bir beyanda bulunma fırsatı verilmesi gerektiği vurgulanmıştır. Bunun aksine, "Canu" davasında davacının bar ruhsatı; gerek ruhsat sahibinin bazı kanuni hükümleri ihlal etmesi gerekse kamu düzenine genel anlamda bir tehdit oluşturması sebebiyle, genel kanuni bir hüküm kapsamında altı aya kadar askıya alınmıştır. Bu kararlardan ilkinin yaptırım olduğuna dolayısıyla şekli açıdan haklı beklentinin korunması gerektiğine karar verilirken, diğer kararın kamu düzeninin korunması için alınan bir "güvenlik-kolluk tedbiri [*mesure de police*]" olduğuna ve bu sebeple şekli haklı beklentinin korunmasına gerek bulunmadığına

- v. Ulusal Güvenlik Sağlanması Yönelik İşlemler: Ulusal güvenliğin sağlanmasına yönelik olarak bireylerin haklı beklentileri karşılanmayabilir. Ancak söz konusu tehdidin ortadan kalktığı zaman beklentilerin hukuk devleti ilkesi gereğince karşılanması gerekir⁵⁵³.

---

karar verilmiştir, "Trompier-Ghwier", [1944], D. 5/5-4, Rec. 257; "Canu", D. 18/6-75, Rec. 362; "Canu" davasında olduğu gibi, ekmek ve kek satışı için tezgâh kullanma ruhsatı bulunan kişinin aynı zamanda alkol satışı da yapması ruhsatın iptal edilmesine sebep olmuştur, "Tigrini", D. 9/11-94, Rec. 1139, akt. **SCHÖNBERG**, p. 46, fn. 121, 123, 135; "Hurtaud" davasında, kamu düzenine tehdit oluşturan bir barın kapanması kararı verilmiştir. Başlangıçta iki aylık bir kapatma süresi belirlemiş ancak daha sonra bir Bakanın gayriresmi isteğiyle bu süreç dört aya çıkarılmıştır. Fransız Danıştay'ı tarafından karara bağlanan uyumsuzlukta, ilk kararın hak ortaya çıkardığı gerekçesiyle sonraki karar iptal edilmiştir, "Hurtaud", D. 27/1-71, Rec. 68; Benzer nitelikte diğer bir karar için bkz. "Gay", D. 23/7-74, Rec. 441, akt. **SCHÖNBERG**, p. 74, fn. 75; Benzer şekilde, "Alpha Steel" davasında, Avrupa Birliği Adalet Divanı, bir çelik şirketine üç aylık üretim kotası koyan kararın birkaç hafta sonra geri alınmayacağı ve daha düşük bir kotayla değiştirilemeyeceği iddia edilmiştir. Önceki kota tahsisatı bir sonrakine kıyasla ilgisine "menfaat" sağlamaktadır. Bu dava aynı zamanda, bir kararın tabiatının olumlu ve olumsuz etkilerinin miktarına bağlı olduğuna da vurgu yapmaktadır. Kota kararı başvuru sahibinin anlık kârını kötü anlamda etkilemiştir ancak Komisyonun çelik sektörünü yeniden yapılandırma çabalarının uzun vadede (potansiyel) olumlu etkileri vardı. Mahkeme haklı olarak, bir kararın olumlu veya olumsuz olduğuna karar verirken henüz belli olmayan uzun vadeli etkilerinden ziyade anlık etkilerine daha çok ağırlık vermiştir. Benzer nitelikteki kararlar için bkz. **SCHÖNBERG**, p. 74, fn. 76'dan nkl. "Merlini v. Commission", [1965], Cs. 108/63, ECR. 1; "Riva v. Commission", [1971], Cs. 2/70, ECR. 97; Kolluk işlemlerinden olan izin ve ruhsatların hukuka uygun bir işlemlerle tesis edilmiş olsalar bile her zaman geri alınabilir veya kaldırılabilir mahiyette olduğu, ancak kusuru olmayan ruhsat sahibinin zararlarının karşılanması gerektiği ifade edilmiştir, **DURAN**, İdare Hukuku Ders Notları, s. 571; İzin ve diğer olumlu kararların değiştirilmesinde usuli hakkaniyetin tesisi için işleminden etkilenen kişiye makul zamanlı bildirim ve bir müzakere süreci zorunludur. Örnek kararlar için bkz. **SCHÖNBERG**, p. 43-44, fn. 90, 91, 92 nkl. "Times Newspapers v. Fitt", [1981], 1 CR. 637; "R. v. Secretary of State, ex parte Pegasus", [1988], 1 WLR. 990; "Rees v. Crane", [1994], 2 WLR. 476; "R. v. Portsmouth CC, ex parte Gregory", [1990], 2 ALR. 681; Hukuka aykırı ve kamu düzeninin herhangi bir unsurunu ihlal eden bireysel idari işlemin kaldırılması haklı beklentinin ihlaline sebep olmaz. "Constantin" davası bir barın yakınlardaki bir sinema salonunun kapanmasından sonra yarım saat daha açık kalmasına müsaade etmek üzere bir belediye başkanının aldığı izne ilişkindir. Kamu düzenini ihlal eden bu iznin verilmemesi gerekirdi. Ancak kamu düzeni unsurlarının ihlal edileceği iznin verilirken öngörülmemiştir. İzin verilmesinin ardından hukuka aykırı olan bu karar kaldırılmış ve açılan davada Fransız Danıştay'ı, "hiç kimsenin kolluk izninin [*autorisation de police*]" devamlılığına hakkı olmadığını" savunmuştur. Fransız mahkemeleri, ticaret yapmak ve kamu alanlarında veya karayollarında diğer mesleki aktiviteleri gerçekleştirmek için verilen "kamusal alan işgal izni [*autorisations d'occupation du domaine public*]"ni her zaman iptal edebilir, "Constantin", D. 17/7-53, Rec. 381; Benzer nitelikte diğer Conseil d'État kararları için bkz. "Dupé", D. 2/2-57, Rec. 77; "Graff", D. 4/7-58, Rec. 414, akt. **SCHÖNBERG**, p. 87, fn. 158.

553

MOFFETT, p. 223, fn. 27; **ROBERTSON**, p. 159; **PATEL**, p. 78; **ÖRÜCÜ**, "Avrupa Hukukunda İdare Hukukunun Genel İlkeleri", s. 252; Hükümetin müzakere ortamı sağlanmadan çalışanların sendikal haklarını değiştirmesi milli güvenliği tehlikeye sokabilecek bir grevin tetiklenmesinin önlenmesi açısından önemlidir, "CCSU v. Minister for the Civil Service", D. 1985, AC, 374, 401, 409'dan akt. **SCHÖNBERG**, p. 52, fn. 170.

- vi. Muhakeme Usulü: Usul kuralları hakkın özüne ilişkin değildir. Başka bir ifadeyle adaletin tecelli etmesi usul kurallarının farklılaşmasından kaynaklanmamaktadır⁵⁵⁴. Bu sebeple idari yargılama alanında usul kurallarında yapılan değişikliklerin taraflar açısından maddi haklı beklenti oluşturması söz konusu olamaz.
- vii. Öngörülebilirliğin Tesis Edildiği Durumlar: Bireyin kişisel durumunun ve hayat tecrübesinin, idarenin tasarruflarının ne yönde değişebileceğini öngörmesine yettiği durumlarda haklı beklenti korunmaz⁵⁵⁵. Ancak "öngörülebilirlik" kistasını "alışılma durumu" ile karıştırmamak gerekir. Örneğin ülkemizde

⁵⁵⁴ **SÖZER, Ali Nazım**, "Sosyal Sigortalarda Kazanılmış Hakların Korunması Üzerine Bir İnceleme", s. 7; "Usul hukuku kurallarındaki bir değişiklik o sırada görülmekte olan tüm davalara uygulanırken; maddi hukuk kurallarıyla ilgili aynı durum geçerli olamaz. Maddi hukuk kurallarındaki değişikliğin, değişiklikten önceki bir duruma uygulanması ancak, düzenleme metninden açıkça anlaşılabilirdiği durumlarda mümkündür. Her hâlükkârda geriye yürüme veya yürümeye ilişkin yapılacak yorumun hukuk güvenliği prensibiyle ve haklı beklenti ilkesiyle bağdaşacak biçimde yapılması zorunludur. Yine bu yorum yapılırken hukuk güvenliğinin, bireylerin kendilerine uygulanacak hukuku öngörebilmeleri, açık ve kesin bir şekilde bilebilmeleri kistasları da tam anlamıyla karşılanmalıdır", *The Court of First Instance*, "Opel Austria GmbH v. Council of the European Union", [22.01.1997], Cs. T-115/94, akt. **AYHAN**, p. 171-172, fn. 60; *Yargıtay 21. Hukuk Dairesi*, T. 30.05.2013, E. 2012/19916, K. 2013/11315; *Yargıtay 21. Hukuk Dairesi*, T. 04.07.2013, E. 2013/9555, K. 2013/14465; *Yargıtay 21. Hukuk Dairesi*, T. 13.06.2013, E. 2013/10076, K. 2013/12531; *Yargıtay 21. Hukuk Dairesi*, T. 14.01.2014, E. 2013/14423, K. 2014/319; *Yargıtay 21. Hukuk Dairesi*, T. 12.11.2015, E. 2015/17446, K. 2015/20161: **Karşı oy yazısı**: "Usul kanunlarının zaman bakımından uygulanmasında 'haklı beklenti' veya 'hukuki güvenlik ve istikrar' kavramlarının yeri yoktur. Usul kuralları kamu düzenine ilişkin kurallardır. Dosyanın işlemde kaldırılmasına ilişkin durum, mahkemece unutulmuş olsa dahi diğer taraf lehine kazanılmış bir hak oluşturmaz. Bu nedendir ki, usul işlemlerinde tarafların irade serbestisi ile belirledikleri bir durum söz konusu değildir. Kanun koyucunun hiç kimseye dava açarken yenilenmenin kaç kez yapılacağına ilişkin 'özel bir taahhüdü' bulunmamaktadır. Öte yandan lehe uygulama veya lehe yorum maddi hukuk kuralları bakımından olabilir. Usul hukuku kurallarında lehe uygulama söz konusu değildir", www.sinerji.com.tr, e.t. 15.12.2015.

⁵⁵⁵ **ELOFSSON**, p. 26; **THOMAS**, p. 46; **TEN BERGE - WIDDERSHOVEN**, p. 433; **ÖZCAN**, s. 98; **CRAIG**, *Administrative Law*, p. 619; **THOMAS**, "The Relationship Between English and European Community Administrative Law", p. 151; **ALTINDAĞ**, s. 53; İlgililer açısından makul bir öngörülebilirliğin sağlandığı durumlarda haklı beklentinin korunmadığı yargı kararı için bkz. "Amylum v. Council", [1979], Cs. 116/77, ECR. 3497, akt. **ÖZCAN**, s. 104; "İdari tasarrufların muhatapları açısından öngörülebilir olması, muhatapın idarenin yasal yetkilerini kullanarak bir düzenlemeyi yapacağını beklemesidir. Bu beklentinin oluşması ile düzenlemenin yapılması arasında makul bir sürenin bulunması gerekir ki bireyler bu düzenlemenin kendilerine getirdiği yükümlülüklerle karşı önlem alabilsin. Diğer taraftan bir düzenlemenin öngörülebilir olması o düzenlemenin tesisini gerektirmediği gibi idarenin bu tür bir düzenlemeyi yapmasının öngörülmesi nedeniyle dava açılması mümkün değildir. Dolayısıyla idarenin bir tasarrufta bulunacağına dair bireylerde beklenti oluşması ancak bu tasarrufta idarenin bulunmaması durumunda, öngörülebilirlik ilkesi ve dolayısıyla hukuk güvenliği ilkesinin ihlalden söz edilemez. Bu durumda idarenin hizmet kusuru veya görevi ihmalinden sorumluluğu gibi idare hukukunun diğer kurumlarına başvurulması gerekir", **AYHAN**, p. 162.

özellikle eğitim öğretim koşullarını belirleyen yönetmelikler sürekli değişmektedir. Defalarca değişen ve değişmiş haline göre bile bazı aksaklıkları bulunan ve yine değişeceği tahmin edilen ve bu değişme durumuna alışan öğrencilerin haklı beklentisi bulunmadığı savunulamaz. Nitekim haklı beklenti, alışılan ancak hukuk devletine göre olmaması gereken bu tür olumsuzlukların engellenmesi için getirilmiş bir ilkedir.

- viii. Olağanüstü Durumlar: Anayasanın 15. maddesi gereğince temel hak ve hürriyetlerin bile durdurulduğu durumlarda haklı beklentinin korunması düşünülemez. Elbette olağan duruma döndüğünde hukuka bağlı ve saygılı bir idarenden bu beklentileri karşılanması beklenir.
- ix. Nesafet ve Adalet: Nesafet ve adalet⁵⁵⁶ ilkelerine riayet edilmeyen durumlarda haklı beklenti korunmaz⁵⁵⁷.
- x. Tamamlanmamış Durumlar: Haklı beklentinin korunmayacağı bir başka durum tamamlanmamış işlemlerdir. Başka bir ifadeyle, haklı beklenti tamamlanmış işlemlerde geçerlidir. Tamamlamadan kastedilen ise kazanılmış haklarda olduğu gibi işlemin birel işleme dönüşmesi değildir⁵⁵⁸. Beklentinin tam anlamıyla oluşması ve idareye olan güven neticesinde bireyin harekete geçmesi veya bir hazırlığa başlaması beklentinin tamamlandığının bir göstergesidir⁵⁵⁹.

⁵⁵⁶ Geniş anlamda adalet; "eşitlik", "amaca uygunluk" ve "hukuk güvenliği"ni kapsamaktadır, **ÖKÇESİZ, Hayrettin**, "Hukuk Devleti", Hukuk Devleti, İstanbul, 1988, s. 22.

⁵⁵⁷ **CRAIG**, Administrative Law, p. 620.

⁵⁵⁸ Avrupa Birliği Adalet Divanı tarafından karara bağlanan "Staff Salaries" davasında, henüz birel işleme dönüşmemiş genel düzenleyici işlemin haklı beklenti ilkesini ihlal ettiğine karar verilmiştir, **OĞURLU**, s. 272.

⁵⁵⁹ Davaya konu olan bir uyuşmazlıkta ("S.B. International Ltd. Vs. Assistant Director General of Foreign Trade: AIR", [1996], SC. 2921), hükümet, belirli bir zamanda bitirilip ihracata tabi olan ham maddelerin ithaline yönelik gelişmiş bir ruhsatlama projesi belirlemiş ve katma değeri %1000 olarak kararlaştırmıştır. Başvuru sahibi bir ihracat sözleşmesine girmiş ve bunun üzerine gelişmiş ithalat ruhsatı için başvuruda bulunmuştur. Müracaatını askıya alarak, proje değiştirilmiş ve katma değer %1900'e çıkarılmıştır. İlgili, başvurusunu politika değişmeden önce yaptığını ileri sürmüştür. Yüksek Mahkeme, sadece bir başvurunun yapılmasının ona bir ruhsat alma hakkını tanımayacağını gerekçe göstererek talebini reddetmiştir, **MUZAFAR**, p. 128, fn. 32; Bu olayda da görüleceği üzere sadece başvuruda bulunmak yeterli değildir. Sorun başvurunun kabul edilip edilmediği olmayıp katma değer hangi orandan uygulanacağıdır. Her ne kadar başvurunun kabul edileceği ümidiyle bir sözleşme imzalanmış ve ifaya yönelik hazırlık çalışmaları başlamış olsa da idareye olan güvenin doğal olarak başvurunun kabulünden sonra başlayacak olması haklı beklentinin kabul edilmemesine yol açmıştır. Kısacası kazanılmış bir fayda yoksa haklı beklenti de oluşmaz.

- xi. Şarta Bağlı İşlemler: Şarta bağlı işlemlerde öngörülen koşulların işlem den etkilenecek birey tarafından yerine getirilmemesi haklı beklentinin oluşumunu engeller⁵⁶⁰.
- xii. Haklı Beklenti Sahibinin Bir Girişimde Bulunmaması: Bireyin idareye olan güveninin sarsıldığına ilişkin idare ya da yargıya bir başvurusunun olmaması durumunda haklı beklenti oluşmaz. Bireyin idareye duyduğu güvene bağlı olarak bir eylemde veya eylemsizlikte bulunduğu saptanamaması haklı beklentinin de oluşmadığının bir göstergesidir⁵⁶¹.
- xiii. Düzenleme Değişikliğinin Tüm Muhataplar Açısından Kabul Edilmesi: İdari işlem den olumsuz bir şekilde etkilenen tüm kişilerin işlemin geri alınmasını açık bir şekilde kabul etmesi durumunda haklı beklenti oluşmaz⁵⁶².
- xiv. İcrai Nitelikte Olmayan İşlemler: İcrai olmayan işlemlere karşı dava açılabilmesinin mümkün olmaması bu işlemlerden kaynaklanan haklı beklentilerin de dava edilebilmesinin önünde bir engeldir. Bu sebeple iç düzen işlemlerinin, hazırlık işlemlerinin haklı beklenti talebiyle yargı mercileri tarafından denetlenebilmesi mümkün değildir⁵⁶³.

⁵⁶⁰ "Govt of A.P v. the Nizam", [1993], SC. 76, akt. **MUZAFAR**, p. 126, fn. 26; **HODGSON**, p. 719; Şarta bağlı işlemlerde öngörülen şartların yerine getirilmemesinin kazanılmış hakkın bile ilgasını gerektirdiği Alman hukuk sisteminde yasal olarak düzenleme altına alınmıştır, **TRAIN**, p. 35'ten akt. **ÖZCAN**, s. 11; "Eğer taahhüt kayıtsız şartsız ise ya da şartlar yerine getirilmişse doğal adalet kuralları işletilmelidir. Bu durumlarda, taahhütte bulunan kişinin yetkileri nedeniyle, beklenti haklıdır", **JOHNSON**, p. 51.

⁵⁶¹ Bir kişinin beklentisinin olmadığı durumlarda başkaları bir şey beklese bile, hak sahibinin talebi olmaksızın beklentisi korunmaz, **ELLIOTT**, "Rashid Case", p. 282; Ancak bu durumu ilgilinin kamu idaresinin beyanını veya uygulamasının farkında olmaması durumu ile karıştırmamak gerekir. Nitekim De Smith'e göre, haklı beklentisi bulunan bir sınıfın içinde bulunmakla birlikte idarenin yerleşmiş uygulamasını bilmeyen ya da idarenin haklı beklenti oluşturacak irade açıklamasından haberdar olmayan kişilerin de haklı beklentinin dayanaklarından biri olan eşitlik ilkesi kapsamında korunması gerekir, akt. **MONIKA**, p. 17; **TALAGALA**, p. 8; Ancak bu konuda Forsyth farklı düşünmektedir. Yazara göre, "eğer birey herhangi bir şey beklemiyorsa o halde doktrinin koruyabileceği herhangi bir şey de yoktur. O halde bir kamu kurumunun belirli bir şekilde hareket etme konusundaki taahhüdünden bihaber olan birey bu taahhüde uyulması beklentisine de sahip olamaz. Uzun zaman boyunca bu durum açık ve istisnasız kabul edilmekteydi. Resmi makamın vaat veya taahhüdüne itimat edilmediği zaman, bilahare keşfedilmiş olan bir beklentinin korunması için bir gerekçe yoktur", **FORSYTH**, "Legitimate Expectations Revisited", p. 432.

⁵⁶² **ÖZCAN**, s. 87.

⁵⁶³ Ancak öncü bir Avrupa Birliği davası olan "Louwage" davasında Komisyon tarafından, bütün çalışanlarına gönderilen "iç yönergede [*internal directive*]" belirtilen hususlara riayet edilmemesi haklı beklentinin ihlali olarak değerlendirilmiştir. "Louwage v. Commission",

- xv. Ultra Vires (Yetki Aşımı Yapılarak Tesis Edilen) İşlemler: İdari makamların yetki aşımı yapmak suretiyle bir taahhütte bulunması durumunda haklı beklentinin maddi açıdan korunmaması gerekir. Aksi düşünce idari makamların yetkilerinin kendi kendine genişlemesine yol açar ki bu hukuk devleti ilkesince imkânsızdır⁵⁶⁴.
- xvi. Kanun Koyucunun Takdiri: Yasama organı haklı beklentinin etkisini dışlayabilir⁵⁶⁵.
- xvii. Dürüstlük İlkesine Aykırılık Oluşturacak Durumlar: İdare adına irade açıklayan kamu görevlisinin beyanının karşı tarafça yanlışlıkla yapıldığının anlaşıldığı ya da karşı tarafça beyanın hatalı bir şekilde yapıldığının tahmin edilebileceğinin öngörüldüğü durumlarda haklı beklenti korunmaz⁵⁶⁶.
- xviii. Yargı Yolunun Kapatıldığı Tasarruflar: Yargı yolunun kapatıldığı tasarruflara karşı sadece haklı beklentilerin ihlal edildiğine ilişkin talepler değil gerekçesi ne olursa olsun tüm talepler yargısal denetimden muaftır. Bu sebeple haklı beklentinin ihlaline ilişkin tasarruf için yargı mercilerine başvurulamaz. Ancak yargı yolunun kapalı olması idareye de haklı beklentiye peşinen ihmal edebilme yetkisi de kesinlikle vermez. Nitekim hukuk devleti ilkesi gereğince idarenin her zaman hukuka uygun davranması gerekir. Diğer bir ifadeyle, hukuk

---

[1974], Cs. 148/73, ECR. 81, akt. **ÖZCAN**, s. 100: "İç yönergenin, her ne kadar hukuki bağlayıcılığı bulunmasa dahi, izlenecek uygulamaya ilişkin tutumu göstermesine binaen, bu yönergenin uygulanmamasının gerekçelendirilmesi gerektiği, aksi halde, eşitlik ilkesinin ihlal edileceği(ne)" karar verilmiştir. Her ne kadar eşitlik ilkesi çerçevesinde bir çözüm aransa da, kurumun iç işleyişine yönelik idare tarafından belirlenen kurallara yine idare tarafından uyulmamasının bir gerekçesi bulunması gerekir; **SCHÖNBERG**, p. 59; Benzer nitelikteki karar için bkz. "Giuffrida v. Commission", [1976], Cs. 105/75, ECR. 1395, akt. **SCHÖNBERG**, p. 135, fn. 208; **OĞURLU**, s. 291.

⁵⁶⁴ **MACPHERSON**, p. 21-22; **CRAIG**, Administrative Law, p. 635-636; **ROBERTS**, p. 113; "Bir idari makamın yasalarda belirtilen yetkilerinden daha fazlasını yapamayacağı yerleşik bir kuraldır. Bir idari makamın yetki sınırları her zaman, beklentinin meşruiyetini belirlemede anahtar faktör ve bazılanın reddedilmesinde geçerli nedendir", **ABBAS**, p. 8.

⁵⁶⁵ **JOHNSON**, p. 75; Kanun koyucunun bir düzenlemede haklı beklentinin açıkça korunmayacağını hüküm altına aldığı durumlarda hukuk devleti ilkesine aykırılık teşkil edecek olsa da yargı organının haklı beklentiye ilişkin bir uyuşmazlığı incelemesi düşünülemez.

⁵⁶⁶ **ELOFSSON**, p. 24; **CRAIG**, Administrative Law, p. 619; **CHEN**, p. 243-244; Bu durum aynı zamanda beklentinin makuliyetini değerlendirmede yargının da dikkat etmesini gerektiren bir veridir. Nitekim bu durumda haklı beklenti iddiasında bulunan tarafın iyiniyetli olmadığı anlaşılır. İyiniyet ise, önceden açıklandığı üzere haklı beklentinin şartları arasındadır. Kamu görevlisinin sehven yapılan iradesini bilen bir kimsenin beklentisi, haklı bir beklenti değildir.

devletinde esasında bulunmaması gereken yargı yolunun kapatıldığı tasarruflar, idarenin bu konularda dilediği gibi özgür davranabileceği anlamına gelmez⁵⁶⁷.

- xix. Bazı Kavramların Üstünlüğü: Haklı beklentiye ilişkin davalarda yargının bazı kavramları kullanarak haklı beklentiye korumadığı görülmektedir. "Baskın yarar [*overriding interest*]", "yeterli gerekçe [*adequate justification*]", "ilgili ve baskın politika zorunluluğu [*relevant and overriding policy imperative*]", "yeterince güçlü denetleyici faktör [*sufficiently powerful supervening factor*]", "ağır basan [*outweigh*]", "gereksinim [*require*]" gibi kavramlarla haklı beklenti korunmamaktadır⁵⁶⁸.

⁵⁶⁷ İçtimaya geç çıkan davacı hakkında savunma alınarak verilen göz hapsi cezasının davacıya tebliğ edildiği, yetkili amir tarafından verildiği, itiraz hakkı tanındığı dolayısıyla ceza işleminin yok hükmünde sayılmasını gerektirecek ağır ve bariz bir sakatlık bulunmadığından, ceza yargı denetimi dışında olduğu gerekçesiyle haklı beklenti iddiası dinlenmemiştir, Askeri Yüksek İdare Mahkemesi 1. Dairesi, T. 08.03.2012, E. 2012/551, K. 2012/618, www.sinerjimevzuat.com.tr, e.t. 15.10.2015.

⁵⁶⁸ **MOFFETT**, p. 224-225; "Doktrinin diğer önemli ve yerleşik bir sınırlandırması da onun, bir hakkaniyet ilkesi olarak anayasal araçlara karşı devreye sokulamamasıdır", **ABBAS**, p. 8.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

KARŞILAŞTIRMALI HUKUKTA HAKLI BEKLENTİNİN KORUNMASI İLKESİ, ÇIKARIMLAR VE ÖNERİLER

"Hukukçuların görüş açısı son derece karmakarışık olmalıdır, zira insan hayatında yer alan bu kadar temel bir düşünceye özel bir ehemmiyet göstermemişlerdir: Beklenti kelimesi onların kelime dağarcığında bulunmamaktadır; bu ilkeye dayanan eserlerinde neredeyse hiç delil bulunmaz. Birçok durumda şüphesiz onu takip ettiler, ancak bu akıl sebebiyle değil içgüdülerden dolayı olmuştur. Şayet hukukçular onun ne kadar aşırı derece önemli olduğunu bilselerdi, ona dikkat çekmek için kalabalığa bırakmak yerine isim koymaktan imtina etmezlerdi".*

I. HAKLI BEKLENTİ İLKESİNİN ORTAYA ÇIKIŞI, GELİŞİMİ VE FARKLI HUKUK SİSTEMLERİNDEKİ GÖRÜNÜMÜ

Haklı beklenti kavramının, ilk hangi ülkede ortaya çıktığı hususunda tartışmalar bulunmaktadır¹. FORSYTH ve SCHÖNBERG kavramın İngiliz hukuku ile Avrupa hukuku arasında karşılıklı etkileşim sonunda ortaya çıktığını²; TEN

* **Jeremy BENTHAM**, The Works of Jeremy Bentham, Principles of Morals and Legislation, Fragment on Government, Civil Code, Penal Law, Vol. 1, 1843, (Online Library of Liberty-Ed. John Bowring), p. 674-675.

¹ Tartışma haklı beklentinin korunması ilkesinin İngiliz, Fransız ve Alman hukuku tarafından sahiplenilmesi temelinde yapılmaktadır, **OĞURLU, Yücel**, İdare Hukukunda Kazanılmış Haklara Saygı ve Haklı Beklentiler Sorunu, Ankara, 2003, s. 227; Ancak kavram olarak haklı beklentinin hukuk literatürüne girişi "Schmidt v. Secretary of State for Home Affairs" davası olarak kabul edilmektedir; Haklı beklenti ilkesi idari "adalet görevi [*duty of fairness*]" olarak İngiliz kamu hukukunun bir parçası iken, "Alman Temel Kanunu [*German Basic Law*]" kapsamında belirli hükümlerin yanı sıra "vertrauensschutz" kavramı çerçevesinde Fransız hukukunda ise "kazanılmış hak [*droits acquis*]" kapsamında korunmaktadır, **FIETTA, Stephen**, "The Legitimate Expectations Principle under Article 1105 Nafta International Thunderbird Gaming Corporation v. The United Mexican States", The Journal of World Investment & Trade, Vol. 7, 2006, p. 424; Haklı beklentinin tarihsel gelişimi hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. **SMITH, K. J.**, "The Developing Doctrine of Legitimate or Reasonable Expectations in the Public and Private Law of England and Australia", PhD Thesis, University of Cambridge, England, 1994.

² **FORSYTH, C. F.**, "The Provenance and Protection of Legitimate Expectations", Cambridge Law Journal, 47(2), July, 1988, p. 241; **SCHÖNBERG, Søren J.**, Legitimate Expectations in Administrative Law, New York, 2000, p. 3; Haklı beklentinin korunması ilkesinin önce Avrupa'da daha sonra İngiltere'de idari hukukun merkez bir ilkesi haline geldiği ifade edilmektedir, **BARAK - EREZ, Daphne**, "The Doctrine of Legitimate Expectations and the Distinction Between the Reliance and Expectation Interests", European Public Law, Vol. 1, Iss. 4, p. 584; Kavram, Avrupa Birliği hukukunda ve İngiliz hukuk sisteminde eş zamanlı olarak gelişmiştir, **THOMAS, Robert**, Legitimate Expectations and Proportionality in Administrative Law, Oxford Portland Oregon, 2000, p. 41; Kavramın ilk olarak Avrupa hukukunda ortaya çıktığı ifade edilmektedir, **ŞİMŞEK, Suat**, "Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi Kapsamında Mülkiyet Hakkının Kapsamı Açısından Mevcut Mülk ve Meşru Beklenti Kavramları", Adalet Dergisi, S. 53, 2015, s. 100.

BERGE-WIDDERSHOVEN ve MONIKA kavram kökeninin İngiliz ve Amerikan hukuk sistemlerinde uzun süredir uygulanan "süreklilik-tutarlılık ilkesinden [*principle of consistency*]" kaynaklandığını³; CALMES-BRUNET, THOMAS, ZULEEG ve RENGELING "hukuki kesinlik [*rechtssicherheit*]" ve "itimadın korunması-haklı beklenti [*vertrauensschutz*]" ilkelerinin elli yıldan fazladır Alman hukukunun odak noktasında yer aldığını ve bu bakımdan Avrupa Birliği Adalet Divanı ve Avrupa İnsan Hakları Mahkemesini etkilediğini⁴, SCHÖNBERG haklı beklenti kavramının uzun yıllardır İngiliz ve Avrupa Birliği hukukunda yer aldığını ancak Fransız hukukunda bu kavrama doğrudan rastlanılmadığını⁵; ELOFSSON haklı beklenti ilkesinin ilk olarak Alman hukukunda geliştirilmiş olsa da 1970 ve 1980'li yıllarda Avrupa hukukunda kabul görmeye başladığını⁶; YANNAKOPOULOS ise kavramın Avrupa Birliği hukukuna Fransız ve Alman hukukundan etkilenmesi sonucunda geçtiğini⁷ ileri sürmektedir.

³ **TEN BERGE, Gio-WIDDERSHOVEN, Rob**, "The Principle of Legitimate Expectations in Dutch Constitutional and Administrative Law", Netherlands Reports to the Fifteenth International Congress of Comparative Law, (Conference Report), 1998, p. 426; **MONIKA**, Doctrine of Legitimate Expectations in India: Emerging Trends, Department of Law Kurukshetra University, Doctor of Philosophy in Law, Kurukshetra, 2014, p. 48; Kavram kökeninin İngiliz hukuku olduğu ifade edilmektedir, **PATRICK**, p. 5.

⁴ **CALMES-BRUNET, Sylvia**, "Rechtssicherheit und Vertrauensschutz im Verwaltungsrecht Ein Vergleich Zwischen Deutschem und Französischem Recht", Juristische Schulung, 2014 (12), p. 1077; **THOMAS, Robert**, The Relationship Between English and European Community Administrative Law: The Principles of Legitimate Expectations and Proportionality, PhD Thesis, University of Nottingham, 1998, p. 117; **ZULEEG, Manfred - RENGELING, Hans-Werner**, "Deutsches und Europäisches Verwaltungsrecht-Wechselseitige Einwirkungen", Europäische Union: Gefahr oder Chance für den Föderalismus in Deutschland, Österreich und der Schweiz?, Berichte und Diskussionen auf der Tagung der Vereinigung der Deutschen Staatsrechtslehrer in Mainz vom 6. bis 9. Oktober 1993, Berlin - New York, 1994, p. 173; **RAITIO, Juha**, The Principle of Legal Certainty in EC Law, Springer, 2003, p. 214.

⁵ "Haklı beklenti kavramı uzun yıllardır İngiliz ve Avrupa Birliği yasalarında yer almaktayken, Fransız yasalarında böyle bir kavrama rastlanamaz bile", **SCHÖNBERG**, p. 3; "Fransız hukuku ise bu ilkelerle ancak son yıllarda ilgilenmeye başlamıştır", **CALMES-BRUNET**, p. 1077.

⁶ **ELOFSSON, Martin**, Recovery of Illegal State Aid from a Beneficiary's View-The Exception of Legitimate Expectations, the (Mal)Functioning Air Bag of the State Aid Policy?, Thesis in European Law University of Gothenburg Department of Law, 2010, p. 23; İlkenin Avrupa Toplulukları Adalet Divanı içtihadından kaynaklandığını ancak Divanın Alman hukukundan esinlendiği ifade edilmiştir, **BÜLBÜL, Erdoğan**, İdari İşlemin Yürürlükten Kaldırılması, İstanbul, 2010, s. 41-42.

⁷ **YANNAKOPOULOS, Constantin**, Le Notion de Droit Acquis en Droit Administratif Français, Paris, 1997, p. 544'ten akt. **OĞURLU**, s. 270.

Her ne kadar kavramın hukuk literatürüne hangi hukuk sistemi tarafından kazandırıldığı yönünde tartışmalar bulunsa da DOKTRİNDEKİ HÂKİM GÖRÜŞÜ, kavramın İngiliz ve Avrupa Birliği hukukunda uygulanmasından önce Alman hukukunda "itimadın-güvenin korunması [*vertrauensschutz*]" kavramı ile kullanıldığı yönündedir⁸.

Daha önce belirtildiği üzere haklı beklentinin korunması ilkesi, hangi ülke hukuk sisteminden doğarsa doğsun; ilkenin gelişmesi, değişmesi, benimsenip sahiplenilmesi İngiliz hukuk sisteminde gerçekleşmiştir.

⁸ **THOMAS, Robert**, Legitimate Expectations and Proportionality in Administrative Law, Oxford Portland Oregon, 2000, p. 42; **FORSYTH**, "The Provenance and Protection of Legitimate Expectations", p. 242-243; **QUINOT, Geo**, "Substantive Legitimate Expectations in South African and European Administrative Law", German Law Journal, Vol. 5, No. 1, 2004, p. 67; **CALMES-BRUNET**, p. 1077; **WIDDERSHOVEN, Rob - REMAC, Milan**, "General Principles of Law in Administrative Law under European Influence", European Review of Private Law 2, 2012, p. 390; **SCHÖNBERG**, p. 206-207; **ZEYL, Trevor**, "Charting The Wrong Course: The Doctrine of Legitimate Expectations in Investment Treaty Law", Alberta Law Review, Vol. 49, No. 1, July 2011, p. 215; **WEISBROT**, p. 350; **WATSON, Jack**, "Clarity and Ambiguity: A New Approach to the Test of Legitimacy in the Law of Legitimate Expectations", Legal Studies, Vol. 30, No. 4, December 2010, p. 641; **POTESTÀ, Michele**, "Legitimate Expectations in Investment Treaty Law: Understanding the Roots and the Limits of a Controversial Concept", ICSID Review, Vol. 28, No. 1, 2013, p. 94; **PRANEVIČIENĖ, Birutė - MIKALAUŠKAITĖ/ŠOSTAKIENĖ, Kristina**, "Guarantee of Principles of Legitimate Expectations, Legal Certainty and Legal Security in the Territorial Planning Process", Jurisprudence, Vol 19(2), p. 647; **BROWN, Alexander**, "Rawls, Buchanan, and the Legal Doctrine of Legitimate Expectations", Social Theory and Practice, Vol. 38, No. 4, 2012, p. 635; **METİN, Yüksel**, "Avrupa Birliği'nde Hukuk Devletin Unsurları", Hukuk Devleti Hukuki Bir İlke Siyasi Bir İdeal, Ankara, 2008, s. 593; **FELIX, Shivaji**, "The Protection of Substantive Legitimate Expectations in Administrative Law", Sri Lanka Journal of International Law, Vol. 18, 2006, p. 70; **OĞURLU**, s. 271; Oğurlu başka bir eserinde haklı beklenti ilkesinin İngiliz Hukukuna Avrupa Birliği ve Avrupa Birliği Adalet Divanı yoluyla geçtiğini ifade etmiştir, **OĞURLU, Yücel**, "İngiliz ve Türk İdare Hukuklarında İdari Faaliyetin Denetlenmesinde Ölçülülük İlkesinin Rolü Hakkında Bir Değerlendirme", AÜEHFD, C, IV, S. 1-2, 2000, s. 158; **ALTINDAĞ, Halil**, Yürürlükte Olan Yasalara ve İdari Düzenleyici İşlemlere Güvenden Kaynaklanan Haklı Beklenti Kavramı ve Korunması, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 2010, s. 7; **PANDEY, B. N.**, "Doktrine of Legitimate Expectation", The Banaras Law Journal", Vol. 31, 2002, p. 58-59; **ŞEN, Mahmut**, "İdarenin Yargısal Denetiminin Sınırlarına İlişkin Modeller", GÜHFD., C. XVII, S. 1-2, 2013, s. 1628; **TAN, Turgut**, Ekonomik Kamu Hukuku Dersleri, 2. Bası, Ankara, 2015, s. 73; **METİN, Yüksel**, "Avrupa Birliği'nde Hukuk Devletin Unsurları", Hukuk Devleti Hukuki Bir İlke Siyasi Bir İdeal, Ankara, 2008, s. 593; Kavramın Almanya'da doğduğu, ancak kullanım ve içeriğinin Avrupa Birliği'nde farklılaştığı ifade edilmektedir, **ÖZCAN, Nur**, Avrupa Toplulukları Adalet Divanı Kararları Işığında Haklı Beklenti İlkesi, Galatasaray Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2011, s. 7.

A. DOKTRİNEL TEMELİN ORTAYA ÇIKTIĞI HUKUK SİSTEMLERİ

Kavramın hangi ülke hukuk sisteminden doğduğu tartışmasından ziyade karşılaştırmalı hukukta nasıl ele alındığının irdelenmesi daha yerinde olacaktır. Bu açıdan özellikle İngiliz, Fransız, Alman ve Avrupa Birliği hukukunda haklı beklenti konusuna yaklaşım hususunda çarpıcı farklar mevcuttur⁹. Bu sebeple kavramın sahiplenilmesi hususunda tartışmaların yaşandığı Alman, İngiliz ve Fransız hukuk sistemlerinde uygulanan haklı beklenti ilkesini aynı başlık altında, bu kavramın sahiplenilmesi tartışmasının yaşanmadığı diğer ülkelerin başka başlık altında incelemesi tercih edilmiştir¹⁰. Uluslararası yargı organlarının içtihatlarının ardından son olarak Türk yargısındaki kararlardan en önemli olanları tahlil edilmiştir.

1. Alman Hukuk Sisteminde "Vertrauensschutz" Kavramı ve Temel İchtihat

Alman idare hukukunda haklı beklenti kavramının karşılığı olarak kabul edilen "vertrauensschutz"¹¹ ilkesinden beklenen hukuki faydalar önceleri "iyiniyet [*bone*

⁹ Bu farklılıkların başında haklı beklentinin korunması yöntemleri arasındaki tercih biçimi gelmektedir. Örneğin; İngiliz hukuku çoğunlukla beklentilerin şekli açıdan korunmasına dayanırken, Avrupa Birliği hukuku maddi korumaya, Fransız hukuku ise telafi edici korumaya dayanır, **SCHÖNBERG**, p. 3.

¹⁰ Schönberg'in de işaret ettiği üzere Alman, Fransız ve İngiliz hukuku diğer ülke hukuklarını haklı beklentiler hususunda fazlasıyla etki altında bırakmıştır. Örneğin Britanya Milletler Topluluğu haklı beklenti alanında İngiliz hukukuyla; Alman, Hollanda ve İskandinav ise Avrupa Birliği hukukuyla benzerlik gösterir, **SCHÖNBERG**, p. 3; Bu açıdan "diğer ülke uygulamaları" başlığı altında söz konusu ülkelere ait spesifik bazı hususlar açıklanmış büyük oranda kesişmelerin bulunduğu konular tekrardan kaçınmak amacıyla tahlil edilmemiştir, "EB (Kosovo) v. Secretary of State for the Home Department", [2008], UKHL. 41 davasında Lord Scott haklı beklentinin "moda [*vogue*]" haline geldiğini ifade etmiştir, akt. **FORSYTH**, "Legitimate Expectations Revisited", p. 429.

¹¹ Alman vertrauensschutz kavramının, tarihsel gelişimi ilk önce ceza hukuku bağlamında ortaya çıkmıştır. İtimadın korunması (haklı beklenti) ilkesinin şekilleri, yasaların geriye yönelik işletilememesi bağlamında uzun süre dalgalı bir seyir izlemişse de, 11 Ağustos 1919 tarihli "Alman İmparatorluğu Anayasasının [*Verfassung des Deutschen Reichs (WRV)*]" 116. maddesi ile ceza yasalarının geriye yönelik işletilememesi anayasal hükme bağlanmıştır. Nasyonal sosyalist dönemde 1935 yılında analojiye izin verilmesiyle bu hüküm pratikte ortadan kaldırılmıştır. İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra kurulan Federal Almanya Anayasası'nın 103. maddesinin 2. fıkrasında bu ilke tekrar yer almıştır. Anayasa'nın 103. maddesinin 2. fıkrası sadece ceza yasalarının geriye yönelik işletilmesini imkânsız kılmaz, aynı zamanda ceza hukuku bağlamında kısıtı da yasaklamaktadır. Ceza hukuku dışında kalan alanlarda itimadın korunmasının çıkış noktası, anayasada ceza yasalarının geriye yönelik işletilmesinin yasaklanmasının yanında anılan maddede somut şekilde anayasal anlamda itimadı koruyan bir düzenleme bulunmamasından kaynaklanır, **FUHRMANN**, **Achim**, Vertrauensschutz im deutschen und österreichischen öffentlichen Recht: Eine rechtsvergleichende Untersuchung

fide]" kavramı çerçevesinde karşılanmaya çalışılıyordu. Ancak iyiniyet kavramının özel hukuka ait olması, kamu hukukunun niteliğine daha uygun olan haklı beklenti ilkesinin içtihatlarla girmesine neden olmuştur¹². Ayrıca temel hakların korunması ve ölçülülük ilkelerinin gelişiminde Alman hukukunun etkisi, kendisini haklı beklentinin gelişiminde de göstermektedir¹³.

Alman hukukunda yer alan "vertrauensschutz"¹⁴ kavramı hem "kendi koyduğun kurala göre hareket et [*legam patere quam fecisti*]" kavramından hem de "kazanılmış hak [*droit acquis*]" kavramından da daha geniştir. Zira "*legam patere quam fecisti*" kuralının uygulanabilmesi için daha önceden yazılı bir hukuk kuralına ihtiyaç vardır. "Vertrauensschutz" ilkesinin tatbiki için yazılı bir kural bulunmasına gerek yoktur. Tam anlamıyla hakkın kazanılmadığı durumlarda, başka bir ifadeyle kazanılmış

---

unter Berücksichtigung des Vertrauensschutzes im Europäischen Gemeinschaftsrecht, Inaugural-Dissertation zur Erlangung der Doktorwürde des Fachbereichs Rechtswissenschaft der Justus-Liebig-Universität Gießen, Gießen, 2004, p. 4.

¹² **SCHWARZE, Jürgen**, Droit Administratif Européen, Vol. II, Office Des Publications Officielles Des Communautés Européennes, Bruylant, p. 31'den akt. **ÖZCAN**, s. 7; "Mülteci kimliklerinin iptaliyle ilgili Federal Anayasa Mahkemesi 1981 aldığı bir kararda, hukuka aykırı olarak verilmiş idari kararlarla bireye sağlanan menfaatlerin bekasının geniş ölçüde korunmasının hukuk devleti ilkesinin tezahürü olduğuna hükmeder. Oysa (menfaatin) beka(sı)nın korunması kavramı, uzun yıllarca içtihatla yerleşik hale gelen ve düzeltme imkânı açısından normal şartlarda kamu yararına öncelik tanıyan Alman hukuk devleti geleneğine ters düşecek şekilde, ancak henüz yaklaşık yirmi yıl önce genişletilmişti. Mahkeme sadece bu şekildeki hukuk devleti geleneğini çiğnemekle kalmamış, aynı zamanda 1976/77 tarihli İdare Usulleri Kanunu madde 48'de ortaya konan yasal düzenlemeyi de kısmen değiştirme yoluna gitmişti. Anayasa Mahkemesi bu maddede, yeni içtihat ve akademik çevrede var olan menfaatlerin bekasının geniş çapta korunması gerektiği görüşüne rağmen hukuka aykırı şekilde sınırlandırıldığına kanaat getirmiştir. Ancak yasanın amacı tam da bu ilkeyi saf dışı bırakmaktır. 48. maddenin 2. fıkrası bekanın korunmasını sadece, hukuka aykırı olarak verilen ödeme emirlerinde, itimada dair menfaatlerin ağır basması durumuna indirgemektedir. Diğer tüm idari kararlarda ise 48. maddenin 3. fıkrasına göre itimattan doğan mağduriyeti gidermek üzere maddi tazminat ödenmesi hükme bağlanmıştı. İchtihat ve akademik çevre buradan yola çıkarak doğru şekilde itimadın korunması fikrinin bu şekilde normal şartlarda yeterli ölçüde tezahür etmiş olacağı, 48. maddenin 1. fıkrasında öngörülen iptale takdir etme yetkisi gereği ek olarak menfaatin bekasının korunmasının devreye sokulamayacağı sonucuna varmaktadır", **BULLINGER, Martin**, "Vertrauensschutz im deutschen Verwaltungsrecht in historisch-kritischer Sicht", Juristen Zeitung, p. 906.

¹³ **OĞURLU**, s. 270; **FUHRMANN**, p. 5; Alman hukukunda bazı beklentilerin, Avrupa Birliği müktesabati etkinliğinin sağlanmasını adına korunduğu belirtilmiştir, **THOMAS**, p. 42, fn. 7.

¹⁴ "Vertrauensschutz" kavramının kökü olan "vertrauen" kelimesinin belli durumların varlığı halinde kişilerde oluşan hukuka uygun bir güven (beklenti) olduğu ifade edilmektedir, **OĞURLU**, s. 227-228, **SNODGRASS, Elizabeth**, "Protecting Investors' Legitimate Expectations: Recognizing and Delimiting a General Principle", ICSID Review-Foreign Investment Law Journal, 2004, p. 26.

haktan bahsedilemeyen hususlarda "vertrauensschutz" ilkesi ile korunma sağlanması mümkündür¹⁵.

"Vertrauensschutz" kavramı Alman hukukunda "idari işlemlerin serbestçe geri alınabilmesi ilkesine [*der grundsatz der freien widerrufbarkeit von verwaltungsakten*]" bir reaksiyon olarak ortaya çıkmıştır¹⁶. Güvenin korunması anlamına gelen "vertrauensschutz" ilkesi ölçülülük ilkesi gibi Alman doktrininin Avrupa Birliğinde yorumlanmasıyla İngiliz hukukunun bir parçası haline gelse de, ilkenin içeriğinin İngiliz doktrini ile farklılaştığı da bir gerçektir¹⁷. Ayrıca Fransız

¹⁵ **FORSYTH**, "The Provenance and Protection of Legitimate Expectations", p. 242-243; **OĞURLU**, s. 203; Almanca bir terim olan "vertrauensschutz" güvenin (itimadın) korunması anlamındadır. Haklı beklenti ilkesini sadece güvenin korunması çerçevesinde başka bir ifadeyle hukuki güvenlik ilkesinin bir görünümü olarak kabul etmemek gerekir. Nitekim uluslararası hukukta hukuki güvenlik ve haklı beklentinin korunması ilkeleri birbiriyle genellikle yan yana, ancak kimi durumlarda bağımsız bir şekilde kullanılmaktadır.

¹⁶ **FORSYTH**, "The Provenance and Protection of Legitimate Expectations", p. 243; **OĞURLU**, s. 228; **ÖRÜCÜ, Esin**, "Avrupa Hukukunda İdare Hukukunun Genel İlkeleri", İdare Hukuku ve İlimleri Dergisi, S. 1-3, 1988, s. 249; "Vertrauensschutz" ilkesi Alman Anayasa'nın temel ilkelerinden biri olarak kabul edilmekte ve idari makamları tarafından yapılan karar veya temsillerin yanı sıra yasama tasarruflarında da uygulanmaktadır, akt. **ZEYL**, p. 215.

¹⁷ **FORSYTH**, "The Provenance and Protection of Legitimate Expectations", p. 242-243; **REITH, Thomas**, "The Effect of Pre-Incorporation Contracts in German and English Company Law", The International and Comparative Law Quarterly, Vol. 37, No. 1, January 1988, p. 117, fn. 33; **ÖRÜCÜ**, "Avrupa Hukukunda İdare Hukukunun Genel İlkeleri", s. 249; **THOMAS**, p. 41-42; **PRANEVIČIENĖ - MIKALAUŠKAITĖ/ŠOSTAKIENĖ**, p. 647; **QUINOT**, p. 67; **WATSON**, p. 641; **POTESTÀ**, p. 94; **ZEYL**, p. 215; **FELIX**, p. 70; **ALTINDAĞ**, s. 7; **RAITIO**, p. 214; **OĞURLU**, s. 290; **METİN**, s. 593; **SEVER, D. Çiğdem**, Danıştay Kararları Işığında İdare Hukukunda Kazanılmış Haklar, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 2006, s. 49; "1950'li yılların sonuna kadar hukuka aykırı olarak verilen ve menfaat sağlayan idari bir kararın iptal edilmesi, Alman idare hukukunda yıllardır ortaya konan içtihatla yerleşik hale gelen temel ilkeler açısından mümkün kabul edilmekte ve hukukun tecelli ettirilmesinde kamu yararı öncelikli görülmekteydi. Bu bakış açısı, özellikle Fransız hukukunun etkisindeki Avrupa Birliği'nin hukukun üstünlüğü geleneği ile uyumluydu. Buna göre, Fleiner'in tasvir ettiği gibi, menfaat sağlayan idari kararların iptali "bireylerin kafasının üzerinde Demokles'in kılıcı" gibiydi. 1950'li yılların sonlarında Alman içtihadı ve akademik görüşü bu gelenekten ayrılmıştır. Vatandaşın güveni, kamu yararı karşısında ön plana çıkar ve daha önce olduğundan daha fazla ağırlık kazanır. Devletçe hukuka aykırı olarak bireye sağlanan bir menfaatin bekası, konu ister emeklilik maaşı olsun, ister bir mülteci kimliği verilmesi olsun, daha önce olduğu gibi sadece istisnai durumda değil, temelde korunmuş kabul edilebilmektedir. Yasalara aykırı olarak verilmiş ve bireye menfaat sağlayan idari kararın iptalinde "Demokles'in kılıcı" böylece, sadece gerektiği durumlarda kullanılan bir neştere dönüşmüştür. Bu dönüşümün hangi derin nedenlerden dolayı ortaya çıkmış olduğu bilinmez. İyi niyet, hukuk devleti veya sosyal devlet prensipleri itimadın korunmasının genişletilmesinde yardımcı olan, münferit olgularda veya genel anlamda mantıklı kabul edilen unsurlardır", **BULLINGER**, p. 905-906. "Hukuki kesinlik [*rechtssicherheit*]" ve "itimadın korunması-haklı beklenti [*vertrauensschutz*]" ilkeleri elli yıldan fazladır Alman hukukunun odak noktasında yer almakta ve bu bakımdan Avrupa Birliği Adalet Divanı ve Avrupa İnsan Hakları Mahkemesini etkilemektedir", **CALMES-**

hukukunda kazanılmış hak kavramıyla korunmaya çalışılan çıkarlar Alman hukukunda, Avrupa Birliği hukukunun da etkisiyle haklı beklenti kavramıyla karşılanmaya çalışılmaktadır¹⁸. Bu sebeple Alman hukukunda yer alan "vertrauensschutz" kavramı her zaman haklı beklenti ilkesi ile örtüşmez. Bazı durumlarda kazanılmış hakları da kapsar mahiyete sahiptir¹⁹.

Alman hukukunda haklı beklenti ilkesi anayasal korumaya sahiptir. Bu açıdan yasama işlemlerinden kaynaklanan haklı beklentinin de diğer ülke hukuk sistemlerinde rastlanılmayan bir şekilde koruma gördüğü ifade edilebilir²⁰.

Haklı beklentinin korunması Alman hukukuna göre ele alındığında, RENNERT'e göre üç temel sorunun yanıtlanması gerekir²¹:

- i. Öncelikle, vatandaşın beklentisinin haklı olup olmadığı ve korumayı hak edip etmediği belirlenmelidir. Nitekim her beklenti haklı değildir ve korunması gerekmez.
- ii. Bir beklenti gerçekten korumayı hak ettiği zaman, ikinci testin yapılması gerekir. Buna göre karar makamının yasal durumu değiştirmeyi isteyip istemediğini gözden geçirmek gerekir. Bu durum genellikle, değişimi korumak isteyen kamu yararına karşı bireysel menfaatlerin tartılması sürecini gerektirir.
- iii. Bireylerin yasa değişikliğini kabul etmesi gereken durumlarda, ele alınacak üçüncü soru, etkilenen bireylerin hukuki durumun devam etmesine bağlı olarak maruz kaldıkları zararların bir tazminat gerektirip gerektirmediğidir.

BRUNET, p. 1077'den akt. **OĞURLU**, s. 227; İkinci Dünya Savaşı'nın ardından oluşturulan yeni Alman Anayasası ve onun hukuki yapısı, haklı beklenti ilkesini Alman hukuk sisteminde kullanılan önemli ilkelere biri haline getirmiştir, **ÖZCAN**, s. 7.

¹⁸ **CALMES - TRUCHET**, p. 6, fn. 19 ve p. 44'ten akt. **OĞURLU**, s. 34.

¹⁹ **OĞURLU**, s. 34; **ÖZCAN**, s. 135; **POTESTÀ**, p. 94.

²⁰ **SCHWARZE, Jürgen**, European Administrative Law, London, 1992, p. 886'dan akt. **ALTINDAĞ**, s. 10; **ZEYL**, p. 215; Alman hukukundaki "vertrauensschutz" kavramının kapsamı diğer ülke hukuk sistemlerinden daha kapsamlıdır, **QUINOT**, p. 68; "Yasama erkine karşı itimadın korunması, anayasada somut bir temelin eksikliğinden dolayı değişik gerekçelerle sadece yazılı olmayan bir anayasal ilke olarak Federal İdare Mahkemesi kararlarında yer alır", **FUHRMANN**, p. 8-9.

²¹ **RENNERT, Klaus**, "The Protection of Legitimate Expectations under German Administrative Law", Association of Councils of State and Supreme Administrative Jurisdictions of the European Union (ACA-Europe), Vilnius, Lithuania, p. 42.

a. Prusya Yüksek İdare Mahkemesinin 1892 tarihli Kararı

İdari bir kararın, idare tarafından serbestçe iptalini sınırlayan ilk mahkeme kararı 1892 yılında Prusya Yüksek İdare Mahkemesi'nin aldığı karardır. Kendisine ikamet izni verilen davacı krallık sınırları dâhilinde işyeri açmış ve bir ev inşa etmiştir. Yabancı uyruklu olan davacının bu izni bir yıl sonra iptal edilmiştir. Açılan davada yüksek mahkeme, "her ne kadar ikamet izni ile oluşan hukuki durum her an ve hatta yıllar sonra dahi ortadan kaldırılabirse de, kendisine verilen izne itimat ederek evlerini inşa eden iş adamının bir yıl geçtikten sonra bunları boşa çıkararak yıktırmak ya da yerleşim birimi ilişkilerini düzenlemek üzere büyük bir meblağ ödemek zorunda bırakılması, olağanüstü bir hukuk emniyetsizliği sonucunu doğurmak durumundadır" şeklinde yargıya varmıştır. Ancak yine de söz konusu davada yasaların göz ardı edilmemesi gerektiğini vurgulamıştır. Böylece "itimadın korunması (haklı beklentinin) ilkesinin [*vertrauensschutzprinzips*]" bugün uygulanan şekli ile temelleri atılmıştır²².

²² PrOVGE 22, 381, 385, akt. **KISKER, - PÜTTNER**, p. 209; "1794 yılına ait Genel Devlet Hukukunun giriş kısmının 14. maddesinde Prusyalı beyliklerin genel anlamda yasaların geriye dönük işletilemeyeceği hükme bağlanmıştı. Ancak bu yasak genel bir geriye yönelik işletilememe yasağı olmayıp idare ve yargıyı bağlamakla birlikte yasamayı bağlamamaktaydı. "İtimadın (haklı beklenti) korunması [*vertrauensschutz*]" terimi ilk kez 1892 yılında Prusya Yüksek İdare Mahkemesi'nin bir kararında ortaya çıkar. Monarşinin sona ermesi ile birlikte Weimar Cumhuriyeti Anayasası'nın 116. maddesinde yine sadece ceza hukuku açısından yasaların geriye dönük işletilemeyeceği yer alır. Ancak yine de idareye karşı haklı beklentinin korunması hususu bu dönemde tartışılmaya başlanmıştır. Ancak burada sadece yasal idari kararların iptali hususu söz konusu edilmekteydi. Genel kanı, yasalara aykırı bir idari kararın her an iptal edilebileceği, nitekim hukuk düzeninin yeniden tesis edilmesine yönelik kamu yararının birincil öncelik olduğuydu. İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra "haklı beklentinin korunması ilkesinin zafer yürüyüşü" başlar", **FUHRMANN**, p. 5-6; "Vatandaşın, egemen erkin yasa dışı eylemlerinde de haklı beklentilerini koruma ihtiyacı, tamamen formel olan yasalardan duyulan derin rahatsızlığın ifadesidir. Bu rahatsızlık sadece sapkınlaştırılmış bir devlet ve hukuk düzeninin 1945'te çöküşü ile alakalı değildir. Daha önce, özellikle de Weimar Cumhuriyeti'nde, genel toplumsal değerlere ve bireylerin haklı beklentilerine aykırı da olsa, yasama organının her kararını en yüksek ölçüt kabul eden pozitivizme karşı eleştiriler yükselmekteydi. Formel genel kurallara göre hareket eden rasyonel toplumun "soğukluğunun" karşısına duygulara da önem veren, değerlerle hareket eden ve onu teşkil eden bütün halkalarının karşılıklı güvenle birbirine bağlanmış olduğu ve birbirlerinin sözlerine itimat edebildikleri toplumun "sıcaklığı" konmuştur", **BULLINGER**, p. 907.

b. Berlin Yüksek İdare Mahkemesinin 1956 tarih ve DVB I. S. 503 sayılı Kararı

"Eyalet senatörü [*innensenator*]" tarafından Batı Berlin'de ikamet etmesi durumunda kendisine bazı sosyal yardımların sağlanacağı bildirilen bir kadın, Doğu Berlin'den Batı Berlin'e taşınmıştır. İlk yıllarda söz verildiği gibi sosyal yardımlardan faydalanmasına izin verilen kadın, daha sonra yasal şartlar gerçekleşmediği gerekçesiyle bu destekten mahrum bırakılmıştır. Ayrıca kendisinden daha önce yapılan sosyal yardımların da iadesi talep edilmiştir. "Berlin Yüksek Mahkemesinde [*Oberverwaltungsgericht*]" açılan davada mahkeme kadının lehinde karar vermiştir. Bu kararın gerekçesinde "idari kararların hukuka uygunluğu ilkesi [*der Grundsatz der Gesetzmässigkeit der Verwaltung*]" ile "hukuki belirlilik ilkesinin [*Grundsatz der Rechtssicherheit und des Rechtsfriedens*]" birbiriyle çatıştığını, yapılan sosyal yardımların hukuki bir temeli bulunmasa bile kadının bu kararın hukuka aykırılığını bilmemesinden dolayı karara güveneceğini belirtmiştir. Mahkeme hukuki belirlilik ile hukuka uygunluk ilkelerinin "hukuk devleti ilkesinin [*Rechtsstaatsprinzip*]" unsurlarından olduğunu ifade etmesine rağmen her iki kavramdan birini diğerine üstün tutmamıştır²³.

Berlin Yüksek İdare Mahkemesi'nin 1956 yılındaki kararı büyük önem taşımaktadır. Bu kararda bir mahkeme ilk kez, o güne kadar süregelen, yasalara aykırı bir idari kararın her an iptal edilebileceği şeklindeki genel kanıyı terk etmiştir. Bu kararı 1959 yılında onayan Federal İdare Mahkemesi yasalara aykırı şekilde menfaat sağlayan idari kararların iptalini sınırlayan "itimadın (haklı beklentinin) korunması ilkesi [*Vertrauensschutzprinzip*]"ni tasarlamış ve böylece yeni bir iptal öğretisi geliştirmiştir. Federal İdare Mahkemesi bu karardan itibaren süreklilik arz eden tutumuyla, yasalara aykırı olarak menfaat sağlayan idari işlemlerin iptalinde, yasaya aykırı olarak tesis edilen idari işlemlerin iptaline yönelik kamu yararı ile

²³ ÖRÜCÜ, "Avrupa Hukukunda İdare Hukukunun Genel İlkeleri", s. 249-250; FORSYTH, "The Provenance and Protection of Legitimate Expectations", p. 243-244; OĞURLU, s. 229; Çatışan ilkelerde hangi ilkenin diğerine üstün geleceği öncelikle bir yargılama sorunudur. Hâkim haklı beklenti iddiası ile açılan bir davada uyumsuzluğu çözerken davaya tatbik edilecek ilkeler arasında bir dengeleme görevi üstlenmelidir.

bireyin kararla sağladığı çıkarı idame ettirilmesine yönelik itimat menfaatinin birlikte değerlendirilmesi gerektiğini ve iptale ancak kamu yararının baskın gelmesi durumunda müsaade edilebileceğini ortaya koymaktadır²⁴.

Berlin Yüksek İdare Mahkemesi söz konusu kararda şu içtihatla bulunmuştur²⁵:

- i. Bireylere menfaat sağlayan bir idari kararın, meri mevzuata aykırı olması nedeniyle ilgili idari makam tarafından iptal edilebileceğine dair, genel kabul görmüş bir hukuk ilkesi mevcut değildir.
- ii. Bireylere menfaat sağlayan ve böylece onlara korunmaya değer bir hukuki pozisyon sağlayan bir idari kararın iptal edilebilmesi ancak ve ancak daha ağır basan kamu yararının varlığında mümkündür.

Bu davanın klasik haklı beklentisi davası olarak ele alınmaması gerektiği iddia edilebilir. İleri kısımda ayrıntılarıyla ele alınacak olmakla birlikte, hukuka uygunluk çoğunlukta kalan görüşe göre haklı beklentinin temel şartı arasında gösterilmektedir. Hukuka aykırı kararlara yönelik beklentinin de haklı beklenti sayılması daha sonradan kabul edilen ve öğretinin henüz görüş birliğine varamadığı bir husustur²⁶.

Federal Alman Mahkemesinin bu kararla birlikte 1956 yılından itibaren haklı beklentinin korunması ilkesine açıkça atıfta bulunduğu ifade edilmektedir²⁷. Başka bir ifadeyle, idare hukukunda vuku bulan "itimadın (haklı beklentinin) korunması ilkesinin zafer yürüyüşü [*siegeszug des vertrauensschutzprinzips*]" Berlin Yüksek İdare Mahkemesi'nin 14.11.1956 tarihli kararı ile başlar ve 25.5.1976 tarihli İdare

²⁴ Altmışlı yılların başında Federal İdare Mahkemesi, yasama erkine karşı haklı beklentinin korunması meselesi ile ilgilenmiştir. Haklı beklenti ilkesi başlangıçta sadece yasaların geriye yönelik işletilmesini engellemek üzere devreye sokulurken, zamanla yasama erkini de bağlayacak hale gelmiştir, **FUHRMANN**, p. 6.

²⁵ OVG Berlin DVB I. 1957, S. 503 ff, akt. **FUHRMANN**, p. 6.

²⁶ Söz konusu davanın "ultra vires" ile bağlantısının bulunması haklı beklenti iddiasının dinlenip dinlenmeyeceği hususunda doktrinin görüş birliğine varamadığı diğer bir husustur. Bu açıdan idari makamın anılan olaydaki kararı tesis etme hususunda yetkisinin bulunması durumunda haklı beklenti korunabilir. Ancak idari makam kendi görev alanında olmayan bir kararla davacı kadının sosyal yardımdan yararlanmasına karar vermiş olması durumunda beklentinin maddi açıdan korunması gerekmemekle birlikte telafi edici korumanın devreye girmesi gereklidir.

²⁷ **FORSYTH**, "The Provenance and Protection of Legitimate Expectations", p. 243; **QUINOT**, p. 68; **OĞURLU**, s. 228; **FUHRMANN**, p. 8, fn. 38.

Usulleri Kanunu (VwVfG) ile devam eder. Böylece haklı beklentinin korunması 50 yıldan fazla süredir bilfiil Alman idare içtihadının merkezinde yer alır ve yaklaşık 40 yıldır da yargıçlar karar verirken İdare Usulleri Kanununa dayanır²⁸.

c. Federal Yüksek İdare Mahkemesinin 28.06.1957 tarih ve BVerwG IV C 235.56 sayılı Kararı²⁹

Marangoz olan davacı 1943 yılında yaşadığı şehrin bombalanması sonucu, içinde maun ağacından bir salon takımı ve yatak odası da bulunan tüm ev eşyalarını ve mesleğini icra etmek için gerekli aletlerini kaybeder. Davacı 1952 sonbaharında savaş kaynaklı zararının tespiti, 1953 yılı başında da ev eşyalarının tazmini başvurusunda bulunur. Başvurusu sırasında, 30.11.1940 tarihli Savaştan Mütevellit Maddi Zarar Yönetmeliği uyarınca kendisine ödenmesi gereken maddi tazminatın

²⁸ "Subjektif bir mekanizma sayesinde (itimat temeli, itimadın korunmaya değerliği, kamu yararının yokluğu) vatandaşların kendileri lehine olan ve haklı olarak edinilmiş kabul ettikleri haklara dair yasal düzenlemelerin korunmasına yönelik itimatları titizlikle korunur", **CALMES-BRUNET**, p. 1077; **FUHRMANN**, p. 6; Haklı beklenti ilkesinin ilk olarak doğrudan 1965 tarihinde "Lemmerz-Werke" davasında kullanıldığı belirtilmektedir ("Lemmerz-Werke GmbH", [13.06.1965], Cs. 7/56, ECR. 234), **ÖZCAN**, s. 68; **SNODGRASS**, p. 36, fn. 170; Bu kararın şekli haklı beklentiye ilişkin olduğu ifade edilmektedir, **SCHÖNBERG**, p. 73, fn. 67; Ancak 1892 tarihli içtihadın Prusya Yüksek İdare Mahkemesi tarafından "haklı beklentiye [vertrauensschutz]" ilişkin verilen ilk karar olduğu ifade edilmektedir, ProVGE 22, 381, 385, akt. **KISKER, Gunter - PÜTTNER, Günter**, "Vertrauensschutz im Verwaltungsrecht", (Berichte und Diskussionen auf der Tagung der Vereinigung der Deutschen Staatsrechtslehrer, 3-6.10.1973, Mannheim), Die staatsrechtliche Stellung der Ausländer in der Bundesrepublik Deutschland, p. 209; "Mahkemelerin farklı tasniflerinin de etkisi ile haklı beklentinin korunması ilkesi hakkında öyle geniş kapsamlı bir akademik tartışma vuku bulmuştur ki, bu konudaki kaynaklar Alman kütüphanelerinde bugün raf sıralarını tamamen doldurur hale gelmiştir. Tartışma hakkında karakteristik olan en önemli husus özellikle konu hakkındaki farklı görüşlerin çeşitliliğinin, görüş bildirenlerin sayısına da yansımakta olduğudur. Bu bakımdan öğretinin hayal gücünü baskılayan karakterde olduğu söylenemez. Bu görüş çeşitliliği, 1973 yılında Mannheim'de gerçekleşen Devlet Hukuku Öğretmenleri Kongresi'nde de belirgin şekilde ortaya çıktı. Bunun yanında kongrede sadece idare hukukunda haklı beklentinin korunması konusu tartışılmamış, aynı zamanda yasama erkinin kendisinin hukukun korunan itimada bağlı olup olmayacağı ele alınmıştır. Ortaya konan değişik görüşler haklı beklentinin korunması ilkesinin külliyen reddi ile ilkenin müstakil bir temel hak olduğu arasında farklılık göstermekteydi. Haklı beklentinin korunması ilkesinin yerinin belirlenmesi konusunda bu nedenle haklı olarak "yer tespitinde tam bir akıl karışıklığı"ndan söz edilmiştir. 1976 yılında itimadın korunması ilkesi İdare Usulleri Kanununda (VwVfG) yer bulur. İdari kararların iptalini düzenleyen 48. madde ve idari kararlara itirazı düzenleyen 49. madde ile haklı beklentinin korunması genel olarak yasal hükme bağlanmıştır. Yasalarla düzenlenmiş haklı beklentinin korunması ilkesi o günden beri Alman hukuk devletinin iftihar sayılır", **FUHRMANN**, p. 6-7.

²⁹ Bundesverwaltungsgericht, Urt. [28.06.1957], Az. BVerwG IV C 235.56, www.jurion.de/urteile/bverwg/1957-06-28/bverwg-iv-c-23556, e.t. 15.06.2016.

700 Reichsmark (RM) olduğunu beyan eder. Ancak zarar tespit komisyonunun düzenlediği bir dosyada, zararın 12.600 RM ve kendisine ödenen avansların 7000 RM tutarında olduğunu beyan eden 12 Eylül 1950 tarihli "maddi zararların tazmini" başvurusuna rastlanır. Savaş Zararları Kurumu ile istişare eden Tazminat Bürosu söz konusu beyanın sehven gerçekleştiğini ve ödenen tutarın 700 RM olduğunu doğrular. Böylece 13 Ocak 1954 tarihli idari karar uyarınca davacıya 730 Alman Markı (DM) tutarında maddi hasar tazminatı ödenir. Ancak Tazminat Bürosu çalışmaları sırasında davacının, almış olduğu tazminatın tutarını birden çok kez 7000 RM olarak beyan ettiğini tespit etmiştir. Acil Yardım Hukuku bağlamında 15 Eylül 1950 tarihli bir ev eşyası yardımı başvurusunda davacı, 1943 yılında toplam 7000 RM tazminat aldığını, ancak bunun biriktirmiş olduğu 2200 RM ile birlikte para birimi değişikliği ile geçersiz hale geldiğini beyan etmiştir.

13/14 Haziran 1950 tarihli acil yardım ve yeniden inşa yardımı başvurusunda bulunan davacı, 7000 RM tazminat aldığını ancak savaş koşullarında mesleğini icra etmek için gerekli aletleri almanın imkânsız olduğunu ve böylece 7000 RM tazminat ile birlikte biriktirmiş olduğu 2200 RM parasının da yeni para birimine geçişte tedavülden kalktığını iddia eder. Başvuruları 15 Ocak 1951, 6 Mart 1952 ve 6 Haziran 1952'de reddedilen davacı, 28 Mart 1952 tarihli dilekçesinde aldığı tazminatın 700 RM olduğunu, başvurularında sehven bir sıfır fazla eklediğini, durumun düzeltilmesi gerektiğini talep etmiştir. Bilgi alınmak üzere mükerrer şekilde ifadesine başvuru olan davacı, ifadelerinde ve dilekçelerindeki çelişkili durumu açıklayamaz.

Bunun üzerine Tazminat Bürosu davacının 7000 RM ve dolayısıyla zararının %50'sinden fazlasının tazmin edildiğinden yola çıkarak 13 Ocak 1954 tarihli idari kararıyla daha önceki idari kararı iptal etmiş ve haksız şekilde kendisine ödenmiş olan 730 DM tutarındaki paranın da 29 Şubat 1956 tarihli yazısıyla iadesini talep etmiştir.

Davacı kendisinden istenen meblağı ödememek için mahkemeye başvurur ve ardından aleyhine sonuçlanan kararı da temyiz eder.

Federal Yüksek İdare Mahkemesi ise, bireylerin haklı beklentisinin korunması ilkesinden bağımsız olarak yasaların ve hukukun üstünlüğünü korumak için alınan bazı idari kararların, bireylerin aleyhine olmasının kaçınılmaz olduğuna ve başvuranların yanlış ya da eksik bilgiler vermesi sonucu hatalı şekilde verilen birçok idari kararın hukuken geçersiz olduğuna karar vermiştir. Diğer taraftan mahkeme, söz konusu vakada davacının beyanlarında yapılan yanlışlık ile kusurlu sayılmasının mümkün olmadığına, idari makamın şüpheye yer bırakmayacak şekilde bunu ispat etmesi gerektiği halde bunu gerçekleştiremediğine, bu bakımdan 13 Ocak 1954 tarihli kararın iptali için yeterli gerekçe bulunmadığına, daha önce verilmiş idari kararın iptali için salt hatalı olduğuna dair şüphenin yeterli sayılamayacağına karar verir ve davacı tarafından temyiz edilen kararı bozar.

Mahkeme aynı zamanda, eğer süreç içerisinde 13 Ocak 1954 tarihli kararın iptalinin hukuki olduğu ortaya çıksaydı, davacının, kendisine haksız şekilde ödenen tazminatı iade etmesi gerektiğini de kaydeder ve şu içtihadta bulunur:

- i. Bireye yarar sağlayan idari kararların iptal edilebilirliği sorusunun yanıtlanmasında, savaş mağduriyetinin tazmininde de, genel idare hukuku ilkeleri uygulanmalıdır.
- ii. Buna göre;
  - a. Savaş mağduriyetinin tazmini alanındaki idari bir karar, kararın verilmesinde esas alınan somut durumun, bireyin yanlış bilgiler vermesi nedeniyle hatalı değerlendirilmesi sonucu verilmiş ve böylece hukuki dayanaktan yoksun olduğu ortaya çıkmışsa iptal edilebilir.
  - b. Böyle bir idari kararın iptalinin sadece geleceğe yönelik mi yoksa geriye yönelik mi iptal edileceği, özellikle hatalı idari kararın hukuki içeriği, iptal edilebilirlik nedeni ve iptal ile güdülen amaç ışığında münferit olarak değerlendirilir.
- iii. Bu esaslar uyarınca;
  - a. Aslen mümkün olan iptalin imkânsız kılınması ya da sınırlandırılması şeklinde haklı beklentinin korunması, kararla yarar sağlayan bireyin yanlış veya eksik bilgi vermesiyle, az dahi olsa hatalı kararda mesuliyeti bulunması durumunda gerçekleşmez.

- b. Ancak idari makamın somut olayı, başvuru sahibinin herhangi bir kusuru olmaksızın hatalı değerlendirdiği durumlarda verilen iptal kararı, somut olayın durumuna göre, en azından karardaki hatayı kendi ağır kusuru neticesi göremediği hallerde, imkânsız olabilir.
- iv. Haksız yere tazminat alanlar, esasen bunları tazminat fonuna geri ödemek zorundadır.

ç. Federal Yüksek İdare Mahkemesinin 25.10.1957 tarih ve BVerwG III C 370.56 sayılı Kararı³⁰

Davacı kadın, Sovyet işgali ile birlikte 1945 baharında yaşadığı yerden sürülmüştür. Davacı sürgün edilmeden önce kentinde, yerel elektrik dağıtım şirketinde bölüm amiri olarak çalışan kocası ile birlikte yaşamaktadır. Sürgün edildiği sırada davacının kocası, bir akciğer hastalığı nedeniyle Silezya'da bir senatoryumda tedavi görmektedir. Eşi ise Silezya'da kalmış, ancak 1947 yılında sınır dışı edilmiştir. 1947 yılının sonunda iki eş birbirine yeniden kavuşur. Karı koca bu tarihten itibaren birlikte yaşamaya başlar ve kocaya bağlanmış olan emekli aylığı ile geçinirler. Çift, 1950 yılında kocanın açtığı boşanma davasıyla, eşit kusurlu olarak boşanır.

Boşanmadan sonra kadına Acil Yardım Yasası uyarınca iâşe yardımı aylığı bağlanır ve ilgili Savaş Mağdurlarının Zararlarının Tazminine Dair Yasa kapsamına da alınır. 1953 yılı Aralık ayında Tazminat Bürosu'nun gönderdiği yazıda, 1 Nisan 1952 tarihinden itibaren geçerli olmak üzere, davacıya ilgili Kanunun 272. maddesi uyarınca ömür boyu savaş mağduriyeti aylığı bağlandığı tebliğ edilir. 1955 yılı Ekim ayında Büro müdürü, kadının savaş nedeniyle varoluş dayanağını kaybetmesinin söz konusu olmadığı, güncel muhtaciyetinin boşanmaya bağlı olduğu gerekçesiyle ödemelerin durdurulması talimatını verir. Kadın yaptığı itirazın davalı büro tarafından reddedilmesi üzerine dava açar. Dava gerek birinci derece mahkemesi, gerekse temyize bakan Eyalet Yüksek İdare Mahkemesi tarafından reddedilir.

³⁰ Bundesverwaltungsgericht, Beschl. [29.07.1957], Az. BVerwG III C 370.56, www.jurion.de/urteile/bverwg/1957-07-29/bverwg-iii-c-37056, e.t. 17.06.2016.

Federal Yüksek İdare Mahkemesi kararının 12. maddesi şu şekildedir:

"Söz konusu somut olayda, daha önce adı geçen Anayasa Mahkemesi kararından farklı olarak, ömür boyu maaşlar söz konusudur ve bunların iptali ancak gelecekte yapılacak ödemelerle sınırlandırılmıştır. Bu ödemelerin Savaş Mağdurlarının Zararlarının Tazmini Fonu tarafından karşılanması öngörülmüştür. Bu fonun kaynakları ise ülkenin yurttaşlarından alınan fon kesintileri ile sınırlıdır. Savaş Mağdurlarının Zararlarının Tazminine Dair Yasa uyarınca "sosyal adalet ve ülke ekonomisinin imkânları göz önünde bulundurularak" yardım edilmeye çalışılan, savaştan ve onun sonuçlarından özellikle mağdur olan insanların sayısındaki olağandışı yükseklik göz önünde bulundurulduğunda yasa koyucu, tazminat bürolarına kapsam ve zorluk bakımından olağanüstü bir görev yüklemiş, yardıma muhtaç kişilerin içinde bulunduğu zor koşulları da göz önünde bulundurarak hızlı ama doğru kararlar vermeleri istenmiştir. Bu koşullar altında dairemiz, yetkili idari makamların, önlerine konan ve yukarıda çerçevesi çizilen zor görevi yasal bir temel olmaksızın yerine getirirken hatalı şekilde ömür boyu aylık bağlama kararı verdiklerini anladıklarında, idari makamlardan bu hatalı kararı sürdürmelerini beklemenin esasen mümkün olmayacağı kanaatine varmıştır. Burada, gerek yardım alan kişiler ve fon kaynaklarının adil şekilde dağıtılması, gerekse de bu yardımlar için gerekli kaynakları sağlama yükünü omuzlayan halk açısından kamu menfaati, hatalı kararın geleceğe yönelik olarak bozulması yönünde ağır basar. Özellikle böyle durumlarda, idari makamın korumakla mükellef olduğu kamu yararı, vatandaşın idari kararın sürekliliğine yönelik, esasen korunması gereken haklı beklenti karşısında o kadar ağır basar ki, karardan yarar sağlayan yurttaş, yasal dayanağı olmayan kararın devamlılığına yönelik, esasen haklı olan itimadından feragat etmelidir. Böylece iptalin yolu açılır".

Söz konusu olayda Mahkeme idari kararın geleceğe yönelik olarak bozulmasının önünde herhangi bir engel bulunmadığını ifade etmiştir. Diğer taraftan Mahkeme davacının, "Eyalet Yüksek İdare Mahkemesi kararını, sürgün öncesi senatoryumda tedavi görmekte olan kocanın zaten sürgün öncesi hasta olduğu ve sağlık

durumundaki olumsuz gelişimin sürgün olmaksızın da aynı seyri izleyeceği" şeklindeki gerekçeye itirazını haklı bularak Eyalet Yüksek İdare Mahkemesi'nin kararını bozar ve şu içtihadta bulunur:

- i. Bireylere imtiyaz sağlayan idari kararlar, hukuki olarak öngörülen yasal süreçlerin sonucu olsalar dahi, Hukuk Muhakemeleri Usulü Kanunu'nun 323. maddesi uyarınca verilmiş mahkeme kararları gibi kesinleşmezler.
- ii. Ancak onlar da kesinleşmenin etkisine benzer bir "süreklilik (bkz. BVerfGE 2, 380, 403]" kazanırlar ve bunun sonucu olarak, sadece tek başına, en baştan beri idare hukukunun zaruri maddi normlarına aykırı oldukları gerekçesiyle iptal edilemezler.
- iii. Bu bakımdan, yarar elde eden bireyin korunmaya değer menfaatinin devamlılık yönünde mi, yoksa kamu menfaatinin iptal yönünde mi ağır bastığı münferit olarak değerlendirilmelidir.
- iv. Savaş Mağdurlarının Zararlarının Tazminine Dair Yasa uyarınca ömür boyu emeklilik aylığı bağlanmasında, hukuken geçerli bir gerekçe olmaksızın bağlanmış aylıkların geleceğe yönelik olarak iptali yönündeki kamu yararı ağır basar.

d. Federal İdare Mahkemesinin 28.10.1959 tarih ve Az. VI C 88.57 sayılı Kararı³¹

1895 doğumlu davacı bayanın İmparatorluk Patent Kurumu'ndan hükümet müfettişi olarak emekli olan eşi 1958 yılında vefat etmiş, kendisine Yüksek Yargı Sandığı tarafından dul aylığı bağlanmıştır. Sovyet işgal bölgesinde yaşamakta olan davacıya, davalı idari kurum 11 Mart 1955 tarihinde kaymakamlığın iskân müdürlüğüne ibraz edilmek üzere, ikametini Batı Berlin'e alması durumunda Anayasa'nın 131. maddesi gereği emeklilik maaşına hakkı olduğu yönünde bir belge vermiştir. Bunun üzerine Kaymakamlık davacıya 7 Eylül 1953 tarihinde süresiz

³¹ Bundesverwaltungsgericht, [28.10.1959], Az. VI C 88.57, www.rechtsportal.de/lnk/go/t/ger_bverwg_dat_19591028_akt_vi_c_88_57, e.t. 12.06.2016.

iskân izni vermiş ve davacı bu tarihten itibaren Batı Berlin'de ikamet etmeye başlamıştır.

25 Kasım 1953 tarihinde davalı idari kurum davacının dul aylığını 1 Eylül 1953'ten itibaren geçerli olmak üzere aylık 258,99 Alman Markı olarak belirlemiştir. 10 Ekim 1954 tarihinde ise davalı idari makam davacıya, 8 Mayıs 1945 tarihinde Federal Almanya toprakları dışında ikamet ediyor olması ve bu bakımdan siyasi devlet sınırlarının yeniden belirlenmesi sürecinde Yüksek Yargı Sandığı kapsamından çıkmış olduğu gerekçesiyle, dul aylığı ödemelerini 31 Ekim 1954 tarihi itibarı ile durduracağını tebliğ etmiş ve davacının emeklilik haklarını kaybettiğini belirtmiştir. Tebligatta ayrıca davacının 59,11 Alman Markı sosyal sigorta emekli maaşına hakkı olduğu, fazladan ödenmiş olan ve henüz tespit edilmemiş meblağın ise hakseverlik gereği affedilmemesi durumunda kendisinden geri alınacağı da kaydedilmiştir.

Berlin İdare Mahkemesi tarafından ilgili idari karar iptal edilmiş, davalı idari makamın temyiz başvurusu da reddedilmiştir. Temyiz mahkemesi gerekçeli kararında, 8 Mayıs 1945 tarihinde, Federal Almanya toprakları dışında kalan ve bu bakımdan yeni hukuki durum gereği, Sovyet işgal bölgesi olmakla Yüksek Yargı Sandığı'nın kapsamından ayrılan bir bölgede yaşıyor olmasından hareketle, davacının "yerli" muamelesi gördüğü idari kararın hukuka aykırı olduğunu kabul etmekle birlikte, idari makamın 25 Kasım 1953 tarihli hatalı kararını iptal edemeyeceğine hükmetmiştir. Mahkeme, bireylerin aleyhine alınan idari kararların hukuki bir dayanağı olması gerektiğini, ilgili olayda böyle bir hukuki dayanağın mevcut olmadığını, yasalara uygunluk ilkesinin idareye yasalara uygun olmayan idari kararları dilediğince iptal etme hak veya görevini yüklenmediğini, ilgili ilkenin amacının yurttaşları korumak olduğunu tespit etmiştir. Mahkeme ayrıca, itiraz süresinin geçirilmesi ile vatandaşlar tarafından tahammül edilmek zorunda kalınan hukuka aykırı idari kararların varlığı karşısında, idarenin de benzer şekilde, kamu yararı aksini gerektirmedikçe, vatandaşlar lehine verdiği hatalı idari kararları idame ettirmek zorunda olduğunu vurgulamıştır.

Mahkeme, kararında "kamu yararının, bireyin itimadının (haklı beklentisinin) korunması ihtiyacına baskın gelip gelmemesinin, idari bir kararın iptalinde göz önünde bulundurulması gerektiğine" işaret etmektedir.

İdari makamdan aldığı kararı kaymakamlık makamına tebliğ ederek iskân izni alan ve eski evini terk ederek Batı Berlin'e taşınan "davacının hayatını da bu idari karara göre şekillendirdiğini, mevcut siyasi tabloda davacının eski yaşadığı yere dönmesinin de mümkün olmadığını tespit eden mahkeme, Almanya'nın bölünmesi karşısında yasaların hatalı biçimde uygulanmış olmasının ilgili durumda adalete olan güveni zedeleyecek nitelikte olmadığına, davacıya ödenmekte olan tutarın küçüklüğü de göz önünde bulundurulduğunda idari kararın iptalinde herhangi bir kamu yararı bulunamayacağına ve davacının itimadının (haklı beklentisinin) korunması" gerektiğine karar vermiştir.

Bunun üzerine davalı idare, davayı en üst idari yargı organı olan Federal İdare Mahkemesine taşımıştır. Federal İdare Mahkemesi, temyiz mahkemesinin kararında yer verdiği gerekçelere katılmakla birlikte, davalı idari kurumun, hatalı kararı nedeniyle hayatında önemli değişikliklere yol açan kararlar alan davacının aylığını, hayatını nasıl idame ettirebileceğini göz önünde bulundurmadan aniden kesmesinin de ayrıca hukuksuz bir durum teşkil ettiğine işaret ederek, davalı idari makamın temyiz başvurusunu reddetmiş ve davacı kadın lehine verilen hatalı idari kararın kaldırılmasını iptal etmiştir.

e. Greifswald Yüksek İdare Mahkemesinin 06.08.2008 tarih ve Az. 2 L 100/07 sayılı Kararı³²

2001 yılı Haziran ayında Polonya'nın Stettin kentinde bir temsilcilik kurmak üzere verilen 25.000 DM (12.782,30 Euro) yüksekliğindeki sübvansiyon, 5 Mart 2003 tarihinde Avrupa Komisyonu'nun, sübvansiyonun verilmesinin altında yatan mevzuatın Avrupa Birliği Anlaşmasınının 87. maddesinin 1. fıkrası kapsamında hukuka aykırı olduğuna karar vermesi ile 29 Mart 2005 tarihinde yasal faizi ile

³² OVG Greifswald, [06.08.2008], Az. 2 L 100/07, openjur.de/u/342281.html (= openJur 2012, 54633), e.t. 13.07.2016.

birlikte ilgiliden geri talep edilmiştir. Ancak birinci derecece yargı yeri olan idare mahkemesi 29 Mart 2005 tarihli bu idari kararı, 6 Mart 2007 tarihli kararı ile iptal etmiştir.

Mahkeme gerekçesinde, davacıya verilen sübvansiyonlara dair ilk idari kararda söz konusu yardımın Avrupa Komisyonu'nun denetimine tabi olmayan bir "minimis yardımı" olduğu açıkça belirtildiğini ve "davacının buna itimat ettiği, bu itimadın da korunması gerektiğini, ayrıca aradan geçen uzun süreden sonra bu yardımın iadesini talep etmenin de tek başına itimadın korunması (haklı beklenti) ilkesine aykırı olduğuna" karar vermiştir. Yüksek İdare Mahkemesi ise davalının temyiz talebini reddederek ilk derece mahkemesinin gerekçesine katılmıştır. Yüksek İdare Mahkemesi ayrıca hukuka aykırı sübvansiyonlarda da itimadın istisnai durumlarda korunması gerektiğine dair 12.12.1996 tarih ve Az. 3 B 31/96 numaralı Federal İdare Mahkemesi kararına da atıfta bulunmuştur.

f. Baden-Württemberg Eyalet Sosyal Mahkemesinin 05.10.2011 tarih ve Az. L 12 AS 3830/11 ER-B sayılı Kararı³³

Davacı 4 çocuğu ile birlikte 2005 yılından itibaren, geçimlerini sağlamak üzere devletten sosyal yardım almaktadır. Ailenin Freiburg kentinde birlikte yaşadığı ve kirası devlet tarafından karşılanan 103,7 metrekarelik dairenin kirası, modernize edilmesi ile birlikte 700 Euro'dan 1000 Euro'ya yükseltilir. Sosyal yardımı veren idari makam, kendi açısından uygunsuz olan barınma masraflarına işaret ederek beş kişi için azami 590,10 Euro'luk azami kira bedeli ödenebileceğini bildirip, davacıdan barınma masraflarını düşürmesini talep eder. İdari makam 29 Ağustos 2007 tarihinde bu talebini yineler. 21 Ekim 2009 tarihinde ise davalı idari makam yeni azami kira bedellerini davacıya bildirir (beş kişi için 626,85 Euro) ve yeniden masrafların düşürülmesini talep eder. Davacı, ev bulma çabasını kanıtlayan belgeleri 26 Eylül 2009, 7 Aralık 2009 ve 14 Haziran 2010'da ilgili idari makama sunar. Bunun üzerine idari makam, son olarak 15 Eylül 2010'daki yazısıyla, 1 Ekim 2010 ila 31 Mart 2011

³³ LSG Baden-Württemberg, [05.10.2008], Az. L 12 AS 3830/11 ER-B, openjur.de/u/357550.html (= openJur 2012, 67375), e.t. 14.07.2016.

arasındaki kira bedellerini gerçek meblağı üzerinden karşılar. 23 Eylül 2009 tarihinde davacı, davalı idari makama başvurarak, yuvarlak masa toplantılarında açıklandığı üzere, altı aylık süre içinde 4 kanıtın yeterli olup olmadığını öğrenmek ister. İdari makam 29 Ekim 2009 tarihli yazısı ile bunu teyit eder. 14 Aralık 2010 tarihinde davacı idari makama daha fazla kanıt sunar.

Diğer taraftan idari makam, 8 Mart 2011 tarihli yazısı ile davacıya, 1 Nisan-30 Eylül 2011 döneminde sadece öngörülen azami kira bedelini ödeyeceğini bildirir. Yapılan itirazın sonuçsuz kalması üzerine davacı, 27 Temmuz 2011 tarihinde Freiburg Sosyal Mahkemesi'ne başvurarak, idari makam aleyhine kira bedelini gerçek meblağı üzerinden ödemesine yönelik ihtiyati tedbir kararı alınmasını talep eder. 22 Ağustos 2011 tarihinde mahkeme, idari makamın kira bedelini geçici olarak gerçek meblağ üzerinden karşılmasına karar verir. İlgili kararında mahkeme, "idari makamın yazısı ile davacının konut giderlerini düşürme çabasında olduğunu gösterir dört belge sunmasıyla azami sürenin 6 ay uzatılacağını bildirdiği, sunulan kanıtları yetersiz bulduğuna dair bir emare bulunmadığı, davacının son olarak sunduğu kanıtların da daha öncekilerden farklı olmadığı göz önünde bulundurulduğunda davacıda korunması gereken bir itimat oluştuğu" gerekçesi ile kiranın karşılanmasına aniden son verilmesini hukuksuz bulur.

Davalı idari makam, 6 Eylül 2011 tarihinde, davacının konut giderlerini düşürme vazifesi konusunda 2007 yılından itibaren yeterli düzeyde bilgilendirildiğini, davacının yardımın devamına yönelik resmi gereklilikleri yerine getirmenin ötesinde gerçek bir çaba göstermediğinin anlaşıldığı ve Konut İdaresi'nde yapılan bir sorguda kendisinin 15 Mayıs 2009 tarihinden beri ev arayanlar veri bankasında kayıt altında bulunmadığının tespit edildiği, bu bakımdan itimadın korunmasından söz edilemeyeceği gerekçesi ile Eyalet Sosyal Mahkemesi nezdinde itirazda bulunur.

Eyalet Sosyal Mahkemesi de ilk derece mahkemesinin ihtiyati tedbir kararını ve gerekçelerini onaylayarak, "idari makamın idaredeki uygulamalarının kendisini bağlayıcı nitelikte olduğunu, idari makam uzun yıllar sonra konut masraflarına düşürme çabalarının kanıtlanması konusunda daha sıkı bir politika izlemek isterse, bunu ilgililere,

onlara geçerli olan yeni şartlara göre hareket etme şansı verecek şekilde bilgilendirilmesi gerektiğini" hükme bağlar.

g. Alman Federal Anayasa Mahkemesi 10.10.2012 tarih ve Az. 1 BvL 6/07 sayılı Kararı³⁴

İlgili dava, 20 Aralık 2001 tarihinde yürürlüğe giren Kurumlar Vergisi Geliştirme Kanunu kapsamında yer alan Ticaret Vergisi Kanunu'nun 36. maddesinin 4. fıkrasında yer alan ve Ticaret Vergisi Kanunu'nun 8. maddesinin 5. fıkrasındaki 2001 vergi dönemi için geriye yönelik olarak uygulanacağı yönündeki hüküm nedeniyle açılmıştır. Bu düzenlemelerde, bir şirketin kârını tespit ederken, hissedarlara ödenen temettülerin de kâra dâhil edilmesi öngörülmektedir.

Hükümet yasa tasarısını senatoya 17 Ağustos 2001 tarihinde, parlamentoya ise 10 Eylül 2001 tarihinde sunar. Bu tasarı, vergiden muaf temettü dağıtımlarının ve hisse satış gelirlerinin ticaret vergisi çerçevesinde nasıl ele alınacağını hükme bağlamamaktadır. Senato, daha önce tartışma konusu olan bu konuyu ele alarak, 27 Eylül 2001 tarihli önerisinde, kurumlar vergisinden muaf tutulan bu gelirlerin tam kapsamıyla ticaret vergisine tabi tutulmasını ister. Ancak federal hükümet bu öneriyi kabul etmez. Federal parlamentonun maliye komisyonu 7 Kasım 2001 tarihli tavsiye kararında, konuyla ilgili herhangi bir öneriye yer vermez, ancak senatonun önerisi raporda gösterilir. Parlamento, maliye komisyonunun tavsiyeleri ve raporu uyarınca Kurumlar Vergisi Geliştirme Yasa Tasarısını 9 Kasım 2001 tarihinde onaylar. Bunun üzerine senato, 30 Kasım 2001 tarihinde uzlaşma komisyonuna başvurur. Uzlaşma komisyonunun 11 Aralık 2001 tarihli tavsiye kararı, daha sonra yasalaşan Ticaret Vergisi Kanunu'nun 8. maddesinin 5. fıkrası taslağını içerir ve bunun ilk 2001 vergi döneminde uygulanmasını öngörür. Federal parlamento 14 Aralık 2001 tarihinde, senato ise 20 Aralık 2001 tarihinde uzlaşma komisyonu taslağını onaylar ve 20 Aralık 2001 tarihli Kurumlar Vergisi Geliştirme Kanunu, 24 Aralık 2001 tarihli Resmi Gazete'de yayımlanır.

³⁴ Bundesverwaltungsgericht, [10.10.2012], Az. 1 BvL 6/07, openjur.de/u/558401.html (= openJur 2012, 129982), e.t. 15.08.2016.

Temmuz 2000'de kurulan, yatırım ve varlık yönetimi ile iştival eden ve söz konusu 2001 senesinde başka bir limitet şirketin ana sermayesinin %10'dan az miktarına tekabül eden hissesini elinde tutan bir limitet şirkete, ikinci limitet şirketin 19 Ekim 2001 tarihinde gerçekleşen genel kurulunda bu yönde niyet açıklandıktan sonra, 15 Aralık 2001 tarihinde gerçekleştirilen toplam 3,75 milyon DM (Alman Markı) temettü dağıtımından payına düşen brüt 257.963,56 DM'lik ödeme yapılmıştır. İlgili meblağ, ilgili vergi mahkemesinin tespitine göre "en geç 19 Aralık 2001 tarihinde" havale ile ulaşmıştır. İşletme giderlerinden payına düşen kısmın düşülmesinden sonra meblağ net 232.200 DM'ye düşmüştür.

Vergi dairesi, 2001 yılı için düzenlediği ticaret vergisi tebligatında bu meblağı davacının ticari faaliyetlerinden mütevellit kârı olarak değerlendirmiştir. şirketin yaptığı itiraz ise sonuçsuz kalmıştır. İtirazın reddine karşı dava açan şirket, "temettü dağıtımı yapan şirketin hissedarı olarak, mevcut mevzuata göre ilgili temettülerin ticaret vergisi kapsamına girmeyeceği itimatla ticari bir karar aldığı, yasa değişikliği ile bu hisseleri elde tutmanın ticari açıdan cazibesini kaybettiğini, bu nedenle ilgili hisselerin satılmış olduğunu, yasanın değişeceğini bilselerdi, temettü dağıtımından önce ilgili hisseleri satmış olacaklarını" öne sürer.

Münster Vergi Mahkemesi, 2 Mart 2007 tarihinde davayı bekletici mesele yaparak Anayasa Mahkemesi'ne başvurur ve 20 Aralık 2001'den önce karara bağlanan ve bunların vergiye tabiye tutulmadığı mevzuatın geçerli olduğu 20 Aralık 2001'den önceki dönemde ödemesi de gerçekleştirilen temettü dağıtımına yönelik olarak, Ticaret Vergisi Kanunu'nun 36. maddesinin 4. fıkrasında yer alan uygulama hükmünün Anayasa'nın 2/1 ve 20/3 maddelerine uygun olup olmadığının karara bağlanmasını talep eder. 1 Eylül 2011 tarihinde Münster Vergi Mahkemesi, Anayasa Mahkemesi'nin vergi yasalarının geriye dönük işletilmesi konusundaki yeni içtihatlarını da göz önüne alarak, 20 Aralık 2001 tarihli Kurumlar Vergisi Geliştirme Kanunu'nda yer alan Ticaret Vergisi Kanunu 8. maddesinin 5. fıkrası ile bağlantılı olarak Ticaret Vergisi Kanunu'nun 36. maddesinin 4. fıkranın anayasaya aykırı olduğunda ısrar ederek Anayasa Mahkemesi'ne, farklı gerekçe ile yeniden başvurulmasına karar verir.

Anayasa Mahkemesi kararında "bir yasa tamamlanmış bir duruma bilahare değiştirici yönde müdahale ederse burada, gerçek geriye dönüklük söz konusudur. Bunlar temelde anayasaya aykırıdır. Güncel, henüz tamamlanmamış durumlar ve hukuki ilişkilere, ileriye yönelik olarak müdahale ederek ilgili hukuki pozisyonu geriye yönelik olarak kıymetsiz kılan yasalar ise gerçek dışı geriye dönük olup temelde anayasaya aykırı değillerdir. Vergi hukukunda gerçek bir geriye dönüklükten ancak, yasama organının hâlihazırda oluşmuş bir vergi borcunu sonradan değiştirmesi durumunda söz edilebilir" şeklinde hüküm kurarak "gerçek" ve "gerçek dışı" geriye dönüklüğü tanımlamıştır.

Anayasa Mahkemesi bu bakımdan, "yasa değişikliğinin Resmi Gazetede yayımlandığı 24 Aralık 2001 veya parlamentoda karara bağlanan yasanın senatoda onandığı 20 Aralık 2001 tarihlerini değil, uzlaşma komisyonunun karar verdiği 11 Aralık 2001 tarihini esas alarak, bu tarih ve öncesinde karara bağlanarak fiilen gerçekleşmiş olan temettü dağıtımlarına yönelik olarak yasanın geriye dönük olarak işletilmesini, "itimadın (haklı beklentinin) korunması" ilkesine aykırı olması nedeniyle anayasaya aykırı; bu tarihten sonra, yasa değişikliğinin Resmi Gazetede yayımlanmasına kadar geçen sürede gerçekleşen temettü dağıtımlarına yönelik olarak yasanın geriye yönelik işletilmesini ise anayasaya uygun" bulduğuna karar verir.

Mahkeme kararında, "itimadın korunması (haklı beklenti) ilkesi" göz önünde bulundurulduğunda, geriye dönüklüğü gerçek dışı olan yasaların prensipte hukuka aykırı olmadığına hükmetmiştir. Henüz devam etmekte olan bir vergi dönemi için, vergi mevzuatında yapılan geriye dönük değişiklikler, gerçek olmayan geriye dönüklüğün örnekleri olarak her durumda hukuka aykırı değildir. Ancak bunlar gerçek geriye dönüklük vakalarına yakındırlar ve itimadın korunması (haklı beklenti) ve orantılılık ilkeleri açısından belli şartları yerine getirmeleri gerekir.

ğ. Hamm Eyalet İş Mahkemesinin, 14.01.2015 tarih ve Az. 4 Sa 1176/14 sayılı Kararı³⁵

1948 doğumlu olan ve 08.05.1969 tarihinde tamirci olarak bir şirkette işe alınan davacı, 27.08.2013 tarihinde şirket yönetimi ile işçi temsilciliği arasında imzalanan ve yasal emeklilik yaşına ulaşmış çalışanların, emekliliğe başvuruları olsun olmasın, emeklilik hakkı kazandıkları yaşı doldurduktan bir ay sonra iş akitlerinin otomatik olarak feshedilmesini hükme bağlayan 2013/3 numaralı işletme akdi gereği işten çıkarılmıştır. Bu durum kendisine 05.09.2013'te şirket yönetimi tarafından yazılı olarak bildirilerek, işletme akdi uyarınca 31.12.2013 tarihi itibarıyla işine son verileceği açıklanmıştır. Davacı bunun üzerine Detmold İş Mahkemesi'ne başvurarak, iş akdinin sona ermediğinin tespitini talep etmiştir. Detmold İş Mahkemesi, 02.07.2014 tarihli kararında davanın reddedilmesi üzerine davacı Hamm Eyalet İş Mahkemesi'ne temyiz başvurusunda bulunmuştur.

Eyalet İş Mahkemesi ise, "geçiş dönemi düzenlemeleri içermeyen söz konusu işletme akdinin, davacının işine son verilmesi sonucunu doğuramayacağına, her ne kadar işletme akitlerinde yaş sınırlandırmaları getirilmenin hukuki olduğu içtihatla sabit olsa ve söz konusu işletme akdi de hukuka uygun meydana gelmişse de söz konusu vakada işletme akdinin, Anayasa'nın 20. maddesi ile düzenlenen sosyal hukuk devleti ve Anayasa'nın 2. maddesinin 1. fıkrası ve 12. maddesi ile düzenlenen bireysel gelişim hürriyetini ihlal etmiş olduğuna, orantılılık ilkesine aykırılık bulunduğu, geçiş süreci öngörmeyen işletme akdi nedeniyle en kötü durumda Ağustos ayı sonlarında emeklilik yaşını dolduran bir çalışanın birkaç gün içerisinde işini kaybetme durumu ile karşı karşıya kalacağına ve bunun hukuka aykırı olduğunun açık olduğuna, bireylerin mevcut hukuki pozisyonlarına yönelik ağır müdahalelerde "itimadın korunması (haklı beklenti) ilkesine" riayet edilmesi gerektiğine ve Detmold İş Mahkemesi kararının bu bakımdan bozulması gerektiğine" karar vermiştir.

³⁵ LAG Hamm, [14.01.2015], Az. 4 Sa 1176/14, openjur.de/u/854327.html (= openJur 2015, 16247), e.t. 19.08.2016; Söz konusu dava idare hukukuna ilişkin bir dava değildir. Ancak haklı beklentinin uygulandığı alanın ister özel ister kamu hukuku olsun; şartlarının, niteliğinin ve ulaşılacak istenen amacın aynı olduğunu göstermek amacıyla özellikle bu karara yer verilmiştir.

2. İngiliz Hukukunda "Legitimate Expectation" Kavramı ve Temel İçtihat

Alman ve Fransız hukuku ile diğer ülke sistemlerde uygulanan haklı beklenti ilkesi, hak ettiği değeri en fazla İngiliz hukuk sisteminde görmektedir. Bu sebeple İngiliz hukuku haricinde diğer ülke sistemlerinde verilen içtihatlarda, haklı beklentiye ilişkin o ülkeye özgü durumlar ilgili başlıklar altında özellikle belirtilmiştir. Diğer bir ifadeyle, karşılaştırmalı bir şekilde ele alınmaya çalışılan haklı beklenti ilkesinin ülkesel farklılıkları ve İngiliz hukukuyla benzer yönleri her ülke sisteminin incelendiği kısımda özel olarak incelenmiştir. Ancak bu eserin neredeyse tüm muhtevasının İngiliz hukukundan mahiyetine uygun düştüğü ölçüde Türk hukukuna aktarılacak oluşturulması, İngiliz hukukundaki haklı beklentinin özelliklerini özetleyerek yeniden bu başlık altında verilmesinin gereksiz olması ve tekrere yol açacak olmasından dolayı gerek duyulmamıştır.

İngiliz yargısı tarafından karara bağlanan ve belki de bu ilkenin doğduğu sistem olan Alman hukuk sisteminin bile etkilendiği ve neredeyse dünya genelindeki haklı beklenti ilkesinin kabul edildiği tüm ülkelerin yargı kararlarında aşağıda yer alan içtihadı göndermelerde bulunulmuştur. Bu sebeple aşağıda yer alan kararlar diğer kararlara nazaran çok daha önemli ve haklı beklentinin korunması ilkesinin kavranabilmesi için daha aydınlatıcıdır.

a. "Schmidt v. Secretary of State for Home Affairs" Kararı

Haklı beklenti ilkesine dair bilinen ilk ve "en bilinen [*locus classicus*]" uyuşmazlık 1969 tarihli "Schmidt v. Secretary of State for Home Affairs" davasıdır³⁶.

³⁶ Bu kısımda açıklanacak bazı hususlar göz önüne alındığında; Sir Thomas Bingham'ın belirttiği gibi; "Schmidt" kararı haklı beklentilerin "atası [*parentage*]" anlamına gelmeyebilir, akt. THOMAS, p. 48, fn. 47; Haklı beklenti kavramını hukuk literatüre kazandıran ilk vakanın ne olduğu konusunda tartışmalar günümüzde de devam etmektedir. Bu konudaki tartışmalar kronolojik bir şekilde şu şekildedir: 1945'ten 1968 yılına kadar yapılan karar aramasında "Re Meux, Gilmour v. Gilmour", [1958], Ch. 154-161 kararında haklı beklenti kavramına rastlansa da bu bilinen anlamıyla kullanılmamıştır, RIGGS, Robert E., "Legitimate Expectation and Procedural Fairness in English Law", The American Journal of Comparative Law, Vol. 36, No. 3, 1988, p. 398, 402, fn. 13, 19; "1968-1982 yılları haklı beklenti öğretisinin kuluçka dönemiydi", RIGGS, p. 409; İlke ilk olarak hukuki kesinlik ve hak kazanma ilkelerinin bir sonucu olarak 1970'lerden bu yana ortaya çıkmasına rağmen, Avrupa Mahkemesi haklı beklentileri kanunun bağımsız bir ilkesi olarak belirtmiştir", THOMAS, "The Relationship Between English and

Dipnot kısmında yer verilen uyuşmazlıkların "Schmidt" kararından daha önce hükme bağlandığı inkâr edilemez. Diğer taraftan bu davalarda korunan hukuki

---

European Community Administrative Law", p. 117; 1794 tarihli "Prusya Genel Memleket Yasasında [*Allgemeines Landrecht für die Preussischen Staaten*]" ceza kanununun kabul edilmesinden önce işlenen fiillere uygulanamayacağı düzenlenmiştir. Rennert bu düzenlemenin haklı beklentinin temeli olduğunu iddia etmektedir. Almanya'daki Napolyon yönetiminin ardından, 19. yüzyılın ilk yarısına ait "vomärz" adlı kavramla, hukukun üstünlüğü ve buna bağlantılı olarak kanunların geriye dönük olarak uygulanmasına izin verilemeyeceği anlatılmıştır. Daha sonra İkinci Dünya Savaşı'yla Federal Almanya Cumhuriyeti'nin kuruluşu ve Grundgesetz'in (Temel Kanun) yürürlüğe girmesiyle, hukukun üstünlüğü ilkesinin içine her şeyden önce, hukuksal kesinlik değeri yerleştirdi. Sonuç olarak, 1949 yılından itibaren, Federal İdare Mahkemesi tarafından haklı beklentinin korunması ilkesi geliştirildi ve kısa bir süre sonra Federal Anayasa Mahkemesi tarafından yasama organı içine dâhil edilmiştir, **RENNERT, Klaus**, "The Protection of Legitimate Expectations under German Administrative Law", Association of Councils of State and Supreme Administrative Jurisdictions of the European Union (ACA-Europe), Vilnius, Lithuania, 21.04.2016, p. 3; Tarihsel olarak kavramın kaynağının, 1765 tarihli "Entick v. Carrington", [1765], 19 St. Tr. 1030 kararına kadar götürülebileceği ifade edilmektedir, **FELIX**, p. 69-70, fn. 5; Haklı beklenti ilkesinin öncüsü Bentham ve onun "hayal kırıklığı önleme ilkesi [*disappointment-prevention principle*]" gösterilmiştir. Bu ilke rasyonel ve tutarlı "en büyük mutluluk ilkesi [*greatest-happiness principle*]" olarak ifade edilmiştir, **BENTHAM, J.**, "Official Aptitude Maximised; Expense Minimised", 1830, The Works of Jeremy Bentham Volume Five (Ed. J. Bowring), New York, 1962, p. 263, 266, 277; 1863 yılında tebligat eksikliği yüzünden bir evi yıkmak için kanuni bir yetkinin uygulamasının mümkün olmadığı "hiç kimse yargılanma hakkı tanımadan mülkiyetinden mahrum bırakılmaz" şeklinde içtihadı konu olmuştur, ("Cooper v. Wandsworth Board of Works", [1863], 14 CB. (NS.) 180); "Atkin kuralı [*atkin formula*]" olarak içtihadı giren bu ilkeye göre, yargı dışında uzlaşma hakkı yasal bir hak olarak görülmüştü ve doğal adalet ile örf ve adet hukuku, bir kişinin haklarını etkileme yetkisine sahip olan bir kanuni otoritenin, bu yetkiyi kullanmadan önce kişiyi yargılamak zorunda olduğunu emrediyordu, akt. **HODGSON, D. C.**, "The Current Status of the Legitimate Expectation in Administrative Law", Melbourne University Law Review, Vol. 14, December 1984, p. 688, fn. 15; **TATE, Pamela**, "The Coherence of 'Legitimate Expectations' and the Foundations of Natural Justice", Monash University Law Review, Vol. 14, No. 1, March 1988, p. 21; 1881 yılında James L.J, bir davada ("Barker", [1881], 17 Ch. 241, 243) Parlamento yasasının, düzenleme bir yoruma izin veriyorsa herhangi bir kişinin herhangi bir yasal hakkına veya herhangi bir haklı beklentisine müdahale olarak yorumlanmamalıdır şeklinde bir varsayımda bulunmuştur, akt. **THOMAS**, The Relationship Between English and European Community Administrative Law: The Principles of Legitimate Expectations and Proportionality, p. 212-213, fn. 3-4; Haklı beklenti ilkesinin kaynağının Almanya olduğu ve bu kavrama ilişkin ilk uyuşmazlığın 1957 tarihli "Algera" kararı olduğu ifade edilmektedir, **ÖZCAN**, s. 3-4; Haklı beklenti kavramının ilk olarak, Avrupa Birliği Adalet Divanının 13.06.1965 tarihli "Lemmerz-Werke GmbH" kararında "vertrauensschutz" terimiyle kullanıldığı diğer bir görüştür, **ÖZCAN**, s. 27, dn. 92; Ayrıca "Durayappah v. Fernando", [1967], 2 AC 337 davası neticesinde haklı beklenti ilk olarak idari hukuk dilinde, Durrayappah faktörlerine ek olarak ortaya çıktığı diğer bir istisnai görüştür, **POOLE, Melissa**, "Legitimate Expectation and Substantive Fairness: Beyond the Limits of Procedural Propriety", New Zealand Law Review, 1995, p. 426, fn. 1; İlkenin hayata geçirilmesi için uygulanmasının Hayek'e ait olduğu diğer bir görüştür. Bu görüşe göre hükümet tarafından özel alana müdahale konusundaki bir tartışmada Hayek, etkilenen kişilerin haklı beklentilerinin hayal kırıklığına uğramamasını, ancak bu tür bir eylemin sonucu olarak maruz kaldığı zararların tamamen tazmin edilmesinin gerekli olduğunu ifade etmektedir, **HAYEK, F. A.**, The Constitution of Liberty, London, 1960, p. 217, akt. **THOMAS**, "The Relationship Between English and European Community Administrative Law", p. 213, fn. 5.

menfaat belki de "Schmidt" davasıyla korunan menfaatin aynısıdır. Ancak haklı beklenti tamlamasının bir hukuki terim olarak dünya hukuk literatüründeki kullanıldığı ilk uyuşmazlığın "Schmidt" davası olduğu yönünde doktrin ve içtihatlarda birlik bulunmaktadır³⁷.

³⁷ "Schmidt v. Secretary of State for Home Affairs", [1969], 2 Ch. 149, akt. **SCHÖNBERG**, p. 37, fn. 53; **THOMAS**, p. 47; **JAYASINGHE, Chaminda**, "Making Sense of the Concept of Substantive Legitimate Expectation", School of Humanities, Peace Studies Department, UNE, Australia, 2010, p. 4, fn. 3; **ALTINDAĞ**, s. 10, dn. 13; **PATERSON, Moira**, "Legitimate Expectations and Fairness: New Directions In Australian Law", Monash University Law Review, Vol. 18, No. 1, 1992, p. 74, fn. 23; **BROWN, Alexander**, "Justifying Compensation For Frustrated Legitimate Expectations", Law and Philosophy Review, Vol. 30, No. 6, November 2011, p. 702, fn. 6; **BROWN, Alexander**, "Rawls, Buchanan, and the Legal Doctrine of Legitimate Expectations", Social Theory and Practice, Vol. 38, No. 4, 2012, p. 635; **ELIAS-ROBERTS, Alicia**, "A Comparative Analysis of the UK and Commonwealth Caribbean Approach Towards Legitimate Expectation", Commonwealth Law Bulletin, Vol. 39, No. 1, 2013, p. 144, fn. 4; **MUZAFAR, Seemeen**, "Doctrine of Legitimate Expectation in India: An Analysis", International Journal of Advanced Research in Management and Social Sciences, Vol. 2, No. 1, January 2013, p. 118, fn. 6; **ABBAS, Qaisar**, "Doctrine of Legitimate Expectations: Prospects and Problems in Pakistan", Pakistan Law Journal, 2008, p. 4; **WRIGHT, David**, "Rethinking The Doctrine of Legitimate Expectations in Canadian Administrative Law", Osgoode Hall Law Journal, Vol. 35, No. 31, 1997, p. 146-147; **LI, Andrew S. Y. - LEUNG, Hester Wai-San**, "The Doctrine of Substantive Legitimate Expectation: The Significance of Ng Siu Tung and Others v. Director of Immigration", Hong Kong Law Journal, Vol. 32, No. 3, 2003, p. 473, fn. 7; **HODGSON**, p. 689-690, fn. 33; **PANDYA, Abhijit P. G. - MOODY, Andy**, "Legitimate Expectations in Investment Treaty Arbitration: An Unclear Future", Tilburg Law Review, Vol. 15, Iss. 1, 2010, p. 101, fn. 40; **POTESTÀ**, p. 95, fn. 40; **ISLAM, Zahidul**, "Legitimate Expectation: Understanding How a View Turned to a Principle, Bangladesh Journal of Law, Vol. 9, Iss. 1-2, 2005, p. 69, fn. 1; **PATRICK, Moila Phetole**, The Doctrine of Legitimate Expectation in South African Labour Law, Master of Law, p. 5, fn. 24; **TALAGALA, Chamila S.**, "The Scope of the Doctrine of Legitimate Expectation as a Ground of Judicial Review of Administrative Action", Bar Association Law Journal, Vol. XV, 2009, p. 3; **BAMFORTH, Nicholas**, "Legitimate Expectation and Estoppel", Judicial Review, 1998, p. 197, fn. 7; **CALDWELL, J. L.**, "Legitimate Expectation and the Rules of Natural Justice", Canterbury Law Review, Vol. 2, 1983, p. 46; **KLAAREN, Jonathan E.**, "Beyond Administrator, Transvaal v. Traub: Legitimate Expectations for South African Administrative Law", Columbia Human Rights Law Review, Vol. 22, Iss. 1, 1990, p. 153, fn. 22; **CARTIER, Geneviève**, "La Théorie des Attentes Légitimes en Droit Administratif", Revue de Droit, Vol. 23, No. 1, 1992, p. 79-80; **TAY KUAN SENG, Charles**, "Substantive Legitimate Expectations-The Singapore Reception", Singapore Academy of Law Journal, Vol. 26, 2014, p. 610-611; **MONIKA**, p. 45; **JONES, David Phillip**, "A Comment on "Legitimate Expectations" and the Duty to Give Reasons in Administrative Law", Alberta Law Review, Vol. XXV, No. 3, p. 513; **KNIGHT, Dean R.**, Estoppel (principles?) in Public Law: The Substantive Protection of Legitimate Expectations, Master of Law, The University of British Columbia, Canada, 2004, p. 15-16; **NIGAR, Meher - URMI, Homaira Nowshin**, "Doctrine of Legitimate Expectation in Administrative Law: A Bangladesh Perspective", The Chittagong University Journal of Law, Vol. XIV, Iss. 1, 2011, p. 2; **IKHARIALE, M. A.**, "The Doctrine of Legitimate Expectations: Prospects and Problems in Constitutional Litigation in South Africa", Journal of African Law, Vol. 45, No. 1, 2001, p. 3; **FELIX**, p. 69; **McGILVRAY, Stuart Angus**, "Making Sense of Substantive Legitimate Expectations in New Zealand Administrative Law", University of Otago, Dunedin-New

"Schmidt" kararında davacılar, Temmuz 1968'den önce Birleşik Krallık'ta bulunan Scientology³⁸ Kilisesi tarafından işletilen Hubbard Kolejine eğitim görmek amacıyla gelir. Amerika Birleşik Devletleri vatandaşı olan davacı iki öğrenci araştırmalarını tamamlayamadıkları gerekçesiyle ağustos ve eylül ayına kadar süre uzatma talebinde bulunurlar ve talepleri kabul edilir. Ancak yine de araştırmalarını tamamlayamadıkları gerekçesiyle kasım ve aralık sonuna kadar tekrar süre uzatma talebinde bulunurlar. Ancak bu kez Scientology-Hubbard Koleji kurumunun artık tanınmış eğitim kurulu olarak kabul edilmediği gerekçesiyle bu talepleri reddedilir. Davacılar kendi adlarına ve üniversitede eğitim gören diğer 50 yabancı uyruklu öğrenci adına, alınan karara dayanarak gelecekte yapılacak benzer başvuruların yasal olmadığı, geçersiz veya hükümsüz olduğu, her başvurunun ayrı ve bireysel olarak doğal adalet ilkeleri uyarınca değerlendirmesi gerektiği savıyla dava açar. Kendilerine bir savunma hakkı tanınmadan başvuru uzatma taleplerinin reddedilmesi idari işleminin iptaline yönelik başvuru, davanın konusunu oluşturmaktadır. Başka bir ifadeyle, uyuşmazlık konusu verilen iznin süresinden önce iptaline ilişkin olmayıp sürenin bitmesinden sonra ilgililere söz hakkı tanınmadan süre uzatma taleplerinin reddedilip reddedilemeyeceğine ilişkindir. Mahkeme Birleşik Krallığa girmek için belirli bir süre izin verilen yabancıların izin süresi içinde İngiltere'de kalmalarına müsaade edileceği haklı beklentisi içinde olacakları ve zamanından önce izinleri geri alınacak olursa İçişleri Bakanlığına başvuru olanağı tanınması gerektiğini, ancak süre bitiminde de sürenin uzatılıp uzatılmayacağına karar verilmeden önce davacılara söz hakkı verilmesi gerektiğine karar vermiştir³⁹.

Zealand, 2007, p. 9-10; **MENDEZ, Mario**, "Substantive Legitimate Expectations and the Return of the Heresy", Queen Mary and Westfield College Law Journal, Iss. 5, 2001, p. 1-2; **SAYGIN, Engin**, "Haklı Beklentilerin Korunması İlkesine Yönelik Türk ve İngiliz İdare Hukuku Yaklaşımı Üzerine Karşılaştırmalı Bir Analiz", TBBD., S. 126, Y. 29, 2016, s. 215; **DALKILIÇ, Elvin Evrim**, Avrupa ve Türk İdare Hukukunda Hukuki Güvenlik ve Meşru Beklentilerin Korunması, Ankara, 2016, s. 55; **THOMAS**, "The Relationship Between English and European Community Administrative Law", p. 213-214.

³⁸ Ron Hubbard tarafından kurulmuş bir dini felsefe akımı; "Schmidt" davasında mahkeme Scientology Kilisesi tarafından işletilen Hubbard Kolejinden saygın bir eğitim kurumu olarak bahsetmiştir, akt. **WRIGHT**, p. 146, fn. 27

³⁹ **ANTHONY, Gordon**, UK Public Law and European Law, USA, 2002, p. 119; **THOMAS**, p. 47; **ELIAS-ROBERTS**, p. 144; **PANDEY**, p. 58; **ALTINDAĞ**, s. 6; **ÖZCAN**, s. 72, **SCHÖNBERG**, p. 37, fn. 53; **JAYASINGHE**, p. 4-5; **HODGSON**, p. 689-690; **PANDYA**,

LORD DENNING'e göre "her şey, kişinin bir hak ya da menfaate veya duruşma olmaksızın söylemek zorunda olduğu şeyden onu mahrum bırakma konusunda adil olmayacak bir beklentiye sahip olup olmadığına bağlıdır"⁴⁰. Doğal adalet ilkesi dikkate alınarak çözümlenen "Schmidt" davası haklı beklentinin usuli korunmasına örnektir⁴¹. Bu dava haklı beklenti ilkesinin "usul adaleti [*procedural fairness*]" boyutuyla en temel halini oluşturmaktadır. Zira haklı beklenti doğuracak olay davacılara tanınan iznin süresinden önce iptal edilmesinden kaynaklanmamaktadır⁴².

Abhijit P. G., "Legitimate Expectations in English Law: Too Deferential an Approach?", *Judicial Review*, 2009, p. 173-174; **RIGGS**, p. 406; **LEYLAND, Peter - ANTHONY, Gordon**, *Textbook on Administrative Law*, 8th Edition, United Kingdom, 2016, p. 368; **GAEB, Karel N. - NEEMWATYA, Joas K.**, "The Principle of Legitimate Expectation in Administrative Law: A Namibian Perspective", *University of Namibia Law Review*, Vol. 2, Iss. 2, 2015, p. 42; **MACPHERSON, Paula A.**, *Legitimate Expectation and Its Application to Administrative Policy*, LL.M Degree in Law, University of Ottawa, Canada, 1995, p. 23-24; **POOLE**, p. 427; **HUGHES, Kirsty**, "Coughlan and the Development of Public Law", *University of Cambridge Faculty of Law Legal Studies Research Paper Series*, No. 36, 2016, p. 4-5.

⁴⁰ **ELIAS-ROBERTS**, p. 144; **TATE**, p. 23-24; **TAY KUAN SENG**, p. 611; **WRIGHT**, p. 147; **FORSYTH**, "Legitimate Expectations Revisited", p. 436; Ayrıca Lord Denning şu eklemede bulunmuştur: "Eğer göçmen İngiliz vatandaşı için böyle bir hak varsa, bu yabancı uyruklu bir kişi için daha çok geçerlidir. Kişinin bu ülkeye sadece terk etme amacıyla giriş hakkı vardır ve bu hak kişinin sınırlı bir zaman dilimi içinde gelmesi şartına bağlıdır. Eğer süresi dolmadan izni kaldırılırsa, bence bu kişiye itiraz hakkı tanınmalıdır çünkü o, izin verilen zaman kadar kalma hakkı beklentisine sahiptir. Bunun gibi bir durum dışında, yabancı uyruklu birinin kalma izni için hiçbir hakkı ve eklemeliyim ki, haklı beklentisi de yoktur. Hiçbir sebep gösterilmeden ve yargılanma hakkı tanınmadan talebi reddedilebilir", akt. **HODGSON**, p. 690; **MACPHERSON**, p. 24-25; Esasında söz konusu karar *Judicial Committee of the Privy Council*'in resmi internet sayfasında (www.jcpc.uk) bir dönem yayımlanmış sonradan kaldırılmıştır. Bu sebeple kararın orijinal metnine ulaşılamamaktadır. Ancak haklı beklenti ile ilgili yazılmış eserlerden karara konu olayın nasıl gerçekleştiği bilinmektedir.

⁴¹ **CRAIG, Paul**, "Legitimate Expectations: A Conceptual Analysis", *LQR.*, 108 (Jan), 1992, p. 80; **BROWN**, "Justifying Compensation For Frustrated Legitimate Expectations", p. 702; **ROBERTS, Melanie**, "Public Law Representations and Substantive Legitimate Expectations", *The Modern Law Review Limited* 2001, Vol. 64(1), January 2001, p. 112, fn. 2; Lord Denning "bazı haklı beklentilerde, söylemek zorunda olduklarını duymadan onu mahrum bırakmak haksızlık olacağı" vurgulamıştır, **THOMAS**, p. 47; **TALAGALA**, p. 3; **IKHARIALE**, p. 3; **CRAIG**, "A Conceptual Analysis", p. 82.

⁴² Belirlenen süreden önce iznin iptal edilmesi durumunda usuli korumadan ziyade başka bir korumanın gerektiği, nitekim "korunabilir çıkarın [*protectable interest*]" böyle bir durumda haklı beklenti yerine hak olarak korunması gerektiği belirtilmiştir, **THOMAS**, p. 48; Asıl mesele bir yabancının vize uzatmasının reddinden önce ona duruşma fırsatı sunulmasının haklı bir beklenti olup olmadığı temel sorusudur. Nitekim izin süresinin bitmesinden sonra kalmayı gerektirecek bir hak bulunmamaktadır. Bir yabancının vizesinin uzatılmamasına dair bir karardan önce kanuni bir itiraz hakkı olmadığı doğrudur ancak böyle bir hakkı olsaydı haklı beklenti kavramı gereksiz olurdu, **MUZAFAR**, p. 119; **ISLAM**, p. 70; **TALAGALA**, p. 3-4.

Hâkim davacılara verilen sürenin bitmesinin ardından kendilerine bir söz hakkı verilmeden sürenin uzatılmaması durumunun hukuka aykırı olduğuna karar vermiştir.

Haklı beklenti fikrinin sahibi LORD DENNING, 1980 yılında baktığı "Cinnamond v. British Airports Authority" davasında istinaf isteminde bulunan davacıların haklı beklentilerinin bulunmadığına da karar vermiştir⁴³. Bu durum haklı beklenti şartlarının takdirinin hâkime bırakıldığını ve her olayın şartlarına göre değerlendirilmesi gerektiğini göstermektedir.

b. "R. v. Liverpool Corporation, ex parte Taxi Fleet Operators' Association" Kararı

Taksilere verilen lisanslarda yetkili idare olan Liverpool Belediye Meclisi, Taksi Filosu İşletenler Birliğine yasa değişikliği yapılmaya kadar, çalışan taksi sayısını üç yüz'ün üstüne çıkarmayacağı hususunda taahhüdünde bulunmuştur. Söz konusu taahhüdün yerine getirilmemesi davanın konusunu oluşturmaktadır.

Birliğe birden çok kez, hallerini arz etme, kendileri aleyhinde olan durumlarda söz hakkı verme ve üyelere ulaşım sektöründeki bazı sorunlara yönelik uygun tedbirler alınmadan acelecilikle atılacak adımların etkilerini anlatma imkânı tanınmıştır. Bu istişarelerin bir sonucu olarak kendilerine taahhütte bulunulmuştur. Tüm taksiciler yasal düzenleme yapılmaya kadar en az 18 ay sürelerinin olduğu yönünde mutabıklardı. Birlik, Liverpool Belediye Meclisinin taahhüdüne aykırı davranma niyetinde olduğuna dair söylentiler duymuş ve ivedilikle bilmeleri gereken yeni bir durumun olup olmadığını sormuştur. Verilen yanıtta yeni bir gelişme olmadığı belirtilirken, yeni bir görüşme talebi de reddedilmiştir. Ayrıca Birlik'ten

⁴³ "Cinnamond v. British Airports Authority", [1979], RTR. 331, akt. **THOMAS**, p. 48-49; **JOHNSON, Graeme**, "Natural Justice and Legitimate Expectations in Australia", Federal Law Review, Vol. 15, 1985, p. 60; **FORSYTH**, "The Provenance and Protection of Legitimate Expectations", p. 246; **MACPHERSON**, p. 30-31; **THOMAS**, "The Relationship Between English and European Community Administrative Law", p. 218; Bu davada şekli beklenti dışında maddi beklentinin de varlığından ilk defa bahsedilmiştir, **RIGGS**, p. 415, fn. 60; "Savunma ilkesi, hem genel hem yerel olmak üzere tüm idari yetkililerin mutlak karara ilişkin bir tebligatta bulunmasını ve yazılı bir beyan ile cevap vermesi için etkili bir fırsat vermelerini gerekli kılmaktadır", **SCHÖNBERG**, p. 46.

mail yoluyla, sahip olduğu bilgileri vermesi talep edilmiştir. Bununla birlikte Liverpool Belediye Meclisi'nin taahhüdünün bağlayıcı olmadığı yönünde hukuki bir tavsiye aldığına dair deliller bulunmaktadır. Bu delillerden açık bir şekilde Liverpool Belediye Meclisi'nin bir kanaate vardığı ve yeni görüşmelerin bu durumu değiştirmesinin olası olmadığı görülmektedir. Liverpool Belediye Meclisi daha sonra verdiği bu taahhüitten vazgeçmiş ve birliğe söz hakkı tanımadan çalışacak taksi sayısını arttırmıştır. Taksi Filosu İşletenler Birliği de davacı sıfatıyla lisans sayısını arttıran kararın iptali için başvuruda bulunmuştur. Yargılama sonucunda yüksek mahkeme haklı beklentinin korunmasından ziyade adil davranma ödevi kapsamında açılan davayı kabul etmiş ve Liverpool Belediye Meclisinin kararını iptal etmiştir⁴⁴.

Esasında haklı beklenti temelinde davaya bakılması gereken bu davayı yüksek mahkeme farklı bir bakış açısıyla değerlendirmiştir. Mahkeme Liverpool Belediye Meclisinin kararını iptal ederken, karşı tarafa söz ve savunma hakkı tanımadan verilen taahhüitten vazgeçmenin "adil davranma ödevi [*duty to act fairly*]" ile çatıştığı değerlendirmesinde bulunmuştur. Mahkeme işlemde etkilenen bireylere söz hakkı verilmesinin alınan kararı hukuka uygun hale getirmeyeceğini, kanunla belirlenmiş bir zorunluluk olmadığı müddetçe idarenin verdiği sözden dönmesinin hakkaniyetsiz olacağını vurgulamıştır. Ayrıca idarenin verdiği taahhüdü hiçe saymakta özgür olmadığını, baskın kamu yararı bulunması durumunda ancak diğer tarafın söylediklerini dinledikten sonra taahhüdü yerine getirmemesinin mümkün olacağı belirtilmiştir⁴⁵.

⁴⁴ "R. v. Liverpool Corporation, ex parte Liverpool Taxi Fleet Operators' Association", [1972], 2 QB. 299, akt. **SCHÖNBERG**, p. 50, fn. 148; **FORSYTH**, "The Provenance and Protection of Legitimate Expectations", p. 254-255; **THOMAS**, p. 49, fn. 48; **BROWN**, "Justifying Compensation For Frustrated Legitimate Expectations", p. 702, fn. 7; **CRAIG**, Administrative Law, p. 628, fn. 78; **JAYASINGHE**, p. 5, fn. 6; **ROBERTS**, p. 113, fn. 7; **HODGSON**, p. 702, fn. 99/4; **WRIGHT**, p. 147-150; **MACPHERSON**, p. 26; **CRAIG**, "A Conceptual Analysis", p. 83; **POOLE**, p. 428-429; **THOMAS**, "The Relationship Between English and European Community Administrative Law", p. 225, fn. 31; **BROWN2**, p. 635.

⁴⁵ **THOMAS**, p. 49; **FORSYTH**, "The Provenance and Protection of Legitimate Expectations", p. 255; **BROWN**, "Justifying Compensation For Frustrated Legitimate Expectations", p. 702; **OGURLU**, s. 231; "Bu karar Lord Denning tarafından karara bağlanmasına rağmen, "haklı beklenti" kelimeleri bu hükümde kendi başlarına asla yer almamaktadır. Yine de, bu karar doktrinde bir emsal hüküm niteliğini haizdir", **WRIGHT**, p. 147; Sir Gordon Wilmer'e göre "meselenin geçmişte nasıl ele alındığına dair tarihi gerçekler ve özellikle taahhüdün verilmiş

Bu kararın diğer bir önemi işlemde etkilenecek kişiye söz veya savunma hakkı tanınmasının her zaman haklı beklentiyi karşılamaya yetmeyeceğidir. Hâkim kararında, idarenin kanun ile çatışmadığı sürece verdiği söz ile bağlı olacağını ancak çok önemli nedenlerle ve karşı tarafa bir savunma hakkı verdikten sonra sözünden dönebilmesinin mümkün olduğunu, bu durumda dahi verilen sözden dönmenin ancak üstün kamu yararı bulunduğu durumlarda mümkün olacağını, bireye verilen söz ya da taahhütten dönmemenin başka bir ifadeyle sözüne sadık kalmanın da bir kamu yararı olduğunu ifade etmiştir⁴⁶. Bu açıdan "Liverpool Taxi" davası usuli (şekli) haklı beklentinin korunmasına ilişkin önemli bir davadır.

c. "Attorney-General of Hong Kong v. Ng Yuen Shiu" Kararı

Haklı beklentinin korunması doktrininin gelişmiş hali 1983 tarihli "Attorney-General of Hong Kong v. Ng Yuen Shiu" davasında karşımıza çıkmaktadır⁴⁷.

---

olmasına ilişkin çok özel şartlar davacıların kendini hakkaniyete aykırı muamele ile mağdur edilmiş hissetmelerini haklı kılmaktadır", akt. **POOLE**, p. 429.

⁴⁶ **HODGSON**, p. 702, fn. 99/4; **FORSYTH**, "The Provenance and Protection of Legitimate Expectations", p. 255; **WRIGHT**, p. 151; Laws LJ'e göre "idari bir makam bir söz vermiş ya da bir uygulama benimsemiş ya da belirli bir alanda nasıl hareket edeceğine dair bir irade beyanında bulunmuş ise; bunları yerine getirmemek için iyi bir sebep bulmadıkça karara sadık kalmalıdır", **JAYASINGHE**, p. 40; Bu kararın önemli diğer bir tarafı savunma hakkı tanınmış olsaydı bile kararın iptal edilecek olmasıdır, **ALTINDAĞ**, s. 13; Lord Denning'e göre "bir kurum taahhütte bulduktan sonra da ondan dilediğince vazgeçme hakkına sahip değildir. Verdikleri taahhüt ifa ettikleri kamu göreviyle uyumlu olduğu sürece, bu taahhüde riayet etmelidirler... Her halükarda bu taahhütten, çok ciddi bir değerlendirmeye girmeksizin ve karşı tarafın diyeceklerine kulak vermeden ve bunlardan sonra daha baskın gelen bir kamu yararının bunu gerektirdiğine ikna olmadan cayamaz. Birliğin beklentisinin ıskat edilmemesi sonucunu doğuran hükmü, verilen taahhüt ışığında kurumun kötüniyetli davranış ortaya koymasından mütevellit, ortada aşikar bir usuli uygunsuzluğun var olduğu bağlamında anlaşılmalıdır. Ancak bu hüküm, maddi tabiatındaki her beklentinin var olduğu durumda bu beklentiye saygı gösterilmesi gerektiği, aksi durumun karar mercii'nin kamu görevini bir nevi ihlali anlamına geleceği argümanını temellendirmek için kullanılmıştır. Bu yaklaşımın yarattığı aşikar ve çok ciddi bir sıkıntı, haklı beklentiyi hızla şekli hakkaniyet çerçevesinden çıkararak kararın esası yönünden ya da maddi hakkaniyet açısından adli incelemeye tabi tutulması (mantıksızlık iddiası olmaksızın) sonucunu doğuracak konuma getirmesidir", akt. **POOLE**, p. 429.

⁴⁷ "Attorney-General of Hong Kong v. Ng Yuen Shiu", [1983], 2 AC. 629 akt. **SCHÖNBERG**, p. 52, fn. 165; **PATERSON**, p. 76, fn. 31; **THOMAS**, p. 54; **FORSYTH**, "The Provenance and Protection of Legitimate Expectations", p. 238; **JAYASINGHE**, p. 5, fn. 7; **ROBERTS**, p. 113, fn. 7; **ELIAS - ROBERTS**, p. 144, fn. 5; **LI - LEUNG**, p. 473, fn. 8; **HODGSON**, p. 701, p. 98; **MENDEZ**, p. 2; **PANDEY**, p. 59; **THOMAS**, "The Relationship Between English and European Community Administrative Law", p. 235; Haklı beklenti ilkesinin yerine eşitlik ilkesiyle de benzer korumanın sağlanabileceği ifade edilmektedir, **ALTINDAĞ**, s. 14.

Bu dava Hong Kong idaresinin Çin'den kaçak olarak gelen mültecilere ilişkin politikasında değişiklik yapacağını beyan etmesinden kaynaklanmaktadır. Politika değişikliği öncesi Macau'dan gelen kaçak mültecilerin durumunda belirsizlik bulunmaktadır. Macau'dan gelen kaçak mültecilere de Çin dışından gelen kaçak mültecilere yönelik uygulanan politika uygulanacaktır. Bu politikaya göre, zamanı geldiğinde kaçak mültecilerle mülakat yapılacak ve bu kişilerin ülkede ikamet durumu yapılan mülakat sonucunda belirlenecektir. Bu sebeple Macau'dan gelen kaçak mültecilere sınır dışı edilemeyeceklerine yönelik bir taahhüt peşinen verilemezdi ve her kaçak mültecinin durumu ayrı ayrı belirlenecekti. Bahsi geçen davada, Çin doğumlu davacı, Hong Kong'a Macau üzerinden 1967 yılında kaçak olarak giriş yapmış Hong Kong'daki bir fabrikanın hissedarıdır. 1980 yılının Ekim ayında, Hong Kong hükümeti, Çin'den gelen yasa dışı göçmenlerin ülkelerine iade edilmekle yükümlü olduğunu belirten göçmenlik politikasında bir değişiklik yayımlamıştır. Davacı Ng Yeun Shiu tarafından yapılan itirazı "Kraliyet Danışma Meclisi [*Privy Council*]", daha önceden kaçak mültecilerin durumuna ilişkin ilan edilen bu usule sonradan uyulmaması durumunu haklı beklenti ihlali olarak kabul etmiş⁴⁸ ve "bir kamu kuruluşunun belli bir yasal prosedür izleme sözünü verdiğinde, tatbiki kendi yasal göreviyle zıt düşmediği sürece, iyi idarenin çıkarı için adaletli davranması ve sözünü yerine getirmesi gerekir" şeklinde hüküm tesis etmiştir⁴⁹.

⁴⁸ THOMAS, p. 54-55; SCHÖNBERG, p. 18; PANDYA - MOODY, p. 101; FORSYTH, "The Provenance and Protection of Legitimate Expectations", p. 238-239; HODGSON, p. 701, p. 98; MCGILVRAY, p. 11; PANDYA, "Legitimate Expectations in English Law", p. 173; fn. 39; Çin'den gelen kaçak bir göçmen eğer yakalanmaksızın Hong Kong'un kentsel alanlarına ulaşırsa, bu kişi sınır dışı edilemez. Ancak kaçak göçmenlerin istilasından dolayı, bu politika değiştirilmiş ve Çin'den gelen kaçak göçmenlerin sınır dışı edileceği ilan edilmiştir, WRIGHT, p. 151

⁴⁹ JAYASINGHE, p. 8; LI - LEUNG, p. 473; ELIAS-ROBERTS, p. 144; HODGSON, p. 702; BATES, p. 4; BLUNDELL, p. 148; PANDEY, p. 59; CARTIER, p. 81; WRIGHT, p. 151-152; MACPHERSON, p. 32-33; "R. v. Secretary of State for the Home Department, ex parte Doody", [1993], 3 All ER. 92 akt. ROBERTS, p. 114, fn. 15; "İyi hükümet, yönetilen ve yöneten arasındaki güven üzerine kuruludur. Bu güvenin sürmedikçe ve korunan yetkililere inanılmadıkça ve hükümet kaos ve baskı arasında bir tercih haline gelecektir", WADE, H.W.R. - FORSYTH, C. F., Administrative Law, 10th Edition, Oxford, 2009'dan nkl. WATSON, p. 641, fn. 47; Bu davadaki beklenti, Forsyth'in belirttiği gibi "mülakatın doğası ve kalitesine yönelik olup, herhangi bir şekilde karardan çıkacak sonuçla ilgili değildir", akt. MENDEZ, p. 2.

LORD FRASER, "kamu idarelerinin, görevleriyle çelişmediği sürece, izleyecekleri yöntem hakkında kendilerince daha önceden takip edilen usule ilişkin kurullarla Hong Kong idaresinin de bağlı olduğu ve her olayın bağımsız olarak değerlendirmesi gerektiğini" ifade etmiştir. Bu gerekçeyle davacının talebini kabul etmiş ve sınır dışı etme idari işleminin iptal edilmesine karar vermiştir⁵⁰.

Bu davadaki koruma yöntemi işleminden etkilenen kişiye uygun bir söz veya savunma hakkı verilmesi gerektiğine ilişkin olup aynı zamanda politika değişikliklerinden kaynaklanan haklı beklentinin korunmasının bir örneğidir.

ç. "Mc. Innes v. Onslow Fane" Kararı

"Mc. Innes v. Onslow Fane" kararında davacının, boks antrenörlüğü lisans başvurusu gerekçe gösterilmeden ve söz hakkı tanınmadan İngiliz Boks Denetim Kurulu tarafından reddedilmiştir. Açılan davada lisans başvurusunun tabii adalet kurallarına riayet edilmeden reddedildiği iddia edilmiştir. Mahkeme davacının bir ruhsata yıllarca sahip olan ve süresi bittiğinde ise yenilemek isteyen bir ruhsat sahibi kategorisi olduğuna karar vermiştir. Davacı 1972 ve 1975 yılları arasında aynı ruhsat için beş kez başarısız ön başvuru yapmış ve aslına bakılırsa böyle bir lisans ruhsatı hiç olmamıştır. Böyle bir davada ilgili şahsın, ruhsat yenilemesinin reddinden önce bir duruşmaya çağırılma konusunda haklı bir beklentisi vardır. Ancak bu beklentinin esasa yönelik bir çıkar beklentisi olmayıp, ruhsatın ret veya yenilenmesinden önceki bir duruşmaya olan şekli beklenti olduğuna dikkat edilmelidir⁵¹.

⁵⁰ **FORSYTH**, "The Provenance and Protection of Legitimate Expectations", p. 239; **THOMAS**, p. 55; **BAMFORTH**, p. 198; **CARTIER**, p. 86; **ABBAS**, p. 4; "Bir başvuru sahibinin yalnızca soruları yanıtlamasına izin vermek ve iddiasını ifade etmesine müsaade etmemek bu sebeple şekli hakkaniyetin bir ihlalidir", **SCHÖNBERG**, p. 55; Elias'a göre, "mahkemenin yasadışı göçmen lehine hukuki müdahalede bulmasını sağlayan tek şey hükümetin verdiği güvenceden doğan haklı beklentidir. Kendisinin kaçak göçmen olması tek başına bir mülakat hakkına yol açmaz", akt. **CRAIG**, "A Conceptual Analysis", p. 82-83.

⁵¹ "McInnes v. Onslow-Fane", [1978], 1 WLR. 1520, akt. **SCHÖNBERG**, p. 42, fn. 82; **THOMAS**, p. 47, fn. 41; **HODGSON**, p. 692-693, fn. 47; **MUZAFAR**, p. 118, fn. 7; **MACPHERSON**, p. 28; **MONIKA**, p. 115-116; Megarry V.C. söz konusu davada, "ruhsatlar veya hakları kapsamayan diğer davaları içeren üç dava çeşidinden söz etmiştir. Ona göre bir hakkın kaybı veya bir ruhsat ya da üyeliğin iptalinde, davacının genellikle tabii adalet ilkesinin prosedürel tüm yöntemlerine sahip olma hakkı olur. Diğer taraftan, gündemde olan şey sadece bir çıkar için bir başvuruya, sesini duyurma hakkı yoktur", akt. **WRIGHT**, p. 150; **MACPHERSON**, p. 29;

Davacı daha önce sahip olmadığı ruhsatı almak için başka bir ifadeyle, ilk kez ruhsat talebi için başvuruda bulunmuştur. Açık bir şekilde bu dava, mevcut bir hakkın elde edilmesi veya hakkın düşmesi davalarından biri değildir. Ancak başarısız beş ön başvuru göz önüne alındığında bu beklenti davaları grubunda da yer almamaktadır. Ancak kararın hüküm kısmında yer alan "bu dava açıkça, davacının hiç sahip olmadığı ve olmak için hiç bir haklı beklentiye sahip olmadığı bir ruhsatı elde etmeyi talep eden bir başvuru davasıdır. Başvuran sadece şartları yerine getiren ve başvuran herkesin ruhsatı alacağı yönünde bir beklentiye sahipti" şeklindeki hüküm ile başvuranın haklı beklentisi olduğu kabul edilmiştir⁵².

d. "R. v. Secretary of State for the Home Department, ex parte Kahn" Kararı

Davacı ve eşi İngiltere'de ikamet etmektedir. Pakistan'da ikamet eden akrabalarının çocuğunu evlat edinmek isterler. İçişleri Bakanlığına ait bir düzenleme göre, böyle bir çocuğun Birleşik Krallığa girme hakkı bulunmamakla birlikte bazı şartların⁵³ gerçekleşmesi durumunda İçişleri Bakanının takdir yetkisini çocuğun lehine kullanabilmesi istisnai de olsa mümkündür. Ayrıca İçişleri Bakanlığına ait bir genelgede takdir yetkisinin kullanımına ilişkin şartların hangi usullere göre değerlendirileceği hüküm altına alınmıştır. Davacı ve eşinin yönergede bulunan

---

CRAIG, "A Conceptual Analysis", p. 82; Bu dava, "sadece umut [*mere hope*]" kavramının kullanılarak para cezalarına ilişkin davalar ile başvuru davaları arasındaki esaslı ayrımın yapıldığı bir uyuşmazlıktır, **FLANAGAN**, p. 288.

⁵² Mahkeme ruhsat taleplerine ilişkin davalarını üç grupta toplamıştır: İlk grup, "hakkın düşmesi [*forfeiture*]" davaları olarak adlandırılır. Bunların içinde, bir kurulun üyesi uzaklaştırıldığında veya bir ruhsat iptal edildiğinde, bazı mevcut haklar veya konumları elinden alan bir durum vardır. İkinci grup, "başvuru [*application*]" davaları olarak isimlendirilir. Bunlar, kuruluş üyeliği veya belli yasalara uygun bir ruhsat gibi kişinin amaçladığı hakkı veya konumu başvurana tahsis etmeyi yalnızca reddeden davalarlardır. Üçüncü grup, başvurunun sadece başvuranın bazı haklı beklentiye sahip olduğundan dolayı kabul edildiği "beklenti [*expectation*]" davaları olarak adlandırılır. Bu grup, mevcut bir ruhsatı olan ruhsat sahibinin ruhsatını yenilemek için başvurmasının veya daha önceden bir pozisyona seçilen ya da atanmış bir kişinin, onaylayan yetkiden bir onay talep etmesinin mümkün olduğu kararları içerir, akt. **HODGSON**, p. 692-693.

⁵³ "Bu kriterler, evlat edinmenin gerçek olması, sadece ülkeye giriş amacına hizmet etmemesi, çocuğun sosyal güvenliğinin garanti altına alınması, mahkeme evlat edinme hakkını tanımamasının olması ve evlat edinen kimsenin Birleşik Krallık'ta ikamet ediyor olmasıdır", **KUNNECKE, Martina**, Tradition and Change in Administrative Law: An Anglo-German Comparison, Springer, Berlin, 2009, p. 106'dan akt. **SAYGIN**, s. 219-220.

şartları haiz olduğu görülmektedir. Bu sebeple davacılar İçişleri Bakanına ait olan takdir yetkisinin kendi lehlerine kullanacağını beklemektedir. Ancak İçişleri Bakanı başka kriterler kullanarak çocuğun ülkeye girişini, onunla yurtdışından ailelerin evlat edinme konusundaki başvuruları hususundaki endişeleriyle ilgili yazılı olarak iletişime geçtiğini ve bu gerekçeyle politikasından ayrıldığını iddia ederek reddeder. Başvurunun reddinde uygulanan kriterler Birleşik Krallığa yerleşmiş kişilerin daha önce evlat edinmiş oldukları çocukların ülkeye girişine ilişkin "Göçmen Kurallarında [*Immigration Rules*]" yer alan şartlardan daha ağır şartlardır. Diğer taraftan Bakan, uygulayacağını söylediği prosedürü de izlememiştir⁵⁴.

İçişleri Bakanının önceden izlediği usulden farklı bir yol izlemesi ve takdir yetkisini olumsuz kullanması sebebiyle açılan davada hâkim; "İçişleri Bakanlığının mektubu, başvuruda bulunanda, mektupta sözü edilen usulün uygulanacağı ve eğer sonuç Bakanı tatmin ederse geçici bir giriş izni verileceği ve çocuğun akıbetinin de bu ülkede evlat edinme işlerine bakan yargı yerince kararlaştırılacağı haklı beklentisini yaratmıştır"⁵⁵ ifadesini kullanmıştır.

⁵⁴ "R. v. Secretary of State for the Home Department, ex parte Kahn", [1984], 1 WLR. 1337, akt. **FORSYTH**, "The Provenance and Protection of Legitimate Expectations", p. 247-248; **THOMAS**, p. 53, fn. 70; **CARTIER**, p. 82; **PATERSON**, p. 74, fn. 24; **WRIGHT**, p. 152-153; **JAYASINGHE**, p. 12, fn. 48; **ROBERTS**, p. 114, fn. 18; **KLAAREN**, p. 157, fn. 41; **LEWIS, Clive**, "Fairness, Legitimate Expectations and Estoppel", *The Modern Law Review*, Vol. 49, No. 2, March 1986, p. 254-255; **CRAIG**, "A Conceptual Analysis", p. 83-84; **MENDEZ**, p. 3; **THOMAS**, "The Relationship Between English and European Community Administrative Law", p. 237; **SAYGIN**, s. 219-220; "Khan konusundaki diğer bir husus, bireyin sadece kapalı bireyler grubunu ele alan spesifik beyan ve politikalara değil, daha genel politikalara da itimat ederek belli bir sonuç veya menfaat konusunda beklentiye girebileceğine hükmeden ilk dava olarak gösterilmesidir", **LEYLAND - ANTHONY**, p. 370.

⁵⁵ **FORSYTH**, "The Provenance and Protection of Legitimate Expectations", p. 248; Parker LJ bu davada, "bakanın genel hukuki takdir hakkını hakkaniyetle kullanma görevi şüphe götürmez bir gerçektir. Daha ötesi, başka emsal kararlardan da anlaşılacağı gibi kamu kurumları, adil bir görüş bildirme fırsatı sunmaksızın teamüllerinden dönemez ve politikalarını değiştiremez. Böylece prensipte eğer İçişleri Bakanı, belli şartları yerine getiren bazı şahısların yurda girişine izin verme şeklinde bir teamül varsa, kanaatimce bu teamülden, menfaati söz konusu olan kişinin görüşüne başvurmadan ve önceliği olan kamu yararı gerektirmedikçe dönme hakkına sahip değildir. Bakanın şüphesiz politikalarını değiştirme özgürlüğü vardır ancak kanaatimce, böyle bir mektubun alıcısının nezdinde, mektupta dile getirilen usullerin terk edilerek yeni bir politika uygulanması ancak, olayda önceliğe sahip kamu yararının gerektirip gerektirmediğinin tamamıyla ve ciddi şekilde incelenmesinden sonra mümkün olabilir" şeklinde düşüncesini beyan etmiştir, akt. **LEYLAND - ANTHONY**, p. 369-370.

Nihai olarak haklı beklentisi olan davacıların talepleri mahkeme tarafından kabul edilmiş ve ilgili idarenin evlat edinilen çocuğun ülkeye girişini engelleyen işlemi iptal edilmiştir⁵⁶. Burada dikkat edilmesi gereken husus beklentinin farklılaştığıdır. Söz konusu davada kendilerine savunma hakkı tanınması veya söz verilmesi gerektiği yönünde bir beklentiden ziyade esasa ilişkin bir beklenti bulunmaktadır.

e. "CCSU v. Minister for the Civil Service" Kararı

Dava, hükümet için siber saldırı ve tehlikelere karşı iletişim ve istihbarat işlevlerinden sorumlu olan "GCHO [*Hükümet İletişimi Genel Merkezi*]" çalışanlarını ilgilendirmektedir. Bu davadaki olay, GCHO'da görev alan memurların bir dizi greve girişmeleri üzerine hükümette, ulusal güvenliğin tehlikeye girmesi konusunda kaygılarının artmasıdır. Ulusal sendikaların Thatcher hükümetine karşı yürüttükleri eylem kapsamında, GCHQ'da çalışan birlikler tarafından bir günlük grevler, işi yavaşlatma kampanyaları ve fazla mesai yasakları gerçekleştirilir. Bu iş eylemleri ve ulusal güvenlik üzerindeki etkileri konusundaki endişeler sonucunda Thatcher, aynı zamanda kamu hizmetlerinden sorumlu bakan olarak Konsey hakkında bir Memuriyet Kararnamesini yürürlüğe koyarak, GCHQ'daki çalışanların artık ulusal birliklere ait olma hakkına sahip olmayacağını ve yalnızca onaylı personel derneğine üye olabileceklerini duyurur. Geçmişte memurların çalışma koşullarındaki değişiklikler istişare konusu olmasına rağmen bu düzenleme, sendikalarla herhangi bir istişarede bulunulmadan yapılır. Sendikalar, karar alınmadan önce bir müzakere hakkına sahip olduklarını iddia etmişlerdir. Çalışma şartlarındaki bu değişim, memur sendikalarının görüşüne başvurmaksızın yapılmış ve sendikalar uzun süredir var olagelen teamüle uygun olarak görüşlerine başvurulması gerektiğini ileri sürmüşlerdir. Her ne kadar Lordlar Kamarası nihayetinde hükümetin icraatının, ulusal güvenlik sebebiyle hukuka aykırı olmadığına hükmetmişse de, eldeki veriler ışığında haklı bir beklentinin varlığını kabul etmiş ancak sendikaların kararın iptali

⁵⁶ OĞURLU, s. 242; Bu dava politika tercihlerinin farklılaşmasından kaynaklanan haklı beklentinin korunmasına ilişkindir, SCHÖNBERG, p. 55.

talebiyle açtığı davayı reddetmiştir. Davanın reddedilmesindeki gerekçe ise söz konusu kararın ulusal güvenlik sebebiyle alınmasıdır⁵⁷.

"CCSU v. Minister for the Civil Service" davasında GCHQ'daki kamu çalışanlarına yönelik kısıtlamanın 35 yılı aşkın süredir uygulanan danışma usulüne göre yapılmamasının haklı beklentiye sebebiyet verdiği iddia edilmiş başka bir ifadeyle idari teamülün haklı beklentiye sebep olduğu ileri sürülmüş ancak ulusal güvenlik haklı beklentinin korunmamasına sebep olmuştur⁵⁸. Daha önce zikredildiği üzere haklı beklentinin korunmayacağı alanlardan biri de ulusal güvenliğin tehlikeye düşeceği durumlardır.

f. "R. v. Secretary of State for the Home Department, ex parte Ruddock" Kararı

"Nükleer silahsızlanma kampanyasının [*Campaign for Nuclear Disarmament (CND)*] önde gelen isimlerinden olan davacı, Bakanın telefon konuşmalarının dinlenmesi için yetki veren kararının "yargısal tetkikini [*judicial review*]" istemektedir. Ruddock ve diğerleri bu karardan, eski bir istihbarat görevlisinin bir televizyon programında, başka CND üyelerinin telefon konuşmalarının kayıt altına alındığını açıklamasıyla haberdar olur. Uyuşmazlığın görüldüğü hukuk sisteminde

⁵⁷ "CCSU v. Minister for the Civil Service", [1985], AC. 374, akt. **WRIGHT**, p. 153-154; akt. **SCHÖNBERG**, p. 51, fn. 160; **THOMAS**, p. 54; **JAYASINGHE**, p. 5, fn. 9; **LEYLAND - ANTHONY**, p. 369; **PATERSON**, p. 78, fn. 44; **SAYGIN**, s. 220-221; **MACPHERSON**, p. 35; **PANDEY**, p. 59; **ERHÜRMAN**, **Tufan**, "Birleşik Krallık İdare Hukukunda Ultra Vires", *AÜHFD.*, C. 61, S. 2, 2012, s. 618; Lord Fraser, bu davada haklı beklentinin iki kaynağını, kamu kurumu adına bulunmuş bir vaat ve davacının makul bir şekilde sürdürülmesini beklediği mutad teamül olarak tanımlamıştır, **AHMED - PERRY**, p. 65; **THOMAS**, "The Relationship Between English and European Community Administrative Law", p. 236.

⁵⁸ Lord Diplock'a göre "bireyler ancak iki durumda adli inceleme menfaatinden yararlanabilir. (i) karar mercii tarafından geçmişte ona verilmiş bir çıkar veya avantajın onunla iletişime geçilip yorum yapma fırsatı verilip sonra geri alındığında veya (ii) karar mercii tarafından bireye karar neden geri almamaları gerektiğine dair açıklama fırsatı verilmeksizin geri alınmayacağına dair garanti verildiğinde", **JAYASINGHE**, p. 5, fn. 6; **RIGGS**, p. 405; **WRIGHT**, p. 154; **TALAGALA**, p. 4; **JONES**, p. 514; **MACPHERSON**, p. 36; "Her şeye rağmen GCHQ davası, şekli haklı beklentiler doktrininin hakkaniyetin bir parçası olduğuna dair önermenin sıkı sıkıya yerleşik hale gelmesine neden olur ve bu bağlamda daha sonra takip eden tüm hukuki gelişmeler için çıkış noktası teşkil eder", **LEYLAND - ANTHONY**, p. 369.

telefonların dinlenmesi yetkisi kanundan doğmamaktadır⁵⁹. Telefon dinlenmesi konusu uzun zamandır kamuoyunda tartışılmakta ve dinlemelerde kullanılacak kriterler parlamento kararları ile belirginleştirilip çeşitli resmi raporlarda açıklanmaktadır. Bu kriterler kısaca şunlardır: "Telefon dinleme kararı yalnızca yaygın yıkıcı faaliyetlerin varlığına inanmak için makul sebep varsa ve bu faaliyet milli çıkarları zedeleyecekse verilebilir... Normal araştırma yolları ya sonuç vermemiş ya da başarı ile kullanılmayacak olmalıdır. Dinleme kesinlikle ulusal güvenliğin fonksiyonları için gerekli olanla sınırlı olmalıdır, parti politikası amaçları için ya da toplumun herhangi bir kesiminin amaçları için kullanılmamalıdır". Davacı yukarıda yer alan kriterlerin her birinin uygulayacağı haklı beklentisi içinde olduğunu öne sürmüştür⁶⁰. Bakanlık savunmasını "haklı beklentiler doktrini, yalnızca başvuruda bulunanın kendisi aleyhine bir karar alınmadan önce kendisine danışılacağını ya da kendisini temsil ettirme fırsatının ona tanınmasını beklediği hallere ilişkindir. Dinleme yetkisi verilmeden önce böyle bir temsil edilme ya da fikri sorulma hakkı olamayacağına göre, bu konuda haklı beklentiler doktrini uygulanamaz" şeklinde yapmıştır⁶¹.

Davanın hâkimi TAYLOR J., telefonlarının dinlenmesine izin verilen kişilerin, yayınlanmış politikanın kendilerine hakkaniyetle uygulanması yönünde beklentiye sahip olabileceklerini belirtir. Hâkim ayrıca bakanın ulusal güvenliğin gerektirdiği durumlarda politikadan ayrılmakta da özgür olduğunu, haklı beklenti doktrininin sadece karşı tarafa söz ve savunma hakkı vermek olmadığını, söz ve savunma (müzakere) hakkının bulunmadığı durumlarda adil davranmanın daha da önem

⁵⁹ Olay 1985 tarihli "Haberleşmelere Müdahale Yasası'nın [*Interception of Communications Act*]" yürürlüğe girmesinden önce meydana gelmiştir.

⁶⁰ "R. v. Secretary of State for the Home Department, ex parte Ruddock", [1987], 1 WLR. 1482, akt. **SCHÖNBERG**, p. 120, fn. 94; **CRAIG**, Administrative Law, p. 624, fn. 49; **FORSYTH**, "The Provenance and Protection of Legitimate Expectations", p. 248-249; **THOMAS**, p. 55, fn. 81, **PATERSON**, p. 75, fn. 26; **JAYASINGHE**, p. 12, fn. 51, **MUZAFAR**, p. 125, fn. 20; **ELIAS-ROBERTS**, p. 144, fn. 7; **SALES - STEYN**, p. 582, fn. 77; **CRAIG**, "A Conceptual Analysis", p. 92; **MENDEZ**, p. 4; **POOLE**, p. 430; **HUGHES**, p. 6; **THOMAS**, "The Relationship Between English and European Community Administrative Law", p. 242.

⁶¹ **FORSYTH**, "The Provenance and Protection of Legitimate Expectations", p. 248-249; Taylor J. ayrıca "ortaya çıkacak bir beklentinin daha güçlü bir halini düşünmenin zor olacağını" ifade etmiştir, **THOMAS**, "The Relationship Between English and European Community Administrative Law", p. 242; **MENDEZ**, p. 4; Ancak Poole, telefon dinleme olayının, usulî hakkaniyetin alakasız olduğu istisnai bir alanı olduğunu ve bu davanın haklı beklenti ile hiç alakalı olmadığını savunmaktadır. Ayrıntılı bilgi için bkz. **POOLE**, p. 431.

kazandığını, daha önceden verilen sözlerin idare tarafından yerine getirilmesi gerektiğini, bakanın politikayı değiştirmede özgür olsa da daha önceden belirlenen kriterlerden ayrılacaksa bunun hiç değilse bir ulusal güvenlik sebebiyle olması gerektiğini bekleyebileceğini ifade etmiştir⁶². Bu karar haklı beklentinin maddi açıdan korunmasının bir başka örneği olarak karşımıza çıkmaktadır. Ayrıca milli güvenlik haklı beklentilerin korunmayacağı alanlardan biridir.

g. "R. v. Devon Heufth Authority, ex parte Coughlan" Kararı

1971 yılında, Coughlan isimli bir bayan bir trafik kazası sonucu birçok yerinden yaralanmıştır. Sağlık otoriteleri tarafından Mardon House'a taşınması konusunda ikna edilmiş ve orasının "hayatının sonuna kadar evi" olacağı garantisini verilmiştir. "Sağlık kurumu [*Mardon House*]" engelli kadının özel konut ünitesini onun "yaşam alanı" olacağına ve bu amaçla yapılan tesiste istediği kadar kalabileceğinin güvencesini vermiştir. 1998 yılında bu kurum, görüşünü değiştirerek tesisi kapatma kararı almıştır. Açılan davada mahkeme, vaat edilen şeyin önemine, vaadin birkaç kişiyle sınırlı olmasına ve bu vaadi yerine getirmenin tek olumsuz sonucunun sağlık kurumunun maliyet giderlerini artmasından ibaret olmasına binaen, hastanın o tesislerde istediği kadar kalma konusunda haklı beklentisi olduğuna karar vermiştir. Başka bir ifadeyle mahkeme, idarenin kendi verdiği güvenceden vazgeçmesinin "tek başına [*per se*]" bir hukuka aykırılık olmadığını savunurken, mahkemelerin idarenin bireyin beklentileri ile bu beklentileri boşa çıkarabilecek bir hukuki sebep lehine olan politika arasında adil bir denge kurmadığı hallerde müdahale edeceğini öne sürmüştür. Davacının, idari makamın tamamen makul olmayan bir şekilde icraatta bulunduğunu kanıtlamasına gerek bulunmamaktadır. Ayrıca, bu vaadin boşa çıkarılmasına müsaade etmek ise "yetkinin kötüye kullanılması [*abuse of power*]" şeklinde bir adaletsizlik olduğuna hükmetmiştir. Nitekim bu dava kamu idaresinin gelecekte nasıl davrandıracağına dair verdiği sözle

⁶² FORSYTH, "The Provenance and Protection of Legitimate Expectations", p. 248-249; JAYASINGHE, p. 14; PATERSON, p. 85; ABBAS, p. 5; POOLE, p. 430.

ilgili olup yalnızca prosedürel olmaktan çok maddi bir çıkar sağlamaya yönelik bir haklı beklenti talebinden ibarettir⁶³.

Söz konusu uyuşmazlıkta hâkim "Yargı organları haklı beklentiyi korurken idari makamların düzenleme yetkisine müdahale edemez. Düzenleme yapma ve bunu değiştirme yetkisi hukuka uygun olarak idare makamların takdirindedir. Bu kapsamda idarenin düzenleme yapma yetkisi yargı denetimi dışındadır. Mahkemenin bu konuda yetkisi yeni düzenlemenin bireyin haklı beklentisine yol açıp açmadığını tespitle sınırlıdır" şeklinde içtihatla bulunmuş⁶⁴ ve "[şayet] yasal olarak verilen bir söz veya uygulama

⁶³ "R. v. Devon Heufth Authority, ex parte Coughlan", [1999], Lloyd's LR Medical 306, akt. **SCHÖNBERG**, p. 16, fn. 41; **CLAYTON, Richard**, "Legitimate Expectations, Policy, and The Principle of Consistency", The Cambridge Law Journal, Vol. 62, Iss. 01, March 2003, p. 93; **THOMAS**, p. 73, fn. 143; **BROWN**, "Justifying Compensation For Frustrated Legitimate Expectations", p. 702, fn. 10; **CARTWRIGHT**, p. 6, fn. 24; **LEYLAND - ANTHONY**, p. 366; **PIEVSKY, David**, "Legitimate Expectation as a Relevancy", Judicial Review, Vol. 8(3), 2003, p. 146; **ELLIOTT, Mark**, "Coughlan: Substantive Protection of Legitimate Expectations Revisited", Judicial Review, 2000, 27; **HUGHES**, p. 2-3; **MONIKA**, p. 65-66; **FELIX**, p. 73-74; **GROVES, Matthew**, "Substantive Legitimate Expectations in Australian Administrative Law", Melbourne University Law Review, Vol. 32, 2008, p. 478; **TAY KUAN SENG**, p. 614; **LI - LEUNG**, p. 474; **McGILVRAY**, p. 12-13; **ROBERTS**, p. 122; **BARAK - EREZ**, s. 597, fn. 38; **SAYGIN**, p. 222; **McGILVRAY**, p. 46; **MENDEZ**, p. 6; **SALES, Philip - STEYN, Karen**, "Legitimate Expectations in English Law: An Analysis", Public Law, 2004, p. 591; **AZIZ, Siraj Shaik - SIONG, Sui Yi**, "Expecting The Right Thing: The Imperative for Recognising Substantive Legitimate Expectations in Singapore", Singapore Law Review, Vol. 30, 2012, p. 160; **BROWN2**, p. 636; **LAING QC, Elisabeth**, "Legitimate Expectation", Judicial Review, 2013, p. 158, fn. 19; **STEYN, Karen**, Substantive Legitimate Expectations, Judicial Review, p. 244; **VICUÑA, Francisco Orrego**, "Legitimate Expectation in the Case-Law of the World Bank Administrative Tribunal", The Law and Practice of International Courts and Tribunals 5, 2006, p. 44; **FORSYTH**, "Legitimate Expectations Revisited", p. 436; **ELLIOTT, Mark**, "Legitimate Expectation: The Substantive Dimension", The Cambridge Law Journal, Vol. 59, Iss. 3, November 2000, p. 421-422; "Hargreaves" kararında haklı beklenti ilkesini "aykırı düşünce-sapkınlık [*heresy*]" olarak nitelendiren mahkeme, bu davada haklı beklenti ilkesinin İngiliz hukukunun bir parçası olarak kabul etmiştir, **QUINOT**, p. 67, fn. 13; **LI - LEUNG**, p. 475, fn. 22; **ELLIOTT**, "Coughlan", p. 28; **EVERSLEY, Calvin**, "Legitimate Expectation and the Creation of Procedural and Substantive Legal Rights in Commonwealth Caribbean Public Law", Common Law World Review, Vol. 33, Iss. 4, 2004, p. 335; **BAMFORTH**, p. 199.

⁶⁴ **KNIGHT**, p. 93; **VICUÑA**, p. 44; "Mardon House" bugün hala bulunmaktadır ve Kuzey ve Doğu Devon Sağlık Mercii hizmetlerinin bir bölümünü oluşturmaktadır, **LI - LEUNG**, p. 475; Forsyth'in dava ile ilgili görüşünü aktarmak olaya farklı bir bakış açısı sunması açısından önemlidir. "Coughlan"ın tarafını tutmamak için taş kalpli olmak gerekir. Ancak onun lehine verilen karar bazı rahatsızlıklar yaratmaktadır. Sonuçta Mardon House'ın kapanmasıyla tasarruf edilecek para, karar mercii'nin üyeleri tarafından Akdeniz kıyısına gerçekleştirilecek bir "gerçekleri tespit gezisi" kapsamında veya benzer şekilde israf edilmeyecekti. Bilakis bu para, Doğu ve Kuzey Devon Sağlık Müdürlüğü bölgesindeki diğer hastaların sağlık ihtiyaçları için harcanacaktı. Özellikle mali sıkışıklıklarda (ki her zaman öyledir) bir sağlık müdürlüğü açısından sorumluluk bölgesinde yer alan bireylerin birbiriyle çelişen sağlık ihtiyaçları arasında denge sağlamak tatsız ve çok zor bir vazifedir.

sadece maddi açıdan değil şekli açıdan da menfaat sağlamasına dair beklenti yaratıyorsa, idari makam, mahkemenin bir beklentiyi karşılamanın yeni ve farklı bir yol benimsemenin yetkinin kötüye kullanılması anlamına gelecek kadar adaletsiz olup olmadığına uygun bir davada karar vermesini kabul etmektedir" şeklinde hüküm tesis etmiştir⁶⁵.

"Coughlan" davasında yargı organlarının, politika değişikliklerinde baskın kamu yararı ile birey menfaatinin sağlanmasındaki hakkaniyet gereksinimini kıyaslama yükümlülüğü olduğuna karar verilmiştir⁶⁶. CRAIG ve SCHÖNBERG, "Coughlan" kararından sonra haklı beklenti kararlarının temel prensiplerinin özünü kavrayabilmek için davaları üç kategoriye ayırmıştır⁶⁷:

Bunun ötesinde bu vazife parlamento tarafından mahkemelere değil sağlık müdürlüklerine verilmiştir. Bu kararı verirken pek çok birbiriyle çelişen faktör rol oynar ve bana öyle geliyor ki (önyargısız bir biçimde şunu ifade ediyorum) mahkemeler kurumsal olarak böyle bir kararı verecek yeterliliğe sahip değildir. Mahkemenin bu vazifeyi yerine getirmekteki yetersizliği, Bayan Coughlan'ın maddi koruma hakkı kazandığına karar verilmesinde etkili olan faktörlerden birinin, onun lehine verilen kararın sonuçlarının "sadece mali" boyutu olduğunun tespit edilmemiş olmasıyla ortaya çıkar. Oysa Bayan Coughlan'ın beklentilerini yerine getirmeye harcanan para nedeniyle Kuzey ve Doğu Devon bölgesinde tedavileri yapılmayan veya geciktirilen hastalar açısından kararın sonuçları "sadece mali" değildir. Bunların sesi mahkemece duyulmamıştır...Maddi korumaya yönelik eleştiriler basitçe reddedilip emsal Coughlan kayasına vurularak enkaza mı çevrilmelidir? Daha akılcıca bir yaklaşım sergilemek mümkündür. Vaadin "sözleşme mahiyetinde" olması gerektiği önerisi bu drama bir hususi hukuk esintisi katmaktadır. Gerçekten de özel hukuk merceğinden bakıldığında Coughlan davası sağlık müdürlüğünün yapmış olduğu kötü bir anlaşmaya bağlı kalmak zorunda bırakılması olarak izah edilebilir. Bu açıdan bakıldığında dava prensipte ne kaynakların dağıtımını ne de kararlara müdahale açısından sıkıntılar doğurmamaktadır", **FORSYTH**, "Legitimate Expectations Revisited", p. 437.

⁶⁵ **JAYASINGHE**, p. 14; **SCHÖNBERG**, p. 111; **POTESTÀ**, p. 96; **McGILVRAY**, p. 12; "Çatışan çıkarlar dengesini resmetmede, mahkeme, yalnızca tereddütte bulunmaksızın politika değişikliğini onaylamayacak, aynı zamanda bizzat kamu kurumu tarafından yapılan değerlendirmeye en yakın dikkati verecektir", **LI - LEUNG**, p. 475, fn. 24; "Davanın kabulü ile birlikte mahkeme, hakkaniyetin gerekleri ile onunla çatışan ve politikanın değiştirilmesine gerekçe teşkil eden menfaatler arasında dengeyi tesis etme görevi ile karşı karşıyadır", **PANDEY**, p. 60.

⁶⁶ **SCHÖNBERG**, p. 113; **ORSI, Silvano Domenico**, "Legitimate Expectations: An Overview", *Judicial Review*, Vol. 15(4), 2012, p. 390; "Bu adil ve doğru bir karardı. Yetkinin kötüye kullanılması, kararların bozulması noktasında, iyi yapılandırılmış bir kamu hukuk zeminidir. Maddi faydaların haklı beklentinin yetkinin kötüye kullanılması anlamına gelen adaletsizliklerden doğabileceğinin kabul edilmesi, taraflı ve tutarsız mercilerinin ciddi vakalardaki haksızlıklarından korunabilmelerini hukuka uygun bir şekilde teminat altına alır", **PIEVSKY**, p. 146.

⁶⁷ **CRAIG, Paul - SCHÖNBERG, Søren**, "Substantive Legitimate Expectations After Coughlan", *Public Law*, Winter 2000, pp. 684-699; **MENDEZ**, p. 7; **ELLIOTT**, "The Substantive Dimension", p. 422; **ELLIOTT**, "Coughlan", p. 28; **TAY KUAN SENG**, p. 614; Bu üç kategori ilk olarak mahkeme tarafından özetle; politika değişikliğine giden makamın önceki politikasını unutmaması gerekliliği, adaletin sağlanması açısından karşı tarafa söz hakkı

- i. İlk kategoriye göre, idare haklı beklenti sahibine yaptığı irade beyanından veya iddia sahibi tarafından güvenilen bir davranış biçiminden vazgeçmeye çalışır.
- ii. İkinci kategoride genel uygulama ve politikadan ayrılmış olan belirli davalar vardır. Bu durumlarda maddi haklı beklentilerin varlığı söz konusudur.
- iii. Üçüncü kategorideki beklenti davaları ise; genel politika veya uygulamanın başka bir politika ile değiştirilmesi durumlarıyla ilgilenir.

ğ. "R. v. Secretary of State for the Home Department, ex parte Hargreaves" Kararı

İngiltere Risley'de bulunan bir cezaevinde, C kategorisindeki mahkûmlar için, cezalarının üçte birini çektikten sonra geri kalan cezalarının ev izni şeklinde cezaevi dışında geçirileceğine ilişkin bir bildirim yayımlanır. Ev izni kriterlerini listeledikten sonra yapılan bildirimde mahkûmlara "unutmayın ev izni ceza altındaki tutuklulara ayrıcalık tanıyor" şeklinde bildiri de bulunur. Bildirimin 6. maddesine göre iyi davranış gösteren mahkûmların aynı zamanda daha iyi şartları bulunan başka bir cezaevine nakillerinin yapılacağı şeklinde bir vaat de bulunmaktadır. 1995 yılında, ev izni haklarının kötüye kullanılması konusundaki kaygısını belirten Bakan, ev izni uygulamasından cezalarının en az yarısını çeken mahkûmların yararlanacağına ilişkin yeni bir bildiri yayımlar. Düzenleyici işlemde kaynaklanan haklı beklenti ihlal edildiğine ilişkin "Hargreaves"⁶⁸ uyuşmazlığında sonrasında SCHÖNBERG kanaatini şu şekilde açıklamaktadır⁶⁹:

---

verilmesi gerekliliği ve yetkinin kötüye kullanılmaması gerekliliği olarak belirlenmiştir, **ELIAS-ROBERTS**, p. 145; **ORSI**, p. 391; Lord Woolf MR, haklı beklenti davalarında mahkemenin rolünü şu şekilde tespit etmiştir: "En az üç olası sonuç bulunmaktadır: (a) Mahkeme kamu idaresinin daha önceki politika ve taahhütlerini sadece dikkate almasına karar verebilir... (b) Diğer taraftan mahkeme haklı beklentiye taahhüdün veya uygulamanın karar alınmadan önce ilgisine danışıldığı zamanlarda yol açacağına karar verebilir... (c) Mahkeme hukuka uygun bir taahhüdün veya uygulamanın, sadece usuli değil, maddi bir haklı beklentiye yol açtığına karar verebilir ki, tam da bu davada olduğu gibi, haklı beklentinin karşılanmaması yetkinin kötüye kullanımı olarak değerlendirilebilir", **PARPWORH, Neil**, *Constitutional & Administrative Law*, Oxford, 2016, p. 315'ten akt. **SAYGIN**, p. 222-223.

⁶⁸ "R. v. Secretary of State for the Home Department, ex parte Hargreaves", [1997], 1 WLR. 906; **BROWN**, "Justifying Compensation For Frustrated Legitimate Expectations", p. 716, fn. 41; **JAYASINGHE**, p. 13, fn. 60; **GROVES**, "Substantive Legitimate Expectations in Australian Administrative Law", p. 484, fn. 54; **ELIAS-ROBERTS**, p. 145, fn. 11; **BARAK - EREZ**, s. 596, fn. 35; **LEYLAND - ANTHONY**, p. 372; **MONIKA**, p. 51-58; "Hargreaves" kararı

"Bu davada başvuru sahibi, İçişleri Bakanlığının mevcut bir politikası kapsamında, belirli bir tutukluluk süresince hizmet ettikten sonra ev izni için cezaevinden ayrılmaya hak kazanacak mahkûmlardan biriydi. Politika değiştiği zaman, bu şahsın durumu derinden etkilenmiş ve hak sahibi olma beklentisi karşılanmamıştı. Ancak bu hayal kırıklığı, onun mevcut politikaya olan güveninin bir sonucu değildi. Yine de hakkaniyet, örneğin bir mahkûmun "dışarıdaki ilk günü" için güvenerek bir sinema bileti satın almadığına bakmaksızın, mahkûmun beklentisinin bir yasal korunmaya değer olduğu hissini vermektedir. Şimdi, Hargreaves'daki mahkûmun politikaya güvendiği konusu tartışılabilir. Her ne kadar bu politika mahkûmu herhangi fiziksel bir eyleme itmemesine veya para harcatmamasına rağmen, gelecek hayatı için bazı planlar yapmış ve şüphesiz dışarı çıkmayı sabırsızlıkla beklemiştir. Böyle planlara ve umutlara "duygusal bağlılık" bir tür güven değil midir? Cevap aşağıdaki şekildedir. Plan yapmak kesinlikle insan hayatının son derece önemli bir parçasıdır. Aslında, mahkûmun planlarındaki hüsrana, neden onun yasal korunmasız bir şekilde bırakmanın adaletsiz olduğunun açıklamasıdır (bir kısmıdır). Ancak eğer güven, planları ve "duygusal bağlılıkları" içerecek şekilde tanımlanırsa, planlama ve kesinliğin haklı beklentilerin korunmasına bir gerekçe sağlaması yönüyle itimat (güven) teorisi yerini aşağıda tartışılan daha geniş kapsamlı hukukun üstünlüğü teorisine bırakır".

---

hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. **FOSTER, Steve**, "Legitimate Expectations and Prisoners' Rights: The Right to Get What You are Given", *The Modern Law Review*, Vol. 60, Iss. 5, 1997, pp. 727-733; Avrupa Birliği hukukunda, güven haklı beklentilerin korunması için mutlak bir koşul değildir, **SCHÖNBERG**, p. 128; **JOHNSON**, p. 62; **REYNOLDS, Paul**, "Legitimate Expectations and the Protection of Trust in Public Officials", *Public Law*, 2011, p. 354; **DALY, Paul**, "A Pluralist Account of Deference and Legitimate Expectations", *University of Montreal*, p. 11, papers.ssrn.com, e.t. 10.10.2016; Zarar verici bir güvence içermeyen durumlarda, bir kişinin beklenti menfaatinin korunmasının temeli, genel kamu hukuku ilkeleridir, **SALES - STEYN**, p. 571.

⁶⁹ **SCHÖNBERG**, p. 10-11; "Bir kişinin haklı beklentiden faydalanabilmesi için pozisyonunu değiştirmesi veya zarar verici bir şekilde davranmış olması gerekli değildir", **JAYASINGHE**, p. 7; "Bir kişinin ona söz verildikten sonra pozisyonunu değiştirmediği gerçeği, onun söze güvenmediği anlamına gelmez", **LI - LEUNG**, p. 493; "Hargreaves" davası ile "Re Findlay", [1985], AC. 318 kararı birbirine çok benzediği için "Findlay" kararı ayrı bir başlık altında incelenmemiş gerekli yerlerde bu karardan faydalanılmıştır.

Bu karara göre, düzenleyici işlemde kaynaklanan beklentinin, haklı beklenti olarak kabulü için bireyin başkalarının da aynı beklentiye girebileceği kadar objektif bir biçimde mevcut düzenlemeye güvenmesi gerektiği ifade edilebilir⁷⁰.

h. "R. (Bibi) v. London Borough of Newham" Kararı

"R. (Bibi) v. London Borough of Newham" davasında idari bir kurul, başvuru sahiplerine "kadro garantili kalacak yer [*accommodation with security of tenure*]" vaadinde bulunur. Kurul, bu vaadi verirken kalacak yer temin etmenin bir yasal yükümlülük olduğu kanısındadır. Ancak daha sonra böyle bir yasal yükümlülük olmadığını farkına varılmış ve kurul tarafından taahhüt feshedilip, sadece geçici bir süreliğine kalacak yer temin edilmiştir. Açılan davada mahkeme, başvuru sahiplerinin kadro garantili konaklama konusunda haklı beklentileri olduğu sonuca varmıştır. Ancak bu durum sorunun sadece bir parçasıdır. Asıl mesele ise; kadro garantili konaklama konusunda birçok kişinin haklı beklentisi varken, hepsi için yeterince konut bulunmamasıdır. Mahkeme, bu sıkıntılı politik sorun altında kurulun yaptığı gibi "vaadi uygulamak [*enforcing the promise*]" yerine yetkililerin vaatte bulduklarının farkına varmamış olmalarına odaklanmayı seçmiş ve "ne olursa olsun, eğer bir yetkili sadık kalınacağı yönünde haklı beklentiye yol açmış bir vaadin yerine getirilmediğini dikkate bile almadan, o vaadin aksi yönünde bir hedef belirlemeye karar verirse, o kimse yetkisini görevini kötüye kullanıyordur" kanaatinde bulunmuştur⁷¹.

⁷⁰ ALTINDAĞ, s. 52; Avrupa Birliği Adalet Divanı kararlarında da beklentinin objektif bir nitelikte bulunması gerektiği vurgulanmaktadır, ÖZCAN, s. 107.

⁷¹ "R. (Bibi) v. London Borough of Newham", [2001], 1 WLR. 237, akt. PIEVSKY, p. 146-147, fn. 7; JAYASINGHE, p. 36, fn. 176; GROVES, "Substantive Legitimate Expectations in Australian Administrative Law", p. 484, fn. 58; FORSYTH - WILLIAMS, p. 39; BELL, Joanna, "The Privy Council and the Doctrine of Legitimate Expectations Meet Again", The Cambridge Law Journal, Vol. 75, Iss. 3, November 2016, p. 451; ELIAS-ROBERTS, p. 146, fn. 17; LI - LEUNG, p. 478, fn. 30; CHEN, Zhida, "Substantive Legitimate Expectation in Singapore Administrative Law", Singapore Academy of Law Journal, 2014, Vol. 26, p. 242, fn. 32; BARAK - EREZ, s. 597, fn. 42; ELLIOTT, Mark, "Legitimate Expectations and the Search for Principle: Reflections on Abdi & Nadarajah", Judicial Review, 2006, p. 285; LEYLAND - ANTHONY, p. 375; Kararda yüksek mahkeme haklı beklenti davalarının tamamında üç basamak olduğunu şu şekilde belirtmiştir: "Bütün haklı beklenti vakalarında, maddi ve şekli olsun olmasın, üç pratik soru ortaya çıkar. Birinci soru, idari makam gerek uygulama, gerek vaatleriyle hangi yolu izleyeceğini göstermiştir? İkinci soru, idari makam izlediği

Mahkeme ayrıca "yetkili karar verme sürecinde, vaadin yerine getirilip getirilmeyeceğine ve eğer yerine getirilmezse beklentiyi boşa çıkarmayı hafifletmek adına ne yapılması gerektiğine ilişkin karara varırken, söz konusu vaadin konuya ilişkin bir kabul olduğunu göz önünde bulundurmamıştır. Bizim kanaatimize göre bu bir hukuki hatadır...Yetkilinin, bir vaatte bulunmuş olduğuna ne kadar ehemmiyet verilmesi gerektiği konusuna ilişkin bir hükme vardığına dair, bir gösterge yoktur. Yasa, karar verme sürecinde her haklı beklentinin uygun bir şekilde hesaba katılmasını iktiza eder. Mevcut davada böyle yapılmamış olduğundan yetkili kanuna aykırı bir eylemde bulunmuştur" şeklinde hüküm tesis etmiştir⁷².

3. Fransız Hukuk Sisteminde "Confiance Légitime-Attentes Légitimes" Kavramı ve Temel İçtihat

İngilizlerin "principle of protection of legitimate expectation" kavramı Fransız hukukunda "yönetilenin haklı güven anlayışı [*la notion de confiance légitime de l'administré*]", daha sade bir anlatımla "confiance légitime" kavramıyla ifade edilmektedir⁷³. Ayrıca haklı beklenti kavramının Fransız Hukukunda yer alan "birel

---

çizgi açısından yasalara uygun davranmış mıdır ya da yasalara aykırı hareket etmeyi mi önermektedir? Üçüncü soru ise, bu durumda mahkeme ne yapmalıdır?", akt. **TAY KUAN SENG**, p. 618; **ABBAS**, p. 7.

⁷² "Şunu söylemek gerekir ki; yetkili makamın bireye verilmiş bir sözü hesaba katmamış olmasını, konuya ilişkin bir kabulü hesaba katmamakla eşdeğer tutmakta bir incelik vardır. Bir kişinin kamu görevlilerinden bir taahhüt almış olmasının o kişiye, vaat edilen şeyi alması için karineden sayılan bir ahlaki argüman kazandıracığı gerçeğine ve bunun kamu otoritesinin kamu yararını temsil etmek için özgür kalması gerektiği bahanesiyle hasır altı edilmemesi gerektiği olgusuna pek az kişi itiraz eder", **PIEVSKY**, p. 146-147.

⁷³ **SNODGRASS**, p. 27; **FELIX**, p. 70; **OĞURLU**, s. 274; **TANGEA, Joseph Atangan - PORTUESE, Aurelieu - GOUGH, Orla**, "The Principle of Legal Certainty as a Principle of Economic Efficiency", University of Westminster School of Law Research Paper No. 13-13, 2013, p. 4; "Confiance légitime" kavramı yerine "attentes légitimes", "espérances légitimes", "expectative raisonnable" veya "expectative légitime" kavramları da kullanılmaktadır, **CARTIER**, p. 77, 90; Avrupa Birliği Adalet Divanı'nın Fransızca bir kararında, haklı beklenti "espérance fondée" kavramı ile ifade edilmiştir, **BERKSOY, İrem**, "Vergi Güvenliğinin İki Boyutu: Yasallık İlkesi Karşısında Meşru Güven İlkesi", Journal of Life Economics, S. 7, 2016, s. 81; Strasburg İdare Mahkemesi kusursuz sorumluluk temeline dayanarak 1994 yılındaki yenilikçi bir kararda (CAA Nancy, "Freymuth", [1999], Cs. 17/6-99, AJDA. 950) "haklı beklentiler ilkesini [*confiance légitime*]" uygulamıştır ancak bu karar temyizde bozulmuştur, **SCHÖNBERG**, p. 115, fn. 62.

ve özgül sonuçların dokunulmazlığı ilkesi (idari işlemin kişisel sonuçlarının dokunulmazlığı ilkesi)" ile benzer bir içeriğe sahip olduğu belirtilmektedir⁷⁴.

Fransız hukukunda hukuki güvenlik ilkesi içinde korunmaya çalışılan haklı beklenti ilkesinde, fonksiyonel bir bakış açısıyla olaylara yaklaşılmamakta, her olay objektif ölçütler ışığında değerlendirilmektedir⁷⁵. Fransa'da haklı beklenti⁷⁶ kavramının ortaya çıkışı 19. yüzyılın son çeyreğine uzanmaktadır. İlk olarak, dönemin Fransız düşünürlerinden EMMANUEL LÉVY'nin çerçevesini çizmeye çalıştığı bu kavram, "Taşınmaz Mülkiyeti Hukuku" isimli eserinde ortaya konulmuştur⁷⁷.

LÉVY'ye göre "inanış-güven-beklenti [*croyance*]" hakkı doğurmaktadır; diğer taraftan hak, sadece herkesin istediğine değil aynı zamanda yapabileceğine

⁷⁴ OĞURLU, s. 290; SNODGRASS, p. 27; Bu ilkenin Conseil d'État bazı kararlarında idari istikrar ile paralel nitelikte kullanıldığı belirtilmiştir, OĞURLU, s. 195; Ancak "confiance légitime" kavramının gerek "Fransız Danıştay'nın [*Conseil d'État*]" gerekse "Anayasa Konseyi'nin [*Conseil constitutionnel*]" kararlarında Fransız idare hukukunun bir parçası olarak görülmemektedir, SNODGRASS, p. 27

⁷⁵ SCHWARZE, p. 916'dan akt. ÖZCAN, s. 15-16; Fransız medeni yargısında haklı beklenti açıkça korunmamaktadır, ZEYL, p. 215; Fransız hukuk sisteminde hukuki güvenlik ilkesinin uygulamasında karşılaşılan hukuki boşluklar Avrupa Birliği hukukunun ilkeleriyle doldurulmaya çalışılmaktadır, TRAIN, Frédéric, Le Principe de la Confiance Légitime en Droit Communautaire: Genèse d'un Nouveau Principe Général du Droit, Mémoire DEA, Université de Bordeaux I, Vol. II, 2008, p. 69'dan akt. ÖZCAN, s. 16.

⁷⁶ Fransızcası "confiance légitime" olan haklı beklenti kavramı birçok ülkede kullanılmaktadır. Kıta Avrupası ülkelerinde hâkimler, yanıtılan beklentiye yaptırım uygulamak için öncelikli yetkinin kötüye kullanılması, iyiniyet ve görünüş gibi genel ilkelere başvurmuştur. Fransa haklı beklentinin korunması için bu kavramlardan iyiniyeti ve yetkinin kötüye kullanılmasını temel almıştır, FAUVARQUE-COSSON, Bénédicte, "La Confiance Légitime et l'Estoppel", Electronic Journal of Comparative Law, Vol. 11(3), December 2007, p. 2, 21.

⁷⁷ SOURIOUX, Jean-Louis, "La Croyance Légitime: Histoire d'un Concept", Beyrouth, 2002, p. 1; Fransız vergi yasasında haklı beklenti ilkesi yer almamasına rağmen, Fransız vergi mükellefinin, görevli vergi memurlarının verdiği beyanlara güveni tüm vergi mevzuatı incelendiğinde koruma altındadır, SCHÖNBERG, p. 5; "Genel idare hukukunun büyük oranda içtihatla şekillendiği Fransa'da, Conseil d'État birkaç yıldan beri bireylerin subjektif çıkarlarını ve kazanılmış haklarının bekası hususundaki kaygılarını artan şekilde göz önünde bulundurmaktadır. Bugün Alman yargıçları gibi o da, ama kendi mantığı ile, idari kararların ve icraatların hukuka uygunluğunu garanti altına alabilir. 2006 yılında Fransa'da hukuki kesinlik ilkesinin kabul görmesi bu gelişmeye katkıda bulunmuştur. Paradoks şekilde bu kabulde, görünürde Fransız hâkiminin henüz reddettiğini iddia ettiği, haklı beklentinin korunması mekanizması saklıdır. Hukuki kesinlik ihtiyacı uzun zamandır Fransız idare hukukunu meşgul eden bir husustur. Bu durum kendini özellikle idari sorumluluk hukuku ve meşruiyet tartışmalarında belli eder", CALMES-BRUNET, p. 1078.

inandığına ve yasal olarak istediğiyle uyum içerisindedir⁷⁸. Dolayısıyla bir kimsenin hak talep edebilmesi için talebin hukuki olması ve gerçekleşeceğine inanması gerekir. Yazarın özel hukuk alanında çerçevesini çizmeye çalıştığı hak kavramı, bir anlamda kişinin var olacağına inandığı ya da beklediği bir durum üzerine kurulmuştur. Ancak bu görüşler, LÉVY'nin çağdaşları olan özel hukukçular tarafından taraftar bulmadığı gibi tezinin temelini oluşturan bu terim, dönemin önemli kamu hukukçuları tarafından da eleştirilmiştir⁷⁹.

Sonraki dönemlerde pek sık kullanılmamakla birlikte haklı beklenti kavramı bütünüyle de unutulmamıştır. 1929 yılında PIERRE VOIRIN "görünüş teorisi [*la théorie de l'apparence*]"ni dikkatsizliklerin ve düşüncesizliklerin ortaya çıkışına son bir çözüm olarak nitelendirmemiş; teorinin esasında haklı beklenti kavramının mağdurları için getirilmiş bir koruma olduğunu dile getirmiştir⁸⁰. Başka bir ifadeyle, bir anlamda bireyin inanışından-güveninden-beklentisinden doğan mağduriyet bu kavramla giderilmeye çalışılmıştır. "Fransız Yargıtayı [*Cour de Cassation*]" haklı beklenti kavramını 1962 yılını izleyen yıllarda geliştirmeye başlamıştır. 1971 yılında ilkenin unsurları dikkatlice belirlenmiş ve hukuk hâkimi, doğrudan ve abartılı bir şekilde ilkenin yeni açıklamasını yaparak ilke üzerindeki kontrolünü göstermiştir. Yeni açıklamaya göre ilk derece mahkemeleri, üçüncü kişinin beklentisini-inanışını-güvenini haklı kılmak için bu kişiler tarafından ileri sürülen şartların birlikteliğine göre düşüncesini açıklamak zorundadır⁸¹. Başka bir ifadeyle, ilk derece mahkemesi

⁷⁸ LÉVY, Emmanuel, "Droit de Propriété Immobilière", These Pour Le Doctorat, l'Université de Paris, Paris, 1910, p. 165-166.

⁷⁹ MELLERAY, Fabrice, "La Revanche d'Emmanuel Lévy? L'Introduction du Principe de Protection de la Confiance Légitime en Droit Public Français", Droit et Société, 2004/1, No. 56-57, p. 143.

⁸⁰ Hâlin görünüşünü gerçekten ayırt etmek için Houin tarafından kullanılan terimleri ele alabiliriz. Houin'e göre görünüşte önemli olan "yabancıların güvenliği [*la protection des tiers*]" ve "olayların veya nesnelerin dış görünümü [*l'aspect extérieur des choses*]"dür, SOURIOUX, p. 1-2; "Fransa'da 22.11.1929 tarihli kararıyla Conseil d'État, bir ruhsatın aniden iptalinin yetkinin kötüye kullanılması olduğuna hükmetmiştir. Bunu yaparken büyük oranda haklı beklentinin korunması ilkesini devreye sokar ki bu tarihte Alman içtihadında bu ilke henüz kabul görmemiştir", CALMES-BRUNET, p. 1078.

⁸¹ SOURIOUX, p. 3; "Conseil d'État, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'nin etkisiyle 2008 yılından itibaren düzenli olarak "haklı itimat [*berechtigte erwartung*]" teriminin eşdeğeri olan "haklı beklenti [*berechtigtes vertrauen*]" terimini kullanmaktadır. Bazen Conseil d'État hukuki kesinlik

hâkimi, önüne gelen uyuşmazlıkta üçüncü kişinin haklı beklentisinin korunmasına ilişkin bir karar verecekse bu kişilerin ortaya koyduğu birtakım hususları dikkate almak zorundadır.

Haklı beklentinin korunması ilkesi, Fransız hukukunun daha çok özel hukuk, özellikle sözleşmeler hukuku alanında başvurulan bir ilkedir. Kavramın ortaya çıkışı bir özel hukukçu tarafından gerçekleştirilmiş; ancak bu kavram özel hukuk alanında dahi uzun yıllar boyunca korunmaya değer bir ilke olarak görülmemiştir. Ancak birlik hukukunun ortaya çıkışı ve birliğe üye ülkelerin iç hukuklarına olan etkisinin artmasıyla beraber kavram önem kazanmaya başlamış ve haklı beklentinin korunması sadece özel hukukta değil, kamu hukukunda da -idarenin işlemlerine karşı da- başvurulması gereken kavramlar arasında yerini almıştır.

Haklı beklenti kavramı Fransız anayasa hukuku bakımından da önem arz eden bir kavramdır. Kavram uzun yıllar boyunca "Fransız Anayasa Mahkemesi [*Conseil Constitutionnel*]" tarafından inkâr edilse de Mahkeme'nin 1997'de aldığı bir karar ile kavramın anayasa hukukçuları tarafından daha fazla göz ardı edilemeyeceği anlaşılmıştır⁸². Diğer taraftan kavram ile yakından ilgili olan ve özel hukuk bakımından önemli olan bir diğer kavram olan hukuki güvenlik⁸³ ve hukuki

---

hususunu irdelemeden önce temel hak ve özgürlükler konusuna eğilir. Bilindiği üzere Almanya'da temel hak ve özgürlükler tüm hukuk sisteminin odak noktasıdır. Haklı beklentinin korunması ve temel hak ve hürriyetlerin korunması birbiriyle yakından ilişkilidir. Haklı beklentinin korunmasının temel hak ve özgürlükler bağlamındaki önemi, ya da daha iyi bir deyimle temel hak ve özgürlüklerin haklı beklentinin korunması bağlamındaki önemi, artan şekilde kabul görmektedir", **CALMES-BRUNET**, p. 1081.

⁸² Haklı beklenti kavramının Conseil Constitutionnel tarafından üstü kapalı bir şekilde anayasallaştırıldığı karar için bkz. (Conseil Constitutionnel, [07.11.1997], D. 97-391 DC, www.conseil-constitutionnel.fr, e.t. 11.10.2016). Karara konu talepte, milletvekilleri vergisel ve ekonomik acil önlemler getiren bir kanunun ikinci maddesinin anayasaya aykırılığı iddiasıyla Conseil Constitutionnel'e başvurmuştur. Milletvekillerinin iddiasına göre düzenlemenin ilk paragrafı kanunların geriye yürümezliği ve hukuki güvenlik ilkeleriyle çelişmektedir, **MATHIEU, Bertrand**, "Sécurité Juridique: Le respect de la Légitime Confiance des Citoyen s'impose au Législateur", La Semaine Juridique-Edition Générale, No. 4, Paris, 2014, p. 170; "Fransa Anayasa Konseyine göre "hiç bir anayasal prensip, "meşru güven" denen bir ilkeyi garantilememektedir", **BERKSOY**, s. 78.

⁸³ Kavramın Fransız hukukundaki ilk izleri 1789 Bildirisi'ne kadar gitmektedir. Bildiri'nin 16. maddesiyle hukuki güvenlik ilkesi geniş anlamda anayasallaştırılmıştır. Maddeye göre "hakların güven altına alınmadığı ve kuvvetler ayrılığının belirlenmediği bir toplumun anayasası yoktur", **MATHIEU**, p. 170.

kesinlik⁸⁴ ilkesi de benzer şekilde 1990'lı yıllarında başlarında kamu hukukçuları tarafından telaffuz edilmeye başlanmıştır. Bu gecikmenin temelindeki sebebi, tıpkı haklı beklenti kavramında olduğu gibi, çerçevesinin çizilmesinin zor, belirsiz bir kavram olması ve bu sebeple birçok tartışmaya yol açacak olmasıdır⁸⁵.

Haklı beklentinin korunması Fransız idare hukukunda uzun yıllar boyunca başvurulmamış bir ilkedir. 1999 yılında FRAISSEIX'nin de vurguladığı gibi, Fransız hukukunun klasik şeması kurulan gerçekler bakımından idari hâkimin müdahalesini öngörebiliyorken, haklı beklentiler açısından bu müdahale kabul edilmemiştir⁸⁶. Zira kavramın yer aldığı ilk "Conseil d'État" kararı 1992 yılında verilmiştir⁸⁷.

Fransız hukuk sisteminde haklı beklentinin korunması ilkesinin hukukun genel ilkesi olarak kabul edilmemesi bu ilkenin uygulama alanının diğer ülke

⁸⁴ "Conseil d'État kendine özgü bir hukuki kesinlik ilkesi geliştirmiş ancak haklı beklentinin korunması ilkesinin etkilerini de onun bünyesine katmıştır...Makul geçiş süreci düzenlemelerinin gerekliliğini hukuki kesinlik ilkesiyle keşfetmiş olmakla birlikte sürekliliğin korunması konusunda çok dikkatli davranmaktadır. Alman ve Fransız hukuku bugün, her ne kadar çıkış noktası teşkil eden bakış açıları, terminoloji, argumentasyon ve korumanın düzeyi farklılık arz etse de, aynı temel mantığa göre hareket etmekte, yargıçlara olgudan olguya hukukun üstünlüğünü ve subjektif itimadı sağlama imkânı verilmektedir", **CALMES-BRUNET**, p. 1081.

⁸⁵ Haklı beklentinin korunması ilkesi, hukuk devleti ilkesinin unsurlarından olan hukuki güvenlik ilkesinin tezahürlerinden birisidir. Hukuki güvenlik ilkesinin tanımında yazarlar özellikle çok açılımlı ve önemli iki büyük zorunluluğa dikkat çekmişlerdir. Tanımın bu iki hususu kapsamaması önemlidir. Bunlar hukuki durumun istikrarı ve kurallar ile hukuki durumların kesinliğidir. Hukuki güvenlik gereksinimi kuşkusuz yeni değildir; ancak son zamanlarda oldukça sık kullanılmaya başlanmıştır. Hukuki güvenlik kavramına duyulan ve gittikçe güçlenen bu talebin sebepleri oldukça farklıdır. Bu sebeplerin ilki, özellikle Conseil d'État tarafından bildirilen, kamu otoritelerinin kaidesel üretimlerindeki gelişimlerdir. Diğer taraftan dava kollarının gelişmesi, hâkimin yetkilerinin artması, dolayısıyla idari işlemde yararlananların korkularına yol açan davranışların önemli bir şekilde iyileşmesi ve yararlananların hukuki durumlarındaki değişkenlik risklerinin artmasıdır, **MELLERAY**, p. 145-147; **MATHIEU**, p. 170; "Fransa'nın en yüksek idare mahkemesi olan Conseil d'État, 2006 yılında hukuki kesinlik ilkesini tanımıştır ancak yerel hukukta haklı beklentinin korunması ilkesini halen reddetmektedir. Bu belirgin ancak selektif paradokstur çünkü yasal kesinlik ilkesinin çatısı altında örtülü olarak, Alman hukukunda da bilinen, subjektif itimadın korunması mekanizmaları devreye sokulmaktadır", **CALMES-BRUNET**, p. 1077; Fransız hukukunda haklı beklentinin korunması ilkesine çekimser yaklaşıldığı, idari işlemlerin geriye yürümezliği, kazanılmış haklar ve hukuki güvenlik ilkelerinin bir gereği olarak ortaya çıktığı ifade edilmektedir, **DALKILIÇ**, s. 55.

⁸⁶ **FRAISSEIX, P.**, "La Notion de Confiance Légitime dans la Jurisprudence Administrative Française", *Revue de la Recherche Juridique Droit Prospectif*, 1999/2, p. 403, 417 akt. **DUPUY, Florian**, *La Protection de L'Attente Légitime des Parties au Contrat, Etude de Droit International des Investissements à la Lumière du Droit Comparé, Thèse Doctorat-Université Panthéon-Assas (Paris II) Droit-Economie-Sciences Sociales*, Paris 2007, p. 96.

⁸⁷ Conseil d'État, [19.06.1992], No. 65432 65632, www.conseil-etat.fr, e.t. 12.10.2016.

uygulamalarına göre daha dar kapsamlı olmasına sebebiyet vermiştir⁸⁸. Ayrıca Fransız hukuk sisteminde münhasır ve ayırıcı bir şekilde haklı beklenti ilkesinin şekli koruması kavram olarak yer almamaktadır. Fransız kanunlarının hâlihazırda haklı beklentileri gözetmesi bu ilkenin ayrıca korunmamasının en temel nedenidir. Ancak bu durum haklı beklentinin şekli korumasının Fransız hukukunda yer almadığı anlamına gelmemektedir. Nitekim ilgisine yarar sağlayan işlemlerin kaldırılmasında işlemde etkilenen bireye usuli güvence sağlanması gerekir. Ancak bireysel taahhütlerin, uygulamaların veya genel politika beyanlarından kaynaklanan şekli haklı beklentinin bu sistemde karşılaşılmadığı da belirtilebilir⁸⁹.

"Conseil d'État" haklı beklenti ilkesini veya konusunu Fransız hukukunun bir parçası olarak da kabul etmemektedir. Strasburg İdare Mahkemesi kusursuz sorumluluk temeline dayanarak 1994 yılındaki verdiği yenilikçi bir kararda haklı beklenti ilkesini uygulanmış ancak bu karar temyizde bozulmuştur⁹⁰.

⁸⁸ ÖZCAN, s. 14, 17; Fransız hukukundaki "değişmezlik/dokunulmazlık [*intangibilité*]" ilkesi haklı beklenti ilkesine diğer ülkelere nazaran daha az ihtiyaç duyulmasına sebep olmuştur, SNODGRASS, p. 27; Fransız hukukunda haklı beklentinin korunmasına, genellikle Avrupa Birliği mevzuatının uygulamasında karşılaşılmaktadır, DALKILIÇ, s. 122.

⁸⁹ ZEYL, p. 215; Yararlandırıcı idari işlemlerin hükümsüz hale getirilmesinde öngörülen güvence sisteminin tek istisnası lisans iptalidir. Lisansın iptalinde işlemde etkilenecek bireye söz hakkı tanınmamasının başka bir ifadeyle usuli güvence verilmemesinin gerekçesi "güvenlik-kolluk tedbiri [*mesures de police*]" kavramı ile ifade edilmektedir, SCHÖNBERG, p. 60; "Fransız yargıçlarının bir taraftan hukuki kesinlik ilkesini açıkça tanıırken, bir taraftan bu ilkenin bazı bileşenlerini devre dışı bırakmaları, diğer taraftan haklı beklentiye açıkça reddederken subjektif ve kazuistik güvenin korunması mekanizmalarını, hukuki kesinlik maskesi altında pek ala örtülü olarak kullanmaları sorun yaratmaktadır. Conseil d'État, haklı beklentinin korunması dışında hukuki kesinlik ilkesinin başka yönlerini de nazarı itibara almamaktadır. Nitekim onu normların salâhiyeti ve ulaşılabilirliği zorunluluğundan ayırırken, Avrupa Birliği hukukuyla ilgili karar vereceği durumlarda, normların kalitesine bağlı olan bu bileşenleri ilkenin ayrılmaz parçası telakki etmektedir. Bu ihmaller bugün Almanya'da mevcut olan, haklı beklentinin güvence altına alınmasına dair idare hukukunun daha iyi anlaşılması kaygılarına tezattır", CALMES-BRUNET, p. 1080-1081.

⁹⁰ CAA Nancy, "Freymuth", [1999], Cs. 17/6-99, AJDA. 950, akt. SCHÖNBERG, p. 115, fn. 62; Fransız Danıştay'ının haklı beklenti ilkesine ilişkin verdiği güncel (2016) kararlar için bkz. Conseil d'État, "La Société Par Actions Simplifiée (SAS) Rapa", [16.03.2016], D. 377874; Conseil d'État, "La SAS Soleco", [16.03.2016], D. 383570; Conseil d'État, "La Quadrature du Net et la Fédération", [05.02.2016], D. 389140; Conseil d'État, "La Quadrature du Net", [12.02.2016], D. 388134; Conseil d'État, "Regalp", [07.01.2016], D. 383673, www.conseil-etat.fr, e.t. 12.09.2016.

24.03.2006 tarihli "KPMG" kararında Fransız hukukunda haklı beklentinin uygulama alanı, "Avrupa Birliği hukukunun bir parçası olan, haklı beklenti ilkesinin, Fransız yargıcı tarafından, sadece, Avrupa Birliği hukukunu uygulanmasının zorunlu olduğu alanlarda dikkate alınacağı" şeklinde ifade edilmiştir. Ayrıca "KPMG" kararında dava konusu idari karar (bir yönerge), makul geçiş düzenlemeleri getirilmemesinden dolayı iptal edilmiştir. Bu karara kadar idari düzenleyici işlemleri, idari mercii tarafından dilediği gibi serbestçe değiştirilebilmekteydi. Böylece tüm kamusal veya bireysel yararların haklı beklenti çerçevesinde korunması sağlanmıştır⁹¹.

Fransız hukukunda geçici süreli idari işlemlerin haklı beklentinin oluşmasına sebebiyet vermediği kabul edilmektedir. Sekiz çocuğun bakım ve yetiştirilmeleri için geçici olarak bir ailenin korumasına bırakıldığı olayda, ailenin sürekli bir şekilde çocukların gözetimlerine verilmesi talebiyle açtığı "Prioret" davasında, Fransız Danıştay'ı geçici etkili tesis edilen işlemlerin belirli bir sürenin geçmesinden sonra haklı beklenti oluşturmayacağına karar vermiştir⁹². İngiliz yargısı tarafından karara bağlanan "Rootkin" davasında da benzer nitelikte bir karar verilmiştir. Bu davada, bir öğrencinin okul ile ev arasındaki sezonluk ulaşımı hatalı değerlendirme sonucu karışıl原因 idarenin, yeni dönemde bu masrafı karşılamasının haklı beklentinin

⁹¹ **BÜLBÜL**, s. 43, fn. 119; **ÖZCAN**, s. 24; **ALTINDAĞ, Halil**, İdarenin Yargısal Denetiminde Kanunilik Blokunun Genişlemesi, İstanbul, 2016, s. 114; "Avrupa Topluluk hukukunun hükümlerini uygulamıyorsa, haklı beklentiler ilkesine aykırı olması gerekçesiyle Conseil d'État'nın bu hükmü (veya kararı) iptal etmesi gerektiğine dair başvuru sahibinin iddiasının hiçbir geçerliliği" olmadığına ilişkin karar da bulunmaktadır, Conseil d'État, "Rouquette", [1999], D. 5/-99, RFDA. 370, akt. **SCHÖNBERG**, p. 116, fn. 64; **SNODGRASS**, p. 27, fn. 116; Conseil d'État, idarenin takdir yetkisi üzerinde usule ve esasa ilişkin kısıtlamalar getirmek yerine, genel olarak idari kararlara ve beyanlara dayanarak ortaya çıkan kayıpları telafi etmeyi tercih etmiştir, **ZEYL**, p. 215; "Dava konusu Avrupa Birliği bölgesini ilgilendiren bir husus olduğunda yargı, Avrupa Topluluğu hukukunun iki ilkesi olan hukuki kesinlik ve haklı beklentiyi şizofrence tatbik etmiştir (ki halen de öyle yapmaktadır). Ancak diğer taraftan dava konusu ulusal hukuka dair ise bu ilkeleri tatbik etmeyi kati surette ve sistematik olarak reddetmişlerdir. 2006 yılı içtihadında bir dönüm noktası teşkil eder. 24.3.2006 tarihli KPMG kararında yargıç dikkatli bir dil kullanarak ancak kati surette hukuki kesinlik ilkesini ulusal hukuka tatbik eder. Daha sonra bazen "talep", bazen de "gereklilik" olarak ifade edilen bu yeni "ilke" yasa hükmünde genel bir ilkedir. Her halükarda hiçbir şekilde Anayasanın 61(1) hükmü ile tanımlanan temel hak ve özgürlükler arasında yer almaz", **BRUNET**, p. 1080.

⁹² "Prioret", D. 16/11-77, Rec. 435, akt. **SCHÖNBERG**, p. 57, fn. 203.

korunması ilkesine göre talep edilemeyeceğine karar verilmiştir⁹³. Conseil d'État imar izinlerinin reddedilmesinden dolayı başvuruya konu araziye komşu arazisi bulunan kişilerin bu karara dayanarak haklı beklenti temelinde bir hak iddia edemeyeceklerine karar vermiştir⁹⁴.

Nüfuz sahibi Fransız yorumcularının tavsiyesine karşı Conseil d'État'nın haklı beklenti ilkesini kabul etmeyi neden reddettiği şu dört gerekçeyle açıklanmaktadır⁹⁵:

- i. İdarenin kamu menfaatine etkili bir şekilde hareket edebilmesi için yasal kısıtlamalara karşı yeteri kadar özgürlük tanınmasının gerektiği ve bireylerin hakkını koruduğu şekilde mahkemelerin yükümlülüğünde olan "kamu düzenini [*l'ordre public*]" idame ettirmek üzere düzenlenen gerekli tedbirleri almak için, ihtiyari yetki gibi bazı imtiyazları olması gerektiği, Fransız idari hukuk geleneğinin derinlerinde yer almaktır.
- ii. Fransız hukukçuları uyuşmazlıkların çözümünde netlik ve nesnellikten yana tercihlerini kullanmaktadır. "Conseil d'État" ise haklı beklenti kavramının fazla belirsiz olduğunu ve bu sebeple de Fransız idari hukukunun kavramsal yapısıyla uyumlu olmadığını düşünmektedir.

⁹³ "Rootkin v. Kent CC", [1981], 1 WLR. 1186, akt. **SCHÖNBERG**, p. 67, 68, fn. 23; **CRAIG**, Administrative Law, p. 639, fn. 37; **MACPHERSON**, p. 9, fn. 19.

⁹⁴ "Canton", D. 12/1-62, Rec. 23; "UCAIP", D. 2512-83, Rec. 80; "Steiner", D. 9/10-89, No. 83.958, akt. **SCHÖNBERG**, p. 75, fn. 79.

⁹⁵ **SCHÖNBERG**, p. 116-117; Ayrıca Fransız hukukunda haklı beklenti ilkesinin münferiden kabul edilmemesinin sebepleri arasında, haklı beklentinin zaten hâlihazırda yasal kurullarla korunmasının yanısıra, danışma hakkı, kazanılmış hakların korunması ve hukuki kesinlik ilkesinin doğrudan uygulanması yer almaktadır. Bu ilkeler çerçevesinde haklı beklenti zaten korunmaktadır, **ZEYL**, p. 215; "Conseil d'État" haklı beklenti ilkesini sadece Avrupa Topluluğu hukuku ilişkin olarak değerlendirmekte ve bu sebeple ulusal hukukun konusu olmadığı görüşündedir, **CALMES-BRUNET**, p. 1079; Haklı beklenti ilkesinin, her ne kadar Fransız hukukunda açıkça kabul edilmese de yasal vergi mevzuatı açısından bulunduğu ifade edilmektedir. "Fransa Vergi Muhakemeleri Kitabı [*Livre des Procédures Fiscales*]" 80-A maddesinde, vergi normlarına ilişkin vergi idaresinin kesin biçimde yaptığı yorumların mükellefçe bu idareye ve yargı organlarına karşı yorum yasaya aykırı olsa bile ileri sürebileceği, "önleyici vergi anlaşmaları [*accords fiscaux préventifs*]", hukuka aykırılık yoktur özgelgeleri, sabit yerleşim yeri özgelgeleri haklı beklentinin Fransız hukukunda korunmasına ilişkin örneklerdir, **BERKSOY**, s. 81 vd.

- iii. Fransız hukukunun böyle bir ilkeye İngiliz ve Avrupa hukukundan daha az ihtiyaç duyduğu, bu kavramla karşılanan hukuki korumanın Fransız hukukunda başka kavramlarla daha etkili bir şekilde sağlandığı belirtilmiştir.
- iv. "Conseil d'État" idare hukukunun öncülüğü yapması ve haklı beklenti ilkesinin kendi ürünü olmaması bu ilkenin kabul edilmesini güçleştiren diğer bir unsur olarak gösterilmiştir.

a. "Fédération Départementale des Syndicats d'Exploitants Agricoles des Cotes-du-Nord c. Ministre de l'Agriculture" Kararı⁹⁶

Tarım Bakanlığı 17.07.1984'te aldığı bir kararla inek sütü üretiminin uzmanlaştırılması ve süt üreticileri ile alıcılarının yükümlülüğündeki ilave numune toplanmasına özel koşullar getirilmesi konusunu yeniden belirlemiştir. Bakanlığın aldığı bu karar, esasen Avrupa Toplulukları Konseyi'nin 31.03.1984 tarih ve 804/68 numaralı tüzüğüne eklenen 5 quater maddesine dayanmaktadır. Talepte bulunanların iddiasına göre, getirilen düzenlemeler farklı üreticiler arasında ayrımcı muamelelere yol açacaktır. Ancak getirilen düzenleme, Avrupa Topluluğu'nu kuran Roma Anlaşması'nın 39. ve 40. maddelerine dayanmaktadır. Conseil d'État'ya göre de haklı beklenti ilkesi Roma Sözleşmesi'nin bu hükümlerinden kaynaklanmaktadır. Dolayısıyla başvuranların, Tarım Bakanlığı tarafından getirilen düzenlemelerin Roma Anlaşması'na aykırı olduğu yönündeki iddiaları yerinde olmadığına karar verilmiştir.

b. "French Data Network" Kararı⁹⁷

"French Data Network, La Quadrature du Net ve la Fédération des Fournisseurs d'Accès à Internet Associatifs" 2015 yılında Conseil d'État'ya yaptıkları başvuru ile terörist hareketlerini teşvik eden ya da bu hareketlerin savunmasını yapan siteler ile küçüklerin porno içerikli resim ve tasvirlerinin dağıtımını yapan sitelerin yasaklanmasını, bu konu ile ilgili olarak çıkarılan 2015-125 ve 2015-253 numaralı

⁹⁶ Conseil d'État, [19.06.1992], No. 65432 65632, www.conseil-etat.fr, e.t. 12.10.2016.

⁹⁷ Conseil d'État, [15.02.2016], No. 389140, www.conseil-etat.fr, e.t. 12.10.2016.

kararnamedeki yetkinin aşırı kullanımının engellenmesini ve Fransız İdari Yargılama Kanunu'nun 761-1 maddesi uyarınca devletin 1024 Euro tazminat ödemesini talep etmişlerdir.

Conseil d'État, şikâyeteye konu olan normun şeffaflığı ve anlaşılabilirliğinin anayasal değerler olarak amaçlandığı hukuki güvenlik ve haklı beklenti ilkelerinin ihlali iddiasını karara bağlamıştır. Karara göre haklı beklenti ilkesi Avrupa Birliği hukukunun genel ilkelerinden birisidir. Dolayısıyla bu ilkenin milli hukuk düzeninde uygulanabilmesi sadece birlik hukuku tarafından yönlendirilen Fransız idare mahkemesi hâkiminin bir hukuki durumda bu prensibi tanınmasıyla alakalıdır. Başka bir ifadeyle, Fransız idare mahkemesi hâkimi birlik hukukunun yönlendirdiği kadarıyla bu ilkeyi tanıyabilmektedir. Diğer taraftan, özellikle Avrupa Parlamentosu'nun ve Avrupa Konseyi'nin elektronik iletişim sektöründeki kişisel verilerin iyileştirilmesi ve özel hayatın korunması ile ilgili 12 Temmuz 2002 tarihli yönetmeliği dâhil hiçbir belge, engelleme biçimleri ve yasadışı içerikli sitelerin yasaklanmasını amaçlamamıştır. Bu sebeple karara göre başvuru kurumların haklı beklenti ilkesine dayanmaları yersizdir.

c. "Métropole Télévision (M6) c. le Conseil Supérieur de l'Audiovisuel (CSA)" Kararı⁹⁸

Söz konusu dava, Métropole Kanalının (M6) 2012 yılında Fransız Radyo Televizyon Üst Kurumu'ndan (CSA) bulunduğu bir talebe ilişkindir. Bu talep, iletişim özgürlüğüne ilişkin 30 Eylül 1986 tarih ve 86-1067 sayılı Kanun'un 103. maddesinin uygulamasındaki ulusal hizmetlerden olan bir TV hizmetinin dağıtımı için elektromanyetik bir kaynağın kullanımının iznine ilişkindir. CSA bu talebe iki ay boyunca sessiz kalarak yanıt vermemiştir. Fransız idare hukuku hükümlerine göre bu kadar süre sessizlik, kesin ret kararı olarak değerlendirilmelidir. İşte M6 bu kararın iptali için Conseil d'État'ya başvurmuştur. Diğer taraftan söz konusu 103. maddedeki düzenlemelerin yasalastırılmasında, hukuki güvenlik ve haklı beklenti

⁹⁸ Conseil d'État, [22.10.2016], No. 361464, www.conseil-etat.fr, e.t. 12.10.2016.

ilkelerinin ihlal edilmesinde ve benzer biçimdeki M6 yayınının izin süresinin azaltılmasında devletin sorumlu olduğunu da talebinde dile getirmiştir.

Kararda Conseil d'État, yasama sorumluluğu, haklı beklenti ve hukuki güvenlik ilkelerinin ihlaliyle ilgili birtakım değerlendirmelerde bulunmuştur. Yüksek mahkemeye göre; yasama sorumluluğu içeriği doldurulmaya müsait bir kavramdır. Buna göre, bir taraftan bir kanunun kabul edilmesinden doğan zararların karşılanmasını sağlamak için kamu kurumları önünde vatandaşların eşitliği, diğer taraftan kamu otoriteleri tarafından milletlerarası anlaşmalara olan saygıyı sağlamak için ilgililere atfedilen yükümlülükler nedeniyle, Fransa'nın Avrupa Birliği ve birlik hukuku tarafından tanınan hukuki güvenlik ve haklı beklenti ilkelerine saygıyı betimleyen uluslararası bağlayıcı kuralları tanımayan bir kanunu kabul etmesine müdahaleyle sonuçlanan zararın tamamının giderilmesi gerekir.

ç. "La Société Ti Fonds c. Odéadom (l'Office de Développement de l'Economie Agricole d'Outre-mer)" Kararı⁹⁹

Ti Fonds şirketi bir muz üreticisidir. Odéadom'un 22.07.1999 tarihinde Ti Fonds'a gönderdiği bildirim dava konusu oluşturmaktadır. Odéadom bildirimde, 1996 yılında yapılan bir kampanya ile muz sektöründeki ortak pazar teşkilatı çerçevesinde kendisine ödetilen tamamlayıcı yardımın yeniden başlatıldığı ve 1998'de yapılan kampanyada gereken yardım tutarının üstünde bir kesintiye konu olan artan faizli yardım tutarının ödenmesi gerektiği bildirmiştir. Bu kararın iptali talebiyle Ti Fonds şirketinin Fort-de-France İdare Mahkemesine yaptığı başvuru 18.10.2007 tarihinde mahkeme tarafından reddedilmiş, bunun üzerine şirket Bordeaux İstinaf Mahkemesi'ne temyiz itirazında bulunmuştur. İstinaf mahkemesi, 18.06.2009 tarihli kararında şirketin temyiz talebini haklı bulmuş ve Ti Fonds şirketinin tartışma konusu miktarı ödeme yükümlülüğü altında olmadığını belirtmiş ve Odéadom'un tartışma konusu olan bu miktarı yasal faizi ile birlikte geri ödemesi gerektiğine hükmetmiştir. Odéadom'un Fransız Danıştay'ına yaptığı itirazda ise yüksek mahkeme, istinaf mahkemesinin bu kararını bozmuştur ve Bordeaux İstinaf

⁹⁹ Conseil d'État, [13.03.2015], No. 364612, www.conseil-etat.fr, e.t. 12.10.2016.

Mahkemesi'ne dosyayı tekrar göndermiştir. Bordeaux İstinaf Mahkemesi'nin 18.10.2012 tarihli yukarıda bahsi geçen hükmünü, itiraz kararını ve Ti Fonds'a yüklenen ödeme kararını iptal eden hükmüne karşı Odéadom temyiz talebinde bulunmuştur. Temyiz incelemesi sonunda Bordeaux istinaf mahkemesinin 18.10.2012 tarihli kararıyla Fort-de-France İdare Mahkemesinin 18.10.2007 tarihli kararları ve Odéadom'un 22.07.1999 tarihli kararı iptal edilmiştir. Odéadom'un Ti Fonds şirketine 126.041,57 Euro'yu faiziyle birlikte ödemesine karar verilmiştir.

Davaya konu karar, Avrupa Konseyi'nin 13.02.1993 tarih ve 404/93 sayılı yönetmeliğini dayanak olarak belirlemiştir. Bu yönetmelikle muz sektörüne bir ortak pazar teşkilatı kurulması öngörülmüş, bu teşkilatın da birlik pazarındaki üreticilere, birlik üyesi muz ticaretçilerine, muhtemel zararlarını telafi eden bir yardımda bulunmayı öngören düzenlemeler getirilmiştir. Bu yardımı hesaplarken kriter alınacak ortalama fiyatlar ve yıllar da düzenlemede yer almıştır.

Karara göre, kurallarının uygulamasının usul bakımından ayrımcılık teşkil etmeyen bir şekilde olması şartıyla, Avrupa Birliği'nin bir metnini temel alan haksız yere ödenmiş bir yardımın telafi yöntemleri, milli hukuka tabidir. Takip edilecek bu usulün aynı türdeki iç hukuk uyumsuzluklarının çözülmesini amaçlaması ve Birlik hukukunun uygulamasına bir zarar vermemesi ya da bağışlanan miktarın telafisini pratik açıdan imkânsızlaştırmaması veya aşırı derecede zorlaştırmaması gerekmektedir. Karara göre özellikle, haklı beklenti kavramının korunması, sebepsiz zenginleşmenin bertaraf edilmesi gibi ilkeleri göz önünde bulundurarak, birlik hukukunun haksız şekilde alınan yardımın tekrarını dışlayan bir milli mevzuata karşı çıktığını söylemek yanlış olmayacaktır.

d. "Société d'Éditions et de Protection Route (SEPR)" Kararı¹⁰⁰

SEPR'nin, işten çıkardığı birkaç işçinin adli yargıda açtığı dava sonucu hakkında hükmedilen 920.606 avroluk bir tutarın işçilerin yararına ödemesine karar vermesi üzerine SEPR, Fransız Danıştay'ına açtığı dava ile devletin verilen karardan

¹⁰⁰ Conseil d'État, [23.07.2014], No. 354365, www.conseil-etat.fr, e.t. 12.10.2016.

dolayı kusursuz sorumlu olduğunu ve Fransa'nın milletlerarası taahhütlerine uymadığına dayanarak cezalandırılmasını istemiştir. Şirket, aleyhine verilen adli yargıdaki bu mahkûmiyet kararının, yürürlükteki İş Kanunu'nun L. 321-1-3 maddesinin açık olmamasından kaynaklandığını öne sürmüştür. Ancak Paris İstinaf Mahkemesi, Paris İdare Mahkemesi gibi, şirketin bu itirazlarının yerinde olmadığı kanaatiyle ve başvuru reddetmiştir.

SEPR, dayanağı ne olursa olsun, Fransa'nın milletlerarası taahhütlerine uygun olmayan bir şekilde kabul ettiği kanunun müdahalesiyle meydana gelen bir zararı olduğunu ve bu zararının tazmin edilmesi gerektiğini ileri sürmüştür. Şirket mahkemeye, Fransa'nın milletlerarası taahhütlerine ve özellikle birlik hukuku ve Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi tarafından tanınmış hukuki güvenlik, haklı beklenti ve adil yargılanma ilkelerine uygun olmayan bu kararlarından dolayı kusurundan sorumlu tutulması gerektiğini öne sürmüştür. Mahkeme ise, şirketin bu iddiasının yerinde olmadığına ve kendisinin bu iddialarla yanlış yönlendirildiğine karar vermiştir. Kamu otoriteleri tarafından milletlerarası sözleşmelere saygıyı teminat altına almak için, Fransa'nın milletlerarası taahhütlere uygun olmayan bir kanunu kabul etmesinden kaynaklanan zararların tazmin edilmesi için devletin kusur sorumluluğu muhtemeldir. Zira milletlerarası sözleşmelerden kaynaklanan taahhütlerin arasında birlik hukuku tarafından da kabul edilen hukuki güvenlik ve haklı beklenti kavramlarına saygı ilkeleri önemli rol oynamaktadır. SEPR de tam olarak bu ilkelere aykırı davrandığı gerekçesiyle devletin kanunun uygulamasından doğan sorumluluğunun ortaya çıkmasını amaçlamaktadır.

Sonuç olarak, Paris İstinaf Mahkemesi'nin 22.09.2011 tarihli Fransa'nın milletlerarası taahhütlerine uygun davranmadığı gerekçesiyle devletin sorumluluğuna hükmettiği kararı bozulmuş; SEPR'nin devletin sorumluluğuna ilişkin talepleri ile geri kalan temyiz talepleri reddedilmiştir.

B. DİĞER ÜLKE UYGULAMALARI

Bu başlık altında yer alan ülkelerin haklı beklenti uygulamaları Alman, İngiliz ve Fransız hukuk sistemlerinde bulunan haklı beklenti ilkesinin kendi ülke hukuk sistemlerine uyarlanması sonucunda ortaya çıkmıştır.

Başta Avustralya olmak üzere, Kanada, Hollanda, Güney Afrika, Yeni Zelanda, Hindistan, Singapur, Bangladeş, Macaristan, İspanya, Sri Lanka, İskoçya, Tanzanya, Litvanya, Arnavutluk, Malawi ve İskandinavya gibi birçok hukuk sistemlerinde haklı beklenti korunmasına ilişkin ilkeler bulunmaktadır¹⁰¹.

1. Avustralya Hukuk Sisteminde Haklı Beklenti ve İçtihadî Yaklaşım

JAYASINGHE ve GROVES, "yetkinin kötüye kullanılması [*abuse of power*]" meşru olarak yargı kontrolünün bir zemini olarak kabul edilmiş olsa da, haklı beklenti doktrininin Avustralya hukukunun bir parçası olmadığını ifade etmektedir¹⁰². Ancak FORSYTH, PATERSON ve JOHNSON'a göre; haklı beklenti

¹⁰¹ SNODGRASS, p. 26-27; SCHÖNBERG, p. 3; Haklı beklentinin korunması ilkesinin Tanzanya hukukunun bir parçası olduğunu ve birçok davada referans olarak gösterildiği ifade edilmiştir, CHIPETA, B. D., Administrative Law in Tanzania: A Digest of Cases, Tanzania, 2009, p. 156; Arjantin Yüksek Mahkemesi'nin 1977 yılındaki bir kararında haklı beklentileri koruduğu ifade edilmektedir, POTESTÀ, p. 97; Haklı beklentinin korunması ilkesi Hong Kong idare hukukunun da bir parçası olarak kabul edilmektedir, LI - LEUNG, p. 479; Haklı beklentinin korunması ilkesi 2013 yılındaki bir davayla ("High Court in Chiu Teng @ Kallang Pte Ltd v. Singapore Land Authority", [2013], SGHC. 262), Singapur idare hukukunun da bir parçası olarak kabul edilmiştir, CHEN, p. 237, fn. 1; Afrika yargısında haklı beklentinin korunması ilkesi "kutsal ilke [*sacred principle*]" olarak kabul edilmektedir, PATRICK, p. 3; Litvanya hukukunda, haklı beklenti ilkesi uzun zaman önce ortaya çıkmış ve ilk kez 04.03.1999 tarihinde Litvanya Cumhuriyeti Anayasa Mahkemesi'nin içtihadında kabul edilmiştir, akt. PRANEVIČIENĖ - MIKALAUSKAITĖ/ŠOSTAKIENĖ, p. 648, fn. 17; Arnavutluk hukuk sisteminde özellikle idare hukukunda, hukuki belirlilik ve haklı beklenti ilkelerine uyulması zorundadır, AHMETAJ, Hysni, "Legal Certainty and Legitimate Expectation in the EU Law", Interdisciplinary Journal of Research and Development, Alexander Moisiu University, Durrës, Albania, Vol. 1, No. 2, 2014, p. 24; Malawi Devletleri Anayasası'nda bireylerin haklı beklenti veya çıkarlarını zedeleyen veya bunların kazanılması için tehdit oluşturan idarenin faaliyetlerin hukuka ve usule uygun olması gerektiği, idarenin haklı beklentiyi zedeleyen faaliyetlerine ilişkin gerekçelerin yazılı olarak bireylere tebliğ edilmesi gerektiği düzenleme altına alınmıştır, OĞURLU, p. 275; Ancak Amerika Birleşik Devletleri idare hukukunda haklı beklenti ilkesi bulunmamaktadır, BROWN, "Justifying Compensation For Frustrated Legitimate Expectations", p. 700-701; Aksi görüşe göre, Amerika Birleşik Devletleri'nde de haklı beklenti ilkesinin olduğu savunulmaktadır, YOST, Chris, "A Case Review and Analysis of the Legitimate Expectations Principle as it Applies within the Fair and Equitable Treatment Standard", Honours Thesis, The Australian National University, Australian, 2008, 36; Haklı beklenti diğer ülke sistemlerinde olduğu gibi doğrudan olmasa da dolaylı bir şekilde Amerika Birleşik Devletlerinde korunmaktadır, SNODGRASS, p. 28.

¹⁰² "Daihatsu Australia Pty. Ltd. v. Deputy Commissioner of Taxation", [2000], 182 ALR. 239; "Rush v. Commissioner of Police", [2006], 150 FCR. 165; "Sidhu v. Minister for Immigration and Multicultural and Indigenous Affairs", [2007], FCA. 69, akt. JAYASINGHE, p. 22, fn. 100; GROVES, "Substantive Legitimate Expectations in Australian Administrative Law", p. 495-496; "Baldwin v. Ridge" kararı haklı beklenti ilkesi açısından İngiltere ile eş zamanlı olarak Avustralya hukuk sisteminde de dönüm noktası olmuştur, PATERSON, p. 78; SNODGRASS,

kavramı uzun yıllardır (1977'den itibaren) Avustralya yargısında bilinmektedir ve yasal olarak uygulanabilir hakları etkileyen kararların ötesinde usul adaletinin gerçekleştirilmesi amacıyla Avustralya yargısı tarafından kullanılmaktadır¹⁰³.

a. "Salemi v. Minister for Immigration and Ethnic Affairs" Kararı

"Salemi v. Minister for Immigration and Ethnic Affairs" davasında İtalyan vatandaşı olan davacı, üç ay süreyle geçici süreyle ülkede kalma iznine dayanarak 1974 yılında Avustralya'ya giriş yapar. Bu iznin uzatılma tarihinin geçmesi üzerine davacı "Göçmenlik Kanunu [*Migration Act*]" bağlamında kaçak göçmen konumuna düşer ve bu yüzden sınır dışı edilmeye maruz kalır. 1976 yılının başlarında, normal sağlık standartları olan, iyi vasıflı ve 1975 yılında gereğinden fazla kalan ziyaretçiler için 30 Nisan 1976'ya kadar ikametgâh izninin uzatılmasına yönelik, Göçmenlik ve Etnik Vakalar Bakanlığı tarafından "yasaklı göçmenler için genel af [*amnesty for prohibited immigrants*]" adı ile yeni bir muafiyet yayımlanır. Davacı genel affın

---

p. 30, fn. 134; CALDWELL, p. 45; "Baldwin v. Ridge", İngiliz idare hukukunun hak ve imtiyaz ayrımcılığını ortadan kaldıran ve bu noktada mahkemelerin yargı denetiminin önemli bir yetkisini kullanmasını büyük ölçüde engelleyen dönüm noktası kararıdır, KLAAREN, p. 153, fn. 23; Lord Denning bu davada "kişinin bazı hak veya menfaat sahibi olup olmadığı ya da söyleyeceklerini duymadan kendisini mahrum bırakmanın adil olmayacağını bazı haklı beklentilere eklemiştim" ifadesini kullanmıştır, akt. KNIGHT, p. 16; PANDEY, p. 57; Avustralya hukukunda genellikle şekli haklı beklentiler korunmaktadır, TAY KUAN SENG, p. 625.

¹⁰³ FORSYTH, "The Provenance and Protection of Legitimate Expectations", p. 238; PATERSON, p. 70, fn. 4; JOHNSON, p. 41, fn. 22; Avustralya hukukundaki önemli haklı beklenti davaları için bkz. "Heatley v. Tasmanian Racing and Gaming Commission", [1977], 137 CLR. 487; "Salemi v. Minister for Immigration and Ethnic Affairs", [1977], 137 CLR. 396; Haj-Ismail (H. and M.) v. Minister for Immigration and Ethnic Affairs", [1981], 36 ALR. 516; "Simsek v. Minister for Immigration and Ethnic Affairs", [1982], 40 ALR. 61; "Gourgaud v. Lawton", [1982], 42 ALR. 117; "Ioannou v. Fowell", [1982], 43 ALR. 415; "Cunningham v. Cole", [1982], 64 FLR. 131; "Fowell v. Ioannou", [1982], 65 FLR. 360; "Barbaro v. Minister for Immigration and Ethnic Affairs", [1982], 46 ALR. 123; "Arslan v. Durrell", [1983], 48 ALR. 577; "Minister for Immigration and Ethnic Affairs v. Gaillard", [1983], 49 ALR. 277; "Cole v. Cunningham", [1983], 49 ALR. 123; "Sezdirmezoglu v. Acting Minister for Immigration and Ethnic Affairs", [1983], 51 ALR. 561; "Ralkon Agricultural Company Pty Ltd v. Aboriginal Development Commission", [1984], 1 FCR. 210; "Douglas v. Allen", [1984], 1 FCR. 287; "R. v. Murphy, ex parte Clift", [1980], QdR. 1; "R. v. Classification Commission, ex parte Finnerty", [1980], VR. 561; "Charlton v. Members of the Teachers Tribunal", [1981], VR. 831; "Nashua Aust Pty Ltd v. Channon", [1981], 36 ALR. 215; "Nicol v. Attorney-General for Victoria", [1982], VR. 353; "R. v. Ward, ex parte Brambles Holdings Ltd", [1983], 34 SASR. 269; "F.A.I. Insurance Ltd v. Winneke", [1982], 151 CLR. 342.

bütün şartlarını yerine getirdiği iddiasıyla Bakanlığa başvurur ancak talebi reddedilir¹⁰⁴.

Bahsedilen bu davadaki asıl mevzu Bakanın, önce doğal adalet kurallarını incelemeden davacıya karşı sınır dışı etme kararı verip veremeyeceğidir. Nihai olarak mahkeme makul beklenti oluşan bir durumda idarenin işleminden etkilenecek kişiye söz hakkı ve veilmemesinin hakkaniyete uygun olmadığına karar vermiştir¹⁰⁵.

b. "Attorney-General (NSW) v. Quin" Kararı

Avustralya Quin hâkiminin de içinde bulunduğu tüm sulh hâkimlerinin görev yaptığı mahkemeler, alt düzey mahkemelerin yeniden yapılanması çerçevesinde kaldırılır ve yeni mevzuat çerçevesinde bu hâkimlerin tekrar hâkim olarak yeni yerlere atanacağı hüküm altına alınır. Ancak kapanan mahkemelerin hâkimlerinin kısa bir süre zarfında yeniden atanmaları da mümkün değildir. Diğer taraftan bazı sulh hâkimlerinin de atlatamadığı bir inceleme süreci olmuştur. Atanan hâkimler bu karara şekli adalet zemininde yeniden atandıkları için karşı çıkmamışlardır. Yeni

¹⁰⁴ "Salemi v. Minister for Immigration and Ethnic Affairs", [1977], 137 CLR. 396, akt. **SCHÖNBERG**, p. 17, fn. 48; **PATERSON**, p. 71, fn. 10, **HODGSON**, p. 703; **TATE**, p. 35; **MACPHERSON**, p. 38; **JOHNSON**, p. 43; Barwick CJ, "haklı beklenti adındaki bu anlamlı ifadeyi incelemek gerekir...Kaçınılmaz bir şekilde şunu söylemek zorundayım ki bu ifadenin edebi kalitesini, kusursuz manasını ve tatbik çevresini algılamaktan çok, takdir ediyorum" ifadeleriyle haklı beklenti ilkesini kendi diliyle eleştirmiştir, akt. **HODGSON**, p. 686, fn. 4.

¹⁰⁵ **FORSYTH**, "The Provenance and Protection of Legitimate Expectations", p. 253; **HODGSON**, p. 703; Mahkeme bu davada ayrıca haklı beklentinin hukukta belirsizliğe yol açabileceğine dikkat çekmiştir, **SCHÖNBERG**, p. 17; "Barwick CJ kavramı yorumladıktan sonra bunu davaya uygular. Buna göre Salemi, konumundan dolayı Avustralya'da kalma yönünde herhangi bir hakka sahip değildir. Kendisinde oluşan "insani beklentiler" ise, alakasızdır. Gibbs J bir yasal yorum meselesi olarak 18. maddenin doğal adaleti içermediği sonucuna varır. Hâkim, bakanlık kararının ancak "ondan bir estoppel kaynaklanması ya da sözleşme gereği bir yükümlülük doğurması durumunda" etkili olacağını belirtir. Buradan yola çıkarak, sadece yasal bağlayıcılığı olan mahiyetteki bir şeyin doğal adaleti cezbetmeye yeterli bir beklenti yaratacağı sonucuna varılabilir. Gibbs J, yasadışı bir göçmenin Avustralya'da kalma hakkı bulunmadığı ve bakanlığın kendisini sınır dışı etme konusunda kısıtlanamaz bir takdir yetkisi bulunması nedeniyle burada doğal adaletin söz konusu edilemeyeceğini kaydeder. Ancak iznin olmayışı takdir yetkisinin çerçevesinin doğrudan sonucudur. Dolayısıyla Gibbs J "haklı" ile "yasal"ı eşitliyor olabilir. Gerçekte hâkimin, doğal adaleti tecelli ettirmek için "yetki kullanımının dar anlamda bir hakkı etkilemesi gerekmez...Bir bireyin, sukût-ı hayâle uğratılmasının adaletsiz olacağı "haklı bir beklentiye" sahip olması yeterli olabilir" demesi, belki de onun konuyu açıklamadaki yaklaşımını yansıtır. Stephen J'nin gerekçesi, Barwick CJ'ninki ile daha açık bir şekilde çelişir. Hâkim örneğin demektedir ki: "Bir lisans, izin veya benzerlerinin verilmesi konusunda takdir yetkisi kullanılırken, bunların verilmesine dair herhangi bir hakkı olmasa da, makul beklentisi olması durumunda beklenti sahibi birey dinlenmelidir", **JOHNSON**, p. 44.

Güney Wales Temyiz Mahkemesi uygulamaların tekrar yapılması gerektiğine karar vermiştir. Eski bir sulh hâkimi olan, hala atama bekleyen, Quin'in iddiasına göre eski politikaya tabi tutulacağı yönünde haklı beklentisi olduğu için, başka bir ifadeyle eski meslektaşları gibi aynı şekilde muamele edileceği yönünde haklı bir beklentiye sahip olduğu için yeni politika ona uygulanmamalıdır. Açılan davada, rekabet ortamını sağlayan yeni politikanın haklı beklentiyi ihlal etmediğine karar verilmiştir¹⁰⁶.

Yüksek Mahkeme, idarenin yargı personeli tayin etmede yasal yetkisi konusundaki politikasını değiştirme gücü ile eski ve yeni politikanın meşruluğunu sorgulamamıştır. Buradaki kritik nokta, mahkeme, Quin'in durumunda, idarenin yeni politika sonucu oluşan haklı beklentiye dayanarak eski politikayı uygulaması gerekip gerekmediğidir. Mahkemenin çoğunluğu idarenin takdir yetkisinin engelleneceği ve önceki politikayla idarenin her zaman bağlı kalacağı düşüncesiyle haklı beklentinin olmadığını düşünmüştür. Mahkeme Başkanı "haklı beklentinin aynı zamanda temel hak beklentisi, şekli bir hakkın ayrıcalığı veya faydası olabileceğini" ifade etmiştir. Ancak, haklı beklentinin içeriği ile şekli adalet hakkına götüren sonucunu birbiriyle karıştırmaktan kaçınmanın yardımcı olabileceği konusunda uyarıda bulunmuştur. "Quin" kararlarındaki tek ortak nokta, tüm mahkeme üyelerinin doğrudan veya varsayımsal olarak takdir yetkisini reddettiği yönündedir. Mahkeme üyelerinin büyük çoğunluğu, politikadan etkilenen kişilere sonucunda büyük bir adaletsizlik olacak olsa da, bu tip sorunların şekli adaletin gereklilikleri ile mahkemeler yoluyla

---

¹⁰⁶ "Attorney-General (NSW) v. Quin", [1990], 170 CLR. 1, akt. **JAYASINGHE**, p. 22, fn. 101; **GROVES**, "Substantive Legitimate Expectations in Australian Administrative Law", p. 497-498, fn. 114; **IKHARIALE**, p. 4; **CRAIG**, "A Conceptual Analysis", p. 79-80; **MONIKA**, p. 229.

çözümlemeyeceğine karar vermiştir¹⁰⁷. "Quin" ve "Kurtovic" davaları Avustralya yargısında haklı beklentinin maddi korumasının ilk kez tartışıldığı davalardır¹⁰⁸.

Şekle ilişkin haklı beklenti talebinin karşılanmadığı "Quin" davasından sonra Avustralya Yüksek Mahkemesi "Teoh" davasında şekli haklı beklentiye büyük bir çoğunlukla kabul etmiştir. "Teoh" davası uluslararası bir anlaşmanın onaylanmasının pozitif bir hüküm şeklinde değerlendirileceği haklı beklentisine ilişkindir¹⁰⁹.

"State of South Australia vs. O'Shea" davasında da kişinin elde edeceği bir haklı beklenti veya yararlanmaya devam edeceği bir faydanın haklı beklenti temelinde korunması gerektiğine hükmedilmiştir. Ancak idarenin sebebiyet verdiği her fayda veya ayrıcalık umudunun da haklı beklenti oluşturmadığına karar verilmiştir¹¹⁰.

¹⁰⁷ **JAYASINGHE**, p. 22-23; **CRAIG**, "A Conceptual Analysis", p. 80; Haklı beklentinin şekli korumasına ilişkin Avustralya yargısına ait başka bir karar için bkz. "Haoucher vs. Minister of State for Immigration and Ethnic Affairs", [1991], LRC. 819, akt. **MUZAFAR**, p. 120, fn. 10; **GROVES**, "Substantive Legitimate Expectations in Australian Administrative Law", p. 472, fn. 3; **MONIKA**, p. 113, fn. 5.

¹⁰⁸ "Attorney-General (NSW) v. Quin", [1990], 93 ALR. 1; "Minister for Immigration and Ethnic Affairs v. Kurtovic", [1990], 92 ALR. 93, **PATERSON**, p. 89; **IKHARIALE**, p. 4; Avustralya idari yargısı idari yetkinin kullanımına ilişkin beklentileri, savunma hakkı kapsamında korumaktadır, **GROVES**, "Substantive Legitimate Expectations in Australian Administrative Law", p. 471; **GROVES, Matthew**, "Treaties and Legitimate Expectations - The Rise and Fall of Teoh in Australia", *Judicial Review: Mapping the Developing Law and Practice of Judicial Review*, Vol. 15, No. 4, 2010, p. 331, fn. 33.

¹⁰⁹ "Minister for Immigration and Ethnic Affairs v. Teoh", [1995], 183 CLR. 273, akt. **GROVES**, "Substantive Legitimate Expectations in Australian Administrative Law", p. 498-499, fn. 121; **JAYASINGHE**, p. 23, fn. 102; **WATSON**, p. 647; **GROVES**, p. 324; Teoh hâkimi Mchugh, bir kişinin bir fayda veya imtiyaz hakkından yararlanacağı veya belirli bir durumun devam edeceği yönünde beklentisinin olmaması durumunda, fayda veya ayrıcalığın yerine getirilmemesinin, hayal kırıklığı veya haksızlık yaratmayacağını ifade etmiştir, akt. **ELLIOTT, Mark**, "Legitimate Expectation, Consistency and Abuse of Power: the Rashid Case", *Judicial Review*, 2005, p. 283; Avustralya yargısı, idari tasarrufların sadece usuli haklara yol açacağı görüşünü benimsemektedir, **MUZAFAR**, p. 121; Maddi açıdan haklı beklentiye her zaman Avustralya yargısında şüphe ile yaklaşmıştır, **ZEYL**, p. 214.

¹¹⁰ "State of South Australia vs. O'Shea", [1988], LRC. 673, akt. **MUZAFAR**, p. 120, fn. 12; **PATERSON**, p. 86, fn. 77.

c. "Haj-İsmail (H. and M.) v. Minister for Immigration and Ethnic Affairs" Kararı

İlk başvuru sahibi, 1972 yılında verilen geçici giriş iznine binaen Avustralya'ya giriş yapar ve belirli aralıklarla verilen giriş izni uzatma hakkına binaen ikamet etmeye devam eder. Daha sonra özel yurtdışı öğrencisi olarak kabul edilir ve 1975 yılında felsefe doktorası için araştırmalara başlar. 1980 yılında, ilk başvuran kişi ve eşi (ikinci başvuran), kendilerinin özel bir değerlendirmeye tabi tutulacağını belirten Meclis Üyelerinden bir mektup alır ve bu mektuba bağlı olarak ikamet durumları için yeni bir başvuru yapar. Göçmenlik ve Etnik Vakalar Bakanlığı başvurularının "normal göçmen sağlık ve servis hizmetlerini kabul etmeleri şartıyla" onaylanacağını belirtir. Kısa bir süre sonra, Bakan ilk başvuru sahibinin güvenlik dosyalarının devam etmekte olduğunu ve akabinde Avustralya Federal Polisi tarafından hazırlanan bir raporda başvuranların hakkında bir takım suç iddialarının bulunduğunu bildirir. Bakan bu açıklamalara dayanarak, gereğinden fazla kalan ve kaçak göçmen konumuna giren başvuranların başvuru izni uzatma taleplerini reddeder ve her ikisi hakkında sınır dışı edilme kararı alır. Başvuruda bulunan davacılar, aldıkları mektupta sadece normal göçmen sağlık ve servis hizmetlerini kabul etmelerinin yeterli olduğunun söylendiğini, içlerinden birinin doktora eğitimi bitene kadar Avustralya'da kalmasına izin verilmesi gerektiğini ve kendileri hakkında bulunan ciddi suçlamalara cevap verme hakkının verilmemesinin haklı beklenti oluşturduğunu ileri sürmüşlerdir. Avustralya Federal Mahkemesi oy birliğiyle, Bakan mektubunun bu tarz haklı beklentilerin doğmasına sebep olacak şeyler içermediğine, ancak "öğrenim çalışmalarını tamamlamasını sağlamak için bu kişiye giriş izni yenileme sözü verilmesi haklı beklentiye neden olduğundan dolayı ve özel yurt dışı öğrencisinin çalışma süresi boyunca giriş izninin yenilenme talebinin tabii adalet kurallarıyla uyuşmaması sebebiyle" haklı beklentinin ihlal edildiğine karar vermiştir¹¹¹.

¹¹¹ "Haj-İsmail (H. and M.) v. Minister for Immigration and Ethnic Affairs", [1981], 36 ALR. 516, akt. **HODGSON**, p. 710-711, fn. 46; **TATE**, p. 35, fn. 138; **JOHNSON**, p. 53, fn. 132; **MACPHERSON**, p. 47, fn. 91.

HODGSON aslında, felsefe doktorası için beş yıllık araştırma süresince başvuranın başarısız olmasının, çalışmalarını tamamlamak için daha fazla kalma beklentisine sebep olamayacağı ifade etmiştir. Yazara göre; bu dava, haklı beklenti doktrinin çok yönlülüğünü göstermektedir. Diğer taraftan Avustralya mahkemelerinin geçici giriş izin süresi bitmiş yabancı uyruklu vatandaşların haklı beklentilerini değerlendirmede ne kadar gönülsüz olduğunu da göstermiştir¹¹².

Haklı beklenti başka bağlamlarda başarıyla öne sürülmüş olsa da, ruhsat davalarında olduğu kadar göçmenlik davalarında aynı başarı derecesine sahip değildir. Özellikle Avustralya'da, davacılar geçici giriş izinlerinin yenilenmemesi veya iptal edilmesi davalarında haklı beklentileri bulunduğunu ileri sürmekte ancak yargı mercileri, ilkenin tatbikini sadece istisnai şartlarla sağlamaktadır¹¹³.

ç. "Heatley v. Tasmanian Racing and Gaming Commission" Kararı

"Heatley v. Tasmanian Racing" kararı giriş ücreti yatırmasına rağmen kendisine herhangi bir sebep gösterilmeden yarış pistine alınmayan kişinin haklı beklenti iddiasıyla açtığı bir davaya ilişkindir. Heatley at yarışı oynamayı seven biridir. Tazmanya Yarış ve Kumar Komisyonu 1952 sayılı Yarış ve Kumar Yasasının 39. maddesinin 3. fıkrası gereği kendisine Tazmanya'daki yarış parkurlarına girmesinin yasaklandığına dair bildirimde bulunur. Heatley ise bu yasaklama kararının kendisiyle müzakere edilmediğini ve bu sebeple doğal adaletin engellendiğini ileri sürerek dava açar. Açılan davada mahkeme şu içtihatla bulunur¹¹⁴:

"Kamunun her mensubunun, uygun karşılığın ödemesi şartıyla yarış pistlerine kabul edileceği haklı beklentisine sahip olduğunu söylemek doğrudur. Pratik bir şekilde "kamuya açık" ve doğrusunu söylemek gerekirse, beyanlar ve ilanlarla, yetkililer halkı davet eder ve katılımı için

¹¹² HODGSON, p. 710-711; JOHNSON, p. 44; MACPHERSON, p. 45.

¹¹³ HODGSON, p. 710-711; JOHNSON, p. 44; MACPHERSON, p. 45.

¹¹⁴ "Heatley v. Tasmanian Racing and Gaming Commission", [1977], 137 CLR. 487; TATE, p. 18, fn. 14; JOHNSON, p. 44; MACPHERSON, p. 40-42; Haklı beklentinin kabul edildiği bu davada karara tek muhalif kalan bir düşünce, "beklenti yasal haktan gelmeli veya yasal hakla ilişkilendirilmiş olmalıdır" şeklindedir, akt. HODGSON, p. 699-701.

cesaretlendirmeye çalışır. Kurulun belli bir usulde hareket edecek olması bir beklenti değildir, ama kamunun mensupları tarafından, yarış pistine gitmek için yetkililer tarafından onlara tahsis edilen hak veya özgürlükten yararlanabilecek olmaları bir beklentidir, yani yetkililerin yapmış olduğu davet karşılığında kamunun diğer mensuplarıyla birlikte girmelerine izin verilecek olması bir beklentidir. Bu beklenti, önermeler doğası anlayışıyla var olmaktadır ve gerçek şu ki, kamu mensupları, katılım için davet edilir ve belirlenmiş bir mesuliyetin ödemesi bağımsız bir şekilde kabul edilir".

Mahkeme hâkimi AICKIN J kararında iki durumu göz önünde bulundurur. Eğer bir kişinin yarış parkuruna girmesine izin verilmişse parkur sahibi ile arasında birebir, iptal edilebilir bir lisans sözleşmesi bulunmaktadır. Bununla beraber kişi, "komisyon da dahil, parkur sahibi dışındaki tüm dünyaya rağmen yerleşik düzen üzerinde hareket etmeye devam etme hakkına" sahiptir. Hâkim bu hakkın parkur sahibine karşı icra olunamayacağını kabul eder, ancak böyle bir durumda sözleşmeye aykırı bir eylemin varlığından söz edileceğini ve "bu bağlamda kişinin icra olunabilir hakları olduğu" sonucuna varır.¹¹⁵

2. Kanada Hukuk Sisteminde Haklı Beklenti ve İçtihadi Yaklaşım

Haklı beklenti Kanada hukukunda 1980 ve 1990 yılları arasında yoğun bir şekilde tartışılmış ve 1990 yılında "Old St Boniface Residents Assn. v. Winnipeg (City)" kararında davacıların adalet görevinin bulunduğu durumları genişleten İngiliz haklı beklenti kavramının adil yargılanma ilkesi çerçevesinde Kanada hukukunda da uygulanması gerektiğine ilişkin talepleri tam olarak karşılanmasa da kabul edilmiştir¹¹⁶.

Kanada hukuk sisteminde bulunan "haklar, menfaatler veya imtiyazlar" anlayışı, İngiliz hukukundaki "haklar, çıkarlar veya haklı beklentiler" anlayışından daha geniştir. Nitekim Kanada hukuk sisteminde haklı beklenti olarak sınıflandırılmayacak

¹¹⁵ JOHNSON, p. 44-45.

¹¹⁶ "Old St Boniface Residents Assn. v. Winnipeg (City)", [1990], 3 SCR. 1170, akt. WRIGHT, p. 140-141, fn. 1.

imtiyazların olduğu kabul edilmektedir. Ancak, haklı beklentileri etkileyen bir yasama işlemi Britanya'da inceleme konusuyken, Kanada'da imtiyazları etkileyen bir yasama kararının incelenmesi işi, adil yargılamanın görevine girer. Bu nedenle, bir imtiyaza sahip ancak bir haklı beklentiye sahip olmayan idari bir karara tabi tutulan kimse, Kanada'da usuli korumaya sahipken, Britanya'da değildir. Benzer şekilde yasama tasarrufundan dolayı haklı beklentisi olan bir kimse, Britanya'da koruma görürken Kanada'da bu korumadan faydalanamayacaktır¹¹⁷.

Kanada hukuk sistemi common law hukukunun köklerini yansıtmakla birlikte haklı beklentinin anlamını, İngiliz hukukundaki anlamından çok daha dar olarak kabul etmektedir¹¹⁸. Belirli bir prosedürün izleneceği yönündeki vaatlerin, Britanya'da olduğu gibi Kanada hukuk sisteminde de haklı beklentilere yol açtığı açıkça görülmektedir ve bu beklentilerin ortaya çıktığı en kabul edilen durumdur. Bunlar, açıklama ya da broşür, politika belgeleri veya kararlarda yer alan beyanlar biçiminde olabilir. Çoğu kararda, verilen sözün çok net bir şekilde ortaya konması gerektiğini savunulmakta, bu açıdan bir vaatte bulunulduğu hususunda şüphe bulunmaktaysa beklenti kabul edilmemektedir. Britanya'da olduğu gibi Kanada'da da, vaatte bulunan kişinin bunu yerine getirme yetkisi olmalı ve verilen vadin kanuni yükümlülükle aykırı olmaması gerekir, aksi takdirde haklı beklenti korunmamaktadır. Ayrıca yerleşmiş bir uygulamanın kanıtlanması durumunda idarenin bu uygulamaya riayet edeceği hususunda bireylerin haklı beklentileri kabul edilmektedir¹¹⁹. "Agraira v. Canada" davasında mahkeme "haklı beklenti doktrini üzerinde önemli bir sınır, maddi haklara yol açamamasıdır. Haklı bir beklentiye yanıt olarak sadece usuli yollar sağlanabilir. Eğer maddi rahatlama aranıyorsa bunun yerine estoppel doktrinine başvurulmalıdır" şeklinde içtihatla bulunmuştur¹²⁰.

---

¹¹⁷ **WRIGHT**, p. 144.

¹¹⁸ **ZEYL**, p. 214; **WRIGHT**, p. 145; Haklı beklenti, adil yargılanma ilkesine sonradan eklenen bir unsur gibi değil de, bir parçası olarak görülmelidir, **WRIGHT**, p. 174.

¹¹⁹ **WRIGHT**, p. 179 vd.; Kanada yargısına konu olan diğer haklı beklenti davaları için bkz. "Hardyal and Minister of Manpovrer and Immigration", [1976], 67 DLR. (3d) 738; "Gavr v. Commissioner of Corrections", [1986], 19 ALR. 137; "Rural Dignity of Canada v. Canada Post Corp", [1991], 7 ALR. 242; **MACPHERSON**, p. 57 vd.

¹²⁰ "Agraira v. Canada (Minister of Public Safety and Emergency Preparedness)", [2013], SCC. 36, akt. **TAY KUAN SENG**, p. 630, fn. 115; Adil yargılama ilkesinin haklı beklenti ile bağlantılı

Kanada hukukunda McLACHLIN CJC ve BINNIE J, "usuli adalet [*procedural fairness*]" ile "haklı beklenti [*legitimate expectation*]" kavramlarının farklı olarak algılandığını şu şekilde izah etmiştir¹²¹:

"Usuli (prosedürel) adalet, başvuranın menfaatinin niteliği ve kamu idaresi tarafından bu menfaatle ilgili olarak uygulanan gücün niteliğiyle ilgiliyken, haklı beklentiler kamu idaresinin kendi yetkisini kullanması ile ilgilidir. Haklı beklentiler doktrini, bir kamu görevlisinin kararından olumsuz etkilenen bir tarafı, aksi halde böyle bir fırsatı bulamayacağı koşullarda beyanda bulunma imkânı tanındığı doğal adalet ve usuli adalet kurallarının bir uzantısı olarak görülmektedir. Bu sebeple haklı beklenti doktrini maddi değil şekli bir çaredir".

3. Hollanda Hukuk Sisteminde Haklı Beklenti ve İçtihadî Yaklaşım

Hollanda idare hukuku, yüksek idari makamlar ya da hükümete bağlı tüzel kişiler tarafından belirlenen "rehber ilkeler [*guidelines*]" çerçevesinde şekillenir. Bu ilkeler çerçevesinde idarenin belirli bir şekilde karar alacağı yönünde bireylerde oluşan güvenin haklı beklenti olarak kabul edildiği ifade edilmektedir¹²².

Haklı beklenti ilkesi Hollanda hukuk sisteminde yazılı olmayan hukukun bir ilkesidir. Başka bir ifadeyle haklı beklenti, bireysel ve düzenleyici işlemlerde, politika kurallarında, kesin teminat ve vaatlerin verildiği alanlarda uygulanan ve

---

olarak incelendiği Kanada hukukuna ilişkin diğer kararlar için bkz. "Re Webb and Ontario Housing Corporatio", [1978], 22 OR. (2d) 257 (CA.); "Hutfield v. Board of Fort Saskatchewan Hospital District No. 98", [1986], 74 AR. 180 (QB.); "Qudbec (Sous-Ministre du Revenu) v. Transport Lessard (1976) Limitée", [1985], RDJ. 502; "Gaw v. Canada (Commissioner of Corrections)", [1986], 2 FTR. 122; "Penikett v. R.", [1988], NWTR. 18, akt. **WRIGHT**, p. 157 vd.

¹²¹ "Mount Sinai Hospital Center v. Quebec (Minister of Health and Social Services)", [2001], 2 SCR. 281, akt. **TAY KUAN SENG**, p. 631, fn. 125; En önemli ve çok sık alıntı yapılmış Kanada hukukuna ilişkin ilk uyuşmazlıklardan biri "Bendahmane v. Canada (Minister of Employment and Immigration, [1989], 3 FC. 16)" kararıdır. Bu dava, Kanada'ya turist vizesiyle gelmiş, ancak ülkeye girişi bir göç memuru tarafından gerçek bir turist olmadığı kanısıyla reddedilen kişinin "göçmen statüsü talebinin alışılmış bir şekilde dikkate alınmaya devam edeceğine" ilişkin kendisine gönderilen mektuptan dolayı haklı beklentisinin ihlal edildiğine ilişkindir. Ayrıntılı bilgi için bkz. **WRIGHT**, p. 161-164; **MACPHERSON**, p. 59-60.

¹²² **TEN BERGE - WIDDERSHOVEN**, p. 444; **SCHÖNBERG**, p. 138.

mahkeme içtihatları çerçevesinde şekillenen teamülü bir ilkedir¹²³. Haklı beklenti ilkesinin etkisinin her somut olayda ayrıca belirlenmesi, bu ilkenin Hollanda hukuk sisteminde içtihat temelli gelişmesine sebebiyet vermiştir¹²⁴.

Her ne kadar haklı beklenti korunması içtihadi bir ilke olarak karşımıza çıksa da Hollanda Genel İdare Kanununun 4/84'üncü maddesinde ilkenin iki yönü¹²⁵ hükme bağlanmıştır. Ancak haklı beklenti ilkesinin genel prensiplerinin hüküm altına alındığı bir düzenlemede bulunmamaktadır¹²⁶. Hollanda hukuk sisteminde¹²⁷ haklı beklenti genellikle vergi hukuku¹²⁸, sosyal güvenlik hukuku ve kamu görevlilerinin hukuki statülerini belirleyen durumlarda uygulama alanına sahiptir¹²⁹.

Nitekim haklı beklenti ilkesinin tatbiki suretiyle yasama işlemlerinin yargısal denetimine müdahale edilmemektedir¹³⁰. Başka bir ifadeyle, Hollanda hukuk

¹²³ **WIDDERSHOVEN - REMAC**, p. 390; **TEN BERGE - WIDDERSHOVEN**, p. 423; **OĞURLU**, s. 262.

¹²⁴ Haklı beklenti kavramı açıkça zikredilmese de bu teorinin "Gıda Tedarik Hakem Mahkemesi'nin [*Scheidsgerecht voor de Voedselvoorziening*]" bir kararında kullanıldığı ifade edilmektedir, **TEN BERGE - WIDDERSHOVEN**, p. 422; Mahkemenin 1941 yılında kurulduğu belirtilmesine karşılık söz konusu kararın hangi yılda verildiğine dair bir bilgiden bahsedilmemiştir.

¹²⁵ 1 Ocak 1997 yılında yapılan düzenlemelerden ilki ilgiliye menfaat sağlayan teşvik primleri olarak adlandırılan işlemlerin geri alınmasına, diğeri idari kararları etkileyen kamu yönetimi kurallarına ilişkindir, **TEN BERGE - WIDDERSHOVEN**, p. 428; **WIDDERSHOVEN - REMAC**, p. 391.

¹²⁶ **TEN BERGE - WIDDERSHOVEN**, p. 428; Hollanda hukuk sisteminde yer alan haklı beklentinin korunması ilkesi Alman, İskandinav ve Avrupa Birliği düzenlemeleriyle benzerlik göstermektedir, **SCHÖNBERG**, p. 3.

¹²⁷ Hollanda hukuk sisteminde haklı beklenti ilkesinin ilk olarak tartışıldığı yer yasama organıdır. Kanunların anayasa uygunluğu hususunda Hollanda Danıştay'ının tavsiye kararları etkindir. Yasama organı bu tavsiyeleri dikkate alarak norm ihdas eder. Ancak yasama organı tarafından çıkarılan bir normda haklı beklenti ilkesinin korunmasına yönelik bir hüküm bulunmaması durumunda yargı organlarının haklı beklentinin ihlali sonucu doğuran idareye atfedilebilen bir davranışı hukuka uygun kabul etmeleri gerekmektedir, **OĞURLU**, s. 265.

¹²⁸ **ALTINDAĞ**, s. 10; Hollanda vergi hukukunda haklı beklenti sorununun ortaya çıkmasını engellemek amacıyla bazı kıstaslar getirilmiştir. Yasama organı tarafından çıkarılan bir düzenlemenin tarihi gelişimden dolayı geriye yürütmesi söz konusu olduğu, öngörülebilirliğin sağlandığı ve kamu yararının birey yararına üstün geldiği durumlarda haklı beklenti iddiası dikkate alınmamaktadır, **TEN BERGE - WIDDERSHOVEN**, p. 432-433.

¹²⁹ **TEN BERGE - WIDDERSHOVEN**, p. 444.

¹³⁰ **TEN BERGE - WIDDERSHOVEN**, p. 428; Kanada hukuk sisteminde de yasama organının haklı beklenti ile sınırlandırılması hususunda tereddüt bulunmaktadır, **WRIGHT**, p. 169.

sisteminde parlamento kararları ile haklı beklentiye sebep olunamayacağı kabul edilmektedir¹³¹.

Hollanda idare hukukunda haklı beklenti korunması ise, genellikle idari işlemin geri alınması bağlamında korunmakla¹³² birlikte "öngörülebilirliğin [*foreseeability*]" tesis edildiği işlemlerde haklı beklenti iddiası kabul edilmemektedir¹³³. Ancak haklı beklenti, idarenin hukuka aykırı olarak yarattığı haklı beklentilere güvenerek hareket eden bireylerin menfaatini veya üçüncü kişilerin menfaatini etkilenmesi durumunda korunmaktadır¹³⁴. Diğer taraftan idari makamlar tarafından tesis edilen idari işlemin niteliği de son derece önemlidir. Hollanda hukuk sisteminde idarenin belirli bir konuda yaptığı bilgilendirme ile verdiği taahhütler arasında bir ayrıma gidilmekte, taahhüt verilmesi durumunda haklı beklenti ilkesinin korunması hususunda idareye daha fazla sorumluluk yüklenmektedir¹³⁵.

4. Güney Afrika Hukuk Sisteminde Haklı Beklenti ve İçtihadi Yaklaşım

Güney Afrika Cumhuriyeti yargısındaki maddi haklı beklenti temelli ilk uyuşmazlık, "Everett v. Minister of Interior" kararıdır. Söz konusu uyuşmazlık İngiliz vatandaşı olan Güney Afrika'da geçici izin belgesi ile öğretim görevlisi olarak çalışan davacının, görev süresinin bitmesinden sonra yeni bir iş aramak için aldığı bir yıllık izin süresinin derhal yürürlüğe girecek şekilde iptal edilmesine ilişkindir.

¹³¹ **TEN BERGE - WIDDERSHOVEN**, p. 427; **ALTINDAĞ**, s. 10.

¹³² **OĞURLU**, s. 263.

¹³³ Hollanda Danıştay'ı av kotasına ilişkin olarak yapılan düzenlemeye karşı açılan bir davada, haklı beklenti iddiasını muteber görmemiştir. Mahkeme kararında dava tarihinden iki yıl evvel aşırı avlanma sonucunda av sezonunun belirlenen tarihten önce kapatılmasını gerekçe göstermiştir. Başka bir ifadeyle, av kotasına ilişkin yapılan düzenlemenin uzun süredir beri uygulanan davranışın değişmesi olarak görülmemiştir. Söz konusu davada balıkçılar haklı beklenti iddiasını, belirlenen ve uzun süreden beri uygulanan kotanın değişmesi temelinde ileri sürmüşlerdir. Ancak mahkeme kotadan ziyade idarenin daha önce başka bir sebeple avlanma hususunda sınırlamaya gittiğini ve bu konuda balıkçıların böyle bir sınırlamanın varlığını önceden öngörebileceklerini gerekçe göstererek davayı reddetmiştir, **TEN BERGE - WIDDERSHOVEN**, p. 433.

¹³⁴ **THOMAS**, p. 56-57; Çok özel durumlarda Hollanda yargısı hukukun genel ilkeleri arasında yer alan haklı beklentinin korunması ve hukuki kesinlik ilkelerini kanuna aykırı uygulamalardan kaynaklansa dahi korumaktadır, **WIDDERSHOVEN - REMAC**, p. 386.

¹³⁵ **TEN BERGE - WIDDERSHOVEN**, p. 445.

Davacı önceki geçici izinlerinin defalarca uzatılmasına olan güven çerçevesinde aldığı bir yıllık izin süresinin iptal edilmesini, bu kararın doğal adalet ilkelerine aykırı olduğunu iddia etmiş ve mahkeme "audi alteram partem" çerçevesinde haklı beklentisinin bulunduğuna karar vermiştir¹³⁶. Ancak haklı beklenti doktrini resmi olarak 1989 tarihli "Administrator, Transvaal v. Traub" davası ile Güney Afrika idari hukukunun bir parçası olarak kabul edilmiştir¹³⁷.

İdari makamlar tarafından tatbik edilen sürekli bir uygulamadan ya da verilen sözden etkilenen bir kişinin, beklentiyi etkileyen yönetsel uygulama ele alınmadan önce dinlenilmesi başka bir ifadeyle, şekli haklı beklentinin korunması günümüzde Güney Afrika idare hukukunun yerleşmiş bir ilkesidir. Güney Afrika hukukunun analizi maddi haklı beklentinin hâlâ gelişmenin başlangıç aşamasında olduğunu göstermektedir¹³⁸.

Güney Afrika Anayasasının 24. bölümünde her bireyin aşağıdaki tasarruflardan dolayı dava hakkına sahip olduğu düzenleme altına alınmıştır¹³⁹:

¹³⁶ "Everett v. Minister of Interior", [1981], 2 SA. 453, akt. **PATRICK**, p. 5, fn. 25; **KLAAREN**, p. 158, fn. 44; **GROGAN, John**, "When is the Expectation of a Hearing Legitimate?", South African Journal on Human Rights, Vol. 6, No. 1, 1990, p. 36, fn. 3; Nitekim haklı beklenti ilkesi "söyleyeceklerinin dinlenmesi hakkı [*right to be heard*]" ile sıkı sıkıya ilişkilidir, **SRIVASTAVA, Abhishek Kumar**, "Doctrine of Legitimate Expectation", JTRI. Journal, First Year, Iss. 2, 1995, p. 2.

¹³⁷ "Administrator, Transvaal v. Traub", [1989], 4 SA. 731, akt. **QUINOT**, p. 65; **KLAAREN**, p. 151; **ROBERTSON, John C.**, "Legitimate Expectations", SA Publikreg/Public Law, Vol. 6, Iss. 2, 1991, p. 157, fn. 3; **IKHARIALE**, p. 2; **GROGAN**, p. 36; **GAEB - NEEMWATYA**, p. 41, fn. 15; **MURCOTT, M**, "A Future for the Doctrine of Substantive Legitimate Expectation? The Implications of Kwazulu-Natal Joint Liaison Committee v. Mec for Education, Kwazulu Natal", PER, Vol. 18, No. 1, 2015, p. 3136, fn. 12; Afrika yargısında haklı beklentinin korunması ilkesi "kutsal ilke [*sacred principle*]" olarak kabul edilmektedir, **PATRICK**, p. 3.

¹³⁸ **QUINOT**, p. 66-67; "Haklı beklentiler doktrini hala emekleme aşamasındadır", **WATSON**, p. 651; **TALAGALA**, p. 15; Haklı beklenti ilkesi Hindistan Anayasa Mahkemesi tarafından tanınmış ve bu durum, daha geniş ve daha esnek bir "hakkaniyet" ilkesinin oluşumuna zemin hazırlamıştır. Sonuç olarak, temel soru her zaman, olayların yargı müdahalesini gerektirecek düzeyde yanlış yürüyüp yürümediği, eğer öyleyse yargı müdahalesinin ne şekilde olması gerektiğidir. Bir şeyin yanlış yürüyüp yürümediğine karar vermek için mahkeme, olayın gerçek bir adaletsizlikle sonuçlanıp sonuçlanmadığını tespit etmelidir. Eğer bu söz konusuysa mahkeme uygun bir biçimde müdahale etmelidir, **PANDEY**, p. 57.

¹³⁹ **IKHARIALE**, p. 2; **ABBAS**, p. 2, fn. 10; Haklı beklenti doktrini, 1993 tarih ve 200 kanun sıra numarası ile Geçici Güney Afrika Anayasası'nın 24. maddesinin (b) fıkrasına eklenmesinden dolayı artık idare hukukunun temel bir kavramı haline gelmiştir, **PANDEY**, p. 57.

- i. Hakveya çıkarlardan herhangi birinin etkilendiği veya tehlike altında olduğu kanuni idari işlem,
- ii. Hak veya çıkarların veya haklı beklentilerinin etkilendiği veya tehlike altında olduğu prosedürel idari işlem,
- iii. Yazılı sebeplere dayanılarak alınan ve hak veya menfaatlerini etkileyen ancak nedenleri kamuya açıklanmayan idari işlem,
- iv. Haklarının herhangi birinin etkilendiği veya tehdit edildiği yerlerde geçerli olan sebeplerle ilgili olarak haklı gösterilen idari işlem.

Diğer taraftan haklı beklentinin korunması ilkesi Güney Afrika Cumhuriyeti'nde kanun normunun yorumlanması yoluyla uygulanmaktadır. "İdari Adaletin Tesisi Kanunu [*Promotion of Administrative Justice Act*]"nın 3/1. maddesinde yer alan "usuli adalet [*procedural fairness*]" hükmüne göre, "bir kimsenin haklarını ya da haklı beklentilerini maddi ve olumsuz bir şekilde etkileyen idari kararların geçerli olabilmeleri için usule uygun olmaları gerekir"¹⁴⁰.

Haklı bir beklentinin Güney Afrika hukukunda yargısal koruma görebilmesi için Avrupa Birliği hukukuyla benzer şekilde şu unsurlar aranmaktadır¹⁴¹:

- i. "Açık [*clear*]", "kesin [*unambiguous*]" ve "ilgili niteliklerden yoksun [*devoid of relevant qualification*]" bir beyanın varlığı gerekir¹⁴².

¹⁴⁰ Güney Afrika Cumhuriyeti hukuk sisteminde tabii adalet ilkesinin eskiyen şartlarının artık uygulanmaması gerektiği üzerinde yoğunlaşmıştır, **ÖGURLU**, s. 274; Ayrıca 1996 tarihli Güney Afrika Cumhuriyeti Anayasası, herkesin idari tasarruflarda yasal, makul ve usuli adalet hakkına sahip olduğunu belirtir, **GROVES**, "Substantive Legitimate Expectations in Australian Administrative Law", p. 519; **GROGAN**, p. 47; İdari Adaletin Tesisi Kanunu sonrası haklı beklentiler, karar verme sürecinde Kanunun 3. ve 4. kısmı uyarınca hakkaniyetli bir usul izlenmesi ve beklentisi bulunan tarafın karar öncesi beyanda bulunabilme hakkına dair koruma altındadır. Herhangi bir usuli hakkaniyetsizliğin söz konusu olmadığı durumlarda, esasa yönelik haklı bir beklentiye Kanunun 6. kısmında yer alan adli inceleme sebebi olarak gayri kanunilik ve makulsüzlük gerekçesiyle koruma ve müdahale gerçekleşmesi ihtimal dâhilindedir. Ancak güncel olarak ortada, esasa yönelik haklı beklentiye İdari Adaletin Tesisi Kanunu uyarınca ne zaman ve ne şekilde koruma sağlanacağına dair güvenilir bir emsal karar bulunmamaktadır, **MURCOTT**, p. 3138.

¹⁴¹ Bu şartlar "Güney Afrika Yüksek Mahkemesi [*Supreme Court of Appeal in South African Veterinary Council*]"nin son zamanlarda verdiği "National Director of Public Prosecutions v. Philips", D. 2002, 4 SA. 60 kararında belirlenmiştir, akt. **QUINOT**, p. 74, fn. 60.

- ii. Mantıklı bir kişinin bu beyana göre hareket etmesi olağan olmalıdır.
- iii. Beklentiye karar tesis eden merci sebep olmalıdır.
- iv. Karar tesis eden mercii bu tür beyanlarda bulunmak için yasal olarak yetkilendirilmiş olmalıdır.

Güney Afrika Yüksek Mahkemesi maddi haklı beklentinin korunması talebiyle açılan iki davayı reddetmiştir. Ancak mahkeme bu uyuşmazlıkları yargılamaya konu olamadıklarından dolayı değil, maddi açıdan haklı beklentinin korunması şartlarını taşımadığından dolayı reddetmiştir. Her ne kadar kararlarda maddi haklı beklentinin şartlarına yer verilmese de ileriki zamanlarda bu ilkenin kabulü için açık kapı bırakmıştır¹⁴³.

---

¹⁴² **ELOFSSON**, p. 23; **QUINOT**, p. 74; **MURCOTT**, p. 3136; **THOMAS**, p. 52, **SCHÖNBERG**, p. 51; **WATSON**, p. 636; **CRAIG**, Administrative Law, p. 619; **JAYASINGHE**, p. 11; **ISLAM**, p. 83; **LAING QC**, p. 159; **POTESTÀ**, p. 94; **MONIKA**, p. 27; **AZIZ - SIONG**, p. 149; **SALES - STEYN**, p. 577; **FREEDMAN, Judith - VELLA, John**, "HMRC's Management of the U.K. Tax System: The Boundaries of Legitimate Discretion", Legal Research Paper Series, No. 73, November 2012, p. 105; "Beklentinin altını çizen beyan açık olmalı, belirsizliğe yer vermemeli ve ilgili kısıtlamalardan mahrum olmalıdır. 1. Beklenti mantıklı olmalıdır, 2. Beyan, karar verici mekanizma tarafından oluşturulmalıdır 3. Karar verici mekanizmanın beyanı yeterli ve yasal olmalıdır", **TALAGALA**, p. 5; "Francis Paponette v. The Attorney General of Trinidad and Tobago", [2010], UKPC. 32; "R (Patel) v. General Medical Council", [2013], 1 WLR. 2801, akt. **TAY KUAN SENG**, p. 624, fn. 74, 75; **HUGHES**, p. 14; İngiliz mahkemeleri, haklı beklentinin korunması için "açık [*clear*]" ve "kesin [*unambiguous*]" bir davranış ararken, ATAD "kesin [*precise*]" ve "özel [*specific*]" bir güvence, ABD ise, "karşılıklı açık mutabakat [*mutually explicit understandings*]" aramaktadır, **SNODGRASS**, p. 34; **JOHNSON**, p. 60; **RIGGS**, p. 424.

¹⁴³ "Meyer v. Iscor Pension Fund", [2003], 2 SA. 715; "South African Veterinary Council and another v. Szymanski", [2003], 4 SA. 42, akt. **QUINOT**, p. 75, fn. 68; Güney Afrika'da haklı beklenti uyuşmazlıkları genellikle politika değişiklikleri, istihdam, göçmenlik ve hürriyeti bağlayıcı cezalar konusunda ortaya çıkmaktadır. Ayrıntılı bilgi için bkz. **KLAAREN**, p. 171-176; "Premier, Mpumalanga, and Another v. Executive Committee, Association of State-aided Schools, Eastern Transva", [1999], (2) SA. 91 kararı Anayasa Mahkemesi tarafından haklı beklenti ilkesine bağlı olarak verilen ilk karar olması hasebiyle çok önemlidir. Ayrıntılı bilgi için bkz. **IKHARIALE**, p. 5 vd; Ancak sınırlı olmakla birlikte, belirli bir sonuca dair haklı beklenti (esasa dair haklı beklenti) örnekleri de mevcuttur. Örneğin "Quinella Trading (Pty) Ltd v. Minister of Rural Development", [2010], 4 SA. 308 davasında mahkeme haklı beklenti ilkesinin, esasa dair bir koruma sağlayabileceği ve devleti toprak hakları konusundaki sözleşmelere uymaya icbar edebileceği kanaatine varılmıştır. Ancak bunu yaparken ne İdari Adaletin Tesisi Kanunu'na dayanmış ne de açık bir şekilde böyle bir korumanın temelini açıklamıştır. "Ampofo v. MEC for Education, Arts, Culture, Sports and Recreation, Northern Province", [2002], 2 SA. 215 davası, esasa dair haklı beklentinin korunduğu bir diğer davadır. Bu davada beklenti, davacılara işe alım koşullarını teyit eden bir mektubun yazılmasından kaynaklanmaktadır. Yine mahkeme, bu tarz beklentileri koruyabileceğinden emin hareket etmiş, ancak bunu hangi temelde yaptığını uygun biçimde açıklamamıştır. "Premier,

5. Yeni Zelanda Hukuk Sisteminde Haklı Beklenti ve İctihadi Yaklaşım

Yeni Zelanda'da görülen "Daganayasi v. Minister of Immigration" davasında geçici izin süresinin çok üstünde ülkede kalan davacılar için mahkeme şu şekilde karar tesis etmiştir¹⁴⁴:

"Geçici izninin tarihi geçtiği halde kalmaya devam eden kişinin Yeni Zelanda'da kalmaya devam etmede hiçbir hakkı yoktur ve genellikle bu durum "haklı beklenti" de içermemektedir. Ancak Yeni Zelanda kliniklerinin uzmanlaştığı nadir bir hastalık çeşidine yakalanmış Yeni Zelanda doğumlu bir çocuğu olduğunda, annenin ve çocuğunun tüm geleceğini derinden etkileyen bu durumun... bir haklı beklenti olduğu söylenebilir".

Yeni Zelanda yargısı tarafından karara bağlanan "Tobias v. May" ve "Minister for Immigration and Ethnic Affairs v. Gaillard" davalarında Yeni Zelanda'ya giriş için alınan belirli süreli vizelerin uzatılmaması ya da iptali durumlarında karşılaşılan neredeyse tüm haklı beklenti davalarında "Schmidt" veya "Ng Yuen Shiu" kararlarına atıfta bulunulmuştur¹⁴⁵. Başka bir ifadeyle, belirli süreli izinlerin iptali ya da

---

Mpumalanga, and Another v. Executive Committee, Association of State-aided Schools, Eastern Transva", [1999], (2) SA. 91 davası bir karar alınmadan önce belirli bir usulün izleneceğine ilişkin bir haklı beklenti davasıdır. Mahkemenin hükmü haklı beklentisi karşılanmayan tarafa burs ödenmesi (esasa dair beklentinin karşılanması) şeklinde bir yarar sağlar. Mahkeme bu hükmünü karar verme sürecinde usuli hakkaniyetsizlik ile temellendirir (makul bir tebligat yapılmayışı). Mahkeme, "bir memurun daha önce verdiği bir teminat, karar verilmeden önce belirli bir usulün takip edileceği beklentisini doğurmuştu" diyerek davacının beklentisinin esasa dair olmaktan çok usule dair olduğuna kanaat getirmiş ve bu usulün takip edilmemiş olduğunu tespit etmiştir. Sonuç itibarıyla oluşan usuli hakkaniyetsizlik nedeniyle, idarenin aldığı karar geçersiz kabul edilerek iptal edilmiş ve idare beklenen işlemi gerçekleştirmek, yani bursları ödemeye zorunda kalmıştır. Her ne kadar hükmün sonucu davacıya esasa yönelik koruma sağlanmışsa da mahkeme, "haklı bir beklentinin, normalde göz önünde bulundurulacak hakkaniyetle hareket etme görevinin ötesinde esasa yönelik bir müdahaleye hak kazandırmaz kazandırmayacağı, kazandıırıyorsa bunun hangi şartlarda olacağı"na karar vermeyi gerekli görmemiştir, akt. **MURCOTT**, p. 3137-3138.

¹⁴⁴ "Daganayasi v. Minister of Immigration", [1980], 2 NZLR. 130, akt. **HODGSON**, p. 708, fn. 42; **MACPHERSON**, p. 55, fn. 106; Bu dava doğal adalet ilkesinin bir uzantısı olan "audi alteram partem" çerçevesinde çözümlenmiştir", **McGILVRAY**, p. 10.

¹⁴⁵ "Tobias v. May", [1976], 1 NZLR. 509; "Minister for Immigration and Ethnic Affairs v. Gaillard", [1984], 49 ALR. 277, akt. **HODGSON**, p. 706-707, fn. 24, 28; "The New Zealand Association for Migration and Investments Incorporated v. Attorney General", [2006], NZAR. 45 kararında mahkeme şu ifadeleri kullanmıştır: "Her ne kadar haklı beklenti kavramı (en azından

uzatılmaması kimi durumlarda haklı beklentiye sebebiyet verilirken, kimi durumlarda haklı beklentinin ihlal edilmediğine hükmedilmiştir. Benzer nitelikteki davalarda içtihat birliği sağlanamamasının temel sebebini ek unsurlar belirlemiştir. Belirli süreli izinlerin iptalinde haklı beklentinin kabul edilmediği bazı davaların özünde haklı beklenti talebinin dürüstlük ilkesine aykırı olması, bazılarında kanuna karşı hile, bazılarında hakkın kötüye kullanılması, bazılarında iznin verilmesine sebep olan şartlara aykırılık yatmaktadır.

Hukuka aykırı beyanlardan kaynaklanan "Challis v. Destination Marlborough Trust Board Inc" davasında mahkeme kamu hukukunda mevcut herhangi bir estoppel kuralının bulunmadığına karar vermiştir. Ancak bir kamu kurumunun somut bir beklenti uyandıracak beyanlardan kurtulmasını engellemek için aslında haklı bir beklentinin ortaya çıkabileceği belirtilmiştir¹⁴⁶.

"Staunton Investments Ltd v. Chief Executive Ministry of Fisheries" davası politika değişikliklerinden kaynaklanan haklı beklentinin bir örneğidir. Nitelik açısından "Ex parte Khan" davasına benzetilmektedir. Bu davada kısaca başvuruda bulunan, istişarede bulunulan belirli bir formülün ödemeleri için uygulanacağına dair haklı bir beklentiye sahip olduğunu iddia etmiştir. Formülün şartlara bakılmaksızın her davada uygulanamayacak bir kılavuz olduğu ve formüle uygun saygıyı gösterme yalnızca makul olmayan bir şekilde gözden geçirilebilecek Bakanlığın takdirine bağlı olduğu bir konudur. Mahkeme haklı beklenti değerlendirmesinde tarihsel açıdan haklı beklentilerin genellikle usule ilişkin ortaya çıktığını, nadiren esas beklentinin korunduğunu vurguladıktan sonra bu doktrinin temelinin yetkinin kötüye kullanılmasını engellemek olduğunu belirtmiştir. Böylece bir kamu idaresinin ilan

---

usule ilişkin konularda) idare hukukunda uzun süredir kabul edilmiş olsa da, sınırları iyi çözüme kavuşturulmamıştır ve uygulamada tatbiki çok basit değildir", akt. **McGILVRAY**, p. 22, fn. 86.

¹⁴⁶ "Challis v. Destination Marlborough Trust Board Inc", [2003], 2 NZLR. 107, akt. **McGILVRAY**, p. 15, fn. 41.

edilmiş politikasından veya sözünden ayrılmasına izin verilmesinin haksızlık teşkil edeceğini ifade etmiştir¹⁴⁷.

Yeni Zelanda Yüksek Mahkemesi tarafından karara bağlanan "Goulding v. Chief Executive, Ministry of Fisheries" davasında şu içtihatla bulunulmuştur¹⁴⁸:

"Kanuni bir yetkinin uygulanmasında idari kararın geçerliliği tamamlanmış bir sürecin sonucudur. Ancak resmi olarak ilgililere tebliğ edilmeyen bir karar henüz tamamlanmamıştır. İşlemden etkilenen kişilere nihai sonucu belirten bir şekilde bildirim yapılmadan önce herhangi bir zamanda güncel bu karar geçerliliğini yitirmiş olabilir. Böyle bir karar, ilgili olduğu kişilere bildirildiğinde, kararın bir ön veya geçici türden olmadığından emin olmasını sağlamak gerekir. Bir lisansın verilmesinden kaynaklananlar da dâhil olmak üzere, yasal hakları etkileyen bir yetkinin uygulanmasında yapılan nihai bir karar geri alınmaz".

İdari bir işlemin kanunlarda öngörülen şekilde yazılı olarak bildirilmesi şartlarını taşıması halinde haklı beklentiye sebebiyet verebilirken, işlem

¹⁴⁷ "Staunton Investments Ltd v. Chief Executive Ministry of Fisheries", [2004], NZAR. 68; Yeni Zelanda yargısı tarafından karara bağlanan diğer haklı beklenti davaları için bkz. "Aoraki Water Trust v. Meridian Energy Ltd", [1997], 2 NZLR. 474; "Lawson v. Housing New Zealand, Minister of Housing and the Minister of Finance", [1997], 2 NZLR. 474; "Lumber Specialties Ltd v. Hodgson", [2000], 2 NZLR. 347; "Travis Holdings Ltd v. Christchurch City Council", [1993], 3 NZLR. 32; "Coal Producers' Federation of New Zealand Incorporated v. Canterbury Regional", [1999], NZRMA. 257; "Tay v. Attorney General", [1992], 2 NZLR. 693; "Northern Roller Milling Co Ltd v. Commerce Commission", [1994], 2 NZLR. 747; "E v. Attorney General", [2000], NZAR. 354; "New Zealand Maori Council v. Attorney-General", [1994], 1 NZLR. 513; "Attorney General v. Steelfort Engineering", [1999], 1 NZCC. 61,030, akt. **McGILVRAY**, p. 16 vd.; "Jim Harris Ltd. v. Minister of Energy", [1980], 2 NZLR. 559; "Smitty's Industries Ltd. v. Attorney-General", [1980], 1 NZLR. 355; "Paterson v. Dunedin City Council", [1981], 2 NZLR. 619; "Webster v. Auckland Harbour Board", [1983], NZLR. 646, akt. **MACPHERSON**, p. 51 vd; "Stininato v. Auckland Boxing Association", [1978], 1 NZLR. 1; "White v. NZ Stock Exchange", [2000], NZAR. 297; "NZ Assn for Migration and Investments v. A-G", [2006], NZAR. 45; "Vea v. Minister of Immigration", [2002], NZAR. 171; "Ashby v. Minister of Immigration", [1981], 1 NZLR. 222; "NZ Association for Migration and Investments Inc v. Attorney General", [2006], NZAR. 45, **FLANAGAN**, p. 289 vd.

¹⁴⁸ "Goulding v. Chief Executive, Ministry of Fisheries", [2004], 3 NZLR. 173, akt. **McGILVRAY**, **Stuart Angus**, "Making Sense of Substantive Legitimate Expectations in New Zealand Administrative Law", University of Otago, Dunedin-New Zealand, 2007, p. 22, fn. 84.

etkilenecek olan bireyin bilmediği bir kararın değiştirilmesi veya iptal edilmesi sebebiyle, haklı beklentilerin ihlal edilme riski bulunmamaktadır¹⁴⁹.

6. Hindistan Hukuk Sisteminde Haklı Beklenti ve İçtihadi Yaklaşım

Hindistan yargısı¹⁵⁰ haklı beklenti öğretisini, yürütme organının ihtiyari uygulamalarını kontrol etmek için geliştirmiştir. Bu öğretiye göre, idari makam haklı olan bir beklenti temelinde sorumlu tutulabilir. Örneğin; eğer idare belirli bir bölgedeki köylere elektrik direği dikmek için bir proje ortaya koyar, ancak daha sonra projede öngörülen bazı köyleri bu plan ve projeden çıkarırsa, ayrıca bu çıkarma işlemi adil ve mantığa uygun olmazsa sorumluluğu doğabilir. Bundan dolayı bu ilke, doğal adaletin bir prensibi olur, bir kişinin gücü elinde bulunduranın ihtiyari uygulamalarından korunma hakkını saklı tutar ve hiç kimse bir bireyi haklı beklenti sebebiyle doğal adaletin ilkelerini takip etmeden mahrum bırakamaz¹⁵¹.

¹⁴⁹ **SCHÖNBERG**, p. 77; "Haklı beklentiler doktrini temel olarak kamu kurumlarının yapacaklarını söyledikleri şeyleri yapması ile ilgilidir. Vaat, teamül ve politikaların bu kadar önemli olmasının nedeni budur. Kamu kurumu, bir vaatte bulunarak, politika veya teamül geliştirerek, belirli bir şekilde hareket etme niyetini ortaya koyar. Diğer bir ifadeyle haklı beklentiler, kamu kurumunun gelecekteki maksatları ile ilgili beyanlarınca ortaya çıkar ve vaatler, teamüller ve politikalar, kamu kurumunun maksatlarını beyan etmesinin spesifik yollarıdır. Buna beyanat açıklaması diyelim. Beyanat açıklamasının güçlü olduğu yanları vardır. Kamu kurumlarının beyan ettiklerini yapmaları gerektiği şüphesiz mantıklıdır. Açıklamanın zayıf tarafı ise, vaatler beyan olsa da, teamül ve bazı politikaların beyanat olmadığıdır. Öncelikle politikalara bakalım. Yayınlanmış bir politika bir beyanat teşkil edebilecek düzeyde olabilir, ancak yayınlanmamış bir politika kesinlikle değildir. Yayınlanmamış bir politika, beyanatlar için elzem olan ibraz ve duyuru elemanlarından yoksundur. Yine de, İçişleri Bakanlığı'na karşı Kraliçe'nin Rashid adına yayınlanmamış politika temelinde açtığı dava emsal kararına göre haklı beklenti doğurabilir", **AHMED, Farrah - PERRY, Adam**, "The Coherence of the Doctrine of Legitimate Expectations", *The Cambridge Law Journal*, Vol. 73, Iss. 1, March 2014, p. 67-68.

¹⁵⁰ Haklı beklentinin Hindistan yargısında kabul edildiği ilk dava ("Kerala v. KG Madhavan Pillai", [1988], 4 SCC. 660) eğitim kamu hizmeti alanındadır, akt. **MONIKA**, p. 33, fn. 50; "Hindistan hukuk sisteminde idari tasarrufların adli incelemeye tabi tutulması için mevcut olan temeller şunlardır: "Kanunsuzluk": Karar merciinin yasal bir hata yaptığı, örneğin sahip olduğu bir yetkiyi kullanabilme iddiasında olduğu durumlarıdır. (genel olarak yetki sınırlarının arızası olarak bilinir). "Makulsüzlük": Karar veren idari makamın, makul hiçbir makamın vermeyeceği bir kararı vermiş olma durumudur (genel olarak hükümde arıza olarak bilinir). "Usuli uygunsuzluk": Karar merciinin hakkaniyetli davranma görevinde kusur işlediği durumdur (genel olarak usul arızası olarak bilinir), Haklı beklenti doktrininin mahkemeler tarafından idari tasarrufları denetlemek üzere tasarlanmış pek çok kavram ve temel arasında en yenisi olduğu söylenir", **ABBAS**, p. 1, fn. 1-2.

¹⁵¹ **MUZAFAR**, p. 116; **NIGAR - URMI**, p. 2; "MRF Ltd., Kottayam v. Asstt. Commissioner (Assessment) Sales Tax & Ors", [2006], 8 SCC. 702 davasında Kerala Eyaleti, kauçuk bazlı ürünleri de içeren belirli ürünlerin üretiminin genişletilmesinde istisnalar sağlayan bir tebligat yayımlar. Davacı olan üretici firma bu muafiyet öngören tebligata itimat ederek, büyük meblağlarda yatırım

Eyalet hükümeti tarafından kontrol edilen bir yapı olan bir birlik, triko üreticilerine endüstriyel arsa tahsisi yapmak için başvuruda bulunanları davet etmiştir. Bu kişiler belirli bir teminat yatırmıştır. Birliğin idari yöneticisi, Tahsisat Komitesine danışmadan başvuranlara arsaları paylaşarak tahsisini yapmış ve arsa tahsis ücretlerini tahsil etmiştir. Bu sırada ilgili Bakanlık kayıtları istemiş ve tahsis kararını yapılan kişileri duruşmaya çağırdıktan sonra tahsis kararını ertelemiştir. Tahsis talimatları lehinde olan başvuru sahipleri tahsisin ertelenmesinde haklı beklentilerinin ihlal edildiği gerekçesiyle dava açmıştır. Ancak dava, haklı beklenti şartlarının oluşmadığı gerekçesiyle reddedilmiştir¹⁵².

Haklı beklenti iddiasının kabul edilmemesinin temel nedeni, endüstriyel arazileri tahsis etmekle görevli makamın birlik idaresinin yöneticisi olmayıp, Tahsis Komitesi olmasıdır. Dava sırasında aynı zamanda yeni başvuru alınmaması ve arsaların daha önce başvuru yapanlara tahsis edilmesi tartışılmıştır. Bu argüman haklı beklenti temelinde ileri sürülmesinin yanı sıra taahhüt içeren estoppel ilkesi açısından da korunması gerektiği hususunda savunulmuştur. Mahkeme sadece yarışma ortamının sağlanması için başvuranların çağrıldığını, söz ya da taahhütte bulunulmadığını, estoppelin kamu yararını bertaraf etmek için kullanılmayacağını, arsa tahsisi için başvuranların davet edilmesinin üstünden bir buçuk sene geçtiğini ve bu sırada arazi fiyatlarının önemli ölçüde yükseldiğini, önceki şartlara göre ihale

---

yaparak üretime başlar. Bu imtiyaz yedi yıllık sabit bir süre için verilmiştir. Ancak muafiyetin devam ettiği süre içinde Eyalet Hükümeti başka bir tebligat ile bileşik kauçuk ürünlerinin imalatını, ilk tebligatta yer alıp muafiyet doğuran üretim tanımından çıkardığını duyurmuştur. Konuyu inceleyen mahkeme ise taahhüt estoppeli ve haklı beklenti ilkelerini devreye sokarak, yedi yıllığına tanınan imtiyazlardan Eyalet Hükümetince vaktinden önce dönülmesinin keyfi, gayri hakkani ve gayri makul olduğuna ve bu kararın iptalinin gerektiğine karar vermiş ve şunları söylemiştir: "...keyfi olan uygulamaların gerek siyasi mantık, gerek anayasaya göre eşitlik ilkesini ihlal ettiğine ve böylece Anayasa'nın 14. maddesinin ihlalinin söz konusu olduğuna karar verilmiştir. Devlet tarafından yapılan bir beyana bağlı olarak bir tarafın lehine ortaya çıkan eşitlik, "adalet ve hakkaniyet" gibi temel ilkeleri bina eder" , akt. **ABBAS**, p. 9-10; Planlama konularında İskoç hukukunda haklı beklenti çerçevesinde karara bağlanan davalar için bkz. "Lakin v. Secretary of State for Scotland", [1988], SLT. 780; "Shanks and McEwan (Contractors) Ltd. v. Gordon DC", [1990], GWD. 29-1708, akt. **REID, Elspeth**, "Protecting Legitimate Expectations and Estoppel in Scots Law", Electronic Journal of Comparative Law, Vol. 10(3), December 2006, p. 5, fn. 24.

¹⁵² "Bharat Wools, Ludhiana v. State of Punjab", [1997], ILR. 1 P&H. 121, akt. **MUZAFAR**, p. 126-127, fn. 29; Hindistan Yüce Divanı'na göre "haklı beklentilerin varlığı, özel hukuki bir hakkın yokluğunda dahi kamu hukukunda kabul edilmesini meşru kılar", akt. **FORSYTH**, "Legitimate Expectations Revisited", p. 431.

etmenin kamu yararını sağlamayarak kamunun zarar görmesine sebebiyet vereceğini ifade etmiştir¹⁵³.

"Navjyoti Coop. Group Housing Society v. Union of India" davasında, konut kooperatifleri siciline göre uygulanan arazi parselasyon öncelikleri sonradan değiştirilir. Daha önce geçerli olan uygulamaya göre konut kooperatiflerinin arazi parselasyon öncelikleri, söz konusu şirketin sicil kayıt tarihinin eskiliğine göre belirlenmektedir. Ancak 20.01.1990 tarihinde uygulama değiştirilerek, öncelik sırası sicil kaydının onaylandığı tarih esas alınmaya başlanır. Bu durum, mevcut önceliklerde bir değişiklik yaratmıştır. Anayasa Mahkemesi, her ne kadar yasalarda bu konuda bir hüküm yer almasa da kooperatiflerin, geçmişte istikrarlı biçimde ortaya konan uygulamanın devamına yönelik haklı bir beklentileri olduğuna hükmetmiştir. Mahkeme idarenin, kooperatiflerin daha önceki öncelik listesinin uygulanmasına yönelik haklı beklentilerini baskın bir kamu yararı bulunmaksızın ortadan kaldıramayacağını söylemiştir. Savunmada bu şekilde bir baskın kamu yararı gösterilememiştir. Hindistan Anayasa Mahkemesi ilgili doktrinin uygulanmasıyla, "bir kamu otoritesinin, geçmişte yararlanmasına izin verilen ve haklı olarak, vazgeçilme gerekçesi kendisine bildirilene ve bu gerekçelere karşı kanaatini ortaya koyma fırsatı verilene kadar yararlanmasına izin verilmesinin devamını beklediği bir imtiyaz veya menfaatini zedelediğini gösterebilmesi durumunda mağdur tarafın karar aleyhine adli denetim talebinde bulunma hakkı doğacağına" karar vermiştir¹⁵⁴.

¹⁵³ **MUZAFAR**, p. 127; "Haklı bir beklentinin belirli bir durumda ihlal edilmesinin, garanti edilmiş bir hakkın ihlali, keyfilik, ayrımcılık, adaletsizlik, tarafgirlik, açık yetki suiistimali ya da doğal adalet ilkelerinin ihlali içermesi durumunda ilgili durum Hindistan Anayasası'nın 14. maddesi temelinde sorgulanabilir, ancak haklı beklenti tek başına, ek bir şey olmaksızın kendiliğinden bu ilkelere başvurma hakkı vermez", **SRIVASTAVA**, p. 4-5.

¹⁵⁴ "Navjyoti Coop. Group Housing Society v. Union of India", [1992], 4 SCC. 477; "Anayasa Mahkemesi doktrinin özünde kamu otoritesine, mevcut uygulamadan menfaat sağlayan kişileri etkileyecek bir politika değişikliğine gitmeden önce, tüm alakalı faktörleri göz önünde bulundurmak suretiyle adil davranma yükümlülüğü getirdiğini kabul etmiştir. Haklı beklenti doktrini, hükümetin veya onun bir kurumunun ortaya koyacağı politika ve niyet beyanlarının suiistimal ve keyfilikten arı olmasını öngörmektedir. Politika beyanı adalete aykırı olarak yokmuş gibi davranılmayacağı gibi, seçici şekilde de uygulanamaz. Nitekim mantıksızlık şeklinde tezahür eden adaletsizlik, doğal adaletin ihlaline yakın bir durum teşkil eder. Diğer bir ifadeyle söz konusu fiiller Anayasasının 14. maddesi ile uyum içinde olmalıdır. Bunların keyfi olmaması da olayın başka bir yönüdür. Kamu otoritesi, yetkileri kendisine sadece kamu yararına kullanmak üzere verildiğinden, kamu hukukunda sınırsız takdir yetkisi olduğunu öne süremez. Genellikle haklı beklentiler özünde usuli karakterdedir

Hindistan Anayasa Mahkemesi "M.P. Oil Extraction v. State of M.P." davasında, haklı beklenti ilkesinin sadece kamu hukuku alanında uygulanabileceğini ve "uygun vakada asli ve bağlayıcı bir hak teşkil ettiğini" hükme bağlamıştır. Söz konusu davanın verileri ışığında, eyalet hükümeti ile Shorea robusta tohumları tedariki konusunda anlaşma yapan şirketlerin, yenileme maddesi ve geçmiş uygulama uyarınca anlaşmalarının mutad şekilde yenilenmesine yönelik haklı beklentiye sahip olduklarına hükmedilmiştir. Mahkeme ayrıca, hükümetin imtiyazlı fiyata Shorea robusta tohumu tedariki konusunda anlaşma imzaladığı seçilmiş şirketlerin, bu anlaşmaların devamı konusunda korumaya ihtiyaç duyduklarını ve bunun sonucu olarak anlaşmalarda yenileme maddesinin yer aldığı altını çizmektedir. Mahkeme bu tarz seçilmiş şirketleri, anlaşmalarda yer alan yenileme maddesinin geçerli tutulması yoluyla korunmasına özel bir önem atfederken, diğer taraftan eyalet idaresinin eylemlerinde hakkaniyet ve şeffaflık sağlamak amacıyla kamu kaynaklarının dağıtılmasında açık teklif usulünde kamu ihaleleri düzenlenmesinin temenni edildiğini de belirtmiştir. Ancak mahkeme, eyalet hükümetinin seçilmiş şirketlerle özel anlaşmalar imzalanmasını hukuka uygun bulmuştur. Karar, haklı beklentinin korunması ilkesini eşdeğerlenebilir bir ilke olarak değerlendiren ve bu ilkenin tam olarak etkin kılınabilmesi için, kamu hukuku alanında başka bir ilkenin uygulanması gerekse dahi bunun kısıtlanması gerektiği görüşünü savunan mahkemenin anlayışını yansıtmaktadır¹⁵⁵.

---

ve idareyle ilişkilerde hakkaniyet garantisi verir, ancak bazı durumlarda asli bir hak olarak dayatılabilir. Ancak haklı beklentiye öne süren bireyin mahkemeye, özel hukuka müdahale edilerek bir hakkının değiştirildiği ya da daha önce yararlanmasına izin verilen ve makul bir nedenle geri alınmadığı sürece yararlanmaya devam etme yönünde haklı beklentisi bulunan menfaat ve imtiyazlarının elinden alındığını veya karar verme yetkisine sahip bir idari kurumun kendisine verdiği güvencenin gereklerinin yerine getirilmediğini ispatlamak durumundadır. Bir politika değişikliği maddi haklı beklentileri ihlal etmemelidir ve eğer ediyorsa da bu değişiklik gerekli olmakla birlikte mantıksız ve sapkın olmamalıdır", akt. **PANDEY**, p. 60.

¹⁵⁵ "M.P. Oil Extraction v. State of M.P.", [1997], 7 SCC. 592; "National Buildings Construction Corporation v. S. Raghunathan", [1998], 7 SCC. 66 davasında Anayasa Mahkemesi beyanlara dayanması ve zararlar sonuçlanması gerektiği şeklinde açık bir ilke ortaya koymuştur. Söz konusu davada, davacılar Merkezi Kamu Hizmetleri Bölümü'ne (CPWD) atanmıştır. Kendileri bir heyet olarak Irak'ta NBCC'ye gönderilmiş ve heyet ziyareti sırasında CPWD maaşları ve harcırahlarını çekmeyi tercih etmişlerdir. Bunun yanında NBCC onlara, temel maaşlarının %125'i oranında teberruda bulunmuştur. 01.01.1986 itibarı ile dördüncü ödeme komisyonu tavsiyesiyle CPWD'deki temel maaşları değişen davacılar, NBCC'nin değişmiş olan maaşlarını baz alarak %125'lik teberruda bulunmasını talep etmişlerdir. Bu talep NBCC tarafından

"Food Corporation of India vs. Messers Kamdhenu Cattle Feed Industries" kararında Hindistan yüksek mahkemesi şu şekilde karar vermiştir¹⁵⁶:

reddedilmiştir. Davacıların haklı beklenti iddiası, NBCC'nin Irak'ta çalıştığı koşulların özel durumu ve mali darlık (BM ambargosuna bağlı olarak) göz önünde bulundurularak reddedilmiştir. Davanın gerçekleri ışığında mahkeme, NBCC'nin denizaşırı projelerde görev alan çalışanlarına teberruda bulunma konusunda herhangi bir taahhüt veya iş akdi bulunmadığından hareketle çalışanların böyle bir teberru konusunda haklı beklentileri olamayacağına hükmetmiştir. Dahası mahkeme, bunun üzerine inşa edilen beklentilerin ve taleplerin haklı olup olmadığının temel bir soru olduğunun ve burada dava açma kurallarının harfiyen geçerli olduğunun altını çizerek, Beklenti iddiası ile mahkemeden yardım talep eden taraf, ilgili beklentilerin haklı olduğu konusunda mahkemeyi tatmin edecek kanıtları mahkemeye sunmak durumundadır. Anayasa Mahkemesi haklı beklenti doktrininin maddi ve şekli yönleri olduğunu vurgulamıştır; "Punjab Communication v. Union of India", [1999], 4 SCC. 727 davasında Anayasa Mahkemesi, karar merciiinin asli mahiyette bir fayda sağlayacak politik bir karar alacağını beyan etmesi, maddi mahiyette bir haklı beklenti yaratacağına ve normal durumda karar merciiini bağlayacağına karar vermiştir. Ancak böyle bir politika, daha ağır basan bir kamu yararı bulunması durumunda değiştirilebilir; nitekim politika seçimi karar merciiinin takdirindedir. Bununla birlikte mahkeme, bir politika değişikliğinin Wednesbury makullük testini geçmesi gerektiğini de vurgulamıştır. Politika değişikliklerinin mantıksız ve sapkın olduğu konusunda tatmin olmaları durumunda mahkemeler müdahalede bulunabilirler. Bu davada hükümet, Doğu Uttar Pradesh köylerine dijital kablosuz internet hizmeti sunma politikasını değiştirerek, daha fazla köyü kapsama alanına alabilmek amacıyla analog sisteme geçme politikasını izlemiştir. Punjab İletişim Şirketi birinci aşamada en düşük teklifle ihaleyi kazanmış ve bu bakımdan haklı beklentilerinin ihlal edildiği gerekçesi ile mahkemeye başvurmuştur. Ancak mahkeme, kararın ne mantıksız ne de sapkın olmadığına, bu bakımdan haklı beklentilerin ihlal edilmediğine hükmetmiştir, akt. **PANDEY**, p. 63-64; Sonuç olarak haklı beklentinin gerek şekli gerek maddi koruması Hindistan hukukunun bir parçasıdır, **MONIKA**, p. 441.

156

"Food Corporation of India vs. Messers Kamdhenu Cattle Feed Industries", [1993], AIR. 1601, akt. **ISLAM**, p. 77-78, fn. 29; **MONIKA**, p. 35, fn. 55; Söz konusu davada Hindistan gıda şirketi alıcılarını, zarar görmüş tahılların satışı için ihaleye davet eder ve davacı en yüksek teklifi veren taraf olur. Bütün alıcılar pazarlık için davet edilse de, davacı pazarlıklar sırasında, diğer alıcıların tersine teklifini yükseltmez. Davacı yazılı bir dilekçe ile en yüksek teklif konumunda olan teklifinin kabul edilmesi yönünde haklı bir beklentisi olduğunu ileri sürer. Yüksek mahkeme bu dilekçeyi kabul eder. Ancak Anayasa Mahkemesi "CCSU" ve "Preston" davalarına atıfta bulunarak kararı bozar ve her ne kadar davacının teklifi en yüksek teklif olsa da, yine de teklifinin kabul edileceğine dair bir hakkı bulunmadığına hükmeder. Şüphesiz davacının söylemi tamamıyla reddedilemez, ancak eğer söz konusu şirket makul nedenlerle davacının teklif ettiği meblağın piyasa koşulları göz önünde bulundurularak yetersiz olduğuna kanaat getirirse, teklifin kabul edilmemiş olması müeyyideye tabi tutulamaz. Pazarlık usulü kendi başına, en yüksek teklifi sunan davacının haklı beklentilerine yeterli ağırlığın verilmesine imkân vermiştir ve bu bakımdan yeterlidir, **PANDEY**, p. 62; Hindistan idare hukukundaki önemli diğer haklı beklenti kararları için bkz. "'M.P. Oil Extraction v. State of M.P.", [1997], 7 SCC. 592; "G. Screen v. Principal, Regional Engineering College, Rourkela", [2000] AIR. SC. 56; "Howrah Municipal Corporation v. Gauges Road Company Ltd", [1993], AIR. SC. 160; "Navjoti Co-op Housing Society v. Union of India", [1993], AIR SC. 155; "MP Oil Extraction Co. v. State of Madhya Pradesh", [1997], 7 SCC. 592; "National Building Construction Corp. v. S. Raghunathan", [1998], AIR SC. 2776; "U.P. Awas Evam Vikas Parishad v. Gyan Devi", [1995], 2 SCC. 326; "Madras City Wine Merchants' Association v. State of Tamil Nadu", [1994], 5 SCC. 509; "Ram Krishna Dalmia v. Justice S.R. Tendolkar", [1958], AIR SC. 538; "F.C.L v. Kamdhenu Cattle Feed Industries", [1995], AIR SC. 538, akt. **MONIKA**, p. 33-42, 143 vd.

"Kamu hukukunda kontrolsüz bir karar yoktur. Bir kamu otoritesi, yetkilerine yalnızca onları kamu yararına kullanmak için sahiptir. Bu, adil davranma ve adil oynamaya yönelik bir prosedür benimseme görevini getirir. İyi bir yönetimin bir parçası olarak bu yükümlülüğün yerine getirilmesi, her vatandaşta, devlet ve onun araçlarından oldukça iyi bir şekilde muamele göreceği makul veya haklı bir beklenti ortaya çıkarmaktadır. Bu unsur, Devletin bütün tasarruflarında karar alma sürecinin gerekli bir bileşenini oluşturmaktadır. Bir Devlet eyleminde bu keyfi olmayan şartları yerine getirmek için, karardan etkilenmesi muhtemel kişilerin makul veya haklı beklentilerini göz önünde bulundurmalı ve ağırlığını koymalıdır. Aksi takdirde, bu kararın uygulanmasında haksızlık olur...Keyfi hareket zemininde yapılan her karar meydan okumaya maruz kalacaktır...Böyle bir durumda bir vatandaşın makul veya haklı beklentisi tek başına uygulanabilir bir hak olmayabilir, ancak dikkate alınmamasına ve buna ağırlığını koymamasının, kararın keyfi olmasına neden olabilir ve bu hukukun üstünlüğünün gerekliliğine eşlik eden, keyfi olmama ilkesinin bir parçasını oluşturur. Her haklı beklenti, adil bir karar verme sürecinde gereken özeni gerektiren ilgili bir faktördür...Soru ne zaman ortaya çıkarsa, davacının algılamasına değil, daha geniş bir kamu yararına göre belirlenmelidir. Aksi takdirde diğer önemli hususlar, davacının haklı beklentisi olan şeylerden daha ağır basabilir. Bu şekilde ulaşılan kamu otoritesinin iyiniyetli kararı, keyfi olmama gerekliliğini tatmin eder ve yargı denetimine dayanır. Haklı beklenti doktrini, hukukun üstünlüğünde asimile olur ve yasal sistemimize bu şekilde ve bu ölçüde işletilir".

"Union of India v. Hindustan Development Corp", davasında yüksek mahkeme haklı beklentinin anlamını şu şekilde ifade etmiştir¹⁵⁷.

¹⁵⁷ "Union of India v. Hindustan Development Corp", [1993], 3 SCC. 499, akt. **GAEB - NEEMWATYA**, p. 39, fn. 6; **MONIKA**, p. 34, fn. 53; Bu davada Anayasa Mahkemesi "idari makamların tasarruflarının denetlenmesi amacıyla mahkemelerin tasarladığı uzun konseptler listesinin en genç üyesi olan haklı beklentiler kavramı, uygulanabilir ve kamu gücü gelecekte belirli durumlarda kullanılma şekillerinde bağlayıcılık teşkil eden genel hukuki sınırlandırmalar ile kısıtlanmalıdır" şeklinde kanaatini açıklamıştır. Anayasa Mahkemesi'ne göre bu kavramda

"Zaman üç katlı bir hediyedir: içinde yaşadığımız zaman, geçmiş hatıralarımız ve gelecek beklentilerimiz. Yasal amaçlara göre, beklenti tahmin etme değildir. Beklenti; dilek, arzu, umuttan farklıdır. Ayrıca hak temelinde bir iddia ya da talep anlamına gelemez. Ancak ciddi ve samimi bir dilek, bir arzu ya da umut belki de ancak emin bir şekilde yerine getirilmesiyle karşılanabilir. Bir beklenti diğer şeylerin yanı sıra, hukukun veya geleneğin izni üzerine kurulmuşsa ya da doğal ve düzenli olarak yerleşmiş bir usulü takip etmişse haklıdır anlamına gelir. Böyle bir beklenti haklı olarak, meşru ve korunabilir olmalıdır".

7. Pakistan Hukuk Sisteminde Haklı Beklenti ve İçtihadî Yaklaşım

"Muhammad Shakeel v. Vice-Chancellor, University of Agriculture Faisalabad" davasında uyuşmazlık konusu, bir üst sınıfa geçme kriterlerinin öğrencilerin sınavlara girdikten sonra değiştirilmiş olmasıdır. Bu davada mahkeme, "sınava girdiği zaman yürürlükte olan yönetmeliğe göre sınavı geçen davacının, kazanılmış bir hak elde ettiği ve aynı zamanda bir üst yarıyla geçiş konusunda haklı beklentisi olduğu, kriterlerde sonradan yapılan bir değişikliğin ise davacının gereken notu almakla elde ettiği hakkı etkilemeyeceği" içtihadında bulunmuştur¹⁵⁸.

"varsayım" ve "belirsizlik" bulunması doğaldır. Bu davada ihale katılımcıları, demiryolu için dökme demir dingiller tedarik etmeye çağırılmıştır. Üç büyük üretici, diğer küçük üreticilerden daha düşük fiyat vermiştir. Demiryolu şirketi bunun üzerine, üç büyük şirketin bir kartel oluşturduğu iddiasıyla, daha sağlıklı bir rekabet ortamı oluşturmak amacıyla üç büyük şirkete, verdikleri tekliflerden daha düşük, diğer şirketlere ise tekliflerinden daha yüksek tutarda karşı teklifler vererek bir çift fiyat politikası uygulamıştır. Bu duruma karşı mahkemeye başvuran üç büyük üretici, kendilerinin de daha yüksek bir fiyat ve daha çok sayıda dingil siparişine hakları olduğunu öne sürmüşlerdir. Anayasa Mahkemesi ise çift fiyat politikasına geçişte bir sakınca bulunmadığına ve bunun "mantıklı ve makul" bir temele dayandığına hükmetmiştir. Mahkeme gerekçeli kararında, "haklı beklenti öngörü ile aynı şey değildir. Sade bir istek, arzu ve umut da olmadığı gibi, bir hak üzerine bina eden bir talep veya alacak da değildir. Sade bir hayal kırıklığı hukuki sonuçlar doğurmayacaktır" ifadelerine yer vermiştir. Kararın bir başka yerinde durum şöyle açıklanmaktadır: "Bir beklentinin haklılığı ancak yasal bir hükme, örf'e ya da düzenli ve doğal bir silsilede izlenen mutlak bir usule dayandığı zaman tespit edilebilir. Böyle bir beklenti haklı olarak meşrudur ve korunması gerekir", akt. **PANDEY**, p. 62-63; "Madras City Wine Merchants' Association v. State of Tamil Nadu", [1994], 5 SCC. 509 kararında S. Mohan J. tarafından haklı beklentinin şu şekilde ortaya çıkabileceği belirtilmiştir: "a) Bir kamu otoritesi tarafından verilen açık bir vaat olmalıdır, b) Davacının makul bir şekilde devam etmesini beklediği düzenli bir uygulama bulunmalıdır, c) Beklenti mantıklı olmalıdır", akt. **NIGAR - URMI**, p. 2, fn. 14.

¹⁵⁸ "Muhammad Shakeel v. Vice-Chancellor, University of Agriculture Faisalabad", [2000], PLC. (CS.) 225, akt. **ABBAS**, p. 13.

Pakistan yargısı tarafından karara bağlanan "Salman Adil Siddiqui v. Province of Sindh" davasında şu şekilde içtihatla bulunulmuştur¹⁵⁹:

"Tüm derin saygımıza rağmen, Kamu Hizmetleri Komisyonu'nun tavsiyelerinin, kendisini görevlendiren idari makamın paşa gönlü istediğinde ve dilediği zamanda onaylamadığı sürece tamamen anlamsız olduğu görüşüne katılmamız mümkün değildir. Her ne kadar bu tür tavsiyeler kati surette kazanılmış bir hak doğurmasa da en azından haklı bir beklentiyi husule getirirler. Ayrıca böyle bir kurumun anayasada hükme bağlanmış tavsiyeleri, yüksek mahkemelerin tekrar tekrar ifade ettiği üzere, aksini gerektiren çok iyi nedenler olmadıkça öylece kenara atılamaz".

2007 yılında görülen bir davada ZAHİD HUSSAİN BUKHARİ J. (günümüzde Lahore Yüksek Mahkemesi Başkanı), başbakanın yıllık kalkınma programında yer alan bir "yol genişletme planı"nı onayladığı, ödeneklerin ayrıldığı ve buna dayanarak siparişlerin yapıldığı bir vakada, ilkenin ruhunu araştırmaya yönelik gayriresmi bir girişimde bulunmuştur. Bu nedenle söz konusu durumda planın bırakılamayacağı, iptal edilemeyeceği veya yerine başkasının konamayacağı kanaatine varılmıştır. Elverişlilik, kamu yararı ve halkın refahı demokratik bir düzenin asli hedefleridir ve bölgenin kalkınmasını amaçlayan böyle planlar yürürlüğe konmalı ve sürdürülmelidir. Planın onaylanması sadece davacıda değil, bölge halkında da yürürlüğe konacağına dair umut ve beklentiye yol açmıştır. İlke, münasip alanı bireylerin hak teşkil etmeyen ve kamu yararının baskın gelmediği menfaatlerini

¹⁵⁹ "Salman Adil Siddiqui v. Province of Sindh", [2008], PLC. (CS.) 220, akt. **ABBAS**, p. 13-14; Pakistan hukukundaki diğer haklı beklenti kararları için bkz. "J.P. Bansal v. State of Rajasthan", [2003], 5 SCC. 134; "Mian Farooq Ahmad v. Privatization Commission", [2006], CLD. 1; "Amir Gul v. University of Health Sciences", [2008], PLD Lahore 211; "Shafique Ahmed and others v. Government of Punjab and others", [2004] PLD. (SC.) 168; "Muhammad Umar Wahid and others v. University of Health Sciences Lahore and other", [2006], PLD. (SC.) 300; "Miss Farzana Qadir v. Province of Sindh", [2000], PLD. (CS.) 225; "Shafique Ahmed and others v. Government of Punjab and others", [2004], PLD. (SC.) 168; "Rashid Nawaz and 7 others v. University of the Punjab through Vice-Chancellor, Lahore and 3 others", [2007], PLD Lahore 78; "Adnan Tariq v. Vice-Chancellor of the University of Punjab", [1993], PLD Lahore 341; "Sabihuddin Ahmad J. (Chief Justice Karachi High Court) in Miss Farzana Qadir v. Province of Sindh", [2000], PLC. (CS.) 225; "Muhammad Shakeel v. Vice-Chancellor, University of Agriculture Faisalabad", [2000], PLC. (CS.) 225, **ABBAS**, p. 10 vd.

korumak olsa da burada kamu menfaatini korumak üzere uygulanmıştır¹⁶⁰. Bir başka davada davacının başvurusu askeri mahkemece reddedilirken yüksek mahkeme tarafından haklı beklenti ve anayasal eşitlik ilkesi uyarınca kabul edilmiştir. Bu olayda haklı beklenti, diğer gerekçelerle birlikte tek başına bağımsız ve geçerli bir gerekçe olarak kabul edilmiş ve esasa yönelik adli müdahalede bulunulmuştur¹⁶¹.

"Khan M. Mutiur Rahman and Others v. Government of Pakistan" davası iş mahkemesinin kararının kamu idaresi tarafından uygulanmamış olmasından kaynaklanmaktadır. SABİHUDDİN AHMED J. mahkeme dairesinin kanaatini aktarırken şunları ifade etmiştir¹⁶²:

"Kati yasal bir hak bulunmayan durumlarda dahi kıdemli, liyakatli ve dürüst bir memurun daha yüksek bir makama terfi ettirilme konusunda her zaman, sadece iyi ve münasip nedenlerle reddedilebilecek haklı bir beklentisi olacağı göz ardı edilemez. Yüksek Mahkemenin (başka bir davada belirttiği gibi), yasal bir yetkinin bir kamu görevlisine bahşedilmesi, o yetkinin işletilmesini kısıtlayıcı niteliktedir ki, yasal yetkinin aşırı kullanımının kendisi hukuka aykırıdır".

¹⁶⁰ "Makhdoom Muhammad Mukhtar, Member Provincial Assembly, Punjab v. Province Of Punjab Through Principal Secretary To Chief Minister, Punjab, Lahore and 2 Others", [2007], PLD Lahore 61, akt. **ABBAS**, p. 15-16.

¹⁶¹ "Federation of Pakistan through Secretary, Government of Pakistan Establishment Division, Islamabad and another v. Flt. Lt. Farrukh Rashid (R) and another", [2008], SCMR. 544; "Hindistan Anayasa Mahkemesine göre, kamu görevlisinin yasal yetkisini, karşı tarafın zihninde beklenti yaratacak şekilde kullandığı durumlarda idare kendi kendinin yargıcı haline gelir ki, bu nedenle konu tekrar gözden geçirilmesi için kamu idaresine verilmez ve karar mahkemelere verilir", akt. **ABBAS**, p. 15-16.

¹⁶² "Khan M. Mutiur Rahman and Others v. Government of Pakistan through Secretary, Ministry of Finance (Revenue Division), Government of Pakistan, Islamabad and Others", [2006], PLC. 564; Benzer nitelikteki başka bir karar için bkz. "Rana Saqlain Mahmood v. Secretary Local Government and 2 Others", [2006], PLC. (CS.) 596, akt. **ABBAS**, p. 13-14.

8. Singapur Hukuk Sisteminde Haklı Beklenti ve İçtihadî Yaklaşım

Haklı beklentinin şekli açıdan korunması, "Re Siah Mooi Guat" ve "UDL Marine" kararları ile Singapur Cumhuriyeti hukukunun bir parçası haline gelmiştir¹⁶³. Bir ceza davası olmasına rağmen "Abdul Nasir" kararında Singapur yargısı örtülü bir şekilde haklı beklentinin maddi açıdan korumasını kabul etmiştir¹⁶⁴. Ancak günümüz anlamıyla haklı beklentinin maddi açıdan korunduğu ve Singapur idare hukukunun tam olarak bir parçası olarak kabul edildiği uyuşmazlık "Chiu Teng" davasıdır¹⁶⁵. İdare hukukunda haklı beklentinin korunması "HTV Ltd. v. Price Commission" ve "Re Preston" davalarıyla olmuştur. Haklı beklentinin kamu organlarının yetkilerini kötüye kullanmalarına engel olmakta rol oynadığı ve uygun koşullar altında, bir yasal hakkın kazanılması mümkün olmasa da beklentinin korunabileceği ifade edilmiştir¹⁶⁶. "Chiu Teng" kararından sonra TAY J. tarafından altı adımda haklı beklentinin maddi açıdan korunması şu şekilde açıklanmıştır¹⁶⁷:

¹⁶³ "Re Siah Mooi Guat", [1988], 2 SLR. 165; "UDL Marine v. Jurong Town Council", [2011], 3 SLR. 94, akt. **AZIZ - SIONG**, p. 158, fn. 60-61.

¹⁶⁴ Bu dava uzun bir süredir, "ömür boyu hapis cezasının kişinin geri kalan ömrünün 20 yılı olarak uygulandığı" ceza hükmünün geçmişe mi geleceğe mi yönelik tatbik edileceğine ilişkindir, "Abdul Nasir bin Amer Hamsah v. Public Prosecutor", [1997], 2 SLR. 842, akt. **AZIZ - SIONG**, p. 158, fn. 66.

¹⁶⁵ Karardan önce doktrinin Singapur idare hukukunda uygulanıp uygulanmayacağı hususunda şüpheler bulunmaktaydı. Bu kararlar birlikte haklı beklentinin tatbiki hususunda tartışmalar kesin olarak son bulmuştur, "Chiu Teng @ Kallang Pte Ltd v. Singapore Land Authority", [2013], SGHC. 262, akt. **CHEN**, p. 237, fn. 1.

¹⁶⁶ "HTV v. Price Commission", [1976], 1 CR. 170, 185; "Re Preston", [1985], AC. 835, akt. **AZIZ - SIONG**, p. 159-160, fn. 82-83; "Preston" kararında Lord Scraman "yetkinin kullanılması gibi görünen haksızlık, yetkinin ölçüsüzlüğü veya kötüye kullanımı olabilir; böylece adalet ve yetkinin kötüye kullanımı kavramlarını birbirine bağlar" şeklinde düşüncesini açıklamıştır, akt. **TAY KUAN SENG**, p. 615; Bu davada Craig ise "bir kamu idaresi yetkilerini kötüye kullanmamalıdır ve bunu garanti altına alacak herhangi bir kamu çıkarının olmadığı bir durumda özel bireylere haksız veya adaletsiz şekilde davranması yetkinin kötüye kullanılmasıdır" şeklinde değerlendirmede bulunmuştur, **McGILVRAY**, p. 38, fn. 192.

¹⁶⁷ "Chiu Teng @ Kallang Pte Ltd v. Singapore Land Authority", [2014], 1 SLR. 1047, akt. **TAY KUAN SENG**, p. 632-633; Bu davada Tay J, "eğer özel şahıslardan söz verdikleri şeyi yerine getirmeleri bekleniyorsa, niçin bir kamu makamı sözünden dönmesine müsaade edilmelidir ya da onun tarafından yapılan beyanlar göz ardı edilmelidir? Eğer bir birey ya da sermaye şirketi, bir kamu makamı tarafından reklamı yapılmış mevcut beyanları esas alarak planlar yaparsa, bu güvenin neden korunması gerektiğinin prensip olarak hiç bir sebebi yokmuş gibi görünmektedir" şeklinde içtihadta bulunmuştur, akt. **CHEN**, p. 243.

- i. Başvuran, idare tarafından yapılan açıklama veya beyanın açık ve mutlak olduğunu kanıtlamalıdır:
  - a. Beyan ya da açıklama birden fazla doğal yoruma açıksa, idare tarafından yapılan yorum kabul edilecektir.
  - b. Bir vazgeçme veya güvensizlik ibaresinin bulunması, beyan veya açıklamanın yeterli olmasına neden olacaktır.
- ii. Başvuran, yapılan beyanı kanıtlamalı veya açıklama gerçek veya görünüşte yetkili bir kişi tarafından kamu otoritesi adına yapılmalıdır.
- iii. Başvuran beyan ya da açıklamanın kendisine ya da açıkça ait olduğu bir gruba yapıldığını kanıtlamalıdır.
- iv. Başvuran, beyan veya açıklamaya güvenmesinin makul olduğunu kanıtlamalıdır:
  - a. Başvuru sahibi beyan veya açıklamanın hatalı olduğunu ve hatadan yararlanmayı seçtiğini biliyorsa, herhangi bir koruma talep edemez.
  - b. Benzer şekilde, beyan veya açıklamanın hatalı yapıldığından şüpheleniyorsa ve gerçeği öğrenebileceği halde açıklama istemiyorsa, herhangi bir koruma talep edemez.
  - c. Araştırma yapma sebebi ve fırsatı varsa ve başvuran bu yolu tüketmemişse, herhangi bir koruma talep edemez.
- v. Başvuran beyan veya açıklamaya dayandığını kanıtlamalı ve sonuç olarak bir zarara uğramalıdır.
- vi. Yukarıdaki tüm şartlar yerine getirilmiş olsa da, mahkeme şu koşullarda koruma sağlamamalıdır:
  - a. Beyan veya açıklamaya müdahale, kanun ya da Devletin uluslararası yükümlülüklerinin ihlaliyle sonuçlanacaksa,
  - b. Beyan veya açıklama, kamunun bir kısmının kazanılmış haklarını ihlal edecekse,
  - c. Kamu idaresi, başvuranın beklentisinin korunmama gerekçesi için baskın kamu yararı gösterirse.

Singapur hukukunda haklı beklentinin dayanakları arasında "adaletsizlik-haksızlık [*unfairness*]" ve yetkinin kötüye kullanılması [*abuse of power*]" gösterilmektedir. Singapur her zaman kamu kurumlarına olan güvenin önemini vurgulamıştır. Liderlerine olan halkın güven duygusunun zayıflatılamaz olduğu düşünülmektedir. Ayrıca kamu görevlilerinin de yasalara uygun bir şekilde ve iyi niyetle hareket edecekleri konusunda kanuni düzenleme bulunmaktadır. Diğer taraftan güvenin korunmasının iyi idareyi desteklediği, haklı beklentinin kabulü sebeplerindedir. İnsanlar kamusal kurumlara güven duyduğunda eylemleri meşrulaşır ve haysiyet kazanır; bu da güveni güçlendirir ve erdemli bir döngü oluşturur. Bu nedenle yargı, kamu kurumlarının uygun koşullar altında sözleşmeden doğan sözlerine uymalarını sağladığında, kamu idaresinde ve iyi yönetimde güvenin desteklenmesine yardımcı olurlar¹⁶⁸.

9. Bangladeş Hukuk Sisteminde Haklı Beklenti ve İctihadi Yaklaşım

Haklı beklenti kavramının İngiltere'den Bangladeş hukukuna iktisabı yeni olmasına rağmen, başlangıçtan itibaren başarılı bir ilke olarak yerini almıştır. Haklı beklentinin korunması ilkesi idari makamların kendilerine verilen yetkiyi kötüye kullanmalarının karşısında doğal adalet ilkesini tamamlayıcı bir görev üstlenmiştir¹⁶⁹.

"Sharping Matshajibi Samabaya Samity Ltd. v. Bangladesh and Others" kararı¹⁷⁰ esasında haklı beklenti ilkesinin Bangladeş yargısındaki ilke davasıdır. Ancak mahkeme kararında haklı beklenti kavramını hiç kullanmadan, doğal adalet kurallarına ve özellikle "audi alteram partem" kapsamında hüküm kurmuştur. "North

¹⁶⁸ **LIJING, Tham**, "Legitimate Expectations and Good Administration", Singapore Law Gazette, July 2015, www.lawgazette.com, e.t. 15.11.2016.

¹⁶⁹ **NIGAR - URMI**, p. 5; Bangladeş hukukunda haklı beklenti ilkesinin doğal adalet ilkesinin yanı sıra idarenin adil davranma gerekliliğinin bir tezahürü ve idari anormallikleri önlemek için getirilen yeni bir araç olduğu da ifade edilmektedir. Nitekim haklı beklenti Bangladeş'te idare için, ilgililerin bu konuda herhangi bir yasal hak bulunmamasına rağmen, halkın menfaatine zarar verecek herhangi tuhaf bir karar ya da eylemde bulunmama konusunda caydırıcı bir faktör olarak görülmektedir, **ALAM, Esrafil - MALEK, Abdul**, "Judicial Control of Administrative Actions in Bangladesh: An Analysis and Evaluation", IOSR Journal of Humanities and Social Science, Vol. 21, Iss. 3, 2016, p. 70-71.

¹⁷⁰ "Sharping Matshajibi Samabaya Samity Ltd. v. Bangladesh and Others", [1987], 39 DLR. 85, akt. **NIGAR - URMI**, p. 5, fn. 42.

South Property Ltd. v. Ministry of Land and Another" davası Bangladeş yargısının açıkça haklı beklenti ilkesine atıfta bulunarak karara bağlanan ilk uyuşmazlıktır. Bu dava Arazi Bakanlığı tarafından Dhaka şehrinde yaşayan düşük gelir grubu gecekondulu sakinlerini kapsayan 16.000 daireden oluşan inşaat için verilen sözün "açık [clear]", "net-tartışmasız [unequivocal]", "kesin [unambiguous]" olmasına rağmen yerine getirilmemesiyle ilgilidir. Ancak söz konusu davada haklı beklenti talepleri karşılanmamıştır¹⁷¹.

Haklı beklentinin Bangladeş yargısında kabul edildiği ilk karar, "Bangladesh Soya-Protein Project Ltd. v. Secretary, Ministry of MDMR" davasıdır. Bu uyuşmazlıkta Hükümet yetersiz beslenen çocukların bu durumlarını ortadan kaldırmak için "Okul Besleme Programı" adı altında bir politika izlemiş ve isteklilerle belirli bir süre için okullara soya-protein bisküvi temini için bir sözleşme imzalamıştır. Sözleşmenin karşı tarafı olan ilgili programın başarısı için soya ürünlerin istenen miktarını üretmek amacıyla hükümetin bilgisi ve işbirliği içinde büyük harcamalara katlanarak yeni bir endüstri kurmak da dâhil olmak üzere tüm gerekenleri yerine getirmiştir. Söz konusu projenin amacına ulaşması için sözleşme süresinden daha fazla bir zamana ihtiyaç olduğu hususunda beklentiye giren ilgili, sözleşme süresinin bitmesinin ardından sözleşmenin yenilenmeyerek programın durdurulmasının hem kendisinin hem de yetersiz beslenen çocukların haklı beklentilerini ihlal ettiğini iddia etmiştir. Hükümet sözleşmeyi yenilemek için bağlı olmadığını ve yenilenmeyen sözleşmenin ilgiliye herhangi bir dava hakkı vermediğini, basitçe zamanın akışıyla sürenin dolduğunu iddia etmesine rağmen, Bangladeş Yüksek Mahkemesi ilgilinin herhangi bir hukuki hakkı olmadığı durumlarda bile hükümetin her zaman adaletli ve mantıklı bir şekilde hareket etmek zorunda olduğuna, bu sebeple hem davacının hem de hizmetten yararlanan çocukların haklı beklentilerinin bulunduğu karar vermiştir¹⁷².

---

¹⁷¹ "North South Property Ltd. v. Ministry of Land and Another", [2000], 52 DLR. 7, akt. **NIGAR - URMI**, p. 6, fn. 45; **ALAM - MALEK**, p. 71, fn. 75.

¹⁷² "Bangladesh Soya-Protein Project Ltd. v. Secretary, Ministry of MDMR", [2001], 6 BLC. 681, akt. **NIGAR - URMI**, p. 6-7, fn. 49; **ALAM - MALEK**, p. 71.

Haklı beklenti kavramının İngiliz hukukundan ithal edilmesi, Bangladeş yargısında ilk davaların büyük ölçüde sadece usule ilişkin olmasına sebep olmuştur. Ancak bu durum haklı beklentinin esas korumasının sağlanmadığı anlamına da gelmemelidir. Nitekim Bangladeş hukukunda şekli-maddi haklı beklenti ayırımına gidilmeksizin aşağıdaki şartları taşıyan taleplerde haklı beklenti korunmaktadır¹⁷³.

- i. Yetkili makam, beyan ya da davranışlarıyla bir vaatte bulunmalıdır.
- ii. Yetkili makamın kararı, Wednesbury ilkesine göre keyfi veya mantıksız olmalıdır.
- iii. İlgili idari karar adaletsizlik oluşturmamalıdır.
- iv. Beklenti kesin bir olguya ve şartlara dayanmalı ve makul olmalıdır. Bu açıdan beklenti sadece bir öngörü, dilek veya umuda ilişkin olmamalıdır.
- v. Haklı beklentiye bertaraf eden baskın bir kamu yararı bulunmamalıdır.

10. Macaristan Hukuk Sisteminde Haklı Beklenti ve İçtihadi Yaklaşım

Macaristan'da hukuk sisteminde, hukukun genel bir ilkesi olarak haklı beklentinin korunması bilinmemektedir. Ancak, kazanılmış haklar ve hukuki kesinlik ilkeleri ile bazı anayasal hükümler çerçevesinde haklı beklentiden beklenen koruma sağlanmaktadır. Macaristan hukukunda "haklı beklenti ilkesi [*bizalomvédelem*]" gerek yüksek mahkeme olan Anayasa Mahkemesi gerekse diğer mahkemelerin içtihatlarında bağımsız bir ilke olarak kullanılmamaktadır. Ancak kavram olarak mahkeme içtihatlarında yer almamasına rağmen haklı beklentinin korunması ilkesi ile sağlanan koruma Macaristan hukukunda dikkate alınmaktadır¹⁷⁴.

¹⁷³ "Golam Mustafa v. Bangladesh", 15 BLT. 128, akt. **NIGAR - URMI**, p. 8-9, fn. 61; Bangladeş yargısı, bir kişiye koşullu hareket ve bu eylem hakkında verilen ayrıcalıkların kendisine bir duruşma fırsatı vermeden elinden alnamayacağını veya iptal edilemeyeceğini içtihat etmektedir. Muhtemelen, Bangladeş'te haklı beklenti ilkesinin esasen hükümetin sözleşme yükümlülüğünü kapsadığı düşünülmektedir. Ancak yargı organları, ilkenin amacına işaret ederek, yasal açıdan uygulanabilir haklı beklentinin bazı yasal temellere sahip olacağına dikkat çekmekle birlikte yasal olarak temelsiz umut dolu beklentinin de kabul edilmediği söylenemez, **ALAM - MALEK**, p. 71.

¹⁷⁴ **SZENTE, Zoltán**, "Legitimate Expectations Versus Public Interests in Hungarian Context", *Straipsniai, Teisės Problemos*, No. 1(87), 2015, p. 44-45.

Macaristan hukuk sisteminde haklı beklentiler şu şekilde ortaya çıkmaktadır¹⁷⁵:

- i. Yasal olarak kesin karar olan idari bir tasarrufta bulunulduğunda ve bu tasarruf belirli bir süre devam ettiğinde bireyler haklı olarak kendilerine bu tasarrufla bir söz verildiğini düşünebilirler.
- ii. Geçmişe etkili idari düzenlemeler bireysel çıkarlara haksız bir şekilde yük getirecek olursa haklı beklenti ilkesi devreye girer.
- iii. Beklentiler genel olarak yayınlanan kamu politikasının uygulanmasından da kaynaklanabilir. Bu durumda, kamu güveninin bireysel bir karara değil, daha önceki idari bir düzenlemeye dayanması söz konusu olur.
- iv. Son olarak, genel hatları ile öngörülebilir ve istikrarlı yasal koşulları gerektiren haklı çıkarlar vardır. Hukukun üstünlüğünün vazgeçilmez bir unsuru olan yasal kesinlik, menfaat sahipleri için yeterli hazırlık zamanı sağlayan mevcut yasal düzenlemenin sadece rasyonel bir şekilde değiştirilebileceğini garanti eder.

Macaristan hukukunda haklı beklentilerin korunması, koruma istenilen hukuk alanına göre değişmekte ve farklı şekillerde ortaya çıkmaktadır. İlk olarak, bireysel idari prosedürler için, haklı beklentilerin korunma seviyesinin düşük olduğu söylenebilir. Macar yönetim yasasının yönetici yaklaşımına göre, haklı beklentilerin nihai karar verilene kadar özel bir rolü yoktur. Üstelik başvuru sahibi alınan ilk karara dava açmadan önce "yeniden görüşme ilkesi [*principle of reformatio in peius*]" gereğince itiraz edebilir. İtiraz makamı kamu yararını tesis ederken ilk makamın değerlendirmesiyle bağlı değildir¹⁷⁶. Bu haklı beklentinin şekli korumasına eş değer bir ilkedir.

Macaristan hukukunda 2004 tarihli "İdari İşlem ve Genel Hizmet Kuralları Hakkında Kanun [*General Rules of Administrative Proceedings and Services*]" bulunmaktadır. Bu kanun gereğince uzun bir ilişki gerektiren idari işlemler açısından

---

¹⁷⁵ Hangi yaklaşım ele alınırsa alınsın, bu gibi haklı beklentilerin korunması Macar kamu hukuku tarafından bir ilke olarak tanımlanmaz. Buna rağmen, devlet yetkilileri tarafından temsil edilen kamu yararları bakımından bile, özel tarafların haklı çıkarları için belirli bir tür koruma sağlayan bazı yasal güvenceler ve kurumlar bulunmaktadır, **SZENTE**, p. 45-46.

¹⁷⁶ **SZENTE**, p. 46-47.

birey ile idare sözleşme imzalamakta, idarenin sözleşmeye uymaması durumunda bireyin mahkemeye müracaat hakkı bulunmaktadır. Macar yargısı haklı beklenti ilkesini bilmesine rağmen Avrupa Birliği mevzuatının doğrudan uygulandığı durumlar haricinde bu tür uyuşmazlıkları kazanılmış hak ve hukuki kesinlik ilkesine göre karara bağlar. Haklı beklentilerin korunması ilkesi "hukuken bağlayıcı [*legally binding*]" idari işlemler açısından, başka bir ifadeyle bağlı yetki durumlarında herhangi bir rol oynamaz. Bu durumlarda hukukun yürütmesi tamamen otomatiktir, nitekim ilgili yasal düzenleme karar almada idari makamlara herhangi bir özerklik tanımamaktadır. İdari tasarrufların yargısal denetimi sırasında mahkemeler, haklı beklentilerin korunmasını ancak önceden yasanın bir görüş kriteri olarak açıkça belirlemesi halinde inceler. Eğer mahkeme haklı beklentilerin korunması gibi genel bir kavramı kasteden idari makamların kararlarını iptal ederse muhtemelen makul olmayan ve haksız adli müdahale olarak göz önüne alınır¹⁷⁷.

11. İspanya Hukuk Sisteminde Haklı Beklenti ve İçtihadî Yaklaşım

İspanya hukukunda haklı beklentinin korunması idare hukukunun günlük uygulamasında iyice özümsemiş ve yerleşmiş bir ilkedir. 1980'li yıllarda tartışılmaya başlanan bu ilke Avrupa Birliği ve Alman hukuklarından esinlenilerek İspanya hukuk sisteminin bir parçası haline gelmiştir. Ancak yasal ya da yasa dışı olarak idarenin haklı beklentiye sebep olduğu durumlarda, haklı beklenti ilkesi kamu yararı¹⁷⁸ ile çelişebilir olduğu hala tartışılmaktadır. Bununla birlikte, haklı beklenti ile kamusal menfaat arasındaki ilişki, çelişkili iki kavram arasında bir çatışma olarak değil, iki kamusal çıkar arasında sınır belirleme sorunu olarak görülmektedir¹⁷⁹.

¹⁷⁷ Macaristan hukukunda 2010 yılından itibaren hukukun üstünlüğü ve yasal kesinlik ilkelerine aykırı olarak haklı beklenti ilkesiyle sağlanan koruma azaltılmıştır, **SZENTE**, p. 47 vd.

¹⁷⁸ Leungo'ya göre kamu yararı, "yasal sistem tarafından ve dolayısıyla idarenin itaat etmesi gereken kanunlarla başta yasama organları tarafından kurulan, kamu idaresinin izlediği hedefler dizisi" olarak tanımlanmaktadır, **LUENGO, Javier García**, "Public Interest and Legitimate Expectations in Spanish Administrative Law", *Straipsniai, Teisės Problemos*, No. 1(87), 2015, p. 54.

¹⁷⁹ "İdare veya yasama organının belirli bir eylemde bulunma amacı" ve "kamu menfaatinin bu karardan etkilenen kişiler için hukuki kesinlik kazanma gerekliliği" kapsamında ortaya çıkmaktadır, **LUENGO**, p. 54-55, 66.

İspanyol Anayasası'nın 9. maddesinin 3. fıkrası özellikle "kanunilik ilkesini, yasal hükümlerin hiyerarşisini, yasal işlemlerin tanıtımını, bireysel hakları olumsuz etkileyen ya da sınırlayan cezalandırma önlemlerinin geçmişe yürümezliğini, hukukun üstünlüğünün egemen olacağına kesinliğini, kamu makamlarının hesap verebilirliği ve keyfi tasarruf yasağını" garanti altına almıştır. İspanyol Anayasası açıkça haklı beklentilerden bahsetmemiş olsa da, hukuki kesinlik ilkesi kapsamında anayasal düzeyde haklı beklentinin korunması ilkesi İspanyol sisteminde uygulanmaktadır¹⁸⁰.

İspanya hukukunda 11.02.1990 tarihli özel eğitim merkezlerine para yardımından kaynaklanan önde gelen bir davada Anayasa Mahkemesi özetle; "yönetimin tasarruflarının hukukiliği ile bu tasarruflardan yasal kesinlik arasında ortaya çıkan uyumsuzluklarda, bu ilke uygulanmaktadır...Her ne kadar bu ilke Almanya Federal Cumhuriyeti hukuk sisteminde ortaya çıkmış olsa da, İspanya'nın katıldığı, Avrupa Adalet Divanı'nın içtihatları tarafından kabul edilmiş ve haklı beklentilerin korunması ilkesince benimsenmiş sadece yeterli pozitif herhangi bir psikolojik varlığın varlığı içinde değil, aynı zamanda idarenin tasarruflarının hukukiliğine makul ve yeterli derecede kesin bir şekilde güvenen bireylerin durumları,...bireysel ve kamu yararı anlaşmazlığında verilen kararın tartışılması ve çıkarın tartışılması gerçeği ile...bunlardan kaynaklanan ve ekonomik bir nitelikte bulunmayan zararların dahi karşılanması..." gerektiği düşüncesindedir¹⁸¹.

"Kamu İdareleri Hukuk Rejimi ve Ortak İdari Usul [*Legal Regime of the Public Administrations and Common Administrative Procedure*]"ün 3. maddesinin 1. fıkrasında; "kamu idareleri, genel menfaatleri objektiflikle yerine getirir ve anayasa, Kanun ve yönetmeliklere tamamen uyarak; etkinlik, hiyerarşi, yerinden yönetim, merkezden yönetim ve koordinasyon ilkelerine uygun hareket eder. Aynı şekilde, tasarruflarında iyiniyet ve haklı beklenti ilkelerine saygı göstermelidirler" hükmü yer almaktadır. Haklı beklentilerin korunması ilkesiyle ilgili İspanya'nın içtihadı, en başından beri idare tarafından yapılan ve birinin makul bir şekilde idari tasarrufun

---

¹⁸⁰ LUENGO, p. 54-55.

¹⁸¹ LUENGO, p. 58-59.

hukukiliğine güvenmesine yol açan "harici belirtilere [*external signs*]" dayandırılması gerektiğini gerekli kılmıştır¹⁸².

İspanya Yüksek Mahkemesine göre bireylerde haklı beklenti oluşturan kesin tasarruflar şunlardır:

- i. Yasal açıdan bağlayıcı olmasa bile, vatandaşa belirli bir davranış yönelten harici belirtilerin idare tarafından yapılması,
- ii. Bireyselleştirilmiş bir hukuki durumun idare tarafından tanınması veya kurulmasının normal bir gelişme olarak beklemenin makul olması.

12. Avusturya Hukuk Sisteminde Haklı Beklenti ve İçtihadi Yaklaşım

Avusturya hukuk düzeni; demokratik hukuk devleti anlayışına, vatandaşlarının mevcut yasal durumlara güvenini ve bunların yol gösterici fonksiyonunu güvence altına alan bir kamu düzenine dayanır. Anayasa hukukundaki haklı beklentinin korunması ilkesi, bireysel çıkarlara karşı kamu yararı arasında dengeyi sağlamaya çalışan hukuk devleti ve demokratik politik düşüncelerden doğan ilkelerle çatışan bir konumda bulunmaktadır¹⁸³.

Bir taraftan devlet mekanizmasının yeni ortaya çıkan ihtiyaçlar karşısında işlevselliğini koruyabilmek için hukuk düzeninin sürekli adaptasyon endişesi mevcuttur. Diğer taraftan, kendilerine garanti ve güvenceler verilmiş olup bunlara dayanarak hareket etmiş olan bireylerin çıkarlarının göz önünde bulundurulması gerekir. Haklı beklentinin korunması bu bağlamda demokratik meşru yasama organının, soyut kamu yararı ile bireyin haklı beklentisi arasında uygun bir denge sağlaması olarak anlaşılır. İyiniyetin korunması görevini devlet organlarına veren

¹⁸² Spanish Supreme Court, [01.12.2003], Ar. 9362, akt. **LUENGO**, p. 59-61; Luengo, haklı beklentinin korunması gereken durumları şu şekilde belirtmektedir: İlk olarak idare, haklı beklentilere temel oluşturacak kadar önemli bir eylem veya ihmali gerçekleştirmiştir. İkincisi, birey idari işlemin yasadışı veya kamu yararına aykırı olduğu gerçeğinden sorumlu değildir. Üçüncüsü, idarenin yasadışı tasarrufundan haklı beklenti iddiasında bulunan kişinin haberdar olmaması gerekir. Dördüncüsü, haklı beklentilerin varlığı, etkilenen kişinin geri alınamayacağı bir kararı kabul etmesini ya da yalnızca orantısız bir fedakârlıkla bunu yapabilmemesini gerektirir. Son olarak kamu yararı ile bireysel yararın karşılaştırılarak dengelenmesi gerekir, **LUENGO**, p. 60 vd.

¹⁸³ **BEZEMEK, Christoph**, Vertrauensschutz im Österreichischen Verfassungsrecht, Abriss Der Verfassungsgerichtlichen Rechtsprechung, Publiclaw.at, E-Science & E-Learning Plattform Institut für Öffentliches Recht, Staats- und Verwaltungslehre, Universität Innsbruck, p. 1.

İsviçre Federal Anayasası'ndan farklı olarak Avusturya anayasa hukukunda böyle bir belirlilik yoktur. Ancak bu, haklı beklentinin korunması ilkesinin anayasada öngörülmediği sonucunu doğurmamaktadır. Anayasa, yasama organını bireylerin beklentilerini ilgilendiren durumlara müdahale konusunda içeriksel ön koşullara bağlamakta ve bu müdahalelerin kapsamı ve yoğunluğu açısından sınırlama getirmektedir. Haklı beklentinin korunması prensibinin etki alanı, bu anayasal güvencelerin yorumlanması ile ortaya çıkarılabilir. Bu şekilde anayasal temele oturan haklı beklentinin korunması ilkesinin çıkış noktası, devletin müdahalesini sürekli sınırlandıran temel hukuk düzenidir. Avusturya Anayasa Mahkemesi kararları Anayasanın 7. maddesinde yer alan eşitlik ilkesine ve ek olarak çalışma ve mülkiyet özgürlüklerine dayanır. Anayasal haklı beklentinin korunması ilkesi farklı düzeylerde tezahür edebilir. Üst başlık olarak itimadın korunması Avusturya hukuk sisteminde şu güvenceleri sağlamaktadır¹⁸⁴:

- i. Geriye yönelik işleyen yasalar¹⁸⁵,
- ii. Hukuken geçerli olan haklar, diğer bir ifadeyle kazanılmış haklar¹⁸⁶,
- iii. Bunun yanında dar bir kapsamda, verilen karar ve yapılan yatırımlarla ilişkilendirilebilen haklı beklentiler.

¹⁸⁴ **BEZEMEK**, p. 1.

¹⁸⁵ "Yasama organının geriye dönük işleyen yasa çıkarması yasaklanmıştır. Anayasa Mahkemesi'ne göre hukuk normları "insanların davranışlarına yön vermeyi amaçlar. Yasal hükümler bu fonksiyonu ancak, vatandaşların kararlarında mevcut mevzuatı rehber edinmesi durumunda gerçekleştirirler. Bu nedenle yasalar, onlara itimat ederek hareket etmiş olan bireyleri sonradan sıkıntıya düşürürlerse, eşitlik ilkesi ile çelişebilirler. Bireyin, mevcudiyetine iyi nedenlerle itimat ettiği edinilmiş haklarına ani ve ağır müdahaleler eşitliğe aykırı olabilir". Anayasa Mahkemesi ayrıca bireylerin ağır bir müdahale ile mevcut mevzuata aykırı olan haklı itimatları (haklı beklentileri) sukût-ı hayâle uğratılması ve uygulamayı haklı kılacak özel durumların yokluğu (başka eşitlik ihlallerini engellemek için zaruri olan durumlar gibi) durumunda geriye dönük işlenen yasaların da eşitlik ilkesine açıkça aykırılık teşkil edeceği görüşündedir. Anayasa Mahkemesi içtihadına göre bu tarz itimadı zedeleyen geriye yönelik işlenen yasalara örnek olarak bazı harcamaların vergiden düşülmesinin sonradan kısıtlanması, hali hazırda verilmiş alım-satım kararlarının vergisel sonuçlarının sonradan değiştirilmesi veya hali hazırda kullanılmış olan yıllık izin günlerini etkileyecek şekilde izin süresinin bilahare değiştirilmesi sayılabilir", **BEZEMEK**, p. 2.

¹⁸⁶ "Her ne kadar yasama organı tarafından yapılan ve emeklilerin (gelecekteki) hayatını doğrudan etkileyecek ani bir müdahale ile bu itimadın göz ardı edilmesi Anayasa Mahkemesi içtihadında, bu kişiler grubunun çoğunlukla sonradan değişen koşullara uyum sağlaması artık mümkün olmadığından ağırlıklı bir yer tutsa da, bu şekildeki kazanılmış haklara müdahale imkânsız değildir. Ancak yasama organının temelde meşru olan motifleri, bir kazanılmış hakkı dilediği şekilde kısıtlamaya gerekçe teşkil edemez. Yasama organı böyle hukuki pozisyonlara müdahale etmek istediğinde şekillendirme serbestliğini en sonunda orantılılık ilkesi belirler", **BEZEMEK**, p. 3.

Her ne kadar mevzuattaki her değişiklik bireylerde, mevcut mevzuata dayalı herhangi bir beklentiye dair bir hayal kırıklığı yaratabilse de, haklı beklentinin korunması ilkesinin denge fonksiyonu gereği, mevcut mevzuatın baki kalacağına olan güvenin, anayasal koruma altında olduğu anlamına gelmez. Bilakis yasal politik şekillendirme serbestliği bağlamında, yasama organı mevzuatı gelecek için değiştirip bireyler için daha avantajlı kılma hakkına sahiptir. Buna rağmen, sadece geleceğe yönelik olanlar da dâhil belli kısıtlamalar haklı beklentinin korunması ilkesiyle bağdaştırılmaz¹⁸⁷.

Anayasal haklı beklentinin korunması ilkesi, mevzuatın ileriye veya geriye yönelik etkileri olacak veya müeccel haklara müdahale edecek biçimde değiştirilmesine engel teşkil etmez. Hukuki politik şekillendirme serbestisi çerçevesinde yasama organı (objektiflik sınırları içinde) prensipte hakları genişletme veya ortadan kaldırma, yeni haklar tanımlama veya kısıtlama hakkına sahiptir. Burada hukuki haklara doğrudan bir müdahale söz konusu değildir. Yasama organı daha çok çerçeve şartlarını ve dolayısıyla bireyin belirli bir konudaki hareket serbestisini değiştirmekte, onu daha önceki mevzuatı temel alarak tesis etmiş olduğu kararları değiştirmeye ve yeni mevzuata uyumlu hale getirmeye zorlamaktadır. Bu reel politik gereksinimlerin doğal sonucudur. Bundan gayri bir bakış açısı, toplumsal yaşamı düzenleyen hukukun gelişimine pek olanak sağlamayacaktır. Bu gereklilikleri göz önünde bulunduran Anayasa Mahkemesi, mevzuattaki her değişikliğin, mevzuatta yer alan kendileri lehindeki maddelerin mevcut olduğu şekliyle korunmasını isteyen bireylerin beklentilerini sukût-ı hayâle uğratmasının kaçınılmaz

187

"Anayasal koruma burada, gelecekteki emeklilik maaşları gibi müeccel hakları yani "kazanılmış hakları" kapsar. İlgili kişinin mevcudiyeti konusunda haklı bir itimat sahibi olduğu hukuki statüye ani ve ağır bir müdahale, bu nedenle anayasa hukukunun hükümleri ile bağdaşmaz. Bu konudaki tartışma, memurlarla eşit emekli maaşı alması öngörülen politikacıların emeklilik hakları ile başlamıştır. Anayasa Mahkemesi düzenlemeden etkilenen kişilerin ilgili hakları uzun yıllar süren hizmet süreleri sonucu elde ettiklerini ve bu müstacel haklara itimatla geleceğe yönelik kararlar almış olduklarını, bu kararların yakalanmış hayat standartlarını önemli derecede düşürmeme amacı taşıması açısından anlamlı olduğunu belirtmiştir. Uzun yıllar boyunca, işgal ettiği makamda aldığı maaşla orantılı ve mesleki emeklilik sandıkları gibi (örneğin memur emekli sandığı veya sosyal güvenlik kurumu gibi) kesintilere uğramayacak bir emeklilik maaşına hak kazandığına itimat ederek hizmet veren bir kişinin bu haklarına, ekonomik nedenlerle aniden mesleki emeklilik sandıklarına getirilen kısıtlamaların uygulanması hukuka aykırıdır. Nitekim bu kişi aksi halde en baştan beri veya görev süresinin önemli bir kısmında, ileriki emeklilik haklarının sert bir tasarruf politikasına tabi olacağını bilen kişilerle aynı konuma düşürülecektir", **BEZEMEK**, p. 3.

olduğunu vurgular. Ancak belirtilmelidir ki, ilgili değişikliklerin mutlak surette anayasal koruma altındaki haklı beklenti kapsamına girmemesi, mevzuattaki bu değişikliklere genel hukuk düzeni tarafından önem verilmediği şeklinde yorumlanamaz. Sadece istisnai durumlarda ve oldukça spesifik olgularda anayasa, yasama organının hukuki politik şekillendirme serbestisini, haklı beklentinin korunması gerekçesiyle sınırlar. Anayasa Mahkemesi özel durumlarda objektif olmayan sonuçlar ortaya çıkmaması için bireylere, kendilerini yeni mevzuata zamanında hazırlama imkânı sunulması gerektiğini öngörmektedir¹⁸⁸.

İçtihadı göre bu şekildeki "özel" durumlardan, bireyin lehine olacak bir duruma ulaşmak için belirli bir harcama yapmaya sevk edildiği, ancak daha sonraki süreçte lehine olacak bu durumun ortadan kalkması nedeniyle bundan bir fayda elde edemediği hallerde söz edilebilir. Bu tarz bir olguya en iyi örnek kamyon sürücülerine getirilen gece araç kullanma yasağı hakkında Avusturya Anayasa Mahkemesi'nin kararıdır. İlgili kararda Anayasa Mahkemesi önce ağır kamyon ve tırlara gece seyrini yasaklamanın eşitlik ilkesine aykırı bir müdahale olarak kabul edilemeyeceğine hükmetmiştir. Bu değişen mevzuat ile birçok şirket filolarındaki araçları, yeni yasanın açık şekilde gece ulaşım yasağından muaf tuttuğu, az gürültülü araçlarla değiştirmiştir. Bu istisnai hükmü içeren yasanın çıkmasından bir yıl geçmeden bu kez Lofer karayolu için, az gürültülü araçları da kapsayan yeni bir gece ulaşım yasağı konuldu. Bu kararname ise, haklı beklenti (itimadın korunması) ve eşitlik ilkesine aykırılıktan dolayı Anayasa Mahkemesi tarafından iptal edilmiştir. Anayasa Mahkemesi, yasalardan etkilenen şahısların itimat ettikleri mevzuattaki her değişikliğin, özellikle de olumsuz yöndeki değişikliklerin doğrudan hukuka aykırılık teşkil etmeyeceğini ifade etmektedir. Ancak diğer taraftan yasada açık şekilde yer alan, az gürültülü araçların gece seyir yasağından muaf tutan hükmü, araç sahiplerinin büyük ölçüde harcamalar yapmak ve az gürültü çıkaran araçlar edinmek suretiyle ticari hizmet faaliyetleri için zaruri olan gece seferlerini

¹⁸⁸

BEZEMEK, p. 4.

gerçekleştirebileceklerine inanmalarına, itimat etmelerine ve haklı bir beklenti içine girmelerine yol açmıştır¹⁸⁹.

13. Sri Lanka Hukuk Sisteminde Haklı Beklenti ve İctihadi Yaklaşım

Sri Lanka'da yargı denetimi tamamen anayasalıdır ve adli sisteminde esasa ilişkin haklı beklenti ilkesiyle çelişen kamu hukukunda herhangi bir ilke bulunmamaktadır¹⁹⁰. Sri Lanka hukuk sisteminde maddi açıdan haklı beklentinin korunmasına ilişkin ilk uyuşmazlık "Mowjood v. Pussadeniya" davasıdır. Bu dava gerçekte yetkili olmayan kamu görevlisi tarafından yapılan bir bildirim haklı beklenti oluşturduğu iddiasıyla açılmıştır. Dava konusu uyuşmazlık özetle şu şekildedir¹⁹¹:

Davacı kira-satış sözleşmesi çerçevesinde bir konut edinir. Bu sözleşmede Kanun gereği, belirlenen şartların ileride kiracı tarafından sağlanamaması durumunda kendisine alternatif bir konaklama sağlanacağı belirtilir. Kira Kanunu'nun 22(1C) maddesi gereğince Ulusal İskân Komiseri tarafından davacıya yapılmış bir ihbarda "kendisinin olaydaki kiracılara alternatif konaklama sağlama yetkisine sahip olduğunu" bildirilir. Kanun tarafından belirtilmiş olan "alternatif konaklama" imkânının nasıl ve hangi şartlarda olacağı ise belirlenmez. Kiracının sözleşme gereklerini yerine getirmediği gerekçesiyle alternatif konaklama durumu gündeme gelir ve bu durum dava konusu edilir.

Davacı, Ulusal İskân Komiseri'nin kendi stoklarından bir ev teklif etmediğini, konutun kira sözleşmesi olarak değil kira-satış sözleşmesi bazında teklif edildiğini, teklifin şarta bağlı olduğunu ve taksitle satış sözleşmesine girilmediği sürece

¹⁸⁹ Kararname ile 7,5 ton ve üzeri ağırlığa sahip, az gürültü yapan araçları da kapsayan, saat 22:00 ila 5:00 arası seyir yasağı getirilmesi bu bakımdan, aynı makamın daha önce yayınlamış olduğu az gürültülü araçlara tanınan gece sefer yasağı muafiyetine haklı nedenlerle itimat eden araç sahiplerine yönelik eşitliğe aykırı bir mağduriyete yol açar, **BEZEMEK**, p. 4-5.

¹⁹⁰ **FELIX**, p. 75; **JAYASINGHE**, p. 17.

¹⁹¹ "Mowjood v. Pussadeniya", [1987], 2 SLR. 287, akt. **FELIX**, p. 76; **JAYASINGHE**, p. 17, fn. 83; Felix eserin aynı yerinde Sri Lanka yargısının haklı beklentinin şekli ve maddi türlerini birbirine karıştırdığını ve davanın reddedilme sebeplerinden birinin de bu olduğunu örtülü bir şekilde ifade etmiştir.

alternatif bir konaklama sağlanmasının mümkün olmadığını, söz konusu sözleşme kapsamında kira taksitlerinin standart evlere nazaran çok fazla olduğunu, teklif edilen alternatif konaklama yerinin kendi şartlarının dikkate alınmadan yapıldığını ve alternatif konaklama yerinin güvenli olmayan bölgelerde olması sebebiyle uygun olmadığını ayrıca Kanunun 22(1C) maddesinde yer alan koşulların da mantıksız, keyfi ve değişken olduğunu iddia etmiştir. Davalı taraf Kanunun 22(1C) maddesinde "alternatif konaklama"dan bahsedilen hiçbir şeyin olmadığını, kiracının "uygun" veya "yeterli" gibi özellikleri alternatif konaklamaya eklememesi gerektiğini, kiracının ve ailesinin başlarının üstünde bir çatı ve onun etrafında dört duvar var ise, 22(1C) tarafından belirtilmiş olan konaklamanın şartlarının ne kadar uygunsuz olup olmamasının çok da önemli olmadığını, alternatif konaklamanın çok uzak bir bölgede olmasına itiraz edilemeyeceğini belirtilmiştir. Söz konusu uyuşmazlıkta mahkeme; kanunda ve bildirimde yer alan sözcüklerden "kiracı konumunda olan davacı için alternatif konaklama" anlamının çıkabileceğine, davacının görevli hâkimden gelecek icra emri olmaksızın evinden çıkarılmama hakkına sahip olduğuna, bu hak ve beklentinin meşruluğunun kendisine yapılan ihbara bağlı yeterli bir ilgiden kaynaklandığına, aksi davranışın yetkinin kötüye kullanılması olacağına karar vermiştir¹⁹².

Bu uyuşmazlık şekli açıdan haklı beklentinin korunmasına ilişkin olmayıp maddi açıdan haklı beklentinin korunması davasıdır.

Sri Lanka hukukunda şekli açıdan haklı beklentiler de korunmaktadır. "Sundarakaran v. Bharathi" kararında davacı kişi içki satma ruhsatı için yetkili idareye başvurur. Davacıya 1987 yılını takiben iki senelik içki satma ruhsatı verilir ve ruhsat ücretlerini ödemesi istenir. Davacı, hükümet delegesinin ofisine gittiğinde muhasebeci, 1986 tarih ve 221 sayılı genelge gereği tüm parlamento üyelerinin rızasını almada başarısız olduğu için ona ruhsat verilemeyeceğini söyler. Bu olayın ardından davacı Maliye Bakanlığına başvurur ancak bir cevap alamaz. Daha sonra, lisansın verilmesi için dava açar. Mahkeme başvuruyu reddederken, bunun bir

¹⁹² JAYASINGHE, p. 17-19; FELIX, p. 76.

yürütme politikası olduğuna, tüm seçilmiş meclis üyelerinin rızasının olmasının bir zorunluluk olduğuna ve bu sebeple yargı denetiminin mümkün olmadığına karar vermiştir. Davacı son olarak Yüksek Adalet Divanına başvurur. Divan, davalı tarafından adaletli bir şekilde davranmadığını ve bu durumda yargı denetiminin idari yargının iyiliği için gerekli olduğuna karar vermiştir. Ayrıca ruhsatın yenilenmesinin reddi kararı açıkça haksızlık teşkil etmediğine ve müzakere olmaksızın talebin reddedilmesinin davacının kazanılmış hakkının ihlali olmadığına karar vermiştir. Ancak müzakere ortamı sağlanmadan talebin reddedilmesinin "audi altera partem" ilkesine aykırı olduğuna ve haklı beklenti ilkesi referans gösterilerek "dilekçe sahibinin hiçbir meşru yetkisi veya hak iddiası olmasa bile, hiç değilse daha öncesinde verilen bir sözün reddi durumunun karşılıklı müzakere ortamında değerlendirilmesi gerek(tiğine)" karar verilmiştir¹⁹³.

"Wickremaratne v. Jayaratne" davasında mahkemesi başkanı tarafından, maddi haklı beklentilerin Sri Lanka kamu hukukunda açıkça korunduğunu şu şekilde ifade edilmiştir¹⁹⁴:

"Haklı beklenti doktrini, bazı hak veya beklentiler etkilenmeden önce, duruşma yapılmasını gerektiren davalarla sınırlı değildir, aynı zamanda hiçbir hakkın geçerli ya da var olmadığı durumlara kadar genişlemiştir, ayrıca adalet bir kamu organının veya memurunun kamu taahhüt ve güvencelerine uygun hareket etmesini gerektirmektedir".

¹⁹³ "Sundarakaran v. Bharathi", [1989], 1 SLR. 46, akt. **JAYASINGHE**, p. 19, fn. 93; **FELIX**, p. 76-78; Başka bir davada ("Laub vs. Attorney General", [1995], 2 SLR. 88) başvuru sahibi Alman pasaportuna sahip olan ve bir aylık vizeyle Sri Lanka'ya giden bir Alman vatandaşıdır. Vizesi daha sonradan sona erer ve uzatma başvurusu Göç İdaresi tarafından reddedilir. Mahkeme "Schmidt" kararından haberdar olduğunu belli ederek "bir yabancının bu olayda hakkı yoktur ve kalmasına izin vermek için haklı beklentisi vardır diye eklemeye bulunamam. Hiçbir sebep verilmeden talebi reddedilebilir ve süresi sona erdiğinde duruşma olmadan ayrılması gerekir" hükmünü vermiştir, **MUZAFAR**, p. 118; "Haklı beklenti kavramı, özellikle ruhsat yenileme davaları için elverişlidir", **HODGSON**, p. 694.

¹⁹⁴ "Wickremaratne v. Jayaratne", [2001], 3 SLR. 161, akt. **FELIX**, p. 79, fn. 40; Haklı beklentinin korunmasına ilişkin Sri Lanka hukukuna ait olan diğer bir kararlar için bkz. "Galappaththy v. Secretary to the Treasury", [1996], 2 SLR. 109; "Gunawardena v. Perera", [1997], 2 SLR. 222; "Meril v. de Silva", [2001], 2 SLR. 11; "Dhanapala v. Dissanayake, Provincial Director of Education", [1997], 1 SLR. 400; "Dayarathna v. Minister of Health and Indigenous Medicine", [1999], 1 SLR. 393; "Gunawardena v. Ceylon Petroleum Corporation", [2001], 1 SLR. 231, akt. **FELIX**, p. 78 vd.; **JAYASINGHE**, p. 19 vd; "Lamb v. Attorney General", [1995], 2 SLR. 88; "Gooneratne and other v. Premachandra", [1994], 2 SLR. 137, akt. **MONIKA**, p. 111.

C. ULUSLARARASI YARGI ORGANLARININ KONUYA BAKIŞI

Haklı beklenti ilkesi Avrupa Birliği hukukunun da katkısıyla etki alanını günden güne genişleten ve artık çok iyi bilinen bir kavramdır¹⁹⁵. Nitekim haklı beklenti kavramı Avrupa hukukunda bir kanuni düzenlemede de yer almaktadır. "Avrupa Doğru İdari Davranış Yasası [*The European Code of Good Administrative Behaviour*]"nın "haklı beklentiler, tutarlılık ve bilgilendirme" başlıklı 10. maddesinde Şu düzenleme yer almaktadır:

- i. Yetkili, hem kendi idari davranıőında hem de Kurum'un idari işleminde tutarlı olacaktır. Aksi Şekilde davranılmasını gerektiren meşru gerekçelerin bulunduğu münferit vakıalar dışında, yetkili Kurum'un normal idari uygulamalarını takip edecektir; bu tür gerekçeler yazılı kayıt altına alınacaktır.
- ii. Yetkili, Kurum'un geçmişteki uygulamaları iőığında, kamu üyelerinin haklı ve makul beklentilerine saygılı davranacaktır.
- iii. Yetkili, gerektiğinde, uhdelerinde bulunan belirli bir konunun ne Şekilde takip edileceği ve çözüme kavuőturulacađı hususunda kamuyu bilgilendirecektir.

Haklı beklentinin korunması ilkesinin uluslararası alanda nasıl dikkate alındığını Avrupa Birliği Adalet Divanı ve Avrupa Birliği İnsan Hakları Mahkemesi kararları iőığında incelemek gerekir.

¹⁹⁵ OĞURLU, s. 33; FIETTA, p. 425; ELOFSSON, p. 23; WEISBROT, p. 350; Bu ilke Avrupa Birliği hukukunda o kadar iyi tesis edilmiştir ki haklı beklenti ilkesi incelenirken ne Şekli ne de maddi olarak bir sınıflandırmaya gidilmez, CRAIG, Paul, "Substantive Legitimate Expectations in Domestic and Community Law", Cambridge Law Journal, 55(2), July 1996, p. 306; QUINOT, p. 68; Ayrıca bu ilke Avrupa Birliği antlaşmalarında yer almayıp üye ülkelerin hukuk sistemlerinden türetilmiőtir, FINK, p. 135; "Maddi haklı beklentilerin korunması, Avrupa Birliği idare hukukunun merkezi bir ilkesidir", MCGILVRAY, p. 40; Genel anlamda, "Alman Federal İdari Usul Kanununun [*VwVfG*]" 48. maddesinde öngörülen koruma ile AİHM içtihadı arasında önemli bir fark görülmemektedir. Ancak AİHM'nin itimadın korunması konusunda özidare hukukunda ortaya koyduğu içtihat, Avrupa Birliği idare hukukunda öngördüğu Şartlara yer yer ters düşer. Ancak bu içtihat büyük oranda, sübvansyonun kontrolü hukukunun hususiyetleri ile Őekillenmektedir, VON DANWITZ, Thomas, Europäisches Verwaltungsrecht, Berlin, 2008, p. 353.

1. Avrupa Birliği Adalet Divanı Kararlarında Haklı Beklenti ve Temel İçtihat

Avrupa Birliği Adalet Divanı, ilk defa 1973 tarihli "Westzucker" davasında "ilgililerin haklı beklentisinin, hukuki güvenlik ilkesi nedeniyle korunmayı hak ettiği" şeklinde hüküm kurarak haklı beklentinin temel dayanakları arasında hukuki güvenlik ilkesinin bulunduğunu vurgulamıştır¹⁹⁶.

Haklı beklenti, Avrupa Birliği Adalet Divanı (ABAD)¹⁹⁷ tarafından 1975 yılından itibaren çok yoğun¹⁹⁸ bir şekilde kullanılan hukukun genel ilkelerinden biridir¹⁹⁹. Bunun sebebi hukuk yapma tekniği açısından yetersiz olan ve kanun

¹⁹⁶ "Westzucker v. Einfuhr- and Vorratstelle für Zucker", [1973], Cs. 1/73, ECR. 723, akt. **THOMAS**, p. 42; **ÖZCAN**, s. 43; Hesse Finans Mahkemesi bu davada Avrupa Mahkemesi'nden, bir idari düzenleyici işlemin ilgili kişilerin güveninin korunması gereken hukuki kesinlik esasını ihlal edip etmediğini "vertrauensschutz" kavramını referans göstererek görüş istemiştir. Mahkeme hukuk sözcüsü Roemer, "lisans sözleşmesinin verilmesinin kişinin adına bir beklenti oluşturabileceğini ve idarenin durumu değiştirmeye karar vermesi halinde bunun sonucunda zarar görebileceğini ve bireyin güvenine müdahale ancak kamu menfaatleri hakimiyete getirildiğinde gerekli görülen çıkarların ağırlığından kaynaklandığını" ifade etmiştir, akt. **THOMAS**, "The Relationship Between English and European Community Administrative Law", p. 118-119, fn. 16; "Firma August Toepfer", [1978], Cs. 112/77, REC. 1019 kararının Avrupa Birliği Adalet Divanı'nın haklı beklentiye kabul ettiği ilk dava olduğu ileri sürülmektedir, akt. **TANGEA - PORTUESE - GOUGH**, p. 4, fn. 17; Ancak "Westzucker" kararı ile "Firma August Toepfer" kararı kıyaslandığında Avrupa Birliği Adalet Divanı'nın haklı beklentinin korunması ilkesini ilk kez kabul ettiği davanın "Westzucker" kararı olduğu görülmektedir.

¹⁹⁷ "Avrupa Toplulukları Adalet Divanının [*Court of Justice of the European Communities*]" ismi 1 Aralık 2009 itibariyle Lizbon Antlaşmasıyla "Avrupa Birliği Adalet Divanı [*Court of Justice of the European Union*]" olmuştur, **BAYRAM, Mehmet Hanifi**, Avrupa Birliği Hukuku Dersleri, Güncelleştirilmiş 2. Baskı, Ankara, 2015, s. 168.

¹⁹⁸ ABAD kararlarında haklı beklenti ilkesi genel bir bakış açısından değerlendirilecektir. ABAD kararlarında haklı beklenti ilkesine ilişkin ayrıntılı bilgi için bkz. **ÖZCAN, Nur**, Avrupa Toplulukları Adalet Divanı Kararları Işığında Haklı Beklenti İlkesi, Galatasaray Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2011.

¹⁹⁹ **THOMAS**, p. 41; **POTESTÀ**, p. 94, fn. 33; **THOMAS**, "The Relationship Between English and European Community Administrative Law", p. 113; **SALEHIFAR, Alireza**, "A Comparative Study Between; "Withdrawal of Export Subsidy" Under Article 4(7) of the Agreement on Subsidies and Countervailing Measures and "Recovery of State Aid" Under Article 14 of the Regulation NO. 659/1999", Thesis in European and International Tax Law, Lund University, 2013, p. 25; **OĞURLU**, s. 219; **QUINOT**, p. 67; **WIDDERSHOVEN - REMAC**, p. 387; Topluluk hukukunda, haklı beklentilerinin korunması ilkesi idari kararların iptal edilmesine gerekçe olarak gelişmiştir, **NOLTE, Georg**, "General Principles of German and European Administrative Law: A Comparison in Historical Perspective", The Modern Law Review, Vol. 57, No. 2, March 1994, p. 195; John Usher'e göre, Avrupa Birliği Adalet Divanı "vertrauensschutz" ilkesini uygulamaya karar verdiğinde, bu anlayış ilk önce mahkemenin

boşlukları bulunan ABAD sisteminin²⁰⁰ açıklarını kapatmaktadır²⁰¹. Kavramın diğer hukuk sistemlerinden daha fazla İngiliz hukuk sistemi tarafından sahiplenildiği görülmektedir. Ancak kavramın daha önce Avrupa Adalet Divanı kararlarında kullanılmaya başlandığı da ifade edilmektedir²⁰².

ABAD, hukukun genel ilkeleri kavramını Fransız hukukundan, haklı beklentilere saygı ilkesini ise Alman ve Fransız hukuklarından esinlenerek içtihatlarında kullanmaktadır²⁰³. Ayrıca Divan, haklı beklentinin korunması ilkesiyle bağlantılı bazı kavramları Fransız hukukundan esinlenerek kullanmaktadır²⁰⁴. Diğer

---

çağdaş dili olan Fransızca'ya "protection de la confiance legitime" olarak çevrilmiştir, akt. **PRANEVIČIENĖ - MIKALAUŠKAITĖ/ŠOSTAKIENĖ**, p. 647.

²⁰⁰ ABAD denetim mekanizması; iyiniyet kuralı, ölçülülük, ne bis in idem (aynı fiilden dolayı ikinci kez yargılama yapılamaması kuralı), adalet ve hukuk güvenliği ile idari işlemlerde istikrar ilkeleri temelinde çalışmaktadır, **AZRAK, Ali Ülkü**, Avrupa Topluluklarında İdari Yargının Genel Esasları, İstanbul Üniversitesi Yayın No: 3072, Siyasal Bilimler Fakültesi Yayın No: 8, İstanbul, 1982, s. 124.

²⁰¹ **BAYRAM**, s. 186; **ÖZCAN**, s. 5; Avrupa Birliği Adalet Divanı muhtemelen en iyi işleyen ulusal hukuk sistemlerine sağladığı eşdeğer korumayı bu ilkeyle sağlaması gerektiğinin farkına varmıştır, **THOMAS**, p. 42; "Algera v. Common Assembly", [1957], Cs. 7/56, Cs. 3-7/57, ECR. 56 kararıyla birlikte Avrupa Birliği Adalet Divanı hukukun genel ilkelerini boşluk doldurma yöntemi olarak kullanmaya başlamıştır, **METİN**, s. 586-587; **DALKILIÇ**, s. 7-8; Ekonomik birliklik niteliğini haiz Birlik Hukukunda hukuki düzenlemelerin son derece hızlı değişmesi haklı beklentiye ihtiyaç duyulmasının diğer bir sebebidir, **ÖZCAN**, s. 26; "Avrupa Mahkemesinin iki nedenden dolayı haklı beklenti ilkesini geliştirdiği düşünülmektedir. Birincisi, Avrupa Mahkemesi, ilkeyi muhtemelen, kamu gücünün rasgele kullanılmasına karşı kişinin yasal korumasını geliştirdiği için aşamalı olarak değerlendirmiştir. İlke, bireylerin idarenin davranışına haklı olarak güvenebileceğini belirlemek için bir mekanizma sağlar ve bu nedenle bu sorunun en dikkatli düşünülmüş çözümü olarak görülmelidir. İkincisi, bu ilkenin benimsenmesi, Avrupa Mahkemesi tarafından, en iyi performans gösteren ulusal yasal düzenlemelere eşit koruma sağlayan Topluluk idare hukukuna yönelik bir başka adım olarak düşünülmüş olabilir. Avrupa Mahkemesi bu ilkeyi tanımayı reddetmiş olsaydı, haklı beklentileri koruyan ve yalnızca ikinci sınıf yasal korumayı sunan ulusal hukuk sistemlerinin gerisinde kaldığı düşünülürdü", **THOMAS**, "The Relationship Between English and European Community Administrative Law", p. 119-120.

²⁰² **FORSYTH**, "The Provenance and Protection of Legitimate Expectations", p. 241; Avrupa Birliği hukukunda haklı beklentinin şekli koruması Fransız uygulamasından daha gelişmiş olmakla birlikte İngiliz hukukunda olduğu gibi geniş kapsamlı da değildir, **SCHÖNBERG**, p. 58.

²⁰³ **OĞURLU**, s. 270; **ZEYL**, p. 216; Haklı beklenti ilkesi, Avrupa Birliği Adalet Divanı kararlarında hukukun genel ilkesi olarak kullanılmaktadır, **METİN**, s. 581; Avrupa Birliği hukukundaki haklı beklenti bireysel menfaatlerin olumsuz yönde veya ciddi boyutlarda etkilediği zamanlarda, uygulama açısından Fransız hukukuna benzemektedir, **SCHÖNBERG**, p. 58.

²⁰⁴ **SCHWARZE**, Droit Administratif Européen, p. 941'den akt. **ÖZCAN**, s. 15; Avrupa Birliği Adalet Divanı hukuk sözcüsü Trabucchi haklı beklentilerin korunması suretiyle oluşan güvenin, "bireylerin korunması için gerekli olan toplumsal hukuk düzeninin en üst kurallarından

tarafından Avrupa Birliği Adalet Divanı kararlarında haklı beklenti, güven ilkesi ve hukuki güvenlik ilkeleri bazen birlikte kullanılmaktadır. Toplum organlarının oluşturduğu haklı beklentilerde her kişinin topluluğa olan güvenin korunmasını talep etme hakkı bulunmaktadır. Özellikle bu ilke kendisini idarenin verdiği söz ve taahhütlerde göstermektedir. Birlik yönetiminin belirli sözlerde bulunduğu durumlarda ortaya çıkan haklı beklentinin güven ilkesi çerçevesinde karşılanması gerekir. Bunun dışında idari işlemin geri alınmasında dikkat edilecek ölçütler arasında idareye olan güvenden kaynaklanan haklı beklentiye de dikkat edilmesi gereklidir²⁰⁵.

Toplum, hukukun üye devletlerde uygulanabilmesi amacıyla ABAD, tabii adalet, insan haklarının tedvin edilmesi ve üye devletlerin hukuk sistemlerinde yer alan temel hakkaniyet görüşlerini uygulamaktadır²⁰⁶. Bu açıdan Divan, hukukun genel ilkelerini tespit ederken üye devletlerin anayasal gelenekleri ve Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi başta olmak üzere uluslararası tüm sözleşmeleri esin kaynağı olarak kullanmaktadır²⁰⁷.

ABAD, genellikle idari makamların tek taraflı olarak idari işlemleri geçmiş etkili bir şekilde ortadan kaldırılması durumunda, haklı beklentinin korunması

---

biri" olduğunu ifade etmiştir, akt. **FORSYTH**, "Legitimate Expectations Revisited", p. 431; **THOMAS**, "The Relationship Between English and European Community Administrative Law", p. 123.

²⁰⁵ **SÖZER, Ali Nazım**, "Kanunların Önceye Etki Yasağı: Sosyal Sigortalar Hukuku Bakımından Bir Değerlendirme", Yaşar Üniversitesi Elektronik Dergisi, Özel Sayı (Prof. Dr. Aydın Zevkliler'e Armağan), C. 8, 2013, s. 2480; "AİHM, süreklilik arz eden içtihadı ile, bu alanda ulusal idari kararların, ulusal hukukun, idarenin kanuniliğinin yanında hukuk güvenliği ve itimadın korunması ilkelerini de göz önünde bulundurması durumunda Birlik hukukuna aykırı telakki edilemeyeceğini ortaya koyar. Bu bakımdan, menfaat sağlayan bireyin iyiniyeti karşısında çoğunlukla üye devletlerin iptali sınırlayan yasal düzenlemelerini hukuka uygun sayar. Aynı şekilde yasalara aykırı olarak bireylere yük getiren idari kararların geçerliliği de, AİHM tarafından prensipte kabul edilir. AB hukuku kural olarak idari makamın, makul sürelerin aşımı veya iç hukuk yollarının tükenmesi ile kesinlik kazanan AB hukukuna aykırı kararını geri almaya yükümlü kılmaz", **VON DANWITZ**, p. 228-229.

²⁰⁶ **OĞURLU**, s. 268; ABAD, Avrupa Birliği hukukunun dolayısıyla haklı beklenti ilkesini "ulusal prosedür özerkliğine saygı" ilkesi çerçevesinde üye devletlerin iç hukukunda uygulanması hususunda zorlamaktadır, **ÖZCAN**, s. 17.

²⁰⁷ **BAYRAM**, s. 188.

ilkesini hukukun genel ilkesi olarak kabul edip uygulamaktadır²⁰⁸. Ancak Divan, maddi açıdan haklı beklentinin korunmasında ispat külfetini haklı beklenti iddiasında bulunan bireye yükleyerek kabul etmektedir²⁰⁹. Ayrıca yasal değişiklikler sonucunda geleceğe yönelik yükümlülüğü artan veya geleceğe yönelik mevcut durumları ağırlaştıran bireyler tarafından yapılan başvuruların haklı beklentiye zarar vermediğine karar vermektedir²¹⁰.

Divan hüküm tesis ederken iki aşamalı bir yaklaşım izlemektedir: İlk olarak kamu görevlisinin hareketlerinin karşı taraf açısından mantıklı bir beklenti oluşturup oluşturmadığını sorgular. Eğer bu sorunun cevabı olumlu ise, ikinci soru bu beklentinin haklı olup olmadığıdır. Eğer ikinci sorunun cevabı aynı derecede olumlu ise o zaman Divan, idarenin haklı beklentiye karşılması gerektiğine karar verir²¹¹.

ABAD içtihatlarında haklı beklenti ilkesi hukuki güvenlik ilkesi içerisinde değerlendirilmektedir. Bu açıdan haklı beklenti ilkesi, usule yönelik koruma sağlamanın yanı sıra esasa ilişkin koruma vazifesini de yerine getiren hukukun genel ilkesi olarak telakki edilmekte²¹² ve ABAD içtihatlarıyla, Avrupa Birliğine üye

²⁰⁸ **POTESTÀ**, p. 94; **METİN**, s. 580; **OĞURLU**, s. 269; "Kendi koyduğun kurala göre hareket et kuralı [*patere legem quam fecisti*]" ancak kişisel (subjektif-özel) kararlarda başka bir ifade ile idarenin takdir yetkisinin olağan kullanım alanlarında uygulanabilmektedir, **FORSYTH**, "The Provenance and Protection of Legitimate Expectations", p. 242; "İtimadın korunması-haklı beklenti [*vertrauensschutz*]" sonucunu doğuran "hukuki güvenlik [*rechtssicherheit*]" ilkesi, Avrupa Birliği idare hukukunda önemli yer tutar. Bu ilkeler özellikle geriye dönük kararların geçerliliği, birlik icraatlerinin iptali ile süre ve süre aşımalarını hükme bağlayan düzenlemelerde önemli rol oynar, **VON DANWITZ**, p. 351.

²⁰⁹ **CRAIG, Paul**, Administrative Law, Fourth Edition, London, 1999, p. 618; Ancak davacının, idari makamın tamamen makul olmayan bir şekilde faaliyette bulunduğunu kanıtlamasına gerek bulunmadığı da ifade edilmektedir, **SCHÖNBERG**, p. 16.

²¹⁰ Bununla birlikte yeni düzenleme ile durumu ağırlaşan birey ile düzenleme değişikliğini yapan makam arasında somut bir bağlantının varlığı tespit edilirse, haklı beklentinin korunması gerektiğine karar verilmektedir, **SCHWARZE**, p. 1131'den akt. **ALTINDAĞ**, s. 47.

²¹¹ **QUINOT**, p. 69; Avrupa Birliği içtihat hukukunda, şekli ve maddi olarak ayırım yapılmaksızın, beklentilerin maddi açıdan korunabileceği kabul edilmektedir, **ROBERTS**, p. 114.

²¹² **OĞURLU**, s. 269; **QUINOT**, p. 68; Haklı beklentinin korunmasının Divan içtihatlarında temelini adalet ve hukuk devleti ilkesi olduğu vurgulanmıştır, **METİN**, s. 593; **BAYRAM**, s. 186; Divan haklı beklentinin hukuki kesinlik ilkesinin bir parçası olduğunu açıkça vurgulamıştır. "Padovani and Others v. Amministrazione delle finanze dello Stato", [14.05.1988], Cs. 210/87, ECR. 6190; "Töpfer v. Commission", [03.05.1978], Cs. 112/77, ECR. 1025, www.curia.europa.eu, e.t. 20.11.2016; **THOMAS**, p. 41, fn. 2; "Töpfer" davasında açıklandığı gibi haklı beklentilerin korunması ilkesi, topluluk hukuk düzeninin bir bölümünü oluşturur ki

lkeleri, haklı beklentinin korunması ilkesini iç hukuklarında kabul etmeye zorlamaktadır²¹³.

Avrupa Birliği Adalet Divanının içtihatları dikkate alındığında aşağıdaki dört unsuru bünyesinde barındıran bir başvurunun haklı beklenti olarak kabulü gerekir²¹⁴:

- i. Taraflardan biri olan idari makamların yetkili temsilcilerinin davranışı diğer tarafta bazı beklentiler yaratır.
- ii. Söz konusu beklentilerin, idari davranışın niteliği ve diğer ilgili koşullar ışıkında "makul [*reasonable*]" ve mazur görülebilir [*justifiable*]" dolayısıyla "haklı [*legitimate*]" olması gerekir.
- iii. Bireyin idarenin davranışına bağlı olarak hareket etmesi gerekir.
- iv. İdarenin karşı tarafta beklenti yaratan davranıŐını değiştirmesi diğer tarafın çıkarlarına zarar vermesi gerekir.

a. "Lemmerz-Werke GmbH" Kararı

Haklı beklenti ilkesinin ilk olarak doğrudan 1965 tarihinde "Lemmerz-Werke" davasında kullanıldığı belirtilmektedir²¹⁵. Davacı bisiklet tekeri ve jantı üreticisidir ve bu bakımdan Avrupa Topluluğu Kömür ve elik Anlaşması kapsamında değildir. Şirket, 1956 yılında kendi ihtiyacını karşılayabilmek üzere bir demir-elik fabrikası kurar ve bu tarihten itibaren deneme üretimine geçer. Şirket 1956 yılının Nisan ayında bu maksatla hurda alımına başlar. Gerçek elik üretimine de 1 Şubat 1957 tarihinde başlar.

---

sonuç itibariyle buna riayet edilmemesi akdin ihlal edilmesi anlamına gelir, **ELOFSSON**, p. 23-24; **PRANEVIIEN - MIKALAUŠKAIT/ŐOSTAKIEN**, p. 647, fn. 12; **WIDDERSHOVEN - REMAC**, p. 390, fn. 32; **DALKILIÇ**, s. 85; **ÖRÜCÜ**, "Avrupa Hukukunda İdare Hukukunun Genel İlkeleri", s. 250; Ancak bireysel taahhütlerin, uygulamaların veya genel politika beyanlarının oluŐturduęu maddi beklentiler, Őekli açıdan Avrupa Birlięi hukukunda korunmamaktadır, **SCHÖNBERG**, p. 60.

²¹³ **OğURLU**, s. 271; Avrupa Birliği Adalet Divanı'nın içtihatları da Avrupa Birliği sisteminin hukuk devleti özelliğine en büyük katkıyı yapmıştır, **METİN**, s. 580.

²¹⁴ **RUESSMANN, Laurent**, "The Place of Legitimate Expectations in the General Interpretation of the WTO Agreements", Institute for International Law Working Paper, No. 36, December 2002, p. 3.

²¹⁵ "Lemmerz-Werke GmbH", [13.06.1965], Cs. 7/56, ECR. 234, **ÖZCAN**, s. 68; **SNODGRASS**, p. 36, fn. 170; Bu kararın Şekli beklentiye ilişkin olduğu ifade edilmektedir, **SCHÖNBERG**, p. 73, fn. 67.

2 Mayıs 1957 tarihinde "İthal Hurda İstikrar Fonu [*Ausgleichskasse für Einfuhrschrott (AES)*] davacı şirketin pazarlama bölümüne bir yazı yazarak, AES Danışma Kurulu 28. oturumunda, satın alınan hurda oranında harç kesilmesi amacıyla, çelik blok üreten çelik döküm tesislerinin tespitine karar verdiğini belirtir ve Almanya Bölge Bürosu'nun söz konusu tesislere dair gönderdiği listeyi bu yazıya ekler. Listede davacı şirketin adı da yer almıştır.

AES Danışma Kurulunun 8 Mayıs 1957 tarihli 32. oturumunda ise, çelik bloklar üreten ve satan söz konusu şirketlerin harç mükellefiyetlerinin 1 Şubat 1957 tarihinden itibaren başlaması karara bağlanır, ancak kararda hangi şirketlerin karar kapsamında yer aldığı belirtilmez.

AES Danışma Kurulu oturumuna katılan "Alman Hurda Tüketicileri Birliği [*Deutschen Schrottverbraucher-Gemeinschaft (DSVG)*]" yönetim kurulu başkanı Lindeboom, 16 Mayıs 1957 tarihli yazısıyla yanlış anlaşılmalara önüne geçilmesi ve karara açıklık getirilmesi amacıyla karara listenin de eklenmesini talep eder. 17 Mayıs 1957'de AES, bölge bürolarının yönetimlerine gönderdiği genelgede "kararın, aşağıda sayılanlar hariç, söz konusu işletmelere tebliğ edilmesini istirham ederiz" ifadesi ve davacı şirketin yer almadığı bir liste yer alır (Dolayısıyla şirket karar kapsamında sayılmaktadır).

DSVG 20 Mayıs 1957 tarihli genelgesiyle davacı şirkete, 1 Şubat 1957 tarihinden itibaren harç ödeme mükellefliliği başlayan şirketler arasında yer aldığı tebliğ edilir. 12 Haziran 1958 tarihli denetim raporuyla davalıya, davacının üretime Haziran 1956'da geçtiği ancak Nisan 1956'dan itibaren hurda alımına başladığı, şirketin sadece çelik bloklar ürettiği, bu bakımdan 1 Şubat 1957 tarihinden önceki hurda alımlarının geriye dönük olarak harca bağlanıp bağlanmayacağına Yüksek Otorite'nin takdir etmesi gerektiği bildirilir.

19 Kasım 1958 tarihinde şirketin pazarlama bölümü davalı AES'e bir yazı yazarak DSVG listesinde yer almalarının sehven gerçekleştiğini düşündüklerini kaydederek, listenin düzeltilmesi ve Lemmerz-Werke şirketine yapılan 20 Mayıs 1957 tarih ve 1025 numaralı tebligatın iptalini talep eder. AES'in dilekçeyi sevk ettiği DSVG ise herhangi bir hatanın söz konusu olmadığını, dolayısıyla düzeltilmesi gereken bir durumun söz konusu olmadığı şeklinde cevap verir.

Söz konusu dava, Avrupa Topluluğu Kömür ve Çelik Yüksek Otoritesi'nin, 8 Mayıs 1957 tarihli İstikrar Fonu kararında davacı için 1 Şubat 1957 öncesi dönem için getirdiği muafiyetleri, kararın yasal olmadığı gerekçesiyle 19 Haziran 1961'de geriye dönük olarak iptal etmesi ile ilgilidir. Böylece 8 Nisan 1963 tarihli yazıyla şirket Nisan 1956 ve 1 Şubat 1957 arasında, satın almış olduğu hurda nedeniyle 432.043,25 Alman Markı ödemek durumunda kalır.

Davacı, bir önceki kararın ancak ağır basan kamu yararının gerektirdiği durumlarda iptal edilebileceğini ve iptal kararıyla itimatın ihlal edildiğini ayrıca en geç 1958'de bilgi sahibi olduğu kararı 1963'te iptal eden idari makamın böylece makul süreyi geçirdiğini, şirketin 1 Şubat 1957 öncesi ödemesi gereken harçlar konusunda bilgilendirilerek bunları ürün fiyatlarına yansıtabilen diğer şirketler karşısında mağdur edildiğini öne sürer. Davalı ise şirketin en geç 1958 yılı Haziran ayındaki denetimlerden sonra ilk karara itimat konumunun ortadan kalkmış olacağını öne sürer.

Avrupa Birliği Adalet Divanı gerekçeli kararında kanaatini şu şekilde ifade eder:

"Yüksek Otorite hukuka aykırı kararlarını geriye dönük olarak da iptal edebilir. Ancak bu sadece hukuk güvenliğinin gerçekleşmesi gereken istisnai durumlarla sınırlıdır. Bu konuda takdir yetkisi öncelikle Yüksek Otorite'nin elindedir, ancak bu takdir bilahare Adalet Divanı'nın denetimine tabidir".

Diğer taraftan Divan, davacının hukuken korunması gereken bir itimat pozisyonunda bulunmadığı, ilk karara sadece çok kısa bir süre itimat edebileceği ve en geç Haziran 1958'deki denetimlerden sonra kararın yeniden incelemeye tabi tutulacağından yola çıkması gerektiği ve bu durumun kendisine gayresmi yollardan aktarıldığının sabit olduğu, davalının ise belirli süreçlerin tamamlanmasını beklemek durumunda kaldığından kararı ancak 1963 yılında fiilen iptal edebildiği gibi gerekçelerle davayı reddeder.

b. "Re Civil Service Salaries: E.C. Commission v. E.C. Council" Kararı

Haklı beklenti ilkesinin Avrupa Mahkemesi kararlarında ilk ve en bilinen örneği 1973 tarihli "Re Civil Service Salaries" kararıdır²¹⁶. Davaya konu olan olayda, Topluluk bünyesindeki kamu görevlilerinin maaşlarının arttırılmasında Komisyon ve Konsey arasında kullanılacak formülde 3 yıllığına anlaşma sağlanmıştır. Ancak henüz süre dolmadan Konsey mutabık kalınan formül dışında başka bir formül uygulayarak maaş tespitini yapmıştır. Başka bir ifadeyle, Konsey bir düzenlemesi ile topluluk memurlarının maaşlarının hesaplanmasında kullanılan ölçütlerden ayrılmıştır. Belirlenen ölçütlerden vazgeçilmesindeki gerekçe, kamu makamlarının düzenleyici işlem yapma yetkisinin takdir yetkisi içinde değerlendirilmesi gerektiği ve idari makamların bu yetkilerinin geleceğe yönelik olarak sınırlanmasının mümkün olmadığı gösterilmiştir²¹⁷.

Mahkeme, "kamu idarelerinin bunun gibi taahhütlerine saygı duyan vatandaşların haklı güvenlerini koruması kuralı, Konsey'in önceden belirtmiş olduğu (yönergeyle ilan edilen) kıstaslarla bağlı kalmasını gerektirir" ifadesini kullanmıştır. Kararda kullanılan "güven [*confidence*]" kavramının İngiliz hukukunda yanıtıcı olabileceği düşünülerek "beklenti [*expectation*]" kavramı sıklıkla kullanılmaya başlanmıştır²¹⁸.

²¹⁶ SCHÖNBERG, p. 118; QUINOT, p. 69, fn. 25; METİN, s. 594; ALTINDAĞ, s. 7-8; ÖRÜCÜ, "Avrupa Hukukunda İdare Hukukunun Genel İlkeleri", s. 250; Bir hususu eklemekte fayda vardır. Divanın haklı beklenti ilkesini ilk tanıdığı kararın "Salaries" davası olmadığı kanaatindeyim. Haklı beklenti kavramının ilk olarak kullanıldığı dava "Salaries" davası olmakla birlikte haklı beklentinin şekli açıdan korunmasına yönelik verilen ilk karar hukuki dinlenilme ilkesi çerçevesinde 1961 tarihli "Snupat" kararıdır. Ayrıca Divan 1973 tarihli "Salaries" kararından çok daha önce 1961 tarihli "Simon" kararıyla kazanılmış haklara saygı ilkesini içtihatlarında kabul etmiştir, METİN, s. 587; TANGEA - PORTUESE - GOUGH, p. 3; 1957 tarihli "Algera" kararında haklı beklenti kavramı açıkça kullanılmamasına rağmen Divanın bu ilke temelinde karar verdiği ifade edilmektedir, OĞURLU, s. 271; DALKILIÇ, s. 62.

²¹⁷ SCHÖNBERG, p. 118; FORSYTH, "The Provenance and Protection of Legitimate Expectations", p. 242; OĞURLU, s. 272; QUINOT, p. 69.

²¹⁸ FORSYTH, "The Provenance and Protection of Legitimate Expectations", p. 242; SCHÖNBERG, p. 118; ÖRÜCÜ, "Avrupa Hukukunda İdare Hukukunun Genel İlkeleri", s. 250; Mahkeme ayrıca "idarenin, Birlik çalışanlarının maaşlarına ilişkin üç yıllık bir uygulamasını terk etmesini doğrulayacak yeterli durumun bulunmaması halinde; çalışanların, bu uygulamanın devamına yönelik korunması gereken güveni" olduğunu vurgulamıştır, nkl. ÖZCAN, s. 94.

Mahkeme, memurların maaşlarına yönelik Konsey tarafından alınan düzenlemeyi haklı beklentinin korunmamasını dayanak alarak iptal etmesine rağmen kararında "ancak bireysel kararlarda, yani idarenin takdir yetkisinin olağan kullanım alanlarında" uygulanabileceğini belirtmiştir²¹⁹. Bu durum "patere legem quam fecisti [*kendi koyduğun kurala göre hareket et*]"²²⁰ kuramı ile ilgilidir. "Re Civil Service Salaries" kararının önemli bir karar olmasının sebebi haklı beklenti kavramının Topluluk hukukunda kullanılmasından ziyade ilkenin bireysel idari işlem ve eylemlerde olduğu kadar yasal işlemlerde ve düzenleyici işlemlerin tesis edilmesindeki etkinliğidir²²¹.

"Re Civil Service Salaries" kararı, "Schmidt v. Secretary of State for Home Affairs" kararından sonra verilmiş olsa da Avrupa Mahkemesi'nin haklı beklenti kavramını İngiliz hukukundan iktibas etmediği açıktır. Aksine haklı beklenti kavramının özellikle Alman idare hukukundan bir alıntı olduğu yaygın bir fikir olarak kabul edilmektedir²²². Ayrıca "Salaries" ile "Schmidt" kararlarının benzer nitelikte koruma sağlamadığı da ortadadır. Şöyle ki; "Schmidt" kararının temelini İngiliz hukuk sisteminde yer alan doğal adalet ilkesi oluşturmuştur²²³. Doğal adalet

²¹⁹ **FORSYTH**, "The Provenance and Protection of Legitimate Expectations", p. 242; **OĞURLU**, s. 271; **METİN**, s. 594; **ÖRÜCÜ**, "Avrupa Hukukunda İdare Hukukunun Genel İlkeleri", s. 250.

²²⁰ www.idare.gen.tr/ih-2b-sozluk-latince.pdf, e.t. 15.10.2015; "Avrupa Topluluk Mahkemesi tarafından genelde "baskın kamu yararı olmadığı hallerde Topluluk düzenlemeleri tarafların haklı beklentilerini zedelememelidir" biçiminde anlaşılan bu ilke, makul bir kişinin işlerin olağan gidişi içinde umabileceği durumları kapsar", **ÖRÜCÜ**, "Avrupa Hukukunda İdare Hukukunun Genel İlkeleri", s. 250.

²²¹ **FORSYTH**, "The Provenance and Protection of Legitimate Expectations", p. 242; **OĞURLU**, s. 272; **METİN**, s. 594; "Khan" davasında da Dunn L. J.'ye göre, İçişleri Bakanlığı "gerçekten kendi kurallarını kendi oluşturmuş ve karar verirken göz önünde bulunduracağı ve konuyla alakalı olduğunu düşündüğü hususları belirtmiş" ancak daha sonra "kendi koyduğu kurallara aykırı hareket etmiştir", **AHMED, Farrah - PERRY, Adam**, "The Coherence of the Doctrine of Legitimate Expectations", The Cambridge Law Journal, Vol. 73, Iss. 1, March 2014, p. 66.

²²² **FORSYTH**, "The Provenance and Protection of Legitimate Expectations", p. 242.

²²³ **CRAIG**, "A Conceptual Analysis", p. 80; Bu dava üç önermeyi içermektedir. Birincisi, kendi beyanlarının, kararın etkileyeceği kişilerde haklı beklentiler yaratıp yaratmayacağını ortaya çıkarmak Topluluk idaresinin yükümlülüğündedir. Bu şekilde yaparak, idarenin başta beyanın tabiatı olmak üzere, bu kişilerin bilgisini ve mevzuatın kapsamını dikkate alması gerekmektedir. İkincisi, şayet haklı beklentiler yaratılmışsa idarenin, bunu yaparak kişiye verilen zarara karşı beyanından ayrılmasının lehine olan politika sebeplerini dengelemek zorundadır. Eğer bu denge bireyin menfaatine ise beklenti haklıdır ve idarenin saygı duyması

ilkesi dikkate alınarak çözümlenen "Schmidt" davasında şekli bir koruma sağlanmasına karşın ABAD'ın ilk haklı beklenti içtihadı olarak kabul edilen "Salaries" davasında esasa yönelik bir koruma sağlanmıştır²²⁴.

**c. "Comptoir National Technique Agricole SA v. Commission (CNTA)"
Kararı**

"CNTA" davası, "parasal fark giderici miktar bağlamında [*context of monetary compensatory amounts*]"²²⁵ 1970'lerde tarımsal sektörlerde tanıtılan bir sistemle ilgili olarak ortaya çıkmıştır. Başvuru sahibi, kolza tohumları ihracatındaki fark giderici miktarın geri ödenmesi konusunda depozitoya tabi iyileşme sebebiyle ürün ihracatını kısıtlar. Ancak, mallar ihraç edilmeden önce Komisyon bu sektör için uygulanabilir fark giderici miktarı yürürlükten kaldırır. Başvuru sahibi, 189/72 sayılı Tüzük'le kolza tohumu için sağlanan mali yardımın kaldırılmasıyla, 136/36 sayılı Tüzük'le bu ürünün yurtdışına ihracatında kendisinin de faydalandığı vergi iadesinden faydalanma imkânının kalmadığını, devam etmekte olan teslimatlar için fark giderici miktarın ödenmesi ve uğradığı zararların telafi edilmesi gerektiği yönünde haklı beklenti talebinde bulunur. Avrupa Birliği Adalet Divanı, ihracat lisansı vermeyi geri ödeme miktarına ayarlamayı, depozitoya bağlı, hiçbir öngörülemez değişimin taciri yeniden risk değişimine maruz bırakamayacağı beklentisinin oluştuğunu kabul etmiştir. Divan ayrıca ağır basan kamu yararının yokluğunda Komisyon'un başvuruları korumak için geçici önlemleri benimsemesi gerektiğine karar vermiştir²²⁶.

---

gerektir. Üçüncü olarak, beklentileri dikkate almak ve kamu menfaatine karşı dengelemek Topluluk mahkemelerinin kontrolüne tabidir, **SCHÖNBERG**, p. 118.

²²⁴ **ALTINDAĞ**, s. 8; Avrupa Birliği Adalet Divanı'nın maddi ve şekli haklı beklentiler arasındaki ayrımı çok iyi kavradığı ve bu açıdan beklentilerin korunması yöntemlerinin uygulanmasında bir karışıklık ortaya çıkmadığı ifade edilmektedir, **SCHÖNBERG**, p. 58.

²²⁵ Fark giderici miktarın amacı; ulusal paralardaki döviz kurları değişiminden kaynaklanan tarımsal ürünlerdeki farklı fiyat düzeylerini telafi etmek ve tehlikeli olmaya başlayan tarımsal fiyatları engelleyerek Topluluk pazarını korumaktır. Kur dalgalanmaları, ürünün gerçek değerine göre daha düşük veya yüksek parasal değerlerin atfedilmesinin sonucu olduğundan beri; fark giderici miktar bu tür çarpıklıklara çözüm olarak tanıtılmıştır. Üye devletlere fark giderici miktarı ithalata yükleme izni verip ve ihracatı onlara hibe ederek, Topluluk ürünlerin değerlerini ifade edilen para birimi ne olursa olsun sabit tutmaya çalışmıştır, **THOMAS**, p. 63-65.

²²⁶ "Comptoir National Technique Agricole SA v. Commission", [1975], Cs. 74/74, ECR. 533, akt. **THOMAS**, p. 63-65, fn. 114, **BROWN**, "Justifying Compensation For Frustrated Legitimate Expectations", p. 712, fn. 34; **QUINOT**, p. 70, fn. 37; **DALKILIÇ**, s. 64-65.

Avrupa Birliği Adalet Divanı, politika değişikliklerinin haklı beklenti oluşturacağı hususunda "ihracatın tamamlanmasından önce, ilgilinin bir kazanılmış hakkı bulunmadığı ve fakat bu genel politikanın değişmeyeceği hususundaki haklı beklentisi doğrultusunda, sözleşmeleri yaptığının kabulü" şeklinde hüküm tesis etmiştir²²⁷. Ayrıca Divanın, genel düzenleyici işlemlerin değişen şartlara uyarlanması gerektiği sebebiyle her zaman değiştirilebileceğine ancak bu değişikliklerden kaynaklanan zararların da tazmin edilmesi gerektiğine ilişkin başka kararları da bulunmaktadır²²⁸.

ç. "J. Mulder v. Minister van Landbouw en Visserij" Kararı

Ortak Pazarda süt ve süt ürünleri hakkında üretim fazlalığını engellemek ve bu sayede üretim fazlalığından kaynaklanan zararı azaltmak amacıyla Konsey, 1977 yılında bir düzenlemeye gider. Bu düzenlemeyle süt ve süt ürünlerinin üretimini durduran ve hayvanlarından süt yerine et üretimi için faydalanan üreticilere prim verilmesi öngörülür. Davacı Mulder, Konsey tarafından yayımlanan bu düzenlemeden iki yıl sonra 5 yıl süreyle süt ve süt ürünleri üretimini durdurur. 1984 yılına gelindiğinde Konsey tarafından Ortak Pazarda üretilen süt için ek vergi alınmasına ilişkin yeni bir düzenleme yapılır. Düzenleme ana sorumluluk alanı vergisinin yanı sıra ek vergi koymayı içerir. Ek verginin belirlenmesinde üreticinin bir yıl önceki süt üretim kotası dikkate alınmaktadır. Davacı Mulder önceki düzenlemeye güvenerek 5 yıl süreyle süt üretimini durdurmasından dolayı 1983 yılında da üretim yapmamıştır. Yeniden üretime başlamak için davacı tarafından yapılan başvuruda ek vergi için referans değer de bu sebeple gösterilememiştir²²⁹.

²²⁷ SCHÖNBERG, p. 76, fn. 92; THOMAS, p. 63, fn. 114; ÖZCAN, s. 101.

²²⁸ ÖZCAN, s. 50.

²²⁹ "Mulder v. Minister van Landbouw en Visserij", [1988], Cs. 120/86, ECR. 2321, akt. SCHÖNBERG, p. 144, fn. 277; ALTINDAĞ, s. 56; THOMAS, p. 43; BROWN, "Justifying Compensation For Frustrated Legitimate Expectations", p. 702, fn. 13; QUINOT, p. 71, fn. 45; SHARPSTON, Eleanor, "European Community Law and the Doctrine of Legitimate Expectations: How Legitimate, and for Whom", Northwestern Journal of International Law & Business, Vol. 11, Iss. 1, Spring 1990, p. 91; AHMETAJ, p. 24, fn. 21; THOMAS, "The Relationship Between English and European Community Administrative Law", p. 124-125, fn. 30; THOMAS, "The Relationship Between English and European Community Administrative Law", p. 130 vd.; DALKILIÇ, s. 66-67.

Davacı haklı beklenti iddiasıyla Avrupa Birliği Adalet Divanına başvuruda bulunmuştur.

Divan, davacının 5 yıl süt üretimini durdurmasının kendisine sınırsız bir üretim kolaylığı sağlamadığına, ancak Konseyin önceki düzenlemesine göre hareket eden bireylerin yeni düzenlemede göz ardı edildiğine, geçiş hükümlerine yer verilmemesinin davacı ve aynı konumda bulunan diğer üreticilerden ek vergi alınmasını hukuka uygun hale getirmediğine, bu sebeple söz konusu düzenlemenin haklı beklentinin korunması ilkesini ihlal ettiğine karar vermiştir. Mahkeme, üreticilerin haklı beklentilerini ihlal ettiğinden dolayı genel düzenleyici işlem mahiyetinde bulunan yönetmeliği iptal etmiştir. Söz konusu iptal kararı sebebiyle, Konsey süt üreticilerinin beklentilerini koruyan bir düzenleme yapmak zorunda kalmıştır²³⁰.

d. "Spagl v. Hauptzollamt Rosenheim" Kararı

"Spagl" davası "Mulder" kararından sonra süt kotaları için kabul edilen yeni hükümler ile ilgilidir. Topluluğun genel çıkarlarını karşılamak için süt üretim fazlasını azaltan bu üreticilerin beklentilerini korumak için Topluluk iki önlem getirmiştir. Başvuru sahibi üretimini askıya almak için taahhütte bulunmuş ve referans miktarını reddetmiştir. "Mulder" kararında tanınan beklentilere dayanarak, sonuç olarak farklı bir davranış göstermeyen taahhütte bulunan üreticilere, başvuru sahipleri iki gerekçeyle itiraz etmiştir²³¹:

²³⁰ SCHÖNBERG, p. 144; THOMAS, p. 43; ALTINDAĞ, s. 63; "Mulder" davasında haklı beklentiye sebep olabilecek idari bir davranış bulunmaktayken benzer nitelikteki "Kuhn" davasında ("Kuhn v. Landwirtschaftskammer Weser-Ems", [1992], Cs. 177/90, ECR. I-35) çiftliğin kötü yönetimi ve kasıtlı olarak süt üretiminin durdurulmasında idareye atfedilebilecek bir kusur olmaması sebebiyle haklı beklenti talebi kabul edilmemiştir, akt. THOMAS, p. 53, fn. 73; THOMAS, "The Relationship Between English and European Community Administrative Law", p. 133.

²³¹ "Spagl v. Hauptzollamt Rosenheim", [1990], Cs. 189/89, ECR I-4539; Benzer nitelikteki diğer karar için bkz. "Pastätter v. Hauptzollamt Bad Reichenhall", [1990], Cs. 217/89, ECR I-4585, akt. THOMAS, p. 66, fn. 122; THOMAS, "The Relationship Between English and European Community Administrative Law", p. 135; QUINOT, p. 72, fn. 47.

- i. Birinci itiraz; Topluluğun üreticiler için bir kesim (süt veren ineklerin kesilerek etinden faydalanılması) tarihi sunup sunmayacağı ile ilgilidir. Yeni önlemler; 31 Aralık 1983 veya 20 Eylül 1983 tarihinden önce pazarlama süresi biten üreticilerin özel referans miktarı hibesini reddedebileceğini belirtmekteydi. Başvuru sahibi, kesim döneminin, bu dönem sırasında biten taahhütten dolayı kendisini belli bir biçimde etkilediği gibi beklentilerini çığnediğini de savunmuştur. Bu iddia Divan tarafından itibar görmemiştir.
- ii. İkinci itiraz; Taahhütten önceki on iki ay içinde üreticilerin teslim ettiği süt miktarının %60'ını kısıtlayabilen bir taahhüt yapan üreticilere, özel referans miktarı sağlanıp sağlanmayacağı ile ilgilidir. Başvuruda bulunanlar, referans yılı içerisinde süt üretmedikleri hususunun gözetilmesi ve kendilerine diğer üreticilerden ayrı olarak özel referans miktarı hesaplaması yapılması gerektiğini iddia etmektedir. Divan; düzenlemenin, taahhüt yapan üreticiler için yüksek seviyede olan azaltma oranını düzeltmeyi engellediğine karar vermiştir.

Avrupa Birliği Adalet Divanı kararında özetle; başvuru sahiplerinin beklentilerinin mümkün olduğunca korunması gerektiğine, ancak Divan'ın çakışan çıkarlar arasındaki dengeyi yakından incelemekle yükümlü olduğuna karar vermiştir. Söz konusu kısıtlamaların kamu yararı koruma amacının bulunduğunu, kısıtlamanın sadece taahhüt yapanları değil tüm üreticilerin çıkarlarını etkilemesi sebebiyle baskın kamu yararının korunması gerektiğine karar vermiştir²³².

e. "Dürberk v. Hauptzollamt Frankfurt" Kararı

Başvuru sahibi, Şili elması ithalatı sözleşmesini imzalamış ve sözleşmeye konu elmaların nakliyatını gerçekleştirmek üzereyken, Komisyon tüm elma ithalatını geçici olarak askıya aldığını bildirmiştir. Komisyon ortak tarımsal politika hedeflerinin ciddi karışıklıklarla tehdit edilmesinden dolayı bu tedbir benimsendiğini açıklamıştır. Başvuru sahibi, Komisyonun transit mallar ile tacirleri dikkate almak için olan geçici önlemleri benimsemeye başarısız olmasından dolayı beklentilerinin

²³² THOMAS, p. 67-68; ELOFSSON, p. 28; Söz konusu dengeleme egzersizi, genel olarak İngiliz hukukunda takdiri karar alma süreçlerine uygulanan "düşük yoğunluklu inceleme [*low intensity review*]" şeklinde gerçekleşmektedir, POTEŞTÀ, p. 96.

ihlal edildiğini iddia etmiştir. Avrupa Birliği Adalet Divanı, ithalatı geçici olarak erteleme ihtiyacının, "ortak pazarı tehlikeye atması muhtemel olan hacme sahip Şili elması ithalatının ortak pazarı koruyucu önlemin tüm pratik etkisini ortadan kaldıracığı" gerekçesinden doğduğuna karar vermiştir. Divan bu davada baskın kamu yararı sebebiyle bireyin yararını korumaya çalışan haklı beklentinin korunmamasına karar vermiştir²³³.

f. "Dieckmann and Hansen GmbH v. Commission" Kararı

"Dieckmann and Hansen GmbH v. Commission" davası Kazakistan'dan ithal edilen balık ürünlerinin Avrupa'ya girişinin yasaklanmasına ilişkin Komisyon kararının iptaline ilişkindir. Komisyonun bu kararı almasını kuvvetlendiren etkenlerden biri de Kazakistan'da yapılan sağlık denetimlerinde bazı eksikliklerin bulunduğu dair uzman raporunun bulunmasıdır. Davacı, Komisyon'dan balık ithalinin yasaklanmasına ilişkin karar tesis edilmeden önce Kazakistan'dan havyar siparişi vermiş ve bu kapsamda bir sözleşme yapmıştır. Komisyon kararında geçiş hükümlerinin bulunmaması ve yasaklama kararı alınmadan önce mevcut duruma göre güvenerek hareket eden bireyin haklı beklentisinin bulunduğu ve bunun karşılanması gerektiği gerekçesiyle açılan dava reddedilmiştir. Avrupa Birliği Adalet Divanı, baskın kamu yararının bulunması gerekçesiyle geçiş hükümlerine riayet edilmeden yapılan düzenlemenin haklı beklentinin korunması ilkesinin zedelenmediğine karar vermiştir²³⁴. Bu dava temelinde, Avrupa Birliği Adalet Divanı kararları incelendiğinde ticari ve ekonomik temelli haklı beklentilerin genellikle korunmadığı tespit edilmiştir²³⁵.

²³³ "Firma Anton Dürberk v. Hauptzollamt Frankfurt am Main-Flughafen", [1981], Cs. 112/80, ECR. 1095, akt. **THOMAS**, p. 65, fn. 119.

²³⁴ "Dieckmann and Hansen GmbH v. Commission", [2001], Cs. 155/99, ECR. 3143; Benzer yönde ABAD'ın diğer bir kararı için bkz. "Affish BV v. Rijksdienst voor de keuring van Vee en Vlees", [1991], Cs. 183/95, ECR. 4315'ten akt. **ALTINDAĞ**, s. 50-51; "Affish" davası Japonya'dan ithal edilen balık ürünlerine getirilen koruyucu ölçülere ilişkin 95/119/EC sayılı Komisyon kararının geçiş hükümlerine yer vermemesine ilişkindir, **DALKILIÇ**, s. 77.

²³⁵ Haklı beklentinin korunmadığı ekonomik ve ticari temelli davalar için bkz. "Mulder v. Minister van Landbouw en Visserij", [1988], Cs. 120/86, ECR. 2321; Başsavcı Sir Gordon Slyn'nin mütalası, "Mulder v. Minister van Landbouw en Visserij", [1988], Cs. 120/86, ECR. 2321, nkl. **ALTINDAĞ**, s. 56.

g. "Hamble Fisheries" Kararı

"Hamble Fisheries" davası, Avrupa Topluluğu kotaları tarafından korunan balık stoklarını, baskı altında tutmaya yönelik avlanan balıkçı teknelerine verilen lisans transferi ile ilgilidir. Her üye devlete, bu stokları korumak için belirli bir kota tahsis edilmiş ve üye Devletler bunların uygulanması için detaylı kurallar belirlemek zorunda kalmıştır. Birleşik Krallık'ta bu düzenleme 1967 tarihli Deniz Balıkları (Koruma) Kanunu ile sağlanmıştır. Bu Kanunda lisansı olmadan balığa çıkan gemilerin, ceza gerektiren bir suç işleyeceği düzenlenmiştir. Ayrıca her deniz aracına, boyutları ve motor gücü ile belirlenen gemi hacim birimi (GHB) verilmiştir. Bir deniz aracından diğerine lisans transferi, operatörün filosunun toplam GHB'si artırmamak kaydıyla mümkündür. Transfer olanağına güvenen başvuru sahibi bir gemi satın almıştır. Başvuru sahibi daha sonra; bu lisansları bir araya getirmek amacıyla, algarna (bim trolü) lisanslarıyla birlikte iki gemi daha satın almıştır. Ancak Bakanlık sonradan, balık stokları üzerindeki baskıyı azaltmak için lisansların toplanması üzerine moratoryum (borçların ertelenmesi) ilan etmiştir. Başvuru sahibi, politikadaki herhangi bir değişikliğin, lisans toplama sürecinin tamamlanmasını boşa çıkarmayacağı yönünde haklı bir beklentisi olduğunu iddia etmiştir²³⁶.

SEDLEY J. Avrupa Birliği Adalet Divanının önceki içtihatlarına atıfta bulunarak haklı beklentiler ilkesini tanımlamak için davayı kabul etmiş ve şu içtihatla bulunmuştur²³⁷:

²³⁶ Önemli bir hususu burada belirtmek gerekir. Dava konusu işlemin Topluluk hukukundan değil ulusal (Birleşik Krallık) Kanunda ortaya çıkmasına rağmen, tamamen bu düzenlemeye göre karar vermek gerçekçi olmayacaktır. Mevzuatın amacı ilgili bakanlığa Ortak Balıkçılık Politikası'nı uygulamak ve yürürlüğe koymak için izin vermektir. "R. v. Minister of Agriculture, Fisheries and Food, ex parte Hamble Fisheries", [1995], 2 All ER 728j, akt. **BROWN**, "Justifying Compensation For Frustrated Legitimate Expectations", p. 715, fn. 40; **THOMAS**, p. 68-69, fn. 126; **CARTWRIGHT**, p. 6, fn. 25; **CRAIG**, Administrative Law, p. 614, fn. 10; **JAYASINGHE**, p. 13, fn. 57; **ELIAS-ROBERTS**, p. 145, fn. 10; **PANDYA**, "Legitimate Expectations in English Law", p. 172; **STEYN**, p. 244, fn. 2; **ELLIOTT**, "Coughlan", p. 28; **LEYLAND - ANTHONY**, p. 371; **MENDEZ**, p. 4; **HUGHES**, p. 8; **MONIKA**, p. 53.

²³⁷ **TALAGALA**, p. 12; **THOMAS**, p. 69-70; **ZEYL**, p. 212; **LEYLAND - ANTHONY**, p. 372; Sedley J. söz konusu davada, İngiltere'deki haklı beklentilerin geç gelişmesi "komşularımızdan öğrenmemizi sağlamıştır" ifadesini kullanmıştır, **REYNOLDS**, p. 342; Ayrıca "hiç kimsenin, kamu görevlerinin sona erdirilmesini veya bozulmasını, kendine özgü konumu veya beklentileri nedeniyle talep edemeyeceği" içtihadı bu davada verilmiştir, akt. **ORSI**, p. 389; Sedley J.'e göre

"Bu bağlamda kanuna uygunluk mutlak değildir. Devlet tarafından tetiklenmiş beklentilerin ve onların ifalarına engel olan yasal değerlendirmelerin bir fonksiyonudur. En başta ibreler politikacılardan yana olmalıdır; ancak eğer sonuç temyiz yoluyla zora sokulursa, bana göre mahkemenin kararı politikacının sonucunu çıplak bir şekilde yansıtmıyor demektir. Politikanın sadece politikacılar için olmasının yanında, politikacının kararının adilliği haklı beklentilerle örtüşmediği takdirde politikayı çarpıtacak ve geriye mahkemenin sorunu kalacaktır. (ve tabii ki politikanın yasallığını da.) Bunu doğrulamak hakimi bakanın koltuğuna oturtmaz...politikayı formüle etmek ve yeniden geliştirmek için karar özgürlüğünün anayasal önemini kavramak mahkemenin görevidir; bu seçim tehdit olarak algılandığında, adalet politika seçimine ağır basar ve farklı şekilde yargılanma beklentileri meşru olan şahısların çıkarlarını korumak da aynı eşitlikte mahkemenin görevi sayılır...Bakanlık özgürlüğünün anayasal önemini tanımak için politikayı hazırlamak ve yeniden geliştirmek mahkemenin görevidir; ama aynı derecede, engel olmakla tehdit eden politika seçeneğine üstünlük sağlayan adalet içinde bir meşruluğa sahip farklı muamele beklentisi olan bu bireylerin çıkarlarını korumak da mahkemenin görevidir".

ğ. "Branco v. Commission" Kararı

Haklı beklentilerin en kapsamlı tanımının "Branco v. Commission" kararında yapıldığı ifade edilmektedir. Bu uyuşmazlık, genç yetişkinlerin eğitimi için Avrupa Sosyal Fonu programı kapsamında eğitim faaliyetlerinde Portekizli yetkililerle

---

"buradaki söz konusu olan asıl soru kamu idaresinin hakkaniyetidir. Karar mercünün bir şeyin yapılıp yapılmayacağına dair kararı tek başına vererek haklı beklentileri karşılamayışının neden idari makamın haklı beklentiyi karşılamayan kararı almadan önce davacının görüşüne başvurmayı tercih etmiş olmasından daha az adaletsiz olduğunu anlamak güçtür. Böyle bir doktrin kamu kurumunu kamu görevlerini ifa etmesi konusunda köstekleme riskini barındırmaz, nitekim hiçbir birey kendi kişisel durumu yüzünden kamu hizmetlerinin ifasının durması veya çarpıtılması hususunda haklı beklentiye giremez", akt. LEYLAND - ANTHONY, p. 371; THOMAS, "The Relationship Between English and European Community Administrative Law", p. 264; Sedley J. ayrıca kamu idaresinde hakkaniyet ilkesine dayanarak "karar mercii tarafından bir şeyin yapılıp yapılmayacağına dair haklı beklentiyi hayal kırıklığına uğratmanın neden belirli bir adım atmadan önce davacının dinlenmesine yönelik haklı beklentiyi karşılamamaktan daha az hakkaniyetsiz olduğunu görmek zordur" ifadelerini kullanmıştır, akt. MENDEZ, p. 4.

yapılan bir sözleşmeyle yetişen Portekiz uyruklu Branco'ya ödemenin yapılmamasından kaynaklanmaktadır. Avrupa Sosyal Fonu programı düzenlemesine göre; bu tür bir fondan yararlanacak kişilerin belirlenmesi ulusal makamlar tarafından, ödeme ise ilgili komisyon tarafından yapılmaktadır. Branco'nun fondan yararlanmasını Portekiz makamları onaylamış, bunun üzerine ilgili ödeme talebi ile komisyona müracaat etmiştir. Daha sonra, Portekiz makamlarının soruşturma prosedürünün ardından ilgilinin görevlerini yerine getirme konusundaki usulsüzlüklerini tespit etmiştir. Bu bulgulara dayanan komisyon ise, nihai ödemeyi yapmayı reddetmiş ve daha önce yapılan ödemelerin de iadesini istemiştir. Branco, çalışmalarının Portekiz bakanlığı tarafından önce onaylandığı gerçeğinden hareketle haklı beklentisinin bulunduğunu iddia etmiştir. Avrupa Birliği Adalet Divanı, "haklı beklentinin korunması konusunda hak iddia etmek için üç şart yerine getirilmelidir. İlk olarak, ilgili kişiye topluluk yetkilileri tarafından yetkili ve güvenilir kaynaklardan sağlanan kesin, koşulsuz ve tutarlı güvenceler verilmelidir. İkincisi, bu teminatlar öyle olmalı ki, ilgili kişi üzerinde haklı bir beklenti oluşturmalıdır. Üçüncü olarak, bu verilen güvenceler yürürlükteki kurallara uygun olmalıdır" şeklinde içtihatla bulunmuş ve ilk şartın yerine getirmediğinden dolayı ilgilinin haklı beklentisinin bulunmadığına karar vermiştir²³⁸.

2. Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi Kararlarında Haklı Beklenti ve Temel İchtihat

Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi, bireylerin hukuka güvenmelerinden kaynaklanan haklı beklentinin korunmasına yönelik kararlar vermektedir²³⁹.

²³⁸ "Branco v. Commission", [2005], Cs. T-347/03, ECR II-255, akt. **AHMETAJ**, p. 23, fn. 19.

²³⁹ **OĞURLU**, s. 291; AİHM'nin haklı beklentinin korunmasına ilişkin ilk kararının "Pine Valley Developments Ltd And Others v. Ireland", [29.11.1991], No. 12742/87 olduğu ifade edilmektedir. **DALKILIÇ**, s. 89-90; **ŞİMŞEK**, "Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi Kapsamında Mülkiyet Hakkının Kapsamı Açısından Mevcut Mülk ve Meşru Beklenti Kavramları", s. 101; Bu davada öngörülebilirlik ve belirlilik unsurları açısından haklı beklentinin uygulanabilirliğinin tespitinin yapıldığı ifade edilmektedir, **GEMALMAZ**, **H. Burak**, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesinde Mülkiyet Hakkı, İstanbul, 2009, s. 146; Bu uyuşmazlıkta, 1977 tarihinde verilen yapı izninin 1982 tarihinde yürürlüğe giren yasa sebebiyle iptali ve taşınmazların düşen değerlerinden kaynaklanan zararın tazmini istemiyle Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin 1 nolu Protokolü'nün 1. maddesinin ihlali gerekçesiyle İrlanda

Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi haklı beklenti davalarında, İngiliz hukukunda hukuka aykırı kararlardan kaynaklanan zararların tazmini hususunda uygulanan haksız fiil hükümlerinin yetersiz olduğuna bu konuda hukuk ilminin göz önünde bulundurularak karar verilmesi gerektiğini vurgulamaktadır²⁴⁰. Ayrıca Mahkeme haklı beklentinin korunması için, "iç hukukta, yeterli bir temeli"²⁴¹, başka bir ifadeyle "iç hukukta yasal bir temeli olması" gerektiğini de belirtmektedir²⁴².

Devletine karşı Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'ne müracaat edilmiştir. Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi, başvuruda bulunan şirketlere verilen yapı izinlerinin daha sonra iptal edilmesi sebebiyle haklı beklentilerinin ihlal edilip edilmediğini incelemiştir. Mahkeme; başvuranın taşınmazın mülkiyetini elde etmesinin ardından kendisine yapı izninin verildiğini, bu iznin kayıtlara geçmesiyle iznin hukuka uygunluk kazandığını, bu durumların haklı beklenti olduğunu tespit ettikten sonra "başvuranların yapı izinlerini, çevrenin korunması amacıyla sonradan yürürlüğe giren yasa ile geçerliliğini kaybetmiştir. Bu değişiklik kamu yararı amacıyla yapıldığından" mülkiyet hakkının ihlal edilmediğine karar vermiştir. Bu kararda haklı beklenti karamına yer verilmediğinin de belirtilmesinde fayda vardır.

²⁴⁰ **SCHÖNBERG**, p. 214; Bu teori, haksız fiil hukuku bağlamında formüle edilmesine rağmen, idari bağlamla da ilgilidir. Bir karar tesis edilmeden önce, yetkililer yalnızca potansiyel faydalarından değil aynı zamanda daha önceki bir politika veya karardan yararlananların da maruz kalabilecekleri zararı tartmalıdır. Bir belediye yerel gürültü kirliliğini azaltmak amacıyla bir restoran ruhsatını iptal etmeye karar verirse, kararının ekolojik faydalarından değil aynı zamanda ruhsattan yararlanan sahiplerin yatırımlarını da göz önüne almalıdır. Bu yatırımları dikkate almamak, sonuç olarak verimsiz sonuçlar doğurabilecek maliyetlerin dışsallaştırılmasıdır, **BARAK - EREZ**, p. 591.

²⁴¹ "Anat and Others v. Turkey", [26.04.2011], No. 37899/04; "Fabris v. Turkey", [07.02.2013], No. 16574/08; "Sarı and Others", [29.07.2008], No. 13767/04, hudoc.echr.coe.int, e.t. 15.10.2015.

²⁴² "Süzer and Eksen Holding A.Ş. v. Turkey", [23.10.2012], No. 6334/05; Avrupa İnsan Hakları mahkemesinin haklı beklenti temelinde Türkiye hakkında verdiği kararlar için bkz. Miras hukukundan kaynaklanan davalar için bkz. "Yianopulu v. Turkey", [14.01.2014], No. 12030/03; "Fokas v. Turkey", [29.09.2009], No. 31206/02; "Nacaryan and Deryan v. Turkey", [08.01.2008], No. 19558/02, 27904/02; "Rimer and Others v. Turkey", [10.03.2009], No. 18257/04; "Muñoz Díaz/İspanya", [08.12.2009], No. 49151/07; "Ağnidis v. Turkey", [23.02.2010], No. 21668/02; "Gümrükçüler and Others v. Turkey", [26.01.2010], No. 9580/03; Mülkiyet hakkından kaynaklanan davalar için bkz. "Halil Göçmen v. Turkey", [12.11.2013], No. 24883/07; "Aksoy and Others v. Turkey", [18.11.2008], 14037/04; "Seçkin v. Turkey", [05.11.2013], No. 17670/07, 60806/09, 17960/10, 45405/11, 45423/11 ve 48909/11; "Doğancan v. Turkey", [15.10.2013], No. 17934/10; "Şatır v. Turkey", [10.03.2009], No. 36192/03; "Ekdal and Others v. Turkey", [25.01.2011], No. 6990/04: "Mahkeme, "mülk" kavramının "mevcut mülkler" ile sınırlı olmadığını ve başvuranın, üzerinde mülkiyet hakkını fiilen kullanabilmeye yönelik makul ve meşru bir beklentiye sahip olduğunu iddia edebileceği alacaklar da dâhil olmak üzere tüm mal varlığı değerlerini kapsayabileceğini de hatırlatmaktadır"; **ŞİMŞEK, Suat**, "Mülkiyet Hakkının Kapsamı, Sınırlandırma Nedenleri ve Şartları Açısından 1982 Anayasası ve Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi: Karşılaştırmalı Bir Analiz-I", TBBĐ., S. 91, 2010, s. 221: "Mahkeme bu konuda yakın zamana kadar verdiği kararlarında meşru beklenti kavramını; daha ziyade alacak hakları, tazminat hakları gibi çok yakın ve kesin beklentiler için uygulamıştır. Mahkemeye göre meşru beklentinin yakın ve kesin olması, bir başka ifade ile bir mevzuat ya da içtihadı dayanması gerekir. Mahkeme, zayıf beklentileri mülkiyet hakkı kapsamında

Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi, "haklı (makul) beklenti [*reasonable expectation*]" kavramını ilk defa, polis merkezindeki dâhili telekomünikasyon sistemini kullanan birine, bu sistemden yapılan görüşmelerin dinlenebileceği yönünde herhangi bir uyarıda bulunulduğunu kanıtlayan bir veriye ulaşılmaması sebebiyle ilgili kişinin yaptığı görüşmelerin gizli olduğunu düşünmesinin haklı bir beklenti olduğuna karar verdiği 25.06.1997 tarihli "Halford v. The United Kingdom" kararında kullanmıştır²⁴³.

a. "Öneryıldız v. Turkey" Kararı

Dava konusu olayda başvuran, dört belediye tarafından ortak kullanılan Ümraniye Şehir Çöplüğü olarak bilinen bir çöp dökme alanının yakınındaki hazine arazisi üzerine inşa edilmiş tapuya kayıtlı olmayan gecekonduda on iki yakınıyla birlikte yaşamaktadır. Başvuran, 1993 yılında İstanbul Ümraniye şehir çöplüğünde metan gazı sıkışmasından kaynaklanan patlamadan doğan kayma sonucu evinin yıkıldığını, aile üyelerinden dokuz kişinin öldüğünü, çöplüğün patlayabileceğine dair mevcut bilirkişi raporlara rağmen devletin gerekli tedbirleri almadığını ve bu nedenlerle yaşam hakkının ihlâl edildiğini ileri sürmüştür.

---

değerlendirmeme eğilimindedir. Bundan dolayı, miras veya diğer yollarla mülk edinme beklentisi, yakın zamana kadar Mahkeme tarafından meşru beklenti olarak değerlendirilmemiştir"; AİHM, "Usta v. Turkey", [27.11.2012], No. 32212/11 kararında taşınmazın iadesine ilişkin basit beklentiyle -her ne kadar anlaşılabilir olsa da- daha somut nitelikte olması ve yasal bir düzenlemeye ya da iç hukukta sağlam bir yargı kararına dayanması gereken haklı beklenti arasında fark olduğunu ifade etmektedir; Yargı organının kararlarından kaynaklanan haklı beklenti davaları için bkz. "Gereksar and Others v. Turkey", [01.02.2011], No. 34764/05, hudoc.echr.coe.int, e.t. 15.10.2015.

²⁴³ "Halford v. The United Kingdom", [25.06.1997], No. 20605/92, hudoc.echr.coe.int, e.t. 15.10.2015; AİHS'nin uygulamasında haklı beklentinin korunma standardının temel özellikleri şu şekilde tespit edilmiştir: "(i) Haklı beklenti mülkiyetten istifade etme hakkına temlik edilebilir olmalıdır. Sadece bir inanç haklı bir beklenti oluşturamaz. (ii) Haklı beklenti ancak AİHM'nin yürürlüğe girmesinden sonra talep edilebilir. (iii) İleride yaşanacak bir kazanç kaybı haklı beklentiye sebep olmaz. (iv) Kaybın gerçekten kanıtlanmasına gerek yoktur", **AUDZEVİČIUS, Ramūnas - DAUJOTAS, Rimantas**, "The Concept of Legitimate Expectation in Investor-State Arbitration and the European Court of Human Rights", *International Commercial Arbitration Review*, Vol. 2(6), 2012, p. 174; Anayasa Mahkemesi, T. 17.05.2012, E. 2011/58, K. 2012/70: "Sözleşmenin 1. maddesi uyarınca, hakkın etkili kullanımını güvence altına alan 1 No'lu Ek Protokolün 1. maddesi sadece Devletin müdahale ile ilgili yükümlülüklerine bağlı değildir. Fakat ilgili madde özellikle devletten başvuru mal ve mülkünü etkili kullanması ile otoritelerden meşru beklentileri arasındaki doğrudan bir bağlantıyı koruyacak pozitif önlemleri almasını talep edebilir", www.sinerjimevzuat.com.tr, e.t. 10.10.2015; Uluslararası ticaret ve yatırım hukukunda kullanılan haklı beklenti ile Avrupa Birliği hukukundaki haklı beklenti kavramları birbirinden farklıdır, **GEMALMAZ**, s. 585.

Mahkeme; zamanında, uygun ve hepsinden de önemlisi tutarlı bir şekilde harekete geçme görevini ihmal ederek bireylerin evlerini uzun bir müddet boyunca yıkmayan, oluşturdukları toplum ve aile çevresinde hiç rahatsız edilmeden yaşamasına izin veren, emlak vergisi alan ve ücret karşılığında elektrik, su gibi kamu hizmetlerinden yararlanmalara müsaade eden Devletin, genel şehir planlama sorunlarını çözmeye başarısız olduğunu ve yasal önlemlerin uygulanmasında belirsizlik yaratan genel politikalar nedeniyle bu durumu daha da kötüleştirdiğini tespit etmiştir.

Bu kapsamda, Devletin başvuruda bulunan kişi ve ailesinin hayatını ikamet ettikleri gecekonduda ilelebet sürdüreceğine ilişkin "haklı bir beklenti yarattığı"nı vurgulayan Mahkeme, başvuran tarafından inşa edilen gecekondunun mahiyetindeki meskenin ve yakın akrabalarıyla birlikte orada ikamet etmesinin önemli bir ekonomik çıkar teşkil ettiğini ve bu durumun Sözleşme'nin 1. No'lu Protokol'ün 1. maddesinin ilk cümlesinin anlamı çerçevesinde bir "mülk" oluşturmaya yetecek niteliğe sahip olduğunu ifade etmiş ve başvuruda bulunanın hakkının ihlal edildiğine karar vermiştir²⁴⁴.

²⁴⁴ "Öneryıldız v. Turkey", [30.11.2004], No. 48939/99, hudoc.echr.coe.int, e.t. 15.10.2015; "Öneryıldız ve diğerleri/Türkiye davasında AIHM Büyük Dairesi, Hazine arazisi üzerine kaçak olarak yapılan gecekondunun yıkılmayacağına dair beklentinin meşru beklenti olarak kabul edilebileceğine karar vermiştir. Bu davada Hükümet başvuran tarafından kaçak olarak inşa edilen meskenin ve binanın kanunlara aykırı bir şekilde Hazine arazisini işgal etmesinin, tek başına "mülk edinme hakkı" ya da "mülkiyet" oluşturmayacağını iddia etmiştir. Hükümet, başvuranın iddialarını kanıtlayan herhangi bir belge ya da tapu senedi getiremediğine dikkat çekmiştir. Buna karşılık AIHM Büyük Dairesi, Hazine arazisi üzerine yapılan gecekondunun da mülk olarak değerlendirilebileceğine karar vermiştir. AIHM gecekondunun bizzat kendisinin bir mülk olarak kabul edilebileceğine karar vermiştir. Davacının gecekondunu inşa etmesine ve bu gecekonduda ikamet etmesine ilişkin davranışlarının Devlet makamları tarafından hoş görüldüğü sonucuna varmasını sağlayan nedenlere Mahkeme, davacı ile akrabalarının, meskenleri ve taşınabilir mallarında bir mülkiyet çıkarına sahip olduğunun yetkili makamlar tarafından de facto olarak kabul edildiği yargısını desteklemektedir. Mahkeme kaçak yapıları engellemeye yönelik yasaların uygulanmasında Türk toplumunda yaratılan belirsizliğin, başvuru sahibinin gecekondusunun statüsünün devam edebileceğine (bir başka ifadeyle gecekondusunun kamu otoriteleri tarafından yıkılmayacağına) inanmasına neden olabileceğini vurgulamıştır", **ŞİMŞEK**, "Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi Kapsamında Mülkiyet Hakkının Kapsamı Açısından Mevcut Mülk ve Meşru Beklenti Kavramları", s. 104.

b. "Hamer v. Belgium" Kararı

1967'de başvuruçunun ebeveynleri izinsiz olarak bir tatil evi inşa eder. Başvuruda bulunanın annesinin ölümü üzerine, babasıyla yapılan paylaşma sözleşmesi açıkça bu yapının varlığına işaret etmektedir. Bu sözleşme yetkililer tarafından bir harç karşılığı kaydedilmiştir. Başvuruçunun babasının ölümü üzerine, noter tasdikli miras paylaşım sözleşmesi, söz konusu evden tatil evi olarak açıkça bahsetmekte olup başvuruçunun da miras vergileri ile her sene taşınmaz vergisi ve ikinci konut vergisini ödediği tespit edilmiştir. Su işleriyle uğraşan yarı kamusal bir şirket, evi su şebekesine bağlayacak çalışmalar yapmış, devlet yetkilileri bu duruma itiraz etmemiştir.

1994'te kolluk personeli tarafından, biri ormanlarla ilgili düzenlemelere aykırı bir şekilde ağaç kesilmesi, diğeri inşaat yapılması yasak ormanlık bir alanda izinsiz ev inşa edilmesiyle ilgili iki tutanak tutmuştur.

1999'da ilgili kişi hakkında, izinsiz inşa edilen bir tatil evi ve ormanlarla ilgili kararnameye aykırı olarak elli tane çam ağacının kesilmesi suçlamasıyla dava açılmıştır. Asliye ceza mahkemesi başvuruçunun hakkında beraat kararı vermiştir. Savcılığın itirazı üzerine istinaf mahkemesi kararın ağaç kesimiyle ilgili kısmını onamıştır. Ancak imar planlaması hakkındaki bir kararnameye dayanarak başvuruçuyu izinsiz inşa edilen bir yapıyı olduğu gibi tutmaktan dolayı mahkûm etmiştir. Ceza yargılamasının süresinin makul süreyi geçtiğini tespit eden istinaf mahkemesi, başvuruçunun hakkında basit bir suçluluk beyanı vermiştir. İstinaf mahkemesi başvuruçuya söz konusu yeri eski hale getirme, dolayısıyla evi yıkma emri vermiştir. Başvuruçunun her ne kadar temyize gitmişse de bundan bir sonuç elde edememiştir. Yargıtay'a göre yerin eski hale getirilmesi bir ceza değil medeni hukuk anlamında bir tedbirdir. Sonuç olarak söz konusu ev zorla yıktırılmıştır.

Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesinin 1 no'lu Protokol'ün 1. maddesi gereği yapılan incelemede ihlal olmadığına şu gerekçelerle karar vermiştir²⁴⁵:

²⁴⁵ "Hamer/Belçika", [27.11.2007], No. 21861/03, hudoc.echr.coe.int, e.t. 15.10.2015.

"Dava konusu yapı ulusal otoritelerin yasa dışılık tespitlerinden önce, yirmi yedi sene var olagelmıştır. Kentsel düzenlemelerin ihlali tespiti ve bu kontrolü sağlamak için gerekli araçların tahsis edilmesi, hiç kuşkusuz, ulusal otoritelerin yetkisine girer. Söz konusu yapıyla ilgili vergiler ödendiğine göre, AİHM otoritelerin bu yapının varlığından haberdar olduklarını farz edebileceğini düşünmektedir. Kısacası otoriteler bu duruma yirmi yedi sene boyunca göz yummuş ve bu durum yasa dışılığın tespitinden sonra da on yıl sürmüştür. Bu kadar uzun bir süreden sonra başvuru malvarlığına ilişkin tatil evinden yararlanma menfaati bir "mal" olarak kabul edilebilecek kadar önemli bir çıkarıdır ve başvuru bu malından yararlanmaya devam edebilme konusunda "haklı bir beklenti"ye sahiptir. Evinin yetkililer tarafından yıkılması şeklinde gelişen başvuru mal ve mülküne yönelik müdahale yasayla öngörülmüştür. Bu müdahale, taşınmaz, imara kapalı ormanlık bir alan öngören imar planına uygun hale getirmeyi amaçladığına göre, mülkiyetin kamu yararına uygun olarak kullanılmasını düzenlemek amacıyla yöneliktir. Müdahalenin orantılılığına gelince, AİHM çevrenin bir değer olduğunu belirtir. AİHM, özellikle devlet bu konuda bir düzenleme yapmışsa, ekonomik çıkarlara hatta mülkiyet hakkı gibi bazı temel haklara, çevrenin korunmasına yönelik mülâhazalar karşısında öncelik verilmemesi gerektiğini belirtir. Devlet yetkilileri uygulamaya karar verdikleri çevreyle ilgili koruyucu hükümleri yararlı etkilerinden mahrum bırakmamak amacıyla uygun zamanda müdahale şeklinde somutlaşan bir sorumluluk taşımaktadır. Böylece mülkiyet hakkıyla ilgili bazı zorunluluklar, tabi ki mevcut kişisel ve genel çıkarlar arasında adil bir denge kurmak şartıyla, kabul edilebilir.

İlgili tedbir imara kapalı bir ormanlık alanın korunması meşru amacına yöneliktir. Tatil evinin sahipleri toplam otuz yedi yıl boyunca evlerinden kesintisiz ve çekişmesiz bir şekilde yararlanmıştır. Ödenen vergiler ve yapılan çalışmalar gibi resmi işlemler, yetkililerin evin varlığından yıllardır haberdar olduklarını ya da haberdar olmaları gerektiğini göstermektedir. Hukuka aykırı durumun tespitinden sonra da yetkililer dava açana kadar beş yıl beklemiş ve böylece yasanın korumayı amaçladığı ormanlık bir alana zararlı bir durumun süreklilik kazanmasına katkıda bulunmuşlardır.

Diğer taraftan, ulusal hukuk böyle bir ormanlık alanda inşa edilmiş bir yapının hukuka uygun hale getirilmesine imkân vermemektedir. Belçika hukukuna göre zamanaşımına uğramayan bir suç söz konusudur ve dolayısıyla savcı her zaman kanunun uygulanmasına karar verebilirdi. İmara kapalı ormanlık bir alanın bütünlüğüne verilen açık zarar nedeniyle öyle görülüyor ki eski hale getirme dışında hiçbir tedbir bu durumda uygun olmazdı. Bunun da ötesinde, otoritelerin zımni bir izninin söz konusu olduğu davalardan farklı olarak, burada yetkililerin izni olmadan inşa edilmiş bir ev söz konusudur. Bundan dolayı müdahale orantısız değildir".

c. "Mürsel Eren v. Turkey" Kararı

Başvuran 1993 yılında liseden mezun olur ve 1994 yılında üniversite sınavlarına girmeye başlar. Bu tarihte, yükseköğretim eğitime hak kazananlar Öğrenci Seçme ve Yerleştirme Merkezi (ÖSYM) tarafından yapılan iki basamaklı bir sınava tabi tutulmaktadır. Başvuran, 1994 ve 1996 arasında girdiği üç sınavda da ikinci basamağa geçecek puanı alamamıştır. Başvuran 1997 yılında girdiği sınavlardan gerek birinci gerek ikinci basamak sınavlarında çok yüksek puanlar almıştır. Ancak sınavlarda başarılı olan ve başvuru formunda seçtiği üniversite programlarından birine girmeye yetecek kadar puan alan başvuran, sonuçların açıklanmasının ardından üniversiteye girmeye hak kazanamadığını öğrenir. ÖSYM'ye yaptığı başvuru sonucunda, ikinci sınavdan 493 puan aldığını öğrenmiştir. Daha sonra başvuran aldığı yüksek puana rağmen tercih ettiği üniversitelerden birine neden yerleşemediğinin gerekçesini öğrenmek için ÖSYM başkanlığına başvuruda bulunur. ÖSYM, "başvuranın ikinci sınava giren öğrenciler arasında en yüksek puanlardan birini aldığını, ancak sınav sonuçlarının, üç profesörden müteşekkil bir akademik konseyin, geçmiş yıllardaki düşük puanları dikkate alındığında bu başarının izah edilemediği yönündeki görüşü üzerine iptal edildiği" cevaben başvurana bildirir. ÖSYM'nin yazısında, başvurunu herhangi bir uygunsuz davranıştan şüpheli bulan hiçbir ifadeye de rastlanılmamaktadır. Açılan davaların muhalefet şerhlerinde, "yetkililerin sınavları usulüne uygun yapma görevleri olduğu, kopya gibi uygunsuz bir davranışı yeterli kanıtla ispatlamanın ÖSYM'nin sorumluluğunda olduğu ve ayrıca yasal olarak bir komisyonun kopya tespit edememesine rağmen sınavı geçersiz saymasına

ilişkin bir yetkisinin bulunmadığı" belirtilmesine rağmen ÖSYM'nin işlemi iptal edilmemiştir. İç hukuk yollarını tüketen ve başkaca gidecek bir kanun yolu bulunmayan başvuran AİHM'ye olayı taşımıştır. Mahkeme şarta bağlı bir işlem olarak telakki ettiği uyuşmazlıkta şu içtihadta bulunmuştur²⁴⁶:

"AİHM, Türkiye'de düzenlenen üniversiteye giriş sınavlarında adayların sınav sonuçlarının, çok dikkatli bir biçimde, yetkili makamların sınav kâğıtlarını kişisel görüşlerine göre işaretleyerek bilgisayarlı sistemin sonuçlarını değiştirmelerine olanak vermeyecek şekilde hesaplandığını gözlemler. ÖSYM düzenlemelerinin açık üslubu, iyi niyetli bir öğrencinin, sınavda, girmek istediği üniversite için gerekli puanı alarak bu üniversiteye girmesinin gerçekleşeceğine ilişkin haklı bir beklenti içine girmesine izin verir. Diğer bir ifadeyle, kanunun bir üniversiteye kabul etme koşullarını ortaya koyduğu ve bir adayın, bu koşulları gerçekleştirdiği durumlarda, söz konusu üniversiteye kabul edilme hakkını kazanmış olur".

ç. "Dursun v. Turkey" Kararı

Başvuran 1989 yılında, önceden belirlenen bir güzergâhta minibüsle yolcu taşımak amacıyla, minibüs işletme ruhsatı almak üzere Batman Belediyesine başvurur. Söz konusu ruhsat, 3 Kasım 1989 tarihinde kendisine verilir. Başvuran, geniş çaplı terör eylemleri sonucunda bölgedeki güvenlik sorununun giderek büyümesi sebebiyle, 1991 yılında Batman'dan ayrılmış olup bu tarihe kadar minibüs işletmeye devam etmiştir. Başvuran, şehirden ayrılırken yasal yükümlülüklerini yerine getirmeyerek, minibüs işletme ruhsatını iptal ettirmemiş ve ilgili belediye makamlarına minibüsünü işletmeye devam etmeyeceğine dair herhangi bir bildirimde bulunmamıştır. Başvuran, Batman'daki güvenlik durumunun düzelmesinin

²⁴⁶ "Mürsel Eren v. Turkey", [07.02.2006], No. 60856/00, hudoc.echr.coe.int, e.t. 15.10.2015; Bu davada, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi, kullanılan takdir yetkisinin, hukuk devleti ilkesiyle bağdaşmayacağına karar vermiştir, ÇALIŞKAN, Ahmet Ziya, "Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi Kararlarında Eğitim ve Öğrenim Hakkı", EÜHFD., C. XI, S. 3-4, 2007, s. 304; Haklı beklenti bu uyuşmazlıkta eğitim hakkı kapsamında ele alınmaktadır. Ayrıca haklı beklentinin korunması talepli bu davada iyiniyet bir unsur olarak kullanılmıştır, GEMALMAZ, s. 144, 148, dn. 455.

ardından, 1999 yılında şehre geri dönmüş ve 27 Temmuz 1999 tarihinde Belediyeden minibüs işletme ruhsatının yenilenmesini talep etmiştir.

Ruhsat başvurularını incelemekle görevli Belediye Trafik Şube Müdürlüğü, 21 Haziran 2000 tarihinde, Hukuk İşleri Müdürlüğünden, başvuranın talebiyle ilgili görüş bildirilmesini talep etmiştir. Trafik Şube Müdürlüğü, diğer hususların yanı sıra kayıtlarına göre, başvurana 1989 yılında ruhsat verildiğini, ancak 1991 yılından sonra söz konusu ruhsatın yenilenmesine ilişkin herhangi bir talepte bulunulmadığını bildirmiştir. Bu durumda, normal şartlarda ruhsatın iptal edilmesi gerekmesine rağmen, Belediye tarafından bu yönde bir karar verilmemiştir. Trafik Şube Müdürlüğü, söz konusu ruhsatın bu koşullarda yenilenip yenilenemeyeceği hususunda görüş bildirilmesini talep etmiştir. Bu talep, 3 Kasım 2000 tarihinde bir kez daha Hukuk İşleri Müdürlüğü'ne iletilmiştir.

Hukuk İşleri Müdürlüğü, 7 Aralık 2000 tarihinde gönderdiği cevabi yazıda, İl Trafik Komisyonu tarafından çıkarılan yönetmeliğin 10. maddesi uyarınca, minibüs işletme ruhsatı olan ve taşımacılık hizmeti vermeyi bırakan minibüs sahiplerinin, bu durumu gerekçeleriyle birlikte, üç gün içinde Belediyeye bildirmekle yükümlü olduklarını belirtmiştir. Aksi halde, söz konusu yönetmeliğin 13. maddesinde öngörülen cezalar uygulanacaktır. Bu cezalar arasında, para cezası ve söz konusu durumun bir yıl içerisinde tekrarlanması halinde ruhsatın iptal edilmesi gibi yaptırımlar yer almaktadır. Hukuk İşleri Müdürlüğü, söz konusu tarihte Belediye tarafından bu işlemlerden herhangi biri gerçekleştirilmediğinden, başvuran hakkında, yönetmeliğin 13. maddesinde öngörülen yaptırımları uygulamanın bu noktada mümkün olmayacağı şeklinde bir görüş bildirmiştir. Bu nedenle, Hukuk İşleri Müdürlüğü, başvuranın minibüs işletme ruhsatının yenilenmesine ilişkin talebinin Belediye tarafından reddedilmesinin yasal dayanağının bulunmadığını ifade etmiştir.

Sonuç olarak, 15 Mart 2001 tarihinde, başvuranın minibüs işletme ruhsatı yenilenmiştir. Bunun üzerine Motorlu Taşıtlar Kariyer Kooperatifi, ruhsat yenileme işleminin iptali için idari yargıda dava açmış, başvuran belediye tarafında davaya katılmış ancak Diyarbakır İdare Mahkemesinin kararı ile 2005 yılında ruhsat iptal edilmiştir.

Avrupa İnsan Hakları Mahkemesine müracaat eden başvuranın, Sözleşme'ye Ek 1 No'lu Protokol'ün 1. maddesi kapsamında öngörülen mülkiyet haklarının ihlal edildiği iddiası ile yaptığı başvuru reddedilmiştir. Zira söz konusu maddede, kişinin sadece mevcut mal ve mülkü veya söz konusu mal ve mülkün edinilmesine dair haklı beklentileri güvence altına alınmıştır. Mahkeme "başvuranın minibüs işletme ruhsatının yenileneceğine dair beklentileri, ilgili kanunların Batman Belediyesi tarafından başvuranın lehine olacak şekilde yorumlanmasından kaynaklanmış olup, söz konusu yorumun, ulusal mahkemeler tarafından, doğru olmadığı gerekçesiyle reddedilmesiyle birlikte, söz konusu beklentiler de boşa çıkmıştır. Somut dava kapsamındaki hiçbir unsur, ulusal mevzuatın yorumlanmasından kaynaklanan sorunları gidermekle görevli ulusal mahkemelerin, ilgili yasal hükümleri açıkça yanlış bir şekilde veya keyfi bir karara varacak biçimde yorumlayıp uyguladığını göstermemektedir" şeklinde hüküm tesis etmiştir²⁴⁷.

d. "Altunay v. Turkey" Kararı

Başvuran 1995 yılında iletişim meslek lisesinde eğitim görmeye başlamıştır. Beyanlarına göre, başvuranın amacı liseden mezun olduktan sonra üniversite de iletişim bilimleri fakültesinde öğrenim görmek ve bunun akabinde gazetecilik mesleğini icra etmektir. Olayların gerçekleştiği tarihte, meslek liselerinden mezun olanlar düz liselerden mezun olanlarla aynı sınava tabi tutularak, üniversitede iletişim bilimleri fakülteleri bünyesinde dört yıllık lisans programlarını tercih edebilmektedir.

Başvuran meslek lisesinde son sınıftayken, Yükseköğretim Kurulu 30 Temmuz 1998 tarihinde, üniversiteye giriş kurallarına ve özellikle de öğrenci seçme sınavına değişiklik getirerek yeni bir sistem oluşturan 2547 sayılı Kanun'a dayalı bir genelge yayımlamıştır. İletişim bilimleri fakültesine öğrenci kabul edilirken Öğrenci Seçme Sınavında alınan puanın %79'unun, lisede elde edilen not ortalamasının %21'inin toplanmasıyla elde edilen sonuç esas alınmaktadır. Genelgeye göre yeni sistemde, düz lise mezunu olanlar ile iletişim fakültesinde eğitimi verilen programlar ya da buna en yakın programlarda eğitim alan mezunlar için, lisede elde ettikleri ortalama

²⁴⁷ ECHR., "Dursun v. Turkey", [19.07.2006], No. 31037/06, hudoc.echr.coe.int, e.t. 15.10.2015.

nota 0,5'lik bir katsayı uygulanmakta ve iletişim meslek lisesi mezunları ile söz konusu fakültede eğitimi verilen programların "devamı ya da en yakın program olmayan" dersleri alan mezunlar için de 0,2'lik bir katsayı uygulanmaktadır.

Başvuran, sınav sonuçlarının hesaplamasına giren ve ağırlıklı not ortalaması katsayısı uygulamasının, düz lise mezunlarını, iletişim meslek lisesi mezunlarına kıyasla daha olumlu etkilediği kanaatindedir. Başvuran, düz lise diploması almak ve uzaktan açık öğretim lisesi müfredatını takip etmek amacıyla kayıtlı olduğu meslek lisesinden ayrılmak için izin talebinde bulunmuştur. Mevzuatın meslek lisesi veya teknik lisede öğrenim gören öğrencilerinin düz liseye geçmesine izin vermemesi sebebiyle Milli Eğitim Bakanlığı tarafından bu talep reddedilmiştir.

Diploma sahibi başvuran, 6 Haziran 1999 tarihinde, yükseköğrenime giriş sınavına katılmıştır. Başvuran, 6 Eylül 1999 tarihinde, iletişim bilimleri fakültesine girişine imkân vermeyen sınav sonucunu almıştır. Başvuran, lise not ortalamasına 0,2 puanlık katsayı uygulanmadan ve dolayısıyla yeni sistem tarafından getirilen değişiklikler olmadan sınavda aldığı notun istediği iletişim fakültesine kayıt yaptırması için yeterli olduğunu hesaplamıştır²⁴⁸

Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi, düz lise mezunlarına göre iletişim meslek liseleri mezunlarının aleyhinde düzenlenen başarı puanı hesaplama katsayısı sebebiyle başvuranın yükseköğrenime girişiyle ilgili ayrımcılığa ilişkin şikâyetle ilgili olarak, Sözleşme'nin 14. maddesiyle birlikte Sözleşme'nin 1 No.lu Ek Protokolü'nün 2. maddesinin ihlal edilmediğine; ancak, başvuranın mesleki yönelimini belirleyen seçimi yapmasının üzerinden uzun bir süre geçtikten sonra

248

Vučinič ve Pinto De Albuquerque'in Ortak Muhalefet Şerhi: "Altınay Davası, meslek liselerinden mezun olan öğrencilerin yükseköğrenime giriş şartları konusunu ele almaktadır. Dolayısıyla söz konusu sistem, Bologna Süreci'ne dahil olan Avrupa'daki yüksek öğrenim sistemleri ile Kopenhag Süreci'ne dahil olan Avrupa'daki mesleki eğitim sistemleri arasında bir geçiş noktasında bulunmaktadır. Yükseköğrenime giriş kurallarına getirilen değişikliklere öğrencilerin meşru beklentilerine uyum sağlaması gereken korumanın da eşlik etmesi gerekmektedir, somut olayda durum bu şekilde gerçekleşmemiştir bu yüzden, sistemde yapılan değişiklikte bir geçiş rejimi bulunmaması sebebiyle ihlal tespitini onaylıyoruz. Ancak meslek lisesinden mezun olan öğrencilerin yüksek öğrenime geçişte ayrımcılığa maruz kalmaları hakkında ihlal bulunmadığı sonucuna varan tespite katılmıyoruz", ECHR., "Altınay v. Turkey", [09.07.2013], No. 37222/04, hudoc.echr.coe.int, e.t. 15.10.2015.

üniversiteye giriş şartlarına getirilen değişikliğin öngörülemez niteliğine ve başvuranın durumuna uygulanabilir hiçbir geçici tedbirin alınmamasına ilişkin şikâyetle ilgili olarak, Sözleşme'nin 14. maddesiyle birlikte Sözleşme'nin 1 No.lu Ek Protokolü'nün 2. maddesinin ihlal edildiğine karar vermiştir.

e. "Kopecký v. Slovakia" Kararı

Başvuranın babası, 12 Şubat 1959'da geçerli olan düzenlemelere aykırı olarak belirli miktarda (131 adet altın ve 2,151 adet gümüş) madeni parayı uhdesinde tutmaktan hüküm giymiştir. Ayrıca başvuranın babası para cezasına çarptırılıp, ele geçirilen paralara da el konulmuştur. 1990 tarihli "Adli Rehabilitasyon Yasası [*Judicial Rehabilitation Act*]" gereğince başvuranın babası tahliye edilmiştir. Başvuran 30 Eylül 1992 tarihinde, babasının uhdesindeyken el konulan paralarının iadesini talep etmiştir. Ancak mülkiyet hakkı kapsamında talep edilen madeni paraların nerede muhafaza edildiği hususunda bir ihtilaf bulunmaktadır²⁴⁹. Açılan davada Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi, İçişleri Bakanlığında söz konusu madeni paraların nerede olduğunun bildirilmesini istemiş ancak net bir cevap alamamıştır. Mahkeme, ilgili kayıtlara binaen 21 Kasım 1958'de başvuranın babasından el konulan madeni paraların, 12 Aralık 1958'de Bratislava'da İçişleri Bakanlığı Bölge İdaresine gönderildiğini, 19 Aralık 1958'de madeni para alanında uzman tarafından incelendiğini ve Bratislava'daki Bölge İdaresine ait tesiste envanterlendiğini tespit etmiştir. Ancak bu tespite rağmen madeni paralara ulaşamamıştır. Mahkeme "haklı beklenti kavramı" şeklinde ayrı ve uzun bir değerlendirme bölümüne yer vererek, AİHS'nin 1 Nolu Protokol'ünün 1. maddesinin oy çokluğu ile ihlal edildiğine karar vermiştir²⁵⁰.

²⁴⁹ Bölge Mahkemesi kararının ilgili kısmı şu şekildedir: "Taşınır mülklerin iadesini talep eden bir kişinin, mülkünü nerede olduğunu göstermesi gerekir. Bununla birlikte, mevcut davada, davacının şüphesiz Bratislava'daki eski Kamu Güvenliği Bölge İdaresinin binalarını veya kasalarını teftiş etme imkânı bulunmadığından, söz konusu binaya girmesine izin verilmemiştir. Başvuran, madalyonların (madeni para) bilinen en yakın yerde olduğunu göstermesinin yeterli olduğunu ileri sürerek Mahkemenin, üzerinde bulunulması zor olan kanıtlara dayanmaması gerektiğini iddia etmiştir. İçişleri Bakanlığı ise, Bratislava'daki eski Kamu Güvenliği Bölge İdaresinin madeni paraları farklı bir otoriteye devrettiğini ve bu sonucu olarak da delil sunmadığını bildirmiştir".

²⁵⁰ ECRH., "Kopecký v. Slovakia", [28.09.2004], No. 44912/98, hudoc.echr.coe.int, e.t. 15.10.2015; Bu davada Mahkeme, haklı beklentinin iki dayanağı olduğunu tespit etmiştir. Bu

e. "Bélané Nagy v. Hungary" Kararı

2001 yılında çalışma gücünü % 67 oranında kaybeden başvuran, malulen emekli edilmiş ve kendisine emekli maaşı bağlanmıştır. 2003, 2006 ve 2007 yıllarında yapılan değerlendirmelerde de aynı sonuca ulaşılmıştır. Uygulanabilir yöntemin değiştirilmesine istinaden, ancak sağlığında önceki durumuna kıyasla önemli değişiklikler olmaksızın, başvuranın çalışma gücünün 2009 yılında %40'a gerilediği tespit edilmiştir. 2010 yılında ise çalışma gücünün %40 olduğu gerekçesiyle emeklilik maaşı kaldırılmıştır. Başvuranın 2007 yılından bugüne kadar durumunda bir iyileşme olmadığı gerekçesiyle iş mahkemesine açtığı dava ise, 2011 yılında reddedilmiş ve kendisinden 2010 yılından itibaren aldığı emekli maaşlarının iadesi talep edilmiştir. Ayrıca başvuran, 2011 yılında engelliliğinin bir daha değerlendirmesini talep etmiş önce %45 daha sonra %50 çalışma gücü tespit edilmiştir. Maluliyet aylığı bağlanması için yeterli bir oranda özrü bulunan başvuran, yeniden emekli aylığı bağlanması için başvurmuş ancak bu sırada değişen sosyal güvenlik mevzuatı sebebiyle 1095 günü doldurması gerektiği kendisinin ise yalnızca 947 gün hizmet süresinin bulunduğu gerekçesiyle bu talebi de karşılanmamıştır. Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin 1 nolu Protokol'ünün 1. maddesi kapsamında yapılan başvuruda Mahkeme; "başvuranın kendisine maluliyet aylığı ödenmesine devam edileceği yönündeki beklentisinin o dönemde yürürlükte bulunan sosyal güvenlik mevzuat kapsamında meşru olduğuna, böylesi değişikliklerin bireyler açısından öngörülebilir olmadığına ve haklı beklentisinin bulunduğu" karar vermiştir. AİHM bu kararında, hukukun üstünlüğü teminatının haklı beklentinin korunmasını içerdiğini belirtmiş ayrıca haklı beklentinin korunmasını kazanılmış hakkın korunması olarak değerlendirmiştir²⁵¹.

---

açından haklı beklenti ya yasal bir düzenlemeye ya da bir yargı kararına dayanmalıdır, **GEMALMAZ**, s. 151; Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi bu kararında esasında haklı beklenti kavramına yer verilmemesine rağmen "Pine Valley Developments Ltd And Others v. Ireland", [29.11.1991], No. 12742/87 kararının AİHM tarafından haklı beklentiye yönelik verilen ilk karar olduğunu da belirtmiştir.

²⁵¹ ECHR., "Bélané Nagy v. Hungary", [10.02.2015], No. 53080/13, hudoc.echr.coe.int, e.t. 15.10.2015; Avrupa Birliği içtihatlarında kazanılmış hakların meşru beklenti olarak adlandırıldığı ifade edilmiştir, **BULUT, Metin**, "Türk Kamu Yönetiminin Dönüşümünde Etkili Bir Araç: Avrupa Birliği İlerleme Raporları", Sayıştay Dergisi, S. 82, 2011, s. 107; Ayrıca

II. TÜRK YÜKSEK MAHKEME KARARLARINDA HAKLI BEKLENTİNİN KORUNMASI İLKESİ

A. ANAYASA MAHKEMESİ KARARLARINDA HAKLI BEKLENTİ

Anayasa Mahkemesi kararlarında haklı beklenti "yönetimin ister bir taahhüt isterse uzun süren bir uygulamasına güvenerek olsun, bireylerin çıkarlarına veya lehlerine olan bir sonuca ulaşabileceklerini ümit etmeleridir" şeklinde tanımlanmıştır²⁵².

Anayasa Mahkemesi kararları incelendiğinde haklı beklenti ile meşru beklenti arasında bir ayrıma gidildiği, bu açıdan meşru beklentinin "bireylerin mahremiyetlerinin kamusal alanda da bazı koşullar altında korunmasını mümkün kıldığı"²⁵³ ve "objektif temelden uzak bir beklenti olmayıp, bir kanun hükmü, yerleşik bir yargısal içtihat veya aynı menfaatle ilgili hukuki bir işleme dayalı beklenti"²⁵⁴ şeklinde tanımlandığını ifade edebiliriz.

Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'nin, AIHS'nin 5, 6, 7 ve 8. maddelerini haklı beklentinin korunması ilkesi kapsamında değerlendirdiği örnek kararlar için bkz. **DALKILIÇ**, s. 95-101.

²⁵² Anayasa Mahkemesi, T. 30.03.2011, E. 2008/56, K. 2011/58; Anayasa Mahkemesi, T. 30.03.2011, E. 2008/72, K. 2011/59; Anayasa Mahkemesi, T. 26.02.2015, Başvuru No: 2013/2264; Anayasa Mahkemesi, T. 31.01.2013, E. 2011/45, K. 2013/24; Anayasa Mahkemesi, T. 31.10.2008, E. 2008/34, K. 2008/153, www.sinerjimevzuat.com.tr, e.t. 15.06.2016.

²⁵³ Anayasa Mahkemesi, T. 27.05.2015, E. 2014/176, K. 2015/53; Anayasa Mahkemesi, T. 21.01.2015, Başvuru No: 2013/9660; Anayasa Mahkemesi, T. 03.04.2014, Başvuru No: 2013/1614; Benzer nitelikteki Danıştay kararı için bkz. Danıştay 12. Dairesi, T. 22.12.2015, E. 2012/4786, K. 2015/7098 www.sinerjimevzuat.com.tr, e.t. 09.11.2016.

²⁵⁴ Anayasa Mahkemesi, T. 20.03.2014, Başvuru No: 2013/5660, www.sinerjimevzuat.com.tr, e.t. 09.11.2016; Dalkılıç tarafından "haklı beklenti" ve "meşru beklenti" kavramlarının aynı anlama gelmediği, bu iki kavramın kıyaslanması sonucunda meşru beklentinin daha sağlam temellere dayandığı, iddia ve ispatının daha kolay olduğu iddia edilmiştir, **DALKILIÇ**, s. 44; Yazar bu iddiasını kanıtlayan bir temele yer vermemiştir. Haklı beklenti ile meşru beklenti esasında aynı hukuki korumayı sağlamakla birlikte, temel hak ve hürriyetlerin özellikle mülkiyet hakkının korunmasında meşru beklenti kavramının tercih edildiği, hukuka aykırı beklentilerin bazı özel şartların da gerçekleşmesiyle korunmasının mümkün olduğu ve hukuka aykırı olanın meşru da olamayacağı savıyla "legitimate expectation" kavramının "haklı beklenti" kavramı ile ifade edilmesi gerektiği düşünülmektedir. AIHS kapsamında mülkiyet hakkından kaynaklanan haklı beklentinin korunması hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. **GEMALMAZ**, s. 139 vd. **ŞİMŞEK, Suat**, "Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi Kapsamında Mülkiyet Hakkının Kapsamı Açısından Mevcut Mülk ve Meşru Beklenti Kavramları", *Adalet Dergisi*, S. 53, 2015, ss. 83-112.

Anayasa Mahkemesi kararlarına göre hukukun genel bir ilkesi olarak kabul edilen haklı beklenti²⁵⁵ genellikle hakkaniyet kuramı temelinde korunmaktadır²⁵⁶:

"Kanunların uzun süreli uygulanmasına güvenerek hayatını yönlendiren, hukuki iş ve işlemlere girişen bireyin, bu kanunların uygulanacağı yolunda oluşan beklentisinin mümkün olduğunca korunması gerekmektedir. Ancak, hukuki güvenlik ilkesi, her türlü beklentinin korunmasını zorunlu kılmaz. Bir beklentinin hukuken koruma görebilmesi için, meşru (haklı) beklenti seviyesine ulaşması gerekmektedir. Beklentinin meşru olup olmadığı tespit edilirken başvurulacak ölçüt, "hakkaniyet"tir".

Anayasa Mahkemesi bir kararında haklı beklenti ilkesini ölçülülük ilkesiyle yan yana şu şekilde kullanmıştır²⁵⁷:

²⁵⁵ Anayasa Mahkemesi, T. 04.12.2014, E. 2014/99, K. 2014/181; Anayasa Mahkemesi, T. 27.02.2014, E. 2012/87, K. 2014/41; Anayasa Mahkemesi, T. 18.06.2013, E. 2012/18, K. 2013/80; Anayasa Mahkemesi, T. 06.06.2013, E. 2011/145, K. 2013/70; Anayasa Mahkemesi, T. 10.01.2013, E. 2011/141, K. 2013/10; Anayasa Mahkemesi, T. 27.12.2012, E. 2012/102, K. 2012/207; Anayasa Mahkemesi, T. 08.11.2012, E. 2012/33, K. 2012/174: "Evrensel hukuk ilkeleri ya da hukukun genel ilkeleri denildiğinde, hakkın kötüye kullanılmaması, iyi niyet, sözleşmeye bağlılık, ayrımcılık yapılmaması, ölçülülük, kazanılmış hakları saygı, haklı beklentilerin korunması, yasalarn geriye yürümezliği, hukuk güvenliği, adalet, eşitlik, kanunilik, belirlilik ve öngörülebilirlik gibi evrensel düzeyde kabul gören hukukun üstün kuralları anlaşılmaktadır", www.kazanci.com, e.t. 11.11.2015.

²⁵⁶ Anayasa Mahkemesi, T. 20.09.2012, E. 2012/65, K. 2012/128; Anayasa Mahkemesi, T. 20.09.2012, E. 2012/65, K. 2012/128, www.sinerjimevzuat.com.tr, e.t. 10.10.2015; Danıştay 15. Dairesi, T. 24.11.2015, E. 2014/5239, K. 2015/7940; Danıştay 15. Dairesi, T. 12.02.2016, E. 2014/5888, K. 2016/856; Anayasa Mahkemesinin diğer bir içtihadı şu şekildedir: Anayasa Mahkemesi, T. 07.11.2014, E. 2014/61, K. 2014/166: "Bir beklentinin hukuken koruma görebilmesi için, meşru (haklı) beklenti seviyesine ulaşması gerekmektedir. Beklentinin meşru olup olmadığı tespit edilirken başvurulacak ölçüt, "hakkaniyet"tir. Hakkaniyet, 4721 sayılı Türk Medeni Kanunu'nda düzenlenmiş olup hâkime takdir yetkisi tanınan durumlarda, hâkimin bu takdir yetkisini somut olayın özelliklerine uygun olarak ve adalet ilkelerini gözetererek kullanması anlamına gelmektedir. Hakkaniyet kavramı, hukukun genel bir ilkesi olduğundan, anayasa yargısında da dikkate alınmalıdır. Kanun koyucu da tıpkı mahkemeler gibi takdir yetkisi kullanırken hakkaniyeti gözetmekle yükümlüdür. Nitekim Anayasa Mahkemesi birçok kararında hukuk devleti ilkesini tanımlarken "hakkaniyet ölçütünün gözetilmesini" hukuk devletinin unsuru olarak saymaktadır. Bu itibarla dava konusu kuralları, yürürlüğe girdiği tarihte mesai saatleri dışında serbest meslek faaliyetinde bulunmakta veya özel kuruluşlarda çalışmakta olan öğretim üyelerinin önceki sistemin uygulanacağı yolundaki beklentilerini korumamış olmasının hakkaniyet ölçütüyle bağdaşıp bağdaşmadığının tespiti gerekir", www.sinerjimevzuat.com.tr, e.t. 10.10.2015.

²⁵⁷ Anayasa Mahkemesi, T. 15.03.2012, E. 2011/116, K. 2012/39, www.sinerjimevzuat.com.tr, e.t. 05.11.2015.

"Pozitif normun hak düşürücü süre başlığında öngördüğü süreye ölçüsüz denebilmesi, hukukta ölçülülüğü elverişli/gerekli/orantılı unsurlarından sadece birinin tanımı ya da yarattığı hukuki beklenti ile özdeşleşmiyorsa, (düzenlemeyi ortadan kaldıran iptal kararı ile yasa koyucu yerine geçilmeyecek ise) ölçülükten beklenenin nelerden ibaret olması gerektiği de belirtilmelidir. Böylece iptal sonucu gelecek yeni yasa kural insan hayatının, davranışlarının belirlenmesinde, tercihlerde anayasal meşruluğa ya da kabule uygun, yakın düzenlemeler ile yasa koyucuya yönlendirme pratiğinde hizmet etmiş olmalı, tahmin edilebilir yasal çerçeve çizmesi beklenmelidir".

Anayasa Mahkemesi başka bir kararında ise haklı beklenti ilkesini hukuki güvenlik ilkesi kapsamında değerlendirerek şu içtihatla bulunmuştur²⁵⁸:

"Hukuk devletinde kişilerin, yasaların onları nasıl etkileyeceğini önceden bilmeleri gerektiği, hukuki öngörülebilirliğin, kişilerin meşru beklentilerinin korunması olduğu açıktır. Hukuki güvenliği ortadan kaldıran bu düzenleme, aynı zamanda yasayla elde edilmiş bir dava hakkını 'geriye yürüme yoluyla' kişilerin elinden aldığından, Anayasanın 2 nci maddesindeki hukuk devleti ilkesiyle bağdaşmaz".

Anayasanın 148. maddesi gereğince iptal davası başka bir ifadeyle "soyut norm denetimi [*abstract review of norms*]"²⁵⁹ ve "bireysel başvuru [*individual*

²⁵⁸

Anayasa Mahkemesi, T. 30.03.2012, E. 2011/29, K. 2012/49, www.sinerjimevzuat.com.tr, e.t. 05.11.2015; Anayasa Mahkemesi bir başka kararında haklı beklenti ile adil yargılanma arasında bağlantı kurarak hüküm tesis etmiştir. Anayasa Mahkemesi, T. 06.05.2015, Başvuru No: 2013/8635: "4675 sayılı İnfaz Hakimliği Kanunu'nun 6. maddesinin (2) numaralı fıkrasına 22/7/2010 tarih ve 6008 sayılı Kanun'un 5. maddesi ile eklenen cümle gereğince, disiplin cezasına karşı yapılan şikayeti inceleyen infaz hakimi, hükümlü veya tutuklunun savunmasını aldıktan ve talep edilen delilleri toplayıp değerlendirdikten sonra kararını vermesi gerekir. Ancak savunma yapmayan veya savunma yapmayarak infaz hâkimliğindeki yargılamayı sürüncemede bırakan hükümlü ve tutuklular için nasıl bir yol izleneceği anılan Kanun'da açıklığa kavuşturulmamıştır. Bu tür durumlarda ilgili yargı mercii de savunma yapmayarak yargılamayı sürüncemede bıraktığına yönelik kanaat oluşması veya yargılamanın makul sürede sonuçlanmasına yönelik haklı beklentiler ile savunma yapılmasından vazgeçildiği kabul edebilir. Ancak her halükarda savunmadan vazgeçildiğinin kabulü için savunması istenen kişiye süre verilmiş olması ve bu süre sonunda kişiye savunmasını yapmaz ise ne ile karşılaşacağını bilmesi imkânı tanınmış olmalıdır", www.sinerjimevzuat.com.tr, e.t. 09.11.2015.

application]" vasıtasıyla veya Anayasanın 152. maddesi gereğince "somut norm denetimi [*concrete review of norms*]" vasıtasıyla Anayasa Mahkemesi önüne taşınan haklı beklenti temelli uyumsuzlıklardan bazıları şu şekildedir²⁶⁰.

06.09.2011 tarih ve 659 sayılı Genel Bütçe Kapsamındaki Kamu İdareleri ve Özel Bütçeli İdarelerde Hukuk Hizmetlerinin Yürütülmesine İlişkin Kanun Hükmünde Kararname'nin 17. maddesinin (h) bendi ile 178 sayılı KHK'ye eklenen geçici madde 14 ile önceden Maliye Bakanlığında merkez denetim elemanı olarak görev yapan Muhasebat Kontrolörleri ile Milli Emlak Kontrolörleri (Başkontrolörler, kontrolörler ve kontrolör yardımcıları dâhil) "maliye uzmanlığı" ve "maliye uzman yardımcılığı" kadrolarına geçirilmiş ve özlük hakları da buna göre yeniden düzenlenmiştir.

Maliye Bakanlığının kuruluş ve görevleriyle ilgili 178 sayılı KHK'nin önceki düzenlemesinde ilgili Genel Müdürlükler bünyesinde denetim görevi yapmakta olan anılan kontrolörler, "maliye uzmanı" statüsüne indirgenmiş; ancak Gelirler Genel Müdürlüğü bünyesinde görev yapan "gelirler kontrolörleri" ise "vergi müfettişi" statüsüne intibak ettirilmiştir. Bu düzenlemenin Anayasa aykırılığı olduğu iddiasıyla açılan davada haklı beklenti temelindeki karşı oy gerekçesi şu şekildedir²⁶¹:

---

²⁵⁹ **Anayasa-m. 148:** "Anayasa Mahkemesi, kanunların, kanun hükmünde kararnamelerin ve Türkiye Büyük Millet Meclisi İçtüzüğü'nün Anayasaya şekil ve esas bakımlarından uygunluğunu denetler ve bireysel başvuruları karara bağlar. Anayasa değişikliklerini ise sadece şekil bakımından inceler ve denetler".

²⁶⁰ **Anayasa-m. 152:** "Bir davaya bakmakta olan mahkeme, uygulanacak bir kanun veya kanun hükmünde kararnamenin hükümlerini Anayasaya aykırı görürse veya taraflardan birinin ileri sürdüğü aykırılık iddiasının ciddi olduğu kanısına varırsa, Anayasa Mahkemesinin bu konuda vereceği karara kadar davayı geri bırakır. Mahkeme, Anayasaya aykırılık iddiasını ciddi görmezse bu iddia, temyiz mercüince esas hükümle birlikte karara bağlanır. Anayasa Mahkemesi, işin kendisine gelişinden başlamak üzere beş ay içinde kararını verir ve açıklar. Bu süre içinde karar verilmezse mahkeme davayı yürürlükteki kanun hükümlerine göre sonuçlandırır. Ancak, Anayasa Mahkemesinin kararı, esas hakkındaki karar kesinleşinceye kadar gelirse, mahkeme buna uymak zorundadır. Anayasa Mahkemesinin işin esasına girerek verdiği red kararının Resmî Gazetede yayımlanmasından sonra on yıl geçmedikçe aynı kanun hükmünün Anayasaya aykırılığı iddiasıyla tekrar başvuruda bulunulamaz"; Anayasa Mahkemesi, T. 07.02.2008, E. 2005/38, K. 2008/53, www.sinerjimevzuat.com.tr, e.t. 10.10.2015.

²⁶¹ Anayasa Mahkemesi, T. 06.06.2013, E. 2011/145, K. 2013/70, RGT. 23.11.2013, RGS. 28830, www.anayasa.gov.tr, e.t. 09.11.2015.

"Anayasa'nın 2. maddesinde Türkiye Cumhuriyeti'nin nitelikleri arasında sayılan Hukuk Devleti ilkesi, hukuk güvenliğinin ve adaletin sağlanmasına yönelik hukuk anlayışını yaratmakta, yasaların kamu yararı amacıyla çıkarılmasını zorunlu kılmaktadır. Hukuk güvenliği ve adalet kavramları ile istikrar arasında sıkı bir bağ bulunmaktadır. Hukuk güvenliği ve adalet, çağdaş kamu yönetimi anlayışında, istikrar olgusunun temelini oluşturmaktadır. Hukuk güvenliği, kamu görevlileri yönünden önemli bir güvencedir. 659 sayılı KHK değişikliğinden önceki düzenlemede Maliye Bakanlığı merkez denetim elemanı olarak görev yapan Muhasebat Kontrolörleri ile Milli Emlak Kontrolörlerinin belli koşulları sağlayarak ve süre kaydı olmaksızın atandıkları anılan görevlerden yaş haddinden önce bu statülerinin sona erdirilemeyeceği konusunda yasal bir güvenceye sahip oldukları anlaşılmaktadır. Yasayla elde edilen bu statünün anılan kontrolörler yönünden kazanılmış hak olarak değerlendirilmesi olanaklı olmasa da, statülerinin devam edeceği yolunda meşru bir beklentiye sahip oldukları, bu beklentinin ise hukuki güvenlik, adalet ve belirlilik ilkeleri gereğince korunması gerektiğinin kabulü zorunludur...Davanın somutunda da görüleceği üzere, dava konusu düzenlemeyle muhasebat kontrolörleri ile milli emlak kontrolörlerinin mevcut bu haklı beklentileri hiç dikkate alınmadan bu statülerine son verildiği ve gelirler kontrolörleri vergi müfettişi statüsüne geçirildikleri halde, bunların maliye uzmanlığı unvanına intibak ettirildiği, bu unvanın ise "kontrolör" unvanına göre bir alt statüyü ifade ettiği açık olduğundan; bu düzenlemenin Anayasa'nın 2. maddesine aykırı düştüğü ve iptali gerektiği kanısına vardığımızdan, çoğunluğun aksi yöndeki kararına katılmıyoruz".

Anayasa Mahkemesi daha önceki kanunla diğer öğrencilerden farklı ve yüksek bir katsayı ile üniversiteye yerleşme hakkı bulunan öğrencilerin, yeni kanunla bu

durumlarının değiştirilmesini hakkaniyet temelinde haklı beklentiye aykırı bulup şu gerekçeyle düzenleme hükmünü iptal etmiştir²⁶²:

"Belirli çıkarılardan yoksun bırakılan bireyin haklı beklentilerin korunması ilkesi çerçevesinde bireysel durumunun korunması ya da en azından kamu yönetimi politikasındaki değişiklik karşısında hukuki belirlilik gereğince öngörebilme, tahmin edebilme fırsatı olmalıdır. Anayasa Mahkemesi'nin iptal ettiği çalışma yasakları sonrası oluşan hukuksal durumun süreceğine kişilerin güvenmesi ve geleceklerini öngörerek planlayabilmesi idari istikrar ilkesinin özünü oluşturmaktadır. Anayasa Mahkemesi'nin hukuk güvenliği ilkesini tanımladığı 07.02.2008 günlü ve E.2005/38 K.2008/53 sayılı kararında, 'Hukuk güvenliği ilkesi, hukuk normlarının öngörülebilir olmasını, bireylerin tüm eylem ve işlemlerinde devlete güven duyabilmesini, devletin de yasal düzenlemelerinde bu güven duygusunu zedeleyici yöntemlerden kaçınmasını gerekli kılar.' demiştir. Hukuken meşru olan durumlar dışında geçmişe etkili karar alınamayacağı

262

6287 sayılı İlköğretim ve Eğitim Kanunu ile Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun'un 14. maddesi ile 2547 sayılı Yükseköğretim Kanununun 45 inci maddesi başlığı ile birlikte aşağıdaki şekilde değiştirilmiştir: "Yükseköğretime giriş ve yerleştirme aşağıdaki şekilde yapılır: a. Yükseköğretim kurumlarına giriş ve yerleştirme işlemleri imkân ve fırsat eşitliğini sağlayacak tedbirleri almak kaydıyla, Yükseköğretim Kurulu tarafından belirlenen usul ve esaslara göre yapılır. b. Yükseköğretim kurumlarına esasları Yükseköğretim Kurulu tarafından belirlenen merkezî sınavlarla girilir. Yerleştirme puanlarının hesaplanmasında adayların ortaöğretim başarıları dikkate alınır. Ortaöğretim bitirme başarı notları en küçüğü ikiyüzelli, en büyüğü beşyüz olmak üzere ortaöğretim başarı puanına dönüştürülür. Ortaöğretim başarı puanının yüzde onikisi yerleştirme puanı hesaplanırken merkezî sınavdan alınan puana eklenir. c. Ortaöğretim kurumlarını birincilik ile bitiren adaylar için mevcut kontenjanların yanı sıra Yükseköğretim Kurulu kararı ile ayrı kontenjanlar belirlenebilir. d. Mesleki ve teknik ortaöğretim kurumlarından mezun olan öğrenciler, istedikleri takdirde bitirdikleri programın devamı niteliğinde veya bunlara en yakın olan mesleki ve teknik önlisans yükseköğretim programlarına sınavsız olarak yerleştirilebilir. Bu öğrencilerin yerleştirilmesine ilişkin usul ve esaslar Milli Eğitim Bakanlığının görüşü üzerine Yükseköğretim Kurulu tarafından çıkarılacak yönetmelikle belirlenir. e. Önlisans mezunları için, ilişkili lisans programlarında belirlenmiş kontenjanın yüzde onunu geçmeyecek şekilde Yükseköğretim Kurulu kararı ile her yıl dikey geçiş kontenjanı ayrılabilir. f. Yabancı uyruklu öğrenciler ile ortaöğretimin tamamını yurt dışında tamamlayan öğrencilerin yükseköğretim kurumlarına kabul usul ve esasları Yükseköğretim Kurulu tarafından belirlenir. Uluslararası anlaşmalar gereği Türkiye'deki yükseköğretim kurumlarında burslu olarak öğrenim görecektir yabancı uyruklu öğrencilerin yerleştirme işlemleri Yükseköğretim Kurulu tarafından yapılır. g. Yükseköğretim Kurulunca belirlenecek usul ve esaslara göre, belli sanat ve spor dallarında üstün kabiliyetli olduğu tespit edilen öğrenciler ile Türkiye Bilimsel ve Teknolojik Araştırma Kurumunca tespit edilen uluslararası bilimsel yarışmalarda ödül kazanan öğrenciler, ilgili dallarda eğitim yapmak kaydıyla yükseköğretim kurumlarına yerleştirilebilir".

gibi kamu yararı mutlak olarak gerektirmediği sürece mevcut haklara ve kesinleşmiş hukuksal durumlara da dokunulamayacaktır. Bu durum Bakanlar Komitesinin İyi İdare Yasasının 6 ncı maddesinde de ifade edilmiştir"²⁶³.

5947 sayılı Üniversite ve Sağlık Personelinin Tam Gün Çalışmasına ve Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun'dan önce üniversitelerde çalışma, devamlı ve kısmi statüde olmak üzere iki şekilde yapılmaktaydı. 2547 sayılı Yasa'nın değişiklikten önceki ilgili Kanunun 36. maddesinde üniversitede beş yıl devamlı statüde çalışmış olan doçent veya profesörlerin, kısmi statüye geçmek istemesi halinde üniversite yönetim kurulunun görüşü ve rektörün kararıyla iki yıllık süre için kısmi statüye atanabileceği, görev devamlarında yarar görülmesi koşulu ile üniversite yönetim kurulunun görüşü ve rektörün kararıyla her iki yılda bir bu statülerinin yenilenebileceği, maddenin ikinci fıkrasının son bendinde ise kısmi statüde bulunanlardan devamlı statüye geçmek isteyenlerin, atamaları, o anabilim dalında boş kadro bulunması koşuluyla, üniversitenin olumlu görüşü üzerine doğrudan Yükseköğretim Kurulu kararı ile yapılacağı belirtilmiştir. Anayasa Mahkemesi tam gün yasası olarak adlandırılan bu düzenleme hükmünü şu gerekçeyle iptal etmiştir²⁶⁴:

²⁶³ Anayasa Mahkemesi, T. 18.07.2012, E. 2011/113, K. 2012/108, www.sinerjimevzuat.com.tr, e.t. 09.11.2015.

²⁶⁴ Anayasa Mahkemesi, T. 16.07.2010, E. 2010/29, K. 2010/90, www.sinerjimevzuat.com.tr, e.t. 09.11.2015; Anayasa Mahkemesi, T. 07.11.2014, E. 2014/61, K. 2014/166: "Yargı kararları sonrası tam zamanlı çalışan öğretim üyeleri, mesai saatleri sonrası serbest olarak çalışabilecekleri yönünde oluşan kanaat ve beklenti nedeniyle üniversite dışındaki serbest çalışmalarını planlamış, ekonomik ve sosyal hayatlarını bu koşullar öngörmek suretiyle belirlemişlerdir. Öğretim üyelerinin var olan durumun devam edeceğine dair oluşan beklenti ve kanaat nedeniyle planladıkları faaliyet ve çalışmaları ile bunlar gereğince yaratılan hukuki durumlarını dava konusu kurallar gereğince sona erdirmek zorunda olması, aksi halde haklarında insan hayatında çok önemli bir hukuki sonuç doğuran istifa etmiş sayılma veya ilişik kesme işlemlerinin uygulanması hakkaniyete aykırıdır. Bu nedenle söz konusu öğretim üyeleri için yargı kararlarına güvenerek mesai sonrası çalışma ve faaliyette bulunmaları bu statünün kazanılmış hak olarak değerlendirilmesini olanaklı kılmaya da bu statülerin belli bir süre devam edeceğine ilişkin meşru bir beklenti oluşturduğu ve bu beklentinin hukuki güvenlik ilkesi gereğince korunması gerektiğinin kabulü gerekir. Ayrıca kanun koyucunun aynı konuyla ilgili pek çok kanun çıkarmış olması da söz konusu öğretim üyelerinin hukuki durumları bakımından belirsiz bir durum yaratmış ve duraksamalara neden olmuştur. Dolayısıyla dava konusu kurallar hukuk devletinin gereği olan hukuki güvenlik ve hukuki belirlilik ilkelerine aykırıdır...Hukuk devleti ilkesinin gereklerinden biri olan hukuk güvenliği ilkesi, hukuk normlarının öngörülebilir olmasını, bireylerin tüm eylem ve işlemlerinde devlete güven duyabilmesini, devletin de yasal düzenlemelerinde bu güven duygusunu zedeleyici yöntemlerden kaçınmasını gerekli kılar. Kanunlara güvenerek hayatını yönlendiren, hukuki iş ve işlemlere girişen bireyin, bu kanunların uygulanmasına devam edileceği yolunda oluşan beklentisinin mümkün olduğunca korunması hukuki güvenlik ilkesinin gereğidir. Yargı kararları sonrası tam zamanlı

"Değişiklikten önceki düzenlemede, kısmi statüde çalışan öğretim üyelerinin kendi talepleri hariç, öngörülen iki yıllık süre dolmadan bu statünün sona erdirilemeyeceği konusunda yasal bir güvenceye sahip oldukları anlaşılmaktadır. Dava konusu tümce ile üniversitelerde öğretim üyesi olarak kısmi statüde görev yapan profesör ve doçentlere devamlı statüye geçmemesi halinde kanunla tanınan süreli çalışmanın, kanunla tanınan süre dolmadan istifa etmiş sayılmaları hukuk devletinin gereği olan belirlilik ve hukuki güvenlik ilkeleri ile bağdaşmaz. Diğer taraftan kısmi statüde çalışanların, bu durumlarının en az iki yıllık bir dönemi kapsadığı düşüncesiyle üniversite dışındaki serbest çalışmalarını planladıkları, ekonomik ve sosyal hayatlarını bu koşulları öngörmek suretiyle belirledikleri açıktır. Yasayla elde edilen bu statünün çalışanlar için kazanılmış hak olarak

---

çalışan öğretim üyeleri, mesai saatleri sonrası serbest olarak çalışabilecekleri yönünde oluşan kanaat ve beklenti nedeniyle üniversite dışındaki serbest çalışmalarını planlamış, ekonomik ve sosyal hayatlarını bu koşulları öngörmek suretiyle belirlemişlerdir. Öğretim üyelerinin var olan durumun devam edeceğine dair oluşan beklenti ve kanaat nedeniyle planladıkları faaliyet ve çalışmalarını ile bunlar gereğince yaratılan hukuki durumlarını dava konusu kurallar gereğince üç ay gibi çok kısa bir süre içinde sona erdirmek zorunda olması, aksi halde haklarında insan hayatında çok önemli bir hukuki sonuç doğuran istifa etmiş sayılma ve ilişik kesme işlemlerinin uygulanması hakkaniyete aykırıdır. İptali istenilen düzenlemelerle ilgili olarak yapılan anayasal incelemede belirtilen bu gerekçeler ve varılan iptal sonucu açısından çoğunluk kararına katılmakla birlikte, soyut olarak bu gerekçelerle anılan kuralların iptaline karar verilmesinin yerinde olmadığı düşüncesindeyiz. Zira, iptal gerekçesinde üzerinde durulması gereken ve aykırılığı oluşturan yegane husus faaliyetin sona erdirilmesi bakımından öngörülen üç aylık sürenin öngörülemeyecek ve hukuk güvenliğini ortadan kaldıracak kadar kısa olmasından ibarettir. Kanun koyucunun, faaliyetin sona erdirilmesi bakımından kişilerin meşru beklentilerine uygun ve hukuki güvenlik ilkesini tamamen ortadan kaldırmayacak nitelikte makul bir süre ve geçiş hükümleri öngörmesi halinde kuralın Anayasaya aykırılığında bahsedilemeyecektir. İptal gerekçesindeki çoğunluğun yaklaşımına göre ise, söz konusu kanun hükümlerinden yararlanarak mesai saatleri dışında serbest meslek faaliyetinde bulunan, muayenehane açmış olan veya özel kuruluşlarda çalışmakta olan belirli sayıdaki kimseler yönünden, artık kanun koyucunun yeni bir düzenleme yaparak bu haklarını hiçbir şekilde ortadan kaldıramayacağı gibi bir sonuca varılmaktadır ki bu yaklaşıma katılma olanağı bulunmamaktadır. Böyle bir yaklaşım aynı meslekleri icra eden meslek görevlileri arasında ayrıcalıklı bir azınlığın ortaya çıkmasına sebebiyet vererek hukuki güvenlik ilkesini farklı bir yönden zedeleyen bir sonucun ortaya çıkması sonucunu doğuracaktır. Sonuç olarak iptali istenilen kurullarla geçiş hükmü ve faaliyetlerin sona erdirilmesi için öngörülen üç aylık süre meşru beklenti ve hukuk güvenliği ilkelerinin gereklerini karşılayamayacak kadar kısa olması nedeniyle düzenlemeler Anayasanın 2. maddesinde belirtilen hukuk devleti ilkesine aykırıdır. Ancak, bu sonuca varıldıktan sonra Anayasa Mahkemesinin yapması gereken, kuralın iptal edilmesi nedeniyle doğacak hukuksal boşluk kamu yararını ihlal edecek nitelikte olduğundan, Anayasa'nın 153. maddesinin üçüncü fıkrasıyla 6216 sayılı Anayasa Mahkemesinin Kuruluşu ve Yargılama Usulleri Hakkında Kanun'un 66. maddesinin (3) numaralı fıkrası gereğince iptal hükmünün, kararın Resmi Gazete'de yayımlanmasından başlayarak belirli bir süre sonra yürürlüğe girmesine karar vererek kanun koyucunun, ilgililerin meşru beklentilerini ve hukuk güvenliği ilkesinin gereklerini karşılayacak nitelikte makul bir süre öngören yeni bir düzenleme yapmasını sağlamaktır", www.sinerjimevzuat.com.tr, e.t. 09.11.2015.

değerlendirilmesi olanaklı olmasa da yasada öngörülen süre yönünden meşru bir beklentiye sahip oldukları, bu beklentinin hukuki güvenlik ve belirlilik ilkeleri gereğince korunmasının kabulü gerekir".

Anayasa Mahkemesi idari görevlerin sona ermesi açısından yaptığı denetimlerde haklı beklentinin korunması hususunda şu içtihadta bulunmuştur²⁶⁵:

"Daire başkanlığı, genel müdür yardımcılığı, başkan yardımcılığı ve defterdarlık kadroları idarecilik (yöneticilik) kadroları olup idarenin bu kadrolara bir kere atadığı kişileri meslek hayatları boyunca bu kadrolarda çalıştırma zorunluluğunun bulunmayacağı açıktır. Dolayısıyla bu kadrolara atanan kişiler yönünden, buldukları statülerden doğan, tahakkuk etmiş, kendileri yönünden kesinleşmiş ve kişisel alacak niteliğine dönüşmüş haklardan yahut bu durumun devam edeceği yönündeki haklı beklentiden söz edilemez. Bu nedenle, kamu yararı ve hizmetin gerekleri dikkate alınarak bu kişilerin idarecilik görevlerine son verilmesi ve kariyer meslek kadrolarından gelenlerin kendi kadrolarına, kariyer mesleklerden gelmeyenlerin ise bazı koşulları taşımak kaydıyla geldiği kadrodan daha üst bir görev olan maliye uzmanı kadrolarına atanmaları mümkün olup bunu düzenleyen kuralın kazanılmış hakları veya genel olarak hukuk güvenliği ilkesini ihlal eden bir yönü bulunmamaktadır".

B. DANIŞTAY KARARLARINDA HAKLI BEKLENTİ

Danıştay kararlarında haklı beklentiyi Anayasa Mahkemesi gibi "yönetimin ister bir taahhüt isterse uzun süren bir uygulamasına güvenerek olsun, bireylerin çıkarlarına veya lehlerine olan bir sonuca ulaşabileceklerini ümit etmeleridir" şeklinde tanımlanmıştır²⁶⁶. Danıştay bu güne kadar haklı beklentinin korunması talebini içeren

²⁶⁵ Anayasa Mahkemesi, T. 14.05.2012, E. 2014/177, K. 2015/49; Anayasa Mahkemesi, T. 04.12.2014, E. 2013/114, K. 2014/184; Anayasa Mahkemesi, T. 02.11.2016, E. 2015/61, K. 2016/172, www.sinerjimevzuat.com.tr, e.t. 12.12.2016.

²⁶⁶ Danıştay 5. Dairesi, T. 14.03.2006, E. 2003/3647, K. 2006/1140; Danıştay 10. Dairesi, T. 14.06.2011, E. 2007/5427, K. 2011/2289; Danıştay 15. Dairesi, T. 29.04.2014, E. 2013/7523, K. 2014/3197; Danıştay 10. Dairesi, T. 18.06.2012, E. 2008/7234, K. 2012/2923; Danıştay 10. Dairesi, T. 09.12.2011, E. 2009/8594, K. 2011/5516; Danıştay 10. Dairesi, T. 09.12.2011, E.

yaklaşık 1200 uyuşmazlığı karara bağlamıştır. Bu uyuşmazlıklardan önemli olanlardan bazılarını aşağıda yer verilmiştir.

Ege Üniversitesi Tıp Fakültesi Göz Hastalıkları Anabilim Dalında uzmanlık eğitimini tamamlayan davacının, uzmanlık belgesinin tescili istemiyle yaptığı başvurunun reddine ilişkin Sağlık Bakanlığı Sağlık Eğitimi Genel Müdürlüğünün işleminin; kendisi için öngörülen bütün idari süreçleri tamamlamak suretiyle Türkiye Cumhuriyeti burslusu olarak tıpta uzmanlık eğitimine başladığı, eğitim sürecinin ardından bitirme sınavında başarılı olarak uzmanlık belgesine hak kazandığı ve devlet kurumları arasında meydana gelen eşgüdüm eksikliğinin sonuçlarının kendisine yüklenemeyeceği ileri sürülerek iptali istemi ile açılan davada Danıştay şu içtihadta bulunmuştur²⁶⁷:

"Hukuk Devleti ilkesinin gereklerinden biri olan devlet faaliyetlerinin belirliliği ilkesi uyarınca, idarenin eylem ve işlemlerinin önceden belli ölçüde öngörülebilir olması gerektiği açıktır. Bu bağlamda, idare işlemleri ile sürekli uygulamaları ve hukuki istikrarı tesis etmek durumundadır. Bu itibarla, her ne kadar Tıpta Uzmanlık Tüzüğü hükümleri uyarınca tıpta uzmanlık girişi sınavında başarılı olmak suretiyle eğitime başlanması gerekse de, Türkiye Cumhuriyeti burslusu olarak ülkemizde eğitim alma imkanı bulan davacının; kendisi için, devlet idaresi tarafından öngörülen tüm idari süreci yerine getirerek geçmesi gereken bilim sınavlarında başarılı olduğu açık olduğundan, uzmanlık belgesinin tescil edilmesi ve uzman hekim olarak görev yapabilme hususunda haklı bir beklenti içinde olması, yukarıda belirtilen hukuki durumun gereğidir".

2009/8790, K. 2011/5494; Danıştay 10. Dairesi, T. 09.12.2011, E. 2009/9815, K. 2011/5496; Danıştay 10. Dairesi, T. 09.12.2011, E. 2009/9850, K. 2011/5497; Danıştay 10. Dairesi, T. 09.12.2011, E. 2009/9991, K. 2011/5518; Danıştay 10. Dairesi, T. 09.12.2011, E. 2009/10116, K. 2011/5495; Danıştay 10. Dairesi, T. 09.12.2011, E. 2009/10426, K. 2011/5503; Danıştay 10. Dairesi, T. 09.12.2011, E. 2009/10456, K. 2011/5515; Danıştay 10. Dairesi, T. 09.12.2011, E. 2009/10723, K. 2011/5517; Danıştay 10. Dairesi, T. 09.12.2011, E. 2009/10726, K. 2011/5505; Danıştay 10. Dairesi, T. 09.12.2011, E. 2009/10760, K. 2011/5502; Danıştay 10. Dairesi, T. 09.12.2011, E. 2009/12230, K. 2011/5498; Danıştay 10. Dairesi, T. 09.12.2011, E. 2009/12637, K. 2011/5501; Danıştay 10. Dairesi, T. 09.12.2011, E. 2009/14505, K. 2011/5500; Danıştay 10. Dairesi, T. 09.12.2011, E. 2009/14528, K. 2011/5499; Danıştay 10. Dairesi, T. 09.12.2011, E. 2009/14796, K. 2011/5504, www.uyap.gov.tr, e.t. 02.12.2015.

²⁶⁷ Danıştay 8. Dairesi, T. 25.09.2013, E. 2010/4421, K. 2013/6630, www.uyap.gov.tr, e.t. 02.12.2015.

Haklı beklenti taleplerinde subjektif ehliyet yoksunluğu sebebiyle ilk derece mahkemeleri tarafından reddedilen davalarda Danıştay şu şekilde içtihadta bulunmuştur²⁶⁸:

- i. "Sınavla atanma haklı beklentisi içinde bulunan davacının menfaatinin ihlal eder nitelikte olup; kendi branşındaki bir klinik şefliği kadrosuna yapılan atama işlemi ile davacı arasında ciddi, güncel menfaat ilişkisinin varlığı karşısında, davanın ehliyet yönünden reddi yolundaki İdare Mahkemesi kararında hukuki isabet görülmemiştir".
- ii. "Kariyer ve liyakat bakımından şube müdürlüğüne atanma koşullarına evleviyetle sahip olduğu ve atanmak için haklı beklenti içerisinde olan davacının, Başmüfettişlik kadrosunun sınırlı olduğu da dikkate alındığında, dava konusu Başmüfettişlik kadrosuna yapılan atamanın iptalini istemede, konusu ve sonuçları itibarıyla menfaatinin bulunduğu açık olup, konunun esası hakkında bir karar verilmesi gerekirken, menfaat ilişkisinin bulunmadığı gerekçesiyle davanın ehliyet yönünden reddi yolundaki İdare Mahkemesi kararında hukuki isabet görülmemiştir".

2001 yılında meydana gelen sel felaketi sonrasında davalı belediyece, kendisine tahsis edilen prefabrik konutun taşınmazın gerçek maliki olan hazine tarafından yıkılması nedeniyle idare mahkemesinde açılan tam yargı davasının temyizinde Danıştay istemi reddetmiştir. Ancak Danıştay tetkik hâkimi ve iki üyenin karşı oy yazısında "davacı tarafından adli yargı yerinde yürütülen yargılama safahatı ile, davalı belediye ve hazine arasında görülen meni müdahale davasına ilişkin yargılama safahatında aldırılan bilirkişi raporları ve mahkeme kararları dikkate alındığında davacıya tahsis edilen konutun %30 oranında tamamlanmış olduğu; kalan kısmın davacı tarafından yapıldığı anlaşılmakta olup, belediyenin hazine izni olmadan tahsis yapması, konutları davacıya tamamlattırarak, davacıyı malik olma konusunda haklı beklentiye düşürmesi nedeniyle kusurlu olduğu ve taşınmaz maliki hazinece konutunun yıkılması

²⁶⁸ Danıştay 5. Dairesi, T. 19.03.2010, E. 2009/5517, K. 2010/1544; Danıştay 2. Dairesi, T. 25.06.2013, E. 2012/1148, K. 2013/4163, www.uyap.gov.tr, e.t. 02.12.2015.

sonucunda oluşan zararın idarece karşılanması gerektiğinden, davanın reddine dair kararın bozulması gerektiği" şeklinde kanaat bildirilmiştir²⁶⁹.

Kırıkkale İdare Mahkemesi temyize konu kararıyla; davacının, 399 sayılı KHK'ye tabi sözleşmeli personel statüsünde bulunan davacının Makine ve Kimya Endüstrisi Kurumu Genel Müdürlüğüne atanmasına engel bir hususun ileri sürülmediği, eşlerin coğrafi bakımdan aynı ya da aile bütünlüğünün bozulmasına yol açmayacak kadar yakın bir yere atanmasının hem Anayasal ve yasal düzenlemelerin amacına uygun olacağı; hem de kamu hizmetinin ailevi kaygılardan uzak bir biçimde sunulmasını sağlayacağı açık olup, baskın kamu yararı ve haklı beklenti ilkesi göz önüne alınarak davacı isteminin kabulü gerekirken, aksi yönde kurulan işlemde hukuka uygunluk bulunmadığı yönündeki kararın temyiz isteminde Danıştay haklı beklentinin korunması hususunu değerlendirmeksizin "399 sayılı Kanun Hükmünde Kararname'ye tabi 2 sayılı cetvelde sözleşmeli personel statüsünde görev yapan davacının, eş durumu özrü nedeniyle atanması mümkün bulunmadığından" Kırıkkale İdare Mahkemesinin kararını iptal etmiştir²⁷⁰. Danıştay haklı beklentinin korunması hususunun değerlendirmesini yapmış olsaydı da sonuç değişmezdi. Nitekim haklı beklentinin şartlarından biri de korumanın kanuna aykırılık oluşturmamasıdır.

İmar planı değişikliği talebinin belediye meclisi tarafından görüşülüp karara bağlanması gerekirken, söz konusu talebin belediye başkanlığınca reddedilmesi işleminin iptali istemiyle açılan davada Danıştay şu içtihadta bulunmuştur²⁷¹:

"Davacıların taşınmazlarına yönelik olarak 1/5000 ölçekli nazım ve 1/1000 ölçekli uygulama imar planlarında değişiklik yapılması, taşınmazlarda parselasyon, kamulaştırılma ya da satın alma yöntemlerinden birinin kullanılması suretiyle kısıtlılığının kaldırılması yolundaki başvuruları üzerine, davacıların öncelikli talebi olan plan değişikliği hakkında, mevzuattaki usul

²⁶⁹ Danıştay 8. Dairesi, T. 24.02.2015, E. 2013/5656, K. 2015/1132, www.uyap.gov.tr, e.t. 02.12.2015.

²⁷⁰ Danıştay 5. Dairesi, T. 11.10.2012, E. 2009/6690, K. 2012/6136, www.uyap.gov.tr, e.t. 02.12.2015.

²⁷¹ Danıştay 6. Dairesi, T. 17.01.2013, E. 2009/8736, K. 2013/2, www.sinerjimevzuat.com.tr, e.t. 15.10.2015.

çerçevesinde yetkili organlara iletilmek üzere karar alınması gerektiği açıktır. Ancak, yetkili organlara iletilmeden talebin reddedilmesi halinde ise bu durumdan kaynaklı olumsuz durumdan davacıların aleyhine sonuç çıkarmak, davacıların haklı beklentisine zarar verecektir. Zira davacıların başvurusu hakkında karar verme iradesi belediye meclisinindir ve yetkili olmayan birim tarafından tesis edilen işlemde sonra davacıların başvurabileceği başka bir mercii bulunmamaktadır. Olayımızda, 1993 yılından beri taşınmazları kısıtlı olan davacıların yaptığı başvuruya verilen yanıtla taşınmazlarındaki belirsizliğin devam etmesi idarenin kusuru olduğundan, bakılmakta olan davada işin esasına girilerek mevcut imar planlarında davacıların taşınmazlarına verilen fonksiyon hakkında bir değerlendirme yapılması gerekmektedir. Aksi takdirde davacıların haklı beklentisinin kendi kusuru dışında sürüncemede bırakılması söz konusu olur ki bu husus mülkiyet hakkının ihlalinin devamı sonucunu doğuracaktır".

Polis Akademisi Başkanlığı tarafından ilan edilen anayasa hukuku araştırma görevlisi kadrosuna müracaat eden davacının yapılan yazılı ve sözlü sınavlar sonucunda başarısız olarak değerlendirilmesine ilişkin işlemin ve bu işleme dayanak teşkil eden Polis Akademisi Başkanlığı Yönetim Kurulu ve Akademi Yönetim Kurulu kararının Ek-1 kararında yer alan Polis Akademisi Başkanlığı Öğretim Elemanlığına Atama ve Yükseltme Kriterlerinin "Değerlendirme" başlığını taşıyan bölümüne eklenen (c) bendinin²⁷² iptali istemiyle açılan davada Danıştay şu içtihadta bulunmuştur²⁷³:

²⁷² Polis Akademisi Başkanlığı Yönetim Kurulu'nun 9.6.2010 gün ve 2010/02 sayılı kararının eki Polis Akademisi Öğretim Elemanlığına Atama ve Yükseltme Kriterleri' nin "Değerlendirme" başlığı altında; "(1) Sınav jürisi değerlendirmesinde; a) Fakülteye başvurularda ALES puanının %30'unu, lisans mezuniyet notunun %30'unu, yabancı dil puanının %10'unu, mülakatın %15'ini ve yazılı sınavın %15 'ini, b) Yüksekokullara başvurularda ise; ALES puanının %35'ini, lisans mezuniyet notunun %30'unu, mülakatın %15'ini ve yazılı sınavın %20'sini hesaplayarak ilân edilen kadro sayısı kadar adayı başarı sırasına göre belirler. (2) Sıralama sonucunda adayların eşit puan almaları durumunda; a) Yazılı sınav puanı yüksek olan aday, b) Eşitlik bozulmadığı durumda yüksek lisansını bitiren aday, c) Eşitlik yine bozulmamışsa, yabancı dil puanı yüksek olan aday sıralamada üst sıraya yerleştirilir, d) Yine eşitlik bozulmamışsa kura çekilir ve liste oluşturulur. (3) Belirlenen başarılı asıl aday sayısı kadar yedek aday belirlenir." düzenlemesi yer almakta iken; Polis Akademisi Başkanlığı Yönetim Kurulunun 12.8.2010 gün ve 2010/03 sayılı kararı ile 2010/02 nolu Akademi Yönetim Kurulu kararının Ek-1 kararında yer alan Polis Akademisi Başkanlığı

"İdare tarafından bu yönde yapılacak düzenlemelerin, kazanılmış hak ilkesi ve haklı beklenti ilkesi gibi idare hukuku ilkelerini göz önünde bulundurularak uygulanması gerektiği de açıktır. Gerek yargı kararları, gerek öğretideki ortak tanımlamalara göre "haklı beklenti"; idarenin ister bir taahhüt, isterse uzun süren bir uygulamasına güvenerek olsun, bireylerin çıkarlarına ya da lehlerine olan bir sonuca ulaşabileceklerini ümit etmeleridir. Haklı beklentinin korunması, idarenin takdir yetkisini kullandığı alanlarda söz konusu olduğundan, kamu yararının ağır bastığı durumlarda haklı beklentiden söz edilemeyeceği gibi, meşru ve haklı sebeplerin bulunması halinde idarenin eşitlik ve adalet ilkesine aykırı uygulamalarının yönetilenler açısından haklı beklenti yaratmayacağı da tartışmasızdır. Öğretim elemanı alımına yönelik ilan ve davacının başvuru tarihinde mevcut olmayan ve mülakat ve yazılı sınav sonrası değerlendirilmesi aşamasından önce 12.08.2010 tarihli, 2010/03 sayılı Yönetim Kurulu kararı ile eklenen Polis Akademisi Öğretim Elemanlığına Atama ve Yükseltme Kriterleri arasına eklenen (c) alt bendinin, davacı açısından değil; ancak, 13.08.2010 tarihli Yönetim Kurulu kararının alınmasından sonra çıkılacak ilanlarda dikkate alınmasının hukuk devletine egemen olan hukuki belirlilik ve haklı beklenti ilkelerine uygun olacağı sonucuna varılmıştır".

Mesleğe polis memuru olarak başlayan ve 1999 yılında komiser yardımcılığı kursunu bitirmeleri üzerine komiser yardımcısı olarak (B) grubu polis amirliğine atanan davacıların, dört yıllık yükseköğretim kurumundan mezun olduğunu iddia

---

Öğretim Elemanlığına Atama ve Yükseltme Kriterlerinin "Değerlendirme" başlığını taşıyan bölümüne (1) no'lu bendinin (b) alt bendinden sonra gelmek üzere eklenen (c) alt bendinde; "Adayların başarılı sayılabilmeleri için giriş sınavı (mülakat-yazılı) ortalamasının (100) üzerinden en az (70) olması gerekir" kuralı getirilmiştir. İdare Mahkemesi tarafından, "davalı idarenin dava konusu yazılı ve sözlü sınav tarihinden önce tek bir adayın varlığı göz önüne alındığında istenilen nitelikleri (bilgi düzeyi, öğretim elemanlığı temsil kabiliyeti, davranış ve tepkilerin mesleğe uygunluğu ve liyakati, muhakeme gücü, bir konuyu kavrayıp özetleme ve ifade yeteneği, genel ve fizikî görünüm vs..) haiz öğretim üyesinin alınması amacıyla asgari başarı koşullarını belirleme yetkisi bulunduğundan getirilen bu düzenlemede ve düzenlenme uyarınca davacının yazılı ve sözlü sınav sonucunda başarısız sayılmasına ilişkin işlemde hukuka aykırılık bulunmadığı" gerekçesiyle davanın reddine karar verilmiştir.

²⁷³ Danıştay 8. Dairesi, T. 21.03.2014, E. 2013/3015, K. 2014/2253, www.uyap.gov.tr, e.t. 02.12.2015.

ederek (A) grubu polis amiri statüsünde değerlendirilme istemiyle idareye yapmış olduğu başvurunun reddi üzerine haklı beklenti temelinde birçok dava açılmıştır.

Dava konusu edilen olay şu şekildedir:

3201 sayılı Emniyet Teşkilatı Kanunu'nun 21.04.2001 tarihli Resmi Gazete'de yayımlanan 06.04.2001 günlü, 4638 sayılı Kanun'un 1. maddesi ile değişik 55. maddesinde, polis amirlerinden Polis Akademisi mezunları, Polis Akademisi mezunu sayılanlar ile Emniyet Genel Müdürlüğüne eleman yetiştirmek üzere Polis Akademisi bünyesinde en az dört yıllık fakülte ve yüksekokullarından mezun olanların (A), komiser yardımcılığı kursunu başarıyla bitirmiş olanların (B) grubunu oluşturacağı kuralı yer alırken, Geçici 20. maddesinde ise; "Bu Kanunun yürürlüğe girdiği tarihten önce, dört yıllık yükseköğretim kurumlarından mezun olarak komiser yardımcılığı kursunu bitirenler ile bulunduğu rütbede dört yıllık yükseköğretim kurumlarından mezun olup (B) grubundan (A) grubuna geçen polis amirleri, (A) grubunda değerlendirilir" hükmüne yer verilmiştir. Kanun'un yürürlüğe girdiği tarih itibarıyla komiser yardımcılığı kursunu bitirmiş olup, (B) grubu polis amiri olarak en az dört yıllık yükseköğretim kurumlarında eğitimine devam edenlerin (A) grubu polis amiri olma istemlerinin sözü edilen Kanun maddesi uyarınca reddine yönelik işlemlere karşı açılan davalarda, bazı idare mahkemelerince, 3201 sayılı Kanun'un Geçici 20. maddesinin Anayasa'nın 2. ve 10. maddelerine aykırı olduğu gerekçesiyle kanun hükmünün iptali istemiyle itiraz yolu ile Anayasa Mahkemesi'ne başvurulması üzerine, 3201 sayılı Yasa'nın Geçici 20. maddesinde yer alan "bulduğu rütbede dört yıllık yükseköğretim kurumlarından mezun olup" ibaresinin, (A) grubu polis amiri olmak için gerekli koşullardan birini tamamlayıp diğerini yerine getirme sürecine giren ve mevcut yasal düzenlemeye güvenerek haklı bir beklenti içerisinde bulunanların (A) grubu polis amiri olma beklentilerinin engellendiği gerekçesiyle anılan hükmün iptaline karar vermiştir.

Haklı beklenti temelinde açılan söz konusu uyuşmazlığa yönelik davalarda Danıştay istikrarlı bir şekilde davaları kabul ederek şu içtihadta bulunmuştur²⁷⁴:

274

Danıştay 12. Dairesi, T. 30.01.2012, E. 2009/480, K. 2012/632; Danıştay 12. Dairesi, T. 16.01.2012, E. 2009/569, K. 2012/29; Danıştay 12. Dairesi, T. 16.01.2012, E. 2009/631, K. 2012/30; Danıştay 12. Dairesi, T. 08.02.2012, E. 2009/677, K. 2009/865; Danıştay 12. Dairesi, T. 30.01.2012, E. 2009/765, K. 2012/640; Danıştay 12. Dairesi, T. 19.12.2011, E. 2009/777, K. 2011/7079; Danıştay 12. Dairesi, T. 16.01.2012, E. 2009/915, K. 2012/28; Danıştay İdari Dava Daireleri Kurulu, T. 19.01.2012, E. 2009/1160, K. 2012/31; Danıştay 12. Dairesi, T. 19.12.2011, E. 2009/3465, K. 2011/7059; Danıştay 12. Dairesi, T. 19.12.2011, E. 2009/3503, K. 2011/7070; Danıştay 12. Dairesi, T. 23.12.2011, E. 2009/4484, K. 2011/7217; Danıştay 12. Dairesi, T. 30.01.2012, E. 2009/4839, K. 2012/643; Danıştay 12. Dairesi, T. 19.12.2011, E. 2009/5005, K. 2011/7073; Danıştay 12. Dairesi, T. 30.01.2012, E. 2009/6413, K. 2012/636; Danıştay 12. Dairesi, T. 19.12.2011, E. 2009/6549, K. 2011/7072; Danıştay 12. Dairesi, T. 19.12.2011, E. 2009/6653, K. 2011/7071; Danıştay 12. Dairesi, T. 30.01.2012, E. 2009/6870, K. 2012/641; Danıştay 12. Dairesi, T. 19.12.2011, E. 2009/6895, K. 2011/7069; Danıştay 12. Dairesi, T. 19.12.2011, E. 2009/6916, K. 2011/7068; Danıştay 12. Dairesi, T. 30.01.2012, E. 2009/6976, K. 2012/633; Danıştay 12. Dairesi, T. 30.01.2012, E. 2009/7204, K. 2012/635; Danıştay 12. Dairesi, T. 30.01.2012, E. 2009/7302, K. 2012/642; Danıştay 12. Dairesi, T. 19.12.2011, E. 2009/7634, K. 2011/7074; Danıştay 12. Dairesi, T. 16.01.2012, E. 2009/7764, K. 2012/43; Danıştay 12. Dairesi, T. 19.12.2011, E. 2009/7828, K. 2011/7062; Danıştay 12. Dairesi, T. 19.12.2011, E. 2009/7874, K. 2011/7066; Danıştay 12. Dairesi, T. 07.02.2012, E. 2009/8185, K. 2012/821; Danıştay 12. Dairesi, T. 08.02.2012, E. 2009/8203, K. 2012/864; Danıştay 12. Dairesi, T. 19.12.2011, E. 2009/8228, K. 2011/7065; Danıştay 12. Dairesi, T. 19.12.2011, E. 2009/8232, K. 2011/7058; Danıştay 12. Dairesi, T. 19.12.2011, E. 2009/8233, K. 2011/7078; Danıştay 12. Dairesi, T. 19.12.2011, E. 2009/8323, K. 2011/7064; Danıştay 12. Dairesi, T. 19.12.2011, E. 2009/8448, K. 2011/7077; Danıştay 12. Dairesi, T. 30.01.2012, E. 2009/8510, K. 2012/638; Danıştay 12. Dairesi, T. 29.12.2011, E. 2009/8657, K. 2011/7566; Danıştay 12. Dairesi, T. 16.01.2012, E. 2009/8796, K. 2012/38; Danıştay 12. Dairesi, T. 16.12.2011, E. 2009/8805, K. 2011/6967; Danıştay 12. Dairesi, T. 16.12.2011, E. 2009/8806, K. 2011/6962; Danıştay 12. Dairesi, T. 16.12.2011, E. 2009/8818, K. 2011/6973; Danıştay 12. Dairesi, T. 16.12.2011, E. 2009/8819, K. 2011/6971; Danıştay 12. Dairesi, T. 16.12.2011, E. 2009/8828, K. 2011/6969; Danıştay 12. Dairesi, T. 16.12.2011, E. 2009/8829, K. 2011/6968; Danıştay 12. Dairesi, T. 16.12.2011, E. 2009/8834, K. 2011/6965; Danıştay 12. Dairesi, T. 16.12.2011, E. 2009/8835, K. 2011/6966; Danıştay 12. Dairesi, T. 16.12.2011, E. 2009/8844, K. 2011/6974; Danıştay 12. Dairesi, T. 16.12.2011, E. 2009/9031, K. 2011/6964; Danıştay 12. Dairesi, T. 16.12.2011, E. 2009/9095, K. 2011/6975; Danıştay 12. Dairesi, T. 16.12.2011, E. 2009/9107, K. 2011/6963; Danıştay 12. Dairesi, T. 16.12.2011, E. 2009/9176, K. 2011/6961; Danıştay 12. Dairesi, T. 14.02.2012, E. 2010/1035, K. 2012/1116; Danıştay 12. Dairesi, T. 16.01.2012, E. 2010/1240, K. 2012/33; Danıştay 12. Dairesi, T. 30.01.2012, E. 2010/2479, K. 2012/639; Danıştay 12. Dairesi, T. 17.01.2012, E. 2010/3169, K. 2011/65; Danıştay 12. Dairesi, T. 16.12.2011, E. 2010/4013, K. 2011/6970; Danıştay 12. Dairesi, T. 19.12.2011, E. 2010/4024, K. 2011/7067; Danıştay 12. Dairesi, T. 09.12.2011, E. 2010/4025, K. 2011/6642; Danıştay 12. Dairesi, T. 09.12.2011, E. 2010/4028, K. 2011/6643; Danıştay 12. Dairesi, T. 09.12.2011, E. 2010/4030, K. 2011/6653; Danıştay 12. Dairesi, T. 17.01.2012, E. 2010/4031, K. 2012/78; Danıştay 12. Dairesi, T. 17.01.2012, E. 2010/4032, K. 2012/79; Danıştay 12. Dairesi, T. 17.01.2012, E. 2010/4036, K. 2012/83; Danıştay 12. Dairesi, T. 24.01.2012, E. 2010/4162, K. 2012/401; Danıştay 12. Dairesi, T. 08.02.2012, E. 2010/4163, K. 2012/871; Danıştay 12. Dairesi, T. 30.01.2012, E. 2010/4164, K. 2012/654; Danıştay 12. Dairesi, T. 17.01.2012, E. 2010/4165, K. 2012/46; Danıştay 12. Dairesi, T. 29.12.2011, E. 2010/4169, K. 2011/7578; Danıştay 12. Dairesi, T. 17.01.2012, E. 2010/4170, K. 2012/56; Danıştay 12. Dairesi, T. 17.01.2012, E. 2010/4171, K. 2012/50; Danıştay 12. Dairesi, T. 17.01.2012, E. 2010/4177, K. 2012/53, www.uyap.gov.tr, e.t. 02.12.2015.

"Hukuk devleti ilkesinin ön koşullarından biri olan hukuk güvenliği ile kişilerin hukuki güvenliğinin sağlanması amaçlanmaktadır. Hukuk güvenliği ilkesi, hukuk normlarının öngörülebilir olmasını, bireylerin tüm eylem ve işlemlerinde devlete güven duyabilmesini, devletin de yasal düzenlemelerinde bu güven duygusunu zedeleyici yöntemlerden kaçınmasını gerekli kılar. Bu durumda, 4638 sayılı Yasanın yürürlüğe girdiği 21.04.2001 tarihinde komiser yardımcılığı kursunu bitirmiş şekilde dört yıllık yükseköğretime devam eden ve mezun olan (B) grubu polis amirlerinin de Anayasa Mahkemesinin 2011 tarihli kararı uyarınca hukuk güvenliği ilkesinden yararlandırılarak A grubu polis amiri olmaları gerekmektedir".

Yukarıda uyuşmazlık konusu edilen polis amirlerine ilişkin olayda bazı davalar açısından karar düzeltme kanun yoluna başvurulmuştur. Danıştay karar düzeltme isteminde Anayasa Mahkemesi'nin iptal kararında yasa kuralının tamamında Anayasa'ya aykırılık bulmadığını ancak "eksik düzenleme" nedeniyle ilgili kuralın iptal edildiğini ve Anayasa Mahkemesinin kararına rağmen Yasama Organının bu eksikliği giderecek bir yasal düzenleme yapmadığını tespit etmiştir. Bu tespit çerçevesinde şu içtihatla bulunmuştur²⁷⁵:

"(A) grubu polis amiri olmak için gerekli koşullardan birini tamamlayıp diğerini yerine getirme sürecine giren ve mevcut yasal düzenlemeye güvenerek haklı bir beklenti içerisinde bulunan davacının (A) grubu polis amiri olma beklentisinin engellendiği sonucuna varıldığından, dava konusu bireysel işlem ile bu işlemin dayanağı olan ve haklı beklentilerle ilgili düzenleme içermeyen düzenleyici işlemlerde hukuka uyarlık görülmemiştir".

²⁷⁵ Danıştay İdari Dava Daireleri Kurulu, T. 19.01.2012, E. 2010/851, K. 2012/30; Danıştay İdari Dava Daireleri Kurulu, T. 19.01.2012, E. 2010/1675, K. 2012/29, www.uyap.gov.tr, e.t. 02.12.2015.

15-22 Nisan 2000 tarihleri arasında kutlanan "Turizm Haftası" etkinlikleri çerçevesinde Karadeniz bölgesi illerinde "En Güzel Cephe/Ön Görünüm" yarışması düzenlendiği, bu yarışmada il birincisi olan davacının ödülün verilmesi istemiyle idareye yaptığı başvurunun zımnen reddedilmesi üzerine açılan davada Danıştay; "İdareye güven ilkesi uyarınca düzenlenen yarışmaya katılan, yarışma sonucunda verilecek ödülü birinci olması halinde almak için haklı beklentiye giren davacının, ödülün verilmemesinden kaynaklanan zararının, olayda hizmet kusuru saptanan davalı idarece tazmin edilmesine karar verilmesi gerekir" şeklinde hüküm tesis etmiştir²⁷⁶

Akaryakıt satış ve servis istasyonu kurmak üzere ruhsat verilmesi istemiyle yapılan başvurunun, akaryakıt istasyonu ile aynı istikamette, 800 metre öncesinde ruhsatlı başka bir akaryakıt istasyonu bulunduğu; 5015 sayılı Petrol Piyasası Yasasının 8. maddesinde yer alan 1 kilometre şartına uyulmadığından bahisle reddedilmesine ilişkin işlemin iptali istemiyle açılan davada; taşınmazın planda akaryakıt istasyonu olarak ayrıldığı; davacının başvurusu üzerine akaryakıt yer seçimi ve tesis izni verildiği; akaryakıt istasyonu olarak yapı ruhsatı ve yapı kullanma izin belgesi düzenlendiği tarihte davacının ruhsat isteminin dayanağı olarak gösterilen mesafe şartını getiren Petrol Piyasası Lisans Yönetmeliğinin yürürlükte bulunmasına karşın, işlemlerin yapılarak davacının haklı beklenti içinde yatırım yaptığı; hilesi ve yalan beyanının bulunmadığı; kazanılmış hakkının korunması gerektiğinden işlemde mevzuata uyarlık bulunmadığı gerekçesiyle dava konusu işlemi iptal eden idare mahkemesi kararı Danıştay tarafından haklı beklenti ve kazanılmış hak bulunmadığı gerekçesiyle bozulmuştur²⁷⁷.

Gemlik türü zeytin fidanı destekleme ödemesinin dekar başına 250 TL üzerinden 45 TL'ye düşürülmesi hakkında Tarım ve Köyişleri Bakanlığı Tarımsal Üretim ve Geliştirme Genel Müdürlüğü'nün "Sertifikalı Tohum ve Fidan Desteği" konulu Genelgesinin yürürlükten kaldırılmasına ilişkin "genelgeye güvenerek gemlik

²⁷⁶ Danıştay 10. Dairesi, T. 11.08.2012, E. 2008/11336, K. 2012/1405; Danıştay 10. Dairesi, T. 11.04.2012, E. 2008/11336, K. 2012/1405, www.uyap.gov.tr, e.t. 02.12.2015.

²⁷⁷ Danıştay 8. Dairesi, T. 25.12.2009, E. 2008/1088, K. 2009/8114, www.uyap.gov.tr, e.t. 02.12.2015.

türü zeytin fidanı dikimi yapıldığı, değişiklikten önce dikim yapanların hakkını korumaması yönünden hukuka aykırı olduğu" gerekçesiyle açılan tam yargı davasında Danıştay şu içtihadta bulunmuştur²⁷⁸:

"Dava konusu düzenlemeden önce yayımlanan...Genelgesi kapsamında dekar başına 250 TL olan destekleme miktarının, tarım politikaları ile gıda güvenliği ve kalitesi dikkate alınarak dava konusu düzenleme ile dekar başına 45 TL'ye düşürülmesi konusunda davalı idarenin yetkisi olmakla birlikte, önceki Genelge kapsamında destekten yararlanmak amacıyla başvuruda bulunan ve bu konuda haklı beklenti içerisinde olan çiftçilerin haklarını koruyucu ve gözetici biçimde düzenleme yapılması gerekmektedir. Bu yönüyle dava konusu düzenleme ile üreticilere ödenecek destekleme miktarları üreticilerin haklı beklentilerinin karşılanması amacıyla dikim tarihi esas alınmak suretiyle, daha önceki Genelge kapsamında dikim yapan çiftçilerin hakkını koruyacak nitelikte düzenleme yapılmadığından, dava konusu Genelge ve Bakan onayındaki hukuk güvenliğini zedeleyici nitelikteki eksik düzenlemede hukuka uyarlık bulunmamaktadır".

Milli Eğitim Bakanlığı İlköğretim Müfettişleri Başkanlıkları Yönetmeliği'nin, yer değiştirme suretiyle atanmaların takvimini belirleyen 54/son maddesi gereğince, atamaların temmuz ayında sonuçlandırılması gerektiği, 2007 yılı zorunlu yer değiştirme işlemlerinin tüm müfettişler hakkında 24.07.2007 ve 09.08.2007 tarihinde tamamlandığı, tüm ilköğretim Müfettişlerinin atamasının yapıldığı tarihte kendisi hakkında atama işlemi tesis edilmediğini görerek, bu tarihten sonra ve bir sonraki atama dönemine kadar başka bir yere atanmayacağı hususunda haklı bir beklenti içine giren ve kişisel/ailevi iş ve ihtiyaçlarını mevcut duruma göre planlayan davacının, genel atama takvimi dışında gerçekleştirilen atamasının yerinde olmadığı; idarenin atamalar hususundaki takdir hakkı çerçevesinde kamu yararı ve hizmetin gereklerini temel alırken, söz konusu kriterlerin yanında ilgilinin durumu ve olaya özgü somut verileri de dikkate alması gerektiği; dolayısıyla davacının bir sonraki

²⁷⁸ Danıştay 10. Dairesi, T. 14.06.2011, E. 2007/5427, K. 2011/2289; Danıştay 10. Dairesi, T. 14.12.2012, E. 2008/5841, K. 2012/6561; Danıştay 10. Dairesi, T. 17.04.2013, E. 2008/10893, K. 2013/3474, www.uyap.gov.tr, e.t. 02.12.2015.

atama dönemi olan 2008/Temmuz'una kadar atamasının yapılmayacağı konusundaki haklı beklentisinin kamu hizmetinin olağan işleyişi içinde umulabilecek ve makul bir beklenti olduğu; bu husus gözetilmeksizin tesis edilen işlemde sebep yönüyle hukuka uyarlık olmadığı gerekçesiyle açılan davada Danıştay; "Her ne kadar; İdare Mahkemesi kararında, davacının atamasının, genel atama takvimi dışında yapılmış olması hususu, dava konusu işlemi hukuken sakatlar bir durum olarak nitelendirilmiş ise de; anılan Yönetmelik kuralının aynı koşullarda bulunan herkese uygulanması gerektiği dikkate alındığında; Yönetmeliğin 54 üncü maddesinde öngörülen Temmuz ayı ile atamanın yapıldığı 09.08.2007 tarihi arasında geçen süreyi, davacının haklı beklenti içinde bulunmasını gerektirecek bir süre olarak kabul etmek hukuken mümkün bulunmamaktadır" şeklinde hüküm kurmuştur²⁷⁹.

Ankara Onkoloji Eğitim ve Araştırma Hastanesinde uzman tabip olarak görev yapan davacı, aynı hastanenin İç Hastalıkları Klinik Şefliğine sınavsız atama yapılmasına ilişkin işleme karşı açtığı davada Danıştay; "Ankara Onkoloji Eğitim ve Araştırma Hastanesi İç Hastalıkları Klinik Şefliğine bir doçentin sınavsız olarak atanmasına ilişkin dava konusu işlem, aynı hastanede uzman doktor olan ve klinik şefliğine yapılacak bir sınav sonucu atanma haklı beklentisi içinde bulunan davacının menfaatini dava tarihi itibarıyla ihlal eder nitelikte bulunmaktadır. Davanın açıldığı tarihte iptali istenen işlem ile davacı arasında menfaat ilgisinin varlığının açık olması karşısında, davanın ehliyet yönünden reddi yolunda verilen idare mahkemesi kararında hukuki isabet görülmemiştir" şeklinde karar vermiştir²⁸⁰.

Şeker Fabrikası'nda şef olarak görev yapan davacının, Ankara'ya atanması istemini içeren başvurusu cevap verilmemek suretiyle reddedilmiş açılan davada, "memurların naklen atanmaları konusunda takdir yetkisine sahip olan idarenin, Anayasa ile güvence altına alınan aile birliğinin korunması ilkesi çerçevesinde davacının atama istemini değerlendirilmesi ve bu anlamda sürekli bir biçimde geçici görevlendirme müessesesine başvurmak suretiyle davacının Ankara'ya geçici olarak görevlendirilmesi ve

²⁷⁹ Danıştay 2. Dairesi, T. 16.09.2008, E. 2008/838, K. 2008/3543, www.uyap.gov.tr, e.t. 02.12.2015.

²⁸⁰ Danıştay 5. Dairesi, T. 07.05.2007, E. 2007/526, K. 2007/2139; Benzer nitelikteki başka bir karar için bkz. Danıştay 5. Dairesi, T. 04.11.2014, E. 2013/2829, K. 2014/7359, www.uyap.gov.tr, e.t. 02.12.2015.

her defasında ilgiliye ödenecek yolluk ve harcırahlarda da dikkate alındığında bu durumun idareye ek bir külfet getireceği ve bu şekilde davacıdan verim alınamayacağı kabulü ile davacının atamasının kamu yararı, hizmet gerekleri... Anayasal ilkeler doğrultusunda Ankara'ya yapılması gerekirken, davacının başvurusunun cevap verilmemek suretiyle reddine ilişkin işlemde hukuka ve hizmet gereklerine uyarlık görülmediği" gerekçesiyle dava konusu işlemin iptali yolunda idare mahkemesinin kararı temyiz edilmiştir. Danıştay ise şu içtihadta bulunmuştur²⁸¹:

"Kamu hizmetinin olağan işleyişi içinde umulabilecek bir durum vardır ve kamu görevlilerinin böylesine haklı beklentiler içinde olması hizmetin gereğidir. Dava konusu olaydaki beklenti de makul bir beklentidir. Yönetim, yönetim olmaktan kaynaklanan gücünü ve olanaklarını, bu kişisel konumda kullanarak makul beklentiyi karşılayabilir. Kamu görevlilerinin haklı beklentilerinin korunması, ancak kişisel kararlarda, yönetimin takdir yetkisinin kullanma alanlarında söz konusu olduğundan, baskın kamu yararı olmadığı durumlarda, kamu görevlilerinin haklı beklentilerinin zedelenmemesi gerekir. Bu nedenle, davacının yer değiştirme isteminin, Devletin aile birliğinin sağlanması yönündeki görevi de göz önünde tutularak, haklı beklentiler ilkesi içerisinde idarece değerlendirilmesi gerekir".

Sertifikalı bağ desteği ödemesinden yararlanmak için yapılan başvuruların reddine ilişkin işlemin iptali istemiyle açılan davalarda idare mahkemesi, davacıların sertifikalı bağ desteklemesinden yararlanmak için yaptığı başvuru tarihi itibarıyla 2006/19 nolu Tebliğin yürürlükte olduğu, dava konusu işleme gerekçe olarak gösterilen 2006/3 sayılı Genelge ile 17.5.2007 günlü, 1925 sayılı yazılı emrin başvuru tarihi itibarıyla yürürlükte olmadığı, davacıların anılan Tebliğde yer alan hükümler gereğince 2006 yılı sertifikalı tohumluk desteklemesinden yararlanmak için başvurduğu, yurt içinde üretilip sertifikalandırılan fidan/fide kullanarak bağ tesis eden çiftçilerin desteklemeden yararlanabileceğinin ve desteklemeden yararlanabilmek için amerikan asma anaçları arasında aşılı-aşısız asma anacı ayırımına gidilmediğinin anlaşıldığı, davacının aşısız amerikan asma anacı ile bağ

²⁸¹ Danıştay 5. Dairesi, T. 14.03.2006, E. 2003/3647, K. 2006/1140, www.uyap.gov.tr, e.t. 02.12.2015.

tesis ettiğinden bahisle tesis edilen dava konusu işlemden hukuka uyarlık bulunmadığı; diğer taraftan usulde paralellik ilkesi gereği Tebliğ ile getirilen düzenleyici kurallar, ancak yine Tebliğ ile değiştirilebileceğinden, Genelge ile değiştirilmesinin söz konusu olamayacağı, bu itibarla tesis edilen dava konusu işlemden bu yönüyle de hukuka uyarlık bulunmadığı gerekçesiyle dava konusu işlemlerin iptaline karar vermiştir. Davalı idarenin temyiz başvurusunda Danıştay şu içtihatla idare mahkemesinin kararını onaylamıştır²⁸²:

"İdareler, kendi görev alanlarını ilgilendiren yasa ve tüzüklerin uygulanmasını sağlamak üzere ve bunlara aykırı olmamak şartıyla, her zaman yönetmelik, tebliğ, genelge çıkarabilme ve bu düzenlemelerle, değişen koşullar dikkate alınarak, daha önceki düzenlemeler ile doğmuş olan objektif hukuki durumları, ileriye yönelik olarak yürürlükten kaldırma yetkisine sahip bulunmaktadır. Ancak idareler, bu konudaki yetkilerini kullanırken önceki düzenlemeler kapsamında kişilerin kazanılmış haklarını ve haklı beklentilerini korumak zorundadırlar. Bu durum, hukuk güvenliğinin ve hukuki istikrarın sağlanması açısından vazgeçilmez niteliktedir. Dava konusu Genelge kuralı ile daha önce yayımlanan Uygulama Tebliği kapsamında destekten yararlanmak amacıyla başvuruda bulunan, başvuru tarihinde yürürlükte bulunan Tebliğin tüm koşullarını sağlamış olan ve bu konuda haklı beklenti içerisinde olan üreticilerin haklarını koruyucu ve gözetici biçimde düzenleme yapılması gerekirken, hukuk güvenliğini zedeleyici nitelikte düzenlenen Genelge kuralında hukuka uyarlık bulunmamaktadır".

282

Danıştay 10. Dairesi, T. 18.06.2012, E. 2008/7234, K. 2012/2923; Danıştay 10. Dairesi, T. 09.12.2011, E. 2009/8594, K. 2011/5516; Danıştay 10. Dairesi, T. 09.12.2011, E. 2009/8790, K. 2011/5494; Danıştay 10. Dairesi, T. 09.12.2011, E. 2009/8790, K. 2011/5494; Danıştay 10. Dairesi, T. 09.12.2011, E. 2009/9815, K. 2011/5496; Danıştay 10. Dairesi, T. 09.12.2011, E. 2009/9850, K. 2011/5497; Danıştay 10. Dairesi, T. 09.12.2011, E. 2009/9991, K. 2011/5518; Danıştay 10. Dairesi, T. 09.12.2011, E. 2009/10116, K. 2011/5495; Danıştay 10. Dairesi, T. 09.12.2011, E. 2009/10426, K. 2011/5503; Danıştay 10. Dairesi, T. 09.12.2011, E. 2009/10456, K. 2011/5515; Danıştay 10. Dairesi, T. 09.12.2011, E. 2009/10723, K. 2011/5517; Danıştay 10. Dairesi, T. 09.12.2011, E. 2009/10726, K. 2011/5505; Danıştay 10. Dairesi, T. 09.12.2011, E. 2009/10760, K. 2011/5502; Danıştay 10. Dairesi, T. 09.12.2011, E. 2009/12230, K. 2011/5498; Danıştay 10. Dairesi, T. 09.12.2011, E. 2009/12637, K. 2011/5501; Danıştay 10. Dairesi, T. 09.12.2011, E. 2009/14505, K. 2011/5500; Danıştay 10. Dairesi, T. 09.12.2011, E. 2009/14528, K. 2011/5499; Danıştay 10. Dairesi, T. 09.12.2011, E. 2009/14796, K. 2011/5504, www.uyap.gov.tr, e.t. 02.03.2016.

30.12.2008 tarih ve 27096 sayılı Resmi Gazetede yayımlanarak yürürlüğe giren Gemi Adamları Yönetmeliğinde Değişiklik yapılmasına ilişkin Yönetmeliğin 5. maddesi ile değişik 9/B-e hükmünde; Deniz Kuvvetleri Komutanlığından ayrılanlardan; astsubay makine sınıf okulları motor veya çarkçı branşı mezunlarından, astsubaylıktan subaylığa nasbedilmiş olmak ve bir yılı ana makine gücü 750 kwden büyük gemilerde başçarkçı olmak üzere yedi yıl deniz hizmeti bulunmuş olmak, 750-3000 kw arası ana makine ile yürütülen gemilerde başmakini olmak için gerekli koşullar arasında sayılmıştır. 28.5.2010 tarih ve 27594 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanan Gemiadamları Yönetmeliğinde Değişiklik Yapılmasına Dair Yönetmeliğin 4. maddesi ile dava konusu 30.12.2008 tarih ve 27096 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanan Gemiadamları Yönetmeliğinde Değişiklik Yapılmasına ilişkin Yönetmeliğin 5. maddesi ile değişik 9. maddesinin (B) fıkrasının (e) bendi yeniden düzenlenerek "astsubaylıktan subaylığa nasbedilmiş olmak" ibaresi yönetmelik metninden çıkarılmıştır.

Bu yönetmelik değişikliğinin "eşitlik ilkesine aykırı olduğu, gerekli eğitimleri alarak uzun yıllardır Deniz Kuvvetlerine bağlı gemilerde görev yaptığı, dava konusu Yönetmelik değişikliğinden önce başmakini yeterlik belgesi alma hakkı bulunmasına karşın yapılan değişiklikle kazanılmış hakkının ihlal edildiği, astsubaylıktan subaylığa geçmenin TSK'nın iç işleyişine ilişkin olduğu, dolayısıyla gemiadamı yeterliliği açısından bir anlam ifade etmediği, daha sonra yapılan değişiklikle idarenin hatasını kabul ettiği, sonuç olarak yasal dayanağının bulunmadığı ileri sürülerek" iptali istemiyle açılan davada Danıştay şu hükmü tesis etmiştir²⁸³:

"İdareler, kendi görev alanlarını ilgilendiren yasa ve tüzüklerin uygulanmasını sağlamak üzere ve bunlara aykırı olmamak şartıyla, her zaman yönetmelik, tebliğ, genelge çıkarabilme ve bu düzenlemelerle, değişen koşullar dikkate alınarak, daha önceki düzenlemeler ile doğmuş olan objektif hukuki durumları, ileriye yönelik olarak yürürlükten kaldırma yetkisine sahip

²⁸³ Danıştay 10. Dairesi, T. 13.06.2013, E. 2009/1885, K. 2013/5128; Danıştay 10. Dairesi, T. 13.06.2013, E. 2009/12271, K. 2013/5127; Danıştay 10. Dairesi, T. 13.06.2013, E. 2009/14899, K. 2013/5129, www.uyap.gov.tr, e.t. 02.03.2016.

bulunmaktadırlar. Ancak idareler, bu konudaki yetkilerini kullanırken önceki düzenlemeler kapsamında kişilerin kazanılmış haklarını ve haklı beklentilerini korumak zorundadırlar. Bu durum, hukuk güvenliğinin ve hukuki istikrarın sağlanması açısından vazgeçilmez niteliktedir. Dolayısıyla, idarece düzenleme yapılırken, düzenlemeden etkilenen bireylerin durumu titizlikle ele alınmalı, değişiklikten önce yeterlik belgesi alma şartlarını taşıyanların, en azından belli bir süre daha yeterlik belgesi alabilmelerine olanak tanınmalıdır. Bu haliyle, dava konusu düzenlemeden önce başmakine yeterlik belgesi alma şartlarını taşıyanların, Yönetmeliğe geçici madde eklenmek suretiyle durumlarının korunmaması haklı beklenti ilkesine aykırı olduğundan, dava konusu edilen ibareler bu yönüyle de hukuka aykırıdır".

Gemi Adamları Yönetmeliğinde Değişiklik yapılması işleminin dava konusu edildiği başka bir uyuşmazlıkta Danıştay şu şekilde hüküm tesis etmiştir²⁸⁴:

"Hukuk devleti, bireyin hukuki güvenliğini sağlamak bakımından, (düzenleyici veya bireysel) bütün işlemlerini hukuki öngörülebilirlik ilkesine uygun kılmak zorundadır. Zira, yürürlükteki düzenlemelere göre kazanılabilecek bir hakka, öngörülemeyen bir değişiklik nedeniyle uzak kalmak, bireyin "haklı beklentisinin" ihlaline yol açacaktır. Bireylerin, idarenin düzenleyici bir işlemine (bir taahhüdüne veya uzun süren bir uygulamasına) güvenerek, menfaatlerine olan bir sonuca ulaşabileceklerini ümit etmeleri durumu şeklinde tanımlanabilecek haklı beklenti ilkesinin korunması için, (düzenleyici işlem bakımından) kamuoyunun yapılacak değişiklik hakkında önceden bilgilendirilmesi, değişikliğin yürürlük tarihinin ertelenmesi, değişikliğe geçiş hükümleri konulması gibi yollar izlenebilmektedir. Dava konusu kurala ilişkin değişikliğin ise, öngörülebilir olmadığı ve değişiklik yapılırken ilgililerin haklı beklentilerini korumak için herhangi bir önlem alınmadığı (örneğin, davacı gibi değişiklikten önce

²⁸⁴

Danıştay 10. Dairesi, T. 28.03.2014, E. 2009/12762, K. 2014/1980, www.uyap.gov.tr, e.t. 02.03.2016.

kaptan belgesi alma şartlarını taşıyanların, geçiş hükümleri ile belirli bir süre daha önceki şartlara uygun olarak belge alabilmelerine olanak tanınmadığı) görülmektedir. Bu durumda, dava konusu kural, hukuki öngörülebilirlik ve haklı beklenti ilkelerine de aykırı bulunmaktadır".

4733 sayılı Tütün ve Alkol Piyasası Düzenleme Kurumu Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun'un mülga 7. maddesine dayanılarak çıkarılan ve 2005-2010 yılları arasında 6 yıl süre ile uygulanmak üzere hayvancılığın desteklenmesi ile ilgili hususları kapsayan Resmi Gazete'de yayımlanan 2005/8503 sayılı Bakanlar Kurulu Kararının 2. maddesinde, yurt içinde yetiştirilen ve Tarım ve Köyişleri Bakanlığı veya yetkilendirilmiş kurumca damızlık belgesi veya saf ırk sertifikası verilmiş kültür ırkı damızlık gebe düveleri satın alanlara hayvan başına doğrudan ödeme yapılacağı; 7. maddesinde, bu Karar'ın uygulanması ile ilgili tebliğin, Tarım ve Köyişleri Bakanlığı'nca hazırlanarak bu Karar'ın yayımlandığı tarihten itibaren en geç 30 gün içerisinde çıkartılacağı ve destekleme miktarlarının her yıl Ocak ayında Bakanlıkça açıklanacağı belirtilmiştir. Söz konusu Bakanlar Kurulu Kararının uygulama esaslarına ilişkin 24.3.2005 tarih ve 25765 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanan 2005/13 sayılı Tebliğde gebe düve ve buzağı desteklemeleri ile ilgili düzenlemelere yer verilmiş ve gebe düve desteği için, satın alma tarihinden itibaren 3 ay içerisinde başvurulması gerektiği hüküm altına alınmıştır.

34 adet damızlık sertifikalı, 6 adet saf ırk sertifikalı düve satın alan davacı tarafından, bunlar için teşvik ödenmesi istemiyle başvurunun İlçe Tarım Müdürlüğü işlemiyle reddedilmesi üzerine Resmi Gazete'de yayımlanan Hayvancılığın Desteklenmesi Hakkında Bakanlar Kurulu Kararı'nın 7. ve 9. maddelerinin iptali ile teşviklerin kaldırılmasına ilişkin bu Bakanlar Kurulu Kararı'nın yürürlüğe girmesi nedeniyle uğranılan 25.950 TL zararın tazminine karar verilmesi istemiyle açılan davada Danıştay "davacının 2005/8503 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı uyarınca çıkarılan Tebliğlerde öngörülen 3 aylık başvuru süresi içerisinde başvurmaması ve 2008 yılı için destekleme tutarlarının daha önceden belirlenmemesi hususları birlikte değerlendirildiğinde, davacının haklı beklenti içerisinde olduğunun kabulüne olanak

bulunmadığı gibi, idarenin tazmin sorumluluğunda da söz edilemez" şeklindeki hükümle davayı reddetmiştir²⁸⁵.

Enerji Piyasası Düzenleme Kurumunun bir işlemine karşı açılan davalarda Danıştay savcısı, "haklı beklentinin korunması, idarenin takdir yetkisini kullandığı alanlarda söz konusu olup, Yasa hükümleri karşısında, haklı beklentiden söz edilemeyeceği gibi, idarenin hukuka aykırı düzenlemelerinin, yönetilenler açısından yarattığı beklenti de haklı değildir" şeklinde düşüncesini açıklamıştır²⁸⁶. Gelir İdaresi Başkanlığı Gelir Uzmanlığı Yönetmeliği'nin bazı maddelerinin iptali talebiyle açılan davada Danıştay savcısı "davanın açıldığı tarihte yürürlükte bulunan ve yaklaşık 20 ay yürürlükte kalan madde hükmü ile hak kazananlar veya haklı beklenti içinde olup dava açanların bulunabileceği dikkate alındığında işin esası hakkında bir karar verilmesi gerektiği" şeklinde düşüncesini açıklamıştır.

Fen-Edebiyat Fakültesi mezunu olan birinin, Fen-Edebiyat Fakültesi mezunlarının pedagojik formasyon eğitimi alabilmesi için diploma notlarının 4 üzerinden en az 2,5 olması gerektiğine ilişkin Yükseköğretim Kurulunun kararının, mezun olması nedeniyle diploma notunu yükseltme olanağının bulunmadığı, kararın mezun durumda olanlar için uygulanmaması gerektiği öne sürülerek iptalini talep ettiği davada Danıştay şu içtihadta bulunmuştur²⁸⁷:

"Yükseköğretim Kurulu tarafından bu yönde yapılacak düzenlemelerde, kazanılmış hak ilkesi ve haklı beklenti ilkesi gibi idare hukuku ilkelerini göz önünde bulundurulması gerektiği de açıktır...Haklı beklentinin korunması, idarenin takdir yetkisini kullandığı alanlarda söz konusu olduğundan, kamu yararının ağır bastığı durumlarda haklı beklentiden söz edilemeyeceği gibi, idarenin eşitlik ve adalet ilkesine aykırı uygulamalarının yönetilenler açısından haklı beklenti yaratmayacağı da

²⁸⁵ Danıştay 10. Dairesi, T. 28.04.2014, E. 2009/12278, K. 2014/2736, www.uyap.gov.tr, e.t. 02.03.2016.

²⁸⁶ Danıştay 10. Dairesi, T. 25.12.2012, E. 2009/6649, K. 2012/4066; Danıştay 10. Dairesi, T. 27.12.2012, E. 2009/7052, K. 2012/4140, www.uyap.gov.tr, e.t. 02.03.2016.

²⁸⁷ Danıştay 8. Dairesi, T. 22.02.2013, E. 2010/1298, K. 2013/1344; Aynı konuda açılmış diğer bir dava için bkz. Danıştay 8. Dairesi, T. 30.11.2015, E. 2010/7175, K. 2015/10841, www.uyap.gov.tr, e.t. 02.03.2016.

tartışmasızdır. Bu bağlamda, dava konusu karar ile mezun durumda olan öğrencilerin pedagojik formasyon eğitimine başvurabilmesi için diploma notlarının 4 üzerinden en az 2,5 olması, daha sonra alınan kararla da 100 üzerinden 65 gerektiği yönünde düzenleme yapılmıştır. Ancak, yürürlükte olan hukuki düzenlemeleri göz önünde bulundurarak, lisans eğitimini bitirmesi ve tezsiz yüksek lisansını ve KPSS sürecini tamamlaması durumunda öğretmen olarak atanabileceği beklentisi içinde eğitime başlayan ve bu eğitimi tamamlayan kişinin, mezun olduktan sonra alınan kararla, pedagojik formasyon eğitimine başvurabilmesinin, sonradan yerine getirilmesi hukuken ve fiilen mümkün olmayan diploma notu gibi bir şarta bağlı tutulması, hukuk devleti ve haklı beklenti ilkeleriyle bağdaşmamaktadır".

Kadro karşılığı sözleşmeli memur statüsünde görev yapmakta iken, bu görevlerinden istifa etmek suretiyle ayrılan davacılar, kendi isteğiyle Enstitüden ayrılanlara hizmet tazminatı ödenmesini öngören Türk Standardları Enstitüsü Personel Yönetmeliğinin 86/c maddesini yürürlükten kaldıran 21.8.2009 tarihli ve 27326 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanan Türk Standardları Enstitüsü Personel Yönetmeliğinde Değişiklik Yapılmasına Dair Yönetmelik'in 6. maddesinin iptali istemiyle dava açmış açılan davada yönetmelik hükmü şu gerekçeyle iptal edilmiştir²⁸⁸:

"İdareler, kendi görev alanlarını ilgilendiren yasa ve tüzüklerin uygulanmasını sağlamak üzere ve bunlara aykırı olmamak şartıyla, her zaman yönetmelik, tebliğ, genelge çıkarabilme ve bu düzenlemelerle, değişen koşullar dikkate alınarak, daha önceki düzenlemeler ile doğmuş olan objektif hukuki durumları, ileriye yönelik olarak yürürlükten kaldırma yetkisine sahip bulunmaktadır. Ancak idareler, bu konudaki yetkilerini kullanırken önceki düzenlemeler kapsamında kişilerin kazanılmış haklarını ve haklı beklentilerini korumak zorundadırlar. Bu durum, hukuk güvenliğinin ve hukuki istikrarın sağlanması açısından vazgeçilmez niteliktedir.

²⁸⁸ Danıştay 11. Dairesi, T. 27.03.2014, E. 2010/2419, K. 2014/1427, www.uyap.gov.tr, e.t. 02.03.2016.

Kamu görevlilerinin haklı beklentilerinin korunması, ancak kişisel kararlarda, yönetimin takdir yetkisinin kullanma alanlarında söz konusu olduğundan, baskın kamu yararı olmadığı durumlarda, kamu görevlilerinin haklı beklentilerinin zedelenmemesi gerekir.

Türk Standardları Enstitüsü Personel Yönetmeliğinin 14.7.2002 tarihinde yürürlüğe giren ilk halinde, Enstitü bünyesinde görev yapan personelin istekleri ile görevden ayrıldıklarında toplu ödeme almalarına olanak sağlayan düzenleme mevcut iken, daha sonra yapılan Yönetmelik değişikliği ile söz konusu kural ortadan kaldırılmış, böylece göreve girdikleri tarihte, hizmet tazminatı alma imkanı bulunan ve bu parasal hakkın ödeneceği konusunda haklı beklentisi olan personelin bu ödentiyi almaları engellenmiştir".

Tıp Fakültesi Göz Hastalıkları Anabilim Dalında uzmanlık eğitimini tamamlayan davacı, uzmanlık belgesinin tescili istemiyle yaptığı başvurunun reddine ilişkin Sağlık Bakanlığı Sağlık Eğitimi Genel Müdürlüğünün işlemi ile bu işleme dayanak olan, Tıpta Uzmanlık Tüzüğü'nün 19/g ve 38. maddeleri ile Tıpta ve Diş Hekimliğinde Uzmanlık Eğitimi Yönetmeliğinin 19/e maddesinin; kendisi için öngörülen bütün idari süreçleri tamamlamak suretiyle Türkiye Cumhuriyeti burslususu olarak tıpta uzmanlık eğitimine başladığı, eğitim sürecinin ardından bitirme sınavında başarılı olarak uzmanlık belgesine hak kazandığı ve devlet kurumları arasında meydana gelen eşgüdüm eksikliğinin sonuçlarının kendisine yüklenemeyeceği ileri sürülerek iptal davası açmış mahkeme davayı "her ne kadar Tıpta Uzmanlık Tüzüğü hükümleri uyarınca tıpta uzmanlık giriş sınavında başarılı olmak suretiyle eğitime başlanması gerekse de, Türkiye Cumhuriyeti burslususu olarak ülkemizde eğitim alma imkanı bulan davacının; kendisi için, devlet idaresi tarafından öngörülen tüm idari süreci yerine getirerek geçmesi gereken bilim sınavlarında başarılı olduğu açık olduğundan, uzmanlık belgesinin tescil edilmesi ve uzman hekim olarak görev yapabilme hususunda haklı bir beklenti içinde olması, yukarıda belirtilen hukuki durumun gereğidir" şeklindeki gerekçeyle kabul etmiştir²⁸⁹.

²⁸⁹ Danıştay 8. Dairesi, T. 25.09.2013, E. 2010/4421, K. 2013/6630, www.uyap.gov.tr, e.t. 02.03.2016.

Kamu ihalesini kazanan bir şirket tarafından, işletme hakkı devir sözleşmesinin imzalanması için ek süre verilmesi konusunda yapılan başvurunun reddedilmesi ve ihale aşamasında verilen teminatın irat kaydedilmesine ilişkin işleme yönelik dava açılmıştır. Söz konusu uyuşmazlıkta davalı idare tarafından bir defaya mahsus olarak davacı şirkete 90 günlük ek süre vermiştir. 90 günlük ek sürenin bitmesine rağmen davacı şirket, Enerji Piyasası Düzenleme Kurumundan üretim lisansına ilişkin kararı beklediğini ve EPDK yönetim kurulu toplantısının çok yakın bir tarihte gerçekleşeceğini, lisans başvurusu yaparak üzerlerine düşen yükümlülüğü yerine getirdikleri, davalı idarenin kurumlar arası çelişkiyi gidermek için ek süre vermesi gerektiğini bildirmiş ancak davalı idare ikinci bir ek sürenin verilmesinin hukuken mümkün olmadığını beyan ederek başvuruyu reddetmiş ve teminatın irat olarak kaydedilmesine karar vermiştir. Bu işleme karşı açılan davada Danıştay, "EPDK tarafından üretim lisansı işlemleri için davacıya verilen 90 günlük süre içinde yükümlülüklerin yerine getirilmemesi sonrasında davalı idareden görüş istenildiği, davalı idare tarafından ise davacı şirkete tanınan...tarihine kadar üretim lisansı verilmesine ilişkin işlemlere devam edilmesinde sakınca görülmediğinin bildirildiği, buna istinaden EPDK tarafından sürece devam edildiği, belgelerin bu süreden önce tamamlanmasından sonra Kurul toplantısından çıkacak kararın davacı şirket açısından "haklı beklenti" olarak kabulü ile talebin bu takvim çerçevesinde karşılanması gerekmekte" olduğuna karar vererek dava konusu edilen işlemi iptal etmiştir²⁹⁰.

Türk asıllı Azerbaycan vatandaşı olan davacı, Türk vatandaşı öğrencilerin ödediği miktarda katkı payı ödeme ve sağlık sigortasının üniversite tarafından karşılanması istemiyle yaptığı başvurunun reddine Rektörlük işleminin ve bu işlemin dayanağı olan Eğitim-Öğretim Yılında Yükseköğretim Kurumlarında Öğrenim Görecek Yabancı Uyruklu Öğrencilerden Alınacak Ücretler Hakkında Bakanlar Kurulu Kararı'nın hukuki güvenlik ve istikrar ilkesine aykırı olduğundan hukuk devleti ilkesini ihlal ettiği, haklı beklentisinin korunmadığı, Bakanlar Kurulu'nun kendisine tanınan yetkiyi kanuni dayanak olmaksızın devrettiği öne sürülerek iptalini

²⁹⁰ Danıştay 13. Dairesi, T. 05.11.2015, E. 2011/1714, K. 2015/3771; Danıştay 13. Dairesi, T. 05.11.2015, E. 2011/1715, K. 2015/3772, www.uyap.gov.tr, e.t. 02.03.2016.

istediği davada Danıştay söz konusu davada haklı beklenti talebini şu gerekçelerle kabul etmemiřtir²⁹¹:

"Bakanlar Kurulu Kararının tesis edilmesinden önce, ilgili yılların Bakanlar Kurulu Kararları ile yabancı uyruklu statüsündeki Türk asıllı öğrencilerden alınacak ğrenci katlı payı miktarlarının Yükseköğretim Kurulunca belirlenmesine karar verildiği, Yükseköğretim Kurulu Genel Kurulu ise niversite idaresince yabancı uyruklu, Türk asıllı olduğu kabul edilen öğrencilerden, Türk ğrenciler kadar katkı payı alınmasına karar verdiği, davacının da bu kararlara dayanarak lisans ve yüksek lisans eğitiminde Türk ğrenciler kadar katkı payı ödediği anlaşılmıştır. Davacının lisans ve yüksek lisans eğitimi sırasında dönemin Bakanlar Kurulu Kararları uyarınca Türk ğrenciler kadar katkı payı ödemesi, yüksek lisans ve doktoranın birbirinden bağımsız programlar olması nedeniyle aynı uygulamanın doktora programı için de devam edeceği yönünde hukuken korunması gereken haklı bir beklenti oluşturmayacağı açıktır. Nitekim, davacının doktora programına kayıt olduğu tarih itibarıyla dava konusu Bakanlar Kurulu Kararının yürürlükte olduğu ve yabancı uyruklu öğrencilerin ödeyeceği öğrenim ücretinin her yıl yeniden belirlendiği, ilgili yıl için yapılan düzenlemenin sonraki yıllar için hukuki sonuç doğurmayacağı yadsınamaz".

C. ASKERİ YÜKSEK İDARE MAHKEMESİ KARARLARINDA HAKLI BEKLENTİ

Askeri lise giriş sınavını kazanarak Hava Harp Okulu'nda öğrenim görmek üzere Maltepe Askeri Lisesine kaydolun davacı, hazırlık sınıfı dâhil 4 yıllık öğrenimini başarıyla tamamlayarak Hava Harp Okulu ğrenci adayı olarak mezun olur. Katıldığı ğrenci Seçme Uçuş (SU) kampındaki komutanlarının telkin ve tavsiyeleri üzerine kamptan ayrılarak Kara Harp Okulu öğrenimine devam etmek için müracaat eder. Bunun zerine SU kampından ilişiği kesilir. Hava Harp Okulu

²⁹¹ Danıştay 8. Dairesi, T. 25.12.2015, E. 2011/2615, K. 2015/12877, www.uyap.gov.tr, e.t. 02.03.2016.

Öğrenci Seçim Yönergesi'nin 4. maddesinde, ÖSU eğitiminden kendi isteği ile ayrılan askeri lise kaynaklı aday öğrencilerin hangi kuvvete ait askeri lisede okumuş ise o kuvvetin harp okulu komutanlıkları emrine katılmak üzere tertip edilecekleri düzenlenmektedir. Ayrıca davacının velisi tarafından Hava Harp Okuluna devam edememe halinde Kara Harp Okuluna gönderileceğinden dolayı hak talep edilmeyeceğine dair taahhütname imzalanmıştır. Diğer taraftan davacı çağrı üzerine ikinci defa kampa katılır. Ancak davacı yine kampta görevli personelin ısrarlı telkinleri üzerine diğer askeri lise kaynaklı 60 öğrenci ile birlikte askeri öğrencilikten ayrılma dilekçesi vermek zorunda bırakılır. ÖSU kampından ikinci defa ilişkisinin kesildiğini öğrenen davacı, söz konusu ayrılma dilekçesindeki beyan ve ifadelerin serbest ve gerçek iradelerini yansıtmadığını, ÖSU kampından ayrılarak Kara Harp Okuluna devam etmek üzere dilekçe verdikten sonra Kara Harp Okuluna kaydının yapılması gerektiği halde kayıt yapılmaması işleminin iptalini ve Kara Kuvvetleri Komutanlığı ile Hava Kuvvetleri Komutanlığı arasında söz konusu geçişleri düzenleyen protokolün iptalini, söz konusu protokolün hukuka uygun kabul edilmesi halinde kendisine uygulanmaması gerektiği gerekçeleriyle dava açar.

Askeri Yüksek İdare Mahkemesi haklı beklenti sebebiyle Kara Harp Okuluna alınmama işleminin iptaline şu gerekçeyle karar verir²⁹²:

"Her ne kadar kuvvetler arasında protokol düzenleme yetkisi bulunsa bile, 4 yıl önce askeri öğrencilikten ayrılmayı düşünmemesi ve talep etmesi durumunda KHO. K.lığına öğrenci olarak kabul edileceğini bilen ve ayrıca Maltepe Askeri Lisesi'nden mezun olurken Okul Komutanlığınca istediği takdirde Kara Harp Okuluna katılabileceğine dair yazı gönderilen davacı hakkında...protokol değişikliğinin haklı beklenti gereği uygulanamayacağı, bu değişikliğin ancak bu tarihten sonra askeri liseye girmiş öğrencilere uygulanabileceği,...21.06.1988 doğumlu olan ve 21.06.2006 tarihinde 18 yaşını tamamlayarak reşit hale gelen davacıya ÖSU kampına katılmadan önce kampla ilgi bilgilerin, bu arada öğrenci seçme uçuşunda elendiği takdirde askeri öğrencilikten ayrılmayı düşünmüyorsa Kara Harp Okulu'na intibak

²⁹² Askeri Yüksek İdare Mahkemesi 2. Dairesi, T. 21.11.2007, E. 2006/1242, K. 2007/996, www.sinerjimevzuat.com.tr, e.t. 15.10.2016.

kampına katılması gerektiğinin tebliğ edildiği, davacının...öğrenci seçme uçuşundan kendi isteği ile ayrıldığı ve ... Kara Harp Okulu'na katılmak üzere dilekçe verdiği, bu talebinin Kara Harp Okul Komutanlığı'nın ... yazısı ile yoruma açık kalacak şekilde cevaplandırıldığı, davacının iradesinin askeri öğrencilikten ayrılma yönünde olmadığı, Kara Harp Okulu'na katılma yönünde olduğu, ... protokolün davacı hakkında uygulanmasına imkân bulunmadığı, davacının askeri okula girerken ÖSU'dan ayrılması halinde Kara Harp Okulu'na gideceği haklı beklentisi içinde olduğu, sonuç olarak kendi isteğiyle Hava Harp Okulundan ayrıldıktan sonra Kara Harp Okuluna kabul edilmeyen davacı hakkında idarece tesis edilen işlemin hukuka aykırı olduğu görülerek, işlemin iptaline karar verilmesi gerektiği sonuç ve kanaatine ulaşılmıştır".

Yürütmenin durdurulması kararının yerine getirilmemesinden kaynaklanan tazminat davasında karşı oy gerekçesi haklı beklenti temelinde şu şekilde kurulmuştur²⁹³:

"İdarenin hukuka uygunluk denetimine bağlı olarak tesis edilen yürütmenin durdurulması kararının uygulanmamasından dolayı, anayasal çerçevede korunan bir hakkın ve salt bir yargı kararı olması hasebiyle tatbik edileceğine dair güven ve beklentinin ihlalden duyulan üzüntüden ötürü davacının manevi bir zararının doğduğunda hiç şüphe yoktur. Aksinin kabulü, işlemin iptalinin yanı sıra yürütmenin durdurulmasına karar verilmesi talebinde bulunulmasını anlamsız kılar ki bundan duyulan ızrarın hukuka aykırı işlemde öte ve aşkın olduğu izahıtan varestedir. Kaldı ki yargılamanın sonunda davanın reddine karar verilmiş olsa bile, yürütmenin durdurulması kararının uygulanmamasından dolayı tazminat davası isteyebileceği ve davanın konusunun muayyen bir zamanla mukayyet olduğu dikkate alındığında, sonradan verilecek iptal kararı yerine getirilse dahi, yürütmenin durdurulmamasının telafisi mümkün olmayacak surette zarara yol açacağı da muhakkaktır".

²⁹³ Askeri Yüksek İdare Mahkemesi 3. Dairesi, T. 10.02.2005, E. 2004/1108, K. 2005/241, www.sinerjimevzuat.com.tr, e.t. 15.10.2016.

Askeri Yüksek İdare Mahkemesi bir kararında uyum yasası çıkarılma beklentisini teknik olarak bekletici mesele yapılamayacağına karar vermiştir²⁹⁴.

Anadolu Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Sivil Havacılık Ana Bilim Dalında doktora eğitimini tamamlayan ve bu sebeple kıdem verilmesi için yaptığı başvuru reddedilen davacı, doktora eğitimine başladığında lisansüstü öğrenim yapılabilecek ana bilim dalları arasında "sivil havacılık" dalının sayılmış olduğunu, kaldı ki mastır eğitimi yapan bir binbaşuya kıdem verilirken doktora yapmış olması nedeniyle kendisine "haydi haydi" verilmesi gerekirken verilmemesinin eşitlik ilkesine de aykırı olduğunu, sonradan yapılan değişikliklerle olumsuz şekilde tesis edilen kıdem verilmemesi işlemine karşı dava açmıştır. Askeri Yüksek İdare Mahkemesi söz konusu davayı reddetmesine rağmen karşı oy gerekçesinde haklı beklentinin korunması gerekliliği vurgulanmıştır²⁹⁵.

²⁹⁴ Askeri Yüksek İdare Mahkemesi Daireler Kurulu, T. 24.12.2010, E. 2010/47, K. 2010/56, www.sinerjimevzuat.com.tr, e.t. 15.10.2016.

²⁹⁵ Askeri Yüksek İdare Mahkemesi 1. Dairesi, T. 27.11.2001, E. 2001/581, K. 2001/1279: "Davacının gerek Doktora eğitimine gerekse Tez çalışmasına başladığı tarihlerde; Hv. K.K.İği Personel Temin ve Yetiştirme Planında ilgili Sivil Havacılık Ana Bilim Dalının yer alıyor olması nedeniyle, davacının yalnızca Anayasanın 27 nci maddesindeki bilim öğrenme hakkını ve 42 nci maddesindeki eğitim ve öğrenim hakkını kullanmak amacıyla asgari 4 yıl gibi uzunca bir öğrenim yapmış olduğunun düşünülmemeyeceği, bilakis günümüzün ağır sosyo ekonomik koşullarında, asgari 4 yıl gibi uzunca bir süre maddi ve manevi fedakarlık ve emek gerektiren zorlu bir öğrenim sürecinde davacıyı en çok motive eden unsurun Personel Temin ve Yetiştirme Planında kendi ana bilim dalının var oluşunu ve öğrenimi sonunda özveri ve emeğinin karşılığı olarak bir yıl mesleki kıdem alacağı beklentisi olduğu açıktır. Davacının öğrenimini bu beklentilerle sürdürürken; Personel Temin ve Yetiştirme Planında değişiklik yapılarak, anılan bilim dalının kaldırılması idari zaruretler nedeniyle makul ve kabul edilebilir bir durum ise de; idari işlemlerde birey ve kamu menfaati dengeleri gözetilmeden, bireyin uzun yıllara yayılan fedakarlıkları ve emeğinin hiç göz önüne alınmamış olmasının hakkaniyete aykırı olduğu, kendi mesleki sınıfıyla-doğrudan ilgili olduğu görülen ana bilim dalında, kendisini daha da yetiştirip geliştirmek amacıyla Doktora öğrenimi yapan davacıya; mezuniyetinden 1-2 ay önce salt plandan çıkarıldığı gerekçesiyle kıdem verilmemesinin; teknolojik çağdaşlaşmaya yönelik ve gelişimin, daha nitelikli bir insan gücü yapısına kavuşma çabalarının teşvik görmemesi anlamına geleceği, keza aynı ana bilim dalında Doktora öğrenimi değil de, daha kısa süreli eğitim ve öğretimi gerektiren yüksek lisans (Master) eğitimi yapmış olsa idi plan değişikliğinden önce bitirip mesleki kıdem alma imkanına kavuşmuş olacağı gerçeği göz önüne alındığında, Master eğitimi yapma yerine Doktora eğitimi yapma tercihinin yani daha zorlu ve uzun süreli eğitimi seçmenin, fazla okuma ve öğrenmenin, kıdem verilmemesi suretiyle davacı tarafından cezalandırılma olarak algılanması da yine olası ve tamamen hakkaniyete aykırıdır. Çağdaş uygarlık düzeyine ulaşma ve daha nitelikli bir insan gücü yapısına kavuşma çabalarının en somut ölçütlerinin daha çok araştırma, okuma ve öğrenme olduğu, bu faaliyetlerin ise büyük bir zamana, maddi ve manevi fedakârlığa, emeğe ihtiyaç duyduğu bir gerçektir. TSK.'ndeki formel hiyerarşik yapının gereği olarak <kıdem> unsurunun kişilerin motivasyonunda en önemli ve etkin yegâne faktör olduğu nazara alındığında; davacının Doktora öğrenimi süresince belirgin olarak kendisine kıdem verileceği beklentisiyle büyük emek sarf ettiği, hiçbir emeğin heba

ÖSYM tarafından yapılan sınavla GATA Hemşirelik Yüksek Okulunda öğrenime başlayan ve eğitimini tamamlayan davacı, 2955 sayılı GATA Kanunu'nun 39/c maddesi ve 926 sayılı Türk Silahlı Kuvvetleri Personel Kanunu hükümleri uyarınca, önceki yıllarda mezun olanlar gibi muvazzaf subay teğmen nasbedilmesi gerekirken GATA Kanunu'nun 39/c maddesinde değişiklik yapan 28.06.2002 tarih ve 24799 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanan 4766 sayılı Kanun uyarınca Muvazzaf Subay nasbedilemediği iddiasıyla, muvazzaf teğmen nasbedilmesine ilişkin başvurusunun reddine dair işlemin iptaline karar verilmesini talep etmiştir. Yüksek Mahkeme; "Davacının 4 yıl boyunca askeri öğrenci statüsüyle üniforma taşıması, kendisinin Devlet Memuru statüsüne geçişini gerçekleştirecek yasal değişikliğin son ana kadar yürürlüğe girmemesi nedeniyle insani bir beklentiye girmesi ve subay nasbedilmeyi umut etmesi doğalsa da, az sonra açıklanacağı üzere statü değişikliğini öngören ve derhal yürürlüğe giren bir kaide-tasarrufun (kanun hükmünün) varlığından sonra, bu konunun artık statü hukukunu etkileyen bir mevzuat engeli olduğunda kuşku bulunmamaktadır" şeklindeki gerekçeyle davayı reddetmiştir²⁹⁶.

---

edilmemesi gerektiği, halen görevde olup kendisinin mesleki bilgisinden ve yine mesleği ile ilgili artı değer sayılması gereken Doktora eğitimi sonucu aldığı bilgi ve becerilerinden de istifade edildiğine göre, kişi ve kamu yararları dengesi ve hakkaniyet prensipleri gereğince Hava Yer Mühendis Yarbay olan davacıya kendi mesleğiyle doğrudan ilgili olduğu önceki Personel Temin ve Yetiştirme Planlarında da yer verilmek suretiyle açıkça belli olan ana bilim dalında yaptığı doktora eğitimi nedeniyle bir yıl kıdem verilmesi gerektiği düşüncesinde olduğundan; aksi düşünceyle kıdem verilmemesi yönündeki sayın çoğunluğun görüşüne katılmadım", www.sinerjimevzuat.com.tr, e.t. 15.10.2016.

²⁹⁶ Askeri Yüksek İdare Mahkemesi 1. Dairesi, T. 06.05.2003, E. 2002/1591, K. 2003/657, www.sinerjimevzuat.com.tr, e.t. 15.10.2016; Ancak her ne kadar özellikle haklı beklenti kavramına yer verilmemiş olsa da haklı beklentinin dayanaklarından olan "hakkaniyet", "adalet" ve "eşitlik" ilkeleri gereğince statüde yapılan bir değişikliğin davacıya tatbik edilemeyeceği yönünde karar verilmiştir. Askeri Yüksek İdare Mahkemesi 1. Dairesi, T. 25.12.2001, E. 2000/430, K. 2001/1463: "Davacının müstahak olduğu fiili hizmet zammının tamamının, öngörülen yaş haddinden indirilmesinin hakkaniyet, adalet ve eşitlik ilkelerine uygun düşeceği kanaatine varılmıştır, Bu durumda, davacının, idareye başvuru tarihi itibarıyla kazanılmış fiili hizmet süresi zammının 5 yıla yakın olduğu, bu sürenin öngörülen 43 yaştan indirilmesi sonucu yaklaşık Nisan 2000 tarihi itibarıyla emekliliğe esas yaş sınırının dolduğu, dolayısıyla işlem tarihinde yaklaşık Ağustos 2002 olarak saptanan emekliliğe esas yaş sınırının hukuka aykırılıkla sakatlanmış olduğu ve hâlihazır durumu itibarıyla davacının emekliliğe müstahak bir durumda bulunduğu sonucuna ulaşılarak, işlemin iptali yoluna gidilmiştir", www.sinerjimevzuat.com.tr, e.t. 15.10.2016.

Ç. YARGITAY KARARLARINDA HAKLI BEKLENTİ

Yargıtay'ın haklı beklentiye ilişkin tespit edebildiğimiz tüm kararlarında "hukuk devletinde kişiler, yasaların onları nasıl etkileyeceğini önceden bilmeleri gerekir. Hukuki öngörülebilirlik de kişilerin meşru beklentilerinin korunmasıdır" şeklinde hüküm tesis ettiği gözlemlenmiştir²⁹⁷.

Yargıtay tarafından karara bağlanan bir ceza davasında, mülga 1412 sayılı Ceza Muhakemeleri Usulü Kanunu'nun 325. maddesinde yer alan "Hüküm, cezanın tatbikatında kanuna muhalefet edilmesinden dolayı maznun lehine olarak bozulmuşsa ve bozulan cihetlerin temyiz talebinde bulunamamış olan diğer maznunlara da tatbiki kabul olursa bu maznunlar dahi temyiz talebinde bulunmuşçasına hükmün bozulmasından istifade ederler" hükmünün haklı beklenti ilkesi çerçevesinde temyiz talebinde bulunmayan sanığa da uygulanması gerektiği talep edilmiştir. Yargıtay bu davada haklı beklenti hakkında düşüncesini açıklamadan temyiz talebinde bulunmayan sanığa temyiz hükümlerinin sirayetine karar vermiştir²⁹⁸.

III. HAKLI BEKLENTİNİN KORUNMASINA İLİŞKİN ÇIKARIMLAR VE ÖNERİLER

Haklı beklenti oluşmasını engelleme, meydana geldiğinde ise haklı beklentinin giderilmesi hukuk devleti ilkesi çerçevesinde idareye atfedilmiş bir yükümlülüktür. Anayasa'nın 125. maddesinin son fıkrasında yer alan "idare, kendi eylem ve işlemlerinden doğan zararı ödemekle yükümlüdür" hükmü gereğince idare kendisinin sebebiyet verdiği haklı beklentileri de karşılaması gereklidir.

²⁹⁷ Yargıtay Hukuk Genel Kurulu, T. 06.07.2011, E. 2011/2-109, K. 2011/481; Yargıtay Hukuk Genel Kurulu, T. 29.06.2011, E. 2011/4-218, K. 2011/456; Yargıtay Hukuk Genel Kurulu, T. 29.06.2011, E. 2011/4-221, K. 2011/458; Yargıtay Hukuk Genel Kurulu, T. 29.06.2011, E. 2011/4-222, K. 2011/460; Yargıtay Hukuk Genel Kurulu, T. 29.06.2011, E. 2011/4-216, K. 2011/454; Yargıtay Hukuk Genel Kurulu, T. 29.06.2011, E. 2011/4-220, K. 2011/459; Yargıtay Hukuk Genel Kurulu, T. 29.06.2011, E. 2011/4-219, K. 2011/457, www.sinerjimevzuat.com.tr, e.t. 17.12.2016.

²⁹⁸ Yargıtay Ceza Genel Kurulu, T. 27.09.2011, E. 2011/2-180, K. 2011/189, www.sinerjimevzuat.com.tr, e.t. 17.12.2016.

Her ne kadar idarenin kendi tasarrufları sebebiyle ortaya çıkan haklı beklentileri karşılması bir zorunluluk olsa da, Devlet tarafından ayrı bir tüzel kişilik kazandırılan kurumların ve diğer kamu kuruluşlarının, teşvik ettikleri haklı beklentileri her daim kabul edemeyecek olmaları, iyi düzenlenmiş demokratik bir toplumun talihsiz fakat kaçınılmaz bir özelliğidir²⁹⁹. Haklı beklentinin korunması düzenlilik, öngörülebilirlik ve kesinlik gerektiren hukukun üstünlüğünü sağlayacaksa idarenin hem bireylerin haklı beklentilerin ne zaman ortaya çıkacağını önceden tahmin edebilmesi hem de bunları engelleyebilmesi gerekir³⁰⁰.

A. HAKLI BEKLENTİ İHLAL EDİLMEYEN İDARE TARAFINDAN ALINABİLECEK ÖNLEMLER

İdarenin, haklı beklentiye göz ardı ettiği veya tamamen makul olmayan bir şekilde davrandığı takdirde mahkemelerin müdahale edeceğine dair geleneksel İngiliz tutumu yeterli değildir. Başka bir ifadeyle, bireyin haklı beklentisinin olup olmadığını her koşulda idari yargı yerinin tespit etmesi gerektiği düşüncesi eleştirilmektedir. Bu durum iki temel sebepten kaynaklanmaktadır. Birincisi, hakkaniyet, hukuki kesinlik ve idareye olan güven, haklı beklentinin daha üst düzeyde korunması gerektirir. Bir beklentinin boşa çıkarılmasının mantıklı veya makul olduğu müddetçe sürdürülmesi, idarecilerin tüm beklentileri göz ardı etmesine izin vererek karmaşa çıkmasına neden olur³⁰¹. İkincisi, makuliyet kavramı özünde çok geniş bir kavramdır. İdarecilerin günlük işlerinde faydalı bir kılavuz veya belirli bir yargı kontrolü standardı sağlamamaktadır. Daha kesin ve kapsamlı bir ilkenin benimsenmesi idari hukukun hem idare hem de yargı kontrolü düzeyinde

²⁹⁹ **BROWN**, "Justifying Compensation For Frustrated Legitimate Expectations", p. 699; "Hukuk şunu gerektirir: bir vaat ya da beyandan doğan bir haklı beklenti, karar alıcının yetkisi dâhilinde yer alması şartıyla, karar alma sürecinde uygun bir şekilde göz önüne alınacaktır", **LI - LEUNG**, p. 479.

³⁰⁰ **MOFFETT**, p. 231; **ATAY, Ender Ethem**, İdare Hukuku, 4. Bası, Ankara, 2014, s. 448.

³⁰¹ **ALLAN, T.R.S.**, "Fairness, Equality, Rationality: Constitutional Theory and Judicial Review", The Golden Metwand and The Crooked Cord, Essays on Public Law in Honour of Sir William Wade Qc, Ed. Christopher Forsyth - Ivan Hare, New York, 1998, p. 15; **CRAIG**, Administrative Law, p. 620; **SCHÖNBERG**, p. 150.

uygulanmasındaki kesinliği ve istikrarı artıracaktır³⁰². Aynı zamanda haklı beklenti meydana gelmeden önce idare tarafından önlem alınması hukuka bağlı ve saygılı idare anlayışının bir gereğidir.

1. Düzenleyici İdari İşlemlerde Haklı Beklentinin Önlenmesi

a. Düzenleyici İdari İşlem Değişikliğinin Değişiklikten Makul Bir Süre Önce Duyurulması

Diğer hukuk sistemlerinde de olduğu gibi Avrupa Birliği hukuk sisteminde öngörülemez, tahmin edilmez, ansızın yapılan bir değişiklikten önce bireylerin değişiklik yapılacak konuda önceden bilgilendirilmesi, uyarılması beklentinin meşruiyetini/haklılığını ortadan kaldırmaktadır. Avrupa Birliği Adalet Divanı, "hiç kimse yasayı bilmiyor kabul edilemez" şeklindeki haklı beklentiye bertaraf eden gerekçenin ancak değişiklik yapılacağıın önceden duyurulduğu durumunda kullanılabileceğini içtihat etmektedir³⁰³.

Genel bir bakış açısıyla Alman yüksek mahkemeleri (Federal Adalet Divanı, Sayıştay, Federal İş Mahkemesi, Federal Sosyal Mahkemesi) kararlarını önemli veya mücbir nedenler olmaksızın değiştirmeyi hukuki kesinlik ve haklı itimadın korunması-haklı beklenti ilkelerine aykırı görür. MAURER'e göre "itimadın korunması-haklı beklenti [*vertrauensschutz*]" yasalara bağımlılıklarından dolayı yargıçlara "herhangi bir engel teşkil etmemekle birlikte kararlarını değiştirmekte bir kılavuzdur". Bu değişiklikler geleceğe yöneliktir ancak sıklıkla "geçmişteki olguları" da kapsar. Bu nedenle düzenleyici bir işlemin değiştirileceği önceden ilan edebilir³⁰⁴. İdarenin tek taraflı iradesi ile statü değişikliğine gidilirken idari istikrar ve nesafet gibi hukukun genel ilkeleri dikkate alınması gerekir. Statü içinde değişiklikten önce bulunan kişilerin yeni hukuki duruma uyumlarının sağlanmasına yönelik tedbirlerin alınması ve bu kişiler için makul bir uyum sürecinin öngörülmesi hukuk devletinin bir sonucudur³⁰⁵. Bu durum ise haklı beklenti ile bağlantılıdır.

³⁰² SCHÖNBERG, p. 150-151; Haklı beklenti gözetilerek yapılan bir düzenlemenin makul, adil ve ölçülü bir düzenleme olarak kabul edileceği ifade edilmiştir, KARABOYACI, s. 249.

³⁰³ ÖZCAN, s. 126; POTESÀ, p. 96, fn. 46.

³⁰⁴ CALMES-BRUNET, p. 1080.

³⁰⁵ AKYILMAZ - SEZGİNER - KAYA, s. 47.

İdarenin yürürlükteki düzenleyici işlemlerine güvenerek belirli yönde davranan bireye, söz konusu düzenleyici işlemin değişeceğinin önceden bildirilmesi haklı beklentinin oluşumunu engeller. İdarenin belirli bir tarih, dönem, bir olgu ya da durumunun ardından değişikliğe gidileceğini makul bir süre içerisinde bildirmesi, bireylerin oluşacak yeni durumu bilmelerine ve kendi durumlarını yeni şartlara uyarlayabilmelerine imkân tanır. Ancak idare tarafından tesis edilen her düzenleyici işlemin "bu düzenleme değişebilir" gibi bir hüküm ihtiva etmesinin de haklı beklentiye bertaraf ettiği iddiası da her zaman kabul edilemez. Nitekim "düzenli idare ilkesi"ne göre önemli olan idarenin tesis edeceği düzenleyici işlemlerde istikrar ve sürekliliğin sağlanmasıdır. Bireyler idarenin düzenleyici işlemlerinin uyarlama şartları gerçekleşmediği sürece değişmeyeceğine inanırlar. Düzenleyici idari işlem değişikliğinin, değişiklikten makul bir süre önce duyurulmasıyla amaçlanan, bireylere belirli ancak serbest bir hareket alanı tanıyarak onların yeni durumlara adapte olabilmelerini sağlayacak bir zaman tanınmasıdır.

Bu duyurunun kamu idarelerinin resmi internet sitelerinden yapılması ansızın yapılan değişiklikler sebebiyle yanılan bireylerde oluşacak haklı beklentilerin önceden önlenmesine hizmet eder³⁰⁶.

b. İdarenin Yeni Düzenleyici İşlemlerinde Beklentileri Karşılacak Geçiş Hükümlerinin Konması

İdarenin kanuniliği ilkesi gereğince tali düzenleme yetkisi bulunan idare kanunun çizdiği sınırlar içinde düzenleme yetkisi geneldir. İdare değişen gereksinimler, toplumun ihtiyaçları en önemlisi de kamu yararını tesis etmek maksadıyla idari düzenleyici işlemleri değiştirerek güncelleyebilir.

İdarenin düzenleme yetkisinin sınırsız olmadığını, değişiklik yetkisinin makul sınırlar içinde adalet ve hakkaniyet (nesafet) kurallarına uygun bir şekilde kullanması gerektiğini belirtmek gerekir³⁰⁷.

---

³⁰⁶ ÖZCAN, s. 126.

Genel düzenleyici işlemlerin yürürlüğü ile ilgili temel kural "derhal [*immediate*]" yürürlüğe girmez³⁰⁸. İdarenin yaptığı yeni düzenleyici işlem, aksine bir yürürlük maddesi bulunmadığı müddetçe, yayımlandığı andan itibaren hüküm ve sonuç doğurur. Bir düzenleyici işlemin derhal yürürlüğe girmesi, yayımından evvel statü içinde bulunan kişilerin devam eden durumlarına bu düzenleyici işlem hükümlerinin uygulanmasını gerektirir. Bu etkileme, haklı beklentiyi korumasız bırakabilir. Bu sebeple geçiş hükümlerinin öngörülmesi gerekir³⁰⁹.

Özel hukuka ilişkin kanun değişikliklerinde yürürlük ve uygulama kanunu öngörülmesine rağmen maalesef kanun koyucu benzer tutumu istisnalar dışında idare hukukunu ilgilendiren mevzuatlarda sergilememektedir³¹⁰. Bu açıdan sadece idarenin

---

³⁰⁷ OĞURLU, s. 151; İdarenin düzenleyici işlemine güvenen bireyin düzenleme değişikliği sonrasında oluşan haklı beklenti iddiasının hukuka uygunluğunun, yargı mercilerince denetimi yapılmalıdır, ALTINDAĞ, s. 29.

³⁰⁸ TEN BERGE - WIDDERSHOVEN, p. 431; OĞURLU, s. 281; İster kamu hukuku isterse özel hukuk alanını ilgilendirsin kanunlar açısından kural olan onların derhal uygulanmasıdır, AKILLIOĞLU, Tekin, "Yasaların Zaman Bakımından Uygulanmasına İlişkin Bazı Sorunlar", AİD., C. 17, S. 3, 1984, s. 37; Bir kanun kural olarak yürürlüğe girdiği tarihten sonraki durumları etkilemektedir, ULER, Yıldırım, "Anayasa Mahkemesi İptal Kararları Geri Yürür", Bahri Savcı'ya Armağan, Ankara, 1988, s. 517; GÖZLER, Hukuka Giriş, s. 248, Haklı beklentinin korunması gerçek geriye yürümede (derhal yürürlüğe girme) önemli rol oynamaktadır, ALTINDAĞ, s. 48; ALTUNDİŞ, Mehmet, "Hukuki Güvenlik İlkesi", Yasama Dergisi, S. 10, 2008, s. 66.

³⁰⁹ Yeni bir düzenleme hükmü ile halen etkisini devam ettiren bir düzenleme hükmü birbiriyle çatıyorsa, geçiş hükümlerinin konulması, başka bir ifadeyle intibak kurallarının ihdası gerekir, SÖZER, "Sosyal Sigortalarda Kazanılmış Hakların Korunması Üzerine Bir İnceleme", s. 13, dn. 86; Adaletli ve güvenilir çözümün sağlanabilmesi ve dolayısıyla haklı beklentinin korunabilmesi için hukuk kurallarının çok ani bir biçimde ve uygun geçiş düzenlemeleri olmaksızın tesis edilmemesi gerektiği vurgulanmaktadır, BÜLBÜL, Erdoğan, İdari İşlemin Yürürlükten Kaldırılması, İstanbul, 2010, s. 46; Hukukun öngörülebilirliğinin sağlanması ve hukuk güvenliğinin kurallar değiştirilirken ihlal edilmemesi için geçiş hükümlerine yer verilmesi gerekir, KARAHANOGULLARI, Onur, İdarenin Hukukla Kavranması: Yasallık ve İdari İşlemler (Yargı Kararlarına Dayalı Bir İnceleme), Güncelleştirilmiş 3. Bası, Ankara, 2015, s. 595.

³¹⁰ **6103 sayılı Türk Ticaret Kanununun Yürürlüğü ve Uygulama Şekli Hakkında Kanun-m. 4:** "Eski hukuk yürürlükte iken gerçekleşmiş olup da Türk Ticaret Kanununun yürürlüğe girdiği tarihte henüz herhangi bir hak doğurmamış olaylara Türk Ticaret Kanunu hükümleri uygulanır"; **6101 sayılı Türk Borçlar Kanununun Yürürlüğü ve Uygulama Şekli Hakkında Kanun-m. 4:** "Türk Borçlar Kanununun yürürlüğe girmesinden önce gerçekleşmiş olup da, Türk Borçlar Kanununun yürürlüğe girdiği sırada henüz herhangi bir hak doğurmamış fiil ve işlemlere, Türk Borçlar Kanunu hükümleri uygulanır"; **4722 sayılı Türk Medenî Kanununun Yürürlüğü ve Uygulama Şekli Hakkında Kanun-m. 4:** "Eski hukuk yürürlükte iken gerçekleşmiş olup da Türk Medenî Kanununun yürürlüğe girdiği sırada henüz herhangi bir hak doğurmamış olaylara, bu Kanun hükümleri uygulanır".

düzenleyici işlemlerinde değil aynı zamanda idare hukukunu ilgilendiren yasal değişikliklerde de idari makamların haklı beklentileri karşılması için kanun koyucu tarafından düzenleme yapılması son derece önemlidir.

Geçiş hükümleri üç farklı şekilde öngörülebilir³¹¹.

- i. Geçmişe etkili [*retroactive effect*] düzenleme: İdare mevcut bir düzenleyici işlemi değiştirirken ya da yeni bir düzenleme yaparken geçmişe etkili bir yürürlük maddesi koyabilir. "İdari işlemler kural olarak geleceğe yönelik hüküm doğurur" kuralının da ihmal edilmemesi gerekir. Yükümlülük doğuran işlemler geçmişe yönelik olarak tesis edilmez. Bu durum "gerçek geriye yürüme [*retroaktive*]" kavramıyla ifade edilir.
- ii. Göreceli etkili [*respecting effect*] düzenleme: "Yarı-derhal uygulama etkisi [*semi-immediate effect*]" olarak da adlandırılan geçiş hükmüne ilişkin bu düzenleme çeşidinde, mevcut durumlara dokunmayarak düzenleyici işlemin yürürlüğe girmesinden sonra statüye girenlere uygulanması söz konusudur. Eski düzenleme döneminde meydana gelen ancak tamamlanmayan düzenlemelere yeni hükümlerin tatbiki bir geçiş hükmüyle mümkün hale gelir³¹².
- iii. Geciken etkili [*delayed effect*] düzenleme: Sadece mevcut durum ve olgulara yönelik bir etki doğuran düzenlemenin yürürlük tarihinin düzenleme tarihinden daha sonraki bir zamana bırakılmasıdır. Bu durumda düzenlemenin yürürlüğe girmesi dolayısıyla hüküm ve sonuçları ileri bir tarihe ertelenir³¹³.

³¹¹ TEN BERGE - WIDDERSHOVEN, p. 431; OĞURLU, s. 147, 281; ALTINDAĞ, s. 48-49; KÖKÜSARI, s. 160; Geçiş hükümlerindeki bu durumlar; "yeni kanunun derhal etkisi [*effet immédiat de la loi nouvelle*]", "geçmişe etki [*effet rétroactif*]", "ertelenmiş etki [*effet différé*]" olarak Fransız hukukunda isimlendirilmektedir, GÖZLER, Hukuka Giriş, s. 247-248.

³¹² OĞURLU, s. 281; ALTINDAĞ, s. 49; HOFMANN - ROWE - TÜRK, p. 182; Her düzenlemenin kural olarak yürürlüğe girdiği tarihten sonraki durumlara uygulanması, başka bir ifadeyle, düzenlemenin makalede şamil olmaması gerekir, SÖZER, "Sosyal Sigortalarda Kazanılmış Hakların Korunması Üzerine Bir İnceleme", s. 5.

³¹³ TEN BERGE - WIDDERSHOVEN, p. 431; OĞURLU, s. 281; ALTINDAĞ, s. 49.

Avrupa Birliği Adalet Divanı, "Tomadini" kararında geçiş hükümleri ile haklı beklentinin korunmasının mümkün olduğunu Şu Şekilde ifade etmiŐtir³¹⁴.

"Topluluk makamları birel durumlarla ilgilenmek amacıyla belli kurallar koymuş ve bu kurallar tacirlerin kamusal makamla birlikte belli yükümlülükler altına girmesine yol açmış ise, bu makamların, kamu yararına aykırı olmadığı sürece, geçiş hükümleri koymaksızın düzenlemeleri değiştirmeleri, haklı beklentilere saygı gösterilmesi ilkesini zedeler".

Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesi'nin CM/Rec(2007)7 sayılı tavsiye kararına ek İyi İdare Yasası'nın "Hukuki Kesinlik İlkesi" başlıklı 6. maddesinde "İdare hukuki kesinlik ilkesine uygun faaliyette bulunur. Hukuken meşru olan durumlar dışında geçmişe etkili kararlar alamaz. Kamu yararı mutlak olarak gerektirmediği sürece, kazanılmış haklara ve kesinleşmiş hukuksal durumlara dokunamaz. Özellikle yeni yükümlülüklerin getirildiği bazı durumlarda, geçiş hükümleri koymak veya yeni düzenlemenin yürürlüğü için süre tanımak gerekebilir" hükmü bulunmaktadır³¹⁵.

Fransız idare mahkemeleri tarafından verilen "Mlle Pujol" ve "KPMG" kararlarında aniden değişen yönetmeliklerde geçiş hükmünün konulmaması ağır takdir hatası olarak deđerlendirilmiŐtir³¹⁶. 24.03.2006 tarihli "KPMG" kararında

³¹⁴ "Ditta Angelo Tomadini v. Amministrazione delle finanze dello Stato", [1979], Cs. 84/78, ECR. 1801, akt. **ALTINDAĞ**, s. 50; Geçici boyut (geçiş hükmü) ve geçmişe etki yasağı önlemlerin yayınlanmadan önce yrrlğe girmesini yasaklamaktadır. Bu dünya pında bilinen bir ilkedir ve ayrıca 1979'daki "Tomadini" kararından itibaren Divan tarafından kullanılmaktadır. Bu yasanın yayımlanmasından önce gelen etkilerin sonraki hukuki düzenlemeler tarafından düzenlenmemesi gerektiğine ilişkin basit bir ilkedir, **AHMETAJ**, p. 21; ABAD'ın haklı beklentinin önlenmesi amacıyla geçiş hükümleri öngörülmesi gerektiğine ilişkin diğer kararları için bkz. "DePascale/Commission", Cs. 164/80, REC. 909; "Grogan v. Commission", [1982], Cs. 127/80, ECR. 869, akt. **ÖZCAN**, s. 59.

³¹⁵ **KARAHANOĞULLARI**, İdarenin Hukukla Kavranması: Yasallık ve İdari İŞlemler, s. 692; **KARAHANOĞULLARI, Onur**, "Bakanlar Komitesi'nin İyi İdare Konusunda ye Devletlere Cm/Rec(2007)7 Sayılı Tavsiye Kararı", Danıştay Dergisi, S. 116, 2007, politics.ankara.edu.tr, e.t. 11.10.2016.

³¹⁶ **ÖZCAN**, s. 23; Geçiş hükümlerinin konulması uygulama farklılıklarını da azaltması açısından önemlidir, **SCHÖNBERG**, p. 18; Politika değişikliklerinde de idarenin değişiklik yapması engellenmemeli ancak yargının değişikliğin geçiş hükümleriyle sınırlandırılmasına müdahale edebilmesi sağlanmalıdır, **STEYN**, p. 245, fn. 8; Geçiş hükümlerinin yanı sıra, değişikliklerin yrrlğe giriŐlerinin muhataplarının değişen kurallara kadar ertelenmesinin de haklı beklentileri önleyebileceği ifade edilmiştir, **KÖKÜSARI**, s. 166-167.

Fransız hukukunda haklı beklentinin uygulama alanı, "Avrupa Birliği hukukunun bir parçası olan, haklı beklenti ilkesinin, Fransız yargıcı tarafından, sadece, Avrupa Birliği hukukunu uygulanmasının zorunlu olduğu alanlarda dikkate alınacağı" şeklinde ifade edilmiştir. Ayrıca "KPMG" kararında dava konusu idari karar (bir yönerge), makul geçiş düzenlemeleri getirilmemesinden dolayı iptal edilmiştir. Bu karara kadar idari düzenleyici işlemler, idari makam tarafından dilediği gibi serbestçe değiştirilebilmekteydi. Böylece tüm kamusal veya bireysel yararların haklı beklenti çerçevesinde korunması sağlanmıştır³¹⁷.

Düzenleyici işlemlerde geçiş hükümleri konularak haklı beklentilerin korunduğu bazı düzenlemelere rastlamak mümkündür. Bu düzenlemelerden ilki 6197 sayılı Eczacılar ve Eczaneler Hakkında Kanun'dur. Söz konusu Kanunun geçici 3. maddesi şu şekildedir:

"Bu maddenin yürürlüğe girdiği takvim yılında eczacılık yapma hakkını haiz eczacılar ile eczacılık fakültelerinde okumakta olan ve okumaya hak kazanmış bulunanlar hakkında, bir defaya mahsus olmak üzere nüfusa göre eczane açılmasına ve nakline dair sınırlamalara ve yardımcı eczacı olarak çalışma zorunluluğuna ilişkin hükümler uygulanmaz. Bu kişiler, sahip ve mesul müdürlüğünü yaptıkları eczaneleri bir sefere mahsus olmak üzere devredebilirler. Bu maddenin yürürlüğe girdiği tarihte serbest eczanesi bulunan eczacılar, bir defaya mahsus olmak üzere herhangi bir kısıtlamaya tabi olmaksızın eczanesini bulunduğu ilçe dışına nakledebilir ve devredebilir".

³¹⁷ Nkl. **ÖZCAN**, s. 24; "Avrupa Topluluk hukukunun hükümlerini uygulamıyorsa, haklı beklentiler ilkesine aykırı olması gerekçesiyle Conseil d'État'ın bu hükmü (veya kararı) iptal etmesi gerektiğine dair başvuru sahibinin iddiasının hiçbir geçerliliği" olmadığına hükmedildiği karar için bkz. "Rouquette", [1999], D. 5/-99, RFDA. 370, akt. **SCHÖNBERG**, p. 116, fn. 64; **SNODGRASS**, p. 27, fn. 116; Conseil d'État, idarenin takdir yetkisi üzerinde usule ve esasa ilişkin kısıtlamalar getirmek yerine, genel olarak idari kararlara ve beyanlara dayanarak ortaya çıkan kayıpları telafi etmeyi tercih etmiştir, **ZEYL**, p. 215; "Dava konusu Avrupa Birliği bölgesini ilgilendiren bir husus olduğunda yargıçlar, Avrupa Topluluğu hukukunun iki ilkesi olan hukuki kesinlik ve haklı beklentiye şizofrence tatbik etmişlerdir (ki halen de öyle yapmaktadırlar). Ancak diğer taraftan dava konusu ulusal hukuka dair ise bu ilkeleri tatbik etmeyi kati surette ve sistematik olarak reddetmişlerdir. 2006 yılı içtihatında bir dönüm noktası teşkil eder. 24.3.2006 tarihli KPMG kararında yargıç dikkatli bir dil kullanarak ancak kati suretle hukuki kesinlik ilkesini ulusal hukuka tatbik eder. Daha sonra bazen "talep", bazen de "gereklilik" olarak ifade edilen bu yeni "ilke" yasa hükmünde genel bir ilkedir. Her halükarda hiçbir şekilde Anayasanın 61-1 hükmü ile tanımlanan temel hak ve özgürlükler arasında yer almaz", **CALMES-BRUNET**, p. 1080.

Yukarıdaki madde uyarınca eczacılık fakültelerinden mezun olanların dışında, gerek henüz lisans öğrenimi devam eden gerekse sınavı kazanmış ancak henüz kayıt yaptırmak suretiyle öğrenci statüsüne girmeyen kimselerin dahi beklentileri korunmuştur.

Geçiş hükümleri konulmak suretiyle³¹⁸ haklı beklentinin korunduğu diğer bir düzenleme 2547 sayılı Yüksek Öğretim Kanunu'dur. 2547 sayılı Yüksek Öğretim Kanunu'nun "yükseköğretime giriş ve yerleştirme" başlıklı 45. maddesinin konumuz ile ilgili hükümleri şunlardır: Yükseköğretime giriş ve yerleştirme aşağıdaki şekilde yapılır:

- Yükseköğretim kurumlarına esasları Yükseköğretim Kurulu tarafından belirlenen merkezi sınavlarla girilir. Yerleştirme puanlarının hesaplanmasında adayların ortaöğretim başarıları dikkate alınır. Ortaöğretim bitirme başarı notları en küçüğü ikiyüzelli, en büyüğü beşyüz olmak üzere ortaöğretim başarı puanına dönüştürülür. Ortaöğretim başarı puanının yüzde onikisi yerleştirme puanı hesaplanırken merkezi sınavdan alınan puana eklenir.
- Bir mesleğe yönelik program uygulayan liselerin mezunlarının, Yükseköğretim Kurulu tarafından belirlenecek aynı alanda bir önlisans programına yerleşmelerinde, merkezi sınavlardan almış oldukları puanlara bu fıkranın (b) bendine göre hesaplanan ortaöğretim başarı puanı ve bu puanın Yükseköğretim Kurulu tarafından tespit edilecek katsayı ile çarpımı sonucu bulunacak puan eklenir.

³¹⁸ Kazanılmış hakları korumaya yönelik geçiş hükümlerinin bulunduğu idarenin düzenleyici işlemlerine de rastlamak mümkündür.

Emniyet Hizmetleri Sınıfı Branş Yönetmeliği-geçici m. 1: "(1) Bu Yönetmeliğin yürürlüğe girdiği tarihten önce uygulamaya geçirilmiş veya onayı alınmış branşlar, bu Yönetmeliğin yürürlüğe girdiği tarihte başkaca bir işleme gerek kalmaksızın oluşturulmuş sayılır.

(2) Bu Yönetmeliğin yürürlüğe girdiği tarihten önce aktarıldığı branşta görev yapmakta olan personel, bu Yönetmeliğin yürürlüğe girdiği tarihte başkaca bir işleme gerek kalmaksızın görev yapmakta olduğu branşa aktarılmış sayılır.

(3) Geçici 2. maddede öngörülen branş yönergeleri yürürlüğe girinceye kadar yürürlükteki yönergelerin bu Yönetmelğe aykırı olmayan hükümlerinin uygulanmasına devam edilir.

(4) Bu Yönetmeliğin yürürlüğe girmesinden önce sonuçlandırılmış iş ve işlemler geçerliliğini korur. Bu Yönetmeliğin yürürlüğe girmesinden önce sonuçlandırılmamış iş ve işlemler bu Yönetmelğe göre sonuçlandırılır".

- Yabancı uyruklu öğrenciler ile ortaöğretimin tamamını yurt dışında tamamlayan öğrencilerin yükseköğretim kurumlarına kabul usul ve esasları Yükseköğretim Kurulu tarafından belirlenir. Uluslararası anlaşmalar gereği Türkiye'deki yükseköğretim kurumlarında burslu olarak öğrenim görecektir yabancı uyruklu öğrencilerin yerleştirme işlemleri Yükseköğretim Kurulu tarafından yapılır.

6353 sayılı Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılmasına Dair Kanununun 10. maddesi ile 2547 sayılı Yüksek Öğretim Kanununa eklenen geçici 62. madde ile "bu maddenin yürürlüğe girdiği tarihten sonraki ilk yükseköğretime giriş ve yerleştirme işlemlerine münhasır olmak üzere, bu Kanununun 45 inci maddesinin birinci fıkrasının (b), (d) ve (f) bentleri uyarınca adayların merkezi sınavlardan almış olduğu puanlara ilave edilecek ortaöğretim başarı puanları Yükseköğretim Kurulunca belirlenmiş olan usul ve esaslara göre hesaplanır" hükmü getirilmiştir. Bu düzenleme ile kazanılmış hakları bulunmayan ancak belirli şekilde beklenti içine giren öğrencilerin ilk sınav açısından beklentileri korunmuştur.

Belirli sayıda yarıştı kazanmaları durumunda ağırlık indirimi yapılan jokey yamaklarının³¹⁹ yeni düzenleme ile mağduriyet yaşamamaları için geçiş hükmüyle³²⁰ eski düzenleme tabi olacaklarına ilişkin tüzük; eğitim-öğretim sınav yönetmeliğinin değişmesi ve eski yönetmeliğe göre bazı beklentileri bulunan öğrencilerin yeni yönetmeliğe uyum ve intibaklarının sağlanmasında karşılaşılabilecek sorunları giderme görevinin fakülte yönetim kurullarına bırakıldığı yönetmelik³²¹ geçiş hükümleriyle

³¹⁹ **19.07.1955 tarih ve 4/5592 sayılı Tüzük-m. 30:** "Jokey yamakları, açık ve vadeli koşular hariç, Tüzüğün 59 uncu maddesinde öngörülen bildirimde açıkça belirtilmek kaydıyla koşularda saplanmış ağırlıklardan; a)30 koşu kazanıncaya kadar 4 kilogram, b)31-60 koşu kazanıncaya kadar 3 kilogram, c)61-100 koşu kazanıncaya kadar 2 kilogram, noksan ağırlıkla at binerler. 100 koşu kazanmış olan jokey yamakları jokey olmak hakkını kazanırlar. Bunlara, başvurmaları halinde Yüksek Komiserler Kurulunca jokey lisansı verilir. Jokey olmak hakkını kazananlardan lisans almak için başvurmayanlar ağırlık indiriminden yararlanmadan jokey yamağı olarak at binebilirler".

³²⁰ **Geçici Madde 1:** "Bu Tüzüğün yürürlüğe girdiği tarihte jokey yamağı olanlar hakkında, değişiklikten önceki 30 uncu maddenin birinci fıkrasının (d) bendi hükmünün uygulanmasına devam olunur".

³²¹ **Galatasaray Üniversitesi Hukuk Fakültesi Eğitim-Öğretim ve Sınav Yönetmeliği-geçici madde 1:** "Bu Yönetmelik hükümlerinin uygulanmasında karşılaşılabilecek intibak sorunları Fakülte Yönetim Kurulu tarafından karara bağlanır"; **Galatasaray Üniversitesi İktisadi ve İdari**

haklı beklenti ilkesinin korunduğu düzenlemelerdir. Diğer taraftan haklı beklentiye sebep olan durumların çoğunda öngörülemezlik vardır. Başka bir ifadeyle, öngörülebilirliğin sağlandığı durumlarda haklı beklenti oluşmaz³²². Zira geçiş hükümleriyle amaçlanan öngörülebilirliğin mümkün olmadığı durumlarda bireylerin mevcut hukuki işlemin devam edeceği yönündeki beklentilerin karşılanmasını sağlamaktır. Geçiş hükümleri sadece yeni düzenlemenin yayımlandığı tarihte yürürlüğe girdiği durumlarda karşımıza çıkmamaktadır. Yürürlük tarihinin önceki düzenleme dikkate alınarak ileri bir tarih olarak belirlendiği düzenlemelerde de bu bildirim geçiş hükümleriyle yapılmaktadır. Bireylerin mevcut durumlarını yeni düzenlemeye göre ayarlayabilmelerine imkân tanıyan yürürlük tarihinin makul olarak belirlenen ileri bir tarihe bırakıldığı geçiş hükümleri ile en azından düzenleyici işlemlerden kaynaklanan haklı beklentilerin korunması mümkündür³²³.

Düzenleyici işlemlerde haklı beklentinin korunmasına yönelik yukarıdaki hükümler azımsanmayacak derecede olmakla birlikte tüm düzenleyici işlemler dikkate alındığında istisnaidir. Bu istisnai durumlar haklı beklentilerin her zaman geçiş hükümleriyle korunduğu yanlış algısına sebep olabilir. Bu açıdan haklı beklentinin düzenleyici işlemle korunmadığı ancak yargı kanalıyla korunduğu ve etki alanının da çok geniş olduğu bir düzenleme olan 4638 sayılı Emniyet Teşkilâtı

Bilimler Fakültesi Öğretim ve Sınav Yönetmeliği-geçici madde 1: "Fakülte'deki lisans öğrenimlerine 2010-2011 Eğitim-Öğretim Yılından önce başlamış olan öğrencilerin durumlarının bu Yönetmelik hükümlerine uyumu Fakülte Kurulu kararları çerçevesinde sağlanır", 04.07.2010 tarih ve 27651 sayılı Resmi Gazete, www.resmigazete.gov.tr, e.t. 31.12.2016.

³²² ELOFSSON, p. 26; THOMAS, p. 46; ÖZCAN, s. 25; TEN BERGE - WIDDERSHOVEN, p. 433; ÖZCAN, s. 98; CRAIG, Administrative Law, p. 619; THOMAS, "The Relationship Between English and European Community Administrative Law", p. 151; ALTINDAĞ, s. 53; BERKSOY, İrem, "Vergi Güvenliğinin İki Boyutu: Yasallık İlkesi Karşısında Meşru Güven İlkesi", Journal of Life Economics, S. 7, 2016, s. 81; "Haklı beklentilerin korunması ilkesiyle anlatılmak istenen, söz konusu işlem ve süreçlerle ilgili değişikliklerin kademeli olarak gerçekleştirilerek bireyler aleyhine yaşanabilecek kayıpların asgari düzeye indirilmesidir. Yoksa haklı beklenti kavramında henüz tamamlanmamış hukuki işlemler veya süreçler söz konusudur ve bu işlem ve süreçler ilke olarak bireyler lehine hak doğurmazlar. Bu tür bir sürecin korunabilir olması sürecin sonuçlanması ve akabinde hakkın gerçekten kazanılmış olmasına bağlıdır", GÖKSU, s. 165; İlgililer tarafından makul bir öngörülebilirliğin sağlandığı durumlarda haklı beklentinin korunmadığı yargı kararı için bkz. "Amylum v. Council", [1979], Cs. 116/77, ECR. 3497, akt. ÖZCAN, s. 104.

³²³ BÜLBÜL, s. 48; YILDIRIM, Turan - YASİN, Melikşah - KAMAN, Nur - ÖZDEMİR, H. Eyüp - ÜSTÜN, Gül - OKAY TEKİNSOY, Özge, İdare Hukuku, Güncellenmiş 6. Baskı, İstanbul, 2015, s. 464.

Kanununda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun Hükmünde Kararnamenin Değiştirilerek Kabulü Hakkında Kanun'un incelenmesinde fayda vardır. Söz konusu Kanunun 5. maddesi ile 3201 sayılı Emniyet Teşkilat Kanununa "Bu Kanunun yürürlüğe girdiği tarihten önce, dört yıllık yükseköğretim kurumlarından mezun olarak komiser yardımcılığı kursunu bitirenler ile bulunduğu rütbede dört yıllık yükseköğretim kurumlarından mezun olup (B) grubundan (A) grubuna geçen polis amirleri, (A) grubunda değerlendirilir" şeklinde geçici 20. madde eklenmiştir. Bu değişiklikten önce (i) "polis akademisi mezunları", (ii) "polis akademisi mezunu sayılanlar", (iii) "dört yıllık bir yüksek öğretim kurulundan mezun olarak komiser yardımcılığı kursunu bitirenler", (iv) "bulduğu rütbede dört yıllık yüksek öğretim kurumundan mezun olup (B) grubundan (A) gruba geçen polis amirleri", (A) grubu sayılmaktaydı. Değişiklikle birlikte kazanılmış haklar korunurken (i) "polis akademisi mezunları" ve (ii) "polis akademisi mezunu sayılanlar" grubunda yer alanların haklı beklentileri ihlal edilmiştir.

Konya 1. İdare Mahkemesi'nin "kazanılmış haklarının ihlal edildiği, kuralın davacının aleyhine olarak geçmişe yürütüldüğü ve hukuk devleti ilkelerinden belirlilik, devlete güven ve devlette istikrar kavramlarını ihlal ettiği, hukuki güvenlik ilkesine aykırı olduğu", Ordu İdare Mahkemesi'nin "kazanılmış hak, beklenen hak ve kazanılmış avantaj ilkelerine uygun hareket edilmesinin hukuk devleti ilkesinin bir gereği olduğu, kazanılmış hakları korumak ve hukuksal güvenliği sağlamak" amacıyla somut norm denetimi yoluyla Anayasa Mahkemesine götürdüğü uyuşmazlık, yüksek mahkeme tarafından eşitlik ve kazanılmış hakka aykırı bulunmamasına rağmen hukuki güvenlik ilkesine aykırılık sebebiyle azlık³²⁴ ve karşı oylara³²⁵ rağmen oyçokluğu³²⁶ ile iptal edilmiştir³²⁷:

³²⁴ "...komiser yardımcılığı kursuna başladığında (A) grubuna girmesi olanaksız olan bir kamu görevlisinin, ileriye dönük, beklenen bir hukuksal güvenliğinin ortadan kaldırıldığı öne sürülemez. Anayasal eşitlik ilkesi ise, komiser yardımcılığı kursu bitiren ile bitirmemiş olan arasındaki konum farklılığı nedeniyle karşılaştırma yapılmasına olanak vermemektedir".

³²⁵ **Karşioy 1:** "4638 sayılı Yasa'dan önce polis memurlarının, komiser yardımcılığı kursuna başladıkları tarihte yürürlükte bulunan 611 sayılı Kanun Hükmünde Kararname hükümleri uyarınca (A) grubu polis amiri olmaları mümkün bulunmadığından, idarenin böyle bir kurs açarak bazı beklentilere yol açmasının, hukuk güvenliğini sarstığı kabul edilerek yasa koyucunun bu yönde düzenleme yapmaya zorlanmasının Anayasal dayanağının olmadığı açıktır"; **Karşioy 2:** "Hukuk güvenliği ilkesi, kişilerin hukuka güvenerek buldukları davranışları korumayı ve bu suretle kişilere

Düzenleyici idari işlemin değiştirilmesinde önceki düzenlemeye güvenerek hareket eden bireylerin beklentilerini boşa çıkarmamak için geçiş hükümlerinin konulması en basit ve etkili yöntemdir. Geçiş hükümlerinin konulmasına rağmen yetersiz olduğu durumlarda haklı beklenti iddiasında bulunulabilir mi?

Yargısal tetkik mercileri haklı beklentiye koruyan geçiş hükümlerinin düzenlenip düzenlenmediğine dikkat etmesinin yanında konulan geçiş hükmünün haklı beklentiye korumada ne kadar yeterli olduğunu da incelemelidir. Bu açıdan sadece geçiş hükmünün bulunması haklı beklentinin korunmaması için bir sebep olamaz³²⁸. Önemli olan önceki düzenlemeye göre haklı beklenti oluşturacak her alanın geçiş hükmüyle koruma altına alınmasıdır. Örneğin lisansüstü eğitim öğretim yönetmeliğinin değişmesi durumunda geçiş hükümlerine sadece yüksek lisans öğrencilerini kapsayacak biçimde yer verilmesi doktora öğrencilerinin durumlarının düzenlenmemesi durumunda haklı beklentinin tam anlamıyla idare tarafından korunmadığı görülür. Ayrıca yeni düzenlemede bir önceki düzenlemeye göre haklı beklenti içinde bulunanların durumlarına ilişkin geçiş hükümlerinin konulması tek başına yeterli olmayabilir. Aynı örnek üzerinden somutlaştırmak gerekirse lisansüstü eğitim öğretim yönetmelikleri en fazla ve aniden değişen yönetmelikler arasındadır. Özellikle üniversite senatosunun, enstitü yönetim kurullarının değişmesiyle birlikte

---

hukuki güvence sağlamayı amaçlamaktadır. 4638 sayılı Yasa'nın yürürlüğe girdiği tarih itibarıyla komiser yardımcılığı kursuna devam edenlerin (A) grubu polis amiri olabilmeleri mümkün olmadığından, bu kişiler yönünden hukuk güvenliği ilkesinin ihlal edildiğinden söz edilmesi de mümkün bulunmamaktadır. Belirtilen nedenle itiraz konusu kural, hukuk devleti ilkesine ve Anayasa'nın 2. maddesine aykırı değildir"; **Karşoy 3:** "davacının 611 sayılı Kanun Hükmünde Kararname ve 4638 sayılı Yasa öncesinde var olan 3870 sayılı Yasa hükümlerine göre komiser yardımcılığı kursuna başladığından söz edilemeyeceğinden, yürürlükte ve geçerli olan yasal düzenleme çerçevesinde (A) grubu polis amiri olabilmesi mümkün olmayan davacının, 4638 sayılı Yasa olmasa idi (A) grubu polis amiri olacağı iddiası hukuken dayanaksızdır. Bu durumda itiraza konu kural kazanılmış hakların korunması ve hukuki güvenlik ilkesini ihlal etmemekte ve Anayasa'nın 2. maddesine aykırılık oluşturmamaktadır".

³²⁶ "Hukuk devleti ilkesinin önkoşullarından biri olan hukuk güvenliği ile kişilerin hukuki güvenliğinin sağlanması amaçlanmaktadır. Hukuk güvenliği ilkesi, hukuk normlarının öngörülebilir olmasını, bireylerin tüm eylem ve işlemlerinde devlete güven duyabilmesini, devletin de yasal düzenlemelerinde bu güven duygusunu zedeleyici yöntemlerden kaçınmasını gerekli kılar".

³²⁷ Anayasa Mahkemesi, T. 07.02.2008, E. 2005/38, K. 2008/53, www.sinertjimevzuat.com.tr, e.t. 20.12.2016.

³²⁸ Avrupa Birliği Adalet Divanı, haklı beklentinin korunmaması sebebiyle bir düzenleyici işlemi iptal etmiştir. Ayrıntılı bilgi için bkz. "Mulder v. Minister van Landbouw en Visserij", [1988], Cs. 120/86, ECR. 2321 nkl. **ALTINDAĞ**, s. 59.

değişen bu yönetmeliklerde her zaman son yönetmelik hükümlerini gözeterek geçiş hükümlerinin konulması haklı beklentiyi bertaraf etmeyebilir. Yürürlüğe girmiş bir yönetmelik daha sonra yeni bir yönetmelikle değiştirilebilir ve bu yönetmelikte haklı beklentilere dikkat edilmeyebilir. Haklı beklentileri gözetmeyen bu yönetmeliğin değiştirilmesi durumunda son yönetmeliğe göre değil diğer yönetmeliklere göre de haklı beklentisi bulunan bireylerin durumlarının korunması gerekir.

Danıştay, öngörülen geçiş hükümlerinin sadece yürürlükteki kurallara güvenmekten başka bir kusuru bulunmayan kimseleri yeterince korumadığı durumlarda, geçiş hükümlerinin tek başına konulmasının yeterli olmadığını aynı zamanda bu hükümlerin hedeflenen korumayı da sağlaması gerektiğine karar vermektedir. Nitekim sağlık hizmetine ilişkin bir düzenlemede bulunan geçiş hükmünün uzatılmasına ilişkin açılan bir davada Danıştay; "bir yönetmeliğin yürürlüğe girdiği tarihten sonra bu yönetmelikte getirilen yeni şartlara uyum için belli bir süre öngörülmesi o yönetmeliğin çıkarılması için dayanak oluşturan yasal düzenlemelerin idareye verdiği yetkinin bir parçasını oluşturduğundan dava konusu düzenlemede bu yönüyle yasaya aykırılık bulunmamaktadır" şeklinde hüküm tesis etmiştir³²⁹.

c. İdarenin Düzenleyici İşlemlerinde Belirli Süre Değişiklik Yapmasının Kanunla Yasaklanması

İdarenin düzenleme yetkisi genel ve olağan olmakla birlikte, bu yetkinin hukuk devleti ilkesinin yansıması olarak belirli sınırlar dâhilinde kullanılması gerekir. İdare kendisine tanınan düzenleme yapma yetkisini kullanırken hukuki istikrar ve bireylerin idareye olan güvenini sarsmayacak belirlilikte yapmalıdır. İdare tarafından çıkarılan bir düzenleyici işlem kamu hizmetlerinin gereklerine göre elbette değişebilir nitelikte olmalıdır. Ancak bu değişebilirlik için öncelikle kamu

³²⁹ Fransız Danıştay, göreve giriş koşullarını içeren düzenleyici işlemde yapılan değişiklikleri, adayların özel ve uzun bir çalışma yapmak zorunda olmaları ve ilgili düzenlemenin adaylar açısından getirdiği aşırı nitelikteki karmaşa ve düzensizliği de dikkate alarak, ilgililerin bu düzenlemeyle getirilen yeni durumlara adaptasyonlarının sağlanması açısından gerekli olan süreyi dikkate almaması sebebiyle işlemi iptal etmiştir, "Syndicat CFDT du ministère des Affaires étrangères", [25.06.2007], Rec. 277, akt **BÜLBÜL**, s. 48; Danıştay 10. Dairesi, T. 17.04.2006, E. 2003/6234, K. 2006/2492, www.sinerjimevzuat.com.tr, e.t. 10.10.2016.

hizmetlerinin de değişmesi, gelişmesi ve önceki düzenlemenin yetersiz kalması gerekir.

Hukuk sisteminde özellikle eğitim alanında sürekli ve bir adım sonrası düşünülmeden değişikliğe gidilmektedir. Örneğin üniversiteye giriş sınavı yıllardır sürekli olarak değiştirilen sistemler üzerine yeniden kurgulanmaktadır. "Eğitim kamu hizmeti" en temel kamu hizmetlerinin biri olmakla birlikte hizmet gereklerinin sürekli olan çok kısa sürelerde değişmesi hizmetten yararlananları da olumsuz biçimde etkilemektedir. Eğitim kamu hizmetine ilişkin bir diğer örnek üniversiteler tarafından çıkarılan ve sürekli olarak değiştirilen yönetmelikler verilebilir.

İdarenin düzenleyici işlemlerinin değiştirilme koşullarında yasal düzenleme yapılması mümkün olmaması durumunda bile, yargı organlarının sürekli değişen düzenleyici işlemlerden kaynaklanan haklı beklentiyi koruması, idari makamların daha dikkatli, özenli ve uzun soluklu düzenlemeler yapmasını gerektirecektir³³⁰. Bu açıdan yargı organları idari düzenlemenin belirli bir süre değiştirilmesini yasaklayacak bir karar vermezler. Düzenleme yapma yetkisini haiz makamlar bu yetkilerini diledikleri zaman kullanabilirler. Ancak yargı organları düzenleme değişikliğinin doğurduğu hukuka aykırılıkları denetleyebilir, bundan kaynaklanan zararların tazmin edilmesine karar verebilirler³³¹.

ç. Düzenleyici İdari İşlemin Yürürlüğe Girmesinden Önce Önleyici [A Priori] Denetim Yapılması

İdari makamlar tali ancak genel ve olağan düzenleme yetkisi³³² kullanarak yürürlükte bulunan düzenlemeleri her zaman maddi âlemden kaldırabilir,

³³⁰ ALTINDAĞ, s. 35.

³³¹ ALTINDAĞ, s. 76; Alman hukuk sisteminde yargının, yasalar tarafından açıkça izin verilmedikçe, idari organların belirli bir tarafa fayda sağlayan bir idari düzenlemesini iptal etmesi yasaklanmıştır, RENNERT, Klaus, "The Protection of Legitimate Expectations under German Administrative Law", Association of Councils of State and Supreme Administrative Jurisdictions of the European Union (ACA-Europe), Vilnius, Lithuania, 21.04.2016, p. 6-7.

³³² GÜNDAY, s. 226; OĞURLU, s. 145.

değiştirebilir veya düzeltebilirler³³³. Ancak hukuki statü içindeki bireylerin durumlarında değişiklik yapma yetki ve imtiyazına sahip olan idarenin, bu yetkisini kanunla belirlenen şekil ve koşullara uygun bir biçimde kullanması gerekir. Nitekim idari makamlara tanınan yetkinin kötüye kullanılması hukuk devleti ilkesi ile bağdaşmaz³³⁴.

İdari işlemin "yürürlüğe girmesinden [*entry into effect*]" önce, hukuka uygun olup olmadıkları açısından bir hukuki denetim yapılabilmesi mümkün müdür? Öncelikle bu soru sadece haklı beklentinin korunması amacını taşımamaktadır.

Türk hukukunda idari işlemlerin hukuka uygun olup olmadıkları bilindiği üzere, "yürürlüğe girdikten sonra yapılan denetim [*a posteriori*]" ile yargı organları tarafından tespit edilmektedir. Ancak düzenleyici bir idari işlemin yürürlüğe girmesinin ardından hukuka aykırılığının tespit edilmesi durumunda, bu düzenleyici işleme dayanılarak yapılan ve çok fazla kişiyi etkileyen bireysel işlemlerin hukuka uygun bir şekilde düzeltilmesi gerekir.

İdari işlemlerin "yürürlüğe girmesinden önce [*a priori*]" yapılabilecek bir denetim öncelikle idarenin hukuka bağlılığını arttıracak ve işlemlerin peşinen hukuka uygun kabul edilmesi karinesini güçlendirecektir.

Böyle bir denetim Danıştay idari dairesince veya idari vesayet makamınca yapılabilir mi?

Bazı hukuk sistemlerinde anayasanın yürürlüğe girmesinden önce yapılan önleyici denetimin³³⁵ idari düzenleyici işlemlerde de tatbiki faydalı olacaktır.

³³³ **TOLON, Kemal Doğu**, "İptal ve Tam Yargı Davalarında Kazanılmış Hak", İdare Hukuku ve İdari Yargı ile İlgili İncelemeler III, Ankara, 1980, s. 178; **OĞURLU**, s. 145-146.

³³⁴ **CARTWRIGHT**, p. 6; **CRAIG**, Administrative Law, p. 622-623; Danıştay 9. Dairesi, T. 16.06.2014, E. 2014/4977, K. 2014/4573, www.sinerjimevzuat.com.tr, e.t. 10.10.2016.

³³⁵ Yakın zamana kadar Fransız anayasa hukukunda yapılan bu denetim alelade kanunların anayasaya uygun olup olmadıklarının tespiti için mecburi, uluslararası antlaşmaların anayasa uygun olup olmadıklarının tespiti için ihtiyari bir denetimdi, **KABOĞLU**, Anayasa Hukuku Dersleri, s. 294; Bir kanunun yürürlüğe girmesinden önce anayasa uygunluğu açısından yapılan denetime "önleyici [*a priori*] denetim", kanunun yürürlüğe girmesinden sonra yapılan denetime "düzeltici [*a posteriori*] denetim" denilmektedir, **ÖZBUDUN**, s. 404; **ERDOĞAN**, Anayasa Hukuku, s. 44; **GÖZLER**, Anayasa Hukukunun Genel Esasları, s. 450.

Önleyici denetim mekanizmasının idari düzenleyici işlemlerde uygulanması iki şekilde yapılabilir. Bunlardan ilki "ihtiyari önceden önleme" şeklinde gerçekleşebilir. Danıştay'da kurulacak olan bir ihtisas dairesi, düzenleyici idari işlemlerin hukuka uygun olup olmadığı hususunun incelenmesinde görevlendirilebilir. Danıştay tarafından yapılacak olan bu incelemenin mahiyeti tavsiye niteliği taşımalıdır. Ayrıca kamu tüzel kişilerinin tesis ettikleri düzenleyici işlemleri takdiri olarak yürürlüğe girmeden önce Danıştay'a gönderebilmelerinin yasal zemini oluşturulmalıdır. Kamu tüzel kişileri tarafından çıkarılacak olan genel düzenleyici işlemlerin Danıştay incelemesinden ihtiyari olarak geçirilmesi ilk etapta Danıştay'ın iş yükünü arttırabilir. Ancak hukuka aykırı düzenleyici işlemin yargısal denetiminin getirdiği iş yükünün azalacak olmasının katkısı daha fazla olacaktır.

Önleyici denetim mekanizmasının diğerinin "zorunlu önceden önleme" şeklinde teşekkül ettirilmesi gerekir. Tüzük tasarılarında olduğu gibi özellikle temel hak ve hürriyetlerin sınırlandırıldığı kanunlara dayanan yönetmeliklerin, Resmi Gazete'de yayımlanması zorunlu olan yönetmeliklerin³³⁶; kamu hizmetinde uyarılma ilkesinin çok fazla görüldüğü ve çok kısa aralıklarla statü değişikliklerinin görüldüğü temel kamu hizmetlerine ilişkin yönetmeliklerin zorunlu olarak Danıştay idari dairesince incelenmesi gerekir. Bu durum hem hukuka aykırı düzenlemelerin yürürlüğe girmeden önce idare tarafından düzeltilmesini sağlayacak hem de haklı beklentinin oluşmasını engelleyecektir.

2. Bireysel İdari İşlemlerde Haklı Beklentinin Önlenmesi

Bireysel işlemlerin sebep unsuru idarenin düzenleyici işlemleridir. İdarenin düzenleyici işlemlerinde haklı beklenti ihlalinin önlenmesine yönelik alınan tedbirler bireysel işlemlerden kaynaklı haklı beklentilerin en aza indirilmesini sağlar. Ancak haklı beklenti doğuran bazı durumlar düzenleyici işlemde kaynaklanmaz. "İdarenin uzun süreden beri izlediği bir davranışı ansızın değiştirmesi", "idarenin yanıltıcı

³³⁶ **Resmi Gazete'de Yayımlanacak Olan Yönetmelikler Hakkında Kanun-m.1:** "Başbakanlık, bakanlıklar ve kamu tüzel kişilerinin; a) İşbirliğine, yetki ve görev alanlarına ait hükümleri düzenleyen, b) Kamu personeline ait genel hükümleri kapsayan, c) Kamuyu ilgilendiren, Yönetmelikler Resmi Gazete'de yayımlanır".

beyanları", "idarenin açık bir şekilde verdiği taahhüdü, teminatı, güvenceyi veya sözü yerine getirmemesi", "alınan bir karardan geçerli bir sebep olmaksızın vazgeçilmesi", "örf ve adet (gelenek ve görenek) kurallarına aykırılık", "emsal idari tasarruflara aykırılık" ve "geçmişe etkili idari işlemlerde kazanılmamış hak ve durumların gözetilmemesi" durumları düzenleyici işleme dayanmayan haklı beklenti doğuran durumlardır. Bireysel işlemlerden kaynaklanan haklı beklentilerin ihlal edilmeden karşılanabilmesi, kamu görevlilerinin iyi ve yeterli bir şekilde eğitimlerinin sağlanarak donanımlı hale getirilmeleriyle mümkün olacaktır. Özellikle kamu görevlilerinin yanıltıcı beyanlarından ve açık bir şekilde verilen taahhüt, teminat, güvence veya sözün yerine getirilmemesinden kaynaklanan haklı beklentiler hizmet kusuru şeklinde ortaya çıkmaktadır. Kamu görevlilerinin görev ifa ettikleri alanlarla ilgili olarak iyi eğitilmesi hem yanıltıcı beyanlarda bulunmalarını engelleyecek hem de kanunen yerine getirilmesi mümkün olmayan vaatlerin verilmemesini sağlayacaktır. Kamu görevlilerine ilişkin yapılacak düzenli eğitim seminerleri ile idarenin geçmişte nasıl hareket ettiğinin de gösterilmesi diğer haklı beklenti ihlallerinin oluşmasını engelleyecektir.

Haklı beklentinin şekli açıdan korunması bireysel işlemlerde oldukça kolaydır. Nitekim muhatabının hukuksal statüsünde olumsuz etki bırakan veya statüsünü değiştiren işlemlerin tesisinden evvel, işlemde etkilenecek bireyin dinlenilmesi, bireye söz ve savunma hakkının tanınması, bireye kendi beyanları ve gösterdiği delillere uygun bir zeminde tartışılma imkânının sağlanması yeterli olacaktır. Bireysel işlemlerde haklı beklentinin maddi açıdan korunması EVERSLEY'e göre üç şekilde mümkündür³³⁷: (i) Bir vaadi veya yerleşmiş bir uygulamayı değiştirmeden önce ilgili kişiyle müzakere yapılması olarak bilinen geleneksel usul yöntemi, (ii) "Wednesbury mantıksızlığı ilkesinin [*Wednesbury principles of reasonableness*]" uygulanması, (iii) Kamu ve özel çıkarların dengelenmesi ve adalet-hakkaniyete uygun olarak, kişinin maddi beklentisinin korunması veya kamu yararına unsurun korunması üzerinde aşırı bir çıkarın var olup olmadığının saptanması.

³³⁷ EVERSLEY, p. 345-346.

İlk seçenek, en az koruma sunar. Nitekim yeterli veya adil bir müzakere yapılsa da verilen söz veya takip edilen uygulama değiştirilebilir. İkinci seçenek ilkinden daha iyi koruma sunar. Zira önerilen herhangi bir değişiklik bu testten geçemezse uygulanmaz. Son seçenek, ikinci seçenek üzerinde bir iyileşme ve gelişme sağlayabileceği muğlaktır. Nitekim adalet-hakkaniyet ilkesinin uygulanması, belirli durumlarda maddi beklentinin korunmasına yol açmaz.

B. HAKLI BEKLENTİ İHLAL EDİLDİKTEN SONRA İDARENİN YAKLAŞIMI

İdare hukuk devleti ilkesi gereğince gerek düzenleyici gerekse bireysel işlemlerinde haklı beklentiyi korumalıdır. Ancak kamusal makamların bir idari tasarruftan dolayı bireylerin haklı beklentisinin ihlal edildiğini sonradan fark etmesi durumunda, menfaati ihlal edilen bireyin durumunu yeniden gözden geçirmesi ve ortaya çıkan beklentiyi karşılaması gerekir³³⁸. Beklentinin idare tarafından karşılanması bazen bir işlem ya da eylemde bulunmakla bazen de sebep olunan zararların tazminiyle karşılanabilir.

Haklı beklentilerin şekil açısından korunmasını hukuk sisteminin bir parçası olarak tanımanın, idari makamlara yüklediği bazı görevler bulunmaktadır. Kendi sözleri, uygulamaları veya diğer beyanlarının, işlemde etkilenecek bireyler açısından haklı beklenti yaratıp yaratmayacağını ortaya çıkarmak idari makamların görevidir. Şayet haklı beklenti söz konusuysa, bunun dikkate alınması, ehemmiyet verilmesi ve kendilerini hayal kırıklığına uğratabilecek kamu yararına devam etmekte olan eylemlere karşı dengelenmesi idarenin sorumluluğundadır³³⁹.

Haklı beklentinin ihlal edildiğini düşünen idarenin sebep olduğu zararı ödemesi mümkündür. Ancak haklı beklentiyi korumayan idare tarafından zararın tazmin edilmesi, haklı beklenti talebinin olduğu tasarrufu hukuka uygun hale getirmez.

³³⁸ SCHÖNBERG, p. 99; ÖZCAN, s. 44.

³³⁹ "R. v. Beatrix Potter School, ex parte Kanner", [1997], ELR. 468; "R. v. DPP, ex parte Burke", [1997], COD. 169; "R. v. Shropshire CC, ex parte Jones", [1997], 9 ALR. 625; "R. v. The Bloody Sunday Inquiry, ex parte B.", The Times, Cs. 5/4-99, akt. SCHÖNBERG, p. 111, fn. 28.

Haklı beklentisi bulunan birey idarenin zararı tazmin etmesine rağmen yargısal yollara başvurabilir³⁴⁰.

Haklı beklentiye sebep olan idarenin nasıl davranması gerektiğine ilişkin İngiliz hukukunda olduğu gibi Avrupa Birliğinde üç öneri getirilmiştir³⁴¹.

- i. Kendi beyanlarının, kararın etkileyeceği kişilerde haklı beklenti yaratıp yaratmayacağını ortaya çıkarmak Topluluk idaresinin yükümlülüğündedir. Bu yükümlülük, idarenin başta beyanın tabiatı olmak üzere, bu kişilerin bilgisini ve mevzuatın kapsamını dikkate alması gerektirir.
- ii. Şayet haklı beklenti yaratılmışsa idarenin, bunu yaparak kişiye verilen zarara karşı beyanından ayrılmasının lehine olan politika sebeplerini dengelemek zorundadır. Eğer bu denge bireyin menfaatine ise beklenti haklıdır ve idarenin saygı duyması gerekir.
- iii. Beklentileri dikkate almak ve kamu menfaatine karşı dengelemek Topluluk mahkemelerinin kontrolüne tabidir. Ancak Topluluk mahkemeleri, hiçbir zaman açık bir şekilde bu kontrolün ne yoğunlukta olacağına, söz konusu kamu veya bireysel menfaat arasında önemli, ciddi ve hatta aşırı bir dengesizlik olduğunda mı müdahale edileceğine ilişkin net bir içtihatla bulunmamıştır.

VI. BİREYİN HAKLI BEKLENTİSİNİN KORUNMASI İSTEMİ

A. İDARENİN HAREKETSİZLİĞİNİN HAKLI BEKLENTİ DOĞURDUĞU GEREKÇESİYLE İDAREYE YAPILAN BAŞVURU

Bireyin bir hukuki işlemde ya da hukuki bir durumdan kaynaklı idareden bir şeyler talep edebilmesini sağlayan hak "subjektif kamu hakkı" olarak ifade edilir³⁴².

³⁴⁰ ALTINDAĞ, s. 65; "Beklentilerin bedellerin ve diğer hususların dengelenmesi, bireylerde beklenti yaratan beyanlarının oluşturan kamu idaresi için ilk sırada yer almaktadır", SCHÖNBERG, p. 53.

³⁴¹ SCHÖNBERG, p. 118-119.

³⁴² SÖZER, Ali Nazım, "Sosyal Sigortalarda Kazanılmış Hakların Korunması Üzerine Bir İnceleme, (Süper Emeklilikte Son Durum)", Çimento İşveren Dergisi, C. 3, S. 6, 1989, s. 11, dn. 59.

Başka bir ifadeyle, subjektif kamu hakkı sayesinde bireyler idareden belirli yönde hareket edilmesini talep edebilir.

İdarenin yeterince uzun bir süre için kararını açıklamakta ihmal göstermesi, başka bir ifadeyle idarenin hareketsiz, kalması bireylerde kararın kendi lehleri doğrultusunda verileceği yönünde haklı bir beklenti oluşturabileceği ifade edilmektedir. Avrupa Birliği Adalet Divanı, Komisyonun bir üye devlet tarafından verilmiş sübvansiyonun Topluluk kurallarına uygun olup olmadığı hakkındaki kararı almasının yirmi altı ay sürmesini, birey açısından bu gecikmenin devlet yardımının faydalanmaya inanmak için haklı bir gerekçe meydana getirdiğine karar vermiştir³⁴³.

Belirli bir tasarrufta bulunmasını sağlamak amacıyla idareye yapılan başvurulara idarenin sessiz veya hareketsiz kalması haklı beklentinin oluşması için tek başına yeterli değildir³⁴⁴. Sessizliğin, eylemsizliğin veya ertelemenin yasal olarak korunan bir beklentiyi ortaya çıkarması kolay değildir. Örneğin, "Keung" davasında, bir göçmenin pasaportu yanlışlıkla sınır kapısında kabul edildiğinde, başvuru sahibinin birkaç ay sonra orada süresiz bir şekilde kalmasına izin verileceğine dair haklı bir beklentisi yoktur. Bir karardan sonra yapılan başvuruya müteakiben uygulanan eylemsizlik özünde idarenin kanuni süre sınırını artırsa bile makul bir olumlu bir sonuç beklentisi ortaya çıkarmaz³⁴⁵.

³⁴³ "Rijn-Schelde-Verolme Machinefabrieken en Scheepswerven NV v. Commission", [1987], Cs. 223/85, ECR. 4617; Benzer nitelikteki Avrupa Birliği Adalet Divanı'nın diğer kararı için bkz. "Grogan v. Commission", [1982], Cs. 127/80, ECR. 869, akt. **THOMAS**, p. 54, fn. 75; **THOMAS**, "The Relationship Between English and European Community Administrative Law", p. 143, fn. 59; **ELOFSSON**, p. 36-37.

³⁴⁴ **ÖZCAN**, s. 96; Avrupa Birliği Adalet Divanı, idareye yapılan başvurunun makul süre içinde karara bağlanmaması durumunu haklı beklentinin ihlali olarak nitelendirmiştir. "Consortio d'Abruzzo" davasında iki buçuk yıllık bir ertelemeyi, "De Compte" davasında iki ay yirmi beş günlük bir ertelemeyi makul bulmamıştır. Bu kararlar, "makul erteleme [*reasonable delay*]" kavramının, haklı beklenti ve kanunilik ilkesinin dengelenmesiyle sıkı sıkıya bağlantılı olduğunu göstermektedir, "Consortio Cooperative v. Commission", [1987], Cs. 15/85, ECR. 1005; "Henri de Compte v. EP", [1997], Cs. C-90/95P, ECR I-1999, **SCHÖNBERG**, p. 100-101; **SNODGRASS**, p. 36, fn. 171.

³⁴⁵ "Keung v. Home Secretary", [1992], Imm AR. 201; Benzer nitelikteki diğer kararlar için bkz. "Nkiti v. Immigration Officer, Gatwick", [1989], Imm AR. 585; "R. v. Home Secretary, ex parte Ansari", Cs. 16/1-97, akt. **SCHÖNBERG**, p. 122, fn. 116; Ancak Avrupa Birliği hukukunda haklı beklentiden söz edebilmek için Birlik yetkililerinin kesinlikle bir eylem ya da eylemsizliği gereklidir. Bu tür davranış, Avrupa kurumları tarafından kabul edilen hukuki

Avrupa Birliği Adalet Divanı, "CETM/Commission" kararında sosyal yardıma ilişkin bir incelemenin çok uzun zaman sürmesini; "RSV/Commission" kararında, hukuka uygun bir devlet yardımına ilişkin ek harcamalara onay işleminin, yoğun inceleme gerektirmemesine rağmen, bildiriminden itibaren 26 ay sonra reddedilmesinin haklı beklenti oluşturduğuna hükmedilmiştir³⁴⁶.

Haklı beklenti talebiyle idareye yapılan bir başvuruya cevap verilmemesi durumunun hukuki yansıması nedir? İdare hukukunda haklı beklentiler açısından sukut, ikrar mı inkâr mı olarak değerlendirilmelidir? Başka bir ifadeyle, idarenin bir tasarrufundan kaynaklanan haklı beklenti başvurusunda idarenin hareketsizliği "susma dahi cevap vermektir [*etiam tacere est respondere*]" anlamına mı yoksa "susan ikrar etmiş olmaz [*is, qui tacet, non fatetur*]" anlamına mı gelir?

Türk hukukunda idari makamlara yapılan başvurulara idarenin bir cevap vermemesi, sessiz ve hareketsiz kalması haklı beklenti oluşturmaz. Nitekim 2577 sayılı İdari Yargılama Usulü Kanunu'nun "idari makamların sükutu" başlıklı 10. maddesinde "ilgililer, haklarında idari davaya konu olabilecek bir işlem veya eylemin yapılması için idari makamlara başvurabilirler. Altmış gün içinde bir cevap verilmezse istek reddedilmiş sayılır" hükmü bulunmaktadır. Bu hükme göre ilgililerin idareye başvurmasından sonra idarenin altmış gün içinde cevap vermemesi, sessiz ve hareketsiz kalmasının zımni sonucu talebin reddedildiğidir.

Almanya, Avusturya, Portekiz, Polonya, İtalya gibi ülkelerde yasama organının ihmal veya başka bir nedene dayanmak suretiyle yapması gereken bir yasal düzenlemeyi yapmaması durumu, "ihmal yoluyla [*par omission*]" anayasaya aykırılık

---

düzenlemelerden ya da kurumların, makamların ya da yetkililerin davranışlarından kaynaklanabilir, **HOFMANN, Herwig C. H. - ROWE, Gerard C. - TÜRK, Alexander H.**, *Administrative Law and Policy of the European Union*, Oxford, 2011, p. 178.

³⁴⁶ Avrupa Birliği İlk Derece Mahkemesi, "CETM/Commission", [28.09.2000], Cs. 55/99, REC. 3207; "RSV/Commission", [24.11.1987], Cs. 223/85, REC. 4617, akt. **ÖZCAN**, s. 56; RSV isimli gemicilik şirketi tarafından, Hollanda Devleti tarafından kendisine sağlanan devlet yardımının Ortak Pazar koşullarına uymadığı gerekçesiyle geri alınmasına ilişkin işleminin dayanağı olan Komisyon kararının iptali istemiyle açılan davada, bu yardımın geri alınacağı yönünde bir şüphesi bulunmayan şirketin beklentisinin makul olduğuna karar verilmiştir, **DALKILIÇ**, s. 71-72.

olarak değerlendirilmektedir³⁴⁷. Avrupa Birliğinin İşleyişine Dair Antlaşma'nın 265. maddesinde de hukuka aykırı teşkil edecek bir pasif davranışı sergileyen birlik kurumunun hareketsizlik (ihmal) davası yoluyla bir tasarrufta bulunmaya zorlanabilmesi mümkündür³⁴⁸. Türk Anayasa Mahkemesi'nin "hüküm yokluğundan iptale" karar vermesi, bu konuda bir düzenleme bulunmamasından dolayı mümkün değildir. Başka bir ifade ile Anayasa Mahkemesi'nin yasama organının bir konuyu ihmal ettiği veya kasti bir hareketle düzenlemediği durumlara ilişkin bir müdahalesi kuvvetler ayrılığı prensibince imkânsızdır.

B. İDARENİN BİR TASARRUFU SONUNDA YAPILAN BAŞVURU

İdare tarafından yapılan tasarruflar sonucunda, bireyler bazen izin verilen ödeneği kullanma, beklediği kazanca göre hayatını planlama veya kendisine verilen taahhütler çerçevesinde belirli girişimlerde bulunma gibi ekonomik boyutu bulunan eylemlerde bulunabilirken bazen idare tarafından verilen yanlış veya hatalı bilgiye güvenerek başvuru süresinin kaçırılması gibi bir eylemsizlikte de bulunabilirler³⁴⁹.

Atama, nakil, ruhsat ve izin gibi başvurulara idarenin ret kararları başka bir ifade ile olumsuz işlemler haklı beklenti oluşumuna sebebiyet verebilecek nitelikte görülmektedir³⁵⁰.

³⁴⁷ **KABOĞLU, İbrahim Ö.**, Anayasa Hukuku Dersleri (Genel Esaslar), Gözden Geçirilmiş ve Güncellenmiş 9. Baskı, İstanbul, 2014, s. 310; Eksik düzenleme sebebiyle Anayasa Mahkemesinin iptal yetkisi bulunmamaktadır. Eksik düzenleme sebebiyle Anayasa Mahkemesinin bir kanunu iptal edebileceğini varsaymak yerindelik denetimine yol açar, **GÖZLER**, Anayasa Hukukunun Genel Esasları, s. 477.

³⁴⁸ **BAŞBAKANLIK AVRUPA BİRLİĞİ GENEL SEKRETERLİĞİ**, Avrupa Birliği Antlaşması ve Avrupa Birliği'nin İşleyişi Hakkında Antlaşma, Ankara, 2011, s. 108; **BAYRAM, Mehmet Hanifi**, Avrupa Birliği Hukuku Dersleri, Güncelleştirilmiş 2. Baskı, Ankara, 2015, s. 264-265.

³⁴⁹ **ÖZCAN**, s. 60.

³⁵⁰ **SCHÖNBERG**, p. 42; **OĞURLU**, s. 137-138; Haklı beklenti ilkesine ilişkin ilk davalar, ellerinde faydalarına kullanacakları lisans, ruhsat, izin ve vize bulunan insanların taleplerinden kaynaklanmıştır, **GROVES, Matthew**, "Substantive Legitimate Expectations in Australian Administrative Law", Melbourne University Law Review, Vol. 32, 2008, p. 472-473; **TATE, Pamela**, "The Coherence of 'Legitimate Expectations' and the Foundations of Natural Justice", Monash University Law Review, Vol. 14, No. 1, March 1988, p. 25-26; Lisans konusunda İskoç hukukunda haklı beklenti çerçevesinde karara bağlanan karar için bkz. "Adams v. South Lanarkshire Council", [2003], SLT. 145, akt. **REID, Elspeth**, "Protecting Legitimate

Avrupa Birliği Adalet Divanı kararlarında idari işlemin yapılmasında "makul süre" ile "hukuki güvenlik ilkesi" arasında bir bağ kurulmuştur. Birlik hukukunda idari para cezalarının verilebilme süresine ilişkin bir zamanaşımı süresinin bulunmamasının makul süre ile aşılması gerektiği aksi durumun hukuki güvenlik ilkesine³⁵¹ dolayısıyla haklı beklenti ilkesine aykırı olacağı tespit edilmiştir.

Makul süre kavramı her olayın şartlarına, zorluğuna ve aşamalarına göre değişmekle birlikte tek başına işlemin hukuka aykırı olmasını sağlamamaktadır. Ancak makul sürenin aşılması durumlarında ortaya çıkan zararların tazminine gidilebilmesi mümkün gözükmektedir³⁵². Başvurunun üstünden uzun bir süre geçmesinden sonra kişinin emekli edilmesi, yasal süreye tabi işlemin süresinde yapılmaması durumları hizmetin geç işleme örnekleridir³⁵³. İdareye yapılan başvurular sonucunda çok uzun bir süre bekletilme durumunda haklı beklentilerin ihlalden kısmen de olsa söz edilebilir.

"Heatley v. Tasmanian Racing and Gaming Commission" kararı giriş ücreti yatırmasına rağmen kendisine herhangi bir sebep gösterilmeden yarış pistine alınmayan kişinin haklı beklenti iddiasıyla açtığı bir davaya ilişkindir. "Kamunun her mensubunun, uygun karşılığın ödemesi şartıyla yarış pistlerine kabul edileceği haklı beklentisine sahip olduğunu söylemek doğrudur. Pratik bir şekilde "kamuya açık" ve doğrusunu söylemek gerekirse, beyanlar ve ilanlarla, sahipleri halkı davet eder ve katılım için cesaretlendirmeye çalışır. Kurulun belli bir usulde hareket edecek olması bir beklenti değildir, ama kamunun mensupları tarafından, yarış pistine gitmek için sahibi tarafından onlara tahsis edilen hak veya özgürlükten yararlanabilecek olmaları bir beklentidir, yani sahibinin yapmış olduğu davet karşılığında kamunun diğer mensuplarıyla birlikte girmelerine izin verilecek olması bir beklentidir. Bu beklenti, önermeler doğası anlayışıyla var olmaktadır ve gerçek şu ki, kamu mensupları, katılım için davet edilir ve belirlenmiş

Expectations and Estoppel in Scots Law", Electronic Journal of Comparative Law, Vol. 10(3), December 2006, p. 5, fn. 24.

³⁵¹ "ACNAC/Commission", [14.07.1972], Cs. 57/69, REC. 923, nkl. **ÖZCAN**, s. 52-53.

³⁵² **ÖZCAN**, s. 53-54.

³⁵³ **YILDIRIM, Ramazan**, Türk İdâri Rejimi Dersleri, C. 2, Konya, 2014, s. 334.

bir mesuliyetin ödemesi bağımsız bir şekilde kabul edilir" şeklinde hüküm tesis edilmiştir³⁵⁴.

Yetki aşımı yapılarak bir karar tesis edilmesi durumunda idare bu kararın hukuka aykırı olduğunu fark edecek olursa gerek kendisi gerekse işlem den etkilenecek taraf bir davranışta bulunmadan bu hatayı düzeltebilir³⁵⁵.

"Binks" davası hukuka aykırı işlemlerde haklı beklentinin korunup korunmayacağını belirten en klasik davadır. Bu davada, yerel bir idari makam, hukuka aykırı resmi bir düzenleme kapsamında gıda satması için bir seyyar satıcıya verilen ruhsatın "geri alınmasına [*revoke*]" karar vermiştir. Geri alma işlemi yargı organı tarafından "bildirim [*notice*]", "müzakere [*hearing*]" ve "gerekçe [*reason*]" gösterilmemesi sebebiyle iptal edilmiştir³⁵⁶. Bu karar haklı beklentinin şekli korumasına ilişkin olup maddi koruma hususunda değerlendirme yapılmamıştır.

C. YARGISAL BAŞVURU YOLLARI

Haklı beklentiden sağlanacak kişisel ile kamu yararı arasındaki dengeyi sağlayan ve haklı beklentinin korunup korunmaması gerektiğine karar veren makam

³⁵⁴ "Heatley v. Tasmanian Racing and Gaming Commission", [1977], 137 CLR. 487, akt. **TATE**, p. 18, fn. 14; **JOHNSON, Graeme**, "Natural Justice and Legitimate Expectations in Australia", Federal Law Review, Vol. 15, 1985, p. 44; **MACPHERSON**, p. 40-42; Haklı beklentinin kabul edildiği bu davada karara tek muhalif kalan bir düşünce, "beklenti yasal haktan gelmeli veya yasal hakla ilişkilendirilmiş olmalıdır" şeklindedir, akt. **HODGSON**, p. 699-701.

³⁵⁵ **ROBERTS**, p. 121-122; Fransız hukukunda hukuka aykırı işlemlerin geri alınmasını mümkünken, hak yaratan ve haklı beklenti oluşturan işlemlerin geri alınması mümkün değildir, **SNODGRASS**, p. 40.

³⁵⁶ **MACPHERSON**, p. 27-28; **SCHÖNBERG**, p. 42, fn. 82'den nkl. "R. v. Wear Valley DC, ex parte Binks", [1985], 2 All ER. 699; Benzer nitelikteki davalar için bkz. "McInnes v. Onslow-Fane", [1978], 1 WLR. 1520; "R. v. Barnsley MBC, ex parte Hook", [1976], 1 WLR. 1052; Bu bağlamda, hukuka aykırı bir kararın haklı beklenti kapsamında korunması ve ilgiliye menfaat sağlaması idarenin kanuniliği ilkesinin ihlali anlamına gelmez. Bu durum sadece idare tarafından hâlihazırda işlenen yasadışılığın doğru sonucunun ne olması gerektiğinin ve bu yasa dışılığın yasal sonuçlarını kimin üstlenmesi gerektiğini belirlenmesini gerektirir. Belli başlı haklı beklentilerin korunması hiçbir şekilde idarenin gelecekteki faaliyetini belirlememekte ve hukuka aykırı bir kural oluşturmamakta ve bir emsal olarak görev yapmamaktadır. İdarenin tasarrufu, söz konusu yasadışılığın her özel durumunda hukuki kesinlik garantisinin anayasal perspektiften kaynaklanmasıyla basitçe çözülür. Bu kesin anlamda haklı beklentilerin korunması ilkesi tamamen bir vaka bazında uygulanır. Bu ilke, yasal düzenlemelerin etkinliğini asla zayıflatmaz, **LUENGO, Javier García**, "Public Interest and Legitimate Expectations in Spanish Administrative Law", *Straipsniai, Teisės Problemos*, No. 1(87), 2015, p. 57-58.

birinci derecedeki yöneticidir. Ancak yöneticinin kararı aynı zamanda yargısal denetimin konusudur. Beklentileri boşa çıkarılan birey mahkemeye yöneticinin faaliyetlerini gözden geçirmesi yaklaşımında bulunabilir ve bunun üzerine mahkeme ilgili kamu ve kişisel yararlarından hangisinin hangisini gölgede bıraktığını belirler³⁵⁷. İdari yargı organları, idarenin hedeflerine ulaşmasını mümkün kılarak toplum politikasına katkıda bulunmanın yanı sıra bireyler için haksızlık yaratabilecek tasarruflara da hukuki çerçevede müdahale eder. Yargılama makamlarının bu vasfı toplum yönetiminin kabul edilebilirliğini ve meşruiyetini de artırır³⁵⁸.

PIEVSKY'e göre; haklı bir beklentinin mevcudiyetine karar verildiğinde, mahkemenin izleyeceği akla en yakın yol aşağıdaki üç soruyu sormaktır³⁵⁹:

- i. Bu uyuşmazlık, maddi menfaatleri uygulamamanın her koşulda adaletsiz olacağı, bir dava mıdır?
- ii. Eğer değilse, şekle ilişkin haklı beklentilerin karşılanmasını gerektiren bir dava mıdır?
- iii. Bu da değilse, haklı beklentinin sürekli bir şekilde göz ardı edildiği bir dava mıdır?

SCHIEMANN LJ ise benzer şekilde şekli ya da maddi haklı beklenti davalarında şu üç objektif sorunun incelenmesi gerektiğini ifade etmiştir³⁶⁰:

³⁵⁷ **QUINOT, Geo**, "Substantive Legitimate Expectations in South African and European Administrative Law", German Law Journal, Vol. 5, No. 1, 2004, p. 70; Haklı beklenti ilkesi, idari otorite ve birey arasındaki ilişki ile ilgilidir. İlke, bir kamu kuruluşunun idari görevlerini yürütmesi sonucunda ortaya çıkan beklentilerin hukuki sonuçları olabileceği anlamına gelir. İdare ya bu beklentilere saygı göstermeli ya da haklı beklenti karşısında kamu yararının üstünlüğünün nedenlerini göstermelidir. Bu nedenle, ilke, bir kişinin beklentilerini, onları zayıflatma eğilimi gösteren değişen politikalar ışığında ne derecede korunabileceğini gösterir. Mahkemenin rolü, politikanın değişen hedefi ile bireyin beklentisinin ne ölçüde korunabileceğini belirlemektir, **MONIKA**, p. 7.

³⁵⁸ **THOMAS**, p. 42-43; "Hukuk, yalnızca başvuranın beklediği şeyle değil, beklemek hakkına sahip olduklarıyla da ilgilidir", **WATSON, Jack**, "Clarity and Ambiguity: A New Approach to the test of Legitimacy in the Law of Legitimate Expectations", Legal Studies, Vol. 30, No. 4, December 2010, p. 634.

³⁵⁹ **PIEVSKY, David**, "Legitimate Expectation as a Relevancy", Judicial Review, Vol. 8(3), 2003, p. 148; Yargı, karar tesis eden makamdan takdir yetkisini haklı beklentiye dikkate alarak vermesini isteyebilir, **CAMPBELL, John**, "Legitimate Expectations: Developments at Home and Abroad", The South African Law Journal, Vol. 121, 2004, p. 539.

³⁶⁰ "R. (Bibi) v. London Borough of Newham", [2001], 1 WLR. 244, akt. **ELIAS-ROBERTS, Alicia**, "A Comparative Analysis of the UK and Commonwealth Caribbean Approach Towards

- i. Kamu idaresi, uygulama ya da sözle kendisini ne yapmaya adanmıştır?
- ii. İdare, taahhüde ilişkin, hukuka aykırı olarak hareket etmeyi öngörmüş müdür görmemiş midir?
- iii. Mahkemenin ne yapması gerekir?

Bu sorulara cevaben "Coughlan" davasından hareketle haklı beklentinin olduğu bir davada yargı organı muhtemel olarak üç şekilde karar verebilir³⁶¹:

- i. İdari makamın, önceki politikasını ya da diğer beyanlarını akılda tutması ve konumunu değiştirmeye karar vermeden önce bu hususları göz önünde bulundurması gerekir. Bu durumda, mahkemeler, Wednesbury mantıksızlığına dayanarak kararı yeniden inceleyecektir. Başka bir ifadeyle kamu kurumunun geçmiş politikalarını göz önünde bulundurması gerekmekte midir? Burada mahkeme verilen kararın rasyonelliğini tespit etmek durumundadır.
- ii. İdare tarafından karar alınmadan önce, başvurana müzakere için bir fırsat verilmesini gerekir. Bu durumda bir vaat ya da teamülden kaynaklanan şekli bir beklenti vardır. Mahkeme, idari makamın vaadinin ya da uygulamasının haklı beklenti husule getirdiği kanaatine varırsa, daha ağır basan bir kamu yararı bulunmadığı sürece kendiliğinden, bireyin "beyanının dinlenmesi hakkı [*right to be heard*]" olduğunu varsayar.
- iii. İdare tarafından yetkinin kötüye kullanılmasının söz konusu olup olmadığı araştırılmalı ve adaletsiz bir şekilde çıkarın engellendiği durumlarda maddi çıkarın doğrudan uygulaması gerektiğine karar vermelidir. Başka bir ifadeyle, mahkeme yasal bir vaat veya uygulamanın, esasa dair bir menfaate yönelik haklı beklentiye yol açtığına kanaat getirirse, ilgili durumda beklentiye karşılamanın, farklı bir yol izlenmesinin yetkinin kötüye kullanıldığı boyutuna varacak kadar hakkaniyetsiz olup olmadığına karar vermelidir.

Legitimate Expectation", Commonwealth Law Bulletin, Vol. 39, No. 1, 2013, p. 146, fn. 18; Mahkeme haklı beklentinin ihlal edildiğini tespit etse dahi yürütmenin yerine geçerek işlem tesis edemez, **BRASTED, Charles - MARLOW, Julia**, "Public Law: Great Expectations", p. 1, www.hoganlovells.jp, e.t. 25.02.2016.

³⁶¹ **CHEN, Zhida**, "Substantive Legitimate Expectation in Singapore Administrative Law", Singapore Academy of Law Journal, 2014, Vol. 26, p. 244-245; **LI - LEUNG**, p. 488; **ABBAS**, p. 6-7.

Yukarıda yer alan soruları başka bir örnek üzerinde somutlaştırmak faydalı olacaktır. Bir kamu kurumunun size, işinizi kaybetmeniz durumunda işsizlik yardımı sağlanacağını vaat ettiğini düşündüğümüzde ve işinizi kaybettiğinizde bu kamu kurumu söz verdiği bu yardımı sizden esirgerse ne olur? Bu durumda haklı beklentinin korunması ilkesi uyarınca yasal koruma talep ettiğinizde ne gibi hususlar gündeme gelecektir³⁶²?

Mahkeme öncelikle, söz konusu kamu kurumu tarafından size işsizlik yardımı sunulmasının, haklı beklentiye sahip olabileceğiniz türde bir şey olup olmadığına karar verecektir. Eğer hal böyleyse mahkeme, kamu kurumunun vaaadinin geçerliliğini tespit etmek üzere, haklı bir beklentinin oluşmasına neyin neden olabileceğini ele alacaktır. Bu iki engelin aşılması durumunda vaat edilen işsizlik yardımını alma konusunda haklı beklentiniz vardır ve mahkeme bu beklentinin yasal koruma altında olup olmadığına, koruma altındaysa ne şekilde korunacağına karar verecektir.

Haklı beklentiler farklı biçimlerde ortaya çıkabilir ve varlıklarını farklı koşullara borçlu olabilirler. Örneğin normal şartlarda beklenen terfiler, sözleşmeler, hükümet tarafından kaynakların dağıtılması, lisansların, izinlerin ve benzerlerinin verilmesini takdir edilmesi, beraberlerinde makul dolayısıyla haklı beklentiler getirir. Her ne kadar yenilenmeleri veya iptal edilmemelerine yönelik herhangi bir hukuki hak bulunmasa da, bu beklentileri kısa yoldan, beklenti sahibi bireyi dinlemeden sukût-ı hayâle uğratmak adaletsiz olarak telakki edilebilir. Mahkeme bunun bir politika değişikliği nedeniyle mi yoksa kamu menfaati gereği mi yapıldığını değerlendirmelidir. Haklı beklentileri bu temelde karşılamayan bir idari karar, yetkinin kötüye kullanımı derecesine varmadığı sürece müdahaleyi gerektirmez. Bu nedenle kısıtlama oldukça sınırlıdır ve doğal adalet ilkesinin yetkilerin kullanımını düzenlemediği durumlarda haklı beklenti ilkesinin oynayacağı bir rol de yoktur. Bu durumda mahkeme, yasalar gereği karar verme yetkisi bulunan kamu idaresinin kararlarına müdahale etmemelidir. Mahkemenin karar merciine, mevzuatın

---

³⁶² AHMED - PERRY, p. 62-63.

amaçladığı varsayılan seçeneklerin tümünü sunan objektif standartlar uygulaması beklenir. Kararın tamamıyla ve hiçbir yasal sınırlandırma olmaksızın idarenin takdirine bırakılmış olduğu, kararın hakkaniyetli ve objektif şekilde alındığı durumlarda mahkeme, haklı beklenti temelinde menfaatleri zedelenen bireye usulen adaletsiz davranıldığı gerekçesi ile karara müdahale etmeyecektir. Haklı beklenti, en fazla adli denetimin bir gerekçesi olabilir, ancak müdahale edilmesi oldukça kısıtlıdır³⁶³.

Bir beklentinin haklı olduğuna karar verilmesi durumunda korumaya layık bir meşruiyeti olup olmadığına da idari yargı yeri tarafından belirlenmesi gerekir. İdari mahkeme, yönetim tarafından yapılan politika değişiklikleri ışığında beklentinin sürdürülebilir olup olmadığını incelemelidir. Bir birey için, beklentilerine umut bağlaması, yönetim ile onun arasında öngörülen bir gelecek ilişkisi olmasıdır. Bu nedenle; bu tür beklentilerin korunması, değişen durumlar ve idarenin ihtiyaçları ışığında ne kadar bir zamansal boyutta sürekli olabileceği ile ilgilidir. Kamu yararının sağlanması, bireysel beklentilere müdahale olup olmaması üzerine dayalı değildir. Aynı zamanda, beklentilerine duyduğu güvenden dolayı birey belirgin bir karşılığı hak eder³⁶⁴.

"Dayarathna and Others v. Minister of Health and Indigenous Medicine and Others" davasında haklı beklentilerin ihlal edilip edilmediği hususunda mahkemenin tutumunun şu şekilde olması gerektiğine karar verilmiştir³⁶⁵:

"Kanıtlar yasalarda bir değişiklik meydana geldiğini göstermektedir.

Benim görüşüme göre, yöneticinin elinde kısıtlama ya da yasanın değişimini

³⁶³ **SRIVASTAVA, Abhishek Kumar**, "Doctrine of Legitimate Expectation", JTRI. Journal, First Year, Iss. 2, 1995, p. 2.

³⁶⁴ **THOMAS**, p. 62-63; **MUZAFAR, Seemeen**, "Doctrine of Legitimate Expectation in India: An Analysis", International Journal of Advanced Research in Management and Social Sciences, Vol. 2, No. 1, January 2013, p. 129-130.

³⁶⁵ "Dayarathna v. Minister of Health and Indigenous Medicine", [1999], 1 SLR. 393, akt. **TALAGALA, Chamila S.**, "The Scope of the Doctrine of Legitimate Expectation as a Ground of Judicial Review of Administrative Action", Bar Association Law Journal, Vol. XV, 2009, p. 13, fn. 55; "Koruma bu ölçüde sınırlıdır ve adli denetim bu sınırlar içinde gerçekleşebilir. Talebini haklı beklenti doktrinine dayandıran kişi öncelikle mahkemeyi, bir dayanağın varlığı ve böylelikle böyle bir talepte bulunma salahiyeti olduğu konusunda tatmin etmelidir", **SRIVASTAVA**, p. 2.

engelleme veya durdurma gibi bir güç olmamasına rağmen, haklı beklentinin varlığını görmezden gelmek doğru değildir. Her dava kendi durumlarına dayandırılmalıdır ama nihayetinde mahkemenin hassas ve kırılgan görevlerinden biri de toplumun gerçek çıkarlarıyla, öznel çıkarları karşılaştırmak ve durumu tartıp yasal değişikliklere ihtiyaç olup olmadığına kanaat getirerek beklentinin haklılığına karar vermektir".

1. Haklı Beklentinin Korunması Talepli İptal Davası

Haklı beklentinin usuli korunmasında aleyhine verilecek bir karar alınmadan önce kendisine savunma veya söz hakkı verileceği yönde haklı beklentisi olan kişiye bu hakkın verilmemesi durumunda o idari karar "iptal [*annulment*]" edilir³⁶⁶. Haklı beklentinin maddi korunmasında usuli adaletin gerçekleşmesinin önemi bulunmamaktadır.

Bireyler idari işlemlere karşı hukuk devleti ilkesi gereğince dava açabilir. Bireylerin idari işlemlerden kaynaklanan uyuşmazlıklarında başvuracağı yargı kolunun idari yargı olması haklı beklentidir. Başka bir ifade ile yasa koyucu idari işlemlere karşı idari yargı dışında adli yargıyı görevli kılması kişilerin haklı beklentisini ihlal edici niteliktedir³⁶⁷.

³⁶⁶ **FORSYTH**, "The Provenance and Protection of Legitimate Expectations", p. 253; **OĞURLU**, s. 240; Saygın haklı beklentilerin korunacağı en iyi yolun, haklı beklentiyi karşılamayan idari işlemin idari yargı tarafından iptal edilmesi olduğu ifade etmektedir. Yazara göre ayrıca "Attorney-General of Hong Kong v. Ng Yeun Shia" kararında sınır dışı etme kararının kamu hukukuna özgü denetim yolu olan "iptal emri [*certiorari*]" ile iptal edildiğini belirtmekle birlikte, buradaki iptal kavramının Türk idari yargısındaki iptal kararı ile örtüşmediği not etmektedir. İngiltere'de "certiorari" ile hukuka aykırılık tespit edilmekte ve dosya tekrar incelenmek ve karar verilmek üzere ilgili idari makama geri gönderilmektedir, **SAYGIN, Engin**, "Haklı Beklentilerin Korunması İlkesine Yönelik Türk ve İngiliz İdare Hukuku Yaklaşımı Üzerine Karşılaştırmalı Bir Analiz", TBBD., S. 126, Y. 29, 2016, s. 230-231; Esasında Türk hukukunda farklı bir uygulama da bulunmamaktadır. Mahkeme hukuka aykırılığı tespit edince kararı iptal etmekte ve yine mahkeme kararının yerine getirilmesi başka bir ifadeyle, idari tasarrufta bulunma tasarrufu idareye bırakılmaktadır. Zira aksi davranış yargının idari işlem tesis etmesi anlamına gelir ki bu durum kuvvetler ayrılığı ilkesine aykırı olup fonksiyon gaspı nedeniyle yoklukla malul olur.

³⁶⁷ **URAN, Emrah**, Türkiye'deki Bağımsız İdari Otoritelerin İdari Yaptırım Yetkisi, İstanbul, 2012, s. 144.

İdarenin bir konu hakkında karar verirken, daha önce doğumuna yol açtığı haklı beklentiyi ihmal etmekte özgür olduğu varsayılırsa, işlemde etkilenen kişiye savunma hakkının tanınmasının bir önemi kalmaz. İdare, işlemde etkilenen kişinin yapacağı savunmanın aksine her zaman karar alabilir. Ancak maddi haklı beklentide bir çıkar ya da menfaate ilişkin bir beklenti bulunmaktadır. İlgiliye söz hakkı tanınmasından ziyade haklı beklentinin giderilmesi gerekir³⁶⁸. Maddi açıdan haklı beklentilerin korunmasında mahkeme idarenin iradesi karşısında bireyin çıkarını korumakla mükelleftir³⁶⁹.

Mahkeme kararları neticesinde haklı beklentinin korunması idari makamları hukuka aykırı işlem yapmaya sevk edecekse bu beklentinin korunmaması gerektiği ifade edilmiştir³⁷⁰. Bu görüşe katılmakla birlikte usule veya esasa ilişkin davalarda, bireyi korumak idareyi hukuka aykırı işlemde ya da eylemde bulunmaya zorlayacaksa talebin telafi edici koruma olarak karşılanması gerekir. "İptal davası [*annulment action*]" haklı beklentinin şekli ve maddi korunmasında başvurulabilecek en temel davadır. Haklı beklentinin telafi edici korunması iptal davasıyla sağlanamaz.

a. Haklı Beklentinin Korunmasına İlişkin Düzenleyici İdari İşlemlerin İptali

İdarenin düzenleyici işlemleri haklı beklenti ilkesi gibi hukukun genel ilkeleri ışığında iptal edilebilir³⁷¹. İdari yargı organı karar verirken özellikle düzenleyici idari işlemin iptalinde iptal kararının üçüncü kişiler tarafından doğuracağı hüküm ve sonuçları düşünerek davranmalıdır³⁷². Nitekim idari makamların gözetmesi gereken haklı beklenti ilkesine, hukuk devletinin tezahürü olarak yargı organı da dikkat

³⁶⁸ FORSYTH, "The Provenance and Protection of Legitimate Expectations", p. 253; OĞURLU, s. 241; GAEB, Karel N. - NEEMWATYA, Joas K., "The Principle of Legitimate Expectation in Administrative Law: A Namibian Perspective", University of Namibia Law Review, Vol. 2, Iss. 2, 2015, p. 45.

³⁶⁹ STEYN, p. 244.

³⁷⁰ ALTINDAĞ, s. 60; Yargı organları, beklenti ve telafi edici hususların dengesini gözden geçirmeli ve söz konusu menfaatler arasında bir dengesizlik veya orantısızlık olması halinde müdahale etmelidir, SCHÖNBERG, p. 53.

³⁷¹ TEN BERGE - WIDDERSHOVEN, p. 430.

³⁷² ALTINDAĞ, s. 60.

etmelidir. Mevcut genel düzenleyici işlemin hukuka aykırı olduğunu bilmeyen ve bilebilecek bir durumda olmayan bireylerin bu düzenlemeye güvenerek belirli yönde hareket etmeleri olağan olanıdır. Düzenlemenin hukuka aykırılığının yargısal tetkik sonucunda ortaya çıkması bu açıdan haklı beklentiye sebep olabilir. Düzenleyici işlemin iptalinde haklı beklentiye idari yargı organının sebep olmaması için Anayasa'nın 153. maddesinde³⁷³ olduğu gibi Anayasa Mahkemesi kararlarının yürürlüğünün ertelenmesi hususunu düzenleyen hükme benzeyen bir düzenleme öngörülebilir.

2577 sayılı İdari Yargılama Usulü Kanunu, 1602 sayılı Askeri Yüksek İdare Mahkemesi Kanunu, 213 sayılı Vergi Usul Kanununa veya doğrudan Anayasaya şu hükmün konulması genel düzenleyici idari işlemlerin iptalinden kaynaklanacak haklı beklentiye bertaraf edebilir:

"İdari yargı organları genel düzenleyici işlemin bir hükmünü veya tamamını iptal ederken haklı beklentilerin doğmasını önlemek amacıyla iptal hükmünün yürürlüğe gireceği tarihi altı aydan fazla olmamak kaydıyla erteleyebilir".

İdari yargı organının iptal hükmünün yürürlüğünü ertelemesi idari makamların bu konuda oluşacak hukuk boşluğunu doldurması için bir fırsat tanyacaktır.

Düzenleyici işlemlerden kaynaklanan haklı beklentilere ilişkin iptal davalarında yargı organının şu şekilde nihai karar verebilmesinin mümkün hale gelmesi gerekir:

- i. Haklı beklentiye korumayan düzenleme değişikliğinin iptali,
- ii. Düzenleme değişikliği iptal edilmeksizin ilgilinin haklı beklentisinin korunmamasından dolayı birel işlemin iptali³⁷⁴,

³⁷³ **Anayasa-m. 153:** "Kanun, kanun hükmünde kararname veya Türkiye Büyük Millet Meclisi İçtüzüğü ya da bunların hükümleri, iptal kararlarının Resmî Gazetede yayımlandığı tarihte yürürlükten kalkar. Gereken hallerde Anayasa Mahkemesi iptal hükmünün yürürlüğe gireceği tarihi ayrıca kararlaştırabilir. Bu tarih, kararın Resmî Gazetede yayımlandığı günden başlayarak bir yılı geçemez. İptal kararının yürürlüğe girişinin ertelendiği durumlarda, Türkiye Büyük Millet Meclisi, iptal kararının ortaya çıkardığı hukukî boşluğu dolduracak kanun tasarı veya teklifini öncelikli görüşüp karara bağlar".

³⁷⁴ İptal ve tam yargı davalarında haklı beklentinin korunmasında mahkemenin verebileceği kararlara yönelik bir ayrıma gidildiği için yazarın "maruz kalınan zararların tazmini" şeklindeki görüşüne burada yer verilmemiştir. Yazar ayrıca düzenleyici işlemin haklı beklenti sebebiyle

- iii. Haklı beklenti korumayan düzenlemenin iptali,
- iv. Haklı beklenti korumayan düzenlemenin ya da düzenleme değişikliğinin iptali ve yürürlüğünün ertelenmesi,
- v. Haklı beklenti bulunmamasından dolayı davanın reddi.

Geçiş hükümlerinin konulmaması veya yetersiz olmasından kaynaklanan davalarda, yargısal emir şeklinde idari işlemde bulunulması hususunda mahkemenin Anayasa'nın 125. maddesi³⁷⁵ gereğince karar verme yetkisi bulunmamaktadır.

İngiliz hukuk sisteminde haklı beklentinin mahkeme tarafından korunduğu durumlarda, mahkeme kararını yerine getirmemek için direnen idari makamın hareketsizliğinin tekrar dava edilmesi mümkündür³⁷⁶.

---

iptal edilebilmesi için söz konusu işlemde oldukça fazla kişinin etkilenmesi gerektiğini ve düzenleyici işlemde kaynaklanan bireysel işlemlerin iptalinde düzenleyici işlemin uygulama alanının çok dar bir çerçevede kalması durumunda düzenleyici işlemin de iptal edilmesi gerektiğini belirtmektedir, **ALTINDAĞ**, s. 62; Askeri Yüksek İdare Mahkemesi düzenleme değişikliği sebebiyle açılan haklı beklenti davasında yönetmelik hükmünü iptal etmeden bireysel işlemin iptal edilmesi gerektiğine karar vermiştir. Askeri Yüksek İdare Mahkemesi 2. Dairesi, T. 21.11.2007, E. 2006/1242, K. 2007/996: "1. Davacının 30 Mayıs 2006 tarihli Hava Harp Okulu Adayı olarak K.K.K.lığına Bağlı Askeri Liselerde Okuyacak Öğrencilere İlişkin Protokolün iptali isteminin REDDİNE, 2. Protokolün davacıya uygulanması ve buna bağlı olarak K.H.O.na alınmama işleminin İPTALİNE", www.sinerjimevzuat.com.tr, e.t. 15.10.2016.

³⁷⁵ **Anayasa-m. 125:** "Yürütme görevinin kanunlarda gösterilen şekil ve esaslara uygun olarak yerine getirilmesini kısıtlayacak, idari eylem ve işlem niteliğinde veya takdir yetkisini kaldırarak biçimde yargı kararı verilemez".

³⁷⁶ **ALTINDAĞ**, s. 62; Türk hukuk sisteminde 2577 sayılı İdari Yargılama Usulü Kanunu'nun 28. maddesinde yer alan "Danıştay, bölge idare mahkemeleri, idare ve vergi mahkemeleri kararlarına göre işlem tesis edilmeyen veya eylemde bulunulmayan hallerde idare aleyhine Danıştay ve ilgili idari mahkemede maddi ve manevi tazminat davası açılabilir. Mahkeme kararlarının süresi içinde kamu görevlilerince yerine getirilmemesi hâlinde tazminat davası ancak ilgili idare aleyhine açılabilir" hüküm çerçevesinde sadece yargı kararlarının yerine getirilmemesinden kaynaklı tam yargı davasının açılması mümkündür. Ayrıca İngiliz hukukundaki söz konusu hükmün Türk hukukuna iktibasının gereksiz olacağı ifade edilebilir. Zira gerek Anayasamızın 138. maddesinde yer alan "yasama ve yürütme organları ile idare, mahkeme kararlarına uymak zorundadır; bu organlar ve idare, mahkeme kararlarını hiçbir suretle değiştiremez ve bunların yerine getirilmesini geciktiremez" hükmü, gerekse İdari Yargılama Usulü Kanunu'nun 28. maddesinde yer alan "Danıştay, bölge idare mahkemeleri, idare ve vergi mahkemelerinin esasa ve yürütmenin durdurulmasına ilişkin kararlarının icaplarına göre idare, gecikmeksizin işlem tesis etmeye veya eylemde bulunmaya mecburdur. Bu süre hiçbir şekilde kararın idareye tebliğinden başlayarak otuz günü geçemez" hükmü doğrultusunda yargı kararlarına idarenin uyması zorunludur. Yargı kararını yerine getirmeyen idarenin söz konusu hareketsizliğinin yeniden dava edilmesinin pratik bir karşılığı yoktur. Nitekim yargı kararını yerine getirmeyen idarenin defalarca yargı kararıyla uyarılması sonucu değiştirmez. Her ne kadar anayasal ve yasal olarak mahkeme kararlarının gerekleri idare tarafından yerine getirilmesi zorunlu da olsa, iptal davası

b. Haklı Beklentinin Korunmasına İlişkin Bireysel İdari İşlemlerin İptali

Birel işlemlerden kaynaklanan haklı beklentilere ilişkin iptal davalarında yargı organının şu şekilde nihai karar verebilmesinin mümkün hale gelmesi gerekir:

- i. Haklı beklenti ihlal eden birel işlemin iptali,
- ii. Haklı beklenti bulunmamasından dolayı davanın reddi.

2. Haklı Beklentinin Korunması Talepli Tam Yargı Davası

Haklı beklentinin tüm şartlarını taşımasına rağmen şekli ve maddi korumanın sağlanmasının hukuki ve fiili sebeplerle mümkün olmadığı durumlarda beklenti sahibinin tazminat ödemek suretiyle beklentisinin muadil bir formülle karşılanmasına "haklı beklentinin telafi edici korunması" denir. Haklı beklentinin telafi (tazmin) edici korunması ise; "tam yargı davası [*full remedy action*]" ile sağlanır. Maddi açıdan haklı beklentinin korunmadığı davaların tazminat verme suretiyle telafi edici olarak korunması gerekir. Bu sebeple haklı beklentinin korunması için iptal davası açıldığında mahkeme maddi açıdan korumayı her zaman kamu yararına uygun görmez. Bu durumda iptal davasının tam yargı davasına dönüşmesi gerekir. Re'sen araştırma ilkesi gereğince iptale hükmetmeyen mahkemenin davayı tam yargı davası olarak düşünüp tazminata hükmetmesi gerekir. İdari yargıda her iki davanın açılması mümkündür. Ancak haklı beklentiden kaynaklanan iptal davalarında yargı organlarının tazminata hükmedebilmesinin yasal zemini sağlanmalıdır.

Kamu yararının baskın geldiği durumlarda haklı beklenti korunmaz. Ancak yine de haklı beklentinin korunmamasından kaynaklanan bir zarar varsa bu zararın tazmini gerekir. Bu açıdan tazminatın haklı beklentinin korunması olmadığı ifade edilmektedir. Bu görüşe göre; haklı beklentisi olduğunu düşünen ve birtakım tasarruflar sonucu zarara uğrayan bireyin zararı karşılanmalıdır. Tazmin edilecek

---

yöntemiyle idareden beklenen davranışın yerine getirilmesi sağlanamayabilir. Bu sebeple yargı kararını yerine getirmeyen kamu görevlisinin öncelikli olarak ceza yaptırımı ile karşılanacak olması en etkili yoldur. Aynı zamanda mahkeme kararlarının süresi içinde kamu görevlilerince yerine getirilmemesi hâlinde, idari yargıda idare aleyhine açılacak tazminat davası sonunda ilgiliye ödenen tazminatın kamu görevlisine rücu edilecek olması, yargı kararlarının idare tarafından yerine getirilmesini sağlayacak en etkili ikinci yoldur. Bu etkili yolların tamamı mevcut hukuk sistemimizde bulunmaktadır.

zarar ise beklentinin korunsa idi elde edilecek menfaate göre değil, beklentinin haklılığına inanılarak yapılan harcamaya göre tayin edilecektir³⁷⁷.

Haklı beklentiden kaynaklanan zararların doğrudan istenmesi mümkün olmakla birlikte, idarenin hatalı bir davranışı sonucunda hak ihlaline uğrayan bireylerin açtığı davada ek bir talep olarak da ileri sürülmesi mümkündür³⁷⁸. Bu durum haklı beklentinin telafi edici korunmasının bir örneği olmakla birlikte haklı beklentinin korunduğu durumlar da bile bazen bir zarar oluşabilir.

Düzenleyici işlemlerden kaynaklanan haklı beklentilere ilişkin tam yargı davalarında yargı organının şu şekilde nihai karar verebilmesinin mümkün hale gelmesi gerekir:

- i. Düzenleme değişikliği iptal edilmeksizin ilgilinin haklı beklentisinin korunmamasından kaynaklanan zararın tazmini,
- ii. Haklı beklenti bulunmamasından dolayı davanın reddi.

Birel işlemlerden kaynaklanan haklı beklentilere ilişkin tam yargı davalarında yargı organının şu şekilde nihai karar verebilmesinin mümkün hale gelmesi gerekir:

- i. Haklı beklentinin ihlal edilmesinden kaynaklanan zararların tazmini,
- ii. Haklı beklenti bulunmamasından dolayı davanın reddi.

İptal ve tam yargı davasının birlikte açıldığı durumlarda mahkemenin bu yönde karar verebilmesi mümkün olmalıdır.

- i. Haklı beklentinin ihlal edilmesinden dolayı işlemin iptali ve bu işlemde kaynaklanan zararların tazmini,
- ii. Bireysel veya düzenleyici işlem iptal edilmeksizin haklı beklentiden kaynaklanan zararın tazmini,
- iii. Haklı beklenti bulunmamasından dolayı davanın reddi.

³⁷⁷ SCHWARZE, p. 1145'ten akt. ALTINDAĞ, s. 64.

³⁷⁸ ÖZCAN, s. 60.

SONUÇ

Beklentilere cevap veremeyen bir idare, beklentilerini kendi gücüyle karşılamaya çalışan bireylerin yitip giden güvenlerini yeniden kazanmak için "keşke" demeden tedbirini almalıdır. İdareden yegâne beklentim haklı beklentiye hak ettiği değeri vermesidir.

İdarenin belirli yönde hareket edeceği hususunda idareden sadır bir tasarruf sonucunda oluşan bireyin idareye olan güveninin, bazı durumlarda uygun bir görüşme ortamında şekli bir korumayla; bazı durumlarda ilgisine idareye karşı kendi lehinde bir tasarrufta bulunulmayı talep etme imkânının tanındığı maddi bir korumayla sağlanan; bazı durumlarda ise tazminat yoluyla karşılanan bir menfaat/çıkar elde etme beklentisi olarak tanımladığımız haklı beklenti ilkesi, hemen hemen tüm ülke sistemlerinde uygulanan bir ilkedir.

Hukuk, bireylere yasal pozisyonlarını belirleyebilmeleri için net bilgi vermeyi amaçlar. Bu işlev bireylerin hukuka güvenmesini sağlar. Haklı beklenti ilkesi hukuk normlarının gereğinden çok, beklenmedik, geçmişe yönelik değişiklikler karşısında bireyi korumayı amaçlar. Bununla birlikte bu koruma mutlak değildir. Kanun koyucunun iradesi ve politik tercihler kaçınılmaz olarak hukuki güvenliği etkiler. Ancak yeni alınan kararlar önceki şartlara göre ortaya çıkan haklı beklentilerin karşılanması da keyfi olarak ertelenemez veya ortadan kaldırılamaz. Diğer taraftan idarenin bu amacı gerçekleştirmesi, kanun koyucunun haklı beklentileri gözeterek düzenleme yapmasına bağlıdır. Bu sebeple asli düzenleme yetkisi olan kanun koyucu, yasa değişikliğine giderken bireylerin haklı beklentilerini de ihmal etmemelidir.

İdarenin değişen şartlara entegre olabilmesi birel durumların istikrarı ve öngörülebileceği gerçeği de dışlamaz. Almanya ve İsviçre, eleştirilere rağmen uyarılma ilkesi gereğince düzenleme yaparken birel durumların da istikrarını dikkate almaktadır. Devlet idaresinin uyarılma ilkesi çerçevesinde yaptığı birtakım tasarruflar ile devlet politikasında yapılan değişikliklerle meydana gelen yeni durumlarda ortaya çıkan beklentinin karşılanması bu ilkenin temel amacıdır. Başka bir ifadeyle haklı beklenti, idari makamlar tarafından yaratılan beklentilere, bireylerin duyduğu güveni koruma isteği ve yöneticilerin değişen politik hedeflerini

sürdürme isteği arasındaki temel çatışmayı çözmeyi amaçlamaktadır. Esasında bu ilkenin temel amacı, bireylerin devlete duydukları güvenin korunmasıdır.

İlkenin hukuk dünyasına kazandırılması doktrin tarafından olmamıştır. Başka bir ifadeyle, kavram ilk olarak 1969 yılında İngiliz mahkemesinin verdiği bir karar [Schmidt v. Secretary of State for Home Affairs] neticesinde ortaya çıkmıştır. Bu kararın ardından doktrin tarafından ilke sahiplenilmiş ve var olan, ancak mevcut hukuk sistemleri ile çözüm bulunamayan bazı durumlara bir çare olarak ilke genişletilmiştir. "Hukuk (hak) varsa, çare de vardır; hukukta çare tükenmez [*ubi jus ibi remedium*]" özdeyişi bir hukuk devleti olan ülke sistemimizin de bu soruna bir çare bulmasını gerektirir. Zira bireylerin Devlete olan güvenlerinin azalması, verilen sözlerin yerine getirilmemesi, belirsizlik içinde insanların yaşamaya zorlanması, hukuk sisteminin yapısını bozmakla kalmaz, olması gereken ilerleme yerine geriye dönüşe sebep olur. Bu geriye dönüş ise "hukukun üstünlüğünden [*rule of law*]" uzaklaşmamıza dolayısıyla huzur ve güven içinde yaşamamıza ket vurulması anlamına gelir.

Haklı beklenti ile benzer nitelikte koruma sağlayan başka ilkeler de bulunmaktadır. Ancak haklı beklenti; kazanılmış hak, müesses durum, estoppel, müesses durum, idari istikrar, kamu külfetleri karşısında eşitlik ve beklenen hak gibi kavramdan farklı nitelikteki korumaları haizdir. Diğer taraftan haklı beklenti kavramı yerine içtihat ve öğretide; "yerleşmiş-değişmez beklenti [*settled expectation*]", "sağlam-temelli beklenti [*well-founded expectation*]", "temel beklenti [*basic expectation*]", "mazur görülebilir beklenti [*justifiable expectation*]", "doğal beklenti [*natural expectation*]", "meşru güven [*confidence legitime*]", "şekli anlamda öngörülebilirlik (kural sonrası öngörülebilirlik)", "meşru menfaatler-haklı çıkarlar [*legitimate interests*]", "meşru beklenti", "fırsat [*opportunity*]", "kavrayış [*understanding*]" gibi kavramların tercih edildiği de görülmektedir. Kavram tercihi ne olursa olsun kastedilen aynı hukuki durumdur. Söz konusu kavram karmaşası ilkenin öğretisi ve içtihatlarla girmesini ve hukuki ilişkilerde kullanılmasını zorlaştırır.

İdarenin bir tasarrufuna bağılı olarak haklı beklentiye sahip olan bireyin, hukuk düzeni tarafından korunması gereken bir subjektif hakkı bulunmaktadır. Hukukun genel bir ilkesi olarak tüm dünyada ve ülkemizde de kabul edilen haklı beklenti, bu açıdan Anayasanın 138. maddesinin yorumlanması suretiyle tüm Devlet organlarının özellikle idarenin tüm tasarruflarında uyması gereken bir kaidedir.

Bu tez çalışması kapsamında haklı beklentinin şartları kısaca şu şekilde sıralanabilir:

- i. Beklenti idareye atfedilebilir bir davranış neticesinde oluşmalıdır.
- ii. Beklenti hukuken korumaya değer aşamaya gelmiş olmalıdır.
- iii. Beklentinin objektif bir güven temeline dayanması gerekir.
- iv. Zarar doğması veya bir menfaatin (çıkar) ihlal edilmesi gerekir.
- v. Beklentinin hukuka uygunluğu şarttır.
- vi. Baskın kamu yararının bulunmaması gerekir.
- vii. Beklentiden dürüstlük ilkesine uygun olarak faydalanılmalıdır.
- viii. Beklentide kanuna karşı hilenin bulunmaması gerekir.
- ix. Beklenti sahibinin iyiniyetli olması gerekir.
- x. Haklı beklenti doğuran durumların varlığı gerekir.
  - İdarenin uzun süreden beri izlediği bir davranışı ansızın değiştirmesi-(İdari teamül-uygulama-tatbikat kurallarına aykırılık)
  - Politika tercihlerinin değişmesi
  - İdarenin yanıltıcı beyanları
  - İdarenin açık bir şekilde verdiği taahhüdü, teminatı, güvenceyi veya sözü yerine getirmemesi
  - Düzenleyici işlemlerin beklenmedik değişmesi
  - İdari işlemin çelişkili (tutarsız-muğlak) hükümler içermesi
  - Alınan bir karardan geçerli bir sebep olmaksızın vazgeçilmesi
  - Uluslararası sözleşmelere aykırılık
  - Örf ve adet (gelenek ve görenek) kurallarına aykırılık
  - İdari makamların hukuk yaratma yetkisinin hatalı kullanımı
  - Emsal idari tasarruflara aykırılık
  - Geçmişe etkili idari işlemlerde kazanılmamış hak ve durumların gözetilmemesi

Haklı beklentinin koruma yöntemi açısından ise üç türü bulunmaktadır:

Haklı beklentinin usuli (şekli-prosedürel) açıdan korunması, muhatabının hukuksal statüsünde olumsuz etki bırakan veya statüsünü değiştiren işlemlerin tesisinden evvel, işlemde etkilenecek bireyin dinlenilmesini, bireye söz ve savunma hakkının tanınmasını, bireye kendisinin beyan ve gösterdiği delillerinin uygun bir zeminde tartışılma imkânının sağlanmasını zorunlu kılan müzakere durumudur.

Haklı beklentinin şekli açıdan korunması yönetimde demokrasi ilkesinin gerçekleşmesine de hizmet eder. Haklı beklentinin şekli açıdan korunmasının bir diğer sonucu, yargı makamları önüne taşınan olayların azalmasıdır. İdari işlemin tesisinden evvel, idari makamlar ile işlem muhatapları bir araya gelecek ve karşılıklı o işlemin tüm unsurlarını tartışacaklardır. İdarenin karar tesisinden önce konuya ilişkin ön bilgi vermesi, alınan kararın sebep ve sonuçlarına ilişkin açıklamada bulunması, muhatabın dinlenmesi gibi bir takım işlemlerle usuli koruma gerçekleştirilebilir. Bu durum ise işlemin haklılığı hususunda bireyi tatmin edebilir. İşlemin haklılığı noktasında mutmain olan birey, yargı makamlarına başvurmasına gerek bulunmadığını düşünebilir. Böylece işlemin sonuçlarına hazırlanır ve katlanır.

Haklı beklentinin esas (maddi-içerik-asli) açıdan korunması ile bazı durumlarda idareye atfedilebilir bir tasarrufa (idari teamül, irade beyanı, taahhüt, teminat, güvence, söz, emsal tutum ve davranış, takip edilen politika vs.) dayanılarak bazı durumlarda mevcut bir düzenlemeye güvenerek (düzenleyici işlem, uluslararası sözleşme vs.) idarenin belirli bir yönde karar alacağını düşünen ve buna inanarak belirli davranışta bulunan bireyin belirli şartlar dâhilinde kendi lehinde bir tasarrufta bulunulmayı talep etme imkânının bulunduğu durum kastedilir.

"Dünyanın yıkılmaması için adalet sağlanmalıdır [*fiat iustitia nec pereat mundus*]" özdeyişi haklı beklentin korunmasında önemli bir yere sahiptir. Nitekim toplumu oluşturan ve devlete egemenlik yetkisini devreden bireylerin adaletsiz bir devlete başkaldırısı, onu tanımaması önce ona olan güvenini kaybetmesiyle başlar. Haklı beklentinin maddi açıdan korunmasının en temel faydası, bireylerin Devlete olan güveninin artması ve idarenin hukuka uygun davranmasının sağlanmasıdır. Bireylerin idareye güvenmeleri ise, idari tasarrufların toplum nezdinde meşruluğunu

artırır ve bireylerin idare ile daha uyumlu bir şekilde hareket etmelerini sağlar. İdari makamların daha önceden sürekli olarak uyguladıkları kurallardan hiçbir sınırlamaya tabi olmaksızın vazgeçebilmeleri idare edilenleri geri dönülemez ve katlanılmaz bir biçimde etkiler. İdare edilenlerin idareye olan güvenini korumasız bırakmamak gerekir. Bu koruma haklı beklentinin korunması sağlanarak ve idare edilenlerin güvenini boşa çıkarılmayarak "iyi yönetim ilkesi [*good governance principle*]" ile gerçekleştirilir.

Haklı beklentinin maddi açıdan korunması idare hukukunda adalet, iyiniyet, tabîî adalet, hukuk devleti, istikrar, hukuki güvenlik, hukuki belirlilik, ölçülülük, eşitlik, özerklik ve nesafet gibi ilkelerin yerleşmesinde ve uygulanmasında önemli katkı sağlar. Diğer taraftan ilkenin kabulünün, toplum kaynaklarının tazminat ödemeye aktarılacak olması, idarenin takdir yetkisinin sınırlanması, yerindelik denetiminin yapılmasına imkân tanınması, kuvvetler aykırılığı ilkesinin zedelenmesi, korumanın imtiyaz sayılması, idarenin düzenleme yapma yetkisinin daralması, uyarılma ve değişkenlik ilkesinin zarar görmesi, dava ve idari iş yükünün artması, belirsizlik ve karışıklığın ortaya çıkması ve soğutma etkisi gibi bir takım menfi sonuçlarının bulunduğu ifade edilmektedir. Ancak bu itirazlardan bazıları kısmen haklı bulunsa dahi, haklı beklentinin korunması ilkesinin kabulünün getireceği müspet sonuçlar göz ardı edilemez. Nitekim haklı beklentinin müspet sonuçları, hukuk devleti ilkesinin tam anlamıyla idari makamlara sirayetini sağlar.

Haklı beklentinin telafi (tazmin) edici korunması haklı beklentinin tüm şartlarını taşımasına rağmen şekli ve maddi korumanın sağlanmasının hukuki ve fiili sebeplerle mümkün olmadığı durumlarda beklenti sahibinin tazminat ödemek suretiyle beklentisinin muadil bir formülle karşılanmasıdır. Haklı beklentinin tazmin edici korunması ise bireylerin idareye olan güvenlerinin en azından kaybetmemelerinin bir anahtarıdır. Ayrıca hukuk devleti ilkesinin bir sonucu ve Anayasanın 125. maddesinde yer alan "idarenin her türlü eylem ve işlemlerine karşı yargı yolu açıktır" hükmünün bir gereği olarak bireylerin maddi ve manevi açıdan zararlarının tazminini sağlar.

Haklı beklentinin korunması ilkesi esasen Anayasanın 2. maddesinde yer alan hukuk devleti ilkesince koruma altındadır. Haklı beklentinin maddi açıdan korunması şekli açıdan korunmasından daha zordur. Bu sebeple hukuk devleti şemsiyesi altında asli açıdan korunan haklı beklentinin varlığı şekli beklentinin korunmasını gerektirir. Her ne kadar idare hukukunda evleviyet (haydi haydi kuralı) geçerli olmasa da, "çoğun içinde az da vardır [*in toto et pars continetur*]" kuralı gereğince maddi korumanın kabul edildiği her yerde şekli koruma vardır denilebilir. Bu gerekçeyle hukukun genel ilkesi olan haklı beklentinin uygulanması için açıkça anayasada düzenlenmesine gerek bulunmamaktadır.

Diğer taraftan haklı beklenti ilkesinin anayasal düzeyde koruma görmesi hukuk devleti ilkesinin tam manasıyla gerçekleşmesine imkân tanır. Nitekim bu düşünce FUHRMANNNS tarafından "itimadın korunması-haklı beklenti [*vertrauensschutz*]" sonuç olarak, mevcut hukukun kanun koyucunun kısa vadeli hedefleri gerçekleştirmek üzere, kısmen siyasi meyllerle şekillenen eğilimlerine karşı istikrarını sağlayabilmek için anayasal karaktere sahip olmalıdır. Yürütme alanında haklı beklentinin korunmasının anayasal olarak temellendirilmesi, idare hukukunda takdir ölçütü ve değerlendirme kriteri olarak haklı beklentinin korunması ilkesinin özel önemini vurgulamaya elverişlidir. Haklı beklentinin korunması ilkesi böylece tüm devlet erklerini bağlaması nedeniyle yürütme erki üzerinde de yön gösterici rolünü sergileyebilir" sözleriyle desteklenmektedir (Fuhrmanns, p. 5).

Bu gerekçeyle Anayasaya "tüm devlet organları tasarruflarında kazanılmış hakları ve haklı beklentileri gözetir" şeklinde bir hüküm konulması hukuk devletinden beklenen korumayı sağlaması açısından önem arz etmektedir.

"Hayal gibi gözüken" ancak güvenceli bir hayat vaat eden haklı beklenti ilkesinin korunmasının, yakın bir zamanda bireylerin idare duydukları güven duygusunun ne kadar önemli olduğunu hissettireceği kanaatindeyim. Nitekim uygulamasıyla, tutum, davranış ve beyanları ile bireyleri belirli yönde karar alacağı yönünde inandıran bir idarenin, aksi yönde tasarrufta bulunması bireyleri gerek manevi gerekse maddi açıdan hayal kırıklığına uğratar. Bu durumun kabul edilmesi "hukuk devleti" ilkesini benimsendiği bir sistemde mümkün olmamalıdır.

KAYNAKLAR*

Kitaplar

AKAD, Mehmet - VURAL DİNÇKOL, Bihterin, Genel Kamu Hukuku, Gözden Geçirilmiş 5. Basım, İstanbul, 2009.

AKBULUT, Emre, Türk İdare Hukukunda Kanunî İdare İlkesi, İstanbul, 2013.

AKI, Erol, Hukukun Temel Kavramları, Mevzuattaki Değişikliklere Göre Gözden Geçirilmiş 4. Baskı, İzmir, 1996.

AKILLIOĞLU, Tekin, Hangi Hukuka Giriş? Hukuk Üstdili İncelemesine Giriş, Gözden Geçirilmiş ve Genişletilmiş 2. Baskı, Ankara, 2015, {Hangi Hukuka Giriş?}.

AKILLIOĞLU, Tekin, Yönetim Önünde Savunma Hakları, Ankara, 1983, {Yönetim Önünde Savunma Hakları}.

AKINTÜRK, Turgut - ATEŞ KARAMAN, Derya, Medeni Hukuk, 18. Baskı, İstanbul, 2013.

AKİPEK, Jale G. - AKINTÜRK, Turgut - ATEŞ KARAMAN, Derya, Türk Medeni Hukuku, C. 1, Yenilenmiş 9. Baskı, İstanbul, 2012.

AKYILMAZ, Bahtiyar - SEZGİNER, Murat - KAYA, Cemil, Türk İdare Hukuku, Genişletilmiş ve Güncellenmiş 5. Baskı, Ankara, 2014.

AKYILMAZ, Bahtiyar, İdari Usul İlkeleri Işığında İdari İşlemin Yapılış Usulü, Ankara, 2000.

AKYOL, Şener, Medeni Hukuka Giriş, 2. Bası, İstanbul, 2006.

---

* Kaynaklar bölümü; "kitaplar, makaleler, tezler, diğer eserler ve alıntılar" şeklinde sistematik olarak gruplandırılmıştır.

ALTINDAĞ, Halil, İdarenin Yargısal Denetiminde Kanunilik Blokunun Genişlemesi, İstanbul, 2016, {İdarenin Yargısal Denetiminde Kanunilik Blokunun Genişlemesi}.

ANTALYA, O. Gökhan, Mirastan Feragat Sözleşmesi, İstanbul, 1999.

ARAL, Vecdi, Hukuk ve Hukuk Bilimi Üzerine, İstanbul, 1992.

ARAT ÖZKAYA, Nilay, Türk İdare Hukuku'nda İdarenin Hukuk Sınırları İçinde Hareket Serbestisi, "Takdir Yetkisi" ve Bunun Sınırları Üzerine Bir İnceleme, İstanbul, 2015.

ARSLAN, Süleyman, Bakanlar Kurulunun İktisadi ve Mali Alandaki Görev ve Yetkileri, Ankara, 1982.

ARSLAN, Zühtü, Anayasa Teorisi, Ankara, 2008.

ATAR, Yavuz, Türk Anayasa Hukuku, Güncellenmiş 8. Tıpkı Baskı, Konya, 2013.

ATASAYAN, M. Gözde, Kamu Hizmetlerinin Süreklilik ve Düzenlilik İlkesi, İstanbul, 2012.

ATAY, Ender Ethem, İdare Hukuku, 4. Bası, Ankara, 2014.

AYAN, Mehmet - AYAN, Nurşen, Medenî Hukuka Giriş, 11. Baskı, Konya, 2015.

AZRAK, Ali Ülkü, Avrupa Topluluklarında İdari Yargının Genel Esasları, İstanbul Üniversitesi Yayın No: 3072, Siyasal Bilimler Fakültesi Yayın No: 8, İstanbul, 1982.

BALTA, Tahsin Bekir, Kısa İdare Hukuku I, Ankara, 1962.

BAŞGİL, Ali Fuat, Esas Teşkilat Hukuku, İstanbul, 1960.

BAYRAM, Mehmet Hanifi, Avrupa Birliği Hukuku Dersleri, Güncellenmiş 2. Baskı, Ankara, 2015.

- BEREKET, Zuhâl**, Hukukun Genel İlkeleri ve Danıştay, Ankara, 1996.
- BRÜHL, Raimund**, Entscheiden im Verwaltungsverfahren, Köln, 1990.
- BÜLBÜL, Erdoğan**, İdari İşlemin Yürürlükten Kaldırılması, İstanbul, 2010.
- CAN, Emre**, İdari İşlemin Şekil Unsuru, İstanbul, 2016.
- CHIPETA, B. D.**, Administrative Law in Tanzania: A Digest of Cases, Tanzania, 2009.
- COOKE, Elizabeth**, The Modern Law of Estoppel, Oxford, 2000.
- CRAIG, Paul - DE BÚRCA, Gráinne**, EU Law: Text, Cases, And Materials, 2nd Edition, Oxford, 1998.
- CRAIG, Paul**, Administrative Law, Fourth Edition, London, 1999, {Administrative Law}.
- ÇAĞLAYAN, Ramazan**, İdare Hukuku Dersleri, Genişletilmiş 3. Baskı, Ankara, 2015, {İdare Hukuku Dersleri}.
- ÇAĞLAYAN, Ramazan**, İdarî Yargılama Hukuku, Güncellenmiş 5. Baskı, Ankara, 2014.
- ÇAĞLAYAN, Ramazan**, Tarihsel, Teorik ve Pratik Yönleriyle İdarenin Kusursuz Sorumluluğu, Ankara, 2007, {İdarenin Kusursuz Sorumluluğu}.
- ÇAKIR, Hüseyin Melih**, Sağlık Hizmetlerinin Özel Hukuk Kişileri Tarafından Yürütülmesi, İstanbul, 2015.
- ÇAKMAK, N. Münci**, İdare Hukukunda Kuramsal Olarak Kamu Yararı, Ankara, 2013.
- DALKILIÇ, Elvin Evrim**, Avrupa ve Türk İdare Hukukunda Hukuki Güvenlik ve Meşru Beklentilerin Korunması, Ankara, 2016.

DEMİRCİOĞLU, Huriye Reyhan, Güven Esası Uyarınca Sözleşme Görüşmelerindeki Kusurlu Davranıştan Doğan Sorumluluk, Culpa in Contrahendo Sorumluluğu, Ankara, 2009.

DERYAL, Yahya, Hukukun Temel Kavramları (Hukuka Giriş), Güncelleştirilmiş 7. Baskı, Trabzon, 2011.

DICEY, Albert Venn, Introduction to the Study of the Law of the Constitution, 10th Edition, London, 1959.

DURAN, Lütfi, İdare Hukuku Ders Notları, İstanbul, 1982, {İdare Hukuku Ders Notları}.

DURAN, Lütfi, İdare Hukuku Meseleleri, İstanbul, 1964.

DWORKIN, R. M., Law's Empire, London, 1986.

EMERY, Carl, Administrative Law: Legal Challenges to Official Action, London, 1999.

EMİNİ, Emin, Hukuk Başlangıcı, Gözden Geçirilmiş, Geliştirilmiş 2. Baskı, Konya, 1997.

ERDOĞAN, Mustafa, Anayasa Hukuku, Gözden Geçirilmiş 6. Baskı, İstanbul, 2011, {Anayasa Hukuku}.

ERDOĞAN, Mustafa, Anayasal Demokrasi, Tıpkı Basım 10. Baskı, Ankara, 2013.

ERKUT, Celal, Hukuka Uygunluk Bloku, (İdare Hukukunda Hukukun Genel Prensipleri Teorisi), İstanbul, 1996, {Hukuka Uygunluk Bloku}.

ERMAN, Hasan, Medenî Hukuk Dersleri, Gözden Geçirilmiş 4. Basım, İstanbul, 2012.

ESENER, Turhan, Hukuk Başlangıcı, Genel Hukuk Bilgisi, 4. Baskı, İstanbul, 2001.

GEMALMAZ, H. Burak, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesinde Mülkiyet Hakkı, İstanbul, 2009.

GİRİTLİ, İsmet - BİLGİN, Pertev - AKGÜNER, Tayfun - BERK, Kahraman, İdare Hukuku, Güncellenmiş 5. Bası, İstanbul, 2012.

GOODIN, Robert, Utilitarianism as a Public Philosophy, England, 1995.

GÖZLER, Kemal - KAPLAN, Gürsel, İdare Hukuku Dersleri, 17. Baskı, Bursa, 2015.

GÖZLER, Kemal, Anayasa Hukukunun Genel Esasları, Güncelleştirilmiş ve Düzeltilmiş 4. Baskı, Bursa, 2013, {Anayasa Hukukunun Genel Esasları}.

GÖZLER, Kemal, Hukuka Giriş, 13. Baskı, Bursa, 2016, {Hukuka Giriş}.

GÖZLER, Kemal, İdare Hukuku, C. I, 2. Baskı, Bursa, 2009, {İdare Hukuku, C. 1}.

GÖZLER, Kemal, İdare Hukuku, C. II, 2. Baskı, Bursa, 2009, {İdare Hukuku, C. 2}.

GÖZLER, Kemal, Türk Anayasa Hukuku Dersleri, Güncelleştirilmiş 14. Baskı, Bursa, 2013, {Türk Anayasa Hukuku Dersleri}.

GÖZÜBÜYÜK, A. Şeref - TAN, Turgut, İdare Hukuku, (İdari Yargılama Hukuku), C. II, Güncelleştirilmiş 8. Bası, Ankara, 2016.

GÖZÜBÜYÜK, A. Şeref, Hukuka Giriş ve Hukukun Temel Kavramları, 5. Bası, Ankara, 1986, {Hukuka Giriş}.

GÖZÜBÜYÜK, A. Şeref, Yönetmelik Yargı, 32. Bası, Ankara, 2012, {Yönetmelik Yargı}.

GÖZÜBÜYÜK, A. Şeref, Yönetmelik Yargı, 34. Bası, Ankara, 2015.

GÜNDAY, Metin, İdare Hukuku, Güncellenmiş ve Gözden Geçirilmiş 10. Baskı, Ankara, 2013.

GÜRİZ, Adnan, Hukuk Başlangıcı, Gözden Geçirilmiş, Değiştirilmiş ve Genişletilmiş 5. Baskı, Ankara, 1996.

HABERMAS, J., Between Facts and Norms, Cambridge, 1996.

HABERMAS, J., The Theory of Communicative Action, Boston, 1984.

HAYEK, F. A., The Constitution of Liberty, London, 1960.

HELVACI, Serap - ERLÜLE, Fulya, Medeni Hukuk, 2. Bası, İstanbul, 2011.

HOFMANN, Herwig C. H. - ROWE, Gerard C. - TÜRK, Alexander H., Administrative Law and Policy of the European Union, Oxford, 2011.

İNAN, Ali Naim, Türk Medeni Hukuku, 3. Baskı, Ankara, 2014.

KABOĞLU, İbrahim Ö., Anayasa Hukuku Dersleri (Genel Esaslar), Gözden Geçirilmiş ve Güncellenmiş 9. Baskı, İstanbul, 2014, {Anayasa Hukuku Dersleri}.

KALABALIK, Halil, İdare Hukukunun Temel Kavram ve Kurumları, Gözden Geçirilmiş ve Güncellenmiş 5. Baskı, Konya, 2014, {İdare Hukukunun Temel Kavram ve Kuralları}.

KALABALIK, Halil, İdari Yargılama Usulü Hukuku, 7. Baskı, Konya, 2014.

KALABALIK, Halil, Kısa İdare Hukuku, Konya, 2014, {Kısa İdare Hukuku}.

KALABALIK, Halil, Sorularla Açıklanmış Temel Hukuk Bilgisi, Gözden Geçirilmiş, Sadeleştirilmiş, Güncellenmiş ve Genişletilmiş 4. Baskı, İstanbul, 2006, {Temel Hukuk Bilgisi}.

KARAHANOGULLARI, Onur, İdarenin Hukukla Kavranması: Yasallık ve İdari İşlemler (Yargı Kararlarına Dayalı Bir İnceleme), Güncelleştirilmiş 3. Bası, Ankara, 2015, {İdarenin Hukukla Kavranması: Yasallık ve İdari İşlemler}.

KILIÇOĞLU, Ahmet M., Medeni Hukuk Temel Bilgiler, Gözden Geçirilmiş-Güncelleştirilmiş 2. Bası, Ankara, 2012.

KIRATLI, Metin, Anayasa Yargısında Somut Norm Denetimi (İtiraz Yolu), Ankara, 1966.

KIRCA, Çiğdem, Bilgi Vermeden Dolayı Üçüncü Kişiyeye Karşı Sorumluluk, Ankara, 2004.

KISKER, Gunter - PÜTTNER, Günter, "Vertrauensschutz im Verwaltungsrecht", (Berichte und Diskussionen auf der Tagung der Vereinigung der Deutschen Staatsrechtslehrer, 3-6.10.1973, Mannheim), Die staatsrechtliche Stellung der Ausländer in der Bundesrepublik Deutschland.

KÖKÜSARI, İsmail, Anayasa Hukukunda Hukuki Güvenlik İlkesi, Ankara, 2015.

KUNNECKE, Martina, Tradition and Change in Administrative Law: An Anglo-German Comparison, Springer, Berlin, 2009.

LEYLAND, Peter - ANTHONY, Gordon, Textbook on Administrative Law, 8th Edition, United Kingdom, 2016.

NOMER, Halûk N., Beklenen Haklar Üzerindeki Tasarrufların Hukukî Sonuçları, Özellikle Alman Hukukundaki Beklenti ("Anwartschaft") Kavramının Türk Hukukundaki Yeri, İstanbul, 2002.

ODYAKMAZ, Zehra - ÇINARLI, Serkan, İdarî Uyuşmazlıklarda Yargı Öncesi Çözüm Usûllerinin Uygulanabilirliği, Ankara, 2013.

OĞURLU, Yücel, İdare Hukukunda Kazanılmış Haklara Saygı ve Haklı Beklentiler Sorunu, Ankara, 2003.

OĞUZMAN, M. Kemal - BARLAS, Nami, Medeni Hukuk, 13. Bası, İstanbul, 2006.

OĞUZTÜRK KALKAN, Burcu, Güven Sorumluluğu, İstanbul, 2008.

ONAR, Sıddık Sami, İdare Hukukunun Umumi Esasları, C. 1, 3. Bası, İstanbul, 1966.

- ÖNEN, Mesut**, Hukukun Temel Kavramları, 5. Tıpkı Baskı, İstanbul, 1999.
- ÖZAY, İl Han**, Günışığında Yönetim, İstanbul, 1986, {Günışığında Yönetim}.
- ÖZAY, İl Han**, Günışığında Yönetim, İstanbul, 1996.
- ÖZBUDUN, Ergun**, Türk Anayasa Hukuku, Gözden Geçirilmiş 15. Baskı, Ankara, 2014.
- ÖZDEMİR, Necdet**, İdare Hukuku Ders Notları, (yayım yeri ve tarihi belirtilmemiştir).
- ÖZGÜVEN, A. Volkan**, Türk Vergi Hukukunda Geriye Yürümezlik İlkesi, Ankara, 2007.
- PARPWORH, Neil**, Constitutional & Administrative Law, Oxford, 2016.
- PAWLOWSKI, Mark**, The Doctrine of Proprietary Estoppel, London, 1996.
- POUND, Roscoe**, Social Control Through Law, United States, 1942.
- RAITIO, Juha**, The Principle of Legal Certainty in EC Law, Springer, 2003.
- RAWLS, J.**, A Theory of Justice, Oxford, 1972.
- RAZ, Joseph**, The Authority of Law, New York, 2002, {The Authority of Law}.
- RUBINSTEIN, Amnon**, Jurisdiction and Illegality, Oxford, 1965.
- SCHØNBERG, Søren J.**, Legitimate Expectations in Administrative Law, New York, 2000.
- SCHWARZE, Jürgen**, Droit Administratif Européen, Vol. II, Office Des Publications Officielles Des Communautés Européennes, Bruylant, 1994, {Droit Administratif Européen}.
- SCHWARZE, Jürgen**, European Administrative Law, London, 1992.
- SEROZAN, Rona**, Medeni Hukuk, İstanbul, 2011.

SMITH, Stanley De, Woolf and Jowell, "Judicial Review of Administrative Action", 5th Edition, London, 1995.

SÖZER, Ali Nazım, Hukukta Yöntembilim, 4. Baskı, İzmir, 2013, {Hukukta Yöntembilim}.

SPENCE, Michael, Protecting Reliance: The Emergent Doctrine of Equitable Estoppel, Oxford, 1999

STUART, Mackenzie, The European Communities and the Rule of Law, London, 1977.

SUR, Melda, Uluslararası Hukukun Esasları, 9. Baskı, İstanbul, 2015.

ŞİMSİRGİL, Ahmet - EKİNCİ, Ekrem Buğra, Ahmet Cevdet Paşa ve Mecelle, 5. Baskı, İstanbul, 2013.

TAN, Turgut, Ekonomik Kamu Hukuku Dersleri, 2. Bası, Ankara, 2015.

TAN, Turgut, İdare Hukuku, Güncelleştirilmiş 4. Bası, Ankara, 2015.

TAN, Turgut, İdari İşlemin Geri Alınması, Ankara, 1970, {İdari İşlemin Geri Alınması}.

TANÖR, Bülent - YÜZBAŞIOĞLU, Necmi, 1982 Anayasasına Göre Türk Anayasa Hukuku, 2. Baskı, İstanbul, 2001.

TEZİÇ, Erdoğan, Anayasa Hukuku (Genel Esaslar), Gözden Geçirilmiş ve Genişletilmiş 17. Bası, İstanbul, 2014.

THOMAS, Robert, Legitimate Expectations and Proportionality in Administrative Law, Oxford Portland Oregon, 2000.

TUNÇ, Hasan - BİLİR, Faruk - YAVUZ, Bülent, Türk Anayasa Hukuku, Gözden Geçirilmiş 7. Baskı, Ankara, 2015.

UNITED NATIONS, Fair And Equitable Treatment UNCTAD Series on Issues in International Investment Agreements II, New York - Geneva, 2012.

URAN, Emrah, Türkiye'deki Bağımsız İdari Otoritelerin İdari Yapıtırım Yetkisi, İstanbul, 2012.

UYGUN, Oktay, Kamu Hukuku İncelemeleri, İnsan Hakları, Demokrasi, Hukuk Devleti, Egemenlik, 2. Baskı, İstanbul, 2013.

VEDEL, George - DEVOLVE, Pierre, Droit Administratif, 10 éme ed., Puf., 1988.

VON DANWITZ, Thomas, Europäisches Verwaltungsrecht, Berlin, 2008.

WADE, H.W.R. - FORSYTH, C. F., Administrative Law, 10th Edition, Oxford, 2009.

WEERAMANTRY, C.G., An Invitation to the Law, New Delhi: Lawman, 1998.

WILKEN, Sean - GHALY, Karim, The Law of Waiver, Variation and Estoppel, Second Edition, Oxford, 2012.

YANNAKOPOULOS, Constantin, Le Notion de Droit Acquis en Droit Administratif Français, Paris, 1997.

YAŞAR, Hasan Nuri, İdare Hukuku, Gözden Geçirilmiş ve Genişletilmiş 2. Basım, İstanbul, 2014.

YILDIRIM, Ramazan, Türk İdârî Rejimi Dersleri, C. 2, Konya, 2014.

YILDIRIM, Turan - YASİN, Melikşah - KAMAN, Nur - ÖZDEMİR, H. Eyüp - ÜSTÜN, Gül - OKAY TEKİNSOY, Özge, İdare Hukuku, Güncellenmiş 6. Baskı, İstanbul, 2015.

YILMAZ, Alper Çağrı, Uluslararası Enerji Yatırımlarının Korunması, İstanbul, 2013.

ZABUNOĞLU, Yahya Kazım, İdare Hukuku, C. 1, Ankara, 2012.

ZANOBINI, Guido, (Çev. Atıf Akgüç-Sahir Erman), İdare Hukuku, C. 1, İstanbul, 1945.

ZEVKLİLER, Aydın - HAVUTÇU, Ayşe - ERTAŞ, Şeref - GÜRPINAR, Damla, Yeni Medeni Kanuna Göre Medeni Hukuk (Temel Bilgiler), 9. Bası, Ankara, 2015.

ZEYTİN, Zafer - ERGÜN, Ömer, Türk Medeni Hukuku, Güncellenmiş ve Genişletilmiş 2. Baskı, Ankara, 2013.

Makaleler ve Kitap Bölümleri

AHMED, Farrah - PERRY, Adam, "The Coherence of the Doctrine of Legitimate Expectations", The Cambridge Law Journal, Vol. 73, Iss. 1, March 2014, [pp. 61-85].

AHMETAJ, Hysni, "Legal Certainty and Legitimate Expectation in the EU Law", Interdisciplinary Journal of Research and Development, Alexander Moisiu University, Durrës, Albania, Vol. 1, No. 2, 2014, [pp. 20-25].

AKILLIOĞLU, Tekin, "Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi Kararlarında Mülkiyet Hakkı ve Kazanılmış Hak Üzerine Bazı Gözlemler", İHİD., C. 15, s. 2, 2012, [ss. 9-27].

AKILLIOĞLU, Tekin, "Yasaların Zaman Bakımından Uygulanmasına İlişkin Bazı Sorunlar", AİD., C. 17, S. 3, 1984, {Yasaların Zaman Bakımından Uygulanmasına İlişkin Bazı Sorunlar}, [ss. 36-45].

AKILLIOĞLU, Tekin, "Yönetmelik Yargı ve Denetimin Etkinliği", AİD., C. 23, S. 1, 1990, [ss. 1-11].

AKINTÜRK, Esen, "Enerji Şartı Antlaşması ve Yatırımların Korunmasına İlişkin Esaslar", Uluslararası Hukuk ve Politika, C. 7, S. 27, 2011, [ss. 53-85].

AKYILDIZ, Ali, "Danıştay ve Hukuk Devleti", Hukuk Devleti Hukuki Bir İlke Siyasi Bir İdeal, Ankara, 2008, [ss. 457-553].

ALAM, Esrafil - MALEK, Abdul, "Judicial Control of Administrative Actions in Bangladesh: An Analysis and Evaluation", IOSR Journal of Humanities and Social Science, Vol. 21, Iss. 3, 2016, [pp. 65-76].

ALAN, Nuri, "Türk İdari Yargısında Yerindelik ve Takdir Yetkisinin Değerlendirilmesi", İdari Yargıda Son Gelişmeler Sempozyumu, Ankara 10-11-12 Haziran 1982, [ss. 31-61].

ALİEFENDİOĞLU, Yılmaz, "Hukuk-Hukukun Üstünlüğü-Hukuk Devleti", Ankara Barosu Dergisi, S. 2, 2001, {Hukuk-Hukukun Üstünlüğü-Hukuk Devleti}, [ss. 29-68].

ALLAN, T.R.S., "Fairness, Equality, Rationality: Constitutional Theory and Judicial Review", The Golden Metwand and The Crooked Cord, Essays on Public Law in Honour of Sir William Wade Qc, Ed. Christopher Forsyth - Ivan Hare, New York, 1998, [pp. 15-37].

ALPAR, Erol, "İdare Hukukunda Kazanılmış Hak Kavramı ve Uygulaması", AYİMD., S. 15, 2001, [ss. 3-56].

ALTUNDİŞ, Mehmet, "Hukuki Güvenlik İlkesi", Yasama Dergisi, S. 10, 2008, [ss. 60-94].

ANSELL, Fred, "Unauthorised Conduct of Government Agents: A Restrictive Rule of Equitable Estoppel Against the Government", University of Chicago Law Review, Vol. 53, Iss. 3, [pp. 1026-1047].

ASQARI, Zeinab, "Investor's Legitimate Expectations and the Interests of the Host State in Foreign Investment", Asian Economic and Financial Review, Vol. 4(12), 2014, [pp. 1906-1918].

AUDZEVIČIUS, Ramūnas - DAUJOTAS, Rimantas, "The Concept of Legitimate Expectation in Investor-State Arbitration and the European Court of Human Rights", International Commercial Arbitration Review, Vol. 2(6), 2012, [pp. 166-174].

AYAYDIN, Cem, "İdari Yargı'nın Sahip Olduğu İşlevler ve Tabi Olduğu Sınırlamalar Hakkında Bazı Tespitler ve Değerlendirmeler", İÜHF.M., C. LXIX, S. 1-2, 2011, [ss. 505-592].

AYHAN, Taha, "The Principle of Legal Certainty in EU Case Law", TODAİE's Review of Public Administration, Vol. 4, No. 3, September 2010, [pp. 149-183].

AYİTER, Ferid, "Subjektif Hak (I)", Adliye Ceridesi, Y. 29, S. 3, [ss. 153-185].

AYİTER, Ferid, "Subjektif Hak (II): Hususi Haklar İlminde Umumiyetle Kabul Edilen Subjektif Hak Nazariyesi", Adliye Ceridesi, Y. 29, S. 3, [ss. 275-319].

AYİTER, Ferid, "Subjektif Hak (III)", Adliye Ceridesi, Y. 29, S. 5, [ss. 644-689].

AYİTER, Ferid, "Subjektif Hak (IV)", Adliye Ceridesi, Y. 29, [ss. 33-54].

AYYILDIZ, Yaşar - AYYILDIRIM, Kadir, "Vergilendirmede Geçmişe Yürümezlik İlkesinin Türk Vergi Hukukundaki Yeri", Siyaset, Ekonomi ve Yönetim Araştırmaları Dergisi, Y. 3, C. 3, S. 1, 2015, [ss. 57-74].

AZIZ, Siraj Shaik - SIONG, Sui Yi, "Expecting The Right Thing: The Imperative for Recognising Substantive Legitimate Expectations in Singapore", Singapore Law Review, Vol. 30, 2012, [pp. 147-164].

AZRAK, Ali Ülkü, "İdari Yargı Denetiminin Sınırı Olarak İdarenin Takdir Yetkisi", İHİD., Aralık 1985, Y. 6, S. 1-3, [ss. 17-28].

BAMFORTH, Nicholas, "Legitimate Expectation and Estoppel", Judicial Review, 1998, [pp. 186-204].

BARAK - EREZ, Daphne, "The Doctrine of Legitimate Expectations and the Distinction Between the Reliance and Expectation Interests", European Public Law, Vol. 1, Iss. 4, [pp. 583-601].

BAŞAR, Hüseyin, "Kamu Görevlilerine Yönelik Soruşturmalar", Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, S. 3, Y. 1988, [ss. 65-78].

BELL, Joanna, "The Privy Council and the Doctrine of Legitimate Expectations Meet Again", The Cambridge Law Journal, Vol. 75, Iss. 3, November 2016, [pp. 449-452].

BENTHAM, J., "Official Aptitude Maximised, expense Minimised", 1830, The Works of Jeremy Bentham Volume Five (Ed. J. Bowring), New York, 1962.

BERKSOY, İrem, "Vergi Güvenliğinin İki Boyutu: Yasallık İlkesi Karşısında Meşru Güven İlkesi", Journal of Life Economics, S. 7, 2016, [ss. 71-92].

BEZEMEK, Christoph, Vertrauensschutz im Österreichischen Verfassungsrecht, Abriss Der Verfassungsgerichtlichen Rechtsprechung, Publiclaw.at, E-Science & E-Learning Plattform Institut für Öffentliches Recht, Staats- und Verwaltungslehre, Universität Innsbruck, [pp. 1-5]

BIELEFELDT, Heiner, (Çev. Yüksel Metin), "Freiheit und Sicherheit im demokratischen Rechtsstaat", Hukuk Devleti Hukuki Bir İlke Siyasi Bir İdeal, Ankara, 2008, [ss. 271-291].

BIGNAMI, Francesca, (Çev. Saadet Yüksel), "Law and Contemporary Problems, The Administrative Law of the European Union", Hukuk ve Güncel Sorunlar Avrupa Birliği İdare Hukuku/Önsöz, İÜHFİM., C. LXV, S. 2, 2007, [ss. 365-380].

BLUNDELL, David, "Ultra Vires Legitimate Expectations", Judicial Review, 2005, [pp. 147-155].

BROWN, Alexander, "Justifying Compensation For Frustrated Legitimate Expectations", Law and Philosophy Review, Vol. 30, No. 6, November 2011, {Justifying Compensation For Frustrated Legitimate Expectations}, [pp. 699-728].

BROWN, Alexander, "Rawls, Buchanan, and the Legal Doctrine of Legitimate Expectations", *Social Theory and Practice*, Vol. 38, No. 4, 2012, [pp. 617-644].

BUCAKTEPE, Adil, "Depremden Dolayı İdarenin Sorumluluğu", *DÜHFD.*, C. 17-18, S. 26-27-28-29, Y. 2012-2013, [ss. 93-122].

BUCHANAN, Allen, "Distributive Justice and Legitimate Expectations", *Philosophical Studies*, Vol. 28, 1975, [pp. 419-425].

BULLINGER, Martin, "Vertrauensschutz im deutschen Verwaltungsrecht in historisch-kritischer Sicht", *Juristen Zeitung*, 01.10.1999, [pp. 905-913].

BULUT, Metin, "Türk Kamu Yönetiminin Dönüşümünde Etkili Bir Araç: Avrupa Birliği İlerleme Raporları", *Sayıştay Dergisi*, S. 82, 2011, [ss. 97-124].

CALDWELL, J. L., "Legitimate Expectation and the Rules of Natural Justice", *Canterbury Law Review*, Vol. 2, 1983, [pp. 45-50].

CALMES, Sylvia - TRUCHET, Didier, "Du Principe de Protection de la Confiance Légitime en Droits Allemand", *Communautaire et Fransais*, Université Panthéon-Assas, Paris 2. France, Paris, 2000.

CALMES-BRUNET, Sylvia, "Rechtssicherheit und Vertrauensschutz im Verwaltungsrecht Ein Vergleich Zwischen Deutschem und Französischem Recht", *Juristische Schulung*, 2014 (12), [pp. 1077-1082].

CAMPBELL, John, "Legitimate Expectations: Developments at Home and Abroad", *The South African Law Journal*, Vol. 121, 2004, {Legitimate Expectations}, [pp. 538-544].

CAMPBELL, Mark, "The Legal Consequences of Promises and Undertakings Made by Public Bodies", *Canterbury Law Review*, Vol. 8, 2002, [pp. 237-280].

CARTIER, Geneviève, "La Théorie des Attentes Légitimes en Droit Administratif", *Revue de Droit*, Vol. 23, No. 1, 1992, [pp. 76-109].

CARTWRIGHT, John, "Protecting Legitimate Expectations and Estoppel in English Law", (Report to the XVIIth International Congress of Comparative Law, July 2006), *Electronic Journal of Comparative Law*, Vol. 10(3), December 2006, [pp. 1-22].

CHEN, Zhida, "Substantive Legitimate Expectation in Singapore Administrative Law", *Singapore Academy of Law Journal*, 2014, Vol. 26, [pp. 237-248].

CLAYTON, Richard, "Legitimate Expectations, Policy, and The Principle of Consistency", *The Cambridge Law Journal*, Vol. 62, Iss. 01, March 2003, [pp. 93-105].

CRAIG, Paul - SCHØNBERG, Søren, "Substantive Legitimate Expectations After Coughlan", *Public Law*, Winter 2000, [pp. 684-699].

CRAIG, Paul, "Legitimate Expectations: A Conceptual Analysis", *LQR.*, 108 (Jan), 1992, {A Conceptual Analysis}, [pp. 79-98].

CRAIG, Paul, "Substantive Legitimate Expectations and the Principles of Judicial Review", *English Public Law and the Common Law of Europe*, Ed. Mads Andenas, London, 1998, [pp. 23-38]

CRAIG, Paul, "Substantive Legitimate Expectations in Domestic and Community Law", *Cambridge Law Journal*, 55(2), July 1996, [pp. 289-312].

CRAIG, Paul, "Unreasonableness and Proportionality in UK Law", *The Principle of Proportionality in the Laws of Europe*, Ed. Evelyn Ellis, Oxford, 1999, {Unreasonableness and Proportionality in UK Law}, [pp. 85-106]

CULLUM, Daniel L., "The Fourth Amendment and Maritime Drug Searches: Is There a Legitimate Expectation of Privacy on Vessels at Sea?", *University of Chicago Legal Forum*, Vol. 1994, Article 16, [pp. 367-394].

ÇAĞLAR, Selda, "Hukuk Devleti Açısından Hukuki Belirlilik-Hukuk Güvenliği İlişkisi", Kamu Hukukçuları Platformu, Hukuk Güvenliği, 8-9 Kasım 2013, Ankara, [ss. 25-139].

ÇAĞLAYAN, Ramazan, "Anayasa Mahkemesi Kararlarında Hukuk Devleti İlkesi", EÜHFD., C. 2, S. 1, {Anayasa Mahkemesi Kararlarında Hukuk Devleti İlkesi}, [ss. 41-54].

ÇAĞLAYAN, Ramazan, "İdari İşlemin Geri Alınması Üzerine", EÜHFD., C. IV, S. 1-2, Y. 2000, {İdari İşlemin Geri Alınması Üzerine}, [ss. 43-58].

ÇAĞLAYAN, Ramazan, "Risk İlkesi Gereğince İdarenin Kusursuz Sorumluluğu Bağlamında Sosyal Risk İlkesi", Sorumluluk ve Tazminat Hukuku Sempozyumu, 28-29 Mayıs 2009, [ss. 451-495].

ÇALIŞKAN, Ahmet Ziya, "Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi Kararlarında Eğitim ve Öğrenim Hakkı", EÜHFD., C. XI, S. 3-4, 2007, [ss. 295-314].

ÇEÇEN, Anıl, "Hukuk'ta Norm ve Adalet", AÜHFD., C. 32, S. 1, Y. 1975, [ss. 71-115].

ÇOBAN ATİK, Ayşegül, "İdare Hukukunda Kazanılmış Hak İlkesi", SÜHFD., C. 21, S. 1, 2013, [ss. 11-53]

ÇOBAN, Ali Rıza, "Hukuk Devleti", Hukuk Devleti Hukuki Bir İlke Siyasi Bir İdeal, Ankara, 2008, [ss. 11-19].

DE VOS, Marina - BALKE, Tina - SATOH, Ken, "Modelling Legitimate Expectation", New Frontiers in Artificial Intelligence, 2013, [pp. 141-156].

DELAUNAY, B., "Faut- il Reconnaître un Principe de Confiance Légitime en Droit Fiscal?", La Sécurité Fiscale, (Ed. J. Buisson), Paris: L'Harmattan, 2011, [pp. 39-74].

DEMİRKOL, Selami, "Hukuk Devleti İlkesinin Pratiğe Geçirilmesi Yolunda Somut Bir Öneri", Türk Hukuk Enstitüsü Dergisi, S. 83, Y. 8, 2004, [ss. 25-29].

DENNING, Alfred Thompson, "Recent Development in the Doctrine of Consideration", *Modern Law Review*, Vol. 15, No. 1, January 1956, [p. 1-10].

DICEY, Albert V., (Çev. Ali Rıza Çoban) "Rule of Law: Its Nature and General Applications", *Hukuk Devleti Hukuki Bir İlke Siyasi Bir İdeal*, Ankara, 2008, [ss. 25-38].

DOLZER, Rudolf, "Fair and Equitable Treatment: Today's Contours", *Santa Clara Journal of International Law*, Vol. 12, Iss. 1, 2014, [pp. 7-33].

DURAN, Lütfi, "Düzenleme Yetkisi Özerk Sayılabilir mi?", *İHİD.*, S. 1-3, 1983, [ss. 33-42].

ELIAS-ROBERTS, Alicia, "A Comparative Analysis of the UK and Commonwealth Caribbean Approach Towards Legitimate Expectation", *Commonwealth Law Bulletin*, Vol. 39, No. 1, 2013, [pp. 143-152].

ELLIOTT, Mark, "British Jobs For British Doctors: Legitimate Expectations and Interdepartmental Decision-Making", *The Cambridge Law Journal*, Vol. 67, Iss. 3, November 2008, [pp. 453-456].

ELLIOTT, Mark, "Coughlan: Substantive Protection of Legitimate Expectations Revisited", *Judicial Review*, 2000, {Coughlan}, [pp. 27-32].

ELLIOTT, Mark, "Legitimate Expectation, Consistency and Abuse of Power: the Rashid Case", *Judicial Review*, 2005, {Rashid Case}, [pp. 281-288].

ELLIOTT, Mark, "Legitimate Expectation: The Substantive Dimension", *The Cambridge Law Journal*, Vol. 59, Iss. 3, November 2000, {The Substantive Dimension}, [pp. 421-425].

ELLIOTT, Mark, "Legitimate Expectations and the Search for Principle: Reflections on Abdi & Nadarajah", *Judicial Review*, 2006, {Abdi & Nadarajah}, [pp. 281-288].

ELLIOTT, Mark, "Legitimate Expectations and Unlawful Representations", *The Cambridge Law Journal*, Vol. 63, Iss. 02, June 2004, {Unlawful Representations}, [pp. 261-264].

ERDOĞAN, Murat, "Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'nin Gaygusuz Kararı: Mülkiyet Hakkının Geniş Yorumu ve Ayrımcılık Yasağı", *EÜHFD*, C. XVIII, S. 1-2, 2014, [159-189].

ERHÜRMAN, Tufan, "Birleşik Krallık İdare Hukukunda Ultra Vires", *AÜHFD.*, C. 61, S. 2, 2012, [ss. 599-646].

ERKUT, Celal, "İdare Hukukunda Yokluk Teorisi", *İHİD.*, Prof. Lütfi Duran'a Armağan Özel Sayısı, Y. 9, S. 1-3, 1988, [ss. 69-91].

EVERSLEY, Calvin, "Legitimate Expectation and the Creation of Procedural and Substantive Legal Rights in Commonwealth Caribbean Public Law", *Common Law World Review*, Vol. 33, Iss. 4, 2004, [pp. 332-351].

FAUVARQUE-COSSON, Bénédicte, "La Confiance Légitime et l'Estoppel", *Electronic Journal of Comparative Law*, Vol. 11(3), December 2007, [pp. 1-47].

FAZAL, M. A., "Estoppel in English Administrative Law", *Journal of the Indian Law Institute*, Vol. 36, Iss. 4, 1994, [pp. 455-473].

FELIX, Shivaji, "The Protection of Substantive Legitimate Expectations in Administrative Law", *Sri Lanka Journal of International Law*, Vol. 18, 2006, [pp. 69-82].

FENDOĞLU, H. Tahsin, "Uluslararası İnsan Hakları Belgelerinin Uygulanmasında "Bağımsız Ölçü Norm" veya "Destek Ölçü Norm" Sorunu", *Anayasa Yargısı*, Ankara, Nisan 2000, [ss. 363-384].

FIETTA, Stephen, "The Legitimate Expectations Principle under Article 1105 *Nafta International Thunderbird Gaming Corporation v. The United Mexican States*", *The Journal of World Investment & Trade*, Vol. 7, 2006, [pp. 424-432].

FINK, Eve, "The Possibility of Protection of Legitimate Expectations in Recovery of Unlawful State Aid", *Juridica International*, Vol. XX, 2013, [pp. 133-141].

FLANAGAN, Richard, "Legitimate Expectation and Applications-An Outdated and Unneeded Distinction", *Canterbury Law Review*, Vol. 17, Iss. 2, 2011, [pp. 283-298].

FORDHAM, Michael, "Legitimate Expectation II: Comparison and Prediction", *Judicial Review*, 2001, {Legitimate Expectation II}, [pp. 262-270].

FORDHAM, Michael, "Legitimate Expectation: Domestic Principles", *Judicial Review*, 2000, [pp. 188-192].

FORSYTH Christopher - WILLIAMS, Rebecca, "Closing Chapter in the Immigrant Children Saga: Substantive Legitimate Expectations and Administrative Justice in Hong Kong", *Asia Pacific Law Review*, Vol. 10, Iss. 1, 2002, [pp. 29-47].

FORSYTH, C. F. - HARE, Ivan, *The Golden Metwand and The Crooked Cord, Essays on Public Law in Honour of Sir William Wade Qc*, New York, 1998, [pp. 31-32].

FORSYTH, C. F., "Legitimate Expectations Revisited", *Judicial Review*, 2011, {Legitimate Expectations Revisited}, [pp. 429-439].

FORSYTH, C. F., "The Provenance and Protection of Legitimate Expectations", *Cambridge Law Journal*, 47(2), July, 1988, {The Provenance and Protection of Legitimate Expectations}, [pp. 238-260].

FORSYTH, C. F., "Wednesbury Protection of Substantive Legitimate Expectations", *Public Law*, 1997, [pp. 375-184].

FOSTER, Steve, "Legitimate Expectations and Prisoners' Rights: The Right to Get What You are Given", *The Modern Law Review*, Vol. 60, Iss. 5, 1997, [pp. 727-733].

FRANCE, Simon, "Legitimate Expectations in New Zealand", New Zealand Universities Law Review, Vol. 14, 1990, [pp. 123-140].

FREEDMAN, Judith - VELLA, John, "HMRC's Management of the U.K. Tax System: The Boundaries of Legitimate Discretion", Legal Research Paper Series, No. 73, November 2012, [pp. 79-119].

GAEB, Karel N. - NEEMWATYA, Joas K., "The Principle of Legitimate Expectation in Administrative Law: A Namibian Perspective", University of Namibia Law Review, Vol. 2, Iss. 2, 2015, [pp. 38-50].

GEMALMAZ, H. Burak, "Uluslararası Tahkim Hukuku ve İnsan Hakları Hukuku İlişkisi Üzerine Başlangıç Notları-Türkiye'nin Taraf Olduğu Uluslararası Tahkim Davalarına Konu Uyuşmazlıkların Ayrıca AIHM'e Götürülmesi", Uluslararası Tahkim Kongresi Tebliğ Kitabı, 24.05.2012, (Ed. Emre Esen - Ahmet Aksoy), 2013, {Uluslararası Tahkim Hukuku ve İnsan Hakları Hukuku İlişkisi Üzerine Başlangıç Notları}, [ss. 55-97].

GENÇAY, Gökçe, "Ormancılıkta Kamu Yararı", Journal of the Faculty of Forestry, Istanbul University, S. 60, 2010, [ss. 38-49].

GENEVOIS, Bruno, "débâts" in La déclaration des droits de l'homme et du citoyen et la jurisprudence, colloque des 25 et 26 mai 1989 au Conseil Constitutionnel, Puf., Paris, 1989.

GÖÇMEN, İlke, "Avrupa Birliği ile Türkiye İlişkileri Çerçevesinde Türk Mahkemelerinin Avrupa Birliği Hukuku Karşısındaki Tutumuna Yönelik Bir Öneri: AB-Dostu Yorum Yöntemi", AÜHFD., S. 63 (1), 2014, [ss. 131-167].

GÖK, Özgecan, "Kamu İcra Hukuku'nda Ödeme Emrine Karşı Dava Açma Süresi ve Anayasaya Uygunluğu: Bir Anayasa Mahkemesi Kararının Düşündürdükleri", Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C. 12, Özel Sayı, 2010, [ss. 381-433].

GÖKSU, Hasan Tuna, "6494 sayılı Kanun ile Yargıtay ve Danıştay Üyeliği İçin Getirilen 20 Yıl Hizmet Şartının Anayasa'ya Uygunluğu", *Uyuşmazlık Mahkemesi Dergisi*, S. 3, 2013, [ss. 161-181].

GÖZLER, Kemal, "Cumhurbaşkanı Abdullah Gül'ün Görev Süresi Ne Kadardır ve Bu Görev Süresi Kanunla Belirlenebilir mi?", *Terazi Aylık Hukuk Dergisi*, Y. 7, S. 66, Şubat 2012, [ss. 36-50].

GROGAN, John, "When is the Expectation of a Hearing Legitimate?", *South African Journal on Human Rights*, Vol. 6, No. 1, 1990, [pp. 36-47].

GROVES, Matthew, "Substantive Legitimate Expectations in Australian Administrative Law", *Melbourne University Law Review*, Vol. 32, 2008, {Substantive Legitimate Expectations in Australian Administrative Law}, [pp. 470-523].

GROVES, Matthew, "Treaties and Legitimate Expectations - The Rise and Fall of Teoh in Australia", *Judicial Review: Mapping the Developing Law and Practice of Judicial Review*, Vol. 15, No. 4, 2010, [pp. 323-336].

GÜL, İbrahim, "Danıştay Kararlarında 'Kamu Yararı' Kavramı", *ABD.*, S. 2, 2014, [ss. 535-550].

GÜRAN, Sait, "Yeni Bir Buluş: Askıda Memur", *İHİD.*, S. 1, Y. 1, 1980, [ss. 69-78].

HAYEK, Friedrich A. Von, (Çev. Sevda Gültekin Göktolga - Ali Rıza Çoban), "The Political Ideal of the Rule of Law", *Hukuki Bir İlke Siyasi Bir İdeal*, Ankara, 2008, [ss. 41-116].

HILSON, Chris, "Policies, the Non-Fetter Principle and the Principle of Substantive Legitimate Expectations: Between a Rock and a Hard Place?", *Judicial Review*, 2006, [pp. 289-293].

HODGSON, D. C., "The Current Status of the Legitimate Expectation in Administrative Law", *Melbourne University Law Review*, Vol. 14, December 1984, [pp. 686-720].

HSIEH, Nien-Hê, "Moral Desert, Fairness and Legitimate Expectations in the Market", *The Journal of Political Philosophy*, Vol. 8, No. 1, 2000, [pp. 91-114].

IKHARIALE, M. A., "The Doctrine of Legitimate Expectations: Prospects and Problems in Constitutional Litigation in South Africa", *Journal of African Law*, Vol. 45, No. 1, 2001, [pp. 1-12].

ISLAM, Zahidul, "Legitimate Expectation: Understanding How a View Turned to a Principle", *Bangladesh Journal of Law*, Vol. 9, Iss. 1-2, 2005, [pp. 69-84].

IYENGAR, Harini, "Legitimate Expectation: Promises by a Different Public Authority", *Judicial Review*, 2003, [pp. 215-220].

JOHNSON, Graeme, "Natural Justice and Legitimate Expectations in Australia", *Federal Law Review*, Vol. 15, 1985, [pp. 39-75].

JONES, David Phillip, "A Comment on "Legitimate Expectations" and the Duty to Give Reasons in Administrative Law", *Alberta Law Review*, Vol. XXV, No. 3, [pp. 512-518].

JOWELL, Jeffrey - QC, Anthony Lester, "Beyond Wednesbury: Substantive Principles of Administrative Law", *Commonwealth Law Bulletin*, Vol. 14, Iss. 2, 1988, [pp. 858-870].

KABOĞLU, İbrahim Ö., "Türkiye'de Hukuk Devletinin Gelişimi", *Hukuk Devleti*, İstanbul, 1988, [ss. 89-116].

KABOĞLU, İbrahim Ö., *Hukukun Genel İlkeleri ve Anayasa Yargısı (Özgürlükler Hukuku Açısından Bir Yaklaşım)*, Anayasa Yargısı, C. 8, Y. 29, Ankara, 1991, [ss. 291-322].

KALABALIK, Halil, "İdare Hukukunda Takdir Yetkisi Kavramı ve Benzer Kurumlarla Karşılaştırılması", *GÜHFD.*, C. 1, S. 2, Aralık 1997, [ss. 205-232].

KAPLAN, Gürsel, "İptal Kararlarının Etki ve Sonuçlarının Zaman Yönünden Yargıç Tarafından Sınırlandırılması", HHFD., S. 3(2), Y. 2013, [ss. 31-38].

KARABOYACI, Abdullah, "Sınavsız Yeminli Mali Müşavir Olma Hakkının Kaldırılmasının Hukuk Güvenliği Kapsamında Değerlendirilmesi", TBBD., S. 100, 2012, [ss. 217-254.].

KLAAREN, Jonathan E., "Beyond Administrator, Transvaal v. Traub: Legitimate Expectations for South African Administrative Law", Columbia Human Rights Law Review, Vol. 22, Iss. 1, 1990, [pp. 149-176].

KOLINSKY, Daniel, "A Legitimate Expectation of a Successful Challenge?", Judicial Review, Vol. 17(2), 2012, {A Legitimate Expectation of a Successful Challenge}, [pp. 161-176].

KONG, Qingjiang, "Cross-Taiwan Strait Relations: What are the Legitimate Expectations from the WTO?", Minnesota Journal of Global Trade, Vol. 14, No. 1, 2004-2005, [pp. 91-110]

KURIS, Egidijus, "Anayasal Değerlerin Evrenselleşmesi Üzerine (Orta ve Doğu Avrupa Ülkelerinin Anayasal İçtihatları ve AIHM Kararları Bağlamında)", Anayasa Yargısı, S. 24, 2007, [ss.197-213].

KÜÇÜK, Adnan, "Hukuk Devleti Kavramı ve Anayasa Mahkemesi Kararlarında Hukuk Devleti", Hukuk Devleti Hukuki Bir İlke Siyasi Bir İdeal, Ankara, 2008, [ss. 351-454].

LAING QC, Elisabeth, "Legitimate Expectation", Judicial Review, 2013, [pp. 153-166].

LEWIS, Clive, "Fairness, Legitimate Expectations and Estoppel", The Modern Law Review, Vol. 49, No. 2, March 1986, [pp. 251-258].

LI, Andrew S. Y. - LEUNG, Hester Wai-San, "The Doctrine of Substantive Legitimate Expectation: The Significance of Ng Siu Tung and Others v. Director of Immigration", Hong Kong Law Journal, Vol. 32, No. 3, 2003, [pp. 471-496].

LUENGO, Javier García, "Public Interest and Legitimate Expectations in Spanish Administrative Law", *Straipsniai, Teisės Problemos*, No. 1(87), 2015, [pp. 54-70].

MACCORMICK, Neil, "Voluntary Obligations and Normative Powers", *Proceedings of the Aristotelian Society, Supplementary Volumes*, Vol. 46, Sec. 1, 1972, [pp. 59-78].

MARMOR, Andrei, (Çev. Sevda Gültekin Göktoğra), "The Rule of Law and Its Limits", *Hukuki Bir İlke Siyasi Bir İdeal*, Ankara, 2008, [ss. 169-207].

MELLERAY, Fabrice, "La Revanche d'Emmanuel Lévy? L'Introduction du Principe de Protection de la Confiance Légitime en Droit Public Français", *Droit et Société*, 2004/1, No. 56-57, [pp. 143-149].

MENDEZ, Mario, "Substantive Legitimate Expectations and the Return of the Heresy", *Queen Mary and Westfield College Law Journal*, Iss. 5, 2001, [pp. 1-9].

METİN, Yüksel, "Avrupa Birliği'nde Hukuk Devletin'in Unsurları", *Hukuk Devleti Hukuki Bir İlke Siyasi Bir İdeal*, Ankara, 2008, [ss. 577-622].

MEYER, Lukas H. - SANKLECHA, Pranay, "How Legitimate Expectations Matter in Climate Justice", *Politics, Philosophy & Economics*, Vol. 13(4), 2014, [pp. 369-393].

MITCHELL, Catherine, "Leading a Life of its Own? The Roles of Reasonable Expectation in Contract Law", *Oxford Journal of Legal Studies*, Vol. 23, No. 4, 2003, [pp. 639-665].

MOFFETT, Jonathan, "Resiling From Legitimate Expectations", *Judicial Review*, 2008, [pp. 219-231].

MURCOTT, M, "A Future for the Doctrine of Substantive Legitimate Expectation? The Implications of *Kwazulu-Natal Joint Liaison Committee v. Mec for Education, Kwazulu Natal*", *PER*, Vol. 18, No. 1, 2015, [pp. 3133-3159].

MUZAFAR, Seemeen, "Doctrine of Legitimate Expectation in India: An Analysis", *International Journal of Advanced Research in Management and Social Sciences*, Vol. 2, No. 1, January 2013, [pp. 115-135].

NEO, Jaclyn L., "Incorporating Human Rights: Mitigated Dualism and Interpretation in Malaysian Courts", *Asian Yearbook of International Law*, Vol. 18, 2012, [pp. 1-37].

NEUMAN, Gerald L., (Çev. Ali Rıza Çoban), "The US Constitutional Conception of the Rule of Law and Rechtsstaatsprinzip of the Grundgesetz", *Hukuk Devleti Hukuki Bir İlke Siyasi Bir İdeal*, Ankara, 2008, [ss. 557-574].

NOLTE, Georg, "General Principles of German and European Administrative Law: A Comparison in Historical Perspective", *The Modern Law Review*, Vol. 57, No. 2, March 1994, [pp. 191-212].

OĞURLU, Yücel, "İngiliz ve Türk İdare Hukuklarında İdari Faaliyetin Denetlenmesinde Ölçülülük İlkesinin Rolü Hakkında Bir Değerlendirme", *AÜEHFD*, C, IV, S. 1-2, 2000, {Ölçülülük İlkesinin Rolü Hakkında Bir Değerlendirme}, [ss. 147-180].

ORSI, Silvano Domenico, "Legitimate Expectations: An Overview", *Judicial Review*, Vol. 15(4), 2012, [pp. 388-393].

OYTAN, Muammer, "Yargılamanın Yargılama Teknikleri İle Sınırlandırılması", *I. Ulusal İdare Hukuku Kongresi*, Ankara, 1-4 Mayıs 1990, [ss. 149-158].

ÖKÇESİZ, Hayrettin, "Hukuk Devleti", *Hukuk Devleti*, İstanbul, 1988, [ss. 17-34].

ÖRÜCÜ, Esin, "Avrupa Hukukunda İdare Hukukunun Genel İlkeleri", *İdare Hukuku ve İlimleri Dergisi*, S. 1-3, 1988, {Avrupa Hukukunda İdare Hukukunun Genel İlkeleri}, [ss. 243-254].

ÖRÜCÜ, Esin, "Karşılaştırmalı Hukukçu Gözüyle İskoç Hukuk Sistemi", İstanbul Üniversitesi Mukayeseli Hukuk Araştırmaları Dergisi, No. 18, İstanbul, 1990, [ss. 71-81].

ÖZBEK, Mustafa, "Avrupa Konseyi Arabuluculuk Yönergesi Önerisi", AÜHFD., Y. 2007, C. 56, S. 1, [ss. 183-231].

ÖZGÜR, Uğur Erman, "In Search of Consistency and Fairness in Investor-State Arbitration: An "Institutional" Approach to Interpreting the Doctrine of Legitimate Expectations", Transnational Dispute Management, Vol. 11, Iss 1, January 2014, [pp. 1-33].

ÖZKORKUT, Ünal Nevin, "1876 Anayasasının Hukuk Devleti Unsurları Açısından Osmanlı Devlet Anlayışına Getirdiği Yenilikler", AÜHFD., C. 53, S. 1, Y. 2004, [ss. 173-184].

PANDEY, B. N., "Doktrine of Legitimate Expectation", The Banaras Law Journal", Vol. 31, 2002, [pp. 57-65].

PANDYA, Abhijit P. G. - MOODY, Andy, "Legitimate Expectations in Investment Treaty Arbitration: An Unclear Future", Tilburg Law Review, Vol. 15, Iss. 1, 2010, [pp. 93-121].

PANDYA, Abhijit P. G., "Legitimate Expectations in English Law: Too Deferential an Approach?", Judicial Review, 2009, {Legitimate Expectations in English Law}, [pp.170-176].

PATEL, Sanjay, "Founding Legitimate Expectations on Unincorporated Treaties", Judicial Review, 2010, Vol. 15, No. 1, [pp. 74-80].

PATERSON, Moira, "Legitimate Expectations and Fairness: New Directions In Australian Law", Monash University Law Review, Vol. 18, No. 1, 1992, [pp. 70-90].

PETRYLAITE, Renata, "Can the Doctrine of Equitable Estoppel Be Applied Against a Government?", *International Journal of Baltic Law*, Vol. 1, No. 2, February 2004, [pp. 98-116].

PIEVSKY, David, "Legitimate Expectation as a Relevancy", *Judicial Review*, Vol. 8(3), 2003, [pp. 144-148].

POOLE, Melissa, "Legitimate Expectation and Substantive Fairness: Beyond the Limits of Procedural Propriety", *New Zealand Law Review*, 1995, [pp. 426-447].

POTESTÀ, Michele, "Legitimate Expectations in Investment Treaty Law: Understanding the Roots and the Limits of a Controversial Concept", *ICSID Review*, Vol. 28, No. 1, 2013, [pp. 88-122].

PRANEVIČIENĖ, Birutė - MIKALAUSKAITĖ/ŠOSTAKIENĖ, Kristina, "Guarantee of Principles of Legitimate Expectations, Legal Certainty and Legal Security in the Territorial Planning Process", *Jurisprudence*, Vol 19(2), [pp. 643-656].

PRECHAL, Sacha, "Protection of Rights: How Far?", *The Coherence of EU Law: The Search for Unity in Divergent Concepts*, (Ed. Sacha Prechal - Bert van Roermund), Oxford, 2011.

QUINOT, Geo, "Substantive Legitimate Expectations in South African and European Administrative Law", *German Law Journal*, Vol. 5, No. 1, 2004, [pp. 65-85].

RAITIO, Juha, "Legal Certainty Non-Retroactivity and Periods of Limitation in EU Law", *Legisprudence*, Vol. 2, No. 1, 2008, {Legal Certainty Non-Retroactivity and Periods of Limitation in EU Law}, [pp. 1-24].

RAZ, Joseph, "Voluntary Obligations and Normative Powers", *Proceedings of the Aristotelian Society, Supplementary Volumes*, Vol. 46, 1972, Sec. 2, {Voluntary Obligations and Normative Powers}, [pp. 78-102].

RAZ, Joseph, (Çev. Bilal Canatan), "The Rule of Law and Its Virtue", Hukuk Devleti Hukuki Bir İlke Siyasi Bir İdeal, Ankara, 2008, [ss. 149-166].

REID, Elspeth, "Protecting Legitimate Expectations and Estoppel in Scots Law", Electronic Journal of Comparative Law, Vol. 10(3), December 2006, [pp. 1-22].

REITH, Thomas, "The Effect of Pre-Incorporation Contracts in German and English Company Law", The International and Comparative Law Quarterly, Vol. 37, No. 1, January 1988, [pp. 109-130].

RICHARDSON, G. - SUNKIN, M., "Judicial Review: Questions of Impact", Public Law, 1996, [pp. 79-101].

RIGGS, Robert E., "Legitimate Expectation and Procedural Fairness in English Law", The American Journal of Comparative Law, Vol. 36, No. 3, 1988, [pp. 395-436].

RIVERO, Jean, "La jurisprudence du Conseil constitutionnel et le principe de liberté proclamé par la Déclaration de 1789", in La déclaration des droits de l'homme et du citoyen et la jurisprudence, colloque des 25 et 26 mai 1989 au Conseil Constitutonnal, Puf., Paris, 1989.

ROBERTS, Melanie, "Public Law Representations and Substantive Legitimate Expectations", The Modern Law Review Limited 2001, Vol. 64(1), January 2001, [pp. 112-122].

ROBERTSON, John C., "Legitimate Expectations", SA Publiekreg/Public Law, Vol. 6, Iss. 2, 1991, [pp. 157-163].

ROSENFELD, Michel, (Çev. Ali Rıza Çoban), "The Rule of Law and the Legitimacy of Constitutional Democracy", Hukuk Devleti Hukuki Bir İlke Siyasi Bir İdeal, Ankara, 2008, [ss. 211-255].

SALES, Philip - STEYN, Karen, "Legitimate Expectations in English Law: An Analysis", Public Law, 2004, [pp. 564-693].

SALES, Philip, "Legitimate Expectations", *Judicial Review*, 2006, [pp. 186-193].

SAYGIN, Engin, "Haklı Beklentilerin Korunması İlkesine Yönelik Türk ve İngiliz İdare Hukuku Yaklaşımı Üzerine Karşılaştırmalı Bir Analiz", *TBBD.*, S. 126, Y. 29, 2016, [ss. 211-234].

SCHMITT, Carl, (Çev. Bilal Canatan), "Der rechtsstaatliche Bestandteil der modernen Verfassung", *Hukuk Devleti Hukuki Bir İlke Siyasi Bir İdeal*, Ankara, 2008, [ss. 119-145].

SEVER, D. Çiğdem, "İdare Hukukunda Hukukun Genel İlkelerinin Uygulanışı", Prof. Dr. Tunçer Karamustafaoğlu'na Armağan, Ankara, 2010, [ss. 589-606].

SHAMILA, DLF, "Rationalize of Host State's Regulatory Measures and Protection of Legitimate Expectations of Foreign Investor: Analyzing the State of Necessity in the Investment Treaty Context", *South East Asia Journal of Contemporary Business, Economics and Law*, Vol. 2, Iss. 3, 2013, [pp. 34-41].

SHARPSTON, Eleanor, "European Community Law and the Doctrine of Legitimate Expectations: How Legitimate, and for Whom", *Northwestern Journal of International Law & Business*, Vol. 11, Iss. 1, Spring 1990, [pp. 87-103].

SINGH, Rabinder - STEYN, Karen, "Legitimate Expectation in 1996: Where Now?", *Judicial Review*, Vol. 1, Iss.1, 1996, [pp. 17-20].

SINGH, Rabinder - STEYN, Karen, "Legitimate Expectation Update 1997", *Judicial Review*, 1997, [pp. 33-34].

SKOK, Gavin, "Establishing a Legitimate Expectation of Privacy in Clickstream Data, Michigan", *Telecommunications and Technology Law Review*, Vol. 6, Iss. 1, 2000, [pp. 61-88].

SNODGRASS, Elizabeth, "Protecting Investors' Legitimate Expectations: Recognizing and Delimiting a General Principle", *ICSID Review-Foreign Investment Law Journal*, 2004, [pp. 1-58].

SÖZER, Ali Nazım, "Kanunların Önceye Etki Yasağı: Sosyal Sigortalar Hukuku Bakımından Bir Değerlendirme", *Yaşar Üniversitesi Elektronik Dergisi, Özel Sayı (Prof. Dr. Aydın Zevkliler'e Armağan)*, C. 8, 2013, [ss. 2477-2534].

SÖZER, Ali Nazım, "Sosyal Sigortalarda Kazanılmış Hakların Korunması Üzerine Bir İnceleme, (Süper Emeklilikte Son Durum)", *Çimento İşveren Dergisi*, C. 3, S. 6, 1989, {Sosyal Sigortalarda Kazanılmış Hakların Korunması Üzerine Bir İnceleme}, [ss. 3-29].

STEELE, Iain, "Substantive Legitimate Expectations: Striking The Right Balance?", *Law Quarterly Review*, Vol. 121 (APR), 2005, [pp. 300-328].

STEYN, Karen, *Substantive Legitimate Expectations, Judicial Review*, 2001, [pp. 244-249].

STUART, Mackenzie, "Legitimate Expectations and Estoppel in Community Law and English Administrative Law", *Legal Issues of Economic Integration*, Vol. 10, Iss. 1, 1983, {Legitimate Expectations and Estoppel in Community Law and English Administrative Law}, [pp. 53-73].

SZENTE, Zoltán, "Legitimate Expectations Versus Public Interests in Hungarian Context", *Straipsniai, Teisės Problemos*, No. 1(87), 2015, [pp. 44-53].

ŞEN, Mahmut, "İdarenin Yargısal Denetiminin Sınırlarına İlişkin Modeller", *GÜHFD.*, C. XVII, S. 1-2, 2013, [ss. 1623-1641].

ŞİMŞEK, Suat, "Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi Kapsamında Mülkiyet Hakkının Kapsamı Açısından Mevcut Mülk ve Meşru Beklenti Kavramları", *Adalet Dergisi*, S. 53, 2015, {Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi Kapsamında Mülkiyet Hakkının Kapsamı Açısından Mevcut Mülk ve Meşru Beklenti Kavramları}, [ss. 83-112].

ŞİMŞEK, Suat, "Mülkiyet Hakkının Kapsamı, Sınırlandırma Nedenleri ve Şartları Açısından 1982 Anayasası ve Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi: Karşılaştırmalı Bir Analiz-I", TBBD., S. 91, 2010, [ss. 181-228].

TATE, Pamela, "The Coherence of 'Legitimate Expectations' and the Foundations of Natural Justice", Monash University Law Review, Vol. 14, No. 1, March 1988, [pp. 15-81].

TAY KUAN SENG, Charles, "Substantive Legitimate Expectations-The Singapore Reception", Singapore Academy of Law Journal, Vol. 26, 2014, [pp. 609-648].

TÉLLEZ, Felipe Mutis, "Conditions and Criteria for the Protection of Legitimate Expectations Under International Investment Law", ICSID Review, Vol. 27, No. 2, 2012, [pp. 432-442].

TEMPLE LANG, John, "Legal and Legitimate Expectations as General Principles of Law", General Principles of Community Law, Malmö 27-28, August 1999, [pp. 163-184].

TEN BERGE, Gio - WIDDERSHOVEN, Rob, "The Principle of Legitimate Expectations in Dutch Constitutional and Administrative Law", Netherlands Reports to the Fifteenth International Congress of Comparative Law, (Conference Report), 1998, [pp. 421-452].

TOLON, Kemal Doğu, "İptal ve Tam Yargı Davalarında Kazanılmış Hak", İdare Hukuku ve İdari Yargı ile İlgili İncelemeler III, Ankara, 1980, [ss. 163-209].

ULER, Yıldırım, "Anayasa Mahkemesi İptal Kararları Geri Yürür", Bahri Savcı'ya Armağan, Ankara, 1988, [ss. 515-534].

UNDERWOOD QC, Ashley, "Legitimate Expectation: Current Issues", Judicial Review, 1998, [pp. 294-297].

VICUÑA, Francisco Orrego, "Legitimate Expectation in the Case-Law of the World Bank Administrative Tribunal", *The Law and Practice of International Courts and Tribunals* 5, 2006, [pp. 41-47].

WATSON, Jack, "Clarity and Ambiguity: A New Approach to the Test of Legitimacy in the Law of Legitimate Expectations", *Legal Studies*, Vol. 30, No. 4, December 2010, [pp. 633-652].

WEISBROT, Marcin, "Application of the Principle of Protection of Legitimate Expectations in Recovery of Unduly Paid Subsidies in the Context of Judicial Coherence in the European Union", *Review of European Administrative Law*, Vol. 8, No. 2, 2015, [pp. 347-376].

WERKSMAN, Jacob D., "Defending The "Legitimate Expectations" of Private Investors Under The Climate Change Regime: In Search of a Legal Theory For Redress", *Georgetown Journal of International Law*, Vol. 39, 2008, [pp. 679-692].

WERKSMAN, Jacob D., "The "Legitimate Expectations" of Investors and the CDM: Balancing Public Goods and Private Rights under the Climate Change Regime", *Carbon and Climate Law Review*, Vol. 1, 2008, [pp. 95-104].

WIDDERSHOVEN, Rob - REMAC, Milan, "General Principles of Law in Administrative Law under European Influence", *European Review of Private Law* 2, 2012, [pp. 381-408].

WIGNALL, G., "Legitimate Expectation and the Abuse of Power", *National Law Journal*, 1994, [pp. 1038-1039].

WRIGHT, David, "Rethinking The Doctrine of Legitimate Expectations in Canadian Administrative Law", *Osgoode Hall Law Journal*, Vol. 35, No. 31, 1997, [pp. 139-194].

YASİN, Melikşah, "Örf ve Adet Kuralları ile İdari Teamüllerin İdare Hukukundaki Yeri", *İdare Hukuku ve İlimleri Dergisi*, C. 15, S. 2, Y. 2012, [ss. 29-44].

YAVUZDOĞAN, Seçkin, "Danıştay'ın Naklen Atamalarda "Aile Birliğinin Korunması Amacıyla Eş Durumunun Gözetilmesi" İlkesine Yaklaşımı", TBBD., S. 115, 2014, [ss. 181-210].

YAYLA, Yıldızhan, "İdarenin Takdir Yetkisi", İHFM., C. 30, S. 1-2, {İdarenin Takdir Yetkisi}, [ss. 201-211].

ZEYL, Trevor, "Charting The Wrong Course: The Doctrine of Legitimate Expectations in Investment Treaty Law", Alberta Law Review, Vol. 49, No. 1, July 2011, [pp. 203-235].

ZULEEG, Manfred - RENGELING, Hans-Werner, "Deutsches und Europäisches Verwaltungsrecht -Wechselseitige Einwirkungen", Europäische Union: Gefahr oder Chance für den Föderalismus in Deutschland, Österreich und der Schweiz?, Berichte und Diskussionen auf der Tagung der Vereinigung der Deutschen Staatsrechtslehrer in Mainz vom 6. bis 9. Oktober 1993, Berlin - New York, 1994, [pp. 154-329].

Tezler

ALTINDAĞ, Halil, Yürürlükte Olan Yasalara ve İdari Düzenleyici İşlemlere Güvenden Kaynaklanan Haklı Beklenti Kavramı ve Korunması, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 2010.

DUPUY, Florian, La Protection de L'Attente Légitime des Parties au Contrat, Etude de Droit International des Investissements à la Lumière du Droit Comparé, Thèse Doctorat-Université Panthéon-Assas (Paris II) Droit-Economie-Sciences Sociales, Paris 2007.

ELOFSSON, Martin, Recovery of Illegal State Aid from a Beneficiary's View-The Exception of Legitimate Expectations, the (Mal)Functioning Air Bag of the State Aid Policy?, Thesis in European Law University of Gothenburg Department of Law, 2010.

FRAISSEIX, P., "La Notion de Confiance Légitime dans la Jurisprudence Administrative Française", Revue de la Recherche Juridique Droit Prospectif, 1999/2.

FUHRMANN, Achim, Vertrauensschutz im deutschen und österreichischen öffentlichen Recht: Eine rechtsvergleichende Untersuchung unter Berücksichtigung des Vertrauensschutzes im Europäischen Gemeinschaftsrecht, Inaugural-Dissertation zur Erlangung der Doktorwürde des Fachbereichs Rechtswissenschaft der Justus-Liebig-Universität Gießen, Gießen, 2004.

GÖKYURT, Fatih, İdare Hukukunda Kazanılmış Hak ve Müesses Durum, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 2007.

KNIGHT, Dean R., Estoppel (principles?) in Public Law: The Substantive Protection of Legitimate Expectations, Master of Law, The University of British Columbia, Canada, 2004.

LÉVY, Emmanuel, "Droit de Propriété Immobilière", These Pour Le Doctorat, l'Université de Paris, Paris, 1910.

MACPHERSON, Paula A., Legitimate Expectation and Its Application to Administrative Policy, LL.M Degree in Law, University of Ottawa, Canada, 1995.

McGILVRAY, Stuart Angus, "Making Sense of Substantive Legitimate Expectations in New Zealand Administrative Law", University of Otago, Dunedin-New Zealand, 2007.

MONIKA, Doctrine of Legitimate Expectations in India: Emerging Trends, Department of Law Kurukshetra University, Doctor of Philosophy in Law, Kurukshetra, 2014.

NİYAZOĞLU, Zeynep, İmar Hukuku'nda Kazanılmış Haklar Sorunu, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Karadeniz Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Trabzon, 2008.

ÖZCAN, Nur, Avrupa Toplulukları Adalet Divanı Kararları Işığında Haklı Beklenti İlkesi, Galatasaray Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2011.

PANDYA, Abhijit P. G., "Interpretations and Coherence of the Fair and Equitable Treatment Standard in Investment Treaty Arbitration", PhD Law, The London School of Economics and Political Science, 2011.

PATRICK, Moila Phetole, The Doctrine of Legitimate Expectation in South African Labour Law, Master of Law, www.ul.netd.ac.za, e.t. 20.10.2015.

SALEHIFAR, Alireza, "A Comparative Study Between; "Withdrawal of Export Subsidy" Under Article 4(7) of the Agreement on Subsidies and Countervailing Measures and "Recovery of State Aid" Under Article 14 of the Regulation NO. 659/1999", Thesis in European and International Tax Law, Lund University, 2013.

SCHNEIDER, Nathan, Two Theories of Fairness, Louisiana State University, Master's Thesis, 2005.

SEVER, D. Çiğdem, Danıştay Kararları Işığında İdare Hukukunda Kazanılmış Haklar, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 2006, {Danıştay Kararları Işığında İdare Hukukunda Kazanılmış Haklar}.

SMITH, K. J., "The Developing Doctrine of Legitimate or Reasonable Expectations in the Public and Private Law of England and Australia", PhD Thesis, University of Cambridge, England, 1994.

THOMAS, Robert, The Relationship Between English and European Community Administrative Law: The Principles of Legitimate Expectations and Proportionality, PhD Thesis, University of Nottingham, 1998, {The Relationship Between English and European Community Administrative Law}.

TRAIN, Frédéric, Le Principe de la Confiance Légitime en Droit Communautaire: Genèse d'un Nouveau Principe Général du Droit, Mémoire DEA, Université de Bordeaux I, Vol. II, 2008.

YOST, Chris, "A Case Review and Analysis of the Legitimate Expectations Principle as it Applies within the Fair and Equitable Treatment Standard", Honours Thesis, The Australian National University, Australian, 2008.

Diğer Eserler ve Alıntılar

archive.thedailystar.net	www.echr.coe.int	www.mourantozannes.com
dictionary.cambridge.org	www.hoganlovells.jp	www.msb.gov.tr
hudoc.echr.coe.int	www.idare.gen.tr	www.ombudsman.gov.tr
nswca.jc.nsw.gov.au	www.immigration.ca	www.pinsentmasons.com
openjur.de	www.jcpc.uk	www.quora.com
papers.ssrn.com	www.jurion.de	www.rechtsportal.de
www.lcor.com	www.kazanci.com	www.resmigazete.gov.tr
www.adminlaw.org.uk	www.landmarkchambers.com	www.sahinakinci.com
www.anayasa.gov.tr	www.lawgazette.com	www.sinerjimevzuat.com.tr
www.bverwg.de	www.legal500.com	www.uk.practicallaw.com
www.conseil-etat.fr	www.mhc.ie	www.ul.netd.ac.za
www.conseil-etat.fr	www.monckton.com	www.univie.ac.at
www.curia.europa.eu	www.mondaq.com	www.uyap.gov.tr

ABBAS, Qaisar, "Doctrine of Legitimate Expectations: Prospects and Problems in Pakistan", Pakistan Law Journal, 2008, [pp. 448-460], papers.ssrn.com/abstract=2609639, [pp. 1-18], e.t. 20.10.2016.

AKINCI, Şahin, "Yeni Medeni Kanunun Zaman Bakımından Uygulanması", (Tebliğ), Türk Medenî Kanunu Sempozyumu, Konya Barosu, 18.05.2002, www.sahinakinci.com, e.t. 25.11.2015.

BAŞBAKANLIK AVRUPA BİRLİĞİ GENEL SEKRETERLİĞİ, Avrupa Birliği Antlaşması ve Avrupa Birliği'nin İşleyişi Hakkında Antlaşma, Ankara, 2011.

BAŞBAKANLIK TÜRK HUKUK KURUMU, Türk Hukuk Lûgatı, 3. Baskı, Ankara, 1991.

BATES, Alan, "Taxation and Protection for Legitimate Expectation", *Vat, Duties & Indirect Tax Law*, Monckton Chambers, [pp. 1-20], www.monckton.com, e.t. 20.10.2015.

BEAZLEY, Margaret Joan, "Natural Justice: New South Wales Cases in a Commonwealth Context", *AGS Administrative Law Symposium Commonwealth and New South Wales Sydney*, 26.03.2010, [pp. 1-40], nswca.jc.nsw.gov.au, e.t. 20.09.2015.

BLANCHARD, Sadie, "What Can a Foreign Investor in a Future EU Member State Legitimately Expect?: Negotiating Legal Certainty and Regulatory Flexibility During EU Accession", *Max Planck Institute Luxembourg for International, European and Regulatory Procedural Law Working Paper Series*, Luxembourg, 2014, [pp. 1-17], www.mpi.lu, e.t. 25.09.2015.

BRASTED, Charles - MARLOW, Julia, "Public Law: Great Expectations", www.hoganlovells.jp, e.t. 25.02.2016.

BROWN QC, Paul, "Legitimate Expectation, Consultation & Fairness in Planning Law", 2013, [pp. 1-32], www.landmarkchambers.co.uk, e.t. 27.03.2016.

DALY, Paul, "A Pluralist Account of Deference and Legitimate Expectations", *University of Montreal*, [pp. 1-19], papers.ssrn.com, e.t. 10.10.2016.

DANIŞTAY BAŞKANLIĞI YAYINLARI, *Danıştay ve İdari Yargı Günü*, 134. Yıl, 10-11 Mayıs, Ankara 2002, [ss. 101-108].

DOBSON, Nicholas, "Legitimate Expectation Revisited", *Local Government*, July 2008, www.pinsentmasons.com, [pp. 1-3], e.t. 08.07.2016.

HUGHES, Kirsty, "Coughlan and the Development of Public Law", *University of Cambridge Faculty of Law Legal Studies Research Paper Series*, No. 36, 2016, [pp. 1-26]. papers.ssrn.com, e.t. 12.09.2015.

JAYASINGHE, Chaminda, "Making Sense of the Concept of Substantive Legitimate Expectation", *School of Humanities, Peace Studies Department*,

UNE, Australia, 2010, {Making Sense of the Concept of Substantive Legitimate Expectation}, [pp. 1-45].

KARAHANOGULLARI, Onur, "Bakanlar Komitesi'nin İyi İdare Konusunda Üye Devletlere Cm/Rec(2007)7 Sayılı Tavsiye Kararı", *Danıştay Dergisi*, S. 116, 2007, politics.ankara.edu.tr, e.t. 11.10.2016.

KOLINSKY, Daniel, "Legitimate Expectations", ALBA Seminar 18 January 2012, [pp. 1-23], adminlaw.org.uk, e.t. 25.12.2015.

LIJING, Tham, "Legitimate Expectations and Good Administration", *Singapore Law Gazette*, July 2015, [pp. 1-5], www.lawgazette.com, e.t. 15.11.2016.

LINCOLN, Bruce - CROOK, Tim - EGERTON/VERNON, Oliver, "The Role of Natural Justice and Legitimate Expectations in Trustees' Decisions", *Briefing*, October 2011, www.mourantozannes.com, e.t. 25.02.2016.

MANKNELL, David, "Legitimate Expectation and the Duty to Consult: An Overview of Recent Case Law", *Crown Office Row*, [pp. 1-22], www.lcor.com, e.t. 22.09.2015.

MARSHALL, Fiona, "Fair and Equitable Treatment in International Investment Agreements", *Issues in International Investment Law Background Papers for the Developing Country Investment Negotiators' Forum Singapore*, October 1-2, 2007, [pp. 1-17].

MATHIEU, Bertrand, "Sécurité Juridique: Le respect de la Légitime Confiance des Citoyen s'impose au Législateur", *La Semaine Juridique-Edition Générale*, No. 4, Paris, 2014.

MICHEL, Niall, "The Doctrine of Legitimate Expectation: Recent Developments", *Mason Hayes & Curran*, [pp. 1-5], www.mhc.ie, e.t. 25.02.2016.

NIGAR, Meher - URMI, Homaira Nowshin, "Doctrine of Legitimate Expectation in Administrative Law: A Bangladesh Perspective", *The Chittagong*

University Journal of Law, Vol. XIV, Iss. 1, 2011, [pp.11], www.works.bepress.com, e.t. 20.06.2016.

RENNERT, Klaus, "The Protection of Legitimate Expectations under German Administrative Law", Association of Councils of State and Supreme Administrative Jurisdictions of the European Union (ACA-Europe), Vilnius, Lithuania, 21.04.2016, www.bverwg.de, e.t. 20.10.2016.

REYNOLDS, Paul, "Legitimate Expectations and the Protection of Trust in Public Officials", Public Law, 2011, [pp. 330-363].

REZA, Harun, "Scope of Legitimate Expectation Doctrine", The Daily Star, 22 January 2011, archive.thedailystar.net, e.t. 10.08.2015.

ROWE, Maw, "Legitimate Expectation-The Confusion Continues, What is it?", www.legal500.com, e.t. 02.05.2003.

RUESSMANN, Laurent, "The Place of Legitimate Expectations in the General Interpretation of the WTO Agreements", Institute for International Law Working Paper, No. 36, December 2002, [pp. 1-25].

SCHMIDT, Walter, "Vertrauensschutz" im öffentlichen Recht, Randpositionen des Eigentums im spätbürgerlichen Rechtsstaat, in: JuS 1973, S. 529, 532 f.

SCHREUER, Christoph - KRIEBAUM, Ursula, "At What Time Must Legitimate Expectations Exist?", [pp. 1-10], www.univie.ac.at, e.t. 22.09.2015.

SCHWARZ, Kyrill-A., Vertrauensschutz als Verfassungsprinzip, Eine Analyse des nationalen Rechts, des Gemeinschaftsrechts und der Beziehungen zwischen beiden Rechtskreisen, Baden-Baden 2001.

SHELDON QC, Clive, "Consultation and Legitimate Expectations", KBW, January 2012, [pp. 1-20], www.adminlaw.org.uk, e.t. 20.09.2015.

SINGER, Colin R., "Legitimate Expectation", Canadian Citizenship & Immigration Center, www.immigration.ca/permres-gii-legitimate.asp, e.t. 2.3.2003.

SOURIOUX, Jean-Louis, "La Croyance Légitime: Histoire d'un Concept", Beyrouth, 2002, [pp. 1-5].

SRIVASTAVA, Abhishek Kumar, "Doctrine of Legitimate Expectation", JTRI. Journal, First Year, Iss. 2, 1995, [pp. 1-6]

TALAGALA, Chamila S., "The Scope of the Doctrine of Legitimate Expectation as a Ground of Judicial Review of Administrayive Action", Bar Association Law Journal, Vol. XV, 2009, [pp. 1-18].

TANGEA, Joseph Atangan - PORTUESE, Aurelieu - GOUGH, Orla, "The Principle of Legal Certainty as a Principle of Economic Efficiency", University of Westminster School of Law Research Paper No. 13-13, 2013, [pp. 1-35], papers.ssrn.com, e.t. 24.08.2016.

THAPLIYAL, Arvind, "India: Doctrine of Legitimate Expectation: Overview", www.mondaq.com, e.t. 20.10.2015.

TÜRK DİL KURUMU, Türkçe Sözlük, 9. Baskı, Ankara, 1988.

VASHISHT, Anmol, "What Are the Similarities and Differences Between the Doctrine of Legitimate Expectation and the Doctrine of Estoppel?", www.quora.com, e.t. 25.10.2015.

WOPERA, Zsuzsa, "The General Principles of Law at the Practice of the European Court of Justice", [pp. 29-64], www.upm.ro, e.t. 10.10.2016.

YILMAZ, Ejder, Hukuk Sözlüğü, Yenilenmiş 9. Baskı, Ankara, 2005.

KARARLAR LİSTESİ**

Yabancı Yargı Kararları

- A.-G. of Hong Kong v. Ng Yuen Shiu, [1983], 2 All ER. 311.
- Abdul Nasir bin Amer Hamsah v. Public Prosecutor, [1997], 2 SLR. 842.
- ACNAC/Commission, [14.07.1972], Cs. 57/69, REC. 923.
- Adams c/Commission, [11.03.1986], Cs. 294/84, REC. 1986.
- Adams v. South Lanarkshire Council, [2003], SLT. 145.
- Administrator, Transvaal v. Traub, [1989], 4 SA. 758.
- Amministrazione delle finanze dello Stato-Denkavit Italia, [27.03.1980], Cs. 61/79, REC. 1980.
- Adnan Tariq v. Vice-Chancellor of the University of Punjab, [1993], PLD Lahore 341.
- Affish BV v. Rijksdienst voor de keuring van Vee en Vlees, [1991], Cs. 183/95, ECR. 4315.
- A-G for Ceylon v. Silva, [1953], AC. 461.
- Agraira v. Canada (Minister of Public Safety and Emergency Preparedness)", [2013], SCC. 36
- Ağnidis v. Turkey, [23.02.2010], No. 21668/02.
- Air Inter v. Commission, [1997], Cs. 260/94, ECR II-997.
- Aksoy and Others v. Turkey, [18.11.2008], 14037/04.
- Aldebert, [13.05.1987], no. 380, DA 1987.
- Algera v. Common Assembly, [1957], Cs. 7/56, Cs. 3-7/57, ECR. 56.
- Al-Jubail Fertilizer v. Commission, [1991], Cs. 49/88, ECR I-3187.
- Altunay v. Turkey, [09.07.2013], No. 37222/04.
- Amir Gul v. University of Health Sciences, [2008], PLD Lahore 211.
- Ampofo v. MEC for Education, Arts, Culture, Sports and Recreation, Northern Province, [2002], 2 SA. 215.
- Amylum v. Council, [1979], Cs. 116/77, ECR. 3497.
- Anat and Others v. Turkey, [26.04.2011], No. 37899/04.
- Aoraki Water Trust v. Meridian Energy Ltd, [1997], 2 NZLR. 474.
- Aramu, [26.10.1945].
- Arslan v. Durrell, [1983], 48 ALR. 577.
- Ashby v. Minister of Immigration, [1981], 1 NZLR. 222.
- Association Chant Ia Vie, D. 28/7-93, Rec. 658.
- Attorney General v. Joseph and Boyce, [2006], 69 WIR. 105.
- Attorney General v. Steelfort Engineering, [1999], 1 NZCC. 61,030.
- Attorney-General (NSW) v. Quin, [1990], 170 CLR. 1.
- Attorney-General of Hong Kong v. Ng Yuen Shiu, [1983], 2 AC. 629.
- Aubin, [1988], D. 20/1-88, RDP. 903.
- Bangladesh Soya-Protein Project Ltd. v. Secretary, Ministry of MDMR, [2001], 6 BLC. 681.

** Kararlar listesinde; bu çalışma kapsamında faydalanılan gerek yabancı gerekse Türk yargı mercileri tarafından verilen içtihatlarla yer verilmiştir. Yabancı yargı kararları alfabetik bir şekilde, Türk yargı kararları ise kendi içinde kronolojik bir şekilde sıralanmıştır.

- *Barbaro v. Minister for Immigration and Ethnic Affairs*, [1982], 46 ALR. 123.
- *Barker*, [1881], 17 Ch. 241, 243.
- *Behn v. Hauptzollamt Itzehoe*, [1990], Cs. 80/89, ECR. I-2659.
- *Bélané Nagy v. Hungary*, [10.02.2015], No. 53080/13.
- *Belgium v. Commission*, [1990], Cs. 42/87, ECR I-959.
- *Bendahmane v. Canada (Minister of Employment and Immigration)*, [1989], 3 FC. 16.
- *Berger-Sabatel*, D. 28/4-71, Rec. 313.
- *Bharat Wools, Ludhiana v. State of Punjab*, [1997], ILR. 1 P&H. 121.
- *Board of Governors of Loreto Grammar School, Re Judicial Review*, [2011], NIQB. 30.
- *Boizard v. Commission*, [1980], Cs. 63-64/79, ECR. 2975.
- *Bonhoure*, D. 30/10-81, Rec. 902.
- *Bouveret*, D. 18/10-57, Rec. 542.
- *Branco v. Commission*, [2005], Cs. T-347/03, ECR II-255.
- *Breen v. Amalgamated Engineering Union*, [1971], 2 QB. 175.
- *Buissière*, D. 15/10-76, Rec. 425.
- *Bundesverwaltungsgericht*, [10.10.2012], Az. 1 BvL 6/07.
- *Bundesverwaltungsgericht*, [28.10.1959], Az. VI C 88.57.
- *Bundesverwaltungsgericht, Beschl.* [29.07.1957], Az. BVerwG III C 370.56.
- *Bundesverwaltungsgericht, Urt.* [28.06.1957], Az. BVerwG IV C 235.56.
- *CA; the House of Lords Decided the Case on Other Grounds*, [1988], 1 AC. 910.
- *Calgary Power Ltd. c. Copithorne*, [1959], RCS. 24.
- *Canne v. Commission*, [1997], Cs. 218/95, ECR II-2055.
- *Canton*, D. 12/1-62, Rec. 23.
- *Canu*, D. 18/6-75, Rec. 362.
- *Cazes*, D. 14/4-61, Rec. 232.
- *CCSU v. Minister for the Civil Service*, [1985], AC. 374.
- *CETM/Commission*, [28.09.2000], Cs. 55/99, REC. 3207.
- *Challis v. Destination Marlborough Trust Board Inc*, D. 2003, 2 NZLR. 107.
- *Chambre Syndicale de Propriétaires Marseillais*, [10.02.1928].
- *Charlton v. Members of the Teachers Tribunal*, [1981], VR. 831.
- *Châtillon v. High Authority*, [1966], Cs. 54/65, ECR. 185, 196.
- *Chiu Teng @ Kallang Pte Ltd v. Singapore Land Authority*, [2013], SGHC. 262.
- *Chiu Teng @ Kallang Pte Ltd v. Singapore Land Authority*, [2014], 1 SLR. 1047.
- *Chomel v. Commission*, [1990], Cs. T-123/89, ECR. II-131.
- *Christianos*, [14.06.1988], Cs. 33/87, REC. 2995.
- *Cinnamond v. British Airports Authority*, [1979], RTR. 331.
- *Clemencelle*, D. 5/5-50, Rec. 265.
- *CNTA/Commission*, [14.05.1975], Cs. 74/74, 1975, ECR. 533/76.
- *Coal Producers' Federation of New Zealand Incorporated v. Canterbury Regional*, [1999], NZRMA. 257.
- *Cole v. Cunningham*, [1983], 49 ALR. 123.
- *Commission v. Council*, [1973], ECR. 575.
- *Commission v. Germany*, [1990], Cs. C-5/89, ECR I-3437.
- *Commission v. Lisrestal*, [1996], Cs. 32/95P, ECR I-5373.
- *Commune de Moules*, D. 27/10-61, Rec. 920.

- Commune Gavarnie, [22.02.1963], RDCE 1963.
- Compagnia Italiana Alcool v. Commission, [1992], Cs. 358/90, ECR I-2457.
- Compagnie des Salins, D. 13/11-95, Rec. 1023.
- Compagnie Franco-Algérienne, [1899], D. 20/1, Rec. 41.
- Compare R. v. Home Secretary, ex parte Stafford, [1998], 3 WLR. 372.
- Comptoir National Technique Agricole SA v. Commission, [1975], Cs. 74/74, ECR. 533.
- Confederation of Ex-Serviceman Association v. Union of India, [2006], AIR. SC. 2945.
- Conseil Constitutionnel, [07.11.1997], D. 97-391 DC.
- Conseil d'État, [13.03.2015], No. 364612.
- Conseil d'État, [15.02.2016], No. 389140.
- Conseil d'État, [19.06.1992], No. 65432 65632
- Conseil d'État, [19.06.1992], No. 65432 65632.
- Conseil d'État, [22.10.2016], No. 361464.
- Conseil d'État, [23.07.2014], No. 354365.
- Consorzio Cooperative v. Commission, [1987], Cs. 15/85, ECR. 1005.
- Constantin, D. 17/7-53, Rec. 381.
- Continental Casualty Company v. Argentine Republic, [05.09.2008], Cs. ARB/03/9.
- Contremoulin, [1995], D. 10/7-95, AJDA. 925.
- Conway v. Rimmer, [1968], AC. 910.
- Cook v. Ipswich Local Board, [1871], 6 LRQB. 451.
- Cooper v. Wandsworth Board of Works, [1863], 14 CB. (NS.) 180.
- Corus UK v. Commission, [2000], ECR I-10349.
- Costain Homes Ltd v. Secretary of State for the Environment, [1988], JPL. 701.
- Cottere, D. 10/3-67, Rec. 111.
- Council of Civil Service Unions v. Minister for the Civil Service, [1985], 1 AC. 374.
- Crédit foncier de France, D. 11/12-70, Rec. 750.
- Crédit Lyonnais, [1982], D. 6/10-82, DA. 372.
- Cunningham v. Cole, [1982], 64 FLR. 131.
- Da Costa en Schaake, [1963], Cs. 28-30/62, NV.
- Daganayasi v. Minister of Immigration, [1980], 2 NZLR. 130.
- Daihatsu Australia Pty. Ltd. v. Deputy Commissioner of Taxation, [2000], 182 ALR. 239.
- Dalanson, D. 19/1-83, No. 21.554.
- Dame Cachet, [03.10.1922], D. 3/11-22, Rec. 790.
- Dayarathna v. Minister of Health and Indigenous Medicine, [1999], 1 SLR. 393.
- Dehaene, [25.07.1979].
- Delacre and Others v. Commission, [1990], Cs. C-350/88, ECR I-395.
- Delcher, D. 10/3-65, Rec. 869.
- Delprat, D. 1/2-95, Rec. 61.
- Delville, D. 10/1-58, Rec. 27.
- DePascale/Commission, Cs. 164/80, REC. 909.
- Deutsche Milchkontor v. Germany, [1983], ECR. 2623
- Devillez v. EP, [1993], Cs. 46/90, ECR II-699.

- Dhanapala v. Dissanayake, Provincial Director of Education, [1997], 1 SLR. 400.
- Dieckmann and Hansen GmbH v. Commission, [2001], Cs. 155/99, ECR. 3143.
- Ditta Angelo Tomadini v. Amministrazione delle finanze dello Stato, [1979], Cs. 84/78, ECR. 1801.
- Doğançan v. Turkey, [15.10.2013], No. 17934/10.
- Dorset Yacht Co v. Home Office, [1970], AC. 1004.
- Douglas v. Allen, [1984], 1 FCR. 287.
- Donderry Construction Ltd. v. Secretary of State for Transport, Local Government and the Regions, [2002], EWHC. 2.
- Dugave et Bransiet, [1873].
- Dupé, D. 2/2-57, Rec. 77.
- Durayappah v. Fernando, [1967], 2 AC 337.
- Dursun v. Turkey, [19.07.2006], No. 31037/06.
- E v. Attorney General, [2000], NZAR. 354.
- EB (Kosovo) v. Secretary of State for the Home Department, [2008], UKHL. 41.
- ECHR, [06.11.1980], D. 1976/7367, No. 1980.
- ECHR, [06.11.1980], D. 1976/7654, No. 1980.
- ECHR, [06.12.1988], D. 1983/10590, No. 1988.
- ECHR, [07.07.1989], D. 1984/10857, No. 1989.
- ECHR, [08.07.1999], D. 1994/24277, No. 1999.
- ECHR, [08.07.1999], D. 1998/24735, No. 1999.
- ECHR, [13.05.1980], D. 1974/6694, No. 1980.
- ECHR, [16.11.2004], D. 1996/31821, No. 2004.
- ECHR, [18.06.1971], D. 1966/2832, No. 1971.
- ECHR, [20.06.2002], D. 1999/50963, No. 2002.
- ECHR, [22.02.1989], D. 1984/11152, No. 1989.
- ECHR, [22.05.1984], D. 1979/8805, No. 1984.
- ECHR, [28.06.1984], D. 1977/7819, No. 1984.
- Edeka Zentrale AG v. Federal Republic of Germany, [1982], Cs. 245/81, ECR. 2745.
- Edmonton Telephones Corp. v. Stephenson, [1994], 160 AR. 352.
- Efilso/Commission, [1996], Cs. 336/94, ECR. 1343.
- Ekdal and Others v. Turkey, [25.01.2011], No. 6990/04.
- Embassy Limousines, [1998], Cs. 203/96, ECR II-4239.
- Enron and Ponderosa Assets v. Argentina, [22.05.2007], Cs. ARB/01/3.
- Entick v. Carrington, [1765], 19 St. Tr. 1030.
- Enterprise Transports Freymuth, [1995], Cs. 8/12-94, AJDA. 555.
- Everett v. Minister of Interior, [1981], 2 SA. 453.
- F.A.I. Insurances Ltd v. Winneke, [1982], 56 ALJR. 390.
- F.C.L v. Kamdhenu Cattle Feed Industries, [1995], AIR SC. 538.
- Fabris v. Turkey, [07.02.2013], No. 16574/08.
- Faust v. Commission, [1982], Cs. 112/80, Cs. 52/81, ECR. 3745.
- Federation of Pakistan through Secretary, Government of Pakistan Establishment Division, Islamabad and another v. Flt. Lt. Farrukh Rashid (R) and another, [2008], SCMR. 544.
- Ferriere San Carlo v. Commission, [1987], Cs. 344/85D, ECR. 4435.
- Fiehn contre Commission, [09.07.1970], Cs. 23/69, ECR. 1236.

- *Fintan Duff v. Minister for Agriculture and Food, Ireland*, [1996], Cs. 63/93, REC. 569.
- *Firma Anton Dürberk v. Hauptzollamt Frankfurt am Main-Flughafen*, [1981], Cs. 112/80, ECR. 1095.
- *Firma August Toepfer*, [1978], Cs. 112/77, REC. 1019.
- *Flanagan and Flanagan v. South Bucks District Council*, [2002], JPL. 1465.
- *Fokas v. Turkey*, [29.09.2009], No. 31206/02.
- *Food Corporation of India v. Kamadhenu Cattle Feed Industries Ltd.* AIR, [1993], SC. 1601.
- *Food Corporation of India vs. Messers Kamdhenu Cattle Feed Industries*, [1993], AIR. 1601
- *Forasetto*, D. 15/10-69, Rec. 437.
- *Fowell v. Ioannou*, [1982], 65 FLR. 360.
- *Francis Paponette v. The Attorney General of Trinidad and Tobago*, [2010], UKPC. 32.
- *Fratacci Conclusions*, [1996], Cs. 22/3-96, Société, NRJSA, RDP. 1767-8.
- *Fratelli Pardini SpA/Ministero del Commercio con l'estero et Banca Toscana*, [21.04.1988], Cs. 338/85, REC. 2070.
- *Freymuth*, [1999], Cs. 17/6-99, AJDA. 950.
- *Front Calédonien*, D. 10/5-95, No. 104.378.
- *G. Screen v. Principal, Regional Engineering College, Rourkela*, [2000] AIR. SC. 56.
- *Galappaththy v. Secretary to the Treasury*, [1996], 2 SLR. 109.
- *Gavr v. Commissioner of Corrections*, [1986], 19 ALR. 137.
- *Gaw v. Canada (Commissioner of Corrections)*, [1986], 2 FTR. 122.
- *Gay*, D. 23/7-74, Rec. 441.
- *Genovois Conclusions*, [1980], Cs. 9/5-80, Cruse AJDA. 483.
- *Gereksar and Others v. Turkey*, [01.02.2011], No. 34764/05.
- *Gesamtschoshule Duisburg/Hauptzollamt München-Mitte*, [29.01.1985], Cs. 234/83, REC. 1985.
- *Giuffrida v. Commission*, [1976], Cs. 105/75, ECR. 1395.
- *Glenkerrin Homes v. Dun Laoghaire Rathdown County Council*, [2007], IEHC. 298.
- *Golam Mustafa v. Bangladesh*, 15 BLT. 128.
- *Gooneratne and other v. Premachandra*, [1994], 2 SLR. 137.
- *Goulding v. Chief Executive, Ministry of Fisheries*, [2004], 3 NZLR. 173.
- *Gourgaud v. Lawton*, [1982], 42 ALR. 117.
- *Govt of A.P v. the Nizam*, [1993], SC. 76.
- *Gowa v. Attorney General*, [1984], The Times, December 27.
- *Graff*, D. 4/7-58, Rec. 414.
- *Grogan v. Commission*, [1982], Cs. 127/80, ECR. 869.
- *Guay c. Lafleur*, [1965], RCS. 12.
- *Gunawardena v. Ceylon Petroleum Corporation*, [2001], 1 SLR. 231.
- *Gunawardena v. Perera*, [1997], 2 SLR. 222.
- *Gümrükçüler and Others v. Turkey*, [26.01.2010], No. 9580/03.
- *Haj-Ismaïl (H. and M.) v. Minister for Immigration and Ethnic Affairs*, [1981], 36 ALR. 516.

- Halford v. The United Kingdom, [25.06.1997], No. 20605/92.
- Halil Göçmen v. Turkey, [12.11.2013], No. 24883/07.
- Hamer/Belçika, [27.11.2007], No. 21861/03.
- Hamilton-Wentworth (Regional Municipality) v. Ontario (Minister of Transportation), [1991], 2 OR. (3d) 716.
- Hansa-Fisch v. Commission, [1995], Cs. 493/93, ECR II-575.
- Haoucher v. Minister for Immigration, Local Government and Ethnic Affairs, [1990], 19 ALD. 590.
- Haoucher vs. Minister of State for Immigration and Ethnic Affairs, [1991], LRC. 819.
- Hardayal and Minister of Manpovrer and Immigration, [1976], 67 DLR. (3d) 738.
- Heatley v. Tasmanian Racing and Gaming Commission, [1977], 137 CLR. 487.
- Heinrich, [2009], Cs. 345/06, Judgment 44.
- Henri de Compte v. EP, [1997], Cs. C-90/95P, ECR I-1999.
- Herpels v. Commission, [1978], Cs. 54/77, ECR. 585.
- Hill v. Chief Constable of West Yorkshire, [1989], AC. 53.
- Hoffmann-La Roche v. Commission, [1978], Cs. 85/76, ECR. 461.
- Howell v. Falmouth Boat Construction Co, [1951], AC. 837.
- Howrah Municipal Corporation v. Gauges Road Company Ltd, [1993], AIR. SC. 160.
- HTV v. Price Commission, [1976], 1 CR. 170.
- Hughes v. Department of Health and Social Security, [1985], AC. 776.
- Hurtaud, D. 27/1-71, Rec. 68.
- Hutfield v. Board of Fort Saskatchewan Hospital District No. 98, [1986], 74 AR. 180.
- Inglewood and Others v. Parliament, [2013], ECR. 127.
- International Thunderbird Gaming Corporation v. United Mexican States, [26.01.2006].
- Ioannou v. Fowell, [1982], 43 ALR. 415.
- Ireland v. Commission, [2005], Cs. C-199/03, ECR I-8027.
- J.P. Bansal v. State of Rajasthan, [2003], 5 SCC. 134.
- JICF, D. 1/12-48, Rec. 449.
- Jim Harris Ltd. v. Minister of Energy, [1980], 2 NZLR. 559.
- Kennedy v. Charity Commission, [2014], UKSC. 20.
- Kerala v. KG Madhavan Pillai, [1988], 4 SCC. 660.
- Keung v. Home Secretary, [1992], Imm AR. 201.
- Keyu v. Secretary of State for Foreign and Commonwealth Affairs and Secretary of State for Defence, [2015], UKSC. 69.
- Khan M. Mutiur Rahman and Others v. Government of Pakistan through Secretary, Ministry of Finance (Revenue Division), Government of Pakistan, Islamabad and Others, [2006], PLC. 564.
- Kioa v. West, [1985], HCA. 81.
- Koninklijke Scholten-Honig N.V. and de Verenigde Zetmeelbedrijven De Bijenkorf B.V. v. Hoofdprodukschap voor Akkerbouwprodukten, [1978], Cs. 125/77, ECR. 1991.
- Kopecký v. Slovakia, [28.09.2004], No. 44912/98.
- Kuhn v. Landwirtschaftskammer Weser-Ems, [1992], Cs. 177/90, ECR. I-35.

- KwaZulu-Natal Joint Liaison Committee v. MEC for Education, Kwazulu-Natal, [2013], 4 SA. 262.
- La Comédie de Bourges, D. 15/4-75, Rec. 231.
- La Quadrature du Net et la Fédération, [05.02.2016], D. 389140.
- La Quadrature du Net, [12.02.2016], D. 388134.
- La SAS Soleco, [16.03.2016], D. 383570.
- La Société Par Actions Simplifiée (SAS) Rapa, [16.03.2016], D. 377874.
- Lafont, D. 14/3-86, Rec. 74.
- LAG Hamm, [14.01.2015], Az. 4 Sa 1176/14.
- Lageder and Others v. Amministrazione delle finanze dello Stato, [1993], Cs. 31/91, ECR I-1761.
- Laker Airways v. Department of Trade, [1977], QB. 643.
- Lakin v. Secretary of State for Scotland, [1988], SLT. 780.
- Lamb v. Attorney General, [1995], 2 SLR. 88.
- Lambert v. West Devon BC, [1997], JPL. 735.
- Laub vs. Attorney General, [1995], 2 SLR. 88.
- Lawson v. Housing New Zealand, Minister of Housing and the Minister of Finance, [1997], 2 NZLR. 474.
- Leacock v. The Attorney General of Barbados, [2005], 68 WIR. 201.
- Legendre DA, D. 28/6-85, No. 443.
- Lemmerz-Werke GmbH, [13.06.1965], Cs. 7/56, ECR. 234.
- Lever Finance Ltd v. Westminster (City) London Borough Council, [1971], 1 QB. 222.
- Lloyd v. McMahon, [1987], AC. 625.
- Louwage v. Commission, [1974], Cs. 148/73, ECR. 81.
- LSG Baden-Württemberg, [05.10.2008], Az. L 12 AS 3830/11 ER-B.
- Lumber Specialties Ltd v. Hodgson, [2000], 2 NZLR. 347.
- M.P. Oil Extraction v. State of M.P., [1997], 7 SCC. 592.
- Madras City Wine Merchants' Association v. State of Tamil Nadu, [1994], 5 SCC. 509.
- Makhdoom Muhammad Mukhtar, Member Provincial Assembly, Punjab v. Province Of Punjab Through Principal Secretary To Chief Minister, Punjab, Lahore and 2 Others, [2007], PLD Lahore 61.
- Maria Grazia Carbognani and Marisa Coda Zabetta, [1981], Cs. 161/80, Cs. 162/80, ECR. 543.
- Maritime Electric v. General Dairies, [1937], 1 AC. 610.
- Marks v. Minister of Home Affairs, [1984], 35 WIR. 106.
- Masméjean, [1996], Cs. 20/5-94, RDP. 596.
- Mattéi, D. 6/7-90, Rec. 205.
- McInnes v. Onslow-Fane, [1978], 1 WLR. 1520.
- Mellett/ECJ, [1998], Cs. 66/96, Cs. 221/97, ECR. 1305.
- Meril v. de Silva, [2001], 2 SLR. 11.
- Merlini v. Commission, [1965], Cs. 108/63, ECR. 1.
- Meyer v. Iscor Pension Fund, [2003], (2) SA. 715.
- Mian Farooq Ahmad v. Privatization Commission, [2006], CLD. 1.
- Mian Farooq Ahmad v. Privatization Commission, [2006], CLD. 1.
- Minister for Immigration and Ethnic Affairs v. Gaillard, [1983], 49 ALR. 277.

- Minister for Immigration and Ethnic Affairs v. Kurtovic, [1990], 92 ALR. 93.
- Minister for Immigration and Ethnic Affairs v. Teoh, [1995], 183 CLR. 273.
- Minister for Immigration and Ethnic Affairs, Ex parte Lam, [2003], HCA. 214.
- Minister of Agriculture and Fisheries v. Matthews, [1950], 1 KB. 148.
- Miss Farzana Qadir v. Province of Sindh, [2000], PLD. (CS.) 225.
- Mount Sinai Hospital Center v. Quebec (Minister of Health and Social Services), [2001], 2 SCR. 281.
- Mowjood v. Pussadeniya, [1987], 2 SLR. 287.
- MP Oil Extraction Co. v. State of Madhya Pradesh, [1997], 7 SCC. 592.
- MRF Ltd., Kottayam v. Asstt. Commissioner (Assessment) Sales Tax & Ors, [2006], 8 SCC. 702.
- Ms Trampier-Gravier, [1944].
- Muhammad Shakeel v. Vice-Chancellor, University of Agriculture Faisalabad, [2000], PLC. (CS.) 225.
- Muhammad Shakeel v. Vice-Chancellor, University of Agriculture Faisalabad, [2000], PLC. (CS.) 225.
- Muhammad Umar Wahid and others v. University of Health Sciences Lahore and other, [2006], PLD. (SC.) 300.
- Mulder v. Minister van Landbouw en Visserij, [1988], Cs. 120/86, ECR. 2321.
- Mulfinger/Commission, [1994], Cs. 249/87, ECR. 361.
- Muñoz Díaz/Íspanya, [08.12.2009], No. 49151/07.
- Murgia Messapica v. Commission, [1994], Cs. 465/93, ECR. 361.
- Mürsel Eren v. Turkey, [07.02.2006], No. 60856/00.
- Nacaryan and Deryan v. Turkey, [08.01.2008], No. 19558/02, 27904/02.
- Nashua Aust Pty Ltd v. Channon, [1981], 36 ALR. 215.
- National Building Construction Corp. v. S. Raghunathan, [1998], AIR SC. 2776.
- National Buildings Construction Corporation v. S. Raghunathan, [1998], 7 SCC. 66.
- National Director of Public Prosecutions v. Philips, [2002], 4 SA. 60.
- Navjoti Co-op Housing Society v. Union of India, [1993], AIR SC. 155.
- Navjyoti Coop. Group Housing Society v. Union of India, [1992], 4 SCC. 477.
- Netherlands v. Commission, [1992], Cs. 48, Cs. 60/90, ECR I-565.
- New Zealand Maori Council v. Attorney-General, [1994], 1 NZLR. 513.
- Ng Siu Tung v. Director of Immigration, [2002], 1 HKLRD. 561.
- Nicol v. Attorney-General for Victoria, [1982], VR. 353.
- Nkiti v. Immigration Officer, Gatwick, [1989], Imm AR. 585.
- Norfolk County Council v. Secretary of State for the Environment, [1973], 1 WLR. 1400.
- North South Property Ltd. v. Ministry of Land and Another, [2000], 52 DLR. 7.
- Northern Roller Milling Co Ltd v. Commerce Commission, [1994], 2 NZLR. 747.
- NZ Assn for Migration and Investments v. A-G, [2006], NZAR. 45.
- Old St Boniface Residents Assn. v. Winnipeg (City), [1990], 3 SCR. 1170.
- Oloniluyi v. Secretary of State for the Home Department, [1989], Imm AR. 135.
- Opel Austria GmbH v. Council of the European Union, [22.01.1997], Cs. T-115/94.
- OVG Berlin DVB I., [1957], S. 503 ff.
- OVG Greifswald, [06.08.2008], Az. 2 L 100/07.
- Öneryıldız v. Turkey, [30.11.2004], No. 48939/99.

- Padovani and Others v. Amministrazione delle finanze dello Stato, [14.05.1988], Cs. 210/87, ECR. 6190.
- Pastätter v. Hauptzollamt Bad Reichenhall, [1990], Cs. 217/89, ECR I-4585.
- Patel v. Spencer, [1976], 1 WLR. 1268.
- Paterson v. Dunedin City Council, [1981], 2 NZLR. 619.
- Pauvert/Court of Auditors, [1985], Cs. 228/84, ECR. 147.
- Penikett v. R., [1988], NWTR. 18.
- Pernaud, Cs. 17/10-62, Rec. 545.
- Pesqueras de Bermeo SA and Naviera Laida SA v. Commission, [1992], Cs. C-258/90, C-259/90, ECR I-2901.
- Peugeot v. Commission, [1991], Cs. T-23/90, ECR II-653.
- Phelps v. Hillingdon LBC, [1999], 1 All ER. 421.
- Philion, D. 5/12-94, Rec. 774.
- Pierson v. Secretary of State for the Home Department, [1997], 3 WLR. 492.
- Pine Valley Developments Ltd And Others v. Ireland, [29.11.1991], No. 12742/87.
- Plantanol, [2009], Cs. 201/08, ECR I-8343.
- Premier, Mpumalanga, and Another v. Executive Committee, Association of State-aided Schools, Eastern Transva", [1999], (2) SA. 91
- Priolet, D. 16/11-77, Rec. 435.
- PSEG Global Inc. And Konya Ilgim v. Republic of Turkey, [19.01.2007], Cs. ARB/02/5.
- Punjab Communication v. Union of India, [1999], 4 SCC. 727.
- Purvis v. Parliament, [2011], ECR II-7231.
- Qudbec (Sous-Ministre du Revenu) v. Transport Lessard (1976) Limitée, [1985], RDJ. 502.
- Quinella Trading (Pty) Ltd v. Minister of Rural Development, [2010], 4 SA. 308.
- R (Patel) v. General Medical Council, [2013], 1 WLR. 2801.
- R. (Bibi) v. London Borough of Newham, [2001], 1 WLR. 237.
- R. (Bloggs 61) v. Secretary of State for the Home Department, [2002], EWHC. 1921.
- R. Niazi v. Secretary of State for the Home Department, [2008], EWCA Civ 755.
- R. v. Arun District Council, ex parte Fowler, [1997], ECCS. 139.
- R. v. Barnsley MBC, ex parte Hook, [1976], 1 WLR. 1052.
- R. v. Beatrix Potter School, ex parte Kanner, [1997], ELR. 468.
- R. v. Bloomfield, [1997], 1 Cr App Rep. 135.
- R. v. Brent LBC, ex parte Gunning, [1985], 84 LGR. 168.
- R. v. Brisby, [1849], 1 Den CC. 416.
- R. v. British Coal Cpn., ex parte Vardy, [1993], ICR. (QB.) 720.
- R. v. Classification Commission, ex parte Finnerty, [1980], VR. 561.
- R. v. Criminal Injuries Compensation Board, ex parte Moore, [1999], 2 All ER. 90.
- R. v. Devon County Council, ex parte Baker & Curtis, [1995], 1 All ER. 88-89.
- R. v. Devon Healty Authority, ex parte Coughlan, [1999], Lloyd's LR Medical 306.
- R. v. DPP, ex parte Burke, [1997], COD. 169.
- R. v. East Sussex County Council, [2003], 1 WLR. 348.
- R. v. Greater Manchester Police Authority, ex parte Cushion, [1991], COD. 327.
- R. v. Home Secretary, ex parte Ansari, Cs. 16/1-97.
- R. v. Home Secretary, ex parte Behluli, [1998], COD. 328-330.

- R. v. Home Secretary, ex parte Doody, [1994], 1 AC. 531.
- R. v. Home Secretary, ex parte Hindley, [1999], 2 WLR. 1253.
- R. v. Home Secretary, ex parte Huasain, [1978], 1 WLR. 700.
- R. v. Home Secretary, ex parte Kahn, [1984], 1 WLR. 1337.
- R. v. Home Secretary, ex parte Oloniluyi, [1989], COD. 275.
- R. v. Home Secretary, ex parte Ruddock, [1987], 1 WLR. 1482.
- R. v. Home Secretary, ex parte Urmaza, [1996], COD. 479.
- R. v. Immigration Appeal Tribunal, ex parte Patel, [1988], 1 WLR. 381.
- R. v. Independent Assessor, ex parte Bhatt Murphy, [2008], EWCA Civ 755.
- R. v. Independent Television Commission, ex parte TSW Broadcasting, [1996], JR. 195.
- R. v. Independent Television Commission, ex parte Television South West, [1992], STC. 681.
- R. v. Inland Revenue Commissioners, ex parte Unilever, [1996], STC. 681.
- R. v. Inland Revenue Commissioners, ex parte MFK Underwriting Agents, [1990], 1 WLR. 1569.
- R. v. Inland Revenue Commissioners, ex parte Preston, [1985], AC. 337.
- R. v. Inland Revenue Commissioners, ex parte SG Warburg, [1994], STC. 518-535.
- R. v. Jockey Club, ex parte RAM Racecourses, [1993], 2 All ER. 225.
- R. v. Liverpool Corporation, ex parte Liverpool Taxi Fleet Operators' Association, [1972], 2 QB. 299.
- R. v. London Borough of Camden, ex parte Hughes, [1994], COD. 253.
- R. v. Mayor Commonalty and Citizens of the City of London, ex parte Matson, [1996], 8 ALR. 49.
- R. v. Minister for Agriculture, Fisheries and Food, ex parte Fedesa, [1990], Cs. C-331/88, ECR I. 4023.
- R. v. Minister for Immigration and Ethnic Affairs, ex parte Ratu, [1977], 137 CLR. 461.
- R. v. Minister of Agriculture, Fisheries and Food, ex parte Hamble (Offshore) Fisheries, [1995], 2 All ER. 725.
- R. v. Murphy, ex parte Clift, [1980], QdR. 1.
- R. v. North and East Devon Health Authority, ex parte Coughlan, [2001], QB. 213.
- R. v. Oxford Regional Mental Health Review Tribunal, ex parte Home Secretary, [1988], AC. 120.
- R. v. Parole Board, ex parte Watson, [1996], All ER. 641.
- R. v. Portsmouth CC, ex parte Gregory, [1990], 2 ALR. 681.
- R. v. Royal Borough of Kensington and Chelsea, ex parte Grillo, [1996], 8 ALR. 165.
- R. v. Secretary of State for Education and Employment, ex parte Begbie, [2000], 1 WLR. 1115.
- R. v. Secretary of State for Education and Science, ex parte Hardy, Cs. 27/7-88.
- R. v. Secretary of State for Education, ex parte London Borough of Southwark, [1990], Cs. 24/1-94, COD. 115.
- R. v. Secretary of State for Health, ex parte US Tobacco International Inc, [1992], QB. 353.
- R. v. Secretary of State for National Heritage, ex parte J. Paul Getty Trust, [1997], EU LR. 407.

- R. v. Secretary of State for the Environment, ex parte Kent, [1988], JPL. 706.
- R. v. Secretary of State for the Environment, ex parte National and Local Government Officers Association, [1993], 5 ALR. 785.
- R. v. Secretary of State for the Home Department, ex parte Doody, [1993], 3 All ER. 92.
- R. v. Secretary of State for the Home Department, ex parte Hargreaves, [1997], 1 WLR. 906.
- R. v. Secretary of State for the Home Department, ex parte Islam, [1990], Imm. AR. 220.
- R. v. Secretary of State for the Home Department, ex parte Kahn, [1985], 1 All ER. 40.
- R. v. Secretary of State for the Home Department, ex parte Nadarajah, [2005], EWCA. 13632.
- R. v. Secretary of State for the Home Department, ex parte Patel, [1990], 3 ALR. 89.
- R. v. Secretary of State for Transport, ex parte Richmond upon Thame LBC, [1994], 1 WLR. 74.
- R. v. Secretary of State for Transport, ex parte Richmond-upon-Thames London Borough Council, [1994], 1 WLR. 74.
- R. v. Secretary of State for Transport, ex parte Sherriff, Cs. 18/12-86.
- R. v. Secretary of State, ex parte Pegasus, [1988], 1 WLR. 990.
- R. v. Shropshire CC, ex parte Jones, [1997], 9 ALR. 625.
- R. v. The Bloody Sunday Inquiry, ex parte B., The Times, Cs. 5/4-99.
- R. v. Ward, ex parte Brambles Holdings Ltd, [1983], 34 SASR. 269.
- R. v. Wear Valley DC, ex parte Binks, [1985], 2 All ER. 699.
- Racke/Hauptzollamt Mainz, [25.01.1979], Cs. 98/78, REC. 69.
- Ralkon Agricultural Company Pty Ltd v. Aboriginal Development Commission, [1984], 1 FCR. 210.
- Ram Krishna Dalmia v. Justice S.R. Tendolkar, [1958], AIR SC. 538.
- Ram Parvesh Singh vs. State of Bihar, [2006], 8 SCC. 381.
- Rana Saqlain Mahmood v. Secretary Local Government and 2 Others, [2006], PLC. (CS.) 596.
- Rashid Nawaz and 7 others v. University of the Punjab through Vice-Chancellor, Lahore and 3 others, [2007], PLD Lahore 78.
- Rashid v. Secretary of State for the Home Department, [2005], EWCA Civ 744.
- Re Findlay, [1985], AC. 318.
- Re Gayman Jurisingh, [1991], 48 WIR. 301.
- Re Lord Penrhyn's Settlement Trusts, Penhryn v. Robarts, [1923], 1 Ch. 143.
- Re Meux, Gilmour v. Gilmour, [1958], Ch. 154.
- Re Preston, [1985], AC. 835.
- Re Siah Mooi Guat, [1988], 2 SLR. 165.
- Re Webb and Ontario Housing Corporatio, [1978], 22 OR. (2d) 257 (CA.).
- Reeman v. Department of Transport, [1997], 2 Lloyd's Rep. 648.
- Rees v. Crane, [1994], 2 WLR. 476.
- Regalp, [07.01.2016], D. 383673.
- République Française, [16.06.1993], REC. 3283.
- Richez-Parise /Comission, [28.05.1970], Cs. 19-20-25 -30/69, ECR. 325/221.

- Richoux, D. 15/7-75, Rec. 429.
- Ridge v. Baldwin, [1964], AC. 40.
- Rijn-Schelde-Verolme Machinefabrieken en Scheepswerven NV v. Commission, [1987], Cs. 223/85, ECR. 4617.
- Rimer and Others v. Turkey, [10.03.2009], No. 18257/04.
- Riva v. Commission, [1971], Cs. 2/70, ECR. 97.
- Roberts v. Llanello BC, D. 25/2-98.
- Robertson v. Minister of Pensions, [1949], 1 QB. 227.
- Rootkin v. Kent CC, [1981], 1 WLR. 1186.
- Roubeau, [07.03.1911].
- Rouquette, [1999], D. 5/-99, RFDA. 370.
- Rowland v. Environmental Agency, [2003], EWCA Civ. 1885.
- RSV/Commission, [24.11.1987], Cs. 223/85, REC. 4617.
- Rural Dignity of Canada v. Canada Post Corp, [1991], 7 ALR. 242.
- Rush v. Commissioner of Police, [2006], 150 FCR. 165.
- S.B. International Ltd. Vs. Assistant Director General of Foreign Trade: AIR, [1996], SC. 2921.
- SA du Château de Neuvecelle, [1976], D. 19/5-76, RDP. 1385.
- Sabihuddin Ahmad J. (Chief Justice Karachi High Court) in Miss Farzana Qadir v. Province of Sindh, [2000], PLC. (CS.) 225.
- Salemi v. Minister for Immigration and Ethnic Affairs, [1977], 137 CLR. 396.
- Salerno v. Commission and Council, [1985], Cs. 130/77, ECR. 2523.
- Salman Adil Siddiqui v. Province of Sindh, [2008], PLC. (CS.) 220.
- Sari and Others, [29.07.2008], No. 13767/04.
- Saurel, [1953], D. 19/12-52, RDP. 719.
- Schmidt v. Secretary of State for Home Affairs, [1969], 2 Ch. 149.
- Schröder v. Commission, [1997], Cs. 390/94, ECR II-501.
- Schwiering/Cour des Comptes, [23.11.1986], Cs. 142/85, REC. 3189.
- SCI L'Ollivette, D. 9/12-88, no. 77.247.
- SCI Italic-Vandrezane, D. 17/6-83, Rec. 267.
- SCI Résidence Arcole, D. 26/10-73, Rec. 601.
- SCI Villa Jacob, Cs. 20/1-89, Rec. 23.
- Secrétaire d'État, à la Mer Petites Affiches, D. 29/5-96, no. 127.
- Secretary of State for the Home Department v. Pham, [2015], UKSC. 19.
- Seçkin v. Turkey, [05.11.2013], No. 17670/07, 60806/09, 17960/10, 45405/11, 45423/11 ve 48909/11.
- Sergio e.a.c/Commission, [08.03.1988], Cs. 64,71,72,73 ve 78/86, REC. 1988.
- Sezdirmezoglu v. Acting Minister for Immigration and Ethnic Affairs, [1983], 51 ALR. 561.
- Shafique Ahmed and others v. Government of Punjab and others, [2004] PLD. (SC.) 168.
- Shanks and McEwan (Contractors) Ltd. v. Gordon DC, [1990], GWD. 29-1708.
- Sharping Matshajibi Samabaya Samity Ltd. v. Bangladesh and Others, [1987], 39 DLR. 85.
- Sidhu v. Minister for Immigration and Multicultural and Indigenous Affairs, [2007], FCA. 69.
- Sille DA, D. 16/11-98, No. 23.

- Simon v. ECJ, [1961], Cs. 15/60, ECR. 115.
- Simonella c/Commission, [06.07.1988], Cs. 164/87, REC. 1988.
- Simsek v. Minister for Immigration and Ethnic Affairs, [1982], 40 ALR. 61.
- Sirimal and Others v. Board of Directors of the Co-operative Wholesale Establishment and Others, [2003], 2 SLR. 23.
- Smitty's Industries Ltd. v. Attorney-General, [1980], 1 NZLR. 355.
- SNUPAT/High Authority (Société nouvelle des usines de Pontlieue-Aciéries du Temple), [1961], Cs. 42, 49/59, ECR. 53.
- Société Anonyme a Participation Ouvriere Campagnie Nationale Air France v. Commission, [1994], Cs. T-2/93, ECR II. 323.
- Société Continentale de Promotion Immobilière, D. 3/12-82, Rec. 409.
- Societe française des Biscuits Delacre v. Commission, [1990], Cs. C-350/88, ECR I. 935.
- Société Gea, Cs. 17/6-73, Rec. 45.
- Société Internationale de Télévision, D. 2/10-90, Rec. 970.
- Société Kässbohrer-France, D. 29/4-87, Rec. 156.
- Société Lesieur-Afrique, D. 11/5-56, Rec. 184.
- Société Paramount, D. 27/2-63, Rec. 689.
- Société Sagatour, D. 3/3-89, Rec. 905.
- Sofrimport SárI v. Commission, [1990], Cs. 152/88, ECR I-2477.
- South African Veterinary Council and another v. Szymanski, [2003], 4 SA. 42.
- Southern Petrochemical Industries Co. Ltd. v. Electricity Inspector, [2007], 4 MLJ. 723.
- SpA Acciaierie e Ferriere Lucchini v. Commission, [1980], Cs. 1252/79, ECR. 3753.
- Spagl v. Hauptzollamt Rosenheim, [1990], Cs. 189/89, ECR I-4539.
- Spanish Supreme Court, [01.12.2003], Ar. 9362.
- State of H.P. v. Kailash, [1992], 1 SCC. 351
- State of South Australia vs. O'Shea, [1988], LRC. 673.
- Staunton Investments Ltd v. Chief Executive Ministry of Fisheries, [2004], NZAR. 68.
- Steiner, D. 9/10-89, no 83.958.
- Stininato v. Auckland Boxing Association, [1978], 1 NZLR. 1.
- Stretch v. United Kingdom, [2004], 38 EHRR. 12.
- Sundarakaran v. Bharathi, [1989], 1 SLR. 46.
- Süzer and Eksen Holding A.Ş. v. Turkey, [23.10.2012], No. 6334/05.
- Syndicat CFDT du ministère des Affaires étrangères, [25.06.2007], Rec. 277.
- Şatır v. Turkey, [10.03.2009], No. 36192/03.
- Tay v. Attorney General, [1992], 2 NZLR. 693.
- Te Heu Heu v. AG, [1999], 1 NZLR. 98.
- Técnicas Medioambientes Tecmed, SA v. United Mexican States, [29.05.2003], Cs. ARB(AF)/00/2.
- Texiert, D. 1/12-72, Rec. 1222.
- Thames Valley Electric Power Board v. NZFP Pulp and Paper Ltd, [1994], 2 NZLR. 641.
- The New Zealand Association for Migration and Investments Incorporated v. Attorney General, [2006], NZAR. 45.

- The Queen v. Minister of Agriculture, Fisheries and Food and Secretary of State for Health, ex parte Fedesa and Others, [1990], Cs. 331/88.
- Thrasyvoulou v. Secretary of State for the Environment, [1990], 2 AC. 273.
- Thyssen v. Commission, [1983], Cs. 188/82, ECR. 3721.
- ThyssenKrupp Acciai Speciali Terni v. Commission, [2010], Cs. 62/08, ECR II-3229.
- Tigrini, D. 9/11-94, Rec. 1139.
- Times Newspapers v. Fitt, [1981], 1 CR. 637.
- Tobias v. May, [1976], 1 NZLR. 509.
- Tomadini v. Amministrazione delle Finanze, [1979], Cs. 84/78, ECR. 1801.
- Touzet, D. 11/1-35, Rec. 43.
- Töpfer v. Commission, [03.05.1978], Cs. 112/77, ECR. 1025.
- Transocean Marine Point Association v. Commission, [1974], Cs. 17/74, ECR. 1063.
- Travis Holdings Ltd v. Christchurch City Council, [1993], 3 NZLR. 32.
- Tromprier-Ghwier, [1944], D. 5/5-4, Rec. 257.
- U.P. Awasthi v. Gyan Devi, [1995], 2 SCC. 326.
- UCAIP, D. 2512-83, Rec. 80.
- UDL Marine v. Jurong Town Council, [2011], 3 SLR. 94.
- Union of India v. Hindustan Development Corp, [1993], 3 SCC. 499.
- Université de Bordeaux II, D. 30/3-79, Rec. 141.
- USINOR v. Commission, [1984], Cs. 78/83, ECR. 4177.
- Usta v. Turkey, [27.11.2012], No. 32212/11.
- Vasana v. Incorporated Council of Legal Education and Others, [2004], 1 SLR. 154.
- Veal v. Minister of Immigration, [2002], NZAR. 171.
- Ved Gupta v. Apsara, [1996], 5 CLJ. 286.
- Vettard, D. 21/1-91, No. 64.563.
- Vilde d'Hendaye, D. 9/12-83, Rec. 506.
- Vipal, D. 2/10-81, Rec. 347.
- Visconti, D. 12/10-94, Rec. 442.
- Vuillecard, D. 16/10-96, no. 116.867.
- W v. The Home Office, [1997], Imm AR. 102.
- Webster v. Auckland Harbour Board, [1983], NZLR. 646.
- Wehrs/Hauptzollamt Lüneburg, [1992], Cs. 264/90, REC. 6304.
- Welton v. North Cornwall DC, [1997], 1 WLR. 570.
- Western Fish Products v. Penwith DC, [1981], 2 All ER. 204.
- Westzucker v. Einfuhr- and Vorratstelle für Zucker, [1973], Cs. 1/73, ECR. 723.
- White v. NZ Stock Exchange, [2000], NZAR. 297.
- Wickremaratne v. Jayaratne, [2001], 3 SLR. 161.
- Wildmillpark/Commission, [1995], Cs. 109/94, ECR. 3007.
- X v. Bedfordshire CC, [1995], 2 AC. 633.
- Yianopulu v. Turkey, [14.01.2014], No. 12030/03.
- Youssef v. Secretary of State for Foreign and Commonwealth Affairs, [2016], UKSC. 3.

Türk Yargı Kararları

- Anayasa Mahkemesi, T. 11.10.1963, E. 1963/124, K. 1963/243.
- Anayasa Mahkemesi, T. 22.12.1964, E. 1963/66, K. 1964/76.
- Anayasa Mahkemesi, T. 19.06.1979, E. 1979/5, K. 1979/29.
- Anayasa Mahkemesi, T. 13.06.1985, E. 1984/14, K. 1985/7.
- Anayasa Mahkemesi, T. 24.05.1988, E. 1988/11, K. 1988/11.
- Anayasa Mahkemesi, T. 12.12.1989, E. 1989/11, K. 1989/48.
- Anayasa Mahkemesi, T. 24.10.1991, E. 1991/39, K. 1991/39.
- Anayasa Mahkemesi, T. 25.03.1999, E. 1999/12, K. 1999/5.
- Anayasa Mahkemesi, T. 26.03.1999, E. 1999/14, K. 1999/6.
- Anayasa Mahkemesi, T. 27.02.2001, E. 1999/43, K. 2001/46.
- Anayasa Mahkemesi, T. 08.01.2002, E. 2001/493, K. 2002/11.
- Anayasa Mahkemesi, T. 08.10.2003, E. 2003/67, K. 2003/88.
- Anayasa Mahkemesi, T. 23.11.2004, E. 2004/18, K. 2004/89.
- Anayasa Mahkemesi, T. 22.02.2006, E. 2003/29, K. 2006/24.
- Anayasa Mahkemesi, T. 31.01.2007, E. 2005/51, K. 2007/12.
- Anayasa Mahkemesi, T. 07.02.2008, E. 2005/38, K. 2008/53.
- Anayasa Mahkemesi, T. 31.10.2008, E. 2008/34, K. 2008/153.
- Anayasa Mahkemesi, T. 02.06.2009, E. 2004/10, K. 2009/68.
- Anayasa Mahkemesi, T. 24.06.2010, E. 2008/50, K. 2010/84.
- Anayasa Mahkemesi, T. 07.07.2010, E. 2010/49, K. 2010/87.
- Anayasa Mahkemesi, T. 16.07.2010, E. 2010/29, K. 2010/90.
- Anayasa Mahkemesi, T. 06.01.2011, E. 2008/96, K. 2011/3.
- Anayasa Mahkemesi, T. 20.01.2011, E. 2009/53, K. 2011/19.
- Anayasa Mahkemesi, T. 03.02.2011, E. 2009/5, K. 2011/31.
- Anayasa Mahkemesi, T. 17.03.2011, E. 2010/106, K. 2011/55.
- Anayasa Mahkemesi, T. 30.03.2011, E. 2008/56, K. 2011/58.
- Anayasa Mahkemesi, T. 30.03.2011, E. 2008/72, K. 2011/59.
- Anayasa Mahkemesi, T. 02.06.2011, E. 2009/94, K. 2011/90.
- Anayasa Mahkemesi, T. 20.10.2011, E. 2010/55, K. 2011/140.
- Anayasa Mahkemesi, T. 09.02.2012, E. 2010/93, K. 2012/20.
- Anayasa Mahkemesi, T. 01.03.2012, E. 2011/59, K. 2012/34.
- Anayasa Mahkemesi, T. 15.03.2012, E. 2011/116, K. 2012/39.
- Anayasa Mahkemesi, T. 30.03.2012, E. 2011/29, K. 2012/49.
- Anayasa Mahkemesi, T. 14.05.2012, E. 2014/177, K. 2015/49.
- Anayasa Mahkemesi, T. 17.05.2012, E. 2011/58, K. 2012/70.
- Anayasa Mahkemesi, T. 18.07.2012, E. 2011/126, K. 2012/110.
- Anayasa Mahkemesi, T. 18.07.2012, E. 2011/113, K. 2012/108.
- Anayasa Mahkemesi, T. 20.09.2012, E. 2012/65, K. 2012/128.
- Anayasa Mahkemesi, T. 08.11.2012, E. 2012/33, K. 2012/174.
- Anayasa Mahkemesi, T. 27.12.2012, E. 2012/102, K. 2012/207.
- Anayasa Mahkemesi, T. 10.01.2013, E. 2011/141, K. 2013/10.
- Anayasa Mahkemesi, T. 17.01.2013, E. 2011/143, K. 2013/18.
- Anayasa Mahkemesi, T. 31.01.2013, E. 2011/45, K. 2013/24.
- Anayasa Mahkemesi, T. 14.02.2013, E. 2011/150, K. 2013/30.
- Anayasa Mahkemesi, T. 06.06.2013, E. 2011/145, K. 2013/70.
- Anayasa Mahkemesi, T. 06.06.2013, E. 2011/79, K. 2013/69.

- Anayasa Mahkemesi, T. 18.06.2013, E. 2012/18, K. 2013/80.
- Anayasa Mahkemesi, T. 10.07.2013, E. 2012/94, K. 2013/89.
- Anayasa Mahkemesi, T. 10.07.2013, E. 2012/75, K. 2013/88.
- Anayasa Mahkemesi, T. 03.10.2013, E. 2012/103, K. 2013/105.
- Anayasa Mahkemesi, T. 16.01.2014, E. 2013/103, K. 2014/7.
- Anayasa Mahkemesi, T. 27.02.2014, E. 2012/87, K. 2014/41.
- Anayasa Mahkemesi, T. 20.03.2014, Başvuru No: 2013/5660.
- Anayasa Mahkemesi, T. 03.04.2014, Başvuru No: 2013/1614.
- Anayasa Mahkemesi, T. 15.04.2014, Başvuru No: 2012/636.
- Anayasa Mahkemesi, T. 28.05.2014, Başvuru No: 2013/5049.
- Anayasa Mahkemesi, T. 26.06.2014, Başvuru No: 2011/911.
- Anayasa Mahkemesi, T. 26.06.2014, Başvuru No: 2012/931.
- Anayasa Mahkemesi, T. 17.07.2014, Başvuru No: 2012/1105.
- Anayasa Mahkemesi, T. 15.10.2014, Başvuru No: 2013/5996.
- Anayasa Mahkemesi, T. 22.10.2014, E. 2014/94, K. 2014/160.
- Anayasa Mahkemesi, T. 07.11.2014, E. 2014/61, K. 2014/166.
- Anayasa Mahkemesi, T. 20.11.2014, Başvuru No: 2013/845.
- Anayasa Mahkemesi, T. 04.12.2014, E. 2013/114, K. 2014/184.
- Anayasa Mahkemesi, T. 04.12.2014, E. 2013/84, K. 2014/183.
- Anayasa Mahkemesi, T. 04.12.2014, E. 2014/99, K. 2014/181.
- Anayasa Mahkemesi, T. 11.12.2014, Başvuru No: 2012/928.
- Anayasa Mahkemesi, T. 21.01.2015, Başvuru No: 2013/9660.
- Anayasa Mahkemesi, T. 26.02.2015, Başvuru No: 2013/2264.
- Anayasa Mahkemesi, T. 05.03.2015, E. 2015/17, K. 2015/20.
- Anayasa Mahkemesi, T. 25.03.2015, Başvuru No: 2013/1426.
- Anayasa Mahkemesi, T. 25.03.2015, Başvuru No: 2013/2394.
- Anayasa Mahkemesi, T. 06.05.2015, Başvuru No: 2013/8635.
- Anayasa Mahkemesi, T. 14.05.2015, E. 2014/177, K. 2015/49.
- Anayasa Mahkemesi, T. 27.05.2015, E. 2014/176, K. 2015/53.
- Anayasa Mahkemesi, T. 10.06.2015, Başvuru No: 2013/3430.
- Anayasa Mahkemesi, T. 01.07.2015, E. 2015/39, K. 2015/62.
- Anayasa Mahkemesi, T. 08.12.2015, E. 2014/87, K. 2015/112.
- Anayasa Mahkemesi, T. 10.12.2015, Başvuru No: 2013/7666.
- Anayasa Mahkemesi, T. 17.12.2015, Başvuru No: 2013/3044.
- Anayasa Mahkemesi, T. 23.12.2015, E. 2015/15, K. 2015/118.
- Anayasa Mahkemesi, T. 23.12.2015, E. 2015/58, K. 2015/117.
- Anayasa Mahkemesi, T. 23.12.2015, E. 2014/195, K. 2015/116.
- Anayasa Mahkemesi, T. 30.12.2015, E. 2014/122, K. 2015/123.
- Anayasa Mahkemesi, T. 13.01.2016, E. 2015/52, K. 2016/1.
- Anayasa Mahkemesi, T. 28.01.2016, E. 2015/40, K. 2016/5.
- Anayasa Mahkemesi, T. 28.01.2016, E. 2014/92, K. 2016/6.
- Anayasa Mahkemesi, T. 10.02.2016, E. 2015/47, K. 2016/11.
- Anayasa Mahkemesi, T. 10.02.2016, E. 2015/97, K. 2016/10.
- Askeri Yüksek İdare Mahkemesi, T. 07.02.1977, E. 1976/2, K. 1977/2.
- Askeri Yüksek İdare Mahkemesi Genel Kurulu, T. 06.12.1990, E. 1990/1, K. 1990/1.

- Askeri Yüksek İdare Mahkemesi 2. Dairesi, T. 29.12.1992, E. 91/74, K. 92/913.
- Askeri Yüksek İdare Mahkemesi 2. Dairesi, T. 17.03.1993, E. 1992/557, K. 1993/127.
- Askeri Yüksek İdare Mahkemesi 1. Dairesi, T. 09.11.1993, E. 1993/291, K. 1993/990.
- Askeri Yüksek İdare Mahkemesi 2. Dairesi, T. 02.07.1997, E. 1997/9, K. 1997/622.
- Askeri Yüksek İdare Mahkemesi 1. Dairesi, T. 26.01.1999, E. 1998/650, K. 1999/132.
- Askeri Yüksek İdare Mahkemesi 1. Dairesi, T. 01.06.1999, E. 1999/554, K. 1999/546.
- Askeri Yüksek İdare Mahkemesi 1. Dairesi, T. 16.11.1999, E. 1998/1039, K. 1999/1098.
- Askeri Yüksek İdare Mahkemesi 1. Dairesi, T. 27.11.2001, E. 2001/581, K. 2001/1279
- Askeri Yüksek İdare Mahkemesi 1. Dairesi, T. 25.12.2001, E. 2000/430, K. 2001/1463
- Askeri Yüksek İdare Mahkemesi 1. Dairesi, T. 25.12.2001, E. 2000/269, K. 2001/1415.
- Askeri Yüksek İdare Mahkemesi 1. Dairesi, T. 28.05.2002, E. 2002/171, K. 2002/870.
- Askeri Yüksek İdare Mahkemesi 2. Dairesi, T. 19.02.2003, E. 2002/482, K. 2003/132.
- Askeri Yüksek İdare Mahkemesi 1. Dairesi, T. 06.05.2003, E. 2002/1591, K. 2003/657.
- Askeri Yüksek İdare Mahkemesi 3. Dairesi, T. 21.12.2004, E. 2004/434, K. 2004/1827.
- Askeri Yüksek İdare Mahkemesi 3. Dairesi, T. 23.12.2004, E. 2004/1524, K. 2004/1826.
- Askeri Yüksek İdare Mahkemesi 3. Dairesi, T. 10.02.2005, E. 2004/1108, K. 2005/241.
- Askeri Yüksek İdare Mahkemesi 3. Dairesi, T. 10.03.2005, E. 2004/457, K. 2005/408.
- Askeri Yüksek İdare Mahkemesi 2. Dairesi, T. 25.10.2005, E. 2005/311, K. 2005/1071.
- Askeri Yüksek İdare Mahkemesi 2. Dairesi, T. 27.09.2006, E. 2005/314, K. 2006/1010.
- Askeri Yüksek İdare Mahkemesi 2. Dairesi, T. 21.11.2007, E. 2006/1242, K. 2007/996.
- Askeri Yüksek İdare Mahkemesi Daireler Kurulu, T. 24.12.2010, E. 2010/47, K. 2010/56.
- Askeri Yüksek İdare Mahkemesi 2. Dairesi, T. 07.03.2012, E. 2011/1449, K. 2012/262.
- Askeri Yüksek İdare Mahkemesi 1. Dairesi, T. 08.03.2012, E. 2012/551, K. 2012/618.

- Askeri Yüksek İdare Mahkemesi 2. Dairesi, T. 12.06.2013, E. 2013/740, K. 2013/710.
- Askeri Yüksek İdare Mahkemesi 2. Dairesi, T. 04.06.2014, E. 2013/1317, K. 2014/904.
- Askeri Yüksek İdare Mahkemesi 3. Dairesi, T. 18.09.2014, E. 2013/72, K. 2014/1121.
- Askeri Yüksek İdare Mahkemesi 1. Dairesi, T. 30.09.2014, E. 2013/1194, K. 2014/863.
- Danıştay 4. Dairesi, T. 06.02.1942, E. 1940/1191.
- Danıştay 1. Dairesi, T. 12.03.1947, E. 1947/7, K. 1947/7.
- Danıştay 4. Dairesi, T. 23.02.1954, E. 1953/2566, K. 1954/639.
- Danıştay 8. Dairesi, T. 04.07.1972, E. 1971/1678, K. 1992/2522.
- Danıştay İçtihatları Birleştirme Kurulu, T. 16.06.1973, E. 1973/3, K. 1973/12.
- Danıştay İçtihatları Birleştirme Kurulu, T. 22.12.1973, E. 1968/6, K. 1973/14.
- Danıştay İçtihatları Birleştirme Kurulu, T. 22.12.1973, E. 1968/8, K. 1973/14.
- Danıştay 8. Dairesi, T. 19.02.1976, E. 1975/623, K. 1976/553.
- Danıştay 11. Dairesi, T. 13.04.1977, E. 1976/84, K. 1977/01327.
- Danıştay 12. Dairesi, T. 20.04.1977, E. 1973/873, K. 1977/1099.
- Danıştay 8. Dairesi, T. 02.01.1978, E. 1977/2651, K. 1978/1.
- Danıştay 4. Dairesi, T. 18.03.1982, E. 1982/1040, K. 1982/701.
- Danıştay 1. Dairesi, T. 27.10.1982, E. 1982/211, K. 1982/209.
- Danıştay 8. Dairesi, T. 01.11.1982, E. 1981/1955, K. 1982/1293.
- Danıştay 3. Dairesi, T. 12.11.1982, E. 1982/5340, K. 1982/2895.
- Danıştay 10. Dairesi, T. 21.02.1984, E. 83/869, K. 84/322.
- Danıştay 10. Dairesi, T. 18.02.1985, E. 1984/2079, K. 1985/234.
- Danıştay 10. Dairesi, T. 05.03.1985, E. 1984/943, K. 1985/405.
- Danıştay 10. Dairesi, K. 1985/10.
- Danıştay 6. Dairesi, T. 19.02.1987, E. 1986/804, K. 1987/184.
- Danıştay 3. Dairesi, T. 10.06.1987, E. 1986/2768, K. 1987/1552.
- Danıştay İçtihatları Birleştirme Kurulu, T. 06.07.1987, E. 1987/1-2-4, K. 1987/2.
- Danıştay 1. Dairesi, T. 19.12.1988, E. 1988/336, K. 1988/355.
- Danıştay 8. Dairesi, T. 22.06.1989, E. 1988/872, K. 1989/595.
- Danıştay İçtihatları Birleştirme Kurulu, T. 03.07.1989, E. 1988/5, K. 1989/3.
- Danıştay 5. Dairesi, T. 06.06.1991, E. 1990/4297, K. 1991/1099.
- Danıştay 8. Dairesi, T. 13.06.1991, E. 1990/860, K. 1991/1148.
- Danıştay 8. Dairesi, T. 23.08.1991, E. 1989/1342, K. 1991/614.
- Danıştay 6. Dairesi, T. 30.01.1992, E. 1991/2720, K. 1992/398.
- Danıştay 1. Dairesi, T. 13.07.1992, E. 1992/224, K. 1992/238.
- Danıştay 8. Dairesi, T. 02.11.1992, E. 1991/3301, K. 1992/2586.
- Danıştay 8. Dairesi, T. 14.12.1992, E. 1992/3452, K. 1992/3497.
- Danıştay İdari Dava Daireleri Genel Kurulu, T. 19.02.1993, E. 1992/14, K. 1993/38.
- Danıştay 5. Dairesi, T. 15.06.1993, E. 1993/1829, K. 1993/2524.
- Danıştay 10. Dairesi, T. 06.06.1994, E. 1993/1664, K. 1994/2554.
- Danıştay 11. Dairesi, T. 12.06.1995, E. 1995/1838, K. 1995/1861.
- Danıştay 1. Dairesi, T. 22.01.1996, E. 1995/243, K. 1996/17.
- Danıştay 5. Dairesi, T. 12.02.1996, E. 1994/1576, K. 1996/3759.

- Danıştay 12. Dairesi, T. 13.03.1996, E. 1996/5, K. 1996/797.
- Danıştay 5. Dairesi, T. 19.03.1996, E. 1993/7236, K. 1996/1164.
- Danıştay 6. Dairesi, T. 25.03.1996, E. 1995/5161, K. 1996/1464.
- Danıştay 5. Dairesi, T. 13.06.1996, E. 1994/1705, K. 1996/2372.
- Danıştay İdari Dava Daireleri Kurulu, T. 17.10.1996, E. 1996/146, K. 1996/475.
- Danıştay 5. Dairesi, T. 21.11.1996, E. 1996/795, K. 1996/3565.
- Danıştay 5. Dairesi, T. 02.12.1996, E. 1994/2520, K. 1996/3748.
- Danıştay 5. Dairesi, T. 02.12.1996, E. 1994/2521, K. 1996/3747.
- Danıştay 5. Dairesi, T. 02.12.1996, E. 1994/2591, K. 1996/3746.
- Danıştay 5. Dairesi, T. 12.12.1996, E. 1994/4824, K. 1996/3864.
- Danıştay 6. Dairesi, T. 17.06.1997, E. 1996/5362, K. 1997/3020.
- Danıştay 8. Dairesi, T. 17.06.1997, E. 1996/3847, K. 1997/2153.
- Danıştay 6. Dairesi, T. 18.09.1997, E. 1996/4212, K. 1997/3762.
- Danıştay 5. Dairesi, T. 30.09.1997, E. 1997/1962, K. 1997/1908.
- Danıştay 8. Dairesi, T. 17.02.1998, E. 1996/3855, K. 1998/460.
- Danıştay 6. Dairesi, T. 17.03.1998, E. 1997/2287, K. 1998/1587.
- Danıştay 5. Dairesi, T. 25.03.1998, E. 1995/2320, K. 1998/919.
- Danıştay 8. Dairesi, T. 15.09.1998, E. 1998/2461, K. 1998/2571.
- Danıştay 6. Dairesi, T. 24.11.1998, E. 1997/4439, K. 1998/5786.
- Danıştay 8. Dairesi, T. 08.12.1998, E. 1997/4157, K. 1998/4127.
- Danıştay 5. Dairesi, T. 13.01.1999, E. 1998/3537, K. 1999/92.
- Danıştay 5. Dairesi, T. 13.01.1999, E. 1998/3536, K. 1999/93.
- Danıştay 8. Dairesi, T. 03.03.1999, E. 1996/3197, K. 1999/907.
- Danıştay 11. Dairesi, T. 08.04.1999, E. 1998/4562, K. 1999/1233.
- Danıştay 8. Dairesi, T. 17.05.1999, E. 1999/1729, K. 1999/3045.
- Danıştay 1. Dairesi, T. 08.11.1999, E. 1999/143, K. 1999/165.
- Danıştay 6. Dairesi, T. 07.12.1999, E. 1998/2072, K. 1999/6209.
- Danıştay İdari Dava Daireleri Kurulu, T. 09.12.1999, E. 1999/163, K. 1999/152.
- Danıştay 4. Dairesi, T. 21.03.2000, E. 1999/2834, K. 2000/1043.
- Danıştay 5. Dairesi, T. 04.12.2000, E. 1999/2648, K. 2000/3209.
- Danıştay 2. Dairesi, T. 22.01.2001, E. 1999/834, K. 2001/86.
- Danıştay 8. Dairesi, T. 10.10.2001, E. 2000/278, K. 2001/4269.
- Danıştay 1. Dairesi, T. 10.04.2002, E. 2002/26, K. 2002/52.
- Danıştay 8. Dairesi, T. 25.04.2002, E. 2001/2179, K. 2002/2463.
- Danıştay 5. Dairesi, T. 26.06.2002, E. 1999/769, K. 2002/3004.
- Danıştay 7. Dairesi, T. 03.10.2002, E. 2001/337, K. 2002/3092.
- Danıştay 8. Dairesi, T. 13.11.2002, E. 2002/20, K. 2002/5242.
- Danıştay 8. Dairesi, T. 09.04.2003, E. 2002/2755, K. 2003/1661.
- Danıştay 11. Dairesi, T. 10.04.2003, E. 2000/9798, K. 2003/1654.
- Danıştay 8. Dairesi, T. 30.04.2003, E. 2002/693, K. 2003/1944.
- Danıştay 1. Dairesi, T. 30.05.2003, E. 2003/71, K. 2003/69.
- Danıştay 8. Dairesi, T. 04.10.2004, E. 2004/448, K. 2004/3589.
- Danıştay 6. Dairesi, T. 21.10.2004, E. 2004/5140, K. 2004/6795.
- Danıştay 11. Dairesi, T. 07.02.2005, E. 2002/2860, K. 2005/415.
- Danıştay 8. Dairesi, T. 04.05.2005, E. 2004/5084, K. 2005/2119.
- Danıştay 10. Dairesi, T. 05.07.2005, E. 1999/474, K. 2005/3949.
- Danıştay 10. Dairesi, T. 16.12.2005, E. 2002/5890, K. 2005/7806.

- Danıştay 10. Dairesi, T. 31.01.2006, E. 2005/9189, K. 2006/664.
- Danıştay 12. Dairesi, T. 03.02.2006, E. 2003/1159, K. 2006/207.
- Danıştay 8. Dairesi, T. 01.03.2006, E. 2005/714, K. 2006/796.
- Danıştay 5. Dairesi, T. 14.03.2006, E. 2003/3647, K. 2006/1140.
- Danıştay 10. Dairesi, T. 17.04.2006, E. 2003/6234, K. 2006/2492.
- Danıştay İdari Dava Daireleri Kurulu, T. 23.06.2006, E. 2003/887, K. 2006/767.
- Danıştay 9. Dairesi, T. 15.11.2006, E. 2005/2301, K. 2006/4414.
- Danıştay 10. Dairesi, T. 06.02.2007, E. 2003/5593, K. 2007/294.
- Danıştay 5. Dairesi, T. 07.05.2007, E. 2007/526, K. 2007/2139.
- Danıştay 6. Dairesi, T. 02.07.2007, E. 2006/5520, K. 2007/4165.
- Danıştay 13. Dairesi, T. 25.12.2007, E. 2006/2732, K. 2007/9332.
- Danıştay 13. Dairesi, T. 25.12.2007, E. 2006/2736, K. 2007/9336.
- Danıştay 2. Dairesi, T. 16.09.2008, E. 2008/838, K. 2008/3543.
- Danıştay İdari Dava Daireleri Kurulu, T. 25.12.2008, E. 2008/770, K. 2008/2337.
- Danıştay 12. Dairesi, T. 02.02.2009, E. 2007/5749, K. 2009/332.
- Danıştay 4. Dairesi, T. 19.02.2009, E. 2008/8544, K. 2009/817.
- Danıştay 12. Dairesi, T. 27.03.2009, E. 2008/2174, K. 2009/1703.
- Danıştay İdari Dava Daireleri Kurulu, T. 08.10.2009, E. 2009/611, K. 2009/1769.
- Danıştay İdari Dava Daireleri Kurulu, T. 17.12.2009, E. 2006/1017, K. 2009/3073.
- Danıştay 6. Dairesi, T. 18.12.2009, E. 2007/8058, K. 2009/12254.
- Danıştay 8. Dairesi, T. 25.12.2009, E. 2008/1088, K. 2009/8114.
- Danıştay 5. Dairesi, T. 19.03.2010, E. 2009/5517, K. 2010/1544.
- Danıştay 6. Dairesi, T. 24.03.2010, E. 2008/8773, K. 2010/3006.
- Danıştay 11. Dairesi, T. 25.11.2010, E. 2008/5396, K. 2010/9432.
- Danıştay 6. Dairesi, T. 06.12.2010, E. 2010/2375, K. 2010/10813.
- Danıştay 13. Dairesi, T. 11.02.2011, E. 2010/3670, K. 2011/557.
- Danıştay 8. Dairesi, T. 16.02.2011, E. 2008/2662, K. 2011/956.
- Danıştay İdari Dava Daireleri Genel Kurulu, T. 17.02.2011, E. 2007/1846, K. 2011/6.
- Danıştay 6. Dairesi, T. 07.03.2011, E. 2010/9076, K. 2011/469.
- Danıştay İdari Dava Daireleri Genel Kurulu, T. 14.04.2011, E. 2007/1957, K. 2011/421.
- Danıştay Vergi Dava Daireleri Genel Kurulu, T. 22.04.2011, E. 2010/281, K. 2011/165.
- Danıştay 10. Dairesi, T. 14.06.2011, E. 2007/5427, K. 2011/2289.
- Danıştay Vergi Dava Daireleri Genel Kurulu, T. 28.09.2011, E. 2011/376, K. 2011/493.
- Danıştay Vergi Dava Daireleri Genel Kurulu, T. 12.10.2011, E. 2011/40, K. 2011/594.
- Danıştay 10. Dairesi, T. 09.12.2011, E. 2009/8594, K. 2011/5516.
- Danıştay 10. Dairesi, T. 09.12.2011, E. 2009/8790, K. 2011/5494.
- Danıştay 10. Dairesi, T. 09.12.2011, E. 2009/8790, K. 2011/5494.
- Danıştay 10. Dairesi, T. 09.12.2011, E. 2009/9815, K. 2011/5496.
- Danıştay 10. Dairesi, T. 09.12.2011, E. 2009/9850, K. 2011/5497.
- Danıştay 10. Dairesi, T. 09.12.2011, E. 2009/9991, K. 2011/5518.
- Danıştay 10. Dairesi, T. 09.12.2011, E. 2009/10116, K. 2011/5495.
- Danıştay 10. Dairesi, T. 09.12.2011, E. 2009/10426, K. 2011/5503.

- Danıştay 10. Dairesi, T. 09.12.2011, E. 2009/10456, K. 2011/5515.
- Danıştay 10. Dairesi, T. 09.12.2011, E. 2009/10723, K. 2011/5517.
- Danıştay 10. Dairesi, T. 09.12.2011, E. 2009/10726, K. 2011/5505.
- Danıştay 10. Dairesi, T. 09.12.2011, E. 2009/10760, K. 2011/5502.
- Danıştay 12. Dairesi, T. 09.12.2011, E. 2010/4025, K. 2011/6642.
- Danıştay 12. Dairesi, T. 09.12.2011, E. 2010/4028, K. 2011/6643.
- Danıştay 12. Dairesi, T. 09.12.2011, E. 2010/4030, K. 2011/6653.
- Danıştay 10. Dairesi, T. 09.12.2011, E. 2009/12230, K. 2011/5498.
- Danıştay 10. Dairesi, T. 09.12.2011, E. 2009/12637, K. 2011/5501.
- Danıştay 10. Dairesi, T. 09.12.2011, E. 2009/14505, K. 2011/5500.
- Danıştay 10. Dairesi, T. 09.12.2011, E. 2009/14528, K. 2011/5499.
- Danıştay 10. Dairesi, T. 09.12.2011, E. 2009/14796, K. 2011/5504.
- Danıştay 10. Dairesi, T. 09.12.2011, E. 2009/8594, K. 2011/5516.
- Danıştay 10. Dairesi, T. 09.12.2011, E. 2009/8790, K. 2011/5494.
- Danıştay 10. Dairesi, T. 09.12.2011, E. 2009/9815, K. 2011/5496.
- Danıştay 10. Dairesi, T. 09.12.2011, E. 2009/9850, K. 2011/5497.
- Danıştay 10. Dairesi, T. 09.12.2011, E. 2009/9991, K. 2011/5518.
- Danıştay 10. Dairesi, T. 09.12.2011, E. 2009/10116, K. 2011/5495.
- Danıştay 10. Dairesi, T. 09.12.2011, E. 2009/10426, K. 2011/5503.
- Danıştay 10. Dairesi, T. 09.12.2011, E. 2009/10456, K. 2011/5515.
- Danıştay 10. Dairesi, T. 09.12.2011, E. 2009/10723, K. 2011/5517.
- Danıştay 10. Dairesi, T. 09.12.2011, E. 2009/10726, K. 2011/5505.
- Danıştay 10. Dairesi, T. 09.12.2011, E. 2009/10760, K. 2011/5502.
- Danıştay 10. Dairesi, T. 09.12.2011, E. 2009/12230, K. 2011/5498.
- Danıştay 10. Dairesi, T. 09.12.2011, E. 2009/12637, K. 2011/5501.
- Danıştay 10. Dairesi, T. 09.12.2011, E. 2009/14505, K. 2011/5500.
- Danıştay 10. Dairesi, T. 09.12.2011, E. 2009/14528, K. 2011/5499.
- Danıştay 10. Dairesi, T. 09.12.2011, E. 2009/14796, K. 2011/5504.
- Danıştay 12. Dairesi, T. 16.12.2011, E. 2009/8805, K. 2011/6967.
- Danıştay 12. Dairesi, T. 16.12.2011, E. 2009/8806, K. 2011/6962.
- Danıştay 12. Dairesi, T. 16.12.2011, E. 2009/8818, K. 2011/6973.
- Danıştay 12. Dairesi, T. 16.12.2011, E. 2009/8819, K. 2011/6971.
- Danıştay 12. Dairesi, T. 16.12.2011, E. 2009/8828, K. 2011/6969.
- Danıştay 12. Dairesi, T. 16.12.2011, E. 2009/8829, K. 2011/6968.
- Danıştay 12. Dairesi, T. 16.12.2011, E. 2009/8834, K. 2011/6965.
- Danıştay 12. Dairesi, T. 16.12.2011, E. 2009/8835, K. 2011/6966.
- Danıştay 12. Dairesi, T. 16.12.2011, E. 2009/8844, K. 2011/6974.
- Danıştay 12. Dairesi, T. 16.12.2011, E. 2009/9031, K. 2011/6964.
- Danıştay 12. Dairesi, T. 16.12.2011, E. 2009/9095, K. 2011/6975.
- Danıştay 12. Dairesi, T. 16.12.2011, E. 2009/9107, K. 2011/6963.
- Danıştay 12. Dairesi, T. 16.12.2011, E. 2009/9176, K. 2011/6961.
- Danıştay 12. Dairesi, T. 16.12.2011, E. 2010/4013, K. 2011/6970.
- Danıştay 12. Dairesi, T. 19.12.2011, E. 2009/777, K. 2011/7079.
- Danıştay 12. Dairesi, T. 19.12.2011, E. 2009/3465, K. 2011/7059.
- Danıştay 12. Dairesi, T. 19.12.2011, E. 2009/3503, K. 2011/7070.
- Danıştay 12. Dairesi, T. 19.12.2011, E. 2009/5005, K. 2011/7073.
- Danıştay 12. Dairesi, T. 19.12.2011, E. 2009/6549, K. 2011/7072.

- Danıştay 12. Dairesi, T. 19.12.2011, E. 2009/6653, K. 2011/7071.
- Danıştay 12. Dairesi, T. 19.12.2011, E. 2009/6895, K. 2011/7069.
- Danıştay 12. Dairesi, T. 19.12.2011, E. 2009/6916, K. 2011/7068.
- Danıştay 12. Dairesi, T. 19.12.2011, E. 2009/7634, K. 2011/7074.
- Danıştay 12. Dairesi, T. 19.12.2011, E. 2009/7828, K. 2011/7062.
- Danıştay 12. Dairesi, T. 19.12.2011, E. 2009/7874, K. 2011/7066.
- Danıştay 12. Dairesi, T. 19.12.2011, E. 2009/8228, K. 2011/7065.
- Danıştay 12. Dairesi, T. 19.12.2011, E. 2009/8232, K. 2011/7058.
- Danıştay 12. Dairesi, T. 19.12.2011, E. 2009/8233, K. 2011/7078.
- Danıştay 12. Dairesi, T. 19.12.2011, E. 2009/8323, K. 2011/7064.
- Danıştay 12. Dairesi, T. 19.12.2011, E. 2009/8448, K. 2011/7077.
- Danıştay 12. Dairesi, T. 19.12.2011, E. 2010/4024, K. 2011/7067.
- Danıştay 12. Dairesi, T. 23.12.2011, E. 2009/4484, K. 2011/7217.
- Danıştay 12. Dairesi, T. 29.12.2011, E. 2009/8657, K. 2011/7566.
- Danıştay 12. Dairesi, T. 29.12.2011, E. 2010/4169, K. 2011/7578.
- Danıştay 12. Dairesi, T. 16.01.2012, E. 2009/569, K. 2012/29.
- Danıştay 12. Dairesi, T. 16.01.2012, E. 2009/631, K. 2012/30.
- Danıştay 12. Dairesi, T. 16.01.2012, E. 2009/915, K. 2012/28.
- Danıştay 12. Dairesi, T. 16.01.2012, E. 2009/7764, K. 2012/43.
- Danıştay 12. Dairesi, T. 16.01.2012, E. 2009/8796, K. 2012/38.
- Danıştay 12. Dairesi, T. 16.01.2012, E. 2010/1240, K. 2012/33.
- Danıştay 12. Dairesi, T. 17.01.2012, E. 2010/3169, K. 2011/65.
- Danıştay 12. Dairesi, T. 17.01.2012, E. 2010/4031, K. 2012/78.
- Danıştay 12. Dairesi, T. 17.01.2012, E. 2010/4032, K. 2012/79.
- Danıştay 12. Dairesi, T. 17.01.2012, E. 2010/4036, K. 2012/83.
- Danıştay 12. Dairesi, T. 17.01.2012, E. 2010/4165, K. 2012/46.
- Danıştay 12. Dairesi, T. 17.01.2012, E. 2010/4170, K. 2012/56.
- Danıştay 12. Dairesi, T. 17.01.2012, E. 2010/4171, K. 2012/50.
- Danıştay 12. Dairesi, T. 17.01.2012, E. 2010/4177, K. 2012/53.
- Danıştay İdari Dava Daireleri Kurulu, T. 19.01.2012, E. 2010/851, K. 2012/30.
- Danıştay İdari Dava Daireleri Kurulu, T. 19.01.2012, E. 2010/1675, K. 2012/29.
- Danıştay İdari Dava Daireleri Kurulu, T. 19.01.2012, E. 2009/1160, K. 2012/31.
- Danıştay 12. Dairesi, T. 24.01.2012, E. 2010/4162, K. 2012/401.
- Danıştay Vergi Dava Daireleri Genel Kurulu, T. 25.01.2012, E. 2009/173, K. 2012/19.
- Danıştay 12. Dairesi, T. 30.01.2012, E. 2009/480, K. 2012/632.
- Danıştay 12. Dairesi, T. 30.01.2012, E. 2009/765, K. 2012/640.
- Danıştay 12. Dairesi, T. 30.01.2012, E. 2009/4839, K. 2012/643.
- Danıştay 12. Dairesi, T. 30.01.2012, E. 2009/6413, K. 2012/636.
- Danıştay 12. Dairesi, T. 30.01.2012, E. 2009/6870, K. 2012/641.
- Danıştay 12. Dairesi, T. 30.01.2012, E. 2009/6976, K. 2012/633.
- Danıştay 12. Dairesi, T. 30.01.2012, E. 2009/7204, K. 2012/635.
- Danıştay 12. Dairesi, T. 30.01.2012, E. 2009/7302, K. 2012/642.
- Danıştay 12. Dairesi, T. 30.01.2012, E. 2009/8510, K. 2012/638.
- Danıştay 12. Dairesi, T. 30.01.2012, E. 2010/2479, K. 2012/639.
- Danıştay 12. Dairesi, T. 30.01.2012, E. 2010/4164, K. 2012/654.
- Danıştay 12. Dairesi, T. 07.02.2012, E. 2009/8185, K. 2012/821.

- Danıştay 12. Dairesi, T. 08.02.2012, E. 2009/677, K. 2009/865.
- Danıştay 12. Dairesi, T. 08.02.2012, E. 2009/8203, K. 2012/864.
- Danıştay 12. Dairesi, T. 08.02.2012, E. 2010/4163, K. 2012/871.
- Danıştay 12. Dairesi, T. 14.02.2012, E. 2010/1035, K. 2012/1116.
- Erzurum 1. İdare Mahkemesi, T. 09.03.2012, E. 2011/1710, K. 2012/223.
- Danıştay 14. Dairesi, T. 04.04.2012, E. 2011/11567, K. 2012/2376.
- Danıştay 10. Dairesi, T. 11.04.2012, E. 2008/11336, K. 2012/1405.
- Danıştay İdari Dava Daireleri Kurulu, T. 24.05.2012, E. 2007/2255, K. 2012/801.
- Danıştay 10. Dairesi, T. 18.06.2012, E. 2008/7234, K. 2012/2923.
- Danıştay 10. Dairesi, T. 18.06.2012, E. 2008/7234, K. 2012/2923.
- Danıştay Vergi Dava Daireleri Genel Kurulu, T. 27.06.2012, E. 2011/594, K. 2012/239.
- Danıştay 10. Dairesi, T. 11.08.2012, E. 2008/11336, K. 2012/1405.
- Danıştay 5. Dairesi, T. 11.10.2012, E. 2009/6690, K. 2012/6136.
- Danıştay 6. Dairesi, T. 04.12.2012, E. 2012/1078, K. 2012/6277.
- Danıştay 10. Dairesi, T. 14.12.2012, E. 2008/5841, K. 2012/6561.
- Danıştay 10. Dairesi, T. 25.12.2012, E. 2009/6649, K. 2012/4066.
- Danıştay 10. Dairesi, T. 27.12.2012, E. 2009/7052, K. 2012/4140.
- Danıştay 2. Dairesi, T. 27.12.2012, E. 2012/4255, K. 2012/10794.
- Danıştay 6. Dairesi, T. 17.01.2013, E. 2009/8736, K. 2013/2.
- Danıştay 14. Dairesi, T. 07.02.2013, E. 2012/4891, K. 2013/697.
- Danıştay 8. Dairesi, T. 22.02.2013, E. 2010/1298, K. 2013/1344.
- Danıştay 5. Dairesi, T. 28.02.2013, E. 2010/7946, K. 2013/1495.
- Danıştay İdari Dava Daireleri Kurulu, T. 28.03.2013, E. 2010/2397, K. 2013/1123.
- Danıştay 10. Dairesi, T. 17.04.2013, E. 2008/10893, K. 2013/3474.
- Danıştay Vergi Dava Daireleri Genel Kurulu, T. 30.04.2013, E. 2011/235, K. 2013/195.
- Danıştay 10. Dairesi, T. 13.06.2013, E. 2009/1885, K. 2013/5128.
- Danıştay 10. Dairesi, T. 13.06.2013, E. 2009/12271, K. 2013/5127.
- Danıştay 10. Dairesi, T. 13.06.2013, E. 2009/14899, K. 2013/5129.
- Danıştay 2. Dairesi, T. 25.06.2013, E. 2012/1148, K. 2013/4163.
- Danıştay 8. Dairesi, T. 25.09.2013, E. 2010/4421, K. 2013/6630.
- Danıştay 8. Dairesi, T. 25.09.2013, E. 2010/4421, K. 2013/6630.
- Danıştay İdari Dava Daireleri Kurulu, T. 25.11.2013, E. 2010/342, K. 2013/4255.
- Danıştay 12. Dairesi, T. 26.11.2013, E. 2013/725, K. 2013/8623.
- Danıştay 13. Dairesi, T. 03.12.2013, E. 2010/1909, K. 2013/3364.
- Danıştay 13. Dairesi, T. 03.12.2013, E. 2010/1910, K. 2013/3365.
- Danıştay 13. Dairesi, T. 03.12.2013, E. 2010/2108, K.2013/3367.
- Danıştay 13. Dairesi, T. 03.12.2013, E. 2010/2111, K. 2013/3368.
- Danıştay İdari Dava Daireleri Kurulu, T. 16.12.2013, E. 2010/2108, K. 2013/4577.
- Danıştay 9. Dairesi, T. 26.12.2013, E. 2013/11310, K. 2013/12989.
- Danıştay 6. Dairesi, T. 27.01.2014, E. 2010/279, K. 2014/397.
- Danıştay 9. Dairesi, T. 06.03.2014, E. 2013/1807, K. 2014/797.
- Danıştay 8. Dairesi, T. 21.03.2014, E. 2013/3015, K. 2014/2253.
- Danıştay 11. Dairesi, T. 27.03.2014, E. 2010/2419, K. 2014/1427.
- Danıştay 10. Dairesi, T. 28.03.2014, E. 2009/12762, K. 2014/1980.
- Danıştay 6. Dairesi, T. 28.03.2014, E. 2013/1015, K. 2014/2428.

- Danıştay İdari Dava Daireleri Kurulu, T. 02.04.2014, E. 2011/2470, K. 2014/1407.
- Danıştay 12. Dairesi, T. 16.04.2014, E. 2012/1340, K. 2014/2763.
- Danıştay 11. Dairesi, T. 22.04.2014, E. 2013/4459, K. 2014/2291.
- Danıştay 10. Dairesi, T. 28.04.2014, E. 2009/12278, K. 2014/2736.
- Danıştay 15. Dairesi, T. 29.04.2014, E. 2013/7523, K. 2014/3197.
- Danıştay 14. Dairesi, T. 03.06.2014, E. 2014/2688, K. 2014/6362.
- Danıştay 9. Dairesi, T. 16.06.2014, E. 2014/4977, K. 2014/4573.
- Danıştay İdari Dava Daireleri Kurulu, T. 23.06.2014, E. 2014/1615, K. 2014/2763.
- Danıştay 6. Dairesi, T. 02.10.2014, E. 2013/7573, K. 2014/5890.
- Danıştay 6. Dairesi, T. 02.10.2014, E. 2013/8449, K. 2014/5891.
- Danıştay 5. Dairesi, T. 24.10.2014, E. 2014/3562, K. 2014/7160.
- Danıştay 5. Dairesi, T. 04.11.2014, E. 2013/2829, K. 2014/7359.
- Danıştay 6. Dairesi, T. 26.11.2014, E. 2011/4773, K. 2014/7690.
- Danıştay 8. Dairesi, T. 22.01.2015, E. 2014/1977, K. 2015/59.
- Danıştay 8. Dairesi, T. 24.02.2015, E. 2013/5656, K. 2015/1132.
- Danıştay 13. Dairesi, T. 28.04.2015, E. 2011/1034, K. 2015/1633.
- Danıştay 12. Dairesi, T. 09.09.2015, E. 2015/3691, K. 2015/4698.
- Danıştay 12. Dairesi, T. 15.09.2015, E. 2012/7707, K. 2015/4804.
- Danıştay 13. Dairesi, T. 05.11.2015, E. 2011/1714, K. 2015/3771.
- Danıştay 13. Dairesi, T. 05.11.2015, E. 2011/1715, K. 2015/3772.
- Danıştay İdari Dava Daireleri Genel Kurulu, T. 12.11.2015, E. 2015/1130.
- Danıştay 15. Dairesi, T. 24.11.2015, E. 2014/5239, K. 2015/7940.
- Danıştay 8. Dairesi, T. 30.11.2015, E. 2010/7175, K. 2015/10841.
- Danıştay 12. Dairesi, T. 08.12.2015, E. 2012/5320, K. 2015/6586.
- Danıştay 12. Dairesi, T. 22.12.2015, E. 2012/4786, K. 2015/7098.
- Danıştay 8. Dairesi, T. 25.12.2015, E. 2011/2615, K. 2015/12877.
- Danıştay 15. Dairesi, T. 12.02.2016, E. 2014/5888, K. 2016/856.
- Danıştay 7. Dairesi, T. 12.02.2016, E. 2014/5251, K. 2016/1701.
- Danıştay 12. Dairesi, T. 12.03.2016, E. 1996/518, K. 1996/755.
- Danıştay 15. Dairesi, T. 18.03.2016, E. 2016/908, K. 2016/1875.
- Danıştay 15. Dairesi, T. 18.03.2016, E. 2016/924, K. 2016/1876.
- Danıştay 15. Dairesi, T. 16.05.2016, E. 2013/5237, K. 2016/3596.
- Danıştay 5. Dairesi, T. 16.05.2016, E. 2016/1851.
- Danıştay 15. Dairesi, T. 08.06.2016, E. 2016/1858, K. 2016/4151.
- Yargıtay İçtihadı Birleştirme Genel Kurulu, T. 27.01.1973, E. 1972/6, K. 1973/2.
- Yargıtay Hukuk Genel Kurulu, T. 29.06.2011, E. 2011/4-218, K. 2011/456.
- Yargıtay Hukuk Genel Kurulu, T. 29.06.2011, E. 2011/4-221, K. 2011/458.
- Yargıtay Hukuk Genel Kurulu, T. 29.06.2011, E. 2011/4-222, K. 2011/460.
- Yargıtay Hukuk Genel Kurulu, T. 29.06.2011, E. 2011/4-216, K. 2011/454.
- Yargıtay Hukuk Genel Kurulu, T. 29.06.2011, E. 2011/4-220, K. 2011/459.
- Yargıtay Hukuk Genel Kurulu, T. 29.06.2011, E. 2011/4-219, K. 2011/457.
- Yargıtay Hukuk Genel Kurulu, T. 06.07.2011, E. 2011/2-109, K. 2011/481.
- Yargıtay 21. Hukuk Dairesi, T. 30.05.2013, E. 2012/19916, K. 2013/11315.
- Yargıtay 21. Hukuk Dairesi, T. 13.06.2013, E. 2013/10076, K. 2013/12531.
- Yargıtay 14. Ceza Dairesi, T. 20.06.2013, E. 2012/13324, K. 2013/7988.
- Yargıtay 21. Hukuk Dairesi, T. 04.07.2013, E. 2013/9555, K. 2013/14465.
- Yargıtay 21. Hukuk Dairesi, T. 14.01.2014, E. 2013/14423, K. 2014/319.
- Yargıtay 21. Hukuk Dairesi, T. 12.11.2015, E. 2015/17446, K. 2015/20161.